603

Η ΜΕΛΕΤΗ

Αρ. 420

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

1937

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1907

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΜΕΑΣ

ΝΕΑ ΣΧΟΛΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ" 1878

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42—ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ—42

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 5701.

ΑΕΣΧΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΛΕΣΒΙΟΥ"
ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Η ΜΕΛΕΤΗ

Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων» τὸ Διοικητικὸν αὐτοῦ Συμβούλιον περιέλαβεν εἰς τὸ πρόγραμμά του τὴν ἔκδοσιν περιοδικοῦ. Δὲν ἔσπευσεν ὅμως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ περὶ τοιαύτης ἐκδόσεως σχεδίου. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη περιωρίσθη εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν μικρῶν μηνιαίων βιβλίων του. Δι' αὐτῶν ἐπρόκειτο νὰ φανῇ ἄν, καθιστῶντες προσιτὰς εἰς τοὺς πολλοὺς γνώσεις ὠφελίμους καὶ πρακτικάς, ἠδυνάμεθα διὰ τῆς ποικιλίας τῆς ὕλης καὶ τῆς ἁπλότητος τοῦ ὕφους νὰ ἐξεγείρωμεν τὴν ὄρεξιν τῆς ἀναγνώσεως καὶ συγχρόνως νὰ τὴν ἱκανοποιήσωμεν. Ἡ δημοσίευσις τῶν βιβλίων τούτων ἦτο δοκιμή. Ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀποτυχίας ἐκρέματο ἡ τύχη, ἡ ὕπαρξις αὐτὴ τοῦ Συλλόγου. Ἡ δοκιμὴ ἐπέτυχε. Μαρτυροῦν τοῦτο καὶ ἡ συνεχὴς ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη κατὰ μῆνα ἐμφάνισις τῶν βιβλίων, τῶν ὁποίων μετ' οὐ πολὺ συμπληροῦται ἡ ἑκατοντάς, καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε διασπαρέντων. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐνεθάρρυνε τὸ Συμβούλιον πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ. Δοκιμὴ καὶ τοῦτο. Ἂς ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ στεφθῇ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας.

Δὲν λησμονοῦμεν κατὰ πόσον καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐπεχείρησεν ὁ Σύλλογος ὀφείλουν τὴν ἐπιτυχίαν των ἐξ ἑνὸς εἰς τὴν εὐμενῆ ἀρωγὴν τῶν ἐπιλέκτων συνεργατῶν ἡμῶν, καὶ ἐξ ἄλλου εἰς ὅλους, ὅσοι ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του περιέβαλαν τὸν Σύλλογον διὰ τῆς

στοργῆς των καὶ τὸν ἐνίσχυσαν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου του. Εἰς τὴν διπλῆν ταύτην ὑποστήριξιν βασίζομεν καὶ τὰς περὶ ἐπιτυχίας τῆς «Μελέτης» ἐλπίδας.

Δὲν ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ προαναγγείλωμεν, — οὔτε σήμερον ἔτι καθορίζομεν — τὸ περιεχόμενον τοῦ περιοδικοῦ. Ἴσως τοῦτο ἀρκούντως διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας σελίδας τῆς «Μελέτης». Ὁπωσδήποτε δὲν θὰ παρεκκλίνῃ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ καὶ θεμελιώδους προγράμματος τοῦ Συλλόγου, ἔχουσα πάντοτε ὡς ὑπογραμμὸν τὸν διατυπούμενον εἰς τὸ καταστατικὸν σκοπόν: «τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν μόρφωσιν τοῦ Ἔθνους».

Ἀλλ' ἡ «Μελέτη» τολμᾷ ν' ἀποβλέψῃ καὶ πέραν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἰς τὸν Σύλλογον ἡμῶν, τὸν λαβόντα ἔξωθεν τόσας ἐνδείξεις εὐμενείας καὶ εὑρισκόμενον εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ πλείστων φίλων τῆς Ἑλλάδος, ἐπιτρέπεται ἡ ἐλπίς, ὅτι τὸ περιοδικόν του θὰ δυνηθῇ νὰ καταλάβῃ θέσιν ἔντιμον εἰς τὴν χορείαν τῶν ξένων συναδέλφων του καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον ὡς μέσον ἐπαφῆς πρὸς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄργανον ἴσως ἐξυπηρετήσεως ἐθνικῶν συμφερόντων.

Ὁ ἀείμνηστος Ἀνδρέας Συγγρὸς εἶχεν ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦ 1894 νὰ γράφῃ ἰδιοχείρως τὰ Ἀπομνημονεύματά του. Ἐκ τούτων, κατ' εὐμενῆ παραχώρησιν τῆς σεβαστῆς χήρας τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου, δημοσιεύομεν τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν καταγωγήν, τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ τὰ νεανικά του ἔτη.

Θὰ εἶναι βεβαίως καὶ τερπνὴ καὶ διδακτικὴ ἡ ἀνάγνωσις τῶν σελίδων αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι, ἐν ᾧ μὲ τόσην ἁπλότητα καὶ χάριν ἀπεικονίζουν τὰ ἤθη παλαιοτέρων χρόνων, δίδουν συγχρόνως πιστὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀνετράφη, ἐξεπαιδεύθη καὶ ἤρχισε τὸ εὐρὺ στάδιόν του εἷς τῶν μεγαλεπιβολωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. **Σημ. τ. Συντ.**

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ

Ὁ βίος μου ὑπῆρξε πολυκύμαντος. Ἀπὸ τοῦ μηδενὸς σχεδὸν ὁρμηθεὶς καὶ εἰσελθὼν εἰς τῆς ζωῆς τὴν πάλην, θείᾳ συνάρσει ἠδυνήθην νὰ παλαίσω ἐπιτυχῶς καὶ νὰ φθάσω ἐκεῖ ὅπου οὐδέποτε εἶχον φαντασθῇ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου μου.

Ἀναλογιζόμενος τὰς ποικίλας περιπετείας τοῦ βίου μου ἐσκέφθην ὅτι ἡ ἀφήγησις τούτων ἠδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ, ἂν ὄχι ἄλλο, τὴν περιέργειαν τοὐλάχιστον πολλῶν ἐκ τῶν γνωστῶν μου, τῶν ὁποίων τινὲς πολλάκις μὲ ἠρώτων περὶ διαφόρων συμβεβηκότων τοῦ βίου μου, πρὸ πάντων δὲ περὶ τῶν αἰτίων τῆς ὑλικῆς μου προόδου.

Πολλάκις ὑπέκυψα εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ γράψω καὶ ἐγὼ ἀπομνημονεύματα, καὶ πολλάκις ἤρχισα νὰ γράφω καὶ μετέπειτα κατέστρεψα τὰς γραφείσας σελίδας ἐκ φόβου μὴ καὶ μετὰ θάνατον παρεξηγηθῶ, ὡς ἐπιδιώκων ἀδικαιολόγητον ὑστεροφημίαν.

Σήμερον πάλιν εὑρισκόμενος εἰς διάθεσιν συγγραφικὴν ἐσκέφθην ὅτι καὶ ἂν γράψω ἀνούσια πράγματα καὶ οὐδένα ἐνδιαφέροντα, ἀρκεῖ τοῦτο νὰ μὲ διασκεδάζῃ χωρὶς οὐδένα νὰ βλάπτῃ· οὐδὲν δὲ μ' ἐμποδίζει καὶ πάλιν τὰ γραφέντα ὡς καὶ ἄλλοτε νὰ καταστρέψω. Καὶ ἄλλο τι παρακινοῦν με εἰς τὸ γράφειν εἶναι ὅτι ἐν τῷ ἀφηγεῖσθαι τὰ κατ' ἐμὲ καὶ τὰς καθ' ἑκάστην ἐποχὴν

ἰδέας καὶ σκέψεις μου ἐνδέχεται νὰ εὕρω κατόπιν τινὰς αὐτῶν σφαλερὰς ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ νὰ δυνηθῶ οὕτως εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον, καθ' ὅσον ὁ Θεὸς θελήσῃ νὰ μὲ διατηρήσῃ περαιτέρω ἐν τῇ ζωῇ, νὰ ἐπιφέρω διόρθωσιν τῶν ἐσφαλμένων.

Α΄

Εἶμαι Χῖος τὴν καταγωγήν, ἐκ πατρὸς δηλαδὴ καὶ μητρὸς Χίων γεννηθείς. Εἶχον διαρκῶς μάλιστα τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐναβρύνωμαι ἐπὶ τούτῳ, πιστεύων ὅτι ἡ πολυπαθὴς ἐκείνη νῆσος ἀνέδειξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν νῦν χρόνων ἄνδρας διακριθέντας εἰς ἅπαντα τὰ ἐπαγγέλματα.

Καὶ τοῦτο, διότι ἡ φυλὴ αὕτη κατ' ἐμέ, μελετήσαντα ἐπισταμένως τὰ κατὰ τὴν Χίον καὶ τοὺς Χίους ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα, εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτῆς πλεῖστα πλεονεκτήματα. Τὸ κλῖμα π. χ. ὅπου ἀνεπτύσσοντο ἄνδρες ὑγιεῖς καθόλου. Καὶ ἐπειδὴ νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ, καὶ αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν δυνάμεις ἦσαν ἀκμαῖαι—εἰς ἃ ἐπεβοήθει ἀνατροφὴ τείνουσα εἰς μόρφωσιν πνευματικὴν πεφωτισμένην. Ἀγωγῆς ἐτύγχανον οἱ Χῖοι, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐξοικειοῦται εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὸ σέβεσθαι τοὺς θεσμοὺς—καὶ τοὺς κακῶς κειμένους—εἰς τὸ γνῶθι σαυτὸν καὶ κατὰ συνέπειαν ἐκτιμᾶν καὶ τιμᾶν τοὺς ἀνωτέρους καί, ἐν γένει, εἰς τὸ καθίστασθαι μέλος τῆς κοινωνίας ὠφέλιμον.

Ὅταν ὁ πατήρ μου μοὶ ἐξέθετε τὰς λεπτομερείας τῆς κατὰ δήμους αὐτοδιοικήσεως τῶν χρόνων ἐκείνων διὰ δημογεροντιῶν ἐκτελουσῶν καθήκοντα νομοθέτου καὶ δικαστοῦ, κηδεμόνος καὶ ἐπόπτου τῆς τε δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ ἰδιωτικῆς περιουσίας, ὡς παῖς μόνον ἀντελαμβανόμην καὶ ἐνόμιζον ὅτι αἱ ἀφηγήσεις τοῦ πατρός μου ἐκεῖναι μόνον σκοπὸν εἶχον τὴν διασκέδασίν μου. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἔφθασα εἰς ἡλικίαν ὥριμον, ἐνόησα ὅτι σκοπὸν εἶχον νὰ μοὶ ἐμπνεύσωσι τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ πάτρια. Καὶ σήμερον ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ τὸν μέγαν θαυμασμόν μου προκαλοῦσι περὶ τοῦ πῶς ἄνθρωποι, μὴ τυχόντες βεβαίως παιδείας ἢ τῆς περιωρισμένης τῶν χρόνων ἐκείνων, μὴ σπουδάσαντες οὔτε πολιτικὰς ἐπι-

στήμας, οὔτε νομικά, οὔτε κἂν ἀρχὰς πολιτικῆς οἰκονομίας, διὰ μόνου τοῦ φυσικοῦ αὐτῶν νοῦ εἶχον καταρτίσει τέλειον διοικητικόν, δικαστικὸν καὶ οἰκονομικὸν ὀργανισμόν, καὶ τοῦτο ἔχοντες ἀπέναντι αὐτῶν κύριον αὐθαίρετον καὶ ἀμαθῆ.—Προσθέτω ὅμως, διὰ νὰ εἶμαι δίκαιος ἔχοντας κατ' ἐμὲ ἐμφύτους καὶ τὰς ἀρετὰς τῆς μεγαθυμίας καὶ τῆς τιμιότητος.

Οἱ γονεῖς μου, εἶπον, ἦσαν Χῖοι, γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐκεῖ. Ὁ πατήρ μου εἶχε πατέρα ἔμπορον οἴνων καὶ βάμβακος ἐκ τοῦ χωρίου Λιθί. Ὁ πάππος μου τὸν πατέρα μου, ἐκπαιδευθέντα πρὶν εἰς τὸ τότε ἐν Χίῳ ἀκμάζον γυμνάσιον, ἔπεμψε κατόπιν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ χωρίου Λιθὶ διὰ νὰ τὸν προγυμνάσῃ εἰς τὰ ἱερατικὰ (τὰ τυπικὰ δηλ., ἐπειδὴ βεβαίως παιδείαν ἐκέκτητο ὁ ἀνεψιὸς πολὺ ἀνωτέραν τῆς τοῦ θείου) καὶ νὰ τὸν χειροτονήσῃ ἀναγνώστην, διάκονον καὶ καθεξῆς, τὸν καταστήσῃ δὲ καὶ κληρονόμον του. Ἀλλ' ἄλλως ἐπέπρωτο.

Ὁ πατήρ μου μετὰ ὀλιγόμηνον παρὰ τῷ θείῳ μου διαμονὴν ἐξέκοψε καὶ μεταβὰς εἰς τὴν πόλιν, δὲν ἠξεύρω πῶς, ἐπέτυχε νὰ σταλῇ γραμματεὺς εἰς τὸν ἔκτοτε ἀκμάζοντα ἐμπορικὸν οἶκον τῶν Ροδοκανάκηδων ἐν Λιβόρνῳ. Ἐκεῖ μετέβη ταξειδεύσας ἀπὸ Χίου εἰς Λιβόρνον ἐπὶ 75 ἡμέρας καὶ ἤρχισε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνατεθέντων εἰς αὐτὸν καθηκόντων μετ' ἐπιμελείας μέν, ἀλλ' ὄχι ὡς φαίνεται καὶ μετ' εὐχαριστήσεως, διότι εἰς ἄλλο ἔτεινεν, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη. Ὡρέγετο παιδεύσεως ἐπιστημονικῆς καὶ δὴ ἰατρικῆς, ἡ δὲ Πίζα τότε ἤνθει ὡς πρὸς τὴν Ἰατρικὴν αὐτῆς σχολὴν καὶ ὁ πειρασμὸς ἦτο πολὺ πλησίον. Ἔγραψε πρὸς τὸν πατέρα του εἰς Χίον τὴν ἐπιθυμίαν του αὐτήν, ἀλλ' ἐκεῖνος τὸν εἶχε κηρύξει ἀποσυνάγωγον, καθ' ὃ παραιτήσαντα τὸ ἱερατικὸν στάδιον παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, καὶ στερηθέντα οὕτω τῆς ὄθεν πλουσίας κληρονομίας τοῦ θείου του.

Κατέφυγε τότε εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ Μανώλην Ροδοκανάκην, ἱκέτευσεν, ἔκλαυσε καὶ τέλος τὸν ἔπεισε νὰ τῷ δανείσῃ τὸ ἀναγκαῖον χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὰ ἔξοδα τῶν σπουδῶν του ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ ταῦτα, ὅπως καὶ τὰ ἀπέδωκε. Τὰ ἔξοδά του ἐν τούτοις ὡρίσθησαν ἐν Πίζῃ εἰς δέκα μονάδας (φράγκα 55)

κατὰ μῆνα! Δι' αὐτῶν ὤφειλε νὰ ζήσῃ, νὰ ἐνδυθῇ, νὰ πληρώσῃ ἐγγραφὰς κλπ. Τοῦτο ὅμως συνέβαινε κατὰ τὸ 1812.

Μετὰ τετραετεῖς σπουδὰς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς μετὰ πολλῶν, καθ' ἃ μοὶ ἔλεγεν, ἐπαίνων.

Εἶχον δὲ τὴν ἄφατον ἡδονὴν μετὰ 75 ἔτη καὶ πλέον νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν πόλιν τῆς Πίζης καὶ τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐξητάσθη ὁ πατήρ μου, διατηρουμένην ἔκτοτε καθ' ὅλα ἀμετάβλητον. Εἶπον ὅτι ᾐσθάνθην ἡδονὴν ἄφατον κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ἐκείνην, καὶ τοῦτο, διότι ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις ὁποῖον αἴσθημα κυριεύει πάντα ἄνθρωπον ἀξιούμενον, τῇ θείᾳ εὐδοκίᾳ, νὰ ζήσῃ καὶ ἀναπνεύσῃ τὸν αὐτὸν ἀέρα ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ, ἐν ᾧ ὁ γεννήτωρ του διῆλθε βεβαίως μίαν τῶν συγκινητικωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων ἡμερῶν τοῦ βίου του, ἔχει δὲ καὶ ὁ υἱὸς τὴν συναίσθησιν ὅτι χάρις τῷ Θεῷ καὶ ταῖς πατρικαῖς εὐλογίαις καὶ εὐχαῖς δὲν ὑστέρησε τοῦ πατρός.

Δὲν ἠρκέσθη ὅμως ὁ πατήρ μου εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης ἐν Πίζῃ, ἀλλ' ἐπιμείνας, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Μανουὴλ Ροδοκανάκη νέον δάνειον καὶ μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς πρακτικὰς περαιτέρω μελέτας.

Τὰ μηνιαῖα ἔξοδα ὡρίσθησαν εἰς 12 μονάδας (φράγκα 65).

Ἀληθῶς διδακτικὴ δι' ἐμὲ ἱλαροτραγῳδία ἦτο ἡ παρὰ τοῦ πατρός μου ἐξιστόρησις τῶν οἰκονομικῶν μέτρων, ἅτινα ἠναγκάσθη νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀναγκῶν του κατὰ τὴν διετῆ εἰς Παρισίους διαμονήν του διὰ τοιούτων γλίσχρων μέσων.

Κατῴκει δωμάτιον εἰς ἔκτον πάτωμα, οὐδέποτε ἐγεύθη ἐν ξενοδοχείῳ, ἀλλὰ τὴν Κυριακὴν καὶ Πέμπτην ἑκάστης ἑβδομάδος ἠγόραζε κρέας, τὸ ὁποῖον ἔβραζεν εἰς τὴν ἐν τῷ δωματίῳ του ἑστίαν καὶ ἔτρωγε τὴν πρώτην μὲν ἡμέραν θερμόν, ψυχρὸν δὲ κατὰ τὰς λοιπάς. Καὶ τοῦτο ἅπαξ τῆς ἡμέρας, τοῦ δευτέρου αὐτοῦ γεύματος, ὡς καὶ τοῦ πρωϊνοῦ προγεύματος, γινομένου δι' ἄρτου καὶ γάλακτος. Ἐννοεῖται ὅτι σπανιώτατα εἰσῆλθεν εἰς καφενεῖον, οὐδέποτε δὲ εἰς θέατρον, ἡ δὲ περιβολή του ἦτο Σωκρατική, διαφερούσης τῆς θερινῆς ἀπὸ τῆς χειμερινῆς μόνον κατὰ τὴν προσθήκην ἑνὸς τρίβωνος (mantello) τότε ἐν χρήσει.

Πρὸς ἐκγύμνασίν του εἰς τὴν χειρουργικὴν παρελάμβανε κατ' οἶκον πολλάκις μέλη πτωμάτων, ὀζόντων ἤδη, καὶ τοῦτο ἵνα ἀποφύγῃ δὲν ἠξεύρω ποῖα ἐπιβαλλόμενα, φαίνεται, τότε τέλη εἰς τοὺς σπουδαστάς.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ διηγήσεις ὁμολογῶ ὅτι μεγάλως μὲ ὠφέλησαν ἠθικῶς. Μοιραίως δὲ ἐδέησε νὰ ὑποβληθῶ καὶ ἐγὼ σχετικῶς εἰς αὐστηρῶς οἰκονομικὸν βίον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου μου, χωρὶς οὐδόλως νὰ ἀποθαρρυνθῶ.

Ἔφθασε τέλος ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἔμελλε ν' ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν πατρίδα του Χίον, καὶ τότε εἶχε χρείαν χρημάτων δι' ἀγορὰν ἐργαλείων, ἐνδυμάτων καὶ τέλος διὰ νὰ γνωρίσῃ τοὺς Παρισίους, δηλ. τὰ θέατρα αὐτῶν, τοὺς περιπάτους των, τὴν πέραν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα πόλιν καὶ ἐν γένει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐκ Παρισίων ὡς Παρισινὸς κατὰ τὴν ἔκφρασίν του.

Δι' ὅλα ταῦτα ἐδανείσθη φρ. 1300 καὶ οὕτω συνεπληρώθη τὸ χρέος του εἰς φρ. ἐν συνόλῳ 5,500 ἤτοι μονάδας 1000 (γρ. 3,000 κατὰ τὴν τότε ἀξίαν τοῦ ταλλήρου πρὸς γρόσια).

Ὅταν συλλογίζωμαι ὅτι σήμερον τὰ ἔξοδα ἑνὸς μαθητοῦ ἀνέρχονται εἰς τὸ αὐτὸ τοὐλάχιστον ποσὸν ἐνιαυσίως, ἐξηγῶ καὶ τὸν λόγον δι' ὃν οἱ τότε σπουδασταὶ ἐμορφοῦντο πολὺ τελειότερον τῶν νῦν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἔκτοτε ὁ βίος ἐν γένει πολὺ ὑπερετιμήθη, ἀλλ' ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι καὶ σήμερον βιῶν τις ὡς σπουδαστὴς καὶ μόνον σπουδαστὴς θὰ ἐξώδευε πολὺ ὀλιγώτερα.

Μετὰ τριῶν καὶ ἡμίσεος μηνῶν ταξείδιον πλῆρες περιπετειῶν, καθ' ἃ λεπτομερῶς μοὶ διηγήθη ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐπανάληψις καθίσταται περιττή, μηδὲν νέον διδάσκουσα σήμερον, τοῖς πᾶσιν ὄντων γνωστῶν τῶν τότε μέσων τοῦ ταξειδεύειν ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἑσπερίαν, ἔφθασε τέλος εἰς τὴν πατρίδα του Χίον καὶ ἤρχισεν ἐξασκῶν τὸ τῆς ἰατρικῆς ἐπάγγελμα.

Ἀστεῖα δὲ πάμπολλα συνέβαινον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιστήμονες ἰατροὶ δὲν πῆρχον, ἐκτὸς ἑνὸς καὶ μόνου τοῦ Μαρίνου Κλάδου, σπουδάσαντος ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ μηδὲν μελετήσαντος, μὴ ὑπαρχόντων ἄλλως τε καὶ τῶν μέσων τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐπιστημονικῶν προόδων. Τὸ ἀστειότερον πάντων ἦτο ἡ ἔκπληξις ἐκ τῆς χρήσεως τῶν

βδελλῶν καὶ τῆς ἀφαιμάξεως τότε σχεδὸν ἐν καταχρήσει, παραδεχομένων τῶν ἰατρῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ δὴ τῶν Παρισίων τὸ θεραπευτικὸν σύστημα τοῦ Broussais.

— Καλὲ μάθετενε, ἔλεγον εἰς τὰς συναναστροφὰς ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἦρτεν ὁ Τζιγγρὸς ὁ γιατρὸς καὶ ῥουφᾷ τὸ αἷμα τῶν ἀρρώστω μὲ κἄτι σκουλήκια... (ἐν παρόδῳ τὰ σκουλήκια αὐτὰ τὰ ἐπρομηθεύετο ἐκ Σμύρνης). Τί θὰ δοῦμεν ἀκόμα!

Ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ὁπωσδήποτε ἐπετύγχανε καὶ ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου ἐκέρδησε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν κατοίκων καὶ προώδευε σπουδαίως, κατέστη δὲ καὶ περιζήτητος γαμβρός. Σημειωτέον ὅτι τότε οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ ἀνεπιστήμονες ἀκόμη, ἀπὸ ἀμαθῶν φαρμακοποιῶν ἐπαγγελλόμενοι τὸν ἰατρόν, ἠξιοῦντο ἐν τῇ κοινωνίᾳ σπουδαίων διακρίσεων. Ὡς παράδειγμα φέρω τὸ νὰ ὁρίζωνται εἰδικὰ στασίδια εἰς τὰς ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰς συζύγους των, αἵτινες ἅμα ὑπανδρευόμεναι ἀπέκτων τὸν τίτλον τῆς «Μαδονῆς» (ἀπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ madonna) ἀποβάλλουσαι τὸ βαπτιστικόν των ὄνομα. Ἰατρὸς καὶ Μαδονὴ κατὰ τὰς ἑορτάς, καθ' ἃς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐγίνετο χρῆσις λαμπάδων, ἐδέχοντο ἀπὸ τῆς ἐφοροεπιτροπῆς εἰδικὰς λαμπάδας πολυτελεστέρας τῶν λοιπῶν.

Οὕτως οἱ προπάτορές μας ἐδίδασκον τοὺς πολίτας καὶ τὸν ὄχλον νὰ τιμᾷ τὴν ἐπιστήμην πολυτρόπως καὶ ν' ἀπονέμῃ αὐτῇ τὸν δέοντα σεβασμόν. Δὲν ἐτίμων τὸ πρόσωπον, ἀλλ' ἐν τῷ προσώπῳ τὴν ἐπιστήμην ἢ τὴν ἀνωτέραν διάνοιαν. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τότε γείνῃ κακὴ χρῆσις τῆς ἰδέας τῆς ἰσότητος. Ἐπιστεύετο, κατ' ἐμὲ εὐλόγως, ὅτι ἡ ἰσότης ἐν ταῖς κοινωνίαις σημαίνει ἰσότητα μόνον ἀπέναντι τοῦ νόμου καὶ τῆς δικαιοσύνης, ὄχι δὲ ἰσότητα ἐν πᾶσι καὶ σύγχυσιν τοῦ ἐκ τῆς φύσεως ἢ ἄλλως προικισθέντος καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀπορρεούσης ἀναγκαίας ὑπεροχῆς τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε ὑποδεεστέρους τὴν διάνοιαν, τὴν μάθησιν, τὴν ἀγωγὴν κ.τ.λ.

Ὅσον θέλουν ἂς σοφιστεύωνται οἱ τὰ ἐναντία διδάσκοντες σήμερον· ἡ ἀνισότης ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν αὐτήν, εἰς τὰ ζῷα, εἰς τὰ δένδρα, εἰς τὰ ἔντομα· ἔτι μᾶλλον εἶναι φυσικὴ συνέπεια ὑπάρξεως κοινωνίας οἱασδήποτε, ἀπὸ τῶν ἀγρίων φυλῶν μέχρι τῶν μᾶλλον πεπολιτισμένων. Πλείστους ὅσους λόγους ἔχω πρὸς

ὑποστήριξιν τῆς προκειμένης ἀληθείας, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἐδῶ ἴσως καὶ τὰ ἄνω σημειωθέντα τυγχάνουσιν ἔξω τοῦ προκειμένου.

Οὕτω περιζήτητος ὢν γαμβρὸς ὁ πατήρ μου, ἐξέλεξεν ὡς νύμφην πολύφερνον τὴν μητέρα μου.

Ἡ μήτηρ μου τὸ γένος Νομικοῦ, θυγάτηρ μονογενής, ὀρφανὴ πατρός, εἶχε μητέρα ἐξακολουθήσασαν μετὰ τὴν χηρείαν της τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συζύγου της, μεταξεμπόρου, καὶ τῆς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀκμαζούσης φαίνεται βιομηχανίας τῶν ἐκ μετάξης «γαϊτανιῶν», χρησιμευόντων πρὸς καλλωπισμὸν τῶν τε ἀνδρικῶν καὶ γυναικείων ἱματισμῶν ὅλης τῆς Ἀνατολῆς. Φαίνεται ὅτι ἐκ τοῦ ἐμπορίου τούτου ἐπορίζετο ἡ μάμμη μου κέρδη σπουδαῖα, διότι κατὰ τὴν μνηστείαν τῆς θυγατρός της ὑπεσχέθη εἰς τὸν πατέρα μου προῖκα ἐκ γροσ. 100,000, ἤτοι ταλλήρων 33,000 καὶ πλέον, ποσὸν τὸ ὁποῖον τότε ἐθεωρεῖτο κολοσσιαῖον. Τὴν περιουσίαν αὐτὴν ἡ μάμμη μου δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐκ κληρονομίας τοῦ πάππου μου, διότι οὗτος εἶχε καὶ δύο υἱοὺς ἐκ πρώτου γάμου κληρονόμους αὐτοῦ.

Θέλομεν ὅμως ἰδεῖ ἐκ τῶν ὑστέρων, ὅτι οὔτε οὗτοι οὔτε ἡ μήτηρ μου καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ πατήρ μου ἐπέπρωτο νὰ καρπωθῶσί τι ἐκ τῶν περιουσιῶν αὐτῶν. Ἐπέπρωτο εἰς τὸν πατέρα μου καὶ εἰς ἐμὲ νὰ ζήσωμεν καὶ νὰ προαχθῶμεν ἐκ μόνου τοῦ ἱδρῶτος τοῦ προσώπου ἡμῶν, ἄνευ ἀρωγῆς οὐδεμιᾶς οὔτε ἐκ κληρονομίας οὔτε ἐκ προικός, διὸ καὶ πολλάκις ἐδόξασα μετ' εὐχαριστιῶν τὸν Θεόν.

Τοῦτο εὔχομαι νὰ συμβῇ εἰς ὅσους ἀγαπῶ καὶ συμπαθῶ. Κατὰ τὴν μακρὰν πεῖράν μου οὐδεμίαν εἶδον κληρονομίαν περιερχομένην εἰς οἱουςδήποτε κληρονόμους, ἥτις νὰ μὴ ἐξατμισθῇ ἂν ὄχι τάχιστα, ὅπερ τὸ σύνηθες, ἀφεύκτως εἰς πρώτην ἐπερχομένην γενεάν. Ὤκτειρον δὲ πάντοτε τοὺς νέους ἐκείνους, οἵτινες βάσιν καὶ πρώτιστον ὅρον τοῦ γάμου αὐτῶν ἐτίθεντο τὸ ποσὸν τῆς προικός. Εἶδον φοβερὰς τῶν τοιούτων γάμων τὰς συνεπείας: τὴν ὑποδούλωσιν τοῦ συζύγου, τὰς οἰκογενειακὰς ἔριδας καὶ τέλος τὴν ἐξάτμισιν τῆς προικός. Δυστυχῆ δὲ τὰ πλάσματα τὰ ἐκ τοιούτων γάμων προερχόμενα καὶ πρὸ πάντων τὰ θήλεα, εἰθισμένα κατὰ τὰς πρώτας τοῦ βίου αὐτῶν ἡμέρας εἰς ἄνεσιν, νὰ μὴ ἔχωσι ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλι-

κίαν καὶ εἰς μυρία ὅσα ἀτοπήματα ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑποπίπτωσιν!

Ἐνυμφεύθη λοιπὸν ὁ πατήρ μου τὴν μητέρα μου κατὰ τὸ 1820 ἄγουσαν ἡλικίαν ἐτῶν 13. Εἰς τὰς νήσους, καὶ μάλιστα τοῦ Αἰγαίου, ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπανδρεύονται αἱ κόραι τόσον μικραὶ τὴν ἡλικίαν. Εἶδον πρὸ ὀλίγων ἐτῶν περιοδεύων εἰς Ἀντίπαρον γυναῖκα δεκαπενταετῆ ἔχουσαν ἤδη τέκνον ἑνὸς ἔτους καὶ φέρουσαν ἕτερον ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν μόλις ἑνὸς ἔτους ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου καὶ ἐπέπρωτο αὐτοῖς νὰ ἴδωσι καὶ δοκιμάσωσι παντοίας συμφορὰς καὶ τὰς παρεπομένας αὐταῖς πτωχείαν καὶ δυστυχίαν.

Β΄

Δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ ἀφηγηθῶ ἐδῶ τὰ τῆς καταστροφῆς, ὅπως οἱ γονεῖς μου πολλάκις μοὶ τὰ διηγήθησαν.

Ἦτο, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, ἡ πέμπτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου. καὶ «εἶχαν βάλει εἰς τὴν φωτιὰν τὰ ἀγκιναροκούκκια μὲ τὸ λάδι», ὁπότε ἐκηρύχθη ὅτι ἐφάνη ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα διευθυνομένη εἰς Χίον, ὅπως τιμωρήσῃ ἐπαναστατικὰ κινήματα συμβάντα τότε ἐκεῖ τῇ ὑποκινήσει Σαμίων τινῶν. Τὰς περαιτέρω λεπτομερείας ἔγραψαν πολλοί· ἐγὼ περιορίζομαι εἰς ἀπομνημόνευσιν τῶν συμβάντων εἰς τοὺς γονεῖς καί τινας τῶν συγγενῶν μου.

Ἅμα τούτου ἀκουσθέντος, ἀπόγνωσις κατέλαβε πάντας καὶ ὀδυρμοὶ καὶ κοπετοὶ ἠκούσθησαν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων. Ἕκαστος ἐσκέπτετο περὶ σωτηρίας διὰ τῆς φυγῆς. Ἀδίκως ἀκόμη καὶ νῦν μέμφονται τοὺς Χίους ἐπὶ τῇ φυγῇ ἐκείνῃ. Οὐδὲν ἠδύναντο ἄοπλοι καὶ εἰρηνικοὶ πολῖται ἄλλο νὰ πράξωσιν ἢ σωτηρίαν ὅπως ὅπως οὕτω νὰ ζητήσωσι, καὶ τὸ «κόψε με, Ἀγᾶ μου, ν' ἁγιάσω» εἶναι εἰρωνεία ἀσύγγνωστος.

Ἡ μάμμη μου, ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς δύο ὁμοπατρίους ἀδελφοὺς τῆς μητρός μου ἐφορτώθησαν ἕκαστος κατὰ τὰς δυνάμεις του μόνον τὰ χρήματα εἰς χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ τὰ πολύτιμα εἴδη, τὰ «διαμαντικά», τὰ ἐν τῷ οἴκῳ εὑρεθέντα, καὶ μὲ μόνην τὴν στολήν, ἣν εὑρέθησαν φέροντες, ἐκλείδωσαν τὴν οἰκίαν (ἐνομίζετο ὅτι τὰ πράγματα

ἤθελον συμβιβασθῆ καὶ ταχέως ἕκαστος θέλει ἐπιστρέψει εἰς τὴν ἑστίαν του) καὶ ἀπῆλθον φεύγοντες εἰς τὰ χωρία, ὅπως κρυπτόμενοι περιμένωσι τὴν τύχην τῆς νήσου καὶ τὴν ἰδικήν των.

Ὁδοιποροῦντες κακὴν κακῶς ἔφθασαν τὸ ἑσπέρας εἰς χωρίον τι τῶν Μαστιχοχωρίων καὶ ἐκεῖ ἐπερίμεναν εἰδήσεις δι' ὅλης τῆς νυκτός· ἀλλ' ἀντὶ εἰδήσεων εἶδον τὸν καπνὸν τῆς πυρπολουμένης πόλεως καὶ ἐνόησαν ὅτι ἡ μόνη αὐτῶν σωτηρία ἐνέκειτο εἰς τὴν περαιτέρω φυγήν. Ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς;

Ἀπεφασίσθη ὁ μὲν πατήρ μου νὰ μεταβῇ εἰς παράλιον χωρίον καὶ ἐκεῖ νὰ ζητήσῃ καὶ εὕρῃ πλοιάριόν τι, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ κρυβῶσιν ἐν τῷ χωρίῳ καὶ νὰ περιμένωσι τὴν ἐπιστροφήν του καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκδρομῆς του. Ἐκρύβησαν ὅθεν ὅλοι ἐντὸς ἀχυρῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ θύρα καὶ ὁ ἥμισυς χῶρος ἐφράχθησαν δι' ἀχύρων· ἐφωτίζοντο ἀπὸ ὀπῆς τινος τῆς στέγης καὶ ἐκεῖ διημέρευον, τὴν δὲ νύκτα ἐξήρχοντο καὶ ἐλάμβανον ὀλίγην τροφὴν καὶ ἀνέπνεον ἐν ὑπαίθρῳ ἐναγωνίως περιμένοντες.

Σημειωτέον ὅτι ὁ ἀποβιβασθεὶς Τουρκικὸς στρατός, συγκείμενος ἀπὸ «Ταγκαλάκια» τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς καταστροφῆς τῆς πόλεως εἰσῆλασεν εἰς τὰ χωρία θύων, σφάζων καὶ αἰχμαλωτίζων. Ἀλλ' ἡ σφαγὴ καὶ ὁ αἰχμαλωτισμὸς περιωρίζετο εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ὄχι δὲ καὶ εἰς τοὺς χωρικούς. Τούτων ἐφείδοντο καὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας, καθ' ἣν εἶχον ἀνωτέραν διαταγήν. Οἱ δὲ χωρικοὶ μὲ κίνδυνον τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς ἔσωζον ὅσους καὶ ὅπως ἂν ἠδύναντο καὶ μετημφιεσμένους εἰς χωρικοὺς τοὺς ἐφυγάδευον νύκτωρ.

Πολλάκις μοὶ διηγήθη ἡ μήτηρ μου, ὅτι ἤκουσε διαρκούσης τῆς ἡμέρας Τούρκους λέγοντας εἰς τὸν κρύπτοντα αὐτὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτήν: — Πρόσεξε, ἂν ἔχῃς κανένα κρυμμένον, νὰ τὸ εἰπῇς, διότι θὰ φᾷς τὸ κεφάλι σου.

Οὗτος ὅμως ἠρνεῖτο ἐπιμόνως. Ἀλλ' αἱ ἡμέραι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην παρήρχοντο καὶ ὁ πατήρ μου δὲν ἐφαίνετο ἐπιστρέφων καὶ ἡ ἀπελπισία τοὺς κατελάμβανεν. Ὁ δὲ χωρικός, μολονότι, ἐννοεῖται, ἠμείβετο ἁδρῶς, ἤρχισε ν' ἀνυπομονῇ καὶ νὰ φοβῆται μὴ προδοθῇ, ἐδήλωσε δὲ ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ δύναται νὰ τοὺς κρύψῃ περαιτέρω, διότι μάλιστα ἤκουσεν ἐν τῷ χωρίῳ ψιθύρους προδοτῶν καὶ βεβαίως θὰ ἀνακαλυφθῶσι καὶ θὰ χαθῶσι καὶ οἱ

κρυπτόμενοι καὶ αὐτός. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν τὴν προσεχῆ νύκτα νὰ μεταμφιεσθῶσιν ὅλοι εἰς χωρικοὺς καὶ χωρικὰς καὶ νὰ φύγωσιν ἀλλαχοῦ εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ.

Διὰ νὰ ἀπαλλαγῶσι δὲ τοῦ βάρους ἀργυρῶν νομισμάτων ἔσκαψαν διὰ ξυλαρίου μικρὸν λάκκον καὶ ἔθαψαν δύο σάκκους ταλλήρων, περὶ τὰ 500 — θέλομεν ἰδῇ περαιτέρω πόσον τὰ τάλληρα αὐτὰ τοῖς ἐφάνησαν σωτήρια—καὶ ἐκάλυψαν τὸν λάκκον μὲ χῶμα. Δὲν ἐνθυμοῦμαι διατὶ ἀντὶ νὰ φύγωσι νύκτωρ, ἐξῆλθον τῆς κρύπτης περὶ τὰ ἐξημερώματα, ἀλλ' ὀλίγα βήματα εἶχον προβῇ καὶ συνήντησαν *μπουλούκια* Τούρκων στρατιωτῶν, οἵτινες ἀμέσως τοὺς ἀνεγνώρισαν καὶ ἐκ τῆς ἀπαλότητος τοῦ δέρματος χειρῶν καὶ προσώπου καὶ ὅπως δήποτε ἐκ τῶν κινήσεων, ὅτι δὲν ἦσαν χωρικοί, καὶ τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἔψαξαν καί, ἀνακαλύψαντες ὅτι ἔφερον θησαυρούς, τοὺς μὲν δύο θείους μου ἐσύλησαν καὶ ἀπεκεφάλισαν αὐθωρεί, τὴν δὲ μάμμην μου μόνον ἐσύλησαν. Ἀλλὰ τοσοῦτον, φαίνεται, ἐπλήσθησαν ἐκ τῆς πλουσίας λείας των, ὥστε τὴν ἀπέπεμψαν ἐλευθέραν εἰπόντες αὐτῇ: «Ἀλλὰχ μπὶν μπὶν μπερεκιὲτ βερσίν». Τὴν δὲ μητέρα μου ἐκράτησαν δούλην μὲ σκοπόν, τῇ εἶπον, νὰ τὴν μεταφέρωσιν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν δώσωσι δῶρον εἴς τινα ἐκεῖ ἄρχοντα κατὰ τὴν τότε Τουρκικὴν συνήθειαν νὰ πέμπωσιν οἱ κατώτεροι πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ὡς δῶρον κορασίδας δούλας.

Ἡ δυστυχὴς μάμμη μου ἐθρήνει, ἱκέτευε τοὐλάχιστον νὰ τῇ ἐπιτραπῇ νὰ συνοδεύσῃ εἰς τὴν δουλείαν τὴν κόρην της, ἀλλ' εἰς μάτην. «Δὲν ἀξίζεις», ἀπεκρίνοντο «οὔτε ἑνὸς λουλὲ καπνόν», καὶ ἔσυραν τὴν μητέρα μου, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ βαδίσῃ κυριολεκτικῶς ἐπὶ τοῦ πτώματος ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν της. Οὕτως ἀπηλπισμένη ἡ μάμμη μου ἐνεθυμήθη, ὅτι εἶχε στενὴν φιλίαν μετά τινος ὀνομαζομένου Μπουλιάγκου προξενίσκου Ἄγγλου, καὶ συνάμα ἤκουσεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὰ προξενεῖα καὶ ὅτι εἰς αὐτὰ εὗρον ἄσυλον τινὲς τῶν Χίων. Ἔδραμεν ὅθεν ὁδοιποροῦσα ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς τὴν πόλιν τῆς Χίου καὶ μετέβη εἰς τὸ ῥηθὲν Προξενεῖον καὶ διηγήθη τὰ δυστυχήματά της. Ὁ πρόξενος ἐκάμφθη καὶ ὄχι μόνον ἐχορήγησεν ἄσυλον ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἀλλὰ ὑπεσχέθη νὰ ἐξετάσῃ καὶ εἰ δυνατὸν ἀνεύρῃ καὶ ἐξαγοράσῃ τὴν μητέρα μου, προσέθηκεν ὅμως ὅτι

χρειάζονται χρήματα. Ἡ μάμμη μου τῷ εἶπεν ὅτι μηδὲν τῇ ἀφῆκαν. Ἀλλ' ἐνεθυμήθη τὰ δύο κρυβέντα σακκίδια πλήρη ταλλήρων καὶ τῷ ἐπρότεινε νὰ τῇ δώσῃ καβάσην συνοδόν, ὅπως μεταβῇ καὶ τὰ ζητήσῃ. Ὁ πρόξενος τότε ἐπείσθη νὰ ζητήσῃ καὶ εὕρῃ καὶ ἐξ ἰδίων ἐξαγοράσῃ τὴν μητέρα μου, ἣν οἱ Τοῦρκοι εἶχον μεταφέρει ἐκ τοῦ χωρίου εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἐπιβίβασιν εἰς πλοῖον, εὐτυχῶς δὲ κάποιος ἐπρόλαβε καὶ εἰδοποίησε τὸν πρόξενον περὶ τῆς ἀφίξεώς της μετὰ πολλῶν ἄλλων σκλάβων. Ὁ πρόξενος μετὰ πολλὰς δυσκολίας ἐκ μέρους τοῦ Κυρίου της, μὴ θέλοντος ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ τὴν πωλήσῃ, τὴν ἐξηγόρασεν ἀντὶ 500 γροσίων!!! Σημειωτέον ὅτι τοιοῦτο τίμημα κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἦτο ἔκτακτον διὰ μίαν δούλην. Εἶναι ἱστορικὸν ὅτι Χία δούλη τότε ἐπωλήθη διὰ μίαν «λουλαδιὰν καπνοῦ». Ἅμα τῇ ἀποδόσει εἰς τοὺς κόλπους τῆς μάμμης μου τῆς ἀγαπητῆς αὐτῆς θυγατρὸς καὶ μητρός μου καὶ μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν, ἐννοεῖται, χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ἐπῆλθεν ἡ σκληρὰ ἀνάγκη θεραπείας ἁπάντων τῶν χρῃζόντων πρὸς συντήρησιν καὶ ἀπότισιν τοῦ πρὸς τὸν Μπουλιάγκον χρέους αὐτῶν. Πᾶσα ἐλπὶς ἐστηρίζετο εἰς τὰ παραχωθέντα ἐν τῇ κρύπτῃ τάλληρα. Ἐδέησεν ὅθεν ἡ μάμμη μου συνοδευομένη ὑπὸ καβάσῃ τοῦ Προξενείου ἐκείνου νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἀπαίσιον δι' αὐτὴν χωρίον, ἐν ᾧ καὶ ἡ κρύπτη, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ παραχωθέντος χρήματος.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον καὶ εἶπον εἰς τὸν ξενίσαντα αὐτοὺς χωρικὸν τὸν σκοπὸν αὐτῶν, ἐκίνησεν οὗτος τὴν κεφαλὴν μετὰ δισταγμοῦ λέγων, ὅτι οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ προσκεφάλαια αὐτά, ἐφ' ὧν ἀνεπαύοντο, ἔψαξαν κατασχίσαντες αὐτὰ καὶ τὰ ἄχυρα ἐπίσης λεπτομερέστατα καὶ ἐν γένει πᾶσαν γωνίαν, ὥστε ματαιοπονίαν καὶ ἄνευ ἐλαχίστης ἐλπίδος ἐθεώρει τὴν εὕρεσιν τῶν περὶ ὧν ἐπρόκειτο χρημάτων. Μ' ὅλον τοῦτο ἡ Θεία Πρόνοια ἄλλως εἶχε βουληθῇ. Τὰ σακκίδια ἄθικτα ἀνευρέθησαν καὶ ἐθεράπευσαν τοὐλάχιστον προσωρινῶς τὰς πρωτίστας ἀνάγκας.

Ἕπεται συνέχεια

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΡΙΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

Πρύτανις—Σύγκλητος—Κοσμήτωρ.

Ἔχουν καὶ αἱ λέξεις τὴν ἱστορίαν των. Ἡ ἱστορία μάλιστα τῶν λέξεων εἶναι πολλάκις περισσότερον ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Ὄχι μόνον διότι ὁ βίος πολλῶν ἐξ αὐτῶν εἶναι πολὺ μακρός, βίος αἰώνων, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ λέξεις ἔχουν καὶ μίαν ἄλλην ἰδιότητα, νὰ ἀποθνήσκουν καὶ ἔπειτα μετὰ μακρὸν χρόνον πάλιν νὰ ἀναζοῦν καὶ νὰ λαμβάνουν ἐνίοτε ἄλλην σημασίαν. Πάσχουν δηλαδὴ αἱ λέξεις τὸ ἐναντίον τῆς λεγομένης μετεμψυχώσεως, διότι ἡ μὲν μετεμψύχωσις ἐνομίζετο ὅτι εἶναι μετάβασις τῆς αὐτῆς ψυχῆς εἰς ἄλλο σῶμα, ἐν ᾧ αἱ ἀναβιοῦσαι λέξεις διατηροῦν τὸ αὐτὸ σῶμα, τὸν αὐτὸν τύπον, ἀλλὰ προσλαμβάνουν ἄλλην ψυχήν, ἄλλην ἔννοιαν. Ἡ ἰδιότης αὕτη τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ λέξεις εἶναι σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ἀνθρωπίνην καθόλου ἱστορίαν καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικήν.

Θὰ προσπαθήσωμεν δι' ὀλίγων νὰ ἐξιστορήσωμεν τριῶν μόνον λέξεων τὸν βίον, ἐκείνων τὰς ὁποίας ἐσημειώσαμεν εἰς τὴν ἐπικεφαλίδα τῆς μικρᾶς ταύτης πραγματείας.

*

Ἡ λέξις *πρύτανις* (τῆς ὁποίας ἀναφέρεται ὁ διαλεκτικὸς τύπος *πρότανις*), οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐτυμολογία αὐτῆς, ἐσήμαινεν *ἀρχηγός, ἡγεμών, βασιλεύς*. Ὁ Πίνδαρος ὀνομάζει τὸν Δία πρύτανιν τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν κεραυνῶν, καὶ τὸν βασιλέα Ἱέρωνα πρύτανιν πολλῶν ἀγυιῶν. Ὁ Αἰσχύλος λέγει τῶν Δία μακάρων πρύτανιν, εἷς δὲ ἐκ τῶν παλαιῶν ἐπιγραμματοποιῶν ὀνομάζει τὸν πέλεκυν πρύτανιν τῆς τέχνης. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸν ὅτι καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας πλείστων

πόλεων ἐκάλουν πρυτάνεις οἱ παλαιοί, ἐξ οὗ καὶ ὁ δημόσιος οἶκος, ὁ οἶκος τῆς πόλεως τῶν ἐλευθέρων πολιτειῶν ἐλέγετο *πρυτανεῖον*. Ἰδίως ὅμως καὶ κατ' ἐξοχὴν εἶναι γνωστοὶ καὶ συχνότερον ἀναφέρονται οἱ πρυτάνεις τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων· Οἱ πρυτάνεις εἰς τὰς Ἀθήνας ἦσαν ἓν εἶδος μονίμου ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς τῶν Πεντακοσίων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν ἡ Βουλὴ ἀπετελεῖτο ἐκ 500 βουλευτῶν, ἤτοι ἐκ 50 βουλευτῶν ἑκάστης ἐκ τῶν δέκα φυλῶν. Ὡρίζετο λοιπὸν διὰ κλήρου ἡ σειρά, καθ' ἣν ἑκάστη ἐκ τῶν φυλῶν *ἐπρυτάνευε*, τῆς πρυτανευούσης δὲ ταύτης φυλῆς οἱ 50 βουλευταὶ ἐλέγοντο πρυτάνεις καὶ αὐτοὶ εἶχον τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων τῆς Βουλῆς ἐπὶ μίαν *πρυτανείαν* ἤτοι ἐπὶ 35 ἢ 36 ἡμέρας τοῦ ἔτους. Τῆς μονίμου ταύτης ἐπιτροπῆς τῆς Βουλῆς προΐστατο διὰ κλήρου ἐκλεγόμενος εἷς *ἐπιστάτης*, ἔχων τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐπὶ μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα. Ὁ ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων ἐκράτει τὰς κλεῖδας τῶν ναῶν, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια χρήματα, καθὼς καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ Κράτους, ὤφειλε δὲ νὰ παραμένῃ εἰς τὸ *πρυτανεῖον*. Ἦτο λοιπὸν ὁ πρόεδρος τῆς Ἀθηναϊκῆς Πολιτείας. Οὕτως εἶχον περίπου τὰ πράγματα κατὰ τοὺς καλοὺς χρόνους τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς σκιᾶς τῆς ἀθηναϊκῆς αὐτονομίας καὶ τὴν ἀπονέκρωσιν τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐξέλιπεν ἐντελῶς ἡ ἀρχὴ τῶν πρυτάνεων, ἀπέθανε δὲ καὶ ἡ λέξις. Πότε ἀκριβῶς τοῦτο συνέβη εἶναι μὲν δύσκολον νὰ καθορισθῇ, πάντως ὅμως ὄχι πρὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος μ. Χ.

*

Ἐπὶ δεκατρεῖς σχεδὸν αἰῶνας ἡ λέξις *Πρύτανις* εἶχε ταφῇ εἰς τὴν λήθην καὶ μόνον εἰς τὰ βιβλία ἐσῴζετο, ὅτε ἔξαφνα ἀνέστη ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνεφάνη ὡς λέξις ζωντανὴ κατὰ τὸ ἔτος 1805. Τότε δηλαδὴ συνετάχθη εἰς κράτος ἐλεύθερον καὶ ἀνεξάρτητον ἡ Ἑπτάνησος Πολιτεία, ἀφ' οὗ ὑπὸ τῶν Ῥώσων καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς συμμαχούντων Τούρκων ἐξεβλήθησαν ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων οἱ δημοκρατικοὶ Γάλλοι, οἵτινες εἶχον καταλάβῃ τὰς νήσους καὶ πρὶν ἀκόμη ὁριστικῶς καταλυθῇ ἡ Βενετικὴ Πολιτεία. Εἰς τὰ συντάγματα λοιπὸν καὶ σχέδια συνταγμάτων τῆς Ἑπτανήσου πολιτείας ἀνεγράφη ἡ λέξις *πρύτανις*, ὡς

ὄνομα ἰδίας ἀρχῆς[1]. Κατὰ τὸ ἄρθρον 126 τοῦ συντάγματος τοῦ 1803 «ἡ ἐγχώριος διοίκησις ἑκάστης ἐκ τῶν ἑπτὰ νήσων ἀποτελεῖται ὑπὸ ἑνὸς προέδρου ὀνομαζομένου *πρυτάνεως*, ὅστις δὲν πρέπει οὔτε νὰ κατάγηται οὔτε νὰ εἶχεν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν νῆσον τῆς ὁποίας εἶναι πρύτανις, καὶ ὑπὸ δύο ἐντοπίων κυβερνητῶν». Τὸν τίτλον τοῦτον τοῦ πρυτάνεως ἔχει ὁ προϊστάμενος τῆς ἐγχωρίου διοικήσεως ἑκάστης ἐκ τῶν νήσων, αἵτινες συναπετέλουν τὴν Πολιτείαν, καὶ κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1800 (ἄρθρον 14) μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι κατ' αὐτὸ ὁ πρύτανις εἶναι ὁ πρόεδρος τοῦ γενικοῦ ἢ μεγάλου συμβουλίου τῆς νήσου.

*

Τὰ ἑπτανησιακὰ συντάγματα δὲν παρέλαβον ἐκ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πολιτευμάτων μόνον τὴν λέξιν *πρύτανις*, καὶ τὴν λέξιν *σύγκλητος*, περὶ τῆς ὁποίας θὰ κάμωμεν λόγον κατωτέρω, ἀλλὰ καθιστῶσι καὶ *προβούλους* καὶ ἀναγράφουσι καὶ τὸν *ὀστρακισμόν*. Εἶναι δὲ τοῦτο μία ἀκόμη ἀπόδειξις ὅτι ὁ λαὸς τῶν Ἰονίων νήσων εὐθὺς ὡς ἀποκατεστάθη εἰς πολιτείαν αὐτόνομον εἶχε πλήρη καὶ τελείαν τὴν συνείδησιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως. Δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ ἀναγράψῃ εἰς τὰ πολιτεύματά του τὴν Ὀρθόδοξον θρησκείαν ὡς θρησκείαν ἐπικρατοῦσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς ἀπαραίτητον εἰς πάντα πολίτην ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀναλάβῃ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἠθέλησε καὶ τοὺς πρυτάνεις καὶ τοὺς προβούλους καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν ὀστρακισμὸν νὰ ἐπαναφέρῃ, ἑλληνικοὺς δηλαδὴ πολιτειακοὺς ὅρους, ἂν καὶ τὰ πολιτεύματα ἐκεῖνα ἦσαν ἕνεκα τῶν ἱστορικῶν περιστάσεων, εἰς ἃς ὑπέκειτο τότε ἡ Ἑπτάνησος, συντεταγμένα εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Τιλσὶτ (1807) ἐξηφάνισε τὴν Ἑπτάνησον Πολιτείαν, ἥτις μετὰ ἑπταετῆ βίον ὑπήχθη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον

[1] Τὰ διάφορα τῶν Ἰονίων νήσων συντάγματα καὶ σχέδια συνταγμάτων ἐπὶ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰονίου Κράτους τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας ἀνετυπώθησαν εἰς τὸ Ἰταλικὸν πρωτότυπον ἐν Κερκύρᾳ, τυπογρ. Ἑρμοῦ (Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως) 1849 Ἡ δὲ ἐπίσημος ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας συντάγματος τοῦ 1817 ἐδημοσιεύθη ἐπίσης ἐν Κερκύρᾳ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Διοικήσεως 1818.

τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, ὁμοῦ δὲ μετὰ τῆς Πολιτείας ἐξηφανίσθησαν καὶ οἱ πρυτάνεις καὶ οἱ πρόβουλοι καὶ ὁ ὀστρακισμός, μόνον δὲ ἡ σύγκλητος ἐπέζησε, καὶ ἀνεγράφη ἡ λέξις μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτῆς σημαινομένου θεσμοῦ καὶ εἰς τὸ σύνταγμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ ἔτος 1817 παρεχώρησεν ἡ Ἀγγλικὴ προστασία εἰς τὸ Ἰόνιον Κράτος.

*

Σύγκλητοι (ἐκ τοῦ συγκαλῶ) ὠνομάζοντο εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας αἱ *ἔκτακτοι* ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Ἰταλίας ὠνόμαζον *συγκλήτους* τὰ πολιτικὰ αὐτῶν συνέδρια καὶ ὅτι ἐκ τούτου καὶ ἡ ἄλλως καλουμένη *γερουσία* τῆς Ῥώμης (senatus) ὀνομάζεται συνήθως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἢ ἁπλῶς σύγκλητος ἢ σύγκλητος βουλή. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ λέξις ἀναζῇ διὰ τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ συντάγματος τοῦ 1803 τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας ἔχοντος ὡς ἑξῆς: «Αἱ γενικαὶ συναθροίσεις τῶν συνταγματικῶν εὐγενῶν ἑκάστης νήσου ὀνομάζονται *σύγκλητοι*, ἀποφασίζουσι δὲ κατὰ πλειονοψηφίαν καὶ ἡ ψηφοφορία ἐνεργεῖται διὰ καλπῶν καὶ σφαιριδίων». Τὸ δὲ ἄρθρον 43 τοῦ αὐτοῦ συντάγματος ὥριζεν ὅτι «Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνατίθεται ὑπὸ τῶν συγκλήτων τῶν ἑπτὰ νήσων εἰς μίαν νομοθετικὴν συνέλευσιν τοῦ ἔθνους, ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ δύο ἔτη ἐκλεγομένην, ἥτις ὀνομάζεται Νομοθετικὸν Σῶμα τῆς Πολιτείας». Τὸ δὲ ἄρθρον 18 τοῦ κεφ. Γ' τοῦ συντάγματος τοῦ 1817 διελάμβανε κατὰ τὴν ἐπίσημον ἑλληνικὴν μετάφρασιν ὅτι «Ὁ ἴδιος ὀργανισμὸς τῶν συγκλήτων, δηλαδὴ τῶν Εὐγενῶν Ἐκλεκτῶν, εἰς αὐτὰς τὰς νήσους, καθὼς διαδηλοῦται εἰς τὸ Πολίτευμα τοῦ 1803, διασώζεται καὶ ἐπιβεβαιοῦται, ἐξαιρουμένων ὅμως τῶν μεταβολῶν ἢ ἐπιδιορθώσεων, ὁποῦ εἰς τὸ ἑξῆς ἠμπορεῖ νὰ δοκιμάσῃ ἀπό τινα νόμον ἐπὶ τούτῳ ἐπικυρωμένον, ἢ καθ' ὅσον ἐδῶ μέσα ἐφεξῆς θὰ διαταχθῇ».

*

Παρῆλθον ἔτη πολλά, ἐμεσολάβησαν μεγάλα γεγονότα, τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δι' ἀγώνων ὑπεράνθρωπων ἀνέκτησεν ἐν μέρει τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Κατὰ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1836 (12 Ἰανουαρίου 1837) ἐξεδόθη τὸ πρῶτον Β. Διάταγμα περὶ συστάσεως τοῦ Πανεπιστημίου. Κατὰ τὸ Διάταγμα τοῦτο «ἡ διεύθυνσις

καὶ ἀστυνομία τοῦ Πανεπιστημίου ἀνατίθεται εἰς ἕνα *Πρύτανιν* (Recteur)». Ἡ λέξις *Πρύτανις* ἀναφαίνεται οὕτω διὰ τρίτην φορὰν μὲ ἔννοιαν πάλιν διάφορον, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὑπάρχει σήμερον ἐν τῇ ζωῇ. Τὸ πρῶτον ἐκεῖνο Διάταγμα ὠνόμαζε καὶ ἓν Συμβούλιον τοῦ Πανεπιστημίου, τοὺς δὲ προϊσταμένους τῶν Σχολῶν ἐκάλει Σημάντορας, οἵτινες ἔπειτα μετωνομάσθησαν Σχολάρχαι. Ἀλλὰ κατὰ τὴν 10/22 Ὀκτωβρίου 1841 ἄλλο Διάταγμα τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος θέλοντος νὰ δώσῃ καταλληλοτέραν ὀνομασίαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πανεπιστημίου, ὥρισε τὰ ἑξῆς: «Ὁ μέχρι τοῦδε ὀνομαζόμενος Προπρύτανις θέλει ὀνομάζεσθαι ἀπὸ τοῦδε Ἀντιπρύτανις, ἡ Σχολαρχία Κοσμητεία, οἱ Σχολάρχαι Κοσμήτορες, τὸ δὲ Ἀκαδημαϊκὸν Συμβούλιον Ἀκαδημαϊκὴ Σύγκλητος». Διὰ τοῦ Διατάγματος τούτου ἀνεκλήθη μὲν εἰς τὴν ζωὴν ἡ λέξις *Σύγκλητος*, ἀνεφάνη δὲ πάλιν καὶ μία παλαιοτάτη λέξις, ἡ λέξις *Κοσμήτωρ*.

*

Ἡ λέξις *Κοσμήτωρ* (ἐκ τοῦ κόσμος — κοσμῶ) εἶναι τύπος ποιητικὸς ἀντὶ τοῦ *Κοσμητής*, σημαίνει δὲ τὸν κοσμοῦντα ἢ παρατάσσοντα εἰς μάχην τὸν στρατόν, καὶ ἑπομένως τὸν ἀρχηγόν, τὸν ἡγεμόνα. Εἰς τὸν Ὅμηρον εἶναι πολὺ συνήθης ἡ ἔκφρασις *κοσμήτωρ* ἢ *κοσμήτορες λαῶν*. Πῶς συνέβη νὰ ἀναζητηθῇ ἡ παλαιοτάτη, ἡ ὁμηρικὴ αὕτη λέξις ὅπως δι' αὐτῆς δηλωθῇ ὁ προϊστάμενος ἑκάστης ἐκ τῶν σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου; Εἰς τὰ ξένα Πανεπιστήμια ὁ προϊστάμενος ἑκάστης σχολῆς ὀνομάζεται διὰ τῆς λατινικῆς λέξεως decanus (ἐκ τοῦ decem, δέκα). Ἡ λέξις αὕτη εἶναι τοῦ μεταγενεστέρου λατινισμοῦ καὶ σημαίνει ὅ,τι ἡ ἑλληνικὴ λέξις *δεκάρχης* ἢ *δεκανεύς*. Ἐσήμαινε δὲ ἢ τὸν προϊστάμενον δέκα στρατιωτῶν (εἰς τὸν στρατὸν) ἢ τὸν προϊστάμενον δέκα μοναχῶν (εἰς τὰ μοναστήρια). Κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τῶν Πανεπιστημίων ἐλήφθη ἡ μοναχικὴ αὕτη λέξις πρὸς δήλωσιν τοῦ ἡγέτου τῶν καθηγητῶν τῶν συναποτελούντων τὴν Σχολήν. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι οἱ πρῶτοι παρ' ἡμῖν θελήσαντες νὰ μετονομάσωσι τοὺς πρότερον ὀνομασθέντας σημάντορας καὶ ἔπειτα σχολάρχας, νομίσαντες ὅτι ἡ λατινικὴ λέξις decanus παράγεται ἐκ τοῦ decus, τὸ

ὁποῖον σημαίνει *κόσμος, στολισμός*, ἐνόμισαν καλὸν νὰ ὀνομάσωσιν αὐτοὺς κοσμήτορας.

Παραφθορὰ τῆς λατινικῆς λέξεως decanus εἶναι καὶ ἡ γαλλικὴ λέξις doyen, ἥτις ἐπίσης σημαίνει τὸν κοσμήτορα τῶν πανεπιστημιακῶν σχολῶν. Ἐπειδὴ δὲ συμβαίνει συχνάκις κοσμήτωρ ἤτοι προϊστάμενος νὰ εἶναι ἢ ὁ κατὰ τὴν ἡλικίαν πρεσβύτερος ἢ ὁ κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἀρχαιότερος, διὰ τοῦτο ἡ λέξις doyen προσέλαβε καὶ γενικωτέραν σημασίαν, δηλοῦσα τὸν ἔχοντα τὰ πρωτεῖα τῆς ἡλικίας ἢ τῆς ὑπηρεσίας ἑνὸς οἱουδήποτε πολυμελοῦς σώματος. Κατὰ ταῦτα ὀνομάζεται συνήθως ὁ ἀρχαιότερος ἐκ τῶν πρέσβεων ἑνὸς διπλωματικοῦ σώματος doyen, ἤτοι προϊστάμενος. Παρ' ἡμῖν τὸν τοιοῦτον ἀντὶ νὰ ὀνομάζωμεν *κοσμήτορα* τοῦ διπλωματικοῦ σώματος, τὸν λέγομεν συνήθως *πρύτανιν* τοῦ διπλωματικοῦ σώματος. Θὰ ἦτο ὅμως ἀστεῖον ἂν μεταφράζοντες γαλλιστὶ τὴν ἑλληνικὴν φράσιν ἀπεδίδομεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα recteur ἀντὶ τοῦ doyen.

Ἐν Ἀθήναις κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1906.

Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ο ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ ΑΓΩΝ[1]

RONALD ROSS

Οὐδεμία ἴσως ἄλλη χώρα ἐγένετο ἀντικείμενον τοσούτων ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, ὅσον ἡ Ἑλλάς, ἡ ἀτυχὴς αὕτη κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀπ' αὐτῆς ἔτι τῆς ἀρχαιότητος πλῆθος βαρβάρων λαῶν ἐπέδραμον ἐν ἀδιαπτώτῳ ἀλληλουχίᾳ, σημειώσαντες τὴν διάβασιν αὐτῶν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Οὐδεμία ὅμως κατάκτησις διήρκεσεν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον οὐδ' ἀπετύπωσε τὴν σφραγῖδα τῆς καταστροφῆς τοσοῦτον βαθέως ὅσον ἡ ἑλονοσία. Διότι, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ κατακτηταὶ παρῆλθον ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ τὰ ἴχνη αὐτῶν ἐξηλείφθησαν βαθμιαίως, ὁ ζυγὸς τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν διατηρεῖται εἰσέτι βαρὺς ἐπὶ τῆς πολυπαθοῦς ταύτης χώρας.

Ἡ ἑλονοσία μαστίζει τὴν Ἑλλάδα καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα περίοδον τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ συγγραφαὶ καὶ ἄλλων μέν, ἀλλ' ἰδίως τοῦ Ἱπποκράτους, ἐν αἷς περιγράφονται μετὰ θαυμαστῆς εὐκρινείας αἱ καὶ σήμερον ἔτι παρατηρούμεναι πολυειδεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ πολυμόρφου τούτου Πρωτέως. Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν ἡ ἀρχαία Ἑλλὰς ἤκμαζε, τὸ δ' ἔδαφος αὐτῆς ἐκαλλιεργεῖτο ὑπὸ μυριάδων χειρῶν, κατεστέλλετο ἡ καταστρεπτικὴ αὐτῆς δρᾶσις καὶ τὸ κακὸν διετέλει περιωρισμένον. Ἐπελθούσης ὅμως τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ πληθυσμοῦ ἀραιωθέντος ὡς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἀτυχῶν πολέμων σὺν τῇ ἐλαττώσει τῆς καλλιεργίας ἤρξατο ἡ ἑλονοσία ἐπιτεινομένη καὶ δεικνύουσα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καταφανεστέραν τὴν φθοροποιὸν αὐτῆς δρᾶσιν. Οὕτω παραλλήλως πρὸς τὴν παρακμὴν καὶ ἀραίωσιν τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἔβαινον καὶ αἱ καταστροφαὶ τῆς ἑλονοσίας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὗρε τὴν Ἑλλάδα ἡ μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἀναγέννησις αὐτῆς. Αἱ πρῶται ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει

---

[1] Ἡ *ἑλονοσία* ἢ αἱ *ἑλειογενεῖς νόσοι* ἐκδηλοῦνται ὑπὸ ποικίλας μορφάς, ἤτοι ὡς διαλείποντες πυρετοί (κοινῶς θέρμη), ὡς συνεχεῖς καὶ ὑφέσιμοι, ὡς λαθραῖοι, ὡς κακοήθεις πυρετοὶ καὶ τέλος ὡς ἑλειογενὴς καχεξία.

ἰατρικαὶ περιγραφαὶ παρέχουσιν ἤδη πιστὴν εἰκόνα τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως, εἰς ἣν εἶχε περιαγάγει τὴν χώραν ἡ ἕνεκα τοῦ ἑπταετοῦς ἀγῶνος τελεία παραμέλησις πάσης καλλιεργίας καὶ ἡ ὡς ἐκ τούτου ἐπελθοῦσα ἐπίτασις τῆς ἐλονοσίας. Ἔκτοτε ὁ πληθυσμὸς ἐπυκνώθη καὶ τὰς χέρσους ἐκτάσεις ἀντικατέστησαν καλλιεργημένοι ἀγροί, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ μάστιξ αὕτη ἤρξατο περιστελλομένη. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι βαρὺς εἶναι ὁ φόρος, ὃν τὸ κράτος ἀποτίνει εἰς αὐτήν. Κατὰ τοὺς μετριωτέρους ὑπολογισμοὺς θνήσκουσι κατ' ἔτος ἐν Ἑλλάδι *δύο χιλιάδες ἄνθρωποι ἐξ ἑλονοσίας*, νοσοῦσι δ' ἐξ αὐτῆς *ὑπὲρ τὰς τριακοσίας χιλιάδας*· μάλιστα δ' ὑπάρχουσι καὶ ἔτη, ὡς τὸ 1905, καθ' ἃ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι αὐξάνονται ἔτι μᾶλλον, ὑπερτριπλασιαζόμενοι πολλάκις.

Ὁποία καὶ ὁπόση ἡ βλάβη, ἥ τε ἐθνικὴ καὶ οἰκονομική, ἡ ἐκ τούτων ἐπερχομένη, τοῖς πᾶσι κατάδηλον καθίσταται. Ἀνεξίτηλος δὲ μένει ἡ ἐντύπωσις εἰς πάντα, ὅστις ἐπεσκέφθη χωρία τῆς Θεσσαλίας, τῆς Φθιώτιδος, τῆς Κωπαΐδος καὶ τῶν πολυαρίθμων λοιπῶν ἑλωδῶν ἐκτάσεων τοῦ κράτους. Ἐπὶ ἐδάφους τοσοῦτον ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθέντος καὶ ὑπὸ τοσαύτης εὐφορίας καὶ γονιμότητος προικισθέντος, ζῶσι κάτοικοι ἀσθενικοί, κατατρυχόμενοι ὑπὸ ἀδιαλείπτων καὶ ἐπιμόνων πυρετῶν, ὠχροὶ τὴν χροιάν, κάτισχνοι τὸ σῶμα, μετὰ σπληνὸς τὰ μέγιστα ἐξωγκωμένου. Τὰ τέκνα αὐτῶν γεννῶνται καχεκτικά, θνήσκοντα τὰ πλεῖστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς, ὀλίγα δὲ μόνον φθάνουσι μέχρις ὡρίμου ἡλικίας. Ὑπάρχουσι μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὁ Μαραθὼν φέρ' εἰπεῖν, ἐν οἷς τὰ εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντα παιδία, ὡς τοῦτο ἀπέδειξεν ἐξέτασις ἐνεργηθεῖσα πρὸ δύο μηνῶν, φέρουσι *πάντα ἀνεξαιρέτως* (100 %) ἐξόγκωσιν τοῦ σπληνός, μαρτύριον τοῦτο ἀψευδὲς τῆς ἐλειογενοῦς μολύνσεως. Ἐξηντλημένοι ἐκ τῶν ἀδιαλείπτων σχεδὸν προσβολῶν τῆς νόσου οἱ κάτοικοι δὲν δύνανται νὰ ἐπιδοθῶσιν ὡς ἔδει εἰς τὴν καλλιεργίαν τῆς γῆς, οὐ μικρὸν δὲ μέρος τοῦ εἰσοδήματος δαπανῶσι πρὸς ἀγορὰν κινίνης καὶ λοιπῶν φαρμάκων καὶ πρὸς τὴν ἐν γένει νοσηλείαν αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας αὐτῶν. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους εὐνόητον εἶναι, ὅτι οὔτε ἡ γεωργία θὰ δυνηθῇ ποτε παρ' ἡμῖν νὰ προαχθῇ οὐδ' ὁ πληθυσμὸς τοῦ κράτους ν' αὐξηθῇ δεόντως. Διὸ κυριωτάτην φροντίδα οὐ μόνον τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ

τῶν ἰδιωτῶν ὀφείλει ν' ἀποτελέσῃ ἡ διὰ παντὸς μέσου καταπολέμησις τῆς ἑλονοσίας.

Ἡ ἑλονοσία δὲν μαστίζει μόνον τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἄλλας χώρας ἐν ἴσῃ μοίρᾳ λυμαίνεται, οἷον τὰς Τροπικάς, ἐν Εὐρώπῃ τὴν Ἰταλίαν κλπ. Ἐν ταύταις ἀπὸ μακροῦ κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς μετριασμὸν τῶν ἀπὸ τῆς νόσου καταστροφῶν δι' ἐξυγιάσεως τῶν ἑλωδῶν ἐκτάσεων καὶ δι' ἄλλων τοιούτων ἔργων· πλὴν τὸ ἀπὸ τούτων ἀποτέλεσμα δὲν ἀπεδείχθη πάντοτε ἀντάξιον τῶν προσδοκιῶν καὶ τῶν δαπανῶν, διότι ἔλειπεν ἡ κυρία βάσις, ἐφ' ἧς ἔδει νὰ στηριχθῇ ἡ συστηματικὴ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τουτέστιν ἡ γνῶσις τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου.

Τὸ πρῶτον δὲ βῆμα πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς αἰτιολογίας τῆς ἑλονοσίας ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατιωτικοῦ ἰατροῦ A. Laveran, ὅστις κατὰ τὸ 1880 ἀνεκάλυψε τὸ προκαλοῦν αὐτὴν μικρόβιον, ὅπερ ἐκλήθη *ἑλῶδες πλασμώδιον* καὶ ὅπερ ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν πρωτοζώων ἐγκαθίσταται ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου.

Πλὴν καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην δὲν ἐπῆλθεν ἡ ποθητὴ λύσις τοῦ ζητήματος, διότι ἐναπελείπετο ἔτι ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τὸ μικρόβιον τοῦτο εἰσδύεται εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ὅπερ δ' ἔτι σημαντικώτερον, καὶ τοῦ μέρους ἔνθα διατρίβει πρὶν ἢ προσβάλῃ τὸν ἄνθρωπον. Τῆς σπουδαιοτάτης δὲ ταύτης ἀνακαλύψεως ἡ τιμὴ ἐπεφυλάσσετο εἰς τὸν Ἄγγλον στρατιωτικὸν ἰατρὸν Ronald Ross, ὅστις ἐν Ἰνδίαις εὑρισκόμενος κατώρθωσε κατὰ τὸ 1897 ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶδός τι κωνώπων, οἱ *ἀνωφελεῖς*, ἐκμυζῶντες τὸ αἷμα τοῦ ἑλονοσοῦντος ἀνθρώπου παραλαμβάνουσι μετ' αὐτοῦ καὶ τὸ μικρόβιον τοῦτο, ὅπερ πολλαπλασιαζόμενον εἶτα ἐπὶ τοῦ τοιχώματος τοῦ στομάχου αὐτῶν, μεταβαίνει ἐκεῖθεν εἰς τοὺς σιαλογόνους ἀδένας, ἐξ ὧν, μιγνυόμενον μετὰ τοῦ σιάλου, εἰσβιβάζεται εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον τυχὸν ἔνυξεν ὁ μεμολυσμένος οὗτος ἀνωφελής. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης κατερρίφθησαν αἱ παλαιότεραι δοξασίαι, καθ' ἃς ἐπρεσβεύετο ὅτι τὸ μικρόβιον τοῦτο διασπείρεται διὰ τοῦ ἀέρος ἢ μεταδίδεται διὰ τοῦ ὕδατος τῶν ἑλῶν. Ἀπεδείχθη δ' ὅτι τὰ ἕλη συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν, οὐχὶ

διότι δῆθεν περιέχουσιν αὐτὸ τοῦτο τὸ πλασμώδιον, ἀλλὰ μόνον διότι ἐν αὐτοῖς τελεῖται ἡ ἐξέλιξις τῶν ἀνωφελῶν. Ἔκτοτε δὲ ὡς ἕλος ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν χαρακτηρίζεται οὐχὶ οἱονδήποτε στάσιμον ὕδωρ, ἀλλὰ μόνον τὸ περιέχον τοὺς σκώληκας τῶν ἀνωφελῶν καὶ ἄρα κατ' ἐξοχὴν αἱ συλλογαὶ ἐκεῖναι τοῦ ὕδατος, αἱ πολλάκις σμικρόταται, αἱ ὑπάρχουσαι παρὰ τὰς οἰκίας ἢ ἐν τοῖς κήποις ἢ ἐν τῇ κοίτῃ τῶν χειμάρρων καὶ ὧν ἡ ἀποξήρανσις καθίσταται εὐχερεστάτη καὶ διὰ μέσων ἁπλουστάτων.

Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἥτις μετ' οὐ πολὺ μέλλει νὰ μεταβάλῃ τὴν ὄψιν συμπάσης τῆς Ἀφρικῆς, μεγάλου δὲ μέρους καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου, προσεπόρισεν εἰς τὸν Ross δόξαν ἄφθιτον καὶ ἐξύψωσεν αὐτὸν εἰς μέγαν εὐεργέτην τῆς ἀνθρωπότητος, δικαίως τιμηθέντα ἐπ' ἐσχάτων καὶ διὰ τοῦ βραβείου τοῦ Nobel. Ἡμεῖς δ' οἱ Ἕλληνες ὀφείλομεν αὐτῷ καὶ ἰδιαιτέραν εὐγνωμοσύνην, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ διότι αὐτοπροσώπως κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως τὴν νόσον, πρὸς περιορισμὸν τῆς ὁποίας πολλὴν καταβάλλει καὶ νῦν ἔτι τὴν προσπάθειαν. Τὰς πρώτας αὐτοῦ περὶ τῆς παρ' ἡμῖν ἑλονοσίας ἐντυπώσεις παρέχομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «Μελέτης» ἐν μεταφράσει. Ὑπὸ θερμοτάτου δὲ φιλελληνισμοῦ διαπνεόμενος οὐδαμῶς παύεται ἐργαζόμενος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἀλλὰ διὰ διαλέξεων καὶ ἄλλων προσπαθειῶν ζητεῖ νὰ διεγείρῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοῦ πρὸς ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἀρτισυστάτου Συλλόγου ἡμῶν πρὸς περιστολὴν τῆς ἑλονοσίας ἐν Ἑλλάδι. Ἐπίκουρον δ' εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τοῦτο ἔχει ὁ Ross τὴν ἐν Λιβερπούλῃ σχολὴν τῆς Τροπικῆς Ἰατρικῆς, ἐν ᾗ διδάσκει ὡς καθηγητής, καὶ ἥτις ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγάλου Ἄγγλου φιλανθρώπου Sir Alfred Jones πρωτοστατεῖ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ τῷ ἀγῶνι πρὸς καταπολέμησιν τῶν τροπικῶν νόσων δι' ἰδίων ἀποστολῶν ἐκπεμπομένων δαπάνῃ αὐτῆς εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου καὶ διευθυνομένων ὑπ' αὐτῶν τῶν καθηγητῶν αὐτῆς.

Εἴθε ἡ ἀνάγνωσις τῆς ὄντως συγκινητικῆς ἐκθέσεως ταύτης τοῦ Ross νὰ ἐξεγείρῃ ἡμᾶς ἐκ τῆς νάρκης καὶ παρακινήσῃ εἰς καταπολέμησιν ἐχθροῦ, μεγίστας ἐπενεγκόντος ἀνέκαθεν βλάβας εἰς τὸ Ἔθνος, ὅπερ οὐδέποτε θ' ἀναλάβῃ τελείως ἂν μὴ λυ-

τρωθῇ ὁριστικῶς ἐξ αὐτοῦ. Ἂν θέλωμεν τὴν Ἑλλάδα εὔρωστον στρατιωτικῶς τε καὶ οἰκονομικῶς, δέον πάσῃ θυσίᾳ νὰ πατάξωμεν τοὺς ἑλειογενεῖς πυρετούς.

ΚΩΝΣΤ. ΣΑΒΒΑΣ

Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Μικροβιολογίας
ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Η ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ Δ^ΡΟΣ RONALD ROSS [1] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Πρό τινος ἡ Ἑταιρεία τῆς λίμνης τῆς Κωπαΐδος μὲ μετεκάλεσεν, ὅπως μελετήσω τοὺς ἑλώδεις πυρετούς, οἵτινες ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐπιπολάζουσιν εἰς τὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ἑλλάδος κτήματα αὐτῆς. Λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Σχολῆς, κατῆλθον εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον καὶ ἐξετέλεσα τὴν αἰτηθεῖσαν ἔρευναν. Ἀνεκάλυψα δέ, ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἐρευνηθέντων μερῶν ἐπεκράτει ἀπροσδοκήτως μέγας βαθμὸς ἑλώδους μολύνσεως. Πρὸς τούτοις, μέλη τοῦ ἑλληνικοῦ Συλλόγου πρὸς περιστολὴν τῶν ἑλωδῶν νόσων, μὲ ἐβεβαίωσαν, ὅτι οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρέχει ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Κωπαΐς καὶ ὅτι ἡ νόσος εἶναι λίαν διαδεδομένη εἰς πλείστας ἀγροτικὰς περιφερείας καθ' ἅπασαν τὴν χώραν. Ὁ Σύλλογος πρὸς περιστολὴν τῶν Ἑλωδῶν νόσων ἐν Ἑλλάδι, ὅστις ὑφίσταται ἀπὸ διετίας, πράττει τὸ κατὰ δύναμιν πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως διὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων, παρακωλύεται ὅμως ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως χρηματικῶν μέσων. Μετὰ μελέτην τοῦ ζητήματος, κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μικρά τις συνδρομὴ ἐξ Ἀγγλίας θὰ ἐπιφέρῃ μεγάλα ἀποτελέσματα, καὶ ὅτι εἴμεθα πληρέστατα δικαιολογημένοι, ἂν πειραθῶμεν νὰ ἐνεργήσωμεν μικρὰς συνεισφορὰς μεταξὺ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑλλήνων καὶ ἄλλων φίλων τῆς Ἑλλάδος πρὸς συνδρομὴν σωματείου τόσον ἀξίου ὑποστηρίξεως.

[1] Malaria in Greece. Proposals for antimalarial measures. — Issued by the Liverpool School of Tropical Medicine.

Ὡς πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι συχνότητα τῆς ἑλονοσίας συνέλεξα τὰς ἑξῆς λεπτομερείας: Ὁ καθηγητὴς κ. Σάββας, ἰατρὸς τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ Συλλόγου τούτου, μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στατιστικῆς τῶν μεγαλητέρων πόλεων τῆς Ἑλλάδος (ἥτις ὅμως πιθανῶς ὑπολείπεται τοῦ πραγματικοῦ) ὁ μέσος ἐτήσιος ὅρος τῶν μὲν περιπτώσεων τῆς ἑλονοσίας ἀνέρχεται περίπου εἰς 250.000, τῶν δὲ θανάτων περίπου εἰς 1760. Λέγει πρὸς τούτοις ὅτι ἡ ἑλονοσία ἐπεκράτησεν ἐν Ἑλλάδι εἰς μέγιστον βαθμὸν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος (1905), προσβαλοῦσα περίπου τὸ ἥμισυ τῶν κατοίκων αὐτῆς.

Παρὰ δὲ τοῦ κ. Καρδαμάτη, γενικοῦ γραμματέως τοῦ Συλλόγου, ἔλαβον τοὺς ἑπομένους ἀριθμοὺς σχετικῶς πρὸς τὸ παρελθὸν ἔτος:

Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος καθ' ὑπολογισμὸν	2.433.806
Ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων ἑλονοσίας καθ' ὑπολογισμὸν	960.048
» » θανάτων ἐξ ἑλονοσίας » »	5.916

Εἶναι πάντοτε δύσκολον νὰ καταλήξῃ τις εἰς ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς περὶ τῆς συχνότητος τῆς ἑλονοσίας εἰς οἱανδήποτε χώραν. Αἱ ἀνωτέρω ὅμως πληροφορίαι φαίνονται συλλεγεῖσαι μετὰ τῆς δεούσης φροντίδος, εἶναι δὲ βεβαίως σοβαραὶ καὶ ἐκπληκτικαὶ δι' εὐρωπαϊκὴν χώραν. Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι ἐντὸς ἑνὸς μόνον ἔτους, μεταξὺ πέντε κατοίκων τῆς χώρας, προσεβλήθησαν οἱ δύο ἐξ ἑλονοσίας. Εὐτυχῶς ἡ νόσος αὕτη, ἂν καὶ λίαν ὀχληρά, δὲν ἀπολήγει συχνάκις εἰς θάνατον. Ἐν τούτοις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀναλογεῖ ἐν Ἑλλάδι εἷς θάνατος ἐξ ἑλονοσίας πρὸς 410 κατοίκους αὐτῆς. Ἐπληροφορήθην ἐπίσης ὅτι συχνάκις παρατηρεῖται εἴς τινας ἀγροτικὰς περιφερείας καὶ ὁ αἱμοσφαιρινουρικὸς πυρετός, ἢ μᾶλλον θανατηφόρος μορφὴ τῆς νόσου ταύτης.

Ἀναφέρω νῦν τὰς ἰδίας μου παρατηρήσεις: Ἡ Κωπαΐς λίμνη, ὡς γνωστόν, ἦτο εὐρεῖα ἔκτασις γλυκέος ὕδατος, κειμένη βορειοδυτικῶς τῶν Θηβῶν παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τοῦ Ἑλικῶνος. Πολλάκις ἀπεξηράνθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ πάλιν μετεβλήθη εἰς μέγα ἕλος κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἐσχάτως ἀπεξηράνθη καλῶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἑταιρείας τῆς Κωπαΐδος,

ἡ δὲ ἐπιφάνεια τῆς εὐρείας πεδιάδος, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη οὕτω, χρησιμοποιεῖται πρὸς καλλιεργίαν. Εἰς τὴν ἄκραν τῆς πεδιάδος ταύτης ὑπάρχει ἀριθμὸς χωρίων, ὧν τινα ἠρεύνησα μετὰ τοῦ κ. Καρδαμάτη, τῇ πολυτίμῳ συνδρομῇ τοῦ κ. Steele, ἀντιπροσώπου τῆς ἑταιρείας τῆς λίμνης Κωπαΐδος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ πρώτη μέθοδος, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθημεν πρὸς ἐκτίμησιν τῆς διαδόσεως τῆς ἑλονοσίας, δίδει ἀξιόπιστα ἀποτελέσματα, ὅταν ἐφαρμόζεται συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης, συνίσταται δὲ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνὸς ἰδίως τῶν παίδων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: μεταξὺ 373 κατοίκων ἐξετασθέντων, παρετηρήθη ἐξόγκωσις τοῦ σπληνὸς εἰς 96, ἤτοι 23 %. Πρὸς ἐκτίμησιν ὅμως τῆς ἀναλογίας ταύτης πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, πρῶτον μὲν ὅτι ἡ ἐξόγκωσις τοῦ σπληνὸς εἶναι ἔνδειξις ὄχι ἁπλῶς ἐλειογενοῦς μολύνσεως, ἀλλὰ τοιαύτης χρονολογουμένης ἀπὸ μακροῦ χρόνου, καὶ δεύτερον, ὅτι ἡ ἐξέτασις ἔγινε κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον, δηλαδὴ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐτησίας φθινοπωρινῆς περιόδου τῆς ἑλονοσίας. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ὁμοία ἐξέτασις κατὰ τὸ φθινόπωρον θ' ἀπεκάλυπτεν ἀναλογίαν μολύνσεως πολὺ μεγαλητέραν.

Ἰδοὺ καὶ λεπτομέρειαί τινες συμπληρωτικαί: Εἰς τὸ χωρὶον Μοῦλκι, κείμενον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἀλίαρτον, ἐπὶ τῆς πεδιάδος τῆς Κωπαΐδος, ἐξητάσαμεν 80 κατοίκους καὶ ἐπὶ 38 ἐξ αὐτῶν, ἤτοι περίπου ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος, εὕρομεν ἐξόγκωσιν τοῦ σπληνός. Εἰς τὸ χωρίον Μάζι εἰς τὰς κλιτύας τοῦ Ἑλικῶνος, ἀμέσως ἄνωθεν τῆς Ἀλιάρτου, εὕρομεν τοιαύτην ἐπὶ 13 κατοίκων ἐκ 40 ἐξετασθέντων. Εἰς τὴν Σκριποῦν (τὸν ἀρχαῖον Ὀρχομενὸν) κειμένην κατὰ τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος, ὑπῆρχε τοιαύτη ἐξόγκωσις ἐπὶ 25 μεταξὺ 50 μαθητῶν τοῦ σχολείου ἤτοι ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν. Εἰς τὴν πόλιν τῆς Λεβαδείας, καίτοι αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς Κωπαϊδικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος, ὑδρεύεται δὲ ἐκ ῥεόντων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἀναβλύζουν παρὰ τὸ ἀρχαῖον μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου, παρετηρήθη ἐξόγκωσις τοῦ σπληνὸς ἐπὶ 16 μαθητῶν τοῦ σχολείου ἐξ 100 ἐξετασθέντων. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Καδμείαν τῶν Θηβῶν παρετηρήθη ἐξόγκωσις εἰς ἕνα μόνον ἐκ 50 παίδων.

Ἄλλη μέθοδος πρὸς ἐκτίμησιν τῆς ἐπικρατούτης ἑλονοσίας, δηλαδὴ ἡ διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῶν μικροβίων αὐτῆς εἰς παρασκευάσματα ἐξ αἵματος τοῦ δακτύλου τῶν πασχόντων, δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἐνταῦθα ὑπ' ὄψιν, διότι ἡ ἔρευνα δὲν συνετελέσθη εἰσέτι. Ὁπωσδήποτε ὅμως καὶ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐξαγομένων τῆς ἐρεύνης ταύτης ἐπιβεβαιοῦται ἡ σημασία τῆς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνός, ἥτις καὶ μόνη ἐπαρκεῖ πρὸς ἐκτίμησιν τῆς συχνότητος τῆς ἑλονοσίας ἐν Ἑλλάδι. Ἀνευρέθησαν εὐκόλως ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἑλωδῶν παρασίτων καὶ δὲν ὑπολείπεται ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἑλονοσία εἶνε εὐρύτατα διαδεδομένη. Πολλὰ ἐκ τῶν ἀτυχῶν μικρῶν παιδίων, ὅταν παρήλαυνον ἐνώπιον ἡμῶν ἐν τῷ σχολείῳ, παρίστων λυπηρὸν θέαμα—ὠχρὰ καὶ κάτισχνα μετὰ σπληνὸς τεραστίως ἐξωγκωμένου καὶ συχνῶν προσβολῶν πυρετοῦ. Δὲν εἶδα τίποτε χειρότερον εἰς τὰ μᾶλλον ἑλώδη μέρη τῶν Ἰνδιῶν καὶ δὲν εἶδα ὅμοιον εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ ἐντόπιοι εἶναι πεπροικισμένοι διὰ μεγαλητέρας ἀνοσίας. Ὑποπτεύω ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει πολὺ μεγαλητέρα θνητότης τῶν παίδων, ἢ ὅση ἐξάγεται ἐκ τῶν στατιστικῶν, καὶ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐνήλικοι, καίτοι κατὰ μέρος ἀνοσοποιηθέντες, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ χάνουν μέρος τῆς ὑγείας καὶ τῆς ῥώμης αὐτῶν ἕνεκα τῆς νοσηρᾶς παιδικῆς ἡλικίας, δι' ἧς συχνότατα διῆλθον.

Μέγα ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ ζήτημα: κατὰ πόσον ἡ ἑλονοσία ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ τῆς μεταγενεστέρας ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος, ἐλπίζω δὲ ὅτι τοῦτο θέλει ἐρευνηθῇ ἐν τῷ μέλλοντι. Πρέπει ν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι ἅπασα σχεδὸν ἡ ἐπιφάνεια τῆς χώρας ταύτης εἶναι ὀρεινή, αἱ δὲ ἐπιδεκτικαὶ καλλιεργίας ἐκτάσεις ἀποτελοῦνται ἐκ μικρῶν κοιλάδων καὶ πεδιάδων, ὅπου ζῇ τὸ πλεῖστον τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὰς εὐφόρους ταύτας ἐκτάσεις ἐπικρατεῖ κατ' ἐξοχὴν ἡ νόσος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι τινὲς ἐκ τῶν μεγαλητέρων πόλεων φαίνονται εἰς μικρότερον βαθμὸν προσβεβλημέναι. Ἀλλ' ὅμως τὰ ἔθνη δὲν δύνανται νὰ ἐξαρτήσωσι τὴν εὐημερίαν των ἐκ μόνου τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ. Δυσκολευόμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὑπὸ τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας ὅρους εἶναι δυνατὴ ἡ ὕπαρξις εὐρώστου ἀγροτικοῦ λαοῦ. Ἐδικαιοῦτό τις νὰ προσδοκᾷ ὅτι θὰ

ἴδῃ διεσπαρμένα εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν πολυάριθμα χωρία, ἐκκλησίας, ξενοδοχεῖα καὶ ἀγροτικὰς ἐπαύλεις. Ἀλλὰ τὰ χωρία εἶναι ὀλίγα καὶ πτωχικά, οὐδεμία δὲ σχεδὸν ἐξοχικὴ ἔπαυλις ὑπάρχει. Κύριός τις ἐξ Ἀθηνῶν διηγεῖτο ὅτι ἠγόρασεν οἰκίσκον διὰ τὸ κυνήγιον, μόλις ὅμως μετέβη ἐκεῖ προσεβλήθη ὑπὸ ἑλειογενῶν πυρετῶν. Ἐδικαιοῦτό τις ἐπίσης νὰ προσδοκᾷ ὅτι θὰ εὕρῃ ἄφθονα καὶ κατάλληλα ἐνδιαιτήματα διὰ περιηγητὰς εἰς χώραν ὅπου πάντα λόφον, πάντα βράχον καὶ πᾶν ῥυάκιον κατέστησαν ἱερὰ ἡ φιλολογία, ἡ τέχνη καὶ ἡ ἱστορία — εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν κατ' ἔτος ἔπρεπε νὰ ἐπισκέπτωνται χιλιάδες ξένων ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Σήμερον εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς μεγάλας κοιλάδας δὲν βλέπομεν παρὰ σκηνὰς ἐρημώσεως, γυμνοὺς λόφους, ἐρήμους ἐκτάσεις, πληθυσμὸν πτωχὸν καὶ ἀραιόν.

Παρῆλθον ἔτη πολλά, ἀφ' ὅτου ὁ Βύρων ἐθυσίασε τὴν ζωήν του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Τὰς συμφορὰς αὐτῆς ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας της. Μήπως ὅμως αἰτία τούτων εἶναι ἄλλος ἐχθρὸς φοβερώτερος τῶν Τούρκων; Βλέπων εἰς τὰ χωρία τὰ ἀτυχῆ αὐτὰ παιδία, κλίνω νὰ πιστεύσω μᾶλλον τὸ δεύτερον.

Ἡ Μεγάλη Βρεττανία συνέδραμε κατά τι τὴν Ἑλλάδα ἄλλοτε. Δύναται καὶ τώρα νὰ τὴν συνδράμῃ, ἴσως ἀποτελεσματικώτερον. Ἡ ἐπιστήμη ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐπὶ τέλους πῶς καταπολεμεῖται ἡ ἑλονοσία. Ἡ Ἰσμαηλία, ἡ Ἀβάνα, ἡ Ρωμαϊκὴ πεδιάς, τὸ Χὸγκ-Κόγκ, τὸ Καρτούμ, αἱ Ἡνωμέναι Μαλαϊκαὶ Πολιτεῖαι εἶναι μαρτύρια τούτου ἀναντίρρητα καί, καθ' ὅσον ἡ πεῖρα μ' ἐδίδαξε, φρονῶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ εἶναι εὐκολώτερον. Ὡς ἐκ τῆς ξηρότητος τοῦ κλίματος καὶ τῆς καταπτώσεως ῥαγδαίων βροχῶν μόνον ἐν καιρῷ χειμῶνος, λιμνάζοντα ὕδατα ἁρμόδια πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν νοσογόνων κωνώπων φαίνεται ὅτι εἶναι τόσον ὀλίγα καὶ μεμονωμένα, ὥστε πιστεύω ὅτι εὐκόλως δύνανται νὰ καταστραθῶσιν ἀκατάλληλα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν ἐντόμων τούτων. Ἐξ ἄλλου οἱ κάτοικοι εἶναι τόσον νοήμονες, ὥστε εὐκόλως θὰ παραδεχθῶσι τὰ λοιπὰ πολυάριθμα μέτρα τὰ κατάλληλα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἑλονοσίας. Τολμῶ δὲ νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι ἂν τὸ ἔργον ἐπιχειρηθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς μεθοδικότητος καὶ ἐπιμονῆς, ὡς καὶ εἰς τὰς χώρας, ὅσας ἀπηρίθμησα πρὸ ὀλίγου, ἡ νόσος θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξαφανισθῇ ἐκ τῆς Ἑλλά-

δος ἐντὸς πενταετίας καὶ τοῦτο διὰ μικρᾶς σχετικῶς δαπάνης. Τοιοῦτον ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο ἐνδοξοτάτη νίκη οὐχὶ ἔθνους ἐναντίον ἄλλου ἔθνους, ἀλλὰ τῆς ἐπιστήμης ἐναντίον ἑνὸς τῶν κυριωτέρων ἐχθρῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ὡς εἶπον, ὁ ἐν Ἑλλάδι πρὸς περιστολὴν τῆς νόσου Σύλλογος, ὁ διατελῶν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως, ἤρχισεν ἤδη τὸν ἀγῶνα, καὶ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι ἐργάζεται κατὰ τρόπον τελείως πρακτικὸν καὶ ἐπιστημονικόν. Καθῆκον αὐτοῦ εἶναι νὰ ὑποδείξῃ μετ' ἀκριβείας τὰς πηγὰς τῆς ἑλονοσίας πλησίον τῶν μεγάλων πόλεων καὶ χωρίων, νὰ συμβουλεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ὡς πρὸς τὰ ἐπιβαλλόμενα μέτρα καὶ νὰ παροτρύνῃ τοὺς κατοίκους πρὸς ἄμυναν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἁπλῶν ἐκείνων προφυλακτικῶν μέτρων, ὅσα σήμερον κατέχει ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη. Εἰς ἡμᾶς δέ, πολίτας ἢ φίλους τῆς Ἑλλάδος ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐναπόκειται νὰ συνδράμωμεν τὸν Σύλλογον διὰ χρημάτων καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας συμπαθείας. Καὶ τὰ μὲν χρήματα θὰ καταστήσωσιν αὐτὸν ἱκανὸν ὅπως προβῇ εἰς τὰ ἀναγκαῖα ἔργα, ἡ δὲ συμπάθεια ἡμῶν θὰ ὠθήσῃ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας, ὅπως συμπράξωσιν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν Ἑλλήνων πεποιθότως λέγω, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πλήρη ἐμπιστοσύνην ἐπὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς. Καὶ λέγω τοῦτο ὄχι ἐξ ἁπλῆς φιλοφροσύνης, ἀλλ' ὡς συνέπειαν ἐντυπώσεών μου ἐκ συνδιαλέξεων μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Θεοτόκη καὶ τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Μπουφίδου.

Ἐν συμπεράσματι, δύναμαι θαρρούντως νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι πᾶν λεπτὸν δαπανώμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον παρέχει ἄμεσον καὶ διαρκῆ εὐεργεσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι πᾶσα ἔκτασις ἐξυγιασθέντος ἐδάφους παρεχομένη εἰς τοὺς κατοίκους, πᾶσα ἀποξήρανσις ἢ ἐξουδετέρωσις συρροῆς ὑδάτων νοσογόνων ἀποδίδουσιν ἀνάλογον κέρδος ὑγείας καὶ ζωῆς. Καὶ καθ' ὅσον τὸ ἔργον προοδεύει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἡ ἐπικράτησις τῆς ἑλονοσίας ἐπὶ τῆς ὡραίας ταύτης χώρας θὰ περιστέλληται βαθμιαίως, μέχρις ὅτου ἐξαλειφθῇ. Ἡ νόσος θὰ ἐκλείψῃ ἐντελῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐξέλιπεν ἐκ τῆς Ἀγγλίας.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ[1]

Ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος κατήρτισεν εἰς τὸ Μουσεῖόν της συλλογὴν προσωπογραφιῶν τῶν ἐπισημοτέρων φιλελλήνων. Φόρος οὗτος δίκαιος ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς ξένους, ὅσοι ὑπηρέτησαν ὡς πατρίδα κοινὴν τὴν Ἑλλάδα ἀγωνιζομένην. Εἰς τὴν Συλλογὴν αὐτὴν λείπει ἐκόμη ἡ εἰκὼν τοῦ Χάου (Samuel Gridley Howe). Ἴσως πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀγνοοῦν τὸ ὄνομα τοῦ Χάου, ἢ τὸ γνωρίζουν ὡς ὄνομα τοῦ πρώτου διευθυντοῦ τῆς μεγάλης σχολῆς τυφλῶν τῆς Βοστώνης καὶ πενθεροῦ τοῦ ἡμετέρου Ἀναγνωστοπούλου, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν διεδέχθη. Οἱ πρεσβύτεροι ὅμως γνωρίζουν ἐκ παραδόσεως καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν τοῦ φιλέλληνος Ἀμερικανοῦ καὶ τὰς εὐλογίας, ὅσαι ἀνεπέμφθησαν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπὸ τὰς χιλιάδας Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων τὴν συμφορὰν ἀνεκούφισε. Δὲν ἐπεζήτησε ποτὲ ἀνταμοιβὰς οὔτε ἐκαυχήθη ποτὲ δι' ὅσα ἔπραξεν· ἀπ' ἐναντίας, ἐνόσῳ ἔζη τὰ ἀπεσιώπησε. Χρεωστοῦμεν εὐγνωμοσύνην εἰς τὴν θυγατέρα του Κυρίαν Richards, ἡ ὁποία μᾶς ἀπεκάλυψε τοῦ εὐγενοῦς καὶ φιλανθρώπου πατρός της τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν ἐκδουλεύσεις, δημοσιεύσασα κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1906 τὸ περισωθὲν ἡμερολόγιόν του καί τινας ἐπιστολάς του γραφείσας κατὰ τὴν πενταετῆ διάρκειαν τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Ἑλλάδα.

*

Ὁ Χάου συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του καὶ ἔλαβε δίπλωμα ἰατροῦ κατὰ τὸ 1824 εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν. Τὸ παράδειγμα τοῦ Βύρωνος, περισσότερον ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς φλογεροὺς στίχους

[1] Letters and journals of Samuel Gridley Howe, edited by his daughter Laura E. Richards. The Greek revolution. With notes and a preface by F. B. Sauborn. Boston; Dana Estes & Company; London. John Lane.

του, εἶχεν ἠλεκτρίσει τότε πολλοὺς νέους Ἄγγλους καὶ Ἀμερικανούς. Ὁ Χάου δὲν ἤρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πολεμιστής, μολονότι πολλάκις εὑρέθη εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης καὶ πολλάκις συνεπολέμησε μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἦλθεν ὡς ἰατρός. Ἔφθασε κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἔτους 1824 καὶ ἀμέσως ἔλαβε τὸν διορισμόν του ὡς στρατιωτικὸς ἰατρός. «Ἀλλὰ—γράφει πρὸς τὸν πατέρα του, τὸν Μάρτιον 1825, — καὶ διαφαίνεται εἰς τὴν ἐπιστολήν του ἡ προσπάθεια νὰ μετριάσῃ τὰς πατρικὰς ἀνησυχίας—«ἀλλὰ δὲν θὰ ἀναλάβω τὰ καθήκοντά μου εἰμὴ ὅταν ἀρχί-» σουν αἱ ἐχθροπραξίαι, ἐλπίζω δὲ ὅτι τοῦτο θὰ γείνῃ προσεχῶς. » Ὡς μισθὸν δὲν ἔχω τίποτε, οὔτε μὲ μέλει διὰ τοῦτο. Ἡ Κυβέρ-» νησις δὲν ἔχει τὰ μέσα νὰ τρέφῃ καὶ νὰ ἐνδύῃ τοὺς πτωχοὺς » στρατιώτας της, καὶ δὲν θὰ ζητήσω βεβαίως ἐγὼ πληρωμήν, » ἀφοῦ ἠμπορῶ νὰ συντηρηθῶ μὲ ἰδιωτικὴν πελατείαν. Τὸ ἀλη-» θὲς εἶναι ὅτι οἱ πελάται μου πληρώνουν ὅταν θέλουν ἢ ὅταν » ἔχουν. Καὶ ὅταν ὅμως μὲ πληρώνουν, τὰ χρήματα φεύγουν » ἀπὸ τὰ δάκτυλά μου καθὼς τὸ νερὸν ἀπὸ τὸ κόσκινον . . . » Ἀπέκτησα κάπως ὑπόληψιν· χάρις εἰς τὴν τύχην, τὴν γνῶσιν » τῆς ἀνατομίας καὶ τὴν στερεότητα τῆς χειρός μου αἱ ἐγχει-» ρήσεις μου ἐπέτυχαν».

Ἄξιον ἀπορίας πῶς ὁ νεαρὸς ἰατρὸς εὗρισκε τὸν καιρὸν νὰ κρατῇ ἡμερολόγιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δυσχερῶν ἐκείνων περιστάσεων, τῶν περιπλανήσεων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τῶν χειρουργικῶν ἐργασιῶν του εἰς στρατόπεδα, τῶν διανυκτερεύσεών του εἰς καλύβας χωρικῶν, ἢ συχνάκις εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ἐκ τῶν σημειώσεων ὅσας προχείρως ἐχάρασσε, γράφων ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὰς ἐντυπώσεις καὶ τὰ περὶ αὐτὸν γινόμενα, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς, ὅσας κατώρθωσε νὰ περισυλλέξῃ ἡ θυγάτηρ του, δὲν διαφαίνεται μόνη ἡ εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρός του, ἀλλὰ καὶ προβάλλει παράστασις ζωντανὴ τῆς τότε καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος.

Εἶχαν παρέλθει αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι καὶ οἱ πρῶτοι θρίαμβοι τοῦ Ἀγῶνος. Οἱ κίνδυνοι ἐπληθύνοντο. Ἔλειπαν χρήματα, ἔλειπε κεντρικὴ ἐξουσία ἐνιαία καὶ ἰσχυρά, ἔλειπεν εἷς ἀρχηγὸς ἐπιβάλλων σύστημα ἀμύνης, ἔλειπεν εἰς τὸν ἀνοργάνωτον στρατὸν ἡ πειθαρχία, ἤρχιζαν ἐμφύλιοι διενέξεις καὶ σπαραγμοί.

Ὁ Χάου ἐλάμβανε συχνάκις ἀφορμὰς ἀγανακτήσεως, ἀπογοητεύσεως, ἐσημείωνεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του τὰς ἐντυπώσεις τῆς στιγμῆς, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ δικαιολογήσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα καὶ ποτέ, οὔτε εἰς τὰς χειροτέρας περιστάσεις, ποτὲ δὲν χάνει τὴν ἐλπίδα τοῦ τελικοῦ θριάμβου τῆς Ἐπαναστάσεως.

« Αὐτὴ ἡ στιγμὴ — γράφει τὸν Ἰούνιον 1825 — εἶναι ἡ κρισι-» μωτέρα διὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Οἱ στόλοι τῆς Κωνσταντινου-» πόλεως καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας θὰ συνενωθοῦν εἰς τὴν Σοῦδαν. » Οἱ Ἕλληνες, ἀποφασισμένοι νὰ διακινδυνεύσουν τὸ πᾶν εἰς » αὐτὴν τὴν *κρισιμωτάτην* περίστασιν, ἔστειλαν ἐκεῖ ὅλα σχεδὸν » τὰ πλοῖά των μὲ δέκα πυρπολικά. Ἐὰν ἐπιτύχουν, ἐξασφαλί-» ζεται ἡ ἐλευθερία των. Ἐὰν ἀποτύχουν, ἐὰν καοῦν ἀνωφελῶς » τὰ πυρπολικά των, ἴσως ἡ Ἑλλὰς δὲν καταστραφῇ διὰ παντός, » ἀλλ' ἡ θέσις της θὰ εἶναι φοβερά, διότι ὁ τουρκικὸς στόλος » θὰ τροφοδοτήσῃ τὰς Πάτρας, τὴν Μεθώνην, θὰ ὑπάγῃ εἰς » Μεσολόγγι καὶ θὰ τὸ κυριεύσῃ!... Οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν » τὰς Καλάμας καὶ ἐκεῖθεν ἡ Ἀρκαδία εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν » των. Ὅλαι αἱ ὡραῖαι πεδιάδες, οἱ ὥριμοι σῖτοι, οἱ πλούσιοι » ἐλαιῶνες καὶ οἱ πορτοκαλεῶνες, τοὺς ὁποίους διῆλθα πρὸ ὀλί-» γων ἡμερῶν, τὰ πάντα θὰ εἶναι ἤδη ἴσως καμμένα ».

Οἱ φόβοι τοῦ Χάου δὲν ἦσαν ἀβάσιμοι. Ὁ Ἰβραΐμης ἦλθε, καὶ ἡ Πελοπόννησος ἐφαίνετο καταδικασμένη νὰ γείνῃ ὁλόκληρος λεία του.

« Ἐπέρασεν ἀβλαβὴς ἀπὸ στενὰ ὅπου 500 ἀποφασισμένοι » ἄνδρες ἠδύναντο νὰ σταματήσουν ὁλόκληρον τὸν στρατόν του. » Τὸ δυστύχημα δὲν εἶναι τόσον ἡ ἀπώλεια τῶν μερῶν ὅσα » κατέχει, οὔτε ἡ καταστροφὴ τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ὅπου ἐπέ-» ρασεν, . . . ἀλλ' ὅτι φαίνεται ἡ ἀδυναμία τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ » δὲν ἠμποροῦν ν' ἀντισταθοῦν εἰς στρατόν, τὸ πέμπτον μόλις » ὅσου στρατοῦ δύναται ἀκόμη νὰ φέρῃ ὁ ἐχθρός ».

Ἀλλὰ πῶς ν' ἀντισταθοῦν; Ἐνόσῳ εἶχαν ἄντικρύ των τὰ ἄτακτα στίφη τοῦ Σουλτάνου, πολεμοῦντα καὶ αὐτὰ καθὼς οἱ Ἕλληνες, δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ καταπνιγῇ ἡ Ἐπανάστασις. Τὰ πράγματα ὅμως μετεβλήθησαν, ὅτε εἰσέβαλεν ὁ τακτικὸς στρατὸς τῆς Αἰγύπτου, διοικούμενος ὑπὸ Γάλλων ἀξιωματικῶν.

« Ὁ Ἕλλην στρατιώτης εἶναι νοήμων, δραστήριος, ἐγκρατής,

» ἀντέχει εἰς τὰς στερήσεις καὶ τὴν κακοπάθειαν. Εἶναι ἄξιος » νὰ πηδᾷ ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, μὲ μόνην » τροφὴν ὀλίγας ἐλαίας καὶ ἓν παξιμάδι. Τὴν νύκτα κοιμᾶται » κατὰ γῆς μὲ πέτραν διὰ προσκέφαλον καὶ μὲ μόνην τὴν κάπαν » του διὰ σκέπασμα. Ἀλλὰ δὲν ὑποβάλλεται εἰς πειθαρχίαν, » διότι θεωρεῖ τοῦτο ὡς δουλείαν. Δὲν ἐργάζεται, διότι νομίζει ὅτι » θὰ ἐκπέσῃ. Δὲν θὰ ὑπακούσῃ εἰς διαταγάς, τὰς ὁποίας δὲν θὰ » ἐγκρίνῃ. Φρονεῖ ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφέρῃ » γνώμην. Δὲν ὁρμᾷ ποτὲ εἰς ἔφοδον τείχους, τὸ ὁποῖον διέρ- » ρηξαν τὰ πυροβόλα, δὲν ἐκτίθεται ἐπὶ ἀνοικτοῦ ἐδάφους εἰς » τὸ πῦρ τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς Εὐρωπαϊκὸν στρατὸν οἱ Ἕλληνες » στρατιῶται θὰ ἐλογίζοντο ἄνανδροι».

Πολλάκις βλέπων τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ματαιουμένην, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως πειθαρχίας, καὶ τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας εἰς συμπλοκάς, ὅπου ὀλίγος στρατὸς τακτικὸς θὰ ἔτρεπε τὸν ἐχθρὸν εἰς φυγήν, ἀπελπίζεται, καὶ εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ἐκφράζει χωρὶς περιφράσεις τὴν ἀγανάκτησίν του. Ἀλλὰ δὲν διαρκεῖ πολὺ ἡ ὀργή του, διότι δὲν ἀργεῖ νὰ φανῇ εἰς ἄλλην περίστασιν, εἰς ἄλλην συμπλοκὴν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιμένῃ τις περισσοτέραν ἀντοχὴν ἀπὸ τοὺς ἀγυμνάστους προμάχους τοῦ Ἀγῶνος.

« Οἱ Ἕλληνες εἶναι γενναῖοι. Τίποτε ὅμως κοινὸν μεταξὺ » αὐτῶν καὶ στρατοῦ τακτικοῦ. Πολεμοῦν ἀναλόγως τοῦ ἐδά- » φους τῆς χώρας των, ἡ ὁποία εἶναι ὀρεινὴ καὶ δύσβατος. Οἱ » στρατιῶται εἶναι κακῶς ἐνδυμένοι, τρέφονται κακῶς καὶ » κακῶς πληρώνονται, *ὅταν πληρώνωνται*. Μόλις εὑρίσκεις ἕνα » μεταξὺ εἴκοσι γνωρίζοντα ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν· εἶναι ἔξυπνοι » καὶ πονηροί, εὐκίνητοι ὡς τράγοι καὶ ἀνδρεῖοι ἐνόσῳ πολεμοῦν » κατὰ τὸν ἰδικόν των τρόπον, πυροβολοῦντες ὄπισθεν βράχων » ἢ δένδρων».—Καὶ ἀλλαχοῦ: «Δὲν τοὺς λείπει ἡ ἀνδρεία, ἀλλὰ » τοὺς λείπει ἡ πεποίθησις, τὴν ὁποίαν ἔξις μακρὰ στρατιωτικῆς » πειθαρχίας ἐμπνέει εἰς τὸν ὁπλίτην πρὸς τὰ ὅπλα του καὶ » πρὸς τοὺς συντρόφους του».

*

Τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως εἶδε καὶ ἐγνώρισε. Πολλοὺς αὐτῶν χαρακτηρίζει διὰ γραμμῶν ὀλίγων ἀλλὰ ζωηρῶν

καὶ ἐκφραστικῶν. Τοῦ Κολοκοτρώνη τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα δὲν ὑπερτιμᾷ.

« Ἀλλ' ὡς ἀξιωματικὸς ἐν ἐνεργείᾳ, ὡς στρατιώτης δὲν ἔχει » εἰς ὅλον τὸν κόσμον τὸν καλλίτερόν του. Εἶναι γενναῖος, ἄγρυ» πνος εἰς τὴν ἀναζήτησιν εὐκαιριῶν πρὸς δρᾶσιν καὶ ταχὺς » εἰς τὴν χρησιμοποίησιν πάσης εὐκαιρίας. Ἔχει πρὸ πάντων εἰς » ὑπέρτατον βαθμὸν τὴν τέχνην νὰ προσελκύῃ τοὺς στρατιώτας » του. Τοὺς γνωρίζει ὅλους — ἕνα ἕκαστον χωριστά. Ὅλοι τὸν » ἀγαποῦν, τὸν θαυμάζουν καὶ τὸν φοβοῦνται».

Ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν του ὅμως δρᾶσιν δὲν ἐπαινεῖ ποσῶς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἀπ' ἐναντίας τὸν θεωρεῖ ἐπικίνδυνον. «Δὲν ἐξυπηρετεῖ τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸς καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς εἶναι οἱ χειρότεροι ἐχθροὶ τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος». Τὴν φυλάκισίν του εἰς Ὕδραν δὲν θεωρεῖ ὡς ἄδικον ἢ ἀδικαιολόγητον. Ἀλλά:

«Ἐξελθὼν τῆς φυλακῆς ὁ Κολοκοτρώνης εἰσῆλθεν εἰς τὴν » Τριπολιτσὰν ὄχι ὡς ὑπόδικος ἀποφυλακισθείς, ἀλλ' ὡς θριαμ» βευτής. Ἀπερίγραπτος ὁ ἐνθουσιασμὸς κατὰ τὴν ὑποδοχήν του. » Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία ἐξῆλθαν τῆς πόλεως πρὸς προϋ» πάντησίν του. Ὡμίλησε πρὸς τὸν λαόν, ἐκδηλῶν τὴν φιλοπα» τρίαν του, ὑποσχόμενος νὰ διώξῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τὸν Μορέαν. » Εἶναι ἄξιος νὰ στρατολογήσῃ ὅσους θελήσῃ· ἡ Πελοπόννησος » ὅλη θὰ τὸν ἀκολουθήσῃ».

Ἐξ ὅλων τῶν ἐξεχόντων Ἑλλήνων τὸν Μαυροκορδᾶτον πρὸ πάντων ὁ Χάου ἐκτιμᾷ. Ὅτε διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ἦτο καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν φονευθέντων εἰς τὴν Σφακτηρίαν, « Ὦ Ἑλλάς! — » γάφει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του — Ἔχασες τὸν στερεώτερον » στῦλόν σου ».

Τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ἐκθειάζει τὴν ἀρετήν, τὸν πατριωτισμόν. « Εἶναι φιλόπατρις καὶ γενναῖος ὅσον ὁ Οὐασιγκτών, » ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἔχει τὰ ἄλλα προτερήματα ἐκείνου». « Ἔκαμεν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ κάμῃ. Τώρα εἶναι πάμπτωχος. » Ἐὰν εἶχεν ἡ Ἑλλὰς πολλοὺς τοιούτους πατριώτας, δὲν θὰ ἦτο » σήμερον εἰς τοιαύτην κατάστασιν».

Πρὸ πάντων ὅμως θαυμάζει τοὺς θαλασσινοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτοὺς ὁ ἔπαινός του εἶναι ἀμέριστος.

«Εἰς τὴν Ὕδραν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Τομπάζη, συνήντησα τὸν » ἔνδοξον ναύαρχον, τὸν Μιαούλην. Εἶναι μεγαλόσωμος, ἀγαθὸς » ἐξηκοντούτης γέρων, μὲ μίαν μύτην φοβερῶν διαστάσεων. » Ἐὰν δὲν ἐγνώριζα ποῖος εἶναι, δὲν θὰ τὸν ἐξελάμβανα ὡς » μέγαν ἄνδρα, οὔτε θὰ μοῦ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν δι' ἄλλο τι » ἐκτὸς τῆς μύτης του ».

«Κατόπιν εἰς τὸν Πόρον, εἰς τὸν νεωστὶ (1827) ἱδρυθέντα Ναύσταθμον, συναντᾷ πάλιν « τὸν σεβάσμιον Μιαούλην μὲ τοὺς δύο » ἀδελφοὺς τὸν Μανώλην καὶ τὸν Ἰακωβάκην Τομπάζην, ἐπι- » βλέποντας ἐκεῖ τὴν γινομένην ἐργασίαν. Μὲ ὑπεδέχθησαν « φιλικῶς καὶ ᾐσθάνθην περισσοτέραν ὑπερηφάνειαν σφίγγων » τὴν χεῖρα τοῦ Μιαούλη, παρὰ ἐὰν ἠξιούμην τοιαύτης τιμῆς » ἀπὸ τὸν μεγαλείτερον ἡγεμόνα τῆς Χριστιανοσύνης ».

Τὸν Κανάρην ἐγνώρισε κατὰ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827.

« Ὅταν εἰσῆλθα εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ πλοίου, εἶδα ἕνα » ἄνθρωπον μικρὸν τὸ σῶμα καθήμενον ἐκεῖ, ἐνδυμένον ἁπλῶς, » σχεδὸν εὐτελῶς, καὶ μὴ ἔχοντα τίποτε τὸ ἀξιοπαρατήρητον, » ἐκτὸς ἴσως τῶν μεγάλων ἐξεχόντων ὀφθαλμῶν του, οἱ ὁποῖοι, » καίτοι στερούμενοι λάμψεως, ἦσαν ὅμως ἐκφραστικώτατοι, » ὅταν μὲ ἠτένισαν. Τὸν συνεχάρην διὰ τὰ λαμπρά του κατορ- » θώματα, ἀλλ' ἤκουσε τοὺς ἐπαίνους μου ψυχρῶς, ὡς πρᾶγμα » εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο συνειθισμένος. Ἐκ τῶν ὑστέρων κρίνοντες, » ἐξηγοῦμεν συχνάκις τὴν μορφὴν ἑνὸς ἀνθρώπου κατὰ τρόπον » συνάδοντα μὲ τὸν χαρακτῆρά του. Οὕτως ἡ ἀπαθής, ἤρεμος » καὶ ἀφελὴς ἔκφρασις τοῦ Κανάρη δύναται νὰ κριθῇ ὡς ἔνδειξις » τῆς τόλμης, τῆς ἀποφασιστικότητος τὴν ὁποίαν μαρτυροῦν αἱ » πράξεις του. Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ τὸ λεπτὸν ἀλλὰ κανο- » νικὸν σῶμά του, τὸ ὑψηλὸν μέτωπον, τοὺς προέχοντας ὀφθαλ- » μούς, τὸ κατάμαυρον χρῶμα τῆς κόμης, τῶν ὀφρύων καὶ τοῦ » μύστακός του, καὶ τὴν ὀλίγον ἀνασηκωμένην μύτην του ».

*

Ἡ ἐπαφὴ πρὸς τοιούτους ἥρωας δίδει θάρρος καὶ ἐμπνέει πίστιν εἰς τὸ μέλλον. Ὁ Χάου δὲν ἀπελπίζεται ποτὲ διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰς μίαν ἀκόμη στιγμὴν ἀγανακτήσεως, ἐνῷ τοῦ ἐκφεύγουν ἐκφράσεις σκληραὶ διὰ τοὺς περὶ αὐτὸν

Ἕλληνας, προσθέτει τὴν εὐγενῆ αὐτὴν φράσιν: «Δὲν ἀγωνί-
» ζομαι, δὲν ὑποφέρω χάριν αὐτῶν, ἀλλὰ χάριν τῆς ἐπερχομέ-
» νης γενεᾶς τῶν Ἑλλήνων». Καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑποφέρῃ παντὸς εἴδους στερήσεις καὶ κακουχίας.

« Τί θὰ εἰπῇ *πεῖνα* — γράφει πρὸς φίλον του εἰς τὴν Ἀμερι-
» κήν — σεῖς δὲν τὸ γνωρίζετε. Γνωρίζετε τί θὰ εἰπῇ *ὄρεξις*.
» Ἐγὼ ἐπέρασα μῆνας τρώγων ἀντὶ κρέατος σαλιάγκους καὶ
» σφῆκας (!) ψητάς. Ἐπέρασα ἑβδομάδας χωρὶς ἄρτον καὶ ἡμέρας
» ὁλοκλήρους χωρὶς οἱανδήποτε τροφήν».

Βραδύτερον, γράφων πρὸς τὸν αὐτὸν φίλον, ἀναπολεῖ τὰ τοῦ βίου του εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ εὐχαρίστησιν μεγαλειτέραν ἢ ἐνόσῳ αἱ στερήσεις ἐκεῖναι ὑφίσταντο.

« Μὲ ἐζωογόνει ἡ ἔξαψις τῶν περιστάσεων, οἱ κίνδυνοι ὅσοι
» μὲ περιεκύκλωναν. Ἤμην εὐτυχὴς ὅσον ἠδύναντο νὰ μὲ κατα-
» στήσουν εὐτυχῆ ἡ νεότης, ἡ ὑγεία, ἡ συναίσθησις ὅτι προκιν-
» δυνεύω χάριν σκοποῦ ἱεροῦ, καὶ πρὸς τούτοις ἡ καθαρά μου
» συνείδησις. Γράφων πρὸς σὲ δύναμαι νὰ τὸ εἰπῶ: Δὲν ἐκινού-
» μην ἀπὸ κανὲν ἐγωϊστικὸν ἐλατήριον. Χρήματα δὲν ἐπεζήτουν,
» δόξαν δὲν ἐπεδίωκα πέραν τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν περὶ ἐμέ.
» Ταῦτα καὶ ἡ εὐκολία νὰ ὁμιλῶ τὴν γλῶσσάν των καὶ ἡ συμ-
» μετοχή μου εἰς ὅλας τὰς κακοπαθείας των μὲ ἔκαμναν ἀγα-
» πητὸν εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ εἰς τοὺς χωρικούς — πρᾶγμα
» τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε διὰ τοὺς περισσοτέρους τῶν ξένων.
» Ἐκεῖνοι ἤρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ ν' ἀπολαύσουν δόξαν
» καὶ τιμάς. Ἦσαν ἀνδρεῖοι, ἐξετίθεντο εἰς τοὺς κινδύνους διὰ νὰ
» διαπρέψουν, ἀλλ' ἦσαν μετανοημένοι, δυσανασχετοῦντες διὰ
» τὰς στερήσεις, διὰ τὰς κοπιώδεις ὁδοιπορίας... καὶ ἀπὸ δόξαν
» τίποτε! Ἐγνώρισα πολλοὺς πανταχόθεν ἐλθόντας μὲ μεγάλας
» ἐλπίδας καὶ μεγάλας ἀξιώσεις. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἦσαν πολὺ
» διάφορα παρ' ὅ,τι τὰ ἐπερίμεναν. Πολλοὶ δὲν εἶχαν τὴν ὑπο-
» μονὴν νὰ μείνουν μέχρι τέλους. Δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποφέρουν
» τὴν κακὴν καὶ ἀνεπαρκῆ τροφήν, τὰς κακουχίας τοῦ ὑπαίθρου
» βίου, τὴν ἔλλειψιν χρημάτων καὶ μάλιστα δόξης... τῆς δόξης
» τῶν ἐφημερίδων. Μερικοὶ ἐφονεύθησαν, ἄλλοι ἀπέθαναν ἀπὸ
» κόπωσιν καὶ στερήσεις, τινὲς ἐδόθησαν εἰς τὸ *ρακί*, ἄλλοι ἐλι-
» ποτάκτησαν. Πολὺ ὀλίγοι ἐπέζησαν καὶ ἔμειναν πιστοὶ μέχρι

» τέλους εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἡ ἰδική μου ἐπιθυμία ἦτο νὰ φανῶ » χρήσιμος. Δὲν μὲ ἔμελε τί ἔτρωγα, τί ἐφόρουν, οὔτε ἂν » μ' ἐλάμβανε κανεὶς εἰς σημείωσιν, ὥστε μ' ἐκαλόβλεπαν οἱ » στρατιῶται καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Ἀπέκτησα πολλοὺς » ταπεινοὺς φίλους. Ἂς ἔχουν τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ! Ἠμπορῶ ἐν » πάσῃ εἰλικρινείᾳ νὰ εἴπω ὅτι ἠὔρα τοὺς Ἕλληνας ἀγαθούς, » πιστούς, εὐγνώμονας καί, καθόσον εἶχα νὰ κάμω μὲ αὐτούς, » τοὺς ηὗρα καὶ τιμίους».

Καὶ πῶς νὰ μὴ τὸν ἀγαπήσουν οἱ Ἕλληνες! Τὸν ἔβλεπαν παντοῦ ὅπου ἦτο κίνδυνος, παντοῦ ὅπου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ θεραπεύων τοὺς πληγωμένους καὶ περιθάλπων τοὺς ἀσθενεῖς! Εἶχε συνταυτίσει τὴν ζωήν του μὲ τῆς ἀγωνιώσης Ἑλλάδος τὰς τύχας. Πᾶσα συμφορά της ἦτο ἰδική του συμφορά, πᾶσα ἐπιτυχία της ἦτο χαρά του. Ἔκλαυσε τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, τὴν δὲ ἡμέραν, ὅτε ἔμαθε τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου, ὀνομάζει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του «τὴν εὐτυχεστέραν ἡμέραν τῆς ζωῆς του». Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης θεωρεῖ ἐξασφαλισθεῖσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ χώρα εἶναι κατεστραμμένη, ὁ λαὸς ἐξηντλημένος, ἡ ἔνδεια γενική, ἀνάγκη ἐπικουρίας διὰ νὰ μὴ ἀποθάνουν τῆς πείνης ὅσοι ἔμεναν ἀκόμη ζῶντες.

*

Ὁ Χάου μεταβαίνει εἰς τὴν Ἀμερικὴν διὰ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἀποστολὴν βοηθημάτων εἰς τὴν δεινοπαθοῦσαν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ περιέρχεται ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἐπικαλεῖται τὴν συμπάθειαν τῶν συμπατριωτῶν του πρὸς λαὸν χριστιανικὸν θυσιάσαντα τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ μεταδίδει τὸν ἐνθουσιασμόν του εἰς τὰς πολυπληθεῖς συνελεύσεις, αἱ ὁποῖαι συναθροίζονται ν' ἀκροασθοῦν τὸν φλογερὸν ἀπόστολον.

Ἐνίοτε ἀναγκάζεται νὰ θερμάνῃ τοὺς ἀδιαφοροῦντας, ἢ καὶ ν' ἀντικρούσῃ τὰς γνώμας τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὡς δεῖγμα τοιούτων προκαταλήψεων ἀναφέρει τὸν ἑξῆς διάλογον μετὰ πλουσίου καὶ ἰσχύοντος συμπολίτου του:

— «Γνωρίζω τοὺς Ἕλληνας. Ἔθνος κατεργαρέων! Πειραταὶ ὅλοι των καὶ λῃσταί. Δεκάκις χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους!

— Πῶς ἐγνωρίσατε τοὺς Ἕλληνας, κύριε;

— Πῶς! καὶ μήπως δὲν ἐταξείδευσα εἰς τὴν Ἀνατολήν!

— Γνωρίζετε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν;

— Οὔτε λέξιν! Καὶ οὔτε θέλω νὰ τὴν μάθω!

—Ἐταξειδεύσατε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος; Γνωρίζετε τοὺς χωρικούς της;

—Ὄχι, κύριε. Ἀλλ' εἰς τὸ Αἰγαῖον μᾶς ἐκυνήγησε πλοῖον πειρατικόν. Ἀναμφιβόλως θὰ ἦτο Ἑλληνικόν.

—Ἐγνωρίσατε πολλοὺς Ἕλληνας;

—Ἐγνώρισα δύο, τὸν διερμηνέα καὶ τὸν ὑπηρέτην μου· ὁ πρῶτος ἔλεγε ψεύματα, ὁ δεύτερος μὲ κατεχράσθη. Ὅλοι των ἀχρεῖοι, κύριε, χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους!

— Καὶ Τούρκους ἐγνωρίσατε πολλούς;

—Ἐγνώρισα ἕνα, τὸν Χασάνογλουν. Λαμπρὸς ἄνθρωπος! Μὲ ἐφιλοξένησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Τουρκίας. Μὲ ἐκράτησε δύο ἑβδομάδας, μὲ παρεχόρτασε μὲ γλυκύσματα καὶ μὲ πιλάφι. Ὅλην τὴν ἡμέραν κάπνισμα, καφέδες, λουτρὰ καὶ ἱππασίαν. «Φράγκε μου, εἶπεν· ὅ,τι βλέπεις ἐδῶ θεώρει το ἰδικόν σου, — » ὅ,τι θέλεις νὰ σοῦ τὸ δώσω...».

— Καλὰ αὐτά. Ἀλλὰ δὲν ἐπληρώσατε τίποτε;

— Τίποτε! Ὅταν ἀνεχώρησα, ἠθέλησα νὰ προσφέρω χρήματα, ἀλλὰ τὰ ἀπέρριψεν ὑπερηφάνως! «Δὲν εἶμαι ξενοδόχος, » εἶπεν. Εὐχαριστοῦμαι νὰ ἔχω ξένους. Πρὸ δύο μηνῶν ἐφιλοξέ- » νησα τὸν λόρδον Κ. Μοῦ ἐχάρισε τὸ ὡραῖον ὅπλον, τὸ ὁποῖον » βλέπεις κρεμασμένον ἐκεῖ. Εἶχα καὶ τὸν κόμητα Ρ. Μοῦ ἐχάρισεν » αὐτὸ τὸ ὡρολόγιον». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐρρόφησε τὸν καπνὸν ἀπὸ τὸ τσιμποῦκί του, τὸν ἔβγαλεν ἀπὸ τοὺς ρώθωνάς του καὶ παρετήρησε μὲ προσοχὴν τὴν ζώνην μου. «Ὡραῖα τὰ πιστό- » λια σου», μοῦ εἶπε. Μοῦ ἤρκεσεν ἡ νύξις αὐτὴ καὶ τοῦ τὰ ἐχάρισα προθύμως».

*

Ἐντὸς ὀλίγου τρία πλοῖα ἀποπλέουν μὲ φορτία τροφῶν, ἐνδυμάτων καὶ πάντων τῶν ἀναγκαίων πρὸς συντήρησιν τῆς ζωῆς. Ἐν τῶν πλοίων τούτων φέρει πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν εὐεργετικὸν φίλον της.

Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν βοηθημάτων τούτων ἐφάνη πάλιν ὄχι μόνον ἡ φιλανθρωπία, ἀλλὰ καὶ ὁ πρακτικὸς νοῦς τοῦ Ἀμε-

ρικανοῦ ἰατροῦ. «Διατί—γράφει εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του—διατί νὰ » διανέμω τὰς δωρεὰς τῶν συμπολιτῶν μου εἰς τρόπον ὥστε νὰ » καταναλίσκωνται ἀπὸ ἀέργους, ἐνῷ ἠμπορῶ νὰ δίδω ἐργα- » σίαν εἰς ἑκατοντάδας ἀνθρώπων καὶ νὰ τοὺς σῴζω ἀπὸ τὴν » ὀκνηρίαν, ὠφελῶν συγχρόνως τὸν τόπον διὰ τῆς κατασκευῆς » μιᾶς ὁδοῦ, τῆς ἀποξηράνσεως ἑνὸς ἕλους ἢ τῆς ἀνεγέρσεως » νοσοκομείου ἢ σχολείου; »

Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐφαρμόζει κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Αἴγιναν. Ἡ νῆσος ἦτο πλήρης προσφύγων ἀπὸ τὴν Ἀττικήν, τὴν Ρούμελην, τὴν Χίον, τὴν Κρήτην.

« Ὁ λιμὴν τῆς Αἰγίνης κατεστράφη δι' ἔλλειψιν προχώματος. » Ἡ ἐπισώρευσις λάσπης καὶ ἀκαθαρσιῶν τὸν κατέστησαν ἕλος. » Τὰ πλοιάρια δὲν ἠμποροῦν νὰ προσεγγίζουν εἰς τὴν ξηράν, » ἡ δὲ ἀποφορὰ εἶναι νοσογόνος. Διὰ νὰ καθαρισθῇ, νὰ ἐξυγιασθῇ » καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὁ λιμήν, ἀρκεῖ νὰ κτισθῇ τοίχωμα στε- » ρεὸν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ νὰ γεμισθῇ τὸ πρὸς τὴν ξηρὰν » κενὸν μὲ λίθους καὶ χώματα ».

Πρὸς τοῦτο ἠμπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ 400 ἢ 500 ἄνδρας καὶ γυναῖκας, δίδων ἀντὶ χρηματικοῦ ἡμερομισθίου τὴν ἐπιούσιον τροφήν.

« Ἔρχονται μὲ δάκρυα καὶ μὲ παρακαλοῦν νὰ δώσω ἐργα- » σίαν, πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ τὸ ἔργον. Θὰ διανείμω πρὸ τούτου » τροφὰς διὰ δύο ἡμέρας. Ραγίζει ἡ καρδία μου, ὅταν βλέπω » τὴν δυστυχίαν μερικῶν γυναικῶν. Ὑπόσχομαι ὅτι αὔριον » θ' ἀρχίσῃ ἡ ἐργασία. Ἀλλὰ σήμερον, λέγουν, ποῦ θὰ εὕρω- » μεν ψωμί!... Εἰς μερικοὺς ρακενδύτους, σχεδὸν γυμνούς, εἶπα » νὰ ἔλθουν εἰς τὴν οἰκίαν μου· ἔδωκα ἀνὰ ἓν ὑποκάμισον » καὶ ἓν ἐσώβρακον ».

Τὸ ἔργον ἐπερατώθη: « Ἐπροίκισα τὴν Αἴγιναν μὲ προκυ- » μαίαν καλὴν καὶ στερεὰν καὶ ἔθρεψα ἑπτακοσίους ἀνθρώπους » ἐπὶ τέσσαρας μῆνας κατὰ τὴν χειροτέραν περίοδον τοῦ ἔτους».

Εἰς πολλὰς τοῦ ἡμερολογίου σελίδας περιγράφεται σπαρακτικῶς ἡ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατοῦσα τότε ἔνδεια. Τὸν βαθμὸν αὐτῆς δύσκολον νὰ φαντασθῶμεν σήμερον. Ἀληθῶς ἐσυνηθίσαμεν νὰ βλέπωμεν ἐξόδους ὁμοφύλων διωκομένων καὶ ζητούντων ἄσυλον εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Ἀλλ' οἱ δυστυ-

χεῖς οὗτοι πρόσφυγες δὲν μένουν ἄνευ ἀδελφικῆς περιθάλψεως. Τότε ἡ περίθαλψις δὲν ἦτο δυνατή, διότι πάντες ἐστεροῦντο τῶν πάντων. Ἡ ἐξ Ἀμερικῆς καὶ ἄλλοθεν βοήθεια ἀπέβη ἀληθὴς σωτηρία διὰ χιλιάδας δυστυχῶν.

Μετὰ τὴν Αἴγιναν ὁ Χάου ἐπεσκέφθη διαφόρους νήσους, διανέμων βοηθήματα. Κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Μύλους ἀνέβη εἰς τὰ πλησίον βουνά: «Εὑρίσκαμεν ἐδῶ » πέντε, ἐκεῖ δέκα ἢ δεκαπέντε οἰκογενείας φυγαδευθείσας ἀπὸ τὰ » χωρία των. Ἔζων ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν βράχων ἢ ἐντὸς σπη- » λαίων. Ἦσαν ὅλοι πεινασμένοι καὶ ἡμίγυμνοι. Ἔμαθα ὅτι » ὑψηλότερα εἰς τὰ βουνὰ ἐκρύπτοντο καὶ ἄλλοι πολλοί. Μετὰ » κοπιώδη ἀνάβασιν δύο ὡρῶν ἐφθάσαμεν εἰς μικρὸν ὀροπέδιον, » ὅπου εἴδαμεν ἑξακοσίας περίπου ψυχάς, ἀλλ' οὔτε μίαν καλύ- » βην, ἐκτὸς προχείρων τινῶν κατασκευασμάτων ἀπὸ ξύλα καὶ » κλώνους. Τί θέαμα! Ἑξακόσιοι ἄνθρωποι,— τὸ πλεῖστον χῆραι » γυναῖκες καὶ ὀρφανά — διωγμένοι ἀπὸ τὰς οἰκίας των, κυνη- » γημένοι εἰς τὰ ὄρη ὡς ἄγρια θηρία, ἔζων ἐκεῖ, τρεφόμενοι » μὲ βότανα. Πολλαὶ γυναῖκες μὲ ἐπερικύκλωσαν, κάτωχροι, » ἰσχναί, μὲ τὸ πρόσωπον ἠλλοιωμένον ἀπὸ τὸν ἥλιον, μὲ τοὺς » πόδας πληγωμένους ἀπὸ τὰς πέτρας, ἡμίγυμνοι. Ὡρκίζοντο » ὅτι ἐπὶ πολλὰς ἑβδομάδας δὲν ἔφαγαν οὔτε εἶδαν ψωμί!».

Ἀπὸ τὰ ὀλίγα ταῦτα ἀποσπάσματα, σταχυολογηθέντα τυχαίως ἐκ τῶν 419 σελίδων τοῦ βιβλίου, φαίνεται ἀρκούντως πόση χάρις ὀφείλεται εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ γράψαντος διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Ἡμερολογίου του. Αἱ σελίδες του, μετὰ ὀγδοήκοντα ἐτῶν παρέλευσιν, δίδουν νέαν ζωὴν εἰς τὰ συμβάντα τῆς δραματικῆς ἐκείνης ἐποχῆς καὶ φέρουν εἰς φῶς τὸν εὐγενῆ χαρακτῆρα καὶ τὴν πρὸς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα ἀκραιφνῆ ἀγάπην τοῦ φιλέλληνος Ἀμερικανοῦ.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΑΙ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ

«Ἡ εὐδαιμονία τῆς Ἀγγλίας ὀφείλεται εἰς τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν εὐσυνειδησίαν τῶν ὑπαλλήλων της», εἶπεν ὁ Σαλισβουρύ. Οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους ἀποτελοῦν τῷ ὄντι τὰ ὄργανα τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς· ἐκ τῆς καλῆς δὲ καταστάσεως τῶν ὀργάνων τούτων ἐξαρτᾶται καὶ ἡ κανονικὴ λειτουργία της.

Ἀλλ' ὅπως ὁ φρόνιμος ἐργοστασιάρχης, εὐθὺς ὡς ὄργανόν τι τῆς κινητηρίου τοῦ ἐργοστασίου του μηχανῆς φθαρῇ διὰ τῆς χρήσεως ἢ πάθῃ ἄλλην τινὰ βλάβην, παρακωλύουσαν τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ ἐργοστασίου του, ὀφείλει ταχέως νὰ τὸ ἀντικαταστήσῃ, ἂν προτίθεται νὰ ἐξακολουθήσῃ τελεσφόρως ἐργαζόμενος, οὕτω καὶ τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ ἀντικαθιστᾷ τὰ ὄργανα τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς εὐθὺς ὡς, ἐκ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ λόγου, δὲν δύνανται πλέον ταῦτα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Καὶ ὁ μὲν ἐργοστασιάρχης ῥίπτει τὸ ἄχρηστον ὄργανον εἰς τὸν σωρὸν τῶν «παλαιοσιδήρων». Εἰς τὴν πολιτείαν ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ῥίψῃ τὸν ὑπάλληλον ἢ τὴν οἰκογένειάν του εἰς τοὺς δρόμους ἐνδεᾶ καὶ ἀπροστάτευτον περὶ τὸ τέρμα τοῦ σταδίου του, ἄνευ μειώσεως αὐτῆς τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Κράτους, ἥτις καταπίπτει ὅταν ταπεινῶνται ὅσοι ἐτιμήθησαν διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του καὶ ἐξήσκησαν ὅπως δήποτε τὴν ἐξουσίαν του.

Ἰδοὺ ὁ λόγος ὁ προκαλέσας εἰς τὰ πολιτισμένα Κράτη καὶ τὰς καλῶς διοικουμένας ἐπιχειρήσεις τὸν θεσμὸν τῆς συντάξεως· ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς χαρακτηρισμός της· ἡ πολιτεία ὀφείλει νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὐλάχιστον τὴν διατροφὴν καὶ τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὰς λοιπὰς πρώτας ἀνάγκας, ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀπόμαχον πλέον ὑπηρέτην της, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας ὅσοι ἀπέζων ἐκ τοῦ μισθοῦ

του, ἐφ' ὅσον εἶναι οὗτοι ἀνίκανοι νὰ πορισθοῦν ἀφ' ἑαυτῶν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν.

Καὶ τίθεται ἀμέσως τὸ ἐρώτημα: πόση πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀπονεμομένη εἰς τὸν συνταξιοῦχον ἢ τὴν οἰκογένειάν του σύνταξις;

Ἀνάλογος πρὸς τὰς παρασχεθείσας ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Κράτος ὑπηρεσίας, λέγουσιν οἱ μέν· ἐπαρκής, ἀπαντοῦν οἱ ἄλλοι, διὰ νὰ ἐξαρκέσῃ οὗτος εἰς τὰς ἀπολύτους ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του.

Τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ ἐπίδομα τοῦτο τῆς συντάξεως;

Διὰ τῆς συνεχοῦς ἀποταμιεύσεως τῶν ἀναγκαίων πρὸς τοῦτο ποσῶν, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου τοῦ ὑπαλλήλου, ἀπαντοῦν αἱ ὀρθαὶ οἰκονομικαὶ ἀρχαί.

Ἂς ἴδωμεν κατὰ πόσον τὰς ἀρχὰς ταύτας τηρεῖ ἡ ἰσχύουσα ἑλληνικὴ νομοθεσία.

*

Τὰ τῶν συντάξεων (τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, περὶ ὧν κυρίως θ' ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα) διέπει, γενικῶς, ὁ Νόμος ΧΝΒ' τῆς 3ης Αὐγούστου 1861 τροποποιηθεὶς κατὰ πολλὰ διὰ μεταγενεστέρων Νόμων καὶ ἰδίως διὰ τοῦ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1905 τελευταίου Νόμου ΓΡΓ'.

Συμφώνως πρὸς τὸν Νόμον τοῦτον, δικαίωμα συντάξεως (ὁριζομένης κατὰ τὸν μέσον ὅρον τοῦ μισθοῦ τῶν ἓξ τελευταίων ἐτῶν τῆς ὑπηρεσίας), ἔχουν οἱ διὰ Β. Δ. εἰς δημοσίαν ὑπηρεσίαν διοριζόμενοι καὶ μισθοδοτούμενοι παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου, οἱ δημοδιδάσκαλοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ οἱ ὑπογραμματεῖς, πρωτοκολληταὶ καὶ γραφεῖς, οἱ εἰς δημόσια γραφεῖα δυνάμει τῶν κειμένων Νόμων διοριζόμενοι:

α') Ἐὰν ἔχουν 25 ἐτῶν ὑπηρεσίαν καὶ 60 ἐτῶν ἡλικίαν, ἢ ἐάν, μετὰ 25 ἐτῶν ὑπηρεσίαν, ἀπολυθοῦν καίτοι μὴ συμπληρώσαντες τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας[1], ὁπότε ἡ σύνταξις ὁρίζεται εἰς τόσα πεντηκοστὰ τοῦ μέσου ὅρου τοῦ μισθοῦ τοῦ ὑπαλλήλου, ὅσα εἶναι τὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του.

---

[1] Ἡ ἕνεκεν ὑποβιβασμοῦ παραίτησις ἐξομοιοῦται μὲ ἀπόλυσιν.

β') Ἐάν, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν καὶ ἕνεκα ταύτης, ὑπέστησαν σωματικὴν ἢ διανοητικὴν βλάβην, συνεπαγομένην πρὸς τὸ ὑπηρετεῖν ἀνικανότητα διαρκοῦσαν ὑπὲρ τοὺς 3 μῆνας, ἢ ἐκ λοιμωδῶν ἢ ἐνδημικῶν νόσων ὑπέστησαν ὁμοίαν βλάβην, ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκέσῃ ἡ ἀνικανότης αὕτη, ὁπότε ἡ σύνταξις ὁρίζεται εἰς τόσα πεντηκοστὰ τοῦ μέσου ὅρου τοῦ μισθοῦ τοῦ ὑπαλλήλου, ὅσα εἶναι τὰ ἔτη τῆς ὑπηρεσίας του, προστιθεμένων εἰς τὰ ἔτη ταῦτα ἐπὶ πλέον καὶ πέντε ἐτῶν, ἀλλὰ μόνον μέχρι συμπληρώσεως 25 ἐτῶν.

Δικαίωμα εἰς σύνταξιν ἔχουν προσέτι:

α') Ἡ χήρα τοῦ συνταξιούχου ἢ τοῦ ἀποκτήσαντος τὸ πρὸς σύνταξιν δικαίωμα ἢ τοῦ συμπληρώσαντος τὴν ὑπηρεσίαν τῶν 25 ἐτῶν, ἀποβιώσαντος δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς ἡλικίας τῶν 60 ἐτῶν·

β') Τὰ ἀνήλικα νόμιμα, ὄχι δὲ καὶ θετὰ τέκνα αὐτοῦ·

γ') Ἡ χήρα καὶ τὰ ὀρφανὰ τοῦ ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ καὶ ἕνεκα ταύτης φονευθέντος, ἢ τραυματισθέντος καὶ ἐκ τῶν τραυμάτων ἀποθανόντος, ὡς καὶ ἡ χήρα καὶ τὰ ὀρφανὰ τοῦ ἐκ λοιμώδους ἢ ἐνδημικῆς νόσου ἀποθανόντος ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ.

(Ἡ μετὰ συνταξιούχου συζευχθεῖσα καὶ τὰ ἐκ τοῦ γάμου τούτου τέκνα δὲν ἔχουν δικαίωμα συντάξεως, ἐκτὸς ἐὰν ὁ σύζυγος ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ διατελέσῃ ἐν αὐτῇ πλέον τῶν δύο ἐτῶν).

Ὁρίζεται δὲ ἡ σύνταξις:

1ον) Εἰς τὸ ἥμισυ τῆς συντάξεως, ὅσην ἐλάμβανεν ἢ εἶχε δικαίωμα νὰ λάβῃ ὁ σύζυγος ἢ ὁ πατήρ·

α') Διὰ τὴν χήραν τὴν μὴ ἔχουσαν ἀνηλίκους υἱοὺς ἢ ἀγάμους θυγατέρας [1],

β') Διὰ τὸ μόνον τέκνον (ἀνήλικον υἱὸν ἢ ἄγαμον θυγατέρα)

---

[1] Ἐκ παρερμηνείας τῆς φράσεως ταύτης «*ἀγάμους θυγατέρας*» ἡ σύνταξις πληρώνεται εἰς ταύτας, καίτοι ἐνηλικιωθείσας, ἐνῷ ῥητῶς τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Νόμου ἀποδίδει δικαίωμα συντάξεως εἰς τὰ ***ἀνήλικα*** νόμιμα ***τέκνα***, ὅπερ δικαίωμα ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ 11ου ἄρθρου ἀπὸ τὰς θυγατέρας, εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον των, καίτοι ἀνηλίκους.

τὸ ὀρφανὸν μητρὸς (ἢ τὸ ἔχον μητέρα ἀπολέσασαν τὸ πρὸς σύνταξιν δικαίωμα).

2ον) Εἰς τὰ τρία τέταρτα τῆς συντάξεως, ὅσην ἐλάμβανεν ἢ εἶχε δικαίωμα νὰ λάβῃ ὁ σύζυγος ἢ ὁ πατήρ·

α') Διὰ τὴν χήραν τὴν ἔχουσαν ἕνα ἢ περισσοτέρους ἀνηλίκους υἱοὺς ἢ ἀγάμους θυγατέρας,

β') Διὰ τοὺς περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς ἀνηλίκους υἱοὺς ἢ ἀγάμους θυγατέρας, ὀρφανοὺς μητρὸς (ἢ ἔχοντας μητέρα ἀπολέσασαν τὸ πρὸς σύνταξιν δικαίωμα).

Αἱ κρατήσεις ἐκ τῶν μισθῶν τῶν ὑπαλλήλων λόγῳ συντάξεως ὁρίζονται εἰς 9 %.

Ἰδοὺ αἱ διατάξεις τῶν Νόμων. Παρατηροῦμεν δὲ ἀμέσως τὴν ἀνεπάρκειαν αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

*

Καὶ πρῶτον: ἡ 25ετὴς ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ὁ Νόμος πρὸς ἀπόκτησιν δικαιώματος συντάξεως, παρακωλύει πολλάκις τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς, ἐνῷ, καθὼς εἴδαμεν, ἀκριβῶς τοῦτο εἶναι εἷς ἐκ τῶν λόγων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐθεσπίσθη ὁ θεσμὸς τῆς συντάξεως.

Ὁ ὑπάλληλος Α, ἀφοῦ διήνυσεν 20 ὅλα ἔτη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐπιτελέσας εὐόρκως τὸ καθῆκόν του, διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον δὲν ἐκπληροῖ πλέον ἀνελλιπῶς τὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας ἐτάχθη νὰ ὑπηρετήσῃ, καὶ ἡ πολιτεία διστάζει νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, ἀναλογιζομένη ὅτι θὰ ἦτο ἀδίκημα νὰ στερήσῃ αὐτὸν ἴσως καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ἀναγκάζεται οὕτω, ἂν δὲν θέλῃ νὰ παρανομήσῃ, νὰ κρατῇ τὸν ὑπάλληλον ἐπὶ 5 ἀκόμη ἔτη ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διὰ νὰ ἀποκτήσῃ οὗτος τὸ πρὸς σύνταξιν δικαίωμα. Ἀλλὰ τότε ὄχι μόνον ἡ λειτουργία τῆς πολιτειακῆς μηχανῆς πάσχει, ἀλλὰ καὶ ἀποθαρρύνονται οἱ νεώτεροι, τῶν ὁποίων ἡ προαγωγὴ παρακωλύεται ἐκ τῆς διατηρήσεως τῶν ἀνικάνων εἰς τὰς ὑπηρεσίας.

Ἀλλὰ καὶ ἀδικήματα δύναται νὰ προξενήσῃ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ Νόμου.

Ἰδοὺ δύο ὑπάλληλοι ὁ Α καὶ ὁ Β· εἰσῆλθαν συγχρόνως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν· ἐβάδισαν παραλλήλως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν

τοῦ σταδίου των, παρέχοντες τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πολιτείαν ἐπὶ 25 ἔτη. Ὁ ὑπάλληλος Α εἶχε τὸ ἀτύχημα ν' ἀποθάνῃ τὴν προτελευταίαν ἡμέραν τοῦ 25ου ἔτους τῆς ὑπηρεσίας του, ἐνῷ ὁ ὑπάλληλος Β ἐπέζησεν ἐπί τινας ἀκόμη ἡμέρας. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ὑπαλλήλου Α θὰ μείνῃ ἐγκαταλελειμμένη καὶ ἀπροστάτευτος, ἐνῷ ἡ οἰκογένεια τοῦ Β δικαιοῦται εἰς σύνταξιν. Ὅταν δὲ σκεφθῇ τις, ὅτι τὸ ἐπελθὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Α δυστύχημα διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἀρχηγοῦ της ὄχι μόνον στερεῖ ταύτην τῆς περιθάλψεως, τὴν ὁποίαν ἡ πολιτεία ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ χορηγήσῃ τὴν ἐπαύριον τοῦ προώρου τούτου θανάτου, ἀλλὰ καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀπώλειαν εἰκοσιπενταετῶν κρατήσεων λόγῳ συντάξεως, αἱ ὁποῖαι εἶναι κτῆμα τοῦ ἀποθανόντος, ἐννοεῖ κάλλιστα πόσων ἀδικημάτων ἡ τοιαύτη τοῦ Νόμου διάταξις δύναται νὰ γίνῃ πρόξενος.

Ἡ σύνταξις ὁρίζεται, λέγει ὁ Νόμος, κατὰ τὸν μέσον ὅρον τοῦ μισθοῦ τῶν ἓξ τελευταίων ἐτῶν τῆς ὑπηρεσίας.

Ἀλλὰ τότε, οὔτε πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπαλλήλου πρὸς τὸ Κράτος εἶναι ἀνάλογος, οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπίδομα σκοποῦν τὴν ἐπάρκειαν τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων εἰς τὸν ὑπάλληλον καὶ τὴν οἰκογένειάν του, συντελεῖ δὲ ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν ἐσπευσμένην προαγωγὴν ἀνικάνων ὑπαλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐπιτύχουν μεγαλειτέραν σύνταξιν, ὅταν μετὰ δύο ἢ τρία ἔτη ἀποκτήσουν τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα.

Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα; Παραλυσία τῆς ὑπηρεσίας, ὡς ἐκ τῆς ἀπογοητεύσεως τῶν παραγκωνιζομένων ὑπαλλήλων, ὄχι σπανίως δὲ καὶ ἀδικήματα.

Διότι καὶ τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ· δύο ὑπάλληλοι νὰ εἰσέλθουν συγχρόνως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν· ὁ Α, εὐφυὴς καὶ δραστήριος, προάγεται κανονικῶς, αὐξάνει ἡ μισθοδοσία του, καὶ συνεπῶς καὶ αἱ λόγῳ συντάξεως κρατήσεις ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν. Καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ Β ἔμεινε στάσιμος ἢ ἐλάχιστα προήχθη· ἡ μισθοδοσία του δὲν ηὔξησεν οὐσιωδῶς καὶ αἱ λόγῳ συντάξεως κρατήσεις τοῦ ὑπαλλήλου τούτου εἶναι κατὰ πολὺ μικρότεραι τῶν κρατήσεων τοῦ Α. Ἀπὸ τοῦ 20οῦ ὅμως μέχρι τοῦ 25ου ἔτους τῆς ὑπηρεσίας ὁ Β κατώρθωσε νὰ προαχθῇ εἰς θέσιν μὲ μισθὸν διπλάσιον τοῦ Α.

Ὁποῖον τὸ ἀποτέλεσμα; Ἡ σύνταξις τοῦ Β θὰ εἶναι διπλασία τῆς τοῦ Α, μολονότι αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ τελευταίου τούτου πρὸς τὸ Κράτος ἦσαν διπλάσιαι τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Β, ἀφοῦ αἱ λόγῳ συντάξεως κρατήσεις τοῦ Α εἶναι διπλάσιαι τῶν τοῦ Β, αἱ δὲ παρεχόμεναι ὑπηρεσίαι εἶναι προφανῶς ἀνάλογοι τοῦ συνόλου τῶν μισθῶν ἢ τῶν κρατήσεων ἑνὸς ἑκάστου.

*

Ἀλλὰ καὶ ἡ διάταξις τοῦ Νόμου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑπάλληλος δικαιοῦται πρὸς σύνταξιν ἐὰν μετὰ 25ετῆ ὑπηρεσίαν ἀπολυθῇ, ἔστω καὶ ἂν δὲν συνεπλήρωσε τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐνέχει τι τὸ παράδοξον, διὰ νὰ μὴ εἴπω τὸ παράλογον· διότι, διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως, ἡ πολιτεία φαίνεται σκοποῦσα τὴν βράβευσιν τῆς ἀνικανότητος καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν ἱκανῶν.

Διατί θὰ ἀπολυθῇ ὁ ὑπάλληλος ὁ συμπληρώσας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ 25ετίαν; Δι' ἀνεπάρκειαν προφανῶς· ἐκτὸς ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ὁ Νόμος ἠθέλησε νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἀσυνειδήτους ἐκείνους προϊσταμένους τῶν ὑπηρεσιῶν, ὅσοι, ὀχυρούμενοι ὄπισθεν αὐτοῦ, ἀπομακρύνουν πολλάκις τῆς ὑπηρεσίας ὑπαλλήλους ἱκανούς, διὰ νὰ διευκολύνουν προβιβασμούς τινας, ἢ νέους διορισμούς, μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τοῦ ἀναδιορισμοῦ τοῦ συνταξιούχου. Διότι βλέπω εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1907 ἐπαναδιορισθέντας 39 συνταξιούχους.

Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀπολύσεώς του, μετὰ 25ετῆ ὑπηρεσίαν εἰς ἡλικίαν 45 ἐτῶν λ. χ., ὁ ἀνεπαρκὴς ὑπάλληλος γίνεται συνταξιοῦχος, δικαιούμενος νὰ λαμβάνῃ ἐτησίως τὸ ἥμισυ τοῦ μέσου ὅρου τῆς μισθοδοσίας τῶν ἓξ τελευταίων ἐτῶν. Ἂν ὁ ἐτήσιος μισθός του ἦτο 5.000 δρ. ἡ ἐτησία σύνταξις ἀνέρχεται εἰς 2.500. Ὁ συνταξιοῦχος παρουσιάζεται εἰς προεξοφλητικὴν Τράπεζαν καὶ ἐκχωρεῖ τὴν σύνταξίν του ἀντὶ κεφαλαίου καταβαλλομένου εἰς αὐτὸν ἀμέσως καὶ ἐφάπαξ. Εἰς ποῖον ποσὸν ἀνέρχεται τὸ κεφάλαιον τοῦτο; Ὁ ἐκχωρῶν τὴν σύνταξίν του θὰ λάβῃ παρὰ τῆς Τραπέζης 27.800 δραχμάς (ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ τόκος τοῦ κεφαλαίου εἶναι 5 %). Ἐν τούτοις ὁ ἱκανὸς ὑπάλληλος, χρήσι-

μος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, παραμένει (μὲ τὸν αὐτὸν ἂς ὑποθέσωμεν μισθὸν τῶν 5.000 δρ. διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς συγκρίσεως) ἐργαζόμενος ἐπὶ 15 ἀκόμη ἔτη, μέχρις ὅτου συμπληρώσῃ τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του· κατ' ἔτος δὲ κρατοῦνται ἐκ τοῦ μισθοῦ του 450 δραχμαὶ λόγῳ τῆς συντάξεως, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τέλους λαμβάνει, μετὰ 40ετῆ ὑπηρεσίαν, ἴσην πρὸς τὰ $^4/_5$ τοῦ μισθοῦ του, ἤτοι 4.000 δρ. Φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι ὁ ἱκανὸς ὑπάλληλος ἀμείβεται περισσότερον τοῦ ἀνικάνου, ἀφοῦ ἡ σύνταξίς του εἶναι κατὰ 60 % ἀνωτέρα.

Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω· διότι ὑποθέσατε, ὅτι παρουσιάζεται καὶ οὗτος εἰς τὴν προεξοφλητικὴν Τράπεζαν, ἐκχωρεῖ τὴν σύνταξίν του καὶ ἀντ' αὐτῆς λαμβάνει ἐφάπαξ τὸ ἰσότιμον εἰς κεφάλαιον. Πόσον θὰ εἶναι τὸ κεφάλαιον τοῦτο; Κατὰ 60 % ἀνώτερον τοῦ κεφαλαίου, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ πρῶτος, θὰ εἴπῃ τις. Καὶ ὅμως ὄχι· ὁ ἐξηκοντούτης συνταξιοῦχος θὰ λάβῃ μόνον 33.760 δρ., διότι ἡ ἐκχωρουμένη σύνταξις μιᾶς δραχμῆς, διὰ τὸν 45ετῆ ὑπάλληλον ἔχει ἄμεσον ἀξίαν $11^{δρ.},13$, ἐνῷ ἡ αὐτὴ σύνταξις μιᾶς δραχμῆς διὰ τὸν 60ετῆ ὑπάλληλον ἀξίζει μόνον $8^{δρ.},44$.

Ἀπομένει οὕτως ὑπὲρ τοῦ ἱκανοῦ ὑπαλλήλου διαφορὰ 6.000 δρ., ἀλλὰ καὶ αὕτη εἶναι φαινομενική· διότι ὁ ἀνίκανος ὑπάλληλος ἔλαβεν ὡς ἀντίτιμον τῆς συντάξεώς του 27.800 δραχμὰς πρὸ 15ετίας· αὗται δέ, ἀνατοκιζόμεναι πρὸς 5 % ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δύνανται νὰ αὐξηθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς 15ετίας εἰς 57.800 δρ., τὰς ὁποίας ὁ ἀνίκανος ὑπάλληλος κατέχει εἰς τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀντὶ τῶν 33.600, ὅσας λαμβάνει παρὰ τῆς Τραπέζης κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ὡς ἀντίτιμον τῆς ἐκχωρουμένης συντάξεώς του, ὁ ἱκανὸς ὑπάλληλος.

Ἀλλὰ καὶ μὴ λησμονῶμεν, ὅτι, ἀφ' ἧς ἐπαύθη ὁ ἀνίκανος ὑπάλληλος, ἐξηκολούθησεν ὁ παραμένων ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ὁ ἱκανός, ὑποχρεούμενος νὰ καταθέτῃ ἐτησίως καὶ ἐπὶ δεκαπενταετίαν ὅλην 450 δραχμὰς εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον λόγῳ συντάξεως. Αὗται ἀνατοκιζόμεναι, ἀποτελοῦν εἰς τὸ τέρμα τῆς 15ετίας κεφάλαιον 9.600 δρ., τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῶν 33.600 δρ. τοῦ ἰσοτίμου τῆς συντάξεώς του. Τοῦτο δὲ τὸ ἐξ 24.000 δρ. ὑπόλοιπον πρέπει νὰ συγκρίνωμεν πρὸς τὰς 57.800

δρ. διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ὁ ἀνίκανος ὑπάλληλος, ποριζόμενος κατὰ τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του κεφάλαιον 57.800 δρ., ὡς ἰσότιμον τῆς συντάξεώς του, ἀμείβεται περισσότερον τοῦ ἱκανοῦ, ποριζομένου, ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν, κεφάλαιον 24.000 μόνον δραχμῶν.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἀρκεῖ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ πολιτεία, παρέχουσα τὴν αὐτὴν σύνταξιν εἰς δύο ὑπαλλήλους ὑπηρετήσαντας ἴσα χρονικὰ διαστήματα μὲ ἴσους μισθοὺς (καὶ παρασχόντας συνεπῶς τὰς αὐτὰς εἰς τὸ Κράτος ὑπηρεσίας), ἐγκαταλείποντας ὅμως τὴν ὑπηρεσίαν εἰς διάφορον ἡλικίαν, δὲν τοὺς ἀνταμείβει, ὡς ὤφειλεν, ἐξ ἴσου. Διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, σύνταξις 1.000 δρ. ἐτησίως λ. χ., παρεχομένη εἰς ὑπάλληλον 50ετῆ, ἔχει ἄμεσον ἀξίαν 10.400 δραχμῶν, ἐνῷ ἡ αὐτὴ σύνταξις παρεχομένη εἰς ὑπάλληλον 65ετῆ ἀξίζει μόνον 7.400 δραχμάς.

*

Τὰ ὡς ἄνω ἄτοπα παρουσιάζονται μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους εἶναι μόνιμοι· μεγεθύνονται δὲ καὶ πολλαπλασιάζονται ταῦτα μὲ τὸ παρ' ἡμῖν κρατοῦν σύστημα τῆς διηνεκοῦς ἀλλαγῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, δι' οὗ κατωρθώσαμεν ὥστε, ἀντὶ νὰ ἔχωμεν ἕνα ὑπάλληλον ὑπηρετοῦντα ἐπὶ 40 ἔτη καὶ λαμβάνοντα ὡς σύνταξιν τὰ $^4/_5$ τοῦ μισθοῦ του, νὰ ἔχωμεν 2 ὑπαλλήλους ὑπηρετοῦντας ἀνὰ 20 ἔτη ἕκαστος καὶ λαμβάνοντας ὁμοῦ σύνταξιν ἴσην πρὸς ὁλόκληρον τὸν μισθόν των.

Ἀλλ' οὔτε ἔφθασεν ἀκόμη εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς λειτουργίαν ἡ ὑπηρεσία τῶν συντάξεων, ὥστε νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ Κράτους πληρωνόμενον ἐτησίως ποσὸν δὲν θὰ αὐξήσῃ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ νὰ μὴ δύναται ἴσως ἡ πολιτεία νὰ ἐκπληρώσῃ ἀνελλιπῶς τὴν πρὸς τοὺς συνταξιούχους ὑπαλλήλους ὑποχρέωσίν της.

Τοιαύτας τινὰς ἀνησυχίας ἐμπνέει τοὐλάχιστον ἡ μελέτη τοῦ παρατιθεμένου ἐνταῦθα πίνακος, ἐν ᾧ ἀναγράφονται, ληφθέντες ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ Κράτους, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων καὶ οἱ συντάξιμοι μισθοὶ κατὰ τὰ ἔτη 1886 καὶ 1907.

Ὑπηρεσίαι	1907		1886	
	Ὑπάλ.	Μισθοί	Ὑπάλ.	Μισθοί
Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων	20	55.980	20	55.980
Ὑπουργεῖον Οἰκονομικῶν	1.210	2.187.431	871	1.666.500
» Στρατιωτικῶν (πολιτ. ὑπαλλ.) . .	33	73.080	106	181.320
» Ναυτικῶν » » . .	16	59.700	78	119.520
Ταμεῖον Φάρων » » . .	13	24.960	—	—
Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν	172	1.192.200	141	760.240
» Δικαιοσύνης	1.277	2.624.120	1.138	2.150.080
» Ἐσωτερικῶν	1.267	2.576.400	1.030	1.700.000
» Παιδείας	1.435	3.580.228	752	1.868.720
Ἐν ὅλῳ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ . .	5.443	12.374.099	4.136	8.502.360
Ἰδιοσυντήρητα Γυμνάσια καὶ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα	117	358.524		300.000
Δημοδιδάσκαλοι καὶ Δημοδιδασκάλισσαι . . .	2.653	3.627.960		1.800.000
Ἐν Συνόλῳ	8.213	16.360.583		9.602.360

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν μέχρι πρὸ μικροῦ ἰσχύουσαν διάταξιν τοῦ Νόμου, καθ' ἣν, μετὰ 20ετῆ ὑπηρεσίαν, ὁ ὑπάλληλος παυόμενος ἀπέκτα τὸ πρὸς σύνταξιν δικαίωμα, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ 3.634.822 δρ. ὅσας πληρώνομεν σήμερον εἰς τοὺς συνταξιούχους πολιτικοὺς ὑπαλλήλους, ἔχουν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς κατὰ τὸ 1886 πληρωνομένους συνταξίμους μισθοὺς ἐκ δρ. 9.600.000, οἵαν ἀναλογίαν θὰ ἔχουν αἱ συντάξεις ὅσαι θὰ πληρώνωνται μετὰ 25ετίαν πρὸς τοὺς σημερινοὺς συνταξίμους μισθοὺς ἐκ 16.360.000 δρ. Ἁπλοῦς πολλαπλασιασμὸς μᾶς δεικνύει ὅτι αἱ συντάξεις τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων θὰ ὑπερβαίνουν τότε τὰ 6.000.000 δρ.

Τοῦτο ἄλλως ἐπιβεβαιοῖ καὶ τὸ παρελθόν, ὡς δεικνύουν οἱ κάτωθι ἀριθμοὶ (ληφθέντες καὶ οὗτοι ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν τοῦ Κράτους), καθ' οὓς ἐπληρώθησαν συντάξεις:

Κατὰ τὸ ἔτος	1884	1896	1907
Εἰς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους . .	1.450.000	2.415.000	3.635.000
Εἰς στρατιωτικοὺς καὶ ναυτικούς	1.527.000	2.394.000	3.240.000
Εἰς διαφόρους	135.000	152.000	229.000
Ἦτοι ἐν ὅλῳ . . .	3.102.000	4.961.000	7.104.000

Ἡ παρατηρουμένη αὕτη αὔξησις θὰ ἐξακολουθήσῃ δυστυχῶς ἐπὶ πολὺ ἀκόμη· ὑπολογισμοὶ δὲ προσεγγίζοντες μεγάλως εἰς τὴν ἀλήθειαν ἀποδεικνύουν, ὅτι, μετὰ μίαν εἰκοσαετίαν, τὸ βάρος τῶν συντάξεων ἐν γένει δὲν θὰ εἶναι κατώτερον τῶν 12.000.000 δρ., ἐὰν δὲν ληφθοῦν ἀπὸ τοῦδε μέτρα ἐπιβαλλόμενα πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ κυρίως πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν τῶν συνταξιούχων.

Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΡΩΣΚΙΝ

Ἡ καλλιτέρα προσευχὴ εἰς τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἡμέρας εἶναι νὰ μὴ χάσωμεν τὰς στιγμάς της· ἡ καλλιτέρα ἐπιτραπέζιος προσευχὴ εἶναι ἡ συναίσθησις ὅτι ἐκερδήσαμεν τιμίως τὸν ἄρτον μας.

*

Πιστεύω ὅτι, ἂν αἱ ἀνώτεραι κοινωνικαὶ τάξεις ἐπροσπάθουν μετ' ἐπιμονῆς νὰ ἐπιδιώξουν τὴν σωματικὴν ἄσκησιν — ὄχι, καθὼς τώρα, πρὸς διασκέδασιν, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλιμον ἐργασίαν, ἡ προσπάθειά των θὰ ἐπέφερεν ἀνυπολόγιστον κέρδος καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑγείαν καὶ ὡς πρὸς τὴν εὐτυχίαν των.

*

Αἱ ἀπολαύσεις τοῦ κόσμου ὅλου εἶναι ἰδικαί σας. Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον διὰ νὰ εὑρίσκῃ εὐχαρίστησιν μεταχειριζόμενος τὰς αἰσθήσεις καὶ τὸ λογικόν του. Ἀλλὰ τὸ ἀνόητον αὐτὸ πλάσμα προσπαθεῖ πάντοτε νὰ ζῇ χωρὶς νὰ βλέπῃ τίποτε, χωρὶς νὰ συλλογίζεται τίποτε, χωρὶς νὰ κάμνῃ τίποτε, καὶ τοιουτοτρόπως καθίσταται ὄχι μόνον θηρίον, ἀλλὰ καὶ τὸ δυστυχέστερον ὅλων τῶν θηρίων.

*

Ἡ Ἐλευθερία εἶναι τὸ πλέον ἀπατηλὸν ἐξ ὅλων τῶν φαντασμάτων. Καὶ ἡ ἀμυδροτέρα ἀκτὶς φρονήσεως ἀρκεῖ διὰ νὰ μᾶς δείξῃ ἀσφαλῶς ὅτι εἶναι ἀδύνατος ὄχι μόνον ἡ ἀπόκτησις τῆς Ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕπαρξίς της ἐν γένει. Δὲν ὑπάρχει τοιοῦτον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον καὶ οὔτε ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ποτέ. Τὰ ἄστρα δέν την ἔχουν. Ἡ γῆ δέν την ἔχει. Καὶ ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἔχομεν ἐμπρός μας τὴν σκιὰν καὶ τὴν γοητείαν τῆς Ἐλευθερίας μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ὑποφέρωμεν δεινῶς.

*

Ὅστις εἰς τὸν καθημερινόν του βίον συνηθίζει νὰ ἐπιζητῇ εἰς πᾶν ὅ,τι βλέπει τὴν ἀγνὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, αὐτὸς βλέπει καὶ μὲ τὴν ψυχήν του τὰ γεγονότα ὑπὸ τὸν εὐγενέστερον συνδυασμὸν αὐτῶν. Καὶ ὅστις πάλιν ζητεῖ μηδαμινότητας καὶ ψεύδη, αὐτὸς βλέπει καὶ εἰς τὰ ὄνειρά του ψεύδη καὶ μηδαμινότητας.

Μετάφρασις Θ. Φ.

Ὁ Λέων Φραππιέ (Léon Frappié), ἐκ τῶν συγχρόνων Γάλλων διηγηματογράφων, ἀρέσκεται ἰδίως εἰς τὴν περιγραφὴν σκηνῶν τοῦ σχολικοῦ βίου καὶ συνήθη πρόσωπα τῶν ἔργων του εἶναι παιδία καὶ διδάσκαλοι. Ἓν ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του «Τὸ Νηπιαγωγεῖον» (La Maternelle) ἐβραβεύθη πρὸ διετίας ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Γκογκούρ. Τὸ κάτωθι δημοσιευόμενον διήγημά του Mana ἐλήφθη ἐκ νεωτάτου τόμου του, ἐπιγραφομένου « L'Écolière ».

Σ. τ. Σ.

MANA

ΔΙΗΓΗΜΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΡΑΠΠΙΕ

Ἡ Μανὰ ἦτο σκύλλα γένους περακατινοῦ. Ἐσυντρόφευε τοὺς γύφτους ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ γάμου των καὶ πρὶν ἀποκτήσουν τὰ τέσσαρα τέκνα των, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλήτερον ἦτο τώρα ἑπτὰ ἐτῶν. Ἀπετέλει μέρος τῆς οἰκογενείας. Οἱ γύφτοι τὴν εἶχαν ὡς συγγενῆ πτωχήν. Τὴν ἐπεριποιοῦντο καὶ τὴν ἐκακομεταχειρίζοντο, τὴν ὕβριζαν καὶ τὴν ἐσυμβουλεύοντο.

— Νὰ πάρωμεν αὐτὸν τὸν δρόμον, Μανά; τὴν ἠρώτων μὲ σοβαρότητα.

Καὶ ἐκείνη ἔλεγε τὴν γνώμην της· ἐγαύγιζεν, ὅταν ἦτο σύμφωνος, ἐγύριζε τὴν κεφαλὴν μὲ δυσαρέσκειαν, ὅταν δὲν συγκατένευεν, ἀναλόγως τῶν ἀποκρύφων πληροφοριῶν, ὅσας ἐμυρίζετο εἰς τὸν ἀέρα.

Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι ἂν δὲν ἐπωλοῦντο τὰ κόσκινα καὶ τὰ καλάθιά των, ἐξεθύμαιναν εἰς τὴν σκύλλαν. — Αὐτὴ ἡ ἀνόητη τὰ πταίει!

Καὶ τὰ οἰκογενειακὰ μαλλώματα ἐτελείωναν πάντοτε εἰς τὴν ράχην της. Πιστὴ εἰς τὸ καθῆκον καὶ ὑπέρμαχος τῆς εἰρήνης, ἐχώνετο ὡσὰν ἐπίτηδες μεταξὺ τοῦ ἀνδρογύνου καὶ ἐδέχετο αὐτὴ ἐπὶ τέλους τὰ λακτίσματα, ὅσα ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν συζυγικὴν συμφιλίωσιν.

Φύλαξ φοβερός, ἦτο ἀξία ν' ἀντιταχθῇ νικηφόρως ἐναντίον ὁμάδος ἀνθρώπων. Ὡς προσφιλέστερον ἔργον της εἶχε νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ προστατεύῃ τὰ παιδία. Καὶ ὄχι μόνον τὰ ἐφρόντιζεν, ἀλλ' ἄφινε καὶ νὰ παίζουν μαζί της καὶ νὰ τὴν βασκνίζουν. — Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν παιδία νὰ παίζουν μὲ ζῷον ἂν δὲν τὸ τυραννοῦν. Εἰς ὅλα αὐτὰ ἡ ἀφοσίωσίς της εἶχε κάτι τὸ ἀνθρώπινον.

Μίαν φορὰν τὸ ἔτος ἐγίνετο καὶ αὐτὴ μήτηρ. Ὅταν ἔπαιρναν τὰ μικρά της διὰ νὰ τὰ πωλήσουν, ἐπήγαινε καὶ ἔκλαιε παράμερα καὶ ἥσυχα. Ἐπὶ ἑβδομάδας ἔπαιζεν, εἰργάζετο, ὑπέφερε μὲ τὴν ἰδίαν ἀφοσίωσιν καθὼς πάντοτε, ἀλλ' εἰς τὸ βλέμμα της διεκρίνετο μία λύπη βαθεῖα καὶ ἀπαρηγόρητος.

Ἐκεῖνο τὸ ἔτος, τὴν ἄνοιξιν, βροχαὶ ἀδιάκοποι ἔφεραν εἰς ἀπελπισίαν τοὺς σκηνίτας.

Τὰ καλάθια καὶ τὰ κόσκινα ἔμεναν ἀπώλητα, τὰ παιδία ἐζητιάνευαν χωρὶς ἀποτέλεσμα, εἰς τὰ χωράφια δὲν εὕρισκαν ἀκόμη τίποτε νὰ σταχολογήσουν. Ἡ Μανὰ ἐβύζαινε τὰ μικρά της.

Ἔξαφνα ἐπρόβαλεν ἀπὸ μακρὰν κυνηγός. Ἦτο εὔθυμος καὶ ροδοκόκκινος. Τὸ ἀνάστημά του ὑψηλόν. Τὰ σκέλη μακρά, τυλιγμένα ἕως τὰ γόνατα μὲ δερματίνας περικνημῖδας. Μὲ τὸ κυνηγετικόν του ἔνδυμα καὶ κοκκινογέννης εἶχε κάτι τὸ διαβολικόν.

Ἡ Μανὰ ἦτο δεμένη μὲ χονδρὴν ἁλυσίδαν εἰς ἓν δένδρον καὶ τὰ μικρά της ἔπαιζαν τριγύρω της. Ἐμούγγρισεν, ἅμα ἐπλησίασεν ὁ κυνηγός, ὁ ὁποῖος ἐπεριπάτει καὶ ἐσφύριζεν ἀμέριμνος.

Ἐξαφνίσθη καὶ ἐστάθη. Ἐστράφη καὶ παρετήρει τὸ ἀγριευμένον ζῷον καὶ τὰ μικρά του.

Ὡσὰν νὰ τοῦ ἦλθεν ἐξαφνικὴ ἰδέα ἐγέλασε καὶ εἶπε:

— Αἴ τοῦ λόγου σου· πόσον τὰ σκυλλάκια; Ἀπὸ δέκα δραχμάς; Καλά. Ἄκουσε· θέλω νὰ δοκιμάσω κάτι περίεργον τὸ εἶδα ἀλλοῦ εἰς μίαν πανήγυριν· ἤθελα νὰ τουφεκίσω τὰ μικρὰ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῆς σκύλλας.—Στάσου. Ἔχεις ὅ,τι χρειάζεται. Θὰ κλείσωμεν τὰ σκυλλάκια εἰς αὐτὸ τὸ «καφάσι», καὶ θὰ τὸ βάλῃς τόσον κοντὰ εἰς τὴν σκύλλαν, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν τεντώσῃ τὴν ἁλυσίδαν της, ν' ἀπέχῃ ἕως μίαν σπιθαμήν. Νά, διὰ τὰ τέσσαρα σκυλλάκια, ἀντὶ νὰ σοῦ δώσω σαράντα δραχμάς, σοῦ δίδω ὅ,τι ἔχω ἐπάνω μου· δύο εἰκοσιπεντάρικα.

Οἱ γύφτοι, ἀπὸ τὸν πατέρα ἕως τὸ μικρότερον παιδί, ἤκουσαν μὲ φρίκην τὴν πρότασιν. Τὴν ὥραν ἐκείνην ἠσθάνθησαν πόση ἦτο ἡ ἀγάπη των διὰ τὴν σκύλλαν. Καὶ ἡ Μανὰ ἐμουρμούριζεν ἀνήσυχος, ὡς νὰ ἐμάντευε τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν ἔκφρασιν τῶν φυσιογνωμιῶν.

Ὁ κυνηγὸς ἦτο ἰδιότροπος ἄνθρωπος· ἡ ἀντίστασις ἔκαμνε πλέον ἐπιθυμητὴν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς διασκεδάσεως. Ἐπείσμωσεν. Ἡ οἰκογένεια τοῦ γύφτου εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε ἐπὶ τέλους ἐδέχθησαν τὴν πρότασίν του.

Ἀλλ' ὁ κυνηγὸς ἔκαμε τὸ λάθος νὰ μὴ προσέξῃ, πόσον πονηρὰν ἔκφρασιν εἶχεν ὁ γύφτος, ἐνῷ ἐλάμβανε τὰ δύο χαρτονομίσματα.

Ἀφοῦ εἶδαν μὲ προσοχὴν ἂν εἶνε καλὰ δεμένη ἡ σκύλλα, ἔκλεισαν τὰ μικρὰ εἰς τὸ κλωβίον, τὸ ὁποῖον εἶχε χρησιμεύσῃ δι' ὄρνιθας.

Ἡ σκύλλα ἀγρίευσε καὶ ὥρμησεν ὅσον τὴν ἄφινεν ἡ ἁλυσίδα. Ὀλίγον ἔλειπε διὰ νὰ φθάσῃ τὰ κλεισμένα μικρά της.

Ἡ γύφτισσα ἐχώθη εἰς τὴν καλύβην διὰ νὰ μὴ βλέπῃ καὶ νὰ μὴ ἀκούῃ.

Ὁ κυνηγὸς ἐσήκωσε τὸ ὅπλον του.

— Στάσου, στάσου! ἐφώναξεν ὁ γύφτος.

Καὶ ἐπλησίασε τὰ γυφτόπουλά του, μαζευμένα παρέκει. Χωρὶς νὰ εἰπῇ λέξιν ἥρπασε τὸν πρωτότοκόν του, τὸν ἔσυρε πρὸς τὴν καλύβην καὶ τὸν ἔδεσε χειροπόδαρα. Τὸ μέτρον ἦτο φρόνιμον, διότι ὁ μικρὸς ἔσφιγγεν εἰς τὰς παλάμας του μεγάλας πέτρας καὶ ἤξευρε πῶς νὰ τὰς μεταχειρίζεται.

Τὸ φονικὸν παρετάθη ἐπὶ πολύ. Ὁ κυνηγὸς ἤθελε νὰ σκοπεύῃ ἀπὸ μακρὰν καὶ πολλαὶ βολαὶ ἀπετύγχαναν, ἐνῷ τὰ σκυλλάκια τρομαγμένα ἐσάλευαν καὶ ἐφώναζαν τὴν μητέρα των.

Τὰ φυσίγγιά του ἐτελείωναν καὶ οἱ γύφτοι ἤρχισαν νὰ ἐλπίζουν ὅτι ἴσως γλυτώσῃ ἓν τοὐλάχιστον. Ἀλλὰ μὲ τὸ τελευταῖον του φυσίγγιον ἐσκότωσε καὶ τὸ τελευταῖον σκυλλάκι.

Τὸ θέαμα τῆς Μανᾶς ἦτο τρομακτικῶς ὡραῖον. Μὲ τὰς τρίχας ὠρθωμένας, ἀφρισμένη, ἐν ὅσῳ ὁ κυνηγὸς ἐπυροβόλει, αὐτὴ ἐξέπεμπε κραυγάς, ῥόγχους, ὀλολυγμούς, ὡσὰν νὰ ἐξεφράζετο μὲ ἀνθρωπίνην γλῶσσαν, καὶ εἶχεν ἀκόμη ἀνθρωπίνην ἔκφρασιν εἰς τὰ κλαμένα μάτια της, εἰς τὸ τρεμούλιασμα τῶν σιαγόνων της.

Ἀπὸ γυναῖκα ἀπελπισμένην καὶ ἔξω φρενῶν δὲν θὰ ἐπροφέροντο μὲ περισσότερον πάθος αἱ λέξεις:

— Μή, μή! Στάσου!.. Ἔλεος!..

Ἔπειτα ἤρχισε τινάγματα μανιώδη, πηδήματα τυφλά, ὡς νὰ ἤθελε νὰ καταστρέψῃ τὰ πάντα, ἔστω καὶ νὰ σκοτωθῇ, ἀλλὰ νὰ φθάσῃ τὸν ἐχθρόν της. Καὶ τέλος οὐρλιάσματα ἀπαίσια, τὰ ὁποῖα ἠκούοντο ἕως τὰ πέρατα τῶν ἀγρῶν, καὶ τόσον σπαρακτικά, ὥστε ἡ γύφτισσα καὶ τὰ γυφτόπουλα ἐπανελάμβαναν καὶ ἐκεῖνα τὴν κραυγὴν τοῦ πόνου, ὡς νὰ ἐξερριζώνοντο τὰ σπλάγχνα των.

— Τί λαμπρὸν ζῷον! Τίγρις, λέαινα!... εἶπεν ὁ κυνηγός, ἀφοῦ ἐκρέμασε τὸ ὅπλον εἰς τὸν ὦμόν του.

— Σοῦ φαίνεται! ἀπήντησεν εἰρωνικῶς ὁ γύφτος. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι, τοῦ λόγου σου ἐτελείωσες. Ἔκαμα ὅ,τι ἐσυμφωνήσαμεν. Εἴμεθα ἐξωφλημένοι.

Ἐσταμάτησεν ὀλίγον καὶ ἐπανέλαβε ψυχρά, ψυχρά:

— Λοιπόν, τὸ καλὸν ποῦ σοῦ θέλω τώρα, νὰ τὸ στρήψῃς. Θὰ λύσω τὴν σκύλλαν. Δικαίωμά μου εἶναι.

Ὁ κυνηγὸς ἀνετινάχθη κάτωχρος καὶ ἐτραύλισε μὲ τρόμον:

— Τί; τί; Βοήθεια! Αὐτὸ εἶναι προδοσία.

Μὲ παραζαλισμένα βλέμματα ἀνεζήτει καταφύγιον ὁλόγυρά του. Ἴχνος κατοικίας δὲν ἐφαίνετο εἰς τὸν ὁρίζοντα. Ἀνεσήκωνε σπασμωδικῶς τοὺς πόδας του, ὡς νὰ ἐπάτει εἰς πυρωμένον χῶμα καὶ μὲ τὰς χεῖρας ἐψηλάφα τὸν κόλπον του, μολονότι ἐγνώριζεν ὅτι δὲν τοῦ ἔμεναν οὔτε χρήματα οὔτε φυσίγγια.

— Νά..σοῦ δώσω ὁμόλογον... ἑκατὸν δραχμάς... χιλίας δραχμάς...

— Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ γύφτος ἀμετάπειστος. Ἦλθε καὶ ἡ ἰδική μου σειρὰ τώρα νὰ μὴν ἀλλάζω γνώμην.

Ἡ Μανὰ ἐτεντώνετο, ὅσον τὴν ἄφινεν ἡ ἁλυσίδα της, καὶ ἡ φωνή της ἐμαρτύρει ἀνυπομονησίαν ἐκδικήσεως.

Ὁ κυνηγὸς ἐστρηφογύριζεν, ἐξερρίζωνε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς του, ἔκαμνεν ὡς νὰ ἤθελε νὰ κρεμασθῇ ἐπάνω εἰς τὸν γύφτον.

Ἐκεῖνος εἶπεν ἀποφασιστικά:

— Ἄκουσε λοιπόν: Μόνον αὐτὴν τὴν χάριν ἠμπορῶ νὰ σοῦ κάμω. Σ' ἀφίνω νὰ τρέξῃς ἕως τετρακόσια βήματα· νά, ἐκεῖ ὅπου γυρίζει ὁ δρόμος. Ἀλλὰ νὰ τρέχῃς καλά. Ἐκατάλαβες; Νὰ τρέχῃς καλά! Φθάνουν τὰ λόγια· ἐμπρός!

Ὁ κυνηγὸς ἐνόησεν ὅτι δὲν εἶχε καιρὸν διὰ χάσιμον. Ἔρριψε τελευταῖον βλέμμα εἰς τὸ ἀφρισμένον ζῷον, καὶ ἤρχισε νὰ φεύγῃ ὡς τρελλός.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ γύρισμα τοῦ δρόμου· ἡ Μανὰ ἐλευθέρα πλέον ἐχύθη κατόπιν του μὲ πηδήματα τεράστια.

Οἱ γύφτοι ἔβλεπαν νὰ ὀλιγοστεύῃ ὁλονὲν τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς σκύλλας καὶ τοῦ κυνηγοῦ καὶ ἤκουαν τὴν φοβερὰν φωνὴν τοῦ ζῴου νὰ γίνεται ὀξυτέρα, ἀγριωτέρα, καθὼς τοῦ κυνηγετικοῦ σκύλλου, ὅταν πλησιάζῃ τὸ θήραμα.

Ὁ κυνηγὸς ᾐσθάνετο ὅτι ἡ σκύλλα τὸν φθάνει, ὅτι εἶναι χαμένος.

Τότε, ἐνῷ ἔτρεχεν, ἤρχισε νὰ φωνάζῃ καὶ αὐτὸς φωνὰς ζῴου.

Καὶ αἱ φωναί του ἦσαν ὡς χρεμετισμὸς πένθιμος, ἀκαταλόγιστος, τόσον φρικώδης, ὥστε τὸ παιδάκι τῶν ποιμένων, τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ἐκεῖ καὶ ἐφύλαττε τὰ πρόβατα, ἐτρόμαξεν, ἔτρεξε νὰ σωθῇ καὶ ἀπὸ τὴν παραζάλην του ἐκατρακύλισεν ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ ἔπεσεν εἰς ἕνα βαθὺν βάλτον.

Συγχρόνως ἔφθανεν ἡ σκύλλα· ὀλίγα μόνον βήματα τὴν ἐχώριζαν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν της. Ἡ φωνή της ἤλλαξε διὰ μιᾶς, ἡ ὁρμή της ἐκόπη καὶ ἐκυλίσθη εἰς τὸ χῶμα, ὡς νὰ ἐπυροβολήθη θανασίμως. Ἀνεσηκώθη μὲ φωνὴν παραπόνου· ἐμπόδιον ἀνυπέρβλητον ἔφρασσε τὸν δρόμον της. Ἔπρεπε ν' ἀφήσῃ ἀτιμώρητον τὸν φονέα τῶν τέκνων της, ἔπρεπε! Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ σώσῃ τὸ παιδί...

Ἀμέσως ἐπήδησεν εἰς τὸ νερόν, ἥρπασε τὸ μικρὸν καὶ τὸ ἔφερεν ἔξω εἰς τὰ χόρτα. Τὰ λασπωμένα μαλλιά του εἶχαν κολλήσῃ εἰς τὰ μάτια του καὶ ἡ σκύλλα ἤρχισε νὰ γλύφῃ τὸ μέτωπόν του καὶ νὰ τὰ καθαρίζῃ μὲ τὴν γλῶσσάν της. Ἔσυρε μὲ τοὺς ὀδόντας τὰ ἐνδύματά του καί, ἀφοῦ τὸ εἶδεν ὄρθιον, ἔρριψε βλέμμα μελαγχολικὸν πρὸς τὸ μέρος, ὅπου εἶχε φύγῃ ὁ κυνηγός, καὶ ἐγύρισε βιαστικὰ εἰς τὴν καλύβην τῶν γύφτων, ταραγμένη δι' ὅσα συνέβησαν, συμμαζευμένη καὶ ταπεινή, μὲ μικροὺς γογγυσμοὺς ἀνθρωπίνης ὀδύνης καὶ ἀνθρωπίνης στοργῆς.

Μετάφρασις * *

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἐδημοσιεύθη τὴν 9 Ἰανουαρίου Β. Διάταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον εἰσάγεται ἡ διδασκαλία ξένων γλωσσῶν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος θὰ διδάσκωνται: ἡ Γαλλική, ἡ Ἀγγλική, ἡ Γερμανική, ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἡ Τουρκική. Ὡς σπουδασταὶ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν δύνανται νὰ ἐγγράφωνται ὄχι μόνον οἱ φοιτηταί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον Γυμνασίου μετὰ δοκιμασίαν ἐνώπιον ἐπιτροπῆς. Ἡ διάρκεια τῶν μαθημάτων ἑκάστης γλώσσης ὁρίζεται τριετής. Ὡς δικαίωμα ἐγγραφῆς διὰ τὴν διδασκαλίαν ἑκάστης γλώσσης θὰ πληρώνωνται ἐτησίως δρ. 10.

— Ἡ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Οἶκος Τυφλῶν» ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον ἑταιρεία πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ προστασίαν τῶν τυφλῶν, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ φιλανθρώπου προγράμματός της διὰ τῆς συστάσεως Σχολῆς Τυφλῶν. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐγκατασταθεῖσα εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν παρὰ τὴν Καλλιθέαν, πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Δ^ος Εἰρήνης Λασκαρίδου, τὴν ὁποίαν ὁ Σύλλογος εἶχεν ἀποστείλῃ ὡς ὑπότροφον πρὸς σπουδὴν τῶν νεωτάτων μεθόδων τῆς διδασκαλίας τῶν τυφλῶν εἰς Γερμανίαν, Σουηδίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἑλβετίαν. Ὁ «Οἶκος Τυφλῶν» διοικεῖται ὑπὸ πενταμελοῦς Ἐφορείας, ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Σ. Μητροπολίτου Ἀθηνῶν, ὡς προέδρου, τοῦ κ. Σ. Στρέϊτ διοικητοῦ τῆς Ἐθν. Τραπέζης, ὡς ἀντιπροέδρου, τοῦ κ. Κλ. Καλογερῆ κεντρικοῦ ταμίου τοῦ Κράτους ὡς ταμίου, τοῦ κ. Ι. Ἀθανασάκη, ὡς γραμματέως καὶ τοῦ κ. Ἐμ. Δραγούμη ὡς ἐπιμελητοῦ. Τὴν κοσμητείαν τῶν κυριῶν ἀποτελοῦν αἱ κυρίαι Ἑλένη Ν. Μαυροκορδάτου, Βιργινία Καλλιάδου καὶ Ἰουλία Γ. Στρέϊτ. Αἱ μέχρι τοῦδε εἰσφοραὶ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοεργοῦ τούτου ἱδρύματος μαρτυροῦν, ὅτι κατενοήθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ σκοπιμότης του, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν διοικούντων αὐτὸ ἐγγυῶνται περὶ ταχείας προόδου καὶ πλήρους εὐδοκιμήσεως.

— Ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ γενομένου λόγου, καὶ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν ἑλληνοπαίδων δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀνακοινωθεῖσα πρὸς τὸν Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων πρόθεσις φιλοπάτριδος ὁμογενοῦς, ὅπως ἱδρύσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον Πρότυπον Σκοπευτικὴν Σχολὴν ἐν Ἀθήναις. Πραγματουμένης τῆς ἱδρύσεως τῆς Σχολῆς ταύτης, θὰ χρησιμοποιηθοῦν πρὸς ἔναρξιν ἀσκήσεως, τὰ εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον τοῦ Συλλόγου δωρηθέντα 10 σχολικὰ ὅπλα μετὰ 70,000 βολῶν ὑπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀποκατεστημένων φιλογενῶν κ. κ. Ἀλεξάνδρου Βόλτου καὶ Ἡρακλέους Βόλτου.

ΑΓΓΛΙΑ

Τὴν 29 παρελθόντος Ὀκτωβρίου ὁ λόρδος Ρόσβερυ ἐνεκαίνισεν ἐπισήμως τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου. Ἡ νέα αὕτη βιβλιοθήκη, ἐγκατασταθεῖσα ἐντὸς τῶν πανεπιστημιακῶν κτιρίων, περιέχει, ἐπὶ τοῦ παρόντος, μόνον 60 χιλιάδας τόμων, ἀλλ' ἐκλεκτοῦ περιεχομένου. Ὁ πυρὴν αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τριῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν: τοῦ ἱστορικοῦ Γρότ, τοῦ μαθηματικοῦ Μόργαν καὶ τοῦ οἰκονομολόγου Φόξουελ. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Γρότ ἀποτελεῖται

κυρίως ἐξ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων καὶ ἐξ ἱστορικῶν συγγραμμάτων. Ἑκάστη δὲ τῶν τριῶν τούτων βιβλιοθηκῶν περιλαμβάνει σπανιωτάτας ἐκδόσεις, τῶν ὁποίων κατάλογον ἐδημοσίευσαν οἱ «Καιροὶ» τοῦ Λονδίνου τῆς 23 Αὐγούστου 1906. Πλὴν ἄλλων εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Μόργαν εὑρίσκονται αἱ τέσσαρες πρῶται ἐκδόσεις τοῦ Εὐκλείδου.

— Κατὰ τὴν ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ ἔτους 1905, παρετηρήθη ἐκπληκτικὴ καὶ ἀπότομος ἐλάττωσις τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ ἱδρύματος. Οὕτως, ἐνῷ κατὰ τὸ 1904 οἱ ἐπισκέπται ἀνῆλθαν εἰς 954,441, κατὰ τὸ 1905 περιωρίσθησαν εἰς 813,659. Ἀλλ' ἐνῷ παρατηρεῖται ἡ ἐλάττωσις αὐτὴ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ κυρίως Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἐξ ἄλλου ηὔξησαν οἱ ἐπισκέπται τοῦ ἐν εἴδει παραρτήματος αὐτοῦ Μουσείου τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἤτοι ἀπὸ 470,557 κατὰ τὸ 1904 ἀνῆλθον εἰς 566,313 κατὰ τὸ 1905.

— Κατὰ τὰς ἐφέτος γενομένας βουλευτικὰς ἐκλογὰς εἰς τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον, εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Οὐαλίαν ἐπὶ 4,880,730 ἐκλογέων οἱ 19,758 ἀνεγράφησαν ὡς ἀγράμματοι, εἰς τὴν Σκωτίαν ἐπὶ 585,891 ἐκλογέων οἱ ἀγράμματοι ἦσαν 2,041, εἰς δὲ τὴν Ἰρλανδίαν 12,510 ἐπὶ 135,282 ψηφισάντων.

— Ἡ Ἰατρικὴ Ἑταιρεία τοῦ Λονδίνου εἰς μίαν τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς ἐσχάτως ἐψήφισεν ὁμοφώνως τὴν ἑξῆς πρότασιν: «Ἡ παροῦσα συνάθροισις ἰατρῶν ἐκφράζει τὴν πεποίθησιν αὐτῆς ὅτι ἡ ὑπερβολὴ θορύβου εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου εἶναι σήμερον τοσαύτη, ὥστε ἀποβαίνει κινδυνωδεστάτη εἰς τὴν ὑγείαν τῶν κατοίκων, καὶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ ἄνευ ἀναβολῆς λῆψις νομοθετικῶν μέτρων πρὸς καταπολέμησιν τοῦ αὐξάνοντος κακοῦ».

— Εἰς τὸ Λονδῖνον ἤρχισεν ἀπὸ τοῦδε ἡ μελέτη τῆς ἱδρύσεως τοῦ σταδίου, ὅπου θὰ τελεσθοῦν οἱ διεθνεῖς ἀγῶνες τοῦ 1908. Θὰ ἔχῃ σχῆμα ἐλλειψοειδὲς καὶ θὰ περιλαμβάνῃ μέχρις 130 χιλιάδων θεατῶν. Τοῦ στίβου τὸ μῆκος θὰ εἶναι 150 μέτρων καὶ τὸ πλάτος 50. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον καινότροπον θὰ εἶναι, ὅτι τὸ στάδιον αὐτὸ θὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοκινήτων ὡς ἑξῆς: Τὰ αὐτοκίνητα, τὰ ὁποῖα θὰ τρέξουν πέριξ τοῦ σταδίου εἰς διάστημα ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μιλίου, θὰ εἰσέλθουν καὶ ἐντὸς τοῦ σταδίου διὰ σήραγγος ἀπὸ τῆς σφενδόνης καὶ θὰ ἐξέλθουν διὰ τῆς πύλης τοῦ σταδίου.

— Κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ ἐτησίαν συνέλευσιν τῶν συνδρομητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ἀνεγνώσθη ἡ ἔκθεσις τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1906 ἐργασιῶν. Κατ' αὐτὴν ἔγεινε τὴν ἄνοιξιν ἔναρξις δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν εἰς τὴν Σπάρτην, τὰ δὲ ἀποτελέσματα εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικά. Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα ἀνεκαλύφθη τὸ ἱερὸν τῆς Ὀρθίας Ἀρτέμιδος, ὅπου οἱ ἔφηβοι τῆς Σπάρτης ὑφίσταντο τὴν δοκιμασίαν τῆς μαστιγώσεως. Εἰς τοὺς ἀνοιχθέντας χάνδακας εὑρέθη σωρὸς λειψάνων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου τῆς ἑλληνικῆς τέχνης πλειοτέρων ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην προγενεστέραν ἀνασκαφήν. Κατὰ χιλιάδας ἀριθμοῦνται τὰ ἀναθήματα ἐκ διαφόρου ὕλης, πλεῖστα δὲ εἶναι καὶ τὰ πήλινα προσωπεῖα. Ταῦτα πιθανῶς ἐχρησίμευαν εἰς θρησκευτικὰς παραστάσεις καὶ ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἱστορίας τοῦ δράματος ἐν Ἑλλάδι. Ἡ Σχολὴ προτίθεται νὰ ἀνασκάψῃ ὁλόκληρον τὸν ἀπαλλοτριωθέντα ἤδη χῶρον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, νὰ προβῇ δὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸ ἔργον, καθόσον αἱ πλυμμῆραι τοῦ Εὐρώτα δύνανται νὰ διακινδυνεύσουν τὴν διατήρησιν τῶν ἐρειπίων. Ἡ δαπάνη τῶν ἀνασκαφῶν προϋπολογίζεται εἰς λίρας 1500, ἐλπίζεται δὲ ὅτι θὰ εὑρεθῇ τὸ ἀναγκαῖον τοῦτο ποσόν.

— Ἤρχισαν νὰ γίνωνται εἰς τὸ Λονδῖνον δοκιμαὶ πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων διὰ τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων καὶ ὑλικῶν οἰκοδομῶν κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, ὅτε δὲν λειτουργοῦν αἱ ἅμαξαι τῶν ἐπιβατῶν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Νεωτάτη ἐφεύρεσις τοῦ Ἔδισον εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ κοβαλτίου διὰ τὴν κατασκευὴν ἠλεκτρικῶν συμπυκνωτῶν πρὸς λειτουργίαν τῶν αὐτοκινήτων. Οἱ συμπυκνωταὶ αὐτοὶ θὰ βοηθοῦν εἰς κοινὴν χρῆσιν εὐθὺς ὡς τὸ εἰδικὸν ἐργοστάσιον κατασκευῆς εἰς Νέαν Ἰερσέην καταστῇ ἱκανὸν νὰ κατασκευάζῃ χιλίους καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ βαθμηδὸν περισσοτέρους, διότι ὁ Ἔδισον προβλέπει πολὺ μεγαλειτέραν ζήτησιν. Διὰ τοῦ κοβαλτίου οἱ συμπυκνωταὶ γίνονται σχεδὸν κατὰ τὰ τρία τέταρτα ἐλαφρότεροι τῶν μέχρι τοῦδε ἐν χρήσει, δηλαδὴ ἔχουν βάρος, ἀντὶ 45 χιλιογράμμων, μόνον 12-13. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν αὐτοκινήτων ἁπλοποιεῖται τὸ ἔργον τοῦ ὁδηγοῦ, οὔτε θ' ἀποτελῇ ἰδιαίτερον ἐπάγγελμα πλέον, διότι ἕκαστος θὰ δύναται ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας νὰ διδαχθῇ πῶς θὰ ὁδηγῇ τὸ αὐτοκίνητόν του. Ἓν μόνον ἀκόμη δὲν ἐγνώσθη: ποία θὰ εἶναι ἡ τιμὴ τῶν ἐκ κοβαλτίου συμπυκνωτῶν, διότι τὸ μέταλλον αὐτὸ θεωρεῖται ἐκ τῶν σπανίων. Ὁπωσδήποτε ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ Ἔδισον θὰ φέρῃ ἀληθινὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν αὐτοκινήτων, ἐκ τούτου δὲ προέρχεται ἴσως καὶ ἡ ἀπό τινος παρατηρουμένη ἔκπτωσις τῆς τιμῆς αὐτῶν.

—Οἱ Ἀμερικανοὶ ἐργοστασιάρχαι, ὄχι μόνον ἐξ αἰσθήματος φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ ἔχοντες πλήρη γνῶσιν ὅτι ὁ ὑγιὴς καὶ ῥωμαλέος ἐργάτης παράγει πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὸν φιλάσθενον καὶ τὸν ἀδύνατον, ἤρχισαν ν' ἀμιλλῶνται ποῖος νὰ παρέχῃ μέσα ἀναπαύσεως καὶ ψυχαγωγίας ἀφθονώτερα καὶ ποικιλώτερα εἰς τοὺς ἐργάτας του. Οὕτω εἰς πολλὰ ἐργοστάσια ὑπάρχουν «αἴθουσαι ἀναψυχῆς» μὲ ἀναπαυτικὰ καθίσματα, μὲ ἀνάκλιντρα, μὲ ἐφημερίδας, μὲ βιβλία, μὲ μικρὸν φαρμακεῖον. Εἰς ἄλλα καταστήματα τὸ πρωῒ καὶ τὸ ἀπόγευμα ἀφίνονται ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας οἱ ἐργάται ἐλεύθεροι, καί, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὅσοι εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται καθήμενοι ἐκτελοῦν γυμναστικὰς ἀσκήσεις. Ἓν μέγα ἐργοστάσιον τῆς Ν. Ὑόρκης ὄχι μόνον ἀφίνει ἐλευθέρους τοὺς ἐργάτας τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεταφέρει δι' ἰδιαιτέρου ἀτμοπλοίου εἰς τερπνὴν παραλίαν, ὅπου ὑπάρχουν λουτρά, ποδήλατα, παιγνίδια παντὸς εἴδους, ὅλα δωρεὰν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐργατῶν. Ἄλλο μεταλλουργεῖον παρέχει εἰς τοὺς ἐργάτας του δεκαπέντε ἡμερῶν διαμονὴν εἰς ἐξοχὴν ἐν τῷ μέσῳ δασῶν.

—Μεταξὺ τῶν νέων γυμνασμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν διαδίδονται εἰς τὴν Ἀμερικήν, πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ὁ *ὁπλίτης δρόμος* τῶν ἀρχαίων, μετερρυθμισμένος συμφώνως πρὸς τοὺς σημερινοὺς ὅρους τοῦ πολέμου. Οἱ γυμναζόμενοι, φέροντες πλήρη ὁπλισμὸν στρατιώτου ἐν ἐκστρατείᾳ, τρέχουν εἰς ὡρισμένην ἀπόστασιν. Ἐκεῖ ἀποθέτουν τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἐξακολουθοῦν ἐλεύθεροι τὸν δρόμον μέχρι νέου σημείου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐπανερχόμενοι ἀναλαμβάνουν πάλιν ταῦτα καὶ φθάνουν εἰς τὴν πρώτην ἀφετηρίαν. Τὸ γύμνασμα τοῦτο ὀνομάζουν οἱ Ἀμερικανοὶ Equipment race.

—Ἡ παρὰ τὴν Νέαν Ὑόρκην νῆσος Staten Island ἐμαστίζετο ὑπὸ κωνώπων. Ἀλλ' ἀπὸ πενταετίας ὁ ἰατρὸς Doty ἀποτελῶν μέρος τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ λιμένος, ἐπεδόθη εἰς ἀμείλικτον καὶ συστηματικὴν καταδίωξιν αὐτῶν. Μολονότι δὲ τὸ κοινὸν ἐδυσπίστει κατ' ἀρχάς, ὁ εἰρημένος ἐπιστήμων κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τοιαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ὑπολογίζει ὅτι ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς θέρους δὲν θὰ ὑπάρχῃ οὔτε εἷς κώνωψ εἰς τὴν νῆσον. Ὁ Dody δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο ἢ τὴν μεθοδικὴν καὶ ἐπίμονον ἀποξήρανσιν, τῶν μικρῶν συρροῶν ὑφαλμύρου ὕδατος, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζοντο καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς παραλίας, ὁσάκις ὑψοῦτο ἡ θάλασσα. Παρετήρησεν ὅτι οἱ κώνωπες τῆς νήσου ἀπέθεταν ἐκεῖ τὰ αὐγά των, ὁσάκις δὲν ὑπῆρχαν ὕδατα, ἡ δὲ

θάλασσα τὰ ἐσκέπαζε κατόπιν καὶ ἐγονιμοποιοῦντο. Διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἡ ὁποία ἀπῄτησε καὶ κόπον πολὺν καὶ ὑπομονὴν ἀνεξάντλητον, ἐδαπανήθησαν ἕως τώρα ἐνενήκοντα χιλιάδες φράγκων. Ἀλλὰ καὶ ὁ κόπος καὶ ἡ δαπάνη θεωροῦνται ἐλάχιστα ἀπέναντι τῆς ἐπιτευχθείσης ἐξυγιάσεως τῆς νήσου.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Εἰς τὰ μικροβιολογικὰ ἐργαστήρια τῆς Βιέννης ἔγιναν ἑβδομήκοντα ὀκτὼ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀκαθάρτων ὑλῶν, ὅσαι συλλέγονται εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν χειρῶν, ἀνεκαλύφθησαν δὲ ἐντὸς αὐτῶν τριακονταὲξ εἴδη μικροκόκκων, δεκαοκτὼ εἴδη βακτηρίων καὶ ὄχι σπανίως σπόροι τοῦ κοινοῦ εὐρῶτος. Συνεπῶς ἁπλῆ ἀμυχὴ διὰ ρυπαροῦ ὄνυχος δύναται νὰ μεταδώσῃ μόλυσμα. Ὥστε, παρεκτὸς τῆς εὐπρεπείας, καὶ λόγοι ὑγιεινοὶ ἐπιβάλλουν τὴν καθαριότητα τῶν ὀνύχων. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν πολιτισμένων χωρῶν πολλὴν προσοχὴν καταβάλλουν οἱ διδάσκαλοι ἐπὶ τῆς καθαριότητος τῶν ὀνύχων τῶν μαθητῶν καὶ διανέμουν μάλιστα ἐπιμήκη τεμάχια χονδροῦ χάρτου, ἰδίως ἐκ παλαιῶν ἐπισκεπτηρίων, πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀνύχων.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Ἡ Βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησεν ἐπισήμως παρὰ τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τὴν ὑπόδειξιν καταλλήλου καθηγητοῦ, ἵνα ἀναθέσῃ εἰς αὐτὸν τὴν διδασκαλίαν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σόφιας.

ΓΑΛΛΙΑ

Συμπληροῦται εἰκοσιπενταετία ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τῶν νέων σχολικῶν νόμων, διὰ τῶν ὁποίων μετερρυθμίσθη ἐκ θεμελίων τὸ παλαιὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα τῆς Γαλλίας. Ἐπὶ τῇ εἰκοσιπενταετηρίδι ταύτῃ ὁ Γαλλικὸς Ἐκπαιδευτικὸς Σύνδεσμος ἀπηύθυνεν ἔκκλησιν πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τοὺς ἐν γένει φίλους τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ζητῶν τὸν κοινὸν ἔρανον πρὸς ἀνέγερσιν μνημείου εἰς τὸν Ἰούλιον Φερρύ, πρωθυπουργὸν καὶ συγχρόνως ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, εἰς τὸν ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ὀφείλεται ἡ σχολικὴ ἀναγέννησις τῆς Γαλλίας. Τὸ μνημεῖον τοῦ Ἰουλίου Φερρὺ θὰ στηθῇ εἰς Παρισίους παραπλεύρως τῶν μνημείων τοῦ Γαμβέττα καὶ τοῦ Βαλδὲκ Ρουσσώ.

— Τὸν γαλλικὸν τύπον ἐπασχόλει ἡ ἰατρικὴ ἐξέτασις 4226 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῶν Παρισίων, τὴν ὁποίαν ἐνήργησεν ὁ ἰατρὸς Γρανσὲ (Grancher) μετὰ τῶν βοηθῶν του. Πόρισμα τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἦτο, ὅτι 15 τοῖς 100 περίπου μεταξὺ τῶν ἐξετασθέντων παιδίων ἦσαν προσβεβλημένα ἐκ φυματιώσεως, τὰ περισσότερα δὲ εὑρίσκοντο εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς νόσου. Πρὸς θεραπείαν αὐτῶν καὶ παρεμπόδισιν τοῦ κινδύνου τῆς μεταδόσεως καὶ εἰς ἄλλα παιδία, ὁ Γρανσὲ προτείνει δύο μέσα: ἢ τὴν ἀποστολὴν τῶν φυματικῶν παιδίων ὡς οἰκοτρόφων εἰς οἰκογενείας χωρικῶν διὰ νὰ διαιτῶνται εἰς καθαρὸν ἀέρα, ἢ τὴν ἵδρυσιν σχολικῶν θεραπευτηρίων εἰς ἐξοχάς, ἀναλόγων πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἱδρυόμενα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, κατὰ τὸν Γρανσέ, καὶ ἂν τὰ παιδία αὐτὰ θεραπευθοῦν, θὰ ἔλθουν ἄλλα φυματικὰ κατόπιν καὶ ἡ διαδοχὴ θὰ ἐξακολουθῇ, ἐφ' ὅσον δὲν μεταβάλλονται οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι τοῦ βίου τῶν λαϊκῶν τάξεων, οἱ ὁποῖοι εἶναι κυριωτάτη πηγὴ τῆς φυματιώσεως.

— Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ βαρώνου Κουβερταίν, ὁ ὁποῖος συνέγραψε καὶ σχετικὸν ἐγχειρίδιον, ὠργανώθησαν εἰς Παρισίους ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους νέου εἴδους σωματικαὶ ἀσκήσεις διάφοροι τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ μᾶλλον σύμμορφοι πρὸς τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου κοινωνικοῦ βίου. Αἱ ἀσκήσεις αὗται ἀποτελοῦν τὴν ὀνομασθεῖσαν Χρήσιμον Γυμναστικὴν (Gymnastique Utilitaire). Οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀπόκτησιν

πτυχίου, τὸ ὁποῖον ἀπονέμεται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἀγωνοδικῶν, πρέπει νὰ διακριθοῦν ἐξ ἴσου εἰς ποικίλα ἀγωνίσματα, ἐν ὅλῳ δώδεκα, τὰ ἑξῆς: 1) Δρόμον ἑνὸς χιλιομέτρου μὲ τὰ συνήθη των ἐνδύματα, 2) Ἅλμα εἰς μῆκος καὶ εἰς ὕψος μὲ τὰ συνήθη των ἐνδύματα, 3) Σφαιροβολίαν διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς χειρὸς καὶ διὰ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ ποδός, 4) Ἀναρρίχησιν ἐπὶ σχοινίου χωρὶς κόμβους, 5) Κολύμβημα μετὰ καταδύσεως, 6) Ὁπλομαχητικήν, ἤτοι σπαθασκίαν, ξιφασκίαν ἢ ῥαβδομαχίαν, 7) Πυγμαχίαν, 8) Σκοποβολὴν διὰ πιστολίου καὶ τυφεκίου, 9) Πεζοδρομίαν 18-20 χιλιομέτρων, κατὰ τὴν ὁποίαν κρίνεται ὄχι μόνον ἡ ταχύτης ἀλλὰ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς κοπώσεως μετὰ τὴν ἄφιξιν, 10) Ἱππασίαν, ἤτοι ἐπίσαξιν, χαλίνωσιν τοῦ ἵππου καὶ ἱπποδρομίαν, 11) Κωπηλασίαν, 12) Ποδηλασίαν, ἤτοι ἀνασύνθεσιν ποδηλάτου διαλυθέντος, ποδηλατοδρομίαν καὶ ὀδηγίαν δευτέρου ποδηλάτου παραπλεύρως διὰ χειρὸς τοῦ ἀναβάτου.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Σημαντικὴ εἶναι ἡ παρατηρουμένη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν πενταετίαν 1900-1905.

Ὁ συγκριτικὸς πίναξ τῶν κατοίκων τῶν δέκα πολυανθρωποτέρων γερμανικῶν πόλεων μαρτυρεῖ τοῦτο:

	1900	1905
Βερολῖνον	1.888.848	2.033.900
Ἁμβοῦργον	705.738	800.582
Μόναχον	499.932	538.393
Δρέσδη	496.146	514.283
Λειψία	455.124	502.605
Βρεσλάου	422.709	470.018
Κολωνία	372.529	425.944
Φραγκφούρτη	288.989	336.985
Νυρεμβέργη	261.081	293.868
Δύσσελδορφ	213.711	252.630

Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς Γερμανίας τὴν 1 Δεκεμβρίου 1905 ἦτο 60.605.183. Ἡ ἀναλογία αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐδάφους εἶναι 112.1 κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, ἤτοι ἡ Γερμανία εἶναι ἡ πλέον πυκνὰ κατοικημένη χώρα τοῦ κόσμου μετὰ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, ἀριθμοῦσαν 132 κατοίκους κατὰ χιλιόμετρον, καὶ τὴν Ἰαπωνίαν 122.

— Ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τῆς 15 Ἰουνίου 1906 ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν μετεωρολογικὰ δελτάρια, τὰ ὁποῖα διανέμει δωρεὰν εἰς τοὺς αἰτοῦντας καὶ δέχεται ἄνευ τέλους εἰς τὸ ταχυδρομεῖον. Τὰ δελτάρια ταῦτα διαβιβάζονται πρὸς τὰ μετεωρολογικὰ γραφεῖα τοῦ Βερολίνου, τοῦ Βρεσλάου, τοῦ Ἁμβούργου καὶ ἄλλων πόλεων ὑπὸ παντός, ὅστις θὰ ἐπεθύμει νὰ ἀνακοινώσῃ ἰδίας μετεωρολογικὰς εἰδήσεις ἐκ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς του.

ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Ἡ Βασίλισσα Ἐλισάβετ ἀπεφάσισε νὰ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν της ὅλους τοὺς τυφλοὺς τῆς Ρουμανίας. Πρὸς τοῦτο, ἀντὶ τῆς ἱδρύσεως εἰδικῶν σχολῶν καὶ ἀσύλων εἰς ἑκάστην πόλιν, ἱδρύει ἰδιαιτέραν πόλιν διὰ τοὺς στερουμένους τοῦ φωτός, εἰς τὴν ὁποίαν δίδει τὸ παράγγελον ὄνομα Φωτοβόλος Ἑστία (Vatra Luminoosa). Ἡ πόλις αὕτη θὰ κτισθῇ εἰς γαίας ὑπὸ φιλανθρώπου Ρουμανίδος ἐπὶ τούτῳ δωρηθείσας, θὰ συνοικισθοῦν δ' ἐκεῖ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι ἐκ τῶν Ρουμάνων τυφλῶν, ἀνερχομένων κατὰ τὰς στατιστικὰς εἰς 20,000 περίπου. Ζῶντες μακρὰν τοῦ πλάνητος βίου τῆς ἐπαιτείας, θὰ διέρχωνται ἡμέρας γαλήνης καὶ ἀνέσεως, κερδίζοντες τὸν ἄρτον των διὰ τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκλέγῃ ἕκαστος ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς κλίσεώς του. Ἐκεῖ θὰ ὑπάρχουν καὶ σχολαὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τυφλῶν παιδίων καὶ προπαρασκευὴν αὐτῶν διὰ τὸ μέλλον στάδιόν των.

ΡΩΣΙΑ

Μετὰ διετῆ διακοπὴν ἐπανελήφθησαν πάλιν ἀπὸ τοῦ τέλους Σεπτεμβρίου τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Πετρουπόλεως. Ἡ αὐτονομία, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισε διὰ τὰ ἱδρύματα τῆς ἀνωτάτης παιδεύσεως τὸ αὐτοκρατορι-

κὸν οὐκάζιον τῆς 27 Αὐγούστου 1905, παρέχει εἰς ταῦτα εὐρυτέραν καὶ καλλίτερον καθωρισμένην ἐξουσίαν καὶ καταλύει πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν τύπων. Τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ διοικητικῆς ταύτης ἀναγεννήσεως ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ τεραστία αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φοιτητῶν. Ἐνῷ ὑπὸ τὸ παλαιὸν καθεστώς, ἤτοι μέχρι τοῦ 1904, οἱ σπουδασταὶ ὅλων τῶν σχολῶν δὲν ὑπερέβαιναν τοὺς 5.500, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν κατὰ τὸ τρέχον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ἀνῆλθεν εἰς 10.984. Ἐκ τούτων 8.196 ἀνήκουν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ 2.788 εἰς τὰς διαφόρους Ἀκαδημίας.

Ἡ κατὰ σχολὰς κατάταξις τῶν σπουδαστῶν τῆς Πετρουπόλεως ἔχει ὡς ἑξῆς:

Πανεπιστήμιον

1)	Νομικὴ	3.985
2)	Φιλολογικὴ καὶ Ἱστορικὴ	654
3)	Φυσικομαθηματικὴ	3.234
4)	Ἀνατολικῶν γλωσσῶν	323

Ἀκαδημίαι

α΄)	*Ἰατρικὴ Ἀκαδημία*	928
β΄)	*Πολυτεχνικὴ Σχολή*:	
1)	Οἰκονομικαὶ ἐπιστῆμαι	891
2)	Μεταλλουργικὴ	380
3)	Ἠλεκτρομηχανικὴ	404
4)	Ναυπηγικὴ	485

ΣΟΥΗΔΙΑ

Ὁ Σουηδὸς ἀθλητὴς Ἄνδερσον ὑπερέβη τὸ παγκοσμίως θεωρούμενον ὡς ἀνώτατον ὅριον ἄρσεως βαρῶν διὰ τῶν δύο χειρῶν, 143 χιλιογράμμων, κατορθώσας νὰ φθάσῃ τὰ 149 χιλιόγραμμα. Ὁ Ἄνδερσον εἶναι τέλειος τύπος ἀθλητοῦ· τὸ ἀνάστημά του ἔχει ὕψος 1 μέτρου καὶ 80 ἑκατοστῶν καὶ ἡ περιφέρεια τοῦ στήθους φθάνει τὸ 1 μέτρον καὶ 34. Ὁ Ἕλλην Τόφαλος, κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας τοῦ 1906, εἶχε φθάσῃ τὰ 143 χιλιόγραμμα καὶ 400 γραμμάρια.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Revue Internationale de l'Enseignement. (Παρίσιοι, 15 Ὀκτωβρίου 1906).—Δημοσιεύονται ἡ εἰσήγησις καὶ αἱ συζητήσεις ἐπὶ ζητήματος, τὸ ὁποῖον ἐπασχολεῖ ἀπό τινος ὅλον τὸν ἐκπαιδευτικὸν κόσμον, ἐπησχόλησε δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον καὶ τὴν γαλλικὴν Ἑταιρείαν τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι: κατὰ πόσον δύναται τὸ πανεπιστήμιον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν λειτουργῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Αἱ συζητήσεις τῆς Ἑταιρείας κατέληξαν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἑξῆς ἀποφάσεων: 1) Ἡ Ἑταιρεία θεωρεῖ εὔκταιον, ἵνα, πρὸς μόρφωσιν τῶν δημοδιδασκάλων, οἱ διάφοροι βαθμοὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως συνδεθοῦν μεταξύ των διὰ σχέσεων, τῶν ὁποίων αἱ λεπτομέρειαι θὰ καθορισθοῦν ἁρμοδίως· 2) Κρίνει χρήσιμον εἰς τὰ μαθήματα τῶν διδασκαλείων νὰ προστεθοῦν καὶ σειραὶ διαλέξεων ὑπὸ καθηγητῶν τῆς μέσης ἢ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, σκοπὸς τῶν ὁποίων θὰ εἶναι ἰδίως ἡ ἑρμηνεία τῶν μεθόδων τῶν ἐν χρήσει εἰς τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς διδασκαλίας· 3) Θὰ ἦτο καλὸν οἱ μαθηταὶ τῶν διδασκαλείων τῆς ἀνωτάτης τάξεως ν' ἀκροῶνται μαθημάτων τινῶν τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Grande Revue. (Παρίσιοι, 16 Νοεμβρίου 1906). — Ὁ Alphonse Jouet συνοψίζει τὰς ἰδέας τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν στρατηγοῦ Πικάρ. Εἶναι ὑπὲρ τῆς διετοῦς θητείας ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον ποθεῖ τὴν μονοετῆ. Ἐπίσης ἐπιδιώκει τὴν μεταρρύθμισιν τῶν τραχυτάτων ὅρων τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, τοὺς ὁποίους θεωροῦν δῆθεν ἀπαραιτήτους διὰ τὴν

πειθαρχίαν. Εἰς ἐκ τούτων εἶναι τὸ δικαίωμα τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ τιμωρεῖν τοὺς στρατιώτας.

Independent Review. (Λονδῖνον, Νοέμβριος 1906). — *Ποῦ θὰ εὑρεθοῦν τὰ χρήματα ;* ἐρωτᾷ ὁ BroughamVillers, προκειμένου περὶ τῶν διαστάσεων, τὰς ὁποίας λαμβάνει ὁλονὲν ἡ εὐποιΐα : συντάξεις διὰ τὸ γῆρας, ὑγιεινὴ τῶν ἐργατικῶν κατοικιῶν, σχολικὰ συσσίτια καὶ τόσα ἄλλα. Ἐν τούτοις ὁ ἀρθρογράφος δὲν θεωρεῖ ἄλυτον τὸ ζήτημα. Πρὸς τοῦτο προτείνει αὔξησιν τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν πλουσίων καὶ τῶν κληρονομικῶν τελῶν, ἀλλὰ συγχρόνως χρησιμοποίησιν αὐτῶν ἀποκλειστικὴν ὑπὲρ σκοπῶν ἀγαθοεργῶν καὶ ὄχι δι' ἄλλας κυβερνητικὰς ἀνάγκας. — Ἡ Miss Constance Clyde φρονεῖ ὅτι ἀντὶ ὅλος ὁ κόσμος ν' ἀναζητῇ εἰς μάτην τὴν εὐτυχίαν, τὸ καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ γνωρίζῃ τὴν ὀδύνην, νὰ τὴν ὑποφέρῃ καὶ νὰ διδάσκῃ τοὺς ἄλλους πῶς νὰ τὴν νικοῦν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διότι δὲν ἐγνωρίσαμεν τὸν πόνον, εἴμεθα ἀνίκανοι νὰ τὸν ἀνακουφίσωμεν ἢ καὶ δὲν συμπονοῦμεν ποσῶς τοὺς πάσχοντας.

Nineteenth Century. (Λονδῖνον, Νοέμβριος 1906). — Ὁ καθηγητὴς Kenstow ἐπιτίθεται σφοδρῶς κατὰ τοῦ Δαρβινισμοῦ, ἰσχυριζόμενος ὅτι οὐδεμία πραγματικὴ ἀπόδειξις ὑπάρχει περὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, οὐδὲν εἶδος ζωϊκὸν ἢ φυτικὸν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα. — Ὁ Hylton Dale ἐξαίρει τὴν διαλεκτικὴν χάριν τῶν Γαλλίδων. Ἐθριάμβευσαν ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ ἥμισυν, διότι ἐξήσκουν ἐπιρροὴν ἀκατανίκητον ἐπὶ πάντων, ὅσοι ἐσύχναζαν τὰς αἰθούσας των, καὶ ἰδίως διότι «ἐνέπνεαν» συγγραφεῖς, καλλιτέχνας καὶ πολιτευτάς.

The Journal of Hellenic Studies vol. XXVI, Part II (Λονδῖνον, 1906). Περιέχει, μεταξὺ ἄλλων σπουδαίων πραγματειῶν ἄρθρον τοῦ νῦν διευθύνοντος τὴν ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολὴν «περὶ τῶν σημερινῶν ἐν Θράκῃ προσωπιδοφοριῶν καὶ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου». Ὁ κ. Δῶκινς ἔλαβεν ἀφορμὴν ἔκ τινος ἄρθρου τοῦ μακαρίτου Βιζυηνοῦ, δημοσιευθέντος τὸ 1897 εἰς τὴν «Θρᾳκικὴν Ἐπετηρίδα» (δημοσίευμα ἐτήσιον τῆς Θρᾳκικῆς ἀδελφότητος, ἐν Ἀθήναις 1897), περιγράφοντος τὴν δημώδη ταύτην πανήγυριν τελουμένην κατὰ τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς καὶ σχετίζοντος αὐτὴν πρὸς τὰς τελετὰς τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Ὁ κ. Δῶκινς πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν γραφέντων ὑπὸ τοῦ Βιζυηνοῦ ἐπεσκέφθη τὴν Βιζύην καὶ τὰ παρ' αὐτὴν χωρία κατὰ τὸ 1906. Διὰ τοῦ ἄρθρου του δὲ ἐπικυροῖ τὰ συμπεράσματα τοῦ Βιζυηνοῦ. Τὸ ἄρθρον κοσμοῦν καὶ εἰκόνες φωτογραφικαὶ ἀξιοπερίεργοι.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Homer and his Age. by Andrew Lang. London 1906. [Ὁ συγγραφεὺς ὑποστηρίζει ὅτι εἰς τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου ὑπάρχει ἱστορικὴ ἑνότης, ὅτι παριστάνουν λαμπράν, πλήρη καὶ ἁρμονικὴν εἰκόνα μιᾶς ἐποχῆς, ἐποχῆς βραχυχρονίου ἴσως, ὑπὸ ἔποψιν πολιτικήν, κοινωνικήν, θρησκευτικήν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ἠθίμων καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀναχρονισμὸς δὲν παρατηρεῖται εἰς τὰ ἔπη ταῦτα, ἐκτὸς εἰς χωρία τινὰ θεωρούμενα ὡς ὑποβολιμαῖα. Τὰ ἐπιχειρήματά του ὁ συγγραφεὺς ἀρύεται ἐξ ἄλλων ἀρχαίων ἐπῶν, ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἀρχαιολογίας, τῆς Μυκηναϊκῆς καὶ τῆς ἀρχαϊκῆς ἐν γένει τέχνης. Β.]

Σύστημα Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὑπὸ Γεωργίου Σ. Στρέϊτ καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Τόμος πρῶτος, βιβλίον Α'. Δογματικὴ καὶ ἱστορικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν Διεθνὲς Δίκαιον. Ἐν Ἀθήναις 1906.

A. R. Persécutions des Grecs en Bulgarie. Athènes 1906.

Περὶ τῆς Ὑγιεινῆς τῶν Στρατευμάτων, ὑπὸ Σπυρίδ. Κ. Ζαβιτζιάνου ἰατροῦ. Ἐν Κερκύρᾳ 1906.

Gabriel Compayré. *Ὁ Ἐρβάρτος καὶ ἡ διὰ τῆς διδασκαλίας ἀγωγή,* ἐξελληνισθέντα ὑπὸ Κωνστ. Ν. Λαμπίρη Δ. Μ. ἐν Πάτραις 1906.

ΠΟΤΕ ΗΡΧΙΣΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ
ΝΑ ΝΙΠΤΩΝΤΑΙ ΤΗΝ ΠΡΩΪΑΝ

Ὑπάρχουσι μερικαὶ συνήθειαι τόσον παλαιαὶ καὶ τόσον βαθέως ἐρριζωμέναι, ὥστε τὰς θεωροῦμεν σχεδὸν ὡς ἐμφύτους εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἕνεκα τούτου σπανίως ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν νὰ ἐξετάσωμεν πότε καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἐγεννήθησαν. Καὶ ὅμως ἡ ἱστορία αὐτῶν σπανίως εἶναι ἐντελῶς ἀσήμαντος, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτελεῖ τμῆμα μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαῖον τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ ἑνὸς λαοῦ ἢ καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

Μία τῶν συνηθειῶν τούτων εἶναι καὶ ἡ νίψις τῶν χειρῶν καὶ τοῦ προσώπου καθ' ἑκάστην πρωΐαν. Ἐπειδὴ ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων εἴμεθα ἐξοικειωμένοι πρὸς αὐτήν, δὲν εἶναι παράδοξον, ὅτι πολλοὶ δυσκολεύονται νὰ πιστεύσουν, ὅτι ὑπάρχουν ἢ ὑπῆρχον ἄλλοτε λαοὶ μὴ νιπτόμενοι τακτικῶς. Ὅτι ὅμως τοῦτο εἶναι ἀληθές, ἔχομεν πολὺ ἀξιοπίστους μάρτυρας — τὰ μικρὰ παιδία, τὰ ὁποῖα διαμαρτύρονται πάντοτε σφοδρότατα κατὰ τῆς συνηθείας ταύτης· ὅ,τι δὲ πράττουσι σήμερον τὰ παιδία, τοῦτο ἔπραττον ἄλλοτε πάντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι.

Ὡς πρὸς τοὺς προγόνους ἡμῶν ὅμως δυνάμεθα, νομίζω, νὰ ὁρίσωμεν κατὰ προσέγγισιν καὶ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤρχισαν νὰ νίπτωνται τακτικῶς τὴν πρωΐαν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἔγερσιν. Θὰ ἴδωμεν δέ, ὅτι ἡ ἐποχὴ αὕτη δὲν εἶναι σχετικῶς τόσον παλαιά, ὅσον ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ, καὶ ὅτι ἡ διάδοσις τῆς συνηθείας ὀφείλεται ὄχι τόσον εἰς τὴν ἀγάπην τῆς καθαριότητος, ὅσον εἰς τὸν ἀπὸ τῶν θεῶν φόβον.

Τὴν ἀρχαιοτάτην εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν γραπτῶν πηγῶν τὰ δύο ὁμηρικὰ ποιήματα, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Εἰς αὐτὰ ἐπανειλημμένως γίνεται μνεία τῆς ἀπὸ τῆς κλίνης ἐγέρσεως τῶν ἡρώων, λεπτομερῶς δὲ ἀναφέρει ὁ ποιητὴς πῶς ἐνδύονται καὶ ἑτοιμάζονται πρὸς ἔξοδον. Ὁ Ἀγαμέμνων π. χ. φορεῖ τὸν χιτῶνα

καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ἱμάτιον, εἰς τοὺς πόδας τὰ πέδιλα, ἀπὸ τῶν ὤμων κρεμᾷ τὸ ξίφος καὶ εἰς τὴν χεῖρα λαμβάνει τὸ σκῆπτρον. Ὁμοίως ἐνδύεται ὁ Ὀδυσσεὺς τὴν χλαῖναν καὶ τὸν χιτῶνα καὶ ἡ Καλυψὼ τὸν λευκὸν πέπλον της (δηλαδὴ τὸν χιτῶνα), τὴν ζώνην καὶ τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς. Τοῦ Τηλεμάχου ἡ ἀμφίεσις καὶ ἔξοδος περιγράφεται τετράκις ἢ πεντάκις εἰς τὴν Ὀδύσσειαν, φορεῖ καὶ αὐτὸς τὰ ἐνδύματά του, τὰ πέδιλα, ἀναρτᾷ τὸ ξίφος καὶ εἰς τὴν χεῖρα λαμβάνει δόρυ, ἐξέρχεται δὲ ἀκολουθούμενος ὑπὸ δύο κυνῶν.

Ἡ ἀναγραφὴ τόσων λεπτομερειῶν εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως· ἀκριβῶς ὅμως ἕνεκα τούτου εἶναι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν πολλῶν τούτων περιπτώσεων γίνεται λόγος περὶ νίψεως τῶν χειρῶν καὶ τοῦ προσώπου. Ἆρά γε δὲν μνημονεύεται αὕτη, διότι ἦτο αὐτονόητος; Ἀλλὰ τότε διατί ἀναφέρονται τὰ ἐνδύματα; Μήπως ἦτο ὀλιγώτερον αὐτονόητον, ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων καὶ οἱ λοιποὶ ἥρωες ἐνεδύοντο, πρὶν ἐξέλθουν τῆς σκηνῆς ἢ τοῦ κοιτῶνός των; Ἢ μήπως ὑπῆρχε φόβος νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ἡ νύμφη Καλυψὼ ἐγκατέλειψε τὸ σπήλαιόν της γυμνή, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης παρεξηγήσεως ἐδήλωσεν ὁ ποιητὴς ῥητῶς, ὅτι ἐφόρεσε προηγουμένως τὸν λεπτὸν καὶ χαρίεντα πέπλον της;

Ἀλλὰ καὶ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ἠδύνατό τις ἐπὶ τέλους νὰ παραδεχθῇ, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ὀλίγων μόνον περιπτώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας παρελείφθη ἡ μνεία τῆς νίψεως. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ περιπτώσεις εἶναι, ὡς παρετήρησα ἤδη, πλείονες, συμπεραίνω — νομίζω δὲ ὅτι τὸ συμπέρασμά μου εἶναι εὔλογον — ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐνίπτοντο τὴν πρωΐαν τακτικῶς καὶ κατὰ κοινὴν συνήθειαν.

Τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι παράδοξον. Ἴσως ὅμως φανῇ ἀληθῶς παράδοξον εἰς ἐκείνους, ὅσοι γνωρίζουν, ὅτι οἱ σύγχρονοι τοῦ Ὁμήρου ἐλούοντο συχνὰ καὶ ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων, τοὐλάχιστον, ὑπῆρχε πάντοτε ἴδιον δωμάτιον λουτροῦ· ἓν δὲ ἐκ τῶν καθηκόντων τῆς φιλοξενίας ἦτο καὶ τοῦτο, νὰ ὁδηγηθῇ ὁ ξένος εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο, νὰ λουσθῇ διὰ θερμοῦ ὕδατος καὶ ν' ἀλειφθῇ δι' ἐλαίου.

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἐποιήθησαν, ὅπως κοινῶς παραδέχον-

ται, κατὰ τὸν ἕνατον καὶ ὄγδοον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα. Ἀλλὰ τὰ λουτρὰ ἀπαντῶσιν ἐν Ἑλλάδι πολὺ πρότερον· διότι λουτρὰ ἀνεκαλύφθησαν καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς λεγομένης μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα φθάνουσι μέχρι τοῦ 1500 περίπου πρὸ Χριστοῦ.

Δύναται λοιπὸν νὰ φανῇ ἀπίστευτον, ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἤδη 1500 ἔτη πρὸ Χριστοῦ ἠσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην τῶν λουτρῶν, ὅμως ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ αἰῶνας ὑστερώτερον δὲν εἶχον ἀκόμη συνηθίσει νὰ νίπτωνται τακτικὰ καθ' ἑκάστην πρωΐαν.

Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ λουτροῦ καὶ τῆς νίψεως ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορά. Διότι ἐκ πολλῶν φράσεων τοῦ Ὁμήρου συνάγεται, ὅτι τὰ θερμὰ λουτρὰ συνειθίζοντο ὄχι κυρίως χάριν τῆς καθαριότητος, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς μέσα εὐπαθείας καὶ ἀπολαύσεως. Οἱ Φαίακες, οἵτινες περιγράφονται ὡς ἄνθρωποι διάγοντες μακάριον βίον, ἀγαπῶσιν ἐξ ἴσου τὰ συμπόσια, τὸν χορόν, τὴν κιθάραν καὶ τὰ θερμὰ λουτρά. Περὶ τοῦ Ὀδυσσέως λέγει ὁ ποιητής, ὅτι, ἐν ὅσῳ διέτριβεν εἰς τὴν νῆσον τῆς Καλυψοῦς, δὲν τῷ ἔλειψαν τὰ θερμὰ λουτρά, διότι ἐκεῖ τὸν ἐπεριποιοῦντο «ὡς θεόν». Αὐτὸς δὲ ὁ Ὀδυσσεὺς καταλέγει μεταξὺ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ εὐδαίμονος γέροντος τὸ λουτρόν, τὸ φαγητὸν καὶ τὴν μαλακὴν κλίνην. Καὶ ὁ φιλοξενούμενος ὁδοιπόρος εἰσάγεται εἰς τὸ λουτρὸν ἀκριβῶς ἵνα ἀπολαύσῃ τὴν ἡδονὴν τοῦ χλιαροῦ ὕδατος καὶ «ἀφαιρέσῃ τὴν κόπωσιν ἀπὸ τῶν μελῶν τοῦ σώματός του». Ἀλλ' ἡ νίψις τῶν χειρῶν καὶ τοῦ προσώπου διὰ ψυχροῦ ὕδατος, μάλιστα ἐν καιρῷ χειμῶνος, δὲν φαίνεται ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπόλαυσις δυναμένη νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ λουτρόν.

Ἦτο λοιπὸν ἐντελῶς ἄγνωστος εἰς τοὺς ἥρωας τοῦ Ὁμήρου ἡ νίψις; Ὄχι. Βεβαίως ἐνίπτοντο, ἴσως μάλιστα συχνά, ἀλλ' ἐνίπτοντο συνήθως ὅταν ἤθελεν ἕκαστος. Τακτικῶς δὲ καὶ κατ' ἔθιμον γενικὸν ἔνιπτον τὰς χεῖρας μόνον ὅταν ἔμελλον νὰ προσφέρουν θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς ἢ νὰ κάμουν σπονδὰς ἢ καὶ ἁπλῶς νὰ προσευχηθοῦν ἐπισημότερον. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν, ἥτις εἶναι νεωτέρα τῆς Ἰλιάδος, νίπτονται πρὸς τούτοις καὶ ὅταν καθίσουν εἰς τὴν τράπεζαν, διότι φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐποιήθη ἡ Ὀδύσσεια, καὶ τὸ γεῦμα ἐθεωρεῖτο τρόπον τινὰ ὡς θυσία εἰς τοὺς θεούς, ἀληθῶς δὲ συνεδέετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ θυσίας καὶ σπονδῶν.

Κατὰ κανόνα λοιπὸν εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν νίπτονται οἱ ἄνθρωποι, ὁσάκις τελοῦσιν ἱεράν τινα πρᾶξιν, ὁσάκις δηλαδὴ ἔρχονται εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς θεούς. Εἰς τὸ νεώτερον ποίημα νίπτονται συχνότερα καὶ τακτικώτερα, ἀφοῦ εἰς τὰς ἱερὰς πράξεις περιελαμβάνοντο τότε καὶ τὰ καθημερινὰ γεύματα. Ὅταν δὲ συνέβαινε νὰ καθίσουν εἰς τὴν τράπεζαν τὴν πρωίαν, ἔνιπτον τὰς χεῖρας τὴν πρωίαν, ἄλλως ἀνεβάλλετο ἡ νίψις. Εἰς τὴν Ἰλιάδα ἀναφέρεται ἡ νίψις ἀραιότερον, διότι αἱ πραγματικαὶ θυσίαι ἦσαν, ἐννοεῖται, σπανιώτεραι, ἡ τακτικὴ δὲ καθημερινὴ προσευχὴ ἦτο ἄγνωστος· ἕκαστος ἀπέτεινε τὴν δέησίν του πρὸς τοὺς θεούς, ὅταν εἶχε νὰ ζητήσῃ τι παρ' αὐτῶν, δὲν ἦτο δὲ πάντοτε εὔκολον καὶ βεβαίως δὲν ἐθεωρεῖτο ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον νὰ νιφθῇ προηγουμένως.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα ἐπὶ Ὁμήρου.

Μεταβαίνομεν εἰς τὸν Ἡσίοδον, τὸν ἀρχαιότατον μετὰ τὸν Ὅμηρον ποιητήν, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα ἐσώθησαν. Οὗτος ἔζησε περὶ τὰ 700 πρὸ Χριστοῦ, εἰς ἓν δὲ ἐκ τῶν ποιημάτων του, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται Ἔργα καὶ Ἡμέραι, ἀπαντῶσι πολλαὶ χρησιμώταται συμβουλαί, ἐκ τῶν ὁποίων δύο μάλιστα εἶναι ἄξιαι προσοχῆς ὑφ' ἡμῶν. Ἡ πρώτη διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ ἐξιλεώνωμεν τοὺς θεοὺς ἑκάστην ἑσπέραν καὶ *ἑκάστην πρωίαν* διὰ σπονδῶν καὶ θυσιῶν, ἡ δὲ δευτέρα λέγει, ὅτι οἱ θεοὶ δὲν εἰσακούουσι τὰς εὐχὰς τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις σπένδει εἰς αὐτοὺς τὴν *πρωίαν* μὲ ἀνίπτους χεῖρας· συνιστᾷ λοιπὸν τὴν καθαριότητα αὐτῶν.

Αἱ συμβουλαὶ αὗται εἶναι σπουδαιόταται διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ, διότι ἐνταῦθα πρῶτον τίθεται ἡ ἀρχὴ τῆς *καθημερινῆς πρωινῆς* προσευχῆς, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται πάλιν ἀναποσπάστως ἡ νίψις τῶν χειρῶν. Ὁ Ἡσίοδος προφανῶς ὁμιλεῖ περὶ συνηθείας, ἥτις δὲν ἦτο ἀκόμη καθιερωμένη καὶ κοινῶς παραδεκτή, ἀλλ' ἥτις τότε μόλις διεδίδετο· ἕνεκα τούτου θεωρεῖ ἀναγκαῖον νὰ συστήσῃ αὐτὴν ὡς ἔργον εὐσεβὲς καὶ θεάρεστον. Οὐχ ἧττον ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ νίπτωνται τακτικῶς καθ' ἑκάστην πρωίαν ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 700 περίπου πρὸ Χριστοῦ, ὅταν δηλαδὴ ἤρχισαν καὶ νὰ προσεύχωνται καθ' ἑκάστην πρωίαν μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν.

Περιορίζομαι εἰς τοὺς δύο τούτους ποιητὰς καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐθίμου, ἥτις ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν προκύπτει. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὕτη δὲν εἶναι ἀκόμη τελεία, διότι καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρουσι συνήθως μόνον τῶν χειρῶν τὴν νίψιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τοῦ προσώπου. Καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν· διότι κατὰ τὰς θυσίας καὶ τὰς σπονδὰς αἱ χεῖρες ἤρχοντο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἱερῶν πραγμάτων, ἤτοι τῶν κιρεάτων, τῶν κυπέλλων, ἅτινα περιεῖχον τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν σκευῶν. Αὗται λοιπὸν πρῶτον ἔπρεπε νὰ εἶναι καθαραί. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς μίαν τοὐλάχιστον περίπτωσιν βλέπομεν, ὅτι ἡ Πηνελόπη, μέλλουσα νὰ προσευχηθῇ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ὑπὲρ σπουδαιοτάτης ὑποθέσεως, δὲν ἀρκεῖται νὰ νίψῃ μόνον τὰς χεῖράς της, ἀλλὰ νίπτει ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἐνδύεται καθαρὰ φορέματα, εἶναι εὔλογον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι, ὅταν ἡ νίψις τῶν χειρῶν κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἔγινε κοινὸν ἔθιμον, παρηκολούθησεν αὐτὴν ταχέως καὶ ἡ τοῦ προσώπου. Διότι μεγαλωτέρα καθαριότης καθίστα τὴν προσευχὴν μᾶλλον εὐπρόσδεκτον.

Ἐπαναλαμβάνω λοιπόν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἑβδόμου πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος περίπου βεβαιώνεται ἡ συνήθεια τῆς καθημερινῆς πρωινῆς νίψεως. Ἡ πρώτη δὲ γένεσις αὐτῆς ὀφείλεται ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος τῆς καθαριότητος παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀνθρώποις. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐκτελοῦσι πάντοτε εὐχαρίστως ὅ,τι εἶναι καλὸν καὶ ὠφέλιμον. Ἐπενέβη ὅμως ἡ θρησκεία, καὶ ὁ φόβος ἀπὸ τῶν θεῶν ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ νίπτωνται τακτικῶς· διότι, ὅταν ἡ ἀκαθαρσία ἤρχισε νὰ προξενῇ ἀηδίαν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, φυσικὸν ἦτο νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι καὶ οἱ θεοὶ ἀποστρέφονται αὐτήν. Ἔκτοτε δὲ δὲν ἐτόλμων εὐκόλως νὰ παρουσιάζωνται πρὸ αὐτῶν ἄνιπτοι.

Ἓν τέλει θὰ προσθέσω μίαν ἀκόμη παρατήρησιν. Ἐάν τις ἐκ τῶν ἀναγνωστῶν τῆς μικρᾶς ταύτης μελέτης ἐξακολουθῇ νὰ θεωρῇ ἀπίθανον, ὅτι οἱ ἡμιπολίτιστοι πρόγονοι ἡμῶν ἐπὶ Ὁμήρου δὲν ἐνίπτοντο τακτικά, ἂς λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι θὰ ἔλθῃ βεβαίως καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν θὰ εὑρίσκουν, ὑποθέτω, ἐπίσης ἀκατανόητον, ὅτι τὸν εἰκοστὸν μετὰ Χριστὸν αἰῶνα οἱ *πεπολιτισμένοι* πρόγονοί των τόσον σπανίως ἔλλουον τὸ σῶμά των.

Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

Γ΄

Εἶπον ὅτι ὁ πατήρ μου εἶχε χωρισθῇ τῆς μητρός μου καὶ τῆς μάμμης μου πρὸς ζήτησιν πλοιαρίου καὶ ὅτι αὗται ἀπελπισθεῖσαι νὰ περιμένωσιν ἢ μᾶλλον καταναγκασθεῖσαι ἐξῆλθον πρὸς φυγὴν καὶ ἔπαθον ὅσα ἔπαθον.

Ὁπόταν ἡ μάμμη μου ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον πρὸς ζήτησιν τῶν χρημάτων, ἔμαθεν ὅτι ὁ πατήρ μου, δύο ἡμέρας μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν του, νύκτωρ μετημφιεσμένος εἰς χωρικὸν εἶχε μεταβῇ πρὸς ἀναζήτησίν των, διότι, ἔλεγεν, εἶχεν εὕρῃ πλοιάριον δεχθὲν νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς νῆσόν τινα τοῦ Αἰγαίου, εἰς Ἄνδρον ἢ εἰς Τῆνον, τὰς πλησιεστέρας. Μαθὼν δὲ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν ἔφυγε. Καὶ ὁ χωρικὸς ὑπέθετεν ὅτι μὴ ἀναφανεὶς πλέον κατώρθωσεν αὐτὸς νὰ ἐπιβῇ καὶ νὰ σωθῇ εἰς τὸ εἰρημένον πλοιάριον. Οὕτως ἀμυδρῶς ἤρχισαν νὰ γνωρίζουν τὴν τύχην καὶ τὰ ἴχνη τοῦ πατρός μου.

Εἰς τὸ προξενεῖον ἐν τούτοις συνηθροίσθη πλῆθος προσφύγων καὶ ἡ βίωσις ἐν αὐτῷ ἀπέβαινεν ἀδύνατος, ἀναπτυχθείσης πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν αὐτῷ καὶ ἐπιδημικῆς νόσου, «λοιμικῆς» τότε καλουμένης. Σκέψεως δὲ γενομένης ἀπεφασίσθη διὰ τῶν μέσων τοῦ προξένου νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς Γαλλικὸν βασιλικὸν πλοῖον μέλλον νὰ μεταβῇ εἰς Σμύρνην, ἐκεῖθεν δὲ νὰ εὕρωσιν εὐκολώτερον εὐκαιρίαν μεταβάσεως εἰς τὰς νήσους Ἄνδρον ἢ Τῆνον, πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός μου. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Εἶχον δὲ τὴν τύχην νὰ ἑλκύσωσι τὴν συμπάθειαν τοῦ πλοιάρχου, ὅστις τὰς ἐσύστησεν εἰς τὸν ἐν Σμύρνῃ Γάλλον πρόξενον (δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομά του δυστυχῶς), ἄνθρωπον, φαίνεται, λίαν καλο-

[1] Συνέχεια εἰς σελ. 15.

κάγαθον, ὅστις τὰς ἐξένισε δωρεὰν ἐπὶ 40 ἡμέρας καὶ διὰ τῶν μέσων ὅσα διέθετε,— ἦτοι τῶν γαλλικῶν πλοίων, ἅτινα ἐπηγαινοήρχοντο κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν μεταξὺ Χίου, Σμύρνης καὶ τοῦ Αἰγαίου πρὸς διάσωσιν θυμάτων,— ἐπέτυχε νὰ μάθῃ καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὰς ξενιζομένας του τὴν χαροποιὸν εἴδησιν, ὅτι ὁ πατήρ μου ζῇ ἐν Τήνῳ καὶ ὅτι τῷ ἐδόθη ἡ ὑπόσχεσις ὑπὸ Γάλλου πλοιάρχου ὅτι θὰ μεταφέρῃ πρὸς αὐτὸν τὴν σύζυγον καὶ τὴν πενθεράν του. Τοῦτο καὶ ἐγένετο καὶ οὕτω τέλος ἐν Τήνῳ συνηνώθησαν τὰ σωθέντα ἐκ τῆς σφαγῆς μέλη τῆς οἰκογενείας μου, πατήρ, μήτηρ καὶ μάμμη μου.

Καὶ σήμερον ἀκόμη μελαγχολία μὲ κυριεύει ἐνθυμούμενον τὰς ἀφηγήσεις τῶν γονέων μου περὶ τῆς ἐν Τήνῳ βιώσεως. Ἄνθρωποι εἰθισμένοι εἰς πᾶσαν ἄνεσιν, εἰς κατοικίαν μεγαλοπρεπῆ, οἷαι αἱ τῶν τότε εὐπόρων τῆς Χίου, ἐφωδιασμένην μὲ ἔπιπλα καὶ σκεύη καὶ πᾶσαν χλιδήν, ἔχοντες ὑπηρέτας,— οἱ ὁποῖοι ἱστορικοί, οὕτως εἰπεῖν, ἦσαν τότε ἐν Χίῳ ἕνεκα τῆς ἐπιτηδειότητος καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς κυρίους των—εἶχον περιέλθει εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κατοικῶσι τρώγλας στενοχώρους καὶ ἐκτεθειμένας εἰς ὅλας τὰς μεταβολὰς τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, εἰς τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὸν καύσωνα τοῦ θέρους, ἐστεροῦντο πάσης ὑπηρεσίας, ὡς μὴ ἔχοντες καὶ τὰ πρὸς τοῦτο ἄλλως τε μέσα, ἀκόμη καὶ τροφῆς καὶ ἄρτου «ἀνθρωπινοῦ» (λέξις τῆς μητρός μου). Ἐν συντόμῳ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ζῶσιν ὡς χωρικοὶ καὶ δὴ πτωχοί.

Ὁ πατήρ μου ἤρχισε νὰ ἐπαγγέλληται τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμά του καὶ ἐργασία δὲν ἔλειπε βεβαίως, ἀλλὰ τί ἦτο τὸ προϊὸν τῆς ἐργασίας του; Μερικὰ λουκάνικα ἢ αὐγὰ ἢ ὄρνις, ἢ ἔστιν ὅτε καὶ κρίθινος ἄρτος. Ποῦ χρήματα! Ἐν τούτοις τὰ ὀλίγα ἀπομένοντα ἀπὸ τὰ «μακαρίτικα» ἐκεῖνα τάλληρα τῆς Χίου εὑρίσκοντο ἐν τῷ ἐξαντλεῖσθαι, ἡ δὲ δυστυχὴς μάμμη μου ἐκ τῆς κακοζωΐας, τῶν στερήσεων καὶ τῆς δυσθυμίας ἐν γένει ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων θυμάτων τῆς εἰς τὴν νῆσον ἐφορμησάσης «λοιμικῆς» καὶ οὕτως ἐτελείωσαν τὰ δεινά της.

Ἐσυλλογίσθη τότε ὁ πατήρ μου τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ πλοίου ξένης σημαίας καὶ εἶχεν ἤδη ὑπ' ὄψει του τοιαύτην εὐκαιρίαν, ὅτε Ψαριανοὶ ἐκ τῶν πρωτευόντων

παρουσιάσθησαν καὶ τὸν ἔπεισαν μὲ τὸ καλὸν καὶ μὲ ἀπειλὰς νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον τῶν Ψαρῶν καὶ νὰ σωθῇ μετὰ τῆς μητρός μου ἐντὸς πλοίου ψαριανοῦ ἀποπλεύσαντος ἐκεῖθεν ἄνευ πηδαλίου· διότι ἀπὸ τὰ πλοῖα εἶχον ἀφαιρεθῇ τὰ πηδάλια κατ' ἀπόφασιν τῆς κοινότητος, ὅπως οὕτω μὴ δύναται οὐδεὶς τῶν πλοιάρχων ν' ἀναχωρήσῃ, ἀλλὰ νὰ ἐμμείνῃ καὶ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα μέχρις ἐσχάτων.

Τὸ πλοῖον τοῦτο κατάφορτον γυναικοπαίδων καὶ ὀλίγων ἀνδρῶν, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ἠδυνήθη νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν νῆσον Μύκονον. Καὶ ἰδοὺ πάλιν τὸ ἀτυχὲς ζεῦγος τῶν γονέων μου, πτωχόν, γυμνὸν καὶ ἄπελπι, δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰς ποίου εὐσπλαγχνικοῦ κατοίκου τῆς Μυκόνου τὴν κατοικίαν εὗρε σκέπην καὶ τροφήν. Ἐκεῖ ὅμως ἐπέπρωτο νὰ φανῇ δι' αὐτὸ λιμὴν σωτηρίας. Δὲν ἠξεύρω ποῖος προξενίσκος ἐπρομήθευσεν εἰς τὸν πατέρα μου ἓν Ἀγγλικὸν ψευδοδιαβατήριον, ὡς δῆθεν ὑπήκοον τῆς Ἰονίου Πολιτείας, καὶ μὲ αὐτὸ ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν, προτιμῶν, μοὶ ἔλεγε, καὶ νὰ σφαγῇ ἢ ν' ἀποθάνῃ τῆς πείνης αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του.

Κωμικοτραγικὰ ἦσαν, κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν γονέων μου, τὰ τῆς ἀφίξεως καὶ τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεώς των εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ὅλον τῆς ἀποσκευῆς των συνέκειτο ἀπὸ ἓν κιβωτίδιον περιέχον ὀλίγα ἀσπρόρρουχα καὶ τίποτε περιπλέον. Ὁ πλοίαρχος, ἔχων μὲ ἐμπόρους Γραικοὺς σχέσεις, ἀνήγγειλεν εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν ὅτι εἶχεν ἐπιβάτας ζεῦγος Χίων, τὸν ἰατρὸν Συγγρὸν δηλ. μετὰ τῆς συζύγου του, μὴ ἔχοντας ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ, καὶ ἐζήτει ὑπὲρ αὐτῶν τὴν προστασίαν των.

Οὗτος διά τινος ὑπαλλήλου του ὡδήγησεν αὐτοὺς εἰς τὰ Ταταῦλα, ὅπου κατῴκει, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι Χῖοι μεγαλέμποροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐφρόντισε νὰ τοῖς ἐνοικιάσῃ οἰκίαν πρὸς ἐγκατάστασιν.

Ὁ ἰδιοκτήτης τῆς οἰκίας τοὺς ἠρώτησε:—Ποῦ εἶναι τὰ καλαμπαλίκια σας; (τὰ ἔπιπλα δηλ. καὶ οἰκιακὰ σκεύη). Ἐκεῖνοι δὲ συστελλόμενοι ἀπήντησαν ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὸ πλοῖον καὶ προσεχῶς θέλουσι τὰ μεταφέρει, ἐν τούτοις παρεκάλουν τὸν οἰκοδεσπότην προσωρινῶς νὰ τοῖς χορηγήσῃ κλίνην καὶ τροφὴν ἐπὶ πληρωμῇ. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι καὶ τὰ μέσα πληρωμῆς δὲν εἶχον.

Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ πατήρ μου μετέβη ἀπὸ πρωΐας εἰς ἓν φαρμακεῖον τοῦ Σταυροδρομίου καὶ ἀνήγγειλεν ἑαυτὸν ἁπλούστατα ἄνευ ἐλαχίστης προλαβούσης διατυπώσεως, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ μετέρχεσθαι τὸν ἰατρὸν ἐν Τουρκίᾳ εἰς οὐδεμίαν διατύπωσιν ὑπεβάλλετο καὶ οἱ ἐπιστήμονες ἰατροὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἠριθμοῦντο ἐπὶ τῶν δακτύλων (ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι τρεῖς ἢ τέσσαρες), ὅλοι δὲ οἱ φαρμακοποιοὶ καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἐμπειρικοὶ μετήρχοντο τὸν ἰατρόν. Ὁ φαρμακοποιὸς φαίνεται ὅτι ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος καί, ἀφ' οὗ ἤκουσε τὰς ἀτυχίας τοῦ πατρός μου καὶ ἔμαθεν ὅτι ἐσπούδασεν εἰς Πίζαν—κατὰ τύχην ἦτο Ἰταλὸς τὴν καταγωγὴν ὀνομαζόμενος Cociffi, κατὰ παράδοξον μάλιστα σύμπτωσιν μετὰ παρέλευσιν 20 ἐτῶν περίπου ἔκτοτε ἐγνωρίσθην ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῶν υἱῶν του καὶ στενὴν μετ' αὐτῶν φιλίαν συνῆψα—, τὸν συνέστησεν εἰς διαφόρους προσελθόντας ἀσθενεῖς ὡς καὶ εἰς οἰκίας εὐπόρων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τότε καὶ νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ ἰατροὶ ἀμείβονται ἀμέσως, τὰ ἐκ τῆς ἐργασίας του εἰσπραχθέντα ἦσαν σχετικῶς ἄφθονα. Ἀγοράσας λοιπὸν «σακκουλάκι» ἐγέμισε σχεδὸν αὐτὸ χρυσῶν νομισμάτων (ρουμπιέδων τότε καλουμένων) καὶ μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐπεδείκνυε τὸν θησαυρόν του εἰς τὴν μητέρα μου ἐπιστρέψας εἰς τὸν οἰκόν του. Οὕτως αἱ ἐλπίδες τῆς ἐπανόδου ἀρχαίων ἡμερῶν ἐπανῆλθον καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης ἤρχισαν αἱ ἀγοραὶ ἐνδυμάτων καὶ τῶν ἀπολύτως κατ' ἀρχὰς ἀναγκαίων ἐπίπλων καὶ σκευῶν. Ἡ συγκομιδὴ τῶν ρουμπιέδων ἐπανελήφθη καὶ ἐν συντόμῳ ἡ ἄνεσις τοῦ βίου ἐπανῆλθε καθ' ὅλα.

Αὕτη εἶναι ἡ ἱστορία τῶν περιπετειῶν τῶν γονέων μου. Ὅταν δὲ ἀναπολῶ ταῦτα εἰς τὴν μνήμην μου καὶ σκέπτωμαι τί ὑπέφεραν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, πόσον, λέγω, ἄδικοι εἶναι κἄποτε πρὸς τὴν μνήμην τῶν Χίων ὅσοι, τρόπον τινά, θεωροῦν αὐτοὺς ἑτερόχθονας καὶ δῆθεν μηδὲν παθόντας ἢ μᾶλλον μηδὲν συνεισενεγκόντας εἰς τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, ἐν ᾧ κατ' ἐμὲ ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου κατὰ πολὺ συνέτεινεν εἰς τὴν γένεσιν συμπαθείας ἐκ μέρους τῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἀκόμη Χριστιανῶν καὶ εἰς ἔκρηξιν ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως μέρους τῆς Ἑλλάδος.

Δ΄

Ἀπὸ τοῦ 1820, ἐποχῆς τοῦ γάμου τῶν γονέων μου, μέχρι τοῦ 1828 ἡ μήτηρ μου δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνον. Τῷ 1828 ἐγεννήθη ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός μου Γεώργιος. Οὗτος ἀπεβίωσε τῷ 1854 ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅπου μετήρχετο τὸν ἰατρόν. Γράφω τῷ 1894, δηλ. μετὰ 40 ὅλα ἔτη καὶ ἡ πληγὴ τοῦ θανάτου του μένει ἐντός μου εἰσέτι χαίνουσα.

Τῷ 1830, 12 Ὀκτωβρίου, ἐγεννήθην ἐγώ. Μετ' ἐμὲ οὐδὲν ἄλλο τέκνον ἔτεκεν ἡ μήτηρ μου. Ἐγεννήθην ἐν Σταυροδρομίῳ, εἰς τὴν συνοικίαν Μνηματάκια, ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ, ἧς σήμερον ἰδιοκτήτης εἶναι ὁ φίλος μου Εὐστάθιος Εὐγενίδης.

Ἐν παρόδῳ σημειῶ ὅτι ὁ πατήρ μου ταχέως εἶχε προοδεύσει εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ σουλτανικοῦ χαρεμίου τοῦ τότε βασιλεύοντος Σουλτάνου Μαχμούτ. Ἰδίως δὲ ὠνομάσθη ἰατρὸς τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, νυμφευθείσης μετὰ τοῦ Χαλὴλ Τοπὰλ Πασᾶ, τότε Καπετὰν Πασᾶ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ χωρίον Ταταῦλα ἐθεώρησεν ὁ Πασᾶς ἀπόκεντρον, ἐδήλωσεν εἰς τὸν πατέρα μου τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ κατοικήσῃ εἰς τὸ Σταυροδρόμιον καί, διαταγῇ τοῦ Σουλτάνου, τῷ παρεχωρήθη δωρεὰν ἡ εἰρημένη οἰκία ἐν ᾗ ἐγεννήθην, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, ἀνήκουσα πρὶν εἰς Ἀρμένιον Καθολικὸν καὶ δημευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι κατὰ τὴν τότε καταδίωξιν τῶν Ἀρμενίων καθολικῶν. Ἀλλ' ἡ Σουλτανικὴ αὕτη εὔνοια, ὡς καὶ ἡ τοῦ Χαλὴλ Πασᾶ, ἐπέπρωτο νὰ γενῇ αἰτία τῆς τότε ἀπελάσεως τοῦ πατρός μου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Εἶχε κηρυχθῇ τότε ὁ δεύτερος ῥωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ δὲ Πασᾶς ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ ξηράν, ἐπέμεινε δὲ ζητῶν τὸν πατέρα μου ἰατρὸν αὐτοῦ ἰδιαίτερον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, πρᾶγμα εἰς τὸ ὁποῖον ὁ πατήρ μου ἀπηρέσκετο σφόδρα.

Ὁ Πασᾶς ἐπέδειξεν ὀργὴν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει τοῦ πατρός μου καί, ὡς φαίνεται, ἠπείλησεν αὐτόν, ὁ δὲ πατήρ μου φοβηθεὶς ἔφυγε μόνος κρυφίως καὶ ἐπιβὰς πλοίου ἀνεχώρησεν εἰς Ταϊγάνιον. Μετ' ὀλίγον συνεπῶς ἀνεχώρησε καὶ ἡ μήτηρ μου μεθ' ἡμῶν εἰς συνάντησιν τοῦ πατρός μου. Τοῦτο συνέβαινεν, ὑποθέτω, κατὰ τὸ 1831.

Καὶ ἐν Ταϊγανίῳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἦτο λίαν προσοδοφόρον, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς ἡ μήτηρ μου δὲν ἠνείχετο τὸ κλῖμα ἐκεῖνο καὶ διαρκῶς ἔπασχεν, ἀφ' ἑτέρου ὁ πατήρ μου εἶχε τὴν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν ν' ἀναθρέψῃ ἡμᾶς τοὺς υἱούς του ἐν Ἑλλάδι, τῆς ὁποίας ἡ ἀπελευθέρωσις ἦτο γεγονὸς τετελεσμένον. Διεδόθη δὲ τότε καθ' ὅλον τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ἡ φήμη τῆς ἱδρύσεως ἐν Ἄνδρῳ τῆς σχολῆς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη καὶ πανταχόθεν τῆς δούλης καὶ ἐλευθέρας Ἑλλάδος συνέρρεον ἐκεῖ μαθηταί.

Οὕτως ἀπεφασίσθη ἡ μετανάστευσις τῆς οἰκογενείας εἰς Ἄνδρον, γενομένη τῷ 1834.

Ἀπὸ τῆς εἰς Ἄνδρον ἀφίξεως ἡμῶν ἄρχεται κυρίως ὁ βίος μου. Ἀρχίζω δηλ. νὰ ἐνθυμοῦμαι ἐγὼ αὐτὸς πάντα τὰ κατὰ τὴν οἰκογένειάν μας.

Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοὶ εἰσήλθομεν εἰς τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σχολεῖον. Ἀπὸ τοῦ 1836 εἰσήχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ ὁ πρεσβύτερός μου ἀδελφὸς Γεώργιος, ἐγὼ δὲ κατὰ τὸ 1838. Λέγων ἑλληνικοῦ σχολείου, ἐννοῶ τὸ ἰδιαίτερον τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ὅπου ἐμαθήτευον ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοὶ μαθηταί, ἄλλως δὲ δημόσιον ἑλληνικὸν σχολεῖον ἐν Ἄνδρῳ τότε δὲν ὑπῆρχεν.

Ἂν ὄχι οὐδείς, ὀλίγιστοι σήμερον πρέπει νὰ ὑπάρχωσι μαθηταὶ ἐπιζῶντες τῆς σχολῆς ἐκείνης. Οὐδέποτε δὲ ἔτυχε ν' ἀναγνώσω μετέπειτά τι περὶ αὐτῆς, λίαν πρωτοτύπου καὶ ἀξίας μελέτης, πρὸ πάντων ὡς πρὸς τὸν διευθύνοντα καὶ οὐσιωδῶς «μόνον» διδάσκοντα ἐν αὐτῇ Θεόφιλον Καΐρην. Δὲν ἐνθυμοῦμαι εἰς πόσας τάξεις διῃρεῖτο ἡ σχολή, ἀλλὰ θετικὸν εἶναι ὅτι ἐμαθήτευον ἐν αὐτῇ παῖδες ἀπὸ 9 ἐτῶν ἡλικίας, ἀλλὰ καὶ 30ετεῖς ἢ 40ετεῖς ἄνδρες.

Ἤρχιζε δὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου μέχρι τῆς τετάρτης τῶν σημερινῶν γυμνασίων καὶ ἔτι ἀνωτέρω, διότι εἰς τὴν ἀνωτάτην τάξιν ἐδιδάσκοντο φυσική, μεταφυσική, λογικὴ καὶ θεολογία καὶ ἄλλα φιλοσοφικὰ μαθήματα.

Τὸ μοναδικὸν δέ, καὶ οὕτως εἰπεῖν τεράστιον, εἶναι ὅτι κυρίως διδάσκαλος, καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς τῶν βιβλίων τῶν ἀναγκαιούντων πρὸς διδασκαλίαν, ἀπὸ τῆς γραμματικῆς μέχρι τῶν φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων, ἦτο αὐτὸς ὁ Θεόφιλος Καΐρης,

μὴ βοηθούμενος εἰμὴ ἀπὸ ὀλιγίστους ὑποδιδασκάλους διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις.

Ἐδίδασκεν ἀπὸ πρωίας μέχρι μεσημβρίας, ἐπὶ 4 ὥρας, καὶ ἀπὸ τῆς 2 μέχρι τῆς 7 μ. μ. ἑτέρας 5 ὥρας. Κατὰ τὸ διάλειμμα τῶν δύο ὡρῶν τῆς ἡμέρας ἐπέβλεπε τὰ τῆς διαίτης τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν καὶ τὰ τῆς διευθύνσεως τῆς σχολῆς, γευόμενος μεσημβρίαν καὶ ἑσπέραν μετὰ τῶν μαθητῶν.

Τὴν ἑσπέραν μετὰ τὸ γεῦμα, ἀπὸ τῆς 7 μέχρι τῆς 9, ἐπέβλεπε τὴν μελέτην τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν καὶ μετὰ ταῦτα ἀπεσύρετο εἰς τὸ γραφεῖον, καὶ βιβλιοθήκην του συνάμα, ὅπου ἐμελέτα καὶ συνέγραφε μέχρι τῆς 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Κατεκλίνετο δὲ διὰ νὰ ἐγερθῇ τακτικώτατα τῇ 6 π. μ., δηλαδὴ οὐδέποτε ἐπὶ ἑξαετίαν, καθ' ἣν διήρκεσεν ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς, οὐδέποτε ἐκοιμήθη πλέον τῶν 4 ὡρῶν καθ' ἡμερονύκτιον, ἐκτὸς ὁσάκις ἠσθένει, τοῦτο δὲ τῷ συνέβαινε σπανίως, ἕνεκα τῆς μεγίστης λιτότητος τῆς τροφῆς του, καὶ τῆς σκληραγωγίας εἰς ἣν ἀείποτε ὑπέβαλλεν ἑαυτόν, ὡς ἐβεβαίου.

Κατ' ἐμὲ ἐβοηθεῖτο καὶ ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν αὐτοῦ κρᾶσιν. Ζωηρότατα ἐνθυμοῦμαι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πρὸς ὕπνον δωματίου του. Ἓν λίαν στενόχωρον, αὐτόχρημα μοναχοῦ κελλίον, περιέχον μίαν ξυλίνην κλίνην, τῆς ὁποίας τὸ στρῶμα καὶ τὸ ἐφάπλωμα περιωρίζοντο εἰς δύο χονδρὰς βελέντζας, καὶ προσκεφάλαιον σκληρὸν δι' ἐρίου πεπληρωμένον, ξυλίνη ἀχρωμάτιστος τράπεζα καὶ μία καθέκλα—οὐδὲν πλέον. Προσθέτω ὅτι καθ' ὃ ἱερωμένος «τὸ κατ' ἀρχὰς» — (μετὰ ταῦτα ἤλλαξε) — καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, αὐτὸς οὗτος ἐτέλει τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ ἐδίδασκε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὸς συνώδευε τοὺς μαθητάς του κατὰ τὰς ἑορτὰς εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τοῖς ἔδιδε μαθήματα διαφόρων γυμναστικῶν παιγνίων· ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἀπόκρεω ἐγύμναζε τοὺς μαθητὰς εἰς παραστάσεις δραμάτων, ὧν πολλὰ νομίζω καὶ συνέγραφεν, ἐκτελουμένων, ἐκ τῶν ἐνόντων ἐννοεῖται, ἐντὸς τῆς σχολῆς. Αὐτὸς ἐσχεδίαζε καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του κατεσκευάζοντο αἱ προσήκουσαι θεατρικαὶ ἐνδυμασίαι. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς παραστάσεις ὡς ὑποβολεὺς ἐχρησίμευεν. Οὕτω δὲ ὄχι μόνον οἱ ἐσωτερικοὶ μαθηταὶ διασκεδάζοντες ἐμορφοῦντο,

ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ προσκαλούμενοι συνδιεσκέδαζον καὶ ἐλησμόνουν ὁπωσοῦν τὰ βάσανα, ὅσα ὑφίσταντο διαβιοῦντες ἐν νήσῳ, ὅπου πάντα τὰ μέσα, καὶ τροφῆς καὶ κατοικίας ἀκόμη, κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἦσαν.... ἂς εἴπω ἀρχαϊκά.

Οἱ πολυάριθμοι ἐξωτερικοὶ μαθηταὶ οἱ τότε συρρέοντες ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ Μικρᾶς Ἀσίας Ἑλλήνων, ἐλευθέρων καὶ μή, ἔδει νὰ εὕρωσι κατοικίαν. Καὶ πῶς; Ἐσχημάτιζον ὁμίλους καὶ ἐνοικίαζον οἰκίσκον, τοῦ ὁποίου ὁ ἰδιοκτήτης ἢ περιωρίζετο εἰς κατώγειον τῆς οἰκίας του, ἢ μετενάστευεν εἰς τὴν ἐξοχήν. Ἐκεῖ ἕκαστος κατελάμβανε μίαν γωνίαν δωματίου καὶ ἔλυε τὴν κλινοστρωμνήν, ἣν μεθ' ἑαυτοῦ εἶχε φέρει ἐκ τῆς πατρίδος του, καὶ ἐξήπλωνεν αὐτὴν κατὰ γῆς. Ἐτοποθέτει παραπλεύρως τὴν «κασέλαν» του, ἥτις ἐχρησίμευε καὶ ὡς τράπεζα καὶ ὡς κάθισμα καὶ—ἐννοεῖται—καὶ ὡς ἐρμάριον τῶν φορεμάτων του. Μία ξυλίνη τράπεζα, ἐν τῷ μέσῳ ἄλλου δωματίου, ἄβαφος, ἦτο κοινὸν κτῆμα τῶν συνοίκων· καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρες, ἀρχαϊκαὶ καὶ αὐταὶ καθέκλαι ξύλιναι, ἀπετέλουν κάποτε πολυτελῆ ἐπίπλωσιν, εὐπόρων δῆθεν καὶ ἀνετώτερον διαιτωμένων μαθητῶν. Οἱ πλεῖστοι τῶν μαθητῶν ἐγευμάτιζον ἐν συσσιτίῳ, ἅπαξ τῆς ἡμέρας, προετοιμάζοντες λιτὸν γεῦμα «μὲ μαγείρευμα». Εἷς δὲ τῶν συγκατοίκων ἐναλλὰξ ἐχρησίμευεν ὡς μάγειρος, διαθέτων ὡς σκεύη μαγειρικὰ ἓν πήλινον ἀγγεῖον καὶ μίαν ἐσχάραν, ἔστιν ὅτε καὶ ἓν «τηγάνι».

Ὅλα ταῦτα ἐνθυμοῦμαι ζωηρῶς, ὡς ἂν ἦσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου ἀκόμη σήμερον, διότι ἀπὸ τῆς εἰσόδου μου, ὡς προεῖπον, εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν μ' ἔστελλον οἱ γονεῖς μου ἐπὶ δύο ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς μαθητὴν ἀνωτέρας τάξεως. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομά του, ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι ἦτο ἀνὴρ ὡρίμου ἡλικίας σχεδὸν τεσσαρακοντούτης, φέρων «τζουμπέδες», προερχόμενος ἐκ τῆς νήσου Κῶ καὶ ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος. Οὗτος εἶχε συνοίκους ἄλλους τρεῖς ἢ τέσσαρας μαθητάς, μοὶ ἐχρησίμευε δὲ ὡς προγυμναστὴς τῶν μαθημάτων μου καὶ καθ' ἡμέραν ἤμην μάρτυς τῶν ἄνω περιγραφομένων περὶ διαβιώσεως τῶν τότε ἐν Ἄνδρῳ μαθητῶν. Οἱ μᾶλλον εὔποροι μαθηταὶ εὗρον μετά τινα καιρὸν καταφύγιον εἰς συσταθὲν ἑστιατόριον καὶ καφενεῖον καὶ ζαχαροπλαστεῖον φέρον τὴν ἐπιγραφήν: Ξενο-

δοχεῖον ὁμοῦ τε καὶ λέσχη, ὅπου ὁπωσδήποτε εὕρισκον τροφὴν ἑτοίμην καὶ ἀπηλλάσσοντο τῆς προεκτεθείσης ἐλεεινότητος.

Ε΄

Ἡ οἰκογενειακὴ ἡμῶν ζωὴ ἐν τούτοις ἦτο πᾶν ἄλλο ἢ πολυτελής. Συγκρινομένη ὅμως πρὸς τὴν τῶν ἐγχωρίων, καὶ δὴ τῶν ἀρχόντων, ἦτο καθ' ὅλα ἡγεμονική, οὕτως εἰπεῖν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πατρικός μου οἶκος ἦτο τὸ καταφύγιον παντὸς ξένου παρεπιδήμου καὶ πολλῶν μαθητῶν, οἵτινες ἐναλλὰξ προσκαλούμενοι εἰς τὸ γεῦμά μας κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ ἄλλας ἐπισήμους ἡμέρας προσεπάθουν νὰ λησμονήσουν τὰς στερήσεις, ὅσας ὑφίσταντο ἐν γένει πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σπουδάσωσι παρὰ τῷ Θεοφίλῳ Καΐρῃ, τῷ μόνῳ τότε ἐπιφανεῖ διδασκάλῳ.

Οἱ Ἄνδριοι τότε διῃροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις: εἰς ἄρχοντας, εἰς πλοιοκτήτορας καὶ εἰς μικρεμπόρους, ναυτικούς, γεωργοὺς καὶ λοιποὺς μικροὺς ἐπαγγελματίας.

Ἄρχοντες ὠνομάζοντο οἱ κτηματίαι καὶ δὴ γαιῶν ἀσκεπῶν καὶ περιβολίων. Οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατῴκουν τὴν ἐν ἑνὶ τῶν κτημάτων αὐτῶν οἰκίαν, «πύργον» ὀνομαζομένην, λείψανον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Γενουηνσιακῆς κυριαρχίας καὶ κατοχῆς τῆς Ἄνδρου. Ἐνθυμοῦμαι καλῶς τοὺς δύο πύργους δύο Καΐρηδων εἰς τὸ χωρίον Μεσαριά, ἑνὸς Καμπάνη εἰς τὸ χωρίον Ποίκια, καὶ ἑνὸς ἄλλου εἰς τὸ χωρίον Λάμυρα. Ἐν τῇ πόλει δὲν ἐνθυμοῦμαι κατοικοῦντα εἰμὴ τὸν Κονδύλην, εἰς οὗ καὶ τὴν οἰκίαν ἐνοικιασθεῖσαν ἡμῖν κατῳκοῦμεν. Ἀλλ' ὁ Κονδύλης οὗτος ἐθεωρεῖτο παρείσακτος εἰς τὴν χορείαν τῶν ἀρχόντων, καθ' ὃ νυμφευθεὶς ἀρχόντισσαν ἐκ τοῦ γένους τῶν Δαπόντηδων. Αὐτὰ ταῦτα τὰ ὀνόματα ἐμφαίνουσι τὴν ἰταλικὴν καταγωγήν: Cairi, Daponte, Campani κλπ.

Οἱ εἰρημένοι ἄρχοντες καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας διετήρησαν τὰς ἐπισήμους θέσεις καὶ «κοτζαμπασῆδες» ὠνομάζοντο, καὶ ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν εὕρισκέ τις ἴχνη ἐπίπλων μεσαιωνικῶν ἀπηρχαιωμένων, ἐννοεῖται, ἀλλὰ ποιᾶς τινος ἀξιοπρεπείας. Πρὸ πάντων εὕρισκέ τις τὴν ἀφθονίαν τῶν πρὸς πόσιν καὶ βρῶσιν ἐπιτηδείων, προερχομένων ἐκ τῶν προϊόντων τῶν κτημάτων αὐτῶν,

ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐπορίζοντο καὶ τὰ χρηματικὰ αὐτῶν εἰσοδήματα, οὐδεμίαν ἄλλην ἐργασίαν ἢ ἐπάγγελμα ἔχοντες αὐτοί τε καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Οὔτε κἂν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν κατεγίνοντο, ἀλλὰ τὰ παρεχώρουν ὑπὸ ὅρους βαρυτάτους διὰ τοὺς χωρικοὺς καλλιεργητάς, οἵτινες ἦσαν αὐτόχρημα κατὰ κληρονομίαν ὑποκείμενοι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρχόντων, «κολλῆγοι» καλούμενοι, ἀπὸ τοῦ ἰταλικοῦ βεβαίως collega.

Ὁλόκληρον μελέτην ἠδύνατο νὰ γράψῃ τις ἐπὶ τῶν τότε ἐθίμων καὶ ἠθῶν τῶν ἀρχόντων τούτων, ἀλλ' οὗτος δὲν εἶναι σήμερον ὁ σκοπός μου, καὶ περιορίζομαι εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν τοῦ βίου αὐτῶν ἐν συντομίᾳ, καὶ τοῦτο καθ' ὅσον σχέσιν ἔχουσι μὲ τὰ κατ' ἐμὲ καὶ τοὺς περὶ ἐμέ. Παρατηρῶ μόνον ὅτι σήμερον ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν ἐκείνων καὶ εὐπόρων τότε οἰκογενειῶν οὐδεμία πλέον ὑφίσταται εὐποροῦσα, μετὰ πάροδον ἑξήκοντα περίπου ἐτῶν, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον τοῦ καταμελισμοῦ τῶν περιουσιῶν ἐκ θανάτου καὶ κληρονομίας. Αἱ κτηματικαὶ περιουσίαι διενεμήθησαν εἰς πολυαρίθμους κατιόντας, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀέργους, οὗτοι δὲ ἐκ βιωτικῶν ἀναγκῶν ἐπειγόμενοι τὰς μετεβίβασαν εἰς τρίτους, καὶ βαθμηδὸν οἱ υἱοὶ τῶν υἱῶν αὐτῶν κατέστησαν πτωχοὶ καὶ ἡ γενεὰ τῶν ἀρχόντων ἐξέλιπεν, ὁμοῦ δὲ μὲ αὐτοὺς καὶ ὁ «τζουμπές», περιβολὴ μὴ ἐπιτρεπομένη τότε εἰμὴ εἰς ἄρχοντας καὶ οὖσα τὸ διακριτικὸν αὐτῶν καθ' ὁδὸν σημεῖον.

Εἰς μόνους τοὺς οἴκους τῶν ἀρχόντων τότε ἦτο δυνατὸν νὰ παραστῇ τις εἰς γεύματα καὶ χορούς. Τὰ γεύματα ἦσαν συνηθέστερα κυρίως κατὰ τὸ θέρος, ὁπότε οἱ ἄρχοντες, κατοικοῦντες, ὡς εἶπον, τοὺς «πύργους» των τοὺς ἐν τοῖς χωρίοις, προσεκάλουν ἑκάστοτε καὶ ἀμοιβαδὸν ἐκεῖ κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς τοὺς συγγενεῖς καὶ λίαν οἰκείους εἰς γεύματα. Οἱ δὲ χοροὶ δὲν ἐδίδοντο εἰμὴ ἐπὶ τελέσεσι γάμων, καὶ τοῦ χοροῦ προηγεῖτο συμπόσιον, ὄχι πλέον γεῦμα ὡς ἄνω ἀνέφερα. Εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰ συμπόσια τῶν ἀρχόντων οὐδεὶς τῶν ἀστῶν προσεκαλεῖτο, οὔτε ξένος ἀκόμη, ἐὰν δὲν ἀνῆκεν εἰς κοινωνικὴν τάξιν ἀνωτέραν τῆς μεσαίας. Ἡ οἰκογένειά μας, ἕνεκα τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πατρός μου, ὄχι μόνον ἀπετέλει ἐξαίρεσιν καὶ προσεκαλεῖτο συνεχέστατα καὶ εἰς γεύματα καὶ εἰς συμπόσια καὶ εἰς γάμους, ἀλλὰ τῇ ἐπεφυλάττοντο καὶ ἐξαι-

ρετικαὶ περιποιήσεις, οἷον τὸ νὰ πέμπωνται ἐπίτηδες ἐκ μέρους τοῦ Ἀμφιτρύωνος ἡμίονοι, φέροντες πολυτελῆ φάλαρα πρὸς μεταφορὰν ἡμῶν, διότι προσεκαλούμεθα πανοικεί.

Μεθ' ὅλην τὴν τότε μικρὰν ἡλικίαν μου ζωηρότατα ἐνθυμοῦμαι τὰ κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας καὶ δὴ τῶν γάμων καὶ συμποσίων. Τὰ φαγητὰ ἦσαν ἀφθονώτατα μέχρις ὑπερβολῆς, συνιστάμενα ἀπὸ τεσσάρων καὶ πέντε εἰδῶν ἰχθύος ποικιλοτρόπως διεσκευασμένους, ἀπὸ πέντε καὶ ἓξ εἰδῶν φαγητὰ ἐκ κρεάτων παντοίων (οὐδέποτε βοείου). Τὸ χριρίδιον ὀπτὸν εἰς ὀβελὸν ἦτο ἐξαίρετον· ἔπειτα παντοῖα «πουλερικὰ» καὶ πτηνὰ κυνηγίου· κατόπιν πολυάριθμα γαλακτερά, ἐπίσης πλείστων εἰδῶν γλυκίσματα κλπ. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἐδέσματα ταῦτα ἠρδεύοντο διὰ πολυειδῶν οἴνων, τῶν ὁποίων τὴν ποιότητα δὲν μοὶ ἐπέτρεπεν ἡ ἡλικία μου νὰ διακρίνω. Ἐνθυμοῦμαι μόνον ὅτι λευκοὺς ὀλιγίστους μετεχειρίζοντο καὶ τούτους γλυκεῖς καὶ εὐόσμους, ἰδίως διὰ τὰς κυρίας. Οἱ δὲ ἐν γενικῇ χρήσει ἦσαν ἐρυθροὶ ἢ μᾶλλον μαῦροι, ὡς ἐκεῖ ἀπεκαλοῦντο δικαίως, διότι ἔβαφον τὸ ποτήριον ὡς ἡ μελάνη καὶ ὑποθέτω ὅτι καὶ τὸν στόμαχον θὰ ἔβαφον....

Τὸ ὁμηρικόν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν συμποσίων ἐκείνων μοὶ ἐνετυπώθη βαθέως καί, πάσης περιστάσεως δοθείσης, εὐχαριστοῦμαι εἰς τὴν ἀφήγησιν αὐτῶν: Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τραπέζης ἐκάθητο ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων, ὁ πρεσβύτερος, ὅστις ἐλάμβανε τὸν τίτλον τοῦ «κουμάνδο» (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ coumando). Οὗτος ἐπρότεινε τὰς προπόσεις κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἱεραρχίας ἑκάστου τῶν συνδαιτυμόνων. Τὸ τυπικὸν τῶν προπόσεων περιωρίζετο εἰς τὸ «νὰ σ' εὕρω ἄρχων δεῖνα». Πρόποσις δὲν ἐφέρετο ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι ὑπὲρ κυριῶν οὐδέποτε, ἄγαμοι δὲ κόραι οὐδέποτε εἰς συμπόσιον παρεκάθηντο, ἔχουσαι ὅλαι αἱ παροῦσαι τὴν ἐντολὴν νὰ ὑπηρετῶσι τοὺς συμποσιάζοντας καὶ ἐκτελοῦσαι οὕτω χρέη «σερβιτόρων». Ἡ διάρκεια τῶν συμποσίων αὐτῶν ἦτο κατ' ἐλάχιστον τριῶν ὡρῶν, κἄποτε καὶ ἓξ, ἐπειδὴ δὲ αἱ προπόσεις ἤρχιζον ἀπὸ τῶν πρώτων φαγητῶν καὶ ἐπανελαμβάνοντο συνεχῶς διὰ κυπέλλων πλήρων μέχρι στεφάνης ἀπὸ τῶν γενναιοτάτων ἐκείνων οἴνων (ἔθος δὲ ἦτο τὸ κύπελλον ἑκάστοτε νὰ κενοῦται), ἑπόμενον ἦτο βαθμηδὸν πολλοὶ τῶν παρακαθημένων νὰ καταλίπωσι τὰς τάξεις των ὡς ἀπόμαχοι

καὶ ἠραιοῦντο αἱ θέσεις. Ἤθελον δὲ νομίζω συντόμως ἀραιοῦσθαι εἰς τρόπον καθιστῶντα ἀναγκαίαν τὴν διάλυσιν τοῦ συμποσίου, ἂν οἱ πλεῖστοι δὲν μετεχειρίζοντο τὴν μέθοδον τῶν ἀρχαίων ῥωμαϊκῶν συμποσίων. Vomitorium ὑπῆρχεν, ὡς γνωστόν, ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς ἀρχοντικαῖς οἰκίαις ὡρισμένον, καὶ οὕτως ἠδύναντο ἐλαφρυνόμενοι νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς τάξεις των.

Οἱ χοροὶ ἦσαν κάπως προσιτώτεροι εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν, προσκαλουμένων εἰς αὐτοὺς καὶ μὴ ἀρχόντων, ἀλλὰ μετ' αὐστηρὰν ἐκλογήν. Ἤρχιζον δὲ τὴν ἑσπέραν καὶ ἐξηκολούθουν μέχρι πρωΐας. Ἔστιν ὅτε δὲ καὶ ἐπὶ διήμερον καὶ τριήμερον, προσλαμβανομένων δύο, τριῶν καὶ τεσσάρων ὁμάδων μουσικῶν, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν κόπωσιν καὶ μετάβασιν πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν δύο ὁμάδων νὰ ἐξακολουθοῦν αἱ ἄλλαι δύο. Οὕτω καὶ οἱ προσκεκλημένοι καὶ οἱ χορευταὶ ἐπηγαινοήρχοντο. Αἱ μουσικαί, δῆθεν, ὁμάδες περιοριζόμεναι εἰς δύο μουσικοὺς (ἑνὸς «βιολιτζῆ» καὶ ἑνὸς «λαουτάρη») ὠνομάζοντο «παιγνίδια» καὶ ὅταν ἤθελον νὰ εἰποῦν ὅτι ὁ γάμος εἶναι μέγας, ἔλεγον «ἔχουν δύο ζυγιαῖς παιγνίδια». Ὁ χορὸς τοῦ τόπου ἦτο ὁ συρτὸς παρακολουθούμενος ἀπὸ τὴν longa, ὁπότε δηλ. ὁ κύκλος τῶν χορευτῶν ὑπεχώρει εἰς ἓν μόνον χορεῦον ζεῦγος ἐπιδεικνύον τὴν χορευτικήν του ἱκανότητα. Ἐννοεῖται ὅτι συνάμα ἐπεδεικνύετο καὶ τὸ κάλλος τῆς χορευτρίας, τὸ ὁποῖον οἱ «παιγνιδιάτορες» ἐξῆρον διὰ διστίχων ἐγκωμιαστικῶν, τῶν ὁποίων ἄφθονον οὗτοι κατεῖχον συλλογὴν καὶ δὴ οἱ διακρινόμενοι ἐξ αὐτῶν.

Παρεξέβην εἰς ἀφηγήσεις ἔστω καὶ συντόμους τοῦ ἐν Ἄνδρῳ βίου, ἀλλὰ γνωστὸν εἶναι τὸ αἴσθημα τοῦ ἀναπολεῖν τὰς ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀρχοντικῶν διασκεδάσεων, ὁ βίος ἀνδρῶν καὶ παίδων καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ἰδικός μου οὐδὲν τὸ ἐνδιαφέρον παρουσιάζουσιν. Ὡς πανταχοῦ, τῶν μικρῶν καὶ ὀλίγον ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν ἡ ζωὴ ἦτο μονότονος καὶ αἱ διασκεδάσεις τῶν παίδων φυσικαί, οἷον ἐκδρομαὶ εἰς τὰ περιβόλια, παιγνίδια, τρεξίματα, πηδήματα, κολυμβήματα κατὰ τὸ θέρος καὶ λοιπά, τὰ ὁποῖα καὶ δὲν ἠδυνάμην ἀκριβῶς νὰ παρακολουθῶ ὡς ἐκ τῆς ἀνέκαθεν ἀσθενικῆς κράσεώς μου.

Ἕπεται συνέχεια

ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ

Ἐὰν ἠδύνατο νὰ συνταχθῇ ἀπολογισμὸς τῆς ἐργασίας τῆς προερχομένης ἐκ γυναικείων χειρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ δεδομένα ἤθελον ἐκπλήξῃ. Εἶνε πολὺ περισσότερον παράγων ἐργασίας ἡ Ἑλληνὶς παρ' ὅσον κοινῶς πιστεύεται, καταλαμβάνει δὲ ὁλονὲν θέσιν σπουδαιοτέραν εἰς τὴν ἐθνικὴν παραγωγήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν αἱ γυναῖκες ἐπετέλεσαν πρόοδον σημαντικωτέραν τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν ἠλαττώθη, καὶ τὸ ποσὸν τῆς ἐπιτελουμένης ἐργασίας ηὐξήθη, ἐπεξετάθη δὲ αὕτη καὶ ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν προσηρμοσμένων πρὸς τὴν γυναικείαν ἰδιοφυΐαν.

Ὁ περιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων γυναικῶν ἐπηκολούθησεν ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ Κράτος εἰργάσθη τόσον πολὺ διὰ τὴν διάδοσιν, ὅσον ὀλίγον διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ συστήματος τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἀναλογία τῶν ἀγραμμάτων ἐπὶ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν φέρει τὴν Ἑλλάδα εἰς θέσιν ταπεινὴν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων Κρατῶν τῆς Εὐρώπης[1]. Δὲν εἶνε ὀλιγώτερον βέβαιον ὅμως ὅτι οὐσιωδῶς ἠλαττώθη ἡ ἀναλογία αὐτὴ καὶ ὁλονὲν βαίνει εἰς ἐλάττωσιν μεγαλητέραν. Δέον ἄλλως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἀναλογία αὕτη ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ τέσσαρα πέμπτα εἶνε ἀγροτικός. Ἡ ἐπελθοῦσα ἐλάττωσις εἰς τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀγραμμάτων ἐσημειώθη κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ἀστικὸν γυναικεῖον πληθυσμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάγονται καὶ αἱ ἐργάτιδες τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς χειροτεχνίας. Αἱ ἐργάτιδες αὗται κατέρχονται εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐργασίας ὁλονὲν μὲ πληρέστερα ἐφόδια ἐκπαιδεύσεως καὶ

[1] Ἐπὶ 1000 γυναικῶν εἶναι ἀγράμματοι εἰς τὴν Ἑλλάδα 872, εἰς δὲ τὴν Σουηδίαν 179.

μορφώσεως καὶ ἀποβαίνουν σπουδαιότερος παράγων ἐργασίας.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐπιτελουμένης ἐργασίας ὑπὸ τῶν γυναικῶν ηὐξήθη ἀφ' ἑνός, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἠνοίχθη δι' αὐτὰς τὸ στάδιον τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου, διότι αἱ ἐκ τῆς γεωργικῆς κρίσεως ἀνάγκαι ἀπεμάκρυναν τοὺς ἄνδρας ἐκ τῆς καλλιεργείας τῶν ἰδίων ἀγρῶν καί, ὅσους δὲν ἔτρεψαν εἰς τὴν μετανάστευσιν, ὦθησαν εἰς τὴν ἀναζήτησιν ἡμερομισθίου ἐργασίας, συνήθως μακρὰν τῆς οἰκογενειακῆς στέγης. Εἰς τὰς ἀγρότιδας ἀπέμεινε τὸ βάρος τῆς ὅλης καλλιεργείας καὶ διὰ τὸ εἶδος ἀκόμη, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ τοὺς μυώδεις ἀνδρικοὺς βραχίονας. Αἱ Ἑλληνίδες χωρικαὶ συνεισφέρουν σημαντικώτερον ποσὸν ἐργασίας εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν τῆς χώρας, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπηλλαγμέναι τῶν ἰδίως γυναικείων ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι, ὅσον ἀρχέγονος καὶ ἂν εἶνε ἡ συγκρότησις τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας, δὲν ἀποτελοῦν μικρὸν ποσὸν ἐργασίας οὔτε μικρὸν βάρος μεριμνῶν.

Αἱ χωρικαὶ αἱ οὕτως ἐργαζόμεναι ἀποτελοῦν τὰ 80 % τοῦ ὅλου γυναικείου πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἤτοι ἀνέρχονται εἰς 1,008,200 ἐπὶ τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τοῦ θήλεος πληθυσμοῦ, ὑπολογιζομένου εἰς 1,260,000 ψυχάς. Αἱ ὑπόλοιποι 250,000 ἀποτελοῦνται ἀπὸ μέλη τῆς ἀνωτέρας καὶ μέσης κοινωνικῆς τάξεως, ἀπὸ πολὺ ὀλίγας μετερχομένας ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, ἀπὸ τὰς δημοσίας ὑπαλλήλους (διδασκαλίσσας, ἐπιστατρίας κ.τ.λ.), ἀπὸ ἐργάτιδας τῆς βιομηχανίας καὶ χειροτεχνίας καὶ ἀπὸ ὑπηρετρίας. Ἐκ τούτων αἱ στερούμεναι πόρου ἐργασίας ἀναλόγου πρὸς τὴν κοινωνικήν των θέσιν εἶναι αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν λεγομένην μέσην ἀστικὴν τάξιν. Πόσον ὅμως ἀσήμαντος σχετικῶς εἶνε ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν τούτων, διὰ τὰς ὁποίας ἀποβαίνει δυσχερὴς ὁ πορισμὸς ἐργασίας, ὥστε νὰ θεωρήσωμεν ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα βαρύνεται ὀλιγώτερον δι' ἐργασίας ἡ γυνή;

Διὰ τὰς γυναῖκας τῆς τάξεως αὐτῆς ἠνοίχθησαν εἰς τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης κλάδοι ἐργασίας καὶ ἔγειναν δεκταὶ γυναῖκες εἰς ταχυδρομεῖα, τηλεγραφεῖα, τηλεφωνεῖα, Τραπέζας καὶ πλείστας ἄλλας δημοσίας καὶ ἰδιωτικὰς ὑπηρεσίας. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἀκόμη αὐτῆς ἤρχισε νὰ κερδίζῃ τόπον ἡ ἑλληνὶς καὶ ἡ δημοσία ὑπηρεσία διὰ τῶν ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς ταχυ-

δρομικῶν νομοσχεδίων ἤνοιξεν εὐρύτερον κἄπως τὸ στάδιόν της καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Δὲν θὰ βραδύνῃ ἡ ἐποχή, καθ' ἣν καὶ εἰς ἄλλους δημοσίους κλάδους καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ὑπηρεσίας θὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ γυνὴ ὑπὸ τὴν ἰδίαν πίεσιν καὶ τὴν ἰδίαν ἀνάγκην, ὑπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἀλλαχοῦ ἤνοιξε τὸν αὐτὸν δρόμον τῆς ἐργασίας.

Εἶναι μωρὸν νὰ λέγεται ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν φύλων καὶ ἡ παρ' ἡμῖν θεσιθηρία θὰ ἐπιφέρῃ ἀνακοπὴν εἰς τὴν ὁρμήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνὶς βαίνει πρὸς τὴν κατάκτησιν νέων σταδίων ἐργασίας. Οὔτε δύναται νὰ ἀντιστῇ τι εἰς τοῦτο, διότι οὐδὲν εἶναι κραταιότερον τῆς εὐρώστου ῥοπῆς πρὸς τὴν ἐργασίαν· οὔτε ἀντιμαχόμενον συμφέρον ὑπάρχει, διότι ἡ ἐργαζομένη γυνὴ θὰ ἀνακουφίσῃ τὸν ἄνδρα καὶ ἡ προσθήκη χειρῶν εἰς τὴν παραγωγὴν αὐξάνει τὸν πλοῦτον χωρὶς νὰ περιορίζῃ τὸ στάδιον τῆς ἐργασίας. Οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας μόνον ὑστερεῖ ἡ γυναικεία ἐργασία εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ ὅροι βαθμιαίως διαρρυθμίζονται, ὥστε νὰ κατακτήσῃ ταχέως κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δικαίου ἡ γυναικεία ἐργασία δικαίωμα ἰσότητος. Ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ εἰς κλάδον τινὰ ἐργασίας δύναται νὰ προσφέρῃ τὴν ἰδίαν ἢ καὶ ἀρτιωτέραν ἀκόμη ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνδρός, ἐφ' ὅσον ἔχουσα τὴν ἱκανότητα ταύτην δύναται καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀφιερωθῇ, ὁ συστηματικὸς ἀποκλεισμός της ἀποτελεῖ ἀδίκημα καὶ εἶναι τὸ τελευταῖον ἴχνος τῆς ἀνδρικῆς δεσποτείας, ἡ ὁποία ἀκατασχέτως θὰ κύψῃ ὑπὸ τὸ ὁρμητικὸν πνεῦμα τῶν νέων ἰδεῶν.

Πρόδηλον ἐκ τούτων ὅτι μόνον διὰ λίαν περιωρισμένην κατ' ἀριθμὸν τάξιν τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ ὁ πορισμὸς ἐργασίας εἶναι περιωρισμένος, ἀλλὰ καὶ ἡ τάξις αὕτη ὁλονὲν ἐπεκτείνῃ τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας της. Ὅθεν δὲν εἶναι ἀκριβὲς νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Ἑλληνὶς ὑστερεῖ εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἀντιθέτως, ἐργάζεται ἐνίοτε μέχρις ὑπερκοπώσεως χωρὶς νὰ ἔχῃ ὡς ἀλλαχοῦ ἀνεγνωρισμένα ἐξ ἐθίμου ἢ κοινωνικῆς τάξεως δικαιώματα οὐδὲ ἐλευθέραν διαχείρισιν καὶ τοῦ μικροτέρου ποσοῦ ἐκ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἰδίας ἐργασίας.

Οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους εὑρίσκεται ἡ γυναικεία ἐργασία εἶνε δυσμενεῖς. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐργασίας της κυριαρ-

χεῖ πανταχοῦ, ἰδίως εἰς τὰ βιομηχανικὰ ἐργαστήρια. Πρὸ δέκα πέντε ἐτῶν εἰς τρεῖς μόλις χιλιάδας ἀνήρχοντο αἱ γυναῖκες αἱ ἐργαζόμεναι εἰς τὴν μεγάλην βιομηχανίαν· σήμερον ὁ πληθυσμὸς τῶν ἐργατίδων τῆς μεγάλης βιομηχανίας ἀνῆλθεν εἰς εἴκοσι χιλιάδας, ἐκ τῶν ὁποίων ὀκτὼ χιλιάδες εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ πέντε χιλιάδες εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐφ' ὅσον αὐξάνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατίδων τούτων, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἐργασία τῆς γυναικὸς γίνεται ἐπικρατεστέρα καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀναγνωρίζονται τὰ δίκαια τῆς ἐργασίας αὐτῆς. Αἱ ἀποκτήσασαι δεξιότητα εἰς τὴν ἐργασίαν γυναῖκες ἀμείβονται ἱκανοποιητικῶς. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ἐργασίας γίνεται ἐπὶ τῶν μαθητευομένων, τῶν ἀκαταρτίστων ἢ τῶν ἀπασχολουμένων εἰς ἁπλῆν καὶ μηχανικὴν ἐργασίαν ἐργατίδων. Οἱ γυναικεῖοι βραχίονες προσφέρονται καὶ ὁ ἐργοδότης, ἐπωφελούμενος τῆς προσφορᾶς, περιώρισε τὴν ἀμοιβὴν εἰς τὸ κατώτερον σημεῖον καὶ πέραν τοῦ ὁρίου τῆς ἀπολαυῆς τῶν πρὸς ζωάρκειαν, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ κατώτατον διὰ τὸ ἀνδρικὸν ἡμερομίσθιον. Τὰ κλωστήρια καὶ τὰ ὑφαντήρια εἶναι ἰδίως αἱ ἀπασχολοῦσαι τὰς γυναικείας χεῖρας βιομηχανίαι, εἶναι ἄλλως ὁ κλάδος τῆς γυναικείας ἰδιοφυΐας. Ἡ πιλοποιΐα, ἡ χαρτοποιΐα, ἡ φακελοποιΐα καὶ ἄλλα μικροτέρας σημασίας ἐργαστήρια δίδουν ἐπίσης ἐργασίαν εἰς γυναῖκας. Ἄλλα μεγάλα εἴδη βιομηχανίας παρέχοντα εἰς ἄλλας χώρας ἐργασίαν εἰς γυναῖκας, ὅπως αἱ δαντέλλαι εἰς τὴν Βενετίαν, τὰ ἕτοιμα ἐνδύματα εἰς τὴν Βιέννην, τὰ τεχνητὰ ἄνθη καὶ τὰ μύρα εἰς τοὺς Παρισίους, τὰ βαμβακοκλωστήρια εἰς τὸ Λονδῖνον, τὰ παιδικὰ ἀθύρματα εἰς τὴν Νυρεμβέργην, ἡ μεταξουργία εἰς τὸ Λυών, ἡ σιγαροποιΐα εἰς τὴν Αἴγυπτον, δὲν ὑπάρχουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα δὲν εἶναι βιομηχανική. Αἱ ὑπάρχουσαι βιομηχανίαι δὲν εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν ἀνθηράν. Ζῶσι τὴν τεχνητὴν ζωὴν τῶν προστατευτικῶν μέτρων καὶ ὑπέστησαν κλονισμὸν αἱ πλεῖσται ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ συναλλάγματος.

Ἡ μικρὰ βιομηχανία ἀπασχολεῖ περισσότερον τὰς γυναῖκας. Ἀλλ' εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ ἡ ἐργασία ἀμείβεται ἔτι μετριώτερον συνήθως καὶ οἱ ὑγιεινοὶ ὅροι εἶναι χειρότεροι. Ὑπὸ τὸ βάρος ἐκμεταλλεύσεων, κοινωνικῶν προλήψεων, ἠθικῶν πιέσεων, ὑπερόγκου ἐργασίας, ἀνθυγιεινῶν ὅρων, στερήσεων καὶ

ἐλλείψεως πάσης ἀναψυχῆς ἢ διασκεδάσεως ἐργάζεται ἡ γυνὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὑστεροῦντες εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀγωγὴν καὶ εἰς τὴν ἐργατικὴν συγκρότησιν, δὲν ἔχομεν νὰ ὑποδείξωμεν τὰ σκόπιμα μέτρα, διὰ τῶν ὁποίων ἠδύνατο ἀμεσώτερον νὰ προστατευθῇ ἡ γυναικεία ἐργασία. Ἡ Ἑλληνὶς θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκόμη χωρὶς ἐπικουρίαν καὶ βοήθειαν μὲ μόνην τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἰδίας φιλοπονίας νὰ ἀποβαίνῃ οὐσιώδης παράγων τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Ἀλλ' ἐάν, εἴτε ὡς Κράτος εἴτε ὡς κοινωνικὴ ὀργάνωσις, οὐδὲν δυνάμεθα νὰ προσφέρωμεν εἰς τὴν γυναῖκα, ἀγωνιζομένην διὰ τοῦ προϊόντος τῆς ἰδίας ἐργασίας, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ κατακτήσῃ παρεγνωρισμένα δικαιώματα, δὲν εἶναι δίκαιον νὰ ὑποτιμῶμεν τὴν ἐργασίαν της καὶ νὰ δυστροπῶμεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν δικαίων, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει αὐτὸς ὁ ἠθικὸς νόμος τῆς ἐργασίας.

Σ. ΛΟΒΕΡΔΟΣ

ΝΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΤΖΟΥ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΠΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΤΡΩΓΩΜΕΝ

Ὁ Γάλλος ἰατρὸς Regnault ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως εἰς τὴν παρισινὴν «Revue» πολὺ ἐνδιαφέρουσαν πραγματείαν περὶ τοῦ τρόπου τοῦ τρώγειν. Ἐκ ταύτης περιελάβομεν τὰ οὐσιωδέστερα εἰς τὴν παροῦσαν συνοπτικὴν μελέτην. Ἐπιφυλασσόμεθα δὲ προσεχῶς νὰ δημοσιεύσωμεν ὡς συμπληρωτικὴν καὶ ἑτέραν μελέτην τοῦ αὐτοῦ ἐπιστήμονος περὶ τοῦ τρόπου τοῦ πίνειν.

Ἀπὸ ὅλας τὰς παθήσεις τοῦ ἀνθρώπου ἡ συχνοτέρα, τοὐλάχιστον εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, εἶναι ἡ δυσπεψία. Εἶναι δὲ αὕτη τὸ ἀποτέλεσμα πολλῶν καὶ διαφόρων αἰτιῶν.

Καὶ πρῶτον πρέπει ν' ἀναφέρωμεν τὰς ἠθικὰς αἰτίας. Τοιαῦται εἶναι ὄχι μόνον αἱ θλίψεις καὶ αἱ στενοχωρίαι τῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ αἱ παντοῖαι βιοτικαὶ ἀσχολίαι. Ἂν κατορθώσῃ τις νὰ διασκεδάσῃ, ν' ἀλλάξῃ τόπον, νὰ μεταβῇ εἰς τὰ λουτρά, εἰς τὴν ἐξοχήν, τὸ κακὸν παρέρχεται προσωρινῶς, διὰ νὰ ἀρχίσῃ πάλιν, μόλις ἐπαναλάβῃ τὰς ἀσχολίας του.

Ὁ ἰατρὸς μάτην συμβουλεύει εἰς τὸν δυσπεπτικὸν νὰ λησμονῇ τὰ δεινά του καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ὑγείας του.

Δὲν ἠμπορεῖ τις ν' ἀπαλλαχθῇ εὐκόλως ἀπὸ τὰς σκέψεις του· ἠμπορεῖ ὅμως ἐπὶ τέλους νὰ τὰς ἀφίνῃ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ.

Ὁ διάσημος Ρῶσος φυσιολόγος Παυλὼφ ἀπέδειξεν, ὅτι διὰ νὰ χωνεύῃ τις καλὰ πρέπει νὰ τρώγῃ μὲ εὐχαρίστησιν.

Ἐὰν εἶναι ἀφῃρημένος, ἢ ἀποφασίζῃ νὰ φάγῃ ἄνοστον φαγητὸν ἢ τροφήν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι τῆς ἀρεσκείας του, τὸ σίαλον καὶ ὁ γαστρικὸς χυμὸς δὲν ἐκκρίνονται εἰς ἀρκετὴν ποσότητα καὶ ἡ χώνευσις γίνεται μετὰ δυσκολίας. Ἀπ' ἐναντίας, ὅταν τὸ φαγητὸν εἶναι καλὸν καὶ τρώγεται μὲ ὄρεξιν, καὶ τὸ σίαλον χύνεται ἄφθονον ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ ὁ γαστρικὸς χυμὸς ἐντὸς τοῦ στομάχου, ἡ δὲ χώνευσις γίνεται ταχεῖα.

Ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι μεταξὺ τῶν πραγμάτων, ὅσα πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἰατρός, εἶναι καὶ ἡ μαγειρικὴ τέχνη!

Μερικοὶ κατηγόρησαν ἀδίκως τὴν «καλοφαγίαν», ὅτι αὐτὴ

δῆθεν εἶναι αἰτία τῆς δυσπεψίας, διότι γίνεται ἀφορμὴ «πλυφαγίας». Ἐλησμόνησαν ὅμως ὅτι ἓν καλὰ μαγειρευμένον φαγητὸν προσελκύει τὸν δυσπεπτικὸν καὶ διεγείρει τὰς ἐκκρίσεις τοῦ σιάλου καὶ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ. Εἰς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους, ἕνεκα παθήσεων τοῦ οἰσοφάγου, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνεργήσουν ἐγχείρησιν καλουμένην «γαστροτομίαν»,— ν' ἀνοίξουν δηλαδὴ ὀπὴν εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ στομάχου, ὅπως δι' αὐτῆς εἰσάγουν ἀπ' εὐθείας ἐντὸς τοῦ στομάχου τὰς τροφάς,— παρετήρησαν, ὅτι μόνη ἡ θέα τροφῶν καλῶς παρεσκευασμένων καὶ τῆς ἀρεσκείας τῶν ἀσθενῶν ἦτο ἀρκετή, ὅπως ἡ ἔκκρισις τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ γίνῃ ἐντονωτέρα καὶ ἀφθονωτέρα.

Ὅλοι λοιπὸν συμφωνοῦν, ὅτι τὰ φαγητά, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἁπλᾶ, πρέπει νὰ εἶναι καλὰ μαγειρευμένα.

*

Αὐτὸ ὅμως δὲν ἀρκεῖ, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν καὶ πῶς νὰ τὰ τρώγωμεν. Σχεδὸν ὅλοι τρώγωμεν κακῶς, διότι τρώγομεν καὶ μεγάλην ποσότητα φαγητοῦ καὶ μὲ πολλὴν βίαν· διὰ τοῦτο ὅλοι σχεδὸν εἴμεθα δυσπεπτικοί.

Τὸ νὰ τρώγῃ τις γρήγορα εἶναι ἐλάττωμα ἐκ τῶν πέριν διαδεδομένων. Ἄλλοι θέλουν νὰ τελειώσουν γρήγορα, διὰ νὰ σπεύσουν εἰς τὰς ἐργασίας των. Ἄλλοι εἶναι νευρικοί, βιαστικοὶ εἰς ὅλα, ἐπομένως καὶ εἰς τὸ γεῦμά των. Καταπίνουν λοιπὸν χωρὶς νὰ μασήσουν ὅσον πρέπει· ἡ ἐργασία τῶν ὀδόντων γίνεται νεπαρκής. Τὸ νὰ φάγουν εἶναι δι' αὐτοὺς ἀγγαρεία καὶ πρὶν τελειώσῃ τὸ ἓν φαγητὸν ἀνυπομονοῦν νὰ ἔλθῃ τὸ ἄλλο.

Ἀλλὰ καθὼς ὁ ἀρτοποιὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζυμώσῃ, ἂν δὲν εἶναι καλὰ ἀλεσμένος ὁ σῖτος καὶ ἂν δὲν προσθέσῃ νερὸν εἰς τὸ ἄλευρον, ὁμοίως καὶ ὁ στόμαχος δὲν χωνεύει, ἂν αἱ τραῖ, ὅσας δέχεται, δὲν εἶναι καλὰ μασημέναι καὶ ἀρκετὰ ὑγραί. Διὰ τοῦτο ἡ φύσις ἐφρόντισε νὰ μᾶς δώσῃ 32 ὀδόντας (ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἂν χάσωμεν καὶ μερικοὺς ἡ τέχνη μᾶς τοὺς ἀναπληρώνει) διὰ νὰ μασῶμεν καλά, καὶ ἐκτὸς τοῦ νεροῦ καὶ τῶν ὑγρῶν ὅσα πίνομεν, μᾶς προμηθεύει καὶ εἰδικὸν ὑγόν, περισσότερον ἀπὸ μίαν ὀκᾶν εἰς τὰς 24 ὥρας, τὸ ὁποῖον κυκλοφορεῖ ἐντὸς τοῦ στόματος. Τὸ ὑγρὸν αὐτὸ εἶναι τὸ σίαλον.

Τὸ σίαλον ἐκκρίνεται ἐντὸς τοῦ στόματος, ἀπὸ τρία ζεύγη ἀδένων. Εἶναι ὑγρὸν ἀλκαλικόν, χωρὶς γεῦσιν, ἄχρουν καὶ ἄοσμον, περιέχει δὲ 99 τοῖς 100 περίπου νερὸν καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἅλατα, ἀέρια καὶ ὀργανικὰς οὐσίας, τῶν ὁποίων ἡ σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ «πτυαλίνη.» Τὸ σίαλον διαλύει τὰς εὐδιαλύτους οὐσίας καθὼς τὴν ζάχαριν, τὰ ἅλατα κ.τ.λ. καὶ τέλος ὑγραίνει τὰς τροφὰς καὶ τὰς κάμνει ὀλισθηρὰς εἰς τὸν στόμαχον.

Ὅταν αἱ τροφαὶ εἶναι ἀτελῶς μασημέναι, οἱ χυμοὶ δὲν κατορθώνουν νὰ τὰς διαλύσουν. Συνεπῶς ζυμοῦνται, ἀποσυντίθενται, προκαλοῦν στομαχικὰς ταραχὰς καὶ γίνονται μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἰτίας τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἀρθριτισμοῦ.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ διαταράξεις ἐξαλείφονται, ἂν ἀποφασίσῃ τις νὰ μασᾷ βραδέως. Τοῦτο δὲν εἶναι ἁπλῆ μόνον θεωρία· διότι τὴν ἀπέδειξεν ἐμπράκτως ὁ Ἀμερικανὸς Φλέτσερ. Οὗτος ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ μασᾷ βραδέως τὴν τροφήν καὶ τελείως, ἕως ὅτου μεταβληθῇ εἰς χυλὸν μαλακὸν καὶ καλὰ βρεγμένον ἀπὸ τὸ σίαλον· εἶχε μάλιστα τὴν ὑπομονὴν νὰ κρατῇ ἐπ' ὀλίγον ἐντὸς τοῦ στόματός του καὶ αὐτὸ τὸ γάλα καὶ τὸν ζωμὸν καὶ τὸν οἶνον καὶ πᾶν ἄλλο θρεπτικὸν ὑγρόν. Χάρις λοιπὸν εἰς τὴν καλὴν μάσησιν καὶ τὴν τελείαν ἀνάμιξιν μὲ τὸ σίαλον ἐντὸς τοῦ στόματος, ἡ πέψις καὶ εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα γίνεται καὶ εὐκόλως καὶ τελείως, αἱ ἀποσυνθέσεις καὶ τὰ ἀέρια ἐκλείπουν καὶ ἡ ἐκ τῶν τροφῶν γινομένη ἀπορρόφησις τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν ἐνεργεῖται κανονικῶς.

Ὁ Φλέτσερ παρετήρησεν, ὅτι ἠσθάνετο περισσοτέραν εὐχαρίστησιν ὅταν ἔτρωγεν, ἠναγκάζετο δὲ ν' ἁπλουστεύῃ τὴν τροφήν του. Ταυτοχρόνως διέκρινεν ἀπίστευτον διαφορὰν εἰς τὴν ὑγείαν του. Οὔτε κόπωσιν διανοητικὴν ἠσθάνετο πλέον μετὰ τὸ φαγητόν, οὔτε ἀπὸ νευραλγίας ὑπέφερε. Τὰ συμπτώματα τῆς ἀρθρίτιδος καὶ τῶν ρευματισμῶν ἐξηλείφθησαν. Καὶ ἐνῷ ἦτο πρὶν νευρασθενικός, ὁ χαρακτήρ του μετεβλήθη καὶ ἔγινεν εὔθυμος καὶ αἰσιόδοξος.

Ὅλα αὐτὰ τὰ δυσάρεστα συμπτώματα καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη ἔχουν ὡς αἰτίαν τὴν αὐτοδηλητηρίασιν.

Ἐξ ἄλλου, πολλαὶ ἀσθένειαι δυσάρεστοι τοῦ γήρατος, προερχόμεναι ἐκ τοῦ κακοῦ τρόπου τοῦ τρώγειν, προλαμβάνονται.

Διὰ νὰ μὴ γηράσωμεν, δὲν εἶναι ἀνάγκη, συμφώνως μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ Μετσνικώφ, νὰ τρώγωμεν ἀποκλειστικῶς τροφὰς εὐπέπτους καὶ νὰ πίνωμεν πολὺ γάλα, οὔτε καθὼς ὑποστηρίζουν οἱ φυτοφάγοι «νὰ μὴ τρώγωμεν κρέας». *Ἠμποροῦμεν νὰ τρώγωμεν ὅ,τι θέλομεν, ἀρκεῖ νὰ μασῶμεν καλά, καὶ ἔχομεν τότε ὅλας τὰς πιθανότητας νὰ φθάσωμεν εἰς γῆρας βαθὺ καὶ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ἐνοχλήσεις.*

Τὴν σημασίαν τῆς καλῆς μασήσεως διὰ τὴν πέψιν καὶ διὰ τὴν ὑγείαν ἐν γένει ἀνεγνώρισαν οἱ ἰατροὶ ὅλων τῶν αἰώνων. Ὁ Φλέτσερ δὲν ἔκαμεν ἄλλο ἢ νὰ συστηματοποιήσῃ συμβουλήν, ἡ ὁποία ἐδίδετο ἀνέκαθεν πρὸς πάντας καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς δυσπεπτικούς.

Καὶ ἄλλος Ἀμερικανὸς ἐπιστήμων ἐξηκρίβωσε πειραματικῶς τὴν ἀξίαν τῆς συστάσεως ταύτης: ἀπετέλεσε δύο χωριστὰς ὁμάδας ἐκ διδασκάλων, σπουδαστῶν καὶ στρατιωτῶν· ἡ μία ἐκ τούτων ἐξηκολούθει νὰ τρώγῃ καὶ νὰ πίνῃ καθὼς πρότερον, ἡ ἄλλη συνεμορφώθη πρὸς τὴν μέθοδον τοῦ Φλέτσερ. Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας παρηκολούθησε τὸ πείραμα μεθ' ὅλης τῆς ἀπαιτουμένης ἀκριβείας.

Οἱ πλέον εὔρωστοι, τρώγοντες βραδέως, κατώρθωσαν νὰ περιορίσουν εἰς τὸ ἥμισυ ἢ καὶ εἰς τὸ ἓν τρίτον τὴν ποσότητα τῆς καθημερινῆς τροφῆς, ὠλιγόστευσαν ἰδίως τὴν ἀναλογίαν τοῦ κρέατος, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ μεγαλητέραν ἀνάπτυξιν τοξινῶν. Ἔγειναν οὕτω δυνατώτεροι, ζωηρότεροι, εὐθυμότεροι καὶ ὑγιέστεροι ἀπὸ τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν ἄλλην ὁμάδα, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὴν παλαιὰν δίαιταν.

*

Ἀλλὰ δὲν τρώγομεν μόνον ταχέως, τρώγομεν καὶ περισσότερον ἀφ' ὅσον πρέπει. Τὰ δύο ἐλαττώματα συνδέονται κατ' ἀνάγκην: ὁ τρώγων βιαστικὰ τρώγει καὶ περισσότερον, διότι μέρος τῆς τροφῆς μένει ἀχώνευτον. Ὅσον περισσότερον τρώγει, τόσον περισσότερον θέλει νὰ φάγῃ, καὶ δὲν κατορθώνει νὰ χορτάσῃ.

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ἀναγνωρίσῃ τοὺς κινδύνους τῆς «πολυφαγίας» καὶ ἔλεγαν τὸ «Gula plus occidit quam gladus», (Περισσοτέρους φονεύει ἡ λαιμαργία ἀπὸ τὸ ξίφος).

Παρουσιάζεται ὅμως τὸ ζήτημα: ποῖον εἶναι τὸ ἐλάχιστον ποσὸν καθημερινῆς τροφῆς ἀναγκαίας διὰ τὴν ζωήν;

Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀπὸ διαφόρους αἰτίας: Ἀπὸ τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ βάρος ἑκάστου, ἀπὸ τὸ κλῖμα, ἀπὸ τὴν φυλήν, ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμα.

Τὰ πλέον ἀκριβῆ πειράματα ἔγειναν ἐπὶ ἀνδρὸς βάρους 60 περίπου χιλιογράμμων (45 ὀκάδων), ζῶντος ἐν ἀνέσει καὶ εἰς θερμοκρασίαν περίπου 17° καὶ ἀποφεύγοντος πᾶσαν περιττὴν ἐργασίαν. Διὰ πολυπλόκων μηχανημάτων ἐζυγίζοντο μετ' ἀκριβείας πᾶν ὅ,τι εἰσῆγε καὶ πᾶν ὅ,τι ἐξῆγεν οὗτος ἐπὶ 24 ὥρας, μηδὲ αὐτῆς τῆς ἀναπνοῆς ἐξαιρουμένης, κατεμετρεῖτο δὲ καὶ ἡ δύναμις ὅσην ἐξώδευεν εἰς ἐργασίαν.

Ὑπολογιζομένου εἰς μονάδας θερμότητος τοῦ ποσοῦ ἐνεργείας, τὸ ὁποῖον ἔδιδαν εἰς αὐτὸν αἱ τροφαί, εὑρέθη ὅτι ὁ ἀνὴρ αὐτὸς διὰ νὰ ζήσῃ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐργασίας εἶχεν ἀνάγκην 2,250 μονάδων θερμότητος εἰς 24 ὥρας, ἤτοι 33 περίπου μονάδας θερμότητος κατὰ χιλιόγραμμον.

Οἱ περισσότεροι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ζοῦν χωρὶς ἐργασίαν τῶν χειρῶν, λαμβάνουν τροφὴν ὑπερβαίνουσαν σημαντικὰ τὸ ποσὸν αὐτό.

Νέοι ἡλικίας 14—18 ἐτῶν δύνανται νὰ καταναλίσκουν μεγαλήτερον ποσὸν τροφῆς. Αὕτη παράγει μόνον αὔξησιν θερμοκρασίας τοῦ σώματος, ἀσυνήθεις ἱδρῶτας καὶ ἀνάγκην πολλῆς ἐργασίας. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς γέροντας, τοὺς ὡρίμους ἄνδρας, καὶ ὅλους ὅσων ἡ κρᾶσις εἶναι ἐλαττωματική. Αἱ πολλαὶ τροφαὶ φορτώνουν τὸν πεπτικὸν σωλῆνα, ἐπιβάλλουν εἰς αὐτὸν πρόσθετον ἐργασίαν καὶ τὸν καταπονοῦν πολύ.

Ἂν ἡ πέψις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, ἀναπτύσσονται τότε ζυμώσεις καὶ ἐπέρχεται αὐτοδηλητηρίασις. Ἀπ' ἐναντίας ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀρκετὰ εὔρωστος, ὥστε νὰ ἀφομοιώνῃ ὅλον τὸ ποσὸν τῆς τροφῆς, τότε θὰ καταντήσῃ παχύς, ἐρυθρὸς καὶ αἱματώδης, μετά τινα δὲ χρόνον θ' ἀρχίσῃ νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ ὑπεραιμίας τοῦ ἥπατος, ἀπὸ βλάβας τῶν νεφρῶν, ἀπὸ λιπώδη ἐκφύλισιν κ.τ.λ. Θὰ γίνῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρθριτικός, ρευματικός, συγχρόνως δὲ θὰ πάθῃ καὶ τὸ νευρικόν του σύστημα, θὰ καταντήσῃ ὅπως κοινῶς λέγουν «ὑποχονδριακός».

*

Ὁ Φλέτσερ καὶ πολλοὶ ἄλλοι διατείνονται, καὶ δικαίως, ὅτι, ἂν τις κατορθώσῃ νὰ τρώγῃ ὀλίγον καὶ βραδέως, ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ χωνεύῃ καὶ «λίθους» ἀκόμη. Ἕως νὰ φθάσῃ ὅμως εἰς τὸ εὐχάριστον αὐτὸ ἀποτέλεσμα, εἶναι ἀπαραίτητον να λαμβάνῃ τροφὰς εὐπέπτους. Ἀλλὰ πάλιν χρειάζεται μία ἐξήγησις: τί ἐννοοῦμεν μὲ τὰς λέξεις «τροφὴ εὔπεπτος;»

Κατὰ τοὺς μέν, εὔπεπτος εἶναι πᾶσα τροφή, ἡ ὁποία διέρχεται ταχέως ἀπὸ τὸν στόμαχον εἰς τὰ ἔντερα. Καθώρισαν οὕτω διὰ πᾶσαν τροφὴν τὸν χρόνον τῆς διαμονῆς της ἐντὸς τοῦ στομάχου. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκριβές, διότι ἡ τροφὴ ἠμπορεῖ νὰ περάσῃ εἰς τὰ ἔντερα ἀχώνευτος.

Τὸ ὀρθότερον εἶναι νὰ θεωρηθῇ εὔπεπτος πᾶσα τροφή, ἡ ὁποία μεταβάλλεται γρήγορα εἰς χυμὸν καὶ ἀπορροφᾶται τελείως ἀπὸ τὸν ὀργανισμόν μας. Αὐτὸ ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ καὶ τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ καταφύγωμεν εἰς τὸν λαϊκὸν ὁρισμόν: «εὔπεπτος εἶναι πᾶσα τροφή, ἡ ὁποία χωνεύεται χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανθῇ τις, δύσπεπτοι δὲ ὅσαι προκαλοῦν βάρος καὶ πόνους».

Δὲν θὰ παραθέσωμεν πίνακας εὐπέπτων καὶ δυσπέπτων τροφῶν· αὐτοὺς τοὺς εὑρίσκει τις εἰς εἰδικὰ συγγράμματα, ὑπάρχει δὲ καὶ εἰς ἑλληνικὸς ἐκδοθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Περιοριζόμεθα μόνον νὰ εἴπωμεν, ὅτι δὲν ἠμπορεῖ τις ἀδιακρίτως νὰ συμβουλεύσῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τροφὴν εἰς ὅλους τοὺς δυσπεπτικοὺς καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ἄνθρωποι, ἔχοντες ἀδύνατον στόμαχον, χωνεύουν τελείως μερικὰς τροφάς, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται καὶ εἶναι δύσπεπτοι. Μεθ' ὅλα ταῦτα ὑπάρχουν μερικαὶ κατηγορίαι τροφῶν ἐπιβλαβεῖς ὄχι μόνον εἰς τοὺς δυσπεπτικοὺς ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον, ὅταν κάμνῃ συχνὴν χρῆσιν. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐρεθιστικαὶ τροφαί, αἱ λιπαραὶ καὶ τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά. Τὸ ἰνδικὸν πιπέρι, τὸ κοινὸν πιπέρι, ἡ μουστάρδα, τὰ τουρσιά, αἱ ἀγγλικαὶ σάλτσαι κ.τ.τ. πρέπει νὰ ἀπαγορεύωνται, διότι θεωροῦνται διεγερτικὰ τῆς ὀρέξεως, ἐνῷ δὲν κάμνουν ἄλλο, παρὰ νὰ ἐρεθίζουν τὸν «βλεννογόνον» τοῦ στομάχου· βλεννογόνος δὲ λέγεται ὡς γνωστὸν ὁ ὑμήν, ὁ ὁποῖος καλύπτει ὅλην τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ στομάχου. Εἰς

τοῦτον ἐκβάλλουν τὰ στόματα τῶν διαφόρων ἀδένων τοῦ στομάχου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκκρίνονται τὰ χρήσιμα διὰ τὴν πέψιν ὑγρὰ ἀποτελοῦντα τὸν γαστρικὸν χυμόν.

Διὰ τὸν ἴδιον λόγον πρέπει ν' ἀπαγορεύωνται τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ ὁ ἄκρατος οἶνος.

Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι, καθὼς καὶ αἱ τροφαὶ αἱ μαγειρευμέναι μὲ αὐτάς, ἔχουν ἓν σπουδαῖον ἐλάττωμα, τὸ ἑξῆς: ἡ λιπαρὰ οὐσία (λίπος, βούτυρον μαγειρευμένον, ἔλαιον κ.τ.λ.) ἁπλώνονται ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου, ἐμποδίζουν τὴν ἔκκρισίν του καὶ συνεπῶς δὲν ἀφίνουν τὰς τροφὰς ν' ἀναμιχθοῦν μὲ τὸ γαστρικὸν ὑγρόν.

Ὥστε ὅσοι θέλουν ν' ἀποφύγουν τὴν δυσπεψίαν καὶ τὰς ἄλλας παθήσεις τοῦ στομάχου, ἂς ἀποφεύγουν τὰς τροφὰς αὐτάς, ἂς μὴ πίνουν οἰνοπνεύματα, ἂς μὴ φορτώνουν τὸν στόμαχον, ἰδίως δέ, ἂς διατηροῦν ὑγιεῖς τοὺς ὀδόντας καὶ ἂς μασοῦν καλὰ καὶ βραδέως.

ΜΑΡΙΟΣ ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΣ

Ἰατρός.

Η ΣΚΟΠΕΥΤΙΚΗ ΑΣΚΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ἓν ἐκ τῶν ἔργων, πρὸς τὰ ὁποῖα τείνει εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὁ εἰκοστὸς αἰών, εἶναι ἡ ἐξύψωσις τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς εἰς θέσιν ἰσότιμον πρὸς τῆς διανοητικῆς παιδεύσεως τὴν ἐπίζηλον περιωπήν.

Τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ προάγεται ὁλονέν, διότι ἀφορμὴν δὲν ἔχει παροδικήν τινα ἰδιοτροπίαν, ἀλλὰ τὴν *ἀνάγκην*. Πράγματι, ἀνάγκη πολλαπλῆ ἐπιβάλλει τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν συστηματοποίησιν τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς, πηγάζουσα ἐξ αὐτῶν τῶν ὅρων τοῦ συγχρόνου πολιτισμένου βίου.

Καὶ εἶναι πολλαπλῆ ἡ ἀνάγκη: ἀνάγκη προσωπική, ἀνέγκη κοινωνική, ἀνάγκη ἐθνική.

Ἀνάγκη προσωπικὴ λόγον ἔχουσα τὴν ἄμυναν ἑκάστου κατὰ τῶν κινδύνων, ὅσοι ἀπειλοῦν τὸν ἐξησθενημένον ἐκ καθιστικῆς ἐργασίας ἢ μαλθακότητος ἢ ἀνθυγιεινῆς διαίτης ἀνθρώπινον ὀργανισμόν.

Ἀνάγκη κοινωνική, καθόσον ἡ κοινωνία ἔχει συμφέρον ν' ἀποτελῆται ἐξ ὑγιῶν καὶ εὐρώστων μελῶν, ὡς μᾶλλον παραγωγῶν.

Ἀνάγκη ἐθνικὴ τέλος, διότι ἔθνος, τοῦ ὁποίου οἱ πολῖται ἐκπίπτουν εἰς σωματικὸν καὶ ἠθικὸν ἐκφυλισμόν, εἶναι καταδικασμένον νὰ ὑποδουλωθῇ.

Ἀλλ' ἡ σωματικὴ ἀγωγή, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς διαμορφώσεώς της εὑρισκομένη ἀκόμη, δὲν ἔλαβεν ὁριστικὸν τύπον καὶ θὰ βραδύνῃ ἴσως νὰ τὸν λάβῃ.

Οὕτω καὶ ἡ διανοητικὴ παίδευσις μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος διετήρει τὸν ἐξ ἀρχαϊκῶν παραδόσεων κλασσικὸν δῆθεν, πράγματι δὲ μοναστηριακὸν τύπον, ἡ δὲ θετικωτέρα καὶ σύμμορφος πρὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ συγχρόνου βίου

τροπὴ αὐτῆς ἤρχισε μόλις μετὰ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ὁμοίως καὶ ἡ σωματικὴ ἀγωγὴ ἐμμένει καθηλωμένη εἰς τὰς παραδόσεις ἄλλων χρόνων καὶ ὅλως διαφόρων βιοτικῶν ὅρων καὶ ἓν ῥάκος μόνον αὐτῆς περιάγεται ὡς ἀθλητικὴ ἐπίδειξις εἰς τὰς πανηγύρεις καὶ εἰς τὰ ἱπποδρόμια.

Τὸ ῥάκος αὐτό, τὸ διὰ μέσου τῶν αἰώνων περισωθὲν ἐκ τῆς ἀρτιωτάτης σωματικῆς ἀγωγῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὀνομάζομεν κοινῶς γυμναστικήν, οἰκτρῶς δὲ παρεξηγήσαντες τὸν προορισμόν της καὶ ἐκλαβόντες αὐτὴν ὄχι ὡς ἓν ἐκ τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων διατηρεῖται καὶ ἐνισχύεται ἡ σωματικὴ ὑγεία, ἀλλ' ὡς σκοπὸν ἐπιδείξεως μυϊκῆς ὑπερτροφίας, τὴν παρεμορφώσαμεν, τὴν διεφθείραμεν καὶ τὴν κατεστήσαμεν ὄχι ὡς ἦτο, κτῆμα κοινὸν ὅλων τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ προνόμιον τῶν ὀλίγων.

*

Ἐκ τοῦ Βορρᾶ μόλις ἀρχίζει νὰ ὑποφώσκῃ τὸ σέλας τῆς ἀληθείας. Ἐκεῖ κατενοήθη, ὅτι τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν δὲν ἀποτελεῖ μόνη ἡ γυμναστικὴ — γυμναστικὴ ἄλλως πηγάζουσα ἐκ βαθείας γνώσεως τῆς ἀνατομικῆς συστάσεως καὶ τῆς φυσιολογικῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος—ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ καταλλήλου διαίτης σκληραγωγία καὶ ἡ χειροτεχνία καὶ παντοειδεῖς ἀσκήσεις καὶ ὑπαίθριοι παιδιαί.

Οὕτως ἡ σωματικὴ ἀγωγὴ τῶν ὑπερβορείων, τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν ἵδρυσεν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Σουηδοῦ Λίγγ, ἐπὶ ἑλληνικοῦ μὲν ἐδάφους θεμελιούμενον, ἀλλὰ κατὰ ῥυθμὸν ὅλως νέον, ἐξελισσομένη βαθμηδὸν θὰ κυριαρχήσῃ τῆς ὑφηλίου. Ἐκ συνδυασμοῦ δὲ τῶν πορισμάτων τῆς σουηδικῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν ὅρων τοῦ συγχρόνου κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου ὁ εἰκοστὸς αἰὼν θὰ δημιουργήσῃ νέον Πένταθλον, περιλαμβάνον τὰς ἀπαραιτήτους σωματικὰς δεξιότητας παντὸς ἀνδρὸς ἀξίου τοῦ τίτλου τοῦ ἐλευθέρου πολίτου,— Πένταθλον πολὺ διάφορον τοῦ Ὀλυμπιακοῦ.

Μεταξὺ τῶν σωματικῶν τούτων δεξιοτήτων ἐξέχουσαν θέσιν θὰ κατέχῃ ἡ σκοπευτικὴ δεξιότης διὰ πυροβόλου ὅπλου. Τὸ ἐκήρυξαν ἤδη ἐπανειλημμένως ἐξέχοντες στρατηλάται καὶ διάσημοι πολιτικοὶ ἄρχοντες τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, τὰ

δὲ πολιτισμένα κράτη, μιμούμενα τῆς μικρᾶς Ἑλβετίας τὸ παράδειγμα, προσπαθοῦν, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, νὰ καταστήσουν τὴν σκοπευτικὴν ἄσκησιν θεσμὸν ἐθνικόν.

*

Ἀπόπειραι πρὸς τοῦτο ἔγειναν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τριακονταετίας, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχαν. Καὶ δὲν ἐπέτυχαν, διότι ἦσαν σπασμωδικαί, αὐτοσχέδιοι, ἀμελέτητοι καὶ ἀμέθοδοι, ἰδίως δὲ διότι δὲν ἠξιώθησαν τοῦ ἐπισήμου κύρους τῆς πολιτείας.

Ἀπέτυχε καὶ διελύθη ἡ μόνον ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν περιορίσασα τὴν ἐνέργειάν της πρώτη «Ἑταιρεία τῆς ἐπὶ σκοπῷ βολῆς», ἡ ἱδρυθεῖσα ἐν στιγμῇ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Μεσσηνέζη καὶ ἄλλων πολιτευτῶν.

Ἡ μετὰ τὰ διδάγματα τοῦ 1897 θεμελιωθεῖσα δευτέρα «Πανελλήνιος Σκοπευτικὴ Ἑταιρεία» ἔχει βεβαίως ἐδραιοτέρας τὰς βάσεις. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ μέχρι τοῦδε, προσκόπτουσα κατὰ μυρίων δυσχερειῶν ἐσωτερικῆς τάξεως, περιώρισε μέχρις ὥρας τὴν δρᾶσίν της ἐντὸς τοῦ Σκοπευτηρίου τῆς Καλλιθέας, οὐδὲ ἠδυνήθη ν' ἀποδώσῃ τοὺς προσδοκωμένους καρπούς, καίπερ ἀπό τινος φιλοτίμως ἐργαζομένη πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἀνακαινισθεῖσαν διοίκησιν.

Τέλος ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων μόλις ἐσχάτως ἐπελήφθη διὰ τῆς συστάσεως εἰδικοῦ τμήματος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» τῆς μελέτης τῆς εἰς τὰ σχολεῖα εἰσαγωγῆς τῶν σκοπευτικῶν ἀσκήσεων.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν, ἐπαναλαμβάνω, ἰδιωτικὰ κέντρα νὰ ἐπιτελέσουν τὸ γιγάντειον ἔργον, τοῦ ὁποίου ἀλλαχοῦ ἡγοῦνται αὐταὶ αἱ Κυβερνήσεις, συμβοηθούντων τῶν δήμων, τῶν κοινοτήτων, τῶν γυμναστικῶν συλλόγων, τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων, τῶν εὐπόρων ἰδιωτῶν;

Μόνον διὰ κοινῆς, πανδήμου, πανελληνίου ἐνεργείας ἡ σκοπευτικὴ ἄσκησις θ' ἀνέλθῃ εἰς τὴν περιωπὴν ἐθνικοῦ θεσμοῦ.

Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐνέργεια αὕτη νὰ περιλάβῃ τὰς ἐπαρχίας τοῦ ἐλευθέρου Κράτους. Πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς ἡμιελευθέρους νήσους, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Σάμον, καὶ εἰς τὰς σφριγώσας ἑλληνικὰς κοινότητας τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰς τὰς ὁλονὲν πυκνουμένας ἑλληνικὰς παροικίας τῆς Ἀμερικῆς, καὶ πανταχοῦ, ὅπου ὑπάρχουν Ἕλληνες τηροῦντες ἀλώβητον

τὴν πρὸς τὴν μητέρα πατρίδα στοργὴν καὶ ἕτοιμοι νὰ δράμωσιν εἰς τὸ σάλπισμα τοῦ κινδύνου.

Διότι ὁ ἀγών, τὸν ὁποῖον θ' ἀναγκασθῇ μίαν ἡμέραν ν' ἀγωνισθῇ ἡ Ἑλλάς, ἀγὼν ὑπὲρ αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, δὲν θὰ διεξαχθῇ βεβαίως ὑπὸ μόνου τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Γένους ὅλου.

Εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, μολονότι ἡ διάρκεια αὐτοῦ ἦτο συντομωτάτη, οὐδεμία δὲ ἐνέργεια σχετικὴ ἔγινε, πυκναὶ ἦσαν αἱ ὁμάδες τῶν ὁμογενῶν ἐθελοντῶν, ὅσοι ἔσπευσαν ἐκ τοῦ ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ συναγωνισθοῦν μετὰ τῶν ἀδελφῶν των. Ἀλλ' ἡ προθυμία αὐτῶν ἦτο ἀνωφελής, ἐπιζήμιος μᾶλλον, διότι ἠγνόουν ἐντελῶς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου, καιρὸς πρὸς ἐκγύμνασιν δὲν ὑπῆρχεν, ἐπεβάρυναν δὲ τὴν Κυβέρνησιν ὑποχρεωμένην, πλὴν τόσων ἄλλων, νὰ φροντίζῃ περὶ τροφῆς καὶ στέγης δι' αὐτούς.

Πόσον διάφορος θὰ εἶναι ἡ ὄψις τῶν πραγμάτων, ἂν κατορθωθῇ ἡ πανελλήνιος διάδοσις τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως, ἂν πᾶς Ἕλλην ὁπουδήποτε τῆς γῆς ἐγκατεστημένος γνωρίζῃ νὰ εὐθυβολῇ ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ διατηρῇ τὴν δεξιότητα ταύτην μέχρι τῆς πρεσβυτικῆς, καθὼς οἱ Ἑλβετοί!

*

Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο χρειάζεται ἡ ἐφαρμογὴ ὡρισμένου καὶ ἐνιαίου συστήματος, ὄχι πάλιν σπασμωδικαὶ κινήσεις, ἀμέθοδοι καὶ ἀσυνάρτητοι, τὰς ὁποίας ἐπακολουθοῦν μετ' ὀλίγον ὁ κόρος καὶ ἡ ἀποθάρρυνσις.

Διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ δὲ ἐνιαῖον καὶ ὡρισμένον σύστημα σκοπευτικῆς ἀσκήσεως, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἡγηθῇ ἡ ἐπίσημος κυβερνητικὴ ἐνέργεια, ἡ μόνη δυναμένη νὰ προσδώσῃ εἰς τοῦτο κῦρος καὶ ἐπιβολήν.

Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτὸ τί θὰ περιλαμβάνῃ;

Πρωτίστως τὴν καθιέρωσιν τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως, ὡς μέρους ἀναποσπάστου τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς παντὸς Ἑλληνόπαιδος. Μὲ ἄλλους λόγους ἡ χρῆσις τοῦ σκοπευτικοῦ ὅπλου πρέπει νὰ διδάσκεται στοιχειωδῶς ἀπὸ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, διὰ τοὺς ἔχοντας δωδεκαετῆ ἡλικίαν μαθητάς, καὶ νὰ προβαίνῃ

ἀναπτυσσομένη βαθμηδὸν μέχρις αὐτοῦ τοῦ Πανεπιστημίου.

Οὕτως ἀπὸ τῆς ἡλικίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει νὰ καλλιεργῆται πᾶσα σωματικὴ δεξιότης, συναφὴς πρὸς τὰ διάφορα βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα, θὰ ἀρχίσῃ προσφόρως καὶ τῆς σκοπευτικῆς δεξιότητος ἡ καλλιέργεια. Ἀναπτυσσομένη δὲ ἡ δεξιότης αὕτη μεθοδικῶς διὰ καταλλήλου διδασκαλίας καὶ ὑπεκκαιομένη διὰ τῆς ἁμίλλης θὰ ῥιζώνεται ὡς συνήθεια, ἡ ὁποία θὰ παραμένῃ μέχρι γήρατος προσφιλὴς καὶ ἀναλλοίωτος.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ, διότι μικρὸν μέρος τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ ἀκολουθεῖ σπουδὰς εἰς σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως καὶ ἐλάχιστον φθάνει μέχρι τοῦ Πανεπιστημίου. Ὥστε πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια καὶ διὰ τὴν ἔξω τῶν σχολείων σκοπευτικὴν ἄσκησιν τῶν πολιτῶν πάσης ἡλικίας.

Ἀπαιτοῦνται λοιπὸν πρὸς τοῦτο:

1ον Ἡ ἐνίσχυσις τῶν σκοπευτικῶν ἑταιρειῶν διὰ τῆς κυβερνητικῆς προστασίας καὶ ἡ ὀργάνωσίς των κατὰ τύπον ὁμοιόμορφον, εἰ δυνατόν, ἐντεῦθεν καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἐλευθέρου Κράτους.

2ον Ἡ ἵδρυσις σκοπευτικῶν σχολῶν καὶ σκοπευτηρίων, καθιερουμένων ὁμοιομόρφων ὅπλων, ὁμοιομεγέθων στόχων, ὁμοίων ἀποστάσεων βολῆς.

3ον Ἡ προσθήκη εἰς πάντα Σύλλογον γυμναστικὸν καὶ Ὅμιλον ἀθλητικῶν παιδιῶν μικροῦ σκοπευτηρίου πρὸς ἄσκησιν τῶν μελῶν του.

4ον Ἡ τέλεσις τοπικῶν καὶ Πανελληνίων ἀγώνων, κατὰ σύστημα προσελκύον πάσης ἡλικίας καὶ ποικιλλούσης δεξιότητος σκοπευτάς.

5ον Ἡ παροχὴ ἐξαιρετικῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς προσκομίζοντας πιστοποιητικὰ τακτικῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως κληρωτοὺς καὶ ἡ ἀπονομὴ διακριτικῶν τιμῶν εἰς τοὺς ἀριστεύοντας εἰς σκοπευτικοὺς ἀγῶνας πολίτας.

6ον Ἡ συγκέντρωσις ἐπαρκῶν χρηματικῶν βραβείων εἰς τοὺς τοπικοὺς σκοπευτικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τοὺς Πανελληνίους ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, τῶν δήμων καὶ εὐπόρων ἰδιωτῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἱδρυμάτων, ἰδίως δὲ ἡ καθιέρωσις ἐθνικοῦ σκοπευτικοῦ ἄθλου μεγάλης ἀξίας ἀπονεμομένου κατ' ἔτος ἢ κατὰ διετίαν

εἰς τὸν ἄριστον τῶν Ἑλλήνων σκοπευτῶν καὶ ἡ ἀποστολὴ τιμητικοῦ στεφάνου εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ πόλιν.

7ον Ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν σκοπευτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὅπλων καὶ τῶν φυσιγγίων αὐτῶν ἀπὸ παντὸς εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ, ἵνα διευκολύνεται οὕτως ἡ σκοπευτικὴ ἄσκησις τῶν πολιτῶν καὶ ἡ γνῶσις τῆς χρήσεως τοῦ ὅπλου.

*

Καὶ ἡ μὲν ἀπαρίθμησις ὅλων αὐτῶν εἶναι εὔκολος, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τόσον εὐρέος καὶ πολυπλόκου συστήματος πῶς δύναται νὰ κατορθωθῇ;

Δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο καὶ χρόνος καὶ κόπος καὶ χρῆμα, πρὸ παντὸς δὲ ὀργανωτικὸν πνεῦμα. Ἀλλὰ καὶ δὲν νομίζω ἀδύνατον τὴν ἐφαρμογήν, ἂν πορισθῶμεν ἐκ τῆς πείρας ἄλλων ἐθνῶν τὰ σχετικὰ διδάγματα, ἐφαρμόσωμεν δὲ ταῦτα συμμόρφως πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ πρὸς τὰ ἤθη μας.

Καὶ πρῶτον, ἐκ τῶν ἀλλαχοῦ γινομένων θὰ μάθωμεν, ὅτι δύο εἶναι οἱ κυριώτεροι σκόπελοι τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως: ἡ δαπάνη διὰ τὰς βολὰς καὶ ἡ εὕρεσις μέρους ἀσφαλοῦς διὰ τὴν ἐγκατάστασιν σκοπευτηρίων.

Εὐτυχῶς διὰ τῆς χρήσεως τῶν μικροῦ διαμετρήματος καὶ ἀκρότων ὅπλων κατορθοῦται καὶ ἡ δαπάνη τῶν βολῶν νὰ εἶναι εἰκοσάκις μικροτέρα ἢ ὅση θὰ ἦτο διὰ πολεμικῶν ὅπλων, καὶ ἡ ἐγκατάστασις σκοπευτηρίου καθίσταται εὐχερὴς καὶ ἐντὸς πολυανθρώπων πόλεων ἀκόμη.

Τὰ σκοπευτικὰ ταῦτα ὅπλα εἶναι ποικίλων συστημάτων ὡς πρὸς τὸν μηχανισμόν: Γκρᾶ, Μάουζερ, Μαρτίνη, Λεμπὲλ κλπ. Ὅλα ὅμως ἔχουν τὸ αὐτὸ διαμέτρημα τῶν 6 χιλιοστῶν καὶ δέχονται φυσίγγιον Φλομπὲρ ἀξίας ἑνὸς λεπτοῦ, ἐπαρκὲς ἵνα κατευθύνῃ μετὰ θαυμαστῆς εὐθυβολίας τὸ μικρὸν κωνικὸν σφαιρίδιόν του μέχρις ἀποστάσεως 25 μέτρων. Ὅμοια ὅπλα ἔχοντα εὐρυτέραν θαλάμην δέχονται ἰσχυρότερα φυσίγγια διὰ τὴν μέχρις 100 καὶ 200 μέτρων βολήν, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῶν 5 - 7 λεπτῶν.

Ἀλλὰ διὰ τὴν σχολικὴν σκοπευτικήν, καθὼς καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς σκοπεύσεως εἰς ἄνδρας ὅλως ἀδαεῖς τῆς χρή-

σεως τοῦ ὅπλου θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ πρῶτα ὅπλα καὶ διὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ διὰ τὴν εὔκολον ἐγκατάστασιν σκοπευτηρίων τῆς μέχρις 25 μέτρων βολῆς.

Ὅπου δὲ εἶναι δυνατόν, ὡς βῆμα σκοπευτικῆς προόδου τῶν ἐπαρκῶς ἀσκηθέντων ἔχομεν τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ πλέον δι' ἡμᾶς ὅπλου Γκρᾶ μετὰ ἠλαττωμένης γομώσεως, βάλλοντος εὐθύτατα καὶ ἄνευ κρότου ἢ λακτίσματος μικρὰν ὡς κομβίον μολυβδίνην σφαῖραν μέχρις ἀποστάσεως 50 μέτρων. Αἱ τοιαῦται γομώσεις στοιχίζουν μόλις 3 - 4 λεπτὰ ἑκάστη.

Τὴν δι' ὅπλου πολεμικοῦ καὶ μετὰ πλήρους γομώσεως εἰς μεγάλην ἀπόστασιν σκοπευτικὴν ἄσκησιν ὅλοι θεωροῦν βεβαίως τὴν ἀρίστην καὶ πρὸς ταύτην ἀποβλέπουν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ φθάσουν διὰ μιᾶς, καταφεύγουν εἰς τὰ ὅπλα Φλομπὲρ καὶ εἰς τὰς ἠλαττωμένας γομώσεις τῶν στρατιωτικῶν ὅπλων.

Καὶ ναὶ μὲν ὑπάρχουν τινὲς στρατιωτικοὶ ἀπηρχαιωμένων ἰδεῶν μὴ ἐπιδοκιμάζοντες τὴν τοιαύτην ἄσκησιν, θεωροῦντες αὐτὴν σχεδὸν παιδαριώδη καὶ ἰσχυριζόμενοι, ὅτι μόνον διὰ τοῦ πολεμικοῦ ὅπλου καὶ τοῦ πλήρους φυσιγγίου διδάσκεται ἡ σκοπευτικὴ τέχνη. Ἀλλ' ἀκριβῶς ὑπ' ἄλλων στρατιωτικῶν τῆς περιωπῆς καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἄγγλου στρατάρχου Ρόμπερτς, διὰ νὰ μὴ ἀπαριθμῶ καὶ ἄλλα ὀνόματα, ἀναιρεῖται ὁ τοιοῦτος ἰσχυρισμός. Ἡ διὰ μικροῦ διαμετρήματος καὶ ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως σκοπευτικὴ ἄσκησις ἀπεδείχθη ἄλλως ἐκ τῶν πραγμάτων, ὅτι ἀρκεῖ ἵνα ἀναπτύξῃ τὴν δεξιότητα τοῦ σκοπευτοῦ τόσον, ὥστε οὗτος δύναται κατόπιν εὐχερέστατα καὶ ἐντὸς μικροτάτου χρονικοῦ διαστήματος νὰ σκοπεύῃ εὐστόχως καὶ διὰ στρατιωτικοῦ ὅπλου ἀπὸ μακρῶν ἀποστάσεων. Τοῦτο μαρτυροῦν εἰδικὰ σκοπευτικὰ δημοσιεύματα.

*

Ὥστε διὰ τὴν σχολικὴν σκοπευτικὴν καὶ διὰ τὰ κατὰ τόπους λαϊκὰ σκοπευτήρια θὰ παραδεχθῶμεν τὰ ὅπλα Φλομπέρ. Ὄχι ὅμως τὰ κοινὰ καὶ πρόστυχα, ἀλλὰ τὰ εἰδικῶς διὰ σκόπευσιν προωρισμένα ῥαβδωτὰ διαμετρήματος 6 χιλιοστῶν. Ἐκ τούτων δὲ πάλιν ἁρμοδιώτερα φαίνονται τὰ γαλλικά, τῶν ὁποίων ὁ μηχανισμὸς εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν τοῦ Γκρᾶ, δὲν ἀπέχει δὲ πολὺ καὶ

τοῦ μέλλοντος στρατιωτικοῦ μας ὅπλου Μάνλιχερ-Σενάουερ. Ἂν κατορθωθῇ, ὥστε νὰ κατασκευάσωμεν μικρὸν σκοπευτικὸν ὅπλον τοιούτου συστήματος ὅμοιον καὶ ἀπαράλλακτον πρὸς τὸ στρατιωτικόν, τόσον τὸ καλλίτερον.

Δυνάμεθα δὲ νὰ μεταχειριζώμεθα ἐπίσης καὶ τὰ Γκρᾶ, Πεζικοῦ ἢ Πυροβολικοῦ, μὲ ἠλαττωμένας γομώσεις.

Διὰ τῶν τοιούτων ὅπλων θὰ τελῶνται οἱ τοπικοὶ ἀγῶνες, οὐδὲ θ' ἀποκλείεται ἡ χρῆσις αὐτῶν καὶ κατὰ τοὺς Πανελληνίους εἰς εἰδικὰ ἀγωνίσματα.

Ἀλλὰ τότε ποῦ καὶ πῶς θ' ἀσκηθοῦν οἱ τέλειοι σκοπευταὶ πολεμικῆς βολῆς ἐκ μακρῶν ἀποστάσεων;

Τὰ μέλη τῶν σκοπευτικῶν ἑταιρειῶν θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀσκῶνται εἰς τὰ κατὰ τόπους στρατιωτικὰ σκοπευτήρια καθ' ἃς ἡμέρας καὶ ὥρας εἶναι ταῦτα ἐλεύθερα. Τόσον δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον καὶ αἱ ἑλληνικαὶ σκοπευτικαὶ ἑταιρεῖαι, κατὰ τὸ ἑλβετικὸν καὶ γαλλικὸν σύστημα, πρέπει νὰ διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῶν κατὰ τόπους στρατιωτικῶν ἀρχῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ δὲ ἀγρόται δὲν ἔχουν ἀνάγκην συστηματικῶν σκοπευτηρίων διὰ νὰ ἀσκηθοῦν· θ' ἀρκεσθοῦν, καθὼς οἱ πρόγονοί μας, εἰς τὴν πλάτην τῶν πασχαλινῶν ἀμνῶν καὶ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν πεύκων καὶ τῶν ἐλάτων.

Οὕτω τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τῆς παιδικῆς μέχρι τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας, δύναται νὰ διακανονισθῇ βαθμηδὸν χωρὶς νὰ προσκόψῃ εἰς φραγμοὺς ἀνυπερβλήτους. Δὲν νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὸ οἰκονομικὸν μέρος θὰ παρουσιάσῃ ἐμπόδια δυσυπέρβλητα· ἀρκεῖ νὰ κατανοηθῇ καὶ ἐνταῦθα, ὅτι αἱ δαπάναι πρὸς σκοπευτικὴν ἄσκησιν τῶν πολιτῶν εἶναι κατ' ἐξοχὴν δαπάναι ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης.

*

Πρὸ παντὸς ὅμως ἀπαιτεῖται μακρὰ καὶ ἐπισταμένη μελέτη τοῦ ζητήματος πρὸ τῆς λήψεως οἱωνδήποτε κυβερνητικῶν μέτρων μονομερῶν καὶ πρὸ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν κατὰ τόπους σκοπευτικῶν ἀπαρχῶν, αἱ ὁποῖαι, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀξιέπαινοι, ἀλλὰ δὲν ὠφελοῦν ὅταν γίνωνται ἄνευ ἐνιαίου συστήματος, δύνανται

δὲ νὰ προξενήσουν ἐξ ἀπειρίας καὶ ἀνεπανόρθωτα δυστυχήματα.

Τὴν μελέτην ταύτην θὰ ἠδύνατο ἡ Κυβέρνησις νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἐπιτροπήν, τῆς ὁποίας ἴσον ἀριθμὸν μελῶν θὰ ὁρίσῃ ἓν ἕκαστον τῶν τριῶν ἐνδιαφερομένων Ὑπουργείων: τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τὴν ὥραν αὐτὴν ἀκριβῶς ἀνάλογος ἐπιτροπὴ ἐργάζεται εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς σκοπιμωτέραν διαρρύθμισιν τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν Γάλλων ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν ἕνδεκα ἐτῶν μέχρι τοῦ ὁρίου, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ χεῖρες ἀρχίζουν πλέον νὰ μὴ ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν διὰ νὰ κρατήσουν τὸ ὅπλον.

Ἡ ἐργασία τοιαύτης ἐπιτροπῆς θὰ ἐχρησίμευε διὰ τὴν Κυβέρνησιν ὡς ἀσφαλὴς βάσις διὰ τὸν καταρτισμὸν πλήρους καὶ ἀρτίου νόμου περὶ ὑποχρεωτικῆς, εἰ δυνατόν, σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πρότυπον δὲ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους θὰ ἠκολούθουν βεβαίως κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ οἱ πέραν τῶν ὁρίων αὐτοῦ ὁμογενεῖς.

Τότε, εἰς τὸ σάλπισμα Πανελληνίου συναγερμοῦ δὲν θὰ συρρεύσουν πλέον, ὅπως κατὰ τὸ 1897, ὁμάδες ἐνθουσιώδεις, ἀλλ' ἄμαχοι καὶ ἄχρηστοι εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ἀλλὰ φάλαγγες δεξιῶν σκοπευτῶν. Ἐὰν δέ, πλὴν τῆς σκοπευτικῆς ἱκανότητος, ἔχουν ἀποκτήσῃ καὶ τὴν διὰ σκοπίμου σωματικῆς ἀγωγῆς ἀντοχὴν καὶ τὸ διὰ καταλλήλου παιδεύσεως πειθαρχικὸν φρόνημα, τίποτε δὲν θὰ ἐμποδίζῃ ὅπως ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν μεταβληθοῦν εἰς τελείους στρατιώτας.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΩΤΗ

Μὲ ἐρωτᾶτε πῶς δύνασθε νὰ φανῆτε χρήσιμος εἰς τοὺς γεωργοὺς τοῦ χωρίου σας· ποίας συμβουλὰς πρέπει νὰ δώσητε εἰς αὐτούς, διὰ ν' αὐξήσουν τὰς ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ἐξ ἄλλων ἀγροτικῶν ἔργων καὶ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας προσόδους των.

Θέσατε ἐν πρώτοις ὡς σκοπὸν νὰ παράσχητε εἰς τοὺς γεωργοὺς τόσας μόνον γνώσεις, ὅσαι ἀρκοῦν διὰ ν' αὐξήσουν τὴν ἐτησίαν πρόσοδον ἑκάστου αὐτῶν κατὰ 200 ἔστω μόνον δραχ. κατ' ἔτος. Τοῦτο καὶ μόνον ἂν κατορθώσητε, τὸ ἔργον σας θὰ εἶναι μέγιστον καὶ σπουδαιότατον καὶ ἡ πρὸς τὸ ἔθνος ὑπηρεσία σας ἀνεκτίμητος. Ἂν εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ καὶ μόνον μὲ τὰς 100 ἐν παραδείγματι ἀγροτικὰς οἰκογενείας κατορθώσητε νὰ διαδώσητε καὶ γενικεύσητε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τοῦτο καταγινόμενος καὶ καταστήσητε κτῆμα τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ποιμένων γνώσεις τινὰς πολὺ ἁπλᾶς, ἀλλ' ἱκανὰς νὰ αὐξήσουν τὴν πρόσοδον ἑκάστου αὐτῶν κατὰ 200 μόνον δραχμὰς ἐτησίως, τότε ἡ πρόσοδος ἡ ἐτησία τῶν 100 αὐτῶν δραχμῶν θ' αὐξήσῃ ἐν συνόλῳ κατὰ 20 χιλ. δρ. ἐτησίως, ἑπομένως αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας σεῖς θὰ μεταδώσητε θὰ εἶναι ἓν μόνιμον εἰς τὸ χωρίον κεφάλαιον 200 τοὐλάχιστον χιλιάδων δραχμῶν.

Ἂς ἀρχίσωμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτην βάσιν τῆς καλλιεργείας, ἀπὸ τὸν σπόρον.

Οἱ γεωργοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν γνωρίζουν ἢ δὲν ὑπολογίζουν τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἐκλογῆς τῶν σπόρων, τοὺς ὁποίους σπείρουν εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ νέον φυτόν, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ἐξ ἑνὸς σπόρου μετὰ τὴν ἀναβλάστησίν του, πρὶν ἀκόμη ἀποκτήσῃ ῥίζας ἐπαρκεῖς διὰ ν' ἀντλήσῃ τὴν τροφήν του ἐκ τῆς γῆς, τρέφεται ἐξ ὑλικῶν, τὰ ὁποῖα περιέχονται ἐντὸς τοῦ

σπόρου. Ἐπομένως, ὅσον ὡριμώτερος καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένος εἶναι ὁ σπόρος, τόσον ἀφθονώτερον τρέφεται ἐξ αὐτοῦ τὸ πρῶτον φυτάριον. Ἐκτὸς δὲ τούτου, εἰς τὸν τελείως ἀνεπτυγμένον σπόρον τὸ ἔμβρυον τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου μέλλοντος φυτοῦ εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένον. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν καλὸν σπόρον ἐξέρχεται φυτάριον ἀμέσως ἐξ ἀρχῆς ζωηρότερον, καὶ ἀφ' οὗ ἐξέλθῃ τοῦ σπόρου καὶ πρὶν ἀκόμη λάβῃ τροφὴν ἐκ τῆς γῆς, ἀντλεῖ ἐκ τοῦ καλοῦ σπόρου τροφὴν ἀφθονωτέραν καὶ ἀναπτύσσεται οὕτω ταχύτερον καὶ εὐρωστότερον.

Ἐὰν σπείρητε εἰς ἓν μέρος τοῦ κήπου 100 κόκκους σπόρου σίτου ἀτροφικοὺς (λισθοὺς, ζαρωμένους) μικρούς, ἐλαφρούς, ὄχι ὅσον πρέπει λείους, καὶ παραπλεύρως αὐτῶν ἄλλους 100 κόκκους τοῦ αὐτοῦ μὲν εἴδους σίτου ἀλλὰ βαρεῖς, χονδρούς, λείους καὶ τελείως ἐν γένει ἀνεπτυγμένους, θὰ παρατηρήσητε, ὅτι ἐκ τῆς δευτέρας αὐτῆς κατηγορίας τῶν καλῶν σπόρων θὰ προκύψουν φυτὰ σίτου ἀσυγκρίτως ζωηρότερα, ὑψηλότερα, μὲ πλατύτερα φύλλα, μὲ μεγαλείτερον καὶ ἐν τέλει πολυκαρπότερον στάχυν. Ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὸν σῖτον, τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ φυτά, εἰς τὸν ἀραβόσιτον, εἰς τὴν κριθήν, εἰς τὰ ὄσπρια κ.λ.π. Καὶ ὅ,τι θὰ παρατηρήσητε εἰς τὸ μικρὸν ἐν τῷ κήπῳ σας πείραμα, τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν γεωργῶν μας. Ὁ σῖτος παράγεται ἀφθονώτερος εἰς τὸν αὐτὸν ἀγρόν, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς κλιματολογικοὺς ὅρους καὶ μὲ τὴν αὐτὴν καλλιέργειαν, ὅταν προέρχηται ἀπὸ σπόρον ἐντελῶς ὥριμον, καλῶς θρεμμένον, χονδρόν, βαρὺν καὶ λεῖον. Σᾶς παρακαλῶ νὰ περιεργασθῆτε τοὺς σπόρους, τοὺς ὁποίους σπείρουν οἱ γεωργοί μας, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι οἱ κόκκοι των ἢ ὅλοι ἢ πολλοὶ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀτροφικοί. Δι' αὐτὸ καὶ παράγουν στάχυς ἢ κατὰ τὸ ὅλον μικροὺς καὶ μὲ ὀλίγον καρπὸν ἢ μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν θὰ εἶναι ἐλαττωματικοί, μὲ πενιχρὰν ἀπόδοσιν.

Ὁ γεωργός, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ κάμητε τὴν παρατήρησιν νὰ σπείρῃ σπόρον ἐκ τοῦ συνειθισμένου ἐν ἑκάστῳ τόπῳ εἴδους σίτου, τὸν σχετικῶς ὡς πρὸς τὸ εἶδός του βαρύτερον, τὸν χονδρότερον, τὸν μὲ ἐπιφάνειαν λείαν, τὸν περιέχοντα ἀναμιξ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρους κόκκους ἀτροφικοὺς καὶ ὀλιγωτέρους σπόρους ζιζανίων, καί, εἰ δυνατόν, ἐντελῶς ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τοὺς ἐλατ-

τωματικοὺς κόκκους σίτου ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀχρήστους καὶ ἐπιβλαβεῖς σπόρους τῶν ζιζανίων, θὰ σᾶς εἴπῃ, ὅτι δὲν ἔχει πολὺ νὰ κάμῃ ὁ σπόρος καὶ ὅτι ἀπὸ τὸν καιρὸν ἐξαρτᾶται νὰ γίνῃ ἡ ἐσοδεία καλὴ ἢ κακή. Πρέπει τότε ν' ἀποκριθῆτε, ὅτι βεβαίως ὁ καιρὸς ἔχει μεγίστην σημασίαν, ὅσην ἔχει καὶ ἡ φύσις τοῦ ἀγροῦ καὶ ὁ τρόπος τῆς καλλιεργείας τοῦ ἀγροῦ καὶ ἡ ἐποχὴ ἀκόμη τῆς σπορᾶς, ἀλλ' ὅτι μὲ τὸν καλὸν καιρὸν καὶ μὲ ὅλας τὰς ἄλλας καλὰς περιστάσεις ὁ καλὸς σπόρος θὰ δώσῃ ἐσοδείαν ἀκόμη ἀνωτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν θὰ δώσῃ ὁ κακὸς σπόρος. Καὶ τἀνάπαλιν, ἂν ἔχωμεν δυστυχίαν καιροῦ, κακὸν ἀγρόν, κακῶς καλλιεργημένον, ὁ κακὸς σπόρος θὰ δώσῃ ἀκόμη χειρότερα ἀποτελέσματα ἢ ὅσα θὰ δώσῃ ὁ καλὸς σπόρος.

Ἔχομεν ἐπὶ παραδείγματι μίαν κακὴν χρονιὰν ἀποτυχίας τοῦ σίτου εἰς ὡρισμένον ἀγρὸν ἕνεκα καιρικῶν αἰτίων δυσμενῶν. Ἐὰν εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτὸν εἴχομεν σπείρῃ εἰς τὸ ἥμισυ μέρος τῆς ἐπιφανείας του καλὸν σπόρον καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἥμισυ κακόν, ἡ ἐσοδεία θὰ εἶνε κακὴ καὶ εἰς τὸ ἓν καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος, ἀλλ' εἰς τὸ πρῶτον μέρος πάλιν θὰ ἔχωμεν μικρὰν διαφοράν. Ἂν λόγου χάριν ὁ σῖτος τοῦ κακοῦ σπόρου θὰ δώσῃ ἐσοδείαν μόνον 30 ὀκάδων τὸ στρέμμα, ὁ σῖτος τοῦ καλοῦ σπόρου θὰ δώσῃ 40.—Τὸ αὐτὸ θὰ παρατηρηθῇ καὶ ἐπὶ εὐνοϊκοῦ καιροῦ εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀγρόν. Θὰ εἶναι μὲν καλὴ ἡ ἐσοδεία τοῦ σίτου καὶ ἐκ τοῦ καλοῦ καὶ ἐκ τοῦ κακοῦ σπόρου, ἀλλ' ἂν ἐκ τοῦ κακοῦ σπόρου θὰ ἔχωμεν 120 λ.χ. ὀκ. σίτου τὸ στρέμμα, ἐκ τοῦ καλοῦ θὰ ἔχωμεν 140 καὶ 150 ὀκ. Πάντοτε θὰ ὑπάρχῃ μία διαφορὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σπουδαία εἰς τὰ ἀποτελέσματα κατὰ 10, κατὰ 20 καὶ κατὰ 30 ἀκόμη ἐπὶ τοῖς 100. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄδικον ὁ γεωργὸς νὰ χάνῃ ἕνεκα κακῆς ἐκλογῆς τοῦ σπόρου 10 καὶ 20 καὶ 30 ἐπὶ τοῖς 100 ἐπὶ τῆς παραγωγῆς του; Ἂν λ.χ. ἀντὶ νὰ παραγάγῃ 200 λ.χ. κοιλὰ σίτου, παραγάγῃ 150 καὶ 170, ἔστω καὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἐλαττωματικότητος τοῦ σπόρου, εἶναι ἄρά γε ἀσήμαντος μία διαφορὰ ἀπὸ 30 καὶ ἀπὸ 50 κοιλὰ εἰς τὴν ὅλην παραγωγήν του, τουτέστι μία ζημία ἀπὸ 200, ἀπὸ 300 καὶ ἀπὸ 350 δραχμὰς τὸ ἔτος;

Εἰπέτε λοιπὸν μετ' ἐπιμονῆς καὶ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τοὺς γεωργοὺς νὰ προσέχουν πολὺ εἰς τὸν σπόρον. Ἂν δὲν ἔχουν

καλὸν εἰς τὴν ἰδικήν των ἀποθήκην, ἂς ζητήσουν σπόρον καλὸν ἀπὸ ἄλλον γεωργὸν ἢ ἀπὸ ἄλλο χωρίον, χωρὶς νὰ φεισθοῦν κόπων καὶ μικρᾶς δαπάνης πρὸς προμήθειαν τοιούτου σπόρου τοῦ αὐτοῦ μὲν εἴδους σίτου, οἷον συνηθίζει ὁ τόπος, ἀλλὰ πάντοτε τὸν καλῶς θρεμμένον, χονδρόν, βαρύν, λεῖον καὶ καθαρὸν ἀπὸ ζιζάνια, καὶ ἂν τιμᾶται καὶ 5 καὶ 10 ἀκόμη λεπτὰ τὴν ὀκὰν περισσότερον.

Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὁ γεωργός, ἂν θέλῃ νὰ κερδίζῃ περισσότερον ἐκ τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου καὶ τὸ ἑξῆς ἄριστον μέτρον. Κατὰ πᾶν ἔτος νὰ στέλλῃ τὰ παιδία του εἰς τοὺς ἀγρούς του κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ νὰ συλλέγουν τοὺς χονδροτέρους καὶ ὡραιοτέρους στάχυς μὲ μεγάλην ἐπιμονὴν καὶ ἀμέσως νὰ τοὺς δένουν εἰς δεμάτια. Αὐτὰ τὰ ὀλίγα δεμάτια, τὰ τοιουτοτρόπως διαλεγμένα, ἀφ' οὗ ξηρανθοῦν εἰς τὸν ἥλιον, τίθενται χωριστὰ εἰς μίαν ἀποθήκην καὶ ἐκεῖ τὰ γυναικόπαιδα κόπτουν τὰς κορυφὰς καὶ τὸ κάτω ἄκρον τῶν σταχύων καὶ κρατοῦν μόνον τὸ μέσον μέρος ἐξ αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει τοὺς χονδροτέρους καὶ ὡραιοτέρους κόκκους. Αὐτὰ τὰ μέσα τεμάχια τῶν σταχύων κοπανίζουν χωριστὰ καὶ παρασκευάζουν τοιουτοτρόπως ὀλίγας ἔστω ὀκάδας ἀρίστου σπόρου σίτου, 15 — 20 λ.χ. ὀκάδας ἐπὶ παραδείγματι, διότι εἶναι δύσκολον νὰ κάμῃ τις πολὺν σπόρον διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ. Αὐτὰς τὰς 15—20 ὀκ. σπείρουν ἐγκαίρως καὶ ὀλίγον ἀραιὰ εἰς ἀγρὸν καλῶς καλλιεργημένον καὶ γόνιμον, ὀλίγον ἀραιότερα τοῦ συνήθους καὶ βοτανίζουν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, τὸν θερίζουν δὲ καὶ τὸν ἁλωνίζουν χωριστά. Δυνατὸν νὰ προέλθουν ἀπὸ τὸν τοιοῦτον σπόρον τὸ προσεχὲς ἔτος 150, 200 ἢ 300 ὀκ. σίτου ἀρίστου διὰ σπόρον.

Ἀλλ' ὄχι μόνον πρέπει κατ' ἔτος νὰ παρασκευάζῃ ὁ γεωργὸς τὸ «καθαροσπόρι» του, ἀλλ' ἐπὶ πλέον ὁ πολὺς σπόρος, ὁ ὁποῖος σπείρεται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἀγρῶν του, πρέπει πάντοτε νὰ κοσκινίζηται διὰ τῆς μηχανῆς, τῆς λεγομένης σιτοκαθαριστικῆς, ἡ ὁποία καθαρίζει τὸν σῖτον τελείως ἀπὸ ὅλα τὰ ζιζάνια (εἶραν, ἀγριόβικον, παπαροῦναν, ἀγριοβρόμην, σινᾶπι κλ.) καὶ ἐπὶ πλέον χωρίζει τὸν σῖτον εἰς 3 ποιότητας, α') εἰς χονδροὺς κόκκους τοὺς ἀρίστους διὰ σπόρον, β') εἰς μετρίου

μεγέθους κόκκους καθαροὺς δι' ἄλεσμα, καὶ γ') εἰς ἀτροφικοὺς κόκκους (ἀνεμίδα) διὰ τὰς ὄρνιθας.—Μία τοιαύτη μηχανὴ τιμᾶται 450 δρ. περίπου. Ἀλλ' ὁ γεωργὸς δὲν δύναται ἐξ ἰδίων νὰ ἀγοράσῃ μίαν τοιαύτης ἀξίας μηχανήν· δύναται ὅμως κάλλιστα νὰ ἀγοράσῃ αὐτὴν τὸ ταμεῖον τῆς κοινότητος ἢ τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου ἢ ὅλοι οἱ γεωργοὶ τοῦ χωρίου, μίαν κοινὴν δι' ὅλους, ἢ ὁ σύλλογος τῶν γεωργῶν τοῦ χωρίου. Διότι μία τοιαύτη μηχανὴ ἀρκεῖ δι' 100 γεωργούς, ἀφ' οὗ καθαρίζει 2 χιλ. ὀκ. σίτου τὴν ἡμέραν. Ἂν ἀγοράσῃ αὐτὴν ἡ ἐκκλησία ἢ εἷς ἐργολάβος, θὰ καθαρίζῃ εἰς 2 μῆνας 100 χιλ. τοὐλάχιστον ὀκάδας σίτου, μὲ 2 ἀνθρώπους, καὶ ἂν κρατῇ ὡς ποσοστὸν 3 ἐπὶ τοῖς 100 διὰ τὸ δικαίωμα τῆς μηχανῆς, θὰ ἐσοδεύσῃ 3 χιλ. ὀκ. σίτου ἀξίας 1000 δραχ. ἤτοι ἐντὸς τοῦ ἔτους θὰ καλύψῃ δύο φορὰς τὴν ἀξίαν τῆς μηχανῆς ἢ ἔστω τὸ ὀλιγώτερον 500 δρ. διὰ νὰ ἔχῃ ἔπειτα τὴν μηχανὴν δωρεὰν καὶ νὰ ἐσοδεύῃ κατ' ἔτος 500 τὸ ὀλιγώτερον δραχμὰς ἀπὸ τοὺς γεωργούς, τῶν ὁποίων θὰ καθαρίζῃ τὸν σῖτον μὲ δικαίωμα 3 ἐπὶ τοῖς 100.

Ἀλλ' ἡ ὠφέλεια δὲν θὰ εἶναι μόνον διὰ τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας, θὰ εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα διὰ τὸ χωρίον. Διότι, ἂν εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ τῶν 100 γεωργῶν σπείρουν ἀπὸ 500 ὀκ. σπόρον σίτου ἕκαστος κατ' ἔτος, μὲ σπόρον τόσον διαλεγμένον καὶ τόσον καθαρὸν διὰ τοῦ σταχυολογήματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μηχανῆς αὐτῆς, οἱ 100 θὰ σπείρουν ὅλοι ὁμοῦ 50 χιλ. ὀκάδας σπόρον σίτου εἰς 3 ἕως 5 χιλ. στρέμματα ἀγρῶν. Καὶ ἕκαστον στρέμμα θὰ δώσῃ τότε τὸ ὀλιγώτερον 15 ὀκ. σίτου ἐπὶ πλέον, ἑπομένως θὰ παραχθῇ εἰς ὅλον τὸ χωρίον ἓν πλεόνασμα σίτου 45 χιλ. μέχρις 75 χιλιάδων ὀκάδων ἀξίας 15 μέχρις 25 χιλιάδων δραχμῶν.

Ὀλίγον σᾶς φαίνεται νὰ κερδίζῃ ἓν χωρίον ἀπὸ μίαν μηχανὴν 450—500 δραχ. ἐφάπαξ 15 ἕως 25 χιλ. δραχ. τὸ ἔτος; Αὐτὸ εἶνε θαῦμα. Καὶ ἐν τούτοις εἶνε πραγματικόν. Καὶ πρέπει νὰ μὴ παύσητε ἐνεργοῦντες, ὅπως τὸ χωρίον ἀποκτήσῃ τοιαύτην μηχανήν.

Ναύπλιον.

ΣΠΥΡ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Οἱ λόγιοι συνήθως δὲν ἔχουσιν ἀρκετὴν γνῶσιν τῶν φυσικῶν καὶ φυσικοϊστορικῶν ἐπιστημῶν. Οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτε ταχέως γράφοντες δὲν δύνανται νὰ προσέχωσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ διηγήματα καὶ εἰς τὰ ποιήματα αὐτῶν ἀπαντῶμεν σφάλματα καὶ συγχύσεις σχεδὸν ἀπιστεύτους.

Προτίθεμαι ν' ἀναφέρω τινας. Τὸ τοιοῦτον δέ, ἐλπίζω, θὰ πείσῃ τοὺς λογίους, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχωσι καὶ γνώσεις τινὰς ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἢ προτοῦ δημοσιεύσωσί τι νὰ δίδωσι πρὸς ἐπιθεώρησιν τὰ χειρόγραφα αὐτῶν εἰς εἰδικόν, ὅταν ἔχωσι τὴν ἀπαίτησιν νὰ παρουσιάσωσι πρὸ ἡμῶν περιγραφὰς τῆς φύσεως ἢ φράσεις σχετιζομένας πρὸς φυσικὰ φαινόμενα.

*

Ἂς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοὺς ποιητάς μας:

Τώρα ποῦ χαμοκέρασα μοσχοβολοῦν σ' τὴ φτέρη
κι' ἀνοίγει τἄνθη ἡ μυγδαλιὰ
καὶ κρυφοσμίγουν τὰ πουλιὰ
καὶ παίζουν ταῖρι, ταῖρι.

Θέλει βεβαίως ὁ ποιητὴς νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ἄνοιξιν καὶ παριστᾷ ὡς σύγχρονα γεγονότα τελούμενα κατ' ἐποχὰς ἀπεχούσας ἀλλήλων. Διότι ἡ ἀμυγδαλῆ ἀνθεῖ σχεδὸν πάντοτε τὸν *Ἰανουάριον*, τὰ πτηνὰ συζεύγνυνται τὸν *Μάρτιον* καὶ ἡ χαμαικέρασος καρποφορεῖ τὸν *Μάϊον καὶ Ἰούνιον*.

Δρέψατε πάλιν, ἐρασταὶ εὐδαίμονες, *νάρκίσσους*
Εἰς τοῦ Μαΐου τοὺς φαιδροὺς κ' εὐώδεις παραδείσους.

Χάριν βεβαίως τῆς ὁμοιοκαταληξίας ἐτέθησαν οἱ νάρκισσοι, διότι ἄλλως ὁ ποιητὴς τῶν στίχων, ὅτε ἔζη, πλειστάκις ἐθεάθη φέρων κατὰ *Ἰανουάριον* εἰς τὴν κομβιοδόχην του ἄνθη ναρκίσσου, τοῦ κοινῶς λεγομένου *ζαμπάκι*.

Ἄλλος ἔχει *Ἀηδόνας* μινυρομένας κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα.

Ἕτερος ἐκ τῶν νεωτέρων τὰ ἴα ἀγνοῶν καὶ μὴ γνωρίζων, ὅτι ταῦτα εἶναι οἱ *μενεξέδες*, λέγει ὅτι ἔδρεψεν ἴα ἀπὸ τοῦ *στελέχους*.

Ἕτερος ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ, διότι ἔκτοτε κατέστη θαυμάσιος ποιητὴς εἰς ξενικὴν ὅμως γλῶσσαν, παρουσιάζει τὰς τρυγόνας ᾀδούσας.

Ἕτερος τέλος τοποθετεῖ τοὺς κορυδαλλοὺς ἐπὶ τῶν δένδρων.

*

Τὰ παθήματα ὅμως ταῦτα δὲν εἶναι μόνον ἴδια εἰς τοὺς ἡμετέρους λογίους, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένους, ὡς ἀναγινώσκομεν εἰς ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς ἐπιστημονικὸν περιοδικόν, ἐξ οὗ παραλαμβάνομεν ὀλίγα τινὰ εἰς ἄκρον διδακτικὰ καὶ περίεργα.

Εἰς τὰ *Λατινικὰ ὄργια*, ἔργον τοῦ Γάλλου Champsaur, παρίσταται εἰκὼν πραγματικὴ τῆς αὐτοκρατορουμένης Ῥώμης. Τὸ ἔργον ἱστορεῖ τὰ συμβάντα κατὰ τὸ ἔτος 48 μ. Χ. ὡς ὁ συγγραφεὺς σημειοῖ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ. Λοιπὸν ἐν σελίδι 148 γράφει: «Ἡ Νεάπολις, ἐν ᾗ ὁ τρυγητὸς εἶναι ἄφθονος ἕνεκα τοῦ θειώδους καὶ γονίμου ἐδάφους, ὅπερ ὁ Βεσούβιος διαρκῶς ἀπειλεῖ διὰ τοῦ κρατῆρός του τοῦ καπνίζοντος ἐν ἡμέρᾳ καὶ φλόγας ἐκπέμποντος τὴν νύκτα». Ἀλλ' ὁ Βεσούβιος δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ, διότι ἡ πρώτη ἔκρηξις ἐγένετο τὸ ἔτος 79 μ. Χ.

Ἄλλοι ἀναχρονισμοὶ δημοσιεύονται ἐννοούμενοι μόνον ὑπὸ τῶν φυσιοδιφῶν:

Περιγράφει *Ἀκακίας μὲ τὰ βοτρυώδη λευκά των ἄνθη*· ἐν ᾧ αἱ Ἀκακίαι εἰσήχθησαν εἰς Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς τῷ 1601.— Περαιτέρω περιγράφει *Εὐκαλύπτους μὲ τὰ δρεπανοειδῆ αὐτῶν φύλλα*· ἐνῷ γνωστὸν εἶναι ὅτι τὰ δένδρα ταῦτα ἐξ Αὐστραλίας εἰσήχθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην μόλις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐπίσης ἀναφέρει ὡς καλλιεργουμένην ἐν Ῥώμῃ τὴν Φούξιαν καὶ τὴν Μαγιόλιαν, ὧν ἡ πρώτη εἰσήχθη εἰς Εὐρώπην ἐκ τῆς Χιλῆς καὶ ἡ δευτέρα ἐκ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

*

Οὐ μόνον δὲ οἱ λόγιοι, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ οἱ ζωγράφοι εἰς τοιαῦτα λάθη ὑποπίπτουσι.

Τίς δὲν εἶδεν εἰκόνα τινὰ παριστάνουσαν τὴν Ἀκρόπολιν ὡς εἶχε τὸ πάλαι, καὶ τῆς ὁποίας τὰ πέριξ στολίζουσιν ἄφθονοι *Ἀγάβαι*, φυτὰ δηλαδὴ εἰσαχθέντα εἰς Εὐρώπην ἐξ Ἀμερικῆς κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα καὶ εἰς Ἀθήνας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος!

*

Ποία ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν νεωτέρων καὶ παλαιοτέρων! Οἱ παλαιότεροι ζῶντες πλησιέστερον πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀντιλαμβανόμενοι ὀρθότερον τὰ διάφορα αὐτῆς φαινόμενα, μὴ παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς φαντασίας τόσον εὐκόλως, μηδὲ χάριν τοῦ μέτρου ἢ τῆς ὁμοιοκαταληξίας θυσιάζοντες τὰ πράγματα, εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀψευδεῖς μάρτυρες, καὶ συχνότατα αἱ περιγραφαὶ τοῦ Ὁμήρου δύνανται νὰ δοθῶσιν ὡς ὁρισμοὶ τῆς φύσεως. Οὕτω πολλάκις εἰς ἀγγλικὰ συγγράμματα φυσικῆς ἱστορίας ἀπαντῶμεν ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ εἰς τὴν περιγραφὴν ταπεινοτάτων ζώων. Τόσον καλῶς παρετήρει καὶ διετύπου τὰ πράγματα.

Ἐνῷ οἱ νεώτεροι, ἐξ ἀκοῆς μανθάνοντες μίαν λέξιν σχετιζομένην πρὸς τὴν φύσιν καὶ εὑρίσκοντες ταύτην εὐχάριστον εἰς τὴν ἀκοὴν ἢ κατάλληλον διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς ὁμοιοκαταληξίας, ἀμέσως τὴν παραθέτουσιν, ἀδιαφοροῦντες ἂν ἔχῃ τὸν τόπον της.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΡΩΣΚΙΝ

Ἡ ἀρετὴ δὲν συνίσταται εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν πράξεως, ἡ ὁποία ἀμέσως εὑρίσκει καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἢ ἡ ὁποία ἐν γένει ἀνταποδίδεται εὐθὺς εἰς σὲ τὸν ἐνάρετον. Αὐτὸ ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ἢ νὰ μὴ γίνῃ. Μίαν ἡμέραν θὰ ἔλθῃ ἡ ἀμοιβή· ἀλλ' ὁ ζωτικὸς ὅρος τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀρετῆς, εἶναι νὰ εὑρίσκῃ εὐχαρίστησιν καὶ ἱκανοποίησιν ἁπλῶς εἰς τὴν ἰδίαν της πρᾶξιν καὶ νὰ θέλῃ ἡ ἀμοιβή της νὰ δίδεται μᾶλλον εἰς ἄλλους.

*

Ἐὰν δὲν τὸ αἰσθανθῇς, εἶναι ἀδύνατον διὰ λόγων νὰ ἐκφράσῃς μὲ ποίας θείας γραμμὰς καὶ μὲ ποῖον φῶς ἡ ἐνεργὸς εὐσέβεια καὶ ἡ ἀγάπη μεταμορφώνουν καὶ καταυγάζουν τὴν τραχυτέραν καὶ ψυχροτέραν φυσιογνωμίαν, οὔτε εἰς ποῖον σκότος βυθίζεται ἡ πλέον χαρίεσσα μορφὴ διὰ τοῦ μαρασμοῦ αὐτῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀρετή, τῆς ὁποίας ἡ ἐξάσκησις νὰ μὴ χαράσσῃ νέον κάλλος ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων χαρακτηριστικῶν.

*

Τελεία δικαιοσύνη εἶναι πράγματι τόσον ἀνέφικτος, ὅσον καὶ τελεία ἀλήθεια. Ἀλλ' ὁ δίκαιος ἄνθρωπος διακρίνεται ἀπὸ τὸν ἄδικον ἐκ τοῦ πόθου καὶ τῆς ἐλπίδος τῆς δικαιοσύνης, ὅπως καὶ ὁ φίλος τῆς ἀληθείας διακρίνεται ἀπὸ τὸν φίλον τοῦ ψεύδους ἐκ τοῦ πόθου καὶ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀληθείας. Ἀλλά, καίτοι εἶναι ἀνέφικτος ἡ τελεία δικαιοσύνη, ἐν τούτοις δύναται ν' ἀποκτηθῇ τόση δικαιοσύνη, ὅση ἀπαιτεῖται πρὸς πρακτικὴν ἐφαρμογὴν ὑπ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπιθυμοῦν.

*

Ὅσην δήποτε φρόνησιν καὶ ἂν ἔχῃ, εἶναι ἄφρων ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν ἀναγνωρίζει κύριον, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶπε μὲ τὸν λογισμόν του: Δὲν ὑπάρχει Θεὸς—δὲν ὑπάρχει Νόμος. Ὁ σοφὸς ἀναγνωρίζει κύριον. Καὶ ἂν μὲν ἔχῃ ταπεινοτέραν σοφίαν, ἀναγνωρίζει ταπεινότερον κύριον, ἂν δὲ ὑψηλοτέραν, ὑψηλότερον κύριον, ἀλλὰ πάντοτε ἓν Ὄν ὑπέρτερον ἑαυτοῦ—ἕνα Νόμον ἀνώτερον τοῦ ἰδικοῦ του, Νόμον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ, νὰ διδαχθῇ, νὰ ἀγαπηθῇ καὶ νὰ ἐπιβληθῇ. Διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν ὅμως τὸν Νόμον αὐτὸν ὀφείλομεν κατὰ πρῶτον δι' ὅλων μας τῶν δυνάμεων ν' ἀρχίσωμεν μὲ τὴν ὑπακοήν. Ὑπάκουε καὶ ἔχεις τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ εὕρῃς μίαν ἡμέραν εἰς ποῖον εἶναι προτιμότερον νὰ ὑπακούῃς.

Μετάφρασις Θ. Φ.

ΔΙΟΚΛΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΙΕΓΚΙΕΒΙΤΖ

Ὁ θεῖος Ὕπνος εἶχε διαχύσῃ τὴν γαλήνην του ἐπὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τοιαύτη ἐπεκράτει σιωπή, ὥστε ἠδύνατο κανεὶς ν' ἀκούσῃ τὴν ἀναπνοὴν τῆς κοιμωμένης πόλεως. Οἱ λόφοι, ἡ Ἀκρόπολις, οἱ ναοί, οἱ ἐλαιῶνες καὶ τὰ μαῦρα ἄλση τῶν κυπαρίσσων, ὅλα ἐφαίνοντο ναρκωμένα ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης. Ἔπαυσαν αἱ κρῆναι νὰ ρέουν· πλησίον τῶν πυλῶν ἀπεκοιμήθησαν οἱ Σκύθαι φρουροί. Κοιμᾶται ἡ πόλις. Ἡ χώρα ὅλη κοιμᾶται.

Μόνος ὁ νεαρὸς Διοκλῆς ἠγρύπνει. Ἐστήριζε τὸ μέτωπον εἰς τοὺς πόδας τῆς Παλλάδος, ἡ ὁποία ὑψοῦται ἀπαστράπτουσα εἰς τοὺς κήπους τοῦ Ἀκαδήμου. Περιέβαλε τὰ γόνατα τῆς θεᾶς μὲ τοὺς βραχίονάς του καὶ ἀνεφώνησεν:

— Ἀθηνᾶ! Ἀθηνᾶ! σύ, ἡ ὁποία ἄλλοτε πρώτη ἐπεφάνης εἰς τοὺς θνητούς, ἄκουσέ με. Λάβε οἶκτον δι' ἐμὲ καὶ εἰσάκουσε τὴν προσευχήν μου.

Καὶ ἀποσύρων τὸ μέτωπον ἀπὸ τὸ μαρμάρινον βάθρον τοῦ ἀγάλματος, ἤγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς Παρθένου, τὸ ὁποῖον μία λεπτὴ ἀκτὶς ἐφώτιζε καὶ ἐλάμπρυνεν. Ἀλλὰ μόνη ἡ σιωπὴ ἀπεκρίνετο. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐλαφρὰ αὔρα, ἡ ὁποία συνήθως τὴν ὥραν ἐκείνην πνέει ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εἶχε παύσῃ. Ἐπάνω εἰς τὰ δένδρα δὲν ἐσείετο φύλλον.

Ἡ καρδία τοῦ νέου ἐπλημμύρησεν ἀπὸ θλῖψιν ἄπειρον. Ἀπὸ τοὺς βεβαρημένους ὀφθαλμούς του δάκρυα ἔρρευσαν εἰς τὸ ὡραῖόν του πρόσωπον. Καὶ εἶπεν ἱκετεύων:

— Σὲ μόνον, σὲ μόνον λατρεύω καὶ θέλω νὰ ὑμνήσω πρὸ πάσης ἄλλης θεότητος. — Ναί, σὲ μόνην, ὦ Δέσποινά μου! Ἀλλὰ σὺ ὁμοῦ μὲ τὸν πόθον, τοῦ ὁποίου ἡ φλὸξ μὲ κατακαίει, ἔβαλες τὴν βάσανον αὐτὴν εἰς τὴν καρδίαν μου. Σβύσε λοιπὸν τὴν φλόγα αὐτὴν ἢ κόρεσέ την, ὦ θεία! Γνώρισέ μου τὴν Ὑπάτην Ἀλήθειαν, τὴν Ἀλήθειαν τῶν Ἀληθειῶν, τὴν ψυχὴν παντὸς

πράγματος, διὰ νὰ προσφέρω εἰς αὐτὴν ὡς θυσίαν τὴν ζωὴν καὶ τὰ θέλγητρά της. Χάριν αὐτῆς θ' ἀπαρνηθῶ τὰ πλούτη, θὰ θυσιάσω εἰς αὐτὴν τὴν νεότητα, τὸ κάλλος καὶ τὸν ἔρωτα καὶ τὴν εὐδαιμονίαν καὶ τὴν δόξαν ἀκόμη, τὴν ὁποίαν οἱ θνητοὶ θεωροῦν ὡς τὴν ὑπερτάτην εὐτυχίαν καὶ τὴν μεγαλειτέραν τῶν θεῶν εὔνοιαν.

Ἐστήριξε καὶ πάλιν τὸ μέτωπον ἐπὶ τοῦ μαρμάρου καί, ὅπως ὁ καπνὸς τοῦ λιβανωτοῦ ἀνέρχεται ἀπὸ τὰ ἱερὰ θυμιατήρια, οὕτω ἡ προσευχὴ διεχύθη ἀπὸ τὴν ψυχήν του. Ἔχασε τὴν συναίσθησιν ὅλων τῶν ἐπιγείων, λησμονῶν ποῦ ἦτο καὶ τί ἔκαμνεν· εἰς ἔκστασιν βυθισμένος, δὲν εἶχε πλέον συνείδησιν, παρὰ ἑνὸς μόνου πόθου καὶ μιᾶς μόνης ἰδέας: ὅτι παράκλησις τόσον ἔνθερμος δὲν θὰ ἔμενε χωρὶς ἀπάντησιν.

*

Καὶ πράγματι ἡ ἀπάντησις ἠκούσθη.

Οἱ λεπτοὶ κλάδοι τῶν ἐλαιῶν ἐσείσθησαν. Αἱ κορυφαὶ τῶν κυπαρίσσων ἐλυγίσθησαν· ὡς νὰ εἶχε πνεύσῃ νυκτερινὴ αὔρα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ θροῦς τῶν ἐλαιῶν καὶ ὁ τριγμὸς τῶν αἰχμηρῶν φύλλων τῶν κυπαρίσσων μετεβλήθησαν εἰς φωνὴν ἀνθρωπίνην, ἡ ὁποία ἀπήχησεν εἰς τὸν ἀέρα καθ' ὅλον τὸν κῆπον, ὡς ἐὰν πλῆθος ὁλόκληρον πανταχόθεν ἐφώναζεν ὁμοφώνως:

— Διοκλῆ! Διοκλῆ!

Ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τὴν ἔκστασίν του ὁ νεανίας ἀνετριχίασεν. Ἐνόμισεν ὅτι οἱ σύντροφοί του τὸν ἀνεζήτουν καὶ περιέφερε γύρω τὸ βλέμμα.

— Ποῖος μὲ κράζει; ἠρώτησεν.

Καὶ ἰδού, χεὶρ μαρμαρίνη ἔψαυσε τὸν ὦμόν του.

— Μ' ἐκάλεσες;... εἶπεν ἡ Θεά. Ἡ προσευχή σου εἰσηκούσθη, ἰδοὺ ἐγὼ πλησίον σου.

Αἱ τρίχες τοῦ Διοκλέους ὠρθώθησαν ἀπὸ ἱερὸν φόβον. Γονυπετήσας, τοῦτο μόνον ἠδυνήθη νὰ εἴπῃ ἔντρομος καὶ ἔξαλλος:

— Σὺ πλησίον μου! σὺ ἡ Ἀκατάληπτος, ἡ Φοβερά, ἡ Ἀνέκφραστος!

Ἐκείνη τὸν ἐπρόσταξε νὰ ἐγερθῇ καὶ ἐξηκολούθησε:

— Θέλεις νὰ γνωρίσῃς τὴν Ὑπερτάτην Ἀλήθειαν, τὴν

Μόνην. Ἐκείνην, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου καὶ ἡ οὐσία τῶν πάντων. Μάθε ὅμως, ὅτι μέχρι τοῦδε κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Δευκαλίωνος δὲν τὴν εἶδε χωρὶς τοὺς πέπλους, οἱ ὁποῖοι τὴν κρύπτουν καὶ αἰωνίως θὰ τὴν κρύπτουν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἴσως ἀκριβὰ θὰ πληρώσῃς τὴν παράτολμον ἐπιθυμίαν σου. Ἀλλὰ μὲ ἐξώρκισας εἰς τὴν ζωήν σου. Εἶμαι πρόθυμος νὰ σὲ βοηθήσω, ἂν χάριν τῆς Ἀληθείας αὐτῆς ἀπαρνηθῇς τὰ πλούτη, τὰς τιμάς, τὸν ἔρωτα καὶ αὐτὴν τὴν δόξαν, ἡ ὁποία, τὸ εἶπες, ἀποτελεῖ τὸ ὑπέρτατον τῶν θεῶν δῶρον.

— Ἀπαρνοῦμαι τὸν κόσμον ὅλον καὶ αὐτὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀνέκραξεν ὁ Διοκλῆς.

Αἱ κυπάρισσοι καὶ αἱ ἐλαῖαι ἔμειναν κεκλιμέναι ἐνώπιον τῆς παντοδυνάμου κόρης τοῦ Διὸς καὶ ἡ θεὰ ἐφαίνετο διστάζουσα.

Ἐπὶ τέλους ὡμίλησεν:

— Ἀλλὰ καὶ σὺ δὲν θὰ τὴν ἰδῇς εὐθὺς ἀμέσως. Κατ' ἔτος θὰ σὲ φέρω πλησίον της, μίαν νύκτα καθὼς τὴν σημερινήν. Εἰς ἑκάστην ἐμφάνισίν της θ' ἀφαιρῇς ἕνα τῶν πέπλων της καὶ θὰ τὸν ῥίπτῃς ὄπισθέν σου. Χάρις εἰς τὴν ἀθάνατον δύναμίν μου δὲν θ' ἀποθάνῃς πρὸ τοῦ ἀφαιρέσῃς καὶ τὸν τελευταῖόν της πέπλον. Δέχεσαι τοὺς ὅρους μου, Διοκλῆ;

— Καὶ σήμερον καὶ πάντοτε γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὦ Δέσποινα τῆς σοφίας, ἀπήντησεν ὁ νέος.

Καὶ ἡ θεά, ἀκτινοβόλος καὶ αἰθερία, ἀπεξεδύθη τὸ μαρμάρινον περίβλημά της, ἐνηγκαλίσθη τὸν Διοκλῆν, τὸν ἥρπασεν εἰς τοὺς βραχίονάς της, καὶ ἔπειτα ἐξορμῶσα διέσχισε μὲ πτῆσιν ταχεῖαν τὸν θεῖον αἰθέρα, ὅπως τὰ μετέωρα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς θερινὰς νύκτας χαράσσουν τὸν οὐράνιον θόλον ὑπεράνω τοῦ κοιμωμένου Αἰγαίου.

Ταχεῖα ὡς ἡ σκέψις ἦτο ἡ πτῆσίς των. Ἐσταμάτησαν τέλος εἰς γῆν ἄγνωστον ἐπὶ ὄρους ἐγγίζοντος τὸν οὐρανόν, ὑψηλοτέρου ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον καὶ ἀπὸ τὴν Ἴδην, ὑψηλοτέρου ἀπὸ τὸ Πήλιον καὶ ἀπὸ τὴν Ὄσσαν. Εἰς τὴν ἀπότομον κορυφὴν ὁ Διοκλῆς διέκρινε μορφὴν ὁμοιάζουσαν πρὸς γυναῖκα, ἀλλὰ σκεπασμένην μὲ πέπλους τόσον πολλοὺς καὶ τόσον πυκνούς, ὥστε ἦτο ἐντελῶς δυσδιάκριτος. Μόνον λάμψις ἀλλόκοτος,

μυστηριώδης, διάφορος ἀπὸ ὅλας τὰς λάμψεις, ὅσας βλέπομεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἠκτινοβόλει ἀσθενῶς περὶ αὐτήν.

—Ἰδοὺ ἡ Ἀλήθεια, εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ. Βλέπεις ὅτι αἱ ἀκτῖνές της χύνουν φῶς καὶ διὰ μέσου τῶν πέπλων της. Τὴν ἀσθενῆ λάμψιν των συλλέγουν ἐπὶ τῆς γῆς τῶν σοφῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οὕτως οἱ ἄνθρωποι δὲν πλανῶνται τυφλοὶ εἰς τὰ σκότη τῆς αἰωνίας νυκτός, καθὼς οἱ κάτοικοι τῶν Κιμμερίων χωρῶν.

—Ὦ οὐράνιε ὁδηγέ, εἶπεν ὁ Διοκλῆς. Ὅταν ἀποσπάσω τὸν πρῶτον πέπλον, ἡ Ἀλήθεια δὲν θὰ ἐμφανισθῇ λαμπροτέρα;

—Δοκίμασε, εἶπεν ἡ θεά.

Ὁ νέος ἥρπασε μίαν ἄκραν τοῦ ὑφάσματος καὶ τὸ ἔσυρεν ἀποτόμως. Ἀμέσως δὲ λάμψις ζωηροτέρα ἠκτινοβόλησεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του. Βυθισμένος εἰς τὸν θαυμασμόν του ὁ Διοκλῆς δὲν παρετήρησεν, ὅτι ὁ πέπλος, μόλις ἔπεσεν ἀπὸ τὰς χεῖράς του, ἀμέσως μετεβλήθη εἰς λευκὸν κύκνον, ὁ ὁποῖος ἐπέταξε πρὸς τὸ μακρινὸν λυκόφως.

Ἐπὶ μακρὸν παρέμεινεν ἐνώπιον τῆς Ἀληθείας ἐκστατικός, ὑψωμένος εἰς ὑπεργείους σφαίρας, ἐλαφρωμένος ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας σκέψεις, ἀντλῶν ἀπὸ ζωὴν ἄγνωστον ἄγνωστον δύναμιν, μὲ τὴν ψυχὴν φαιδρῶς γαλήνιον.

—Ὦ θεὰ φωτεινή, ἔλεγε, θεὰ αἰωνία, ψυχὴ τοῦ κόσμου!

*

Ὁ Διοκλῆς ἐτήρησε τὸν πρὸς τὴν θεὰν ὅρκον του. Ἦτο πλούσιος καὶ ὅταν μὲ τοὺς συντρόφους του περιεπάτει εἴτε εἰς τοὺς κήπους τοῦ Ἀκαδήμου, εἴτε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἥτις φέρει πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, ἢ ἐν μέσῳ τῶν ἐλαιώνων μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος, οἱ σύντροφοί του τὸν ἠρώτων, διατί δὲν ἀπολαμβάνει τὰ πλούτη του καθὼς ὁ Ἀλκιβιάδης ζῶν μεγαλοπρεπῶς, ὁ Διοκλῆς ἀπεκρίνετο μὲ τὴν ἐρώτησιν αὐτήν:

—Εἶναι δυνατὸν καὶ μὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μεγάλου Βασιλέως νὰ ἀποκτήσετε τὴν Ἀλήθειαν;

Πολλοὶ τὸν κατέκριναν, ἄλλοι ὅμως ἐφρόνουν ὅτι θὰ ὑπερέβαινεν ἡμέραν τινὰ καὶ τὸν θεῖον Πλάτωνα κατὰ τὴν σοφίαν καὶ ἐξόχως τὸν ἐτίμων.

Ἐκεῖνος ἐξηκολούθει νὰ ζῇ πτωχικά.

Οὕτω μίαν αἰθρίαν νύκτα καὶ ἄλλος πέπλος ἐξέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖράς του καὶ νέος κύκνος ἐπέταξεν εἰς τὸ κελαινὸν διάστημα, ἐνῷ ἡ Ἀλήθεια τῶν Ἀληθειῶν λαμπροτέρα ἀνέλαμψεν ἐνώπιόν του.

*

Ὁ Διοκλῆς ἦτο ὡραῖος νεανίας. Οἱ ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ῥήτορες, οἱ ποιηταὶ ἐπεζήτουν τὴν φιλίαν του. Ἐθαύμαζαν τὸ κάλλος του, ὡς νὰ διέβλεπαν εἰς αὐτὸ τὸ κάλλος τῆς αἰωνίας Ἰδέας. Ἐκεῖνος ἀπέκρουε τὰ δῶρα καὶ τὴν φιλίαν των.

Αἱ νεάνιδες, αἱ ὁποῖαι συνηθροίζοντο παρὰ τὰς κρήνας εἰς τὴν Στοὰν καὶ εἰς τὸν Κεραμεικόν, τὸν περιέβαλλαν μὲ τοὺς πλοκάμους των καὶ ἐσχημάτιζαν πέριξ του τοὺς κύκλους τῶν χορῶν των.... Τὰ πάντα μάτην....

Ἐνητένισε πάλιν τὴν Ἀλήθειαν διὰ τρίτην φοράν, ἄλλος πέπλος κατέπεσεν ἀπὸ τὸ σῶμά της καὶ τρίτος κύκνος διωλίσθησεν ἀπὸ τὰς χεῖράς του μίαν τρίτην νύκτα μαγείας.

*

Ὁ Διοκλῆς ἔβλεπε τὸν διεφθαρμένον κοινωνικὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν, ἔβλεπε τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος νὰ πνίγεται ἀπὸ τὰ μίση καὶ τὰς πολιτικὰς ἔριδας. Οἱ φίλοι του, οἱ γνώριμοί του τὸν ἱκέτευαν, πηδαλιοῦχος σώφρων αὐτός, νὰ ὁδηγήσῃ τὸ σκάφος τῆς πατρίδος πρὸς λιμένα ἤρεμον. Καὶ ἐκεῖνος, διὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἀρχήν, μόλις εἶχεν ἀνάγκην νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν ὅρκον του. Τέλος οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Διοκλῆν νὰ στρατηγήσῃ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν:

— Ὦ Ἀθηναῖοι, δὲν ἔχετε ἄλλους ἐχθροὺς ἀπὸ σᾶς τοὺς ἰδίους. Ὡς ἄνθρωπος σᾶς συμπονῶ, ἀλλά, καὶ θεὸς ἂν ἤμην, δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ σᾶς κυβερνήσω.

Ὁ πόλεμος ἐξερράγη καὶ ὁ Διοκλῆς μετέβη καὶ ἠγωνίσθη μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐπανῆλθε γεμᾶτος ἀπὸ πληγάς, ἀλλ' ὅταν οἱ νικητήριοι στέφανοι διενεμήθησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τοὺς γενναιοτέρους, δὲν προσῆλθεν εἰς τὴν πομπὴν τῶν μαχητῶν, οὔτε ἐδέχθη νὰ χαραχθῇ τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς χαλκῆς πλακός, τῆς ἀναρτηθείσης εἰς τὸν ναόν.

*

Κατεφρόνησε τέλος τὴν μεγαλειτέραν δόξαν, τὴν δόξαν τῶν Ἀγώνων.

Γηράσας, ἔστησε καλύβην ἐκ κλάδων ἰτέας πλησίον τῶν λατομείων τοῦ Πεντελικοῦ καί, ἐγκαταλείψας τὴν πόλιν, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐλησμόνησαν καί, ἂν ποτε μετέβαινεν εἰς τὴν ἀγορὰν νὰ ἀγοράσῃ ἄρτον καὶ ἐλαίας, οἱ φίλοι του δὲν τὸν ἀνεγνώριζαν πλέον.

Ἔζησεν οὕτω μόνος, ὑπερήφανος, συγκεντρωμένος εἰς ἑαυτόν, παραδεδομένος εἰς θλῖψιν πικράν, ἀλλ' ἄφωνον καὶ γαληνιαίαν. Πολλαὶ Ὀλυμπιάδες διέρρευσαν οὕτως. Ἡ κόμη τοῦ Διοκλέους ἐλευκάνθη. Τὸ σῶμά του ἐκυρτώθη. Οἱ ὀφθαλμοί του ἐβυθίζοντο εἰς τὰς κόγχας των. Τὸ γῆρας ἐξήντλησε τὰς ὑπολειφθείσας δυνάμεις του. Μία μόνη ἐλπὶς τὸν παρεμύθει ἀκόμη, ὅτι πρὶν ἐγκαταλείψῃ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας φωτίζει ὁ ἥλιος, θὰ ἠτένιζε τὴν ὑπερτάτην Ἀλήθειαν, τὴν αἰωνίαν μητέρα ὅλων τῶν ἀληθειῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἐσκέπτετο, ὅτι, ἐὰν ἡ Ἄτροπος δὲν ἔκοπτε τὸ νῆμα τῶν ἡμερῶν του, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν, θὰ ἐπανήρχετο ἴσως εἰς τὸ ἄστυ, διὰ νὰ φέρῃ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους περισσότερα παρ' ὅσα αὐτὸς ὁ Προμηθεὺς εἶχε φέρῃ.

*

Ἦλθε τέλος ἡ νύξ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θεὰ τὸν ἔλαβε καὶ πάλιν εἰς τὰς ἀγκάλας της, τὸν ἔφερεν εἰς τὸ ὄρος τὸ ἐγγίζον τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἀπέθεσεν ἀντικρὺ τῆς Ἀληθείας.

—Ἰδέ! εἶπε, ποία λάμψις! ποία αἴγλη! Ἐν τούτοις πρὶν ἐκτείνῃς διὰ τελευταίαν φορὰν τὰς χεῖρας πρὸς ἐκείνην, ἄκουσέ με. Οἱ πέπλοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι κατ' ἔτος ἐπὶ τόσον χρόνον διέφευγαν ἀπὸ τὰς χεῖράς σου καὶ ἐπέτων ὡς κύκνοι, ἦσαν οἱ πόθοι καὶ αἱ ἐλπίδες σου. Λυπεῖσαι, ὅτι ἔφυγαν, ἢ ὁ φόβος παγώνει τὴν καρδίαν σου; Τότε μὴ ἁπλώσῃς τὴν χεῖρα, ἔχεις καιρὸν ἀκόμη. Ἀπὸ τὰ ὕψη αὐτὰ θὰ σὲ ἐπαναφέρω εἰς τὴν γενέθλιον κοιλάδα σου, ὅπου θὰ τελειώσῃς τὰς ἡμέρας σου καθὼς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

—Διὰ τὴν μοναδικὴν αὐτὴν στιγμὴν ἐθυσίασα τὴν ζωήν μου ὅλην! ἀνέκραξεν ὁ Διοκλῆς.

Καὶ μὲ τὴν καρδίαν πάλλουσαν ἐπλησίασε τὴν ἀκτινοβόλον μορφήν. Τόση ἦτο ἡ λάμψις της, ὥστε ἔτρεμαν τὰ βλέφαρά

του. Μὲ τὰς γεροντικὰς χεῖράς του ἥρπασε τὸν τελευταῖον πέπλον, τὸν ἀπέσπασε καὶ τὸν ἔρριψεν ὄπισθέν του. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ — ὢ φρίκη! — ὡς ὑπὸ κεραυνοῦ ἐπλήγησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ γέροντος. Σκότος βαθὺ τὸν περιέβαλε.—Συγκρινομένη πρὸς αὐτό, ἡ πυκνοτέρα νὺξ τοῦ Ἅδου ἡμέρα λαμπροφανὴς θὰ ἦτο.

Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Διοκλέους πλήρης τρόμου ἀπεριγράπτου καὶ ὀδύνης ἀντήχησε:

—Ἀθηνᾶ! Ἀθηνᾶ! Τίποτε δὲν ὑπάρχει ὑπὸ τὸν πέπλον καὶ δὲν βλέπω πλέον.

Ἡ θεὰ εἰς τὴν ἀπέλπιδα αὐτὴν κραυγὴν ἀπήντησεν:

—Ἡ λάμψις της ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἡ τελευταία σου πλάνη, ὅτι θνητὸς ἠμπορεῖ νὰ ἀτενίσῃ τὴν ἀλήθειαν γυμνήν, ἀπέπτη.

Σιγὴ βαθεῖα ἐπῆλθεν.

. . . . . .

—Ὅσοι ἐμπιστεύονται εἰς σέ, τοὺς ἀπατᾷς πάντοτε, ἐστέναξεν ὁ Διοκλῆς, καὶ δι' αὐτὸ μὲ ἠπάτησες καὶ ἐμέ, θεὰ σκληρὰ καὶ πλάνος. Ἀφ' οὗ ποτὲ πλέον δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ ἀτενίσω τὴν ὑπερτάτην Ἀλήθειαν, στεῖλέ μου τοὐλάχιστον τὸν ἐλευθερωτὴν Θάνατον.

Ὀδύνη ὑπεράνθρωπος ἐπάλλετο εἰς τοὺς λόγους του. Ἡ Ἀθηνᾶ τὸν εὐσπλαγχνίσθη καί, ἐπιθέσασα τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς ἀθλίας κεφαλῆς του, εἶπε μὲ γλυκύτητα:

—Σοῦ τὸν στέλλω λοιπόν, Διοκλῆ, καὶ μαζί του σοῦ στέλλω τὴν τελευταίαν ἐλπίδα. Ὅταν ὁ Θάνατος σοῦ φέρῃ τὴν γαλήνην, θὰ ἠμπορέσῃς νὰ ἀτενίσῃς τὴν λάμψιν ἐκείνην, ἡ ὁποία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμούς σου, ὅταν ἔζῃς.

*

Ὠχρία ἡ σκοτεινὴ νύξ. Θλιβερά, φαιὰ καὶ ψυχρὰ ἀνέτελλεν ἡ αὐγή. Νέφη συνεσωρεύοντο εἰς τὸν οὐρανόν. Πυκναὶ νιφάδες χιόνος ἤρχιζαν νὰ πίπτουν καὶ ἐσκέπασαν τὸ ἄψυχον σῶμα τοῦ Διοκλέους.

Μετάφρασις Κ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1907, ἡμέραν Κυριακὴν καὶ ὥραν 11 π. μ., συνῆλθαν εἰς τὸ Κατάστημα τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων οἱ ἑταῖροι εἰς τακτικὴν συνεδρίασιν. Ἐν ἀρχῇ τῆς συνεδριάσεως, καθ' ἣν παρίστατο καὶ ὁ κ. Ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἐλεγκτῶν κ. Ὄθωνος Σταθάτου ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ 1906, ἐξελέγησαν δὲ ὁμοφώνως ἐλεγκταὶ διὰ τὸ 1907 οἱ κ. κ. Ι. Ἀθανασάκης καὶ Κ. Σταθᾶτος. Μεθ' ὃ ὁ Πρόεδρος παρεκάλεσε τὰ μέλη νὰ ἀναμένουν ὀλίγον, καθόσον ἡ Α.Β.Γ. ἡ Πριγκήπισσα Σοφία, προστάτις τοῦ Συλλόγου, εὐηρεστήθη νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐπιθυμίαν Αὐτῆς, ὅπως παραστῇ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Συμβουλίου. Τὴν ὥραν 11 ½ ἀφίκετο ἡ Α.Β.Γ. συνοδευομένη ὑπὸ τῆς Α. Υ. τοῦ Πρίγκηπος Διαδόχου τοῦ Σὰξ-Μάϊνιγγεν. Ὁ Πρόεδρος κ. Δ. Βικέλας ἀνέγνωσε τότε τὴν Ἔκθεσιν τοῦ Συμβουλίου καὶ ἡ συνεδρίασις διελύθη περὶ τὴν μεσημβρίαν. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς συνεδριάσεως ἡ Α.Β.Γ. ἡ Πριγκήπισσα καὶ ἡ Α. Υ. ὁ Πρίγκηψ ἐπεσκέφθησαν τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον τοῦ Συλλόγου.

—Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων κατήρτισεν εἰδικὸν Τμῆμα Σχολικῆς Σκοπευτικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέθεσε τὴν μελέτην τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ὀργανώσεως τῶν σκοπευτικῶν ἀσκήσεων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Εἰς τὸ Τμῆμα αὐτὸ περιελήφθησαν καὶ δύο μέλη ὑποδειχθέντα ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» ὡς ἐπίσης ἐργαζομένου πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Οὕτω τὸ Τμῆμα κατηρτίσθη ἐκ τῶν κ. κ. Σ. Στάη προέδρου, Γ. Δροσίνη γραμματέως, Ι. Ἀθανασάκη, Α. Μεταξᾶ, Π. Πρωτοπαπαδάκη καὶ Π. Σκουζέ. Κατὰ τὴν πρώτην γενομένην συνεδρίασιν τὸ Τμῆμα ἀπεφάσισεν, ὅπως πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκφρασθῇ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἡ εὐχὴ νὰ συστήσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ περὶ Γυμναστικῆς νόμου τοῦ 1899, ὡς πρὸς τὴν σκοπευτικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν, ἐπεκτεινομένην καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα διὰ τοὺς συμπληρώσαντας τὸ 11ον ἔτος μαθητάς. Ὁμοίαν εὐχὴν ἀπεφάσισε νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν περὶ ἐνεργείας πρὸς ἄρσιν τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν σκοπευτικῶν ὅπλων Φλομπὲρ καὶ ἐπὶ τῶν φυσιγγίων αὐτῶν. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν ταύτην ὁ κ. Ἀθανασάκης ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ ὁμογενὴς κ. Παρίσης Μπελλένης ἀναλαμβάνει τὴν δι' ἰδίας δαπάνης ἵδρυσιν Προτύπου Σκοπευτικῆς Σχολῆς ἐν Ἀθήναις, διαθέτων τὸ ποσὸν δραχμῶν 30 χιλιάδων.

—Ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορίου Μαρασλῆ ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τῶν Ἀθηνῶν πολύτιμος δωρεὰ καλλιτεχνικῶν ἔργων. Τὴν δωρεὰν ἀποτελοῦν οἱ ἑξῆς δέκα πίνακες διασήμων Ρώσων ζωγράφων:

1. Ὀρλόβσκη	«Αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες».
2. Μπογογιούμπωφ	«Ὁ Νέβας ἐν καιρῷ νυκτός».
3. Σβέρτσκωφ	«Ἀγέλη λύκων».
4. Ἀϊβαζόφσκη	«Γαλήνη».
5. »	«Ἰούνιος».
6. Μεστσέφσκη	«Ἄποψις Κριμαίας».
7. Λιέμπεγκεφ	«Ἡ γραῖα γελωτοποιός».
8. Γολοβκῶφ	«Ἀκάτιον».
9 καὶ 10 Φιλίππωφ	«Σκηναὶ ἐπὶ τῶν Καυκασίων ὀρέων».

Προσέτι δὲ 111 φύλλα προσχεδιασμάτων διαφόρων μεγάλων ζωγράφων.

—Ἀπέθανεν εἰς Μυτιλήνην ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων Ἑλλήνων φιλολόγων καὶ λογοτεχνῶν.

ΑΓΓΛΙΑ

Τὸν προσεχῆ Αὔγουστον συνέρχεται εἰς Λονδῖνον, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Βασιλέως Ἐδουάρδου, τὸ 2ον Διεθνὲς Συνέδριον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθη ἐπισήμως καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὡς ἐπιβοηθητικὴ τοῦ σκοποῦ τοῦ Συνεδρίου ἐντὸς τῆς μεγάλης Πανεπιστημιακῆς αἰθούσης, ὀργανοῦται ταυτοχρόνως Ἔκθεσις Σχολικῆς Ὑγιεινῆς. Οἱ ἐξ Ἑλλάδος ἐνδιαφερόμενοι δύνανται ν' ἀπευθυνθοῦν: Offices of The Royal Sanitary Institute, Margaret Street, Regent Street, London, W. Πληροφορίας παρέχει καὶ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων.

—Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν γινομένων εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐνεργειῶν διὰ τὴν τήρησιν τῆς Κυριακῆς ἀργίας, ἐδημοσιεύθη *Διάγγελμα πρὸς τὸ Ἔθνος*, φέρον τὰς ὑπογραφὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντερβουρίας, ὡς πρωτεύοντος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Καθολικοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ τοῦ προέδρου τῆς Συνόδου τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν τῶν μὴ ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Ἀγγλικανὴν Ἐπισκοπικὴν ἐκκλησίαν. Παράδειγμα τοῦτο ἀσύνηθες Χριστιανικῆς ἀγάπης. Τὸ Διάγγελμα συνιστᾷ τὴν Κυριακὴν ἀργίαν «ὄχι μόνον διότι ἡ ἀνάπαυσις μιᾶς ἐκ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνίσχυσιν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων, ἀλλὰ καὶ διότι, πρὸ πάντων, διὰ τῆς ἱερᾶς σημασίας τῆς συνεχομένης πρὸς τὴν *ἡμέραν τοῦ Κυρίου* παρέχεται εἰς ὅλους εὐκαιρία πρὸς λατρείαν τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν ἐκ τῶν δεσμῶν τῶν καθημερινῶν φροντίδων καὶ ἀσχολιῶν τοῦ βίου καὶ πρὸς ἔξαρσιν εἰς σφαίρας ὑψηλοτέρων στοχασμῶν καὶ εὐγενεστέρων ἐλπίδων».

—Εἶναι γνωστὴ ἡ ὑφισταμένη διαμάχη μεταξὺ τῶν Ἄγγλων ἐκδοτῶν καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς ἐφημερίδος «Times». Ὁ ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος ἱδρυθεὶς «Βιβλικὸς Σύλλογος» ἀγοράζων διὰ τοὺς πελάτας του τὰ ἐκδιδόμενα βιβλία, τὰ μεταπωλεῖ κατόπιν εἰς τιμὰς ἐκπεσμένας. Οἱ ἐκδόται, διαφιλονικοῦντες τὸ δικαίωμα τῆς τοιαύτης μεταπωλήσεως, ἀπαιτοῦν νὰ μὴ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου. Ἡ ἐφημερὶς ἀποκρούει τὰς τοιαύτας ἀξιώσεις. Ὁ βιβλιοπόλεμος ἐξακολουθεῖ καὶ οἱ ἀνθιστάμενοι ἐκδόται δὲν πωλοῦν τὰ βιβλία των εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος. Ἴσως ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα λυθῇ δικαστικῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, τὸ ἄμεσον τοῦ ἀγῶνος ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἐν τῶν μεγάλων ἐκδοτικῶν καταστημάτων τοῦ Λονδίνου ἀπεφάσισε νὰ ἐκπέσῃ τὰς τιμὰς τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων βιβλίων. Ἀντὶ τῶν ἓξ σελινίων, τῆς μέχρι τοῦδε τιμῆς τῶν μυθιστορημάτων, ἀναγγέλλει ὅτι θὰ τὰ ἐκδίδῃ ἐφεξῆς εἰς τὴν τιμὴν δύο σελινίων καὶ ἡμίσεος.

—Συμμορφούμενον πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, τὸ ἀγγλικὸν Ναυαρχεῖον ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως συλλογὴν ᾀσμάτων καταλλήλων διὰ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου. Τὴν συλλογὴν ἀποτελοῦν 72 ᾄσματα, τινὰ τῶν ὁποίων πρὸ πολλοῦ ἤδη θεωροῦνται ὡς ἐθνικά. Αἱ μουσικαὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἐνετάλησαν νὰ περιλάβουν τοὺς σκοποὺς τῶν ᾀσμάτων τούτων εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀνακρουομένας μουσικὰς συνθέσεις. Ἀντίτυπα τῆς συλλογῆς διενεμήθησαν εἰς τὰ σκάφη ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ναυτῶν.

—Ὡς γνωστὸν ὑπάρχει εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρὸ ἐτῶν ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένη «Ἑταιρεία Ἐθνικὴ» πρὸς προστασίαν τῶν παίδων κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν γονέων. Ἐντὸς τοῦ λήξαντος μηνὸς ἡ Ἑταιρεία αὕτη ἐπελήφθη 2989 περιπτώσεων ἀναγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν της. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐνοχοποιουμένων γονέων ἀνῆλθεν εἰς 4046, ἐκ τῶν ὁποίων 2542 ἔλαβαν ἐπίπληξιν, οἱ δὲ λοιποὶ κατεδιώχθησαν δικαστικῶς. Τὸ σύνολον τῶν παιδίων, ὅσα ἡ Ἑταιρεία ἔλαβεν οὕτως ὑπὸ τὴν αἰγίδα της

κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον εἶναι 9016, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν κατ' οἶκον ἐρευνῶν ὑπὸ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς Ἑταιρείας ἀνῆλθεν εἰς 15724.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ὁ ὑπέρπλουτος Ἀμερικανὸς Ροκφέλλερ ἐδώρησεν ἐσχάτως εἰς τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν τῆς Παιδείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὸ μυθῶδες ποσὸν 32 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἤτοι ἄνω τῶν 160 ἑκατομμυρίων δραχμῶν! Οὐδέποτε δωρεὰ τόσον μεγάλη ἐδόθη ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐν τούτοις εἶναι γνωστόν, ὅτι αἱ δωρεαὶ τοῦ Ροκφέλλερ χάριν ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν ἀνέρχονται μέχρι τοῦδε εἰς 90 ἑκατομμύρια δολλαρίων, ἤτοι 450 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἔδωκεν ἀνωνύμως καὶ ἄλλα 30 προσέτι ἑκατομμύρια, ἤτοι 150 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ἡ κολοσσιαία ὅμως αὕτη γενναιοδωρία δὲν ἐξιλέωσε τὸν Ἀμερικανικὸν τύπον, τοῦ ὁποίου τὰ σχόλια μαρτυροῦν ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη δὲν λησμονεῖ τὰς καταχρήσεις, ἕνεκα τῶν ὁποίων εἶναι εἰσέτι ὑπόδικος ὁ τόσον μεγαλεπήβολος κερδοσκόπος.

— Κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικὰς ὁ ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1906 φονευθέντων ἄνευ διαδικασίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, δι' ἐφαρμογῆς τοῦ λεγομένου Νόμου τοῦ Λύντς, ἀνέρχεται εἰς 72, ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς λευκοὶ καὶ 69 μαῦροι. Κατὰ τὸ 1905 οἱ οὕτω φονευθέντες ἦσαν κατὰ ἑπτὰ ὀλιγώτεροι, ἀλλὰ κατὰ τὰ τέσσαρα προηγούμενα ἔτη 1901—1904 ὁ ἀριθμὸς των ἦτο πολὺ ἀνώτερος. Κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος οἱ δύο λευκοὶ ἐθανατώθησαν ὡς ἔνοχοι δολοφονίας. Ἐκ δὲ τῶν μαύρων 33 ἐφονεύθησαν ἕνεκα βιασμοῦ, 32 ἕνεκα φόνου ἢ ἀποπείρας φόνου, ἀνὰ εἷς διὰ κλοπὴν ἑνὸς δολλαρίου, δι' ὑπεξαίρεσιν δαμαλίδος, δι' ἄλλην μικρὰν κλοπήν, εἷς διότι ἔφερεν ὅπλον γεμισμένον κτλ.

ΓΑΛΛΙΑ

Μεγάλως ἀπασχολεῖ τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν τὸ ζήτημα τῆς στρατιωτικῆς προπαιδεύσεως τῶν νέων, ἵνα οὕτως οἱ κληρωτοὶ προσέρχωνται εἰς τὰς τάξεις ἐπαρκῶς κατηρτισμένοι καὶ μὴ ἀπαιτῆται μακρὸς χρόνος πρὸς τελικὴν ἐκγύμνασιν αὐτῶν. Ὅταν τοῦτο κατορθωθῇ, διὰ καταλλήλου ὀργανώσεως, θὰ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς θητείας, πρὸς τὴν ὁποίαν φέρονται μοιραίως ὅλα τὰ Κράτη. Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἐργάζονται ἐκ παραλλήλου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκ γερουσιαστῶν καὶ βουλευτῶν ἱδρυθεῖσα «Κοινοβουλευτικὴ Ὁμὰς» καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ὑπουργείων τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῆς Παιδείας συσταθεῖσα μικτὴ ἐπιτροπὴ πρὸς εἰδικωτέραν μελέτην τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν μαθητῶν. Αἱ ἐργασίαι ἀμφοτέρων ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουν καὶ ἡμᾶς, καθ' ὅσον τὸ αὐτὸ ζήτημα ἤρχισε νὰ μᾶς ἀπασχολῇ ἀπό τινος.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ἡ ὀργανωτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ 14ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Ὑγιεινῆς καὶ Δημογραφίας, μέλλοντος νὰ συνέλθῃ εἰς τὸ Βερολῖνον, ἀγγέλλει πρὸς τοὺς ἐνδιαφερομένους, ὅτι αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι διὰ τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ ἐπροχώρησαν σημαντικῶς. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Συνεδρίου θὰ διαρκέσουν ἀπὸ τῆς 23 μέχρι τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1907. Τὰ θέματα τῶν εἰσηγήσεων τῶν διαφόρων τμημάτων καθωρίσθησαν ἤδη, ἐξελέχθησαν δὲ καὶ οἱ εἰδικοὶ εἰσηγηταί. Ἡ ἐκλογὴ τῶν εἰσηγητῶν γερμανῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἔγινε τοιαύτη, ὥστε ἕκαστον τῶν ζητημάτων νὰ διεξαχθῇ κατὰ τρόπον εὐρύν. Διὰ πᾶν σχετικὸν πρὸς τὸ Συνέδριον πληροφορίας δίδει τὸ γραφεῖον αὐτοῦ: Berlin, 9 W., Eichhornstr. 9.

— Ἀπέθανε τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον εἰς Λόβκοβιτς τῆς Σιλεσίας ὁ πρεσβύτατος τῶν μελισσολόγων Ἰωάννης Τζεϊρτζων (Dzierzon). Ὁ Τζεϊρτζων δικαίως ἐπωνομάσθη Νέστωρ τῶν μελισσολόγων διὰ τὴν σοφίαν του. Ἐγεννήθη τὸ 1811 εἰς αὐτὸ τὸ χωρίον, ὅπου ἀπέθανεν, ὥστε ἔζησε βίον μονήρη καὶ γαλήνιον ἐπὶ 96 ὅλα ἔτη, ἀφιερωθεὶς ὁλοψύχως εἰς τὴν μελέτην τοῦ βίου τῶν μελισσῶν. Ἐφεῦρεν ἰδίου συστή-

ματος κυψέλην, λίαν διαδεδομένην εἰς τὴν Γερμανίαν, μολονότι παλαιωθεῖσαν πλέον καὶ πολὺ ὑποδεεστέραν τῆς κυψέλης τοῦ Δαδάν, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἐσχάτως καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

— Πολὺς λόγος γίνεται εἰς στρατιωτικὰ καὶ σκοπευτικὰ περιοδικὰ περὶ τῆς ἐφευρέσεως νέου πολεμικοῦ ὅπλου, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν γερμανικὸν στρατόν. Τὸ ὅπλον τοῦτο, ἐπαναληπτικόν, ἔχει τὸ πρόσθετον προσόν, ὅτι ἀναγεμίζεται αὐτομάτως, ἤτοι μετὰ τὸ ῥιφθὲν φυσίγγιον ἔρχεται ἄλλο εἰς τὴν θέσιν του, ἀπορριπτομένου τοῦ κενωθέντος κάλυκος, χωρὶς νὰ μετατοπισθῇ τὸ ὅπλον ἀπὸ τῆς σκοπευτικῆς στάσεως. Οὕτως ὁ στρατιώτης δύναται νὰ ῥίψῃ κατὰ συνέχειαν τὰ φυσίγγια, ὅσα περιέχει ἡ φυσιγγιοδόχη τοῦ ὅπλου. Τὸ νέον γερμανικὸν ὅπλον εἶναι διαμετρήματος 6.5 χιλιοστῶν, ὅσον τὸ ἡμέτερον Μάνλιχερ-Σενάουερ, ἡ κάννη του ἔχει μῆκος 655 χιλ. καὶ τὸ βάρος του φθάνει τὰ 4 χιλιόγρ. καὶ 13 χωρὶς ξιφολόγχην. Διὰ τούτου στρατιώτης ἠσκημένος ῥίπτει 60 βολὰς κατὰ λεπτόν. Ὁ μηχανισμὸς λέγεται ἁπλούστατος. Εἰς δοκιμὰς ἀναλόγου ὅπλου αὐτομάτου ἀναγεμίσεως καταγίνονται καὶ ἄλλα κράτη, ἰδίως ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία. Ὡς γνωστὸν τοιοῦτον ὅπλον ὑπάρχει ἐν κοινῇ χρήσει ὡς κυνηγετικόν, ἡ καραβίνα Μπράουνιγκ, ἐπίσης καὶ διάφορα πιστόλια.

— Εἰς τὴν Γερμανίαν ἤρχισεν ὁ καταρτισμὸς γιγαντιαίου ἔργου, τῆς ἐκδόσεως γενικοῦ καταλόγου τῶν εἰς ὅλας τὰς βιβλιοθήκας τῆς Γερμανίας ὑπαρχόντων συγγραμμάτων. Ἀπὸ τοῦδε οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι δύνανται ἀπευθυνόμενοι εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Καταλόγου (Berlin, 5, Dorothéenstrasse) νὰ μάθουν ἂν οἱονδήποτε βιβλίον ὑπάρχῃ εἰς δημοσίαν τινὰ βιβλιοθήκην τῆς Γερμανίας.

ΔΑΝΙΑ

Ἡ Δανικὴ Κυβέρνησις ὑπέβαλεν εἰς τὴν βουλὴν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπαγορεύεται τὸ δημοσίᾳ καπνίζειν εἰς παῖδας ἡλικίας μικροτέρας τῶν 16 ἐτῶν. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς καπνοπώλας νὰ πωλοῦν καπνὸν ἢ σιγάρα εἰς τοιαύτης ἡλικίας παῖδας.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Εἰς τὸν Ἑλβετικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1907 ἀναγράφεται τὸ ποσὸν 1.412.050 φρ. ὑπὲρ τῶν Σκοπευτικῶν καὶ Φιλοστρατιωτικῶν Ἑταιρειῶν, κατὰ 182.750 φρ. ἀνώτερον τοῦ παρελθόντος. Ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ κονδυλίου τούτου καταφαίνεται ὅτι αἱ 735.000 φρ. εἶναι ζημία ἐκ φυσιγγίων πολεμικῆς βολῆς, τὰ ὁποῖα τὸ κράτος παρέχει εἰς ἠλαττωμένην τιμὴν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἀποθηκῶν πρὸς ἄσκησιν τῶν πολιτῶν. Τὰ οὕτω παρεχόμενα φυσίγγια διὰ τὸ ἔτος 1907 ἀνέρχονται εἰς 21 ἑκατομμύρια.

ΙΤΑΛΙΑ

Ἀπέθανεν εἰς τὴν Βολωνίαν ὁ μέγας ἰταλὸς ποιητὴς Ἰωσίας Καρδούτσης.

— Ἡ Βενετία ἑτοιμάζεται νὰ ἑορτάσῃ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ Γολδόνη. Ὁ δῆμος ἐψήφισεν ἤδη πίστωσιν 50 χιλιάδων φράγκων πρὸς πλήρη ἔκδοσιν τῶν κωμῳδιῶν του. Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ θὰ περιλάβῃ πεντήκοντα τόμους ἐκ 500 σελ. ἕκαστον. Πολλαὶ κωμῳδίαι τοῦ διασήμου ἰταλοῦ ποιητοῦ μετεφράσθησαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν γλῶσσάν μας ὑπὸ τοῦ Καρατζᾶ, ἡ δὲ «Ξενοδόχος» του εἶναι γνωστὴ καὶ δημοφιλὴς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ἡ προσεχὴς σύγκλησις τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῆς Εἰρήνης εἰς Χάγην ἐπασχολεῖ τοὺς πολιτικοὺς κύκλους. Τὸ Συνέδριον θὰ συνέλθῃ τὸν Ἰούνιον. Τὴν Ἀγγλίαν φαίνεται ὅτι θὰ ἀντιπροσωπεύσῃ αὐτὸς ὁ πρωθυπουργὸς Κάμπελλ-Μπένερμανν.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Σουηδίας ὑπάρχει ἀνηρτημένος πίναξ περιέχων τὸν ἑξῆς ὑγιεινὸν δεκάλογον, ὁ ὁποῖος καλὸν θὰ ἦτο νὰ μεταφρα-

σθῇ καὶ διὰ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα: 1. Ὁ καθαρὸς ἀὴρ νύκτα καὶ ἡμέραν εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑγείαν καὶ ἄριστον προφυλακτικὸν διὰ τὰ στηθικὰ νοσήματα. 2. Ἡ κίνησις εἶναι ζωή. Πρέπει νὰ γυμναζώμεθα εἰς τὸ ὕπαιθρον, ἐργαζόμενοι καὶ περιπατοῦντες, διὰ νὰ φέρωμεν ἀντίδρασιν εἰς τὸν συνήθη καθιστικὸν βίον. 3. Ποτὰ καὶ φαγητὰ ὀλίγα καὶ ἁπλᾶ. Ὅσοι ἀντὶ τῆς βακῆς προτιμοῦν τὸ νερόν, τὸ γάλα καὶ τὰ ὀπωρικά, στερεώνουν τὴν ὑγείαν των καὶ γίνονται ἱκανώτεροι νὰ ἐργασθοῦν καὶ νὰ εὐτυχήσουν. 4. Ἂς τραχύνωμεν τὸ δέρμα μας διὰ καθημερινῆς ψυχρολουσίας καὶ δι' ἑνὸς θερμοῦ λουτροῦ καθ' ἑβδομάδα, θέρος καὶ χειμῶνα. Οὕτω διατηρεῖται ἡ ὑγεία μας καὶ προφυλαττόμεθα ἀπὸ κρυολογήματα. 5. Τὰ ἐνδύματά μας δὲν πρέπει νὰ εἶναι μήτε πολὺ ζεστὰ μήτε πολὺ στενά. 6. Ἡ κατοικία μας νὰ εἶναι προσηλιακή, χωρὶς ὑγρασίαν, εὐρύχωρος, καθαρά, φωτεινή, εὐχάριστος καὶ ἄνετος. 7. Αὐστηρὰ καθαριότης εἰς ὅλα: Ὁ ἀήρ, ἡ τροφή, τὸ νερόν, ὁ ἄρτος, τὰ ἀσπρόρρουχα, τὰ ἐνδύματα, ἡ οἰκία μας, ὅλα πρέπει νὰ εἶναι καθαρά. 8. Ἡ ἐπιμελὴς καὶ τακτικὴ ἐργασία εἶναι τὸ καλήτερον προφυλακτικὸν διὰ τὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ νοσήματα. Αὐτὴ παρηγορεῖ εἰς τὰς δυστυχίας καὶ ἀποτελεῖ τὴν εὐτυχίαν τῆς ζωῆς. 8. Ὁ ἄνθρωπος, κατόπιν ἐργασίας, δὲν εὑρίσκει τὴν ἀνάπαυσιν εἰς θορυβώδεις πανηγύρεις. Αἱ νύκτες εἶναι προωρισμέναι διὰ τὸν ὕπνον. Τὰς ὥρας τῆς ἀργίας καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας πρέπει νὰ τὰς ἀφιερώνωμεν εἰς τὴν οἰκογένειάν μας καὶ εἰς διανοητικὰς ἀπολαύσεις. 10. Ὁ πρῶτος ὅρος καλῆς ὑγείας εἶναι ζωή, τὴν ὁποίαν ἡ ἐργασία καθιστᾷ γόνιμον, ἐξευγενίζουν δὲ καλαὶ πράξεις καὶ ἀγναὶ τέρψεις. Ὅταν δὲν ἔχωμεν ἄλλας ἐπιθυμίας, παρὰ πῶς νὰ εἴμεθα χρήσιμα μέλη τῆς οἰκογενείας μας, καλοὶ ἐργάται εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἐπαγγέλματός μας, καὶ πολῖται χρηστοὶ εἰς τὴν πατρίδα μας, ἡ ζωὴ ἔχει ἀξίαν ἀνεκτίμητον.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

East and West. (Βομβάη, Δεκέμβριος 1906).—Ὁ H. Bruce συνεχίζει τὴν μελέτην του ἐπὶ τῶν νεωτάτων ἀνακαλύψεων τοῦ Οὔγγρου Stein εἰς τὴν περιοχὴν Khotan τοῦ Τουρκεστάν, ὅπου ἦχθησαν εἰς φῶς πολλὰ καὶ θαυμάσια λείψανα τῆς ἑλληνοβουδικῆς τέχνης. Δυστυχῶς, δι' ἔλλειψιν μέσων πρὸς μεταφοράν, ἠναγκάσθησαν νὰ τὰ θάψουν πάλιν ἐντὸς τῆς ἄμμου.

Ἀμερικανικά:

The American Journal of Philology. (Βαλτιμόρη, Ἀπρίλιος, Μάϊος, Ἰούνιος 1906).—Δημοσιεύεται ἐκτενὴς μονογραφία περὶ τῆς τοπογραφίας καὶ ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Σινώπης ὑπὸ τοῦ κ. Δαυὶδ Μ. Ρόβινσων. Εἰς τὸ ἴδιον τεῦχος ὁ διάσημος τῆς Ἀμερικῆς ἑλληνιστὴς κ. Gilderslieve μνημονεύων τὸ Γερμανιστὶ δημοσιευθὲν ἔργον τοῦ κ. Χατζιδάκη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἐν Ἑλλάδι ζητήματος, λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ κάμῃ λόγον περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ σχολείου εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ ἔξοχος ἑλληνιστὴς ἔγραψεν ἐκτενέστερον εἰς τὴν χαριεστάτην περιγραφὴν τῆς εἰς Σπάρτην ἐκδρομῆς του πρὸ δεκαετίας εἰς τὸ περιοδικὸν the Atlantic Monthly τοῦ μηνὸς Μαρτίου 1897.

The Harvards Studies in Classical Philology. (Χάρβαρδ Ἀμερικῆς, Τόμ. XVII—1906). — Ὁ γνωστὸς καθηγητὴς τοῦ περιωνύμου πανεπιστημίου Harvard καὶ ἄλλοτε διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς κ. Goodwin δημοσιεύει ἀξιοσημείωτον πραγματείαν περὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας. Ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς δὲν παραδέχεται τὴν κοινὴν δοξασίαν, τὴν ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου δῆθεν βασιζομένην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Περσικὸς στόλος εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ στενοῦ τῆς Σαλαμῖνος τὴν νύκτα πρὸ τῆς μάχης καὶ παρετάχθη πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς.—Ἀπὸ τοῦ 1885 ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος εἰσῆλθεν ἐντὸς τῶν στενῶν μόλις πρωτοῦ ἀρχίσῃ ἡ μάχη, καὶ ὅτι ἐσφαλμένως ἑρμηνεύεται ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Ἡρόδοτος. Ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὸ ζήτημα πρὸς ἀντίκρουσιν νέων κατὰ τῶν ἐπιχειρημάτων του ἀντιρρήσεων καὶ εἰς ἐπιμαρτυρίαν ἀναφέρει λίαν εὐφήμως τὴν πραγματείαν τοῦ ἡμετέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ Β. Ναυτικοῦ κ. Π. Δ. Ρεδιάδου («ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία ἀπὸ ναυτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως»), τοῦ ὁποίου τὰ συμπεράσματα συμφωνοῦν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ κ. Goodwin.

Βελγικά:

L'École Nationale. (Huy, Βελγίου 15 Ἰανουαρίου 1907).—Ἄρθρον τοῦ Spero περὶ τῶν διδασκαλείων τοῦ μέλλοντος. Τὰ φαντάζεται πολὺ ὑπέρτερα τῶν τωρινῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἰδίως ὡς πρὸς τὰς μεθόδους τῆς ἀγωγῆς. Φρονεῖ ὅτι ἡ σωματικὴ ἀγωγὴ θὰ καταλάβῃ εἰς τὰ προγράμματα πολὺ εὐρύτερον χῶρον.—(1 Φεβρουαρίου). Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν ἰατρὸς J. de Moor ἐξαίρων τὴν σημασίαν τῆς ἰατρικῆς ἐπιβλέψεως τῶν σχολείων, συμπεραίνει ὅτι: «Ἡ σχολικὴ ὑγιεινή, τὴν ὁποίαν δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ καθορίσωμεν ἀκριβῶς, εἶναι προωρισμένη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράγων οὐσιώδης εἰς τὴν κοινωνικὴν θεραπευτικήν. Διὰ τοῦτο ἡ σημασία της εἶναι πολὺ μεγάλη».

Γαλλικά:

Journal des Débats, Revue Hebdomadaire. (Παρίσιοι, 8 Φεβρουαρίου).—Ἀρχίζει τὴν δημοσίευσιν μεταφράσεως τοῦ μυθιστορήματος τῆς Κας Καλιρρόης Παρρὲν «Ἡ Χειραφετημένη».

Grande Revue. (Παρίσιοι, 16 Φεβρουαρίου). — Τὸ ζήτημα τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου ἐπασχολεῖ τὸν P. Grenier, ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ συγχρόνως καὶ τοὺς λόγους τῆς παρακμῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ ἀνευρίσκει αὐτοὺς εἰς τὴν ἱστορίαν.

Revue de Philosophie. (Παρίσιοι, 1 Ἰανουαρίου). — Ὁ ἰατρὸς J. Grasset καθορίζει τὴν λειτουργίαν τῆς λαλιᾶς καὶ τὸν ἐντοπισμὸν τῶν ψυχικῶν κέντρων εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

Mercure de France. (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου 1906).—Λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον περὶ τοῦ «Καραγκιόζη» καὶ τῆς ἱστορίας του ὑπὸ P. Risal. Ὁ Καραγκιόζης ἐφευρέθη ἀπὸ ἕνα εὐφυῆ καὶ λόγιον Πέρσην ὀνομαζόμενον Σὲχ Κουστερῆν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ὁ Πέρσης αὐτὸς ἔζη εἰς τὴν Προῦσαν, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζῆτ Α' καὶ ἐπενόησε τὸ διὰ σκιῶν θέατρον, διὰ νὰ διασκεδάζῃ τὸν ἰσχυρὸν κύριόν του. Ὁ Καραγκιόζης καὶ ὁ φίλος του Χατζῆ-Ἀϊβάτης εἶναι πρόσωπα ἱστορικά. Ὁ πρῶτος ἦτο προμηθευτὴς ὅπλων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου, ὁ δεύτερος ἔμπορος εἰς τὴν Προῦσαν συχνὰ ταξιδεύων εἰς Μέκκαν. Οἱ δύο αὐτοὶ πολλάκις συνηντῶντο, αἱ δὲ συνομιλίαι των ἦσαν πλήρης εὐφυολογιῶν καὶ εὐθύμων ἀλληλοπειραγμάτων, διότι ἦσαν ἄνθρωποι ζωηροῦ χαρακτῆρος. Διὰ τοῦτο ἡ συναναστροφή των ἦτο περιζήτητος καὶ οἱ λόγοι των ἐφέροντο ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Τούτους ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς ὁ Σὲχ Κουστερῆς καὶ ἡ παράδοσις τοὺς κατέστησεν ἀθανάτους. Βαθμηδὸν καὶ ἄλλα πρόσωπα προσετέθησαν εἰς τὸν Καραγκιόζην ἢ Καραγκιὸζ-μπερντὲν

καὶ τὸ δραματολόγιόν του ἀνεπτύχθη καὶ ἐπεξετάθη διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ξενικοῦ θεάτρου καὶ αὐτοῦ τοῦ Μολιέρου. Ἀλλ' ὁ Καραγκιόζης καὶ ὁ Χατζῆ-Ἀϊβάτης μένουν πάντοτε οἱ κυριώτατοι καὶ ἀπαραίτητοι πρωταγωνισταί.—Ἐπίσης ἐνδιαφέρον εἶναι περὶ τῆς Ἰσιδώρας Δοῦγκαν ἄρθρον τοῦ G. Delaquys. Ἐξαίρει τὴν τέχνην τῆς περιλαλήτου χορευτρίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ κυρία Βάγνερ ἐνεπιστεύθη τὴν διασκευὴν τοῦ ἀρχαϊκοῦ χοροῦ τοῦ ἄντρου τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὸν «Ταγχόϋζερ» καὶ τὴν διὰ προσωπικῆς συμμετοχῆς ἐκτέλεσίν του εἰς τὸ Βάϋρϋτ κατὰ τὸ 1905. Ἐγκαταλείψασα τὴν ἀρχικήν της ἰδέαν, περὶ ἱδρύσεως σχολῆς χοροῦ εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν, ἡ μὶς Δοῦγκαν ἐσύστησεν ἤδη τοιαύτην σχολὴν εἰς τὸ Γρύνβαλδ παρὰ τὸ Βερολῖνον.

Revue Internationale de l'Enseignement. (Παρίσιοι, 15 Ἰανουαρίου 1907). — Ἄρθρον τοῦ Louis Paoli περὶ τῶν ὑπουργικῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἀρθρογράφος συνοψίζει δι' ὀλίγων τὴν ἱστορίαν τῆς βιβλιοθήκης ἑνὸς ἑκάστου ὑπουργείου καὶ περιγράφει τὴν παροῦσαν κατάστασιν αὐτῶν, οὐχὶ πολὺ ἀνθηράν.

Après l'Ecole. (Παρίσιοι, 20 Ἰανουαρίου 1907). — Τὸ περιοδικὸν τοῦτο δημοσιεύει εἰς ἕκαστον τῶν 18 ἐτησίων τευχῶν του ἀνὰ μίαν διάλεξιν μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις εἶναι εὐχερεστάτη, ἐλαχίστη δὲ ἡ δαπάνη. Εἰς τὸ ἐν λόγῳ τεῦχος δημοσιεύεται τοιαύτη διάλεξις τοῦ L. Gallouédec ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ Εὐρώπη καὶ ὁ Ἰσλαμισμός», περιέχουσα πλὴν ἄλλων εἰκόνων διὰ προβολάς, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Μωάμεθ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Revue Universitaire. (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου 1906).—Ὁ F. Gache, καθηγητὴς λυκείου, ἐξαίρει τὴν ἐπίδρασιν τῶν μητέρων ἐπὶ τῆς συμπράξεως τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ σχολείου πρὸς πληρεστέραν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς.

Revue Pédagogique. (Παρίσιοι, 15 Δεκεμβρίου 1906). — Τὸ ζήτημα τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπησχόλησε κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος τὴν Ἑταιρείαν τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Σχετικὴ πρὸς τὴν συζήτησιν ἐκείνην εἶναι ἡ δημοσιευομένη ἔκθεσις τοῦ Gasquet, διευθυντοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης φαίνεται ὅτι ἡ Γαλλία ἀριθμεῖ 350 τεχνικὰς σχολάς, ὑπὸ τύπον ἀνωτέρων δημοτικῶν σχολείων, εἰς τὰς ὁποίας φοιτοῦν 50.000 μαθηταί. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῶν σχολῶν αὐτῶν εἶναι ὅτι συνδέουν τὴν γενικὴν μόρφωσιν τοῦ μαθητοῦ ὡς μέλλοντος κοινωνικοῦ ἀνθρώπου καὶ πολίτου πρὸς τὴν παροχὴν τεχνικῶν γνώσεων. Τοῦτο δὲ ὁ Gasquet θεωρεῖ ἀπαραίτητον ὄχι μόνον ἵνα ἡ πολιτεία ἀποκτήσῃ τὸ μέγα πλῆθος τῶν πολιτῶν αὐτῆς διανοητικῶς καὶ ἠθικῶς μορφωμένων, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ τοιαύτης μορφώσεως ἐργάτης εἶναι ὑπέρτερος τοῦ ἐντριβοῦς μὲν εἰς τὸ ἔργον του, ἄλλως ὅμως ἀμαθοῦς καὶ ἀμορφώτου.

Δανικά:

Gads, Danske Magasin. (Κοπεγχάγη, Φεβρουάριος).—Μετάφρασις δύο διηγημάτων τοῦ κ. Δ. Βικέλα τοῦ «Λυσσασμένου» καὶ τοῦ «Φιλίππου Μάρθα» ὑπὸ τῆς Κας A. Talbitzer.

Ἑλβετικά:

Bibliothèque Universelle. (Λωζάννη, Ἰανουάριος 1907). — Τὸ ζήτημα τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς ἐπασχολεῖ τὸν Γάλλον ταγματάρχην Emile Mayer ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦν σύστημα γυμναστικῆς, τὸ ὁποῖον θεωρεῖ ἀνεπαρκὲς καὶ πλημμελές, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἐξαίρει τὴν σουηδικὴν γυμναστικήν. Δι' αὐτῆς, λέγει, ἀνεπλάσθη τὸ σουηδικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη ἀρχίσῃ νὰ ἐκφυλίζεται. Διὰ καταλλήλου σωματικῆς ἀγωγῆς κατώρθωσεν ἡ Σουηδία ν' αὐξήσῃ τὸ ἀνάστημα τῶν κληρωτῶν της κατὰ 3 ἑκατοστὰ ἐντὸς πεν-

τηκονταετίας καὶ νὰ παρατείνῃ κατὰ 9 ἔτη τὸν μέσον ὅρον διαρκείας τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν ἐπίλογόν του ὁ γράφων κηρύσσεται θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ὑπαιθρίων παιδιῶν, τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς τὴν ἀρίστην ἐφηρμοσμένην γυμναστικὴν διὰ τὴν μαθητευομένην νεότητα.

Ἰταλικά:

Bollettino Ufficiale del Ministerio dell'Istruzione Publica. (Ρώμη, 24-31 Ἰανουαρίου).—Δημοσιεύεται ἐκτελεστικὸν Διάταγμα, ὡς καὶ σχετικαὶ ὑπουργικαὶ ὁδηγίαι, περὶ ἱδρύσεως διδακτηρίων τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως. Ἐκ τούτων, βασιζομένων ἐπὶ τῶν νεωτάτων πορισμάτων τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς, πολλὰ δύνανται νὰ ὠφεληθοῦν καὶ τὸ ἡμέτερον Κράτος καὶ αἱ ἀπανταχοῦ ἑλληνικαὶ κοινότητες, προκειμένου περὶ οἰκοδομῆς καὶ λειτουργίας σχολικῶν κτιρίων.

Nuova Antologia. (Ρώμη, 1 Ἰανουαρίου).—Ὁ γερουσιαστὴς P. Villari πραγματεύεται περὶ τῶν μεταναστεύσεων καὶ τῶν δυσαρέστων συνεπειῶν αὐτῶν διὰ τὴν Ἰταλίαν. Φρονεῖ, ὅτι κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ὠφελεῖται οἰκονομικῶς ἡ χώρα, πράγματι δὲ στερεῖται τῶν ἀκμαιοτάτων καὶ παραγωγικωτάτων δυνάμεών της διὰ τοῦ ἐτησίου ἐκπατρισμοῦ τόσων μυριάδων ἐργατικῶν χειρῶν.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

«Simplified Spelliug» a caveat by Dr B. J. Wheeler. Ὀξφόρδη. [Ὁ κ. B. J. Wheeler, πρώην διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ νῦν πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Καλιφορνίας, ἐξεφώνησε λόγον ἐναρκτήριον ὁ ὁποῖος ἐξεδόθη καὶ εἰς τεῦχος. Ὁ κ. Wheeler πολεμεῖ δι' ἐπιχειρημάτων πειστικῶν τὰς ἐν Ἀμερικῇ ἰδίως γενομένας ἀποπείρας πρὸς ἁπλοποίησιν τῆς ὀρθογραφίας διὰ τῆς φωνητικῆς μεθόδου. Θεωρεῖ ὡς μεγίστην ἀνάγκην ἐξευγενιστικῆς ἐπικοινωνίας τὸ ὁμοιόμορφον τῆς γραπτῆς γλώσσης, καθ' ὅλας τὰς χώρας ὅπου λαλεῖται. Ἡ Ἀγγλικὴ γλῶσσα, λέγει, δὲν εἶναι κτῆμα τοῦ λαοῦ μόνον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τῆς κυβερνήσεώς των, ἀλλὰ ὅλων τῶν ὁμιλούντων αὐτήν, καὶ μία οἱαδήποτε μερὶς αὐτῶν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιφέρῃ οἱανδήποτε μεταβολὴν εἰς τὸ κοινὸν ὄργανόν των. Πᾶσα δὲ ῥιζικὴ μεταβολή, ὁποία ἡ φωνητικὴ ὀρθογραφία, ἤθελεν ἔχει ὡς συνέπειαν τὸ νὰ καταστήσῃ ξένην πρὸς τοὺς συγχρόνους τὴν γλῶσσαν τοῦ Σαικσπείρου καὶ ὅλην τὴν προγενεστέραν Ἀγγλικὴν φιλολογίαν. Ἐξετάζων ἱστορικῶς πῶς σχηματίζεται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται ἡ γλῶσσα, ἀνατρέχει εἰς τὰ τῆς Ἑλληνικῆς. «Ἡ γραφή, λέγει, εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ὅτε οἱ Ἕλληνες παρέλαβαν τὰ φοινικικὰ σύμβολα, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ τὰς ὀνομασίας των, καὶ τὰ ἐχρησιμοποίησαν ὅπως ἠδυνήθησαν προσφορώτερον, παριστῶντες δι' αὐτῶν τοὺς ἤχους τῶν λέξεων τῆς γλώσσης των. Ἡ φωνητικὴ αὕτη ἀπόπειρα εἶχε πολλὰς τὰς δυσκολίας, αἱ δὲ ἀρχαιότεραι τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν παρέχουν μαρτυρίαν τῶν δυσχερειῶν ὅσας εἶχαν ν' ἀντιμετωπίσουν. Τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς χώρας εἶχαν διαλέκτους ἰδίας, καὶ ἕκαστον διαμέρισμα ἔγραφε τὴν διάλεκτόν του ἀναλόγως τῆς ἐπιτοπίου προφορᾶς, ὥστε ὁ κάτοικος μιᾶς ἐπαρχίας μόλις ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὴν γραπτὴν γλῶσσαν τῆς γείτονος ἐπαρχίας. Κατόπιν, περὶ τὰ 400 π. Χ., οἱ Ἀθηναῖοι συμμορφούμενοι πρὸς τοὺς μᾶλλον ἀνεπτυγμένους Ἴωνας παρεδέχθησαν μὲν τὴν γραφήν των, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν νὰ τὴν μεταχειρίζωνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φωνητικῶς. Ἀλλ' ἡ μορφὴ τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ φωνητικῶς γραφεῖσα λέξις ἔγεινε βαθμηδὸν ἡ ἐπικρατήσασα ἐπὶ γενεὰς μορφή. Ἡ φιλολογικὴ αἴγλη τῆς 4ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος κατέστησε τύπον τὴν λέξιν αὐτὴν καὶ ὄχι τὰ γράμματα. Ἔκτοτε δέ, καὶ μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀποτελούντων τὴν λέξιν συμβόλων ἔμεινεν

ἀναλλοίωτον. Οἱ ἦχοι μετεβλήθησαν, ἀλλὰ δὲν παρέσυραν μετ' αὐτῶν τὰ γράμματα. Ὅτε δὲ βαθμηδὸν ἐξησθένησαν αἱ τοπικαὶ διαφοραὶ καὶ ἐνισχύθη ἡ συναίσθησις τοῦ ἐνιαίου ἑλληνικοῦ ἐθνισμοῦ, βασιζομένου ἐπὶ τῆς διοικητικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐκπροσωπουμένου διὰ τῆς μακεδονικῆς ἐπικρατήσεως, ἡ Ἀττικὴ μορφὴ τῶν λέξεων ἐπεκράτησεν. Οὕτως ἐσχηματίσθη τύπος κοινὸς δι' ὅλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, δι' ὅλας τῶν Ἑλλήνων τὰς γενεάς... Ἡ γραπτὴ αὕτη γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ὀρθογραφία — ὀρθογραφία ὁρισθεῖσα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αὕτη ἐμόρφωσε καὶ διέκρινε τὴν ἐθνικότητα, μολονότι κράτη καὶ φυλαὶ παρήκμασαν, μολονότι ἤθη καὶ θρησκεῖαι μετεβλήθησαν καὶ μολονότι δὲν ὑπῆρχε πλέον σύστημα κυβερνητικὸν ἐκπροσωποῦν τὴν ἐθνικὴν ὕπαρξιν. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν 19ην ἑκατονταετηρίδα τὸ μικρὸν κράτος ἀνεστήθη, διασχίσαν τὴν μαύρην λάβαν τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε καλυφθῆ, ἡ ὀρθογραφία πλέον παντὸς ἄλλου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν πνοὴν ζωῆς ἐθνικῆς... Ἡ ἄλυσις — ἄλυσις χρυσῆ — ἡ συνδέσασα τὸ παρὸν πρὸς τὸ παρελθόν, ἦτο ἡ γλῶσσα ἡ διατηρηθεῖσα πιστῶς ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, διατηρηθεῖσα δὲ κατ' οὐσίαν ἀναλλοίωτος ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφησαν αἱ Ἐπιστολαὶ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Τὸ νεώτερον τοῦτο κράτος εἶναι ἐθνικόν, συνάμει ὄχι τόσον τοῦ αἵματος καὶ τῆς πίστεως, ὅσον τοῦ ὀργάνου τῆς ἐπικοινωνίας, — κατὰ πρῶτον λόγον τῆς γραφῆς καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῆς ὁμιλίας. Οὕτω καὶ ἡ Γερμανία ἔχει ἕνα ἀνεγνωρισμένον τύπον γλώσσης, ἐπικρατοῦντα ὑπεράνω τῶν διαλέκτων της. Ἐπίσης καὶ ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ὁλλανδία, ἡ Ἱσπανία. Τὴν Νορβηγίαν χωρίζει ἀπὸ τὴν Σουηδίαν ὁ διάφορος τύπος τῆς Σκανδιναυϊκῆς της γλώσσης, ἡ δὲ Αὐστρο-ουγγαρία δὲν ἔχει ἐθνικότητα ἐλλείψει κοινῆς γλώσσης». Δ.]

Aloys de Molin Aegisthos, Lausanne. [Ὁ συγγραφεὺς διετύπωσεν εἰς μυθιστόρημα τὰς τραγικὰς περιπετείας τοῦ οἴκου τῶν Ἀτρειδῶν. Χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ φθάσῃ τὸ ὕψος τῶν μεγάλων τραγικῶν, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐπραγματεύθησαν, ἠδυνήθη ὅμως νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ θέμα ἀρκοῦσαν δύναμιν, καὶ ἀκρίβειαν ἀρχαιολογικήν, ὥστε τὸ μυθιστόρημα κρίνεται εὐμενῶς ὑπὸ τοῦ ἑλβετικοῦ τύπου. Δ.]

Sveriges Deltagande i Olympiska Spielen i Athen 1906. Redogörelse afgifven af Svenska Organisations Kommittén genom V. G. Balck. Stocholm 1906. [Τὸ ἀληθῶς θαυμάσιον ἀπὸ τυπογραφικῆς ἀπόψεως τεῦχος τοῦτο, περιέχον καὶ πλείστας ἐκ φωτογραφιῶν εἰκόνας, περιλαμβάνει τὰς ἐντυπώσεις τῆς σουηδικῆς ὁμάδος ἐκ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τοῦ 1906. Αἱ πλεῖσται τῶν σελίδων αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἰδίως εἰς λεπτομερεῖς περιγραφὰς τῶν γενομένων εἰς τὸ Στάδιον. Ἐπίσης ἀφιεροῦνται ἰδιαίτεραι σελίδες μετὰ εἰκόνων εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὴν ἐκεῖ ὑποδοχὴν τῆς σουηδικῆς ὁμάδος. Τὸ ὅλον τεῦχος, ἢ μᾶλλον λεύκωμα, διαπνέεται ὑπὸ θερμῆς συμπαθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Δ.]

Φ. Δε Σιμῶνε Μπροῦβερ: ***Μικρὰ ἐκλογὴ πεζῶν καὶ ποιήσεων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς φιλολογίας, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπορικῶν σχολείων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν.*** — ***Ἡ οἰκία τοῦ Γλαύκου διηγημάτιον.*** — **Due Racconti di Demetrio Bikelas. — Giorgio Zalocosta.** [Αἱ τέσσαρες αὗται συμβολαὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς, ἐν Νεαπόλει κατὰ τὸ 1906 δημοσιευθεῖσαι καὶ αἱ τέσσαρες, μαρτυροῦν τὴν Ἑλληνομάθειαν τοῦ λογίου συγγραφέως καὶ τὸν ζῆλόν του ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν πατρίδα του. Β]

Notice sur la vie et les œuvres d'Émile Legrand par Hubert Pernot. Paris 1906. [Ἡ βιογραφία αὕτη εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξία τοῦ ἀκαμάτου ἐκείνου λογίου, τοῦ μετὰ τοσούτου ζήλου καὶ μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἐργασθέντος πρὸς

διαφώτισιν τῶν ἀρχῶν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Αἱ ἐκδόσεις τῶν Ἑλληνικῶν κειμένων καὶ πρὸ πάντων ἡ πολύτιμος βιβλιογραφία τῶν κατὰ τὸν 15ον 16ον, καὶ 17ον αἰῶνα ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκδοθέντων Ἑλληνικῶν βιβλίων, ἀληθὲς μνημεῖον ἐς ἀεί, ἀνύψωσαν καὶ ἐστερέωσαν τὴν σπουδὴν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς. Ὁ Κ. Περνῶ ἀναγγέλλει εἰς τὸ τέλος τῆς βιογραφίας, ὅτι τὰ ἀνέκδοτα εἰσέτι χειρόγραφα τοῦ Λεγρὰν περιῆλθαν εἰς χεῖράς του—καὶ οὔτε ἠδύναντο νὰ περιέλθουν εἰς χεῖρας καλλιτέρας. Ὑπόσχεται δὲ τὴν δημοσίευσιν ἑνὸς ἔτι τόμου τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας* τοῦ 17ου αἰῶνος, τῆς *Ἰονίου βιβλιογραφίας*, τῆς *Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας* τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ μιᾶς *Ἀλβανικῆς Βιβλιογραφίας*. Β.]

Perkins Institution and Massachusetts School for the Blind. Seventy-fifth annual Repert of the Trustees, 1906 Boston. [Ἐδημοσιεύθη ἡ 75η ἐπετηρὶς τῆς μεγάλης σχολῆς τυφλῶν, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Perkins Institution, τῆς ὁποίας διευθυντὴς ἐχρημάτισεν ὁ Χάου πρῶτος, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἡμέτερος Ἀναγνωστόπουλος ἤ *Ἀναγνοὺς* — ὅπως ἐγνωρίσθη εἰς τὴν Ἀμερικὴν διὰ τῆς ἀποκοπῆς τῶν δυσπροφέρτων ἐκεῖ τελικῶν συλλαβῶν τοῦ ὀνόματός του. — Τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ἐκθέσεως ταύτης τῶν κατὰ τὸ 1906 πεπραγμένων, περὶ τὰς 195 σελ. εἰς ὄγδοον, εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἕλληνα διευθυντὴν τοῦ ἱδρύματος. Μετὰ τὴν λεπτομερῆ βιογραφίαν του ἔπονται ἐπιστολαὶ πανταχόθεν ληφθεῖσαι, πλήρεις ἐκφράσεων βαθείας συμπαθείας καὶ ὑψίστης ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν μνήμην του, μετ' αὐτὰς δὲ ἀνατυποῦνται πλεῖσται νεκρολογίαι δημοσιευθεῖσαι εἰς ἐφημερίδας Ἀγγλιστὶ καὶ Ἑλληνιστί, πᾶσαι ἀποτίνουσαι δίκαιον φόρον σεβασμοῦ πρὸς τὰς ἀρετάς του. Τὴν πρὸς τὸν Ἀναγνωστόπουλον μεγάλην ὑπόληψιν συγκεφαλαιοῦν τὰ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς βιογραφίας του σημειούμενα: «Βαθύφρων, σοφὸς σύμβουλος, μάντις καλῶν, μεγαλόκαρδος φίλος τῆς ἀνθρωπότητος, ἀληθὴς ὁδηγὸς τῶν τυφλῶν πρὸς ὑψηλοτέρους ὁρίζοντας». Ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἤπειρον τὸ 1837 καὶ ἀπεβίωσεν εἰς Τοῦρνο-Σεβερῖνον τῆς Ρουμανίας τὸ 1906. Β.].

Η ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἀπὸ πολλοῦ ἐπασχολεῖ τοὺς μελετήσαντας τὴν γεωργικὴν Θεσσαλίαν τὸ ἐρώτημα: Ἂν ὑπάρχουν ἰδιαίτερα ζητήματα, χρήζοντα τῆς ἐξαιρετικῆς μερίμνης τοῦ Κράτους πρὸς ἐπίλυσιν, ἢ ἂν αἱ ὑφιστάμεναι ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνάγκαι εἶναι αἱ γενικαὶ τῶν διαφόρων διαμερισμάτων τῆς χώρας. Τὸ ἐρώτημα τοῦτο μένει ἄνευ ὁριστικῆς ἀπαντήσεως μέχρι σήμερον, τοὐλάχιστον ἐκ μέρους τοῦ Κράτους. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ὅλως ἐξαιρετικὸν ζήτημα ἐν τῇ γεωργικῇ Θεσσαλίᾳ, κοινὸν ἴσως μετ' ὀλιγίστων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ὁ ἰδιάζων τύπος τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, ἐν τῇ πεδινῇ χώρᾳ κυρίως, ἰδιοκτησίας, καθ' ἣν οἱ χωρικοὶ εἶναι ὅλως ἀκτήμονες καὶ χωρία ὁλόκληρα κτῆμα ἑνός. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα εἶναι ἀρχαῖον, ἡ δὲ γένεσις αὐτοῦ ἀνατρέχει ἴσως μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων.

*

Ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ἡ Θεσσαλία, μὴ φέρουσα εἰσέτι κοινὸν ὄνομα ἀλλὰ προηγμένη εἰς πολιτισμόν, διετέλει ὑπὸ δέκα κληρονομικὰς βασιλείας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἔλαβαν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν περίφημον ἐκείνην κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείαν τῆς συνηνωμένης Ἑλλάδος.

Ὀλίγον ὅμως μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἐπέδραμαν ἐκ τῆς ἀρχαίας Θεσπρωτίας, ἐν τῷ ὀρεινῷ τμήματι τῆς Ἠπείρου κειμένης, λαὸς μάχιμος, οἱ Θεσσαλοὶ ἐπὶ τὴν σημερινὴν Θεσσαλίαν, καθυποτάξαντες τοὺς πολυωνύμους αὐτῆς λαούς, Βοιωτούς, Πελασγούς, Περραιβούς, Μινύας καὶ λοιπούς, οἱ ὁποῖοι κατεῖχαν τότε τὰς εὐφόρους ἐκείνας ἐκτάσεις ἀροτριῶντες τὴν γῆν καὶ ἀσκούμενοι κατὰ τὰς ὥρας σχολῆς εἰς τὰ ὅπλα. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας ἠναγκάσθησαν βαθμηδὸν ἅπαντες νὰ διέλθουν ὑπὸ τὰ Καυδιανὰ δίκρανα τῶν ἀλκίμων ἐπιδρομέων καὶ ἀνταλλάσσοντες τῶν μαχητῶν τὸ ἐλεύθερον ἔνδυμα πρὸς τὸ ταπεινὸν

τοῦ δούλου, ὑπεχρεώθησαν, ὅσοι δὲν ἐπροτίμησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν, νὰ μείνουν ἐν τῇ πατρῴᾳ ὡς Πενέσται ἢ Μενέσται, ἄνευ ἰδιοκτησίας, δουλεύοντες τὴν γῆν διὰ τὸν δεσπότην καὶ κατακτητήν.

Οἱ ἐναπομείναντες τότε εἰς τὴν Θεσσαλικὴν γῆν Πενέσται συνωμολόγησαν μετὰ τῶν κατακτητῶν τὴν ἑξῆς συνθήκην, τὴν ὁποίαν διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (Ϛ′ 264), ἐρανιζόμενος αὐτὴν ἐκ τῶν «Εὐβοϊκῶν» τοῦ Ἀρχεμάχου, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἀπωλέσθησαν: «Βοιωτῶν τῶν τὴν Ἀρναίαν κατοικισάντων οἱ μὴ ἀπάραντες εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐμφιλοχωρήσαντες παρέδωκαν ἑαυτοὺς τοῖς Θετταλοῖς δουλεύειν καθ' ὁμολογίας, ἐφ' ᾧ οὔτε ἐξάξουσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς χώρας οὔτε ἀποκτενοῦσιν, αὐτοὶ δὲ τὴν χώραν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι τὰς συντάξεις ἀποδώσουσιν. Οὗτοι οὖν οἱ κατὰ τὰς ὁμολογίας καταμείναντες καὶ παραδόντες ἑαυτοὺς ἐκλήθησαν τότε μὲν μενέσται νῦν δὲ πενέσται».

Παρῆλθαν ἔκτοτε μακρά, πολυστένακτα ἔτη. Μακεδόνες καὶ Ρωμαῖοι, Γότθοι καὶ Οὖνοι, Βούλγαροι, Φράγκοι καὶ Τοῦρκοι ἐπέδραμαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν ἀτυχῆ Θεσσαλίαν. Εἰς τοὺς εὐφόρους ἀγροὺς της πολλάκις ἐκρίθη ὄχι μόνον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἡ τύχη. Καὶ ὅμως διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μὲ ἐλαχίστας παραλλαγάς, ἀναλόγως τῶν ἐκβάσεων τῶν ἐκστρατειῶν καὶ ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τῶν πολιτειακῶν περιστάσεων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς καλλιεργείας, παρέμεινε τὸ αὐτὸ περίπου καθεστώς, ἡ αὐτὴ διάκρισις τῶν κατοίκων εἰς ἄρχοντας, τοὺς σημερινοὺς ἰδιοκτήτας, καὶ Πενέστας, τοὺς καλουμένους νῦν «τσιφτσῆδες».

Ἡ διάκρισις αὕτη, ἐπιβαλλομένη σήμερον βεβαίως ὑπὸ τῶν πραγμάτων, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἐνέχει τι τὸ ἄκρως ἀνώμαλον. Καὶ τοῦτο ὄχι ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν σήμερον σύστημα τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας, ἀλλὰ κυρίως διὰ τὴν ἔκτροπον διατύπωσιν τῆς ἰδιοκτησίας, ἰδιοκτησίας χωρίου, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἅπαντες εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἀκτήμονες, διατύπωσιν, ἥτις ἐγείρει ἀμέσως εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου ἐνδοιασμόν τινα περὶ τελείας ἐξομοιώσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν τὴν συνήθη. Καὶ ὁ ἐνδοιασμὸς οὗτος ἄγει εἰς τὸ ἐρώτημα: πότερον ἆρά γε προηγήθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐν

χρόνῳ, ἡ κοινότης ἢ ὁ κύριος αὐτῆς; Καὶ ἂν προϋπῆρχεν ἡ κοινότης, κατεκυριεύθη ἀρά γε τέλεον αὕτη, ὡς κατακυριεύεται εἰς ἀγρός, μία οἰκία, ἢ μήπως ἰδιόρρυθμός τις σχέσις συνέστη; Καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἡ σχέσις αὕτη δίδει ἀρά γε εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τὸ δικαίωμα ν' ἀποβάλῃ κατὰ βούλησιν τὸν χωρικὸν ἐκ τοῦ χωρίου, ὅπου οὗτος ἐγεννήθη καὶ ἤλπισε ν' ἀποθάνῃ;.....

*

Ταῦτα εἶναι θέματα, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλησαν τοὺς ἐνδιατρίψαντας εἰς τὰ Θεσσαλικὰ ζητήματα, θέματα τῶν ὁποίων ἡ λύσις εἶναι δυσχερεστάτη καὶ ἡ σκοτεινότης των ἐπαυξάνει τὴν μυθολογικήν, οὕτως εἰπεῖν, ἀχλύν, ἥτις περικαλύπτει τὴν Θεσσαλίαν μὲ τὰ ξένα ὀνόματα τῶν ἰδιορρύθμων χωρίων της, μὲ τὰς περιέργους συνηθείας καὶ σχέσεις, μὲ τὰς γυμνὰς καὶ ἀπεράντους πεδιάδας, μὲ τὰ ἱστορικὰ βουνά της, μὲ τοὺς ἡσύχους ποταμούς, μὲ τὰς ἀβαθεῖς λίμνας της.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον, ὑπὸ τὰς κρατούσας ἐν γένει συνθήκας, λυπηρὰ εἶναι ἡ ὄψις τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὸ θέρος ὁ φλέγων ἥλιος πυρακτοῖ τὰς ἀχανεῖς καὶ γυμνὰς πεδιάδας της καὶ ὁ καύσων φαίνεται ἐκχυνόμενος ἐξ ἀπεράντου ἡφαιστείου, τοῦ ὁποίου κρατὴρ εἶναι ὅλη σχεδὸν ἡ πεδινὴ Θεσσαλία. Οὐδεμία χλοερὰ ἀπόχρωσις διακόπτει τὴν κιτρίνην ταύτην μονοτονίαν· τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν ἐλαττοῦνται ὀσημέραι συνεπείᾳ τῶν ἀποψιλουμένων ὀρέων, ἐν ᾧ ἐνίοτε ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἑξάμηνον ὅλον ἀρνεῖται νὰ ρίψῃ τὴν εὐεργετικήν του βροχήν. Καὶ τὴν φρικτὴν ταύτην κατάστασιν ἐπαυξάνει συχνάκις ἐπερχόμενος ὁ λίψ, ὁ ἀπαίσιος οὗτος τῆς Θεσσαλίας δυτικὸς ἄνεμος, ὁ *λίβας*, τοῦ ὁποίου ἡ καυστικὴ πνοὴ μαραίνει τὰ πάντα.

Κατὰ τὸν χειμῶνα σφοδρὸς ὁ βορρᾶς ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν ἀνοικτῶν αὐτῆς πεδιάδων, χωρὶς οὐδὲν δάσος, οὐδὲν δένδρον νὰ ἀναχαιτίζῃ τὴν παγερὰν αὐτοῦ καὶ ἀκάθεκτον ἐπέλασιν, καὶ οἱ δυστυχεῖς χωρικοὶ συνεσπειραμένοι εἰς τὰς τρώγλας των ὑπὸ τὸ ἀληθῶς πολικὸν ἐκεῖνο ψῦχος, μάτην προσπαθοῦν νὰ θερμάνουν τὰ ναρκωμένα μέλη, καίοντες ὡς μόνην καύσιμον ὕλην τὴν κόπρον τῶν βοῶν των, μεθ' ὧν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην ἀδελφικῶς διαιτῶνται. Συχνάκις ὁ οὐρανός, ὁ τόσον ἀσπλάγ-

χνως ἀρνούμενος κατὰ τὴν ἄνοιξιν τὴν ἀναγκαίαν βροχήν, ἀνοίγει τὸν χειμῶνα πλατεῖς τοὺς καταρράκτας του κατακλύζων τὰ πάντα. Τὸ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς διάστημα φαίνεται πρὸς στιγμὴν πληρούμενον ὅλον ὕδατος. Οἱ ποταμοὶ τότε ἐκχειλίζοντες κυλίουν μετὰ βοῆς τὰ ὁρμητικά των ρεύματα καὶ αἱ ὄχθαι διασπώμεναι ἀφίνουν ἀκάθεκτον νὰ ἐκφύγῃ τὸ πλημμυροῦν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἐλεύθερον παντὸς φραγμοῦ κατακλύζει ἐντελῶς τὰς πεδιάδας ἐκείνας, τὰς ὁποίας πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐκόσμει τὸ εὔελπι καταπράσινον χρῶμα τῶν φυομένων σπαρτῶν. Οἱ δύσμοιροι χωρικοὶ ἐν ἀπελπισίᾳ προσβλέπουν τὴν συντελουμένην καταστροφήν, ἀδυνατοῦντες νὰ ἀποτρέψουν τὴν ἀνυπολόγιστον συμφοράν, ἡ ὁποία θ' ἀφήσῃ τὰς ἀποθήκας των ἄνευ σίτου, τοὺς ἀχυρῶνας ἄνευ ἀχύρου, καὶ θὰ τοὺς ἐξωθήσῃ καὶ πάλιν εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ τοκογλύφου, διὰ νὰ πορισθοῦν τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτῶν ἀναγκαῖα.

Ἡ συγκοινωνία τότε διακόπτεται ἕνεκεν ἐλλείψεως τεχνητῶν ὁδῶν,—αἱ φυσικαὶ ὁδοὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀδιαβάτου βορβόρου—καὶ οἱ χωρικοὶ μακρόθεν μόνον ὡς ἐν ὀπτασίᾳ προσβλέπουν περίλυποι τὴν πετῶσαν ἀτμάμαξαν, ἐξυπηρετοῦσαν πάντοτε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῆς ταχύτητος τὰς εὐτυχεῖς πόλεις καὶ τοὺς εὐδαίμονας κατοίκους των... Εἰς τὰς πολλὰς ταύτας Θεσσαλικὰς πληγὰς προσθέσατε τὴν ἔλλειψιν ὑγείας ἕνεκα τοῦ ἑλώδους μιάσματος, τὸ ἀμφίβολον τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, καὶ ἔχετε πιστὴν τὴν εἰκόνα τῆς κρατούσης ἐκεῖ θλιβερᾶς καταστάσεως!

*

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἐκ τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐχόντων κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τὸν ἀραιότερον πληθυσμόν, διότι κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1896 ὁ ὁλικὸς πληθυσμὸς τῆς Θεσσαλίας ἀνήρχετο εἰς 358.315, ἡ δὲ ἔκτασις τῆς Θεσσαλίας ὑπολογίζεται εἰς 11.970 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα, ἑπομένως ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον ἀνήρχετο μόλις εἰς 30 κατοίκους.

Ἡ Θεσσαλία ἀριθμεῖ δέκα πόλεις καὶ 670 γεωργικὰ χωρία. Ἐκ τούτων τὰ 270 ὡς ἔγγιστα εἶναι μικρὰ χωρία ἀνήκοντα εἰς γεωργοκτηματίας (κεφαλοχώρια), τῶν δὲ λοιπῶν 400 ἕκαστον, κατοικούμενον ἀπὸ ἀκτήμονας χωρικούς, ἀποτελεῖ ἑνι-

αίαν μεγάλην ἰδιοκτησίαν (τσιφλίκι). Καὶ τὰ μὲν πρῶτα κεῖνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Θεσσαλίας, διατελοῦντα ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καὶ αἱ λοιπαὶ ἰδιοκτησίαι τοῦ Κράτους· τὰ δὲ δεύτερα, ἐξαπλούμενα ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς ἐκτάσεως τῶν Θεσσαλικῶν πεδιάδων, παρουσιάζουν, ὡς εἶπα, ὅλως ἰδιάζοντα τύπον σχέσεων καὶ ἰδιοκτησίας. Ἡ ἐπισταμένη ἐξέτασις τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῶν σχέσεων τῶν χωρίων τούτων ἀπαιτεῖ καὶ χῶρον πολὺν καὶ μελέτην μακράν, ἄκρως δὲ μόνον ἔθιξα τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μικρᾶς μου ταύτης πραγματείας.

Τὰ «τσιφλίκια» κατέχουν ὑπὲρ τὰ 5.000.000 στρέμματα, τῶν ὁποίων πλέον τοῦ ἡμίσεος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν καλλίστων πεδινῶν γαιῶν, ὅπου ἐργάζονται καὶ κατοικοῦν γεωργοί, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται 11.000 γεωργικαὶ οἰκογένειαι περίπου, ἤτοι περὶ τὰς 44.000 ἀτόμων, ὑπολογιζομένων 4 κατὰ οἰκογένειαν.

Μολονότι διοικητικῶς ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς, γεωργικῶς ὅμως θεωρεῖται διηρημένη εἰς τρία διαμερίσματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων καὶ ἡ καλλιέργεια, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ καλλιεργούμενα εἴδη, εἶναι διάφορος καὶ αἱ συνθῆκαι ἀνόμοιοι καὶ αἱ σχέσεις παραλλάσσουσαι· τὰ διαμερίσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ Ὀρεινὸν τμῆμα, ὁ Κάμπος καὶ τὰ Ῥεβένια. Περὶ τοῦ Ὀρεινοῦ τμήματος, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀφομοιοῦνται καὶ τὰ «κεφαλοχώρια» ἐν γένει, ὠμίλησα ἀνωτέρω. Ὁ Κάμπος περιλαμβάνει κυρίως «τσιφλίκια» τῶν ἐπαρχιῶν Φαρσάλων, Καρδίτσης, Τρικκάλων καὶ Καλαμπάκας· τὰ δὲ Ῥεβένια κυρίως «τσιφλίκια» τῶν ἐπαρχιῶν Λαρίσης, Τυρνάβου, Ἀγυιᾶς καὶ Βόλου. Ἕνεκα γεωργικῶν αἰτίων ἰδίως, διάφοροι εἶναι αἱ σχέσεις τῆς καλλιεργείας, αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὰ δύο ταῦτα γεωργικὰ διαμερίσματα μεταξὺ γεωργῶν (μορτιτῶν ἢ τσιφτσήδων) καὶ ἰδιοκτητῶν. Εἰς ἀμφότερα τὰ διαμερίσματα ὁ μὲν ἰδιοκτήτης παρέχει τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκίαν δωρεὰν εἰς τὸν μορτίτην, οὗτος δὲ δωρεὰν τὴν ἐργασίαν του καὶ τὰ ὄργανα τῆς καλλιεργείας. Εἰς τὰ Ῥεβένια ἡ διανομὴ γίνεται ἐξ ἡμισείας, ἀλλ' ὁ ἰδιοκτήτης καταβάλλει τὸν σπόρον καὶ ὑπόκειται εἰς διάφορα ἔξοδα συγκομιδῆς, εἰς δὲ τὸν Κάμπον ὁ ἰδιοκτήτης λαμβάνει τὸ ἓν τρίτον τῆς ἐσοδείας μὴ ὑποβαλλόμενος εἰς οὐδεμίαν δαπάνην.

Πάντα ταῦτα, ποικίλλοντα κατὰ «τσιφλίκια» ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας, καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου αὐθαιρέτου ἀποβολῆς τοῦ μορτίτου (τῆς ἐξώσεως), στηριζόμενα δὲ βεβαίως ἐπὶ ἀρχαιοτάτων ἐθίμων, γίνονται πολλάκις αἰτία διαταράξεως τῶν ὁμαλῶν σχέσεων καὶ ἀφορμὴ δικαστικῶν ἀγώνων καὶ βιαίων παθῶν ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς. Κατ' ἐμὲ τὸ κακὸν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπευθῇ διὰ τῆς πολλάκις προταθείσης γνώμης τοῦ νομοθετικοῦ διακανονισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξὺ καλλιεργητῶν καὶ ἰδιοκτητῶν. Ἡ θεραπεία θὰ ἐπέλθῃ ῥιζική, ὅταν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῆς φυσικῆς τῶν πραγμάτων ἐξελίξεως, βοηθούντων πρὸς τοῦτο καὶ οἰκονομικῶν συνδυασμῶν (ὡς ἡ διάθεσις τῶν Στεφανοβικείων κτημάτων), καὶ χωρὶς νὰ ἐκλείψῃ ἐντελῶς ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθοῦν βαθμηδὸν οἱ μορτῖται εἰς μικροϊδιοκτήτας.

*

Αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους διὰ τὴν Θεσσαλίαν ἀνέρχονται ἐτησίως εἰς 6 περίπου ἑκατομμύρια, αἱ δὲ ἐξ αὐτῆς πρόσοδοι εἰς 12 περίπου ἑκατομμύρια.

Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τῆς Θεσσαλίας, δι' ἐκτατικῆς καλλιεργείας σχεδὸν ὅλη συντελουμένη, εἶναι κατὰ τοὺς ὁπωσδήποτε ἀκριβεῖς ὑπολογισμοὺς 50 περίπου ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ σπουδαιότερα ποσὰ προέρχονται: ἐκ τοῦ σίτου (30 περίπου ἑκατομμύρια δραχ.) καλλιεργουμένου κυρίως εἰς τὰ Ρεβένια· ἐκ τοῦ καπνοῦ (4 περίπου ἑκατομμύρια) καλλιεργουμένου κυρίως εἰς τὸν Κάμπον, ὅπου πλὴν τοῦ σίτου καλλιεργοῦνται καὶ οἱ λοιποὶ δημητριακοὶ καρποὶ οἱ ὄψιμοι (ὀψιμιαῖς) λεγόμενοι· καὶ ἐκ τοῦ ἐλαίου καὶ τῶν ἐλαιῶν (5 περίπου ἑκατομμύρια δραχ. κατὰ διετίαν) ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βόλου.

Πλὴν τῶν ἄνω, ἐπίσης σημαντικὰ ποσὰ εἰσάγει ἡ Θεσσαλία ἐκ τῆς ὀπωροκομίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, καὶ εἰς τούτους τοὺς δύο κλάδους δέον νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας, ἐπεκτείνοντες τὴν δενδροκομίαν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Βόλου καθ' ὅλην τὴν Θεσσαλίαν καὶ διαρρυθμίζοντες ἐπιστημονικώτερον τὴν κτηνοτροφίαν μας διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς χύδην βοσκῆς (ἐπινομῆς) καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς γεωργοβιομη-

χανίας καὶ τῆς μεγάλης ὅσον καὶ τῆς μικρᾶς κτηνοτροφίας. Πάντα δὲ ταῦτα, διότι ἀναντιρρήτως τὸ μέλλον τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατ' ἐξοχὴν δενδροκομικὸν καὶ κτηνοτροφικόν.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐκταθῶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ζητημάτων τούτων καὶ τῶν ἐξαρτωμένων ἐξ αὐτῶν, διὰ τοῦτο συνοψίζω :

Ἡ Θεσσαλία ἔχει ἀνάγκην χειρῶν, κεφαλαίων, κτηματολογίου, γεωργικῶν γνώσεων. Ἡ Θεσσαλία ἔχει ἀνάγκην ὑγείας, ἔχει ἀνάγκην δημοσίας ἀσφαλείας. Πῶς ταῦτα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθοῦν περιττὸν νὰ ὑποδείξω, περιττὸν νὰ ἀναπτύξω, διότι θὰ ἐθεωρούμην κομίζων γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, ἢ στάχυν εἰς Θεσσαλίαν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τούτων ἡ Θεσσαλία ἔχει ἀνάγκην συστάσεως Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας. Διὰ τούτου θὰ καταστῇ βεβαίως εὐχερέστερον νὰ ληφθῇ τέλος ἡ δέουσα πρόνοια περὶ τοῦ πλουσίου τούτου τμήματος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον προαγόμενον ὄχι μόνον τοὺς Θεσσαλοὺς θὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῆς κακοδαιμονίας, ἀλλὰ καὶ τὸ Κράτος θ' ἀνακουφίσῃ. Ἡ διὰ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἐπερχομένη πρόοδος προσγίνεται βραδέως, μόνον δὲ τὸ Κράτος διὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας θὰ δυνηθῇ, συνδέον τὰ κατεσπαρμένα νήματα τῆς συντελουμένης προόδου, νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ αὐτήν. Ἐὰν λόγοι οἰκονομίας δὲν ἐπιτρέπουν τὴν αὔξησιν τῆς ὑπουργικῆς πλειάδος, ἃς συγχωνεύσωμεν οἱαδήποτε ἐκ τῶν νῦν χωριστὰ λειτουργούντων Ὑπουργείων: τῶν Ναυτικῶν π. χ. καὶ τῶν Στρατιωτικῶν, ἢ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν,—ἀφ' οὗ μάλιστα ἐκ τοῦ τελευταίου θ' ἀφαιρέσωμεν τὴν Γεωργίαν καὶ τὰ Δημόσια Ἔργα. Παραλείποντες τὴν σύστασιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, ἐξακολουθοῦμεν νὰ φαινώμεθα ὄχι παραγνωρίζοντες, ἀλλ' ἀγνοοῦντες ἐντελῶς ποῦ κυρίως ἔγκειται ἡ πηγὴ τοῦ δημοσίου πλούτου, πόθεν ἀπορρέει ἡ ἀληθὴς εὐημερία καὶ τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ Κράτους.

Κ. ΤΟΠΑΛΗΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

Ϛ΄

Οὕτω διῆλθον τὰ πρῶτα τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἔτη μέχρι τοῦ ἔτους 1838, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, καθ' ὃ ἐπῆλθε τῷ Θεοφίλῳ Καΐρῃ ἡ σφαλερά, ἵνα μή τι χεῖρον εἴπω, ἰδέα νὰ διδάξῃ καὶ νέαν θρησκείαν, ἣν ἀπεκάλεσε «Μονοθεΐαν». Ἤρχισε δὲ κατηχῶν εἰς αὐτὴν τοὺς ἐνηλίκους ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οὓς διὰ τῆς ἐκτάκτου εὐγλωττίας του εὐκόλως ἔπειθεν, εἶτα τοὺς ἐφήβους καὶ τέλος τοὺς ἀνηλίκους—ἐσωτερικοὺς μαθητὰς πάντοτε.

Ἔκτοτε ἔπαυσαν αἱ θεῖαι χριστιανικαὶ λειτουργίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀντικατασταθεῖσαι διὰ θρησκευτικῶν τελετῶν ἐν τῇ Σχολῇ, εἰς ἃς προσήρχοντο ἐννοεῖται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξωτερικῶν μαθητῶν. Αἱ τελεταὶ αὗται συνίσταντο εἰς ὕμνους καὶ προσευχὰς πρὸς ἕνα καὶ μόνον Θεόν, τελούμεναι ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ὅστις καὶ πλήρες ἁσματολόγιον καὶ εὐχολόγιον εἶχε συντάξει πρὸς τοῦτο.

Οὔτε ἐγώ, οὔτε ὁ ἀδελφός μου, οὔτε οἱ συγγενεῖς μου ἤμεθα ἐκ τῶν κατηχηθέντων. Καίτοι ὀκταετὴς ὅμως τότε, ἠδυνάμην ἀμυδρῶς ν' ἀντιληφθῶ τὰ «κρυφομιλήματα» μεταξὺ πατρὸς καὶ μητρός μου ἐπὶ τῶν συμβαινόντων καὶ τὴν ἀπελπισίαν των ἐπὶ τῇ ἀφεύκτῳ καταστροφῇ τῆς Σχολῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου περισσότερον νὰ προσέξω εἰς τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ οἰκήματι τῶν Κώων προγυμναστῶν μου. Ἴσως οὗτοι, βασιζόμενοι εἰς τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν, ὡμίλουν φανερῶς ὑποθέτοντες ὅτι οὐδὲν ἐννοῶ. Ἐγὼ ὅμως εἶχον παρατηρήσει τετράδιον κείμενον μεταξὺ τῶν ἄλλων τετραδίων τῆς μελέτης των, κάπως κομψότερον, καὶ τὸ ἤνοιξα ἐν ἀπουσίᾳ αὐτῶν καὶ ἀνέγνωσα προσευχὴν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς φράσεως «*Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἀμῶν ὁ ποιητὰς καὶ*

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 81.

συνταρατὰς καὶ συνοχεὺς τοῦ παντὸς κ.λ.π.»· τοσαύτην δὲ ἐντύπωσιν μοὶ ἐπροξένησεν, ὥστε ἀκόμη τὴν ἐνθυμοῦμαι ὡς ἂν εἶχον τὸ κείμενον ὑπ' ὄψιν μου.

Συνδυάσας τὰς ὁμιλίας τῶν Κῴων πρὸς τὰ κρυφομιλήματα τῶν γονέων μου ἐνόησα «ὅτι κἄτι τρέχει» καὶ μὲ τὴν ἔμφυτον παιδικὴν πονηρίαν μου δὲν ἔπαυσα νὰ ἐξετάζω διὰ νὰ μάθω, καὶ συνεχῶς ἠρώτων διατί ὁ Διδάσκαλος δὲν λειτουργεῖ πλέον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διατί ἔπαυσεν ἐρχόμενος εἰς τὸν οἰκόν μας καὶ γευματίζων ὡς ἄλλοτε κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς κ.λ. Εὕρισκον πολλὰς προφάσεις: πότε ὅτι πάσχει καὶ πότε ἄλλα, τέλος δέ, ὅταν αἱ ἐρωτήσεις μου κατέστησαν φορτικαί, μοὶ ἐπέβαλον σιωπὴν διὰ τοῦ:. «Δὲν εἶναι ἰδική σου δουλειά». Δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς χωρὶς νὰ γίνωσι ταῦτα γνωστὰ καί, τὸ χειρότερον, πλεῖστοι νὰ κατηχηθῶσι καὶ ἐν τῇ ἀμαθείᾳ αὐτῶν νὰ ἀσπασθῶσι τὸ νέον δόγμα, τὸ ἀπαλλάσσον αὐτοὺς τῆς τελέσεως τῶν χριστιανικῶν χρεῶν, ἐξομολογήσεων δηλ. νηστειῶν κ. λ. π., τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν ὡς τύπους ὀχληρούς. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, ὅτι ἐν ἡμέραις νηστείας αὐστηρᾶς κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἡμῶν θρησκείαν, οἷον τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἢ τῆς 15ημέρου τοῦ Αὐγούστου, καθ' ἃς ἄλλοτε καὶ τὰ κρεοπωλεῖα ἦσαν κλειστά, τὰ κρέατα ἦσαν ἀδιαλείπτως ἐκτεθειμένα πρὸς πώλησιν καὶ οἱ Ἄνδριοι, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη τῆς κάτω τάξεως, ὡμίλουν περὶ νηστείας χλευαστικῶς.

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ὅτι ἓν «γεροντοκόριτσον» ὀνομαζόμενον Μαδελένα, μὲ τὴν ἐγχώριον περιβολὴν («λιμπαντὲ» καὶ «τζεμπέρι»), μετ' ὀλίγων ἄλλων μαθητριῶν, διότι καὶ μαθητρίας εἶχεν ἡ Σχολὴ τοῦ Καΐρη καὶ μάλιστα Ἑλληνίδας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προσελθούσας, ἀναφανδὸν προέβαινον εἰς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν ἀφελῶν Ἀνδρίων εἰς τὰ νέα δόγματα. Αὗται παρίσταντο καθ' ἑκάστην εἰς τὰς παραδόσεις καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς....

Ὁ Θεόφιλος Καΐρης εἶχεν ἤδη ἀπὸ μηνῶν δι' ὁμιλίας εὐφραδοῦς ἐγκαινίσει νέαν περίοδον, νομίζω τετραετῆ, ἀνωτέρας διδασκαλίας. Τὴν ὁμιλίαν του, ἐνθυμοῦμαι, ἤρχισε μὲ τὰς λέξεις «*Θεός, Κόσμος καὶ ἄνθρωπος ὑπάρχει καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ*»· ἐφαίνετο ὅμως καὶ αὐτὸς ἀμφιβάλλων, ἂν θὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ

τελειώσῃ τὴν διδακτικὴν ἐκείνην περίοδον· ἐπέρανε τὸν λόγον του εἰπών: «Ταῦτα θέλομεν διδάξει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἂν ὁ Θεὸς χαρίσῃ ἡμῖν ὑγείαν καὶ *ἡσυχίαν*».

Πράγματι μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐφάνη προσορμιζόμενον εἰς τὸν λιμένα Ἄνδρου Πλακούραις πολεμικὸν βρίκιον, ἱστιοφόρον ἐννοεῖται, διότι ἀμφιβάλλω ἂν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1840, (ὁπότε, ἂν δὲ μὲ ἀπατᾷ ἡ μνήμη, ταῦτα συνέβαινον), ἂν τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει τὸν μονογενῆ διὰ πολὺν καιρὸν *Ὄθωνα Α'*, — ὄχι βασιλέα ἀλλ' ἀτμοκίνητον.

Τὸ βρίκιον τὸ πολεμικὸν ἠγκυροβόλησε μετ' ὀλίγον ἐντὸς τοῦ λιμένος. Τοῦ πλοίου τὸ ὄνομα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ἐνθυμοῦμαι ὅμως ζωηρῶς τὸν πλοίαρχον ἀποβιβασθέντα μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του ἐξ ἄλλων δύο ἀξιωματικῶν καὶ διευθυνθέντα κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸν οἶκόν μας. Ὠνομάζετο Γλιπιπῆς καί, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, κατήγετο καὶ ἐκ Χίου.

Δὲν γνωρίζω ποίαν πρόφασιν τῆς εἰς Ἄνδρον ἀφίξεώς του ἐδήλωσε δημοσίᾳ, καλῶς ὅμως ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐζήτησε νὰ ὁμιλήσῃ κατ' ἰδίαν μὲ τὸν πατέρα μου καὶ μετὰ τὴν συνομιλίαν ὁ πατήρ μου ἐφάνη λίαν κατηφής. Ὁ Γλιπιπῆς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐγεύθησαν μεθ' ἡμῶν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ πλοῖόν των.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἐγνώσθη ὅτι μεταβάντες κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ «Ὀρφανοτροφεῖον» τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ὑπέδειξαν αὐτῷ νὰ διαλύσῃ τὴν Σχολὴν ἔστω καὶ προσωρινῶς, διακοπτομένων φυσικῶς τῶν παραδόσεων, νὰ εἰδοποιηθῶσι δὲ καὶ οἱ γονεῖς τῶν ἐσωτερικῶν μαθητῶν ὅπως φροντίσωσι καὶ παραλάβωσι τὰ τέκνα των, ἐπίσης καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ ὅπως ἕκαστος ἀπέλθῃ εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Θεόφιλος Καΐρης διετάχθη νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τοῦ αὐτοῦ πολεμικοῦ πλοίου εἰς Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνας διὰ τὰ περαιτέρω τῆς δίκης του. Τὰ κατὰ τὸν Θεόφιλον Καΐρην ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἱστορίαν καὶ τοὺς Ἱστορικούς. Ἐγὼ μόνον προσθέτω ὅτι πολλάκις κατὰ τὸν βίον μου ἔτυχε νὰ συλλογισθῶ τί ἠδύνατο ὁ Θεόφιλος Καΐρης νὰ πράξῃ καὶ πόσον μεγάλως ἔσφαλεν, ὡς ἄλλως τε πολλοὶ μεγάλοι ἄνδρες. Φαίνεται ὅτι καὶ τὰ σφάλματα παρέπονται ἐν ἀναλογίᾳ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς διανοητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ σφάλλοντος. Οἱ Χῖοι λέγουσι: «Μεγάλα καράβια, μεγάλαις φουρτούναις».

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς σχολῆς τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ἡ ἐν Ἄνδρῳ διαμονή μας δὲν εἶχε πλέον λόγον καὶ ἀμέσως ἐλήφθη ἀπόφασις περὶ μεταβάσεως τῆς οἰκογενείας μας εἰς Σῦρον, ὅπου τότε ἤνθει τὸ Γυμνάσιον καὶ εἶχε συγκεντρωθῆ ὅλος σχεδὸν ὁ ἐμπορικὸς κόσμος πάσης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ἐλευθέρας καὶ δούλης.

Ζ΄

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ 1840 ἔτους ἐπεβιβάσθημεν εἰς πλοιάριον «τζερνίκιον» καὶ μετὰ ὀλιγόωρον πλοῦν ἐφθάσαμεν εἰς Σῦρον, ἀπεβιβάσθημεν δὲ καὶ ἐφιλοξενήθημεν ἅπαντες εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰωάννου Πολέμη, Ἀνδρίου τὴν καταγωγήν, ἔχοντος δὲ σύζυγον Χίαν, τὸ γένος Ψύχα, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, ἦτο Μαρουσώ. Τὸ ὄνομα πιθανὸν νὰ διαφεύγῃ τῆς μνήμης μου, ἀλλ' ἡ μορφή της μένει ἐντετυπωμένη, καθ' ὃ ἰδιαζόντως ἑλκυστικὴ καὶ κλασσική, οὕτως εἰπεῖν : τὸ σχῆμα ᾠοειδὲς μὲ μαύρους στίλβοντας ὀφθαλμοὺς καὶ κόμην ἄφθονον ὁμοίου χρώματος, ἐπιδερμίδα λευκὴν καὶ λεπτήν, ἀνάστημα μέτριον καὶ χαρίεν· ἀλλ' ἦτο εἰς ἄκρον ἰσχνή. Ἐνθυμοῦμαι ὅλα ταῦτα λεπτομερῶς, διότι τὴν αὐτὴν ἑσπέραν τῆς εἰς Σῦρον ἀφίξεώς μας ἤκουσα τὸν πατέρα μου συνομιλοῦντα κατ' ἰδίαν μετὰ τῆς μητρός μου ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τῆς οἰκίας ἐκείνης νὰ προλέγῃ μετὰ πόνου, ὅτι ἡ ἐπέραστος καὶ πλήρης ἀγαθότητος γυνή, τότε δὲ φαινομένη ἀκμαία, ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, καὶ ταχέως, ὑπὸ τῆς ἐπαράτου νόσου τῆς φθίσεως, ὅπερ καὶ συνέβη μετὰ ἓν ἢ δύο περίπου ἔτη. Δὲν εἶναι δὲ ἡ μόνη περίστασις, καθ' ἣν ἐθαύμασα τὸ διαγνωστικὸν τοῦ πατρός μου ὡς ἰατροῦ.

Τὸ πρῶτον ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον προσέβαλε τὴν ὅρασιν καὶ ἐπέσυρεν ἐν Σύρῳ τὸν θαυμασμόν μου, ἦτο σκάφος Αὐστριακὸν ἀτμοκίνητον ἠγκυροβοληκμένον ἐν τῷ λιμένι Σύρου. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ πρώτην φορὰν ἔβλεπον, ὑποθέτω δὲ ὅτι καὶ ὁ πατήρ μου δὲν εἶχεν ἄλλοτε ἰδῇ ἀτμόπλοιον. Τὸ ἐγνώριζε μόνον ἐξ ἀναγνώσεων καὶ μοὶ ἐφάνη πολὺ στενοχωρημένος προκαλούμενος ὑπὸ τῆς μέχρις ὑπερβολῆς περιεργείας, τῆς ἀκόμη καὶ τώρα πολὺ κυριευούσης με, προκαλούμενος, λέγω, νὰ μοὶ ἐξηγήσῃ τὴν βάσιν τῆς κινήσεως πλοίου δι' ἀτμοῦ.

Δευτέρα αἰτία θαυμασμοῦ ἐν Σύρῳ ἦτο ἡ ὁδὸς τῆς ἀγορᾶς, ἡ δι' ἐμὲ πρωτοφανὴς αὐτῆς κίνησις, τὰ εἰς τὰ «ἐμπορικὰ» ἐκτεθειμένα πολυειδῆ ἐμπορεύματα καὶ αἱ φωναὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν παντοπωλείων προσκαλούντων τοὺς πελάτας καὶ ἀπαριθμιζόντων τὰς πωλουμένας σαρδέλλας: «Μία καὶ ἡ ἄλλη δύο, καὶ ἡ μοσχομυρωδάτη τρεῖς!» Ὄχι ὀλιγωτέραν ἐντύπωσιν μοὶ ἔκαμε καὶ ὁ θόρυβος τῶν ζυγαριῶν τῶν καπνοπωλῶν, οἵτινες ἐπώλουν, ἐννοεῖται, μὲ τὸ σύστημα τοῦ «τέσσαρα καὶ ἕνα» (τὸ «ὀκτὼ καὶ δύο» ἦτο πολυτέλεια εἰσαχθεῖσα μετέπειτα) καὶ ἀφ' οὗ ἐζύγιζον τὸν καπνὸν ἄφινον τὴν ζυγαριὰν νὰ πίπτῃ μετὰ πατάγου.

Ὅλα δι' ἐμὲ ἦσαν πράγματα ἄγνωστα καὶ ἄνευ ὑπερβολῆς μοὶ ἔκαμνον τὴν αὐτὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθην ὅτε μετὰ 19 ἔτη ἔβλεπον κατὰ πρῶτον τὰ βουλεβάρτα τῶν Παρισίων.

Δὲν δύναμαι νὰ λησμονήσω, ὅτι, ἐνῷ διηρχόμην τὴν ἀγορὰν κατὰ τὴν πρώτην ἐκείνην ἡμέραν, κρατούμενος ἐκ τῆς χειρὸς ὑπὸ τοῦ πατρός μου, παρετήρησα εἰς ἐμπορικὸν ἐκτεθειμένα «κασκετάκια» διὰ παῖδας, ἅτινα ἦσαν, φαίνεται, τότε τοῦ συρμοῦ καὶ εἶχον σχῆμα πρωτότυπον· ὡμοίαζον πρὸς σκοῦφον Νεαπολιτανόν, εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ὁποίου προεῖχε γεῖσον (κεραμίδι), εἰς τὸ ἄνω δὲ ἐκρέματο «φουντίτζα».

Ἐκόλλησα ἐκεῖ καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ *ξεκολλήσω*, ἕως ὅτου ὁ ἀγαθὸς πατήρ μου ἠναγκάσθη νὰ ἀγοράσῃ ἕν, τὸ ὁποῖον ἐφόρεσα ἀμέσως καὶ λαβὼν ὑπὸ μάλης ὃ ἔφερον πρίν, ἔτρεξα δρομαῖος νὰ τὸ ἐπιδείξω εἰς τὴν μητέρα μου. Ὁ πτωχὸς ἀδελφός μου, πολὺ σοβαρώτερος ἐμοῦ, καίτοι κατὰ τρία μόνον ἔτη πρεσβύτερος, βλέπων τὴν εὐτυχίαν μου διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πιλιδίου ἐγέλα, ἀλλ' ἀπέφευγε νὰ μοὶ ὑποδείξῃ τὸ παιδαριῶδες τῆς χαρᾶς μου.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου σημειῶ, ὅτι ἀνέκαθεν ἐκεῖνος ἦτο σοβαρώτερος καὶ φιλομαθέστερος ἐμοῦ, ἐγὼ δέ, ἴσως καὶ ἕνεκα τοῦ φιλασθένου τῆς ὑγείας μου καὶ διότι ἤμην ὁ τελευταῖος τῆς οἰκογενείας, ἤμην πολὺ «χαϊδευμένος» καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν μητέρα μου. Ὑπῆρξε μάλιστα ἐποχή, καθ' ἣν ὁ πατήρ μου μετ' ἀνησυχίας παρηκολούθει τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἀνατροφῆς μου, ὡς μηδὲν ἀγαθὸν ὑποσχομένης·

ἀλλ' ἡ μήτηρ μου δὲν ἠξεύρω πῶς καὶ διατί τὸν ἐνεθάρρυνε προλέγουσα αἴσιον καὶ σχετικῶς μέγα τὸ μέλλον μου.

Τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἀδελφός μου ἐσυμφώνει ἀνέκαθεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸς τὴν μητέρα μου. Καὶ μετὰ ταῦτα ὅτε ἐκεῖνος διέπρεπεν ὡς ἐπιστήμων ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ ἔζη ἐν πολυτελείᾳ, ἐγὼ δὲ μόλις εἰσηρχόμην εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἐμπορίου καὶ ἔζων ταπεινῶς καὶ ἄγνωστος, πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκεπτομένους τὸ Βουκουρέστιον καὶ περὶ ἐμοῦ διαλεγομένους μετ' αὐτοῦ ἔλεγεν: «Αὐτὸς ὁ Ἀνδρέας θὰ γείνῃ μέγας καὶ πολύς».

Ἐπέπρωτο ἡ πρόρρησίς του νὰ ἐπαληθεύσῃ, σχετικῶς πάντοτε πρὸς τὸ ἄδοξον στάδιον τοῦ ἐπιχειρηματίου (homme d'affaires). Ἀλλ' ἐκεῖνος φεῦ! δὲν ἐπέζησε νὰ ἴδῃ οὔτε τὴν ἀρχὴν τῆς προρρήσεώς του ἐκτελουμένην.

Η'

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς Σῦρον ἄφιξίν μας ὁ πατήρ μου μᾶς ὡδήγησεν εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅπου τινὲς τῶν καθηγητῶν μετὰ τοῦ γυμνασιάρχου ἐξήταζον καθ' ὥρας ὡρισμένας τοὺς προσερχομένους μαθητάς.

Μετὰ σύντομον ἐξέτασιν ἐγὼ μὲν κατετάχθην εἰς τὴν δευτέραν τάξιν, ὁ δὲ ἀδελφός μου εἰς τὸ σχολαρχεῖον. Εἰς τὴν τάξιν ἐν ᾗ εἰσήχθην ἐδίδασκεν ὁ Παππᾶ Πόλιτας ὁ Χῖος. Ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπείσθην, ὅτι ἡ κατάταξίς μου ἐκείνη (καὶ μάλιστα κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον ἤτοι περὶ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους) ἦτο βεβιασμένη, διότι εἶχον μὲν ἀρκούσας δυνάμεις εἰς τὰ Ἑλληνικά, δὲν ἤμην ὅμως ἀρκετὰ κατηρτισμένος εἰς τὰ λοιπὰ μαθήματα καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Γεωγραφίαν.

Μετὰ 3 ἢ 4 μῆνας προεβιβαζόμην εἰς τὸ σχολαρχεῖον, ἀγνοῶν παντελῶς τὴν Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος, περὶ δὲ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ἐλαχίστας ἔχων γνώσεις, ἐνῷ εἰς τὸ Σχολαρχεῖον ἐδιδάσκετο τὸ μάθημα τοῦτο ὑπὸ τοῦ τότε Σχολάρχου Γεωργίου Σουρία μετὰ τελειότητος, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον ὀλίγοι διδάσκαλοι, νομίζω, φθάνουσιν.

Ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὸ στάδιόν μου ᾐσθανόμην τὴν ἔλλειψιν γνώσεων ποικίλων καὶ πολλάκις μετ' αἰσχύνης ἀπέφευγον συζή-

τησιν ἀναγομένην εἰς γεωγραφικὰ ζητήματα, καὶ μάλιστα περὶ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ἐδέησε δὲ εὑρισκόμενος ἐν πλήρει ἐνεργείᾳ καὶ πολυάσχολος νὰ σπουδάσω κατ' ἰδίαν πολλά, χωρὶς καὶ νὰ καταρτισθῶ ὅπως ἔπρεπε.

Δὲν νομίζω ἀνωφελὲς ἐνταῦθα νὰ προσθέσω, ὅτι κατ' ἐμὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι δὲν εἶναι ἀνάλογος τῶν ἀναγκῶν εἰς τὸ στάδιον μιᾶς ἑκάστης τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἢ μᾶλλον ἑνὸς ἑκάστου ἐπαγγέλματος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μαθητὴς προτίθεται νὰ ἐπιδοθῇ, ἐν ᾧ σήμερον καὶ τὸ τοῦ χειρώνακτος ἀκόμη καὶ τὸ τοῦ γεωργοῦ ἐπάγγελμα χρήζει εἰδικῶν γνώσεων καὶ εἰδικῆς μαθήσεως.

Τὸ κράτος αὐτὸ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑπαλλήλων μόλις πρὸ ὀλίγου καιροῦ ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλῃ διαγωνισμούς, καὶ τούτους ὄχι πάντοτε ἁρμοδίως. Ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ πτυχίον Πανεπιστημίου ἀποτελοῦσι τὸ σπουδαιότερον τῶν προσόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Εὐνόητον ἄρα, ὅτι ὁ παιδευόμενος νέος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποβλέπων εἰς δημοσίαν θέσιν, μόνον ἀπολυτηρίου ἢ πτυχίου αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἀρκεῖ ἀπολυτήριον ὅπως-ὅπως ἀποκτηθέν. Ἀλλ' ἂν ὄχι ἄλλο, διὰ τοῦ ἀπολυτηρίου ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι κάτοχος μιᾶς ξένης γλώσσης; Δύναται δὲ νὰ σπουδάσῃ καὶ μορφωθῇ ἀρκούντως εἰς ἐπιστήμην Ἰατρικήν, Φιλοσοφικὴν ἢ Νομικήν, χωρὶς νὰ μελετᾷ συγγραφεῖς ξένους; Καὶ δύναται αὐτὸς ὁ μαθητὴς τοῦ Πολυτεχνείου, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τοὺς ὅρους κἂν τῆς ἐπιστήμης του εἰς ξένην γλῶσσαν, νὰ παρακολουθήσῃ τὰς προόδους αὐτῆς;

Μήπως καὶ ἡ κατωτέρα ἐκπαίδευσις δὲν χωλαίνει; Τὸ κακὸν δὲ εἶναι ἔτι μεγαλήτερον εἰς τὰς δευτερευούσας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς κωμοπόλεις, ὅπου κατ' ἐμὲ τὸ εἶδος τῆς μαθήσεως ἔπρεπε νὰ διαφέρῃ πολὺ ἐκείνου τῶν πόλεων. Ποία εἶναι ὅμως ἡ διαφορά; Οὐδεμία. Καὶ ἐκεῖ Χρηστομάθεια Ἑλληνική, Λουκιανοῦ διάλογοι, Ἀπομνημονεύματα Ξενοφῶντος, Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον, Πλουτάρχου Βίοι Παράλληλοι, ὀλίγοι γραμματικοὶ καὶ συντακτικοὶ κανόνες καὶ Θεωρητικὴ Ἀριθμητική, ἴση τῷ μηδενὶ εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, καὶ πλέον οὔ.

Οἱ οὕτω πως καταρτιζόμενοι, ἂν μὲν ἔχωσι τὰ μέσα, μεταβαίνουσιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν των, πρὸς ἀπόκτησιν δηλαδὴ ἀπολυτηρίου γυμνασίου ἢ καὶ πτυχίου τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ αὐξάνουσιν οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν θεσιθηρῶν, ἢ δικηγορίσκων ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι. Οἱ δὲ μὴ ἔχοντες οὐδὲν μέσον οὔτε ἄνω οὔτε *κάτω θεοῦ* (κάτω θεὸς θεωρεῖται ἡ ἐκ τῶν Μονῶν ἢ κληροδοτημάτων ὑποτροφία), χάνονται ἐν ἀργίᾳ καὶ ἐν πολιτικῇ ἐπαρχιακῇ, ὅπερ ἐστὶν ἴσον τῇ καταδολιεύσει τῶν νόμων, καὶ ἐκ τούτου ψωμοζοῦν.

Βλέπω ὅτι ἡ παρέκβασις μὲ παρέσυρε, καὶ ἀκατάλληλον τὸ μέρος τοῦτο τῶν Ἀπομνημονευμάτων μου πρὸς τοιαύτας σκέψεις· Ἂν θέλῃ ὁ Θεός, εἰς ἄλλο μέρος αὐτῶν ἴσως ἐπανέλθω εἰς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο κατ' ἐμὲ ζήτημα διὰ τὴν ἐν συνόλῳ πρόοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ Γυμνάσιον τῆς Σύρου συνέκειτο τότε ἐκ τάξεων ἕξ. Τὸ πρῶτον περιελάμβανε τρεῖς τάξεις, εἰς ἃς ἐδίδασκον κατὰ σειρὰν ὁ Ἰωάννης Βαλέττας, ὁ Παπᾶ Πόλιτας καὶ ὁ Γεώργιος Σουρίας. Εἰς δὲ τὴν πρώτην τοῦ γυμνασίου ἐδίδασκεν ὁ Νικολαΐδης Φαρδούλης, εἰς τὴν δευτέραν καὶ εἰς τὴν τρίτην ὁ Γυμνασιάρχης Γεώργιος Σερούϊος. Ἔκτακτοι καθηγηταὶ δι' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Σχολαρχείου καὶ Γυμνασίου ἦσαν ὁ Ι. Δουραμάνης τῶν Μαθηματικῶν (Ἀριθμητικῆς, Στοιχείων Γεωμετρίας καὶ Ἀλγέβρας), ὁ Ἀστέριος Θεολογίδης τῆς Λατινικῆς, καὶ ὁ Ἐμμ. Ψύχας τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς καὶ στοιχείων Χημείας. Τὴν Γαλλικὴν ἐδίδασκε κατ' ἀρχὰς κάποιος Νούλας— ἀληθὴς nulla ὡς πρὸς τὰς γνώσεις του τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας· ἀκόμη δὲν δύναμαι νὰ ἀνακαλέσω εἰς τὴν μνήμην μου τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας του καὶ νὰ μὴ γελάσω. — Μετέπειτα ἐδίδαξεν ὁ Γάλλος Ἐρνέστος Νονότ, ὅστις φυσικὰ ἐγνώριζε τὴν γλῶσσάν του, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν τὴν ἐσπούδασε διὰ νὰ τὴν διδάξῃ, καὶ τέλος ὁ Εὐφραιμίδης, ὅστις τότε εἶχεν ἐπανέλθει ἐκ Παρισίων, ὅπου εἶχε μεταβῆ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὑπότροφος, ὅπως σπουδάσῃ τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ τὴν διδάξῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος πραγματικῶς μετὰ ζήλου ἐξετέλει τὴν ἐντολήν του καὶ ἀρκεῖ νὰ εἴπω, ὅτι τόσον οἱ μαθηταὶ εἶχον *προοδεύσει!!* ἐκ τριετοῦς διδασκαλίας τῆς Γαλλικῆς, ὥστε

ὁ Εὐφραιμίδης εἰς τὴν τρίτην τάξιν τοῦ γυμνασίου, ὅπου τότε καὶ ἐγὼ ἐμαθήτευον, ἤρχισε τὰ μαθήματά του ἀπὸ *ἀνάγνωσιν!!* καὶ γραμματικήν. Ἂν τις ἀποφοιτῶν τοῦ ἐν Σύρῳ γυμνασίου ἐγνώριζε μερικὰ Γαλλικά, βεβαίως τὰ ἔμαθεν ἀπὸ τὸν Εὐφραιμίδην—οὐδέποτε πλέον ἤκουσά τι περὶ αὐτοῦ.—Ἐγὼ τοὐλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι, ἂν ὄχι ἄλλο, τοὐλάχιστον εἰς τὰς μετέπειτα κατ' οἶκον σπουδάς μου πολὺ ἐβοηθήθην ἐκ τῆς ὀλιγομήνου διδασκαλίας του.

Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἐν τῷ Γυμνασίῳ Σύρου διδασκόμενα μαθήματα, περιττὸν δὲ νὰ εἴπω, ὅτι ἡ μόνη σχεδὸν προσοχὴ ἐδίδετο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματολογίαν, ὀλιγίστη εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν καὶ οὐδεμία εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ Γαλλικὴν γλῶσσαν καθὼς καὶ εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Χημείαν. Αἱ ἐξετάσεις εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα ἐγίνοντο *κατὰ συγκατάβασιν* μεγίστην καὶ διδασκόντων καὶ ἐξεταζόντων. Ὑπῆρχον, ἐννοεῖται, καὶ ὀλίγαι ἐξαιρέσεις μαθητῶν, τῶν πλείστων ἐνηλίκων, καὶ ἀπὸ τῆς ἔξω Ἑλλάδος προσερχομένων, οἵτινες ἀπέβλεπον εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ *ἤθελον νὰ μάθωσι καὶ ἐμάνθανον*. Ὅταν θέλῃ τις νὰ μάθῃ, πανταχοῦ καὶ πάντοτε μανθάνει. Ὁμολογῶ δὲ ὅτι ἐξαιρουμένων τῶν ξένων γλωσσῶν, τὰ λοιπὰ μαθήματα ἐδιδάσκοντο δεόντως καὶ ἐξῆλθον μαθηταὶ τοῦ Γυμνασίου ἐκείνου διαπρέψαντες ἔπειτα ἐπὶ παιδείᾳ καὶ μαθήσει.

Τῆς ἐποχῆς μου ἦσαν ὁ Ἰωάννης Καρασούτζας, ὁ Ἀριστείδης Παλαιολόγος (μετέπειτα γενικὸς πρόξενος ἐν Κωνσταντινουπόλει), ὁ Ἀνδρέας Ἀναγνωστάκης κλπ. μὴ ὁμοτάξιοί μου αὐτοί.

Ἐκ τῶν συμμαθητῶν μου ἐνθυμοῦμαι τὸν Θωμᾶν Τιμαγένην, μετέπειτα διευθυντὴν τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, τότε ὑπότροφον τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ καλόγηρον τὴν περιβολήν, τὸν Παῦλον Δημητριάδην, ἐπίσης καλόγηρον καὶ διαπρέψαντα μετέπειτα, νομίζω, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸν τότε Ἱεροδιάκονον Δωρόθεον καὶ μετὰ ταῦτα Σχολάριον, ἀρχιεπίσκοπον Λαρίσης, ἀποθανόντα ἐν Ἀθήναις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ ἄλλους. Ἐννοεῖται ὅτι οὗτοι πάντες ἦσαν κατὰ δεκάδας ἐτῶν πρεσβύτεροί μου.

Ἐγὼ καθ' ὅλας τὰς τάξεις τῆς μαθητεύσεώς μου καὶ κατὰ τὰς ἀπολυτηρίους ἀκόμη ἐξετάσεις ἤμην πάντοτε ὁ νεώτατος τῶν

μαθητῶν καὶ ἐτύγχανον διὰ τοῦτο τῆς συμπαθείας καὶ τῶν διδασκόντων καὶ τῶν συμμαθητῶν μου.

Τώρα ἐνθυμοῦμαι, ὅτι εἶχον καὶ τὴν ματαιότητα τῆς ποιήσεως! Ἐπειδὴ δὲ διὰ πᾶν ἄλλο ἤμην ἢ διὰ ποίησιν, ἐστιχούργουν βεβιασμένους καὶ πεζούς τινας στίχους, καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀνωτάτην τάξιν τοῦ Γυμνασίου, καθ' ἣν ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Ρητορική, οἱ μαθηταὶ ὤφειλον κατὰ Σάββατον ν' ἀπαγγέλλωσιν ἐνώπιον τοῦ Γυμνασιάρχου ἴδια ρητορικὰ δοκίμια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπετρέποντο καὶ τὰ εἰς στίχους, δὲν ηὐχαριστούμην εἰς τὰ πεζά, εἰς τὰ ὁποῖα κἄπως *κἄτι ἔκαμνα*. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν λοιπὸν ἐπρόβαινον μὲ ἓν ποιημάτιον ἀπαρέσκον, ἐννοεῖται, πάντοτε τῷ Σερουΐῳ (καὶ αὐτὸς πᾶν ἄλλο ἦτο ἢ ποιητής, πολυμαθέστατος ἄλλως τε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν καθόλου φιλοσοφίαν), ἕως ὅτου τέλος εἷς τῶν συμμαθητῶν μου Κρής, Ἀνδρεάδης (ἀπέθανε καὶ αὐτὸς ἐν Κερκύρᾳ, ἀφ' οὗ ἀπὸ τῶν Μουσῶν παρεδόθη εἰς τὸν Κερδῶον), ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐπιτυγχάνων εἰς τὰ ποιητικὰ γυμνάσματα, μὲ ἐβοήθησεν εἰς σύνθεσιν ἑνὸς τοιούτου. Ὁ Σερούϊος ὅμως ἐνόησε τὴν λογοκλοπίαν καὶ μοὶ τὸ ὑπέδειξε καὶ ἔκτοτε ἐθεραπεύθην ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν ἐκείνην.

Μὲ τὸν Δωρόθεον δέ, τὸν μετέπειτα Ἀρχιερέα καὶ Σχολάριον ὡς εἶπον, μοὶ συνέβη καὶ ἄλλο ἀστεῖον:

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἀκριβῶς κατὰ ποῖον ἔτος, ἀλλὰ πιθανῶς περὶ τὸ 1855, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε πλούσιος Πελοποννήσιος σιτέμπορος Δ. Δημητρακόπουλος ἔδιδεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων του τῷ Ἰωάν. Φάχρῃ. Ὁ γάμος ἦτο ἐπίσημος καὶ ἦσαν προσκεκλημένοι πολλοὶ τοῦ ἐκεῖ ἐμπορικοῦ κόσμου, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐγώ. Ἔφθασα μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ μυστηρίου καὶ παρετήρησα τελοῦντα ἤδη τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἀρχιερέα ἄλλον ἢ τὸν γνωστόν μου τῆς συνοικίας Σταυροδρομίου· Ἠρώτησα τὸν πλησίον μου ἱστάμενον τίς εἶναι ὁ ἀρχιερεύς, ἔμαθον δὲ ὅτι ἦτο ἐκ Φαναρίου, ἐπίτηδες ἀπεσταλμένος διὰ μείζονα ἐπισημότητα τοῦ γάμου.

Ἐνέτεινα τὴν προσοχήν μου καὶ ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ του, διέγνων ἄνθρωπον, ὃν δὲν ἔβλεπον τότε τὸ πρῶτον. Δὲν ἠδυνάμην ὅμως νὰ ἐνθυμηθῶ ποῦ τὸν εἶχον συναντήσει καὶ ἐσκέφθην

ὅτι πιθανὸν νὰ ἀπατῶμαι καὶ ὅτι ἴσως ὡμοίαζεν ἄλλῳ τινὶ γνωστῷ μοι κληρικῷ.

Μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξίς μου ὅτε μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς εἶδον τὸν ἀρχιερέα ῥιπτόμενον οὕτως εἰπεῖν ἐπ' ἐμοῦ καὶ περιπτυσσόμενόν με θερμῶς, σχεδὸν ὀχληρῶς, καὶ ἀνακράζοντα: «Ἀνδρέα μου ἀγαπητέ μοι συμμαθητά, δόξα τῷ Θεῷ ἔζησα νὰ σὲ ἴδω μεγαλέμπορον, ἐγὼ δὲ νὰ εἶμαι Ἱεράρχης». Ἐχάρην ἀφ' ἑνὸς διὰ τὴν εὐτυχῆ συνάντησιν, ἐστενοχωρήθην ὅμως ἀφ' ἑτέρου, διότι, ἐνῷ τότε ἤμην μόλις εἰκοσαετής, δυσκόλως ἠδυνάμην νὰ πείσω τοὺς περιεστῶτας, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχω συμμαθητὴν τεσσαρακοντούτην καὶ πλέον, ἤγειρε δὲ τὸ συμβὰν ἀφθόνους γέλωτας καὶ ψιθύρους μεταξὺ τῶν παρισταμένων.

Παρόμοια ἐπεισόδια ἀφορῶντα εἰς τὴν ἡλικίαν μου, ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν κατὰ καιροὺς κοινωνικὴν θέσιν μου, πλεῖστα ὅσα συνέβησαν κατὰ τὸν βίον μου.

Ἕπεται συνέχεια

Η ΔΙΑ ΤΟΥ ΑΙΘΕΡΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΗΛΕΦΩΝΙΑ

Τὸ σύμπαν πληροῦται ὕλης ἀραιοτάτης, ἐξόχως ἐλαστικῆς, ἀσταθμήτου, εἰσδυούσης μεταξὺ τῶν μορίων πάντων τῶν σωμάτων, ὡς ὁ ἀὴρ διὰ τῶν φύλλων τῶν δένδρων· ἡ ὕλη αὕτη καλεῖται *αἰθήρ*. Ἐὰν εἴς τι σημεῖον τοῦ αἰθέρος παραγάγωμεν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα ἐκκενοῦντες λουγδουνικὴν λάγηνον (πυκνωτὴν) δι' ἐκκενωτοῦ ἐκ παχέων ἀγωγῶν ἀποτελουμένου, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωσιν ἀντίστασιν εἰς τὴν δίοδον τοῦ ἠλεκτρισμοῦ τῆς λαγήνου, πάραυτα ἐκ τοῦ σπινθῆρος ἐκπέμπονται πλὴν τῶν φωτεινῶν κυμάνσεων καὶ ἄλλαι κυμάνσεις ἀόρατοι, αἱ καλούμεναι ἠλεκτρικαὶ κυμάνσεις.

Εὐχερῶς κατανοοῦμεν τὰς φωτεινὰς καὶ τὰς ἠλεκτρικὰς κυμάνσεις ἀποβλέποντες εἰς τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας ἠρεμοῦντος ὕδατος, ὅταν ἐπ' αὐτοῦ *ρίψωμεν* λίθον. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο σχηματίζεται κοίλωμα, περὶ αὐτὸ δὲ μικρὰ κυκλικὰ κύματα, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐξ ὑψώματος καὶ κοιλώματος. Οὕτω προβαίνει ἡ κύμανσις, τὰ μόρια ὅμως τοῦ ὕδατος δὲν προχωροῦσιν ἀλλὰ μόνον ἀνέρχονται καὶ κατέρχονται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει· καὶ ὄντως σῶμά τι ἐπιπολάζον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος δὲν παρασύρεται ὑπὸ τῶν κυματίων, ἀλλ' ἁπλῶς ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται. Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ἰδίως τὰ τῆς ἀποθαλασσίας, τὰ ὁποῖα ἔχουσι διάφορα μήκη ἀνερχόμενα πολλάκις εἰς πολλὰς δεκάδας καὶ εἰς ἑκατοντάδας μέτρων. Μῆκος δὲ τοῦ κύματος καλεῖται ἡ ἀπόστασις τῶν κορυφῶν δύο διαδοχικῶν κυμάτων.

Τοιαῦτα κύματα μείζονα ἢ ἐλάσσονα κατὰ μῆκος παράγει ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ εἰς τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν αἰθέρα. Αἱ αἰθέριαι κυμάνσεις αἱ βραχύταται, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος μεταβάλλεται ἀπὸ 4 ἕως 7 δεκακισχιλιοστὰ τοῦ χιλιομέτρου καὶ αἵτινες προέρχονται ἀπὸ ταχυτάτην δόνησιν τῶν μορίων τοῦ αἰθέρος, παράγουσιν ἡμῖν τὸ αἴσθημα τοῦ φωτός, εἶναι δηλ. ὁραταὶ καὶ καλοῦνται φωτειναὶ κυμάνσεις. Ἀλλὰ πλὴν τῶν φωτεινῶν τού-

των κυμάνσεων, ὁ ἠλεκτρικὸς σπινθὴρ παράγει καὶ ἄλλας κυμάνσεις ἀοράτους, εἰς ἃς τὸ μῆκος τοῦ κύματος ἀνέρχεται εἰς δεκάδας καὶ ἑκατοντάδας μέτρων· αὗται δὲ εἶναι αἱ ἠλεκτρικαὶ κυμάνσεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν.

Αἱ ἠλεκτρικαὶ αὗται κυμάνσεις, ὅταν προσπέσωσιν ἐπὶ μεταλλικῶν ῥινισμάτων, διὰ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ διέλθῃ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα, συγκολλῶσι ταῦτα καὶ οὕτω τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα διέρχεται καὶ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ ἠλεκτρικοῦ κώδωνος, ὅστις τότε ἠχεῖ. Ἐὰν ἐπομένως εἰς μικρὸν ὑάλινον σωλῆνα ἐνθέσωμεν μεταλλικὰ ῥινίσματα, τὸν σωλῆνα δὲ τοῦτον παρεμβάλωμεν εἰς ἠλεκτρικὸν κύκλωμα περιέχον μικρὰν ἠλεκτρικὴν στήλην καὶ ἠλεκτρικὸν κώδωνα, οὗτος δὲν ἠχεῖ, διότι τὰ ῥινίσματα παρεμβάλλουσι μέγα πρόσκομμα, ἤτοι μεγάλην ἀντίστασιν εἰς τὴν δίοδον τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Ἐὰν ὅμως εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων παραγάγωμεν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα διὰ τῆς καταλλήλου ἐκκενώσεως λουγδουνικῆς λαγήνου, ἀμέσως ὁ κώδων ἠχεῖ, διότι, κατὰ τὸν ἄγγλον φυσικὸν Lodge, αἱ ἐκ τοῦ σπινθῆρος ἐκπεμπόμεναι ἠλεκτρικαὶ κυμάνσεις παράγουσι μεταξὺ τῶν ῥινισμάτων ἐλαχίστους σπινθῆρας, οὗτοι δὲ διαπερῶσι τὸ ὀξείδιον, τὸ ὁποῖον καλύπτει αὐτὰ καὶ σχηματίζουσι λεπτότατα νημάτια καὶ ταῦτα, ὡς γέφυραι, ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα νὰ διέλθῃ. Ὅπως παύσῃ ὁ κώδων νὰ παράγῃ ἦχον, πρέπει νὰ κρούσωμεν ἐλαφρῶς τὸν σωλῆνα, οὕτω δὲ θραύομεν, κατὰ τὸν Lodge, τὰ νημάτια ταῦτα, ὁπότε τὸ ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα διακόπτεται. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν θέτοντες ὑπὸ τὸν σωλῆνα τὸν περιέχοντα τὰ ῥινίσματα τὸ πλῆκτρον τοῦ ἠλεκτρικοῦ κώδωνος, τὸ ὁποῖον κραδαινόμενον κρούει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν κώδωνα ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν σωλῆνα. Οὕτως ὥστε, ἐὰν παραγάγωμεν συνεχεῖς ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας, τότε αἱ διαδοχικαὶ κυμάνσεις θὰ συγκολλῶσι διηνεκῶς τὰ ῥινίσματα, ὅταν δὲ προσπέσῃ ἐπὶ τοῦ σωλῆνος ἡ τελευταία ἠλεκτρικὴ κύμανσις, θὰ ἐπέλθῃ τελευταία τις κροῦσις διὰ τοῦ πλήκτρου καὶ ὁ κώδων θὰ παύσῃ παράγων ἦχον. Οὕτω, βραχὺς μὲν κατὰ τὴν διάρκειαν σπινθὴρ παράγει ὀλίγας κρούσεις τοῦ κώδωνος, διαρκέστερος δὲ σπινθὴρ παράγει πολλὰς κατὰ σειρὰν κρούσεις. Συνεπῶς ἔχομεν τὰς στιγμὰς καὶ τὰς γραμμὰς τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου.

Αἱ ἄνω περιγραφεῖσαι συσκευαὶ δύνανται νὰ μᾶς χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ἀσύρματον τηλεγραφίαν, ἀλλὰ μόνον εἰς πολὺ μικρὰς ἀποστάσεις ἐντὸς τοῦ ἐργαστηρίου, ὅτε ὡς πομπὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ μικρὰ συσκευὴ παράγουσα ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας, ὡς δέκτης δὲ ὁ σωλὴν μετὰ τῶν ῥινισμάτων συνδεδεμένος μετὰ στήλης καὶ κώδωνος. Δὲν δυνάμεθα δὲ εἰς μείζονα ἀπόστασιν νὰ τηλεγραφήσωμεν, διότι ὁ ἁπλοῦς οὗτος πομπὸς ἐκπέμπει ἀσθενεστάτας ἠλεκτρικὰς κυμάνσεις, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς διαπασῶν, τὸ ὁποῖον πλήττομεν καὶ κρατοῦμεν διὰ τῆς χειρός, ὅτε μόλις γίνεται ἀκουστὸς ὁ παραγόμενος ἦχος ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως. Ἐὰν ὅμως στηρίξωμεν τὸ διαπασῶν ἐπὶ ξυλίνου κιβωτίου, ὡρισμένων ἰδίως διαστάσεων, παράγει ἦχον λίαν ἀκουστόν. Οὕτω καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς διὰ σπινθῆρος πομπὸς ἀκτινοβολεῖ ἰσχυρῶς, ἐὰν συνάψωμεν τὰς δύο μεταλλικὰς σφαίρας μεταξὺ τῶν ὁποίων παράγεται ὁ σπινθὴρ μετὰ δύο συρμάτων, ὧν τὸ μὲν ἕν νὰ ὑψωθῇ κατακορύφως καὶ ἀποτελέσῃ τὴν καλουμένην κεραίαν, τὸ δὲ δεύτερον νὰ καταβιβασθῇ πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἀλλ' ὅπως ὁ δέκτης δεχθῇ ἀσφαλῶς τὰς κυμάνσεις, πρέπει ὡσαύτως νὰ συνδέσωμεν τὰ πέρατα τοῦ σωλῆνος τοῦ ἐμπεριέχοντος τὰ ῥινίσματα μετὰ δύο συρμάτων συγκοινωνούντων μεταλλικῶς μετὰ τῶν ῥινισμάτων, ὧν τὸ μὲν ἕν νὰ ὑψωθῇ ἐναερίως, τὸ δὲ νὰ κατέλθῃ πρὸς τὸ ἔδαφος. Ἐὰν μάλιστα τὰ σύρματα ταῦτα ἔχωσι τὰς αὐτὰς διαστάσεις καὶ εἰς τὸν πομπὸν καὶ εἰς τὸν δέκτην, τότε οἱ δύο σταθμοὶ εὑρίσκονται εἰς συντονισμὸν καὶ ἡ ἀνταπόκρισις δύναται νὰ γίνῃ ἐκ πολὺ μεγάλης ἀποστάσεως. Συμβαίνει δηλ. ἐνταῦθα φαινόμενον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐν τῇ ἀκουστικῇ μεταξὺ δύο διαπασῶν. Ἐὰν ἔχωμεν δύο ἐντελῶς ὅμοια διαπασῶν εὑρισκόμενα εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν καὶ πλήξωμεν τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, ἀμέσως καὶ τὸ ἕτερον συνηχεῖ, δέον ὅμως ἀμφότερα νὰ στηρίζωνται ἐπὶ καταλλήλων καὶ τοῦ αὐτοῦ μεγέθους ἀντηχείων. Ἐὰν ὅμως εἴτε τὰ διαπασῶν εἴτε τὰ ἀντηχεῖα διαφέρώσι κατὰ τὸ μέγεθος, δὲν ἐπέρχεται συνήχησις. Διὰ τοιούτων μέσων κατώρθωσαν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ἀφ' ἑνὸς ν' αὐξήσωσι τὰς ἀποστάσεις τῆς ἀνταποκρίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐγκαταστήσωσι μέγαν ἀριθμὸν σταθμῶν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, οἵτινες νὰ εὑρίσκωνται ταυτοχρόνως ἐν ἀνταποκρίσει ἄνευ ἀμοιβαίας διαταράξεως.

Ἀφοῦ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς δέκτης ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ ἐχρησίμευσεν ὁ σωλὴν ὁ περιέχων τὰ μεταλλικὰ ῥινίσματα, ἐπενόησαν καὶ ἄλλους δέκτας ἐν συνδυασμῷ μετὰ τηλεφώνου, ὅπως γίνωνται οὕτως ἀκουστοὶ ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως οἱ ἐν τῷ πομπῷ παραγόμενοι ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες. Τοιοῦτος εἶναι καὶ ὁ καλούμενος ἠλεκτρολυτικὸς δέκτης, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἑξῆς ἀρχῆς.

Ἐὰν διαβιβάσωμεν ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα δι' ὕδατος περιέχοντος ὀλίγας σταγόνας θειικοῦ ὀξέος, τὸ ὕδωρ ὑφίσταται ἠλεκτρόλυσιν, ἤτοι ἀποσυντίθεται εἰς τὰ στοιχεῖά του ὀξυγόνον καὶ ὑδρογόνον. Ἐὰν εἰς τὸ κύκλωμα παρενθέσωμεν καὶ ἓν τηλέφωνον, ἀκούομεν ἀσθενῆ σιγμόν, ὅστις παύει νὰ γίνηται ἀκουστός, ὅταν παρεμβάλωμεν εἰς τὸ κύκλωμα τοιαύτην ἀντίστασιν, ὥστε νὰ παύσῃ σχεδὸν ἡ ἠλεκτρόλυσις. Ἐὰν τότε εἰς τινα ἀπόστασιν παραγάγωμεν ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας, αἱ ἐξ αὐτῶν ἐκπορευόμεναι ἠλεκτρικαὶ κυμάνσεις, προσπίπτουσαι ἐπὶ τοῦ ἠλεκτρολυτικοῦ δοχείου ἐλαττοῦσι τὴν ἠλεκτρικὴν αὐτοῦ ἀντίστασιν, ἐπέρχεται ἠλεκτρόλυσις καὶ ἐν τῷ τηλεφώνῳ γίνεται ἀκουστὸς ἦχος, ὅστις διαρκεῖ ὡς καὶ ἡ ἠλεκτρόλυσις ἐφ' ὅσον ὁ πομπὸς παράγει σπινθῆρας. Οὕτω σπινθῆρες βραχείας διαρκείας παράγουσιν ἦχον βραχύν, μείζονος δὲ διαρκείας ἦχον διαρκέστερον. Συνεπῶς ἔχομεν πάλιν τὰ σημεῖα τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου. Ἀλλ' ὅπως καὶ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἐπέλθῃ συντονισμός, συνδέουσι τὸ ἠλεκτρολυτικὸν δοχεῖον διὰ τοῦ ἑνὸς μὲν πόλου αὐτοῦ μετὰ καταλλήλου κεραίας, διὰ δὲ τοῦ ἑτέρου πόλου μετὰ σύρματος βαίνοντος πρὸς τὸ ἔδαφος. Διὰ δεκτῶν τοιούτου συστήματος κατώρθωσαν ν' ἀνταποκρίνωνται μέχρις ἀποστάσεως 3000 χιλιομέτρων εἰς τὸν Ὠκεανόν.

Ἡ συσκευὴ αὕτη χρησιμεύει ὡσαύτως ὡς φωνοδέκτης ἐν τῇ διὰ τοῦ αἰθέρος τηλεφωνίᾳ καὶ εἶνε τρόπον τινὰ τὸ ἠλεκτρικὸν οὖς, διὰ τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς μὲν ἤκουον ἁπλῶς τοὺς κρότους, οὓς οἱ ἠλεκτρικοὶ σπινθῆρες παράγουσιν εἰς τὸν πομπόν, ἐσχάτως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν εἰς τὸν ἕτερον σταθμὸν παραγομένην φωνὴν διὰ καταλλήλου φωνοπομποῦ.

Εἰς τὴν συνήθη διὰ σύρματος τηλεφωνίαν χρησιμεύει ὡς φωνοπομπὸς μὲν τὸ μικρόφωνον, ὡς φωνοδέκτης δὲ τὸ τηλέφωνον. Εἰς τὴν ἀσύρματον τηλεφωνίαν, ὡς φωνοπομπὸς χρησιμεύει

ὡσαύτως μικρόφωνον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπὸ τὸ ἔλασμα τὸ διὰ τῆς φωνῆς κραδαινόμενον ὑπάρχουσιν ἓν ἢ πλειότερα τεμάχια ἄνθρακος, ἅτινα ὑφίστανται μείζονα ἢ ἐλάσσονα συμπίεσιν ἐκ τῶν κραδασμῶν τοῦ ἐλάσματος. Ἐὰν μὲν ἐκπέμψωμεν ὀξεῖαν φωνήν, ὁ ἄνθραξ συμπιέζεται πλειστάκις κατὰ δευτερόλεπτον, ἐὰν δὲ βαρυτέραν φωνήν, ὁ ἄνθραξ ὑφίσταται ὀλιγωτέρας τὸν ἀριθμὸν συμπιέσεις κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐὰν ἡ φωνὴ ἡμῶν ἔχῃ μείζονα ἰσχύν, τότε αἱ συμπιέσεις τοῦ ἄνθρακος εἶναι ἰσχυρότεραι. Ἐὰν διὰ τοῦ τοιούτου μικροφώνου, ἐν ἠρεμίᾳ εὑρισκομένου, διαβιβάσωμεν ῥεῦμα ἠλεκτρικῆς στήλης, τὸ συνεχὲς καὶ ἰσοεντατικὸν τοῦτο ῥεῦμα θὰ μεταβληθῇ, ὅταν ὁμιλῶμεν πρὸ τοῦ μικροφώνου, εἰς κυματοειδὲς ῥεῦμα μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἰσχύος ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τῆς φωνῆς καὶ θ' ἀποτελῆται ἐκ μείζονος ἢ ἐλάσσονος ἀριθμοῦ κυμάνσεων, ἤτοι ἐνισχύσεων καὶ μειώσεων κατὰ δευτερόλεπτον ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῆς φωνῆς. Ἐὰν τὸν ἀγωγόν, ὅστις διαρρέεται ὑπὸ τοῦ κυματοειδοῦς τούτου ῥεύματος, περιτυλίξωμεν περὶ κύλινδρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν περιτυλίξῃ ὡσαύτως καὶ δεύτερον ἀγωγὸν περιβεβλημένον δι' ἀπομονωτικῆς οὐσίας, διὰ τοῦ δευτέρου δὲ τούτου ἀγωγοῦ διαβιβάσωμεν ἰσχυρὸν ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα συνεχὲς παράγον βολταϊκὸν τόξον, ἀκούομεν τὸ βολταϊκὸν τοῦτο τόξον ἐκπέμπον πάντα ἦχον, ὅστις ἤθελε παραχθῇ πρὸ τοῦ μικροφώνου. Τοῦτο δὲ διότι τὸ βολταϊκὸν τόξον παράγεται τότε ὑπὸ κυματοειδοῦς ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος, τοῦ ὁποίου αἱ αὐξομειώσεις προέρχονται ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ κυματοειδοῦς ῥεύματος τοῦ διαρρέοντος τὸ κύκλωμα τοῦ μικροφώνου. Ἐὰν τὸ βολταϊκὸν τόξον, τὸ ὁποῖον λαλεῖ καὶ ᾄδει, συνδεθῇ παραλλήλως μετὰ πυκνωτῶν καὶ διὰ τῶν δύο αὐτοῦ πόλων, ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς κεραίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τοῦ ἐδάφους, γίνεται πηγὴ ἠλεκτρικῶν κυμάνσεων, ἃς δύναται νὰ δεχθῇ ὁ ἠλεκτρολυτικὸς δέκτης ὁ συνηγωμένος μετὰ τοῦ τηλεφώνου. Ἐπὶ τοιαύτης ἀρχῆς στηρίζεται ἡ ἐσχάτως ἐπιτευχθεῖσα διὰ τοῦ αἰθέρος τηλεφωνία, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς φωνοπομπὸς χρησιμεύει μικρόφωνον ἐν συνδυασμῷ μετὰ βολταϊκοῦ τόξου, ὡς φωνοδέκτης δὲ τηλέφωνον συνηγωμένον μετὰ ἠλεκτρολυτικοῦ δοχείου.

Τ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον σκιαγράφημα τῆς Θεοδότης μητρὸς τοῦ Ψελλοῦ μετεφράσθη ἐκ τοῦ νεωτάτου βιβλίου τοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καθηγητοῦ κ. Καρόλου Δεῖλ (Diehl) ἐπιγραφομένου «Βυζαντιναὶ Εἰκόνες». Εἰς τὸ σοφόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ χάριτος διὰ πάντα φιλαναγνώστην συντεθειμένον ἔργον τοῦτο παρελαύνουν καὶ σκιαγραφοῦνται ἐπισημότατα πρόσωπα αἰώνων ὅλων τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου, γυναικῶν ἰδίως, διὰ μέσου τῶν ὁποίων μυεῖται τις ἀκόπως καὶ ψυχαγωγούμενος τὰ μᾶλλον χαρακτηριστικὰ σημεῖα, τὰ μᾶλλον ἀξιοπερίεργα καὶ δραματικὰ ἐπεισόδια τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας. Ὁ κ. Δεῖλ καὶ ὁ κ. Σλουμπερζὲ εἶναι μεταξὺ τῶν νεωτέρων Γάλλων ἱστοριοδιφῶν οἱ ἀκάματοι ἐπιστήμονες, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀναζωπύρησις τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ κ. Δεῖλ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ecole normale supérieure τῶν Παρισίων. Ἐμαθήτευσε διαδοχικῶς εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς Σχολὰς τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ πρὶν διδάξῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νάντης Κατέστησεν αὐτὸν γνωστὸν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν Φωκίδι ἐκκλησίας τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ καὶ τῶν ψηφοθετημάτων αὐτῆς, αἱ περισπούδαστοι περὶ Ῥαβέννης καὶ τῆς βυζαντινῆς ἀρχαιολογίας καὶ διοικήσεως πραγματεῖαί του, καὶ ἡ «Βυζαντινὴ Ἀφρική». Ἰδιαιτέρως προσφιλὴς εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστας ἔγινεν ὁ γάλλος φιλόλογος ἐκ τοῦ βιβλίου του «Ἀρχαιολογικαὶ Ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι», μεταφρασθέντος ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ κ. Α. Καράλη. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτατον ἔργον του εἶναι τὸ περὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ πολυσέλιδον καὶ πολυτελῶς ἐκδεδομένον σύγγραμμα.

Σ. τ. Μ.

Η ΜΗΤΗΡ ΤΟΥ ΨΕΛΛΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ ΤΟΥ ΚΑΡΟΛΟΥ ΔΕΙΛ

Ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρῶ νὰ εἰκονογραφήσω ἐνταῦθα, διαφέρει κατὰ δύο οὐσιώδη σημεῖα τῶν βυζαντινῶν γυναικῶν, τῶν ἐξιστορουμένων συνήθως· ἀνῆκεν εἰς τὴν μεσαίαν ἀστικὴν τάξιν καὶ ἔζησεν ἐναρέτως. Ἴσως εἶναι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον γραφικὴ καὶ ὀλιγώτερον ψυχαγωγικὴ ἀπὸ ἡρωΐδας, ὡς ἡ Θεοφανώ, ἡ Ζωὴ καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀμιλλώμεναι· ἀλλὰ καὶ περισσότερον ἀπὸ τὰς μεγαλωνύμους ταύτας δεσποίνας μὲ τὰ ἐξαιρετικὰ ὁπωσ-

δήποτε ἀναστήματα, παρέχει ἀκριβοδικαίαν ἔννοιαν τῶν καιρῶν κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζησεν. Ἐκαλεῖτο Θεοδότη, καὶ ἦτο μήτηρ τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ. Γνωρίζομεν ἐντελέστατα τὰ κατ' αὐτὴν ἐκ τοῦ «Ἐγκωμίου εἰς τὴν μητέρα αὐτοῦ», τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ φιλοστοργότατος υἱός. Δὲν ἔλαβε μέρος τι εἰς τὰ συμβάντα τοῦ αἰῶνος καθ' ὃν διέρρευσεν ἡ ζωή της· ζωή, ὡς οὐδεμία τις ἄλλη, μονότονος, ἤρεμος, μετριόφρων καὶ ὑπό τινα ἔποψιν κοινοτάτη· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἰδιαίτερον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν. Διὰ ταύτης εἰσχωροῦμεν κάπως εἰς τὸν ἰδιωτικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον τῆς ἐκλιπούσης κοινωνίας ἐκείνης, οὕτω δὲ ἡ εἰκών της προσλαμβάνει ἐξόχως παραστατικὴν ἀξίαν. Προσφέρεται εἰς ἡμᾶς ὡς ὁ τύπος τῶν πολυπληθῶν ἐκείνων βυζαντινῶν οἰκοκυρῶν τῶν συγχρόνων της· ὡς αὐτή, καὶ ἐκεῖναι δὲν λαμπρύνονται ἀπὸ τὸν ἥλιον τῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὡς αὐτὴ ἔζησεν εὐσεβῶς, ταπειναί, ἀξιοπρεπεῖς, ὡς χρηστὰι γυναῖκες. Οὕτω δὲ μανθάνομεν ἐξ ἑνὸς ἰδιαιτέρου παραδείγματος, ἀκριβέστατα, τίνες ἦσαν αἱ ἀσχολίαι, αἱ μέριμναι καὶ αἱ ἀπολαύσεις τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν εἰς τὸ Βυζάντιον, κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα.

Α΄

Ἡ Θεοδότη ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, λήγοντος τοῦ 10ου αἰῶνος, ἀπὸ γονεῖς ταπεινόφρονας, ἁπλοῦς καὶ ἐναρέτους. Ἦτο ἡ πρεσβυτέρα πολλῶν τέκνων, φαίνεται δ' ὅτι πολὺ τὴν ἐθαύμασαν καὶ πολὺ τὴν ἠγάπησαν εἰς τὸν στενώτατα συνδεδεμένον κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ηὐξήθη. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν της πρώϊμον ἀνέθαλλε τὸ κάλλος της· νεᾶνις, ἦτο πολυθέλγητρος· ἂν καὶ ἡ κατάστασις τῆς περιουσίας της καὶ ἡ ἰδία της καλαισθησία δὲν τῇ ἐπέτρεπον σχεδὸν νὰ ἐνδύεται πολυτελῶς, ἐν τούτοις ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν ὅλων ὅσοι τὴν ἐπλησίαζαν, μὲ τὸ χαριτωμένον της ἀνάστημα, τὴν ὡραίαν της κόμην, τὸ ἔκπαγλον χρῶμά της, τὴν ὑπερήφανον λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν της. Τὸ σῶμά της, λέγει ὁ Ψελλὸς εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν Ἐγκώμιον, ἦτο «ὥσπερ τὰ ῥόδα, ἐπιθέτου κάλλους μὴ προσδεόμενον». Ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, εἶχεν ὀρθοφροσύνην καὶ ἀποφασιστικότητα· ὁ καθαρὸς καὶ εὐσταθὴς νοῦς

της ἐφανερώνετο ἀπὸ τὸν ἤρεμον καὶ ἐπιβλητικὸν τρόπον τῆς ὁμιλίας της. Καθὼς αἱ νεάνιδες τῆς τάξεως εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, ἐμορφώθη κατ' οἶκον· ἡ μόρφωσις αὕτη, κατὰ τὰ τότε συνηθιζόμενα, συνίστατο εἰς ἐλάχιστα. Ἔμαθε τὰ οἰκιακὰ ἔργα, ἐδιδάχθη νὰ γνέθῃ, νὰ κεντᾷ, νὰ ὑφαίνῃ· πλὴν αὐτῶν ἐδιδάχθη καὶ στοιχειώδη τινὰ γράμματα, τῶν ὁποίων τὴν ἀνεπάρκειαν ἐφρόντισε βραδύτερον ἐξ ἑαυτῆς νὰ συμπληρώσῃ. Πιθανῶς δὲ ἡ νοήμων αὕτη γυνὴ θὰ ἐπεθύμει νὰ ἦτο περισσότερον ἀνεπτυγμένη διανοητικῶς. Ἐλυπεῖτο διότι δὲν «ἔλαχεν ἄρρενα τὴν φύσιν», καὶ διότι, ὡς ἐκ τοῦ φύλου της, δὲν ἠδύνατο νὰ συχνάζῃ εἰς τὰς σχολὰς καὶ ἀφόβως νὰ καταγίνεται εἰς τὰ γράμματα. Τέλος ἦτο εὐλαβὴς καὶ φιλακόλουθος, ἐτήρει δ' εἰς τὰ βάθη τῆς ἁγνῆς ψυχῆς της διάπυρον καὶ μυστικὴν πίστιν. Καὶ μολονότι ἐσαγήνευεν ἡ εὐμορφία της, ἐλάχιστα ἐφαίνετο διατεθειμένη πρὸς γάμον καὶ δυσαρέστως ἤκουε πᾶν ὅ,τι σχετικὸν περὶ τούτου ὑπέβαλλον ἑκάστοτε εἰς αὐτὴν οἱ οἰκεῖοι. Ἐπὶ τέλους ὁ πατήρ της, ἀφοῦ μάτην κατεξώδευσε τὴν εὐγλωττίαν του, ἀπεφάσισε καὶ ἠπείλησε τὴν Θεοδότην ὅτι θὰ τὴν κατηρᾶτο, ἐὰν δὲν ἐξέλεγε σύζυγον. Ὑπέκυψε τότε, καὶ μεταξὺ τῶν περικυκλούντων αὐτὴν μνηστήρων παρεχώρησε τὴν χεῖρά της εἰς τὸν μέλλοντα πατέρα τοῦ Ψελλοῦ.

Κατήγετο οὗτος ἐξ οἰκογενείας καλλίστης καὶ ἐκαυχᾶτο ὅτι συγκατέλεγε μεταξὺ τῶν προγόνων του πατρικίους καὶ ὑπάτους· ἀλλ' ἦτο εὐγενὴς ἀτυχήσας. Εὐτυχῶς δὲν ὑπῆρχον τότε εἰς τὸ Βυζάντιον αἱ ἀριστοκρατικαὶ προλήψεις τῶν κοινωνιῶν τῆς Δύσεως· ὁ πατρίκιος οὗτος δὲν ἠσχύνθη νὰ ζήσῃ ἐργαζόμενος· ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ νὰ θρέψῃ τὴν οἰκογένειάν του. Ἦτο εὔμορφος νέος, εὐθυτενὴς καὶ μεγαλόσωμος, «ὡς εὐμεγέθης κυπάρισσος»· ὑπὸ εὐγράμμους ὀφρῦς ἔβλεπον οἱ ὀφθαλμοί του λάμποντες καὶ ἱλαροί· ἀπὸ τοῦ προσώπου διεχύνετο ἔκφρασις ἐρασμία καὶ χαρίεσσα. Τίμιος ἦτο καὶ ἁπλοῦς, καὶ πάντοτε πρᾷος· ποτὲ δὲν τὸν εἶδέ τις ὠργισμένον, ποτὲ δὲν ἐπέβαλε χεῖρα κατ' ἀνθρώπου, παραφερόμενος. Καὶ δραστήριος, καὶ φίλεργος, ἠρέσκετο αὐτὸς ἑαυτὸν νὰ ὑπηρετῇ. Ἀληθῶς εἰπεῖν, δὲν ἦτο «πρόχειρος εἰς τὴν γλῶσσαν»· ἐν τούτοις, ὁσάκις ἠναγκάζετο, ὡμίλει καὶ ὁ λόγος του εὐηρέστει. Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἄδολος ψυχή,

ἀγαθὸς ἄνθρωπος, κοινὸς κάπως. «Ἐὰν ἤθελε τὸν ἴδῃ τις ἐκ τῶν διαγινωσκόντων τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῶν σωμάτων, καὶ πρὶν τὸν ἀκούσῃ ὁμιλοῦντα, θὰ ἔλεγεν ὅτι ὁ βίος του διατηρεῖ ζώπυρον τῆς ἀρχαίας ἁπλότητος». Ὁ καλὸς αὐτὸς καὶ ἁπλοϊκὸς ἄνθρωπος σπανίως ἐγίνετο ὑποκείμενον τῆς ὁμιλίας τῶν ἄλλων. «Ἔζησε, κατὰ τὴν κομψὴν ἔκφρασιν τοῦ υἱοῦ, κούφως καὶ ἁπταίστως καὶ ὁμαλῶς, οἷον ἐλαίου ῥεῦμα ῥέον ἀψοφητί». Ἄλλη τις ἦτο ἡ σύζυγός του. Κατεῖχε τὰ ἰσχυρὰ προτερήματα, τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο ὁ σύζυγος. Οὗτος δειλός, καὶ κάπως ἀπαθής· ἐκείνη ἀποφασιστικὴ καὶ μετὰ πρωτοβουλίας ἐνεργοῦσα. Ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐκείνη πράγματι ἦτο ὁ ἀνήρ. «Δὲν ἦτο μόνον, λέγει ὁ Ψελλός, βοηθὸς καὶ συνεργὸς τοῦ πατρός μου, κατὰ τὴν θείαν διάταξιν, ἀλλὰ καὶ πρωτουργὸς τῶν καλλίστων καὶ εὑρετής». Ἀλλὰ λεπτὴ εἰς τοὺς τρόπους της ἡ Θεοδότη, δὲν ἐπεδείκνυεν ἐνώπιον τοῦ ἀσθενοῦς συζύγου τὴν βαθεῖαν ῥοπήν, τὴν ὁποίαν ἤσκει ἐπ' αὐτοῦ. Πρὸς τὸν καλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, πρὸ τοῦ ὁποίου δὲν ἔτρεμεν, ἐπετήδευε μέγα σέβας· τοῦ ἀπηύθυνε τὸν λόγον ὡς νὰ ἦτο κατωτέρα, καὶ προσεποιεῖτο ὅτι τὸν συνεβουλεύετο καὶ τὸν ὑπήκουεν εἰς πάντα, «ὄχι διότι ἀπέβλεπε, λέγει ὁ Ψελλὸς μέ τινα ἀπόχρωσιν ἀνευλαβείας, πρὸς τὸ ἦθος ἐκείνου, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀρχαίαν διάταξιν».

Ὁπωσδήποτε, τὸν κατέστησεν εὐτυχῆ καθ' ὅλα. Φαιδρά, φιλομειδής, πάντοτε προσηνὴς καὶ γλυκεῖα, ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος οἰκοδέσποινα. Σωφρόνως ἐκυβέρνα τὸν οἶκον καὶ ὄλβιον τὸν καθίστα, καθωδήγει τὰς θεραπαινίδας της, καὶ ἐφρόντιζε περὶ πάντων, καὶ περὶ τῶν ἐλαχίστων, ὅσα ἐπλήρουν τότε τὸν βίον τῆς γυναικός. Ἀλλὰ κατεῖχε καὶ σπουδαιότερα χαρίσματα. Εὐαίσθητος, ἥρεμος, νουνεχής, καὶ μὲ ἀρκετὴν κρίσιν, ἐγνώριζε καὶ μετὰ μέτρου νὰ ὁμιλῇ, καὶ ἐγκαίρως νὰ σιωπᾷ· ἐγνώριζε νὰ καθοδηγῇ ἑαυτήν, καὶ θέλησιν εἶχεν· «εὐσταθεστέρα τοῦ συζύγου της—ὁ Ψελλὸς τὸ βεβαιοῖ,—εἶχεν ἄρρενα τὴν φύσιν».

Ἀλλὰ καὶ οὕτω παρέμενε πάντοτε γυνή. Ἐπιφυλακτική, μετριόφρων, μὲ τῆς σεμνότητος καὶ μὲ τῆς φρονήσεως τὴν χάριν, θελκτικὴ καὶ καλὴ πρὸς ὅλους ὅσοι τὴν περιεστοίχιζον. Ἀνεξάντλητος πηγὴ περιποιήσεων πρὸς τοὺς γηραιοὺς γονεῖς της· ἐφρόντιζε περὶ αὐτῶν ὁσάκις ἦσαν ἄρρωστοι, ἀγρυπνοῦσα

καὶ παραμυθοῦσα. Διὰ τὰ τέκνα της, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως. ἀπαράμιλλος μήτηρ. Ἂν καὶ εὐειδής, δὲν ἦτο φιλόκοσμος. Ἠδιαφόρει ἐξ ὁλοκλήρου διὰ τὰ πολυτελῆ συμπόσια, τὰ πλούσια ἔπιπλα, τὰ λαμπρόχρωμα φορέματα. Ἔζη μόνον πρὸς χάριν τῶν οἰκείων της, ἀφροντιστοῦσα περὶ ὅλων τῶν ἄλλων, μακρὰν ἀπὸ τὴν τύρβην τῆς πόλεως καὶ τῆς αὐλῆς· δὲν ἐνδιεφέρετο διὰ τὰς κακολογίας τῶν γειτόνων, δὲν ἐλάμβανε γνῶσιν οὔτε τῶν ταραχῶν ἀκόμη καὶ τῶν στάσεων, αἱ ὁποῖαι συνετάραττον ἑκάστοτε τὴν πρωτεύουσαν. «Καμμία ἀπὸ τὰς συγχρόνους της γυναῖκας, λέγει ὁ υἱός της, δὲν ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ μ' ἐκείνην. Οἰκοκυρὰ ἔκτακτος καὶ κανονική, μεθοδικὴ καὶ αὐστηρά, ἐνέπνεε πρὸς πάντας ὅσοι τὴν ἔβλεπαν καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους της συστολὴν καὶ σεβασμόν. Οὕτω δ' ἔζη τιμωμένη ὑπὸ τῶν οἰκείων ὡς ὑπερτέρα φύσις, καὶ «ἔμψυχος νόμος» ἐλογίζετο.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο τελεία, χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν εὐσέβειαν. Ἐδέχετο τοὺς πτωχοὺς εἰς τὴν τράπεζάν της, ἀλλ' ὄχι διὰ νὰ τιμηθῇ ἡ ἐλευθεριότης της, οὔτε διὰ νὰ ταπεινωθῶσιν οἱ παρ' αὐτῆς ἐλεούμενοι. Ἐγνώριζε πῶς νὰ δίδῃ. Ἐδέχετο ἡ ἰδία τοὺς δυστυχεῖς, ἔπλυνε τοὺς πόδας των καὶ αὐτὴ τοὺς ὑπηρέτει ὡς νὰ ἦσαν μεγιστᾶνες· ἐκόμιζε πρὸς αὐτοὺς τὰ φαγητὰ καὶ τοὺς ἔδιδε νὰ πίνουν. Ἀκαταπαύστως ἀνεγίνωσκε τὰς Γραφάς, νύκτα καὶ ἡμέραν ἐβυθίζετο μετὰ θέρμης εἰς προσευχάς, καὶ ἡ ψυχή της ἀνεπτερώνετο πρὸς τὸ θεῖον ἐκστατική. Ἠγάπησε τὴν μοναστικὴν ζωήν, τὰ τρίχινα ῥάκη τοῦ μοναχοῦ, τὰς στερήσεις τῶν ἀσκητῶν· ἐπιθυμίαν ἔτρεφε «νὰ βιώσῃ καθαρῶς ἐν τῷ καθαρῷ Θεῷ».

Ἀλλ' εἰς τοῦτο ὁ σύζυγός της ἦτο ἀμετάπειστος. «Νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τὴν γυναῖκά μου, ἀνέκραζε, θὰ ἦτο κάτι χειρότερον τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸν αὐτόν». Ἡ Θεοδότη, ἠναγκασμένη νὰ παραμένῃ εἰς τὸν κόσμον, παρηγορεῖτο μὲ τὴν συναναστροφὴν τῶν καλογήρων καὶ τῶν καλογραιῶν· κατεκλίνετο καθὼς αὐτοί, ἐπὶ δορᾶς, καὶ ἐπέβαλλεν εἰς ἑαυτὴν πᾶσαν σκληραγωγίαν. Καὶ ἴσως ἡ κάπως ἐξημμένη αὕτη εὐσέβεια θὰ ἐξέκλινε μέχρι τέλους εἰς δυσαρέστους ὑπερβολάς, ἐὰν ἡ Θεοδότη, νοήμων καὶ σώφρων καθὼς ἦτο, δὲν εἶχε τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν τέκνων της ἐξ ὁλοκλήρου νὰ τὴν ἀπασχολῇ.

Β΄

Ἐκ τοῦ γάμου τῆς Θεοδότης ἐγεννήθη κόρη κατὰ πρῶτον. Καὶ τὸ δεύτερον τέκνον ἦτο κόρη ὡσαύτως. Μετά τινος ψυχρότητος, πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν, τὴν ὑπεδέχθησαν· ὅλοι ηὔχοντο, καὶ ἐπερίμεναν ἀρσενικόν. Ἐγεννήθη τέλος τὸ ἀναμενόμενον, κατὰ τὸ ἔτος 1018. Καὶ ἦτο ὁ Ψελλός. Περιπαθῶς προσεδοκᾶτο τὸ νεογνόν· πρὸς τοῦτο διάθερμοι δεήσεις εἶχον ἀπευθυνθῆ πρὸς τὸν Ὕψιστον· βαπτισθὲν ὠνομάσθη Κωνσταντῖνος· τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν ζωὴν ἐχαιρέτισαν κραυγαὶ χαρᾶς καὶ ᾄσματα θριάμβου.

Περὶ τὴν νέαν ἐκείνην κεφαλὴν συνεκεντρώθησαν πᾶσαι τῶν οἰκείων αἱ ἐλπίδες· ἰδιαιτέρως δὲ ἡ μήτηρ, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ τὸν ἐθήλασε, συνέλαβε διὰ τὸ μέλλον τοῦ πολυαγαπημένου της υἱοῦ φιλοδοξότατα σχέδια.

Μετὰ προσοχῆς ἡ Θεοδότη ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της. «Μόλις ὤφθη μήτηρ, λέγει ὁ Ψελλός, δὲν ὠλιγώρησε πρὸς τὸν σύντονον βίον καὶ δὲν κατερράθύμησε τὴν ζωήν, ὡς αἱ πλείους τῶν γυναικῶν· ἀλλ' ἐπερρώσθη πλέον καὶ διετέθη ῥωμαλεώτερον καὶ τὴν φύσιν ὁμοῦ καὶ τὴν γνώμην». Διεμοίραζε τὰς φροντίδας της ἐξ ἴσου μεταξὺ τῶν θυγατέρων της καὶ τοῦ υἱοῦ της, ἐκ περιτροπῆς τρυφερὰ καὶ αὐστηρὰ πρὸς τὰ τέκνα της· κ' ἐκεῖνα βλέποντα τὴν μητέρα των πρότυπον πάσης ἀρετῆς, τὴν ἐθαύμαζαν καὶ τὴν ἐσέβοντο ἀπεριορίστως. Κατὰ βάθος ὅμως ἡ Θεοδότη ἠσθάνετο προτίμησίν τινα πρὸς τὸν υἱόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβάσιζε περιλαμπεῖς ἐλπίδας. Ἀλλὰ τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην στοργὴν ἐπιμελῶς ἀπέκρυπτεν ἀπ' ἐκείνου· ἡ ἀλύγιστος γυνὴ ἐθεώρει ἀδυναμίαν τὴν ὑπερβολικὴν ἐπίδειξιν τῆς ἀγάπης της. Ἐλάτρευε τὸν υἱόν της· ἀλλὰ συνεκράτει ἑαυτήν, ἐκ φόβου, διὰ νὰ μὴ τὸν καταστήσῃ ὀλιγώτερον εὐπειθῆ καὶ ὑπήκοον, ἐὰν ἐφέρετο πρὸς αὐτὸν ὑπερβαλλόντως εὔκολος καὶ διαχυτική. Μόνον πρὸς τὴν ἑσπέραν, πιστεύουσα ὅτι ἐκοιμᾶτο τὸ τέκνον της, τὸ ἐνηγκαλίζετο ἁπαλῶς καὶ τὸ κατεφίλει, καὶ ἐψιθύριζε: «Τέκνον μου πολυπόθητον, πόσον τὸ θέλω, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ σὲ φιλῶ πολλάκις». Εἶναι ἀνάγκη νὰ

προσθέσωμεν εἰς ταῦτα ὅτι κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας ὁ μικρὸς Ψελλὸς δὲν ἐκοιμᾶτο, ἀλλὰ προσεποιεῖτο τὸν κοιμισμένον; Ὁ ἴδιος διέσωσε τὴν χαρίεσσαν ταύτην οἰκογενειακὴν εἰκόνα.

Μετὰ τῆς αὐτῆς εὐσταθείας ἡ Θεοδότη διηύθυνε τὴν ἀγωγὴν τοῦ πεφιλημένου υἱοῦ. Εἰς κανένα δὲν ἠθέλησε νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν μόρφωσιν τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας του, καὶ κατέγινεν ἀπὸ τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας νὰ διαπλάσῃ τὸ τέκνον της χρηστόν, εὐσεβές, φρόνιμον. Καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐπέτρεπε νὰ τοῦ διηγῶνται τὴν νύκτα, διὰ νὰ τὸ ἀποκοιμίσουν, παραμύθια, καὶ νὰ παραγεμίζουν τὴν κεφαλήν του μὲ ἀνοήτους ἱστορίας τεράτων καὶ δαιμόνων. Ἐξ ἐναντίας, ἔλεγε πρὸς αὐτὸν εὐσεβῆ καὶ ἐποικοδομητικὰ διηγήματα, ἐξιστόρει τὰ κατὰ τὸν Ἰσαάκ, ὁδηγούμενον εἰς τὴν θυσίαν ὑπὸ τοῦ πατρός του καὶ εὐπειθῆ καθ' ὅλα εἰς τὸ πατρικὸν θέλημα, ὡμίλει περὶ τοῦ Ἰακώβ, εὐλογηθέντος ὑπὸ τοῦ πατρός, ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν μητέρα του ὑπακοῆς, περὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἀκούοντος εἰς ὅλα τοὺς γονεῖς του, ὅτε ἦτο παιδίον· καὶ ἐξ ὅλων αὐτῶν τῶν διηγήσεων ἐξῆγε τὸ ἠθικὸν δίδαγμα, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ μικροῦ. Ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἐφρόντισε περὶ τῆς διανοητικῆς ἀνατροφῆς του.

Ὁ νεαρὸς Ψελλὸς ἦτο φρόνιμος, ἐπιμελὴς καὶ ἐκτάκτως εὐφυής. Ἀπὸ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας ἀντελαμβάνετο καὶ ἐτήρει πᾶν ὅ,τι ἤκουε λεγόμενον· παιδίον ἔτι ὑπερηγάπα τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν σπουδήν, καὶ ἠρέσκετο περισσότερον νὰ μανθάνῃ ἢ νὰ παίζῃ. Ἡ μήτηρ του, ἡ ὁποία ἀνέκαθεν ἠσθάνθη κλίσιν πρὸς τὴν παίδευσιν, δὲν ἠδιαφόρησε πρὸ τῶν εὐοιώνων τούτων διαθέσεων. Πενταετῆ τὸν υἱόν της ἀπέστειλεν εἰς τὸ σχολεῖον· ὡς ἦτο ἐπόμενον, διέπρεψεν εἰς αὐτό. Ἀλλ' ὅτε ὀκταέτης ἀπεφοίτησε τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, σοβαρώτερον ζήτημα παρουσιάσθη. Ἤρμοζε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του; Οἱ οἰκεῖοι καὶ συγγενεῖς, συγκληθέντες εἰς εἴδός τι οἰκογενειακοῦ συμβουλίου, εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἔπρεπε νὰ διδαχθῇ τέχνην τινά· τὰ γράμματα δὲν δίδουν τὸν ἄρτον· ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ ἐπάγγελμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀσφαλέστερον νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἡ Θεοδότη ἀντετάχθη κατὰ τῶν φρονίμων καὶ προφρόνων, ἀλλὰ χαμαιζήλων αὐτῶν γνωμῶν, τὰ δὲ ἐπιχειρή-

ματα, διὰ τῶν ὁποίων κατέπεισε τοὺς περὶ αὐτήν, χαρακτηρίζουν ἐξαίρετα τὴν κοινωνίαν τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Κανεὶς λαὸς δὲν ἐπίστευε τόσον, ὅσον οἱ Βυζαντινοί, εἰς τὴν προγνωστικὴν δύναμιν τῶν ὀνείρων. Αὐτὸς ὁ Ψελλός, ἀπηλλαγμένος προλήψεων καὶ ἀρνούμενος νὰ παραδεχθῇ ὅτι τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων κυβερνῶσιν αἱ πορεῖαι τῶν ἄστρων, ὁ Ψελλός, ὁ σκληρῶς χλευάζων τοὺς καυχωμένους ὅτι προλέγουσι τὰ μέλλοντα καὶ ἀποκαλῶν γελοῖα καὶ ἐπιπόλαια τοὺς τύπους καὶ τὰς τελετὰς τῆς μαγείας, ὁ Ψελλὸς ἐν τούτοις πιστεύει εἰς τὰ ὄνειρα καὶ εἰς τὴν ἀποκαλυπτικήν των ἀρετήν. Κατὰ μείζονα λόγον, οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ οὐδόλως ἀμφέβαλλον περὶ τῆς προφητικῆς σημασίας τῶν ὀνείρων. Πόσα ὄνειρα δὲν εἶδον πραγματοποιούμενα! Ὅτε ἡ μήτηρ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος εἶδε καθ' ὕπνους ὅτι ἐκ τοῦ στήθους της ἐφύτρωσε χρυσοῦν δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐσκίασε τὴν οἰκουμένην, ὅτε ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διομήδους ὠνειρεύθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὁ κοιμώμενος ἔξω τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας του θὰ ἀνήρχετο εἰς θρόνον αὐτοκράτορος, τὰ ἐνύπνιά των δὲν ἐπηλήθευσαν; δὲν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ θεμελιωτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας; Καὶ εἰς ἄλλους δὲ κοινοὺς θνητούς, πρὶν ἀναρρηθῶσιν εἰς τὸ ὑπέρτατον ἀξίωμα, δὲν ἀπεκάλυψαν ὄνειρα τὴν μέλλουσαν τύχην; Ὑπῆρχεν ὁλόκληρος εἰδικὴ φιλολογία, τῆς ὁποίας διετηρήσαμεν πολλὰ ἀξιοπερίεργα μνημεῖα, διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν χρησμῶν καὶ τῶν ὀνείρων. Ὅθεν εὐκόλως ἐννοεῖται ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Ψελλοῦ, καθ' ὃ γνησία Βυζαντινή, τὰ ὄνειρα παρουσίασεν ὡς ἐγγυητὰς τοῦ ἐπιφανοῦς μέλλοντος τοῦ ἐπιφυλασσομένου εἰς τὸ τέκνον της.

Ἐξήγησεν ἐνώπιον τοῦ οἰκογενειακοῦ συμβουλίου τὰ ὄνειρα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἴδῃ. Εἶδεν ὅτι συνεζήτουν ἔμπροσθέν της περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ παιδίου· κλονισθεῖσα ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τῶν οἰκείων, ἡτοιμάζετο νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς προτροπάς των· ὅτε ἔξαφνα ἐμφανίζεται ἐνώπιόν της ἱερὸς ἀνήρ, ὁμοιάζων πρὸς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον· καὶ ὁ ἅγιος τῆς ἀπηύθυνε τὸν λόγον ὡς ἑξῆς: «Μὴ ταράττεσαι, γύναι, ἀλλὰ μιᾷ νικώσῃ ψήφῳ συμβίβαζε τὸν υἱόν σου πρὸς τὰ γράμματα· ἐγὼ δὲ θὰ τὸν ἀκολουθήσω ὡς παιδαγωγὸς καὶ ὡς διδάσκαλος θὰ τὸν ἐμπλήσω παιδεύσεως». Μίαν ἄλλην νύκτα πάλιν

ὠνειρεύθη ὅτι εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, μετὰ πολλῆς τιμῆς ἀκολουθουμένη, ὡς νὰ ἦτο ἐξέχον πρόσωπον, ἀπὸ πλῆθος ἀγνώστων εἰς αὐτὴν ἀνθρώπων. Μόλις ἔφθασε πρὸ τοῦ εἰκονοστασίου, διέκρινεν ἐρχομένην πρὸς συνάντησίν της ὡραίαν δέσποιναν, ἡ ὁποία τὴν διέταξε νὰ περιμείνῃ πρὸς στιγμήν. Ὑπήκουσε· καὶ ἡ δέσποινα, ἐπανελθοῦσα, εἶπε πρὸς δύο ἄνδρας συνοδοὺς αὐτῆς: «Ἐμπλήσατε γραμμάτων τὸν παῖδα τῆς γυναικὸς αὐτῆς, διότι βλέπετε πῶς μὲ κατασπάζεται». Παρετήρησε τότε ἡ Θεοδότη τοὺς δύο ἐκείνους, πρὸς τοὺς ὁποίους ὡμίλει ἡ δέσποινα, καὶ ἀκόπως ἀνεγνώρισε τοὺς δύο Ἀποστόλους Πέτρον καὶ Παῦλον· τὴν δὲ μεσάζουσαν ἀνεγνώρισεν ὡς αὐτὴν τὴν Θεοτόκον, τὴν παντοδύναμον Παρθένον, τὴν κατ' ἐξοχὴν λατρείαν τῶν Βυζαντινῶν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐνύπνια τῆς μητρὸς τοῦ Ψελλοῦ. Πρὸ τοιούτων ἐπιχειρημάτων οἱ συγγενεῖς, δεισιδαίμονες, ὡς ὅλοι τῶν καιρῶν ἐκείνων οἱ ἄνθρωποι, ὑπέκυψαν. Ἀπεφασίσθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ παιδίον τὰς σπουδάς του.

Ἀξιοθαυμάστως ἐπέδωκεν εἰς αὐτάς, καθὼς μᾶς τὸ λέγει ὁ ἴδιος. Ἔμαθε τὴν ὀρθογραφίαν, ἀπεστήθισεν ὁλόκληρον τὴν Ἰλιάδα, ταχέως ἐξέμαθε καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν λέξιν καὶ τὰς μεταφορὰς καὶ τὴν ἁρμονίαν. Ὡσαύτως δ' ἐμυήθη ῥητορικὴν καὶ μουσικήν. Ἦτο τότε δέκα ἢ ἕνδεκα ἐτῶν. Ἡ μήτηρ του ἐνδελεχῶς παρηκολούθει τὴν πρόοδον τοῦ προώρως ἀναπτυσσομένου τέκνου της· ὁσάκις ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἡ ἰδία ἐχρησίμευεν ὡς προγυμναστής του. «Ὦ μῆτερ, ἀναφωνεῖ ὁ Ψελλός, δὲν καθίσταso μόνον δεξιός μου σύμβουλος, ἀλλὰ καὶ συνέπραττες εἰς τὴν παίδευσίν μου καὶ συνέπνεες, ὁπότε μὲ ἀνέκρινες ἐπιστρέψαντα τοῦ διδασκαλείου, τί μ' ἐδίδαξαν οἱ παιδευταί, ἢ τί συνεισέφερον εἰς τοὺς συνομιλητάς μου, ἢ τί ἀπεκόμισα παρ' αὐτῶν· ἔπειτα δέ, συμβιβάζουσα πρὸς τὴν μνήμην μου ὅσα εἶχα μάθει, προσεποιεῖσο ὅτι ἠδέως ἤκουες ὅσα τυχὸν ἔλεγα περὶ ὀρθογραφίας ἢ περὶ ποιήσεως, καὶ περὶ τῶν κανόνων καθ' οὓς οἱ λόγοι παράγονται καὶ συναρμόζονται. Καὶ δι' ὅ,τι τὰ μάλιστα σ' ἐθαύμασα, εἶναι ὅτι συνηγρύπνεις περὶ μέσας νύκτας μετ' ἐμοῦ ἀναγινώσκοντος, ἐπὶ τῆς αὐτῆς κλίνης κοιμωμένη, καὶ μᾶλλον ἢ πρὸς τὸν Δι-

μήδη ἡ Ἀθηνᾶ, μοὶ ἐνέπνεες μένος καὶ θάρσος». Ἡ θελκτικὴ αὕτη σκηνὴ συνεκίνει ἐνίοτε. Ἡ μήτηρ τοῦ Ψελλοῦ, ὡς γνωστόν, δὲν εἶχεν ἐγκύψει εἰς συστηματικὴν μελέτην· συχνὰ παρουσιάζοντο δυσκολίαι, κατὰ τῶν ὁποίων προσέκρουε τὸ παιδίον· δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ πλέον· ἡ δὲ Θεοδότη ματαίως ἠγωνίζετο νὰ διαφωτίσῃ τὸν νοῦν τοῦ τέκνου της· δὲν τὸ κατώρθωνε. «Τότε, ἐξακολουθεῖ ὁ Ψελλός, ὑψοῦσα τὰς χεῖράς σου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τύπτουσα τὸ στῆθος, τὸν οὐρανὸν ἐπεκαλεῖσο εἰς τὴν προσευχήν σου διὰ νὰ ἐπιλύσῃ ἄνωθεν ἐξ ἐμπνεύσεως τὴν στενοχωροῦσαν ἡμᾶς δυσκολίαν». Ὀρθῶς δὲ εἶπε περὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης γυναικὸς ὅτι δὲν ὑπῆρξε μόνον κατὰ σάρκα, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ αὐτοῦ μήτηρ ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐκόσμησε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ μὲ τὰ γράμματα. «Διπλοῦν χρέος συνωμολόγησα πρὸς σέ· δὲν μὲ ἐγέννησες μόνον σωματικῶς, ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς· μὲ τὰ γράμματα μ' ἐκόσμησες· δὲν ἀνεπαύθης εἰς τοὺς διδασκάλους· σὺ τὰ ἔσπειρες ἐντός μου».

Καὶ δὲν εἶναι οἱ λόγοι οὗτοι ὑπερβολαὶ ἐπικηδείου ῥητορικῆς. Ἄννα ἡ Κομνηνή, ἡ σοφὴ θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου, ἀναφέρει, εἰς χωρίον τι τῆς ἱστορίας της, περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Ψελλοῦ· τὴν χαρακτηρίζει ὡς μητέρα ἀφωσιωμένην εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς λατρευόμενον υἱόν, ἐπὶ ὥρας ὅλας γονυκλινῆ καὶ μετὰ δακρύων δεομένην ἐντὸς τῶν ναῶν ὑπὲρ ἐκείνου.

Στενώτατοι δεσμοὶ συνέσφιγγον πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Μεταξὺ τοῦ Ψελλοῦ καὶ τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς—φαίνεται ὅτι ἡ νεωτέρα εἶχε προώρως ἀποθάνῃ — ἐκράτει ζωηρὰ καὶ βαθεῖα στοργή. Χαριτωμένη νεᾶνις ἦτο. Μὲ τὴν ὡραίαν της ξανθὴν κόμην, καὶ τὸ λευκὸν χρῶμα τῆς ὄψεως, ἐνεθύμιζε τῆς μητρὸς τὸ κάλλος, καὶ πρὸς ταύτην ὡμοίαζεν· ἐνῷ ὁ ἀδελφός της ὡμοίαζε μᾶλλον πρὸς τὸν πατέρα, ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικά· ὡς ἡ μήτηρ, ἐλάτρευε καὶ ἡ ἀδελφὴ τὸν νέον Ψελλόν. Διετέλει μετ' αὐτοῦ εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν ἰδεῶν, ἐπιμελῶς δὲ καὶ ἐκείνη ἐμερίμνα περὶ τῆς ἐν σοφίᾳ μορφώσεως τοῦ ἀδελφοῦ. Τὴν ὑπήκουεν εἰς πάντα καὶ πολὺ τὴν ἐσέβετο. Μεταξὺ τῆς πρεσβυτέρας φιλοστόργου ἀδελφῆς καὶ τῆς ἀφωσιωμένης μητρὸς τὸ ἀξιοθαύμαστον παιδίον βαθμηδὸν ἀνεπτύσσετο.

Περὶ τῆς πολυαγαπημένης ταύτης ἀδελφῆς ὁ Ψελλὸς ἀφη-

γεῖται νόστιμον ἀνέκδοτον δεικνύον τίνες οἱ τρόποι καὶ τὰ ἤθη τοῦ θεοσεβοῦς ἐκείνου καὶ ἐναρέτου οἴκου. Πλησιέστατα τῆς πατρικῆς οἰκίας τοῦ Ψελλοῦ διέμενεν εὐειδεστάτη γυνή· περὶ τῆς ὑπόπτου διαγωγῆς αὐτῆς ἐμαρτύρει τὸ ἐψιμυθιωμένον της πρόσωπον· καὶ πράγματι, ἠρίθμει τοὺς ἐραστὰς ἀνὰ δωδεκάδας. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ψελλοῦ τὴν κατήχει, καὶ προσεπάθει νὰ τὴν φέρῃ εἰς τὸν εὐθὺν δρόμον. Ὅμως ἡ ἄλλη ἐπέμενε· καὶ εἰς τὰς συμβουλὰς τὰς ὁποίας ἐδέχετο, ἀντέτασσε τὴν ἑξῆς ἀφελῆ παρατήρησιν· «Σωστά. Ἀλλ' ἂν ἀλλάξω βίον, πῶς θὰ ζήσω;» Ἡ εὐσπλαγχνικὴ κόρη ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐφρόντιζε νὰ μὴ τῆς λείψῃ τίποτε· καὶ τοιουτοτρόπως συνεφώνησαν, ἐκείνη μὲν νὰ μὴ προσέξῃ τοῦ λοιποῦ εἰς ἄνδρα, αὐτὴ δὲ νὰ μερίζεται μετ' αὐτῆς κατοικίαν, τροφήν, ἐνδύματα καὶ στολίσματα. Σφόδρα δὲ ἠγάλλετο διότι ἀπέσπασε μίαν ψυχὴν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ δαίμονος. Οἱ τῆς οἰκογενείας της τὴν ἐμέμφοντο κάπως διὰ τὴν παράδοξον ψυχοσωστικὴν ἐπιμονήν της· ἀλλ' εἰς τὰς παρατηρήσεις ἀπήντα προσηνῶς καὶ ἡσύχως μειδιῶσα, καὶ δὲν ἤκουε τίποτε. Καὶ πράγματι ἐπί τινα καιρὸν ἡ γειτόνισσά της ἀντεῖχεν εἰς τὸν πειρασμόν· σεμνῶς ἐταπείνωνε τὸ βλέμμα, εἶχεν ἦθος παρθενικόν, μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐκάλυπτε διὰ πέπλου τὸ πρόσωπον, καὶ ὁσάκις τὴν παρετήρει τις, ἐγίνετο κατακόκκινη. Οὔτε καλλωπισμός, οὔτε κοσμήματα, οὔτε ὡραῖα καλλίχροα ὑποδήματα· ἡ μετάνοια ἐφαίνετο πλήρης.

Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν δὲν διήρκεσε πολύ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ψελλοῦ ὑπανδρεύθη· ἀγνοοῦσα τὴν ὑποτροπὴν τῆς προστατευομένης της, τὴν ὁποίαν δὲν ἔβλεπεν, ὡς πρότερον, συχνά, ἐξηκολούθει νὰ τὴν περιποιῆται μετὰ στοργῆς. Ἀλλὰ τραγικὴ περίστασις ἀπεκάλυψε πόσον τυφλὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐμπιστοσύνη της. Ἡ νέα γυνὴ ἦτο ἐπίτοκος, καὶ πολὺ ὑπέφερεν ἐκ τῶν ὠδίνων. Συμπαρίστατο μετ' ἄλλων γυναικῶν συγγενῶν της καὶ ἡ ἁμαρτωλὴ φίλη της· ἡ δὲ ἀσθενὴς πρὸς ἐκείνην μόνον ἔστρεφε καὶ εἰς τὴν θέαν της μόνον ἐπανεπαύετο. Τόσον, ὥστε ἐπὶ τέλους μία τῶν παρισταμένων γυναικῶν, ἀνυπομονήσασα καὶ ζηλοτυποῦσα ἀνέκραξε: «Δὲν εἶναι διόλου παράδοξον ὅτι δὲν καλλιτερεύει ἡ κατάστασις· γυνὴ ἔγκυος δὲν πρέπει νὰ παρέχῃ βοήθειαν εἰς γυναῖκα ἐν ὥρᾳ τοκετοῦ· τοῦτο νομοθετεῖ ἡ

γυναικωνῖτις». Ἔκπληκτος ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ψελλοῦ ἠρώτησεν εἰς τίνα ἀπηυθύνετο ὁ ὑπαινιγμός· τῆς ἔδειξαν τότε, καὶ κατὰ τρόπον ἀρκετὰ σκαιὸν ὥστε νὰ μὴ δύναται ἐνταῦθα νὰ λεχθῇ—πόσον ἀνοικείως εἶχε παραπλανηθῇ ἡ φιλία της. Διαψευσθεῖσα ὑπὸ τῶν ἐλπίδων της, βαθύτατα λυπηθεῖσα, ἀποδιώκει τὴν ἀναξίαν φίλην· πάραυτα δὲ ὁ τοκετὸς ἐπερατώθη αἰσίως.

Παρὰ τὰς τοιαύτας μικρὰς θλίψεις, οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἔζων εὐτυχεῖς, ἐν συνόλῳ. Τὰ παιδία ἡλικιώθησαν· ἡ κόρη ἀποκατεστάθη· ὁ υἱός, δεκαεξέτης ἤδη, διωρίσθη εἰς διοικητικὴν θέσιν· ἂν δὲ καὶ ἐθλίβη κἄπως ἐγκαταλείπων μελέτας τὰς ὁποίας ἠγάπα, ἔχαιρε σκεπτόμενος ὅτι θὰ ἐταξείδευε. «Ἐγώ, παρατηρεῖ ὁ βυζαντινὸς ἐκεῖνος ἀστός, τότε πρῶτον ἐξῆλθον τῆς πόλεως, καὶ κατὰ πρῶτον ἐθεώρησα τὸ περιφράττον τεῖχος καὶ σύμπαν τὸ ὕπαιθρον».

Μεγάλη συμφορὰ ἔμελλεν ἀποτόμως νὰ καταστρέψῃ τὴν εὐδαιμονίαν του.

Γ΄

Ἐν ἔτει 1034 αἰφνιδίως ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ψελλοῦ ἠσθένησε, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἀπέθανεν, εἰς τῆς νεότητος τὸ ἄνθος. Ὁ θάνατος δὲν ἀπέσβεσε τὸ κάλλος της· πάντες ἐσταμάτων κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ἐπικηδείου πομπῆς διὰ νὰ θαυμάσουν, τελευταίαν φοράν, τὴν ὡραίαν νεκράν, κοσμουμένην εἰς τὸ φέρετρόν της ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς ξανθῆς κόμης της. Ὁ Ψελλὸς ἀπουσίαζε τότε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ γονεῖς του, γνωρίζοντες πόσον βαθέως ἠγάπα τὴν ἀδελφήν του, ἐφοβήθησαν μήπως τὸ ἀπότομον ἄγγελμα τῆς συμφορᾶς ἐπισύρῃ ἄλλην τινὰ καταστροφήν· καὶ ἀπεφάσισαν ὑπὸ εὔλογον πρόσχημα νὰ ἀνακαλέσωσι τὸν νέον πλησίον των, διὰ νὰ τὸν προπαρασκευάσουν βαθμηδὸν εἰς τὸ πένθος καὶ νὰ παρηγορήσουν τὸν πόνον του. Ὅθεν τοῦ ἔγραψαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Βυζάντιον, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς διακοπείσας σπουδάς του· εἰς δὲ τὸ γράμμα, ὡς συνήθως, παρίστατο ἡ ἀδελφή του ὡς ὑγιῶς ἔχουσα. Ἀλλ' ἡ τύχη ἀποτόμως ἐματαίωσε τὰς φιλοστόργους ταύτας προβλέψεις. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ καταλίπωμεν τὸν λόγον εἰς τὸν Ψελλόν· εἰς τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἐκ τῶν καλλιεπεστέρων τῆς ἐπικηδείου ῥητορικῆς, ὑπάρχει ἀληθινὴ συγκίνησις καὶ εἰλικρινὴς θλῖψις.

Εὐχαριστεῖται πᾶς τις ἀνευρίσκων ὑπὸ τὸν συγγραφέα τὸν ἄνθρωπον, καὶ συναντῶν πλῆθος ἐνδιαφερουσῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν βυζαντινῶν ἠθῶν, ἐμποτισμένων, παρὰ τὸν χριστιανισμόν, ἀπὸ κλασσικὰς καὶ εἰδωλολατρικὰς ἀναμνήσεις.

— «Εἶχον εἰσέλθει ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ εὑρισκόμην πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἐτάφη τὸ σῶμα τῆς ἀδελφῆς μου· εἶχε συμπληρωθῇ ἡ ἑβδόμη ἀπὸ τῆς ταφῆς ἡμέρα, καὶ παρῆσαν ἐκεῖ πολλοὶ τῶν συγγενῶν, διὰ νὰ πενθήσουν καὶ τὴν νεκρὰν καὶ νὰ παρηγορήσουν τὴν μητέρα. Πλησιάσας τῶν συγγενῶν μου τινά, ἄνδρα ἁπλοϊκὸν καὶ γενναῖον, ἀγνοοῦντα τὸν ἀπατηλὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου μὲ εἶχον καλέσει νὰ ἐπιστρέψω οἱ γονεῖς μου, τὸν ἠρώτησα περὶ τοῦ πατρός μου καὶ περὶ τῶν ἄλλων οἰκείων· ἐκεῖνος δὲ ὡμῶς καὶ ἀπεριφράστως ἀπεκρίθη: «Ὁ μὲν πατὴρ ἀποδίδει τοὺς ἐπικηδείους θρήνους εἰς τὴν θυγατέρα· συμπαρίσταται δὲ ἡ μήτηρ, ἀπαρηγόρητος, καθὼς γνωρίζεις, ἐπὶ τῇ συμφορᾷ». Ἀδύνατον νὰ ἀναπαραστήσω τί ἠσθάνθην· ὡς νὰ ἐκάην ὑπὸ θείου πυρός, ἐκστατικός, ἄναυδος, ὠλίσθησα τοῦ ἵππου πεσών, ἔφθασε δὲ εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν γονέων μου ἡ φήμη τῆς ἐπιστροφῆς μου. Καὶ θρῆνος τότε καὶ κλαυθμὸς ἐξερράγη πολὺ τοῦ πρώτου σφοδρότερος, καθὼς τοῦ ἀναμμένου πυρὸς καὶ βραχύ τι ὑποβληθὲν ἔκκαυμα ἐγείρει τὴν φλόγα καὶ ἀναρριπίζει τὸ πνεῦμα καὶ διπλασιάζει τῆς πυρκαϊᾶς τὴν ὑπερβολήν. Μόλις με ἀντελήφθησαν, ἔτρεξαν πρός με ὡς ἐκμανέντες· καὶ τότε, διὰ πρώτην φοράν, ἡ μήτηρ μου ἀκάλυπτον ἐπέδειξε τὸ πρόσωπον, καταφρονήσασα τῶν παρεστώτων ἀρρένων. Ὥρμησαν πρός με, κείμενον κατὰ γῆς, καὶ θρηνοῦντες ἠγωνίζοντο νὰ μὲ ἀνακαλέσουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μου· οὕτω δὲ ἠμιθανῆ μὲ μετέφερον παρὰ τὸν τάφον τῆς ἀδελφῆς».

Βλέπομεν πᾶν ὅ,τι περιεσῴζετο εἰς τὸ χριστιανικὸν Βυζάντιον τοῦ 11ου αἰῶνος, ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ γονεῖς οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν κηδείαν, συνέρχονται πρὸς θρήνους ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς προσφιλοῦς νεκρᾶς ἀναπαριστῶσι τὴν ἰδίαν σκηνήν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰκονιζομένην ἐπὶ πλείστων ὡραίων ἀγγείων τῶν ἀττικῶν τάφων· ὄχι σπανίως συναντᾷ τις ἐπὶ τῶν λευκῶν ληκύθων τῶν ἀθηναϊκῶν νεκροπόλεων αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιον τὸ διαγραφὲν ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ

τὸν νέον, ἐπιστρέφοντα ἀπὸ τὰ ξένα, καὶ πρὸ τῆς θέας τῶν οἰκείων του, περικυκλούντων ἕνα τάφον, λαμβάνοντα ἀποτόμως γνῶσιν τῆς συμφορᾶς, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, ἔπληξε τὴν οἰκογένειαν. Ἡ διήγησις τοῦ βυζαντινοῦ συγγραφέως δὲν μᾶς μεταφέρει εἰς τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πλησίον τοῦ μεγάλου τείχους ἐκκλησιῶν· μᾶς φέρει, θὰ ἔλεγέ τις, εἰς τὸ θαυμάσιον καὶ μελαγχολικὸν κοιμητήριον τοῦ Κεραμεικοῦ ἐν Ἀθήναις, μεταξὺ τῶν περιγλύπτων ἐπιτυμβίων στηλῶν τὰς ὁποίας ἐκόσμουν οἱ ἐπιζῶντες μὲ ταινίας καὶ μὲ στεφάνους. Ἀλλὰ καὶ τὸ μυρολόγι τὸ ὁποῖον αὐτοσχεδιάζει, συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν ὁ Ψελλός, μεταξὺ τῆς συγγενικῆς ὁμηγύρεως, ἐπὶ τοῦ τάφου τῆς ἀδελφῆς, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀρχαϊκόν.

«Ὅτε ἤνοιξα τὰ ὄμματα καὶ προσεῖδα τὸ μνῆμα τῆς ἀδελφῆς μου, ἐνόησα τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Συνελθὼν εἰς ἐμαυτόν, κατέσπεισα εἰς τὴν κειμένην τοὺς ὀχετοὺς τῶν δακρύων μου, ὡς ἐπιτυμβίους χοάς. «Ὦ γλυκεῖά μου, ἀνέκραξα, ὄχι ἀδελφὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι ἄλλο ὄνομα συγγενέστερον ἢ συμπαθέστερον· ὦ κάλλος ἀμήχανον, φύσις ἀσύγκριτος, ἀρετὴ ἀπαράμιλλος, ἔμψυχον ἄγαλμα, κέντρον πειθοῦς, λόγων σειρήν, χάρις ἀνίκητος! ὦ σὺ ἡ τὰ πάντα οὖσα δι' ἐμὲ καὶ πλέον ἢ ψυχή! Ἀλλὰ πῶς ἀπῆλθες ἀφεῖσα τὸν ἀδελφόν; πῶς ἀπεσπάσθης ἀπὸ τοῦ συμφυοῦς; πῶς ὑπομένεις τοιοῦτον ἀποχωρισμόν; ὤ! λέγε μου· ποῖς σταθμὸς σὲ ὑπεδέχθη; ποία σοῦ ἔλαχεν ἀνάπαυσις, τίνες χάριτες; ποῖος σὲ καταθέλγει παράδεισος; Ποῖον εἶναι τὸ κάλλος ἐκεῖνο τὸ ἀγαπηθὲν ὑπὸ σοῦ περισσότερον ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν μου καὶ ἀπὸ τὴν θέαν μου; ποῖον ἄνθος σὲ ἑλκύει, τίνες ῥοδωνιαί, ποῖα βλύζοντα ῥυάκια; Τίνες ἀηδόνες, ποῖοι τέττιγες ἡδύλαλοι; Τὸ κάλλος τοῦ σώματός σου παραλαβοῦσα ἡ φύσις τὸ παραφυλάττει καὶ τὸ ταμιεύει, ἢ τὸ ἐξανήλωσεν ὁ χοῦς; Ἐσβέσθη ὁ λαμπτὴρ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἠφανίσθη τὸ ἐπὶ τοῦ χείλους ἄνθος, ἢ σοῦ μένει ἀκόμη τὸ κάλλος τηρούμενον ὑπὸ τοῦ τάφου εἰς θησαυρόν;»

Πέριξ τοῦ αὐτοσχεδιαστοῦ κλαίουσιν οἱ γονεῖς, κλαίοντες συνοδεύουν καὶ οἱ παρεστῶτες τοὺς ἐπιταφίους γόους. Βεβαίως εἰς τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἀπόσπασμα ὑπάρχει δόσις ῥητορικῆς·

βραδύτερον ὁ θάνατος τοῦ πατρός του καὶ τῆς μητρός του θὰ ὑπαγορεύσῃ εἰς τὸν Ψελλόν, μεγαλοφωνοῦντα τὴν λύπην του, ἀναλόγους ὅλως ἐκφράσεις μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιτήδευσιν καλλιεπείας· ἀλλὰ δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον εἰλικρινὴς ἡ συγκίνησις· πόσα πράγματα χαρακτηριστικά, ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν ἰδεῶν, δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῶν τεμαχίων τούτων! Ὁ Ψελλὸς δὲν ὑποβάλλει εἰς ταῦτα πρὸ ἡμῶν τὸν χριστιανικὸν παράδεισον. Οἱ σκιεροὶ καὶ ἀνθοβριθεῖς κῆποι ὅπου αἱ ψυχαὶ πλανῶνται μεταξὺ τῶν κελαδούντων πτηνῶν καὶ τῶν ψιθυριζόντων ῥυάκων εἶναι τὰ Ἠλύσια.

Ἀλλ' ἰδού, παρὰ τὰς ἀναμνήσεις τῶν ἐθνικῶν, ἀναφαίνεται τὸ χριστιανικὸν Βυζάντιον. Ἀφοῦ μὲ πολὺν κόπον οἱ γονεῖς ἀπέσπασαν ἐπὶ τέλους τὸν υἱόν των ἀπὸ τὸν τάφον, ἱκετεύοντες νὰ εὐσπλαχνισθῇ καὶ ἐκείνους πονοῦντας, ὁ Ψελλὸς βλέπει ἔξαφνα τὴν μητέρα του, καὶ ἡ συγκίνησίς του ὀξύνεται. Ἡ Θεοδότη φέρει τὸ μαῦρον τριβώνιον τῶν καλογραιῶν· ἡ κόμη της εἶναι κεκαρμένη. Παρὰ τὸ προσκέφαλον τῆς θνησκούσης θυγατρός, ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἐξέπνεεν ἡ νεαρὰ γυνή, τὴν κεφαλὴν ἠρέμα προσκλίνουσα ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ στήθους, ἡ Θεοδότη, περίδακρυς, ἀφοῦ ἔκλεισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς νεκρᾶς, ἀπεφάσισε νὰ ἀφιερωθῇ τοῦ λοιποῦ εἰς τὸν Κύριον. Πλησίον της ὁ σύζυγος, συντετριμμένος ἐκ τῆς ὀδύνης, ὀδύρεται καὶ ἀναστενάζει. Ἐκείνη, ἐξ ἐναντίας, συνέρχεται, ἐξορκίζει τὸν σύζυγόν της νὰ ἀναζητήσῃ μετ' αὐτῆς παραμυθίαν εἰς τὸ μοναστήριον, τὸν ὑποχρεώνει νὰ ἐνδώσῃ εἰς ὅ,τι ἀπὸ πολλοῦ ηὔχετο. Πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἐτάφη ἡ κόρη της, ὑψοῦτο μοναστήριον γυναικῶν. ἐκεῖ ἀποσύρεται διὰ νὰ εὑρίσκεται πλησιέστερον τῆς ἀγαπημένης της νεκρᾶς καὶ τοῦ Θεοῦ. Παραιτεῖ τὰ ἐγκόσμια, ἀποστέργει τὰ γήινα· ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμά της ὁ σύζυγος καταφεύγει ὡσαύτως εἰς μοναστήριον. Τὰ τοιαῦτα δὲν ἦσαν ἀσυνήθιστα εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκείνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἤσκει βαθεῖαν ῥοπὴν ἡ μυστικοπάθεια, τὸ μοναστήριον ἦτο τὸ σύνηθες καταφύγιον τῶν μεγάλων ἀποκλήρων εἴτε τῆς εὐτυχίας, εἴτε τῆς ἰσχύος. Ἀλλ' οἱ εἰσερχόμενοι ἐκεῖ δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐνδυθῶσι τὸ ῥάσον, οὐδὲ νὰ ἀπαρνηθῶσι διὰ παντὸς τὰ ἐγκόσμια. Μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ κόσμου ὁ χωρισμὸς δὲν ἦτο

ἀπόλυτος, ὁ φραγμὸς δὲν ἦτο ἀνυπέρβλητος. Σ' ἔφερεν ὡς ἐκεῖ πεῖσμα ἡ ἀπελπισία· ἀλλ' ἀκόπως ἐξήρχεσο· ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μονῆς δὲν διεκόπτετο ἡ συνάφεια πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Οὕτως ἡ Θεοδότη δὲν ἐγκατέλιπε τὸν υἱόν της, τὸν μόνον ὅστις τῆς ὑπελείπετο καὶ τόσον ὑπ' αὐτῆς ἠγαπᾶτο.

Δ΄

Ὁποῖός τις ὑπῆρξεν ὁ μοναχικὸς βίος τῆς γυναικὸς ταύτης, ἀνέκαθεν θεοσεβοῦς, πολὺ δὲ περισσότερον μετὰ τὸ βαρὺ δυστύχημά της, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εἰκάσῃ τις. Ὡς πάντες οἱ ἀσκηταί, κυρίως ἐφρόντισε νὰ δαμάσῃ τὴν σάρκα, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ψελλοῦ, νὰ χαλιναγωγήσῃ ἐντός της πᾶσαν φαντασίαν ἀκρατῆ, πάντα λογισμὸν ἀνάρμοστον, πᾶσαν ματαίαν σκέψιν ἐγκοσμίου δόξης, πᾶν ὑλικὸν αἴσθημα, ἐν ἑνὶ λόγῳ νὰ βιώσῃ κατὰ θεὸν βίον ἁγνὸν πνευματικόν. Κατεκλίνετο ἐπὶ τῆς γυμνῆς γῆς, ἐνήστευεν, ἔπινε μόνον νερόν· πάντοτε μὲ κεκαλυμμένην αὐστηρῶς ὄψιν, προσηύχετοἐπὶ ὥρας μακράς· ἤλπιζεν ὅτι θὰ εὕρισκε τρόπον διὰ τῶν μυστικῶν τούτων διαχύσεων νὰ συλλάβῃ πληρέστερον τὸ θεῖον. Εἰς τὰς στιγμὰς ταύτας ὁ Ψελλὸς τὴν ἀπεικονίζει ἀπερροφημένην ὑπὸ τῆς ἐκστάσεως, ἀσάλευτον, μηδὲ κεφαλήν, μηδὲ χεῖρας, μηδὲ πόδας κινοῦσαν, ὁμοίαν πρὸς τὰς εἰκόνας τὰς κοσμούσας τοὺς τοίχους τῆς ἐκκλησίας· μόνον ἡ ζωτικὴ λάμψις ἡ ἀστράπτουσα εἰς τὰ ὄμματά της τὴν συνέδεε πρὸς τὴν γῆν. Ἐν τούτοις τὴν γυναῖκα ταύτην ἐπανέφερεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν υἱόν της. Πλησίον τῶν δύο μοναστηρίων ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῇ, ὁ νέος Ψελλὸς ἐξηκολούθει τὰς σπουδάς του, συχνὰ ἐπεσκέπτετο τοὺς γονεῖς του, συνδιελέγετο μετ' αὐτῶν ἐπὶ πολὺ περὶ ζητημάτων φιλοσοφικῶν ἢ θρησκευτικῶν, συνεβουλεύετο τὴν Θεοδότην καὶ παρηγορίαν ἐζήτει πλησίον της. Καὶ ἦσαν τόσον χαλαροὶ ἐκεῖ οἱ μοναστικοὶ κανόνες, ὥστε πολλάκις ὁ νέος ἤρχετο καὶ ἐγευμάτιζε καὶ διενυκτέρευεν εἰς τὸ γυναικεῖον ἐκεῖνο μοναστήριον.

Οἱ δεσμοὶ τῆς οἰκογενείας διετηροῦντο ἐξ ἴσου ἔμμονοι καὶ στενοί, ὅσον χωριστὰ καὶ ἂν ἔζων τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, εἰς πᾶσαν ἔκτακτον περίστασιν χαρᾶς ἢ πένθους. Ἠσθένησέ ποτε

αἰφνιδίως ὁ πατὴρ τοῦ Ψελλοῦ· ὁ υἱὸς ὅστις, καθὼς φαίνεται, ἐνόησεν ἐπὶ τέλους τὸ θέλγητρον τῆς ἁπλότητος τῆς διακρινούσης τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ἔσπευσε μετ' ἀγωνίας πλησίον του. Ἀλλὰ καὶ ἡ Θεοδότη ὡσαύτως εὑρίσκεται παρὰ τὴν κλίνην τοῦ θνήσκοντος· τὸν παραμυθεῖ ἐκπνέοντα, προσδέχεται τὰς τελευταίας του ὑποθήκας, καὶ μὲ πόνον εἰλικρινῆ κλαίει διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ συζύγου. Ὁ θνήσκων δὲ πατὴρ ἀπευθύνει νουθεσίας κατανυκτικὰς πρὸς τὸ τέκνον του: «Φεύγω ἀκολουθῶν τὴν τεταγμένην πορείαν· σὺ δὲ μὴ θρήνει, ἀλλὰ παρηγόρει τὴν μητέρα».

Καὶ παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην ὁ υἱὸς καὶ ἡ μήτηρ ἐναγκαλίζονται· καὶ παρὰ πᾶσαν αὐτῆς εὐσέβειαν, καὶ ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰς φροντίδας τῶν ἐγκοσμίων, ἡ Θεοδότη ὠχριᾷ καὶ κλαίει, καὶ μετὰ κόπου συνέρχεται εἰς ἑαυτήν. Ἀναμφίβολον ὅτι ἐνθυμεῖται τότε τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας· καὶ λογικεύεται, καὶ σκέπτεται ὅτι ὁ σύζυγός της, τὸ πρῶτον ἤδη ἀπαλλαγεὶς τῶν γηΐνων δεσμῶν, ἀπολαύει τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας· ἐξηγεῖ πρὸς τὸν υἱόν της ὅτι, κλαίων, δεικνύει ὅτι ἀκόμη δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν γηΐνην φυλακήν του, ὅτι ἀλίμενος εἰσέτι περιπλανᾶται εἰς τὴν τρικυμιώδη θάλασσαν τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐπῆλθον ὕστερον εἰς τὴν σκέψιν της, οὐδὲ δυσαρεστοῦμαι βλέπων τὸ ἀσάλευτον εἰκόνισμα κινούμενον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ συγκινούμενον ὡς γυνή. Ἡ εὐσέβεια, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἔπνιξεν ἐντός της τὰ ἄλλα αἰσθήματα.

Μετὰ τὴν νέαν ταύτην δοκιμασίαν ἡ εὐλάβεια κατέστη μᾶλλον διάπυρος ἐντὸς τῆς περιπαθοῦς αὐτῆς ψυχῆς. Ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν ζωήν της πᾶν τὸ περιττόν, κατήντησε ν' ἀπομακρύνῃ ἐξ αὐτῆς καὶ τὰ τῆς πρώτης ἀνάγκης· οὕτω διαιτώμενον τὸ σῶμά της κατέστη ἰσχνόν, διαφανές. Μάτην οἱ οἰκεῖοι ἐμέμφοντο τὸ ὑπερβάλλον τοῦ ἀσκητισμοῦ της· μάτην ὁ γέρων πατήρ της τὴν ἤλεγχε καὶ τὴν ἐβίαζε νὰ μεταβάλῃ δίαιταν. Ἐὰν ἐκάμπτετο κἄποτε πρὸ τῶν τρυφερῶν παραστάσεων, καὶ συγκατένευε νὰ διατάξῃ πλουσιώτερον φαγητόν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλε νὰ καθίσῃ εἰς τὴν τράπεζαν, συνήρχετο εἰς ἑαυτήν· συνησθάνετο τὸ βάθος τῆς ἁμαρτίας, τὴν ὁποίαν θὰ διέπραττεν, ἀμέσως δὲ περισυνέλεγεν ἀπὸ τὸν δρό-

μον πτωχήν τινα γυναῖκα, διὰ νὰ φάγῃ ἀντ' αὐτῆς τὸ προετοιμασθὲν γεῦμα· καὶ ὅλη χαρά, διότι κατίσχυσε τοῦ πειρασμοῦ, ἀπεκάλει τὴν τυχαίαν ξένην της εὐεργέτιδα καὶ σώτειραν αὐτῆς. Ἀλλ' ἐκ τῶν στερήσεων ἐξησθένει βαθμηδὸν ἐπὶ μᾶλλον· καὶ πλέον διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παραμένῃ ὀρθὴ εἰς τὴν λειτουργίαν, ἔπρεπε νὰ τὴν ὑποστηρίζουν δύο θεράπαιναι. Δι' ὅλα ταῦτα ἡ Θεοδότη εἶχε διαφημισθῇ μεγάλως ὡς γυνὴ ἁγία.

Δὲν εἶχε τολμήσῃ νὰ περιβληθῇ τὸ ῥάσον τῆς καλογραίας· ταπεινὴ καθὼς ἦτο, ἔκρινεν ἑαυτὴν ἀναξίαν τοιαύτης τιμῆς. Ἐν τούτοις, μόλις ἠσθάνθη προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, διαπύρως ἐπόθησε τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ἀγαθόν. Περίεργον ὅτι καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἓν ὄνειρον ἐβάρυνεν ἐπὶ τῆς ἀποφάσεώς της. Μία φίλη της ἐκ τῶν μοναζουσῶν ὠνειρεύθη ὅτι ἦτο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ἐντὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεωρείου, καὶ ὅτι διέκρινεν ἐκεῖθεν, πέριξ ἑνὸς μυστηριώδους χρυσοῦ θρόνου, ἐκθαμβοῦντος τὴν ὅρασιν, ἄλλους θρόνους ἐκ χρυσοῦ ἢ ἐξ ἐλέφαντος, τεταγμένους ἡμικυκλοειδῶς· μεταξὺ δ' αὐτῶν, παράμερα ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά, ὑπῆρχε θρόνος κατεσκευασμένος ἐξ ὕλης ἰδιαιτέρας καὶ ἀγνώστου, ζοφερᾶς καὶ τηλαυγοῦς συγχρόνως. Ἠρώτησε διὰ ποῖον προωρίζετο ἡ ὡραία ἕδρα· καὶ μία φωνὴ ἀπεκρίθη ὅτι ἦτο ὁ θρόνος τῆς Θεοδότης. «Ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ τὸν ἑτοιμάσουν, διότι θὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγον ἐνταῦθα!» Ἦτο ὁμοῦ τὸ προάγγελμα τοῦ προσεχοῦς θανάτου καὶ τῆς μελλούσης μακαριότητος. Ἡ Θεοδότη ἀπεφάσισε νὰ καρῇ καλογραία.

Πανηγυρικὴ καὶ συγκινοῦσα τελετή. Ἡ ἐκκλησία διεκοσμήθη· αἱ μοναχαὶ συνωστίζοντο ἐντὸς αὐτῆς· ἐλειτούργει ὁ ἱερεύς. Ὁ Ψελλὸς ἦτο εἰς τὴν πρώτην σειρὰν μεταξὺ τοῦ παρεστῶτος πλήθους. Πρὸς ἔκπληξιν πάντων, ἡ μέλλουσα μοναχή, ἡ τόσον ἀδύνατος καὶ τόσον ἐξηντλημένη, ὥστε ἐπερίμεναν νὰ τὴν ἴδουν κομιζομένην ἐπὶ φορείου, κατέβαλεν ἡρωϊκὴν προσπάθειαν, καὶ ὀρθία ἐστάθη διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς ἡμέρας. Καταυγαζομένη ἀπὸ κάλλος ὑπερφυές, μνηστὴ βαδίζουσα πρὸς τὸν νυμφίον, ἐπεφάνη δίχως κανεὶς νὰ τὴν στηρίζῃ· ἐχώρησε δι' εὐσταθοῦς βήματος πρὸς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς ἱεροτελεστίας, παρέμεινεν ὀρθία, ἀλύγιστος. Ἐδέχθη ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως τὸν χρυσοῦν δακτύ-

λιον, τὰ ὑποδήματα, τὸν σταυρόν· ἔπειτα μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Συγκεκινημένος ὁ Ψελλὸς ἐγονυπέτησε καὶ ἐνηγκαλίσθη τοὺς πόδας τῆς ὁσίας γυναικός. Τότε δὲ ἡ μήτηρ στραφεῖσα πρὸς ἐκεῖνον, ἠρέμα εἶπεν: «Εἴθε νὰ τύχῃς, ὦ τέκνον, τούτων τῶν ἀγαθῶν!» Ἐν ταὐτῷ δὲ τὸ πρόσωπόν της ἠλλοιώθη, ἀπὸ φέγγος ὑπερφυσικὸν ἔλαμψαν οἱ ὀφθαλμοί της. Ἤγγισε τὸ τέλος. Ἠθέλησε τότε ν' ἀναπαυθῇ πρὸς στιγμὴν καὶ ἐκάθισεν εἰς χαμηλὸν θῶκον. Ἔξαφνα, ὡς νὰ διέκρινε πρὸς τὰ δεξιά της ἀντικείμενον ἀόρατον εἰς τοὺς ἄλλους, περιῆλθεν εἰς ἔκστασιν καὶ ἐλιποθύμησεν. Ὅτε συνῆλθεν εἰς ἑαυτήν, ἐκάλεσε διὰ τελευταίαν φορὰν τὸν ἀγαπητὸν υἱόν της, τὸν ἐζήτησεν ἐπιμόνως, καὶ «ἡδέως ἅμα καὶ ὁμαλῶς» παρέδωκε τὸ πνεῦμα, πιστὴ μέχρι τελευταίας πνοῆς εἰς τὰ δύο αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωσαν τὴν ζωήν της καὶ ἐκυριάρχησαν αὐτῆς: εἰς τὴν μητρικὴν στοργὴν καὶ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

Μαντεύει τις ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ὀδύνη τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἔφθασε πολὺ ἀργὰ διὰ νὰ δεχθῇ τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν τῆς μητρός. «Καταπεσών, λέγει, ἐκείμην, ἕως ὅτου οἱ παρόντες μ' ἐρράντισαν μὲ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ μὲ δακτύλους εὐωδιάζοντας ἤγγισαν τὴν ῥῖνά μου, διὰ νὰ συνέλθω εἰς ἐμαυτόν». Παραλείπω τὸν ἐπικήδειον θρῆνον, τὸν ὁποῖον ηὐτοσχεδίασε μὲ τὴν συνηθισμένην του εὐκολίαν πρὸ τοῦ μητρικοῦ φερέτρου. Προτιμότερον νὰ σημειώσω πῶς ἐκήδευσεν ἡ Κωνσταντινούπολις τὴν Θεοδότην. Ὁλόκληρος ἡ πόλις τὴν προέπεμψεν· ὅλοι ἤθελον νὰ ἐγγίσουν διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ σῶμα, τὰς χεῖρας, τὸ πρόσωπον τῆς εὐσεβοῦς γυναικός. Ἐξέσχισαν τὴν ἐσθῆτα τὴν ὁποίαν τελευταῖον ἐφόρει, διὰ νὰ μοιρασθοῦν τὰ τεμάχια καὶ νὰ τὰ φυλάξουν ὡς ἅγια λείψανα· ὁ γέρων πατήρ, ὄρθιος παρὰ τὴν κλίνην τῆς νεκρᾶς θυγατρός του, εὐλόγως εἶπε πρὸς τὴν γραῖαν ὀλολύζουσαν μητέρα της: «Πίστευσέ με, γύναι, ἔδωκες τὴν ζωὴν εἰς ἁγίαν καὶ εἰς μάρτυρα».

Ε'

Ἀλλ' ὅ,τι κυριώτερον κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, δὲν εἶναι ὁ θάνατος καὶ αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς της. Ἡ Θεοδότη μᾶς ἐνδιαφέρει πολὺ περισσότερον ὡς ἐκ τῆς βαθείας

στοργῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸν υἱόν της. Καθ' ὅλον του τὸν βίον ὁ Ψελλὸς παρέμεινε πεπεισμένος ὅτι ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη ἐκείνη, ἥτις τὸν καθωδήγησε νέον, ἐξηκολούθει φιλοστόργως νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπ' αὐτοῦ· πολλάκις ὁ φιλόσοφος ἤλεγξεν ἑαυτόν, διότι διέψευσε κἄπως τὰς ἐλπίδας τῆς ἁγίας γυναικός, ἀσπασθεὶς ἄλλας ἰδέας ἢ ἐκείνας τὰς ὁποίας θὰ ἔστεργεν ἐκείνη. Παράδοξον εἶναι, βεβαίως, τὸ ὅτι ὁ χρηστὸς ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου διέρρευσεν ἡ ζωὴ «ὡς τὸ ἀψοφητὶ ῥέον ἔλαιον», τὸ ὅτι ὁ ἀγαθὸς ἀστὸς ὁ «ἐλάχιστα πρόσφορος εἰς τὸ λέγειν» ἔσχεν υἱὸν τὸν ἀνησυχώτατον, τὸν δραστηριώτατον, τὸν μᾶλλον μηχανορράφον τῶν αὐλικῶν καὶ τὸν πολυλογώτατον τῶν ῥητόρων· παράδοξον εἶναι τὸ ὅτι ἡ εὐλαβὴς αὕτη μήτηρ, ἡ ἀποθανοῦσα ὡς ἁγία, ἔδωκε τὴν ζωὴν εἰς τὸν νοῦν τὸν μᾶλλον ἐλευθέριον, τὸν μᾶλλον πλατύν, τὸν ἐπιστημονικώτατον τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ὁ Ψελλὸς ᾐσθάνετο καθαρῶς τὴν ἀντίθεσιν, καὶ πόσον διέφερε τῶν γονέων του. Ἀλλ' ὁ ἔρως τῆς ἐπιστήμης κατίσχυε παντὸς ἄλλου ἐντός του. «Ἔπρεπε, λέγει που, ὁ Θεὸς μόνον νὰ μὲ ἀπασχολῇ· ἀλλὰ μὲ παρασύρει ὁ περὶ πᾶσαν γνῶσιν τῆς ψυχῆς ἀκάθεκτος ἔρως».

Ποία τις ἦτο ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη, καὶ πόσον εὐρεῖα καὶ βαθεῖα, ὁ ἴδιος μᾶς τὸ ἐξήγησεν αὐταρέσκως. Μᾶς εἶπε πῶς, εἰκοσιπενταέτης, ἦτο πλήρης ἀπὸ σοφίαν παντοδαπήν. Ἐγίνωσκε ῥητορικὴν καὶ φιλοσοφίαν, γεωμετρίαν καὶ μουσικήν, νομικὴν καὶ ἀστρονομίαν, ἰατρικήν, φυσικήν, μαγικὰς ἐπιστήμας πρὸς τούτοις· μᾶς εἶπε πῶς ἀνυψώθη βαθμηδὸν «ἀπὸ τοῦ θαυμασίου Πρόκλου μέχρι τοῦ καθαροῦ φωτὸς τοῦ Πλάτωνος». Παρὰ τοὺς ἐνδοιασμούς, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐτάραττον ἐνίοτε, ὁ ἐλεύθερος οὗτος καὶ μέγας νοῦς δὲν ἐθλίβετο ποσῶς διὰ τὴν ἐπιστήμην του· καὶ ἡ μήτηρ του, τὸ κάτω τῆς γραφῆς, θὰ ἦτο, ἀπὸ τὰς οὐρανίους μονάς, εὐχαριστημένη ἐξ αὐτοῦ. Ὁ λόγιος οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ἀνυψώθη μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ πρωθυπουργοῦ, διότι ἦτο ἐπιφανὴς ἐπιστήμων· ἱκανοποίησε λοιπὸν ἐν τῷ συνόλῳ, ἂν καὶ κατὰ διαφορετικὸν τρόπον, τὰς μεγάλας φιλοδοξίας καὶ ἐπραγματοποίησε τὰ ὡραῖα ὄνειρα, τὰ ὁποῖα εἶχέ ποτε συλλάβει δι' αὐτὸν ἡ μήτηρ παρὰ τὸ λῖκνόν του.

(Μετάφρασις Χ*)

ΤΟ ΕΡΓΟΝ

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ [1]

. . . Τὸ χρυσοῦν καὶ ἐνίοτε ἀόριστον ἢ δυσδιάκριτον νῆμα, τὸ ὁποῖον συνδέει τὰς διαφόρους ἐποχὰς τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς εἰς ἀδιάσπαστον σύνολον, διήκει δι' ὁλοκλήρου τῆς ποιητικῆς δημιουργίας τοῦ Βερναρδάκη. Καὶ εἰς καθὲν ἀπὸ τὰ δράματά του ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ἑαυτὸν Ἕλληνα, τόσον Ἕλληνα ὅσον ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ὅταν μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἐλευσῖνος καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ὁποία εἶδε τὴν Δήμητρα ζητοῦσαν τὰ ἴχνη τῆς Περσεφόνης, θέλει νὰ μαντεύσῃ τὸ μυστήριον τῆς μακρινῆς θρησκείας·—ὅταν κάτωθεν τοῦ Παρθενῶνος γονυπετῇ νοερῶς εἰς ἔκφρασιν λατρείας πρὸς τὸ ἄφθιτον Καλὸν — ὅταν παρὰ τὸ Χρυσοῦν Κέρας αἰσθάνεται νὰ δακρυσταλάζῃ εἰς τὴν ψυχήν του ἡ θλιβερὰ ἐπῳδός:

Σώπασε, κυρὰ Λέσποινα, πάψε τὰ δάκρυά σου.
Πάλε μὲ χρόνους, μὲ καιρούς,
Πάλε δικά μας εἶνε.

ἢ τέλος ὅταν ἄρρητον αἴσθημα μελαγχολίας καὶ νόστου τὸν συνέχῃ ἀτενίζοντα τὰ γαλανὰ νερὰ τῆς λίμνης, ἐπάνω εἰς τὰ ὁποῖα, νυμφαία κρινόλευκος ἢ κύκνος ἄψυχος, ἐπλανήθη τὸ ἀνθηρὸν σῶμα τῆς Μαγδαληνῆς τῶν Ἰωαννίνων.

Ὑπὸ τὴν βαθεῖαν, τὴν καθ' ἑαυτὸ ποιητικήν, τὴν ὁμιλοῦσαν πρὸς τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν ἔποψιν ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη *Ἐθνικὸν* καὶ *Ἑλληνικόν*. Ἔχει δὲ ἄδικον ὁ ποιητής, ὅταν ὡς κριτὴς τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ, εἰς τὸν πρόλογον τῶν δραμάτων του, ἀποφαίνεται, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀμοιρεῖ ἐθνικῆς ποιήσεως, ὅτι τὸ σπάνιον τοῦτο ἄνθος ἀδυνατεῖ νὰ βλαστήσῃ εἰς

---

[1] Τὰ κατωτέρω ἀποσπάσματα παρεχωρήθησαν εἰς τὴν «Μελέτην» εὐμενῶς πρὸς δημοσίευσιν ἐκ διαλέξεως, γενομένης εἰς τὸ Φιλολογικὸν καὶ Ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ τὴν 8ην Μαρτίου. ***Σ.τ.Μ.***

ἔδαφος τόσον ἀχάριστον καὶ ὅτι ἡ λέξις «ἐθνικὸς» ἔχασε παρ' ἡμῖν τὴν σημασίαν της. Ἡ δραματικὴ καὶ ποιητικὴ παραγωγὴ τοῦ Λεσβίου ποιητοῦ φέρει χαρακτῆρα ἐθνικόν, διότι ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐθνικὴν εἰκόνα μιᾶς φυλῆς, παλλομένης ἀπὸ τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, προσηλωμένης εἰς ἰδανικά, ἀνόμοια βεβαίως κατὰ τὴν μορφήν, ἀλλὰ συγγενῆ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν, φυλῆς, — περὶ τῆς ὁποίας ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὄχι μόνον, ὅτι θέλει νὰ ζήσῃ καὶ θὰ ζήσῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ *ἠθέλησε νὰ ζήσῃ καὶ ἔζησεν!*

. . . . . .

Ὅ,τι κυρίως διακρίνει τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη εἶνε ἡ σύμμετρος καὶ λιτὴ εὐρυθμία, ὡσεὶ ἀναγλύφου τῆς καλῆς ἐποχῆς. Κατ' ἀρχάς, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἵλκυσεν αὐτὸν ἡ γοητεία τοῦ δαιμονίου τοῦ Σαίξπηρ. Ἀλλὰ ταχέως ἐνόησεν, ὅτι μεγαλοφυΐα, ὁποία ἡ τοῦ Ἄγγλου δραματουργοῦ, δύσκολον εἶνε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον, χωρὶς νὰ παρασύρῃ τὸν ποιητὴν εἰς πτήσεις καὶ ἀναβάσεις ἐπικινδύνους. Ὅλαι αἱ πτέρυγες δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τανυσθοῦν εἰς ὕψη τόσον ὑπερνεφῆ καὶ ὑπάρχει κἄτι καλλίτερον καὶ ἀπὸ τὴν μίμησιν τῶν μεγαλειτέρων ποιητῶν. Ὑπάρχει ἡ ἀνεύρεσις καὶ βεβαίωσις τῆς ἰδίας ἀτομικότητος. Τὰ δύο πρῶτα ἔργα τοῦ Βερναρδάκη, οἱ «Κυψελίδαι» καὶ ἡ «Μαρία Δοξαπατρῆ», φέρουν καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Σαιξπηρικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς εἶδε λαμπρῶς διδασκόμενα εἰς τὸ Βερολῖνον. Ὁ Λυκόφρων εἶνε ὁ Ἀμλέτος τοῦ νεοελληνικοῦ θεάτρου. Ἡ Μαρία Δοξαπατρῆ, ἡ Ἰουλιέττα καὶ ἡ Ὀφηλία του συγχρόνως. Οἱ στίχοι εἰς τὸ δεύτερόν του ἔργον (πρῶτον χρονολογικῶς) ἐναλλάσσονται πρὸς τὸν πεζὸν λόγον καὶ τὸ τραγικὸν πρὸς τὸ κωμικόν. Πνοὴ ρομαντισμοῦ διαπνέει αὐτὰ καὶ ἡ ἀρχαιότης φαίνεται παραδόξως παραμερίζουσα. Ἀλλ' ὁ Σαῦλος ταχέως εὑρέθη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Δαμασκοῦ. Αὐτὸς ὁ ποιητὴς ὁμολογεῖ, ὅτι τὴν μεταβολὴν συνετέλεσεν εἰς τὴν ψυχήν του ἡ θέα τῆς γλαυκῆς θαλάσσης καὶ τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ, ὅταν τελειώσας τὰς σπουδάς του, μετὰ πενταετῆ ἀπουσίαν, ἐπαλιννόστει εἰς τὴν πατρίδα, διὰ Μασσαλίας. Ἤρκεσε καὶ μακρόθεν νὰ ἴδῃ τὸν καπνὸν τῆς πατρικῆς ἑστίας ἀναθρώσκοντα διὰ νὰ διαλυθῇ, ὡς λέγει, ἡ Γερμανικὴ ὁμίχλη, διὰ νὰ

ἐνθυμηθῇ ποῖος εἶνε, νὰ ἐνθυμηθῇ ὅτι ἦτο Ἕλλην, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Δωρικὴν ἁπλότητα τῶν κλασσικῶν ἐμπνεύσεων καὶ νὰ μετουσιώσῃ εἰς τὰ δράματά του τῶν ἑλληνικῶν ἔργων τὴν σεμνὴν γαλήνην. Εἰς ὅλα τὰ κατόπιν ἔργα τοῦ Βερναρδάκη εἶνε καταφανὴς ἡ τάσις πρὸς τὴν ἁδρὰν συμμετρίαν τῆς κλασσικῆς τραγῳδίας, ἡ «Μερόπη» δὲ καὶ ἡ «Φαῦστα», ἰδίως ἡ «Μερόπη», τὸ ἀναντίρρητον ἀριστούργημά του, εἶνε ἡ τελειοτέρα ἔκφανσις τῆς ἀγάπης αὐτῆς τῶν ἁπλῶν γραμμῶν, τοῦ συγκεντρωμένου τραγικοῦ πάθους, τῶν ὀλίγων προσώπων, τῆς παραμελήσεως παντὸς ἐπεισοδίου, χάριν τοῦ κυρίου σκοποῦ τοῦ δράματος.

Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Βερναρδάκη ὁ ἑλληνικός, ὁ καθαρῶς ἑλληνικὸς χαρακτὴρ του διακρίνεται καὶ ἀπὸ τοῦτο: ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς διαφυλάττει τὴν ἀρχέτυπον ἀτομικότητά του. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἔφερε τὰ χείλη εἰς τὸ χρυσοῦν κύπελλον ὅλων τῶν φιλολογιῶν καὶ ἐμεθύσθη μὲ τὸν ἀφρώδη ἢ γενναῖον οἶνον ὅλων τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ καλολογικῶν ἀπολαύσεων, μένει ἀμέτοχος πάσης ξενικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀκμῆς του. Ὄχι μόνον ἀπέμαξεν ἀπὸ τὸ ποτήριόν του κάθε σταγόνα ξενικοῦ νέκταρος, ἀλλὰ πολλάκις μὲ μῖσος καὶ πάθος ὑψώθη ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ ἤλεγξε καὶ ἐκάκισε τὰς ροπάς των, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν αἰσθητικήν του, τὴν αἰσθητικὴν τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ ἰνδάλματος τῆς ζωῆς του—τοῦ Εὐριπίδου. Μὲ ποίαν ὁρμὴν καὶ ποῖον θάρρος ὑπερήσπισε τὸ εἴδωλόν του ἐναντίον πάσης ἀποπείρας ἐλαττώσεως ἢ ἐπιφυλάξεως! Μὲ ποίαν βαθύτητα διαισθήσεως ἀδελφικῆς ψυχῆς τὸν ἀνέλυσε καὶ τὸν ἡρμήνευσεν! Ἡ πικρόχολος ἀπαισιοδοξία τοῦ Εὐριπίδου ἐσυμβιβάζετο τόσον πολὺ καὶ τόσον πιστῶς μὲ τὸν ἰδικόν του χαρακτῆρα! Καὶ ἠσθάνετο ἑαυτὸν γνήσιον τέκνον τοῦ πνεύματος τοῦ μεγάλου τραγικοῦ!

. . . . . .

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Βερναρδάκη ὑπῆρξεν ἀνάλογος πρὸς τὸ ἔργον του, τὸν ὁποῖον πιστῶς κατοπτρίζει. Δὲν ἔχω ἴσως τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαναλάβω τὸν μεγαλορρήμονα στίχον

Onorate l'altissimo poeta

προκειμένου περὶ τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ. Ὑπάρχουν φράσεις, αἱ ὁποῖαι κατεκτήθησαν καὶ δὲν ἐχαράχθησαν εἰς τὸν αἰώνιον

χαλκόν, εἰ μὴ χάριν ἑνός. Δύναμαι ὅμως νὰ εἴπω κάτι ἀνάλογον προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπὶ τῶν βουνῶν τῆς Κρήτης, ὅπου βυθίζονται αἱ ῥίζαι τῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως τοῦ Βερναρδάκη, ὁ ἥλιος δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ τήξῃ τὰς χιόνας, καὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν Ἄλπεων βλέπει κανεὶς τὰ σύννεφα νὰ καλύπτουν κάτω τὴν πεδιάδα. Ἐπὶ τοιούτων ἠθικῶν καὶ πνευματικῶν κορυφῶν, δεσποζουσῶν τῆς ζωῆς, ἐχειραγώγησε τὸν ποιητὴν ἡ αὐστηρὰ καὶ ἀρρενωπὴ Μοῦσά του, οὐδ' αἱ σκληρότεραι βιωτικαὶ ἀνάγκαι ἴσχυσάν ποτε νὰ τὸν καταβιβάσουν ἐκεῖθεν. Εἰς τὰ ὕψη αὐτά, ὅπου μόνον οἱ ἰσχυρότατοι ὀργανισμοὶ ἀντέχουν, καὶ ὁ ἀὴρ ζητεῖ πνεύμονας γενναίους καὶ στῆθος εὐρύ, ὡς μάταιος θόρυβος φθάνουν αἱ εὐφημίαι τοῦ πλήθους καὶ ὡς ἀσθενὴς ψίθυρος ἡ καταλαλιὰ τοῦ φθόνου. Καὶ ὅταν περὶ τὴν καθηγετικὴν ἕδραν, πέριξ τῆς ὁποίας νεολαία ἐνθουσιώδης ἤρχετο νὰ δρέψῃ τὰ εὔχροα ἄνθη τοῦ ἀπαραμίλλου λόγου του καὶ στεφθῇ δι' αὐτῶν, ὁ Βερναρδάκης εἶδε μαινομένην τὴν θύελλαν τῶν ἀντιζηλιῶν, κατέβη τὰς βαθμίδας της καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀφάνειαν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου μὲ τὴν ἀδιαμαρτύρητον καὶ ἀνυπότακτον ὑπερηφάνειαν τῶν μεγάλων χαρακτήρων. Ἴσχυε διὰ τὸν Βερναρδάκην, ὅπως δι' ἄλλον ἥρωα τῆς πολιτικῆς σκηνῆς αὐτόν, τὸ βαθὺ λόγιον· «Ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ εὐγένεια συνίσταται εἰς τοῦτο: εἰς τὸ νὰ μὴ παραπονῆται κανεὶς ποτέ». Ὁ Βερναρδάκης, ὅπως ὁ Τρικούπης, ὑπῆρξαν καλλωπισταὶ τῆς ψυχῆς, οἱ ὁποῖοι ποτὲ δὲν ἠθέλησαν νὰ δείξουν ἐνώπιον τοῦ πλήθους τὴν ἀτημελησίαν συγκινήσεως, ταραχῆς ἢ ἀπογνώσεως. Ἔκτοτε ὁ Βερναρδάκης, ἂν καὶ πολλάκις παρακληθείς, δὲν ἐδέχθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Ἐθεώρει κατώτερον ἑαυτοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκεῖ, ὁπόθεν εἶχεν ἀναχωρήσει ἀκουσίως.

. . . . . .

Ὅπως ἐλέχθη περὶ ξένου συγγραφέως, δύναται ὅμως νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ περὶ τοῦ Ἕλληνος δραματουργοῦ, ἡ *δύναμις* καὶ ἡ *εὐσυνειδησία* ὑπῆρξαν αἱ δύο κυριώτεραι ἀρεταὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδιοφυΐας του. Ἡ σκληρὰ πεῖρα τῆς ζωῆς τὸν ἐπροίκισε μὲ τὴν δύναμιν καὶ προσέδωκεν εἰς τὸν χαρακτῆρά του τὴν πικρίαν, τὴν ὑπερηφάνειαν, τὴν ὑψηλοφροσύνην

ἐκείνην, ὄπισθεν τῆς ὁποίας, ὡς ὄπισθεν τείχους ἀπορθήτου, ὀχυροῦνται αἱ μεγάλαι ψυχαί, αἱ πρωΐμως κενώσασαι τὸ ποτήριον τῶν ἀπογοητεύσεων. Τὴν δύναμιν ἤντλησεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν βαθεῖαν μελέτην — τὴν μετουσίωσιν δύναμαι νὰ εἴπω τῆς ἀρχαιότητος, ἡ ὁποία ὑπῆρξε δι' αὐτὸν ὄχι ψιμύθιον καὶ ἐπίδειξις, ἀλλ' οὐσία καὶ πνεῦμα, «μυελὸς ὀστέων», αἷμα τοῦ αἵματος καὶ ζωὴ τῆς ζωῆς του. Ὡς ὁ Γκαῖτε ἐθεώρει τὸν κλασσικισμὸν «Ὑγείαν», δηλονότι κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν ἐκδήλωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλαι αἱ δυνάμεις, εἰς ἔντασιν φαιδρὰν καὶ γαλήνιον, ἀπολύτως ἰσόρροποι, ἐξασφαλίζουν τὴν βασιλείαν τοῦ νοῦ ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην ἔννοιαν τῆς λέξεως. Τὴν εὐσυνειδησίαν πάλιν ὁ Βερναρδάκης ἐκράτυνε καὶ ἐχαλύβδωσεν ὡς δαμασκηνὸν ξίφος εἰς τὴν βαθεῖαν μελέτην τῶν κειμένων, τὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν, τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἑκάστου τῶν δραμάτων του. Ἀνέδειξεν οὕτω τὰ πρόσωπα αὐτῶν συνθετικὰς μορφάς, συγκεντρούσας πιστῶς τὸν ἱστορικὸν χαρακτῆρα τῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνελίσσεται ἡ ζωή των. Ὅταν ὁ λαϊκὸς θρῦλος ἐζήτει νὰ σκοτίσῃ τὴν ἱστορίαν, ὅπως εἰς τὸν τραγικὸν μῦθον τῆς Κυρὰ-Φροσύνης παραδείγματος χάριν, ἐκεῖνος ἤρχετο νὰ διαλύσῃ μὲ τὴν πνοὴν τῆς ἀληθείας τὴν ἀχλὺν τοῦ θρύλου. Καὶ εἶνε τόση ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν, ὥστε εἰς τὰς σημειώσεις τῶν ἱστορικῶν ἔργων του λαμβάνει τὸν κόπον νὰ ὑπομνηματίζῃ πᾶν γεγονὸς δι' ἀποδείξεων ἁπτῶν, ὅπως εἰς τὴν «Μαρίαν Δοξαπατρῆ» τὸν κυνικὸν μονόλογον τοῦ Ἐράρδου μὲ τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως. Οὕτως ἐφαντάζετο καὶ ἐνόει τὸ ἔργον τοῦ δραματικοῦ ποιητοῦ ὁ Δημ. Βερναρδάκης, ἔργον φωτισμοῦ τοῦ πνεύματος καὶ ἀνυψώσεως τῆς καρδίας συγχρόνως, καὶ μὲ τὰ δράματά του ἐπροβίβασε καὶ τὴν κριτικὴν ἀκόμη ἀπὸ κοινοῦ καταγραφέως αἰσθητικῶν κοινοτοπιῶν εἰς τὸ ἀξίωμα τέχνης δυσκόλου καὶ σχεδὸν δημιουργικῆς, ὁποία πρέπει νὰ εἶνε.

Τὸ βαθὺ συναίσθημα τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητοῦ — διδασκάλου, τεχνίτου, ἥρωος, ὁποφήτου — ἐμόρφωσε τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τοῦ Βερναρδάκη εἰς χαρακτῆρα ἀριστοκρατικόν, ὑψηλόφρονα, λάτρην τοῦ ἰδεώδους, μὴ κατερχόμενον εἰς ταπεινοὺς συμβιβασμούς, ταχέως φιλαλήθη. Ὁ ποιητὴς ἐζήτει

νὰ ὑψώσῃ, νὰ ἐξάρῃ, νὰ φωτίσῃ, ὄχι νὰ κολακεύσῃ τοὺς πολλούς. Ἐζήτει νὰ παρασκευάσῃ εἰς αὐτοὺς σπανίας καὶ ἐκλεκτὰς πνευματικὰς συγκινήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἀνέφικτοι ὅταν μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἀκοῆς τοῦ ἐπιζητοῦντος δὲν συνεργάζεται καὶ ὁ νοῦς. Μέχρι τῆς κολακείας ὥτων καὶ αἰσθήσεων ποτὲ δὲν συγκατέβη ὁ Βερναρδάκης. Ἡ ἀλήθεια ὑπῆρξε δι' αὐτὸν πιστὴ σύζυγος, ὄχι ἐφήμερος ἐρωμένη. Κατενόει, ὅτι εἰς τὸν ποιητὴν δὲν συγχωρεῖται ἀποστολὴ ἄλλη.

Τοιαύτη ἀντίληψις φυσικὰ δυσκόλως συμβιβάζεται πρὸς τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὸν ῥόδινον χρωματισμὸν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου καὶ ὁ Βερναρδάκης ἦτο βαρέως, συννεφωδῶς, σκαιῶς, ἀπαισιόδοξος. Ἀλλ' ὑπάρχουν δύο εἰδῶν ἀπαισιόδοξοι καὶ ἀπαισιοδοξίαι εἰς τὸν κόσμον. Τινὲς εὑρίσκουν εἰς τὴν ἀπαισιοδοξίαν των τὴν δικαιολόγησιν τῆς ἀργίας, τῆς ἀδρανείας, τῆς ἐπιδιώξεως ἐγωϊστικῶν ἀπολαύσεων. Καὶ ὑπάρχουν ἄλλοι ἀντλοῦντες ἐξ αὐτῆς τὴν δύναμιν νὰ ἀνέλθουν πρὸς τὰ μεγάλα καὶ τὰ γενναῖα, νὰ φαντασθοῦν κόσμους ὑψηλοτέρους καὶ φωτεινοτέρους, νὰ ἐπιδιώξουν ἰδανικὰ ὑπέρτερα ἐκείνων, πρὸς τὰ ὁποῖα βλέπουν ῥέποντας τοὺς ἄλλους. Οἱ πρῶτοι εἶνε οἱ ἐγωπαθεῖς ἡδονισταί, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀφίνουν ὄπισθέν των τίποτε, οὔτε ἓν ὄνομα διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τίτλος των. Οἱ ἄλλοι εἶνε οἱ μεγάλοι ἀνθρωπισταί, τοὺς ὁποίους ὀνομάζομεν Εὐριπίδην, Σοπεγχάουερ, Νίτσε, Ἴψεν καὶ οἱ ὁποῖοι μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις των ἐδημιούργησαν τέχνην, δωρήτριαν εὐγενῶν ἀπολαύσεων πρὸς ὅλους ἡμᾶς. Μεταξὺ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀνδριάντων τῶν ἡρώων τούτων, εἰς τὸ νοητὸν Πάνθεον τοῦ θαυμασμοῦ μας, ποῖος θὰ ἀρνηθῇ θέσιν εἰς μίαν προτομὴν τοῦ Δημ. Βερναρδάκη, στεφανωμένην μὲ τὰ ἄνθη Λεσβιακῆς ἀσφοδέλου, ἐπὶ τῶν ὁποίων, τὸ βλέπω, μαρμαίρει ἓν δάκρυ τῆς Σαπφοῦς!...

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Η ΧΡΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΙΝΙΝΗΣ[1]

Πολὺς γίνεται κατ' αὐτὰς λόγος εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον καὶ τὰς κατ' ἰδίαν συνδιαλέξεις περὶ τῆς κινίνης, τοῦ γνωστοῦ τούτου καὶ σωτηρίου φαρμάκου. Εἰς πρόκλησιν τοῦ περὶ αὐτῆς ἐνδιαφέροντος ἔδωκεν ἀφορμὴν μία πρότασις τοῦ πρὸς περιστολὴν τῶν ἑλωδῶν νόσων Συλλόγου. Οὗτος θεωρῶν τὴν κινίνην ὡς τὸ κυριώτατον μέσον πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν, ἐπρότεινε τὴν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰσαγωγὴν τοῦ μονοπωλίου τῆς κινίνης, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως αὕτη ὄχι μόνον καταστῇ εὐθηνοτάτη, ἀλλὰ καὶ παρέχεται εἰς τὸ κοινὸν ἐν γνησίᾳ καταστάσει, ἵνα οὕτως ἐπιφέρῃ τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα. Τοιοῦτο νομοσχέδιον ὑπεβλήθη ἤδη εἰς τὴν Βουλήν. Συνεπῶς ἐθεωρήσαμεν καλὸν νὰ σημειώσωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς προελεύσεως καὶ ἐν γένει τῆς χρησιμότητος τῆς κινίνης.

*

Ἡ κινίνη ἐξάγεται ἐκ τῶν φλοιῶν τῆς κίνας καὶ μάλιστα τῶν ξανθῶν, οἵτινες περιέχουν τὸ σχετικῶς μεγαλείτερον ποσὸν αὐτῆς. Πλὴν ὅμως τῆς κινίνης περιέχονται εἰς τοὺς φλοιοὺς τούτους καὶ ἕτερα ἀλκαλοειδῆ, ὡς ἡ κινιδίνη, ἡ κιγχονίνη, ἡ κιγχονιδίνη κ.λ.π., οὐσίαι, αἵτινες δὲν ἔχουν μεγάλην θεραπευτικὴν ἀξίαν καὶ πρέπει νὰ ἀποχωρίζωνται τῆς κινίνης. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει πάντοτε, συχνάκις δ' ἡ κινίνη φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον χάριν κερδοσκοπίας ἀναμεμιγμένη μετὰ μεγίστης ποσότητος τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, ὅπερ ὑποβιβάζει μεγάλως τὴν θεραπευτικὴν ἀξίαν τοῦ φαρμάκου καὶ καθιστᾷ τὴν δρᾶσίν του ἀσθενεστέραν.

Ἡ συνηθέστερον χρησιμοποιουμένη ἕνωσις κινίνης εἶναι ἡ *θειϊκὴ* (sulfate de quinine), ἥτις ὅμως εἶναι δυσδιάλυτος. Προτιμοτέρα ταύτης, διότι διαλύεται εὐκόλως εἰς τὸν στόμαχον, εἶναι ἡ *ὑπερθειϊκὴ* (bisulfate de quinine). Ἡ ἀρίστη ὅμως τῶν

[1] «Ὁ κατὰ τῆς Ἑλονοσίας Ἀγών», Τεῦχος Α', σελ. 22.

σκευασιῶν τῆς κινίνης εἶναι ἡ *ὑδροχλωρικὴ* (hydrochlorate de quinine) ὄχι μόνον διότι περιέχει μεγαλείτερον ποσὸν κινίνης, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι μᾶλλον εὐδιάλυτος καὶ οὕτως ἀπορροφᾶται εὐκόλως ὑπὸ τοῦ στομάχου.

Ἡ κινίνη ἔχει πικροτάτην γεῦσιν, ὡς ἐκ τούτου δὲ λαμβανομένη εἰς μικρὰν δόσιν (1 - 2 σιτάρια) ἓν τέταρτον τῆς ὥρας πρὸ τοῦ φαγητοῦ, αὐξάνει μεγάλως τὴν ὄρεξιν καὶ ἐνδυναμώνει τὸν ὀργανισμόν. Ἂν ληφθῇ εἰς μεγαλειτέραν ποσότητα (10 - 20 σιτάρια), φέρει βοὴν τῶν ὤτων, εἴς τινας δὲ εὐαισθήτους ἀνθρώπους καὶ ἄλλα νευρικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐλαττοῦνται μεγάλως, ὅταν λάβῃ τις συγχρόνως καὶ βρωμιοῦχον κάλιον.

Ἐσχάτως ἤρχισε χρησιμοποιουμένη ἐκτὸς τῆς κινίνης ἡ *εὐκινίνη*, ἥτις ἔχει τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι στερεῖται ἐντελῶς πικρίας καὶ δὲν φέρει νευρικὰ φαινόμενα, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι προσφορωτάτη διὰ παιδία καὶ νευρικοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ὅμως ἀσθενεστέρα τῆς κινίνης καὶ συνεπῶς πρέπει νὰ λαμβάνεται εἰς δόσιν μεγαλητέραν.

*

Ἡ κινίνη εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἀρίστων φαρμάκων. Ὠφελεῖ μεγάλως ἐπὶ νευραλγιῶν, ἐπὶ διαφόρων πυρετικῶν νόσων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς γρίππης· χρησιμωτάτη ὅμως εἶναι ἐπὶ τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν, τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ ἄριστον, ἴσως καὶ τὸ μόνον φάρμακον. Οἱ πυρετοὶ οὗτοι εἶναι συχνότατοι ἐν Ἑλλάδι, ἀποτελοῦντες τὸ κατ' ἐξοχὴν νόσημα τῆς χώρας. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ πρὸς περιστολὴν τῶν ἑλωδῶν νόσων Συλλόγου ἐπιφέρουν 2 χιλιάδας θανάτων καὶ 300 χιλιάδας ἀσθενῶν κατ' ἔτος. Ἡ συνηθεστέρα μορφὴ αὐτῶν εἶναι οἱ διαλείποντες (ἀμφημερινοί, τριταῖοι, τεταρταῖοι), σπανιώτεροι οἱ συνεχεῖς πυρετοὶ καὶ ἔτι σπανιώτεροι οἱ κακοήθεις, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἐπιφέρουν τὸν θάνατον ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, ἂν δὲν χορηγηθῇ ἐγκαίρως κινίνη. Οἱ ἐπὶ μακρὸν χρόνον παθόντες παροξυσμοὺς διαλειπόντων πυρετῶν καταλήγουν εἰς τὴν ἑλειογενῆ καχεξίαν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται διὰ μεγάλης ἀδυναμίας καὶ διὰ σημαντικῆς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνός.

Ἐπὶ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν ἡ κινίνη πρέπει νὰ λαμβάνεται 4 - 6 ὥρας πρὸ τοῦ παροξυσμοῦ, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ πεπτικὸς

σωλῆν νὰ τὴν ἀπορροφήσῃ. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως μία μόνη δόσις κινίνης διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸν πυρετόν, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ δόσις καὶ τὴν ἑπομένην καὶ τὴν μεθεπομένην ἡμέραν, κατόπιν δὲ ἐπί τινα χρόνον ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν, διότι οἱ πυρετοὶ οὗτοι ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ εἶναι λίαν ἐπίμονοι καὶ νὰ παρέρχωνται μόνον μετὰ μακρὰν διὰ κινίνης θεραπείαν, ὡς θέλομεν ἀναφέρῃ κατωτέρω, προκειμένου περὶ τῆς προφυλακτικῆς χρήσεως τῆς κινίνης.

Συνήθως δίδομεν εἰς τοὺς ἐνηλίκους ἓν γραμμάριον (=16 σιτάρια), εἰς δὲ τὰ παιδία τόσα δέκατα τοῦ γραμμαρίου (ἓν δέκατον τοῦ γραμμαρίου=ἓν σιτάριον καὶ ἓξ δέκατα τοῦ σιταρίου), ὅσα εἶναι τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας αὐτῶν.

Ὁ ἄριστος τρόπος τῆς λήψεως τῆς κινίνης εἶναι ὁ ἐν διαλύσει. Ὅσοι ὅμως ἕνεκα τῆς μεγάλης πικρίας δὲν δύνανται νὰ ἀνεχθοῦν διαλελυμένην κινίνην, καλὸν εἶναι νὰ τὴν λαμβάνουν ἐντὸς καλυπτρίδων ἐξ ἀζύμου ἄρτου (ὄστιες), μετὰ τοῦτο δὲ νὰ πίνουν εἴτε λεμονάδαν, εἴτε ὕδωρ περιέχον 4-5 σταγόνας ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἀπαγορεύεται ἡ μετὰ τῆς κινίνης λῆψις σόδας ἢ ἀλκαλικῶν ὑδάτων, ὡς Vichy κ.λ.π., διότι ταῦτα παρεμποδίζουν τὴν διάλυσιν καὶ ἀπορρόφησιν τοῦ φαρμάκου. Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δίδεται ὑπὸ μορφὴν καταποτίων ἡ κινίνη, διότι πολλάκις ταῦτα ἐξέρχονται ἄπεπτα· τελείως δὲ πρέπει νὰ ἀπαγορεύεται ἡ χορήγησις αὐτῆς ἐντὸς σιγαροχάρτου, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἀπορροφᾶται. Ἐπίσης δὲν ἀπορροφᾶται ἡ κινίνη, ὅταν ὁ στόμαχος εἶναι πλήρης, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λαμβάνεται, εἴτε μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τοῦ φαγητοῦ, εἴτε τέσσαρας ὥρας κατόπιν. Ἐνίοτε ἐγχύνομεν τὴν κινίνην ὑπὸ τὸ δέρμα, ὅτε πρέπει ὄχι μόνον τὸ διάλυμα τῆς κινίνης, ἀλλὰ καὶ ἡ σύριγξ καὶ τὸ δέρμα νὰ ἀποστειρωθοῦν καταλλήλως, διότι ἄλλως γεννῶνται ἀποστήματα.

*

Ἐκτὸς τῆς θεραπευτικῆς ἡ κινίνη ἔχει καὶ προφυλακτικὴν δύναμιν ἀπὸ τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν. Οἱ διαμένοντες εἰς ἑλώδη μέρη δύνανται ἀσφαλῶς νὰ ἀποφύγουν τοὺς πυρετούς, ἐὰν λαμβάνουν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς των, εἴτε πέντε

κόκκους καθ' ἑκάστην, εἴτε ὀκτὼ κόκκους ἡμέραν παρ' ἡμέραν, εἴτε ἀνὰ δεκαὲξ κόκκους ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας (λ.χ. Σάββατον καὶ Κυριακήν). Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πρέπει νὰ λαμβάνουν τὴν κινίνην καὶ οἱ πάσχοντες χρονίους ἑλώδεις πυρετούς. Ἡ διάρκεια ὅμως τῆς θεραπείας ταύτης πρέπει νὰ εἶναι μακρά, παρατεινομένη τοὐλάχιστον ἐπὶ 2 - 3 μῆνας. Ὡς ἐκ τῆς πολυχρονίου δὲ ταύτης χρήσεως συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι τόσον εἰς τὴν χρῆσιν τῆς κινίνης, ὥστε οὐδεμίαν ἐνόχλησιν ἐξ αὐτῆς αἰσθάνονται, οὐδ' αὐτὴν τὴν βοὴν τῶν ὤτων, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἀποκτοῦν μεγαλητέραν ὄρεξιν καὶ γίνονται εὐρωστότεροι.

Ἡ κινίνη νοθεύεται κατὰ πολλοὺς τρόπους, ἰδίως εἰς τὰ χωρία ὑπὸ τῶν παντοπωλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων συνήθως ἀγοράζουν τὸ φάρμακον οἱ χωρικοί. Πλὴν τοῦ ὅτι πολλάκις πωλεῖται εἰς τὸ ἐμπόριον κινίνη κατωτέρας ποιότητος, περιέχουσα μεγάλα ποσὰ κιγχονίνης καὶ ἄλλων τοιούτων οὐσιῶν, οἱ παντοπῶλαι ἀναμιγνύουν μετ' αὐτῆς διαφόρους οὐσίας, ὡς ἀνθρακικὴν μαγνησίαν, ἄλευρον καὶ ὅμοια, ἐκτὸς δὲ τούτου τὴν πωλοῦν εἰς ὑπέρογκον τιμήν, οἱ δὲ ἀτυχεῖς χωρικοὶ ἐπὶ ματαίῳ λαμβάνοντες τὸ φάρμακον, οὐδεμίαν πορίζονται ἐξ αὐτοῦ θεραπευτικὴν ὠφέλειαν, διότι τὸ ποσὸν δὲν εἶναι ἐπαρκὲς διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸν πυρετόν. Οὕτως ὄχι μόνον δαπανοῦν ἐπὶ ματαίῳ τὰ χρήματά των, ἀλλὰ χάνουν καὶ τὴν πρὸς τὸ φάρμακον ἐμπιστοσύνην, τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καταλήγουν εἰς ἑλώδη καχεξίαν, ἡ ὁποία τοὺς καθιστᾷ ἀνικάνους πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν.

Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ ἄτοπα ταῦτα ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία μετὰ τοσαύτης μερίμνης ἐπιβλέπει τὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ, ἀνέλαβεν αὐτὴ τὴν πώλησιν τῆς κινίνης. Γνησιωτάτην καὶ ἀρίστης ποιότητος, τὴν παρασκευάζει διὰ τοῦ ἐν Τουρίνῳ στρατιωτικοῦ φαρμακείου καὶ τὴν πωλεῖ εἰς μὲν τὸ κοινὸν ἀντὶ δέκα μόνον λεπτῶν τὸ γραμμάριον, εἰς δὲ τὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα καὶ τοὺς δήμους ἀντὶ ἓξ μόνον λεπτῶν· συγχρόνως δὲ ὑποχρεώνει τοὺς πλουσίους γαιοκτήμονας καὶ τοὺς ἐργολάβους πάσης ἐργασίας νὰ δίδωσι δωρεὰν τὴν κινίνην εἰς τοὺς πάσχοντας χωρικοὺς καὶ τοὺς ἐργάτας των.

Ἡ κινίνη εἶναι λίαν εὐθηνή. Ἕκαστον γραμμάριον θειϊκῆς κινίνης στοιχίζει 3 - 4 περίπου λεπτά· ἀλλὰ κατὰ τὴν διατίμησιν

τοῦ ἡμετέρου Ἰατροσυνεδρίου πρέπει νὰ πωλῆται παρὰ τῶν φαρμακοποιῶν ἀντὶ 30 λεπτῶν, οἱ δὲ παντοπῶλαι τὴν πωλοῦν πολὺ ἀκριβότερον. Διὰ τοῦτο ὁ πρὸς περιστολὴν τῶν ἑλωδῶν νόσων Σύλλογος συνέταξε καὶ ὑπέβαλε διὰ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου προτείνεται ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μονοπωλίου τῆς κινίνης. Κατὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις θὰ προμηθεύεται ἐξ ἀρίστων καταστημάτων καὶ θὰ πωλῇ διὰ τῶν φαρμακοποιῶν γνησίαν κινίνην ἀντὶ *δέκα λεπτῶν μόνον τὸ γραμμάριον*. Διὰ τοῦ Μονοπωλίου τούτου τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σκοπὸν φορολογίας, ἀλλὰ τοὐναντίον προτίθεται, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴπαμεν, νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς πολίτας *γνησίαν καὶ εὐθηνὴν κινίνην*, ἐλπίζεται, ὅτι θὰ περιορισθοῦν σημαντικῶς οἱ ἑλώδεις πυρετοί, οἱ ὁποῖοι ἐπιφέρουν μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὴν χώραν μας, εἶναι δὲ δύσκολον δυστυχῶς νὰ ἐκλείψουν ἐν βραχεῖ χρόνῳ διὰ τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἑλῶν καὶ τῆς διευθετήσεως τῆς κοίτης τῶν χειμάρρων, καθόσον ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐργασιῶν τούτων θ' ἀπαιτήσῃ δαπάνην ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων.

Δ^ρ ⁂

Ἡ Ἄδα Νέγρη (Ada Negri) εἶναι ποιήτρια καὶ διηγηματογράφος ἐπιφανῆ θέσιν κατέχουσα εἰς τὴν σύγχρονον ἰταλικὴν λογοτεχνίαν. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὴν κατέστησε πρῶτος γνωστὴν ὁ κ. Ἄγγελος Βλάχος μεταφράσας τὸ ποιημά της «Αὐτοψία».

Σ. τ. Σ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΟΣ

ὑπο ΑΔΑΣ ΝΕΓΡΗ

Τὸ παρὸν διήγημα εἶναι ἀληθινόν. Μοῦ τὸ διηγήθη ἡ Ροζέττα ἡ ὑπηρέτριά μου, μικρὰ καὶ λεπτοκαμωμένη κόρη μὲ πρόσωπον ἑλληνικοῦ τύπου καὶ μὲ μαύρην κόμην πυκνὴν καὶ ἀπεριποίητον.

*

Ἦτο ἡ προτεραία τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων· ἡ Ροζέττα εἶχε τότε ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν καὶ ὁ μικρὸς ἀδελφός της τεσσάρων. Καὶ οἱ δύο ἔτρεμαν ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἐχασμῶντο ἀπὸ τὴν πεῖναν. Ρακένδυτα καὶ τὰ δύο παιδία, τὸ κοράσιον μὲ τὸ ὠχρόν του πρόσωπον, ὡσὰν ἀρχαίας Ἀθηναίας δούλης, μὲ τὸ μέτωπον σχεδὸν σκεπασμένον ἀπὸ τοὺς ἀναστατωμένους βοστρύχους τῆς κόμης, καὶ ὁ ἀδελφός, μελαψὸς ὡς μικρὸς Ἀθίγγανος, μαζευμένος κοντά της, ἐπερίμεναν τὸν πατέρα.

Τὸ ἰσόγειον μικρὸν δωμάτιον, μόλις ἐφωτίζετο ἀπὸ λύχνον κρεμασμένον ἐκ τῆς ὀροφῆς. Τὰ μόνα ἔπιπλα ἦσαν μία κλίνη, δύο παλαιὰ κιβώτια, μερικὰ καθίσματα καὶ ἓν τραπέζιον ὑποδηματοποιοῦ πλησίον εἰς τὸ παράθυρον.

Ὁ μικρὸς ἔλεγε πρὸς τὴν ἀδελφήν του:

— Διατί ἡ μητέρα μᾶς ἀφίνει μόνους μὲ τὸν πατέρα;... Αὔριον εἶναι ἡ παραμονὴ τοῦ Χριστοῦ...

— Ἡ μητέρα εἶναι ἄρρωστη, καθὼς ἠξεύρεις. Ἐκεῖ πέρα ὅπου μένει, δουλεύει πολύ, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τῆς δίδουν ψωμὶ καὶ κρέας. Ἐδῶ ὁ πατέρας τὴν δέρνει καὶ δὲν ἔχει τί νὰ φάγῃ.

— Δὲν ἔχεις ἄλλα λεπτά;

—Ὄχι· θὰ ὑπάγω αὔριον νὰ ζητήσω ἀπὸ τὴν μητέρα.

— Εἰπέ μου λοιπὸν τὸ παραμῦθι τῆς Ἀσπροκόκκινης.

— Ἦτο μίαν φορὰν κ' ἕνα καιρὸν μία βασιλοπούλα, ἄσπρη σὰν τὸ χιόνι καὶ κόκκινη σὰν τὸ αἷμα...

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ ἐμβῆκεν ὁ πατέρας καὶ συγχρόνως ῥεῦμα παγεροῦ ἀέρος καὶ λάμψις τῆς ἀργυρᾶς πανσελήνου, ἡ ὁποία ἤστραπτεν ἐπάνω εἰς τὰ χιόνια. Ἡ ὄψις τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, σκεπασμένου μὲ τὸν μανδύαν του, ἦτο ἀπαισία. Εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του, ἄλλοτε ἀπλανεῖς καὶ ἄλλοτε μισοκλεισμένους, ἐζωγραφίζετο ἡ κακοποιὸς παραφροσύνη τῆς μέθης.

Ἔμεινεν ἄφωνος. Ἀλλ' ὁ μικρὸς ἤρχισεν ἔξαφνα νὰ κλαίῃ χωρὶς λόγον, ἴσως διότι τὸν ἐτρόμαξεν ἡ θέα τοῦ μεθύσου. Ὁ παραπονετικός του θρῆνος ἦτο ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους μόναι αἱ μητέρες γνωρίζουν νὰ καταπραΰνουν μὲ τὸν ὕπνον εἰς τὴν ἀγκάλην των.

— Τί ἔχεις ἐσὺ παλιόπαιδο; ἐφώναξε μὲ ὀργὴν ὁ μεθυσμένος... Δὲν ἔχετε ἐδῶ οὔτε ψωμὶ οὔτε τίποτε κ' ἐγὼ θέλω νὰ φάγω. Ἡ Ροζέττα θὰ ὑπάγῃ τώρα ἀμέσως νὰ πάρῃ χρήματα ἀπὸ ἐκείνην τὴν προκομμένην τὴν μητέρα σας. Ὡραία δουλειά! ν' ἀφίνῃ ἔρημο τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιὰ καὶ νὰ φεύγῃ!... Ἔλα γρήγορα, χελώνα, κουνήσου! Καὶ σὺ πλάγιασε...

Ὁ μικρὸς ἤρχισε νὰ φωνάζῃ περισσότερον καὶ νὰ προσκολλᾶται εἰς τὴν ἀδελφήν του. Καὶ τότε ὁ πατέρας ἔξω φρενῶν, μὲ πρόσωπον ἐξημμένον ὡς παράφρονος, ἤνοιξε τὸ μόνον παράθυρον τοῦ δωματίου, ἥρπασε τὸ τέκνον του ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς ἀδελφῆς του καὶ τὸ ἐπέταξεν ἔξω. Ἔπειτα ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἄλλου ἀδυνάτου τέκνου του καὶ θηριώδης, μὲ κτυπήματα τυφλά, τὴν ἔσυρε καὶ αὐτὴν ἔξω. Ἐπὶ τέλους ἔμεινε συμμαζευμένος εἰς μίαν γωνίαν, ἀκίνητος, φρικτὸς τὴν θέαν, μὲ τὸ στόμα του γεμᾶτον ἀφρούς.

Τὸ παιδίον ἔπεσεν ἀπὸ ὕψος δύο μέτρων ἐπὶ τῆς μαλακῆς χιόνος καὶ δὲν ἔπαθε τίποτε, ἔμεινε μόνον παραλυμένον ἐκ τοῦ φόβου ὡσὰν νεκρόν. Ἡ ἀδελφή του ἐπλησίασε μετ' ὀλίγον τρέμουσα, ἀφοῦ ἔκαμψε τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν τοῦ οἰκίσκου, τὸν ἐσήκωσε, τὸν ἐθώπευσε μὲ τὰς ἰσχνάς της χεῖρας, τὸν

ἐθέρμανε μὲ τὴν πνοήν της. Ἐστάθησαν καὶ οἱ δύο ὀλίγας στιγμὰς ἔμπροσθεν τῆς θύρας. Δὲν ἐτόλμων οὔτε νὰ κτυπήσουν οὔτε νὰ φωνάξουν· ἦσαν τόσον μικρὰ καὶ τόσον δυστυχῆ τὰ δύο ἐκεῖνα πλάσματα ἐν τῷ μέσῳ τῆς λευκῆς καὶ ἀστεροφεγγοῦς νυκτός, ὥστε καὶ τὰ ἄστρα βεβαίως θὰ τὰ ἔβλεπαν μὲ οἶκτον!

Τὸ χωρίον ὁλόκληρον ἐκοιμᾶτο.

Ἡ Ροζέττα ἐπὶ τέλους ἐτόλμησε σιγὰ σιγὰ ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν, ἐμβῆκεν ἀθορύβως μὲ τὸν ἀδελφόν της καὶ τὸν ἔβαλε νὰ πλαγιάσῃ χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν. Ἐπροσπάθει νὰ τὸν παρηγορήσῃ μὲ θωπείας γεμάτας ἀπὸ μητρικὴν στοργήν.

Ὁ μεθυσμένος ἐκοιμᾶτο κατὰ γῆς καὶ ἐρρόγχαζε βυθισμένος εἰς ὕπνον.

*

Εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἀνώμαλον ἐξοχὴν ἐφάνη κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα μία ἰσχνὴ καὶ λεπτὴ καὶ σχεδὸν ἄϋλος μορφὴ κορασίου νὰ προχωρῇ ὁλονέν, ν' ἀναρριχᾶται εἰς τὰ ὑψώματα, νὰ κατέρχεται τὰς κατωφερείας, ἀφίνουσα ἐπὶ τῆς χιόνος τὰ ἴχνη τῶν βημάτων της. Ἂν τυχὸν τὴν εἶδε κανείς, θὰ τὴν ἐξέλαβε βέβαια ὡς ὀπτασίαν. Ὅταν δὲ διῆλθε μὲ μεγάλην σπουδήν, χωρὶς νὰ κυττάξῃ καὶ χωρὶς σχεδὸν ν' ἀναπνέῃ, ἔμπροσθεν τοῦ νεκροταφείου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο κατάλευκον ἐν τῷ μέσῳ τῶν σκοτεινῶν κυπαρίσσων, οἱ νεκροὶ θὰ τὴν ἐξέλαβαν ὡς τὸ φάντασμα κανενὸς ἐξ αὐτῶν...

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς καὶ κοπιώδους πορείας της, ἡ Ροζέττα τίποτε ἄλλο δὲν ἤκουε παρὰ τοὺς σφοδροὺς παλμοὺς τῆς καρδίας της, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἔβλεπε παρὰ τὴν εἰκόνα τῆς μητρός της, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔσπευδε. Τὰ δένδρα φορτωμένα ἀπὸ τὴν χιόνα, οἱ παγωμένοι ἀγροὶ καὶ τὰ λιβάδια, τὰ ὁποῖα ἤστραπταν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ὁ ποταμός, ὁ οὐρανός, οἱ λόφοι, ὅλα δι' αὐτὴν ἦσαν ξένα, μακρινά, ὡς ὄνειρον περασμένον. Δύο μόνον αἰσθήματα ἔμεναν εἰς τὰ βάθη τῆς τρυφερᾶς ψυχῆς της: ὁ φόβος τοῦ πατρὸς καὶ ὁ πόθος μητρικῆς θωπείας.

*

Ἀλλ' ἡ Ροζέττα παρ' ὀλίγον νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν μητέρα της, ὅταν εἶδε μίαν ὠχράν, ἀσθενικὴν γυναῖκα, καθισμένην πλησίον τῆς ἑστίας, εἰς τὴν οἰκίαν ὅπου ὑπηρέτει.

Δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰπῇ: «Ἔλα γύρισε εἰς τὸ σπίτι· ὁ πατέρας μᾶς σκοτώνει στὸ ξύλο!».

Εἰς τὴν γυναῖκα ἐκείνην, τὴν ἐξηντλημένην ἀπὸ τὴν καρδιακὴν νόσον, εἰς τὴν ξένην ἐκείνην, ἡ ὁποία τὴν ἐνηγκαλίζετο χωρὶς πόνον καὶ τὴν ἔστελλε χωρὶς τύψιν συνειδήσεως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ μαρτύριόν της, διέκρινεν ἡ Ροζέττα ἀμυδρῶς καὶ συγκεχυμένως, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ μητρικοῦ φίλτρου καὶ παντὸς ἄλλου αἰσθήματος εἶχε προηγηθῇ τοῦ θανάτου τοῦ σώματος.

Ἡ γυνὴ ἐκείνη εἶχεν ὑποστῇ πολλὰς ταλαιπωρίας, πολλὰς κακώσεις ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, πολλὴν πεῖναν, πολλὴν στέρησιν. Ἦτο νεκρὰ διὰ τὰ τέκνα της καὶ πρὶν ἀκόμη ἀποθάνῃ.

Καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο, ὅταν ὑποφέρῃ κανεὶς περισσότερον ἀφ' ὅσον ἀντέχουν αἱ δυνάμεις του. Ἡ κόρη τὸ ἐνόησε καὶ τὴν ἐσυγχώρησε....

*

Καὶ ἡ μακρὰ ἑλικοειδὴς ὁδὸς καὶ ὁ μαῦρος ποταμὸς καὶ οἱ κατάλευκοι λόφοι καὶ ἡ παγερὰ πανσέληνος τοῦ Δεκεμβρίου εἶδαν τὸ κοράσιον μὲ τὴν ἀκτένιστον κόμην νὰ ἐπιστρέφῃ μόνον.

Μὲ βῆμα βραδύτερον ὅμως.

Τὰ σχισμένα ἐνδύματα ἐπάγωναν ἐπάνω εἰς τὰ μέλη της, οἱ πόδες της ἐρρίζωναν εἰς τὴν χιόνα.

Τῆς σελήνης ὁ δίσκος ἦτο ὠχρότερος ἀπὸ τὸ πρόσωπόν της, τὸ κανονικὸν ὡς ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἀναγλύφου.

— Πόθεν ἔρχεσαι;... τὴν ἠρώτων τὰ χιονισμένα δένδρα.

— Ποῦ πηγαίνεις; ἐψιθύριζεν ὁ ποταμός, κυλίων κύματα μελάνης ἀνάμεσα εἰς τὰς ἀργυρᾶς ὄχθας.

— Μεθαύριον εἶναι Χριστούγεννα, εἶναι Χριστούγεννα, εἶναι Χριστούγεννα! ἔλεγαν τὰ ἄστρα πρὸς τὴν ἐγκαταλελειμμένην.

Ὅλα γύρω της εἶχαν ζωὴν καὶ φωνήν. Οἱ βράχοι ἐφαίνοντο ὡς νὰ ἐλάμβανον ἀγρίαν ἀνθρωπίνην ὄψιν· τὰ νερὰ εἶχαν χιλίας φωνὰς καὶ τὰ ἄστρα χίλια ὄμματα. Ἀλλ' αὐτὴ οὔτε ζωντανὴ ἦτο οὔτε ἀποθαμένη, οὔτε συναίσθησιν εἶχεν. Ἦτο ὡσὰν νὰ ἐβάδιζεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καὶ ἔμελλε νὰ βαδίζῃ αἰωνίως εἰς τὰς χιόνας, μὲ τὸν ἄνεμον κατὰ πρόσωπον, διὰ νὰ ἐξαγνισθῇ ἀπὸ βαρὺ ἁμάρτημά της,—ὡσὰν νὰ ἦτο κόρη τοῦ Περιπλανωμένου Ἰουδαίου.

... Εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου τὴν ἀντίκρυσαν πάλιν οἱ σταυροὶ καὶ αἱ κυπάρισσοι τοῦ νεκροταφείου. Δὲν ἐφοβήθη ὅμως τὰ φαντάσματα, διότι ἡ ἄπειρος μικρότης καὶ ἡ ἀθλιότης τὴν καθίστων ὑπερτέραν αὐτῶν· ἄτομον χαμένον εἰς τὸ μυστήριον τῆς νυκτός... Ἐξηφανίσθη εἰς τὰς χαράδρας, ἀνεφάνη ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος, ἀνερριχήθη εἰς μίαν κορυφήν, ἔπεσε καὶ ἐσηκώθη πάλιν, σείουσα τὴν ἀκτένιστον κόμην της. Ἔφθασε τέλος· εὗρε τὴν θύραν μισανοικτὴν καὶ ἐχώθη μέσα.

Ὁ μικρὸς ἐκοιμᾶτο. Ὁ μεθυσμένος δὲν ἦτο πλέον ἐκεῖ. Ἔρημος, χωρὶς πατέρα καὶ χωρὶς μητέρα, κατέπεσε πλησίον τοῦ μικροῦ της ἀδελφοῦ ἐξηντλημένη, σχεδὸν νεκρά....

*

Τόσα καὶ τόσα ἔτη ἐπέρασαν ἔκτοτε, ἀλλ' ἡ Ροζέττα ἀκόμη δὲν ἠμπορεῖ νὰ πεισθῇ, ὅτι δὲν ἦτο ὄνειρον ἡ νυκτερινὴ ἐκείνη πορεία, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης διὰ μέσου τῶν χιόνων.

Καμμίαν εἴδησιν δὲν μανθάνει πλέον περὶ τοῦ ἀδελφοῦ της. Εἶναι τώρα ποιμὴν εἰς τὰ βουνά.

Αὐτὴ ἔγεινεν ὑπηρέτρια. Εἶναι ὅμως πάντοτε ὀλιγόλογος καὶ ἔχει τὴν ὄψιν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀρχαίας Ἀθηναίας δούλης. Εἰς τὴν ἀπαθῆ καὶ σχεδὸν ἀδιάφορον ἡμερότητα τῆς ψυχῆς της παρέμεινε βαρεῖα ὡς μυλόπετρα, κατασυντρίβουσα πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ πᾶσαν χαρὰν τῆς ζωῆς, ἡ ἀνάμνησις τῆς χειμερινῆς ἐκείνης νυκτός.

Μετάφρασις **Α.**

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἕνεκα τῆς ἐλεύσεως τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας εἰς Ἀθήνας ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ἡ τέλεσις Πανελληνίων Ἀγώνων εἰς τὸ Στάδιον κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐνταῦθα διαμονῆς του. Ἀπεφασίσθη ἐπίσης ἡ τέλεσις Σχολικῶν Ἀγώνων καὶ ἡ ἐπίδειξις ἀσκήσεων μεγάλων ὁμάδων μαθητῶν τῶν Γυμνασίων, τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν Δημοτικῶν.

ΑΓΓΛΙΑ

Ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος, κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεοδμήτου ἐν Λονδίνῳ Ποινικοῦ Δικαστηρίου, εἶπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Ἡ μεγάλη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς μητροπόλεως ἡμῶν κατὰ τὴν λήξασαν πεντηκονταετηρίδα κατέστησε τὸ παλαιὸν δικαστικὸν μέγαρον ἀνεπαρκὲς διὰ τὸν προορισμόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ἄλλοτε ἁρμόδιον. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο οἰκοδόμημα, ἀνεγερθὲν δαπάνῃ τοῦ Ἄστεως, θὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὑψηλὸν σκοπόν του, παρέχον εὐρυχωρίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν διὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης πρὸς τὸ συμφέρον τῆς περιφερείας ταύτης ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ὅστις συνεσωρεύθη περὶ αὐτήν. Τὸ παλαιὸν κτίριον, τὸ ὁποῖον ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ παρόντος, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν μεγάλην μεταβολήν, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὴν ποινικὴν Δικαιοσύνην τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος. Ὁ βάρβαρος ποινικὸς κῶδιξ, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἀναγκαῖος πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν, ἀντικατεστάθη διὰ νόμων διαπνεομένων ἀπὸ πνεῦμα φιλανθρωπότερον καὶ ἀποβλέπον εἰς εὐγενέστερον σκοπόν. Καλὸν νὰ τιμωρῆται τὸ ἔγκλημα, ἀλλ' ἔτι καλλίτερον νὰ σωφρονίζωνται οἱ ἐγκληματίαι. Κατὰ τοὺς ἰσχύοντας νόμους ἡ ἐπιείκεια πρὸς τοὺς διὰ πρώτην φορὰν ἐγκληματοῦντας καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἠθικὴν των ἐπανόρθωσιν, καὶ πολλοί, ἰδίως παῖδες καὶ ἔφηβοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ παλαιὸν σύστημα θὰ ἐγίνοντο κακοῦργοι διὰ παντός, σῴζονται τώρα ἀπὸ τὸν ἐγκληματικὸν βίον καὶ μεταβάλλονται εἰς πολίτας χρησίμους. Ὑπολείπονται ἀκόμη πολλὰ πρὸς ἠθικοποίησιν τῶν περιπεσόντων εἰς ἔγκλημα, ἀλλ' ἀποβλέπω πεποιθὼς εἰς τοὺς μέλλοντας ν' ἀπονείμουν τὴν δικαιοσύνην ἐντὸς τοῦ κτιρίου, βέβαιος ὅτι θὰ ἔχουν διαρκῆ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ ἐγκληματίου, καὶ ὅτι θὰ τηρήσουν ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην στέγην των, τὰς εὐγενεῖς παραδόσεις τὰς συνδεομένας μὲ τὴν ὑψηλὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν. Πέποιθα ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ σοφία τῶν δικαστῶν, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἱκανότητος τῶν λοιπῶν μελῶν τοῦ νομικοῦ σώματος, θὰ ἀναδειχθοῦν εἰς τὸ μέλλον, καθὼς ἀνεδείχθησαν εἰς τὸ παρελθὸν φρουροὶ τῆς κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῆς ἀληθοῦς φιλανθρωπίας».

—Περὶ τῆς ἐπιδημίας τῆς γρίππης ἡ ἰμφλουέντζας, ἡ ὁποία καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον ἐνέσκηψεν εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, προεκλήθη ἡ γνώμη πολλῶν ἐγκρίτων Ἄγγλων ἰατρῶν. Ἐκ τούτων ὁ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Λονδίνου Sir Dyce Duckworth θεωρεῖ ὡς ἑστίας μολύσματος τὰ δωμάτια τῶν ξενοδοχείων καὶ τὰς σιδηροδρομικὰς ἁμάξας, ἰδιαιτέρως δὲ ὑποκειμένους εἰς τὸ νόσημα τοὺς ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν οἰνοποσίαν. Ὁ ἰατρὸς Newsholme προτείνει τὴν αὐστηρὰν ἀπομόνωσιν τῶν ὑπὸ τῆς ἰμφλουέντζας προσβαλλομένων: «Ἂν οἱ ἀσθενεῖς ἐπείθοντο νὰ μένουν κλεισμένοι εἰς τὰ δωμάτιά των δέκα ἡμέρας, θὰ περιωρίζετο σημαντικὰ ὁ ἀριθμὸς τῶν σοβαρῶν ἐπιπλοκῶν». Πολλοὶ δυσκόλως ἀναλαμβάνουν ἐκ τῆς νόσου,

διότι δὲν ἐξακολουθοῦν τὴν ἐνδεδειγμένην θεραπείαν, κυρίως δὲ τὴν χρῆσιν τῆς κινίνης, καὶ δὲν ἀναπνέουν ἀρκετὸν καθαρὸν ἀέρα, μὴ ἐξερχόμενοι εἰς καθημερινὸν περίπατον καὶ ἀφοῦ ἀναρρώσουν τελείως. Διὰ τοῦτο ἐρρίφθη καὶ ἡ ἰδέα περὶ ἱδρύσεως εἰδικῶν θεραπευτηρίων διὰ τὴν ἱμφλουέντζαν, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τῆς Ἀγγλίας, ὅπου θὰ ἀποστέλλωνται πρὸς ἀνάρρωσιν οἱ σοβαρώτερον προσβαλλόμενοι.

— Διὰ τὴν Ἀστυνομίαν τοῦ Λονδίνου δαπανῶνται ἐτησίως 2 ἑκατομμύρια δραχμῶν, καὶ ὅμως κρίνονται ἀνεπαρκῆ ταῦτα.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ὁ Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπισκεφθεὶς τὸ μέγα Πανεπιστήμιον Χάρβαρδ, συνέστησε τὴν ὅσον οἷόν τε ἐπίτασιν τοῦ ἀθλητισμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀσκῆται ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλείτερος ἀριθμὸς φοιτητῶν, ὅπως γίνεται εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ προσφώνησίς του ἐπροκάλεσεν ἰδίως τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν φοιτητῶν, ὅτε ἐξέφρασε τὴν πεποίθησίν του ὅτι ἡ κανονικὴ ἄσκησις τῆς ποδοσφαιρίσεως συντελεῖ μεγάλως εἰς ἀνάπτυξιν τῆς γενναιότητος τῶν νέων. «Δὲν δικαιοῖ, ἐπρόσθεσε, τὴν κατάργησιν τῆς παιδιᾶς ταύτης ἡ ἔστιν ὅτε γινομένη κατάχρησίς της, καθόσον ἡ πεῖρα πάσης καλῶς διευθυνομένης σχολῆς ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ κατάχρησις δὲν εἶναι συνέπεια ἀναπόφευκτος τῆς παιδιᾶς».

ΑΥΣΤΡΙΑ

Ἐπωλήθησαν ἐσχάτως εἰς Βιέννην αὐτόγραφοι συνθέσεις καὶ ἐπιστολαὶ διασήμων μουσουργῶν εἰς τιμὰς ἀρκετὰ ὑψηλάς. Οὕτω τρία μικρὰ «Τραγούδια» τοῦ Σοῦμπερτ ἠγόρασεν ἡ Βιβλιοθήκη τῆς πόλεως ἀντὶ 2.700 φράγκων. Ἓν χειρόγραφον τοῦ Βράμς (op. 116) εὗρεν ἀγοραστὴν διὰ 2.200 φράγκα. Τυπωμένη ἔκδοσις τῆς μουσικῆς τοῦ μελοδράματος «Τρίσταν καὶ Ἰσόλδη» τοῦ Βάγνερ, μὲ πολλὰς ἰδιοχείρους διορθώσεις τοῦ συνθέτου ἐδόθη ἀντὶ 1.200 φράγκων. Ἐκ τῶν αὐτογράφων ἐπιστολῶν τὴν ἀνωτάτην τιμὴν ἔφθασε μία ἐπιστολὴ τοῦ Μόζαρτ πρὸς τὴν σύζυγόν του, πωληθεῖσα ἀντὶ 4.000 φράγκων.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1906 διὰ 10.000 τόμων ξένων συγγραμμάτων, καὶ 75.000 περιοδικῶν.

— Ἡ τελευταία ἀπογραφὴ τῆς Γαλλίας ἀπέδειξεν ὅτι ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ηὔξησε κατὰ τὴν λήξασαν πενταετίαν κατὰ 300.000 μόνον. Κατὰ τὴν προτέραν πενταετίαν ἡ αὔξησις ἦτο 500.000. Εἰς 55 ἐπαρχίας, μεταξὺ 87, ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Οἱ σοσιαλισταὶ ἔχασαν πολλὰς ἕδρας εἰς τὸ νέον γερμανικὸν Κοινοβούλιον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίσθη. Τοὐναντίον τὸ σύνολον τῶν ψήφων ἀπέδειξεν ὅτι ηὐξήθησαν κατὰ 200.000, ἀλλ' αἱ ψῆφοι των διεσπάρησαν.

ΙΤΑΛΙΑ

Ὁ Ἰταλὸς χειρουργὸς Νικελαδόνης ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἀντικατάστασιν ἐλλείποντος δακτύλου τῆς χειρὸς διὰ δακτύλου τοῦ ποδός. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη, κατὰ τὰ ἄλλα εὐχερεστάτη, τοῦτο ἔχει τὸ δυσάρεστον δι' ἐκεῖνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται, ὅτι ὀφείλει ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας νὰ μένῃ ἀκίνητος ἔχων προσδεδεμένην τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ποδός.

— Τὸ βαρυτιμότερον βιβλίον τοῦ κόσμου κατέχει ὁ Πάπας. Εἶναι τοῦτο πράγματι «χρυσοῦν» καὶ ἀπεστάλη ὡς δῶρον ὑπὸ τῶν καθολικῶν τῆς Βραζιλίας, πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς εὐγνωμοσύνης των διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πρώτου νοτιαμερικανοῦ καρδιναλίου. Τὰ φύλλα τοῦ βιβλίου εἶναι φύλλα χρυσοῦ ἀδαμαντοκόλλητα. Τὴν εἰκόνα τοῦ Πάπα περιστοιχίζουν 90 ἀδάμαντες ἐκτάκτου λαμπρότητος. Ὁ χάρτης τῆς Βραζιλίας εἶναι συντεθειμένος διὰ πολυτίμων λίθων πολυχρώμων ἰδιαιτέρου χρώματος δι' ἑκάστην ἐπαρχίαν.

ΝΟΡΒΗΓΙΑ

Ἡ Νορβηγικὴ Κυβέρνησις μεριμνῶσα περὶ τῆς σκοπευτικῆς ἀσκήσεως τῶν πολιτῶν ἠὔξησε τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους παρεχομένην ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν εἰς τὰς σκοπευτικὰς ἑταιρείας κατὰ 23.000 κορώνας, ὥστε τὸ ἀναγραφὲν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1907 ποσὸν ἀνέρχεται εἰς 161.000 κορώνας. Ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Νορβηγικὴν Βουλὴν ὑπεβλήθη σειρὰ νομοσχεδίων, πάντων ἀναφερομένων εἰς τὴν σκοπευτικήν, ἰδίως δὲ εἰς τὴν μεθοδικὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων παντὸς βαθμοῦ.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Review of Reviews. (Λονδῖνον, Φεβρουάριος). — Ὁ J. Milne, ἐπιφανὴς σεισμολόγος ἐπὶ εἰκοσαετίαν μελετήσας ἐν Ἰαπωνίᾳ *τοὺς σεισμούς*, δίδει πολυτίμους συμβουλὰς περὶ προφυλάξεως ἀπὸ σεισμικῶν καταστροφῶν εἰς τοὺς κατοίκους σεισμοπαθῶν τόπων.

Ἀμερικανικά:

Review of Reviews. (Ν. Ὑόρκη, Φεβρουάριος). — Ὁ F. G. Cook ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑκατοστῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ μεγάλου ἀμερικανοῦ ποιητοῦ *Λογκφέλλω* (27 Φεβρουαρίου 1807) ἱστορεῖ τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ καὶ ἐξαίρει τὸ ποιητικὸν του ἔργον. Ἰδιαίτερα χαρίσματα τοῦ ποιητοῦ θεωρεῖ τὴν ὡραιότητα τοῦ ὕφους, τὴν ποικιλίαν τῶν ῥυθμῶν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν ἰδεῶν. — Ὁ W. G. Fitzge ἀπεικονίζει τὰς *ὑπαιθρίους συνελεύσεις τῶν Ἑλβετῶν*, αἱ ὁποῖαι παρέχουν γραφικώτατον θέαμα καὶ μοναδικὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Γαλλικά:

Revue des Deux Mondes. (Παρίσιοι, 15 Φεβρουαρίου). — Ἄρθρον τοῦ Berthelot *περὶ γλώσσης*. Ἡ γλῶσσα, λέγει, ὑπὸ τὴν διπλῆν αὐτῆς μορφήν, τὴν γραπτὴν καὶ τὴν λαλουμένην, δὲν εἶναι κτῆμα τῶν ὀλίγων γραμματολόγων καὶ διδασκάλων· εἶναι κτῆμα κοινὸν τῶν ἐθνῶν παραδιδόμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Πᾶς ὁπωσδήποτε ἐπιχειρῶν γλωσσικὴν μεταρρύθμισιν κατὰ τὰς ὀρέξεις του, πλήττει τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ διασαλεύει καθιερωμένας ἤδη συνηθείας.

Revue de Paris. (Παρίσιοι, 15 Φεβρουαρίου). — Ὁ A. Chevrillon ἐπισκοπεῖ *τὸ μέλλον τῆς Ἀμερικῆς*. Ἀξίαν ἰδιαιτέρας προσοχῆς κρίνει τὴν ἀφομοιωτικὴν δύναμιν τῆς Βορειαμερικανικῆς Δημοκρατίας, ἡ ὁποία τοὺς παντοδαποὺς μετανάστας μεταπλάττει εἰς Ἀμερικανοὺς πολίτας, ἔχοντας ὅλα τὰ χαρίσματα τῆς Ἀγγλοσαξονικῆς φυλῆς.

Revue de Philosophie. (Παρίσιοι, 1 Φεβρουαρίου). — Ὁ ἰατρὸς Surbled πραγματεύεται τὸ περὶ *ἀφασίας καὶ ἀμνησίας* ζήτημα. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν διατί ἡ διατάραξις τῆς λαλιᾶς καὶ τῆς μνήμης ἐντοπίζεται εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμισφαίριον τοῦ ἐγκεφάλου. Οἱ ἐκ ταύτης προσβαλλόμενοι μουσικοὶ λησμονοῦν αὐτὰς τὰς πρότερον οἰκειοτάτας συνθέσεις των, δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐκτελέσουν τὸ ἐλάχιστον μουσικὸν τεμάχιον ἀπὸ μνήμης· ἡ ἀμνησία δὲν ἀφίνει τὸν πάσχοντα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὥραν τοῦ ὡρολογίου, τὸν καθιστᾷ ἀνίκανον νὰ λογαριάσῃ, νὰ κάμῃ τὴν ἁπλουστέ-

ραν ἀριθμητικὴν πρᾶξιν. — Ὁ G. Chatterten Hill δμιλῶν περὶ τοῦ *διαζυγίου ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως*, θεωρεῖ τὸν γάμον ὡς μᾶλλον εὐχάριστον διὰ τὸν ἄνδρα ἢ διὰ τὴν γυναῖκα, ἐναντίον τῆς κοινῶς ἐπικρατούσης ἰδέας· ὡς ἐκ τούτου τὸ διαζύγιον περισσότερον ἐπιδιώκεται ἀπὸ τὰς συζύγους.

Science au XXe siècle. (Παρίσιοι 16 Φεβρουαρίου).—Ὁ H. Labé ὑποστηρίζει ὅτι *ὁ νωπὸς ἄρτος* εἶναι θρεπτικώτερος τοῦ πρὸ δύο καὶ περισσοτέρων ἡμερῶν ζυμωθέντος.—Ὁ G. Millochan ἐρευνῶν τὸν *σχηματισμὸν τῶν ἀστέρων* συμπεραίνει περὶ τῆς μελλούσης τύχης των. Ψυχραίνονται, λέγει, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα διαλύονται διασπείροντες εἰς τὸ διάστημα τὰ ὕστατα λείψανά των, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς στοιχεῖα πρὸς δημιουργίαν νέων νεφελωμάτων καὶ συνεπῶς νέων ἀστέρων.

Journal des Economistes. (Παρίσιοι, 15 Φεβρουαρίου).—Ὁ E. Giretti ἐκθέτει τὰ *περὶ τῶν προόδων τῆς μεταξουργίας ἐν Ἰταλίᾳ*. Ἐκπροσωπεῖ αὐτὴ μόνη τὰ 35 ἑκατοστὰ τῆς ὁλικῆς ἐξαγωγῆς τοῦ Κράτους, ἐπασχολεῖ δὲ ἰδίως τὸν γυναικεῖον πληθυσμόν.

Le Volume. (Παρίσιοι, 9 Μαρτίου).—Ὁ καθηγητὴς E. Marillier γράφει περὶ τοῦ *ἐξωραϊσμοῦ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν κήπων ἐν Γερμανίᾳ*, ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῆς πόλεως Δύσσελδορφ. Ὅλαι αἱ γερμανικαὶ πόλεις ἔχουν ἑταιρείας ἐξωραϊσμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀφ' ἑνὸς μὲν φροντίζουν περὶ φυτεύσεως δένδρων, διατηρήσεως δημοσίων κήπων καὶ ψυχαγωγικῶν περιπάτων, ἐξ ἄλλου δὲ ἐμπνέουν διὰ τῶν σχολείων καὶ εἰς τὰ παιδία ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν, τὸ αἴσθημα τοῦ ὡραίου, τὸν πόθον τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, πλὴν ἄλλων, διανέμουν δωρεὰν σπόρους εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ βραβεύουν κατόπιν ἐκείνους, ὅσοι προσάγουν τὰ καλλίτερον ἀνεπτυγμένα φυτά. Κατὰ δὲ τὰς σχολικὰς ἐξετάσεις δίδουν ὡς βραβεῖα γάστρας ἀνθέων εἰς τοὺς ἀριστεύοντας μαθητάς.

Γερμανικά:

Deutsche Revue. (Στουτγάρδη, Μάρτιος).—Ὁ F. Galimberti πραγματεύεται *περὶ τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἐν τῇ πραγματικότητι αὐτῆς*. Τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν συμμαχίαν ταύτην ἀποδίδει ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸ κατὰ τῆς Αὐστρίας μῖσος καὶ ἐξ ἄλλου εἰς εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τῶν πρὸς τὴν Γαλλίαν ὑποχρεώσεων. Ἐν τούτοις ἡ Τριπλῆ ἐξησφάλισε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ συνέτεινεν οὕτως εἰς τὴν ἐσωτερικήν της ἀνάπτυξιν. Ἐν τέλει δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὸν βαρῶνον Chlumeky, ὁ ὁποῖος συγγράψας βιβλίον περὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος, πιστεύει ὅτι δυνατὸν μίαν ἡμέραν ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ γίνῃ ρωσικὴ καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ἰταλική.

März. (Μόναχον, 1 Φεβρουαρίου). —Κατὰ τὸν Dr R. Hessen *αἱ ἀληθεῖς αἰτίαι τῆς διαδόσεως τῆς φυματιώσεως* πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὰς ἐλαττωματικὰς κατοικίας καὶ εἰς τὰ ἀκατάλληλα ἐνδύματα. Τὸ δέρμα πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος. Εἰς τοὺς Ἐσκιμώους ἡ φυματίωσις εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος, διότι ζοῦν γυμνοὶ εἰς τὰς καλύβας των.

Nord und Süd. (Βρεσλάου, Μάρτιος).—Ἄρθρον τοῦ Ch. Boeck περὶ *ποιητικῆς δημιουργίας*. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ γράψῃ. Ὁ συγγραφεὺς λέγει: «Θέλω νὰ γράψω»· ὁ ποιητής: «Ὀφείλω νὰ γράψω».

Innen-Dekoration. (Δαρμστάτη, Ἰανουάριος). — Τὸ πολυτελὲς τοῦτο περιοδικόν, τὸ ὁποῖον ἐκδίδει ὁ γνωστὸς ἐκδότης Alex. Koch, περιέχει ἰδίως εἰκόνας καὶ σχεδιογραφήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν διακόσμησιν καὶ ἐπίπλωσιν μεγάρων, καταστημάτων, ἐπαύλεων, συμφώνως πρὸς τοὺς νεωτερίζοντας ρυθμούς.

Deutsche Kunst und Dekoration. (Δαρμστάτη, Ὀκτώβριος 1906). —Καὶ τὸ περιοδικὸν τοῦτο, ἐπίσης

πολυτελὲς καὶ πλουσίως εἰκονογραφημένον, ἀναφέρεται εἰς τὴν σύγχρονον ζωγραφικήν, τὴν γλυπτικήν, τὴν ἀρχιτεκτονικήν, καὶ τὰς γυναικείας καλλιτεχνικὰς ἐργασίας. Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου Alex. Koch. Τὸ τεῦχος αὐτὸ περιέχει ἄρθρον περὶ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Εὐγενίου Καρριὲρ καὶ τινας εἰκόνας του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ προσωπογραφίαν τοῦ Ἀλφόνσου Δωδὲ μετὰ τῆς μικρᾶς του κόρης.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

La question Macédonienne, état actuel-Solution par Ed.Engelhardt, ministre plénipotentiaire. Paris 1906.[Ὁ γάλλος διπλωμάτης, γνώστης βαθὺς τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς, προσπάθεῖ μετὰ τῆς δυνατῆς ἀμεροληψίας νὰ καταστήσῃ καταληπτὴν τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἀτυχοῦς Μακεδονίας· ἡ παρ' αὐτοῦ ὑποδεικνυομένη λύσις τοῦ πολυπλόκου τούτου ζητήματος ἴσως ἡμέραν τινὰ θεωρηθῇ ἀξία προσοχῆς, προκειμένου περὶ συνεννοήσεως διεθνοῦς. Β.]

Marbres et Bronzes du Musée national par V. Staïs, éphore du Musée 1er **vol.** [Ὁ Κ. Στάης ἐπλήρωσε μέγα κενὸν διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου τούτου μέρους τοῦ γενικοῦ Καταλόγου τοῦ Κεντρικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν. Πᾶς ξένος ἐπισκεπτόμενος αὐτὸ παρεπονεῖτο εὐλόγως διὰ τὴν ἔλλειψιν τοιούτου ὁδηγοῦ. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἐξεδίδετο καὶ ἑλληνιστί, πρὸς ὁδηγίαν καὶ φωτισμὸν τῶν Ἑλλήνων ἐπισκεπτῶν τοῦ Μουσείου. Διότι τὸ βιβλίον δὲν εἶναι κατάλογος ἁπλοῦς· δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Ἀρχαιολογίας. Συντελεῖ δὲ εἰς τὴν χρησιμότητά του καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι τὸ στολίζουν. Ὁ πρῶτος οὗτος τόμος περιλαμβάνει τὰ ἐκ μαρμάρου καὶ χαλκοῦ ἀρχαῖα. Ὁ δεύτερος τόμος, τοῦ ὁποίου εὐχόμεθα τὴν ταχεῖαν δημοσίευσιν, θὰ περιλάβῃ τὰ ἀγγεῖα, τὰ πήλινα ἐν γένει, τὰ κοσμήματα καὶ τὴν Μυκηναϊκὴν συλλογὴν τοῦ Μουσείου. Β.]

Ἑλένης Σ. Σβορώνου, ***Μικρασιατικὸν ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1907.*** Τόμος Α' μετ' εἰκόνων. Ἐν Σάμῳ. [Αἱ 396 σελίδες τοῦ ἡμερολογίου τούτου, καλῶς πληρωθεῖσαι δι' ὕλης ποικίλης, περιποιοῦν τιμὴν εἰς τὴν ἐκδοτικὴν ἱκανότητα τῆς Κ^ας^ Σβορώνου καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς τυπογραφίας εἰς τὴν Σαμιακὴν ἡγεμονίαν. Β.]

Ἡ παροῦσα κατάστασις τῆς Φυσικῆς καὶ ἡ σύστασις τοῦ Σύμπαντος ὑπὸ *Βασιλείου Αἰγινήτου,* καθηγητοῦ τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Λόγος ἐναρκτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς Θεωρητικῆς καὶ Μαθηματικῆς Φυσικῆς. Ἀθῆναι, 1907.

Μιχαὴλ Λαμπρυνίδου, ***Ἱστορικαὶ Σελίδες*** (1320-1821) — ***Οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τὴν Πελοπόννησον. Ὕδρα-Σπέτσαι. — Ἡ Χερσόνησος τοῦ Ἄϊμου καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς*** (ἐπίμετρον). Ἀθῆναι, 1907.

Περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Λόγος ἀπαγγελθεὶς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν 14ην Ἰανουαρίου 1907 ὑπὸ *Ν. Γ. Πολίτου* ἀναλαμβάνοντος ἐπισήμως τὴν Πρυτανείαν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1906-1907. Ἀθῆναι 1906.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ

ΤΟ ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ

Πλωτὴ πόλις. — Συνομιλίαι καὶ συζητήσεις. — Ὕπνος καὶ ὄνειρα τῶν μεταναστῶν. — Ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν. — Ἄφιξις καὶ ἐξέτασις. — Σπαρακτικὰ ἐπεισόδια. — Ἡ θεὰ Ἐλευθερία.

Γράφω ἐξ Ἀμερικῆς. Καὶ ὅταν λέγω «Ἀμερική, Ἀμερικανός, Ἀμερικανικός», ἐννοῶ τὴν εὐδαίμονα Βορειαμερικανικὴν Συμπολιτείαν. Σήμερον ἡ λέξις *μετανάστης* σημαίνει, ὡς γνωστόν, ἄνθρωπον μεταβαίνοντα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, διότι ἐκ τῶν πολυαρίθμων καὶ γιγαντιαίων ἀτμοπλοίων, ὅσα διασχίζουν τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἔχοντα ὡς φορτίον «ἀγέλας ἀνθρώπων», ὅλα, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, πρὸς ταύτην τὴν χώραν πλέουν.

Οὕτω καὶ ἡμεῖς εὑρέθημεν μίαν ἐαρινὴν ἑσπέραν ἔξωθεν τοῦ Γιβραλτὰρ ἐπὶ τῶν εὐρέων κυμάτων τοῦ Ὠκεανοῦ. Ὁ δύων ἥλιος ἐχρύσωνε μὲ τὰς τελευταίας ἀναλαμπάς του τὰς ἀκτὰς τῆς Ἱσπανίας, αἱ ὁποῖαι βαθμηδὸν ἐξηφανίζοντο, καὶ αἴφνης εὑρέθημεν μεταξὺ θαλάσσης καὶ οὐρανοῦ, πλέοντες πάντοτε πρὸς δυσμάς. Τὸ ἀτμόπλοιόν μας ἦτο ἐκ τῶν γιγάντων ἐκείνων τοῦ Ὠκεανοῦ — πλωτὴ πόλις μὲ δύο χιλιάδας κατοίκων. Λέγω κατοίκων, διότι οἱ ταξειδιῶται εἶχαν κανονίσει τὰ τοῦ βίου των ὡς νὰ ἦσαν μόνιμοι κάτοικοι τῆς πλωτῆς αὐτῆς πόλεως. Ἐσχηματίζοντο ὅμιλοι, πρόχειροι σύλλογοι, χοροί, μουσικαὶ συναυλίαι, σωστὸς κοινωνικὸς βίος. Κανεὶς δὲν ἐσκέπτετο ἀκόμη διὰ τὸ τέρμα τοῦ ταξειδίου — εἴχαμεν τόσας ἡμέρας ἐμπρὸς ἕως νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Ἀμερικήν!

Μετὰ λύπης καὶ ἐκπλήξεως παρετήρησα, ὅτι κανεὶς σχεδὸν δὲν συνεκινεῖτο μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἐξαφανισθείσης Εὐρω-

παϊκῆς ἀκτῆς, κανεὶς δὲν εἶχε τὰ βλέμματά του προσηλωμένα πρὸς τὴν Πατρίδα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπεμακρυνόμεθα ὁλονέν. Ὅλοι ἔβλεπαν ἐμπρὸς—πρὸς τὸν νέον κόσμον τῆς χρυσῆς Δύσεως. Καὶ ὅσοι τυχὸν ἀντελήφθησαν, ὅτι δὲν ἐφαίνετο πλέον ἡ Εὐρώπη, ἠσθάνοντο μᾶλλον αἴσθημα χαρᾶς.

***

Ὡς γνωστόν, μερικαὶ χῶραι ἐφήρμοσαν ἤδη, καὶ ἄλλαι σκέπτονται νὰ ἐφαρμόσουν, μέτρα ἐναντίον τῆς μεταναστεύσεως. Ὑπάρχουν Κράτη, ὅπου ἁπλῆ ἀστυνομικὴ διαταγὴ θεωρεῖται ἀρκετὴ διὰ νὰ στείλῃ χωρικοὺς ἑτοίμους πρὸς μετανάστευσιν ὀπίσω εἰς τὰς πατρίδας των — λόγῳ δημοσίας τάξεως. Εἰς ἄλλας χώρας, ἐγκύκλιοι τῆς Κυβερνήσεως συνιστοῦν εἰς τοὺς νομάρχας νὰ μὴ ἐκδίδουν διαβατήρια δι' Ἀμερικήν. Εἰς ἄλλας τέλος γίνονται νόμοι ἢ πρόκειται νὰ γίνουν τοιοῦτοι, ἀπαγορεύοντες τὴν ἐλευθέραν μετανάστευσιν. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ σημερινοὶ μετανάσται εἶναι ἐν μέρει «φυγάδες», ἀποφεύγοντες τὴν ἐπικειμένην ἀπαγόρευσιν.

— Διατί πηγαίνετε σεῖς εἰς τὴν Ἀμερικήν; ἠρώτησα μερικοὺς νεανίσκους ἰδικούς μας τῆς τρίτης θέσεως.

— Διότι μᾶς εἶπαν, ὅτι θὰ γίνῃ νόμος μόνον τὰ κορίτσια νὰ ἔχουν τὸ ἐλεύθερον νὰ φεύγουν.

— Καλά, ἐσεῖς λοιπὸν πηγαίνετε ἐπίτηδες διὰ ν' ἀποφύγετε τὸν στρατόν;

— Ὄχι, κύριε, θὰ γυρίσωμεν νὰ καταταχθῶμεν, ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος ὁ καιρός, ἀλλὰ δὲν θέλομεν νὰ μᾶς περιορίσουν ἀπὸ τώρα.

Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν τῆς δευτέρας θέσεως συζητεῖται μετὰ σφοδρότητος τὸ αὐτὸ θέμα. Οἱ συζητοῦντες ἐδῶ εἶναι Ἰταλοί· τινὲς ἐξ αὐτῶν μεταβαίνουν ἐκ δευτέρου εἰς Ἀμερικήν. Εἶχαν μεταβῇ τὴν πρώτην φορὰν ὡς ἐπιβάται τρίτης θέσεως καὶ πηγαίνουν τώρα εὐπορώτεροι, συναποκομίζοντες καὶ τὰς οἰκογενείας των.

— Καλά, λέγω εἰς ἕνα Σικελόν, καλά, σεῖς οἱ Ἰταλοὶ τοὐλάχιστον, οἱ ὁποῖοι ἔχετε τόσον ὡραίαν πατρίδα, τόσον εὔηχον γλῶσσαν, τόσα θερμὰ αἰσθήματα, πῶς ἠμπορεῖτε νὰ ἐξοικειωθῆτε μὲ τὴν ἰδέαν νὰ μὴ ἐπανίδετε ποτὲ πλέον τοὺς μυροβόλους

πορτοκαλλεῶνας τῆς πατρίδος σας, νὰ μὴ ψάλλετε ποτὲ πλέον ἐρωτικὰ ᾄσματα ἐντὸς λέμβου ἐν μέσῳ χλιαρᾶς μοσχοβόλου νυκτός, ὅταν τὸ κῦμα τῆς θαλάσσης θωπεύῃ τὰς μαγικὰς ἀκτάς σας; Δὲν ἀγαπᾶτε τὴν Ἰταλίαν;

— Τὴν ἀγαπῶμεν, ἀλλὰ βλέπετε ἀπὸ ἑνὸς ἔτους γίνεται λόγος νὰ ἐμποδίσουν τὴν μετάβασιν εἰς Ἀμερικὴν καὶ οὕτω θὰ μᾶς ἦτο δύσκολον καὶ ἴσως ἀδύνατον νὰ ἐπισκεπτώμεθα τακτικὰ τὰς οἰκογενείας μας. Λοιπὸν ἐκπατριζόμεθα ὁριστικῶς διὰ ν' ἀποφύγωμεν ὅλους αὐτοὺς τοὺς περιορισμούς.

Ἄλλος Ἰταλός, νομίζω ὅτι ἦτο κρεοπώλης τὸ ἐπάγγελμα, εἶχε πάρῃ ὑψηλὰ τὸ Χερουβικόν, μὲ στεντόρειον φωνὴν καὶ ῥητορικὴν ὁμολογουμένως συμπαρασύρουσαν, ἐξετόξευε βροντὰς καὶ ἀστραπὰς κατὰ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἐν γένει, ὅσαι λαμβάνουν μέτρα κάτὰ τῆς μεταναστεύσεως.

Ἄλλος συντηρητικώτερος προσεπάθησε νὰ τὸν διακόψῃ λέγων, ὅτι τὸ ἄτομον ἔχει καὶ καθήκοντα πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ ὁποία τὸν ἐγέννησεν, ὅπως ὁ ἐνήλικος υἱὸς ἔχει καθῆκον νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ τὴν γραῖαν μητέρα του εἰς τὴν τύχην της. Ἀλλ' ἡ φωνή του ἐπνίγη ἐν μέσῳ θορυβωδῶν διαμαρτυριῶν . . . .

* * *

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνύκτωσε. Τὰ ἄστρα ἔλαμπαν ἐπὶ τοῦ σιωπηλοῦ νυκτερινοῦ οὐρανοῦ, ὁ ἄνεμος ἐφύσα δροσερώτερος καὶ τὰ μεγάλα μαῦρα κύματα τοῦ ὠκεανοῦ — τὰ ὁποῖα κυλίονται ὡς κινούμενα βουνὰ — χωρὶς θόρυβον, χωρὶς ἀφρόν, ἔκαμναν τὸ γιγάντειον ἀτμόπλοιον νὰ σαλεύῃ βραδέως καὶ ῥυθμικῶς. Οἱ συζητοῦντες, ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰς κλίνας των καὶ μετ' ὀλίγον αἱ δύο χιλιάδες ἐπιβατῶν εἶχαν παραδοθῇ εἰς τὸν γλυκὺν ἐκεῖνον ὕπνον, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ εἰδικὸν προνόμιον τῶν μεταναστῶν.

Βεβαίως ὅλον αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν δυσηρεστημένων, τῶν φευγόντων τὰ πραγματικὰ καὶ τὰ φανταστικὰ κακὰ τῆς πατρίδος των, βλέπει κατὰ τὸν διάπλουν χρυσᾶ ὄνειρα αἰσιοδοξίας, φαντάζεται τὴν Ἀμερικὴν ὡς κόσμον ἰδανικὸν εὐδαιμονίας καὶ ἐλευθερίας, ὡς νέαν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, ὅπου ὅλα εἶναι ὅπως πρέπει νὰ εἶναι. Σημειώσατε, ὅτι ὅλοι σχεδὸν αὐτοὶ οἱ μετανά-

σται εἶναι νέοι, καὶ ἡ νεανικὴ φαντασία των ζωγραφίζει ἔτι μᾶλλον τὸ μέλλον ῥόδινον. Ὄντως μέγα φορτίον ἐλπίδων καὶ χρυσῶν ὀνείρων φέρει τὸ πλοῖον αὐτό! Ἀλλὰ διὰ νὰ εἴμεθα δίκαιοι πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ὄχι ψυχρὸς ἀτομικὸς ἐγωϊσμὸς κινεῖ τοὺς νέους τούτους πρὸς ἐκπατρισμόν. Ὄχι — οἱ περισσότεροι ὀνειρεύονται πλούτη, τὰ ὁποῖα προτίθενται νὰ στέλλουν πρὸς τοὺς οἰκείους των. Ὀνειρεύονται καὶ μελλούσας κακουχίας καὶ μέλλοντας κινδύνους καὶ στερήσεις, εἰς τὰς ὁποίας πρόκειται μαρτυρικῶς νὰ ὑποβληθοῦν χάριν τῶν εἰς τὴν πατρίδα ἀγαπητῶν ὄντων.

Πλησιάζει τὸ μεσονύκτιον, ὁ ἄνεμος φυσᾷ δυνατώτερα, τὸ πελώριον πλοῖον μετὰ κόπου διασχίζει τώρα τὰ μεγάλα μαῦρα κύματα, ἡ ἰσχυρά του μηχανὴ γογγύζει καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ σκάφους τρέμει καὶ ἀνατριχιάζει ἐν τῇ πάλῃ του πρὸς τὰ ἄγρια στοιχεῖα. Σιωπηλὸν εὑρίσκει τὸν δρόμον του εἰς τὸ σκοτεινὸν χάος τῶν ὑδάτων, μακρὰν — ὦ πόσον μακρὰν — πάσης ξηρᾶς! Ἀλλ' ἔχω τὸ συναίσθημα ὅτι ὁ Ὕψιστος τὸ σκέπει μὲ ἀόρατον χεῖρα καὶ τὸ ὁδηγεῖ, διότι φέρει τόσον πολύτιμον φορτίον σφριγώσης νεότητος, ἐλπίδων, ὀνείρων καὶ ἀγάπης, — πρὸ πάντων ἀγάπης. Κανεὶς δὲν ὀνειρεύεται εὐμάρειαν ἀτομικήν, ἀλλὰ δύο χιλιάδες καρδίαι πάλλουν ὀνειρευόμεναι τὰ δολλάρια, τὰ ὁποῖα θὰ στείλουν πρὸς μητέρας, συζύγους, τέκνα, ἀδελφοὺς καὶ φίλους.

* * *

Παρῆλθαν τόσαι ἡμέραι ἄνευ ἐπεισοδίου. Εἴδαμεν τὸν Ὠκεανὸν γαλήνιον καὶ τὸν εἴδαμεν τρικυμιώδη. Εὑρισκόμεθα περίπου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὅτε μᾶς συνέβη τὸ ἑξῆς:

Ὁ τόσον φλεγματικὸς Ἄγγλος ἀξιωματικός, ὁ ὁποῖος ἦτο τῆς ὑπηρεσίας, περὶ τὴν μεσημβρίαν μιᾶς ἡλιολούστου ἡμέρας, αἴφνης πηδᾷ ὡς γάτος μὲ ἀνωρθωμένας τὰς τρίχας πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ πλοίου καὶ φωνάζει: «μὰν-ὄβερ μπὸρτ», ἤτοι «ἄνθρωπος εἰς τὴν θάλασσαν». Ταραχή, θόρυβος, συγκίνησις ἐπακολουθοῦν, καὶ τέλος καταβιβάζουν λέμβον, ἐνῷ τὸ πλοῖόν μας περιγράφει μεγαλοπρεπῆ καμπύλην. Μετὰ ἑνὸς τετάρτου ἀγωνιώδη κωπηλασίαν τὸν σῴζουν, ἐνῷ οἱ ἐπιβάται χειροκροτοῦν φρενιτιωδῶς διὰ τὴν διάσωσίν του.

Παρ' ὀλίγον νὰ ἀνατραπῇ ἡ λέμβος, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπλησίαζεν εἰς τὸ ἀτμόπλοιον, ἀλλὰ πρὸς μεγάλην ἀνακούφισιν ὅλων ἀνασύρεται, καὶ ὁ ἰατρὸς παραλαμβάνει τὸ μισοπαγωμένον θῦμα.

Τὸ πλοῖον προχωρεῖ ἐκ νέου καὶ ἐπὶ τοῦ εὐρέος καταστρώματος μικρὸς Ἑλληνόπαις ἐπωφελεῖται ἐκ τοῦ σταθεροῦ ἀνέμου καὶ σηκώνει ἕνα χάρτινον ἀετόν, τὸν ὁποῖον ἐκ τοῦ προχείρου εἶχε κατασκευάσει.

* * *

Πλησιάζομεν πλέον πρὸς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας. Ἐφάνη ἡ λευκὴ χιονισμένη ἀκτὴ τοῦ Νέου Κόσμου. Ἀλλὰ τώρα ἀρχίζει ἄλλος καρδιόκτυπος.

Ὡς γνωστόν, ἡ ἀποβίβασις ἐπιτρέπεται μόνον ὑπὸ ὅρους.— Ὁ μετανάστης πρέπει νὰ ἔχῃ μερικὰ χρήματα, ὀφείλει νὰ εἶναι ἀσπίλου παρελθόντος ὑπὸ ἔποψιν ποινικήν, ἀπαγορεύεται νὰ εἶναι προσυμφωνημένος δι' ὡρισμένην ἐργασίαν, κ.τ.λ. — Τὸ περιεργότερον ὅμως, καὶ λογικώτερον ἴσως, εἶναι ἡ φυσιολογικὴ διαλογή, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλονται οἱ μετανάσται. Ὄχι μόνον οἱ πάσχοντες ἐκ δεινῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων καὶ ἐκ φθίσεως εἶναι ἀπαράδεκτοι, ἀλλὰ στέλλονται ὀπίσω καὶ οἱ τυφλοί, οἱ χωλοί, οἱ ἀνάπηροι, οἱ πάσχοντες τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ ζωολογικὴ αὕτη διαλογὴ ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς νοημοσύνης. Ἀπαγορεύεται διὰ νόμου νὰ εἶναί τις βλὰξ ἢ ἠλίθιος. Ἐπίσης τιμωρεῖται δι' ἀποπομπῆς ἂν εἶναι γέρων, δηλαδὴ ἄνω τῶν 45 ἐτῶν (ἐκτὸς ἂν ἔχῃ εὔπορα τέκνα εἰς τὴν Ἀμερικήν). Ὡσαύτως (καίτοι δὲν τὸ γράφει ὁ νόμος) ἀποπέμπονται συνήθως οἱ ἀκάθαρτοι τὸ σῶμα, οἱ ῥακένδυτοι καὶ ὁπωσοῦν καχεκτικοί, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι πάσχουν τοὺς ὀφθαλμούς.

Ὁ νέος κόσμος δέχεται κατὰ προτίμησιν τοὺς εὐσταλεῖς, τελείως ὑγιεῖς νέους καὶ τὰς θαλερὰς νεάνιδας τῆς λευκῆς φυλῆς. Οἱανδήποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχῃ τις περὶ τοῦ μέτρου τούτου ὑπὸ ἔποψιν ἠθικὴν ἢ φιλανθρωπικήν, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δι' αὐτοῦ βελτιοῦται ἡ φυλή. Ἓν ἑκατομμύριον ἀλκίμων καὶ σφριγώντων νέων εἰσέρχονται ἐτησίως εἰς τὴν χώραν. Ἀφ' ἑτέρου, οἱ παλαιότεροι ἄποικοι ἦσαν βεβαίως οἱ πλέον θαρραλέοι καὶ ἐπιχειρηματικοὶ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς των καὶ οὕτως ἐξηγεῖται, ὅτι τὸ κρᾶμα τοῦτο τῶν ἐθνικοτήτων ἀπετέλεσε νέον ἔθνος μέγα

καὶ θαυμάσιον, σχηματισθὲν ἐκ τῶν ἐπιλέκτων πάσης Εὐρωπαϊκῆς χώρας.

* * *

Ἀλλ' ἔχει καὶ τὰ σπαραξικάρδιά της ἡ ἀποβίβασις. Ἐψυχολόγησα ἐπὶ τῶν δυστυχῶν ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ἄμεσος ἀποβίβασις. Τούτους ἡ σχετικὴ Ἐπιτροπὴ παρέπεμπεν εἰς εἰδικὸν μέρος πρὸς ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν.

Νεαρὰ Ἀγγλίς, οἰκοδιδάσκαλος τὸ ἐπάγγελμα, κρατεῖται, διότι ἡ Ἐπιτροπὴ ὑποπτεύει μήπως ὁ περιμένων αὐτὴν ἐργοδότης δὲν ἔχει τέκνα καὶ συνεπῶς τὴν θέλει, ὄχι διὰ νὰ ἐργάζεται, ἀλλὰ διὰ νὰ «μειδιᾷ». (Τὴν ἔκφρασιν ταύτην ἔκλεψα ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ἀγρίων τῆς Ἀμερικῆς, διότι ἡμεῖς οἱ ἥμεροι μεταχειριζόμεθα πολὺ ἀγριωτέρας φράσεις καὶ λέξεις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει). Ὁ νόμος περὶ μεταναστεύσεως ἀπαγορεύει τὴν ἀποβίβασιν εἰς γυναῖκας ἐχούσας ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὸ μειδίαμα!

Σπαρακτικὸν ἦτο ἄλλο ἐπεισόδιον ἀποβιβάσεως. Φιλόστοργος Ἰταλὸς ἐκ τῆς Ἀμερικῆς εἶχε στείλῃ πρὸς τὸν γέροντα πατέρα του εἰσιτήριον καὶ τὸν ἐπερίμενε. Κατὰ τὴν ἀνάκρισιν πρὸ τῆς φοβερᾶς Ἐπιτροπῆς ὁ γέρων περιέπεσεν εἰς ἀντιφάσεις τινὰς καὶ στενοχωρηθεὶς ἐξήφθη νευρικῶς φωνάζων στεντορείᾳ τῇ φωνῇ, ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει ἐπιτροπάς!—καὶ ἐπεχείρησε βιαίως ν' ἀποβιβασθῇ. Ταῦτα καὶ ἡ μεσημβρινὴ ζωηρότης τῶν χειρονομιῶν του ἤρκεσαν ὅπως χαρακτηρισθῇ ὡς ἠλίθιος. Ὅθεν δὲν ἐπετράπη ἡ ἀποβίβασίς του καὶ μακρόθεν μόνον κατώρθωσεν ὁ υἱός του κλαίων νὰ τὸν ἰδῇ ἐπί τινας στιγμάς.

Τὸ τραγικώτερον πάντων ὅμως ἦτο τὸ ἑξῆς: Μήτηρ μὲ ἑπτὰ τέκνα ἔφθασεν εἰς συνάντησιν τοῦ ἐν Ἀμερικῇ συζύγου της, ἀλλ' ἐκεῖ ὁ ἁρμόδιος ἰατρὸς ἐδήλωσεν, ὅτι τὰ μὲν ἑπτὰ μικρὰ εἶναι ὅλα «ὢλ ράϊτ», ἀλλ' ἡ μήτηρ πάσχει ἀπὸ τραχώματα καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι δεκτή. Τὰ τέκνα καὶ ὁ ἀνὴρ ἔκλαιαν καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν παρισταμένων ἐδάκρυσαν ὅταν ἐπρόκειτο νὰ χωρίσουν τὴν μητέρα ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν της! Τινὲς μάλιστα ἐπρότειναν νὰ τηλεγραφήσουν εἰς Οὐασιγκτῶνα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν διὰ νὰ ζητήσουν χάριν ὑπὲρ τῆς δυστυχοῦς οἰκογενείας.

Μετὰ τὰ βάσανα τῆς ἐξετάσεως οἱ εὐτυχεῖς «δεκτοὶ» σπεύδουν πρὸς τὴν ξηράν.

* * *

Ἐκεῖ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λιμένος τῆς Νέας Ὑόρκης ἐπὶ μικρᾶς νησῖδος, ἵσταται κρατοῦσα δᾷδα μία θεά. Κολοσσαῖον εἶναι τὸ ἀνάστημά της, γλυκὺ καὶ ἐκφραστικὸν τὸ θεῖον πρόσωπόν της. Ἐπιβλητικὴ εἶναι ἡ στάσις της καὶ πάντες οἱ εἰσπλέοντες εἰς τὸν λιμένα ἀποτείνουν πρὸς αὐτὴν φόρον σεβασμοῦ.

Δὲν εἶναι θεὰ ἀρχαία ἀπὸ τὸ δωδεκάθεον τοῦ Ὀλύμπου. Δὲν εἶναι ἡ Ἥρα, τῆς ὁποίας ἔχει τὴν ἐπιβλητικὴν στάσιν, οὔτε ἡ Ἀθηνᾶ, τῆς ὁποίας ἔχει τὴν σεμνότητα· δὲν εἶναι οὔτε ἡ Ἀφροδίτη, τὴν ὁποίαν ἐνθυμίζει τὸ γλυκὺ πρόσωπόν της. Ἡ θεὰ αὕτη εἶναι νέα θεὰ καὶ ἦλθεν ἐκ Γαλλίας πρὸ ἐτῶν καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὸν Νέον Κόσμον. Εἶναι ἡ θεὰ Ἐλευθερία!

Διὰ νὰ λάβετε ἰδέαν τῶν κολοσσαίων διαστάσεων τοῦ χαλκίνου αὐτοῦ ἀγάλματος, μάθετε ὅτι τὸ ἀνάστημά της εἶναι 250 ποδῶν, ὅτι τεσσαράκοντα ἄνθρωποι χωροῦν ἐντὸς τῆς κεφαλῆς της καὶ δώδεκα εἰς τὴν δᾷδα, τὴν ὁποίαν κρατεῖ. Βαρθόλδης λέγεται ὁ Γάλλος καλλιτέχνης, ὁ ὁποῖος τὴν ἐδημιούργησεν. Ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία τὴν ἐδώρησε πρὸς τὴν Βορειαμερικανικὴν Συμπολιτείαν κατὰ τὸ 1886, ἑκατοστὴν ἐπέτειον τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας.

Τὴν νύκτα ἡ αἴγλη ἰσχυροῦ ἠλεκτρικοῦ ἡλίου ἐκπέμπεται ἀπὸ τὴν δᾷδα τῆς θεᾶς φωτίζουσα τὸν λιμένα καὶ τὰς ἀκτάς.

Ὦ Ἐλευθερία, ἡ θεία σου μορφὴ προβάλλει ἐκ τῶν κυμάτων γλυκεῖα, καὶ τὸ παρήγορον φῶς τῆς λαμπάδος σου φωτίζει καὶ θερμαίνει τοὺς ἀφικνουμένους εἰς τὸν νέον κόσμον θαλασσοπόρους.

Σὲ προσκυνοῦμεν καὶ σὲ προσβλέπομεν μετὰ χαρᾶς καὶ σεβασμοῦ, ὦ Ἐλευθερία, διότι εἶσαι ἡ μήτηρ τῶν λαῶν, καὶ ψάλλομεν τὸν ἀθάνατον ὕμνον σου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἰδικός μας ἐθνικὸς ὕμνος:

Καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Λευθεριά!

Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

Θ΄

Ἐν τῷ γυμνασίῳ Σύρου ἐμαθήτευσα ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1840 μέχρι Ἰουλίου 1845, οὐδὲν δὲ τὸ ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον εἶχεν ἡ μαθήτευσίς μου αὕτη. Ἦτο περίπου ὁποία ἡ τῶν κοινῶν μαθητῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ὅλα ἦσαν ἐν τῷ πλάττεσθαι κοινωνικῶς καὶ πολιτειακῶς. Δὲν ἤμην ἐπιμελής, εἰς τὴν ἔλλειψιν δὲ μεγάλης ἐπιμελείας συνέτεινε καὶ τὸ λεπτὸν τῆς κράσεώς μου καὶ τῆς μητρός μου τὰ ὑπερβολικὰ «χάδια» καὶ αἱ συνεχεῖς ἀσθένειαί μου. Ἕνεκα μάλιστα μιᾶς σοβαρᾶς καὶ λίαν ἐπικινδύνου, φαίνεται, νόσου (τότε οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεραπευτικῆς τοῦ Γάλλου «Βρουσέ», μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ πατήρ μου, τὰς τοιαύτας ἀσθενείας ἀπεκάλουν φλογιστικάς, ἂν δὲν ἀπατῶμαι δέ, οἱ νῦν ἀσκληπιάδαι τὰς ὀνομάζουσι χρονίους πυρετούς) διεκόπη ἐπὶ ἑξάμηνον ἡ μαθήτευσίς μου εἰς τὴν 1ην τάξιν τοῦ γυμνασίου καὶ ἠναγκάσθην νὰ μείνω εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἐπὶ ἓν ἔτι σχολικὸν ἔτος.

Εἶπον ὅτι δὲν ἤμην ἐπιμελής, ἀλλ' εἶχον φαίνεται εὔκολον τὴν ἀντίληψιν καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν ἑκάστοτε καθηγητῶν εὐκόλως ἀπεκόμιζον ὅ,τι ἡ μελέτη ἠδύνατο εἰς ἄλλους νὰ προσπορίσῃ. Πρόσθες καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ «προγυμναστοῦ», ὅστις καθ' ἑκάστην ἐρχόμενος ἐπὶ μίαν ὥραν ἐπανελάμβανε τὰ τῆς τελευταίας παραδόσεως ἐν τῇ σχολῇ μαθήματα καὶ μὲ ἐξεβίαζεν οὕτως εἰς μιᾶς ὥρας ἀναμάσησιν ἢ ἔστω καὶ μελέτην τοῦ μαθήματος. Οὕτως ἐξάγεται πῶς κατωρθώθη ὀλίγον ἀπ' ὅλα ν' ἀποθησαυρίσω ἐκ τῆς μαθητεύσεώς μου.

---

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 146.

Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς τὰς ξένας γλώσσας· τὰς ἥρπασα δηλαδὴ «κουτσὰ στραβὰ» ἐξ ἀντιλήψεως.

Διὰ τὴν Γαλλικὴν εἶχον «προγυμναστὴν» κατ' οἶκον τὸν πατέρα μου (αὐτὴν ὅμως ἐμελέτησα ὕστερον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει). Τῆς Ἰταλικῆς μόνος διδάσκαλός μου — καὶ αὐτὸς λίαν «ἐπιεικὴς» — ὑπῆρξεν ἐπί τινα χρόνον ὁ αὐτὸς πατήρ μου. Τῆς δὲ Ἀγγλικῆς ὁ Χρῆστος Εὐαγγελίδης, δίδων μαθήματα εἰς τὸν οἰκόν του εἰς 5 ἴσως ἢ 6 μαθητάς, ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατηριθμούμην καὶ ἐγὼ ἐπὶ δύο περίπου ἔτη.

Ὁ Χρῆστος Εὐαγγελίδης ἦτο ἐκ τῶν παίδων ὅσους φιλάνθρωποι Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα εἶχον σώσει, πέμψαντες εἰς Ἀμερικὴν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἦτο συνεπῶς γνώστης τῆς Ἀγγλικῆς, ἀλλ' ἡ προφορά του ἦτο μᾶλλον Ἑλληνική, οὔτε εἶχε σπουδάσει διὰ νὰ διδάξῃ τὴν γλῶσσαν, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον, ἐπαναλαμβάνω, χρειάζεται εἰδικότης. Διεκρίνετο ὡς παιδαγωγὸς καὶ διέπρεψε συστήσας σχολὴν ἰδιωτικὴν μετ' οἰκοτροφείου, ὅπου ἐξεπαιδεύθησαν πλεῖστοι τῶν διαπρεψάντων μετέπειτα ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ εἰς τὸ ἐμπορικὸν μάλιστα στάδιον.

Μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως ἀναπολῶ εἰς τὴν μνήμην μου τοὺς χρόνους ἐκείνους, τὰ μαθητικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ἐν γένει τὴν ἐν Σύρῳ ζωήν.

Ὁ μαθητής, ὡς μαθητής, οὐδεμίαν ἄλλην εἶχε διασκέδασιν — καὶ δὲν ἐξηροῦντο οὔτε οἱ ἐνήλικοι — εἰμὴ τὰς ἐκδρομὰς εἰς τὰ κατάξηρα χωράφια τῆς Σύρου, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο ἐξοχαί, μὴ πρασινίζοντα εἰμὴ ἀπὸ συκέας καὶ ἀμπέλους. Δρόμοι ἐλευθέρως βατοὶ δὲν ὑπῆρχον οὔτε εἰς αὐτὰ τὰ σήμερον τερπνὰ «Βαπόρια». Ἐκεῖ οἱ μαθηταὶ ἔπαιζον τὰ τῶν παίδων παιγνίδια «ἀμπάριζα» καὶ «τόπι» καὶ περιφρονητικῶς ἐδακτυλοδεικτοῦντο οἱ συχνάζοντες εἰς καφενεῖα ἢ λέσχας ἢ ἄλλα διασκεδαστικὰ κέντρα.

Κατὰ τὰς ὥρας τοῦ θάλπους καταφύγιον ἦτο τὸ κολύμβημα, τοῦ ὁποίου καὶ κατάχρησις μεγάλη ἐγίνετο. Κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ὅμιλος ἐκ 5 ἢ 6 μαθητῶν ἐμίσθου δι' ὁλόκληρον ἡμέραν λέμβον καί, ἐξερχομένου ἐννοεῖται τοῦ λεμβούχου, ἀφί-

νετο ἡ λέμβος εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐνοικιαστῶν, καθισταμένων καὶ κωπηλατῶν αὐτῆς.

Εὐτυχῶς δὲν συνέβαινον ἐκ τούτου δυστυχήματα.

Μεταξὺ τῶν διασκεδάσεων παρέλειψα ν' ἀναφέρω καὶ τὴν «γαϊδουροκαβαλαρίαν», ἀλλ' αὕτη ἦτο ἐκτάκτως προσιτὴ εἰς τὰ ἀρχοντόπουλα ὡς πολυδάπανος! (μίαν ἕως δύο δραχμὰς δι' ὅλον ἀπομεσήμερον. Ἀλλὰ καὶ τί ψόφια ζῷα!) Ἐγὼ τὸ «χαϊδευμένον» συνεχέστατα εὕρισκον τὰ μέσα διὰ τῆς μητρός μου νὰ πορισθῶ τὸ τίμημα αὐτῆς τῆς διασκεδάσεως, ἂν καὶ μὴ ἀρχοντόπουλον ἀπολύτως κατὰ τὴν ἀποδιδομένην τότε ἐν Σύρῳ σημασίαν εἰς τὸν τίτλον τοῦτον.

Μόνον εἰς τοὺς μεγαλεμπόρους τότε ἐπετρέποντο τοιαῦται *ἀρχοντικαὶ δαπάναι* διὰ τὰ τέκνα των, καὶ οἱ μεγαλέμποροι εἶχον τὰ πρωτεῖα. Αὐτοὶ δὲ κυρίως ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ τόπου. Δὲν ἦτο ἄλλως παράδοξον εἰς πόλιν ἀποκλειστικῶς ἐμπορικήν, μηδὲν τότε μάλιστα παράγουσαν, νὰ μὴ δίδῃ θέσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα καὶ τὰς τέχνας, εἰμὴ τόσην ὅσην αἱ ἀνάγκαι τῶν κατοίκων ὑπεδείκνυον.

Ἐπειδὴ ἀνέφερα «*ἀρχοντικὰς δαπάνας*», δέον νὰ περιγράψω ἐν συντομίᾳ καὶ τὸν καθόλου βίον τῶν τότε πλουσίων ἢ καὶ τῶν εὐπόρων.

Ἡ φειδὼ διὰ τὰς καθημερινὰς τοῦ οἴκου δαπάνας ἦτο . . . ἂς εἴπω ὑπερβολική, διὰ νὰ μὴ εἴπω τι χειρότερον. Οἱ εὐπορώτεροι ἐτρέφοντο ὡς ἄποροι. Τὸ κρέας ἦτο πολυτέλεια καὶ μόνον εἰς τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα παρετίθετο εἰς τὴν τράπεζαν. Μία ὀκᾶ κρέατος ὡρίζετο συνήθως δι' οἰκογένειαν ἐκ 4 ἕως 7 ἀτόμων καὶ τοῦτο εἰς ἓν καὶ μόνον εἶδος φαγητοῦ. Αἱ ἀρχόντισσαι, ὁσάκις συνήρχοντο εἰς «ἀπογευματινήν», συνεζήτουν διαρκῶς περὶ οἰκονομίας εἰς τὴν τροφὴν καὶ παρέβαλλον ἡ μία τῆς ἄλλης τὴν δαπάνην, ζητοῦσαι νὰ εὕρωσι τρόπον μείζονος οἰκονομίας.

Οἱ ἰχθύες, οἱ πλέον χονδροὶ ἐννοεῖται, τὰ «μπαρμπούνια», τὰ «λυθρίνια» καὶ τὰ «μελανούρια» ἦσαν ὁρατὰ σπανίως εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων καὶ τοῦτο εἰς ποσὸν μικροσκοπικόν.

Δι' ἓξ ἄτομα π. χ. ἠγοράζοντο 100 δράμια «μπαρμπούνια». Ἀκόμη καὶ αἱ «μαρίδες» δὲν ἦσαν ἄφθονοι εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ τούτων τὸ ὡρισμένον ποσὸν δι' ἑσπερινὸν δεῖπνον οἰκογε-

νειακόν, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν προσετίθετο εἰμὴ ὀλίγος τυρός, δὲν ὑπερέβαινε τὰ 150 δράμια. Ὅλα τὰ λοιπὰ ἐδώδιμα ὑπηγορεύοντο κατὰ ποσὸν καὶ ποιὸν ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς φειδοῦς.

Καθ' ἑκάστην ἐθεῶντο καθ' ὁδὸν οἰκογενειάρχαι μεγαλέμποροι ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων μεταβαίνοντες εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ φροντίζοντες μόνοι περὶ τῶν τροφίμων.

Κατὰ τὰς νηστησίμους ἡμέρας οἱ ἰχθύες καὶ αἱ σαρδέλλαι ἀντικαθίσταντο διὰ τοῦ χαβιαρίου φερομένου κατ' οἶκον ὑπὸ τῶν οἰκογενειαρχῶν, κατὰ 12 $^1/_2$ δράμια ἑκάστοτε, περιτυλιγμένου *μετὰ πολυτελείας* πρῶτον διὰ φύλλου ἀμπέλου καὶ εἶτα διὰ χάρτου προερχομένου, Κύριος οἶδε, ἀπὸ ποίου μαθητοῦ τετράδιον «ἐξηγήσεων» ἢ βιβλίου ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔμεναν παροιμιώδη «καλὰ διὰ τὸν Μπακάλην». Βεβαίως ἡ χρῆσις χάρτου ὡρισμένου ἀρχικῶς δι' ἀπόθεσιν τῶν τροφίμων δὲν εἶχεν ἔτι ἐν Σύρῳ εἰσαχθῇ καὶ οἱ πτωχοὶ μαθηταί, πολλάκις δὲ καὶ οἱ εὔποροι εἰς στιγμὴν ἀνάγκης κερμάτων τινῶν, ὄχι μόνον εἰς πώλησιν παλαιῶν τετραδίων κατέφευγον, ἀλλὰ καὶ βιβλίων ἔστιν ὅτε ὄχι «ἀπολύτως διὰ τὸν μπακάλην» μόνον καταλλήλων.

Τὰ 12 $^1/_2$ δράμ. «χαβιαρίου» ὤφειλον ν' ἀρκέσουν ὡς ἄρτυμα 5 ἢ 6 ἴσως καὶ περισσοτέρων συνδαιτυμόνων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀναλόγως ἐμείου τὴν ἑκάστοτε ὡρισμένην δόσιν.

Ἐνθυμοῦμαι, μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατικωτάτων τὰ ἤθη, τὸν Νικόλαον Πρασακάκην, ὅστις καὶ τοῦ ἐμπορίου εἶχε παραιτηθῇ καὶ ἔζη ἐξ εἰσοδημάτων ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν—κατ' ἀρχὰς τὴν ἐπαρχιακήν, πολλάκις ἐδημάρχευσεν ἐν Σύρῳ. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη γερουσιαστὴς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Οὗτος μετὰ δύο ἢ τριῶν ἄλλων ἀπεῖχε τοῦ ἐθίμου τοῦ φέρειν ὀψώνια καθ' ὁδόν.

Ὁ Νικόλαος Πρασακάκης ἦτο αὐτόχρημα «ἀφεντάνθρωπος», συνενῶν μετὰ τῆς φυσικῆς ἀγαθότητος καὶ τέχνην πρὸς τὸ ἀγαπᾶσθαι.

Ι΄

Ἐν ᾧ, ὡς εἶπον, ἡ φειδὼ περὶ τὴν τροφὴν ἔφθανε μέχρις ὑπερβολῆς, ὡς πρὸς τὴν περιβολήν, καὶ μάλιστα τῶν Κυριῶν, αἱ δαπάναι ἦσαν δυσανάλογοι πρὸς τὰ μέσα τῶν κατοίκων.

Οἱ συρμοὶ τῆς Ἑσπερίας παρηκολουθοῦντο οὕτως εἰπεῖν κατὰ βῆμα καὶ πλεῖσται τῶν ἐν Σύρῳ δεσποινῶν ἐκόμιζον τοὺς ἱματισμοὺς καὶ τὰ «καπελλῖνα» καὶ τὰ τῆς ὑποδήσεως ἀκόμη ἐκ τῆς Ἑσπερίας, οἱ μὲν μεγαλέμποροι διὰ τῶν ἐκεῖ ἀνταποκριτῶν αὐτῶν, οἱ δὲ ναυτικοὶ διὰ τῶν πλοίων των. Ἡ μεσαία τάξις ἐπρομηθεύετο ἐξ αὐτῶν τῶν ἐν Σύρῳ «ἐμπορικῶν», τῶν ὁποίων οἱ προϊστάμενοι ἐκμεταλλευόμενοι φυσικῶς τὴν ἀδυναμίαν τῶν κατοίκων ἐπλούτιζον τὰ καταστήματα αὐτῶν εἰσκομίζοντες παντοῖα εἴδη πολυτελείας, τῶν ὁποίων εὕρισκον ἀφθόνους ἀγοραστὰς καὶ ἐκ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ ἐσχημάτισαν σπουδαίας περιουσίας.....

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Σῦρος δὲν παρεῖχε τότε συνεχεῖς εὐκαιρίας, οἵας αἱ ἀνεπτυγμέναι κοινωνίαι, πρὸς ἐπίδειξιν πολυδαπάνου περιβολῆς, ἡ ἐπίδειξις ἐγίνετο εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τοὺς οἱονεὶ περιπάτους καὶ κατὰ τὰς ἐπισκέψεις. Καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς περιστάσεις ἔβλεπέ τις κυρίας περιβεβλημένας μεταξίνας βαρυτίμους ἐσθῆτας, πιλίδια πολυτελῆ κεκοσμημένα διὰ τριχάπτων κ.λ.π. μὴ παραδεδεγμένα ἐν ἄλλαις κοινωνίαις εἰμὴ καθ' ὡρισμένας περιστάσεις.

Μόνη δικαιολογημένη εὐκαιρία πλουσίας περιβολῆς ἦσαν οἱ χοροὶ οἱ διδόμενοι εἰς τὰς δύο λέσχας, ὧν ἡ μὲν τῶν Χίων, ἡ δὲ τῶν μὴ Χίων. Διότι δυστυχῶς σχεδὸν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Σύρου (*Κάτω Σύρου* δηλαδὴ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς *Ἄνω Σύρου*, κατοικουμένης ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἰκιστῶν, σχεδὸν πάντων καθολικῶν τὸ θρήσκευμα, καὶ Ἑρμουπόλεως μετονομασθείσης) ὑπὸ τῶν προσφύγων, θυμάτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὁ διχασμὸς εἰς Χίους καὶ μὴ Χίους, καὶ ἀκόμη καὶ σήμερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξακολουθεῖ, μολονότι ἔκτοτε μεταξὺ τῶν δύο τούτων στοιχείων παρενέβησαν οἱ μετέπειτα ἐκεῖ ἐγκαταστάντες πολυάριθμοι Πελοποννήσιοι καὶ ἐγένοντο ἐπιγαμίαι μεταξὺ τῶν τριῶν τούτων στοιχείων.

Πλεῖστοι τῶν ἀρχικῶς ἐγκαταστάντων Χίων ἀπεβίωσαν, τὰ δὲ τέκνα αὐτῶν μετενάστευσαν εἴτε εἰς Τουρκίαν εἴτε εἰς τὴν Ἑσπερίαν καὶ ἡ φυλετικὴ διάκρισις ἐμειώθη κατὰ πολύ, ἔχω δὲ δι' ἐλπίδος ὅτι καὶ ταχέως θέλει ἐκλείψει.

Ἐπανερχόμενος εἰς τοὺς χοροὺς τῶν λεσχῶν, γλυκείας καὶ ἀστείας ἀναμνήσεις ἔχω αὐτῶν καὶ ταύτῃ τῇ στιγμῇ πραγματικῶς ἡδύνομαι γράφων ὀλίγα σχετικά.

Τὸ πρῶτον οἴκημα τὸ χρησιμεῦον διὰ τὴν Χιακὴν λέσχην, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθον, ἦτο τὸ ἄνωθεν τοῦ φαρμακείου τοῦ Βοτάρου (Botaro), Ἰταλοῦ τότε ἐκεῖ ἰατροῦ, ἔχοντος καὶ φαρμακεῖον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι δὲ τὸ οἴκημα ἐκεῖνο ἦτο καὶ ἰδιοκτησία του, καὶ μοὶ ἐφαίνετο μεγαλοπρεπὲς μέγαρον.

Ὁπόταν μετὰ παρέλευσιν εἰκοσαετίας καὶ πλέον ἐπεσκέφθην τὴν Σῦρον καὶ εἶδον τὸ αὐτὸ οἴκημα ὡς δευτεροβάθμιον ξενοδοχεῖον, ἐνόησα πόσον αἱ παιδικαὶ ἐντυπώσεις μεγαλοποιοῦσι καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα.

Ἡ ἐπίπλωσις τῆς λέσχης, ἡ ὁποία τότε μοὶ ἐφαίνετο πολυτελής, συνίστατο εἰς τραπεζάκια ξύλινα χρωματισμένα, καθίσματα ψιάθινα καὶ ἀνάκλιντρα, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι προήρχοντο ἐκ τῆς Μασσαλίας «λουστρᾶτα», ἐνῷ τῶν λοιπῶν καφενείων ἦσαν πράσινα χρωματιστὰ εὐτελοῦς ποιότητος. Παραπετάσματα καὶ τάπητες ἦσαν ἄγνωστα. Ἡ θέρμανσις τῆς αἰθούσης ἐγίνετο διὰ τῶν ἑστιῶν καὶ τῶν καπνιζομένων ἀφθόνως «τσιμπουκιῶν».

Οἱ συνδρομηταὶ ἐπλήρωνον 60 δραχμὰς ἢ μᾶλλον «σφάντζικας» ἐτησίως, εἶχον ὡς διασκεδάσεις τὸ ἀναγνωστήριον πλῆρες ἐφημερίδων... τριῶν ἢ τεσσάρων, ὅλων ἑλληνικῶν: «Ταχύπτερος φήμη», «Ἀθηνᾶ» κ.λ.π. Ἡ «Ἀμάλθεια» τῆς Σμύρνης ἦτο τὸ μόνον φύλλον ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κατὰ τὸ 1840. Μόνον κατὰ τὸ 1843 ἐγένετο ἡ θυσία τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ «Sémaphore de Marseille», τῆς ἑβδομαδιαίας ἐκδόσεως.

Ἐκτὸς τοῦ ἀναγνωστηρίου διεσκέδαζον οἱ συνδρομηταὶ καὶ εἰς τὸ ἓν καὶ μόνον καὶ τοῦτο ἀρχαϊκώτατον σφαιριστήριον. Κυρία διασκέδασις ἦτο ἡ τοῦ χαρτοπαιγνίου τῆς ἀρχαϊκῆς «κοντζίνας» καὶ τῆς «πρέφας» μὲ «καπίκια», ὄχι δηλαδὴ μὲ χρήματα, ἀλλὰ δι' ἑνὸς συστήματος, καθ' ὃ ὁ εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων παιζόντων ἐπλήρωνεν ἐπὶ τέλους τοὺς καφέδες ἢ τὰ γλυκὰ τῶν τριῶν ἄλλων. Τὸ χαρτοπαίγνιον μὲ χρήματα ἐν τῇ λέσχῃ ἀπηγορεύετο δι' ὅλου τοῦ ἔτους καὶ μόνον κατὰ τοὺς χοροὺς αὐτῆς

ἐπετρέπετο. Ἐγὼ διεσκέδαζα πλειότερον τῶν παιζόντων, διότι καθήμενος συνεχῶς πλησίον τοῦ παίζοντος «κοντζῖναν» πατρός μου ἔτρωγα ἢ ἀπεκόμιζα τὰ εἰς γλυκὰ κέρδη του.

Δύο ἢ τρεῖς χοροὶ ἐδίδοντο κατὰ τὰς Ἀπόκρεως δι' ἐράνων τῆς Λέσχης καὶ εἷς ἢ δύο δι' ἐράνων τῆς νεολαίας τῶν συνδρομητῶν.

Οἱ χοροὶ οὗτοι ἦσαν τὸ μέγα συμβὰν τῆς Σύρου, δι' ὅλον τὸ ἔτος. Ἐκεῖ *ἔδιδε καὶ ἔπαιρνεν* ἡ πολυτέλεια τῆς περιβολῆς τῶν κυριῶν καὶ ἡ κομψότης τῶν νέων. Ἐκεῖ ἐπεδεικνύετο ἡ ἐφαρμογὴ τῆς «μόδας». Ἐκεῖ ἀνεπτύσσοντο οἱ ἔρωτες. Ἐκεῖ τέλος παρείχετο ὕλη «γλωσσιᾶς» δι' ὅλον τὸ ἔτος, καταναλισκομένων ὅλων τῶν ἀπὸ τροφῆς οἰκονομιῶν, περὶ ὧν ἀνέφερα συμφώνως πρὸς τὸ Χιακὸν ῥητόν: «*ἡ κοιλιὰ τρῦπες δὲν ἔχει*», ἤτοι ὅ,τι φορεῖς φαίνεται, ὅ,τι ἔφαγες εἶναι ἀόρατον.

Τὸ περιέχον ἐν τούτοις, ἀναλόγως τῆς πολυτελοῦς περιβολῆς καὶ κομψότητος, δὲν παρήλλασσε πολὺ τῆς συνήθους ἁπλότητος. Διὰ τὸν φωτισμὸν προσετίθεντο κηρία προσαρτώμενα εἰς κηροπήγια κρεμάμενα εἰς τοὺς τοίχους καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς αἰθούσης, στολισμένα διὰ κλάδων καὶ φύλλων δάφνης καὶ μυρσίνης καὶ τίποτε ἄλλο. Τὰ ἀναψυκτικὰ αὐτὰ ἐπληρώνοντο παρ' ἑκάστου προσερχομένου εἰς τὸ κυλικεῖον εἴτε μετὰ τῆς «δάμας» του εἴτε μόνου. Ὥστε ἡ Κυρία ἡ μὴ ἔχουσα πέρασιν ἐκινδύνευε νὰ ὑποφέρῃ ἀπὸ δίψαν ἐπὶ ὥρας, μέχρις οὗ εὕρῃ τὸν σύζυγον ἢ τὸν συγγενῆ νὰ τῆς προσφέρῃ ἔστω καὶ ὕδωρ.

Ἐν μιᾷ γωνίᾳ τῆς αὐτῆς αἰθούσης τοῦ χοροῦ ἐγκαθίστατο καὶ τὸ χαρτοπαίγνιον. Ἤκουέ τις διαρκῶς τὸν θόρυβον τῶν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν κυκλοφορούντων ταλλήρων, κἄποτε δὲ Κύριος ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ χαρτοπαιγνίου ὅπως χορεύσῃ ἄφινε τὰ τάλληρα νὰ ἠχοῦν εἰς τὰ θυλάκιά του ὄχι πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ «νοστιμιάν». Τοιοῦτον ἐνθυμοῦμαι τὸν Μιχαὴλ Σαλβᾶγον, τὸν καὶ *Ταλλαρᾶν* ἐπιλεγόμενον τότε, νέον πλούσιον ἐκ πατρικῆς κληρονομίας, ὄχι εὔμορφον, ἀλλ' εὐχάριστον, πνευματώδη, ἀστεῖον, ἀφελῆ, μὴ ἔχοντα δὲ τότε ἢ μόνον τὸ ἐλάττωμα (ἂν θεωρηθῇ ἐλάττωμα) τοῦ συνεχῶς ἐρᾶσθαι.

Ὅλων τῶν δεσποινίδων τὰ βλέμματα ὅταν ἐχόρευε προσηλοῦντο ἐπ' αὐτοῦ, ἐμοῦ δ' ἐκίνει τὸν ἀπόλυτον θαυμασμόν.

Ὁ χορὸς ἤρχιζε μὲ τὴν «*πολωνέζαν*», εἶδος χορευτικοῦ περι-

πάτου, εἰς ὃν προεπορεύοντο οἱ παρήλικοι Κύριοι μετὰ τῶν παρηλίκων Κυριῶν, ἢ ἂν ὄχι ὅλως παρηλίκων, μητέρων τῶν δεσποινίδων χορευτριῶν, αἵτινες ἀπεῖχον τοῦ χορεύειν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι κατὰ τὴν «πολωνέζαν» παρετηροῦντο καὶ ἐσχολιάζοντο αἱ γενόμεναι τιμητικαὶ διακρίσεις τῶν Κυριῶν ὑπὸ σημαινόντων προσώπων. «Τίς ἐσήκωσε τὴν δεῖνα ἢ δεῖνα Κυρίαν εἰς τὴν πολωνέζαν»· π. χ. ὁ δήμαρχος, ὁ διοικητής, οἱ πρωτεύοντες τῶν μεγαλεμπόρων, οἱ καὶ συνήθως διατελοῦντες ἔφοροι τῆς λέσχης καὶ οὕτω καθεξῆς. Τοῦτο παρηκολουθεῖτο μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὰς δυστυχεῖς ἐκείνας, αἵτινες εἶχον τὴν τύχην *νὰ μὴ σηκωθῶσιν οὔτε εἰς τὴν πολωνέζαν*. Ἔμενον καρφωμέναι εἰς τὴν «ψάθαν» τῶν καθισμάτων, θεώμεναι τοὺς παρελαύνοντας μετ' εὐνοήτου πικρίας καὶ δυσθυμίας, προβλέπουσαι δὲ καὶ τὴν δίψαν, τὴν ὁποίαν θὰ ὑπέφερον κατὰ τὸ διάστημα τῶν χορῶν, οὐδενὸς προσερχομένου νὰ τὰς συνοδεύσῃ καὶ ταῖς προσφέρῃ «ἐξ ἰδίων δαπανῶν», ὡς προείρηται, ἀναψυκτικόν τι ἢ ἐνδυναμωτικὸν καὶ χορταστικόν.

Διότι ἐκτὸς τῶν ἀναψυκτικῶν ἀπὸ λεμονάδας, σουμάδας κλπ. ὑπῆρχον ἐν τῷ κυλικείῳ καὶ τὰ «Γλικώτερα γλυκά», ἤτοι «μπακλαβᾶς», «τρίγωνα», «κουραμπιέδες», «γαλακτομπούρεκα», «ἀμυγδαλωτὰ» καὶ λοιπὰ παραπλήσια τῆς τότε ἐποχῆς.

Μετὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον παρουσιάζετο καὶ ἡ σοκολάτα, θεωρουμένη τότε πολυτελέστατόν τι. Ἐπειδὴ ἀνέφερα τὴν σοκολάταν, αἰσθάνομαι διάθεσιν ν' ἀφηγηθῶ ἓν ἀστεῖον ἐπεισόδιον τῆς ἡλικίας μου ἐκείνης.

ΙΑ΄

Ἤμην δωδεκαετὴς περίπου καὶ ἀπὸ δύο ἐτῶν ἤδη ἤκουα τὰ τῶν χορῶν, τὰ πρὸ καὶ μετά, καὶ ἔβλεπον τὴν μητέρα μου ἐνασχολουμένην εἰς τὰ τῆς περιβολῆς αὐτῆς καὶ τῆς μεταβάσεως εἰς τοὺς χοροὺς καὶ ἤκουον κατὰ τὰς μετέπειτα ἡμέρας, ὁπότε τινὲς τῶν φίλων αὐτῆς συνήρχοντο παρ' ἡμῖν εἰς «ἀπογευματινήν», τὰ περὶ τοῦ τελευταίου χοροῦ λεγόμενα, τὰς περιγραφὰς καὶ τὰς σημειώσεις τῆς τουαλέττας τῆς μὲν ἢ τῆς δέ, τοὺς ψιθύρους περὶ ἐρώτων τοῦ μὲν καὶ τῆς δὲ κ.λ.π., ὥστε ζωηρότατα ἐπεθύμησα καὶ ἐγὼ νὰ παραστῶ εἰς ἕνα τοιοῦτον

χορὸν καὶ ἐξέφρασα πρὸς τὴν μητέρα μου τὴν ἐπιθυμίαν μου. Ἐκείνη ἐξεπλάγη καὶ μοὶ εἶπε:

— Τὰ παιδιὰ δὲν πηγαίνουν εἰς τοὺς χοροὺς καὶ νὰ μὴ τὸ ξαναειπῇς!

Πραγματικῶς δὲ ἐγνώριζον ὅτι ἀπεκλείοντο τῶν χορῶν ὄχι μόνον τὰ παιδία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔφηβοι ἀκόμη καὶ οἱ μὴ χειράφετοι νέοι. Μοὶ προσέθεσεν ἡ μήτηρ μου:

— Καὶ ποίου ἄλλου παιδὶ ἐφάνη εἰς τὸν χορὸν ὥστε νὰ φανῇς καὶ σύ;

Ἐγὼ ὅμως τὸ enfant gâté δὲν εἶχα συνηθίσει εἰς ἀρνήσεις· ἐπέμεινα, ἐδάκρυσα, προσεποιήθην τὸν ἀδιάθετον ὡς ἐκ τῆς λύπης μου καὶ οὐδόλως μετεπειθόμην ἀκούων τὴν μητέρα μου ἀποφασίσασαν νὰ μὴ πηγαίνῃ εἰς τὸ ἑξῆς εἰς χορούς, οὔτε τὸν πρεσβύτερόν μου ἀδελφὸν συμβουλεύοντά με «νὰ ἔλθω εἰς τὸν ἑαυτόν μου καὶ νὰ μὴ στενοχωρῶ τὴν μητέρα μου».

Ὁ πατήρ μου ὀξύθυμος, ἀλλ' ἀγαθώτατος κατὰ βάθος, δὲν εἶχε λάβει γνῶσιν τῶν διατρεχόντων, ἐδέησεν ὅμως νὰ καταφύγουν εἰς τὴν αὐστηρότητά του διὰ «νὰ μοῦ κόψῃ τὸν βῆχα». Παραδόξως ἐκεῖνος ἀκούσας τὸ συμβαῖνον ἐν ἀπουσίᾳ μου, (ἐγὼ δὲ τὸ ἔμαθον ἐξ ὑπηρετρίας μαύρης ἐκχριστιανισθείσης ὀνόματι Μαρίας, ἥτις μεγίστην δι' ἐμὲ εἶχεν ἀδυναμίαν), ἀντὶ νὰ θυμώσῃ ἐμειδίασε καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα μου. «Ἄφες νὰ ἴδωμεν ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνῃ».

Ἐν συντόμῳ, τὴν παραμονὴν τοῦ προσεχοῦς χοροῦ ἐμοῦ παρόντος εἶπε πρὸς τὴν μητέρα μου:

— Ἄϋριον νὰ πάρῃς μαζί σου τὸν Ἀνδρίκον εἰς τὸν χορόν· σὰν μελαγχολικὸς μοῦ φαίνεται καὶ ἐζήτησα ἔκτακτον ἄδειαν ἀπὸ τὴν ἐφορίαν νὰ ἔλθῃ μαζί μας νὰ μείνῃ ὀλίγην ὥραν εἰς τὸν χορὸν καὶ νὰ διασκεδάσῃ.

Οὕτω τὴν ἑπομένην ἡ ἐπιμονή μου ἐνίκα καὶ μετέβαινον εἰς τὸν χορὸν τῆς λέσχης μετὰ τῶν γονέων μου καὶ ἔβλεπον μετ' ἐκστάσεως τὴν κατάφωτον αἴθουσαν, τοὺς χορευτὰς καὶ χορευτρίας καὶ τέλος τὸ χαρτοπαίγνιον «μὲ τάλληρα καὶ φλουριά...» Ζωηρότατα δὲ μένει ἐντυπωμένη εἰς τὴν μνήμην μου ἑκάστη λεπτομέρεια τοῦ σήμερον λογισθησομένου μετριωτάτου ἐπαρχιακοῦ ἐκείνου χοροῦ.

Οἱ φίλοι τοῦ πατρός μου μὲ ἐπεριποιοῦντο πολυειδῶς, μοὶ προσέφερον ἀναψυκτικά, ἀλλ' ἐγὼ οὔτε ἐδίψων, οὔτε ἐπείνων. Ἔβλεπα!! Κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἠσθάνθην εἰς τὸν παιδικόν μου στόμαχον ἀπαιτήσεις τινὰς καὶ ἐδέχθην τὴν πρότασιν φίλου τινὸς νὰ μὲ «τρατάρῃ» κάτι τι. Οὗτος μοὶ προσέφερε τὸ δαπανηρότερον «*τρατάρισμα*», ποτήριον «σοκολάτας» *μὲ βούτημα παντεσπάνιας*.

Ὑπὲρ τὰ 50 ἔτη παρῆλθον καὶ δὲν ἐνθυμοῦμαι ἔκτοτε νὰ ἐγεύθην τι, τὸ ὁποῖον νὰ μοὶ παρεῖξε τοσαύτην ἡδονήν! Τὸ ρόφημα μοὶ ἐφάνη ἐκτάκτως γευστικὸν καὶ ἅμα ἐτελείωσα, ἔδραμον πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ λησμονῶν ὅτι εὑρίσκομαι μεταξὺ πολυπληθοῦς ὁμηγύρεως, ἐφώναξα:

— Μητέρα, ἤπια σοκολάταν!

Ἐκείνη δὲν εὗρισκε τρόπον νὰ καταπραΰνῃ τὸν ἐνθουσιασμόν μου.

ΙΒ΄

Ἄλλη διασκέδασις τῶν νέων, καὶ τῶν γερόντων ἀκόμη, ἦτο ἡ κατὰ τοὺς μῆνας Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον κυρίως κυνηγεσία τρυγόνων καὶ ὀρτύγων. Ἑκατοντάδες κυνηγῶν ἐξήρχοντο κατὰ Κυριακήν, μὴ ἐξαιρουμένων οὔτε τῶν ἐφήβων μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου, οἵτινες καὶ κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἕνεκα τῶν διακοπῶν τῶν μαθημάτων ἐξήρχοντο εἰς κυνηγεσίαν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἐξήρχοντο οἱ υἱοὶ τῶν πατέρων ἐκείνων, οἵτινες ἠδύναντο νὰ παρέξωσιν εἰς τοὺς υἱούς των ὅπλον, τοῦ ὁποίου τὸ τίμημα δὲν ὑπερέβαινε τὰς 40 ἕως 60 παλαιὰς δρχ. Τὰ δίκαννα ὅπλα ἐθεωροῦντο τότε πρᾶγμα ἐκτάκτως πολυτελές.

Ἦμην εἰς τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ὅτε πρῶτον ἠκολούθησα ἄνευ ὅπλου τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Λ. Ράλλη Σωκράτην, συμμαθητήν μου, εἰς κυνηγεσίαν «κεφαλάδων». Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ γονεῖς μου εὗρον ἄλλο μαρτύριον. Ἐζήτουν «τουφέκι» καὶ «ἄδειαν ὁπλοφορίας» πρὸς κυνηγεσίαν.

Καὶ πάλιν ἀντιστάσεις ἐκ μέρους των περὶ τοῦ ὅτι ἡ αἴτησίς μου εἶναι παράλογος καὶ παράνομος, τοῦ νόμου μὴ ἐπιτρέποντος ὁπλοφορίαν εἰς παιδία. Ἀπεκρίθην ὅτι «παιδὶ δὲν εἶναι μαθητὴς πρώτης τάξεως τοῦ Γυμνασίου!!».

Ἤρχισα τὴν ἰδίαν τακτικὴν τῆς εἰσόδου μου εἰς τοὺς χοροὺς καὶ δὲν εἰξεύρω πῶς ἀπέκτησα ἄδειαν ὁπλοφορίας καὶ ἓν ὅπλον, ἀλλ' ὅπλον γελοῖον, ἀνάλογον ἄλλως τε τοῦ ἀναστήματός μου.

Συνώδευον πάντοτε ἐξερχόμενος πεπειραμένον κυνηγόν, ὅστις μ' ἐπέβλεπε καὶ μ' ἐδίδασκε. Κατ' οὐσίαν περιωριζόμην εἰς τὸ νὰ περισυλλέγω τὸ θήραμα καὶ συνεχῶς νὰ βοηθῶ εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ μεσημβρινοῦ προγεύματος ἐντὸς κήπου ἀπὸ τοὺς καλουμένους ἐκεῖ «Ποτιστικά», οἱ ὁποῖοι μόνον σῦκα καὶ σταφυλὰς παράγουσιν ἐξαιρέτου ἄλλως τε ποιότητος, ὧν ἐποιούμεθα χρῆσιν ἀδαπάνως ἀπόντος τοῦ ἰδιοκτήτου, κατοίκου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἄνω Σύρου.

Μεγίστην θραῦσιν εἰς τὰ «Ποτιστικὰ» αὐτὰ ἐπέφερον οἱ κυνηγοὶ ἀριθμούμενοι, ὡς εἶπον, κατὰ ἑκατοντάδας, πρὸς ζημίαν τῶν ἰδιοκτητῶν, καὶ πολλάκις συγκρούσεις συνέβαινον καὶ συμβαίνουν νομίζω ἀκόμη καὶ σήμερον. Διότι ἡ ἀγροτικὴ ἀστυνομία ἐχώλαινε καὶ χωλαίνει οὐ μόνον ἐν Σύρῳ, ἀλλὰ καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα....

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὁ Σωκράτης Ι. Ράλλης ἐκάθισε πλησίον μου κατὰ τὴν ὥραν τῆς παραδόσεως καὶ συχνὰ πυκνὰ ἀνέσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του ὡρολόγιον διὰ νὰ λογίζῃ δῆθεν τὴν παρερχομένην ὥραν τοῦ μαθήματος. Παρετήρησα τὸ πρωτοφανὲς διὰ μαθητὴν περίπου τῆς ἡλικίας μου — λέγω περίπου διότι ἦτο κατὰ 3 ἢ 4 ἔτη πρεσβύτερός μου — καὶ ἀπεφάσισα νὰ ἀποκτήσω καὶ ἐγὼ ὡρολόγιον.

Μετὰ τὸ μάθημα μετέβην πρὸς τὴν μητέρα μου καὶ ἐδήλωσα τὴν ἀπαίτησίν μου ταύτην. Ἐκείνη ἀπεκρίθη μὲν «ἄλλα πάλιν», ἀλλὰ διεῖδον ὅτι δὲν εὗρε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς αἰτήσεώς μου ἀδύνατον. Ἐπρόσθεσε μόνον:

— «Ὁ Γιῶργος ἀκόμη δὲν ἔχει ρολόγι καὶ θέλεις σὺ πρὸ τοῦ μεγαλιτέρου σου ἀδελφοῦ;

— Πάρετέ του καὶ αὐτοῦ, ἀπεκρίθην.

Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ πρώτη ἔφοδός μου μετὰ τῆς σταθερᾶς ὅμως ἀποφάσεως νὰ ἐπαναλάβω αὐτὴν ἐντονωτέραν ἐν ἀνάγκῃ.

Μετά τινας ἡμέρας ὅμως παρείχετο εἰς τὸν ἀδελφόν μου ὡρολόγιον διὰ νὰ τηρηθοῦν οἱ τύποι καὶ ἐκ τούτου διεῖδον ὅτι ἐπλησίαζε καὶ ἡ ἰδική μου σειρά.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἐπὶ ποίᾳ προφάσει—ἴσως ἐπιδόσεώς μου εἰς μάθημά τι—ἀπέκτησα καὶ ἐγὼ ὡρολόγιον καὶ μάλιστα χρυσοῦν.

Ἦτο ἡμέρα Κυριακή, ἐκρέμασα τὸ ὡρολόγιον ἀπὸ ἀρκετὰ ὀγκώδους κορδονίου καὶ συνοδεύόμενος ὑπὸ συμμαθητοῦ μου τινὸς ἐξῆλθον εἰς περίπατον πρὸς τὴν Ἄμμον, φανταζόμενος ὅτι ὅλων ἐκεῖ τῶν περιδιαβαζόντων τὰ βλέμματα συνεκεντροῦντο εἰς τὸ κορδόνιον τοῦ ὡρολογίου μου!

Μεταξὺ ἄλλων παρετήρησα μακρόθεν τὸν ἀδελφόν μου συμπεριπατοῦντα μετά τινος συμμαθητοῦ αὐτοῦ καὶ ἐβάδισα πρὸς αὐτούς. Ἅμα τοὺς ἐπλησίασα, ἤκουσα τὸν συμπεριπατητὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου λέγοντά μοι: «Τί ὥραν ἔχετε;» Ἐγὼ δὲ σοβαρώτατα ἀπέσυρα ἐκ τοῦ κόλπου μου τὸ ὡρολόγιον καὶ εἶπον τὴν ὥραν. Ὕστερον ἐσκέφθην ὅτι ὁ ἀγαθώτατος ἀδελφός μου προειδοποίησε τὸν συμμαθητήν του καὶ ὑπέδειξε τὸν τρόπον τοῦ νὰ μοὶ παρέξῃ τοιαύτην εὐχαρίστησιν.

Καϋμένα χρόνια!! ποῦ εἶσθε; ποῦ αἱ illusions σας ἐκεῖναι; ποῦ αἱ ἐλπίδες σας; ποῦ οἱ τόσῳ μέτριοι πόθοι σας; Δὲν λέγω: ποῦ ἡ ὑγεία σας; Τώρα εἶμαι ὑγιέστερος ἢ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, διότι μόλις κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἔναρξιν τοῦ σταδίου μου ἤρχισα νὰ αἰσθάνωμαι ἀκμαιοτάτας τὰς σωματικάς μου δυνάμεις χάρις τῷ Θεῷ καὶ εὐτυχῶς, διότι εἶχον ἀνάγκην ὑγείας διὰ τὴν βιοτικὴν πάλην!

Ἕπεται συνέχεια

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κοινοῦ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ βασιλευομένην χώραν, καὶ ἐκέντησε τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως γνωρίσῃ ἀκριβῶς τὰ τῆς παρούσης πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ Ἰταλικοῦ Ἔθνους. Διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν ἐπίκαιρον καὶ σκόπιμον τὴν συνοπτικὴν μετάφρασιν ἄρθρου τοῦ Paul Louis, δημοσιευθέντος πρό τινος εἰς τὸν Mercure de France καὶ ἀπεικονίζοντος διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων τὴν ἀναγεννωμένην Ἰταλίαν.

Σ. τ. Σ.

Η ΑΝΑΓΕΝΝΩΜΕΝΗ ΙΤΑΛΙΑ

Ἡ Ἰταλία ἀπό τινων ἐτῶν παρέχει μεγαλοπρεπὲς θέαμα ἀνορθώσεως, ἀναγεννήσεως, οἰκονομικῆς καὶ διανοητικῆς ἀκμῆς. Δὲν περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐθνῶν μόνον διὰ τοῦ πλουσίου προϋπολογισμοῦ της, διὰ τῶν ἀρτίων κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐξοπλισμῶν· μέγα ἔθνος τὴν δεικνύει ὅτι εἶναι καὶ ἡ ἀξία τῶν προϊόντων καὶ τῶν ἀνταλλαγῶν αὐτῆς. Ἀνίσως δὲ τὸ κεφάλαιον ἐπιφέρει καὶ ἐνταῦθα τὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα πανταχοῦ ἀναφαίνονται, ἀνίσως προκαλεῖ ὀξὺν πυρετόν, καταθλίβει τὰ πλήθη, γαλβανίζει ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν πρωτοβουλίαν, γεννᾷ πολιτικὴν διαφθοράν, εἰσδύουσαν βαθμηδὸν διὰ μέσου ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων, ἀφ' ἑτέρου προκαλεῖ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀκτημόνων, ἐξ ἧς προσδοκᾶται τελειωτική τις μεταρρύθμισις.

Ἡ «Νέα Ἰταλία» τῆς χθὲς ἐξέπληξε τὸν κόσμον μὲ τὰ τολμήματά της καὶ μὲ τὴν λάμψιν τοῦ ἰδανικοῦ της. Ἡ σημερινὴ «Νέα Ἰταλία» δὲν εἶναι πλέον συνεταιρισμὸς μυστικῶν κομιτάτων, σύμπλεγμα ἀνθρώπων ἐργαζομένων διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν πατρίδα των ἀπὸ ξένον κατακτητὴν καὶ ἀπὸ φεουδαρχικὰ συστήματα. Εἶναι λαὸς ὅστις ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ, ὡς οἱ ἄλλοι λαοί, νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὰς ἔξωθεν βιομηχανικὰς κηδεμονίας, νὰ δημιουργήσῃ πλοῦτον, διὰ νὰ τραφῇ ἐπαξίως ἐξ αὐτοῦ.

Ἡ γῆ τῆς τέχνης, τῶν ἀπαραμίλλων τοπίων, τῶν ποιητικῶν

παραδόσεων, τείνει νὰ μεταβληθῇ εἰς γῆν ἐργοστασίων καὶ καρποφόρου ἐργασίας. Ἡ ὥρα ἐγγίζει, καθ' ἣν δὲν θὰ δύναται κανεὶς ἠρέμα νὰ ῥεμβάζῃ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Κολοσσαίου, καθ' ἣν ὁ ὁρίζων τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως θὰ φωτισθῇ ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολίαν τῶν ὑψηλῶν καμίνων. Τὸ ἀσθματικὸν φύσημα τοῦ ἀτμοῦ διακόπτει τὴν σιωπὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ θορυβώδης σταθμὸς δεσπόζει τῆς μονῆς τοῦ Κασσίνου. Τοιαύτη ἡ ἱστορία τῆς διηνεκῶς ἀνακαινιζομένης ἀνθρωπότητος. Ἀφοῦ κατέκτησε τὴν βόρειον καὶ τὴν κεντρῴαν Εὐρώπην τὸ κράτος τῆς βιομηχανίας ἐξετάθη ἐπὶ τῆς Λατινικῆς Μεσημβρίας, καὶ τῶν νοτίων, ἐκνευρισμένων ὡς ἐκ τοῦ κλίματος αὐτῶν, χερσονήσων. Ἡ Ἱσπανία εὗρεν, εἰς τὴν Καταλωνίαν καὶ εἰς τὴν Βισκαΐαν, ἑστίας ἀνακαινίσεως. Οἱ λαοὶ τοῦ Αἵμου προσεχώρησαν εἰς τὴν ζωήν, καὶ ἡ Ἰταλία, κατὰ τὰ δύο τρίτα, ἀπέρριψε τὸν θανάσιμον ὕπνον, τὸν βαρύνοντα ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν της, ἀφ' ὅτου ἐξηφανίσθησαν αἱ δημοκρατίαι της.

Ἡ Ἰταλία ἐκινήθη πολὺ βραδύτερον. Ἀπέκτησε τὴν ἑνότητά της, καθ' ἣν ὥραν καὶ ἡ Γερμανία ὁμοίως κατέκτα τὴν ἐθνικήν της ἑνότητα· καὶ ὅμως παρῆλθε πλέον ἢ τέταρτον αἰῶνος, χωρὶς νὰ παράσχῃ σπουδαῖόν τι σημεῖον τῆς ἐνεργείας της. Ὅτε ἀπέσεισε τὴν νάρκην, ἐστράφη ἐν ἀρχῇ πρὸς τὰς τύχας τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς· ἡ πολιτικὴ αὕτη ἐκολάκευε τὴν ματαιοδοξίαν της, ἀλλ' ἀτελῶς ὅλως καὶ ἀορίστως διέβλεπε τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη. Ὁ ἄνθρωπος, ὅστις τὴν ἐκυβέρνα μὲ θέλησιν, ὁ δικτατωρικὸς καὶ οἱονεὶ ἀπολυταρχικὸς Κρίσπης δὲν ἐνδιεφέρετο σχεδὸν διὰ τὰ πρακτικὰ σχέδια καὶ διὰ τὰ κοινωφελῆ ἔργα. Ὁ μελεπήβολος οὗτος, ὡς πάντες οἱ τῆς φυλῆς του, πολιτευτής, ὁ ἀποβλέπων εἰς τὸν σκοπόν, χωρὶς νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν μέσων, ὠνειροπόλει γιγάντειόν τι κράτος, δι' οὗ ἤθελεν ἀναζήσῃ ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία. Οὐδέποτε ἐξέθεσε σαφῶς τὰς συγκεχυμένας βλέψεις του. Ἀλλ' αὗται ἐνεψύχωναν πᾶσαν πρᾶξίν του. Ἐχρειάζετο ἐξωτερικὰς κτήσεις, πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ φιλοπολέμου αἰσθήματος τῆς Ἰταλίας, ἥτις ποτὲ δὲν εἶχε νικήσει διὰ τῶν ὅπλων. Ἐὰν ἤθελεν ἐπιτύχῃ ἡ κατὰ τῆς Ἀβησσυνίας ἐκστρατεία, τότε, μὲ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἐπιτυχίας, θὰ ἔστρεφε τοὺς πόθους του πρὸς τὴν Δυτικὴν ἢ πρὸς τὴν

Ἀνατολικὴν Εὐρώπην, θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Γαλλίας, θὰ προσέβαλλε τὴν Αὐστρίαν, καὶ θὰ προσήλωνεν εἰς τὸ στέμμα τῆς Σαβοΐας ἀλβανικόν τι κειμήλιον. Δύο μεγάλα ρεύματα ἐπικρατοῦν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλικῆς Χερσονήσου· τὸ τῆς λατινικῆς ἐπεκτάσεως καὶ τὸ τῆς γαλατικῆς ἢ γερμανικῆς εἰσβολῆς. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου ἐφαντάσθη, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν λεγεῶνα τοῦ Καίσαρος καὶ νὰ εὐρύνῃ διὰ τῆς βίας τὰ φυσικὰ σύνορα τοῦ βασιλείου. Ἀντὶ νὰ προσοικειώσῃ τοὺς πόρους τῆς χώρας πρὸς κανονικόν τι τέλος, καθιστῶν ἐνεργοὺς τὰς παραγωγικάς της δυνάμεις, ἐξετροχίασε ταύτας πρὸς τὴν στρατοκρατίαν. Συνετρίβη κατὰ τῆς ἀντιστάσεως τῆς Αἰθιοπίας. Τὸ ἔθνος, ταπεινωθὲν ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀνακοπείσης τῆς ὁρμῆς του, ὑπέστη σκληρὰν δοκιμασίαν ὡς ἐκ τούτου.

Πρέπει σήμερον νὰ ἐννοήσῃ τὸ Ἰταλικὸν ἔθνος ὅτι ἡ καταστροφὴ ἐκείνη ἤξιζε κατ' οὐσίαν περισσότερον ἢ θρίαμβος. Ἂν ἐπραγματοποίει ἐπί τινα χρόνον ὁ Κρίσπης τὸ πρόγραμμά του, θὰ ἐσπατάλα μὲ ἴσην ζέσιν τὸ δημόσιον χρῆμα καὶ θὰ ἐστείρωνεν, ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνου, λαὸν παρασυρόμενον εἰς κούφας ἐπιχειρήσεις. Τὸ ἐπεισόδιον τῆς Ἀδούης διεφύλαξε τὴν Χερσόνησον ἀπὸ χειρότερα. Δὲν διετήρησε τὸ Βεναδὶρ καὶ τὴν Ἐρυθραίαν, ἀλλ' ἠδυνήθη νὰ ἀναπετάσῃ τὴν σημαίαν της ἐπὶ ἄλλου ἐδάφους. Ἐσκέφθη ἔκτοτε, ἀποδιώκουσα τὰς χιμαίρας, τὴν μεγαλομανίαν καὶ τὴν αἰσθηματικὴν παραπλάνησιν, νὰ ἐγκλιματίσῃ εἰς τὴν γῆν της τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ νὰ περισώσῃ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ περισωθῇ ἐκ τῆς γεωργίας. Παρετήρησεν αἴφνης ὅτι ἡ μᾶλλον ἐπείγουσα καὶ ἡ μᾶλλον λυσιτελὴς ἀποίκισις ἦτο ἡ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἀπὸ τοῦ 1898 ἔλαβε γνῶσιν τῶν φαινομένων τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, ἅτινα ἐπῆλθον διαδοχικῶς εἰς Ἀγγλίαν, εἰς Βέλγιον, εἰς Γερμανίαν, εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Ἡ βόρειος Ἰταλία κατέστη ἡ οἰκονομικὴ ἑστία τῆς ὅλης χώρας, ὡς ἄλλοτε ὑπῆρξεν αὕτη ἡ χοάνη τῆς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος ὁ πυρήν. Ὀργανοῦντες προσφάτως οἱ Ἰταλοὶ ἐν Μιλάνῳ διεθνῆ ἔκθεσιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐγκαυχῶνται, ἐμαρτύρησαν ἀπεριφράστως ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῆς

Λομβαρδίας εἶναι ἐξ ἴσου καὶ μητρόπολις τῆς Ἰταλικῆς βιομηχανίας. Ἀνὰ μέσον τῶν εὐφόρων καὶ θαυμασίως ἀρδευομένων πεδιάδων αἱ καπνοδόχοι τῶν ἐργοστασίων ἀνυψοῦνται πυκναί. Τὸ Κόμον αὐξάνεται μετὰ καταπληκτικῆς γοργότητος. Τὸ Τουρῖνον καὶ ἡ Φλωρεντία, ἡ ὑψηλόφρων μητρόπολις τῆς παλαιᾶς Ἰταλίας καὶ τῶν καλλιτεχνῶν, ἐξοικειώθησαν πρὸς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας καὶ ἐγκατέστησαν γιγαντώδη ἐργοστάσια ἀπέναντι τῶν παλατίων των καὶ τῶν ἱστορικῶν των θόλων. Καὶ ἡ Γένουα, ἥτις ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν Μασσαλίαν, μὲ τὰς ὁσημέραι πληθυνομένας σιδηροδρομικὰς γραμμὰς καὶ προκυμαίας της, ἀρύεται τὴν ἀκμήν της ἀπὸ τὴν τεραστίαν βιομηχανικὴν ζώνην, τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετεῖ, συγκεντροῦσα τὰ ὑφάσματα καὶ τὰ πρὸς τροφὴν εἴδη ἐκ τῶν διαμερισμάτων τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Λομβαρδίας, διασκορπίζει εἰς τὴν κεντρῴαν καὶ τὴν δυσμικὴν Εὐρώπην τὸν σῖτον, τὰ ξύλα, τὰς παντοίας ἀκατεργάστους ὕλας, ὅσαι προέρχονται ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ Αἵμου, οὕτω δὲ κατέστη τὸ ἀκριβὲς μέτρον ἁπάσης τῆς ἀναπλαστικῆς δυνάμεως τῆς νέας Ἰταλίας.

Ἐξαίρεται ἡ γοργὴ αὔξησις τοῦ γερμανικοῦ ἢ ἀμερικανικοῦ ἐμπορίου, ὡς φαίνεται τοῦτο ἐκ τῶν ἐτησίων στατιστικῶν, αἱ ὁποῖαι καταρτίζονται εἰς τὴν Βασιγκτῶνα καὶ εἰς τὸ Βερολῖνον. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰταλία δὲν καταλαμβάνει ἀπό τινος ἀσήμαντον θέσιν εἰς τοὺς συγκριτικοὺς πίνακας τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως. Τὸ ἐμπόριον ἐν γένει δὲν ὑπερβάλλει μέχρις ὥρας τὰ τρία δισεκατομμύρια, ἀλλὰ δὲν εἶναι κατώτερον, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, πρὸς τὸ τῆς Αὐστρίας, ὑπερβάλλει δὲ τὸ τῆς Ρωσίας. Προσήκει δὲ νὰ σημειωθῇ ἰδίᾳ ἡ παρατηρουμένη κίνησις αὐτόθι, ἀφ' ὅτου κατέρρευσεν ἡ *Κρισποκρατία*, τουτέστιν ἀπὸ ὀκταετίας περίπου. Ἡ πρόοδος τῶν ἀνταλλαγῶν ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1905 δὲν εἶναι κατωτέρα τῶν 800.000 φράγκων. Ὀλίγα κράτη ἐν Εὐρώπῃ θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντιτάξουν ὁμοίας αὐξήσεις. Καὶ τὸ περίσσευμα τοῦτο δὲν δεικνύει τάσεις ἀνακοπῆς. Ὅλως τοὐναντίον, ἑκάστη ἑξαμηνία παρερχομένη παρέχει νέας ἐλπίδας ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων δισεκατομμυρίων, ποῖον τὸ μέρος τὸ ἀνῆκον εἰς τὰς βορεινὰς καὶ ποῖον εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρ-

χίας; Εὐνόητον, ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν καταμερισμὸν τοῦ ποσοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο κατ' ἀνάγκην ἀπατηλὸν καὶ ἀστήρικτον. Ἀλλ' ἡ παρατεταμένη ἀδράνεια καὶ ἡ χρονία καχεξία τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν ἀντιτίθενται παραδόξως πρὸς τὴν δραστηριότητα τοῦ Πεδεμοντίου, τῆς Λομβαρδίας, τῆς Λιγουρίας, τῆς Τοσκάνης.

Αἱ κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις, αἱ ἀγορεύσεις τῶν ὑπουργῶν, τὰ εἰδικὰ περιοδικὰ ἀφθονοῦν εἰς δηλώσεις καὶ εἰς τεκμήρια, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀντίθεσιν, ἤ, ἀκριβέστερον, πρὸς τὸν ἀνταγωνισμὸν τοῦτον. Ὁ Βορρᾶς περιφρονεῖ τὴν Μεσημβρίαν, καὶ αὕτη ἀνταποδίδει τὴν καταφρόνησιν μετὰ πικρίας. Ἡ ἀντιζηλία τῶν ἐπαρχιῶν ἐκδηλοῦται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐντονώτατα. Ὁσάκις συγκροτεῖται νέον Ὑπουργεῖον, πρέπει τὰ τοπικὰ στοιχεῖα νὰ συγκερασθοῦν ἐπιτηδείως. Ὁ ὑποδεικνυόμενος πρωθυπουργὸς ὀφείλει, παρὰ τὸν Λομβαρδὸν καὶ τὸν Βενετόν, νὰ ὑποδείξῃ τὸν Καλαβρὸν καὶ τὸν Σικελόν. Πολλὰ ὑπουργεῖα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σχηματισθοῦν, διότι αἱ ἐκ μεσημβρίας ὁμάδες, στενῶς συνηγμένοι, παρ' ὅλας τὰς διαφορετικὰς ἀποχρώσεις αὐτῶν, ἐφρόνουν ὅτι τὸ Πεδεμόντιον καὶ ἡ Λιγουρία ἐνέμοντο τὰ χαρτοφυλάκια. Πολλαὶ δὲ κυβερνητικαὶ κρίσεις προεκλήθησαν ἐκ τοπικῶν ἀντιπολιτεύσεων, τοσούτῳ μᾶλλον σφοδρῶν καὶ ἐπιμόνων, καθ' ὅσον ἡ πολιτικὴ εἰς τὴν Ἰταλίαν, περισσότερον ἢ ἀλλαχοῦ, δὲν εἶναι παρὰ ἐπικερδὴς βιομηχανία.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία ἐπιβραδύνει τὴν πρόοδον τῆς ὅλης Χερσονήσου, ἀλλὰ γενικοὶ ὅροι συνετέλεσαν πρὸς τοῦτο, καὶ διαιωνίζουν καὶ ἔτι μᾶλλον ἐντείνουν τὴν κατάστασιν. Ἡ πρόοδος τῆς Σικελίας καὶ τοῦ Ὀτράντου δὲν εἶναι τόσον ἐπίφθονος, ὅσον τινὲς διατείνονται. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη δὲν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ἀνίσου καταμερισμοῦ τοῦ δημοσίου πλούτου μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τῆς Χερσονήσου. Αὐτὴ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀνισότης εἶναι ἀποτέλεσμα. Γίνεται δ' ἐπὶ μᾶλλον κατάδηλος ἐφ' ὅσον τὰ βόρεια μέρη προκόπτουν βιομηχανικῶς. Πᾶσαι αἱ ἐπαρχίαι, αἱ πρὸς νότον τῆς Φλωρεντίας καὶ τοῦ Λιβόρνου, ἀποζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας, ἢ ἐκ τῆς ἁλιείας, ἢ ἐκ τῆς ναυτιλίας. Ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον διὰ θαλάσσης συγκεντροῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὴν Γένουαν· ἡ ἁλιεία ἀποτελεῖ πρόσοδον ἀβέβαιον,

καὶ ἡ γεωργία πανταχοῦ διέρχεται κρίσιν, τὴν ὁποίαν δυσκολεύεται νὰ ὑπερνικήσῃ.

Δύναταί τις νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία θὰ προοδεύσῃ πράγματι καὶ ἂν θὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δεινῶν της. Ἐπιτρέπεται ἡ ὑποψία ὅτι τὰ μεγάλα δημόσια ἔργα, ὧν ἡ ἐκτέλεσις σχεδιάζεται νῦν, θέλουν πλουτίσῃ πολὺ περισσότερον τοὺς ἰδιώτας ἢ τὴν κοινότητα. Ὑπὲρ τὸ δέον ἀτυχεῖς ὅροι βαρύνουν ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ὥστε νὰ κατορθωθῇ ἡ ἀπαλλαγή των ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς καὶ διανοητικῆς καχεξίας, ἄνευ ριζικῆς μεταβολῆς τῆς κρατούσης καταστάσεως.

Ὁ ἀπὸ Τουρίνου εἰς Σικελίαν ταξειδιώτης ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως τὴν ὑφισταμένην διαφορὰν εἰς τὰ ἤθη, εἰς τὸν χαρακτῆρα, εἰς τὴν ἀντίληψιν. Ἐὰν οἱ σιδηροδρομικοὶ συρμοί, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν βόρειον Ἰταλίαν, δὲν βαίνουν μὲ τὴν ταχύτητα τῶν γερμανικῶν, βελγικῶν ἢ ὁλλανδικῶν ἀμαξοστοιχιῶν, ἐπιβραδύνεται ἔτι μᾶλλον ὁ δρόμος των, ἀφ' ἧς στιγμῆς διασχίζουν τὴν Ρώμην, πρὸ πάντων δὲ τὴν Νεάπολιν. Ἡ πραγματικὴ ταχύτης τῶν σιδηροδρόμων τούτων πολὺ ὑπολείπεται τῆς θεωρητικῆς, αἱ δὲ καθυστερήσεις ἀποτελοῦσι σχεδὸν κανόνα, κατὰ τοῦ ὁποίου δὲν διαμαρτύρεται κανείς. Ἡ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀνάληψις τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν δὲν ἐβελτίωσε τὴν κατάστασιν, διὰ τὴν ὁποίαν μέχρι τινὸς ἐνομίζοντο ὑπαίτιοι αἱ ἑταιρεῖαι. Πράγματι ἡ γενικὴ ὀκνότης πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μόνη ὑπεύθυνος διὰ τὰς κακὰς ταύτας ἕξεις.

Εἰς τὸ κλῖμα μέχρι τινὸς θὰ ἠδύναντο ν' ἀποδοθοῦν τὰ ἐλαττώματα ταῦτα. Ἀλλὰ τὸ κλῖμα δὲν δύναται τὰ πάντα νὰ ἐξηγήσῃ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ νομιμοποιήσῃ. Ἀπ' ἐναντίας ἡ ἀφροντιστία τῶν Νεαπολιτῶν ὡς πρὸς τὴν καθαριότητα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν οἰκιῶν των εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον καταδικαστέα, ὅσῳ θερμοτέρα εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα. Θὰ ἠπατᾶτο ὁ φανταζόμενος ὅτι ἡ πολυανθρωποτάτη πόλις τῆς Ἰταλίας μετεμορφώθη ὁλοκλήρως, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν φοβερῶν ἐπιδημιῶν, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐδεκάτισαν. Ἐδαπανήθησαν βεβαίως ὀλίγα χρήματα πρὸς καθαρισμὸν καὶ ἀνοικοδόμησιν τῶν μᾶλλον νοσηρῶν συνοικιῶν, ἀλλ' ἡ πόλις ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀπεριγράπτως ἀκάθαρτος. Πόλεις ἀφροντιστοῦσαι τοιουτοτρόπως διὰ τὴν ἐξυγίασιν

αὐτῶν — ἡ δὲ Νεάπολις εἶναι τὸ ζωηρότατον παράδειγμα — δὲν δύνανται νὰ μετάσχουν ἐνεργῶς τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ μαρτυροῦν ἀδυναμίαν πρὸς ἐργασίαν καὶ ἀποστροφὴν πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν.

Ὁ μεσημβρινὸς Ἰταλὸς φαίνεται ὡς νὰ ἀνήκῃ εἰς ἄλλο ἔθνος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν βόρειον Ἰταλόν. Οὗτος ταχὺς καὶ πρόθυμος πρὸς ἐργασίαν. Ἐκεῖνος ὑπερήφανος ὡς Καστιλλιανὸς ἢ Ἀνδαλούσιος, καὶ καταφρονητὴς παντὸς μόχθου. Ἐὰν εἰς τὴν Νεάπολιν βλέπῃ τις εὐαριθμοτέρους ἢ ἄλλοτε λαζαρόνους ἐξηπλωμένους εἰς τὸ ὕπαιθρον, δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι ἐξέλιπεν ἡ φυλή των. Ἡ δὲ ἐπαιτεία, λείψανον ἔκφυλον τῆς πάλαι ποτὲ ληστείας, παραμένει ὡς κατ' ἐξοχὴν πόρος τῆς χώρας ταύτης. Εἶναι οἱονεὶ νόσος ἐνδημική, κατατρύχουσα ὡς λέπρα τὸν μεσημβρινὸν τοῦτον λαόν. Ἱστορικοὶ λόγοι τὴν παρήγαγον. Δὲν εἶναι μόνον τὸ κλῖμα, ὁ καυστικὸς ἥλιος, τὰ συντηροῦντα τὴν χαυνότητα καὶ τὴν ἀργίαν· εἶναι ὁμοῦ καὶ ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀγραμματωσύνη, ἅτινα ἐπὶ αἰῶνας διαδοχικοὶ δεσπόται, ἱερεῖς καὶ ἡγεμόνες ὑπέθαλψαν πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν. Καὶ νῦν ἔτι τὰ σχολεῖα εἶναι ὀλιγώτερα πέριξ τοῦ Σαλέρνου, τοῦ Κανταζάρου καὶ τοῦ Ρηγίου ἢ ὅσον εἶναι πέριξ τῆς Πίσσης καὶ τῆς Βερώνης.

Πλὴν τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ τῆς δημοκρατικῆς μερίδος δὲν ὑπάρχουν πολιτικαὶ ὁμάδες ἄξιαι τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ μόνον διαφοραὶ φιλοδοξιῶν. Οἱ ὀλίγοι κληρικόφρονες ἀπερροφήθησαν ἀφ' ὅτου πᾶσαι αἱ συντηρητικαὶ δυνάμεις συνησπίσθησαν πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινδύνου. Οἱ ριζοσπαστικοί, λίαν θορυβοῦντες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κρίσπη, ἡσύχασαν ἀφ' ὅτου μετέσχον τῶν εὐεργετημάτων τῆς ἐξουσίας. Ἐπὶ πεντακοσίων καὶ πλέον ἀποτελούντων τὴν Ἰταλικὴν Βουλὴν μόλις τεσσαράκοντα στηρίζονται ἐπὶ ἀρχῶν καὶ ἔχουν δεδηλωμένην γνώμην. Οἱ τεσσαράκοντα οὗτοι βουλευταὶ προέρχονται σχεδὸν πάντες ἐκ τῆς βορείου Ἰταλίας. Εἰσεχώρησε μὲν ἡ πολιτικὴ διαφθορὰ εἰς τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὴν Λιγουρίαν, ἀλλὰ προσκόπτει ἐκεῖ καθ' ὡρισμένων ἐμποδίων. Τοὐναντίον κυριαρχεῖ καθ' ὑπερβολὴν εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Ρώμης, εἰς τὰ ὀρεινὰ διαμερίσματα τῶν Δύο Σικελιῶν, ὅπου ἡ

ἐσχάτη ἀνέχεια προδιαθέτει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς πᾶσαν συνθηκολογίαν. Ὁ ἐκ Μεσημβρίας βουλευτὴς εἶναι, κατὰ κανόνα, πτωχός, ἐὰν δὲν εἶναι βαθύπλουτος. Ἡ μέση τάξις λείπει ἐκεῖθεν.

Ὁ σοσιαλισμὸς ἐνεφανίσθη θριαμβευτικῶς εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν. Φλέγουσαι ἑστίαι του εἶναι τὸ Μιλᾶνον καὶ ἡ Γένουα, ἡ Φλωρεντία καὶ τὸ Τουρῖνον, τὸ Ρήγιον, ἡ Ρώμη, ἡ Μάντουα, ἡ Βρεσκία. Εἰς 35000 ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχονται οἱ ὀπαδοί του. Καὶ οὗτοι ἀποτελοῦν μέρος μόνον τοῦ στρατευομένου ἐργατικοῦ ἰταλικοῦ κόσμου, διότι τὰ ἐργατικὰ ἐπιμελητήρια καὶ οἱ ἐπαγγελματικοὶ καὶ βιομηχανικοὶ σύνδεσμοι περιλαμβάνουν ἑταίρους ἄνω τῶν 300.000.

Παραπλεύρως τῶν σοσιαλιστῶν οἱ δημοκρατικοὶ διαδραματίζουν ἐπουσιώδες μέρος καὶ τὸ μέλλον των δὲν προοιωνίζεται εὐρύ. Ἐπίκειται συγχώνευσις τούτων πρὸς τοὺς σοσιαλιστάς, ἢ ἐξαφάνισις τῶν πρώτων ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν δευτέρων. Τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα τόσον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ριζωθοῦν ἢ διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ ἀκτήμονος ἐργάτου, καθὼς καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπανάστασις δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ἐπὶ τὰ πρόσω ἢ ἀρωγὸν ἔχουσα τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν.

Τὸν ἰταλικὸν σοσιαλισμόν, ὅστις βραδέως προχωρεῖ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν ὠργάνωσεν ἤδη ζωηρὰν ἀντίστασιν, διασχίζουν ἐναντία ρεύματα. Ἀλλὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸν ὅρον τῆς ζωῆς, τῆς ἐπὶ τὰ πρόσω ὠθήσεως, τῆς διηνεκοῦς κινήσεως. Ἡ ἀπόλυτος ὁμοιομορφία δὲν παράγει ἢ τὴν ἀκινησίαν καὶ τὴν καταστροφήν.

ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ὑπέδειξα εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολήν μου ἕνα τρόπον ἁπλούστατον καὶ εὐκολώτατον, μὲ τὸν ὁποῖον δύνασθε ἐκλέγοντες καὶ καθαρίζοντες τὸν σπόρον τοῦ σίτου νὰ ἔχετε αὔξησιν τῆς ἐσοδείας εἰς τὸν αὐτὸν ἀγρόν, μὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ μὲ τὴν αὐτὴν καλλιέργειαν, κατὰ 15 ἕως 20 ὀκάδας τὸ στρέμμα. Ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι περὶ τούτου βεβαιότατος, διότι ἐδοκίμασα μόνος μου, σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ παραμελήσετε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβουλῆς μου αὐτῆς καὶ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι δὲν ἀξίζει τὸν κόπον νὰ εἴπετε αὐτὰ εἰς ὅσους γνωρίζετε ἐκ τῶν γεωργῶν. Μόνον ἂν εἰς ἕκαστον χωρίον ὑπάρχουν προοδευτικοὶ ἄνθρωποι καθὼς σεῖς, καὶ συμβουλεύουν καὶ ἄλλους νὰ ἐφαρμόζουν, ὅσα σᾶς ἔγραψα καὶ ὅσα θὰ σᾶς γράψω, εἶναι δυνατὸν νὰ γενικευθῇ ἡ πρόοδος διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν ὀλίγων καὶ νὰ πλουτήσῃ ἡ χώρα μας καὶ νὰ δυναμώσῃ οἰκονομικῶς καὶ νὰ μεγαλώσῃ ἡ πατρίς μας.

Ὅταν λέγω αὔξησιν τῆς ἐσοδείας τοῦ σίτου κατὰ 15 ἢ κατὰ 20 ὀκ. τὸ στρέμμα διὰ μόνης τῆς ἐκλογῆς καὶ παρασκευῆς τοῦ σπόρου, δὲν λέγω τι μικρὸν καὶ ἀσήμαντον. Ἡ Ἑλλὰς παράγει σήμερον περὶ τὰ 400 ἑκατομμ. ὀκάδας σίτου κατ' ἔτος ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχουν περίπου 600 χιλιάδες οἰκογένειαι καὶ ἑκάστη οἰκογένεια ἔχει ἀνάγκην περίπου 1000 ὀκ. σίτου κατ' ἔτος, διὰ νὰ τραφῇ, χρειάζεται ἡ Ἑλλὰς διὰ τὸν ἄρτον της 600 ὡς ἔγγιστα ἑκατομμ. ὀκάδας σίτου. Παράγει 400 ἑκατομμ. ὀκάδας σίτου, παράγει καὶ ἄλλα 50 ἕως 80 ἑκατομμ. ὀκάδας ἀραβοσίτου καὶ σμιγοῦ καὶ γίνονται 450 ἕως 480 ἑκατομμ. Ὥστε χρειάζονται ἀκόμη 120 ἕως 150 ἑκατομμ. ὀκ. σίτου, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς ἐκ τῆς ἰδίας παραγωγῆς της ὅλον τὸν ἄρτον ὅσον χρειάζεται. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὸ ποσὸν αὐτό, ἀναγκάζεται νὰ εἰσάγῃ τὸ ἐλλεῖ-

πον ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, τὴν Ρωμουνίαν, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν, καὶ νὰ πληρώνῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ποσοῦ ἄρτου, ὅσος χρειάζεται εἰς τὸν τόπον, ἠξεύρετε πόσα; 30 ἕως 40 ἑκατομμ. φράγκων, μὲ τὰ ὁποῖα ἠδύνατο ἡ χώρα μας τόσας ἄλλας ἀνάγκας νὰ ἐξοικονομήσῃ καὶ νὰ εἶναι εὐτυχεστέρα ἢ σήμερον.

Ἡ Ἑλλὰς τὰ 400 ἑκατομμ. ὀκάδας σίτου παράγει ἀπὸ σπορὰς ἐπὶ 6 ἕως 7 ἑκατομμ. στρεμμάτων κατ' ἔτος. Ἕκαστον στρέμμα δίδει κατὰ μέσον ὅρον μόνον 60 ἕως 65 ὀκάδ. σίτου. Ἀλλ' ἂν ἔδιδε κἄτι ἐπὶ πλέον ἕκαστον στρέμμα, ἔστω μόνον 15 ἕως 20 ὀκάδας, διὰ τῆς προσοχῆς, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὸν σπόρον, θὰ εἴχομεν τότε παραγωγὴν 6 ἕως 7 ἑκατομμ. στρεμμάτων ἀνωτέραν κατὰ 90 ἕως 140 ἑκατομμ. ὀκ., χωρὶς ν' ἀλλάξωμεν τοὺς ἀγρούς μας, χωρὶς νὰ αὐξήσωμεν τὴν σπειρομένην ἔκτασιν, χωρὶς νὰ προσθέσωμεν ἄξια λόγου κεφάλαια. Ἐπομένως θὰ ἔχωμεν τότε σιτάρκειαν. Θὰ κερδίζῃ ἡ Ἑλλὰς 30 ἑκατομμ. φρ. τὸ ἔτος διὰ μιᾶς ἁπλουστάτης γνώσεως, ἐὰν γενικευθῇ αὕτη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ὀλίγων ἀνεπτυγμένων πολιτῶν, ὅσοι εὑρίσκονται εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς γεωργούς.

Ἀλλ' εἰς τὴν σιτοπαραγωγὴν ἔχουν καὶ ἄλλα παράπονα οἱ γεωργοὶ ἐκτὸς τῆς μικρᾶς ἀποδόσεως ἕνεκα κακοῦ σπόρου. Παραπονοῦνται, ὅτι ὁ σῖτός, των προσβάλλεται ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας, ὡς εἶναι ὁ ἄνθραξ, ὁ δαυλίτης (ἡ καπνιὰ) ἡ σκωρίασις (κοκκινίλα). Διὰ τὴν σκωρίασιν δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς θεραπεία πρακτική. Καλὸν εἶναι μόνον νὰ διαλέγωμεν εἰς ἕκαστον τόπον ἐκεῖνα τὰ εἴδη τοῦ σίτου, ὅσα προσβάλλονται ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν σκωρίασιν καὶ νὰ διατηρῶμεν τοὺς ἀγροὺς καθαροὺς ἀπὸ ἄγρια χόρτα διὰ βοτανίσματος τακτικοῦ. Νὰ μὴ σπείρωμεν τὸν σῖτον πυκνότερον τοῦ δέοντος. Καὶ τέλος νὰ θερίζωμεν πρωϊμώτερον τὸν σῖτον, τὸν προσβεβλημένον ἀπὸ σκωρίασιν, χωρὶς νὰ περιμένωμεν νὰ ὡριμάσῃ ἐντελῶς, ἀλλὰ μόλις ἀρχίσῃ νὰ ὡριμάζῃ, καὶ ὅταν τὸν θερίζωμεν, πρέπει ἀμέσως τὴν αὐτὴν ὥραν νὰ τὸν δένωμεν εἰς δεμάτια καὶ νὰ κάμωμεν προσωρινὰς θημωνιὰς μικρὰς εἰς τὸν ἀγρόν. Διότι εἰς τὰ ἀμέσως δενόμενα δεμάτια ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἐξακολουθεῖ νὰ λαμβάνῃ τροφὴν ἀπὸ τὸ στέλεχος καὶ γίνεται βαρύτερος καὶ χονδρότερος. Ἐν ᾧ,

ἂν δὲν τὸν δέσωμεν τὸ ταχύτερον, ξηραίνεται τὸ στέλεχος καὶ δὲν τρέφει πλέον τοὺς κόκκους καὶ γίνονται οὗτοι ἐλαφρότεροι καὶ μᾶλλον ἀτροφικοί.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀσθενείας ἄνθρακα καὶ δαυλίτην, αὐτὰς τὰς πολεμοῦμεν ἄριστα, ἂν τὸν σπόρον τοῦ σίτου μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς σπορᾶς πλύνωμεν ἐντὸς διαλύσεως 1 ἕως 2 ὀκ. θειϊκοῦ χαλκοῦ (γαλαζόπετρας) εἰς 100 ὀκάδας ὕδατος. Ἔπειτα ἁπλώνομεν τὸν βρεγμένον αὐτὸν σῖτον εἰς τὸ πάτωμα, διὰ νὰ ξηρανθῇ, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸν σπείρομεν. 100 ὀκάδες τοιαύτης διαλύσεως ἀρκοῦν διὰ 500 ὀκ. σπόρον σίτου. Ἡ δαπάνη εἶναι, ὡς βλέπετε, μηδαμινή.—Πρέπει ὅμως νὰ πλύνωμεν ἢ νὰ μοσχεύωμεν ἐπὶ 10′ λεπτὰ τῆς ὥρας τόσον μόνον σπόρον καθ' ἑκάστην, ὅσος θὰ σπαρῇ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἢ τὸ πολὺ ὅσος χρειάζεται διὰ 2—3 ἡμέρας. Διότι, ἂν μείνῃ πολλὰς ἡμέρας ὁ μοσχευμένος σπόρος μὲ διάλυσιν θειϊκοῦ χαλκοῦ, δὲν φυτρώνει ὅλος καλά. Πρέπει λοιπὸν νὰ σπείρεται τὸ ταχύτερον καὶ τότε φυτρώνει ὅλος. Καὶ δὲν παρουσιάζονται πλέον αἱ ἀσθένειαι αὐταί.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλα παθήματα ἔχει ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου. Πολλάκις λόγου χάριν πάσχει ἀπὸ πολυομβρίαν τὸν χειμῶνα. Χρειάζονται τότε αὐλάκια ἀρκετὰ πρὸς τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, διὰ νὰ μὴ σταματᾷ τὸ ὕδωρ (νὰ μὴ λιμνάζῃ) καὶ σήπωνται αἱ ρίζαι. Ἄλλοτε πάλιν πάσχει ἀπὸ ξηρασίαν. Αὐτὸ βεβαίως εἶναι καιρικὴ θεομηνία, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν πῶς νὰ ἐνεργήσωμεν, ἀφ' οὗ οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου σπανιώτατα εἶναι ποτιστικοί. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ κάμωμεν, εἶναι νὰ σπείρωμεν τὸν σῖτον ὅσον ἐπιτρέπεται πρωϊμώτερον καὶ νὰ μὴ ἀφίνωμεν τὴν σποράν διὰ τὸν Δεκέμβριον. Ἀλλ' ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ ἔχωμεν τοὺς ἀγροὺς ὠργωμένους βαθέως καὶ καλῶς (νὰ εἶναι ὅλον τὸ χῶμα κομμένον καλὰ) καὶ πρὶν πέσῃ ὁ σπόρος πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ καλῶς σβαρνισμένην (τριμμένα τὰ σβώλια) καὶ ἰσοπεδωμένην μὲ μίαν σβάρνην. Οἱ κακῶς ὠργωμένοι (ἐπάνω, ἐπάνω) καὶ ἀσβάρνιστοι ἀγροὶ (μὲ σβώλους πολλοὺς) ὑποφέρουν περισσότερον ἀπὸ τὴν ξηρασίαν. Εἰς δὲ τοὺς σβαρνισμένους ἀγροὺς ὁ σπόρος δὲν πίπτει ἄλλος εἰς μέγα βάθος καὶ ἄλλος εἰς μικρὸν βάθος. Ἀλλ' εἰς ἐπιφά-

νειαν ὁμαλήν. Τότε μὲ ἓν πολὺ ἐλαφρὸν σκέπασμα μὲ ἄροτρον ὅλος ὁ σπόρος φυτρώνει σχεδὸν ταυτοχρόνως (ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὸν) καὶ μὲ ἴσην δύναμιν ὅλος. Καὶ πάντοτε γίνεται εὐτυχέστερος. Μετὰ τὴν σπορὰν τὸ σβάρνισμα εἶναι καλὸν νὰ γίνεται, ἂν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι σβῶλοι, ὡς καὶ εἰς τὰ ἐλαφρὰ ἐδάφη. Ἀλλὰ νὰ μὴ σβαρνίζωμεν μὲ βροχήν, οὔτε ὅταν ὁ ἀγρὸς εἶναι λασπωμένος πολύ. Πρέπει νὰ σβαρνίζωμεν, ὅταν τὸ χῶμα ἔχῃ μετρίαν ὑγρασίαν, ὥστε νὰ τρίβεται εὐκόλως καὶ νὰ μὴ πατῆται πολύ.

Θὰ εἴπετε τώρα, πῶς δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν ἐσοδείας σίτου τόσον μεγάλας ὅσον εἰς τὸ Βέλγιον καὶ εἰς τὰ βόρεια μέχρι τῆς Γαλλίας, ὅπου παράγουν 200 καὶ 250 λ. χ. ὀκ. σίτου τὸ στρέμμα καὶ ὄχι ὅπως ἡμεῖς ἐδῶ 40 καὶ 50 καὶ 70 μόνον καὶ σπανίως 100 καὶ 150 ὀκάδας; Αὐτὸ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἐπιτύχωμεν ἐδῶ. Διότι τὸ κλῖμά μας, τὸ τόσον ξηρὸν συνήθως πέραν τοῦ Ἀπριλίου, δὲν ἐπιτρέπει τόσον μεγάλας ἐσοδείας. Δυνάμεθα ὅμως μὲ βαθύτερα ὀργώματα καὶ ἐπιμελέστερα, μὲ καλὸν σπόρον, μὲ βοτάνισμα, καὶ ἂν λιπάνωμεν τὸν ἀγρόν, νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ἐδῶ 30 καὶ 40 καὶ 50 ὀκ. σίτου περισσότερον ἀπὸ ὅσον παράγομεν κατὰ στρέμμα. Ἀλλὰ διὰ καλὰ ὀργώματα μᾶς χρειάζονται ὄχι μόνον τελειότερα ἄροτρα, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρότερα ζῷα. Διὰ λίπανσιν δὲ τῶν ἀγρῶν, ἐπειδὴ ἡ κόπρος τῶν ζώων μας εἶναι πολὺ ὀλίγη καὶ δὲν ἀρκεῖ, χρειάζεται ὄχι μόνον νὰ αὐξήσωμεν τὸ ποσὸν καὶ νὰ διορθώσωμεν τὴν ποιότητά της, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταχειριζώμεθα, ὅπως ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος, καὶ *χημικὰ λιπάσματα*, δηλ. τεχνητὰς τροφὰς διὰ τὰ φυτά μας. Περὶ αὐτῶν ἀκριβῶς θὰ σᾶς ὁμιλήσω εἰς τὴν τρίτην ἐπιστολήν μου, διότι θέλω νὰ μάθετε πρῶτον ἀπὸ ὅλα πᾶν ὅ,τι χρειάζεται, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἑλλὰς πλήρη καὶ βεβαίαν σιτάρκειαν, δηλ. ὅλον τὸν ἄρτον της.

Ναύπλιον.

ΣΠΥΡ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἰανουάριος—Μάρτιος

Ἐὰν ὁ παρελθὼν δέκατος ἔνατος καὶ ὁ ἀρξάμενος εἰκοστὸς αἰὼν προσεπόρισαν νέον τι εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὸ νέον αὐτὸ βεβαίως εἶναι ἡ ἐνίσχυσις ὄχι μόνον τῆς θεωρίας, ὅτι πᾶν ὅ,τι ζωντανὸν ἐξελίσσεται διαρκῶς καὶ ὅτι ἀκαταπαύστως ἐξελίσσεται ἀκόμη καὶ ἡ γῆ, ἐπὶ τῆς ὁποίας ζῶμεν, ὁμοῦ μὲ ὁλόκληρον τὸ ἡλιακὸν σύστημα, ἀλλὰ καὶ τῆς γνώμης προσέτι, ὅτι ὅλα ταῦτα, πλανητικὸν σύστημα, γῆ καὶ τὰ ἔχοντα ζωὴν ἐπ' αὐτῆς ἔχουν ἀναμεταξύ των ἀναγκαίαν ἐσωτερικὴν συνοχήν. Ἡ ἰδέα αὐτή, αὐτὴ ἡ γνώμη ἔγινε πλέον παραδεκτὴ ὡς πρὸς τὰς περὶ κόσμου θεωρίας ὑφ' ὅλων τῶν μορφωμένων τάξεων τῆς κοινωνίας, ἀρχίζει δὲ μάλιστα νὰ εἰσχωρῇ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κατώτερα καὶ πυκνὰ στρώματα τοῦ λαοῦ. Αἱ νεώτεραι ἀνακαλύψεις ἀναφερόμεναι εἰς τὰς θεωρίας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἰδέας μας περὶ τῆς ὑφῆς τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τοὺς νόμους τῆς βαρύτητος, ἡ θεωρία περὶ τῶν ἠλεκτριόντων κ.τ.λ. ὅλα ταῦτα τείνουν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσουν τὴν γνώμην, ὅτι πᾶν ὅ,τι ζῇ ὑπόκειται εἰς ἀδιάκοπον μεταβολήν, τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ δαιμόνιος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος Ἡράκλειτος εἶχε διατυπώσῃ διὰ τῆς περιφήμου φράσεώς του «*πάντα ῥεῖ*», καὶ τὴν ὁποίαν κατόπιν, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁ Λαμάρκ εἶχε παραδεχθῇ, καὶ τὴν ὁποίαν τέλος ὁ Δαρβῖνος καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀργότερα κατέστησαν ἀσπαστὴν ὑφ' ὅλου σχεδὸν τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

Κατὰ φυσικὴν ἀνέλιξιν τῆς θεωρίας ταύτης εἴδομεν ἐσχάτως τὸν χημικὸν τοῦ Βερολίνου Αἰμίλιον Φίσερ νὰ ἐπιχειρῇ ἐπίπονα πειράματα πρὸς παρασκευὴν τεχνητοῦ λευκώματος, πρὸ ὀλίγου δὲ καὶ τὸν ἐν Νάντῃ τῆς Γαλλίας καθηγητὴν Στέφανον Λεδὺκ (Leduc) νὰ προσπαθῇ νὰ παραγάγῃ ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν ὀργα-

νικὰ πλάσματα, ἔχοντα θρέψιν καὶ αὔξησιν. Εἰς τὸν λόγον του «περὶ τῶν φυσικῶν βάσεων τῆς ζωῆς καὶ τῆς βιογενέσεως», τὸν ὁποῖον ὁ φυσιοδίφης οὗτος ἀπήγγειλεν εἰς τὰς 7 Δεκεμβρίου 1906, ἐξέθεσε τὰ πειράματά του, διὰ τῶν ὁποίων παρῆγε, καθὼς ἔλεγε, τεχνητῶς φυτὰ ζωντανά. Μὲ ἅλατα χαλκοῦ, μὲ διαλύσεις σακχάρου ἐντὸς διαφόρων ὑγρῶν περιεχόντων ὀρυκτὰς οὐσίας, μὲ σώματα δηλαδὴ στερούμενα πάσης ζωῆς, ὁ Λεδὺκ ἰσχυρίζετο ὅτι παρῆγε φυτὰ ἔχοντα ζωὴν καὶ θρέψιν. Κατ' ἀρχὰς τὰ πειράματα ταῦτα ἐγέννησαν πολλὴν ἀπορίαν καὶ συγκίνησιν, ἀλλ' αὕτη δὲν διήρκεσε πολύ, διότι οἱ ἀναλαβόντες νὰ ἐκτελέσουν ταῦτα καὶ νὰ τὰ ἐξελέγξουν, Charrin καὶ Goupil, ἀπέδειξαν ὅτι αἱ τροφαί, αἱ ὁποῖαι τίθενται δῆθεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν τοιούτων τεχνητῶν φυτῶν, δὲν μεταβάλλονται, ὅτι τὸ βάρος των δὲν ὑφίσταται καμμίαν ἀλλαγὴν καὶ ὅτι τὸ σάκχαρον, καθοριζόμενον πρὸ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τοιούτων τεχνητῶν δῆθεν φυτῶν, δὲν παρουσιάζει καμμίαν ἀλλοίωσιν. Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία θρέψις, ὅτι δὲν γίνεται καμμία ζωϊκὴ πρᾶξις καὶ ὅτι συνεπῶς ὀφείλομεν νὰ παραιτηθῶμεν πάσης τοιαύτης βαρυσημάντου ἀντιλήψεως, μὴ στηριζομένης ἐπὶ οὐδενὸς πραγματικοῦ γεγονότος.

Ἓν ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ παρόντος αἰῶνος εἶναι καὶ ὁ φλογερὸς ἀγών, ὁ ὁποῖος διεξάγεται ἀκαταπαύστως καθ' ὅλων ἐν γένει τῶν ποτῶν, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Τὸ περίεργον δὲ εἶναι, καθὼς λέγει καὶ ὁ Χάρνακ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀρύομαι τὰ κατωτέρω, ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτὸς διεξάγεται ἀκριβῶς κατ' ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα, ὁ ὁποῖος ἴσως, ὄχι πολὺ ἀδίκως, θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ μᾶλλον φιλήδονος. Καὶ εἰς ἄλλους καιροὺς δὲν ἔλειψαν βέβαια ἀπόπειραι πρὸς περιορισμὸν τῆς καταχρήσεως τῶν ποτῶν, ἀλλ' αἱ σημεριναὶ ἐνέργειαι μᾶς ἐμποιοῦν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης ἢ κάμνει ὑπερβολικὴν κατάχρησιν αὐτῶν, ἢ δὲν εἶναι πλέον ἱκανὴ νὰ τὰ χωνεύσῃ.

Ὅταν πρό τινων ἐτῶν ἤρχισεν ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν πνευματωδῶν ποτῶν, πολλοὶ συνεβούλευσαν τὴν χρῆσιν τοῦ καφὲ καὶ

τοῦ τεΐου, ἐνῷ τώρα πάλιν ἄλλοι καταφέρονται καὶ κατὰ τῶν τελευταίων τούτων, ἀφ' οὗ ἀπεδείχθη ὅτι καὶ τὰ ποτὰ ταῦτα εἶναι ἐχθροὶ χειρότεροι ἀπὸ τὸ οἰνόπνευμα. Τὸ ζήτημα τοῦ οἰνοπνεύματος εἶναι βεβαίως διὰ τὴν ἀνθρωπότητα σοβαρώτερον παρὰ τὸ ζήτημα τοῦ καφέ, διότι ἐκεῖνο συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὸ συμφέρον τῆς κοινωνικῆς καὶ δημοσίας ὑγιεινῆς, ἐνῷ τὸ ζήτημα τοῦ καφὲ καὶ τοῦ τεΐου ἐνδιαφέρει μόνον τὴν ἰδιωτικὴν τοῦ ἀτόμου διαιτητικήν. Ἐν μετρίᾳ χρήσει ὁ καφὲς εἶναι βλαβερώτερος τοῦ οἰνοπνεύματος, τοῦτο δὲ πάλιν εἶναι κινδυνωδέστερον ἐκείνου, διότι εὐκόλως παρασύρει εἰς κατάχρησιν, ἂν καὶ τὸ τοιοῦτον ἠμπορῇ πολλάκις νὰ συμβῇ καὶ μὲ τὸν καφὲν καὶ μὲ τὸ τέϊον. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἐν μετρίᾳ δόσει τὸ οἰνόπνευμα φέρει τὸ αἷμα πρὸς τὴν περιφέρειαν, πρὸς τὸ δέρμα, καὶ ἀνακουφίζει ὁπωσδήποτε τὰ ἐντόσθια, ἐν ᾧ μὲ τὸν καφὲν συμβαίνει τὸ ἐναντίον, ἐπιβαρύνονται δηλαδὴ τὰ σπλάγχνα μὲ περισσότερον αἷμα καὶ τὸ δέρμα καθίσταται ἀναιμικώτερον καὶ ὠχρότερον. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὡς ἐξ ἐμφύτου, ἐσυνήθισαν νὰ προσθέτουν εἰς τὸ τέϊον ὀλίγον ῥοῦμι ἢ κονιάκ. Ὑπό τινας ἐπόψεις τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ καὶ αἱ καφεϊνοῦχοι οὐσίαι ἔχουν ἐνέργειαν ἀνταγωνιστικήν, ἰδίως δὲ ὡς πρὸς τὸν ὕπνον καὶ τὴν ἐγρήγορσιν, καὶ δι' αὐτὸ ὅταν τὸ πρῶτον ἡ χρῆσις τοῦ καφὲ ἐξηπλώθη εἰς τὴν Ἀραβίαν — ὅπου εἶχεν εἰσαχθῇ ἐξ Ἀβησσυνίας καὶ Αἰθιοπίας — λέγεται ὅτι οἱ δερβίσαι τὸν εἶχον εἰς πολλὴν ὑπόληψιν, διότι ἐξεβίωκε τὸν ὕπνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δεήσεών των.

Ὅσάκις ἠθέλησαν νὰ ἐξετάσουν τὴν βλαβερὰν ἐπίδρασιν οὐσίας τινὸς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐξέλεξαν κατὰ προτίμησιν τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης δι' ἐρωτημάτων ἀναφερομένων μόνον εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην. Τοιαῦται ἔρευναι ἔγιναν πρῶτον διὰ τὸν καπνόν, κατόπιν διὰ τὰ πνευματώδη ποτὰ καὶ τελευταῖον διὰ τὸν καφὲν καὶ διὰ τὸ τέϊον. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν θ' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ τοιαύτη μέθοδος τῆς ἐρεύνης εἶναι πλημμελής, καθόσον ἀποβλέπει μόνον εἰς τὴν μίαν ὄψιν τοῦ ζητήματος. Κανεὶς ἕως τώρα δὲν ἐσκέφθη νὰ ἐρωτήσῃ καὶ ποία εἶναι ἡ *ὠφέλειά* των καὶ ἐὰν αὐτὴ ἡ ὠφέλειά των ἰσοσταθμίζῃ μὲ τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι, ἐὰν ἀποφασισθῇ ποτε νὰ γίνῃ

τοιαύτη ἔρευνα καὶ ὡς πρὸς τὸ κρέας, θὰ ἴδωμεν, ὅτι καὶ τοῦτο εἶναι βλαβερὸν εἰς τὴν ὑγείαν μας καὶ ποτὲ δὲν θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ κατανάλωσίς του εἶναι χρήσιμος καὶ λυσιτελὴς καὶ ὅτι ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια ὑπερβαίνει ὅλας τὰς πιθανὰς ἐξ αὐτοῦ βλάβας. Καὶ ναὶ μὲν ὁ καφὲς δὲν εἶναι τροφή, ἀλλ' ἁπλοῦν ἀφέψημα, ὡς τοιοῦτον ὅμως βεβαίως ὀφείλει νὰ μᾶς παρέχῃ καὶ ὠφέλειάν τινα καὶ θὰ ἦτο λυπηρόν, ἐὰν ἡ ἀπόλαυσίς του δὲν παρεῖχεν ἄλλο τι παρὰ μόνον βλάβην. Ὅτι ἠμπορεῖ νὰ βλάψῃ, οὐδεὶς τὸ ἀρνεῖται, ἀλλ' εἶναι γνωστόν, ὅτι εἷς ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους κανόνας τῆς ὑγιεινῆς εἶναι ἡ τήρησις τοῦ μέτρου εἰς ὅλας τὰς ἀπολαύσεις.

Ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ καφὲ δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν. Κατὰ τὸν Χάρνακ, ὁ καφὲς καὶ τὸ τέϊον ποτὲ δὲν πρέπει νὰ πίνωνται εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι ψυχρὰ καὶ τότε δὲν προκαλοῦν τόσην βλάβην εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ εἰς τοὺς νεφρούς. Ἐξ αὐτῶν δὲ πάλιν τὸ τέϊον βλάπτει ὀλιγώτερον τοῦ καφέ, ὁ ὁποῖος ἰδίως εἶναι βλαβερὸς εἰς τὰ παιδία, εἰς τοὺς ἀναιμικούς, εἰς τοὺς νευροπαθεῖς καὶ εἰς τοὺς καρδιακούς.

Ἀφ' ὅτου εἰσήχθη καὶ ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ καφέ, πάντοτε εἶχεν ἐχθροὺς ἀσπόνδους καὶ φίλους ἐνθουσιώδεις. Ὁ Βίρχωβ ἐξεφράσθη περὶ τῶν πινόντων καφὲν καὶ τέϊον, ὅτι ὑπόκεινται εἰς πάθος ἐξ ἴσου ἐπίφοβον καὶ μυσαρὸν ὡς τὸ πάθος τῶν μεθύσων. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ὑπερβολή, διότι βεβαίως ὁ δαίμων τοῦ οἰνοπνεύματος εἶναι πολὺ φοβερώτερος.

Ὅταν ὁ καφὲς διεδόθη ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, ἐκινδύνευσέ ποτε ν' ἀπαγορευθῇ παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις. Αἰγύπτιός τις διοικητὴς εἶχε προσκαλέσῃ ἐνώπιόν του τοὺς ἰατρούς, τοὺς νομομαθεῖς καὶ τοὺς *διαβασμένους* τῆς ἐπαρχίας του ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ ν' ἀπαγορεύσῃ τὴν χρῆσιν τοῦ «μεθυστικοῦ» καφὲ δυνάμει τῆς ἐτυμηγορίας τῶν σοφῶν του συμβούλων, ἀλλ' ὁ Σουλτᾶνος τοῦ Καΐρου μαθὼν ταῦτα ἐξέδωκε τὴν ἑξῆς προσταγήν: «Οἱ σοφοί σας ὅλοι μαζὶ μὲ τὸν Ἐμίρην εἶναι κτήνη! Οἱ ἰατροί μου καὶ οἱ διαβασμένοι τοῦ Καΐρου, οἱ ὁποῖοι εἶναι βέβαια σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς ἰδικούς σας, λέγουν ὅτι ὁ καφὲς εἶναι ποτὸν καλὸν καὶ ἐπιτετραμμένον καὶ ὅτι δὲν θὰ κάμῃ κανένα υἱὸν τοῦ Προφήτου νὰ χάσῃ τὸν παράδεισον.»

Ὅλως ἀντίθετον γνώμην περὶ αὐτοῦ εἶχεν ἡ πριγκίπισσα Ἐλισάβετ Καρλόττα τῆς Ὀρλεάνης γράφουσα πρὸς τὰς ἀδελφάς της: «Τίποτε δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον πλέον ἀνθυγιεινὸν τοῦ καφὲ καὶ καθημερινῶς βλέπω ἐδῶ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάζονται νὰ τὸν ἀφήσουν, διότι προκαλεῖ εἰς αὐτοὺς μεγάλας ἀσθενείας.... Ἀπορῶ λοιπὸν πῶς τόσοι ἄνθρωποι ἀγαποῦν τὸν καφέν, ἐν ᾧ ἔχει τόσον πικρὰν γεῦσιν· εἰς ἐμὲ φαίνεται ἡ ὀσμή του ὡς ἀνυπόφορος δυσοσμία!».

Ὅταν εἰς τὰ 1720 ἤνοιξεν εἰς τὴν Λειψίαν τὸ πρῶτον γερμανικὸν καφενεῖον, λέγουν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξονίας Αὔγουστος ὁ Ἰσχυρὸς τόσον εἶχεν εὐχαριστηθῇ ἀπὸ τὸν καφέν, ὥστε ἀνήρτησεν ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ καφενείου τὴν εἰκόνα τοῦ τότε Σουλτάνου τῆς Τουρκίας Μωάμεθ τοῦ Δ΄ πίνοντος καφέν. Κατόπιν ὅμως ἦλθε πάλιν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Γερμανίαν ἐπέβαλαν εἰς τὸν καφὲν δασμοὺς βαρεῖς, ἀπηγόρευσαν ἐντελῶς τὴν χρῆσίν του καὶ ἐτιμώρησαν τοὺς παραβάτας διὰ προστίμου καὶ μαστιγώσεων μάλιστα, ἀλλὰ ματαίως! Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἠθέλησε καὶ αὐτὸς νὰ τὸν ἀπαγορεύσῃ, ἀλλὰ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν τάξεων καὶ περιωρίσθη μόνον νὰ τὸν ὑπαγάγῃ εἰς μονοπώλιον. Τότε εἰς τὴν Πρωσσίαν μόνον οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ οἱ κληρικοὶ ἐδικαιοῦντο νὰ «φρυγανίζουν» ἰδιοχείρως ὅσον καφὲν ἐχρειάζοντο ἕκαστος καὶ πρὸς τοῦτο ἐχρεώστουν νὰ προμηθευθοῦν ἰδιαιτέρας γραπτὰς ἀδείας.

Θ. ΦΛΩΡΑΣ

Ο ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κυρωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βασιλέως κατέστησαν ἤδη νόμος τοῦ Κράτους αἱ νέαι διατάξεις περὶ τῶν βιβλίων τῶν Σχολείων μας αἱ ψηφισθεῖσαι ὑπὸ τῆς Βουλῆς, μετὰ πολυήμερον καὶ πεισματώδη συζήτησιν, κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ παρελθόντος μηνός.

Ὁ νέος νόμος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν ΓΣΑ' (3201) εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» τῆς 4 Ἀπριλίου καὶ ὑπολείπονται μόνον τὰ ἐκτελεστικὰ καὶ κανονιστικὰ Διατάγματα διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ λειτουργία του.

Ὀλίγοι νόμοι ἐχαιρετίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ μεθ' ὅσης ἀγαλλιάσεως ὁ περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ ἀπὸ τοῦ 1895 καθιερωθὲν καθεστώς, διὰ τῆς πληθώρας τῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων, εἶχε παροξύνῃ εἰς τὸ ἔπακρον τὸν μεταξὺ τῶν ἐκδοτῶν συναγωνισμόν. Εἰς 608 ἀνέρχονται τὰ ἀπὸ τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου ἐκείνου μέχρι σήμερον ἐγκριθέντα βιβλία τῶν Δημοτικῶν Σχολείων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν, διότι εἰς τὰ βιβλία τῶν Γυμνασίων ἐπικρατεῖ πλήρης ἐλευθερία. Πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν ἰδικῶν του βιβλίων ἕκαστος ἐκ τῆς φάλαγγος ταύτης τῶν ἐκδοτῶν ἐμηχανᾶτο παντοῖα μέσα συστάσεων, παρακλήσεων, πιέσεων ἐπὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Τούτων ἀποτέλεσμα ἦτο, ὅτι δὲν εἰσήγοντο εἰς τὰ Σχολεῖα πάντοτε τὰ σχετικῶς καλλίτερα βιβλία, ὅτι δὲ χάριν τῶν ἐκδοτῶν προσετίθεντο καὶ βιβλία ὅλως περιττά, ἐπιβαρύνοντα τὸν νοῦν τῶν μαθητῶν καὶ τὰ βαλλάντια τῶν γονέων των.

Ὁ πολὺς κόσμος εἰς τὴν ψήφισιν τοῦ νέου νόμου διεῖδε τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ Σχολείου ἀπὸ τῶν πολλῶν βιβλίων, τὴν κατάλυσιν τῶν παντοειδῶν ἐνεργειῶν ὑπὲρ τῆς προτιμήσεως ἑνὸς βιβλίου ἀντὶ ἄλλου καὶ ἠρκέσθη εἰς τοῦτο ἀνακουφισθείς.

Ἀλλ' ἆρα τοῦτο μόνον ἐπιδιώκει ὁ νέος νόμος, ἢ ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς θεραπεύει τὸ βιβλικὸν νόσημα τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας, ἐξ ἄλλου

ὅμως προτίθεται καὶ νὰ ἐνισχύσῃ καὶ νὰ κρατύνῃ τὸν ὅλον ὀργανισμὸν αὐτῆς;

Οἱ συντάκται καὶ εἰσηγηταὶ τοῦ νόμου προφανῶς ἀπέβλεψαν εἰς ριζικωτέραν ἐκπαιδευτικὴν μεταρρύθμισιν, τῆς ὁποίας μέρος, ἀπαρχήν, ἀποτελεῖ ἡ ἀπὸ τῆς βιβλικῆς λύμης κάθαρσις τοῦ Σχολείου. Καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ μεγάλη σημασία τοῦ νέου νόμου, τὴν ὁποίαν δὲν διαβλέπουν οἱ πολλοί.

*

Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ὁποῖός τις ὁ νέος νόμος καὶ ποῖαι αἱ κυριώταται διατάξεις του;

Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1908 εἰς ὅλα τὰ Σχολεῖα, δημόσια καὶ ἰδιωτικά, καὶ εἰς ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τοῦ Γυμνασίου, οἱ μαθηταὶ θὰ διδάσκωνται δι' ἑνὸς βιβλίου εἰς ἑκάστην τάξιν καὶ εἰς ἕκαστον μάθημα. Μὲ ἄλλους λόγους δι' ὅλον τὸ Κράτος θὰ ὑπάρχῃ μία γραμματική, μία ἀριθμητική, μία γεωμετρία—ἓν ἀναγνωσματάριον δι' ἑκάστην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Τὰ μοναδικὰ αὐτὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια θὰ καταρτισθοῦν διὰ διαγωνισμοῦ, προκηρυσσομένου δύο ἢ τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν κύρωσιν τοῦ νόμου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

Ἐκ τῶν βιβλίων, ὅσα θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κρίσιν εἰδικῶν ἐπιτροπῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν διαφόρων σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, θὰ βραβευθοῦν τὰ πρωτεύοντα διὰ χρηματικοῦ βραβείου ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτῶν, ἤτοι πρὸς δραχμὰς 400 κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον, τὰ διὰ τὰ Γυμνάσια καὶ διὰ τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα πρσωρισμένα.

Διὰ τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα οἱ ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι διάφοροι. Καὶ πρῶτον καταργεῖται ἡ διὰ διδακτικῶν ἐγχειριδίων διδασκαλία, ἤτοι ἡ χρῆσις ἐντύπων γραμματικῶν, ἱστοριῶν, γεωγραφιῶν, ἀριθμητικῶν. Πάντων τούτων τῶν μαθημάτων ἐπιβάλλεται εἰς τὸν διδάσκαλον ἡ διὰ ζώσης διδασκαλία. Μόνον δὲ βιβλίον διὰ τὰς ἓξ τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου εἰσάγεται τὸ ἀναγνωσματάριον. Ἐπομένως ἐγκρίνονται ἓξ ἀναγνωσματάρια, ἀνὰ ἓν δι' ἑκάστην τάξιν.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ νόμος φαίνεται καθιερῶν ὡς κατάλληλον ἀνα-

γνωσματάριον τὸ ἀποτελούμενον ἐκ ποικίλων πεζῶν καὶ ἐμμέτρων περικοπῶν καὶ ὄχι ἀπὸ ἓν ὅλον συνεχές, δίδει τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἁρμοδίαν ἐπιτροπὴν νὰ ἐγκρίνῃ τὰ τρία σχετικῶς καλλίτερα ἐκ τῶν ὑποβληθέντων καὶ νὰ χρησιμοποιῇ ὑλικὸν καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου καὶ ἐκ τοῦ τρίτου πρὸς μεταρρύθμισιν καὶ πλουτισμὸν τοῦ πρώτου. Αἱ χρηματικαὶ ἀμοιβαὶ αὐτῶν ὁρίζονται εἰς δραχμὰς 800 κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον διὰ τὸ ἄριστον, εἰς δραχμὰς 500 διὰ τὸ δεύτερον καὶ εἰς δραχμὰς 300 διὰ τὸ τρίτον.

Τὸ Κράτος διὰ τῶν ἀπονεμομένων χρηματικῶν ἀμοιβῶν ἐξαγοράζει τὰ βραβευθέντα διὰ μίαν τετραετίαν χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ ἐλάχιστον δικαίωμα ἀναμίξεως εἰς τὴν ἔκδοσιν ἢ συμμετοχῆς εἰς τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως κέρδη οἱ ὑποβαλόντες εἰς τὸν διαγωνισμὸν βιβλία.

Ἀλλὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐγκριθέντων δὲν ἀναλαμβάνει αὐτὸ τὸ Κράτος, ὅτε θὰ εἶχε χαρακτῆρα μονοπωλίου ἡ ἐπιχείρησις. Δι' ἑνὸς ἑκάστου βιβλίου τὴν ἐκτύπωσιν καὶ τὴν ἐπὶ τετραετίαν διαχείρισιν προκηρύσσεται δημοπρασία. Κατακυροῦνται δὲ εἰς τὸν ἐκδότην, ὁ ὁποῖος θὰ προσφέρῃ μεγαλείτερον ποσοστὸν κατ' ἀντίτυπον εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Τὸ ποσοστὸν αὐτὸ ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ *βιβλιοσήμου* — εἴδους κινητοῦ χαρτοσήμου — τὸ ὁποῖον προμηθεύεται ὁ ἐκδότης παρὰ τοῦ Δημοσίου καὶ ἐπικολλᾷ ἐπὶ ἑκάστου ἀντιτύπου εἰς τὴν προμετωπίδα. Ἐὰν ὁ πλειοδότης ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλλῃ λ. χ. 20 λεπτὰ κατ' ἀντίτυπον, τὸ ἐπικολλώμενον βιβλιόσημον θὰ εἶναι εἰκοσάλεπτον καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀλλ' ἕκαστος ἐκδότης δὲν εἶναι ἐλεύθερος νὰ τυπώσῃ τὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε, κατὰ τὰς ὀρέξεις του. Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας θὰ ὑπάρχῃ ἓν πρότυπον δι' ὅλα τὰ βιβλία καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ χάρτου καὶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα, διότι τὰ διδακτικὰ βιβλία θὰ εἶναι κατὰ κανόνα δεδεμένα.

Διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ δὲ καὶ ἡ ἄνευ τυπογραφικῶν σφαλμάτων καὶ μετὰ τῆς δεούσης ἐν γένει φροντίδος ἐκτύπωσις, ὁρίζεται εἰδικὴ ἐποπτικὴ ἐπιτροπή. Αὐτὴ θὰ παρακολουθῇ ἑνὸς ἑκάστου βιβλίου τὴν ἔκδοσιν καὶ θὰ τὸ παραδίδῃ διὰ πρωτοκόλλου

εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἐντελῶς ἕτοιμον πρὸς κυκλοφορίαν.

*

Τοιοῦτος ἐν συνόψει ὁ νέος νόμος.

Κρηπὶς αὐτοῦ εἶναι τὸ *ἓν βιβλίον*. Κατὰ τὸ 2ον ἄρθρον του *ἓν βιβλίον* ἐγκρίνεται δι' ἕκαστον μάθημα καὶ ἑκάστην τάξιν, καί, ἂν ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος ἐξακολουθῇ εἰς πολλὰς τάξεις, διατηρεῖται τὸ αὐτὸ βιβλίον πάντοτε.

Οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ νόμου ὥρισαν τὴν τέλεσιν τοῦ διαγωνισμοῦ κατὰ ἑξαετίαν. Ἀλλ' ἡ Βουλὴ ἐνέδωκεν εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἀμυνομένων ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τῶν ἐκδοτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ περιώρισε τὴν ἑξαετίαν εἰς τετραετίαν.

Τοῦτο παρεκτὸς τῆς οἰκονομικῆς ζημίας τοῦ Δημοσίου, θὰ εἶναι ἐπιβλαβὲς καὶ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι οἱ διδάσκοντες, μόλις ἐξοικειωθοῦν πρὸς ἓν βιβλίον, θὰ τὸ ἀλλάσσουν, ἐγκρινομένου ἄλλου. Πρὸς δικαιολογίαν τῆς τοιαύτης περιστολῆς τῆς ἑξαετίας εἰς τετραετίαν ὑπεστηρίχθη μετὰ σοβαρότητος, ὅτι τοῦτο ἐγένετο διὰ νὰ μὴ σταματήσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ μὴ λιμνάσῃ ἡ συγγραφικὴ παραγωγὴ τῆς χώρας!

Ἐκ τῶν ἀξίων ἰδιαιτέρας προσοχῆς διατάξεων εἶναι ἡ ἑξῆς: Ὅτι ἡ σύνθεσις τῶν διδακτικῶν βιβλίων δὲν ἀφίνεται ὅλως ἐλευθέρα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3ον περιορίζεται διὰ τῆς δημοσιεύσεως προγράμματος λεπτομερῶς καὶ ἀκριβῶς ὁρίζοντος τὴν ποσότητα καὶ οἰκονομίαν τῆς ὕλης. Τὸ πρόγραμμα καταρτίζουν δύο ἐπιτροπαί, ἡ μία διὰ τὰ βιβλία τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ ἄλλη διὰ τὰ βιβλία τῆς Δημοτικῆς.

Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ ἔργον τῶν δύο αὐτῶν ἐπιτροπῶν εἶναι σημαντικόν, διότι ἐκ τῆς συντάξεως τοῦ προγράμματος κατὰ πολὺ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ σύνθεσις τῶν βιβλίων.

Ὥστε ὁ νέος νόμος ἐγγίζει βαθύτερον τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως, παρ' ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, διότι παρέχει τὸ δικαίωμα ἀλλαγῆς αὐτῆς σχεδὸν τῆς οὐσίας τῶν σχολικῶν ἐγχειριδίων καὶ ὄχι μόνου τοῦ τρόπου τῆς ἐκδόσεως καὶ τῆς κυκλοφορίας αὐτῶν.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπέλθῃ ῥιζικωτέρα ἡ ἀλλαγὴ τῆς οὐσίας τῶν διδακτικῶν βιβλίων θὰ ἔπρεπεν αὐτοὶ οἱ μέλλοντες ν' ἀποτελέσουν τὰς ἐπιτροπὰς νὰ ἐμπνέωνται ἐξ ἰδεῶν μεταρρυθμιστικῶν καὶ

συμφώνων καὶ πρὸς τὰ νέα πορίσματα τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὁλονὲν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον ἐξελισσομένου κοινωνικοῦ βίου.

Αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι, αἱ τεραστίως ἀναπτυχθεῖσαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ διὰ τῆς πειραματικῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἀμειλίκτου παρατηρητικότητος σείουν τὸ γηραιὸν οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἐθεμελίωσεν ἡ ἀγαθὴ καρδία τοῦ Πεσταλότζη καὶ ἐστέγασε τοῦ Ἔρβαρτ ὁ ὑπέροχος νοῦς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἰδιαιτέρα ἐπιστήμη ἀπετελέσθη ἤδη ἡ *Παιδολογία*, σκοπὸν ἔχουσα νὰ ἑδραιώσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐπὶ πορισμάτων ἐξηκριβωμένων διὰ τῆς φυσιολογίας καὶ τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός. Τῆς παιδολογίας ἱδρυτὴς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Γερμανὸς Χρίσμαν (Chrisman). Σήμερον προεξάρχει εἰς τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον ἡ Ἀμερικὴ διὰ τῶν παιδαγωγικῶν ἐρευνῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρδ καὶ εἰδικοῦ περιοδικοῦ The Pedagogical Seminary. Σχεδὸν παραπλεύρως αὐτῆς βαδίζει ἡ Ἀγγλία διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς Child Study Association καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀργάνου αὐτῆς The Paidologist. Ἕπονται δὲ ἐξέχοντες Γερμανοί, Δανοί, Ρῶσοι καὶ Πολωνοὶ παιδαγωγοί, καὶ συνεπικουρεῖ ὁ ἀκάματος Βέλγος Schuyden.

Δυστυχῶς ἡμεῖς εἴμεθα ἀκόμη ἄγευστοι τῶν νέων διδαγμάτων, ἡ δὲ ἵδρυσις Παιδολογικοῦ Ἐργαστηρίου ὡς ἐξαρτήματος τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Μουσείου τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», ἀπὸ ἔτους σχεδιαζομένη, δὲν ἐπραγματοποιήθη ἀκόμη δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν πόρων. Οὔτε δυνάμεθα νὰ ἀξιώσωμεν παρὰ τῶν συντακτῶν τοῦ νέου προγράμματος ῥιζοσπαστικὴν ἐργασίαν, τόσῳ μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ ἀποτελοῦντες τὰς δύο ἐπιτροπάς, κατὰ τὸν νόμον, ἐκλέγονται πάντες μεταξὺ τῶν τροφίμων τοῦ παρελθόντος, τῶν προσηλωμένων μετὰ δικαιολογημένης στοργῆς εἰς τὴν σεβασμίαν παράδοσιν.

Δυστυχῶς καὶ ἡ Βουλὴ ἐπέδειξε καθ' ὑπερβολὴν συντηρητικὸν πνεῦμα περιορίσασα τὸν κύκλον τῶν μελῶν τῶν δύο ἐπιτροπῶν καὶ μὴ θελήσασα νὰ ἐπεκτείνῃ τοῦτον τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὥστε νὰ περιλάβῃ καὶ τοὺς δυναμένους νὰ ἐκπροσωπήσουν νέας ἰδέας καὶ νὰ ζωο-

γονήσουν τὴν ἀτονοῦσαν ἐκπαίδευσίν μας, ὄχι μόνον μὲ ἀέρα τῶν γερμανικῶν δρυμῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὀλίγην αὔραν τῶν ἀγγλικῶν λιμνῶν καὶ μὲ ὀλίγην ἅλμην τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἔσφαλεν ἡ Βουλὴ ἀναθέσασα μόνον εἰς *παλαιοὺς* τὸ ἔργον *ἀνακαινίσεως*. Ἔσφαλεν ἐμπιστευθεῖσα μόνον εἰς *εἰδικοὺς* τὴν μέριμναν *γενικῆς* ἀναπλάσεως.

Κανεὶς δὲν ἀρνεῖται καὶ τῶν παλαιῶν τὴν φρόνησιν καὶ τῶν εἰδικῶν τὴν πεῖραν. Ἀλλά, προκειμένου ἐν γένει περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ Ἔθνους, καὶ ὄχι περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν διδακτικῶν μεθόδων, προκειμένου περὶ τοῦ *τί* πρέπει νὰ διδάσκεται ἡ νέα γενεὰ διὰ νὰ ἀναδειχθῇ ἀξία τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀποστολῆς της, καὶ ὄχι *πῶς* νὰ διδάσκεται, γνώμην δύνανται νὰ ἔχουν, ἐπίσης ἢ καὶ μᾶλλον βαρύνουσαν, καὶ οἱ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας ὁρῶντες.

Ὅτε ἡ Γαλλικὴ Γερουσία συνεζήτει κατὰ τὸ 1880 τὸν ὀργανισμὸν τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, δύο ἐξέχοντες ἄνδρες, ὁ Λαβουλαῖ καὶ ὁ Ἰούλιος Σίμων, εὐγλώττως ὑπεστήριξαν τὴν ἀνάγκην ὅπως εἰς τὰ πολυμελῆ σώματα, τὰ ἀσχολούμενα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἐκπροσωπῆται καὶ ἡ κοινὴ γνώμη, διότι αὐτὴ εἶναι ἁρμοδία νὰ ὑποδείξῃ «ὁποῖος πρέπει νὰ εἶναι ὁ πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς χαρακτὴρ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἵνα ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ὅλονὲν μεταβαλλομένους ὅρους τοῦ συγχρόνου βίου». Πρὸς τοῦτο δὲ ἁρμόδιοι δὲν εἶναι οἱ εἰδικοὶ παιδαγωγοί, καθηγηταὶ καὶ ἐπιστήμονες. «Ἐπιτρέψατε νὰ σᾶς εἴπω, ἔλεγεν ἀγορεύων ὁ Ἰούλιος Σίμων, ὅτι ἕκαστος τῶν καθηγητῶν γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὸ μάθημά του, ἀλλ' ἀγνοεῖ τὰ τοῦ γείτονός του. Παρεκτὸς τούτου δὲ ἡ διαρκὴς προσήλωσις εἰς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα συνεπάγει μίαν ἰδιαιτέραν ἀσθένειαν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *ρουτῖνα*».

Καὶ ἡ μὲν Γαλλικὴ Γερουσία δὲν ἐπείσθη τότε καὶ δὲν ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου πέραν τῶν λειτουργῶν τῆς Παιδείας. Ἀλλ' ἐκ τῶν κατόπιν προβάντων εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ ἐθνῶν ἡ Ἰαπωνία συμμορφουμένη πρὸς τοιαύτας σκέψεις ἵδρυσεν ὅλως διάφορον τὸ τεσσαρακονταμελὲς Ἐκπαιδευτικόν της Συμβούλιον, περιλαβοῦσα εἰς αὐτὸ ὄχι μόνον ἀξιωματικοὺς τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ

θάλασσαν στρατοῦ καὶ ἄλλους ἐκ παντοίων ἐπαγγελμάτων ἀντιπροσώπους, ἀλλὰ καὶ ἑπτὰ ἄνδρας τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὑπουργοῦ «ἐκπροσωποῦντας παρ' αὐτῷ τὴν κοινὴν γνώμην». Τὰ δὲ γεγονότα ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἔσφαλεν ἡ Ἰαπωνία.

Δυστυχῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν ἐπεκράτησε πνεῦμα μᾶλλον γαλλικόν. Αἱ κλεῖδες τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναδιοργανώσεως ἐδόθησαν καὶ πάλιν εἰς μόνους τοὺς παλαιοὺς κλειδούχους. Εἴθε νὰ τὰς μεταχειρισθοῦν διὰ ν' ἀφήσουν τοὐλάχιστον ἀνοικτὰς τὰς θύρας τῆς προόδου καὶ ὄχι διὰ νὰ τὰς κλειδώσουν.

*

Ἀλλ' ἡ μᾶλλον σημαντικὴ καινοτομία, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ ὁ νέος νόμος, εἶναι, καθὼς εἴδαμεν, ἡ κατάργησις πάντων τῶν διδακτικῶν ἐγχειριδίων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, πλὴν τῶν ἀναγνωστικῶν.

Διὰ τὸ ὀλέθριον σύστημα τῆς ἐκ βιβλίων τυφλῆς ἀπομνημονεύσεως κειμένων, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀκαταλήπτων εἰς παιδία ἡλικίας ἑπτὰ ἕως δώδεκα ἐτῶν, ὁ Ἀμερικανὸς Μὰνν εὗρε τὴν πλέον εὔστοχον παρομοίωσιν, ὅτε πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ἐπεκράτει ἀκόμη ἀνάλογον σύστημα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τὸν ἐπιβάλλοντα τὴν ἀπομνημόνευσιν ἀκαταλήπτων κειμένων παρομοιάζει μὲ τροφοδότην, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπέβαλλεν εἰς ἀνήλικα παιδία νὰ ἀνοιγοκλείουν τὰς σιαγόνας, νὰ κάμνουν ὅλας τὰς κινήσεις τῆς μασήσεως καὶ νὰ καταπίνουν..... χωρὶς νὰ ἔχουν εἰς τὸ στόμα τροφήν.

Ἦτο δυνατόν ποτε ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι οὕτω τρέφονται τὰ παιδία; Καὶ ὅμως οἱ τροφοδοτοῦντες τὰ τέκνα τοῦ Λαοῦ εἰς τὰ Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ παραγεμίζοντες τὸν νοῦν των ὄχι μὲ πράγματα, ἀλλὰ μὲ γράμματα, τοῦτο ἀκριβῶς κάμνουν διὰ τῆς ἐφαρμοζομένης μεθόδου τῆς ἐκ τῶν βιβλίων ἀπομνημονεύσεως. Καὶ τὸ παράδοξον εἶναι, ὅτι οἱ γονεῖς παραπλανώμενοι χαίρουν διὰ τὴν σοφίαν τῶν τέκνων των, ἀκροώμενοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐξετάσεων τὴν ἀπρόσκοπον ἐξαγγελίαν γραμματικῶν κανόνων, ἀριθμητικῶν προβλημάτων, ἱστορικῶν συμβάντων καὶ γεωγραφικῶν ὁρισμῶν.

Ἡ ψυχικὴ ἰσχνότης, ἡ διανοητικὴ ἀναιμία, ἔχουσαι ἀφορμὴν

τὴν πρώτην ταύτην παίδευσιν, ἐκδηλοῦνται βραδύτερον, ὅταν εἶναι πλέον πολὺ ἀργά.

Οἱ στερούμενοι πρακτικοῦ πνεύματος, οἱ ἔρημοι θελήσεως, οἱ βλέποντες χωρὶς νὰ παρατηροῦν καὶ ἀκούοντες χωρὶς νὰ ἀκροῶνται, οἱ ἀδυνατοῦντες νὰ φαντασθοῦν καὶ νὰ δημιουργήσουν τὸ ἐλάχιστον διὰ τῆς σκέψεως — ὅλοι αὐτοὶ εἶναι τρόφιμοι τῆς ἄνευ τροφῆς μασήσεως, εἶναι ἀπόφοιτοι τῶν μεθόδων τῆς κενῆς ἀπομνημονεύσεως.

Ὁ νέος νόμος καταλύει τὴν μέθοδον αὐτήν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ μέγα μέρος τῆς ἡμιμαθείας καὶ τῆς ἀβουλίας τῆς συγχρόνου γενεᾶς.

Τὴν ἀπὸ τοῦ βιβλίου ἄψυχον διδασκαλίαν, ἡ ὁποία ἐνίσχυε, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν νωχέλειαν τοῦ διδασκάλου, ἀντικαθιστᾷ διὰ τῆς ζωντανῆς. Ὁ διδάσκαλος δὲν θὰ δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ ὁρίζῃ δι' ἑνὸς σταυροῦ μὲ τὸ μολυβδοκόνδυλον τὸ μάθημα τῆς αὔριον ἐκ τοῦ βιβλίου, ὀφείλει νὰ διδάξῃ, ν' ἀναπτύξῃ διὰ ζώσης, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ παρασκευασθῇ. Οὔτε θὰ ἐξισοῦται πλέον ὁ ἀμαθὴς καὶ ἀνίκανος πρὸς τὸν ἱκανὸν καὶ μορφωμένον διδάσκαλον, ὀχυρούμενος ὄπισθεν τοῦ κειμένου καὶ μὴ σαλεύων ἐκ τοῦ χαρακώματος τῆς ἐξ ἐντύπου διδασκαλίας. Ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πεδίον τοῦ λόγου μὲ τὸ ξίφος τῆς προφορικῆς ἀναπτύξεως θὰ φανοῦν τί ἕκαστος ἀξίζει, ποῖος ὁ ἀριστεύων καὶ ποῖος ὁ ἄμαχος.

*

Καὶ τοιαῦτα μὲν ἐπαγγέλλεται ὁ νόμος διὰ τῆς ἀναστυλώσεως τοῦ θεοῦ Λόγου ἀντὶ τοῦ εἰδώλου τοῦ Τύπου εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον, ἀλλ' εἶναι δυνατὴ ἡ πραγμάτωσις τῶν ἐπαγγελιῶν του;

Τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὸ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐξοικειωθὲν πρὸς τὴν ἰσχύουσαν ἄνετον μέθοδον, θὰ εὑρεθῇ ἐξ ἀποκαλύψεως τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1908 ἕτοιμον ν' ἀπαρνηθῇ τὴν παλαιὰν θρησκείαν καὶ νὰ λατρεύσῃ νέον θεόν;

Δὲν πρόκειται περὶ τῶν ὀλίγων καὶ ἐκλεκτῶν διδασκάλων, οἱ ὁποῖοι θὰ αἰσθανθοῦν ἀνακούφισιν ἀπαλλαττόμενοι τῶν δεσμῶν

τῆς ἐξ ὡρισμένου ἢ καὶ παρὰ τὴν γνώμην των ἐπιβεβλημένου βιβλίου διδασκαλίας, ἀλλὰ περὶ τοῦ πλήθους τῶν μετρίων καὶ τῶν κάτω τοῦ μετρίου.

Δυστυχῶς ὁ νέος νόμος, ἀκρωτηριασθεὶς καὶ κατὰ τοῦτο εἰς τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν, ἀφῆκε διέξοδον καὶ διέξοδον ἐπικίνδυνον. Διὰ νὰ μὴ ζημιωθοῦν οἱ ἔχοντες σήμερον βιβλία ἐγκεκριμένα ἐκδόται, ἐπετράπη ἵνα ταῦτα παραμένουν κατ' ἀνοχὴν εἰς χρῆσιν μέχρις οὗ λήξῃ ὁ χρόνος τῆς ἐγκρίσεως ἑκάστου. Μὲ ἄλλους λόγους καὶ πέρα τοῦ Σεπτεμβρίου 1908 θὰ ἔχουν δικαίωμα οἱ διδάσκαλοι νὰ μεταχειρίζωνται καὶ τὰ τοιαῦτα βιβλία ἐκτὸς τῶν νέων. Κατὰ συνέπειαν τὸ νέον καθεστὼς δὲν θὰ ἐφαρμοσθῇ τέλειον, διότι ὁ τυχὼν διδάσκαλος, θωρακιζόμενος διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ νόμου καὶ ἀψηφῶν τὰς ἀνακαινιστικὰς προθέσεις τῶν εἰσηγητῶν του, δύναται νὰ ἐξακολουθήσῃ μεταχειριζόμενος ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη ἀκόμη ὅλα τὰ βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ὅσων ἡ ἔγκρισις δὲν θὰ ἔχῃ λήξῃ.

Ὥστε πολλοὶ τῶν μετρίων ἢ ὅλως ἀνικάνων διδασκάλων θὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν διέξοδον ταύτην διὰ νὰ παρατείνουν τὸ ἄθλιον καθεστώς. Ἀλλ' οἱ λοιποὶ οἱ μᾶλλον εὐσυνείδητοι καὶ φιλοπρόοδοι, στερούμενοι ὅμως καὶ ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος, τί θὰ πράξουν;

Εὐτυχῶς ὁ νόμος ἔλαβε μέριμνάν τινα περὶ τούτων. Διὰ τῶν προσόδων τοῦ βιβλιοσήμου ὥρισεν ἵνα τὰ Σχολεῖα προμηθεύωνται τὰ ἀναγκαῖα διδακτικὰ ὄργανα,—ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἄνευ βιβλίων διδασκαλίαν — μέρος δὲ δαπανᾶται καὶ πρὸς ἔκδοσιν Ὁδηγῶν διδασκαλίας διὰ τοὺς δημοδιδασκάλους. Λεπτομερείας δὲν περιλαμβάνει ὁ νόμος, ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι οἱ Ὁδηγοὶ αὐτοὶ σκοπὸν ἔχουν ἰδίως νὰ διδάξουν τὸν δημοδιδάσκαλον πῶς νὰ διδάσκῃ ἓν ἕκαστον μάθημα *ἄνευ βιβλίου*.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἂν οἱ Ὁδηγοὶ θὰ εἶναι ἀντάξιοι τῶν προσδοκιῶν τοῦ νομοθέτου ἢ καὶ ἂν θὰ ἐπαρκέσουν μόνοι οἱ Ὁδηγοὶ πρὸς ἀνακαίνισιν τοῦ συστήματος. Νομίζω, ὅτι θὰ καταδειχθῇ ταχέως ἡ ἀνάγκη τῆς ἐκδόσεως περιοδικῶν δημοσιευμάτων, περιεχόντων πλὴν τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικὸν μέρος διδαξίμου ὕλης. Τοιαῦτα περιοδικὰ κατὰ ἑκατοντάδας ἐκδίδονται εἰς τὰς πολιτισμένας χώρας καὶ κυκλοφοροῦν εὐρύτατα

μεταξὺ τῶν Ἑλβετῶν καὶ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἀμερικανῶν δημοδιδασκάλων, οὔτε ὑπάρχει ἀλλαχοῦ διδάσκαλος μὴ παρακολουθῶν ἓν ἢ καὶ περισσότερα τῶν τοιούτων βοηθημάτων. Ἴσως ἀκόμη θὰ ἐπιβληθῇ ἡ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας σύγκλησις ὁμάδων δημοδιδασκάλων πρὸς ἀκρόασιν σειρᾶς μαθημάτων καθοδηγούντων αὐτοὺς περὶ τοῦ νέου τρόπου τῆς διδασκαλίας.

*

Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπικουρικὰ μέσα θὰ χρησιμεύσουν πρὸς *ἐπισκευὴν* τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται μόνον περὶ τοῦ παρόντος· πᾶσα μεταρρύθμισις εἰς τὸ μέλλον ἰδίως ἀποβλέπει. Ἐκ παραλλήλου λοιπὸν πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ *παρασκευῆς* τοῦ μέλλοντος προσωπικοῦ, διὰ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν Διδασκαλείων. Τοιαύτην ἀναδιοργάνωσιν ἐπιβάλλει ἄλλως καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους παράτασις τῆς εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον φοιτήσεως ἀπὸ τετραετοῦς εἰς ἑξαετῆ, καὶ ἡ κατάργησις τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων, πρὸς τὴν ὁποίαν μοιραίως φερόμεθα, ὅτε ἡ ἑξαετία πιθανώτατα θὰ γίνῃ ἑπταετία ἢ ὀκταετία. Διότι ἡ ὑπὸ ἑνὸς μόνου διδασκάλου διδασκαλία ἕξ, ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ διαφόρων τάξεων μαθητῶν ἐντὸς μιᾶς αἰθούσης — αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ τύπος τοῦ ἰδεώδους Δημοτικοῦ Σχολείου — ἀπαιτεῖ μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν ἀδυνατοῦν νὰ παράσχουν τὰ σημερινὰ Διδασκαλεῖα.

Ὅπως δήποτε ὁ νέος νόμος, ὁ ὁποῖος καὶ κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἀνακίνησιν τόσων ἄλλων ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν, θὰ συντελέσῃ καὶ κατὰ τὴν ἐφαρμογήν του, ἂν ὄχι καὶ ταχύτερον, εἰς τὴν λῆψιν καὶ ἄλλων μέτρων, εἰς τὴν ψήφισιν καὶ ἄλλων ἀνακαινιστικῶν νόμων. Ἄνευ τούτων, ἂν μείνῃ μόνος, περιστοιχιζόμενος μάλιστα ἀπὸ τὰς ἀκάνθας τοῦ παρελθόντος διὰ τῆς ἀνοχῆς τῶν λυμαινομένων σήμερον τὴν Ἐκπαίδευσίν μας διδακτικῶν βιβλίων, ὑπάρχει φόβος, ὅτι δὲν θὰ προφθάσῃ, ὄχι νὰ καρποφορήσῃ, ἀλλ' οὔτε κἂν ν' ἀνθήσῃ, καὶ ὅτι ἡ σκαπάνη τῆς καταργήσεως θὰ ῥίψῃ καὶ πρὸ τῆς λήξεως ἴσως τῆς πρώτης τετραετίας τὸ στέλεχός του ὡς ξύλον ἄχρηστον.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Τὸ κατωτέρω μικρὸν διήγημα τοῦ διασήμου Ἄγγλου ποιητοῦ καὶ διηγηματογράφου Rudyard Kipling μετεφράσθη ἐκ τόμου διηγημάτων ἐπιγραφομένου Mine Own People. Εἰς τὸ πρωτότυπον φέρει ὡς τίτλον τὸ ὄνομα τοῦ Οὐραγκουτάγκου Bimi.

Σ. τ. Σ.

Ο ΟΥΡΑΓΚΟΥΤΑΓΚΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΡΟΥΔΥΑΡΔ ΚΙΠΛΙΓΚ

Ὁ Οὐραγκουτάγκος κλεισμένος εἰς τὸν σιδηρόφρακτον κλωβόν του, ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ ἀτμοπλοίου, πλησίον τοῦ μέρους ὅπου ἦσαν φραγμένα τὰ πρόβατα, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν κατωτέρω διήγησιν.

Ἡ ἑσπέρα ἦτο πνιγηρῶς ζεστή. Ἐνῷ ὁ Γερμανὸς Χὰνς καὶ ἐγὼ διηρχόμεθα πλησίον του σύροντες τὰ στρώματά μας πρὸς τὴν πρῷραν τοῦ ἀτμοπλοίου, ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐξύπνησε καὶ ἤρχισε νὰ φλυαρῇ.

Τὸν εἶχαν συλλάβῃ εἰς τὰς Μαλαϊκὰς Νήσους καὶ τὸν ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ τὸν ἐκθέσουν μὲ τιμὴν εἰσόδου ἓν σελλίνιον ὁ ἄνθρωπος. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἀδιακόπως ἠγωνίζετο, ἐφώναζεν, ἐπροσπάθει νὰ σπάσῃ τὰ σίδηρα τῆς φυλακῆς του καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονεύσῃ ἕνα ναύτην ἀπρόσεκτον, ὁ ὁποῖος εἶχε πλησιάσῃ τόσον, ὥστε τὸν ἔφθασε τὸ βαρὺ τριχωτὸν χέρι του.

Ὁ Γερμανὸς ἐστάθη καὶ εἶπε:

— Θὰ ἦτο καλλίτερα, φίλε μου, ἂν σ' ἐπείραζεν ὀλίγον ἡ θάλασσα. Ἔχεις πολὺ *Ἐγὼ* εἰς τὸν κόσμον σου!

Ὁ βραχίων τοῦ Οὐραγκουτάγκου ἐξῆλθεν ἥσυχα-ἥσυχα ἀπὸ τὰς σιδηρᾶς κιγκλίδας. Κανεὶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ ὅτι θὰ ἐχύνετο διὰ μιᾶς εἰς τὸ στῆθος τοῦ Γερμανοῦ.

Τὸ μεταξωτὸν ὕφασμα τοῦ νυκτερινοῦ ἐνδύματός του ἐσχίσθη.

Ἐκεῖνος ὠπισθοδρόμησε μὲ ἀταραξίαν καὶ ἔκοψε μίαν βανάναν ἀπὸ κλάδον κρεμασμένον ἐκεῖ πλησίον:

— Ἔχεις πολὺ *Ἐγώ*! ἐπανέλαβε καί, ἀφοῦ ἐξεφλούδισε τὸν καρπόν, τὸν ἐπρόσφερεν εἰς τὸν φυλακισμένον διάβολον, ὁ ὁποῖος κατεγίνετο νὰ κομματιάσῃ ὅσον ὕφασμα εἶχε μείνῃ εἰς τὴν χεῖρά του.

Ἐστρώσαμεν καὶ ἐξηπλώθημεν εἰς τὴν πρῷραν, μεταξὺ τῶν κοιμωμένων ναυτῶν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν αὔραν, ὅσην ἦτο δυνατὸν νὰ μᾶς φέρῃ ὁ δρόμος τοῦ πλοίου.

Ἡ θάλασσα γύρῳ ἄχνιζεν ὡς θερμὸν ἔλαιον, καὶ ἐφωσφόριζεν ἐκεῖ, ὅπου τὴν ἔσχιζεν ἡ πρῷρα τοῦ σκάφους.

Εἰς μακρινὴν ἀπόστασιν διεκρίνετο καταιγίς· ἐβλέπαμεν τὴν λάμψιν τῶν ἀστραπῶν.

Ἡ πολλὴ ζέστη καὶ ἡ ὀσμὴ τοῦ πιθήκου ἔκαμναν τὴν ἀγελάδα τοῦ πλοίου νὰ μουγγρίζῃ μὲ παράπονον, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, εἰς τὸν αὐτὸν τόνον μὲ τὸν σκοπιωρὸν ναύτην, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸν ἱστὸν ἀπεκρίνετο ἀνὰ πᾶσαν ὥραν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ κυβερνήτου.

Τὴν σιωπὴν διέκοπταν ὁ ῥυθμὸς τῆς μηχανῆς καὶ ὁ κρότος τῆς στάκτης, τὴν ὁποίαν ἐκ διαλειμμάτων ἔρριπταν οἱ θερμασταὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ Γερμανὸς ἐξηπλώθη εἰς τὸ πλευρόν μου καὶ ἤναψεν ἓν σιγάρον πρὶν ἀποκοιμηθῇ.

Τοῦτο ἐσήμαινεν ὅτι εἶχεν ὄρεξιν δι' ὁμιλίαν.

Ἡ φωνή του ἐνανούριζε καθὼς ὁ φλοῖσβος τῆς θαλάσσης καὶ ἡ πολυλογία του ἦτο μεγαλειτέρα ἀπὸ τὸν ὠκεανόν. Ὡς ἔργον του εἶχε νὰ γυρίζῃ τὸν κόσμον συλλέγων σπάνια φυτά, ἄγρια θηρία καὶ ἐθνολογικὰ ἀντικείμενα καὶ νὰ τὰ πωλῇ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Ἔβλεπα τὴν ἄκραν τοῦ σιγάρου του νὰ λάμπῃ καὶ νὰ σβύνῃ εἰς τὸ σκότος, καθ' ὅσον ὡμίλει ἢ διεκόπτετο, ἕως ὅτου σχεδὸν ἀπεκοιμήθην. Ὁ Οὐραγκουτάγκος ὀνειρευόμενος τὴν ἐλευθέραν ζωὴν τῶν δασῶν του, ἤρχισε νὰ φωνάζῃ ὡσὰν ψυχὴ κολασμένη καὶ νὰ σείῃ μανιωδῶς τὰ σίδηρα τοῦ κλωβοῦ του.

— Ἐὰν ἦτο ἐδῶ ἔξω τώρα, δὲν θὰ ἔμενε πολὺ ἀπὸ μᾶς, εἶπεν ὁ Γερμανὸς νυσταγμένος.— Νὰ ἰδῇς πῶς θὰ τὸν ἡσυχάσω ἐγώ.

Πράγματι, μόλις διεκόπησαν αἱ φωναὶ τοῦ πιθήκου, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Γερμανοῦ σφύριγμα τόσον ὅμοιον μὲ συριγμὸν ὄφεως, ὥστε ἐτινάχθην ἐπάνω τρομαγμένος. Ὁ παρατεταμένος καὶ ἀπειλητικὸς ἦχος ἐχύθη εἰς τὸ κατάστρωμα καὶ ὁ κλονισμὸς τοῦ σιδηροῦ κλωβοῦ ἔπαυσεν. Ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐμαρμάρωσεν ἀπὸ τὸν φόβον του.

— Δὲν σοῦ τὸ ἔλεγα; εἶπεν ὁ Γερμανός. Ἔμαθα τὴν τέχνην αὐτήν, ὅταν ἔκαμνα συλλογὴν μικρῶν πιθήκων διὰ τὸ Βερολῖνον. Μόνον τὰ φίδια δὲν φοβοῦνται τοὺς πιθήκους, κάμνω λοιπὸν κ' ἐγὼ τὸ φίδι καὶ ὁ Οὐραγκουτάγκος ἡσυχάζει. Ἔχει πολὺ *Ἐγὼ* εἰς τὸν κόσμον του... Κοιμᾶσαι ἢ θέλεις ν' ἀκούσῃς, νὰ σοῦ διηγηθῶ μίαν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ πιστεύσῃς.

— Δὲν ὑπάρχει ἱστορία, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ πιστεύω, ἀπεκρίθην.

—Ἀφοῦ ἔμαθες νὰ πιστεύῃς, κάτι ἔμαθες. Τώρα θὰ δοκιμάσω ἕως ποῦ φθάνει ἡ πίστις σου. Ἄκουσε λοιπόν:

Ὅταν ἔκαμνα τὴν συλλογὴν αὐτὴν τῶν μικρῶν πιθήκων—ἦτο κατὰ τὸ 1878 ἢ 1880 καὶ εὑρισκόμην ἐκεῖ κάτω, καὶ ἔδειξε πρὸς τὸ σκότος — ἔμεινα ἓν ἔτος σχεδὸν ἐκεῖ καὶ ἐγνώρισα ἕνα Γάλλον. Ὠνομάζετο Βερτράν. Καλὸς ἄνθρωπος. Ἔλεγαν πῶς εἶχε δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸ κάτεργον, ἀλλ' ἤξευρε τὴν τέχνην του καὶ αὐτὸ μοῦ ἔφθανεν. Ἔκραζε τὰ ζῷα καὶ τὰ ἔκαμνε νὰ ἔρχωνται μόνα των ἀπὸ τὰ δάση. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, βασιλεὺς τῶν δαμαστῶν, εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν του ἕνα ὅμοιον μὲ αὐτὸν τὸν διάβολον ἐδῶ — ἕνα μεγάλον Οὐραγκουτάγκον. Τὸν εἶχεν εὖρῃ ὅταν ἦτο μικρὸς — ὁ Οὐραγκουτάγκος — καὶ τὸν εἶχεν ὡσὰν παιδί του καὶ ἀδελφόν του καὶ μόνην του διασκέδασιν.

Εἶχε τὸ ἰδικόν του δωμάτιον εἰς τὴν οἰκίαν — ὄχι κλωβόν, ἀλλὰ δωμάτιον — μὲ κρεββᾶτι καὶ σινδόνια, καὶ ἐξηπλώνετο τὸ βράδυ, καὶ ἐσηκώνετο τὸ πρωΐ, καὶ ἐκάπνιζε τὸ σιγάρον του, καὶ ἐγευμάτιζε μὲ τὸν Βερτράν, καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν περίπατον χειροπιασμένοι — φρικτὸν πρᾶγμα! Τὸ εἶδα τὸ ζῷον ἐκεῖνο νὰ ἐξαπλώνεται εἰς τὴν πολυθρόναν του καὶ νὰ ξεκαρδίζεται, ὅταν ὁ Βερτρὰν μοῦ ἔλεγε τὰ ἀστεῖά του. Δὲν ἦτο ζῷον, ἦτο ἄνθρωπος, καὶ ἔκαμνεν ὁμιλίας μὲ τὸν Βερτράν, καὶ ἐκεῖνος τὸν ἐκαταλάμβανε — τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου. Μαζί μου ἦτο πάντοτε

εὐγενής, ἐκτὸς ὅταν ὡμιλοῦσα πολλὴν ὥραν μὲ τὸν Βερτρὰν χωρὶς νὰ λέγω τίποτε εἰς ἐκεῖνον. Τότε ὁ μαῦρος διάβολος ἅπλωνε τὴν χεροῦκλάν του καὶ μὲ ἔσυρεν ὡσὰν μικρὸν παιδί. Δὲν ἦτο ζῷον, ἦτο ἄνθρωπος... Δὲν ἤργησα νὰ τὸ καταλάβω· τὸ ὑπώπτευε καὶ ὁ Βερτράν· καὶ ὁ Οὐραγκουτάγκος μᾶς ἐκαταλάμβανε καὶ τοὺς δύο, μὲ τὸ σιγάρον ἀνάμεσα εἰς τὰ χονδρά του σκυλλόδοντα.

Ἔμεινα ἓν ἔτος ἐκεῖ καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς νήσους. Ἄλλοτε διὰ πιθήκους, ἄλλοτε διὰ βότανα καὶ ἔντομα. Μίαν ἡμέραν ὁ Βερτρὰν μοῦ λέγει, ὅτι ηὗρε μίαν καλὴν νέαν καὶ θὰ τὴν νυμφευθῇ, καὶ ἐζήτει τὴν γνώμην μου. Δὲν εἶχα τί νὰ εἰπῶ, ἀφοῦ δὲν ἐπρόκειτο δι' ἐμέ. Ἡ κόρη εἶχε πατέρα Γάλλον καὶ μητέρα ἀπὸ τὸν τόπον. Πολὺ νόστιμη! — Ἔχεις φωτιὰν ν' ἀνάψω τὸ σιγάρον μου; — Πολὺ νόστιμη! — Ἀλλά, τοῦ εἶπα, ἐσυλλογίσθηκες τὸν Οὐραγκουτάγκον; Ἂν μὲ τραβᾷ ἐμένα, ὅταν σοῦ ὁμιλῶ, τί θὰ κάμῃ τὴν γυναῖκά σου; Θὰ τὴν κάμῃ κομμάτια. Ἂν ἤμην ἐγὼ Βερτράν, θὰ ἔδιδα εἰς τὴν γυναῖκά μου δῶρον τοῦ γάμου τὸν Οὐραγκουτάγκον βαλσαμωμένον.

— Νὰ τὸν σκοτώσω; λέγει ὁ Βερτράν.

— Εἶναι ἰδικόν σου τὸ ζῷον, ἀπεκρίθην, ἂν ἦτο ἰδικόν μου, θὰ τὸ εἶχα καὶ σκοτωμένον.

Ἔξαφνα αἰσθάνομαι εἰς τὸν «σβέρκον» μου, τὰ δάκτυλα τοῦ Οὐραγκουτάγκου. Εἶχαν γλῶσσαν τὰ δάκτυλα ἐκεῖνα, τέλειον ἀλφάβητον κωφαλάλου. Τὸ τριχωτὸν χέρι του ἐγλίστρησεν, ἔφθασεν ἕως τὸ «πηγοῦνί» μου καὶ μοῦ ἐγύρισε πλαγίως τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἰδῇ ἀπὸ τὴν ὄψιν μου, ἂν καταλαμβάνω τί θέλει νὰ εἰπῇ, καθὼς ἐκεῖνος μὲ εἶχε καταλάβῃ.

— Κύτταξέ τον, λέγει ὁ Βερτράν· καὶ ἤθελες νὰ τὸν σκοτώσω ἐνῷ σὲ χαϊδεύει! Αὐτὸ θὰ εἰπῇ γερμανικὴ ἀχαριστία.

Ἐνόησα ὅτι ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔκαμα τὸν Οὐραγκουτάγκον ἐχθρὸν θανάσιμον· τὰ δάκτυλά του εἰς τὸν «σβέρκον» μου ἐπρόλεγαν φονικόν. Τὴν ἄλλην φοράν, ὅταν εἶδα πάλιν τὸν Οὐραγκουτάγκον, εἶχα εἰς τὴν ζώνην τὸ πιστόλι μου καὶ ἅμα τὸ ἤγγισε, ἀνεσήκωσα τὸν πετεινὸν διὰ νὰ ἰδῇ ὅτι ἦτο γεμᾶτον. Εἶχεν ἰδῇ νὰ σκοτώνουν μικροὺς πιθήκους εἰς τὰ δάση καὶ ἐκατάλαβε.

Λοιπὸν ὁ Βερτρὰν ἔκαμε τὸν γάμον του καὶ οὔτε ἐσυλλογίζετο τὸν Οὐραγκουτάγκον. Ἐγὼ ὅμως τὸν ἔβλεπα εἰς τὴν παραλίαν νὰ κτυπᾷ τὴν ἄμμον μὲ ἕνα μεγάλον κλάδον, ἕως ὅτου ἄνοιγε λάκκον ὡσὰν τάφον.

Ἐπῆγα καὶ εἶπα τοῦ Βερτράν:

— Σκότωσέ τον, ἐπὶ τέλους! Εἶναι τρελλὸς ἀπὸ ζηλοτυπίαν.

— Ἔχεις πολὺ λάθος, λέγει ὁ Βερτράν· ἀγαπᾷ τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν ὑπακούει, καὶ ὅ,τι τὸν προστάξῃ θὰ τὸ κάμῃ. Καὶ ἐγύρισε καὶ εἶδε τὴν γυναῖκά του, ἡ ὁποία ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπέρασεν ἐμπρός μας.—Πολὺ νόστιμη!

— Γνωρίζεις σὺ ἀπὸ πιθήκους; εἶπα, καὶ δὲν βλέπεις, ὅτι αὐτὸ τὸ ζῷον κτυπᾷ τὴν ἄμμον ἀπὸ μανίαν, διότι δὲν τοῦ ὁμιλεῖς; Σκότωσέ τον μόλις ἐπιστρέψῃ. Εἰς τὰ μάτια ἔχει φλόγα, ἡ ὁποία σημαίνει φονικόν.

Ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐπέστρεψε καὶ δὲν εἶχε φλόγα εἰς τὰ μάτια — τὴν ἔκρυπτεν ὁ πονηρὸς — καὶ ἔκαμνεν ὅ τι τὸν ἐπρόσταζεν ἡ κυρία. Καὶ ὁ Βερτρὰν γυρίζει καὶ μοῦ λέγει:

— Ἐσὺ ἐντὸς ἐννέα μηνῶν τὸν ἐγνώρισες καλλίτερα παρ' ὅσον ἐγὼ δώδεκα ἔτη τώρα; Τὸ παιδὶ θὰ σκοτώσῃ τὸν πατέρα του; Τὸν ἀνέθρεψα ὡσὰν παιδί μου. Μὴ ἐπαναλάβῃς αὐτὰς τὰς ἀνοησίας μήτε εἰς ἐμένα, μήτε εἰς τὴν γυναῖκά μου.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὁ Βερτρὰν ἦλθε νὰ μὲ βοηθήσῃ νὰ κάμω ξύλινα κιβώτια διὰ τὰς συλλογάς μου. Μοῦ εἶπεν, ὅτι εἶχεν ἀφήσῃ τὴν γυναῖκά του εἰς τὸν κῆπον μὲ τὸν Οὐραγκουτάγκον. Ἐτελείωσα γρήγορα, γρήγορα καὶ τοῦ λέγω:

— Ἠγαίνωμεν εἰς τὸ σπίτι σου νὰ πάρωμεν τίποτε δροσιστικόν.

Ἐγέλασε καὶ εἶπεν:

— Ἔλα, διψασμένε!

Ἡ γυναῖκά του δὲν ἦτο εἰς τὸν κῆπον καὶ ὁ Οὐραγκουτάγκος δὲν ἦλθεν, ὅταν τὸν ἐφώναξεν ὁ Βερτράν· οὔτε ἡ γυναῖκά του ἦλθεν, ὅταν τὴν ἐφώναξε. Πηγαίνει εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου της καὶ τὴν εὑρίσκει κλειδωμένην. Τότε γυρίζει καὶ μὲ βλέπει. Τὸ πρόσωπόν του εἶχε γίνῃ κάτασπρον. Ἔσπασα τὴν θύραν μὲ τὸν ὦμόν μου. Ἐπάνω εἰς τὴν στέγην, ἡ ὁποία ἦτο ἀπὸ καλάμια, εἶχεν ἀνοιχθῇ μία μεγάλη τρῦπα καὶ ὁ ἥλιος

ἔλαμπεν εἰς τὸ πάτωμα. Ὅλα ἄνω κάτω εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἡ γυναῖκα πουθενά... Ὁ Βερτρὰν ἐκύτταζε μὲ προσήλωσιν τὸ πάτωμα, τοὺς τοίχους, τὴν τρῦπαν ἐπάνω εἰς τὴν στέγην, καὶ ἔπειτα ἤρχισε νὰ γελᾷ ἥσυχα, ἥσυχα.— Εἶχε τρελλαθῇ. Δὲν ἔκλαυσε, δὲν ἐπρόφερε λέξιν. Ἔστεκεν ἀκίνητος εἰς τὴν θύραν καὶ ἐγελοῦσε μόνος του. Ἔπειτα εἶπεν:

— Ἐκλειδώθηκε εἰς τὸ δωμάτιον καὶ ἐκεῖνος ἐτρύπησε τὴν στέγην. Καλά!...Θὰ διορθώσωμεν τὴν στέγην καὶ θὰ τὸν περιμένωμεν. Θὰ ἔλθῃ βέβαια.

Ἐμείναμεν ἐκεῖ δέκα ἡμέρας καὶ ἐδιορθώσαμεν τὸ δωμάτιον. Μίαν ἢ δύο φορὰς ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐπρόβαλεν ἀπὸ τὸ δάσος. Ἐφοβεῖτο ὅμως νὰ πλησιάσῃ. Τὴν δεκάτην ἡμέραν, ὅταν ἐφάνη πάλιν, ὁ Βερτρὰν τὸν ἐφώναξεν. Ὁ Οὐραγκουτάγκος ἦλθεν. Εἰς τὸ χέρι του ἦσαν κολλημένα μαῦρα μαλλιά. Καὶ ὁ Βερτρὰν ἐγέλασε, ὡσὰν νὰ ἦτο ἀστεῖον τὸ πρᾶγμα. Ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐπλησίασε περισσότερον καὶ ὁ Βερτρὰν ἦτο μέλι καὶ γάλα μαζί του καὶ διαρκῶς ἐγελοῦσε. Ἐκεῖνος ὅμως τὸν ὑπώπτευε καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας δὲν τὸν ἄφινε νὰ τὸν ἐγγίσῃ. Ἐπὶ τέλους ὁ Οὐραγκουτάγκος ἐκάθισε μαζί μας εἰς τὸ γεῦμα καὶ τὰ μαλλιὰ ἦσαν ἀκόμη κολλημένα μὲ κάτι πηκτὸν ἐπάνω εἰς τὸ χέρι του. Ὁ Βερτρὰν τοῦ ἔδιδε καὶ ἔπινεν ἕως ὅτου τὸν ἐμέθυσεν ἐντελῶς. Καὶ τότε...

— Καὶ τότε; εἶπα ἐγώ.

— Τότε ὁ Βερτρὰν ὥρμησε νὰ τὸν σκοτώσῃ μὲ τὰ χέρια του. Ἐγὼ ἐπῆγα περίπατον εἰς τὴν παραλίαν. Λογαριασμὸς τοῦ Βερτρὰν ἦτο... Ὅταν ἐπέστρεψα, ὁ Οὐραγκουτάγκος ἦτο νεκρὸς καὶ ὁ Βερτρὰν ἐπάνω του ἐξεψυχοῦσε. Ἐγελοῦσεν ἀκόμη ἥσυχα, ἥσυχα καὶ ἐφαίνετο εὐχαριστημένος. Καθὼς ἠξεύρεις, ὁ Οὐραγκούτάγκος ἔχει δύναμιν ἑπτὰ φορὰς μεγαλειτέραν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅμως ὁ Βερτρὰν τὸν ἐτελείωσε...

Ὁ φοβερὸς κρότος εἰς τὰ σίδηρα τοῦ κλωβοῦ ἤρχισε πάλιν.

— Α! εἶπεν ὁ Γερμανός, ὁ φίλος μας ἔχει ἀκόμη πολὺ Ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον του. Θὰ ἡσυχάσῃς ἐπὶ τέλους!

Ἐσφύριξε πάλιν δυνατὰ καὶ φαρμακερὰ τὸν συριγμὸν τοῦ ὄφεως.

Ἠκούσαμεν τὸ ζῷον νὰ τρέμῃ εἰς τὸν κλωβόν του.

— Ἀλλὰ πῶς ἄφησες μόνον τὸν Βερτρὰν καὶ δὲν ἔμεινες νὰ τὸν βοηθήσῃς;

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ Γερμανός, ἐνῷ ἐγύριζεν ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρὸν διὰ νὰ κοιμηθῇ, οὔτε ἐγὼ δὲν εὕρισκα εὐχαρίστησιν εἰς τὴν ζωήν, ἀφοῦ εἶδα τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο μὲ τὴν τρῦπαν εἰς τὴν στέγην. Καὶ ὁ Βερτρὰν ἦτο καὶ ἄνδρας της!...

Μετάφρασις **

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΥ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΓΝΩΜΑΙ ΤΟΥ ΚΑΡΛΑΫΛ

Τὸ πλέον ἀπαραίτητον προσὸν ὅλων τῶν ἔργων, ὅσα ἐπιχειρεῖ ὁ ἄνθρωπος, ἔγκειται εἰς τὸ νὰ κατορθώνῃ νὰ τὰ φέρῃ εἰς πέρας. Πολλοὶ ἀδημονοῦν καὶ ἀγωνίζονται ἀνωφελῶς· δὲν δύνανται νὰ εὕρουν τὸν ὀρθὸν χειρισμόν· δὲν εἶναι τεχνῖται, ἀλλ' ἀδαεῖς καὶ ἀπειρότεχνοι βαναυσουργοί .... Ἡ ἀπόλυτος τελειότης εἶναι βεβαίως ἀνέφικτος. Κανεὶς ξυλουργὸς δὲν ἔκαμέ ποτε μίαν ὀρθὴν γωνίαν μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν, καὶ ὅμως ὅλοι οἱ ξυλουργοὶ γνωρίζουν πότε εἶναι ἀρκετὰ ὀρθὴ καὶ δὲν κτυποῦν μὲ τὸ σφυρίον, ἕως ὅτου χάσουν ὁλόκληρον ἡμέραν, διὰ νὰ τὴν κάμουν τελείως ὀρθήν. Ὅστις καταβάλλει κόπους πέρα τοῦ δέοντος, μαρτυρεῖ ἐξ ἴσου νοῦν ἀσθενῆ ἀπαράλλακτα καθὼς καὶ ὁ κοπιάζων ὀλιγώτερον παρ' ὅσον πρέπει. Ἄνθρωπος ἐπιτήδειος, ἔχων τὸν νοῦν ὑγιᾶ, εἰς πᾶν ἔργον δαπανᾷ ὡς ἔγγιστα τόσον κόπον, ὅσον αὐτὸ τὸ ἔργον ἀξίζει καὶ κατόπιν τὸ ἀφίνει χωρὶς τύψεις συνειδότος.

*

Ἐν πάσῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἔχῃ πίστιν σταθερὰν ὅστις θέλει νὰ ἐργάζεται τελείως. Ἐὰν εἰς πᾶν βῆμά του ζητῇ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ κόσμου, ἐὰν δὲν δύναται νὰ κινηθῇ χωρὶς τὴν ἐπιδοκιμασίαν τῶν ἄλλων, ἐὰν ὑποτάσσῃ εἰς ξένας γνώμας τὴν ἰδικήν του πεποίθησιν, εἶναι ἐλεεινὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλος. Οἱανδήποτε ἐργασίαν ἀναλάβῃ, δὲν θὰ κατορθώσῃ νὰ τὴν φέρῃ εἰς αἴσιον πέρας. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ παράγοντες τῆς καταπτώσεως καὶ τῆς παρακμῆς.

*

Ἡ πλέον ἐγκάρδιος χαρὰ διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι νὰ θαυμάζῃ. Τίποτε ἄλλο δὲν τὸν ὑψώνει περισσότερον, ἔστω καὶ δι' ὀλίγας στιγμάς, ὑπεράνω ὅλων τῶν μικρολογιῶν, ὅσον ὁ ἀληθὴς καὶ εἰλικρινὴς θαυμασμός.

*

Ἐπὶ χίλια ἔτη ἡ δρῦς αὐξάνει εἰς τὸ δάσος μὲ σιωπὴν καὶ εἰς τὸ χιλιοστὸν ἔτος, ὅταν ἔλθῃ μὲ τὸν πέλεκυν ὁ ξυλοκόπος, ἀκούομεν ἐν μέσῳ τῆς ἐρημίας τὴν ἠχὼ τῶν κτυπημάτων του καὶ τότε μόνον ἡ δρῦς ἀναγγέλλει τὴν ὕπαρξίν της, ὅταν πίπτῃ μὲ πάταγον κατὰ γῆς. Πόσον σιγαλὰ ἐφυτεύθη ἡ βάλανος, ὅταν

ἔπεσεν εἰς τὸ χῶμα ἀπὸ τὴν πνοὴν τοῦ ἀνέμου! Ἐν ὅσῳ ἡ δρῦς ἔθαλλε καὶ ἐνεδύετο τὸ φύλλωμά της — τὰ χαρμόσυνα συμβάντα τῆς ζωῆς της — δὲν διελάλησε ποτὲ τοῦτο μὲ χαρμοσύνους κραυγάς.

*

Πολλάκις ἐλέχθη καὶ πρέπει νὰ λέγεται πάντοτε, ὅτι ὅλαι αἱ μεταρρυθμίσεις, ἐξαιρέσει τῶν ἠθικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀποβαίνουν μάταιαι. Αἱ πολιτικαὶ μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι τόσον ἐπιτακτικῶς ἐπιζητοῦνται, δύνανται βεβαίως νὰ ἐκριζώσουν τὰ ζιζάνια, ἀφίνουν ὅμως γυμνὸν τὸ ἔδαφος καὶ δὲν ἠξεύρομεν ἂν κατόπιν δὲν θὰ φυτρώσουν νέα πάλιν ζιζάνια. Ἠθικὴν μεταρρύθμισιν ἀναμένομεν μόνον ἀπὸ τὴν αὔξησιν τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι στέλλονται ἀπὸ τὴν Θείαν Πρόνοιαν νὰ σπείρουν τὸν σπόρον τοῦ ἀγαθοῦ, ἀπαράλλακτα καθὼς τὰ δένδρα ῥίπτουν τοὺς πυρῆνάς των εἰς τὴν γῆν. Τοιαύτη πάντοτε ἡ φύσις τοῦ χρηστοῦ ἀνθρώπου· εἶναι μυστηριῶδες καὶ δημιουργικὸν κέντρον τοῦ ἀγαθοῦ. Ἡ ἐπίδρασίς του εἶναι ἀνυπολόγιστος, διότι τὰ ἔργα του δὲν θνήσκουν, πηγάζουν ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα καὶ εἶναι αἰώνια.

*

Ὅπως τὰ φυτά, οὕτω καὶ ἡ ἀρετὴ δὲν προκόπτει, ἂν ἡ ῥίζα της δὲν εἶναι κρυμμένη ἀπὸ τὸ ὄμμα τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ἀφήσῃς τὸν ἥλιον νὰ τὴν φωτίσῃ, ἢ σὺ τὴν προσβλέψῃς, θὰ μαρανθῇ καὶ δὲν θὰ σ' εὐφράνουν τὰ ἄνθη της.

*

Τὸ ἔργον ἑνὸς ἀγνώστου ἀγαθοῦ ἀνθρώπου ὁμοιάζει μὲ φλέβα νεροῦ, ἡ ὁποία ῥέει κρυμμένη κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ κρυφά, κρυφὰ κάμνει τὸ χῶμα νὰ πρασινίζῃ. Ῥέει ἐκεῖ τὸ νερὸν καὶ ἑνώνεται μὲ ἄλλας φλέβας καὶ μὲ ἄλλας ἀρτηρίας καὶ θὰ ἔλθῃ ἡμέρα ὁπότε θ' ἀναβλύσῃ ὡς ὁρατὴ καὶ ἀνεξάντλητος πηγή.

*

Οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶναι αἰώνιοι καὶ ἡ φωνή των, ἡ ὁποία ὁμιλεῖ σιγαλὰ εἰς τὴν καρδίαν μας, δὲν δύναται ἐπὶ φοβερᾷ ποινῇ νὰ παρακουσθῇ. Κανεὶς ἄνθρωπος ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν δὲν θὰ μείνῃ ἀτιμώρητος· τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ καὶ δι' ἓν ἑκατομμύριον ἀνθρώπων καὶ δι' εἰκοσιεπτὰ ἑκατομμύρια. Ὀνομάσατέ μου ἓν ἔθνος, τὸ ὁποῖον περιέπεσεν εἰς τὸ ἁμάρτημα αὐτό, καὶ θὰ σᾶς δείξω, ἐγὼ τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον φέρεται διὰ τῆς πλατείας λεωφόρου τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὸν ὄλεθρον.

Μετάφρασις *

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 29 Μαρτίου ἐτελέσθησαν εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον οἱ προκηρυχθέντες ἀγῶνες καὶ ἡ γυμναστικὴ ἐπίδειξις τῶν σχολείων, παριστα-μένου τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ὅστις ἀπένειμεν ἰδιοχείρως τὰ βραβεῖα εἰς τοὺς νικητάς. Πλὴν τῶν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ὁρισθέντων, ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας ἀπένειμε καὶ ἴδιον βραβεῖον εἰς τὸν νικητὴν τοῦ ἀνωμάλου δρόμου, βαρύτιμον ἀργυροῦν κύπελλον μετ' ἐπιγραφῆς. Τοῦτο ἔλαβεν ὁ «Πανελλήνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος». Εἰς τὸ Στάδιον παρίσταντο περὶ τὰς 50 χιλιάδας θεατῶν.

— Οἱ Πανελλήνιοι Σκοπευτικοὶ Ἀγῶνες διεξήχθησαν εἰς τὸ Σκοπευτήριον Καλλιθέας τὴν 24 καὶ 25 Μαρτίου ἐν στενωτάτῳ κύκλῳ θεατῶν καὶ ἄνευ ἐνδιαφέροντος, δι' ἔλλειψιν ἐπαρκῶν σκοπευτῶν.

— Ὁ Σύλλογος πρὸς περιστολὴν τῶν ἑλωδῶν νόσων ἐν Ἑλλάδι ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν εἰδικοῦ συνεδρίου σχετικοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Τὸ συνέδριον θὰ συνέλθῃ εἰς Ἀθήνας μετὰ τὸ Πάσχα, θὰ προσκληθοῦν δὲ ἵνα μετάσχουν αὐτοῦ πολλοὶ ἰατροὶ καὶ ἰδίως ἐκ τῶν ἑλοπαθῶν ἐπαρχιῶν.

— Καθιερώθη διὰ Β. Διατάγματος ἡ Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ἐπέτειος τῆς κατὰ τὸ 1826 ἐξόδου τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου, ὡς ἡμέρα τοπικῆς ἑορτῆς, πανηγυριζομένη μετὰ πάσης ἐπισημότητος. Ἡ ἐπέτειος ἑωρτάζετο μέχρι τοῦδε διὰ ψηφίσματος τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς πόλεως, τελουμένου μνημοσύνου ἐπὶ τοῦ τύμβου τῶν πεσόντων κατὰ τὴν Ἔξοδον.

— Δύο ἐπιφανεῖς Γερμανοὶ κατῆλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα χάριν περιηγήσεως, ὁ ἰατρὸς Μπέριγκ καὶ ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς Χάουπτμαν.

ΑΓΓΛΙΑ

Ἐπωλήθη διὰ δημοπρασίας ἐν Λονδίνῳ τὴν 23 Μαρτίου μέρος τῆς βιβλιοθήκης, τὴν ὁποίαν εἶχε σχηματίσῃ βαθύπλουτος Ἀμερικανός. Τὸ προϊὸν τῆς πωλήσεως ἐκείνης μόνης τῆς ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν λιρῶν 10,556 ἢ 264,000 φράγκων. Αἱ πληρωθεῖσαι διὰ σπάνια βιβλία τιμαὶ ὑπερέβησαν τὰς εἰς πᾶσαν προγενεστέραν δημοπρασίαν. Οὕτως ἓν ἀντίτυπον πρώτης ἐκδόσεως τῶν δραμάτων τοῦ Σαιξπείρου ἐπληρώθη λίρας 3,600 ἤτοι φρ. 90,000! Τὸ 1864 παρόμοιον ἀντίτυπον εἶχε πωληθῇ λίρας 926. Εἰς τὰ 1899 ἐπωλήθη ἄλλο λίρας 1720. Ἡ ἀρχικὴ τιμὴ τοῦ βιβλίου τούτου, τοῦ πολυτιμοτέρου τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας, ἦτο μία λίρα διὰ τοὺς ἐγγραφέντας συνδρομητάς. Ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐπικερδὴς ὡς ἐπιχείρησις ἡ καταβολὴ τῶν πρώτων συνδρομητῶν πρὸς ὄφελος τῶν κληρονόμων καὶ ἀπογόνων των. Ἀλλ' ὅμως, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς Ἀμερικανοῦ φιλοπράγμονος, ἀποδεικνύεται ὅτι μία λίρα ἀγγλικὴ ἀνατοκιζομένη ἀπὸ τοῦ 1623 πρὸς 6 % ἐτησίως ἤθελεν ἀποφέρει μέχρι τῆς σήμερον λίρας 8,660,000.

— Ἡ «Ἑταιρεία τοῦ φιλολογικοῦ θεάτρου» ἔδωκεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἑνὸς τῶν θεάτρων τοῦ Λονδίνου παράστασιν ἐν Ἀγγλικῇ μεταφράσει τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου.

— Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ Ἑταιρεία τῶν συγγραφέων ἀριθμεῖ περὶ τὰ 1700 μέλη, διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἐφορείας διοριζομένης ὑπὸ πολυμελοῦς διοικητικοῦ συμβουλίου. Ἡ ἐφορεία αὕτη ἐδημοσίευσεν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας ἐξέφραζε γνώμην ἐπὶ τοῦ ἐκρεμοῦς πρὸ μηνὸς ζητήματος μεταξὺ τῶν Ἄγγλων ἐκδοτῶν καὶ τῆς ὑπὸ τῆς ἐφημερίδος «Times» ἱδρυθείσης ἐπιχειρήσεως πρὸς προμήθειαν

βιβλίων εἰς τοὺς συνδρομητάς της, περὶ τοῦ ὁποίου λόγος ἔγεινεν ἤδη εἰς τὴν «Μελέτην». Ἡ γνώμη τῆς ἐφορείας ἦτο ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῶν ἐκδοτῶν. Κατὰ συνέπειαν οἱ ἀντιφρονοῦντες ἐπροσκάλεσαν συνέλευσιν τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας, ὅπως ἐκφρασθῇ μομφὴ κατὰ τῆς ἐφορείας. Μετὰ ζωηροτάτην ὅμως συζήτησιν ἀπερρίφθη ἡ περὶ μομφῆς πρότασις.

—Κατὰ τὸ 1905 εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν 30 ἑκατομμύρια ποικιλοπτέρων πτηνῶν προωρισμένων διὰ τὸν στολισμὸν τῶν γυναικείων πίλων. Εἰς 300 ἑκατομμύρια ὑπολογίζονται τὰ κατ' ἔτος φονευόμενα καθ' ὅλον τὸν κόσμον πτηνὰ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν — ἀθῷα θύματα τοῦ συρμοῦ!

—Τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον τῆς Λιβερπούλης ἐψήφισε πίστωσιν δισχιλίων λιρῶν, ὅπως συνηθῇ ὁ δήμαρχος νὰ ἑορτάσῃ ἀξιοπρεπῶς τὴν ἑπτακοσιοστὴν ἐπέτειον τῆς ἱδρύσεως τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, τοῦ νῦν δευτέρου ἐμπορικοῦ λιμένος τοῦ κόσμου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Λιβερπούλης εἶναι σήμερον περὶ τὰς 700,000 ψυχῶν. Ἦτο μικρὸν καὶ ἀσήμαντον χωρίον, ὅτε τὴν 18ην Αὐγούστου 1207 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐχορήγησεν εἰς αὐτὴν τὸν Χάρτην, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησεν ἀστικὴν αὐθυπαρξίαν καὶ ἐκλογικὰ δικαιώματα.

—Εἰς τοὺς «Καιροὺς» τοῦ Λονδίνου ἀναφέρεται ἡ δίκη ἀνδρὸς ἡλικίας πεντήκοντα ἐτῶν, καταδικασθέντος ἤδη 84 φοράς, σχεδὸν πάντοτε διὰ λαθροθηρίαν, φημιζομένου δὲ διὰ τὴν κυνηγετικήν του ἐπιδεξιότητα. Ἰδοὺ ἡ χαρακτηριστικωτάτη παραίνεσις τοῦ δικαστοῦ πρὸς τὸν κατηγορούμενον: «Ἄκουσε, κατηγορούμενε. Εἶσαι τόσον ἐπιτήδειος εἰς τὸ εἶδός σου, ὥστε μοῦ εἶναι δύσκολον νὰ αἰσθανθῶ ἀγανάκτησιν ἐναντίον σου. Πληροφοροῦμαι ὅτι ἐγεννήθης ἀπὸ γονεῖς ἐντίμους. Σὺ ἔμαθες πολὺ νέος νὰ χειρίζεσαι τὸ ὅπλον καὶ ἐχρησιμοποίησες τὴν τέχνην σου διὰ νὰ φονεύῃς φασιανοὺς καὶ λαγωοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς σέ, ἀλλ' εἰς ἄλλους. Προσπάθησε ν' ἀλλάξῃς φύλλον καὶ νὰ γείνῃς τίμιος ἄνθρωπος. Σοῦ ὁμιλῶ ὡς ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα, ὡς ἄνθρωπος ἀγαπῶν καὶ ἐκτιμῶν ὅλας τὰς ἀσκήσεις· λυποῦμαι καθ' ὑπερβολὴν βλέπων ἄλλον ἄνθρωπον ἔχοντα τὰς ἰδίας κλίσεις νὰ χάσῃ δι' αὐτὰς τὸν χαρακτῆρά του καὶ νὰ γείνῃ κοινὸς ἀλήτης καὶ κλέπτης. Αὐτὰ δὲν τὰ λέγω πρὸς σὲ ὡς διδαχὴν δῶθεν οὔτε διὰ νὰ ἀκουσθῶ ἔξω τοῦ δικαστηρίου τούτου. Ἠδυνάμην νὰ σὲ καταδικάσω εἰς ἑνὸς ἔτους καταναγκαστικὰ ἔργα, ἀλλὰ σὲ καταδικάζω μόνον εἰς ἓξ μηνῶν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι δὲν θὰ λησμονήσῃς τοὺς λόγους μου».

ΑΜΕΡΙΚΗ

Εἰς τὴν Ἰόβαν, μίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπεβλήθη φόρος ἐπὶ τῶν ἀγάμων ἀνδρῶν 25 δολλάρια ἐτησίως.

—Ἐτελέσθησαν κατ' αὐτὰς τὰ ἐγκαίνια εἰς τὴν πόλιν Pittsburg τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τῶν τεχνικῶν σχολῶν, τὰς ὁποίας ἀνήγειρε καὶ ἐπροίκισεν ἡ ἀνεξάντλητος γενναιοδωρία τοῦ Καρνέγη. Ἐδαπάνησε καὶ διέθεσε πρὸς ἱδρυσίν των 24 ἑκατομμ. δολλαρίων ἤτοι 120.000.000 φράγκων. Ἐν συνόλῳ ὁ Καρνέγης ἐδαπάνησε μέχρι ὥρας ὑπὲρ ἐθνωφελῶν σκοπῶν εἰς Εὐρώπην καὶ εἰς Ἀμερικὴν τὸ μυθῶδες ποσὸν 166.500.000 δολλαρίων (=φράγκ. 832.500.000). Ἐντὸς μόνων τῶν τελευταίων τεσσάρων ἐτῶν αἱ δωρεαί του ἀνέρχονται εἰς 54.000.000 δολλαρίων (φρ. 170.000.000!).

—Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Γραφείου τῆς ἀπογραφῆς ὁ πληθυσμὸς τῆς Νέας Ὑόρκης ἀνέρχεται εἰς 4.113.043, ὁ δὲ πληθυσμὸς τοῦ συνόλου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς 83.941.510.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Τὴν 18 Μαΐου ν. ἔ. συνέρχεται εἰς Βιέννην ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τὸ 8ον Διεθνὲς Συνέδριον Ἀρχιτεκτονικῆς. Τὸ Συνέδριον θὰ διαρκέσῃ μέχρι τῆς 24 Μαΐου, θὰ συνοδεύεται δὲ καὶ ὑπὸ Ἀρχιτεκτονικῆς Ἐκθέσεως

—Ὁ καθηγητὴς H. Molisch τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγας, μελετῶν ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸν ἐκ βακτηρίων προερχόμενον φωσφορισμόν, τὸν ὁποῖον ἀναβίδουν ὀργανικαί τινες οὐσίαι ἐν ἀποσυνθέσει, ἐφήρμοσε τὸ φαινόμενον ἐπὶ τῆς κατασκευῆς λυχνίας εἰδικῆς ἐκ κρυστάλλου. Ἡ λυχνία αὐτη, σφαιρικὴ τὸ σχῆμα, περιέχει δύο λίτρας πηκτῆς ἀπεστειρωμένης, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρὶν ψυχρανθῇ ἐντελῶς, σπείρει διὰ βελόνης ἐκ πλατίνης φωσφορίζοντα βακτήρια. Ἡ σφαῖρα φυλάσσεται κατόπιν εἰς δροσερὸν μέρος, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀρχίζει νὰ φωτοβολῇ μὲ ἀνταύγειαν πρασινωπὴν καὶ ἀρκετὰ ἰσχυράν, ὥστε δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τὴν ὥραν τοῦ ὡρολογίου, τοὺς βαθμοὺς τοῦ θερμομέτρου, ἀκόμη καὶ νὰ ἀναγνώσῃ ἐφημερίδα. Μέγα προσὸν τῆς λυχνίας τοῦ Molisch εἶναι ὅτι δύναται ἀκινδύνως νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς πυριτιδαποθήκας καὶ ὀρυχεῖα.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ πόλις τῶν Παρισίων ἐξοδεύει καθ' ἑκάστην 800.000 λίτρας γάλακτος, 290 ἑκατομμύρια ἐτησίως. Τὸ μεγαλείτερον μέρος κομίζεται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐξ ἀποστάσεων μέχρι 405 χιλιομέτρων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐντὸς τῶν Παρισίων γαλακτοκομεῖα 278 ἐν ὅλῳ, περιλαμβάνοντα 4.000 ἀγελάδας.

—Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ 1906 ὑπερέβη τὰ δύο δισεκατομμύρια. Ἐν τούτοις προηγοῦνται καὶ πάλιν αὐτῆς ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι. Ἐὰν τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον λογισθῇ ἴσον πρὸς 100, τὸ ἀγγλικὸν εἶναι 232, τὸ γερμανικὸν 171 καὶ τὸ ἀμερικανικὸν 148.

—Ὁ γνωστὸς ἐπιστήμων κ. Bertillon ἀνεκοίνωσεν ἐσχάτως εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων τὰ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν του ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ παρισινοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ θνητότης ἠλαττώθη σημαντικῶς, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη. Μέχρι τοῦ 1860 ἀπέθνησκαν ἐτησίως 26-30 ἐπὶ 1000 κατοίκων. Σήμερον ἀποθνήσκουν μόνον 17! Ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς τῶν θανάτων προέρχεται πρὸ πάντων ἐκ τῶν προόδων τῆς ὑγιεινῆς τῶν παίδων. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ κάτωθι πίναξ, καταδεικνύων κατὰ περιόδους τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀποθνησκόντων παιδίων ἐπὶ 1000 ἑκάστης ἡλικίας.

Περίοδοι	0-1 ἐτῶν	5-9 ἐτῶν	10-14 ἐτῶν
1817-20	147,0	18,0	9,0
1821-25	157,0	21,0	9,0
1826-30	155,0	19,0	8,0
1831-35	140,0	21,0	8,0
1836-40	126,0	18,0	9,0
1841-45	130,0	17,0	8,0
1846-50	160,0	19,0	9,0
1851-55	167,0	18,0	8,3
1856-60	158,2	13,1	7,0
1861-65	134,0	11,0	5,5
1866-70	128,5	10,6	5,2
1871-75	101,3	9,3	4,2
1876-80	108,8	9,7	4,7
1881-85	114,0	8,9	4,6
1886-90	102,3	7,9	3,9
1891-95	85,1	7,2	3,3
1896-00	65,9	5,6	3,2
1901-05	55,3	5,1	2,9

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατὰ τὰς Βερολινίους ἐφημερίδας, ὁ Αὐτοκράτωρ προτίθεται ν' ἀποστείλῃ ἕνα τῶν υἱῶν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον Χάρβαρδ τῆς Ἀμερικῆς πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του.

—Ὁ κ. Ἔρμαν Πάουλ (Paull) ἐκ Καρλσρούης ἐδημοσίευσε τελευταῖον τὰς ἐντυπώσεις ταξειδίου του εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τῶν νοσοκομείων τῆς Σμύρνης καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἑλληνικὸν νοσοκομεῖον, κτῆμα τῆς κοινότητος Σμύρνης, κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως καὶ συντηρεῖται διὰ προαιρετικῶν συνδρομῶν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Διευθύνεται καθ' ὅλους τοὺς ἐπιστημονικοὺς κανόνας, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ πόροι του μόλις ἐπαρκοῦν καὶ ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκπληρωθοῦν οἱ πόθοι τῶν ἰατρῶν. Ὅλοι οἱ ἐν αὐτῷ ὑπηρετοῦντες Ἕλ-

ληνες ἰατροὶ ἐργάζονται ἀμισθὶ καὶ μετὰ ζήλου... Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τουρκικὸν νοσοκομεῖον ὀφείλω νὰ σημειώσω, ὅτι ἐδῶ καταγράφεται ἀκριβῶς ἡ θερμοκρασία τῶν ἀσθενῶν καὶ σημειοῦται τὸ εἶδος τῆς θεραπείας ἐπὶ μικρῶν πινάκων ἀνηρτημένων ἄνωθεν τῶν κλινῶν, ἀπαράλλακτα ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. Ὅλοι οἱ ἀσθενεῖς νοσηλεύονται *δωρεάν*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὅλαι αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι μένουν εἰς βάρος τῆς ἀνεξαντλήτου ἀγαθοεργίας τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος. Πρόσθες δὲ εἰς τοῦτο ὅτι τὸ νοσοκομεῖον ἐξυπηρετεῖ ὅλας τὰς ἐθνικότητας ἀδιακρίτως καὶ θὰ σχηματίσῃς ποιάν τινα ἰδέαν περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ φιλανθρωπικοῦ τούτου ἔργου. Ἐν Ἀθήναις ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν μου εἷς ἰατρὸς στρατιωτικὸς χάριν εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Γερμανικοῦ προξενείου. Μετ' αὐτοῦ ἐπεσκέφθην τὸ Α' στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, τὸ νοσοκομεῖον «Εὐαγγελισμὸς» καὶ τὸ «Αἰγινήτειον». Καὶ τὰ τρία ταῦτα νοσοκομεῖα ἀνταποκρίνονται εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον παρέστην εἰς ἐγχείρησιν κήλης, εἰς δὲ τὸν «Εὐαγγελισμὸν» παρευρέθην εἰς ἐγχείρησιν περιτυφλίτιδος. Ἐγχειρητήριον, φωτισμός, ἀποστείρωσις, βοηθὸς ἰατρός, ἀσηψία, ἀντισηψία, μέθοδοι ἐγχειρήσεων κλπ. ὅλα βαίνουν αὐστηρῶς κατὰ τὰς νεωτάτας προόδους τῆς ἐπιστήμης. Οἱ Ἕλληνες ἰατροί, μεθ' ὧν συνδιελέχθην εἰς τὰ νοσοκομεῖα ταῦτα, ἐξεφράζοντο μετ' ἐνθουσιασμοῦ περὶ τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης, οἱ πλεῖστοι δὲ αὐτῶν ἐσπούδασαν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐγνώριζαν τὴν Γερμανικὴν κατὰ βάθος. Εἷς στρατιωτικὸς ἰατρὸς εἶπεν: «Εἰς τὰ Ἑλληνικὰ νοσοκομεῖα βλέπετε τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην· ὄχι μόνον οἱ ἰατροί μας σπουδάζουν εἰς πανεπιστήμια γερμανικά, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιστημονικά μας ὄργανα καὶ ἐργαλεῖα προμηθευόμεθα ἐκ Γερμανίας».

ΙΤΑΛΙΑ

Ὁ πολεμικὸς στόλος τῆς Ἰταλίας ὁλονὲν ἐνισχύεται διὰ νέων καὶ ἰσχυρῶν σκαφῶν. 152 ἑκατομμύρια φράγκων θὰ δαπανηθοῦν διὰ τὰ τέσσαρα ναυπηγούμενα μεγάλα θωρηκτά, 16 χιλιάδων τόννων ἕκαστον, ὡπλισμένα δι' ὀκτὼ τηλεβόλων τῶν 30,5 καὶ δέκα τῶν 21.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Review of Reviews (Λονδῖνον, Μάρτιος). — Ὁ αἰδεσιμώτατος Cecil Grant ἀπὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἐδοκίμασε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς *συνδιδασκαλίας τῶν δύο φύλων* καὶ ἐκθέτει τὰ ἀποτελέσματα τῆς δοκιμῆς του εἰς ἓν σχολεῖον τῆς ἐπαρχίας Hertford. Ἐκεῖ διδάσκονται μὲν ὁμοῦ ἄρρενα καὶ θήλεα, χωρίζονται δὲ κατὰ τὰς ὥρας τῶν παιγνίων καὶ τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν.

Contemporary Review (Λονδῖνον, Ἀπρίλιος). — Ὁ ἱστορικὸς H. Paul θέτει τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ *Λογοτεχνία θνήσκει*, μὲ ἄλλους λόγους ἂν ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου λογισμοῦ τείνει νὰ καταπνίξῃ τὰ ἔργα τῆς φαντασίας. Ἀποφαίνεται δὲ ὅτι πράγματι ὅλα τὰ εἴδη τῆς τέχνης τοῦ λόγου εὑρίσκονται εἰς περίοδον παρακμῆς. «Ἡ ἐπιστήμη ἀντικαθιστᾷ τὴν λογοτεχνίαν, λέγει, καθὼς τὸ αὐτοκίνητον διαδέχεται τὰ ὑποζύγια. Διότι ἡ ἐπιστήμη ἱκανοποιεῖ περισσότερον τὰς ἀξιώσεις τῆς χρησιμότητος, ἀφίνουσα ὀπίσω τὴν λο-

γοτεχνίαν μὲ τὰ ὄνειρά της. — Ὁ J. H. Mellone ἐρευνᾷ τὰ αἴτια *τῆς κρίσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ἡ χριστιανικὴ ἠθική*. Τοῦτο ἀποδίδει εἰς τὸ ὅτι καμμία ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν μεριμνᾷ, ὡς ὤφειλε, περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν ἀληθῆ σκοπόν της, περὶ τῆς ἀνθρωπίνης εὐτυχίας, συμμόρφως πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ συγχρόνου βίου.

Fortnightly Review (Λονδῖνον, Ἀπρίλιος).—Εἰς τὸ ζήτημα τοῦ *Ἀνθρωποκεντρισμοῦ*, δηλαδὴ τῆς θεωρίας τοῦ Wallace, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τοῦ δι' αὐτὸν δημιουργηθέντος σύμπαντος, ἐπανέρχεται ὁ H. Turner. Ὡς γνωστόν, ἡ ἀστρονομία παραδέχεται, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἓν σύμπαν περὶ τὴν γῆν, δηλαδὴ περὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ πολλὰ ἢ τοὐλάχιστον δύο, καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἀποτελῇ τὸ κέντρον οὐδενός, ἀφοῦ διατελοῦν εἰς κίνησιν. — Περιγραφὴ τῶν *λεσχῶν τοῦ Λονδίνου* ὑπὸ A. Griffiths. Ἡ ἀρχαιοτέρα ὅλων εἶναι ἡ Royal Naval, ἱδρυθεῖσα τὸ 1674. — Πολιτικὴ ἐπισκόπησις *τῆς καταστάσεως τῆς Ἀνατολῆς* ὑπὸ τοῦ A. Stead.

Ἀμερικανικά:

North American Review (Νέα Ὑόρκη, 15 Μαρτίου).—Ὁ K. Blind ἐπικρίνει τὰ *βουλγαρικὰ συμβάντα* καὶ δριμέως ψέγει τὰς πιέσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Γαλλικά:

La Revue. (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου). — Σειρὰ διαλέξεων τοῦ γνωστοῦ κριτικοῦ Ἰουλίου Λεμαίτρ *περὶ τοῦ Ῥουσσώ*, τὰς ὁποίας δὲν διέπνεε πολλὴ εὐμένεια, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημοσίευσιν ἐνθουσιώδους ἄρθρου τοῦ N. Ségur (Ν. Ἐπισκοπούλου), ἐξαίροντος τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου φιλοσόφου καὶ τὴν ἀκαταγώνιστον ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς παγκοσμίου διανοητικῆς κινήσεως τοῦ 19ου αἰῶνος. — Ἐνδιαφέρουσα περὶ *νέας γεωργικῆς ἀνακαλύψεως* πραγματεία τοῦ G. Bonnier. Πρόκειται περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον προλαμβάνεται ἡ ὀσμὴ «μούχλας» ἡ συνήθης εἰς τὸν ἀποθηκευμένον σῖτον καὶ τοὺς ἄλλους θρεπτικοὺς καρπούς, ὀσμὴ τόσον ἰσχυρὰ ἐνίοτε, ὥστε τὰ ζῷα ἀρνοῦνται νὰ φάγουν ἐξ αὐτῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ἀξία των ἐκπίπτει. Ἡ ὀσμὴ αὕτη προέρχεται κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Brock-Rousseu, ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν μικροσκοπικοῦ μύκητος ἀνήκοντος εἰς τὸ γένος τῶν Στρεπτοτρίχων. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον εἶναι, ὅτι μετὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ αἰτίου τῆς ὀσμῆς εὑρέθη καὶ τὸ μέσον τῆς θεραπείας, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ θέρμανσις τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς, τοῦ ἀραβοσίτου κλπ. μέχρι 50 βαθμῶν, ὅτε ὁ Στρεπτόθριξ ἐξαφανίζεται, προσέτι δὲ ἐξασφαλίζεται ἡ μακροτέρα διατήρησις τοῦ γεννήματος διὰ τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ πλεονάζοντος ὕδατος. — Ὁ ἰατρὸς S. Bernheim ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τῶν συναδέλφων του ἐπὶ τῶν ἐνδεχομένων *κακῶν ἐκ τοῦ δαμαλισμοῦ*. Κυρίως καταδικάζει τὸν ἐξ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον δαμαλισμόν, διότι δύνανται νὰ μεταδοθοῦν οὕτω παντὸς εἴδους ἀσθένειαι, ἰδίως δὲ ἡ φυματίωσις, ἡ λέπρα, τὸ ἐρυσίπελας καὶ ἄλλα μολυσματικὰ παθήματα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ δαμάλεως λῆψις δαμαλίδος δὲν εἶναι ἀκίνδυνος, διότι ἐπίσης δύναται να μεταδώσῃ, πλὴν τῆς φυματιώσεως, τυφοειδῆ πυρετόν, ἀφθώδη πυρετὸν κλπ. Οὔτε εἶναι εὔκολον νὰ ἐξακριβωθῇ τὸ ὑγιὲς τῆς δαμάλεως, ἄνευ νεκροτομίας. Ὥστε τὸ ἀπολύτως ἀσφαλὲς εἶναι μετὰ τὴν λῆψιν τῆς δαμαλίδος νὰ φονεύεται ἡ δάμαλις, καὶ μόνον ἀφοῦ βεβαιωθῇ ἡ ὑγιὴς κατάστασις της, νὰ χρησιμοποιῆται ἡ δαμαλὶς πρὸς ἐμβολιασμόν. Οὕτω θὰ ἐκλείψουν καὶ τὰ δυσάρεστα, ὅσα παρουσιάζει ἡ ἄλλως σωτήριος διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἀνακάλυψις τοῦ Γέννερ. Ὁ Bernheim ὑποστηρίζει ἐν τέλει ὅτι ὄχι μόνον δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ νωπότης τῆς δαμαλίδος, ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ δαμαλὶς ὅσον παλαιώνεται, τόσον γίνεται καλητέρα ἐντὸς γλυκερίνης

φυλασσομένη. Μετὰ 40-50 ἡμέρας ἡ δαμαλὶς εἶναι ἐξαίρετος πρὸς χρῆσιν.—(15 Ἀπριλίου).—Αἱ δημοσιευόμεναι *ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ* τοῦ Edgar Quinet ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως ἡμᾶς, διότι τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐγράφησαν ἐξ Ἑλλάδος κατὰ τὸ 1829. Μία ἐκ Ναυαρίνου τὴν 5 Μαρτίου, ἄλλη ἐκ Μεθώνης τὴν 12 Μαρτίου καὶ τελευταία ἐξ Αἰγίνης τὴν 24 Αὐγούστου. Ὅλαι διαπνέονται ἐξ ἄκρου φιλελληνισμοῦ, ἀπευθύνονται δὲ πρὸς τὸν φίλον τοῦ Quinet ἰατρὸν P. Lortet, πρωταγωνιστήσαντα κατὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἐνέργειαν ἐν Γαλλίᾳ. Εἰς τὴν ἐκ Ναυαρίνου ἐπιστολὴν γράφει ὁ Quinet: «Οἱ Ἕλληνες καὶ ράκη φέροντες εἶναι ἀκόμη ὡραῖοι ὡς τὰ ἀγάλματα τῆς Ὀλυμπίας». Εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἐκ Μεθώνης παρακινεῖ τὸν φίλον του νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὰς ἐφημερίδας διὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς Ἕλληνας μοιφὴν ἐπὶ ἀφιλοξενίᾳ. Ἐξ Αἰγίνης γράφει μετὰ χαρᾶς, ὅτι τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἔπαθαν μεγάλας ζημίας, ἀλλ' ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. — Ἄρθρον τοῦ J. Novicow *Περὶ τῶν δῆθεν δυσχερειῶν τοῦ διεθνοῦς ἀφοπλισμοῦ*. — Συνέχεια καὶ τέλος τῆς πνευματιστικῆς πραγματείας τοῦ C. Flammarion *Αἱ ἄγνωστοι φυσικαὶ δυνάμεις*.

La Revue du Mois. (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου).—Ἄρθρον τοῦ H. Poincaré περὶ *συμπτώσεων*, ἤτοι τυχαίων συμβάντων μὴ δυναμένων νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς κανένα φυσικὸν νόμον καὶ κανένα ὑπολογισμόν, ὡς ἡ ἐκκύβευσις ἀριθμοῦ λαχείου ἢ τὸ κέρδος ρουλέττας. — Διάλεξις τοῦ F. Buisson περὶ τῆς *ἠθικῆς τῶν πολιτευομένων*.—*Ἠ ἀγωγή*, κεφάλαιον ἐκ βιβλίου προσεχῶς ἐκδιδομένου «Le Socialisme à l'œuvre» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν G. Bernard. Ὁ συγγραφεὺς θεωρεῖ ἀνεπαρκῆ τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, φρονεῖ δὲ ὅτι εἰς προσεχὲς μέλλον καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευσις θὰ παρέχεται δωρεὰν καὶ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι προσιτὴ καὶ μάλιστα ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

L'Enfant. (Παρίσιοι, 15 Ἰανουαρίου). — Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἰσήγησις τῆς κ. Cl. Oster εἰς τὸ «Ἐθνικὸν Συνέδριον τῶν Γαλλίδων» τὸν Νοέμβριον 1906 ἐπὶ τοῦ ἑξῆς ζητήματος: «Διὰ τίνων μέτρων δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ εἰς γυναῖκας ἀποζώσας ἐκ τῆς ἐργασίας, καὶ ἰδίως ἐργάτιδας εἰς βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἡ ἀναγκαία ἄνεσις πρὸ τῆς λοχείας καὶ μετ' αὐτήν, χάριν τῆς ὑγείας αὐτῶν καὶ τῶν νεογνῶν;» Τὰ προτεινόμενα μέτρα εἶναι κυρίως τὰ ἑξῆς: 1) Πᾶσα ἐργαζομένη γυνὴ δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας μετὰ τὸν τοκετὸν ἡμερήσιον βοήθημα ὄχι κατώτερον τοῦ $1^1/_2$ φράγκου. 2) Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν θὰ ἐργάζεται ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας τοῦ βοηθήματος. 3) Οἱ ἐργοδόται δὲν δύνανται νὰ θεωροῦν τὴν διακοπὴν ταύτην τῆς ἐργασίας ὡς λόγον διαρρήξεως τοῦ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἐργατίδων συμβολαίου. 4) Τὰ πρὸς τὰς ἐπιτόκους γυναῖκας βοηθήματα παρέχονται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, διότι ἂν ἐπιβαρυνθοῦν δι' αὐτῶν οἱ ἐργοδόται, εἶναι κίνδυνος μὴ τὰ μεταβιβάσουν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὰς ἐργάτιδας.

Revue des Etudes Grecques. (Παρίσιοι, Νοέμβριος — Δεκέμβριος 1906). — Πραγματεία περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως *συκοφάντης* ὑπὸ S. Reinach. Ὁ γάλλος ἀρχαιολόγος φρονεῖ, ὅτι ἡ λέξις αὕτη, τῆς ὁποίας ἡ σημασία ἐξέπεσε βαθμηδὸν εἰς τὴν τοῦ διαβολέως καὶ ψευδοῦς κατηγόρου, δὲν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς δῆθεν καταδίδοντας τὴν λαθραίαν ἐξαγωγὴν σύκων ἐξ Ἀττικῆς, ὡς σημειοῦται εἰς τὰ λεξικά. Τοὐναντίον ἡ ἀρχὴ τῆς λέξεως εἶναι θρησκευτικὴ κατὰ τὸν κ. Reinach, συνδεομένη πρὸς τὰ μυστήρια τοῦ σύκου, τελούμενα κατὰ τὴν λατρείαν τῆς Ἱερᾶς Συκῆς, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν παράδοσιν ἐδώρησεν ἡ Δήμητρα εἰς τὸν ξενίσαντα αὐτὴν Ἀθηναῖον ἥρωα Φύταλον. Οὕτω τὸ «συκοφάντης» ἔχει σχηματισμὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ «ἱεροφάντης».

L'Education Physique. (Παρι-

σιοι, 31 Μαρτίου). — Ὁ βαρῶνος Coubertin ἐξακολουθεῖ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀναμνήσεών του, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸν *ὑπὲρ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς ἀγῶνα*.—Ἄλλα ἄρθρα ἄξια προσοχῆς: τὸ *περὶ μονομαχίας* τοῦ Th. Vienne, τὸ περὶ *συγχρόνου ἀγωγῆς* τοῦ Eug. Delacroix καὶ ποικίλα δημοσιεύματα, πάντα σχετικὰ πρὸς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰς ἀθλητικὰς παιδιάς.

Mercure de France (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου).—Ὁ ποιητὴς Francis Jammes θρηνεῖ τὸν θάνατον τοῦ συναδέλφου καὶ φίλου του *Καρόλου Γκερὲν* (Guérin), ὄχι διὰ στίχων, ἀλλὰ διὰ πεζογραφίας γεμάτης ἀπὸ ἀγάπην καὶ ὀδύνην. Ὁ Γκερὲν ἀπέθανε τὴν 14(27) Μαρτίου εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν μόλις. Τὴν ποίησίν του διακρίνει λεπτότης αἰσθήματος, εὐγένεια ἐμπνεύσεως καὶ μελαγχολία βαθεῖα, ὡς προαίσθησις τοῦ πρώρου θανάτου. Ἐὰν ἔζη, ἐπεφυλάσσετο εἰς αὐτὸν θέσις ἐπιφανὴς εἰς τὴν σύγχρονον γαλλικὴν λογοτεχνίαν παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Henri de Régnier καὶ τοῦ Jean Moréas, τῶν ὁποίων ἦτο εἰς τὴν ἀριστοτεχνικὴν στιχουργίαν ἀδελφὸς νεώτερος. Ἐπιγραφαὶ τῶν ἔργων του εἶναι: Le Cœur Solitaire, le Semeur de Cendres καὶ l'Homme intérieur.—Ἄρθρον τοῦ A. van Gennep περὶ τῶν *νέων Μουσείων τοῦ Βερολίνου*. Οἱ συγκεντρωθέντες εἰς τὴν γερμανικὴν πρωτεύουσαν ἱστορικοὶ καὶ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ ἐπλημμύρισαν ἤδη τὰ ὑπάρχοντα Μουσεῖα καὶ σκέψεις γίνονται περὶ ἱδρύσεως νέων κτιρίων, τεραστίων διαστάσεων, ἵνα ἐπαρκέσουν ὄχι μόνον διὰ τὸ παρὸν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέλλον.

Revue des deux Mondes. (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου).—Ὁ G. Ferrero ἐξιστορεῖ *τὴν θέσιν τοῦ Αὐγούστου μετὰ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς*.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου).—Ὁ Anatole France ἀφηγεῖται τὰ κατὰ τὰς τελευταίας μάχας, κατὰ τὰς ὁποίας παρέστη ἡ *Ἰωάννα δ' Ἄρκ*. Δὲν συγκατετέθη, λέγει, ν' ἀπομακρυνθῇ ἐκ τοῦ ἀγῶνος ἐφ' ὅσον δὲν εἶχε πληγωθῇ.

Γερμανικά:

Byzantinische Zeitschrift. (Λειψία, 31 Ἰανουαρίου).—Διὰ τοῦ τεύχους τούτου ἀρχίζει ὁ 16ος τόμος τοῦ περιοδικοῦ, τὸ ὁποῖον ἵδρυσε καὶ διευθύνει ὁ διάσημος βυζαντινολόγος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου Κάρολος Κρουμβάχερ. Εἶναι, ὡς πάντοτε, πλούσιον εἰς ὕλην καὶ ἐνδιαφέρον μεγάλως τοὺς περὶ τὰ βυζαντινὰ γράμματα ἀσχολουμένους. Πλὴν ἄλλων ὑπὸ Ed. Kutz δημοσιεύονται *Ἀνέκδοτα κείμενα τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Κομνηνοῦ* (1118-1143) τὰ ἑξῆς: 1) [Τοῦ σοφοῦ Προδρόμου] τῷ μεγαλονίκῳ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ Καστομόνος ἁλώσει καὶ Γάγγρας, 2) [Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου] Ἐπιτάφιος τῇ γυναικὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ πανευτυχεστάτου καίσαρος κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βρυεννίου, κυρᾷ Θεοδώρᾳ, 3) Πρόλογος εἰς τὴν διάταξιν τῆς καισαρίσσης κυρᾶς Ἄννης, ὡς παρ' ἐκείνης ἐκδοθείς, 4) [Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου] Λόγος εἰς τὸν πορφυρογέννητον κυρὸν Ἰσαάκιον τὸν Κομνηνόν. Ἐκ τῶν κειμένων τούτων ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ τρίτον, ἡ διαθήκη τῆς Ἄννης Κομνηνῆς, ἀρχίζουσα ὡς ἑξῆς: «Θανάτου μεμνῆσθαι οὐκ ἂν θείη τῶν ὠφελίμων, καὶ μάλιστα ἐπειδὰν πόρρω θανάτου δοκῶμεν ἑστάναι καὶ μήπω τι τῷ σώματι δεινὸν ἐνοχλῇ μηδὲ πυρετός τις ἢ νόσημά τι κακόηθες τοῦ τέλους τὴν ὑπόμνησιν δίδωσιν, οἷς πολλάκις προσημαινόμεθα θάνατον; τὴν γὰρ ἑαυτῶν τηνικαῦτα ἐπιγιγνώσκομεν φύσιν, ὅτι θνητὴ καὶ ἐπίκηρος καὶ διαπαντὸς διαρρέουσα. Ἔνθεν τοι καὶ τὸ πρὸς τοῦτον σοφίζεσθαι σοφὸν εἰς ὑπερβολὴν καὶ παντάπασι συμφορώτατον· σοφιζοίμεθα δ' ἄν, εἰ, πρὶν ἐπισταίη, τὰ καθ' ἑαυτοὺς εὖ διαθείημεν, ἕως ὁ νοῦς ἐστιν ἐρρωμένος καὶ ἡ γλῶσσα μήπω παράφορος, ἕως μὴ καθάπερ κλέπτης ἐπεισπεσὼν θορυβοίη».

Deutsche Revue (Στουτγάρδη, Ἀπρίλιος).—Ὁ O. Nippold ἐξετάζει *προβλήματά τινα τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης*.—Εἰς «Διπλωμάτης» ὁμιλῶν

ἐν γένει περὶ *συγχρόνου διπλωματίας* φρονεῖ ὅτι ὁ καλλίτερος ὑπουργὸς καὶ διπλωμάτης σήμερον εἶναι ἐκεῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ὀλιγώτερος λόγος.

Deutsche Rundschau (Βερολῖνον, Ἀπρίλιος).—Εἰς τὰς *περὶ τῶν Ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων ἀναμνήσεις του* ὁ A. Brandl παρατηρεῖ, ὅτι εἰς τὸ Χάρβαρδ 17 καθηγηταὶ ἐντὸς ἑνὸς ἐξαμήνου ἔκαμαν 29 παραδόσεις συγκριτικῆς λογοτεχνίας περὶ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ δράματος καὶ τῆς ποιήσεως ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Σκανδιναυικά:

Samtiden (Χριστιανία, Μάρτιος). —Ὁ Björnson ὁμιλεῖ περὶ *Ἀθανασίας*. Πρέπει νὰ ζῶμεν καὶ νὰ ἐργαζώμεθα ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, χωρὶς νὰ ζητῶμεν ἄλλην ἀμοιβήν. Τὰ περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ δόγματα δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο ἢ ὅ,τι εἶναι ἀγαθὸν ἢ κακὸν διὰ τὴν Κοινωνίαν. Τοὺς ἀνθρώπους πρέπει νὰ διδάσκωμεν ποίαν σημασίαν ἔχει ἡ διαγωγή των διὰ τὴν τύχην τῆς φυλῆς. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ὅλη μας ἡ ἀθανασία. Ὑπεράνω ἡμῶν ὑπάρχει βεβαίως τάξις καὶ ἁρμονία τοῦ σύμπαντος. Ἀλλ' ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ δώσωμεν τὴν ἀγάπην μας μόνον εἰς ὅ,τι γνωρίζομεν.

Gads Danske Magazin (Κοπεγχάγη, Μάρτιος).—Κατὰ τὸν Ch. Jensen οἱ Γερμανοὶ ἡγοῦνται εἰς τὸν *ἀγῶνα κατὰ τῆς φυματιώσεως*. Αὐτοὶ ἵδρυσαν τὸν μεγαλείτερον ἀριθμὸν θερινῶν συνοικισμῶν διὰ τὰ ἀσθενικὰ παιδία. Ἀλλὰ καὶ οἱ Δανοὶ ἐργάζονται δραστηρίως· τὰ φθισιατρεῖα πολλαπλασιάζονται ὁλονέν, ἰδία δὲ φροντὶς καταβάλλεται ὥστε οἱ ἐλαφρῶς προσβεβλημένοι ὑπὸ τῆς νόσου νὰ ἐργάζωνται εἰς πρόσφορα ἐπαγγέλματα καὶ ὄχι εἰς τὰ προκαλοῦντα ἢ ἐνισχύοντα ταύτην.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Report of the Commissioner of Education for the year ending June 30 1904. [Κατ' ἔτος ἡ διεύθυνσις τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν δημοσιεύει εἰς δύο ὀγκώδεις τόμους τὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἐφόρου τῆς Παιδείας. Ὁ τόμος, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψει, συμπληροῖ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἔτους 1903-1904. Εἰς τὰς 1300 σελίδας του περιέχει ποικίλας πληροφορίας, ἰδίᾳ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ Πανεπιστημίων. Ἡ σειρὰ τῶν περιεκτικωτάτων τούτων τόμων ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἐγκυκλοπαιδείαν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Β.]

Κωνσταντίνου Σάββα, ***Ἐγχειρίδιον Ὑγιεινῆς.*** Ἐν Ἀθήναις 1907. [Δὲν παρῆλθεν ἔτος ἀφ' ἧς ὁ καθηγητὴς κ. Σάββας ἐδημοσίευσεν ὀκτακοσιοσέλιδον «*Μικροβιολογίαν*» καὶ ἤδη παραδίδει εἰς τὴν δημοσιότητα σύγγραμμα ὑγιεινῆς, πολλοῦ λόγου ἄξιον. Μετὰ εἰσαγωγὴν ἐν ᾗ διεξέρχεται τὰ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὑγιεινῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ συγγραφεὺς διαιρεῖ τὸ ὅλον ἔργον εἰς ἓξ τμήματα. Ἐν τῷ πρώτῳ ὁ λόγος περὶ τῶν αἰτίων τῶν λοιμωδῶν νόσων καὶ τῶν μέσων τῆς ἀπ' αὐτῶν προφυλάξεως. Πρὸς τελείαν δὲ κατανόησιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου θέματος ὁ συγγραφεὺς ποιεῖται σύντομον μέν, σαφῆ δὲ καὶ πάσης περιττολογίας ἀπηλλαγμένην περιγραφὴν τῆς μορφολογίας καὶ βιολογίας τῶν μικροβίων καὶ ἰδίως τῶν σχιζομυκήτων, εἰς οὓς καταλέγονται τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότερα τῶν παθογόνων μικροβίων, οὕτως ὥστε καὶ ὁ τέλεον ἀμύητος καὶ ἄγευστος μικροβιολογίας δύναται νὰ ἐννοήσῃ καλῶς τὰ ἐκτιθέμενα. Ἐξηγεῖ τὸν τρόπον τῆς ἀναπτύξεως καὶ μεταδόσεως τῶν λοιμωδῶν νόσων, ἐκθέτει τὰ τῆς προφυλάξεως, περιγράφει λίαν πρακτικῶς τοὺς διαφόρους τρόπους καὶ μεθόδους τῆς ἀπολυμάνσεως συνιστῶν τὰς ἀρίστας κατὰ τὰς νεωτάτας τῆς ἐπιστήμης προόδους, ἐμμένει εἰς τὴν ἵδρυσιν παρ' ἡμῖν δημοσίων ἢ δημοτικῶν ἀπολυμαντηρίων καὶ πραγματεύεται ἰδιαιτέρως τὰ τῆς προφυλάξεως ἀφ' ἑκάστης τῶν κυριωτέρων λοιμωδῶν νόσων (εὐλογίας, ὀστρακιᾶς, ἰλαρᾶς, ἐξανθηματικοῦ τύφου, διφθερίτιδος,

γρίππης, ἐγκεφαλονωτιαίας ἐπιδημικῆς μηνιγγίτιδος, λέπρας, κοιλιακοῦ τύφου, χολέρας, βουβωνικῆς πανώλους κλπ.), ἐνδιατριβῶν πλειότερον καὶ λεπτομερέστερον εἰς τὴν ἀπὸ τῆς φυματιώσεως καὶ τῶν ἑλειογενῶν νόσων προφύλαξιν, τῶν δύο τούτων τῆς ἡμετέρας χώρας μαστίγων. Ἐν τῷ δευτέρῳ τμήματι ὁ συγγραφεὺς ὑπ' ὄψιν ἔχων ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα, τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ἔδαφος εἶναι στοιχεῖα ἀσκοῦντα μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγιείας τοῦ ἀνθρώπου, ἐξετάζει ἕκαστον τούτων ἰδίᾳ, ὁμιλεῖ περὶ λουτρῶν, συνιστᾷ τὴν ἵδρυσιν λουτρώνων οὐ μόνον εἰς πᾶσαν πόλιν, ἰδίως χάριν τῶν πτωχῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς στρατῶνας, εἰς τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, ἐρευνᾷ τὰ τῆς περιβολῆς ἑκάστου μέρους τοῦ σώματος, πραγματεύεται μετὰ ἐξαιρέτου πρακτικότητος περὶ ὕδατος ἀπὸ χημικῆς καὶ μικροβιολογικῆς ἀπόψεως. Ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι ὁμιλεῖ περὶ διατροφῆς, περὶ μεταδόσεως λοιμωδῶν νόσων διὰ τοῦ γάλακτος, περὶ τῶν νόσων αἵτινες δύνανται νὰ μεταδοθῶσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ κρέατος (ταινίαι, τριχῖναι, φυματίωσις, σπληνάνθραξ, μᾶλις, λύσσα, ἀκτινομυκωσία). Ἐν τῷ τετάρτῳ τμήματι ὁ λόγος περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἡλικιῶν. Τὰ συναφῆ πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας καὶ τὴν σχολικὴν ὑγιεινὴν ἐκτίθενται μετὰ περισσῆς σαφηνείας καὶ ἀξιοζήλου ἐμπειρίας. Εἶναι ἄξια τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μελέτης τῶν μητέρων καὶ τῶν παιδαγωγῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ὑγιεινὴ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀσφαλὴς ὁδηγὸς ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων των. Ἐν τῷ πέμπτῳ τμήματι ὁ λόγος περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν πόλεων καὶ τῶν οἰκοδομῶν. Ἐνταῦθα οὐ μόνον ὁ ἰατρός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχιτέκτων, καὶ ὁ μηχανικὸς εὑρίσκουν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις τὰς ἀφορώσας εἰς τὴν ὑγιεινὴν οἰκοδόμησιν τῶν οἰκιῶν, εἰς τὴν ῥύθμισιν τῆς θερμοκρασίας τῶν οἰκοδομημάτων, εἰς τὸν ἀερισμόν, εἰς τὸν φωτισμὸν κλπ. Ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ καὶ τελευταίῳ τμήματι ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὰ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐξετάζων τὴν ἐπὶ τῆς ὑγιείας τοῦ ἐργάτου βλαβερὰν ἐπίδρασιν ἐκ τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ τὰς ἐκ τῶν βιομηχανικῶν καταστημάτων ἐνοχλήσεις καὶ βλάβας τῶν περιοίκων συνιστῶν ἑκάστοτε τὰ προσήκοντα.

Τοιοῦτον ἐν ἀμυδροτάτῃ σκιαγραφίᾳ τὸ ἔργον ὅπερ συντεταγμένον κατὰ τὰς νεωτάτας τῆς ὑγιεινῆς καὶ τῶν συναφῶν ἐπιστημῶν ἀνακαλύψεις διακρίνεται διὰ τὴν ἀκριβολόγον ἔρευναν καὶ βάσανον τῶν διαφόρων θεμάτων, τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν γλαφυρότητα. Καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ἀπαραίτητον ἐφόδιον ὄχι μόνον εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς ἰατρικῆς καὶ τοὺς ἰατρούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς μητέρας, εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικούς, εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ παιδαγωγούς, συλλήβδην εἰς πάντα ἀνεπτυγμένον ἄνθρωπον ὡς ἀσφαλὴς τῆς ὑγιείας ὁδηγός. Β. Π.]

Διακόνου Κλήμεντος Καρνάπα, Καθηγητοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Σταυροῦ, ***Ἰάκωβος ὁ Πάτμιος ὡς διδάσκαλος ἐν τῷ Ἀντιοχικῷ καὶ Ἱεροσολυμιτικῷ θρόνῳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.*** Ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων πηγῶν. Ἱεροσόλυμα 1907.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΜΑΡΑΣΛΗΣ

Ὁ θάνατος τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ δικαίως ἐθεωρήθη ὡς δυστύχημα διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ὁ φιλόπατρις καὶ εὐεργετικώτατος ἀνὴρ δι' ἀλλεπαλλήλων δωρεῶν εἶχε προσελκύσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην πάσης ἑλληνικῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ὄνομά του, ζῶντος ἔτι, εἶχε χαραχθῇ εἰς τὴν στήλην τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν.

Τῶν δωρεῶν τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ δύο ἦσαν τὰ διακριτικά: ὅτι ἀπηυθύνοντο ἐξ ἴσου πρὸς τὸ ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Βασίλειον καὶ πρὸς τὸ ὑπόδουλον Γένος, καὶ ὅτι πᾶσαι σχεδὸν συνεταύτιζαν τὴν εὐποιΐαν πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν.

Οὕτω, πλὴν τόσων ἄλλων, ἀνήγειρε τὰ Διδασκαλεῖα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Φιλιππουπόλεως, τὰ Ὀρφανοτροφεῖα τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κερκύρας, τὴν Ἐμπορικὴν καὶ Βιομηχανικὴν Ἀκαδημίαν· ἐπλούτιζε τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην· ἐγίνετο ἱδρυτὴς καὶ χορηγὸς τῆς ἀπὸ δεκαετίας ἐκδιδομένης φερωνύμου Βιβλιοθήκης.

Εὐμενῶς κρίνας καὶ τὸ ἔργον τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων», δὶς προσῆλθεν ἀρωγός, κατὰ μὲν τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ ταχθεὶς μεταξὺ τῶν εὐεργετῶν, κατόπιν δὲ χορηγὸς γενόμενος πρὸς ἔκδοσιν πινάκων σχολικῆς διδασκαλίας.

Ὁ Σύλλογος μετέχων τοῦ πανελληνίου πένθους θὰ τηρήσῃ εὐλαβῆ καὶ εὐγνώμονα τὴν μνήμην τοῦ Γρηγορίου Μαρασλῆ.

Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

Ἐκ τῆς μεταναστευτικῆς παραφροσύνης τῆς ἐρημούσης ὁλοκλήρους ἐπαρχίας καὶ καταλειπούσης κενὰς τὰς οἰκίας, νεκροὺς τοὺς δρόμους, τὰς γυναῖκας ἄνευ ἀνδρῶν, τὰ παιδία ἄνευ πατέρων, τοὺς γέροντας ἄνευ υἱῶν, τὰ χωράφια ἄνευ ὀργωτῶν, τὰς ἐκκλησίας ἄνευ λειτουργουμένων, περισσότερον καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ἀποδημίας μὲ θλίβει ἡ λαχτάρα, ἡ δίψα τῶν μεταναστῶν πρὸς ἀποδημίαν. Εἰς τὸν *Δεσμώτην τῆς Χιλλῶνος* ὁ Βύρων περιγράφει κατάδικόν τινα, ὅστις ἠγάπησεν ἐν τέλει τὴν εἱρκτήν του τόσον, ὥστε καὶ ἐλευθερωθεὶς ἐπιστρέφει καὶ πάλιν εἰς αὐτήν. Οἱ ἰδικοί μας μετανάσται φεύγουν ἀπὸ τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ἀπὸ τὴν ἱερὰν γῆν τῶν πατέρων των, ἀνυπόμονοι, εὐτυχεῖς ὡς νὰ ἀφίνουν ὀπίσω των κἄτι χειρότερον εἱρκτῆς. Μὲ κραυγὴν ἀπελευθερώσεως ὁρμοῦν εἰς τὸ Ἄγνωστον, τὸ μακράν, τὸ πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ Ἄγνωστον, καὶ οἱ μένοντες τοὺς μακαρίζουν, τοὺς ζηλεύουν, οἱ δὲ συγγενεῖς, εἰς τὰς συγκινητικὰς στιγμὰς τοῦ ἀποχωρισμοῦ, χύνονται εἰς τὴν ἀγκάλην των, ὄχι διὰ νὰ τοὺς συγκρατήσουν ἀπελπιστικῶς, ὄχι διὰ νὰ τοὺς δεσμεύσουν, ἀλλ' ἀναρτῶνται εἰς τὸν λαιμόν των διὰ ν' ἀπέλθουν καὶ αὐτοὶ μαζί των, σφίγγονται ἐπ' αὐτῶν μὲ τὴν σιωπηλὴν ἱκεσίαν νὰ τοὺς καταστήσουν μετόχους τῆς εὐτυχίας των....

Ἂν τοῦτο δὲν ἦτο παθολογικὸς παροξυσμός, κἄτι βίαιον, ἔξαλλον καὶ ἀσυνείδητον, θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ νεωτέρου Ἕλληνος ἠλλοιώθη ἄρδην, ὅτι ἀπεκόπη ἀποτόμως ὁ δεσμὸς τῆς καρδίας, ὁ συνδέων διὰ μέσου τῶν μακρῶν αἰώνων τῆς παραδόσεως τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς γενεάς. Ὁ ὁμηρικὸς Ὀδυσσεύς, ὁ πρῶτος ξενιτευμένος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, εἶναι καὶ ὁ μεγαλήτερος νοσταλγός. Ἐν μέσῳ τῆς ἡδυπαθοῦς φιλοξενίας τῆς Καλυψοῦς, ἐν μέσῳ τῶν ἐπ' αὐτοῦ θραυομένων ἀγρίων κυμάτων, ἐν μέσῳ τῶν σκιῶν τῶν νεκρῶν εἰς τὰ βάθη τοῦ

Ἄδου, μόνον τὸν καπνὸν τὸν ἀναθρώσκοντα ἐκ τῆς στέγης του συλλογίζεται.

Μὲ περιπάθειαν ἀνυπέρβλητον, μὲ τοὺς ὀλολυγμοὺς ἐκείνους, περὶ τῶν ὁποίων λέγει ὁ Μυσσὲ ὅτι μένουν ἀθάνατοι, ἡ νεωτέρα λαϊκὴ ψυχὴ τοῦ Ἕλληνος ἀνεθεμάτισε τὴν ξενιτιάν:

Παρηγοριά 'χει ὁ θάνατος κ' ἐλεημοσύνη ὁ Χάρος·
ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριὰ δὲν ἔχει....

Τὰ ἔρημα τὰ ξένα παρίστανται εἰς τὴν ἐπώδυνον ἑλληνικὴν φαντασίαν ὡς στυγνὴ ἐξορία ἐγκαταλείψεως καὶ ἀστοργίας. Τὰ ἐνδύματα τοῦ ξένου τὰ πλύνουν, τὰ ἐμβαλλώνουν ξέναι, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ βαρύνονται, τὰ ῥίπτουν περιφρονητικῶς εἰς τὰ *σοκάκια:*

Ἐδῶ νερὸ δὲ βρίσκεται κ' ἡ γοῦρνες δὲν χωροῦνε.

Ὁ συνειρμὸς ὁ δακρύβρεκτος, ὁ συνδέων δι' ἐνδομύχων νημάτων ἀναμνήσεων τὸ παρελθὸν πρὸς τὸ ἐνεστώς, τὰ πράγματα πρὸς τὰς ψυχάς, ἐμπνέει τὸ παράπονον τοῦ ξενιτευμένου:

. . . . . Θὰ πᾷς σ' τὴν ἐκκλησιά σου,
Θὰ δῇς τὲς νιές, θὰ δῇς τοὺς νιούς, θὰ δῇς τὰ παλληκάρια,
Θὰ δῇς τὸν τόπο μου ἀδειανὸ καὶ τὸ στασίδι μ' ἄδειο.

Ὑπάρχει τι ὀδυνηρότερον τῆς δουλείας διὰ τὸν Ἕλληνα; ὑπάρχει τι ἀπαισιώτερον τοῦ θανάτου; Καὶ τὰ δύο εἶναι συνώνυμα πρὸς τὴν ξενιτιάν, τὸ δὲ ἄλγος των εἶναι τόσον ὀξὺ ὅσον τὸ ἄλγος αὐτῆς:

Ἦρθεν ἡ ὥρα γιὰ σκλαβιὰ κ' ἡ ὥρα γιὰ τὰ ξένα . . .
. . . . . .
. . . Αὐτοῦ ποῦ βούλεσαι νὰ πᾷς, σ' τὰ ἔρημα τὰ ξένα,
Αὐτοῦ κλαρὶ δὲ βρίσκεται μηδὲ καὶ χορταράκι . . . .
Κατακαμπῆς ἀγνάντεψα κ' εἶδά 'να κυπαρίσσι! . . . .

Ὁ θάνατος εἰς τὴν ξενιτιὰν δὲν εἶναι ἁπλῶς θάνατος· χωρὶς τὰς εὐλαβεῖς χεῖρας τὰς κλειούσας τοὺς ὀφθαλμούς, χωρὶς τὰς προπεμπούσας χεῖρας, αἵτινες σαβανώνουν, ἔχει τι τὸ ἀπείρως ἄγριον καὶ σπαρακτικόν:

Εἶχε τὸν ἄμμο πάπλωμα, τὴ θάλασσα σεντόνι,
τὰ πετραδάκια τοῦ γιαλοῦ τᾶχε προσκεφαλάκι.

Ὁ ξενιτευμένος νεκρὸς ἐξομοιοῦται πρὸς *ψοφίμι:*

Τὸν πῆγαν καὶ τὸν ἔθαψαν σὰν τὸ σκυλὶ σ' τὸν τάφο,
δίχως θυμιάμα καὶ κερί, δίχως παπᾶ καὶ ψάλτη . . .

Ἐγράφη, ὅτι τὸ παρελθὸν ἔτος ἕνα χωρικὸν τῶν περὶ τὸ Ξυλόκαστρον χωρίων, ἐπὶ τῇ ὑπονοίᾳ ὅτι εἶχεν εὐλογίαν, εἰς τὸ μέσον τοῦ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν πλοῦ, ἄγριαι χεῖρες ναυτῶν τοῦ ὑπερωκεανίου, τὸν ἔκλεισαν ἐντὸς σάκκου, καί, ζωντανόν, σφαδάζοντα, ἀπελπιστικῶς σπαίροντα νὰ σχίσῃ τὸ σάκκινον σάβανον, ἐν μέσῳ τῆς φρίκης καὶ τῶν γόων τῶν συντρόφων του, τὸν ἐξεσφενδόνισαν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν!....

*

Εἶπα ὅτι τὴν μεταναστευτικὴν ταύτην ἰδεοληψίαν θεωρῶ παθολογικήν, εἶδος ὑποβολῆς, καθ' ἣν ὁ ὑπνωτισμένος ἐντελῶς παραδεδομένος, ἄνευ ἀντιστάσεως ὑπείκων εἰς τὴν ἐπιτάσσουσαν φωνήν,—εἰς ἣν *ὀφείλει* νὰ ὑπακούσῃ,—βαδίζει ὡς ἑτεροκίνητος, καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, ἀλλὰ ξένους πρὸς τὴν πραγματικότητα, βλέπει τὸ φανταστικόν, τὸ ψευδές· ἀλλά, πνευματικῶς ἠττημένος, ἀντικαθιστῶν μὲ ἀλλοτρίαν ἀντίληψιν τὴν ἰδικήν του, πιστεύει εἰς αὐτὸ ὡς πραγματικόν.

Ὁ ταλαίπωρος χωρικός μας, ὁ πωλῶν τὸ σπίτι του ἢ τὸ χωράφι του διὰ νὰ οἰκονομήσῃ τὸν ναῦλον, δὲν ἐννοεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τί κάμνει, δὲν ἐνεργεῖ κατὰ τὰ κελεύσματα τῆς πρακτικῆς σκέψεως τοῦ αὐτεξουσίου, κινεῖται ὡς αὐτόματον, ἔχων τὸ βλέμμα ἁπλανές, προσηλωμένον πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ, ὡς ὑπὸ τὸ κράτος γοητείας.

Ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχολογίας τῆς *ὑποβολῆς* γινώσκομεν, ὅτι, ὅταν πεποίθησίς τις ἢ ἰδέα εἶναι βαθέως ῥιζωμένη εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ὑπνωτιζομένου, ἐνεργοῦσα μὲ τὴν φυσικὴν δύναμιν ὁρμεμφύτου, τότε ἡ ὑποταγὴ εἰς ἀντίθετον διαταγήν, ἡ ἀπάρνησις τῆς βουλήσεώς του, δὲν γίνεται τόσον εὐχερῶς. Ὁ ὑπνωτισμένος διστάζει, παλαίει, ἀνθίσταται. Ἂν ὑποκύψῃ, ὑποκύπτει μετὰ πολλὰς προσπαθείας, ἐνίοτε δὲ μετὰ δεινὸν ἐσωτερικὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν τυραννικὴν βούλησιν, τὴν ἐπιμένουσαν μὲ σιδηρᾶν πίεσιν νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἰδικήν του, δυνατὸν νὰ μείνῃ ἐν τέλει ἀνένδοτος.

Εἰς τὴν ἐν ἐγρηγόρσει ταύτην ὑποβολήν, τὴν οἰστρηλατοῦσαν πρὸς ἀποδημίαν τοὺς Ἕλληνας μετανάστας, αἱ χιλιάδες αὐταὶ τῶν γεωργῶν, τῶν χειρωνάκτων, τῶν θητῶν τί εὗρον ἐντὸς τῆς ψυχῆς των τὴν κρίσιμον στιγμήν; Τί ἰσχυρὸν καὶ βαθὺ ἐσάλευσεν ἐντός των; Τί μὲ τὴν δύναμιν ἐμφύτου ἐπάλαισε καὶ

διεμαρτυρήθη; Τί ὑπῆρξε τόσον βαθέως ριζωμένον εἰς τὴν καρδίαν των, ὥστε νὰ γείνῃ ἀνάγκη ν' ἀποσπασθῇ ὀδυνηρῶς;

Δὲν ἐξετάζω ἂν ἡ τοκογλυφία ἡ ἀποστραγγίζουσα τὸν κόπον τοῦ πενέστου, ἂν ἡ μητρυιὰ διοίκησις μὲ τὴν ἄστοργον ἀδιαφορίαν της εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν πολυτιμοτάτων, ἂν ἡ ἀπηνὴς φορολογία ἡ ἐνεδρεύουσα καὶ παρὰ τὸ ἑρμάριον τοῦ ἄρτου, ἂν ἡ δυσφορία ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἀσφυξίας, ἂν ἡ μίμησις ἡ σύρουσα εἰς τὸν κρημνὸν πρόβατα καὶ ἀνθρώπους ἐκ πνευματικῆς νωθρότητος καὶ μηχανικῆς ἐπαναλήψεως τῶν πράξεων ἑνὸς προηγουμένου, ἂν ὁ πειρασμὸς ὁ παραπειστικῶς κηλῶν τὰ ἀφελῆ καὶ εὔπιστα ὦτα ὠθοῦν εἰς ἐκπατρισμὸν χιλιάδας Ἑλλήνων. Ἡ δύναμις τοῦ Σχολείου δὲν φθάνει μέχρι τῶν αἰτίων τούτων ἢ τῶν ἀφορμῶν. Ἀλλὰ φθάνει, *πρέπει* νὰ φθάνῃ μέχρι τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλληνοπαίδων, τῶν πολιτῶν, τῶν μεταναστῶν τῆς αὔριον. Λοιπὸν κατὰ τί εἰργάσθη τὸ Σχολεῖον, ὅταν αἱ χιλιάδες αὐταὶ ἐκάθηντο ἐπὶ τῶν μαθητικῶν βάθρων, διὰ νὰ τὰς προσηλώσῃ εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος;

Ὦ ἀδελφοί μου ἐν τῷ μόχθῳ καὶ τῇ τιμῇ, ὡ συστρατιῶται τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ὦ διδάσκαλοι, πρέπει νὰ τὸ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν. Εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ὑπεύθυνοι διαχειρισταὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος. Ἂν ἄνθη ἢ ἄκανθαι βλαστήσουν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, εἴμεθα καὶ ἡμεῖς οἱ κηπουροί των. Ἀπὸ τὰς χεῖράς μας θὰ διέλθῃ τὸ μεγαλεῖον ἢ τὸ αἶσχος τῆς Πατρίδος. Κατακόρως ἐπανελήφθη ὅτι αἱ πολεμικαὶ δάφναι στέφουν τὰ ὑπέρθυρα τῶν δημοτικῶν σχολείων. Θὰ ἐστόλιζαν ἀρά γε ποτὲ καὶ τὰ ἰδικά μας σχολεῖα ὅπως ἐστόλισαν τὰ ἰαπωνικά; Ἀλλὰ πῶς οἱ τρόφιμοι ἡμῶν θὰ ἔχυναν ἡρωϊκῶς τὸ αἷμά των ὑπὲρ χώρας, τὴν ὁποίαν ἐγκαταλείπουν ἀδάκρυτοι, τί λέγω; μὲ ἀγαλλίασιν, μὲ εὐτυχίας μέθην, καὶ τὴν ἐγκαταλείπουν πολλοὶ διὰ παντός;

*

Ἡ δημοτική μας ποίησις μὲ τὴν προφητικὴν προαίσθησιν τῆς λαϊκῆς μεγαλοφυΐας περιγράφει δραματικῶς τὸν κίνδυνον τοῦτον τῆς ὁριστικῆς λήθης, τῆς διὰ παντὸς ἀπαρνήσεως.

Ὁ υἱὸς ἀποχαιρετίζει τοὺς συγγενεῖς μετὰ δακρύων· προσπαθεῖ νὰ ἐμβάλῃ θάρρος εἰς τὴν γραῖαν μητέρα:

Θὰ φύγω, μάννα, καὶ θὰρθῶ καὶ μὴ πολυλυπᾶσαι . . .

Δίδει θερμὰς ὑποσχέσεις. Ἡ γρηὰ *μάννα* ἐκβάλλει ἀπὸ τὴν καρδίαν της καὶ δίδει εἰς τὸν πολυαγαπημένον της τὸ πολυτιμότατον φυλακτὸν τοῦ κόσμου:

Παιδί μου, πάαινε 'ς τὸ καλὸ κι' ὅλ' οἱ ἅγιοι κοντά σου
Καὶ τῆς μαννούλας ἡ εὐχὴ νἄναι γιὰ φυλαχτό σου.

Τὸν ἐξορκίζει «μὴ τὸν πλανέψῃ ἡ ξενιτιά». Ἐκεῖνος δὲ ἐκρήγνυται εἰς ἱεροὺς ὅρκους. Ἀκούσατε τώρα τὸ τέλος:

Δώδεκα χρόνια πέρασαν καὶ δεκαπέντε μῆνες·
Καράβια δὲν τὸν εἶδανε, ναῦτες δὲν τόνε ξέρουν . . .
Πρῶτο φιλὶ ἀναστέναξε, δεύτερο τὸν πλανάει,
Τρίτο φιλὶ φαρμακερό, τὴ μάννα λησμονάει! . . . .

Ὦ! εἰς τὰς μακρινὰς ἀκτὰς τοῦ Νέου Κόσμου, εἰς τὴν νέαν αὐτὴν χώραν τῶν Σειρήνων, ὅπου ἑλκύει ἀλλόφρονας καὶ μαγευμένους τοὺς ξένους ἄλλη ἀκαταμάχητος μελῳδία, ἡ τοῦ χρυσοῦ, πόσα ἑλληνικὰ ὀστᾶ ἤρχισαν νὰ λευκάζουν καὶ πόσα θὰ σωρευθοῦν ἀκόμη; Πόσοι θὰ μείνουν διὰ παντὸς ἐκεῖ κάτω, καὶ θὰ τοὺς ἀναμένουν μάτην ἐστραμμένοι πρὸς τὴν θάλασσαν οἱ δακρυσμένοι ὀφθαλμοί!.... Μὲ ποῖον κηρὸν ἐφροντίσαμεν ἡμεῖς νὰ κλείσωμεν τὰ ὦτα, μὲ ποῖον σχοινίον νὰ δέσωμεν στερρῶς τοὺς κινδυνεύοντας;

Παρεκτὸς τῆς μάννας, θὰ τοὺς χάσῃ καὶ ἡ ἄλλη, ἡ μεγάλη Μάννα, ἡ Ἁγία Μάννα, ἡ Ἑλλάς!...

Πρέπει ἐξάπαντος νὰ διοργανώσωμεν τοὺς ξενιτευμένους διὰ νὰ μὴ θραυσθῇ ὁ πρὸς τὴν μακρινὴν Πατρίδα δεσμός των. Εἰς οἱανδήποτε ἄκραν οἱασδήποτε ἠπείρου εὑρεθῇ μία δρὰξ Γερμανῶν, ἀμέσως ἱδρύει μουσικὸν καὶ γυμναστικὸν Σύλλογον, ἰδιαίτερον δὲ φύλλον, περιοδικὸν ἅμα καὶ ἐφημερίς, ἡ «*Ἠχώ*», φέρει ἑκάστην ἑβδομάδα τοὺς χαιρετισμοὺς τῆς Πατρίδος εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς.

Ἡ μεγάλη Μάννα πρέπει νὰ παρακολουθῇ παντοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὴν στοργήν της τὰ παιδιά της. Νὰ τρέμῃ μήπως πίουν τὸ νερὸν τῆς Λήθης, ἢ ἐπιστρέψουν ἔχοντα μερικὰ δολλάρια εἰς τὰ θυλάκιά των, ἀλλὰ μουχλιασμένην τὴν ψυχὴν καὶ σάπιο τὸ αἷμα. Νὰ φροντίζῃ εἰς τὸ ἄσβεστον πῦρ τῆς νοσταλγίας νὰ σφυρηλατῆται χαλυβδίνη ἡ πίστις εἰς τὰ πάτρια, χαλυβδίνη ἡ ψυχικὴ καὶ σωματικὴ ἀλκή των.

*

Ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι τοῦ Σχολείου ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸ Σχολεῖόν μας. Δυνάμεθα, πράγματι, νὰ πράξωμεν καὶ ἡμεῖς τίποτε ;

Ἂν γεμίσῃ ἡ ψυχή μας ἀπὸ Πατρίδα, ἂν ἔχωμεν ἀφοσίωσιν, πίστιν εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν, ναί, δυνάμεθα.

Ἡ Πατριδογραφία ἂς ἀφήσῃ τὴν σχηματικὴν αὐτῆς ξηρότητα καὶ ἂς καταστήσῃ προσφιλὲς τὸ γενέθλιον ἔδαφος. Ὅ,τι μανθάνει τὸ παιδίον, ἂς μὴ μένῃ ἁπλῆ γνῶσις· ἀνάγκη νὰ κατασταλάζῃ εἰς τὴν καρδίαν. Ἔπειτα ἡ Γεωγραφία καὶ ἡ Ἱστορία θὰ εὐρύνουν τὴν μικρὰν Πατρίδα εἰς μεγάλην. Εἷς φιλόσοφος εἶπεν ὅτι πράγματά τινα πρέπει νὰ τὰ συναισθανθῶμεν πρότερον καὶ ἔπειτα νὰ τὰ ἐννοήσωμεν. Ἓν ἐκ τούτων εἶναι ἡ Πατρίς. Διὰ τοῦ λόγου, τοῦ λόγου τοῦ θερμοῦ, ὅστις γνωρίζει τὸν δρόμον τὸν φέροντα εἰς τὴν ψυχήν, διὰ τῆς ποιήσεως, διὰ τῆς μουσικῆς «τῆς γλώσσης τοῦ συναισθήματος» θὰ ὑμνήσωμεν, θὰ λατρεύσωμεν, θὰ προσκυνήσωμεν τὴν Πατρίδα. Θὰ στήσωμεν μέσα εἰς τὰ τρίσβαθα τῆς ὑπάρξεως τῶν παιδίων ἄσειστον, ἀκλόνητον καὶ αἰώνιον τὸ εἰκονοστάσιόν της.

Ταυτοχρόνως θὰ φροντίσωμεν καὶ διὰ τὴν διάνοιαν. Ὁ διάσημος Ροχόδιος, ὁ ἱδρυτὴς τῶν ἀγροτικῶν σχολείων, διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς χωρικοὺς ἐκ τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν, ἐφρόντισε πρὸ παντὸς νὰ μορφώσῃ τὰς νοητικὰς δυνάμεις των, τὴν κρίσιν, τὸ λογικὸν αὐτῶν. Αὐτὸ θὰ πράξωμεν καὶ ἡμεῖς. Θ' ἀναπτύξωμεν τὴν ἀντίληψίν των καὶ τὴν νόησίν των. Θὰ μάθουν νὰ παρατηροῦν εὐρύτερον, νὰ ἐξετάζουν βαθύτερον, νὰ πείθωνται εἰς τὴν ἀλήθειαν μόνον, καὶ νὰ μὴ παραπείθωνται ὑπὸ τῶν φαινομένων....

Θὰ ἐμβάλωμεν εἰς τὴν ψυχήν των τὸ *συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης*, νὰ αἰσθανθοῦν τοὺς ποικίλους δεσμοὺς αἵματος, ἀναμνήσεων, ἐλπίδων, οἱ ὁποῖοι συνδέουν τὸν Ἕλληνα μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, νὰ αἰσθανθοῦν ὅτι δὲν εἶναι μονάδες, ἀλλ' ὅτι ὀφείλουν ἑαυτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους.

Διὰ τῆς *ἀστικῆς διδασκαλίας* θὰ παιδεύσωμεν εἰς τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους, τὴν ἀπόλυτον πειθαρχίαν εἰς τὰ κελεύσματά των. Καὶ ὁ νέος θὰ νομίσῃ ἔγκλημα νὰ ἐκπατρισθῇ πρὶν ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς Πατρίδος. Καὶ βραδύτερον,

ὅπου δήποτε εὑρεθῇ, ἐν οἱᾳδήποτε στιγμῇ, θὰ νομίσῃ ἔγκλημα νὰ μὴ προσδράμῃ εἰς τὴν ἐπίκλησίν της.

Θὰ πλουτίσωμεν τὸ πνεῦμά του. Καὶ ἂν γείνῃ ἀνάγκη νὰ ἐκπατρισθῇ ποτέ,—διότι ἔν τινι μέτρῳ εἶναι κοινωνιολογικὸς νόμος καὶ ἡ μετανάστευσις, τὸ δὲ φιλαπόδημον εἶναι χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, καὶ τὸ πάλαι ὑπῆρξαμεν μεγάλοι ἄποικοι καὶ ἴσως εἴμεθα ἀκόμη — ὁ Ἕλλην θὰ προσορμίζεται εἰς τὴν ξένην γῆν ὀξύνους, γοργὸς τὸν νοῦν, ἐφωδιασμένος διὰ παντὸς χρησίμου καὶ δὲν θ' ἀποβιβάζεται τυφλὸς ὡς ὁ νῦν μετανάστης, μόνον ἐφόδιον ἔχων τὴν δύναμιν τῶν μυώνων του ὡς ὁ ἀχθοφόρος καὶ τὰ φορτηγὰ ζῷα!...

Ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τρέφεται καὶ κρατύνεται μόνον ἐξ ὅσων ἀφομοιοῖ, πῶς δὲ εἶναι δυνατὸν γνώσεις τοιαῦται καὶ φρονήματα νὰ ριζοβολήσουν εἰς δωδεκαετεῖς ψυχὰς ἀποφοίτων δημοτικῶν σχολείων; Καὶ ἂν παρὰ προσδοκίαν κατωρθοῦτο τοῦτο, δὲν θὰ ἐξητμίζοντο ἄρα γε ταῦτα μέχρι τῆς ὥρας τῆς χρησιμοποιήσεώς των;

Ἐνταῦθα προφαίνεται τὸ μέγα, αὐτοτελὲς καὶ σπουδαιότατον ζήτημα τῶν συμπληρωματικῶν σχολείων (Fortbildungschulen, Écoles complémentaires), εἰς τὸ ὁποῖον τώρα οἱ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως κίνδυνοι προσδίδουν ἐξόχως ἐθνικὴν σημασίαν.

*

Εἰς τὰ μεγάλα ἔθνη, μολονότι ἡ φοίτησις εἶναι πράγματι ὑποχρεωτική, διαρκεῖ δὲ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ ἔτη, τὸ προκαταρκτικὸν σχολεῖον κρίνεται ἀνεπαρκές. Ἐν ἡλικίᾳ δεκατεσσάρων ἢ δεκαπέντε ἐτῶν ὁ χαρακτὴρ εἶναι ἀκόμη ἀσχημάτιστος, ὁ δὲ πρόσηβος ἀδυνατεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸν ὀργανισμὸν τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν ὁποίαν μετά τινα ἔτη θὰ συμμετάσχῃ ἐνεργῶς. Ἐντεῦθεν ἐξεπήγασεν ἡ ἀνάγκη τοῦ σχολείου ἐκείνου, διὰ τοῦ ὁποίου συμπληροῦται, στερεοῦται καὶ ἐντείνεται ἐπὶ τὸ εἰδικώτερον καὶ πρακτικώτερον ἡ ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ δοθεῖσα μόρφωσις.

Ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἡνωμέναις Πολιτείαις λειτουργοῦν ἀπὸ πολλοῦ συμπληρωματικὰ σχολεῖα. Ὁμοίως καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, γραφικὴν δὲ εἰκόνα ἑσπερινοῦ σχολείου ζωγραφεῖ ἡ διάσημος Γεωργία Ἔλιοτ εἰς τὸ ἔξο-

χον μυθιστόρημά της *Ἀδὰμ Βήδ*. Τὰ ἑσπερινὰ σχολεῖα τῆς Γαλλίας, ὡς ἀναγράφει τὸ κανονιστικὸν αὐτῶν διάταγμα, σκοποῦν νὰ συγκρατήσουν καὶ συμπληρώσουν τὰς ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ κτηθείσας γνώσεις, ν' ἀναπτύξουν τὰς ἠθικὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἐνεστάλαξεν εἰς τὰς παιδικὰς ψυχὰς ἡ τέως παίδευσις, νὰ διδάξουν τοὺς νόμους, ἄνευ τῆς γνώσεως τῶν ὁποίων ὁ πολίτης δὲν δύναται νὰ ἐκπληροῖ ὡς δεῖ τὰ πρὸς τὴν πολιτείαν καθήκοντα, καὶ νὰ μεταδώσουν γνώσεις γεωργικὰς καὶ τεχνικὰς συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας προόδους καὶ ἀνακαλύψεις.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκεῖ, ὅπου καὶ ἡ διδασκαλία εἶναι πληρεστέρα καὶ ἡ φοίτησις μακροτέρα, θεωροῦνται ἀπαραίτητα τὰ συμπληρωματικὰ σχολεῖα, τί δέον νὰ γείνῃ ἐν Ἑλλάδι, ὅπου τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς φοιτήσεως διὰ πλείστους λόγους, ἰδίᾳ ἐν τοῖς χωρίοις, εἶναι τόσον χαλαρόν; Ὡς γνωστόν, τὸ ἓν τέταρτον τῶν μικρῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ τρία τέταρτα τῶν μικρῶν Ἑλληνίδων δὲν διέρχονται τὸ κατώφλιον τοῦ σχολείου, χιλιάδες δὲ παιδίων, ἀφοῦ καθίσουν ἐπὶ δύο ἢ τρία ἔτη ἐπὶ τῶν μαθητικῶν θρανίων, ἀποσπῶνται ὑπὸ τῆς τραχείας ἀνάγκης τῆς ζωῆς καί, λησμονοῦντα ὅσα δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἐννοήσουν, ἐπαναπίπτουν εἰς τὸ σκότος τῶν ἀναλφαβήτων.

Σφίγγεται ἡ καρδία τοῦ βλέποντος τοὺς προώρους βιοπαλαιστὰς εἰς τὰ παντοπωλεῖα ἢ τὰ καπηλεῖα, ὅπου ἔρριψεν αὐτοὺς ἀνυπόμονος ἀστοργία ἢ ἐκμετάλλευσις, φέροντας πᾶσαν ἀκαθαρσίαν καὶ δυσοσμίαν ἐπὶ τῶν πενιχρῶν των ἐνδυμάτων καὶ κινδυνεύοντας ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ πρὸς τὸν συρφετὸν νὰ ἔχουν τὴν ψυχήν των ῥυπαρωτέραν τῆς ποδιᾶς των. Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐν τούτοις θὰ κρατήσουν τὸ ὅπλον τοῦ στρατιώτου, τὸ σφαιρίδιον τοῦ ἐκλογέως ἢ θὰ διατείνουν μεταξὺ ἑαυτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὠκεανὸν ὡς μετανάσται!...

*

Πρὸ τοῦ *Τρομεροῦ ἔτους*—τοῦ 1897—ὁπότε εἰς τὰς ψυχὰς εἶχε συσσωρευθῇ σπαργὴ πρὸς δρᾶσιν, ὅπως τὴν ἄνοιξιν συσσωρεύονται εἰς τοὺς κορμοὺς οἱ ὀργῶντες χυμοί, εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐφημερίδος «Ἀκροπόλεως» εἴχαμεν ἐπανειλημμένως συνέλθῃ ὁ Βλάσιος Σκορδέλης, ὁ Κυπάρισσος Στέφανος, ὁ Βλά-

σιος Γαβριηλίδης καὶ ἐγώ. Ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἐθνικοῦ ἰδεώδους ὁ λαὸς μᾶς ἐφάνη πολὺ μικρὸς παραπλεύρως τῶν ὀνείρων του. Καὶ ἔπρεπε νὰ τῷ δοθῇ μέγεθος πρὶν λάβῃ μεγαλεῖον. Τινὲς ἐξ ἡμῶν εἶχον μελετήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν συμπληρωματικὴν παίδευσιν κατὰ τὰς σπουδάς των ἐν Εὐρώπῃ. Εἰργάσθημεν ὁλοψύχως. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ὅλων τῶν Κρατῶν τὸ μᾶλλον πρὸς τὴν Ἑλλάδα ὁμοιάζον ὡς πρὸς τοὺς ἀναλφαβήτους ἢ τοὺς ἀνεπαρκῶς διδασκομένους εἶναι ἡ Ἰταλία, τὴν ἐκεῖ ἐργασίαν ἐλάβομεν ὡς ὑπόδειγμα. Ἱδρύσαμεν ἑταιρείαν, τῆς ὁποίας τὸν σκοπὸν ὡς ἐξῆς ὥριζε τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ· «Ἱδρύεται ἐν Ἀθήναις ἑταιρεία πρὸς σύστασιν *Λαϊκῶν σχολῶν*, σκοποῦσα τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν βελτίωσιν τῆς λαϊκῆς παιδεύσεως. — Τὸν σκοπὸν τοῦτον θέλει ἐπιδιώξῃ ἡ Ἑταιρεία διὰ τῆς συστάσεως ἑσπερινῶν καὶ Κυριακῶν σχολείων πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἀγραμμάτων ὑπερήβων, στερέωσιν καὶ ἐπὶ τὸ βιοτεχνικώτερον συμπλήρωσιν τῆς μαθήσεως τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖά ποτε φοιτησάντων, καλλιέργειαν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ συναισθήματος, μετάδοσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἀστικῶν γνώσεων καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος».

Ἡ σφραγὶς τῆς Ἑταιρείας ὡς ἔμβλημα εἶχε Σπορέα.

*

Ἔπειτα ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος. Τὸ ψῦχος ἐκεῖνο τῆς ἀποθαρρύνσεως τὸ ἐκ τῆς ἀδόξου ἥττης, τῆς ἀνηκούστου ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ φειδοῦς αἵματος, τῆς ἐλλείψεως προσπαθείας κἂν πρὸς νίκην, τὸ ψῦχος ἐκεῖνο τὸ εἰσδῦσαν εἰς τόσας καρδίας ἐπάγωσε καὶ τὰς ἰδικάς μας. Ἕως ὅτου συνέλθωμεν, ὁ εἷς ἐξ ἡμῶν, ὁ Σκορδέλης, ἐπεχείρησε τὸ μέγα ταξείδιον. Ὁ θάνατος προσέψαυσε τὴν ἰδέαν, καὶ ηὐξήθη κατὰ ἓν τὸ θλιβερὸν ἄθροισμα τῶν ἐμβρύων τῶν ἀποθνησκόντων πρὶν γεννηθοῦν.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἰδέα *πρέπει* νὰ ζήσῃ. Διὰ νὰ ἐγερθῶμεν ἐκ τῆς πτώσεώς μας ἀνάγκη νὰ ἐντείνωμεν ὅλας τὰς δυνάμεις μας. Ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις ὑπερέβαλε πάντα τὰ ἔθνη καὶ κατὰ τὴν σκόπιμον διοργάνωσιν τῶν συμπληρωματικῶν σχολείων καὶ κατὰ τὴν ἀληθῶς ἡρωϊκὴν ἀφοσίωσιν τῶν διδασκάλων εἰς τὴν Ἰδέαν,

ὑπὲρ τῆς συμπληρωματικῆς παιδεύσεως εἰργάσθησαν θερμουργῶς οἱ κορυφαῖοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τῇ παιδαγωγικῇ, τῇ πολιτικῇ, τοῖς γράμμασι: Berthelot, Gréard, Buisson, Léon Bourgeois, Poincaré, Fouillée, Bouchor κτλ. Ἐκεῖ ἡ συμπληρωματικὴ παίδευσις παραλαμβάνει τὸ παιδίον εὐθὺς ὡς ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ δὲν τὸ παραιτεῖ, ἀλλὰ διδάσκουσα καὶ φρονηματίζουσα καθ' ὁδόν, τὸ συνοδεύει νεανίαν πλέον μέχρι τῆς θύρας τοῦ στρατῶνος. Ἐντεῦθεν τὸ ἔμβλημα: «de l'école au régiment».

Πότε καὶ ἡμεῖς, ἐν μεγαλουργῷ ἐμπνεύσει, θὰ ἐκτελέσωμεν κάτι μέγα καὶ ἀληθῶς ἑλληνικὸν μεταξὺ τοῦ Σχολείου καὶ τοῦ Στρατῶνος;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΔΕΣΜΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

ΙΓ΄

Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1843 ὁ ἀδελφός μου εἶχε περατώσει τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του καὶ ᾐσθάνετο ζωηρὸν τὸν πόθον νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικήν, ἀκολουθῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός μου. Ἀλλ' ὁ πατήρ μου δὲν συνεφώνει· ἐν πρώτοις διότι ἔλεγεν, ὅτι τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα πλείστας εἶχε τὰς πικρίας, κυρίως ὅμως ἄλλος ἦτο ὁ λόγος. Ἐφρόνει ὅτι ὁ ἀδελφός μου ἠγάπα τὸ πολυέξοδον καὶ τὰς κοινωνικὰς ἐπιδείξεις καὶ εἰς Γαλλίαν μεταβαίνων θὰ ἐπεδίδετο εἰς παν ἄλλο ἢ τὴν μελέτην. Ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι ὁ πατήρ μου ἠπατᾶτο. Ἡ μήτηρ μου συνηγόρει ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ἔμενεν ἄκαμπτος, ἄκοντα διαθέσας αὐτὸν διὰ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον καὶ ἔγραψε μάλιστα εἰς διαφόρους φίλους του ἐν Κωνσταντινουπόλει νὰ τὸν δεχθῶσι παρ' αὐτοῖς ἄμισθον μαθητευόμενον.

Εἷς αὐτῶν, ὁ Νικόλαος Δαμιανός, ἀπεδέχθη τὴν πρότασίν του καὶ συνεπῶς ἀνεχώρησεν ὁ ἀδελφός μου ἑκὼν ἄκων διὰ Κωνσταντινούπολιν.

Δὲν εἶχεν ὁ πτωχός, φαίνεται, οὔτε τὴν ἐπιμονήν μου οὔτε τὴν αὐθάδειαν μου ὅπως ἀντιστῇ, ὡς ἀντέστην ἐγὼ μεταγενέστερον μετὰ πλήρους μου ἐπιτυχίας.

Μετέβη ὅθεν ὁ ἀδελφός μου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον ἀρχόμενος ἀπὸ τῆς πρακτικῆς πρὸς τοῦτο μαθητεύσεως. Ἀπέτυχεν ὅμως ἐν γένει, διότι ἂν καὶ εἰς οὐδὲν ἄτοπον ἐξώκειλε, κατηνάλισκεν ὅμως τὸν χρόνον ἀναγιγνώσκων καὶ ἐντὸς τοῦ γραφείου, ἐν ᾧ ἐμαθήτευεν, ἐπιστημονικὰς συγγραφάς.

---

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 211.

Ὁ προϊστάμενός του τότε ἔγραψε τῷ πατρί μου, ὅτι ὁ υἱός του δὲν εἶναι προωρισμένος δι' ἐμπορικὸν στάδιον καὶ τὸν συνεβούλευε ν' ἀλλάξῃ πρόθεσιν περὶ τοῦ σταδίου αὐτοῦ.

Ὁ πατήρ μου ἐθυμώθη σφόδρα καὶ μετεκάλεσε μὲν τὸν ἀδελφόν μου εἰς Σῦρον, ἀλλ' ὅπως τὸν ἐπιπλήξῃ καὶ ἐπιμείνῃ, ὅτι πρὸς σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς δὲν θέλει συγκατανεύσει ποτὲ καὶ ὅτι περιμένει τὴν μεταμέλειάν του.

Καὶ πάλιν ὁ δυστυχὴς ἀδελφός μου ὑπέκυψε καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας διαμονῆς ἐν Σύρῳ, καθ' οὓς ἀντὶ ἐμπορικῶν μελετῶν κατέγινεν εἰς μετάφρασιν μυθιστορήματος ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ καὶ ἔκδοσιν αὐτοῦ, τῷ 1844 ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν δεχθεὶς θέσιν ἐμπορικοῦ ὑπαλλήλου παρὰ τῷ ἐκεῖ ἀρχαίῳ οἰκογενειακῷ φίλῳ Ζωρζῇ Ἀπαλλύρᾳ, ἀνδρὶ ἀγαθωτάτῳ, ἀλλὰ καὶ φιλαργυρωτάτῳ, ὅστις φαίνεται ἦτο πολὺ ἀνεκτικώτερος τοῦ Νικολάου Δαμιανοῦ.

Οὕτως ἔμεινα ἐγὼ μόνος ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ ἐξακολουθῶν τὰς γυμνασιακάς μου σπουδὰς συνεπλήρωσα αὐτὰς κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1845, ἄγων τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου. Δύο ἢ τρεῖς μῆνας πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ πατήρ μου μοὶ ἐδήλωσεν αἴφνης, ὅτι προτίθεται νὰ μετοικήσῃ οἰκογενειακῶς εἰς Ἀθήνας, ὅπως μὲ εἰσάξῃ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἐκεῖ ἀρχίσω τὴν σπουδὴν τῆς Ἰατρικῆς παρασκευαστικῶς, οὕτως εἰπεῖν, μέχρις ὅτου συμπληρώσω τοὐλάχιστον τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου ὁπότε θὰ μετέβαινον εἰς Γαλλίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν μου.

Μοὶ προσέθετε δὲ ὅτι ἐμὲ ἐνεπιστεύετο νὰ πέμψῃ εἰς Γαλλίαν καὶ μὲ ἀφήσῃ κύριον τῆς ἐκεῖ διαγωγῆς μου, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἐμπιστευθῇ τὸν ἀδελφόν μου, καθόσον ἐν ἐμοὶ εἶχε διαγνώσει πνεῦμα τάξεως καὶ φειδοῦς ἐν πᾶσι, διότι καὶ τὰ φορέματά μου συνετήρουν μετὰ μείζονος φροντίδος ἢ ὁ ἀδελφός μου, καὶ τὰ ὀλίγα χρήματα, τὰ ὁποῖα μοὶ ἐχορήγει κατὰ καιροὺς διὰ μικρά μου ἔξοδα, ἐδαπάνων μετὰ φειδοῦς καὶ τὸ βαλλάντιόν μου ἦτο σχετικῶς πάντοτε ἐφωδιασμένον μὲ ποσόν τι χρημάτων. Ἠγνόει ὁ ἀθῷος ἐκεῖνος γονεύς, ὅτι συνεχέστατα εἰς ἀρωγὴν τοῦ βαλλαντίου μου ἐπήρχετο τὸ τῆς μητρός μου. Εὑρίσκετο ἐν τῇ σφαλερᾷ ἰδέᾳ, ὅτι ὁ τακτικὸς καὶ φειδωλὸς προετοιμάζει ἀναγκαίως καὶ ἐπιστήμονα διακεκριμέ-

νον, μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν, ὅτι χρειάζεται καὶ φιλομάθεια ἐκ προορισμοῦ, τῆς ὁποίας ἐστερούμην διὰ μελέτας ἐπιστημονικάς, καὶ προσέτι ὑγεία ἢ μᾶλλον κρᾶσις στιβαρά, ὅπως ἀντέχῃ εἰς τοιαύτας σοβαρὰς καὶ ἐπιπόνους σπουδάς, οἷαι αἱ τῆς ἰατρικῆς. Φαίνεται ὅτι, μ' ὅλην τὴν παιδικὴν ἀκόμη τότε ἡλικίαν μου, ἐγὼ ἐνόουν τὸν προορισμόν μου καὶ διαρρήδην ἠρνήθην ν' ἀποδεχθῶ τὴν πατρικὴν γνώμην, μετὰ σοβαρότητος δὲ δυσαναλόγου πρὸς τὴν ἡλικίαν μου εἶπον εἰς τὸν πατέρα μου τοὺς λόγους, δι' οὓς διαφωνῶ πρὸς αὐτόν, ὧν προεῖχεν, ὅτι οὐδεμίαν αἰσθάνομαι διάθεσιν καὶ δύναμιν πρὸς ἀνωτέρας μελέτας, ὅτι ἐγὼ μετρῶ εἰς τὰ δάκτυλα τοὺς μῆνας καὶ τὰς ἡμέρας, μετὰ τὰς ὁποίας θ' ἀφήσω τὰ βιβλία καὶ θὰ τραπῶ εἰς τὸν πρακτικὸν βίον, καθ' ὃν νὰ προσπαθήσω ὅσῳ τάχιον νὰ πορίζωμαι δι' ἰδίων ἱδρώτων τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ τέλος τὸν παρέπεμψα εἰς τὸν Γυμνασιάρχην Σερούϊον, ὅστις ἦτο ὀπαδὸς τῆς Πλατωνικῆς σχολῆς καὶ τοῦ «ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη» καὶ εἰς τὰς περὶ μαθητῶν ἰδιαιτέρας σημειώσεις του ἐσημείου ἢ μᾶλλον ἐβαθμολόγει ἕκαστον τῶν μαθητῶν του σχετικῶς πρὸς τὸν κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Σερουΐου προορισμὸν τοῦ μαθητοῦ.

Παρέπεμψα λοιπὸν πρὸς αὐτὸν τὸν πατέρα μου, ὅπως τὸν συμβουλευθῇ, ἂν ὁ προορισμός μου εἶναι ὁ τοῦ *διακεκριμένου* ἐπιστήμονος.

Μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔμαθον, ὅτι ὁ Σερούϊος εἶχε τότε ἀποκριθῇ τῷ πατρί μου, ὅτι ἂν σπουδάσω ἰατρικήν, θὰ τὴν μάθω, ἀλλ' ὅτι ὁ προορισμός μου δὲν εἶναι ὁ τοῦ βαθέος ἐπιστήμονος καὶ συνεπῶς τοῦ διακριθησομένου ὡς μεγάλου ἰατροῦ.

Ὁ πατήρ μου κάπως ἐθυμώθη ἐκ τῆς ἀπαντήσεώς μου, μ' ἐπέπληξε δέ, διότι δὲν ἐξετίμων τὰς θυσίας, εἰς ἃς προετίθετο νὰ ὑποκύψῃ μετοικῶν εἰς Ἀθήνας, ἀφίνων ἐν Σύρῳ εὐρεῖαν πελατείαν καὶ ὑποβαλλόμενος εἰς τὰς δαπάνας τῆς ἐκπαιδεύσεώς μου ἐν Γαλλίᾳ, αὐτός, ὁ ἀνέτως μὲν ζῶν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῶν μικρῶν ἐφοδίων τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρωσίας προελθόντων αὐτῷ, ἀλλ' ὄχι καὶ ποτὲ σχετικῶς κἂν πλούσιος.

Ἐπέρανε τὴν διάλεξιν ἐκείνην μὲ τὸ «ξαναμιλοῦμεν καὶ μίλησε καὶ μὲ τὴν μητέρα σου».

Αὕτη εἶχε βεβαίως συζητήσει πρὶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου μετὰ τοῦ πατρός μου καὶ δὲν συνεφώνει μὲν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς ἐγνώριζεν ἐκ μακρᾶς πείρας, ὅτι εἰς σπουδαῖα οἰκογενειακὰ ζητήματα ἡ γνώμη αὐτῆς δὲν εἰσηκούετο καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐφοβεῖτο μὴ ἐκληφθῇ ὑπὸ τοῦ πατρός μου ὡς συναινοῦσα ἐξ ἀδυναμίας πρὸς ἐμέ, περιωρίσθη τῇ ἐπιούσῃ, ὅταν ἤμεθα μόνοι, νὰ μοὶ ὑποδείξῃ τὰς δυσκολίας τοῦ ἐμπορικοῦ σταδίου καὶ μάλιστα κατ' ἀρχὰς διὰ *παιδί*, τοῦ ὁποίου οἱ γονεῖς δὲν εἶναι ἔμποροι καὶ ἐξ ἀνάγκης ὤφειλε νὰ ὑπηρετήσῃ παρὰ ξένοις. Ἡ ἐμπορικὴ δὲ ὑπηρεσία τότε τοῦ ἀρχαρίου ἦτο, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων εἶδον, κυριολεκτικῶς σκληρά.

—Μὴ λησμονῇς, παιδί μου, εἶπεν, ὅτι δικαίως ἢ ἀδίκως φερομένη σ' ἔχω *χαλάσει*, ὅτι πολλὰ ἐζήτησες πολλάκις παρὰ τὴν ἡλικίαν σου καὶ τὰ ἐπέτυχες, ἐγὼ δὲ σ' *ἐχάλασα*, διότι δὲν προέβλεπον κακῶς σκεπτομένη, ὅτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν δὲν θὰ μ' ἔχῃς διὰ νὰ σὲ χαλῶ. Τώρα πῶς θὰ ὑποφέρῃς σὺ διαταγὰς αὐστηρὰς καὶ ἐπιπλήξεις ὄχι μόνον τοῦ προϊσταμένου, ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρων σου ἀκόμη ὑπαλλήλων;

Μοὶ προσέθεσεν ἀκόμη, ὅτι, ἂν ἀποφασίσω νὰ ἐπιδοθῶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς, δύναται ἐν καιρῷ καὶ εἰς Γαλλίαν νὰ μὲ συνοδεύσῃ.

Ἀλλ' ἐγὼ ξηρὰ ξηρὰ ἀπεκρίθην:

— Μάλιστα θὰ γείνω δοῦλος, διὰ νὰ γείνω ἔπειτα ἀφέντης καὶ ὄχι δοῦλος ἰσόβιος ὅλων, ὡς βλέπω ὅτι εἶναι ὁ πατέρας ὡς ἰατρός.

Φαίνεται ὅτι ἡ μήτηρ μου ἀνέφερε τῷ πατρί μου τὰ μεταξὺ ἡμῶν λεχθέντα καὶ ἐπείσθησαν πρὸ τοῦ ἀμεταπείστου μου, διότι ἐπὶ μῆνα καὶ πλέον οὐδεὶς λόγος ἐγένετο.

Ἐγὼ ὅμως ἔβλεπον τὰ βιβλία ὡς ἐχθροὺς καὶ τοὺς συμμαθητάς μου εἰς περιπάτους ἀπέφευγον, τὰς δὲ ὥρας τῆς σχολῆς μου διηρχόμην περιφερόμενος εἰς τὴν ἀγοράν, σταματῶν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὰ παράθυρα τῶν γραφείων, ὅπου εἰργάζοντο οἱ ὑπάλληλοι. Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη μετὰ πόσης εὐχαριστήσεως ἐστεκόμην πρὸ τῶν παραθύρων τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τὸ ὁποῖον πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχεν ἱδρυθῇ ἐν Σύρῳ *μετριοφρονέστατα* ὡς πρὸς τὴν ἐγκατάστασιν καὶ ὑπαλληλίαν.

Ἐκεῖ ἐμετροῦντο συνήθως τάλληρα πολλὰ καὶ ἀδύνατον νὰ

ἐκφράσω πόσην ἡδονὴν ἠσθανόμην εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ἤχου αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐλησμόνουν τὸν παρερχόμενον χρόνον καὶ οὔτε ἐπρόσεχον περὶ τῶν συμβαινόντων τριγύρω μου. Τοῦτο παρετηρήθη ὑπὸ τῶν φίλων τοῦ πατρός μου, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸ ἀνέφεραν εἰς αὐτόν, καὶ κἄποτε, ἐν ᾧ εὑρισκόμην εἰς ἔκστασιν ἐνώπιον τῶν μετρουμένων ταλλήρων, ἤκουσα τὸν πατέρα μου κράζοντά με ὀνομαστί, συνωδεύετο δὲ ὑπό τινος τῶν τότε ἐκεῖ μεγαλεμπόρων, τοῦ Θεοδώρου Ι. Ροδοκανάκη, ὅστις μὲ ἠρώτησεν ἂν τὸ ἔργον αὐτὸ μοὶ ἀρέσει. Ἐγὼ ἐνθουσιῶν τῷ ἀπήντησα «πολὺ πάρα πολὺ» καὶ τίποτε πλέον.

Μετά τινας ἡμέρας ἔμαθον ἀπὸ τὴν μητέρα μου, ὅτι «ὁ πατέρας μαλακώνει» καὶ ἔγραψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ περιμένει ἀπάντησιν διὰ νὰ μάθῃ ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ *βολευθῶ*, συμβιβαζομένου κἄπως τοῦ δυσκόλου τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαρίου ἐμπορικοῦ ὑπαλλήλου μὲ *τὸ χάλασμά μου*.

Εἶχε γράψει πρὸς τὸν πολύτιμον οἰκογενειακὸν φίλον Νικόλαον Δαμιανόν, πρὸς ὃν εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀπευθυνθῇ, προκειμένου καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου.

Μετέπειτα ἔμαθον, ὅτι τῷ εἶχε καθαρῶς εἰπεῖ τὰ περὶ ἐμοῦ, ὅτι δηλ. εἶμαι *χαλασμένος*, ὅτι ὅμως κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἀδελφοῦ μου ἔχω μεγίστην πρὸς τὸ ἐμπόριον ἔφεσιν, μετ' ἐπιμονῆς ἐπιδιώκων τὴν εἰς αὐτὸ εἰσαγωγήν μου.

Ἡ ἀπάντησις ἦτο εὐγοϊκὴ καὶ μ' ἐδέχετο, παρεκάλει ὅμως ν' ἀναβληθῇ ἡ μετάβασίς μου εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριον καὶ διὰ νὰ συμπληρώσω τοὐλάχιστον τὸ 15ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου καὶ συνάμα, διότι τὸ θέρος κατοικεῖ εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ δὲν δύναται νὰ ἠξεύρῃ τί κάμνω τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑσπέρας.

Αἱ ἐξετάσεις τοῦ γυμνασίου ἐτελείωνον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου, ὥστε εἶχον ἐνώπιόν μου τρίμηνον ἀργίαν, ἀλλ' ὁ Θεόδωρος Ροδοκανάκης δὲν εἶχε λησμονήσει τὸ ἐπεισόδιον τῆς στάσεώς μου ἀπέναντι τῶν μετρουμένων ταλλήρων καὶ ἠρώτησε τὸν πατέρα μου τί ἀπέκαμε περὶ ἐμοῦ. Ὅταν ἔμαθε τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπάντησιν, ἐπρότεινεν εἰς τὸν πατέρα μου, ἂν θέλω, κατὰ τὸ τρίμηνον τοῦτο διάστημα νὰ γυμνάζωμαι ἐν τῷ γραφείῳ αὐτοῦ.

Εἰς τὴν ἀγγελίαν ταύτην ἐπήδησα ἀπὸ χαρὰν καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἀμέσως ἐπέμεινα νὰ ὁδηγηθῶ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ροδοκανάκη.

Οὗτος ἦτο ἄνθρωπος καθ' ὑπερβολὴν λεπτολόγος καὶ κατὰ τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ κατὰ τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' ἐν συνόλῳ «κεφάλι γερό», ὡς συνείθιζον τότε νὰ λέγουν, καὶ κατεῖχεν ὅλα τὰ προτερήματα ἐμπόρου προοδευτικοῦ. Τὸ μέλλον ἄλλως τε ἀπέδειξε τοῦτο, διότι μετέβη βραδύτερον εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ διεκρίθη ὡς ἐπιχειρηματίας καὶ σπουδαίως ηὔξησε τὴν περιουσίαν του, θεωρήσας δὲ ἑαυτὸν ἤδη ἱκανῶς προβεβηκότα καὶ ἀξιούμενον ἡσυχίας ἀπεσύρθη εἰς Χίον. Δυστυχῶς οἱ διάδοχοι αὐτοῦ δὲν ἐπέδοσαν, ἀπ' ἐναντίας, φαίνεται, ὅτι ὀπισθοδρόμησις ταχεῖα ἐπήρχετο καὶ ὁ Ροδοκανάκης ἠναγκάσθη εἰς βαθὺ ἤδη γῆρας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Αἴγυπτον καὶ λάβῃ τὰς ἡνίας τῶν ἐργασιῶν τοῦ οἴκου του ὅπως τὸν σώσῃ.

Ταῦτα ἔμαθον παρὰ τοῦ ἰδίου μετὰ παρέλευσιν 35 καὶ πλέον ἐτῶν δεχθείς τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς Ἀθήνας. Ἄφατον εὐχαρίστησιν μοὶ παρέσχεν ἡ ἐπίσκεψις ἐκείνη, ἀναπολοῦσά μοι τόσα καὶ τόσα καὶ πρὸ πάντων τὴν περὶ ἐμοῦ πρόρρησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ διορατικοῦ φίλου, ὃν ἤκουσα τότε νὰ λέγῃ τῷ πατρί μου· «αὐτὸς ὁ υἱός σου θὰ μᾶς περάσῃ ὅλους». Δὲν εἰξεύρω ποῦ ἐβασίζετο ταῦτα λέγων, φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ αὐτὸς ἦτο ὀπαδὸς τοῦ *ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη*, καὶ διέβλεπεν, ὅτι εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις ἤμην κεκλημένος. Ἡ μικρά μου πεῖρα μὲ ἐδίδαξεν, ὅτι πρέπει τις ν' ἀκολουθήσῃ τὸ ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων ἠγάπησεν. Εἶδον παντοπώλας εἰς Λονδῖνον καὶ Παρισίους τελειοποιήσαντας, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ καταλαβόντας θέσεις κοινωνικὰς σπουδαίας. Εἶδον προϊσταμένους μικρᾶς βιομηχανίας ὄχι μόνον ὑπερπλουτήσαντας, ἀλλὰ καὶ καταλαβόντας θέσιν κοινωνικὴν καὶ ἔγκριτον. Εἶδον ἰατροὺς Ἕλληνας πτωχοὺς καὶ ἀσήμους, σπουδάσαντας ἐν Γαλλίᾳ, ὑπερπηδήσαντας τοὺς ἐγχωρίους, παλαίσαντας καὶ νικήσαντας καὶ φθάσαντας εἰς τὰς ὑψίστας θέσεις τῆς ἐπιστήμης. Εἶδον ἄλλους καρκινοβατοῦντας ἐν ἑνὶ ἐπαγγέλματι καὶ εἰς ἄλλο δι' ἁλμάτων προοδεύσαντας. Εἶδον.... εἶδον.... εἶδον...

Τί ταῦτα πάντα σημαίνουσιν εἰμὴ ὅτι οἱ ἐπιτυχόντες ἄνευ μέσων καὶ στηριγμάτων εἶχον ἀκολουθήσει ἀνέκαθεν τὴν κλίσιν

των, οἱ δὲ ἀποτυγχάνοντες ἢ καρκινοβατοῦντες ἀντίθετον τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν ὁδὸν ἐτράπησαν; Καὶ ἡ διάνοια βεβαίως βαρύνει πολὺ εἰς τὴν πλάστιγγα, διότι ὁ προικισθεὶς διὰ τῆς διανοίας καὶ ὀρθῆς κρίσεως ὑπὸ τῆς φύσεως θέλει πάντοτε ὑπερτερήσει.

Παρ' ἡμῖν δυστυχῶς οἱ εἰρημένοι ὅροι δὲν τηροῦνται· καὶ κατ' ἐμὲ τοῦτο εἶναι ἡ πηγὴ τῆς μὴ προκοπῆς τῶν πολλῶν κατὰ τὸ βιοτικὸν αὐτῶν στάδιον, καὶ διὰ νὰ εἴπω γενικώτερον τῆς μὴ ὑπάρξεως τῶν πολλῶν ἐν τῇ προσηκούσῃ αὐτῶν θέσει καὶ κατὰ συνέπειαν τῆς γενικῆς ἀνωμαλίας τῶν κοινωνικῶν ἀκόμη καὶ πολιτειακῶν πραγμάτων τῆς Ἑλλάδος.

Ἔχει οἰκογένειά τις δύο ἢ τρεῖς υἱούς, οἱ γονεῖς, χωρὶς ποσῶς νὰ ἐξετάσωσι τὴν κλίσιν αὐτῶν, ἐλαφρῶς συσκέπτονται εἰς ποῖον στάδιον συμφέρει τῇ οἰκογενείᾳ νὰ ἐπιδοθῇ ἕκαστος αὐτῶν καὶ προορίζουσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸν μὲν διὰ τὸ στρατιωτικόν, τὸν δὲ διὰ τὸ ναυτικόν, τὸν δὲ διὰ τὸ δικηγορικόν, (τὸ ὁποῖον ἀνοίγει συνάμα καὶ τὸ στάδιον πρὸς ὅλας σχεδὸν τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας) ἢ πρὸς τὴν ἰατρικὴν ἢ πρὸς τὴν μηχανικὴν ἢ πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, καὶ οὐδόλως λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν ἂν οἱ υἱοί των ἄλλας ἔχουν κλίσεις ἢ ροπάς, ἢ ἂν ἔχουν τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος καὶ τὴν εὐρωστίαν διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἢ ἂν ἔχουν τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐπιμονὴν ἐπιπόνου μελέτης ἐπιστημῶν ἢ μαθηματικῶν ἢ.... ἢ.... Θὰ ἀναζητήσωσι μόνον τὰ κατὰ καιροὺς μέσα, ὅπως οἱ υἱοί των προβιβασθῶσιν εἰς τὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἀπὸ τάξεως εἰς τάξιν, ὅπως ἀποκτήσωσι τὸ ἀπολυτήριον καὶ εἰσέλθωσιν ἔπειτα εἰς τὴν Στρατιωτικὴν ἢ τὴν Ναυτικὴν Σχολήν, τὸ Πολυτεχνεῖον ἢ τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ μετὰ τοῦτο ὅπως ἐν καιρῷ ἀπολυθῶσιν ἀξιωματικοὶ τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης, πτυχιοῦχοι τοῦ Πανεπιστημίου ἢ τοῦ Πολυτεχνείου καὶ αὐξήσωσιν οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀσκόπως ἀγωνιζομένων τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου.

Ὡς ἐκ τούτου καὶ οὐδεμία συνέχεια οἰκογενειακοῦ ἐπαγγέλματος οὔτε κοινωνικὴ κατάταξις παρατηρεῖται. Δὲν λέγω, ὅτι τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα δέον ν' ἀπαγορεύωνται συστηματικῶς διὰ τοὺς υἱοὺς τῶν τεχνιτῶν ἢ ἄλλου εἴδους ἐπαγγελματιῶν, ἀλλὰ διατείνομαι ὅτι δέον νὰ δίδεται μεγίστη προσοχὴ εἰς τὴν

ἐκλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ νὰ μὴ παραμελῶνται αἱ οἰκογενειακαὶ ἐπαγγελματικαὶ παραδόσεις, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ κανόνα· νὰ μὴ νομίζῃ δηλ. ὁ γονεύς, ὅτι πρέπει ἀφεύκτως ὁ υἱός του νὰ ἐπαγγελθῇ ἐλευθεριώτερον τοῦ πατρός, κἂν δὲν ἔχῃ τὴν πρὸς τοῦτο κλίσιν, ἀλλὰ νὰ ἐννοῇ, ὅτι πᾶν ἐπάγγελμα ἄγει εἰς τὴν προκοπὴν καὶ τὴν διάκρισιν, ὁπόταν ἐξασκῆται δεόντως καὶ μετὰ ζήλου.

ΙΔ΄

Ἐπανέρχομαι εἰς τὴν εἴσοδόν μου ὡς μαθητευομένου ἐν Σύρῳ. Παρὰ τῷ Θεοδώρῳ Ροδοκανάκῃ εὗρον ἀρχιλογιστὴν τότε «πρῶτον γραμματικὸν καταστιχάρην» τιτλοφορούμενον τὸν Νικόλαον Ζυγομαλᾶν. Ὁ νέος ἐκεῖνος ἦτο ἀγαθὸς καὶ τὸ τυπικόν του ἔργον τὸ ἐγνώριζε καλῶς, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἐφάνη ὅτι δὲν κατεῖχεν ὑπέρογκον τάλαντον. Μετὰ 30 ἔτη συνήντησα αὐτὸν ἐν Ἀθήναις νυμφευμένον, μὴ βιοῦντα ὅμως ἐν ἀνέσει. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀπεβίωσε.

Πολλὰ περὶ τῆς Τύχης λέγονται καὶ πιστεύονται. Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι κατὰ τὸν βίον ἑκάστου ἀνθρώπου ἅπαξ καὶ δὶς ἡ Τύχη θέλει τῷ προσμειδιάσει· καὶ λέγων «*Τύχην*», ἐννοῶ τὰς συμπτώσεις, ὅσαι θέλουσι παρουσιασθῇ, καθ' ἃς νὰ δυνηθῇ ν' ἀναδειχθῇ καὶ προαχθῇ. Τὸ ζήτημα εἶναι τὸ νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ ὠφεληθῇ τῶν συμπτώσεων αὐτῶν. Καὶ πάλιν δ' ἐπιμένω, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν, ἂν δὲν κατέχῃ τὰ ἀναγκαῖα φυσικὰ προσόντα διὰ τὸ ἐπάγγελμά του.

Ὁ Ζυγομαλᾶς μετὰ στοργῆς μ' ἐδέχθη καὶ τὸ *ἐπ' αὐτὸν* προσεπάθησε νὰ μὲ εἰσάξῃ εἰς τὰς γνώσεις τῆς καταστιχογραφίας καὶ πρακτικῆς ἐμπορικῆς λογιστικῆς.

Νομίζω ὅτι τὸν βλέπω κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς, κρατοῦντα καπνοσύριγγα πελωρίαν πάντοτε χωρὶς *ἰμαμὲν* καὶ ἐπὶ ποδὸς ἐξηγοῦντα τὰ τῆς διπλογραφίας καὶ τὸ τί ἐστι *πίστωσις* καὶ τί *χρέωσις* καὶ διδάσκοντά με τὴν συντόμευσιν τῶν λογιστικῶν πράξεων. Ὡς ἐκ τοῦ προορισμοῦ μου εὐκολώτατα ἀντελαμβανόμην τῶν διδασκαλιῶν του ἐκείνων, τῶν συντομωτάτων καὶ ἀτελεστάτων, καὶ ὅτε τῇ ἑπομένῃ ἐπρόκειτο περὶ ἐγγραφῆς τινος ἢ περὶ πράξεώς τινος ἀριθμητικῆς, ἣν τῇ προτεραίᾳ μὲ

εἶχε διδάξῃ καὶ μὲ ἠρώτα «πῶς θὰ ἔκαμνες αὐτὴν τὴν ἐγγραφὴν» ἢ «πῶς θὰ κάμῃς αὐτὸν τὸν λογαριασμόν», ἑτοίμως καὶ εὐστόχως ἀπεκρινόμην καὶ ἐξετέλουν. Ἀπέσπων δὲ τὰ «εὖγέ του» καὶ τὰς συνεχεῖς ἐπαναλήψεις τοῦ προϊσταμένου Ροδοκανάκη ὅτι δὲν θὰ παρέλθῃ πολὺς καιρὸς καὶ ἐγὼ θέλω τοῖς δίδει μαθήματα. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι αἱ θωπεῖαι αὐταὶ μὲ ἔβλαπτον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ σταδίου μου, διότι μὲ κατέστησαν κἄπως οἰηματίαν, ἐλάττωμα σπουδαῖον εἰς μέλλοντα ὑπάλληλον καὶ ἔχοντα ἀνάγκην, ἐκτὸς τῆς ἐπιμελείας, ἀκόμη καὶ τῆς συμπαθείας, ὄχι μόνον τοῦ προϊσταμένου, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ κατὰ συνέπειαν ἀνωτέρων αὐτοῦ ὑπαλλήλων.

Μίαν ἔλλειψιν εὗρισκεν εἰς ἐμὲ ὁ Ζυγομαλᾶς· αὕτη ἦτο, ὅτι ἤμην λίαν κακογράφος καὶ μοὶ ἐσύστησε νὰ προσέχω πολὺ εἰς τοῦτο, διότι ἡ καλλιγραφία εἶναι μέγιστον συστατικὸν ἑνὸς ὑπαλλήλου ἐμπορικοῦ. Ἐσημείωσα τοῦτο καλῶς καί, ὅταν εὗρον τὸν καιρὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεμελήθην μετ' ἐπιμονῆς καὶ κατώρθωσα μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ διορθώσω τὴν γραφήν μου ὥστε νὰ καταστῇ εὐπαρουσίαστος.

Οὕτω παρῆλθον τρεῖς περίπου μῆνες καὶ ἔφθασεν ὁ μὴν Ὀκτώβριος, ἡ ἐποχὴ δηλ. ἡ ἀνέκαθεν ὁρισθεῖσα διὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετάβασίν μου. Ἐφοδιασθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν γονέων μου μὲ ἱματισμὸν ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν ἄφθονον, κατὰ τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ «παιδὶ μεγαλώνει» καὶ ὁ ἱματισμὸς μετ' οὐ πολὺ καθίσταται ἄχρηστος (ὡς καὶ μοὶ συνέβη), οὕτω, λέγω, ἐφωδιασμένος ἐν μέσῳ θρήνων καὶ ὀδυρμῶν τῆς μητρός μου καὶ οὐκ ὀλίγων καὶ ἐμοῦ, ἐπέβην Αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου τῇ 1ῃ Ὀκτωβρίου 1845 ἀναχωροῦντος διὰ Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ πατήρ μου μοὶ παρέδωσε καὶ 100 φλωρία Τουρκικὰ *μεντιουχιέδες* καλούμενα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐξισοῦτο πρὸς τὸ σημερινὸν ἀργυροῦν μετζίδιον τῶν 20 γροσ. Τὸ ποσὸν αὐτὸ μοὶ ἔδωσεν ἀπέναντι ἐξόδων μου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μοὶ εἶπε μέν, ὅτι ἅμα τελειώσουν νὰ τῷ γράψω καὶ θέλει μὲ πέμψει καὶ ἄλλα, προσέθηκεν ὅμως, ὅτι μοὶ δίδει διὰ μιᾶς πολλά!!! διὰ νὰ μὴ ἔχῃ νὰ μοὶ ἐμβάζῃ ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον. Ἐνεθυμεῖτο, φαίνεται, ὅτι τὸ ποσὸν αὐτὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σπουδῶν του τῷ ἤρκει

ἐπὶ ἑξάμηνον καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἑπομένως θὰ ἦτο πολὺ περισσότερον ἕνεκα τῆς ἐκεῖ εὐθηνίας τῆς ζωῆς.

Θέλομεν μόλον τοῦτο ἰδεῖ περαιτέρω ὅτι σφαλεροὶ ἦσαν οἱ προϋπολογισμοί του καὶ ἠναγκάσθη περαιτέρω ὁ πατήρ μου νὰ δαπανήσῃ ὑπὲρ ἐμοῦ.

Συνταξειδιώτας ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ ἔτυχε νὰ ἔχω ὁλόκληρον θίασον θεατρικὸν Ἰταλικοῦ μελοδράματος μεταβαίνοντα εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ θεατρικὴν περίοδον τοῦ χειμῶνος ἐν τῷ θεάτρῳ «Ναούμ», τῷ μόνῳ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει (Σταυροδρομίῳ) ὑπάρχοντι θεάτρῳ.

Ὡς οἰκοδομὴ καὶ ἐν γένει ὡς θέατρον ἦτο πενιχρὸν καὶ ἀνάξιον τοῦ ὀνόματος. Μετά τινα ἔτη ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ ἀνῳκοδομήθη μετέπειτα κἄπως ἀξιοπρεπέστερον, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐκάη κατὰ τὰ 1870 κατὰ τὴν τότε συμβᾶσαν μεγάλην πυρκαϊὰν ἐν Σταυροδρομίῳ. Ἐν αὐτῷ τῷ θεάτρῳ ἔψαλλον πολλοὶ καὶ πολλαὶ ἀοιδοὶ διακριθεῖσαι μετὰ ταῦτα μεγάλως ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ· ἐξ αὐτῶν ἐνθυμοῦμαί τινας.

Ἡ Cominotti ἦτο ἡ πρώτη ἀοιδὸς (prima donna assoluta) τοῦ εἰρημένου θιάσου, μεθ' οὗ, ὡς εἶπον, συνεταξείδευον, καὶ φαίνεται ὅτι εἶλκυσα τὴν συμπάθειαν καὶ αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν συναδέλφων της καὶ ὡς παῖς ζωηρός, πρὸ πάντων ὅμως διότι ὡμίλουν τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν ἀρκετὰ εὐχερῶς καὶ τοὺς διηγούμην τὰ κατὰ τὴν Ἑλλάδα δηλ. τὴν Σῦρον — τὴν μόνην ἑλληνικὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον τότε ἐκτὸς τῆς Ἄνδρου καὶ Τήνου.

Ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, τὰς διηγήσεις μου ἐκείνας ἐκ πατριωτικῆς φιλοτιμίας ἐκαρύκευον διὰ πολλῶν ὑπερβολῶν καί, εἰς τὴν ἔκφρασιν ἀπορίας ἐκ μέρους των πῶς νέος (πρώτην τότε φορὰν ἤκουον μετὰ χαρᾶς ἀποδιδόμενόν μοι τὸν τίτλον τοῦ νέου, μὴ ταξιδεύσας οὐδέποτε εἰς Ἰταλίαν, ὁμιλεῖ τόσῳ εὐχερῶς τὴν Ἰταλικήν, τοῖς ἔλεγον, ὅτι αἱ ξέναι γλῶσσαι ἐν Ἑλλάδι (τότε μάλιστα!!) εἶναι κοινόταται, ὄχι μόνον δὲ ἡ Ἰταλική, ἀλλὰ καὶ ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ἀγγλική. Εὐσχήμως συγχρόνως τοῖς ὑπεδείκνυον, ὅτι καὶ τὰς τρεῖς αὐτὰς γλώσσας ἐπίσης κατέχω, τοῦτο ὅμως ἀφ' οὗ πρῶτον ἐντέχνως ἔμαθον, ὅτι οὐδεὶς σχεδὸν τῶν τοῦ θιάσου ἐκείνου ἐγνώριζεν ἄλλην γλῶσσαν ἢ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ, τὴν

Ἰταλικήν, ὥστε νὰ μὴ ὑπόκημαι εἰς βάσανον, καθ' ἣν βεβαίως ἤθελον ἀνακαλυφθῇ ὡς ἀλόγως καυχώμενος.

Ἡ Cominotti καὶ ἡ μεσόφωνος (contralto), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μοὶ διαφεύγει, ἐγνώριζον ὀλίγον τὴν Γαλλικήν, ἀλλὰ Γαλλικὴν *Ἰταλικήν*, δηλ. μετριωτάτην, καὶ συνεπῶς μετριωτέραν τῆς ἰδικῆς μου.

Ἀγγλικῆς οὐδὲ λέξιν ἐγνώριζον, ὥστε...μεταξὺ τῶν τυφλῶν ἐβασίλευεν ὁ μονόφθαλμος.

Συνεταξείδευον καὶ μετὰ μιᾶς Χίας παρήλικος, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα μοὶ διαφεύγει καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ μου μὲ εἶχε συστήσει καὶ ἥτις ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ μὲ εἰσάγῃ εἰς ναυτικὰς γνώσεις καὶ εἰς τὰ κατὰ τὸν πλοῦν συμβαίνοντα. Οὕτω μετὰ τετράωρον περίπου ἀπὸ Σύρου πλοῦν ἀπηντήσαμεν πολεμικὸν ἀτμόπλοιον, διερχόμενον δὲ πλησίον ἡμῶν τὸ ἐχαιρετίσαμεν ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τοῦ ἀτμοπλοίου, τοῦτο δὲ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου μᾶς ἀντεχαιρέτισε καὶ ἡ Χία ἐκείνη μοὶ ἐξήγει διὰ μακρῶν τὸ ἔθος τοῦτο παρὰ συναντωμένοις πλοίοις καὶ μοὶ προσέθετε «πολλὰ ἀκόμη ταξειδεύων θὰ ἴδῃς καὶ θὰ μάθῃς». Ἐγὼ δὲ μετὰ προσοχῆς ἀκροώμενος ἐθαύμαζον τὰς ποικίλας αὐτῆς γνώσεις.

Μέχρι τῆς δευτέρας ὥρας τῆς πρωΐας ἄγρυπνος ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εἶδον τὸ πλοῖόν μας προσορμιζόμενον εἰς Χίον καὶ ἐπεθύμουν ζωηρῶς ν' ἀποβιβασθῶ καὶ ν' ἀσπασθῶ τὴν πάτριον γῆν· ἀλλ' ἦτο τοῦτο ἀδύνατον, τοῦ ἀτμοπλοίου μόνον μίαν ἢ δύο ὥρας ἐκεῖ διαμένοντος πρὸς ἀποβίβασιν καὶ παραλαβὴν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων διὰ νυκτὸς ἐν μέσῳ θορύβου καὶ ταραχῆς.

Οὕτω κατεκλίθην τῇ 3η μετὰ τὸ μεσονύκτιον καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἐγερθεὶς εἶδον, ὅτι εὑρισκόμεθα ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, ὅπου ἐφθάσαμεν ὀλίγον πρὸ μεσημβρίας καὶ ὅθεν ἐμέλλομεν ν' ἀναχωρήσωμεν μετὰ 24 ὥρας.

Ἀπεβιβάσθην ὅθεν καὶ ζητήσας εὗρον τὴν κατοικίαν Κουβελᾶ τινος συγγενοῦς τοῦ Γεωργίου Ἀπαλλύρα, τοῦ καὶ προϊσταμένου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἴκου, ἐν ᾧ ὁ ἀδελφός μου ὑπηρέτει, καὶ ὕστερον τὴν τοῦ Ἀργυρίου Καράβα καθηγητοῦ ἐν τῇ ἐκεῖ Εὐαγγελικῇ Σχολῇ καὶ συζύγου συγγενοῦς μου τινὸς ἐκ μητρός.

Ἀμφότεροι μὲ περιεποιήθησαν καὶ μὲ ἐδέχθησαν μετὰ στοργῆς, διενυκτέρευσα δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Καράβα, ὅπου τὴν ἑσπέραν συνῆλθον γείτονές τινες οἰκογένειαι καὶ ἐγένετο συναναστροφή.

Εἰς τὰς συναναστροφὰς ταύτας κατὰ τὴν τότε σμυρναϊκὴν συνήθειαν παρετίθετο τράπεζα φέρουσα καρπούς τινας ξηροὺς ἢ καὶ νωποὺς καὶ μερικὰς φιάλας οἴνου, πίνοντες δὲ καὶ πίνουσαι ἤρχιζον τραγῳδοῦντες (ὅσοι δηλ. καὶ ὅσαι ἐκ τῶν παρόντων ἦσαν καλλίφωνοι), διασκεδάζοντες ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἀκούοντας. Οὕτως ἐξηκολούθουν μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ πέραν εὔθυμοι καὶ ὀλίγον μεριμνῶντες περὶ τῆς αὔριον. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ Σμυρναῖοι διακρίνονται ἐπὶ εὐθυμίᾳ καὶ ἀμεριμνησίᾳ. Εἰς τὸν μετέπειτα χρόνον πολλάκις ἐκεῖσε μεταβὰς μετέσχον πολλῶν σμυρναϊκῶν διασκεδάσεων χειμερινῶν καὶ θερινῶν, τῶν μὲν ἐν τῇ πόλει τῶν δὲ ἐν τοῖς χωρίοις, καὶ ἐβεβαιώθην περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τῆς πρώτης ἐντυπώσεώς μου, ἤτοι τοῦ φύσει εὐθύμου καὶ φιλοδιασκεδαστικοῦ τῶν Σμυρναίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν.

Ἡ πόλις τῆς Σμύρνης, τότε μάλιστα, οὐδὲν παρίστα τὸ ὡραῖον· δρόμοι στενοὶ καὶ ἀκάθαρτοι καὶ ἀτελέστατα ἐστρωμένοι, δημόσια καταστήματα μεγάλα μέν, ἀλλ' ἄκομψα, ξύλινα καὶ ἔχοντα ὄψιν ἐρειπίων. Μόνον αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ἦσαν εὐπρόσωποι, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ συνάδουσαι κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὰς ἕξεις καὶ τὴν διάθεσιν τῶν Σμυρναίων, δηλ. ἀνοικτόκαρδοι καὶ εὐπρόσιτοι εἴς τε τὰ ὄμματα τῶν διαβατῶν καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τῶν φίλων, ἰσόγειοι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, χωρισμέναι διὰ διαδρόμου, ὅστις ἐχρησίμευε καὶ ὡς κυρία εἴσοδος τῆς οἰκίας.

Ἡ θύρα, διαρκούσης τῆς ἡμέρας, ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτὴ καὶ αἱ κυρίαι καθήμεναι ἐν τῷ διαδρόμῳ πρὸ τῆς οἰκίας ἐχαιρετίζοντο καὶ ἐχαιρέτιζον τοὺς διαβαίνοντας οἰκιακοὺς φίλους.

Τῇ ἐπιούσῃ τὸ ἀπόγευμα, ἡμέρᾳ Τετάρτῃ, ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Σμύρνης καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα, ἅμα ἐξήλθομεν τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, ᾐσθάνθην, τὸ πρῶτον τὴν πάθησιν τῆς ναυτίας.

Ἐπειδὴ ἀπὸ Σύρου μέχρι Σμύρνης ἦτο γαλήνη, ἐνόμιζα, ὅτι δὲν ὑπόκειμαι εἰς τὴν ἀσθένειαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν, ἂν δὲν αἰσθανθῇ τις, δὲν δύναται ἐκ περιγραφῆς νὰ ἐννοήσῃ· τόσον κατ' ἐμὲ εἶναι δυσάρεστος. Εὐτυχῶς ὄχι μόνον παρέρχεται ἅμα τῇ καταπαύσει τοῦ οἄλου, ἀλλὰ καὶ ἀμέσως λησμονεῖται.

Μετὰ τὴν Σμύρνην προσηγγίσαμεν εἰς Μυτιλήνην (Cavo Baba), Δαρδανέλλια, Καλλίπολιν καὶ ἕνα ἢ δύο ἄλλους λιμένας, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἐφθάσαμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰμὴ τὴν πρωΐαν τῆς Παρασκευῆς 5 Ὀκτωβρίου 1845.

Ἐννοεῖται, ὅτι ἀπὸ τῆς αὐγῆς εὑρισκόμην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ μετὰ παλλούσης καρδίας ἔβλεπον τὸ ἀτμόπλοιον κάμπτον τὴν ἄκραν τοῦ Σεράϊ Μπουρνοὺ καὶ ἀφίνον δεξιᾷ τὸν πύργον τοῦ Λεάνδρου νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἕπεται συνέχεια

ΔΕΣΜΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΑΜΗΛΟΠΑΡΔΑΛΕΩΣ

Σημαντικὴ ζημία εἶναι διὰ τὸν Ζωολογικὸν Κῆπον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου ὁ ἐπισυμβὰς ἐσχάτως θάνατος τῆς μιᾶς ἐκ τῶν δύο Καμηλοπαρδάλεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποστείλῃ ὡς δῶρον κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1903 ὁ ἐκ Κύπρου κ. Λ. Ν. Λοΐζος. Οὕτω μένει ἡ θηλυκὴ χήρα μεθ' ἑνὸς μικροῦ ἀρσενικοῦ τέκνου καὶ ἑνὸς ἄλλου εἰς τὴν κοιλίαν της. Τὸ κενὸν δὲν εἶναι εὔκολον νὰ πληρωθῇ, καὶ διότι ἡ ἀξία μιᾶς καλῆς Καμηλοπαρδάλεως σήμερον φθάνει τὰς 10 χιλιάδας φράγκων, καὶ διότι ἡ διατήρησίς της εἶναι δυσχερής. Διὰ τοῦτο ὀσημέραι γίνονται σπανιώτεραι αἱ Καμηλοπαρδάλεις εἰς τοὺς Ζωολογικοὺς Κήπους.

Ὁ θάνατος τῆς ἰδικῆς μας Καμηλοπαρδάλεως ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ γράψω ὀλίγα περὶ τῶν περιέργων τούτων ζώων, τὰ ὁποῖα, ἐλπίζω, θ' ἀναγνωσθοῦν μὲ ἐνδιαφέρον.

*

Αἱ Καμηλοπαρδάλεις εὑρίσκονται μόνον εἰς τὴν Ἀφρικανικὴν ἤπειρον καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν Μηρυκαστικῶν. Συγγενεύουν πρὸς τὰς ἐλάφους καὶ τὰς ἀντιλόπας, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταταχθοῦν οὔτε μεταξὺ τῶν μὲν οὔτε μεταξὺ τῶν δέ, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῶν κεράτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὀστέϊνον ἄξονα σχηματιζόμενον ἐξ ἐπιφύσεως ὀστεΐνης ἐκφυομένης ἐκ τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ καὶ καλυπτομένης ἔξωθεν ὑπὸ δέρματος τριχωτοῦ. Ἑλβετὸς φυσιοδίφης εἶπεν ἄλλοτε, ὅτι ἡ Καμηλοπάρδαλις εἶναι «μία φανταστικὴ μορφὴ ἐλάφου». Τοῦτο εἶναι ἴσως ὁ καλλίτερος ὁρισμὸς τοῦ ζώου. Ὁ δὲ Βρὲμ λέγει: «ἡ Καμηλοπάρδαλις ἔχει σῶμα καὶ κεφαλὴν ἵππου, τράχηλον καὶ ὤμους καμήλου, ὦτα βοός, οὐρὰν ὄνου, πόδας ἀντιλόπης καὶ τρίχωσιν πάνθηρος». Δηλαδὴ εἶναι μῖγμα περίεργον καὶ στερούμενον ἁρμονίας.

Τὰ ἀπολιθώματα ἀπέδειξαν, ὅτι εἰς παρῳχημένας ἐποχὰς ὄντα μεγάλου ἀναστήματος, ὅμοια πρὸς τὰς καμηλοπαρδάλεις, ἐξ ὧν τινα εἶχαν κέρατα πλήρη καθὼς τῶν ἐλάφων καὶ ἄλλα κοῖλα

καθὼς τῶν βοῶν, ἐπλανῶντο ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Νότιον Εὐρώπην, εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Κίναν. — Ἡ τωρινὴ Καμηλοπάρδαλις εἶναι ἀπόγονος ἐκείνων.

Διακρίνομεν σήμερον δύο εἴδη Καμηλοπαρδάλεων. Τὴν Καμηλοπάρδαλιν τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἢ Καμηλοπάρδαλιν τοῦ Ἀκρωτηρίου, ἡ ὁποία ζῇ εἰς τὸ Τρανσβὰλ καὶ εἰς τὸ Σουδάν, καὶ τὴν Καμηλοπάρδαλιν τοῦ Βορρᾶ ἢ τῆς Νουβίας, ἡ ὁποία κυρίως εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν χώραν Σομαλὶ καὶ τοὺς μεταξὺ τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τοῦ Νείλου τόπους. Ἡ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς Καμηλοπάρδαλις εἶναι ἡ κατωτέρα καὶ εἰς τοὺς Ζωολογικοὺς Κήπους αὐτὴ συνήθως τρέφεται.

Αἱ Καμηλοπαρδάλεις ἔχουν ἀνάστημα μέγα, τράχηλον μακρότατον, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν τῶν σπονδύλων ὡς καὶ εἰς τὰ λοιπὰ θηλαστικά, δηλαδὴ ἑπτά. Τὰ πρόσθια ἄκρα εἶναι μακρότερα τῶν ὀπισθίων, τὰ δὲ κέρατα, βραχέα ὀστεώδη, κεῖνται εἰς τὴν ἕνωσιν τοῦ μετωπικοῦ καὶ τῶν βρεγματικῶν καὶ καλύπτονται ὑπὸ τοῦ δέρματος. Ἔμπροσθεν αὐτῶν μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν ὑψοῦται μεσαία ὀστεώδης προεξοχή, τὴν ὁποίαν καλύπτει τὸ δέρμα καὶ αἱ τρίχες. Ἡ προεξοχὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ περισσότερον εἰς τὰς τῆς Ἀνατολικῆς. Τότε ἡ προεξοχὴ καλεῖται συνήθως τρίτον κέρας.

Ἡ ὀξεῖα κεφαλὴ τῆς Καμηλοπαρδάλεως φαίνεται ἐπιμηκεστέρα ἢ ὅσον πράγματι εἶναι, ἕνεκα τῆς λεπτότητος τοῦ ῥύγχους· τὰ χείλη εἶναι μακρὰ καὶ λεπτὰ ὡς καὶ ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία δύναται νὰ προεκταθῇ πολὺ ἐκτὸς τοῦ στόματος, οἱ δὲ ῥώθωνες δύνανται νὰ φράσσωνται κατὰ βούλησιν τοῦ ζῴου. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι γλυκεῖς καὶ εὐφυεῖς, τὰ ὦτα μεγάλα καὶ λίαν εὐκίνητα, ὁ τράχηλος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸ μῆκος τῶν ἐμπροσθίων μελῶν, εἶναι στενός, πεπιεσμένος πλαγίως καὶ ἔχει κομψὴν χαίτην· τὸ στῆθος εἶναι εὐρύ, ἐνῷ τὰ ὀπίσθια τοῦ ζῴου εἶναι στενά. Ἡ οὐρὰ κατέρχεται ἕως τὰς πτέρνας καὶ φέρει θύσανον μαύρων τριχῶν. Τὸ δέρμα εἶναι παχὺ καὶ αἱ τρίχες, πλὴν τῶν κεράτων, τῆς χαίτης καὶ τῆς οὐρᾶς, εἶναι τοῦ αὐτοῦ μήκους καθ' ὅλον τὸ σῶμα.

Ἡ βάσις τοῦ χρώματος εἶναι κυρίως τὸ πυρρόχρουν κίτρινον

δηλ. τὸ χρῶμα τῆς ἄμμου, βαθύτερον ἐπὶ τῆς ῥάχεως, λευκότερον πρὸς τὴν κοιλίαν. Ἄνωθεν, ἐπὶ τοῦ τραχήλου, τῶν ὤμων καὶ τῶν μηρῶν καὶ ἐνίοτε ἐπὶ τῶν κνημῶν τὸ δέρμα φέρει μεγάλας κηλῖδας πυρρὰς ἀνοικτοῦ βαθέως χρώματος, ἀκανονίστους, γωνιώδεις. Ἡ χαίτη ἔχει σειρὰς πυρρὰς ἢ μελαψάς, τὸ ἔμπροσθεν μέρος καὶ ἡ ῥίζα τῶν ὤτων εἶναι λευκά, ἐνῷ ἡ ὀπισθία ὄψις εἶναι μελαψή. Αἱ δὲ κηλῖδες διακρίνονται ἀπ' αὐτῆς τῆς γεννήσεως.

Τὸ ὅλον ὕψος τῆς Καμηλοπαρδάλεως ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν ὁπλῶν ὑπερβαίνει τὰ 6 μέτρα, τὸ δὲ ὕψος μέχρι τῶν ὤμων προσεγγίζει τὰ 4 μέτρα. Ἡ θηλυκὴ εἶναι βραχυτέρα κατὰ 1 μέτρον περίπου. Ἡ οὐρὰ μετὰ τῶν τριχῶν εἶναι ἴση πρὸς 1μ.30. Τὸ βάρος της ἰσοῦται πρὸς 400 ὀκάδας.

Ἡ Καμηλοπάρδαλις κατοικεῖ γυμνὰ ἐδάφη, δὲν ζῇ δὲ εἰς τὰ δασώδη δυτικὰ μέρη. Ἀπαντᾷ ὅμως καὶ εἰς ἄλλους τόπους τῆς Ἀφρικῆς.

*

Πολλὰ ἐγράφησαν περὶ τοῦ ζώου τούτου, διότι τὸ περίεργον σῶμά του πάντοτε ἐξήγειρε τὴν ἔκπληξιν καὶ τὸν θαυμασμόν. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ πρῶτος ἐκόμισε Καμηλοπάρδαλιν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐξήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν Ρωμαίων.

Ἡ Καμηλοπάρδαλις διαμένει εἰς τὰ ξηρὰ μέρη ὅπου ὑπάρχουν ὄχθοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων φύονται ἀκακίαι,—ἰδίως τὸ εἶδος τὸ καλούμενον *ἀκακία ἡ τῆς Καμηλοπαρδάλεως*,—καὶ ἄλλα δένδρα καὶ θάμνοι.

Ζῇ κατὰ μικρὰς ἀγέλας συνισταμένας ἀπὸ 7—8 ζῷα, ἐξ ὧν ἓν ἀρσενικόν, τὰ δὲ λοιπὰ θηλυκὰ ἢ μικρά.

Βόσκει λίαν πρωῒ καὶ τὴν ἑσπέραν ἀργά, καθ' ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν διάστημα τῆς ἡμέρας ἀναπαύεται καὶ μηρυκάζει. Ἀναπαυομένη δυσκολώτατα διακρίνεται, διότι ὁμοιάζει πρὸς ἀπεξηραμμένους κορμοὺς χωρὶς κλάδους. Ὅταν γηράσουν αἱ ἀρσενικαὶ Καμηλοπαρδάλεις, ζοῦν μεμονωμέναι καὶ ἀναμιγνύονται ἐνίοτε μετὰ τῶν Ζέβρων καὶ τῶν Στρουθοκαμήλων.

Τὸ βῆμά της εἶναι βραδύ, ἐπιβλητικὸν καὶ μετρημένον, ὁ δὲ δρόμος της εἶναι καλπασμὸς βαρὺς καὶ ἐν τούτοις ταχύτατος ἕνεκα τοῦ διαστήματος ἑκάστου ἅλματος. Ὑπερβαίνει τὸν τοῦ

ἵππου καὶ διαρκεῖ μακρότερον. Κατὰ τὸν δρόμον ἡ κεφαλὴ διαρκῶς κινεῖται διὰ νὰ μετατοπίζῃ τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος. Ὅταν θέλῃ ν' ἀνεγείρῃ τὰ πρόσθια ἄκρα, ἡ κεφαλὴ κλίνει πρὸς τὰ ὄπισθεν, ὅταν δὲ τὰ ὀπίσθια, πρὸς τὰ ἔμπροσθεν. Ἡ οὐρὰ ἐπίσης κινεῖται διαρκῶς. Ὅταν τὸ ζῷον πίνῃ ἢ συλλέγῃ τι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀνοίγει τὰς ὀπισθίας κνήμας καὶ καταβιβάζει τὴν κεφαλὴν μέχρις οὗ τὰ χείλη ἐγγίσουν τὸ ἔδαφος. Δυσκόλως λοιπὸν δύναται νὰ βόσκῃ ἀπὸ τῆς γῆς. Χάρις εἰς τὸ ὑψηλόν της ἀνάστημα καὶ εἰς τὴν μακρὰν καὶ εὔκαμπτον γλῶσσάν της φθάνει καὶ συλλέγει φύλλα καὶ ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν καὶ ἀκανθωδῶν ἀκακιῶν τῆς χώρας. Εἰς τὰ βορειότερα μέρη τρέφεται καὶ ἐκ περιπλοκάδων.

Ὅταν ἔχῃ νωπὰς τροφὰς ἐν ἀφθονίᾳ, δύναται νὰ παραμείνῃ πολλοὺς μῆνας χωρὶς νὰ πίνῃ. Παρετήρησαν ὅτι αἱ Καμηλοπαρδάλεις ἀντέχουν ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας χωρὶς νὰ πίνουν νερόν. Εἶναι ἐντελῶς ἄφωνος καὶ εἰς τὴν ὑστάτην αὐτῆς ἀγωνίαν οὐδὲ γογγυσμὸν ἐκβάλλει· ἔχει ὅμως ὅρασιν καὶ ἀκοὴν λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ μεγάλην νοημοσύνην. Εἶναι ἥμερος καὶ εἰρηνική, ὡς μόνον ὅπλον ἔχουσα τὰς ὁπλὰς αὐτῆς, τὰς ὁποίας γνωρίζει ἄριστα νὰ μεταχειρίζεται κατὰ τοῦ Λέοντος, τοῦ μόνου μετὰ τὸν ἄνθρωπον ἐχθροῦ της.

Αἱ Καμηλοπαρδάλεις, ὅταν καταδιώκωνται, καταφεύγουν εἰς τὸ πυκνότερον μέρος τοῦ δάσους. Τὸ δέρμα των εἶναι τόσον παχὺ καὶ σκληρόν, ὥστε δὲν διαπερᾶται ὑπὸ τῶν πλέον φοβερῶν ἀκανθῶν. Διευθύνεται ἐντὸς αὐτῶν μετὰ ἐπιδεξιότητος ἐκτάκτου, κάμπτουσα τοὺς κλάδους καὶ ἀποφεύγουσα μετ' εὐκολίας τοὺς κορμούς. Εἰς τοὺς τόπους ὅπου δὲν καταδιώκονται αἱ Καμηλοπαρδάλεις, πλανῶνται εἰς τὰς ἀκαλύπτους πεδιάδας, τρεφόμεναι ἐκ τῶν κατὰ συστάδας φυομένων ἀκακιῶν καὶ μὴ φοβούμεναι τὸ βλέμμα τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ὅμως σπανίως πλέον ἀπαντᾷ τις Καμηλοπαρδάλεις ἐντὸς τῶν δασωδῶν μερῶν, διότι θηρεύονται, ἕνεκα τοῦ δέρματος αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀξίζει 100 - 120 φράγκα.

Ἡ Καμηλοπάρδαλις φονεύεται εὐκόλως· σφαῖρα εἰσερχομένη ἀπὸ τῆς ῥίζης τῆς οὐρᾶς ἐντὸς τοῦ σώματος φονεύει ἀσφαλῶς καὶ τάχιστα τὸ ὑψηλόσωμον ζῷον. Ἡ καταδίωξις ἀγέλης Καμη-

λοπαρδάλεων θεωρεῖται ὡς θαυμασία κυνηγετικὴ ἐκδρομή. «Ὅστις βλέπει χωρὶς θαυμασμόν, λέγει ὁ Κούμμιγγ, ἀγέλην Καμηλοπαρδάλεων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὡραίων ἀκακιῶν, αἱ ὁποῖαι στολίζουν τὴν πατρίδα των, καὶ τῶν ὁποίων κατατρώγουν τοὺς ὑψηλοτάτους κλάδους, στερεῖται παντὸς αἰσθήματος πρὸς τὰς καλλονὰς τῆς φύσεως.»

Τὸ κρέας τῆς θηλείας Καμηλοπαρδάλεως, ὅταν εἶναι νεαρά, εἶναι ἐξαίρετον, μαλακὸν καὶ εὔγευστον. Ἐπίσης δὲ τὰ πλήρη μυελῶν ὀστᾶ ψηνόμενα εἰς τὸ πῦρ καὶ ἀνοιγόμενα εἰς δύο ἀποτελοῦν ἐξαίσιον φαγητὸν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Θηρεύονται ἐπίσης αἱ Καμηλοπαρδάλεις πρὸς σύλληψιν τῶν μικρῶν. Τότε ὅμως οἱ θηρευταὶ πρέπει νὰ ἔχουν μαζί των ἀγελάδας διὰ νὰ θηλάζουν τὰ συλλαμβανόμενα. Μικρὰ Καμηλοπάρδαλις, ἡ ὁποία ἅπαξ κατωρθώθη νὰ θηλάσῃ τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος ἢ τῆς καμήλου, καθίσταται ἥμερος καὶ ὁδηγεῖται εὐκόλως.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΡΝΕΣΤΟΣ ΜΠΕΡΓΜΑΝ

(1836 – 1907)

Ἡ χειρουργικὴ ἀπώλεσεν ἐσχάτως ἕνα τῶν κορυφαίων μυστῶν της. Ὁ θάνατος τοῦ Μπέργμαν εἶναι ἀκόμη πρόσφατος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐπιστήμονος ἐξακολουθεῖ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς ἀτομικῆς του ἐπιβολῆς, τὴν ὁποίαν ζῶν ἐξήσκησεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τῶν συγχρόνων ὁμοτέχνων του, χάρις εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β', ὥστε δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ἀπὸ τοῦδε ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν τὸ ὄνομά του θὰ καταλάβῃ ἐσαεὶ εἰς τὰ χρονικὰ τῆς καθόλου ἰατρικῆς, ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς ἄλλους ἀθανάτους τῆς ἐπιστήμης ἱεροφάντας. Ἀλλ' ὁ βίος του ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε βίος ἐνεργός, πλήρης εὐεργετικῆς λάμψεως καὶ διὰ τὴν χειρουργίαν καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐπιστημονικῶς δὲ καὶ κοινωνικῶς πρέπει νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ὑπόδειγμα σπάνιον καὶ ἀξιομίμητον καὶ δι' αὐτὸ θ' ἀφιερώσωμεν εἰς αὐτὸν τὰς κατωτέρω συντόμους σημειώσεις.

*

Ἐγεννήθη τὸ 1836 εἰς τὴν Ρίγαν τῆς Ρωσίας ἐκ πατρὸς ἱερέως καὶ ἐξεπαιδεύθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος του. Ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1860 ἐφοίτησεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Δορπάτης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ τῆς ἐνεργείας τῶν βαλσάμων ἐπὶ τοῦ ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ». Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη βοηθὸς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς καὶ μετὰ τετραετίαν μετέβη εἰς Καινιξβέργην ὡς ὑφηγητής. Τὸ 1866 ἠκολούθησε τοὺς Πρώσσους εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τὸ 1870, ἐνῷ εἰργάζετο εἰς τὸ φυσιολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ Κιοῦνε ἐν Ἀμστελοδάμῳ, ἔσπευσεν εἰς Βερολῖνον καὶ διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ στρατοῦ τῆς ἐφεδρείας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ηὐτύχησε νὰ ἐργασθῇ ἐναλλὰξ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν δύο τότε διασήμων χειρουργῶν, τοῦ Φόλκμαν καὶ τοῦ Μπίλροτ. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐπανέκαμψεν εἰς Δορπάτην ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς, διαδεχθεὶς τὸν διδάσκαλον καὶ πενθερόν του Ἄδελμαν.

Κατὰ τὸν Ῥωσοτουρκικὸν πόλεμον ἠκολούθησε τὸν στρατὸν τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου εἰς τὰ πεδία τῆς Πλεύνης καὶ τὸ 1878 ἐδέχθη τὴν ἕδραν καθηγητοῦ τῆς Χειρουργικῆς εἰς τὸ Βυρτσβοῦργον, ἀρνηθεὶς νὰ μεταβῇ, κατὰ πρόσκλησιν τῆς ῥωσικῆς κυβερνήσεως, ὡς τοιοῦτος εἰς Κίεβον καὶ κατόπιν εἰς Πετρούπολιν.

Εἰς νεαρὰν λοιπὸν ἡλικίαν ηὐτύχησεν ὁ Μπέργμαν νὰ ἴδῃ ἀνελισσόμενον ἐνώπιόν του τὸ μεγαλοπρεπέστερον χειρουργικὸν θέαμα, νὰ εὑρεθῇ, οὕτως εἰπεῖν, ὑπὸ βροχὴν ὁλόκληρον χειρουργικῶν τραυμάτων. Ὅ,τι ἐν καιρῷ εἰρήνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ οὐδ' ἐπὶ ὁλόκληρον γενεάν, αὐτὸς τὸ εἶδε διὰ μιᾶς, ἐντὸς μικροῦ σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος καὶ ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν καὶ συνεκινήθη καὶ ἐσκέφθη ὅλα ἐκεῖνα, ὅσα ἀργότερα μὲ τόσην ἐπιτυχίαν ἐφήρμοσε πρὸς ἀνακούφισιν καὶ περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀντισηψίας δὲν εἶχεν ἀνατείλῃ ἀκόμη, διότι ναὶ μὲν ἀπὸ τοῦ 1869 εἶχεν ἤδη δημοσιεύσῃ ὁ Λίστερ τὰς πρώτας του ἐργασίας καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Σοῦλτσε πρῶτος εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ ἐξυμνῇ τὰ ἀγαθὰ τῆς νέας ταύτης θεραπευτικῆς μεθόδου, ἀλλὰ παρῆλθεν ἀκόμη καιρὸς μέχρις οὗ γενικευθῇ ἡ ἐφαρμογή της, ἀφ' οὗ μάλιστα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Μπίλροτ δὲν ἐδίσταζε νὰ μυκτηρίζῃ τὸν Φόλκμαν, παρασυρθέντα ὑπὸ τῆς *ἀγγλικῆς ἀγυρτείας*, ὡς ἀπεκάλει κατ' ἀρχὰς ὑβριστικῶς τὴν μέθοδον τοῦ Λίστερ.

*

Κατὰ τὴν τετραετῆ διάρκειαν τῆς ἐν Βυρτσβούργῳ καθηγεσίας του ὁ Μπέργμαν ἀφιερώθη καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματός του, οἱονεὶ προαλειφόμενος διὰ τὴν μετέπειτα λαμπρὰν σταδιοδρομίαν του ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Ἡ δρᾶσίς του μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔφερε χαρακτῆρα μᾶλλον ἀνατομοφυσιολογικόν. Ἴσως ὁ στενός του

συγχρωτισμὸς μὲ τὸν μεγαλοφυᾶ φυσιολόγον τῆς Δορπάτης, τὸν Ἀλέξανδρον Σμίτ, εἶχεν ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν τὴν κλίσιν πρὸς μελέτην μᾶλλον φυσιολογικοχημικῶν ζητημάτων καὶ δι' αὐτὸ αἱ πρῶταί του σημαντικαὶ ἐργασίαι ἀναφέρονται εἰς θέματα ἀνάλογα, ὡς αἱ πραγματεῖαί του «Περὶ τοῦ σηπτικοῦ δηλητηρίου», «Περὶ τῶν πυρετικῶν καὶ φλεγμονικῶν ἐνεργειῶν τῶν προϊόντων τῆς σηπτικῆς καὶ φλεγμονικῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἱστῶν», «Περὶ τῆς σηψίνης». Κατὰ τὴν ἀκμὴν λοιπὸν τῆς ἡλικίας του ὁ Μπέργμαν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς παθολογίας τῶν χυμῶν, παρεδέχετο δηλαδὴ τὰς θεωρίας, καθ' ἃς ὅλα τὰ νοσηρὰ φαινόμενα προέρχονται ἀπὸ χημικήν τινα ἀλλοίωσιν τοῦ αἵματος. Ἀργότερα μετέβαλε γνώμην. Διότι κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ Βυρτσβοῦργον ἦτο δι' αὐτὸν ἡ πηγή, ὁπόθεν ἤντλησε τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Βίρχωβ περὶ τῶν κυττάρων ὡς τῶν τελευταίων βιολογικῶν μονάδων, ἀλλ' ὅταν ἀργότερα προῆλθεν εἰς μέσον ἡ ὑπὸ τοῦ Παστὲρ θεμελιωθεῖσα, ὑπὸ τοῦ Λίστερ εὐθὺς τεθεῖσα εἰς ἄμεσον πρακτικὴν ἐφαρμογήν, καὶ ὑπὸ τοῦ Κὼχ εἰς ἰδιαιτέραν βιολογικὴν ἐπιστήμην ἀναχθεῖσα βακτηριολογία, τότε καὶ ὁ Μπέργμαν ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ θέσῃ τὴν σκαπάνην ἐπὶ τοῦ γονίμου τούτου ἐδάφους καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χειρουργίαν τὸ καὶ μέχρι σήμερον ἰσχυρότατον ὅλων τῶν ἀντισηπτικῶν φαρμάκων, τὴν ἄχνην τοῦ ὑδραργύρου.

Τὸ 1882 ἐκλήθη εἰς τὸ Βερολῖνον ὡς διάδοχος τοῦ ἕνεκα γήρατος ἀποσυρθέντος διασήμου χειρουργοῦ Βερνάρδου Λάγκεμπεκ. Ἦτο τότε σχεδὸν ἄγνωστος ἀκόμη καὶ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀνὰ πολλῶν τὰ στόματα ἐφέρετο εἰς τὸ Βερολῖνον ἡ ἑξῆς φράσις τοῦ γηραλέου ἀνατόμου Βαρδελέμπεν· «Κύριος οἶδε ποῦ ἐπῆγεν αὐτὸν ἀκριβῶς νὰ μᾶς ξεσκάψῃ ὁ ὑπουργός». Ἀλλὰ δὲν ἤργησε ν' ἀποδειχθῇ ὅτι, ἐὰν ὁ προκάτοχός του ἦτο θαυμάσιος χειριστὴς τοῦ μαχαιριδίου, ἐὰν ἐκεῖνος ἦτο ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐγχειρητικῆς, ὁ νέος ἀρχηγὸς συνήνωνεν ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ διοργανωτικοῦ πνεύματος τῆς φυλῆς του καὶ ἀνεδείχθη ἀπαράμιλλος ὡς διδάσκαλος, καταστήσας τὴν κλινικήν του πρότυπον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Βεβαίως ὁ Μπέργμαν δὲν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ μέγα βῆμα ἀπὸ τῆς *ἀντισηψίας* εἰς τὴν *ἀσηψίαν* καὶ εἶναι δίκαιον ν' ἀνομολογηθῇ

ὅτι πρῶτος ὁ χειρουργὸς τοῦ Κιέλου Νόϋμπερ εἶχεν ἤδη ἐφαρμόσῃ πᾶν ὅ,τι ἀργότερα ὁ Μπέργμαν μετὰ τοῦ βοηθοῦ του Σίμελμπους παρουσίασαν ὡς τέλειον καὶ καινοφανὲς σύστημα. Ἀλλὰ τὰ εὐεργετήματα τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ Lawson Tait καὶ τοῦ Νόϋμπερ ἐδόθησαν εἰς ἡμᾶς διὰ χειρὸς τοῦ Μπέργμαν, διότι ὑπ' αὐτοῦ ἐσυστηματοποιήθησαν καὶ ἐμονιμοποιήθησαν

*

Ἐνωρὶς ἤδη ὁ Μπέργμαν εἶχε στρέψῃ τὴν προσοχήν του καὶ εἰς τὴν χειρουργίαν τοῦ ἐγκεφάλου. Πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀντισηψίας οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ διανοίξῃ τὸ κρανίον καὶ πολλοὶ τῶν χειρουργῶν ἐθεώρουν ὡς παράτολμον πᾶσαν τοιαύτην ἐπέμβασιν, μερικοὶ δὲ μάλιστα ἐχαρακτήριζαν ὡς αὐτόχρημα ἔγκλημα τὴν διάτρησιν τοῦ κρανίου. Ἐπῆλθεν ὅμως ἡ ἀντισηψία καὶ μετ' αὐτῆς αἱ μεγάλαι ἀνακαλύψεις τῶν ἐντοπισμῶν τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ τοῦ Χίτσιγ καὶ Φρίτς, τοῦ Βρόκο, τοῦ Χόρσλεϋ καὶ ἄλλων καὶ ἔκτοτε ἡ χειρουργικὴ ἀφόβως ἤρχισε νὰ ἐπεμβαίνῃ καὶ εἰς τὰς ἐγκεφαλικὰς παθήσεις, ἠγήθη δὲ πάντων ὁ Μπέργμαν, μετὰ τόλμης ἅμα καὶ περισκέψεως, ὑποδείξας τὰς ἀσφαλεστέρας διαγνωστικὰς ἐνδείξεις καὶ βελτιώσας τὰς διαφόρους ἐγχειρητικὰς μεθόδους εἰς τὰ ἐξῆς κυριώτερα συγγράμματά του· «Περὶ τῶν τραυμάτων τῆς κεφαλῆς», «Ἡ διάγνωσις τῆς τραυματικῆς μηνιγγίτιδος», «Ἡ χειρουργικὴ θεραπεία τῶν ἐγκεφαλικῶν ὄγκων».

Ἀλλὰ πλὴν τούτων μεγίστας προσέφερεν ὑπηρεσίας ὁ Μπέργμαν καὶ εἰς τὴν ἐν πολέμῳ χειρουργίαν. Τὰς ἀπείρους παρατηρήσεις, ὅσας συνέλεξεν εἰς τρεῖς μεγάλους πολέμους, κατέστρωσε καὶ ἐσυστηματοποίησεν εἰς πολυαρίθμους ἐμβριθεῖς μονογραφίας καὶ αὐτὸς κυρίως ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν χαώδη ἐκείνην πολυπραγμοσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἄλλοτε ἐθεραπεύοντο τὰ τραύματα, διδάξας τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀσηπτικοῦ ἐπιδέσμου, ὅπως τέλος ἐφηρμόσθη πραγματικῶς μετὰ τόσης ἐπιτυχίας εἰς τὰ πεδία τῶν πολυημέρων καὶ αἱματηρῶν μαχῶν τοῦ Ῥωσοτουρκικοῦ πολέμου.

Ὁ Μπέργμαν ἐξεπροσώπει ἐντελῶς τὴν σημερινὴν χειρουργικήν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Λάγκεμπεκ ἐξεπροσώπει τελείως τὴν χει-

ρουργικὴν τῶν ἡμερῶν του. Τότε ἦτο τὸ μαχαιρίδιον, σήμερον εἶναι ἡ μέθοδος. Τὸ μέλλον τῆς ἰατρικῆς ἔγκειται εἰς τὴν μεθοδικότητα, εἰ δὲ μὴ ἡ ἰατρικὴ θὰ παρακμάσῃ. Νάρκωσις, ἀσηψία, ἀναισθησία τοπική, ἀκτῖνες Ραϊντγκεν, ὀρροθεραπεία, ἠλεκτροφωτισμός, τί ἄλλο εἶναι παρὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα μᾶς διδάσκουν πόσα εὐεργετήματα προέκυψαν ἀπὸ τὰς μεθοδικάς, ἀκριβεῖς καὶ γενικῶς ἀνεγνωρισμένας ἐφευρέσεις. Ὅπου εἰς τὴν ἰατρικὴν γνωρίζομέν τι θετικῶς καὶ ἀσφαλῶς, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει καμμία διχογνωμία, δὲν ὑπάρχει σχολή, δὲν ὑπάρχει αἵρεσις, οὔτε ἀγυρτεία, οὔτε προσωπικότης. Ἡ ἀληθινὴ πρόοδος ἐν τῇ ἰατρικῇ δὲν ἔγκειται εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἱκανότητα ἢ τὴν μεγαλοφυΐαν ἑνὸς ἐπιστήμονος, ἀλλ' εἰς τὴν εὕρεσιν μιᾶς διδακτῆς καὶ αὐστηρᾶς μεθόδου, ἑνὸς προγράμματος δι' ἑκάστην ἀσθένειαν. Θὰ ἔλθῃ ἴσως ὁ καιρός, κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ ὑπάρχουν πλέον ἀγύρται, ψευδοϊατροὶ καὶ θαυματουργοί, ἀλλὰ τοῦτο θὰ γίνῃ, ὅταν ἡ ἰατρικὴ φθάσῃ εἰς τὸ ἰδεῶδές της, ὅταν ἐφεύρῃ δηλαδὴ μίαν μεθοδικὴν θεραπείαν διὰ πᾶσαν ἀσθένειαν. Μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς θὰ ὑπάρχουν ἀκόμη πολλοὶ δρόμοι, οἱ ὁποῖοι θὰ ὁδηγοῦν εἰς τὴν Ρώμην, ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως, ὅπου αἱ γνώσεις μας εἶναι ἀκριβεῖς καὶ θετικαί, ἐκεῖ μόνον εἶναι καὶ ὁ δρόμος μας εἷς, εὐθὺς καὶ εὐδιάβατος. Οὕτως ἀνεπτύχθη ἡ χειρουργικὴ καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ ἰατρικὴ θ' ἀποβαίνῃ ὁσημέραι χειρουργικωτέρα ὑπὸ τὸ κράτος τῶν νεωτέρων προφυλακτικῶν καὶ θεραπευτικῶν μεθόδων.

*

Ὁ Μπέργμαν ἦτο ἐργατικώτατος καὶ ἀκούραστος. Ἐλέγετο δὲ ὅτι εἰργάζετο τακτικῶς ἐπὶ 16 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον καὶ ὅμως οὐδέποτε ἡ οἰκογένειά του τὸν εἶδεν ἀποκάμνοντα, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ παράσχῃ δείγματα τῆς ἀνεξαντλήτου πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης του. «Δὲν εἴμεθα εἰς τὸν κόσμον διὰ τὴν ἰδικήν μας εὐτυχίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων», ἔλεγε πολλάκις πρὸς τοὺς οἰκείους του. Τὴν εὐαγγελικὴν αὐτὴν γλῶσσαν ἴσως ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ὁ ὁποῖος ἦτο ἱερεὺς καὶ τὸν εἶχε συνηθίσῃ ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν αἰωνίων καὶ μυστη-

ριωδῶν δυνάμεων, διὸ καὶ μέχρι τέλους τοῦ βίου του παρέμεινε κατὰ βάθος λίαν θεοσεβής. «Εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον» ἦτο τὸ ἀγαπητόν του ᾄσμα καὶ ὅταν ἠγέρθη τὸ ζήτημα περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα, αὐτὸς ἐτάχθη εὐθὺς μὲ τοὺς ἀντιπάλους τῆς ἀντιθρησκευτικῆς τάσεως καὶ ἐσκόπευε μάλιστα καὶ δημοσίᾳ νὰ ἐγείρῃ φωνὴν διαμαρτυρίας, διότι ἐφρόνει ὅτι, ἐὰν μᾶς ἀφαιρεθῇ καὶ ἡ θρησκεία, δὲν θὰ μᾶς μείνῃ πλέον ἀπὸ τῆς νεότητός μας τίποτε, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς παρηγορῇ εἰς τὸ γῆρας.

Ὅταν ἤγγιζεν ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου του, πλήρης εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς περιθάλψαντας αὐτὸν μαθητὰς καὶ ἰατρούς του ἐστράφη προσευχόμενος γαληνίως πρὸς τὸν Πλάστην του. Εἶναι πρέπον νὰ γνωρίζῃ ὁ κόσμος ὅτι ἄνθρωπος ὡς ὁ Μπέργμαν δὲν ἦτο ὑλιστής, ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἐποτίσθη μὲ τὰ νάματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διετηρεῖτο εἰς τὰ μύχια τῆς καρδίας του βαθὺ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον κρυφίως ἐξῆπτε καὶ ὑπέκαιε τὸν ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμόν του δι' ὅλα τὰ ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεδηλοῦτο ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη του.

Ἐν Χαλκηδόνι Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΟΣ ΑΣΜΑΤΟΣ

Ἡ νεοελληνικὴ μοῦσα δὲν ἀνεδείχθη πολὺ γόνιμος εἰς τὴν παραγωγὴν πατριωτικῶν ᾀσμάτων. Πάντες σχεδὸν οἱ νεώτεροι ποιηταί μας προσήρμοσαν καὶ τὴν πατριωτικὴν χορδὴν εἰς τὴν λύραν των, ἀλλὰ δὲν ηὐτύχησαν ν' ἀναπέμψωσι δι' αὐτῆς ᾄσματα περιέχοντα τὸν σπινθῆρα τῆς ἱερᾶς ἐμπνεύσεως, ἐξ ἐκείνων, ὅσα προσιτὰ εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ ἀνταποκρινόμενα εἰς τὸ κοινὸν αἴσθημα, ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἐξάπτωσι τὸ φρόνημα καὶ ᾀδόμενα μὲ κατάλληλον μέλος νὰ ἐξεγείρωσι κατὰ τὰς ἐκτάκτους ἐθνικὰς περιστάσεις τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ πλήθους. Μετὰ τὴν ᾠδὴν τοῦ Σολωμοῦ, τῆς ὁποίας αἱ δύο πρῶται στροφαὶ καθιερώθησαν ἐθνικῇ θελήσει ὡς ἐπίσημος ἐθνικὸς ὕμνος, δὲν παρήχθη τι ἄλλο ἰσαξίως γενναῖον· σήμερον δὲ ἀκόμη τὸν ἐκχειλίζοντα πατριωτικὸν ἐνθουσιασμὸν ἐξακολουθοῦσι νὰ διερμηνεύωσιν αἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγῶνος ἢ ὀλίγον μετὰ ταῦτα γενόμεναι ἀπόπειραι διὰ τῶν στίχων τοῦ Κοκκινάκη καὶ τοῦ Ραγκαβῆ, τὸ «Ὦ λιγυρὸν καὶ κοπτερόν σπαθί μου», τὸ «Μαύρη εἶν' ἡ νύκτα σ' τὰ βουνὰ» καὶ εἴ τι ἄλλο. Ἀλλ' ὅμως ταῦτα, ἔστω καὶ πεπαλαιωμένα ἢ ἀτελῆ, σεβαστὰ ὅμως πάντοτε, διότι ἐχρησίμευσαν νὰ ἐκκαίωσι τὸ φρόνημα τόσων γενεῶν, εἶναι εὐκταῖον νὰ παραμένωσιν ἐν χρήσει, ἐνόσῳ δὲν παράγονται τελειότερα, διὰ νὰ μὴ ἀναγκάζωνται καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶταί μας ἐν ἐλλείψει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἄλλων καταλληλοτέρων ᾀσμάτων νὰ ψάλλωσι στίχους προχείρου καὶ χυδαίας ἐμπνεύσεως, ὡς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔψαλλον κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλίας, τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης καὶ τὸν πόλεμον τοῦ 1897.

*

Μεταξὺ τῶν ᾀδομένων πατριωτικῶν ᾀσμάτων εἰς διαφόρους περιστάσεις καὶ τελευταῖον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, ὅτε οἱ μαθηταὶ τῶν γυμνασίων περιήρχοντο χάριν ἀξιεπαίνου

σκοποῦ, ψάλλοντες μετὰ τῶν γνωστῶν λαϊκῶν Καλάνδων καὶ ᾄσματα ἐθνικά, εἶναι καὶ τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν στίχων:

Κι' ἂν δὲν κόπτῃ τὸ σπαθί μου,
Ἡ αἰχμή του ἂν δὲν τρυπάῃ.

Τοῦτο ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι διερμηνεύει τὸ ἀδάμαστον φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς Μακεδονίας πληθυσμοῦ, ἡρωϊκῶς ἀμυνομένου κατὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων ἐχθρῶν. Ὅτε τὸ ἤκουσα διὰ πρώτην φορὰν ᾀδόμενον ὑπὸ μικρῶν μαθητῶν, ὁ ἦχος μοὶ ἐφάνη γνώριμος, προσηλώσας δὲ τὴν προσοχὴν καὶ ἀκροασθεὶς τοὺς στίχους, ἐπείσθην ὅτι ἦτο πράγματι ᾆσμα γνωστὸν καὶ οἰκεῖον εἰς ἐμέ, τὸ ὁποῖον μοῦ ἐνεθύμιζε τοὺς χρόνους τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας, ὅτε καὶ ἐγὼ τὸ ἀπήγγελλα καὶ τὸ ἔψαλλα πολλάκις ἐνθουσιωδῶς ἐν χορῷ μεθ' ἑτέρων ὁμηλίκων. Δὲν ἐγράφη καὶ δὲν συνετέθη χάριν τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος. Εἶναι προϊὸν ἐμπνεύσεως προγενεστέρων ἐθνικῶν περιστάσεων καὶ διηρμήνευσεν ἐπὶ δύο γενεὰς περίπου τὸ πατριωτικὸν αἴσθημα ἑτέρου τμήματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐπίσης ἀγωνισθέντος κρατερῶς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς του ἀνεξαρτησίας.

Ἔχει δὲ ἀκέραιον τὸ ᾆσμα ὡς ἑξῆς:

Κι' ἂν δὲν κόπτῃ τὸ σπαθί μου,
Ἡ αἰχμή του ἂν δὲν τρυπάῃ,
Ἡ ψυχή δὲν λησμονάει
Πῶς ἐπλάσθη ἑλληνική.

Τῶν ἐχθρῶν μισῶ τὰ δῶρα,
Δὲν τὰ θέλω, ἂς τὰ κρατήσουν·
Τοὺς μισῶ κι' ἂς μὲ μισήσουν,
Προτιμῶ τὴν φυλακή.

Εἶμαι Ἕλλην, τὸ γνωρίζω,
Ξεύρω τὴν καταγωγήν μου.
Ἡ ἑλληνικὴ ψυχή μου
Ἐλευθέρα πάντα ζῇ.

Σ' τὸ λαμπρὸν μέλλον μου ἐλπίζω,
Βλέπω τὴν ἐλευθεριά μου
Καὶ ξεχάνω τὴ σκλαβιά μου·
Θὰ ἔλθῃ ὁλόλαμπρος αὐγή.

Θἄλθῃ, θἄλθῃ, ναί, μιὰ μέρα,
Ποῦ θὰ ξεσχισθοῦν συνθῆκαι,
Κι' ὅποιος σ' ἄλυσες ἐμβῆκε,
Πάλι ἐλεύθερος θὰ βγῇ.

Ἐπειδὴ εἶναι ἄγνωστα εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ καθαυτὸ νόημα καὶ ἡ καταγωγὴ καὶ αἱ περίεργοι τύχαι αὐτοῦ, θὰ ἐπιχειρήσω νὰ ἐκθέσω δι' ὀλίγων ἐνταῦθα τὴν ἱστορίαν του.

Τὸ ᾄσμα εἶναι κεφαλληνιακόν, ἐγράφη δὲ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ ριζοσπαστικοῦ ἀγῶνος. Ριζοσπάσται ἀπεκλήθησαν ἀκριβῶς τότε, κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ Radical, οἱ φιλελεύθεροι, οἱ ἀδιάλλακτοι πατριῶται, οἱ ἐπιθυμοῦντες τὴν ἄμεσον καὶ ἄνευ ὅρων ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἀντίθετοι αὐτῶν ἦσαν οἱ μετριοπαθεῖς καὶ συντηρητικοὶ Μεταρρυθμισταί, ἀποβλέποντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἕνωσιν ἐν ἀπωτέρῳ μέλλοντι, ἐπιζητοῦντες δὲ μεταρρυθμίσεις καὶ φιλελευθέρους παραχωρήσεις εἰς τὸ πολίτευμα πρὸς βελτίωσιν τοῦ παρόντος. Οἱ δὲ εὐχαριστημένοι κατὰ πάντα ἐκ τοῦ καθεστῶτος καὶ ὁλοψύχως ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν ἐκαλοῦντο Καταχθόνιοι.

Μετὰ τὴν θέσπισιν τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Λαοῦ καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας ὑπὸ τῆς Ἰονίου Βουλῆς τῆς Η' περιόδου, τρεῖς ἀνεφάνησαν ἐφημερίδες πολιτικαὶ ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀνὰ μία εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν μεγάλων νήσων. Πρώτη ἐξεδόθη ἡ ἐν Ζακύνθῳ ἐφημερὶς *τὸ Μέλλον*, ἑβδομαδιαία καὶ μεταρρυθμιστικὴ τὸ φρόνημα. Εἶτα κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1844 ἤρχισεν ἐν Κερκύρᾳ ἡ ἔκδοσις τῆς *Πατρίδος*, γραφομένης γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστί, τῆς κρατίστης πασῶν κατά τε τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἐμβρίθειαν, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν συντακτῶν αὐτῆς κατελέγοντο ἐπιφανεῖς συγγραφεῖς, οἷοι οἱ Π. Βράϊλας Ἀρμένης καὶ Σπυρίδων Ζαμπέλιος. Περὶ τὰ μέσα δὲ Φεβρουαρίου τοῦ 1849 ἐξεδόθη ἐν Ἀργοστολίῳ ὁ *Φιλελεύθερος*, ἐφημερὶς συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἠλία Ζερβοῦ, τοῦ πρωταγωνιστήσαντος ἐν τῷ ριζοσπαστικῷ ἀγῶνι καὶ πολλοὺς ὑποστάντος διωγμοὺς καὶ κακουχίας καὶ ἐξορίας διὰ τὸ ἀδάμαστον αὐτοῦ φρόνημα. Μετ' ὀλίγους μῆνας δ' ἐξεδόθη ἐπίσης ἐν Ἀργοστολίῳ ἡ *Ἀναγέννησις*, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀκραιφνοῦς

πατριώτου Ἰωσὴφ Μομφερράτου, τοῦ συναγωνισθέντος καὶ συμμαρτυρήσαντος μετὰ τοῦ Ζερβοῦ.

Τὰ δύο ταῦτα δημοσιογραφικὰ ὄργανα ὑπῆρξαν οἱ δύο φάροι οἱ καθοδηγήσαντες τὸν κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας ἐθνικὸν ἀγῶνα, συντασσόμενα μετὰ σθένους καὶ στηλιτεύοντα μετὰ τόλμης μοναδικῆς τὰς παρανομίας τῆς ἐξουσίας, ἠναγκάσθησαν δὲ μετ' οὐ πολὺ νὰ διακόψωσι τὴν ἔκδοσίν των ἕνεκα τοῦ ἐξασκηθέντος ἐναντίον τῶν συντακτῶν αὐτῶν ἀπηνοῦς διωγμοῦ. Πρώτη ἡ *Πατρὶς* τῆς Κερκύρας, ἡ ἐν πνεύματι ἀρχῶν μετριοπαθῶν συντασσομένη, ἐπικρίνουσα τὴν δριμύτητα τοῦ ὕφους τῆς πρώτης Κεφαλληνιακῆς ἐφημερίδος καὶ τὸ ἀδιάλλακτον αὐτῆς, ἀπεκάλεσε τοὺς περὶ τὸν *Φιλελεύθερον* εἰρωνικῶς πως Ῥιζοσπάστας. Οὗτοι δὲ ἀπεδέχθησαν προθύμως καὶ εὐτόλμως τὸν χαρακτηρισμὸν καὶ ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ῥιζοσπαστῶν ἔδρασεν ἐν Ἑπτανήσῳ ἡ μεγάλη πολιτικὴ μερίς, ἡ ἀγωνισθεῖσα ἕως τέλους κρατερῶς καὶ κατισχύσασα καὶ παρασκευάσασα τὸν θρίαμβον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Εἰς ἀπάντησιν τῶν μομφῶν τῆς *Πατρίδος* ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ 2ον φύλλον τοῦ *Φιλελευθέρου* ἐπιστολὴ φέρουσα ὑπογραφὴν «Εἷς Ῥιζοσπάστης Κεφαλλήν», γραφεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ νεαροῦ τότε Γερασίμου Μαυρογιάννη, τοῦ διακριθέντος κατόπιν εἰς τὸ φιλολογικὸν καὶ πολιτικὸν στάδιον [1],

---

[1] Ὁ Γεράσιμος Μαυρογιάννης, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τὸ 1823, ἀφιερώθη ἐκ νεαρᾶς του ἡλικίας εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν θεραπείαν τῶν Μουσῶν. Ἔγραψε διάφορα λυρικὰ ποιήματα, καὶ ἓν μακρὸν ἐπικολυρικόν, τὴν *Εὐφροσύνην*, ὅπερ δὲν ἔλαβε μὲν τὸ γέρας, ἀνεκηρύχθη ὅμως πρωτεῦον εἰς τὸν ποιητικὸν διαγωνισμὸν εἰς ὃν ὑπεβλήθη, κριθὲν ὑπέρτερον τοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑποβληθέντος ὑπὸ τοῦ Ζαλακώστα *Στομίου τῆς Πρεβέζης*. Διακρίνεται μεταξὺ τῶν δημωδῶν αὐτοῦ ποιημάτων τὸ περιπαθέστατον ὑπὸ τὸν τίτλον *ὁ Ναύτης τοῦ Ἰονίου*, τὸ ὁποῖον δικαίως ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς ἀπεκάλεσεν ἕνα τῶν ἀδαμάντων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Ἀνεμίχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸν Ῥιζοσπαστικὸν ἀγῶνα, ἐξέδωκε δὲ τὸ πρῶτον ἐν Ἀργοστολίῳ κατὰ τὸ 1849 τὸν *Χωρικόν*, ἐφημερίδα φιλελευθέρων ἀρχῶν. Ἐδημοσιογράφησεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐν Ἀθήναις, ἐκδίδων ἐνέτει 1861-1862 τὴν *Φωνὴν τῆς ἐλευθερίας*, συνεργασθεὶς δὲ κατόπιν εἰς τὴν *Εὐνομίαν* τοῦ Ραγκαβῆ, εἰς τὸν *Ἐθνοφύλακα* καὶ εἰς τὴν *Παλιγγενεσίαν*, ἧς διετέλεσεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἀρχισυντάκτης, μετὰ πολλῆς σωφροσύνης καὶ ἐμπειρίας καὶ γλαφυρότητος χειριζόμενος τὸν δημοσιογραφικὸν κάλαμον. Ἐν ἔτει 1889 ἐξέ-

ἐξ ἧς παραθέτω τὴν ἑπομένην περικοπήν, χαρακτηριστικὴν καὶ τοῦ φλογεροῦ αἰσθήματος καὶ τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὕφους τῆς ἐποχῆς:

«Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἅπαντες σχεδὸν εἴμεθα τοιοῦτοι Ῥιζοσπάσται, σχετικῶς δηλαδὴ ὡς πρὸς τὴν πολιτικήν μας κατάστασιν.... Ἂς ἀνασπάσωμεν σύρριζα τὸ σεσηπὸς καὶ ξηρὸν τῆς Πολιτείας μας δένδρον καὶ ἂς ἀποκόψωμεν τὰς δηλητηριώδεις αὐτοῦ ῥίζας διὰ τοῦ πελέκεως τῆς ἐλευθεροτυπίας, διὰ νὰ φυτεύσωμεν ἀντ' αὐτοῦ νέον δένδρον αὐτόχθον, δένδρον ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον ἄνθη καὶ καρποὺς ἀφθόνως νὰ δώσῃ διὰ νὰ μᾶς χορτάσῃ καὶ κλῶνας πολλοὺς μὲ χλοερὰ φύλλα νὰ βλαστήσῃ, διὰ νὰ μᾶς ἐπισκιάσῃ. Ἐννοοῦμεν κάλλιστα τὸν προορισμόν μας. Ὦ φίλε, ἐλθὲ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ! ἐλθὲ νὰ μᾶς συλλάβῃς ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ νὰ ἴδῃς τὴν σημαίαν μας! Τότε θὰ μᾶς ἴδῃς ὅλους ἔχοντας φύλλον καθημαγμένης, ναί, καθημαγμένης δάφνης εἰς τὰ στήθη μας καὶ ἀτενίζοντας τοὺς δακρυσμένους ὀφθαλμοὺς πρὸς ἐκεῖνα τὰ νέφη, ὅπου κεῖται ἡ Ἑλλάς μας!»

Ταυτοχρόνως σχεδὸν μετὰ τοῦ *Φιλελευθέρου* ἐξεδόθη ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ ἄλλη ἐφημερὶς ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἕνωσις*, ὄργανον τῶν ἐν τῇ νήσῳ μετριοπαθῶν μεταρρυθμιστῶν, συνταξομένη ὑπό τινων νεαρῶν καὶ μορφωμένων ἐπιστημόνων, ἐκ τῶν συνερχομένων εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ φιλολογικὴν λέσχην *Κοραῆ*. Ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Νικόλαος Λούζης δικηγόρος, διαπρέψας κατόπιν ὡς ἔγκριτος νομομαθὴς καὶ ὡς εὔγλωττος ῥήτωρ ἐν τῇ Β' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῇ Συνελεύσει, ἔνθα παρεκάθισεν ὡς πληρεξούσιος Κεφαλληνίας. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς συγχρόνου

δωκε περισπούδαστον ἱστορικὸν ἔργον, τὴν *Ἱστορίαν τῶν Ἰονίων Νήσων ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Ἐνετικῆς Δημοκρατίας μέχρι τοῦ 1815*. Ἐξελέγη πληρεξούσιος Κεφαλληνίας εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ βουλευτὴς Κραναίας κατὰ τὴν Α' βουλευτικὴν περίοδον, ἐχρημάτισε δ' ἐφ' ἱκανὸν καιρὸν πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Μασσαλίᾳ καὶ Τεργέστῃ. Ὁ Μαυρογιάννης ἠσχολεῖτο ἐπιτυχῶς καὶ περὶ τὴν ζωγραφικήν, ζωγραφῶν ὁ ἴδιος καὶ δημοσιεύσας πλείστας ὅσας ἀξιολόγους καλλιτεχνικὰς πραγματείας, διετέλεσε δ' ἐπί τινα χρόνον καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου. Ἀπεβίωσεν ὑπέργηρος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου ἔζη ἰδιωτεύων κατὰ τὰ τελευταῖα τοῦ βίου του ἔτη.

περίπου ἐμφανίσεως τῶν τριῶν ἑπτανησιακῶν ἐφημερίδων, τῶν διερμηνευουσῶν τὰ ἐθνικὰ μέν, ἀλλὰ μετριοπαθῆ αἰσθήματα ἄτινα καὶ ἐκεῖνος ἠσπάζετο, στιχουργῶν δ' ἐν ὥραις σχολῆς, ἔγραψε τοὺς ἑξῆς στίχους, οἵτινες μελοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ μουσουργοῦ Νικολάου Μεταξᾶ Τζανῆ, ἀποθανόντος ἐσχάτως, πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων, ἐψάλλοντο ἐν χορῷ:

Λαὲ τῆς Ἑπτανήσου,
Πόσαις γλυκαῖς ἐλπίδες
Ἡ τρεῖς σου ἐφημερίδες
Δίνουνε σ' τὰ νησιά!

Τὸ *Μέλλον* ἀρχινάει·
Νὰ κ' ἡ *Πατρὶς* κατόπι,
Τὴν *Ἕνωσι* ὅλοι οἱ τόποι
Μονάχη καρτεροῦν.

Ὅποῦ κ' ἡ τρεῖς σμιγμέναις
Μ' ἐλεύθερο κονδύλι
Ὡσὰν πιστοί σου φίλοι
Θὰ γράφουνε καλά·

Τὴν ἄδικη ἐξουσία
Θὰ τὴν παραμονεύουν
Καὶ θὰ τὴν στηλιτεύουν
Μ' αἰσθήματα ἐθνικά.

Τώρα λοιπὸν τὰ μάτια
Εἶναι καιρὸς ν' ἀνοίξῃς,
Μὲ πόθο νὰ τὰ ρίξῃς
Εἰς ὅποιον σ' ἀγαπᾷ.

Τότε χολωθεὶς ὁ Μαυρογιάννης, Βαϊάρδος τοῦ Ῥιζοσπαστισμοῦ, ἔγραψεν οἱονεὶ εἰς ἀπάντησιν καὶ διαμαρτυρίαν καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν *Φιλελεύθερον*, ὑπὸ τὸν τίτλον ὁ *Ριζοσπάστης ἐνθουσιῶν*, τοὺς στίχους, οὓς ἀνέφερα προηγουμένως, τοὺς ἀρχομένους διὰ τοῦ

Κι' ἂν δὲν κόπτῃ τὸ σπαθί μου.

Ἀτέχνους μὲν ἴσως τὴν κατασκευήν, ἀλλὰ νευρώδεις καὶ ἄδρους τὴν ἔννοιαν, οἵτινες ἐπίσης μελοποιηθέντες εἰς ἦχον μελῳδικὸν καὶ ἐνθουσιώδη κατέστησαν ἐν τάχει ὁ ὕμνος τοῦ Ῥιζοσπαστισμοῦ καὶ ὁ παιὰν τοῦ ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως ἀγῶνος. Ἐγὼ αὐτὸς τοὺς ἔψαλλα κατὰ τὴν παιδικήν μου ἡλικίαν μετ' ἄλλων συμμαθητῶν καὶ συνομηλίκων μου, χωρὶς νὰ ἔχω βεβαίως συναί-

σθησιν τῆς ἐννοίας των, τοὺς ἤκουσα δὲ πολλάκις ψαλλομένους ὑπὸ τῆς φιλελευθέρου νεολαίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἰδίως τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς τῆς 25 Μαρτίου, ἥτις, τῷ ὄντι, ὡς λέγει ὁ Μαυρογιάννης, ἐπαναγγυρίζετο ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας μετὰ μοναδικῆς λαμπρότητος καὶ μετ' ἐξάλλου πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸ ριζοσπαστικὸν ᾄσμα ἀντήχει μετ' ἰδιαιτέρου θριαμβευτικοῦ τόνου. Ἡ Κεφαλληνία ἰδίως ἦτο ἡ φλογερὰ ἑστία τοῦ Ῥιζοσπαστισμοῦ καὶ τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων· ἐκεῖ πλὴν τῶν ὀλίγων κατεχόντων τὰ δημόσια ὑπουργήματα καὶ ἀξιώματα καί τινων συντηρητικῶν ἢ ὀπισθοδρομικῶν, ἐχομένων στερρῶς τῶν προνομίων τῆς ἀριστοκρατικῆς των τάξεως καὶ ἀποστρεφομένων πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος, πάντες οἱ νοήμονες καὶ πᾶσαι αἱ μεσαῖαι καὶ αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἦσαν κεκηρυγμέναι ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως. Κατὰ τὴν ἡμέραν δὲ τῆς Ἐθνικῆς Ἑορτῆς τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἐξεδηλοῦντο λαμπρότερον καὶ ἐπιδεικτικώτερον. Δοξολογία δημοτελὴς ἐτελεῖτο ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Σωτῆρος. Τὰ ἐργαστήρια τῶν κεντρικῶν ὁδῶν τῆς πόλεως καὶ ἰδίως τὰ *καταστήματα*, ἤτοι αἱ διάφοροι πολιτικαὶ λέσχαι διεκοσμοῦντο ἑορτασίμως μετὰ κλάδων δάφνης καὶ μυρσίνης καὶ ἐπιγραφῶν πατριωτικῶν καὶ εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι παρίστων πρόσωπα καὶ σκηνὰς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὴν ἑσπέραν πάντα ταῦτα καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι ἐφωταγωγοῦντο λαμπρῶς, εἰς δὲ τὰς λέσχας χοροὶ καλλιφώνων νέων ἔψαλλον ἐν συνοδείᾳ ὀρχήστρας τὰ διάφορα πατριωτικὰ ᾄσματα τῆς ἐποχῆς, τοὺς θουρίους τοῦ Ῥήγα, τὸ *Κι' ἂν δὲν κόπτῃ τὸ σπαθί μου*, ἕτερον θούριον ριζοσπαστικόν, *Πάρα πολὺ ὑποφέρουμε τὸν ξένον στὴν Πατρίδα* καὶ τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο ᾄσμα τὸ συντεθὲν καὶ τονισθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδιοτρόπου ποιητοῦ Ἀντωνίου Μελισσηνοῦ, τοῦ ὁποίου ἐνθυμοῦμαι τὴν πρώτην στροφήν, ἔχουσαν οὕτω:

Τὰ ρόδα, τὰ τριαντάφυλλα,
Τῆς ἄνοιξης καμάρι,
Τὰ λουλουδάκια, οἱ ζέφυροι,
Ὁ ἥλιος, τὸ φεγγάρι,
Χάνουν τὴν ὠμορφάδα τους
Σ' τὴ σκλαβωμένη γῆ.

Καὶ τοῦτο δὲ νομίζω, ὅτι διεσώθη ἐπίσης μέχρι τῶν ἡμερῶν μας καὶ ψάλλεται ὡς πατριωτικὸν ᾄσμα εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἦτο τοιαύτη ἡ φρενῖτις τοῦ πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ναῶν τινων τῆς πόλεως διανέμοντες τὸ ἀντίδωρον μετὰ τὴν λειτουργίαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαζομένους, ἀντὶ τοῦ καθιερωμένου: Εὐλογία Κυρίου καὶ ἔλεος, ἐψιθύριζον: Εὐλογία Κυρίου καὶ... Ἕνωσις! Αἱ τοιαῦται πατριωτικαὶ ἐκδηλώσεις δὲν ἦσαν πάντοτε ἀκίνδυνοι. Εἰς ἐποχὰς προγενεστέρας, ὅτε ἡ ἐξουσία μετήρχετο σύστημα πιέσεως καὶ ἐξήσκει αὐστηρὰν ἐπὶ τῶν ἐλευθεροφρόνων ἐπίβλεψιν, εἰς πολλοὺς τῶν θερμοτέρων πατριωτῶν ἐπεβάλλετο παρὰ τῆς λεγομένης Ὑψηλῆς Ἀστυνομίας ἡ περίφημος ποινὴ τοῦ *τρεῖς καὶ τέσσαρα* (ἤτοι τριῶν ἡμερῶν φυλάκισις καὶ τεσσάρων ταλλήρων πρόστιμον) διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι ἐθεάθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 25 Μαρτίου φέροντες φύλλον δάφνης εἰς τὴν κομβιοδόχην, ὡς ἔμβλημα τοῦ ριζοσπαστικοῦ αὐτῶν φρονήματος. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ ἐγχώριοι ἀρχαὶ ἐφαίνοντο μετριοπαθέστεραι καὶ ἠνείχοντο τὰς ἐκδηλώσεις τῶν φιλελευθέρων, ὁσάκις ἦσαν καὶ αὐταὶ μεμετρημέναι καὶ δὲν ἠπειλεῖτο ἡ διασάλευσις τῆς τάξεως.

*

Τώρα πῶς τὸ παλαιὸν ριζοσπαστικὸν ᾄσμα διεσώθη καὶ κατήντησεν εἰς τὰς ἡμέρας μας νὰ διερμηνεύῃ νεώτερα αἰσθήματα καὶ νὰ γείνῃ ὁ ἐπίσημος οὕτως εἰπεῖν παιὰν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος;

Ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις, ἣν συνάγω ἔκ τινων ἀορίστων πληροφοριῶν, εἶναι ὅτι δημοδιδάσκαλός τις Ἑπτανήσιος ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, γνωρίζων τὸ ᾄσμα, εἰσήγαγε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων πατριωτικῶν ᾀσμάτων εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐδίδασκεν. Ἐκεῖθεν εἰσήχθη ὡς τι νέον καὶ καινοφανὲς καὶ ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων τετριμμένον καὶ εἰς ἄλλα σχολεῖα, ἐγένετο δὲ τοιουτοτρόπως γνωστὸν καὶ εἰς τὸ κοινόν, ὅπερ ἐλλείψει ἄλλου καλλιτέρου ἐκφράζει δι' αὐτοῦ τὸ αἴσθημά του ἐν ὥρᾳ πατριωτικῆς διαχύσεως. Τὸ γεγονὸς εἶναι ἀξιοσημείωτον, συγκινητικῶς δὲ μαρτυρεῖ καὶ συμβολίζει τὴν ἑνότητα τῆς

άπανταχοῦ διεσπαρμένης ἑλληνικῆς φυλῆς, ἥτις εἰς δύο σημεῖα τόσον ἀφεστῶτα ἀλλήλων ἐν τῷ ἀκοιμήτῳ ἀγῶνι αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μεταχειρίζεται τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ τοὺς αὐτοὺς ἤχους πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ ἀκμαίου ἀείποτε ἐθνικοῦ αὐτῆς φρονήματος.

Ἐν τούτοις καλὸν καὶ ἐπιθυμητὸν εἶναι ὅπως αἱ νεώτεραι ἐθνικαὶ περιστάσεις ἐμπνεύσωσι τὴν ἑλληνικὴν μοῦσαν ἵνα παραγάγῃ ποιήματα συμφωνότερα πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ πρὸς τὴν φάσιν, τὴν ὁποίαν διανύει ἡ ἐθνικὴ ἡμῶν ἱστορία, ἁδρὰ καὶ γενναῖα τὴν σύλληψιν καὶ ἐπιτυχῆ τὴν φράσιν. Ταῦτα μελοποιούμενα καταλλήλως θὰ καταστῶσι τὰ ἐμβατήρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὰ κατ' ἐξοχὴν ᾄσματα τῆς φιλοπατρίας, τὰ ἐρχόμενα εἰς τὰ χείλη αὐθορμήτως ἐν στιγμαῖς ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, καθὼς οἱ στίχοι τοῦ Τυρταίου καὶ αἱ ἀθάνατοι ῥήσεις τοῦ Αἰσχύλου εἰς τοὺς «Πέρσας» καὶ ἡ Μασσαλιῶτις καὶ τὸ ᾄσμα τοῦ Ἱσπανοῦ Ριέγου καὶ οἱ θούριοι τοῦ Γερμανοῦ Καῖρνερ ἐξάπτουν τὸ μένος καὶ παρορμοῦν τὰς ψυχὰς εἰς γενναίαν καὶ μεγαλοπράγμονα δρᾶσιν.

Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΤΑ ΜΕΤΑΔΟΤΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΔΙΑ ΖΩΑ

— ΓΑΤΟΙ ΚΑΙ ΣΚΥΛΛΟΙ —

Διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τὰ μεταδοτικὰ (μολυσματικά, κολλητικά, ἐπιδημικὰ) νοσήματα, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν δύο τινά: α') τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδονται, β') τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστημονικῆς ἀπολυμάνσεως. Ἡ ἀκριβὴς γνῶσις ἀμφοτέρων τούτων εἶναι τὰ ἀσφαλέστερα ὅπλα, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ πολεμήσωμεν ἐπιτυχῶς τὴν διάδοσιν τῶν κολλητικῶν νοσημάτων, εὐθὺς ὡς ἤθελαν ἀναφανῆ, καὶ νὰ παρεμποδίσωμεν τὴν γένεσιν ἐπιδημιῶν.

Εἰς τὸ ἑλληνικὸν Κοινὸν εἶναι ἀρκούντως ὁπωσδήποτε διαδεδομέναι πρακτικαί τινες γνώσεις περὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῶν κολλητικῶν νοσημάτων. Ἀλλ' ὅ,τι κυρίως δὲν ἔτυχε μέχρι σήμερον παρ' ἡμῖν τόσης προσοχῆς, ὅσης εἶναι ἄξιον, εἶνε ὁ κίνδυνος τῆς μολύνσεως καὶ ἐξαπλώσεως ἐπικινδύνων νόσων, τὸν ὁποῖον διατρέχομεν ἐκ τῶν συνανθρωπευομένων ζῴων, ἰδίως τῶν γάτων καὶ τῶν σκύλλων. Διὰ τοῦτο θὰ μνημονεύσωμεν ἐπιτροχάδην ἐνταῦθα τοὺς διαφόρους ἄλλους τρόπους μεταδόσεως τῶν μολυσματικῶν νοσημάτων, θὰ ἐμμείνωμεν δὲ περισσότερον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν νόσων τούτων διὰ τῆς γάτας καὶ τοῦ σκύλλου ὡς φορέων τοῦ μολύσματος.

*

Τὰ μολυσματικὰ νοσήματα μεταδίδονται κατὰ τέσσαρας τρόπους:

1ον. Μετάδοσις διὰ τῶν περιττωματικῶν ὑλῶν (στερεῶν ἢ ὑγρῶν), δι' ἐκκρίσεων τινῶν καὶ διὰ τοῦ μεμολυσμένου αἵματος.

α') *Νοσήματα μεταδιδόμενα διὰ τῶν περιττωματικῶν ὑλῶν εἶναι:*

Ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς (διὰ τῶν ἀποχωρημάτων, τῶν οὔρων καὶ τῶν πτυσμάτων).

Ἡ δυσεντερία (διὰ τῶν ἀποχωρημάτων).

Ἡ χολέρα (διὰ τῶν ἀποχωρημάτων καὶ τῶν ἐμεσμάτων).

6') *Νοσήματα μεταδιδόμενα διὰ τῶν ἐκκρίσεων τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, τῶν ἀποχρεμμάτων κ.λ.π. εἶναι:*

Ἡ ὀστρακιὰ (διὰ τοῦ ἐκκρίματος τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ διὰ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος).

Ἡ ἱλαρὰ (διὰ τοῦ ἐκκρίματος τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ῥινός, τοῦ λαιμοῦ, τῶν βρόγχων καὶ διὰ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος).

Ἡ διφθερῖτις (διὰ τῶν ψευδομεμβρανῶν, τῆς μύξας, τοῦ ἐκκρίματος τοῦ λαιμοῦ κ.λ.π.).

Ἡ πνευμονικὴ πανώλης (διὰ τῶν πτυσμάτων καὶ τοῦ ἐκκρίματος τῆς ῥινός).

Ἡ ἐπιδημικὴ ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγῖτις (διὰ τοῦ ἐκκρίματος τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος).

Ἡ πνευμονικὴ φυματίωσις (διὰ τῶν πτυέλων καὶ ἐνίοτε διὰ τῶν ἀποχωρημάτων καὶ τῶν προϊόντων τῆς πυήσεως).

Ὁ κοκκύτης (διὰ τῶν ἀποχρεμμάτων ὑγρῶν ἢ ξηρανθέντων).

Ἡ γρίππη (διὰ τῶν πτυέλων καὶ τῆς μύξας).

Ἡ πνευμονία καὶ ἡ βρογχοπνευμονία (διὰ τῶν ἀποχρεμμάτων καὶ τῆς μύξας).

γ') *Νοσήματα μεταδιδόμενα διὰ τῶν ἐκκρίσεων, τῆς πυήσεως καὶ τῆς ἀπολεπίσεως:*

Ἡ εὐλογία (διὰ τοῦ πύου τῶν φλυκταινῶν καὶ κυρίως διὰ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ πάσχοντος εἴτε καὶ δι' εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος τῶν δωματίων, ὅπου νοσηλεύονται εὐλογιῶντες· ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ γάλακτος καὶ δι' ἐντόμων δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ).

Ἡ βουβωνικὴ πανώλης (διὰ τοῦ πύου τῶν βουβώνων ἢ ἀδένων ἢ φλυκταινῶν· βλ. καὶ ἀνωτέρω).

Αἱ ἐπιλόχειοι μολύνσεις (διὰ τοῦ ἐκκρίματος τοῦ κόλπου, διὰ τοῦ πύου, διὰ τῶν λοχίων).

Ἡ πυορροϊκὴ τῶν νεογνῶν ὀφθαλμία (διὰ τοῦ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παιδὸς προερχομένου πύου).

Ἡ πυορροϊκὴ ἐπιπεφυκῖτις καὶ αἱ κοκκιάσεις τοῦ ἐπιπεφυκότος (διὰ τοῦ ἐκκρίματος τῶν ὀφθαλμῶν).

Τὸ ἐρυσίπελας (διὰ τοῦ ἐκκρίματος καὶ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος τῆς φλεγμαινούσης μοίρας τοῦ δέρματος).

Ὁ ἀχὼρ διὰ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς).

δ') *Νοσήματα μεταδιδόμενα διὰ τοῦ μεμολυσμένου αἵματος τοῦ ἀρρώστου (διά τινων μικρῶν ζώων ἢ παρασίτων μεταφερομένου)* :

Ἡ πανώλης (διὰ τῶν ποντικῶν καὶ τῶν ψύλλων. — Βλ. καὶ ἀνωτέρω).

Ὁ κίτρινος πυρετὸς (διὰ τοῦ κώνωπος — τοῦ καλουμένου στεγόμυια).

Αἱ ἑλειογενεῖς νόσοι (διὰ τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων).

Ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος (διὰ τῶν ψύλλων, τῶν φθειρῶν, τῶν κορέων κ.λ.π.).

Ἡ λέπρα (πιθανώτατα διὰ τῶν ψύλλων, τῶν φθειρῶν κ. λ. π.).

*2ον. **Μετάδοσις διὰ παντὸς ὅ,τι ἐμολύνθη ἐκ τῶν ἐκκρίσεων καὶ τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν τοῦ ἀρρώστου.***

Τοιαῦτα εἶναι :

Αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀρρώστου.

Τὰ ἀσπρόρρουχα καὶ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀρρώστου, τὰ τῆς κλίνης εἴδη (κλινοσκεπάσματα, σινδόναι, στρώματα, μαξηλάρια κ. λ. π.).

Τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη (ποτήρια, πινάκια, κοχλιάρια κ.λ.π.), τὰ πρὸς κόμμωσιν (ψῆκτραι, κτένες, σπόγγοι) καὶ ἄλλα πρὸς εὐτρεπισμὸν χρήσιμα εἴδη.

Τὸ ἔδαφος καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ θαλάμου τοῦ ἀρρώστου, τὰ παράθυρα καὶ αἱ θύραι, τὰ ἐντὸς τοῦ θαλάμου τοῦ ἀρρώστου ἔπιπλα, σκεύη καὶ διάφορα ἄλλα πράγματα (κλίνη, νυκτοτράπεζα, παραπετάσματα, ἐπικαλύμματα τῶν τοίχων, βιβλία, ἐπιστολαί, παίγνια, μουσικὰ ὄργανα) κατοικίδια ἰδίως ζῷα (σκύλλοι, γάτοι κ.λ.π.).

Ἡ λεκάνη τοῦ ἀποχωρητηρίου καὶ τὰ περὶ αὐτήν, ἂν τυχὸν ἐμολύνθησαν ἐκ τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν τοῦ ἀρρώστου, οἱ βόθροι τῶν ἀποχωρητηρίων καὶ οἱ κοπρῶνες, ὅσοι τυχὸν ἐμολύνθησαν ἐκ τῶν περιττωμάτων, ὑγρῶν ἢ στερεῶν τῶν ἀρρώστων.

Τὰ ἀποπλύματα τῆς οἰκίας, εἴτε προέρχονται ἐκ πλύσεως τοῦ

σώματος τοῦ ἀρρώστου καὶ τῶν εἰς χρῆσιν αὐτοῦ σκευῶν (οὐροδοχείων κλ.), εἴτε ἐκ πλύσεως τῶν ἀσπρορρούχων, τοῦ θαλάμου τοῦ ἀρρώστου, τῶν νεροχυτῶν, τῶν βόθρων κ.λ.π. καὶ πρὸ πάντων τὸ ὕδωρ τῶν φρεάτων καὶ τῶν δεξαμενῶν, ὅσαι τυχὸν ἐμολύνθησαν ἐκ τῆς εἰς αὐτὰς διοχετεύσεως τῶν οἰκιακῶν ἀποπλυμάτων.

3ον. Μετάδοσις διὰ τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ σπέρματα τῆς νόσου μεταδίδονται δι' ἀνθρώπων νοσηλευόντων ἢ ἐπισκεπτομένων τὸν ἄρρωστον (νοσοκόμοι, ἰατροί, μαῖαι, ἐπισκέπται), ὡς καὶ δι' ἐκείνων οἵτινες διεχειρίσθησαν καὶ μετέφεραν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρρώστων μολυνθέντα πράγματα, ἐὰν δὲν ἐφρόντισαν περὶ καθαριότητος καὶ ἀπολυμάνσεως.

4ον. Μετάδοσις διά τινων ζῴων.

Εἶνε γνωστόν, ὅτι νοσήματά τινα, ὡς οἱ ἑλειογενεῖς πυρετοί, ἡ πανώλης, ὁ κίτρινος πυρετός, ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος, καί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ λέπρα, μεταδίδονται δι' ἐντόμων καὶ ζῴων, ὡς οἱ κώνωπες, οἱ ψύλλοι, οἱ κορέοι, αἱ φθεῖρες, οἱ ποντικοὶ κ.λ.π.

Αἱ περὶ μεταδόσεως τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν διὰ τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων ἐπιστημονικαὶ γνώσεις εἶναι ὁπωσδήποτε ἀρκεταὶ σήμερον παρ' ἡμῖν διαδεδομέναι. Ἐνταῦθα δὲ οὔτε περὶ τούτου πρόκειται, οὔτε περὶ μεταδόσεως τῆς λύσσης ἢ τῆς ἐχινοκόκκου ταινίας ἀπὸ τοῦ σκύλλου εἰς τὸν ἄνθρωπον, οὔτε περὶ μεταδόσεως νόσων τινῶν τοῦ δέρματος ἀπὸ τὴν γάταν καὶ τὸν σκύλλον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καθόσον τὸ ἑλληνικὸν Κοινὸν ἀρκούντως ἐκτιμᾷ τὸν ἐκ τούτου κίνδυνον. Ἀλλὰ κυρίως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς νὰ ἐφελκύσωμεν σύντονον τὴν προσοχὴν εἰς ὅ,τι κατ' ἐξοχὴν ἀγνοεῖ καὶ παραβλέπουν οἱ πολλοί· εἶναι δὲ τοῦτο: ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεύνας (Remlinger, Henri Letourneur) τὸ τρίχωμα «τῆς γάτας καὶ τοῦ σκύλου» χρησιμεύει συχνότατα ὡς φορεὺς παθογόνων σπερμάτων εἰς μετάδοσιν ὀστρακιᾶς ἢ ἐπικινδύνων νόσων μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἢ ἄλλων, καὶ πρὸς διάδοσιν νόσων τινῶν ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἢ ἀπὸ τῶν νοσοκομείων εἰς τὰς πόλεις.

*

Ποσάκις δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν ἰατρὸν ἡ ἀπορία τίνι τρόπῳ μετεδόθη τὸ νόσημα — ὀστρακιὰ ἢ ἰλαρὰ π. χ. — μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας μεθ' ὅλην τὴν κατὰ κανόνας τηρηθεῖσαν ἐπιμέλῃ καὶ αὐστηρὰν ἀπομόνωσιν τοῦ πρώτου προσβληθέντος! Ἰδοὺ παράδειγμα:

Οἰκογένεια τηροῦσα πάντοτε καὶ ἀπαρεγκλίτως τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς καὶ διατρίβουσα εἰς ἐξοχὴν ἀναγκάζεται νὰ ἐπανέλθῃ ἐνωρίτερον εἰς τὴν πόλιν, καθόσον εἰς τὰ πέριξ τῆς ἐξοχικῆς διαμονῆς εἶχαν γείνει πολλὰ κρούσματα ὀστρακιᾶς. Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐξοχῆς ἐπάνοδον ἡ μεγαλειτέρα θυγάτηρ, δεκαεξαέτις τὴν ἡλικίαν, προσβάλλεται ἐξ ὀστρακιᾶς μετρίας ἐντάσεως. Τὴν προσβληθεῖσαν ἡ οἰκογένεια ἀπεμόνωσεν εἰς τελείως χωριστὸν διαμέρισμα τῆς οἰκίας. Ἐνῷ ἡ νόσος διατρέχει τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν καὶ ἡ ἀνάρρωσις βαίνει φυσιολογικῶς, ἡ οἰκογένεια ἐπέτρεψεν εἰς τὴν νεωτέραν ἀδελφήν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀποστείλει εἴς τινα ἐπαρχίαν, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν οἶκον χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς καμμίαν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πάσχουσαν ἀδελφήν, οὐδὲ νὰ τὴν ἴδῃ μακρόθεν. Μεθ' ὅλην τὴν τελείαν ἀπομόνωσιν ἡ νεωτέρα ἀδελφή, δώδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν εἰς τὸν οἶκον ἐπάνοδον, προσβάλλεται ἐξ ὀστρακιᾶς.

Τίνι τρόπῳ μετεδόθη τὸ νόσημα, ἀφοῦ ἐλήφθησαν ἐπιμελῶς καὶ αὐστηρῶς πᾶσαι αἱ προφυλάξεις καὶ ἡ τὸ πρῶτον προσβληθεῖσα πρεσβυτέρα ἀδελφὴ διετέλει, καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀσθενείας της, εἰς τελείαν ἀπομόνωσιν κατὰ τὰ παραγγέλματα τῆς ἐπιστήμης; Ἰδοὺ τὸ πρὸς λύσιν πρόβλημα! Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔλυσε τὸ παρατηρητικὸν τοῦ Remlinger, ἐξακριβώσαντος, ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολεπίσεως τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς *περίφημος γάτος*, προσφιλὴς σύντροφος τῆς πασχούσης καὶ διαμένων συνήθως ἐπὶ τῆς κλίνης της, ἐπήδα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ εἰς τὴν κλίνην τῆς ἐκ τῆς ἐπαρχίας ἐπανελθούσης νεωτέρας ἀδελφῆς, ἡ ὁποία ἐπίσης τὸν ἠγάπα καὶ τὸν ἐθώπευεν. Εἶναι λοιπὸν σχεδὸν βέβαιον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὅτι τὸ τρίχωμα τοῦ *περιφήμου γάτου* ἔγινε φορεὺς τοῦ μολύσματος.

Ὁ Remlinger θέλων νὰ πεισθῇ περὶ τούτου ἐξετέλεσε ποικιλώτατα πειράματα καὶ μεταξὺ ἄλλων ταῦτα:

Διέσπειρεν εἰς τὸ τρίχωμα γάτων καὶ σκύλλων καλλιεργείας τοῦ τύφου, τῆς διφθερίτιδος, τοῦ ἄνθρακος, τοῦ κυανοῦ πύου. Παρετήρησε δὲ ὅτι εἰς τὸ τρίχωμα τοῦ γάτου τὸ μικρόβιον τοῦ τύφου διετηρεῖτο καὶ τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἡμέραν ἀκόμη, τὴν δὲ εἰκοστὴν ἐξηφανίζετο. Τὸ μικρόβιον τῆς διφθερίτιδος διετήρει ἐπὶ τοῦ τριχώματος τοῦ ζῴου τούτου πλήρη τὴν μολυσματικήν του δύναμιν μέχρι τῆς εἰκοστῆς τετάρτης ἡμέρας καὶ ἐξέλειπε τὴν εἰκοστὴν ἑβδόμην. Τὸ δὲ τοῦ ἄνθρακος ἀνευρίσκετο ἐπὶ τοῦ τριχώματος τοῦ γάτου μετὰ δύο μῆνας διατηροῦν ἀκεραίαν ἀκόμη τὴν μολυσματικὴν δύναμιν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ τριχώματος τοῦ σκύλλου τὰ αὐτὰ παρετηρήθησαν ἀποτελέσματα ἐκ τῶν γενομένων πειραμάτων.

Διὰ τῶν πειραμάτων τούτων ἐκυρώθη ἐπιστημονικῶς, ὅτι ἡ μεταφορὰ καὶ μετάδοσις μολύσματος ἐπικινδύνων νόσων ὁποῖαι εἶναι ἡ ὀστρακιά, ἡ διφθερῖτις, ὁ τῦφος, ἡ φθίσις, ἡ ἰλαρά, ὁ ἄνθραξ κ.λ.π. δύναται νὰ γείνῃ διὰ τῶν γάτων καὶ τῶν σκύλλων. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πολλάκις οἱ γονεῖς ἐπιτρέπουν εἰς τὸ ἐξ ὀστρακιᾶς ἢ ἐκ διφθερίτιδος ἢ ἐξ ἄλλης μολυσματικῆς νόσου ἀναρρωννύον παιδίον, διατελοῦν εἰς αὐστηρὰν ἀπομόνωσιν, νὰ παίζῃ μὲ τὸ *γατάκι* ἢ μὲ τὸ *σκυλλάκι* εἰς τὴν κλίνην του, καὶ πολλάκις ὀλίγας στιγμὰς κατόπιν τὰ ζῷα ταῦτα τρέχουν καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν κλίνην τοῦ ὑγιαίνοντος ἀδελφοῦ ἢ τῆς ἀδελφῆς καὶ παίζουν μαζί των!

*

Οἱ σκύλλοι καὶ οἱ γάτοι μεταδίδουν τὰ μολυσματικὰ νοσήματα διὰ τοῦ τριχώματός των, ὅπως ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν ἐνδυμάτων του. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἀλλάσσει ἐνδύματα, πλύνεται, λούεται, διὰ δὲ τοὺς πραγματικοὺς φορεῖς τοῦ μολύσματος, τοὺς *γάτους* καὶ τοὺς *σκύλους*, ποῖον μέτρον λαμβάνεται; Τὰ νοσοκομεῖα πανταχοῦ σχεδὸν διατηροῦν πλῆθος γάτων, τοὺς ὁποίους τρέφουν αὐτοὶ οἱ ἄρρωστοι, ἀνέχονται δὲ οἱ διευθύνοντες τὸ ἵδρυμα πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ Καταστήματος ἀπὸ τῶν ποντικῶν. Καὶ τί ἐν τούτοις συμβαίνει; Οἱ μὲν ποντικοὶ δὲν ἐξαλείφονται ἢ καὶ πληθύνονται, οἱ δὲ γάτοι πηδῶντες ἀπὸ τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ τυφικοῦ εἰς τὴν κλίνην τοῦ φυματικοῦ ἢ τἀνάπαλιν,

καὶ ἀπὸ τοῦ ὀστρακιῶντος εἰς τὸν ἱλαριῶντα, περιτρέχοντες ὅλα τοῦ Καταστήματος τὰ διαμερίσματα, καὶ ἐπισκεπτόμενοι τὰς γειτονικὰς οἰκίας, ἄνευ οὐδεμιᾶς, ἐννοεῖται, προσκλήσεως, χρησιμεύουν ὡς ἀληθεῖς φορεῖς παθογόνων σπερμάτων εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ διάδοσιν ποικιλωτάτων καὶ ἐπικινδύνων νόσων.

Κατ' αὐτὰς ἀκριβῶς (τὴν 7ην Ματου ἔ. ν.) ὁ R. Blanchard, καθηγητὴς εἰς τὴν Ἰατρικὴν Σχολὴν τῶν Παρισίων, ἀναφέρων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Papillon, ἰατροῦ τῶν Νοσοκομείων, περίπτωσιν *σικυοειδοῦς ἢ ἐλλειπτικῆς ταινίας* παρατηρηθεῖσαν εἰς παιδίον θηλάζον ἐννέα μηνῶν, ἔκαμεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἰατρικῆς τῶν Παρισίων τὴν ἑξῆς ἀνακοίνωσιν: Ἡ *σικυοειδὴς ἢ ἐλλειπτικὴ ταινία* σπανίως παρατηρεῖται ἀναπτυσσομένη εἰς τὸν ἄνθρωπον, εἶναι ὅμως συχνὴ εἰς τοὺς γάτους καὶ εἰς τοὺς σκύλλους, μάλιστα τοὺς διαιτωμένους μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ τοῦτο εἶναι ἡ αἰτία τῆς μεταδόσεως τοῦ παρασίτου τούτου εἰς τὰ παιδία. Ὁ σκώληξ τῆς ταινίας αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τῆς γάτας καὶ τοῦ σκύλλου, ἀποθέτει ἐκεῖ τὰ ᾠάριά του, τὰ ὁποῖα ἐξερχόμενα διασπείρονται εἰς τὸ δέρμα καὶ εἰς τὸ τρίχωμα τοῦ ζώου, ὅπου τὰ εὑρίσκουν καὶ τὰ καταβροχθίζουν οἱ διαιτώμενοι ἐπὶ τοῦ ζώου ψύλλοι καὶ φθεῖρες, ἀλλὰ πρὸ πάντων οἱ ψύλλοι. Τὸ ᾠάριον ἐκκολάπτεται εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ ψύλλου. Ὁ τοιουτοτρόπως μολυσμένος ψύλλος, ὁ ζῶν εἰς τὸ τρίχωμα τῆς γάτας ἢ τοῦ σκύλλου, πηδᾷ καὶ πίπτει κατὰ τύχην εἰς τὴν σοῦπαν ἢ εἰς τὸ γάλα τοῦ παιδίου, τὸ ὁποῖον παίζει μὲ τὰ ζῷα ταῦτα. Τὸ πρᾶγμα παρέρχεται τελείως ἀπαρατήρητον, ἐνῷ τὸ μετὰ τοῦ ψύλλου καταποθὲν ᾠάριον εἰσέρχεται εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ παιδίου, ἐγκαθίσταται καὶ ἀναπτύσσεται. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς σικυοειδοῦς ἢ ἐλλειπτικῆς ταινίας γίνεται συχνὰ αἰτία νευρικῶν φαινομένων εἰς τὰ παιδία καὶ ἐνίοτε τοιούτων, ὁποῖα παρατηροῦνται κατὰ τὴν σκωληκοειδίτιδα. Ἡ προφύλαξις εἶναι ἁπλουστάτη. Λούσιμον, σαπούνισμα καὶ πλύσιμον τῆς γάτας καὶ τοῦ σκύλλου δι' ὑγρῶν παρασιτοκτόνων πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ τριχώματος αὐτῶν διαιτωμένων ψύλλων καὶ φθειρῶν.

Τοιαῦτα εἶπεν ὁ διάσημος ἐπιστήμων.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐννοήσουν ὅλοι τὸν κίνδυνον μολύνσεως, τὸν ὁποῖον διατρέχει ἡ οἰκογένεια ἐκ τῶν γάτων καὶ τῶν σκύλλων καὶ νὰ πεισθοῦν ὅτι ἡ στρατιὰ τῶν γάτων τῶν νοσοκομείων δὲν εἶναι ἀκίνδυνος οὔτε διὰ τοὺς ἐντὸς τοῦ νοσοκομείου νοσηλευομένους οὔτε διὰ τὴν γειτονίαν.

Γράφοντες ταῦτα δὲν ἐννοοῦμεν νὰ κηρύξωμεν ἀμείλικτον κατὰ τῶν *γάτων* καὶ τῶν *σκύλλων* πόλεμον, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ἐφελκύσωμεν τὴν προσοχὴν τῶν οἰκογενειῶν, μάλιστα δὲ καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν Κυριῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὰς ἁβρὰς χεῖρας ἀπολαύουν συνεχῶν καὶ τρυφερῶν θωπειῶν, ὅτι τὰ ζῷα ταῦτα δυνατὸν νὰ γείνουν παραίτια οἰκογενειακοῦ ἀτυχήματος καὶ ὅτι τὸ *γατάκι* καὶ τὸ *σκυλλάκι* δὲν εἶναι τόσον ἀθῷα πράγματα ὅσον τὰ νομίζουν.

Β. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΝΕΑΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Η ΤΖΕΣΣΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

Εἰς τὸν καιρὸν τῆς Βασιλίσσης Ἐλισάβετ ἔζη ἐπιστήμων περίφημος διὰ τὸ σύγγραμμά του *Αἱ ἀνθρώπιναι πλάναι*, τοῦ ὁποίου ὅμως κανεὶς δὲν ἐγνώριζε τὸ περιεχόμενον.

Κατεγίνετο ἀπὸ ἀπὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν εἰς τὴν συγγραφήν του καὶ δὲν εἶχεν ἀκόμη δημοσιεύσει τίποτε. Ἀλλὰ τὸ χειρόγραφόν του καθαρογραμμένον καὶ τοποθετημένον μὲ πολλὴν τάξιν ἐπάνω εἰς σανίδας, εἰς τὸ κούφωμα ἑνὸς παραθύρου, εἶχε φθάσῃ ἕως δέκα τόμους μεγάλου σχήματος.

Ὁ πρῶτος τόμος ἐπραγματεύετο περὶ τῆς *Πλάνης τοῦ γεννᾶσθαι*, ὡς ἀρχῆς, ἀπὸ τῆς ὁποίας προέρχονται ὅλαι αἱ ἄλλαι πλάναι. Οἱ κατόπιν τόμοι ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὰς Πλάνας τῶν μικρῶν παιδίων, τῶν νέων, τῶν ὡρίμου ἡλικίας καὶ τῶν γερόντων, καὶ εἰς τὰς Πλάνας τῶν ἀσκούντων διάφορα ἐπαγγέλματα π. χ. τῶν πολιτευομένων, τῶν ἐμπόρων, τῶν στρατιωτικῶν, τῶν μαγείρων, τῶν δημοσιογράφων κλπ.

Οἱ τελευταῖοι τόμοι — ἀτελείωτοι ἀκόμη — ἀνεφέροντο εἰς τὰς Πλάνας τῆς Πολιτείας, αἱ ὁποῖαι πηγάζουν ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας Πλάνας, προσωπικὰς καὶ ἐπαγγελματικάς.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἀλληλουχία τῶν ἰδεῶν εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ σύγγραμμα, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφαιρεθῇ μία σελὶς χωρὶς νὰ καταστραφῇ τὸ ὅλον. Ἀπὸ τὴν μίαν ἀπόδειξιν ἐγεννᾶτο ἡ ἄλλη, καὶ τὸ τελικὸν συμπέρασμα ἦτο ὅτι: τὸ Κακὸν εἶναι ἡ οὐσία τῆς ζωῆς καὶ ὅτι, ἂν ἐξετάσωμεν τὴν ζωὴν ὡς ποσότητα, δυνάμεθα μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι ὑπάρχουν ἐπὶ γῆς τόσα κακὰ ὅσα καὶ ζωή.

Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς δὲν εἶχεν ὑποπέσῃ εἰς τὴν *Πλάνην* νὰ νυμφευθῇ. Ἔζη εἰς τὴν μικράν του οἰκίαν μόνος μὲ μίαν γραῖαν ὑπηρέτριαν.

Ἡ ἀδελφή του, ὀλιγώτερον μεγαλοφυὴς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της, ἀπὸ Πλάνης εἰς Πλάνην ἠγάπησεν ἕνα ἔμπορον ὑφασμάτων, τὸν ὑπανδρεύθη καὶ ἀπέκτησε μικρὰν κόρην, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Τζέσση. Ἡ τελευταία της Πλάνη ἦτο, ὅτι ἀπέθανε μετὰ δέκα ἐτῶν συζυγικὸν βίον καὶ ὅτι ἔγινεν αἰτία ν' ἀποθάνῃ καὶ ὁ ἔμπορος τῶν ὑφασμάτων ἀπὸ τὴν λύπην του.

Ὁ φιλόσοφος παρέλαβε τὴν ὀρφανὴν ἀπὸ εὐσπλαγχνίαν, καὶ συγχρόνως μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ ὡς παράδειγμα διὰ τὰς παιδικὰς Πλάνας.

Ἦτο τότε ἓξ ἐτῶν. Τὰς ὀκτὼ πρώτας ἡμέρας ἔκλαιε καὶ δὲν ἔλεγε τίποτε. Τὸ πρωῒ τῆς ἐνάτης εἶπεν εἰς τὸν θεῖόν της:

— Εἶδα ἀπόψε τὴν μητέρα. Ἦτον ἀσπροφορεμένη. Εἶχεν ἄνθη καὶ τὰ ἐσκόρπισεν εἰς τὸ κρεββᾶτί μου. Ἀλλὰ τὸ πρωῒ δὲν τὰ ηὗρα. Δῶσέ μου τα τὰ ἄνθη τῆς μητέρας.

Ὁ θεῖός της ἐσημείωσε τὴν *Πλάνην* αὐτήν, ἀλλ' ἐπρόσθεσεν εἰς τὰ σχόλια ὅτι ἦτο ἀθῴα ἡ Πλάνη καὶ εἶχε τὴν χάριν της.

Ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν ἡ Τζέσση εἶπε μίαν ἡμέραν:

— Εἶσαι γέρος, εἶσαι ἄσχημος. Ἐγὼ ὅμως σ' ἀγαπῶ πολὺ καὶ πρέπει καὶ σὺ νὰ μ' ἀγαπᾷς.

Ὁ σοφὸς συγγραφεὺς ἡτοιμάσθη νὰ γράψῃ, ἀλλ' ἀφοῦ ἐκαλοσυλλογίσθη ἀνεγνώρισεν, ὅτι νέος δὲν ἦτο πλέον καὶ ὡραῖος δὲν ἦτο ποτέ. Καὶ δὲν ἐσημείωσε τοὺς λόγους τῆς μικρᾶς. Μόνον τὴν ἠρώτησε:

— Διατί πρέπει νὰ σ' ἀγαπῶ, Τζέσση;

— Ἐπειδὴ εἶμαι μικρή.

Εἶναι ὀρθόν, εἶπε μὲ τὸν νοῦν του ὁ φιλόσοφος, ὅτι πρέπει ν' ἀγαπῶμεν τὰ μικρά; Ἴσως, διότι πράγματι ἔχουν μεγάλην ἀνάγκην ἀγάπης. Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ κοινὴ Πλάνη τῶν μητέρων, ὅτι δίδουν εἰς τὰ μικρά των τέκνα τὸ γάλα των καὶ τὴν ἀγάπην των. Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῶν ἔργων μου ἔχει ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του τὸ πρωῒ μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπου εἶχε τὰ χειρόγραφα καὶ τὰ βιβλία του, ἠσθάνθη εὐχάριστον εὐωδίαν καὶ εἶδεν ἓν δοχεῖον μὲ γαρύφαλλα ἐπάνω

εἰς τὸ παράθυρον. Ἦσαν τρία, τρία κατακόκκινα καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὰ ἔκαμνεν ἀκόμη χαροπώτερα.

Ὅλα ἐφαίνοντο γελαστὰ εἰς τὸ σοβαρὸν δωμάτιον. Ἡ πολυμεταχειρισμένη κεντητὴ πολυθρόνα, ἡ ἀπὸ ξύλον καρυδιᾶς τράπεζα, ἡ κιτρινισμένη ῥάχη τῶν παλαιῶν βιβλίων, ὅλα ἐγέλων. Ὁ ἀπεξηραμμένος καὶ ῥυτιδωμένος φιλόσοφος ἐμειδίασε καὶ αὐτός.

Ἡ Τζέσση τὸν ἐφίλησε καὶ εἶπε:

— Κύτταξε, κύτταξε, θεῖέ μου. Νὰ ὁ οὐρανός. Καὶ ἔδειξεν ἀπὸ τὸ κλειστὸν παράθυρον τὸν γαλανὸν οὐρανόν.— Παρακάτω εἶναι ἡ γῆ μὲ τἄνθη της. Καὶ ἔδειξε τὰ γαρύφαλλα.—Καὶ κάτω κάτω τὰ μεγάλα μαῦρα βιβλία εἶναι ἡ Κόλασις.

Τὰ μαῦρα ἐκεῖνα βιβλία ἦσαν ἀκριβῶς οἱ δέκα τόμοι τοῦ συγγράμματος *Αἱ Ἀνθρώπιναι Πλάναι*, τοποθετημένοι εἰς τὸ κούφωμα τοῦ παραθύρου.

Αὐτὴ ἡ Πλάνη τῆς Τζέσσης ἔφερεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ σοφοῦ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον εἶχε παραμελήσει, καὶ ἐγύριζεν εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τοὺς κήπους μὲ τὴν ἀνεψιάν του.

Ἡ μικρὰ ἀνεκάλυπτε χίλια δύο ὡραῖα πράγματα καὶ ἔκαμνε καὶ τὸν θεῖόν της νὰ τὰ ἀνακαλύπτῃ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν ἕως τώρα προβάλῃ τὴν μύτην του ἔξω ἀπὸ τὸ γραφεῖόν του.

Ἤνοιξε πάλιν τὰ χειρόγραφά του, ἀλλὰ τοῦ ἐφάνη ξένον τὸ ἔργον του, ὅπου δὲν εὕρισκεν οὔτε ἄνθη, οὔτε ἀνεψιάν.

Εὐτυχῶς ἦλθεν εἰς βοήθειάν του ἡ φιλοσοφία, καὶ τοῦ ἐνίσχυσε τὴν μεγαλοφυᾶ ἰδέαν, ὅτι ἡ Τζέσση δὲν ἐχρησίμευε διὰ τίποτε. Προσεκολλήθη δὲ τόσον μᾶλλον εἰς αὐτὸ τὸ ἀξίωμα, καθ' ὅσον ἦτο ἀναγκαῖον εἰς τὴν ὅλην οἰκονομίαν τοῦ συγγράμματός του.

Μίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἦτο βυθισμένος εἰς σκέψεις σχετικὰς πρὸς τὸ ἀντικείμενον αὐτό, εἶδε τὴν Τζέσσην εἰς τὸ γραφεῖόν του, νὰ περνᾷ κλωστὴν εἰς τὴν βελόνην της, ἐμπρὸς εἰς τὸ παράθυρον, ὅπου ἦσαν τὰ γαρύφαλλα.

Τὴν ἠρώτησε τί ἤθελε νὰ ῥάψῃ. Ἡ Τζέσση ἀπεκρίθη:

— Δὲν ἠξεύρεις, θεῖέ μου, πῶς ἔφυγαν τὰ χελιδόνια;

Ὁ φιλόσοφος δὲν εἶχεν ἰδέαν. Τὰ βιβλία του δὲν τὸ ἀνέφεραν.

— Μοῦ τὸ εἶπεν ἡ μαγείρισσα. Μοῦ εἶπε χθές: «Τὰ χελιδόνια ἔφυγαν ἐφέτος ἐνωρίτερα· θὰ ἔχωμεν χειμῶνα πρώϊμον καὶ

δυνατόν». Αὐτὰ μοῦ εἶπεν ἡ μαγείρισσα. Εἶδα καὶ τὴν μητέρα ἀσπροφορεμένην καὶ ἐχρύσιζαν τὰ μαλλιά της. Δὲν εἶχεν ὅμως ἄνθη καθὼς τὴν ἄλλην φοράν. Εἶπε: «Πρέπει νὰ εὕρῃς τὴν γοῦναν τοῦ θείου καὶ νὰ τὴν ῥάψῃς, ἂν εἶναι πουθενὰ ξηλωμένη». Καὶ ἐξύπνησα καὶ ἀμέσως ἔτρεξα νὰ εὕρω τὴν γοῦναν καὶ ἐπειδὴ θέλει διόρθωμα θὰ καθίσω νὰ τὴν ῥάψω.

Ἦλθεν ὁ χειμὼν καὶ ἦτο καθὼς τὸν προεῖδαν τὰ χελιδόνια.

Ὁ φιλόσοφος τυλιγμένος εἰς τὴν γοῦνάν του μὲ τὰ πόδια εἰς τὴν φωτιάν, κατεγίνετο εἰς τὴν διόρθωσ.ν μερικῶν κεφαλαίων τοῦ συγγράμματός του. Ἀλλὰ μόλις κατώρθωνε νὰ συνδυάσῃ τὰ νέα του πορίσματα καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ γενικοῦ Κακοῦ, ἡ Τζέσση ἐσύγχιζε τὰς ἰδέας του μὲ τὰς περιποιήσεις της ἢ καὶ μόνον μὲ τὸ βλέμμα της ἢ μὲ τὸ χαμόγελόν της.

Ὅταν ἐπανῆλθεν ἡ ἄνοιξις, ἤρχισαν πάλιν ὁ θεῖος καὶ ἡ ἀνεψιὰ τοὺς ἐξοχικοὺς περιπάτους.

Ἡ Τζέσση ἐσύναζε φυτά. Ὁ θεῖος τῆς ἔλεγε τὰς ὀνομασίας των, καὶ τὴν ἑσπέραν τὰ ἐχώριζεν ἐκείνη σύμφωνα μὲ τὰς ἰδιότητάς των.

Εἰς τοὺς περιπάτους ἐκείνους ἐφαίνετο ἡ διαύγεια τοῦ πνεύματος καὶ ἡ χάρις τῆς ψυχῆς της.

Μίαν ἑσπέραν, ἐνῷ ἐχώριζεν ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν ὅσα φυτὰ εἶχε συνάξῃ τὴν ἡμέραν, εἶπε:

— Τώρα, θεῖέ μου, ἔμαθα μὲ τὰ ὀνόματά των ὅλα τὰ φυτὰ ὅσα μοῦ ἔδειξες. Αὐτὰ μᾶς φέρουν τὴν ὑγείαν καὶ αὐτὰ μᾶς φέρουν τὴν χαράν. Θὰ τὰ φυλάξω, νὰ τὰ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε καὶ θὰ τὰ μάθω καὶ εἰς ἄλλους. Μοῦ χρειάζεται ὅμως κανὲν μεγάλον βιβλίον νὰ τὰ πατήσω μέσα.

— Πᾶρε αὐτό! ἀπεκρίθη ὁ σοφὸς καὶ ἔδειξε τὸν πρῶτον τόμον τοῦ συγγράμματος *Αἱ Ἀνθρώπιναι Πλάναι.*

Ὅταν ὅλα τὰ φύλλα τοῦ πρώτου τόμου ἐγέμισαν μὲ φυτά, ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ δευτέρου τόμου,—καὶ τὴν τρίτην ἄνοιξιν τὸ ἀριστούργημα τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος εἶχεν ὁλόκληρον μετα βληθῇ εἰς βοτανικὴν συλλογήν.

Μετάφρασις * *

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἐτελέσθησαν κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου ἐπὶ πέντε συνεχεῖς ἡμέρας οἱ Πανελλήνιοι Ἀγῶνες, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Τὴν πέμπτην ἡμέραν, παριστα μένης ὁλοκλήρου τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῆς παρεπιδημούσης Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ἔγινεν ἐπίδειξις ἀσκήσεων σχολικῶν ὁμάδων, καὶ κατόπιν ἀπενεμήθησαν τὰ ἆθλα ἰδιοχείρως ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Ἀλεξάνδρας.

Οἱ ἀξιωθέντες πρώτου ἄθλου κατὰ τοὺς Ἀγῶνας τούτους εἶναι:

Τῶν δρόμων: 100 μ. Π. Ἕκτορος (Πανιωνίου Σμύρνης), 400 μ. Μ. Πασχαλίδης (Ἐθνικοῦ), 800 μ. Στυλ. Δημητρίου (Ἐθνικοῦ), 1500 μ. Α. Κουτουλάκης (Ἐθνικοῦ), 5 μιλίων Γ. Κουλουμπέρδας (Πανελληνίου), 110 μετ' ἐμποδίων Γ. Σκουταρίδης (Πανελληνίου), 15 χιλιομέτρων Γ. Κουλουμπέρδας (Πανελληνίου).

Ἑλλην. Δισκοβολίας ὡς καὶ ἐλευθεραστοιαύτης: Μ.Δώριζας (Ἐθνικοῦ).

Ἁλμάτων: ἐπὶ κοντῷ Γ. Μπανίκας (Πανελληνίου), εἰς ὕψος ἄνευ φορᾶς Κ. Τσικληπτήρας (Πανελληνίου), εἰς ὕψος μετὰ φορᾶς Θ. Διακίδης (Γυμν. Ἑτ. Πατρῶν), ἁπλοῦν μετὰ φορᾶς Δ. Σκουταρίδης (Πανελληνίου).

Ἄρσεως: ἁλτῆρος δι' ἑκατέρας χειρὸς Π. Ρόζης (Ἐθνικοῦ), ἀμφισφαίρου δι' ἀμφοτέρων Σ. Χρηστόπουλος (Γυμν. Ἑταιρεία Πατρῶν).

Πάλης Ἑλληνορρωμαϊκῆς: ἐλαφρῶν Β. Ἀνδρικόπουλος, μέσων Θ. Διακίδης, βαρέων Σ. Χρηστόπουλος (ὅλοι Γυμν. Ἑταιρείας Πατρῶν). Τελικοῦ Σ. Χρηστόπουλος.

Λιθοβολίας: Ν. Γεωργαντᾶς (Πανελληνίου).

Ἀκοντισμοῦ: Μ.Δώριζας (Ἐθνικ.).

Σφαιροβολίας: Ν. Γεωργαντᾶς (Πανελληνίου).

Ἀναρριχήσεως ἐπὶ κάλῳ: Α. Γαβριηλίδης (Ἑρμοῦ Κων/πόλεως).

Ἀγῶνος ὁμάδων: Δίπλωμα τιμῆς ἡ ὁμὰς τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γυμναστηρίου καὶ ἡ ὁμὰς τοῦ Πανελληνίου.

Διελκυνστίνδας: Ὁμὰς Πειραϊκοῦ Συνδέσμου.

Πενταθλου: Μ.Δώριζας (Ἐθνικοῦ).

Ὁπλομαχίας: Ἀγῶνος ξιφασκήσεως καὶ σπάθης Α. Χαραλαμπόπουλος (Ἑρμοῦ Κων/πόλεως), ξίφους τριγωνικοῦ Μ. Ἀνερράψης (Πανελληνίου), σπάθης καθ' ὁμάδας, ὁμὰς Πειραϊκοῦ.

Σκοποβολίας: Πιστολίου 20 μ. Α. Μεταξᾶς (Κυνηγῶν Πειραιῶς), Στρατοῦ 20 μ. Μ. Τριανταφυλλίδης, (Σκοπευτικῆς), Γκρᾶ, 200 μ. Φ. Μαυρομμάτης (Σκοπευτικῆς), Μάνλιχερ 300 μ. Α. Θεοφιλάτος (Σκοπευτικῆς). Περιστρόφου ἐλευθέρου 25 μ. Α. Μεταξᾶς (Κυνηγῶν Πειραιῶς), Βολῆς καθ' ἁπλῶν πηλίνων δίσκων Α. Μεταξᾶς (Κυνηγῶν Πειραιῶν), διπλῶν πηλίνων δίσκων Α. Μεταξᾶς (Κυνηγῶν Πειραιῶς).

Ποδηλασίας: Ἀγῶνος ἑνὸς χιλιομ. στίβου, στροφῆς στίβου ὡς καὶ 10 χιλ. Ι. Σαντοριναῖος (Πανελληνίου).

Ἀντισφαιρίσεως: ἀγῶνος ἁπλοῦ κυριῶν, Δις Ἀσ. Μάτσα, ἁπλοῦ κυρίων Ι. Κετσέας, διπλοῦ μικτοῦ Δις Ἀσ. Μάτσα - Ι. Κετσέας, διπλοῦ κυρίων Ι. Κετσέας - Δ. Πετροκόκκινος.

—Ὁ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Καθηγητὴς τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς κ. Τιμ. Ἀργυρόπουλος ἀνεκοίνωσε τὸν παρελθόντα μῆνα εἰς τὸ φυσιογνωστικὸν τμῆμα τοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ ἰδίαν αὐτοῦ πειραματικὴν μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας πυκνωτὴς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀποτελούμενος ἐξ ὀλίγων λεπτῶν φύλλων κασσιτέρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεντίθενται φύλλα χάρτου ποτισμένα διὰ παραφίνης, ἀποδίδει εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως τὴν φωνὴν λαλοῦντος

ἐπὶ μικροφώνου εὑρισκομένου εἰς μεγάλην ἀπόστασιν.

Τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἀνακάλυψιν ἀνεκοίνωσεν ὁ κ. Ἀργυρόπουλος ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν ἐν Βυρτζβούργῳ Καθηγητὴν κ. W. Wien διευθυντὴν τῶν Annalen der Physik, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ἐν Παρισίοις Καθηγητὴν κ. J. Violle μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ὁ μὲν κ. Wien ἀπήντησεν ὅτι εὑρίσκων τὸ πείραμα τοῦτο τοῦ λαλοῦντος πυκνωτοῦ πρωτότυπον καὶ ἐνδιαφέρον ἐδημοσίευσε τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ εἰς τὰ Annalen der Physik [1], ὁ δὲ κ. Violle, ὅτι ἀνεκοίνωσε τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην ἐργασίαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν[2], διότι ἐκτελέσας τὸ πείραμα τοῦ κ. Ἀργυροπούλου ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τῆς Φυσικῆς τῆς École Normale Supérieure, εὗρεν ὅτι ἐπιτυγχάνει τελείως καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἀποδίδονται κατὰ τρόπον ἀληθῶς θαυμάσιον. Θεωρεῖ δὲ τὸν κ. Ἀργυρόπουλον, ὡς γράφει, ἄξιον θαυμασμοῦ, διότι κατώρθωσε νὰ ἐπινοήσῃ τὸ λίαν ἐνδιαφέρον καὶ ὡραιότατον τοῦτο πείραμα δι' ἁπλουστάτων συσκευῶν. Ὁ κ. Ἀργυρόπουλος μετὰ σειρὰν πειραμάτων κατέληξεν ἐσχάτως εἰς τὴν ἑξῆς διάταξιν τῶν μερῶν τῆς συσκευῆς αὐτοῦ ὡς παρέχουσαν τὴν σχετικῶς μεγίστην ἔντασιν τῆς φωνῆς.

1 Annalen der Physik Mai 1907.
2 Comptes rendus des séances de l'Académie des Sciences 6 Mai 1907.

Ἐπὶ δέσμης συρμάτων ἐκ καθαροῦ σιδήρου ἑλίσσει δύο σύρματα χάλκινα μεμονωμένα, ὧν τὰ μήκη 1 πρὸς 5, καὶ ἀπολαμβάνει οὕτω μικρὸν μεταλλακτῆρα T (transformateur). Τὸ σύρμα 1 συνδέει μετὰ μικροφώνου M καὶ μικροφωνικῆς ἠλεκτρικῆς στήλης B ἐκ 4 - 6 στοιχείων ἀποτελουμένης. Τὸ δεύτερον σύρμα 5 τοῦ μεταλλακτῆρος συνδέει ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ ἑνὸς ὁπλισμοῦ τοῦ πυκνωτοῦ K, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τοῦ ἑνὸς πόλου σταθερᾶς ἠλεκτρικῆς πηγῆς A, τῆς ὁποίας ὁ δεύτερος πόλος συνάπτεται μετὰ τοῦ δευτέρου ὁπλισμοῦ τοῦ πυκνωτοῦ, καθὼς δεικνύει τὸ σχῆμα.

Ὁ πυκνωτὴς K ἀποτελούμενος ἐξ ὀλίγων φύλλων κασσιτέρου, ὥστε νὰ ἔχῃ μικρὰν χωρητικότητα (0,5 microfarad) τίθεται εἰς μεμακρυσμένον κλειστὸν δωμάτιον ὅπου ὑπάρχει ἡ ἠλεκτρικὴ πηγὴ A (100 - 200 volts). Ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς φορτίσεως τοῦ πυκνωτοῦ, οἱ δύο ὁπλισμοὶ αὐτοῦ ἀντιθέτως ἠλεκτριζόμενοι ἕλκονται ἀμοιβαίως καὶ εὑρίσκονται οὕτω τεταμένοι. Διὰ τῆς φωνῆς τοῦ λαλοῦντος παράγονται εἰς τὸ πρῶτον κύκλωμα τοῦ μεταλλακτῆρος T κυματοειδῆ ἠλεκτρικὰ ῥεύματα, ἅτινα ἐπιδρῶντα ἐπὶ τοῦ δευτέρου κυκλώματος μεταβάλλουν ἑκάστοτε τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον τοῦ πυκνωτοῦ. Ἐπερχομένης οὕτω μεταβολῆς τῆς ἠλεκτροστατικῆς ἕλξεως τῶν ὁπλισμῶν, τίθενται οὗτοι εἰς κραδασμὸν καὶ ἀποδίδουν εὐκρι-

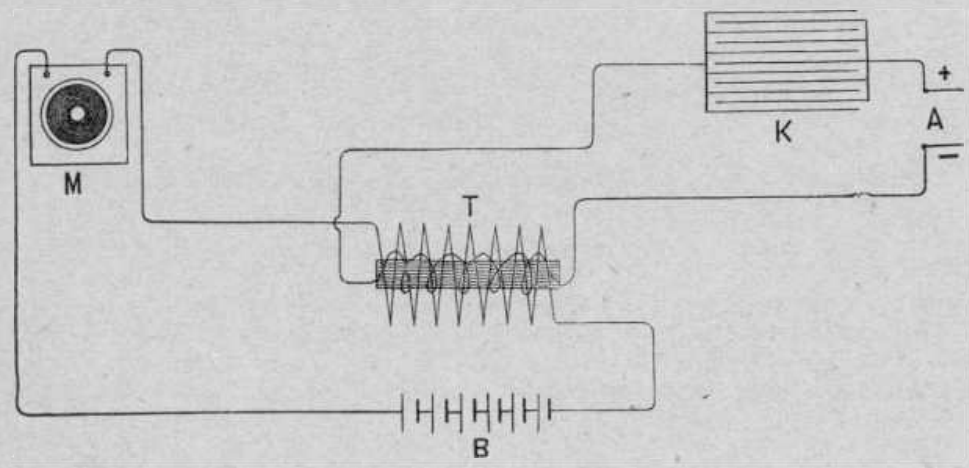

νῶς καὶ μεγαλοφώνως τὴν φωνὴν τοῦ λαλοῦντος ἐπὶ τοῦ μικροφώνου.

Ἡ θεωρία ὅθεν τοῦ λαλοῦντος πυκνωτοῦ κατὰ τὸν κ. Ἀργυρόπουλον εἶναι ἡ ἑξῆς: Οἱ δύο ὁπλισμοὶ τοῦ πυκνωτοῦ φορτιζόμενοι μὲν ὁ εἷς θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ὁ δὲ ἕτερος ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ διὰ τῆς σταθερᾶς πηγῆς Α, ἕλκονται ἀμοιβαίως συμπιέζοντες τὴν μεταξὺ αὐτῶν εὑρισκομένην ἀπομονωτικὴν οὐσίαν, τηροῦνται δὲ ἀκίνητοι ἐφ' ὅσον ἡ διαφορὰ τοῦ ἠλεκτροδυναμικοῦ μεταξὺ τῶν δύο ὁπλισμῶν παραμένει σταθερά. Τὰ μικροφωνικὰ ὅμως ῥεύματα, τὰ παραγόμενα διὰ τῆς φωνῆς τοῦ ἐνώπιον τοῦ μικροφώνου λαλοῦντος, ἀναπτύσσουν ἐπὶ τοῦ δευτερεύοντος ἀγωγοῦ τοῦ μεταλλακτῆρος Τ ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν μεγαλειτέραν ἢ μικροτέραν, ἡ ὁποία αὐξάνει μᾶλλον ἢ ἧττον τὸ ἠλεκτρικὸν φορτίον τοῦ πυκνωτοῦ. Αἱ μεταβολαὶ αὗται ἐπιφέρουν μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας ἕλξεις τῶν ὁπλισμῶν, οἵτινες οὕτω τίθενται εἰς κραδασμὸν καὶ ἀποδίδουν τὴν φωνὴν τοῦ λαλοῦντος.

— Εἰς τὸν κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου ἡ μὲν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῶν Γραμμάτων ἀπένειμε βραβεῖον 500 φρ. μετὰ τοῦ τίτλου lauréat de l' Institut, ὁ δὲ Σύλλογος πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν μετάλλιον τιμῆς, διὰ τὴν ἐσχάτως δημοσιευθεῖσαν πραγματείαν του «Περὶ τῶν *Χρονικῶν* τοῦ Μορέως». Τὸ βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας εἶναι ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Bordin, ἐδόθη δ' ἐφέτος εἰς τὸν Ἕλληνα ἐπιστήμονα, ὡς «συγγραφέα τοῦ καλλίστου ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1904 συγγραφέντων ἔργων ἐπὶ ὑποθέσεως ἀφορώσης εἰς τὴν Ἀνατολήν».

— Διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου ὁ κ. Ι. Μ. Δαμβέργης.

— Εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τῆς 1ης Μαΐου ἐδημοσιεύθη, ἐγκριθεὶς διὰ Β.Διατάγματος, ὁ Γενικὸς Ὀργανισμὸς τῆς ἐν Ἰθάκῃ Ἐμπορικῆς καὶ Ναυτικῆς Σχολῆς Ὄθωνος Σταθάτου. Σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶναι ὁ καταρτισμὸς νέων ἐπιθυμούντων νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὸ Ἐμπόριον ἢ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν. Τὴν Σχολὴν ἱδρύει ἰδίᾳ δαπάνῃ ὁ κ. Σταθᾶτος, ἐγκαθιστῶν αὐτὴν εἰς τὸ ἐπὶ τούτῳ οἰκοδομηθὲν κτίριον καὶ προικίζων διὰ παγίου κεφαλαίου ἀποφέροντος ἐτήσιον εἰσόδημα 30 χιλιάδων δραχμῶν. Ὥστε ἡ ὅλη δωρεὰ τοῦ κ. Σταθάτου ἐγγίζει εἰς ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν. Πρὸς ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ὁ ἱδρυτὴς μετεκάλεσεν ἄνδρα εἰδικὸν ἐξ Ἑλβετίας.

ΑΓΓΛΙΑ

Ὁ γενέθλιος οἶκος τοῦ «Ροβινσῶνος Κρούσου» δηλαδὴ ἡ οἰκία, ὅπου ἐγράφη τὸ πασίγνωστον ἔργον, πρόκειται νὰ κατεδαφισθῇ πρὸς ἐφαρμογὴν νέου σχεδίου τοῦ Tooting, προαστείου τοῦ Λονδίνου. Οἱ κάτοικοι τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης φαίνεται, ὅτι οὔτε γνωρίζουν πολὺ τὴν ἱστορικὴν οἰκίαν, οὔτε ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν τύχην της, ἀλλ' ἐκ τῶν Ἀμερικανῶν περιηγητῶν, ὅσοι διέρχονται διὰ τοῦ Λονδίνου, πολλοὶ εἶναι οἱ ἐπισκεπτόμενοι αὐτήν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐργαζομένων διὰ γραφομηχανῆς κατεῖχε μέχρις ἐσχάτων ὡς πρὸς τὴν ἀστραπιαίαν ταχύτητα μία νέα Ἀμερικανὶς εἰς τὸ Σικάγον ἡ Μὶς Φρίτζ, γράφουσα 77 λέξεις κατὰ λεπτὸν εἰς διάστημα ἡμισείας ὥρας. Ἀλλ' εἷς νέος ἀπὸ τὸ Neucastle-on-Tyne ἀνεδείχθη ταχυγραφώτερος φθάσας τὰς 84 λέξεις κατὰ λεπτόν, ἤτοι 2500 εἰς ἡμίσειαν ὥραν.

— Καμμία θρησκευτικὴ αἵρεσις δὲν προσείλκυσε κατὰ τοὺς νέους χρόνους τόσον μέγαν ἀριθμὸν ὀπαδῶν εἰς τόσον μικρὸν διάστημα, ὅσον ἡ ὀνομασθεῖσα Christian Science. Κατὰ τὸ 1875 μία γυνὴ ταπεινῆς καταγωγῆς καὶ χαρακτῆρος ἐξάλλου, ἡ Μαρία Βάκερ Γκλόβερ, κόρη πτωχοῦ γεωργοῦ εἰς τὸ New-Hampshire, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἦτο οὔτε πρότυπον συζύγου οὔτε πρότυπον μητρός, ἤρχισε νὰ κηρύττῃ

εἰς δωδεκάδα μαθητῶν της τὴν ἐπιστήμην τῆς «ψυχικῆς θεραπείας». Σήμερον ἡ γυνὴ αὐτή, γνωστὴ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ ὄνομα Eddy, εἶναι ἡ μεγάλη ἱέρεια θρησκευτικῆς αἱρέσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἑξακοσίους ναοὺς καὶ ἑκατομμύριον πιστῶν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1906 ἐνεκαινίσθη εἰς τὴν Βοστόνην ναός στοιχίσας δέκα ἑκατομμύρια δραχμῶν, συνέρρευσαν δὲ εἰς τὰ ἐγκαίνια ἐκ πάσης χώρας τριάκοντα χιλιάδες προσκυνητῶν, παρακινούμενοι ἰδίως ἐκ τοῦ πόθου νὰ ἴδουν τὴν μεγάλην προφήτιδα εἰς τὸ ἀμυθήτου πλούτου μέγαρόν της, ἀποτελούμενον ὅλον ἐκ μαρμάρου, ὄνυχος καὶ χρυσοῦ.

ΒΕΛΓΙΟΝ

Ἐκ τῆς δημοσιευθείσης ἐσχάτως ἐκθέσεως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ἀναφερομένης εἰς τὰ κατὰ τὴν τριετίαν 1901, 1902, 1903 γενόμενα ὡς πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν ἐρανιζόμεθα τὰ ἑξῆς:

Αἱ γενόμεναι κατὰ τὴν τριετίαν δαπάναι ἀνέρχονται εἰς 6.761.822 φράγκα (ἤτοι 3.254.000 κατὰ μέσον ὅρον ἐτησίως). Ἐκ τούτων 2.853.920 ἐδαπανήθησαν εἰ οἰκοδομήν, βελτίωσιν καὶ πλουτισμὸν πανεπιστημιακῶν ἱδρυμάτων· 4.806.467 εἰς μισθοὺς καὶ 322.000 εἰς ὑποτροφίας καὶ ἐκτάκτους χορηγίας.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γάνδης ἀποτελεῖται ἐξ 95 καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, τοῦ δὲ Πανεπιστημίου τῆς Λιέγης ἐξ 101.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λιέγης ἦτο ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον 1.671 (ἐκ τῶν ὁποίων 396 ξένοι). Τῆς δὲ Γάνδης 811 (101 ξένοι). Τὸ σύνολον τῶν φοιτητῶν ἦτο ἐτησίως κατὰ μέσον ὅρον 2.482, ἐκ τῶν ὁποίων 497 ξένοι. Μεταξὺ τῶν ξένων τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ Ρῶσοι (117) καὶ τὴν δευτέραν οἱ Ἰταλοί (76).

ΓΑΛΛΙΑ

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 74 ἐτῶν ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἀνδρέας Τεριὲ (Theuriet), ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος. Εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν δὲν εἶναι πολὺ γνωστὰ τὰ ποιήματά του «Ὁ Δρόμος τῶν Δασῶν», τὰ ὁποῖα διακρίνει ἀφέλεια καὶ χάρις εἰδυλλιακή. Γνωστότερος ἔχει γείνῃ διὰ τῶν μυθιστορημάτων του, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων». Ὁ Τεριέ, βαθὺς γνώστης καὶ λάτρης τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς, εἴτε ὡς συγγραφεὺς εἴτε ὡς ποιητής, ἐπιδίδει εἰς περιγραφὰς τοπίων καὶ σκηνῶν μακρὰν τοῦ θορύβου τῶν πόλεων, εἶναι δὲ πολὺ ὑποδεέστερος εἰς τὰ ἔργα του, ὅσα διαδραματίζονται ἐν μέσῳ τῆς πολυανθρώπου κοινωνίας. Τινὰ τῶν διηγημάτων του ἔχουν μεταφρασθῇ εἰς τὴν «Ἑστίαν» καὶ εἰς ἄλλα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Κατὰ τὰς γερμανικὰς ἐφημερίδας εἰς Σταφφελστάϊν ἀπέθανεν ἐσχάτως τὸ τέκνον ἑνὸς κατασκευαστοῦ μεταλλικῶν ὑδάτων. Ἡ μήτηρ ἀσπαζομένη κατ' ἐπανάληψιν τὸ νεκρὸν εἰς τὰ χείλη, ἠσθένησε μετά τινας ἡμέρας καὶ ἀπέθανε καὶ αὐτή, διότι ἐδηλητηριάσθη ἐκ τῆς πτωμαΐνης.

—Ἐπὶ τῆς ἑξῆς διαφορᾶς πρόκειται ν' ἀποφανθοῦν τὰ δικαστήρια τοῦ Μονάχου: Ἂν οἱ λίθοι οἱ ἐξαχθέντες δι' ἐγχειρήσεως ἐκ τῶν νεφρῶν ἀνήκουν εἰς τὸν ἰατρὸν ἢ εἰς τὸν ἄρρωστον. Ἀφορμὴ εἰς τὴν δίκην ἔδωκεν ἐσχάτως ἡ δι' ἐγχειρήσεως ἐξαγωγὴ δύο λίθων μεγέθους αὐγῶν περιστερᾶς, τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ὁ χειρουργός, διεκδικεῖ ὅμως καὶ ὁ τέως ἰδιοκτήτης των. Καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς προσφέρει καὶ 400 μάρκα πρὸς ἀποζημίωσιν, ἀλλ' ὁ πελάτης του ἀξιοῖ 1000, ἰσχυριζόμενος, ὅτι δύναται νὰ λάβῃ τὸ ποσὸν αὐτὸ διὰ τοὺς λίθους του παρά τινος συλλέκτου ἢ πανεπιστημιακοῦ μουσείου.

ΙΑΠΩΝΙΑ

Ὑπὸ τῆς Ἰαπωνικῆς Κυβερνήσεως ἀπεφασίσθη ἡ εἰσαγωγὴ τῆς χρήσεως τῶν λατινικῶν στοιχείων πρὸς γραφὴν τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς

τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς Αὐτοκρατορίας.

—Ὁ πρίγκηψ Κούνη, μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Ἰαπωνίας, ἀποστέλλεται εἰς Γερμανίαν, ἵνα ὑπηρετήσῃ εἰς ἓν τῶν ἐν Βερολίνῳ συνταγμάτων τῆς Αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ὁ Ἰάπων πρίγκηψ ἔχει ἡλικίαν 33 ἐτῶν, φέρει τὸν βαθμὸν ταγματάρχου καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Γιαλοῦ ὑπὸ τὸν Κουρόκην.

ΙΣΠΑΝΙΑ

Κατὰ τὴν γενομένην ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων 35 ἐπὶ ἑκατὸν γνωρίζουν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, 2.5% μόνον ἀνάγνωσιν — οἱ λοιποὶ εἶναι ἐντελῶς ἀναλφάβητοι. Μεταξὺ 100 κληρωτῶν οἱ 60 στεροῦνται καὶ τῆς στοιχειωδεστάτης παιδεύσεως.

ΙΤΑΛΙΑ

Ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἀπέρριψεν δριστικῶς τὰς γενομένας εἰς αὐτὴν προτάσεις ὑπὸ τοῦ ἀρχαιολόγου Βαλδστάϊν περὶ ἀνασκαφῆς τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου (Herculanum) ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ ἔργον. Οἱ Times παραπονούμενοι διὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην λέγουν, ὅτι κατ' οὐδὲν θὰ ἔβλαπτε τὴν ἰταλικὴν ἀξιοπρέπειαν ἡ συνεργασία καὶ ξένων εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τόσων ἀρχαιολογικῶν τόπων, οἱ ὁποῖοι μένουν οὕτως ἀνεξερεύνητοι πρὸς ζημίαν τῆς ἐπιστήμης.

ΝΟΡΒΗΓΙΑ

Ὁ διάσημος Νορβηγὸς συγγραφεὺς Βγέρνσον ἐξέδωκεν ἐσχάτως νέον ἔργον του, μυθιστόρημα ἐπιγραφόμενον «Μαρία», ὄνομα τῆς Νορβηγῆς νεάνιδος, ἡ ὁποία εἶναι καὶ τὸ πρωτεῦον πρόσωπον. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Βγέρνσον ἐπροκάλεσε θύελλαν ἀντεγκλήσεων μεταξὺ θαυμαστῶν καὶ ἐπικριτῶν. Ὅπως δήποτε θεωρεῖται ὡς ἐπαναστατικὸν κατὰ τῶν καλῶς ἢ κακῶς καθιερωθέντων ἤδη ἠθῶν, τῶν ἀποτελούντων τὸν ἐν χρήσει κώδικα τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀμερικανικά:

North American Review (Ν. Ὑόρκη, 5 Ἀπριλίου). — Θαυμάσιον ἄρθρον τοῦ ἄλλοτε προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν G. Cleveland περὶ *φιλοπατρίας*. Τὴν φιλοπατρίαν δὲν τὴν θέλει μόνον θυρυβωδῶς ἐκδηλουμένην εἰς ἐθνικὰς πανηγύρεις καὶ ἱστορικὰς ἐπετείους, ἀλλὰ ῥιζωμένην εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ψυχῆς τῶν πολιτῶν.

Review of Reviews (Ν. Ὑόρκη, Ἀπρίλιος). — Ὁ Dr Cronin συμπληροῖ τὰ πορίσματα τῆς *ἰατρικῆς ἐπιθεωρήσεως* τῶν σχολείων τῆς Ν. Ὑόρκης. Φρονεῖ ὅτι ὁ τρόπος καθ' ὃν διαιτῶνται καὶ διδάσκονται ὁμοιομόρφως παιδία πάσης κράσεως καὶ πάσης ἰδιοφυΐας συντελεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν πολλῶν ἐξ αὐτῶν.

The Classical Journal (Σικάγον, Ἀπρίλιος). — Τὸ πολυτελέστατον τῶν Πανεπιστημίων, τὸ μέγα καὶ μεγαλοπρεπὲς Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας, ἔχει μεταξὺ τῶν ἄλλων παραρτημάτων του καὶ θέατρον Ἑλληνικόν. Τὸ θέατρον τοῦτο δυνάμενον νὰ περιλάβῃ μέχρι δέκα χιλιάδων θεατῶν ἐκτίσθη ἐντὸς κοιλώματος φυσικοῦ, συμπληρωθέντος τεχνικῶς δι' ἐπισκαφῶν καὶ ἐπιχωματώσεων. Ἡ διακόσμησίς του δὲν συνεπληρώθη εἰσέτι καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλ' ἤρχισεν ἤδη ἡ ἐν αὐτῷ διδασκαλία Ἑλληνικῶν δραμάτων. Τὴν 18ην τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου ἐπρόκειτο νὰ παρασταθῇ ὑπὸ φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ πρωτότυπον κείμενον αἱ *Εὐμενίδες* τοῦ Αἰσχύλου. Θὰ παριστάνωνται δὲ

κατὰ ὡρισμένας ἐποχὰς διάφορα ἀρχαῖα δράματα.

Γαλλικά:

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου).—Ὁμιλῶν περὶ τοῦ Ρωσικοῦ ἱππικοῦ ὁ συνταγματάρχης V. F. Novitsky εἰς *τὰς περὶ τῶν μαχῶν τοῦ Μοῦκδεν ἐπιστολάς* του, ἐξηγεῖ διατί τοῦτο ἔμεινε σχεδὸν ἄπρακτον, ἀποδίδων τὴν αἰτίαν εἰς τὸ ἀκατάλληλον τοῦ τόπου· ἄλλως οἱ Ἰάπωνες μὴ ἔχοντες ἰσχυρὸν ἱππικὸν ἀπέφευγαν πᾶσαν πρὸς τὸ ρωσικὸν ἀντιμετώπισιν.

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Λίαν ἐνδιαφέρουσαι αἱ δημοσιευόμεναι *ἐπιστολαὶ* τοῦ H. Taine. Πρὸς τὴν μητέρα του ἐξηγεῖ κατὰ ποῖον τρόπον προτίθεται νὰ συγγράψῃ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. — Ζωηρὰ σκιαγραφία τοῦ *Γαβριὴλ Δανούντζιο* ὑπὸ S. Dornis.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Εἰς αὐτόπτης μάρτυς τῆς καταστροφῆς τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ Jena περιγράφει τὸ γιγάντειον σκάφος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ὀλέθρου. Ὡς πρὸς τοὺς ὑπευθύνους κρίνει ἄσκοπον τὴν ἀναζήτησιν αὐτῶν. Φρονεῖ ὅτι αἱ ἀπό τινος εἰσαχθεῖσαι εἰς χρῆσιν νέαι ἐκρηκτικαὶ ὕλαι παρέχουν τοιούτους κινδύνους, ὥστε τὴν τύχην τοῦ γαλλικοῦ θωρηκτοῦ εἶναι πλέον ἢ πιθανὸν ὅτι ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα πάσης ἐθνικότητος πολεμικὰ σκάφη.

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Μαΐου). —Ὁ Ch. Humbert ἐξακολουθεῖ τὴν περὶ τῆς *ψυχικῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ* μελέτην του, πραγματευόμενος ἰδίως τὰ περὶ ἀνωτάτης στρατιωτικῆς διοικήσεως ζητήματα. — Περὶ τοῦ *νομίμου τῶν συνδικάτων* ὁμιλῶν ὁ P. Robiquet ζητεῖ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ Κράτους καὶ τὴν λῆψιν δραστικῶν μέτρων κατὰ τῶν διαφόρων συλλόγων καὶ συνδέσμων, δι' ὧν παραλύεται ἡ ἐξουσία του καὶ ἀπειλεῖται ἑκάστοτε αὐτὴ ἡ δημοσία τάξις.

Revue du Mois (Παρίσιοι, 10 Ἀπριλίου).—Ἄρθρον τοῦ ἰατροῦ G. Dumas περὶ *λυκανθρώπων*. Ἐν ἀρχῇ ἀναφέρει τοὺς περὶ μεταμορφώσεων ἀνθρώπων εἰς λύκους καὶ ἄλλα ζῷα μύθους διαφόρων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ φθάνει εἰς τὰς δοξασίας τοῦ 16ου αἰῶνος, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λυκάνθρωπος δυνατὸν νὰ μετεμορφώθῃ ὑπό τινος μάγου πρὸς τιμωρίαν, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος μάγος, ὄργανον τοῦ Σατανᾶ πρὸς ἐκδίκησιν τῆς Χριστιανικῆς ἀνθρωπότητος. Κατόπιν προσθέτει σχετικὰ γεγονότα ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀπὸ ψυχιατρικῆς ἀπόψεως ἔρευναν τοῦ ζητήματος, ἤτοι κατὰ πόσον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκ παραφροσύνης ἀνθρωποφαγία.—Ἀξιανάγνωστοι αἱ γενικαὶ παρατηρήσεις περὶ *Στρατιωτικῆς Ὀργανώσεως*, δημοσιευόμεναι ἀνωνύμως ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐκθέσεως τοῦ βουλευτοῦ Messimy. Ἀναφέρονται εἰς ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς ἀπασχολοῦν καὶ τοὺς ἰδικούς μας πολιτικοὺς κύκλους.

Après l'Ecole (Παρίσιοι, 5 Ἀπριλίου). — Διάλεξις L. Houllevique περὶ *Ἠλεκτρικοῦ φωτὸς* μετὰ προβολῶν φωτεινῶν εἰκόνων. - (20 Ἀπριλίου) Ὁμοία διάλεξις περὶ τοῦ *Γαλιλαίου* ὑπὸ E. Weill. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶναι ἄξιον συστάσεως διὰ τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς συλλόγους, ὅπου δύναται ἰδίως νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς τοιαύτας διαλέξεις, αἱ ὁποῖαι συνοδεύονται ἀπὸ τὰς σχετικὰς εἰκόνας τυπωμένας ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου ἵνα τοποθετῶνται, καθὼς τὰ διαλογραφήματα, εἰς παντὸς εἴδους προβολέα. Αἱ τοιαῦται εἰκόνες ἔχουν τὸ προσὸν τῆς εὐθηνίας καὶ τοῦ ἑτοίμου ἑρμηνευτικοῦ κειμένου μεταφραζομένου καὶ καταλλήλως διασκευαζομένου.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Διάλεξις G. Trelat περὶ τῆς *δημοσίας ὑγείας καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Παρισίων*, ἐνδιαφέρουσα ὄχι μόνον τὴν γαλλικὴν μεγαλόπολιν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἄλλην πόλιν τεινουσαν πρὸς ἀνάπτυξιν, καθόσον τίθενται οἱ πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητοι ὑγιεινοὶ ὅροι. — Ἐξ

ἀφορμῆς ἑνὸς νέου βιβλίου ἀγγλικοῦ ὁ J. Demiker ὁμιλεῖ περὶ *ἐθίμων καὶ προλήψεων τῶν Μεσημβρινῶν Ἰνδιῶν*, ἀναλύων τὸ σύγγραμμα τοῦτο. (1 Μαΐου). — Νεκρολογία τοῦ χημικοῦ *Μοασσὰν* (Moissan) ὑπὸ A. Guntz. — *Ἐτησία Ἀγρονομικὴ ἐπισκόπησις* ὑπὸ D. Zolla ἐρευνῶντος τὰ διάφορα ἀγρονομικὰ ζητήματα ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως. Πλὴν τῆς ἄλλης ἐκλεκτῆς καὶ ἐνδιαφερούσης ὕλης, δημοσιεύει ἑκάστοτε τὰ περιεχόμενα πλείστων ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Mercure de France (Παρίσιοι, 1 Μαΐου). — Ἐξακολουθοῦν αἱ ἀπαντήσεις ἐπὶ τοῦ προταθέντος ζητήματος: «Ἂν παριστάμεθα μάρτυρες *διαλύσεως ἢ ἐξελίξεως τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας*». Μεταξὺ αὐτῶν αἱ τοῦ Vogüé, τοῦ Fogazzaro, τοῦ R. Bazin καὶ τοῦ ποιητοῦ Mistral. Ὡς γενικὸν συμπέρασμα ἐκ τούτων καὶ ἐκ προηγουμένων δύναταί τις νὰ συναγάγῃ, ὅ,τι ἄριστα διατυπώνει ἀπαντῶν ὁ Οὔγγρος ἐπιστήμων καὶ καθηγητὴς Béla Fôldes: ὅτι τὰ θρησκεύματα εἶναι πρόσκαιρα, ἀλλ' ἡ θρησκεία εἶναι αἰωνία.

Revue Internationale de l' Enseignement (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Λόγος τοῦ Ὑπουργοῦ Βριὰν εἰς τὸν νεκρὸν τοῦ *Βερτελό*. — Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ μάθημα *τῆς Πολιτικῆς Ἐθνογραφίας* ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἐν Παρισίοις Σχολῆς τῶν Πολιτικῶν ἐπιστημῶν H. Gaidoz.

Revue Universitaire (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Τὸν E. Renauld καθηγητὴν λυκείου ἐπασχολεῖ σπουδαιότατον παιδαγωγικὸν ζήτημα, τὸ περὶ *ποινῶν* εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν καὶ τοῦ μαθητοῦ ἢ ἐπιβλαβοῦς τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἐν χρήσει.

La Science au XXme Siècle (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Ὑπάρχουν *φάρμακα κατὰ τῆς κοπώσεως;* Ὁ ἰατρὸς F. Lagrange φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀνάπαυσις καὶ ἡ ἄνευ κόρου τροφὴ εἶναι τὰ ἄριστα καὶ ἀσφαλέστατα. — Βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ ἀποθανόντος Γάλλου χημικοῦ *Μοασσὰν* ὑπὸ A. Rigaud.

Revue Pédagogique (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου). — Ὁ L. Poincaré δημοσιεύει κεφάλαιον ἐκ προσεχῶς ἐκδοθησομένου ἔργου του περὶ ἠλεκτρισμοῦ. Τὸ κεφάλαιον ἐπιγράφεται *ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια καὶ αἱ βιομηχανικαὶ ἐφαρμογαὶ αὐτῆς*. Συνοψίζων ὅσα μέχρι τοῦδε κατώρθωσεν ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς βιομηχανίας, προεικάζει ῥιζικὴν μεταρρύθμισιν πάντων σχεδὸν τῶν σήμερον κρατούντων ὅρων εἰς προσεχὲς μέλλον. Ἐκ τῆς τοιαύτης δὲ βιομηχανικῆς μεταρρυθμίσεως ἀπεκδέχεται καὶ ἠθικὴν μεταρρύθμισιν, τείνουσαν εἰς ἐξευγένισιν τῶν σήμερον θεωρουμένων ταπεινῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἐξύψωσιν ἐν γένει τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. «Ὁ ἠλεκτρισμός, λέγει ἐν συμπεράσματι, θὰ γίνῃ οἰκονομικὸς καὶ ἠθικὸς ἐλευθερωτὴς τοῦ ἀνθρώπου».

L'Enfant (Παρίσιοι, 15 Ἀπριλίου) — Ὁ G. Weiss λαμβάνων ὡς ἀφετηρίαν ὅτι «ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερόντων ζητημάτων διὰ πᾶσαν χώραν εἶναι τὸ μέλλον τῆς φυλῆς, ἀπὸ διανοητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ σωματικῆς ἀπόψεως», ἐξετάζει τοὺς ὑγιεινοὺς ὅρους τῆς σημερινῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν *σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδίων*, κατόπιν τῶν παρατηρήσεων τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βοστόνης Bowditch ἐπὶ 24.500 μαθητῶν. Συμπεραίνει δὲ ὅτι μόνον ἀνάλογοι παρατηρήσεις κατὰ χώρας θὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀσφαλεῖς βάσεις ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων, δυναμένων πράγματι νὰ συντελέσουν «εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος τῆς φυλῆς, εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς δημοσίας ὑγείας καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν εὐημερίαν.

L'Oiseau Bleu (Παρίσιοι, 20 Ἀπριλίου). — Ἐλάβομεν τὸν 2ον ἀριθμὸν τοῦ νέου τούτου ἑβδομαδιαίου παιδικοῦ περιοδικοῦ. Μὲ τὰ ποικιλώτατα περιεχόμενα καὶ τὰς ζωηρὰ χρωματισμένας εἰκόνας του φαίνεται προωρισμένον νὰ παρέχῃ ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν εἰς τοὺς μικροὺς ἀναγνώστας του, μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ καταλεχθοῦν βεβαίως καὶ πολλοὶ γαλλομαθεῖς Ἑλληνόπαιδες. Ἡ συν-

δρομή του εἶναι 11 φρ. ἐκτὸς τῆς Γαλλίας.

Ἑλβετικά:

Bibliothèque Universelle (Λωζάνη, Μάϊος). —Ὁ H. de Varigny τελειώνει τὴν πραγματείαν του περὶ τῶν *τοπικῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων διδαγμάτων*. Ἀνάλογος ἐργασία γινομένη διὰ τὰ ὀνόματα ἑλληνικῶν τόπων, τῶν ὁποίων πλεῖστοι συνδέονται πρὸς μύθους, παραδόσεις, ἱστορικὰ συμβάντα κλπ. θὰ ἦτο λίαν ἐνδιαφέρουσα. —Ἡ ἀρχὴ μυθιστορήματος τοῦ J. Hudry-Menos ἐπιγραφομένου *Ἡ Μαύρη Μαγεία*, ἀναφερομένου εἰς ψυχικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἐπασχολοῦν σήμερον τὴν ἐπιστήμην χωρὶς νὰ παρέχουν καὶ ἐπαρκῆ στοιχεῖα πρὸς ἐξήγησιν.

Ἰταλικά:

Nuova Antologia. (Ρώμη, Μάρτιος). — Σελίδες ἡμερολογίου τῆς Grazia Pierantoni-Mancini ἀναγόμεναι εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Ἰταλικῆς Ἑνότητος. Πλήρεις λατρείας εἶναι οἱ περὶ τοῦ Γαριβάλδη λόγοι. «Θλίβομαι ὅτι εἶμαι γυνὴ ἀδύνατος καὶ δὲν δύναμαι νὰ πολεμήσω καὶ νὰ ἀποθάνω διὰ τὴν πατρίδα μου», γράφει εἰς στιγμὴν πατριωτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ.—Ὁ A. Franclin Martin συνοψίζων τὴν πιθανὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν *περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν*, συμπεραίνει, ὅτι ὠφελήθη ἀπὸ τὴν περίστασιν τῶν φιλικῶν της σχέσεων μεθ' ὅλων τῶν λοιπῶν Κρατῶν, ἵνα ὑποβάλῃ τὴν περὶ περιορισμοῦ πρότασιν. Ἐν τούτοις ὁ γράφων φρονεῖ ὅτι τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδεχθῇ τὴν ἀγγλικὴν γνώμην. (4 Ἀπριλίου). — *Ἡ ἀγραμματωσύνη* θεωρεῖται ὡς ἀληθὴς μάστιξ διὰ τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τοῦ M. Ferraris. Τὸ σχολεῖον, ὡς λειτουργεῖ, εἶναι ἀνεπαρκὲς ἵνα ἀντεπεξέλθῃ μόνον ἐναντίον ταύτης. Καταστρώνει δὲ ὁ γράφων ὁλόκληρον σχέδιον ἐνεργείας, ἀποτελεσματικωτέρας.

Rassegna Nazionale (Μάρτιος). —Ὁ G. Goria φρονεῖ, ὅτι εἶναι μακρὰν ἀκόμη ἡ ἡμέρα τῆς παραχωρήσεως *ψήφου εἰς τὰς γυναῖκας*, ἐν τούτοις κρίνει μετὰ συμπαθείας τὸν ἀγῶνά των.

Le Lettura (Μιλάνον, Μάϊος). — Χαριέστατον διήγημα τοῦ E. de Amicis: *Ἐκδίκησις συγγραφέως*.— Ἄρθρον περὶ τοῦ *Καλλιόστρου* ὑπὸ D. Carli. — Τὰ *θαυμάσια τοῦ ἠλεκτρισμοῦ* ὑπὸ F. S. di Brazzà. —Ἡ *Αἰθιοπικὴ ζωγραφικὴ* καὶ ἄλλα ποικίλα. Τὸ τεῦχος περιέχει ὡς συνήθως καὶ πλείστας εἰκόνας.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

La Composition Française. Les Genres. VII **Conseils généraux** Préparation à l'art d'écrire par *M. Roustan*. Paris (Delaplane) [Ἡ σειρὰ τῶν τόσον εὐχρήστων βιβλιαρίων καὶ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς συντάξεως καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκδόσεως, πλουτίζεται διὰ τοῦ ἀνὰ χεῖρας ἑβδόμου τοιούτου, ἀνακεφαλαιοῦντος ὅσα εἰς τὰ ἓξ προηγούμενα ἐλέχθησαν ἀναφορικῶς πρὸς τὰ διάφορα εἴδη συνθέσεων· τὴν περιγραφήν, τὴν ἀφήγησιν, τὸν διάλογον, τὴν ἐπιστολογραφίαν κλπ. Περιέχονται λοιπὸν εἰς τὰς 247 σελίδας τοῦ βιβλίου συνωψισμέναι αἱ συμβουλαί, ὅσαι χρησιμεύουν εἰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ συνθέσουν, νὰ γράψουν. Αὗται ἀπευθύνονται πρὸς Γάλλους, ἀλλ' ἔχουν τόσον γενικὸν χαρακτῆρα, ὥστε ἐπίσης ἐνδιαφέρουν καὶ ὠφελοῦν καὶ διὰ πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν. Διὰ δὲ τοὺς ξένους, τοὺς σπουδάζοντας τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀξιοσύστατον καὶ τὸ βιβλίον αὐτὸ καὶ τὰ προηγούμενά του. Δ.]

Les Argonautiques d'Apollonius le Rhodien, Traduites par la première fois en vers français (et vers pour vers) par le *Comte Ulysse de Séguier*. Majorque 1906.

Ἀγγέλου Κοσμῆ. ***Τοῦ Νησιοῦ μου*** 1907.

Α. Π. Ἀραβαντινοῦ, ἰατροῦ. ***Ἀσκληπιὸς καὶ Ἀσκληπιεῖα***, μετὰ Προλόγου τοῦ ἐν Βερολίνῳ καθηγητοῦ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς Julius Pagel. Λειψία 1907.

ΕΠΕΙΓΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΘΗΚΟΝ

Πολλάκις ἀκούομεν ὅτι ὁ δεῖνα ἄνθρωπος προέτρεξε τῆς ἐποχῆς του κατὰ ὁλόκληρον αἰῶνα. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ φοβοῦμαι ὅτι πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι προέτρεξε τῶν χρόνων αὐτοῦ κατὰ πολλοὺς αἰῶνας. Καὶ ὁ φόβος οὗτος καταλαμβάνει με, ὅταν παρατηρῶ ὅτι ἡ σοφὴ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου διάνοια οὐ μόνον προεῖδε καὶ πάσῃ δυνάμει ἐξῆρεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ δύναμιν καὶ καθ' ὅσον οἱ τότε καιροὶ ἐπέτρεπον, ἐζήτησε λόγῳ καὶ ἔργῳ νὰ θεραπεύσῃ ἐθνικὰς μεγάλας ἀνάγκας, ὧν ἡμεῖς σήμερον μετὰ ἕνα αἰῶνα οὔτε αἴσθησιν, ὡς φαίνεται, ἔχομεν, οὔτε φιλοτιμούμεθα νὰ θεραπεύσωμεν.

Οὕτω λ.χ. οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναγνώσῃ ἄνευ θαυμασμοῦ ὅσα ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Πλουτάρχου Τόμ. Δ' σελ. ιβ' ἐδίδαξεν εἰπών· «*Τὸ πρῶτον βιβλίον ἑκάστου ἔθνους εἶναι τῆς γλώσσης του τὸ Λεξικόν, ἤγουν ἡ συνάθροισις καὶ ἔρευνα τῶν συμβόλων μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζει τὰς ἰδέας του.... Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὴν ἱστορίαν, θέλομεν εὑρεῖν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων ἄρχισεν ἡ παιδεία καὶ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Ἰταλοί, Ἱσπανοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἄγγλοι, πολὺν καιρὸν πρὶν αἱ ἐπιστῆμαι ἀναβῶσιν εἰς τὸν ὁποῖον σήμερον τὰς βλέπομεν βαθμόν, ἄρχισαν νὰ συναθροίζωσι τὴν ὕλην τῆς γλώσσης καὶ κατέβαλαν τὰ πρῶτα θεμέλια τῶν Λεξικῶν. Καὶ ὄχι μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλ' εἰς πολλὰ ἔθνη καὶ πρὶν ἀκόμη γράψωσι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δοξάσαντας τὸ γένος κλασσικούς, ἐφάνησαν οἱ ἐρευνηταὶ τῆς γλώσσης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα ἄρχισαν οἱ Γάλλοι τὰς περὶ τῆς γλώσσης των ἐρεύνας· καὶ εἰς τὴν δεκάτην ἑβδόμην ἐπεχείρησεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία νὰ συναθροίζῃ τὴν ὕλην τοῦ Λεξικοῦ της.... Ὁ Μενάγιος ἐξέδωκε τὸ Ἐτυμολογικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης κατὰ τὸ 1650 ἔτος, καὶ ὁ αὐτὸς πάλιν τὸ Ἐτυμολογικὸν τῆς Ἰταλικῆς κατὰ τὸ 1685....*»

Καὶ «*Διὰ νὰ συναχθῇ τοιαύτη ὕλη, ἀνάγκη εἶναι νὰ περιέλθωσι τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιατικὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους αὐτῆς δύο νέοι λόγιοι, εἷς τοῦ ἄλλου χωριστά, ἔχοντες δύο Λεξικὰ τῆς κοινῆς γλώσσης μὲ προσκολλημένον φύλλον ἓν ἄγραφον εἰς ἕκαστον φύλλον τυπογραφημένον, καὶ νὰ συνάξωσι μὲ τὴν ἐσχάτην ἀκρίβειαν ὄχι μόνον τὰς λέξεις ὅσαι λείπουσιν ἀπὸ τὰ κοινὰ Λεξικά, ἀλλὰ καὶ τὰς φράσεις....*»

Καὶ «*Πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν τί ἐσήμαινε πᾶσα μία λέξις εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τί ἐκατάντησε νὰ σημαίνῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τίς εἶναι ἡ κυρία της σημασία, παραβαλλομένης μὲ τὰς ἀναλόγους τῶν φωτισμένων ἐθνῶν λέξεις. Τὴν τοιαύτην ἔρευναν ὀνομάζει ὁ Ἐπίκτητος* **παρακολούθησιν τῶν ὀνομάτων** *καὶ τὴν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἁπλῆν αὐτῶν χρῆσιν....*»

Καὶ «*Μεγάλην ὠφέλειαν θέλει προξενήσειν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὸ Γένος ὅστις περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα ὅλην διὰ μόνην τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων· εἰς αὐτὸν πρέπει ὄχι τὸ* ***Λεξιθήρας*** *ἀλλὰ τὸ* ***Γνωσιθήρας*** *ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει ὅθεν πρέπει νὰ ἀρχίζῃ ὁ ἀπαίδευτος,* ***ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις***».

Ταῦτα ἔγραφε καὶ συνεβούλευεν ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅτε οὔτε Ἑλληνικὸν Βασίλειον οὔτε Ὑπουργεῖον Παιδείας οὔτε Πανεπιστήμιον ὑπῆρχεν οὔτε πολλοὶ πλούσιοι Ἕλληνες ἔζων· καὶ ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα καὶ συνήγαγεν ὁ γνησίως σοφὸς καὶ φιλόπατρις ἀνὴρ ὕλην πολλὴν καὶ συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὰ περιώνυμα ***Ἄτακτα*** αὐτοῦ, τὴν πλουσιωτέραν τῶν μέχρι τοῦδε καὶ τὴν μόνην ἀληθῶς ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένην Συλλογὴν λέξεων τῆς νέας Ἑλληνικῆς.

Εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν παράδοξον παραμέλησιν ταύτην συνετέλεσαν πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι· πρῶτον ὅτι διὰ λόγους ἱστορικοὺς ἰσχυροτάτους ὁ νέος γραπτὸς ἡμῶν λόγος οὔτε τὸ κατ' ἀρχὰς ἐστηρίχθη ἐπὶ μόνης τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἐπὶ τῆς λαλουμένης Ἑλληνικῆς, οὔτε μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ νέου ἡμῶν Βασιλείου ἐπλουτίσθη ἐξ αὐτῆς τοσοῦτον ὅσον ἐκ τῆς γραπτῆς παραδόσεως. Δὲν ἐφαίνετο ἄρα ὅτι εἶχεν ἄμεσόν τινα πρακτικὴν ὠφέλειαν ἡ περὶ τὴν νέαν λαλουμένην γλῶσσαν ἀσχολία. Δεύτερον ὅτι σχεδὸν διαρκῶς ἐταλαιπωρούμεθα μὲ τὸ συνήθως

λεγόμενον *γλωσσικὸν ζήτημα*. Ἐν Γερμανίᾳ διατείνονται πολλοὶ ὅτι ἡ τάσις πρὸς καθαρισμὸν τῆς Γερμανικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ξένων λέξεων ἐγένετο αἰτία νὰ σπαταληθῶσι παρ' αὐτοῖς μεγάλαι πνευματικαὶ καὶ ὑλικαὶ δυνάμεις, πολύτιμος ἐργασία καὶ πολυτιμότερος χρόνος, πράγματα ἄτινα ἠδύναντο καὶ ὤφειλον νὰ χρησιμοποιηθῶσι καταλληλότερον ὑπὲρ τῶν γραμμάτων. Ἂν δὲ ἀληθεύῃ τοῦτο περὶ τῶν πολυαρίθμων Γερμανῶν, τί πρέπει νὰ λεχθῇ περὶ τῶν ὀλίγων σχετικῶς Ἑλλήνων;

Καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀπώλεια τοῦ χρόνου· ἕνεκα τοῦ περιφήμου τούτου ζητήματος ἀνεπτύχθησαν ἀτυχῶς ἄλλα τε πάθη καὶ τὸ παραδοξότερον ἀντιπάθειά τις κατὰ τῆς λαλουμένης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ γραφομένων, ἐπὶ πολὺ καὶ ὑπὸ πολλῶν θεωρουμένων ἀντιζήλων καὶ ἐπιβούλων τῆς γραφομένης καὶ τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Συνωμίλουν ἄλλοτε μετὰ φίλου καθηγητοῦ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Λασκαράτου· ὅτε δὲ ἐγὼ ἐξῆρον τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ἔκτακτον χάριν τῶν ἔργων ἐκείνου, στραφεὶς εἶπεν· «Ἄφετε αὐτὰ εἰς τοὺς χυδαϊστὰς (δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναφανῇ ἡ ἐπωνυμία *μαλλιαροί*)· ἡ περὶ ταῦτα ἀσχολία εἶναι ἀλλοτρία ἡμῶν· θὰ βλάψῃ δὲ ἀναμφιβόλως τὰς περὶ τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν σπουδάς». Καὶ ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπεβλεπόμην, ἅτε μᾶλλον περὶ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀσχολούμενος. «Τί τὰ θέλετε αὐτά;» ἤκουον πολλάκις.

Τρίτον ὅτι δὲν ἐνοήσαμεν προσηκόντως τὰς μεγάλας ὑποχρεώσεις, ὅσας ὡς κληρονόμοι τοῦ ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἔχομεν ἀπέναντι τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἐξηγοῦμαι. Ἀφοῦ διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ 1880 κἑξ. ἐρευνῶν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ νεωτέρα ἡμῶν λαλουμένη γλῶσσα δὲν εἶναι συνέχεια τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, *Αἰολοδωρικὴ*, ἀλλὰ τῆς συνήθως λεγομένης *Κοινῆς*, συνήχθη ἀναγκαίως τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ *Κοινὴ* ἐκείνη δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι κοινὴ γραφομένη, ἀλλὰ κοινὴ λαλουμένη γλῶσσα· διότι ἡ νῦν λαλουμένη μόνον ἐξ ἄλλης λαλουμένης δύναται νὰ κατάγηται. Ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἀπεδείχθη καὶ ὅτι ἡ Κοινὴ αὕτη εὑρίσκεται ὁμοία καθόλου καὶ παρὰ Πολυβίῳ καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἐν τοῖς Παπύροις καὶ τέλος ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, τότε ἐγένετο δῆλον πᾶσιν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἱερῶν βιβλίων

δὲν εἶναί τις ἰδιαιτέρα, θεόπνευστος, κεχωρισμένη ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς, καὶ ὅτι εἰς πλήρη καὶ ἀληθῆ κατανόησιν τῆς γλώσσης αὐτῶν ἀνάγκη νὰ συνεξετάζωνται οὐ μόνον ἐν συναφείᾳ μετὰ τῶν ἄλλων συγχρόνων γλωσσικῶν μνημείων, ἀλλὰ καί, ὡς κρίκος μακρᾶς ἁλύσεως, ἐν συναφείᾳ μετὰ τῶν προηγουμένων καὶ ἑπομένων μνημείων καὶ φάσεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀφοῦ δὲ ἅμα ἀπεδείχθη ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης τὴν ἀρχὴν αὐτῶν φαίνονται λαβόντα κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ πρώτους Βυζαντιακοὺς χρόνους, ὥστε καὶ κατὰ ταῦτα ἡ νεωτέρα ἡμῶν γλῶσσα συνάπτεται στενῶς πρὸς τὴν Κοινὴν καὶ δὴ καὶ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῆς Βίβλου, τότε πάντες οἱ γνήσιοι Θεολόγοι, ὅσοι κύριον μέλημα αὐτῶν ἔχουσι τὴν κατανόησιν τῆς Γραφῆς, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκτείνωσι τὰς περὶ τὴν γλῶσσαν αὐτῆς μελέτας των πρός τε τὰ σύγχρονα καὶ τἀρχαιότερα γλωσσικὰ μνημεῖα καὶ οὐχ ἥκιστα πρὸς τὴν μέσην καὶ νέαν Ἑλληνικήν. Ἐνταῦθα δὲ δικαιοῦνται μὲν οὗτοι ν' ἀξιῶσι παρ' ἡμῶν, κληρονόμων τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς γλώσσης ἐκείνων, γενναίαν ἐπικουρίαν πρὸς ἑρμηνείαν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ὀφείλομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἀπέναντι τοσούτων ἄλλων διδαγμάτων ὅσα παρὰ τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ Ἀμερικῆς λαμβάνομεν καθ' ἑκάστην, νὰ σπεύσωμεν νὰ συναγάγωμεν καὶ μελετήσωμεν τὴν μεσαιωνικὴν καὶ νέαν ἡμῶν γλῶσσαν καὶ οὕτω παράσχωμεν αὐτοῖς μικρὸν ἀντίδωρον μεγάλων εὐεργεσιῶν.

Τέταρτον ὅτι δὲν ἐνοήσαμεν, ὅπερ ὁ ἀοίδιμος Κοραῆς πολλάκις ἐπανέλαβεν, ὅτι *ἡ διδασκαλία καὶ γνῶσις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς μόνον διὰ τῆς παραβολῆς καὶ συγκρίσεως αὐτῆς πρὸς τὴν νέαν δύναται ὄντως νὰ ἐπιτυγχάνηται*, καθὼς καὶ ὅτι εἰς καταρτισμὸν γνησίας διδακτικῆς μεθόδου καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας μέγιστον συμβάλλεται ἡ νεωτέρα, ἡ ὑφ' ἡμῶν λαλουμένη καὶ αἰσθητὴ ἡμῖν γλῶσσα.

Καὶ τέλος δὲν ἐνοήσαμεν πόσον θὰ συνεβάλλετο ἡ ἐξέτασις καὶ γνῶσις αὐτῆς εἰς ἀκριβεστέραν μελέτην καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν (ἰδὲ τὸ *Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου* ὑπὸ Σίμου Μενάρδου, ἐν Ἀθηνᾶς Τόμῳ ΙΗ' καὶ τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντα περὶ τοῦ *Μορέως, Μεσαρεᾶς, Μυζηθρᾶ* κλπ).

Δυστυχῶς οὐδὲν τούτων ἠθελήσαμεν νὰ νοήσωμεν προσηκόντως· οὕτω δὲ συμβαίνει τὸ παράδοξον, νὰ φαινώμεθα μόνοι ἡμεῖς ἐκ πάντων τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης ἀμελοῦντες τὰ τῆς συναγωγῆς καὶ ἐκδόσεως ἐπιστημονικοῦ Λεξικοῦ καὶ γραμματικῆς τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης!

Καὶ ὅμως μετὰ 14 ἔτη θὰ ἑορτάσωμεν τὴν ἑκατονταετηρίδα τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν ἐκ τῆς δουλείας· εἶμαι δὲ πεπεισμένος ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐξευρεθῇ ἄλλο μεγαλοφωνότερον καὶ περιφανέστερον τεκμήριον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας ἢ τὸ *Λεξικὸν τῆς καθόλου Ἑλληνικῆς γλώσσης* ἀπὸ τοῦ θείου Ὁμήρου μέχρι Γεωργίου τοῦ Α′ καὶ ἀπὸ Καυκάσου μέχρις Ἰταλίας. Ὅρια χρονικὰ ἢ τοπικὰ δὲν ἀνέχεται ἡ βαθεῖα καὶ ἰσχυρὰ συνείδησις τῆς ἑνότητος ἡμῶν πρός τε τὰς παρελθούσας Ἑλληνικὰς γενεὰς καὶ πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ζῶντας ἀδελφοὺς ἡμῶν. Δυνάμεις δὲ καὶ ὑλικὰς καὶ πνευματικὰς πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ μεγάλου τούτου ἐθνικοῦ καθήκοντος κέκτηται ἐπαρκεῖς τὸ ἔθνος ἡμῶν, τό τε ἐπίσημον Κράτος καὶ οὐκ ὀλίγοι τῶν ἰδιωτῶν. Ἡ δυσκολία, ἡ μόνη τοῦ ἔργου δυσκολία ἔγκειται ἐν τούτῳ, πῶς νὰ συναφθῶσι καὶ νὰ συνεργασθῶσιν αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις αὗται. Νομίζω ὅτι, ἂν εὑρίσκετο Ἕλλην φιλοτιμούμενος νὰ ἱδρύσῃ ἑαυτῷ μνημεῖον ἀθάνατον (θὰ ἔμενεν ἐφ' ὅσον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα) καὶ ἀληθῶς περιφανὲς (θὰ ἐξηπλοῦτο ἀνὰ τὰς πέντε ἠπείρους), δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἄλλου οὕτως ἐθνικοῦ ἔργου ὅσον θὰ ἦτο ὁ καταρτισμὸς τοῦ εἰρημένου Λεξικοῦ τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς γλώσσης.

Ἀθήνησι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ [1]

ΙΕ΄

Κωνσταντινούπολις!

Ἁγία Σοφία!

Τὰ ὄνειρα παντὸς Ἕλληνος καὶ ἐμοῦ ἰδιαζόντως. Τόπος, ὅπου πρῶτον εἶδον τὸ φῶς καὶ χώρα ὅπου ἔμελλον ν' ἀρχίσω τὴν περὶ ζωῆς πάλην δεκαπενταετὴς μόλις.

Ἠρώτων ὅλους τοὺς δυναμένους νὰ μοὶ ἀποκριθῶσι καὶ μοὶ εἴπωσι ποῦ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία, ποῦ κεῖνται τὰ Τατάουλα, ποῦ τὸ Σταυροδρόμι, ποῦ τὸ Φανάρι, ποῦ ὁ Βόσπορος, νομίζων πάντοτε ὅτι εὑρίσκομαι εἰς Σῦρον καὶ ἐρωτῶ ποῦ κεῖνται τὰ «Βαπόρια».

Κατέπιον μίαν ἀπάντησιν ἑνὸς ἐρωτωμένου ὄχι πολὺ τρυφεράν... καὶ *ἐσυμμαζεύθηκα.*

Εὐτυχῶς δι' ὅλους ἡμᾶς ἐπεφάνη ὁ ἀδελφός μου ἐπιβαίνων ἀκατίου πρὸς παραλαβήν μου ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου καὶ μακρόθεν διὰ σημείων μὲ ἠσπάζετο καὶ τέλος ἐπλησίασε καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου μ' ἐνηγκαλίσθη συγκινητικώτατα, ὅπως ἔπραξα καὶ ἐγώ, καὶ ἐσπεύσαμεν ἔπειτα ν' ἀποβιβασθῶμεν εἰς Γαλατᾶν, μεταβάντες εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἀπαλύρα.

Ἀσχημότερον ἄνθρωπον ἐπὶ ζωῆς μου δὲν εἶδον, ἦτο συνάμα καὶ λίαν ἰδιότροπος καὶ εἰς ἄκρον φιλάργυρος, ἀλλ' ἀγαθώτατος ἐν γένει καὶ ἔχων τὸ αἴσθημα τῆς συγγενείας καὶ τῆς φιλίας λίαν ἀνεπτυγμένον.

Οἱ πολλοὶ καὶ τότε καὶ μετέπειτα ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲν ἦσαν συμπαθεῖς πρὸς αὐτόν· ἐγὼ τὸν συνεπάθησα διαρκῶς. Ἴσως ἐξ αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν συγγενικήν του

---

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 280.

κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σταδίου μου πρὸς ἐμὲ δειχθεῖσαν μέριμναν καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν μου, καίτοι ὑπάλληλον αὐτοῦ, συγγενικὴν συμπεριφοράν του.

Ὑπέφερεν ὁ δυστυχὴς κατόπιν θλίψεις καὶ ταπεινώσεις ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν συγγενῶν του ἀφρόνως ἐμπορευθέντων, περισυνάξας δὲ μετέπειτα λείψανά τινα σπουδαίας περιουσίας, ἣν κατεῖχε πρίν, μόλις ἀπέζη ἐκ τοῦ προϊόντος αὐτῆς. Ἐπέπρωτο δὲ νὰ δολοφονηθῇ ὑπὸ κακούργου χειρὸς ἐν τῷ γραφείῳ του Κυριακήν τινα, καθ' ἣν ἐν αὐτῷ εἰργάζετο μόνος. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ κακοῦργος ἐκένωσε μετὰ τὸν φόνον τὸ ταμεῖον καὶ ἀπῆλθεν οὐδέποτε ἀνακαλυφθείς.

Αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὃν ἐγνώρισα ἐν Κων/πόλει. Μετ' ὀλίγων λεπτῶν ἀνάπαυσιν ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Ἀπαλύρα ὁ ἀδελφός μου μοὶ εἶπεν ὅτι δέον ἀμέσως νὰ μεταβῶμεν παρὰ τῷ Νικολάῳ Δαμιανῷ, τῷ καὶ μέλλοντι προϊσταμένῳ μου, τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ κύριον γραφεῖον κεῖται εἰς τὸ Σταμπούλ. (Λέγω κύριον διότι εἶχε καὶ ἐν Γαλατᾷ Ὑποκατάστημα εἰς τὸ Κουρσοὺμ Χάν).

Ἐγὼ δὲ φυσικῶς τότε δὲν ἐγνώριζα ὅτι ἦτο αὐτόχρημα ἐκδρομὴ ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ Περσεμπὲ Παζὰρ τοῦ Γαλατᾶ εἰς τὸ Βαλιδὲ Χὰν τῆς Σταμπούλ καὶ οὕτως, ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Καράκιοϊ καὶ εἶδον ὅτι ἐπεβαίνομεν ἀκατίου εἶπον εἰς τὸν ἀδελφόν μου: — Μὰ ἄφες τὰς ἐκδρομὰς σήμερον, ἀνυπομονῶ νὰ ἴδω ἀμέσως τὸν Δαμιανόν.

Ἐμειδίασεν ὁ ἀγγελικὴν ἔχων τὴν ψυχὴν ἐκεῖνος ἀδελφός μου καὶ μοὶ εἶπε: — Ἐδῶ, Ἀνδρίκο μου, χρειάζεται ὑπομονή, ποδάρια καὶ ὀλίγαι φωναί· δὲν εἶσαι πλέον εἰς τὸ σπίτι μας, ἠθέλησες νὰ γείνῃς ὑπάλληλος, πρέπει νὰ τὸ καλοκαταλάβῃς καὶ νὰ ἀκούῃς ἀγογγύστως, ὄχι μόνον ἐκεῖνα, ὅπου δὲν ἠξεύρεις, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἴσως ἠξεύρεις κάλλιον τοῦ ἀνωτέρου σου. Πῶς ἠδυνήθης νὰ ὑποθέσῃς, ὅτι ἀντὶ μεταβάσεως παρὰ τῷ Δαμιανῷ σὲ ὁδηγῶ εἰς διασκεδαστικὴν ἐκδρομήν; Ἀκολούθει, ἄκουε, βλέπε καὶ σιώπα.

Ἀπεβιβάσθημεν εἰς τὴν ἀντικρὺ ἀποβάθραν τοῦ Σταμπούλ (τότε ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἡ πρώτη ξυλίνη γέφυρα ἡ ζεύξασα τὸν Γαλατᾶν μὲ τὸ Σταμπούλ) καὶ ἠρχίσαμεν περιπατοῦντες.

Ὁ δρόμος μοὶ ἐφάνη ἀτελεύτητος καὶ αἱ σουβλεραὶ πέτραι τῶν καλδιριμίων ἐπλήγωνον τὰς πτέρνας μου· ἐν συντόμῳ ἤρχισα νὰ ἀπογοητεύωμαι καὶ κἄπως ν' ἀναπολῶ τοὺς λόγους τῆς μητρός μου.

Ἐφθάσαμεν τέλος εἰς Βαλιδὲ Χάν, ἀπέναντι τῆς θύρας τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε δρομίσκος, ἐν ᾧ ἦτο τὸ Τιτζαρὲτ Χὰν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ κατάστημα τοῦ Νικολάου Δαμιανοῦ καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσαγόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου.

Ὁ πρῶτος αὐτοῦ λόγος ἦτο: — Μὰ εἶναι παιδὶ ἀκόμη, πολὺ ἐβιάσθησαν οἱ εὐλογημένοι γονεῖς του νὰ τὸ ξενιτεύσουν. — Δὲν ἐβιάσθησαν ἐκεῖνοι, ἀπεκρίθη ὁ ἀδελφός μου, ἀλλ' αὐτός, δεικνύων ἐμέ, ὅστις τοὺς ἔφαγε νὰ φύγῃ. — Ὑπομονή, ἀπεκρίθη ὁ Δαμιανός, ἀφ' οὗ ὁ ἴδιος βιάζεται, εἶναι καλὸν σημεῖον καὶ ὅπως δήποτε ἂς δοκιμάσωμεν. Ἂν εἶναι ἀνάγκη, ἐπιστρέφει ἐπί τινα καιρὸν εἰς Σῦρον καὶ μεγαλώνει.

Ρῖγος μὲ κατέλαβεν ἀκούσαντα τοὺς τελευταίους ἐκείνους λόγους καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶπον εἰμὴ ὅτι θέλω προσπαθήσει ν' ἀντικαταστήσω διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ζήλου πρὸς τὴν ἐργασίαν τὴν ἔλλειψιν τῆς ὡριμότητος τῆς ἡλικίας, ἀμέσως δὲ ὁ Δαμιανὸς ἔθηκεν ὑπὸ δοκιμασίαν τὰς γνώσεις μου τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς καὶ τὰς ἐμπορικάς. Εὐτυχῶς ὅμως μοὶ συνέβη καὶ μὲ αὐτὸν ὅ,τι καὶ μὲ τοὺς τοῦ Ἰταλικοῦ θιάσου ἐν τῷ ἀτμοπλοίῳ· διότι ἦτο κατὰ πολὺ ὑποδεέστερός μου καὶ εἰς τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γραμματολογίαν καὶ εἰς τὰς ξένας γλώσσας ἐπίσης, διότι μόνον τὴν Ἰταλικὴν ἐγνώριζε καὶ τὴν Γαλλικὴν ἔγραφεν ὀλιγώτερον ἐμοῦ, τῆς δὲ Ἀγγλικῆς οὔτε λέξιν ἐγνώριζεν, ἐγὼ δὲ μετὰ τῆς αὐθαδείας τοῦ Ἕλληνος *συνταγματικοῦ πολίτου* ἐπεδείκνυον τὰς γνώσεις μου.

Εἶτα μὲ ἐξήτασε καταστιχογραφίαν, ἣν ἐγνώριζε καλῶς, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ Ζυγομαλᾶ ἀπεκόμισα γνώσεις ἀρκούσας διὰ νὰ ἀποκρίνωμαι εἰς τὰς ἐρωτήσεις του. Ἀφῆκεν ὡς τελευταίαν βάσανον τῶν γνώσεών μου τὴν ἀριθμητικὴν καὶ μοὶ ὑπέβαλε τὸ ζήτημα: «Φράγκα 40.000 πρὸς 172 $^1/_2$ παράδες πόσα γρόσια φέρουν», προσθέτων μοι «ξεύρεις ὅτι τὸ γρόσι ἔχει 40 παράδες». Ἔλυσα εὐχερέστατα ἐννοεῖται τὸ ἀριθμητικὸν αὐτὸ ζήτημα καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ἡ

δοκιμασία, ἐκάλεσε δὲ ἀμέσως τὸν Κωνσταντῖνον Ρουκάνην τότε παρ' αὐτῷ *πρῶτον γραμματικὸν καταστιχάρην* καὶ μὲ ἐσύστησεν ὡς μαθητευόμενον ἢ μᾶλλον ὡς τρίτον γραμματικόν, διότι μετὰ τὸν Ρουκάνην ὑπηρέτει ἄλλος τις ὀνομαζόμενος Μανουὴλ Πιτούς.

Συνιστῶν με εἰς τὸν Ρουκάνην παρεκάλεσε συγχρόνως αὐτὸν νὰ μὲ ξενίσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του μέχρι τῆς Δευτέρας, ἐπειδὴ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ἦτο Παρασκευὴ καὶ ἐσκόπει τῇ ἐπιούσῃ, διαμένων εἰς τὴν ἐξοχὴν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, νὰ ἐξέλθῃ εἰς κυνήγιον καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν θὰ ἤρχετο εἰς τὸ γραφεῖον, ὁ δὲ ἀδελφός μου, ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας του, δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ ὁδηγήσῃ παρὰ τῷ Ἀπαλύρᾳ, ὅπου κατῴκει.

Ὁ Δαμιανὸς κατόπιν μὲ ὡδήγησεν εἰς τὸ τμῆμά του, τὸ τοῦ κυρίως Γραφείου, ὅπου καὶ ἀμέσως μὲ διέταξε νὰ ἀντιγράψω εἰς τὸ οἰκεῖον βιβλίον «Ἀντίγραφον Ἐπιστολῶν» (τότε ἀκόμη δὲν εἶχεν εἰσαχθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ χρῆσις τῆς πιεστικῆς μεθόδου «presse») μακροσκελῆ ἐπιστολήν, περιέχουσαν ἐμπορικὴν ὕλην, ἧς ἤμην ἀπολύτως ἀδαής, καὶ κατὰ συνέπειαν μηχανικῶς ἀντιγράφων εἰς πολλὰ περιέπιπτον σφάλματα καὶ ἀπορίας. Ὁπωσδήποτε ἀντέγραψα καὶ ἐπειδὴ ἦτο μεσημβρία, οἱ δὲ κνισμοὶ τοῦ παιδικοῦ στομάχου μου ἦσαν λίαν αἰσθητοί, ἠρώτησα τὸν δεύτερον συνάδελφόν μου ποῦ καὶ πότε προγευματίζουσιν, οὗτος δὲ μὲ ὡδήγησεν εἰς τὸ κάτωθι τοῦ γραφείου κείμενον μικροσκοπικὸν παντοπωλεῖον Ἀρμενίου *καταστηματάρχου!!* καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου παρ' αὐτῷ ἄρτον ἀξιόλογον, τυρὸν δύο τριῶν εἰδῶν, χαβιάρι, ἐλαίας καὶ μηδὲν πλέον.

Ὁμολογῶ ὅτι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὑπῆρξε πλήρης ἡ ἀπογοήτευσίς μου ἐνθυμουμένου τὸν πατρικὸν οἶκον καὶ τὰ προγεύματά του, τὰ ὁποῖα συνεχέστατα διὰ τὸ «*παιδί*» ἰδίως περιεῖχον ἔδεσμά τι εὔγευστον καὶ εὔπεπτον καὶ τὴν *γρίναν* μου ὁπόταν τὸ menu δὲν ἦτο τῆς ὀρέξεώς μου, ἀπαρεσκομένου τότε εἰς πολλὰ τῶν οἰκογενειακῶν ἐδεσμάτων, οἷον λαχανικῶν καὶ πρὸ πάντων κολοκυνθίων, κρομμύων κ.λ.π.

— Δὲν ὑπάρχει ἐδῶ ξενοδοχεῖον ἢ μᾶλλον ἑστιατόριον, ὅπως προγευθῇ τις ἐκεῖ; ἠρώτησα τὸν συνάδελφόν μου.

Ἐμειδίασεν οὗτος καὶ μετά τινος εἰρωνείας μοὶ ἀπεκρίθη: — Ἐδῶ καὶ προϊστάμενοι ἀκόμη καὶ ὑπάλληλοι ἐπὶ ποδὸς

προγεύονται λιτότατα καὶ μόνον τὸ ἑσπέρας γίνεται τὸ τακτικὸν γεῦμα.

Κατὰ τύχην διέβαινε τότε μεσῆλιξ φέρων «*ἀψηλὸ καπέλλο*» (σημεῖον κυρίου μεγαλεμπόρου καὶ συνάμα «*Σούδιτου*», δηλ. ὑπηκόου ξένης δυνάμεως καὶ μὴ Ῥαγιᾶ), ὅστις χωλαίνων ἐβάδιζε καὶ ἔτρωγεν ἄρτον καὶ τυρόν.

— Αὐτὸς εἶναι, μοὶ εἶπεν, ὁ Φραγκιάδης ὁ μεγάπλουτος μεγαλέμπορος, ὅστις ἐπισήμως εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐμμανουήλοβιτζ, καθ' ὃ ἐκρωσισθείς, παρὰ τοῖς Πέρσαις δὲ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τοπάλ», ἐπειδὴ εἶναι χωλός. Βλέπεις, μοὶ προσέθηκεν, ὅτι μ' ὅλον τὸ ἐξέχον τῆς θέσεώς του, λιτότατα ὡς καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπάλληλοι προγεύεται.

— Ἔχει καλῶς, ἀπεκρίθην, θέλω προσπαθήσει νὰ συμμορφωθῶ.

Δέον νὰ προσθέσω, ὅτι μετὰ τὸ πρόγευμα ἐπήρχετο ὁ παραμυθητικὸς καφὲς καὶ τὸ κάπνισμα, ὧν ὁ μὲν ἐχορηγεῖτο ἀπὸ τὸ κατάστημα δωρεὰν καὶ ἄνευ ὅρου, ἐπειδὴ παρεσκευάζετο ὑπὸ ἐπίτηδες ὑπαλλήλου ἐντὸς αὐτοῦ, τοῦ δὲ καπνίσματος τὸ ἔξοδον ἦτο ἐλάχιστον ἕνεκα τῆς τότε μεγάλης εὐθηνίας τοῦ καπνοῦ (ἀπὸ 5 ἕως 20 γρ. ἡ ὀκᾶ ἀρίστης ποιότητος εἰς τὴν λιανικὴν πώλησιν).

Ἐγὼ ὅμως τότε οὔτε ἐκάπνιζον, οὔτε καφὲν ἔπινον, ἠναγκάσθην δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου νὰ συνηθίσω εἰς ἀμφοτέρων τὴν χρῆσιν, διότι καὶ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς κατὰ τὰς οἰκιακὰς ἐπισκέψεις καὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς κατὰ τὰς ἐπισήμους τῶν ἀρχῶν, ὡς καὶ κατὰ τὰς συναλλακτικὰς ἐπισκέψεις ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἦτο ὁ «καφὲς καὶ τὸ τσιμποῦκι», κἄπως δὲ ἀγροῖκος ἐφαίνετο ὁ ἀρνούμενος τὴν χρῆσιν αὐτῶν, πολὺ δὲ μᾶλλον τοιοῦτος ὁ ἀρνούμενος καὶ τὸν καφέν.

ΙΣ΄

Κατηφὴς καὶ ἀποτεθαρρημένος διῆλθον τὸ ἀπὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου διάστημα, ὥραν καθ' ἣν αὐστηρῶς ἔπαυε πᾶσα ἐργασία καὶ ἕκαστος ἐκίνει εἰς τὰ ἴδια. Καθ' ὁδὸν δὲ οἱ μεσαίας τάξεως «οἱ Ἐσνάφιδες» καὶ οἱ ἰδιωτικοὶ καὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι, πλὴν τῶν πρωτευόντων, ἠγόραζον ἄρτους

καὶ παντὸς εἴδους τρόφιμα, καὶ οὕτω πληροῦντες σάκκους αὐτοὶ οὗτοι, τοὺς ἐκόμιζον εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν.

Ἀπὸ σκοποῦ μετεχειρίσθην ἀνωτέρω τὴν λέξιν «ἐκίνει» διὰ τοὺς μεταβαίνοντας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου (δωδεκάτην πάντοτε Τουρκιστί), διότι ἡ μετάβασις αὕτη ἦτο ὁλόκληρον ταξείδιον μακρὸν καὶ πολλάκις οὐχὶ ἀκίνδυνον. Διὰ τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν τότε μάλιστα, ἀρκεῖ νὰ σημειώσω ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ Βαλιδὲ-Χὰν εἰς Σταυροδρόμιον (ἄνευ σταθμοῦ δι' ὀψώνια) διήρκει τοὐλάχιστον μίαν ὥραν καὶ ἦτο ἀνάγκη πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς γεφύρας τῆς συνδεούσης τὸν Γαλατᾶν μὲ τὸ Σταμποὺλ νὰ ἐπιβῇ τις καϊκίου λεπτοῦ, στενοῦ καὶ τὸ πλεῖστον σεσαθρωμένου καὶ ἀντὶ ἡμίσεος γροσίου νὰ διέλθῃ αὐτὸ τὸ διάστημα ὑπὸ ἄνεμον, ψῦχος, βροχὴν διὰ τοῦ ἀκατίου. Ἐν τῇ ξηρᾷ δέ, σὺν τοῖς προειρημένοις, νὰ ἔχῃ καὶ τὸν βόρβορον τῶν ὁδῶν καὶ τὰς αἰχμὰς τῶν λίθων τοῦ λιθοστρώτου «καλδιριμιοῦ» καὶ τὰ συνεχῆ σπρωξίματα Ὀθωμανοῦ τινος ἐκ τῶν ἐν τέλει ζητοῦντος νὰ τῷ γενῇ χῶρος πρὸς ἄνετον διάβασιν ἢ ἀχθοφόρων Ἀρμενίων, ἀγρίως κραζόντων «τὲς-τοὺρ» καὶ φερόντων δέματα ἐμπορευμάτων βαρύτατα σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις, ἐκσφενδονιζόντων δὲ διὰ τῶν ποδῶν των τὸν βόρβορον εἰς ἀπόστασιν πέντε καὶ ἓξ μέτρων διὰ νὰ φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον ἀκόμη τοῦ διαβάτου. Εἰς ταῦτα πρόσθες καὶ τὴν ἀέναον διάβασιν ἐφίππων, ἐνίοτε καὶ καλπαζόντων, οἵτινες οὐχὶ μόνον ἐκσφενδονίζουσι τὴν λάσπην ἐπίσης ἐπὶ τῶν διαβατῶν, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ τοὺς ποδοπατοῦσι καὶ τοὺς ἀκρωτηριάζουσιν.

Ἔφερον παράδειγμα περὶ τῶν κατοίκων τοῦ Σταυροδρομίου, ὁ τῶν Ταταύλων ὅμως θέλει ἡμισείας ὥρας μακρυτέραν ὁδὸν νὰ διανύσῃ, ἔτι περισσότερον ὁ τοῦ Διπλοκιονίου καὶ τῶν πέραν χωρίων τοῦ Βοσπόρου.

Τοιαῦτα ὑπέφερον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἄνθρωποι ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἄλλοι μὲν μαχόμενοι τὸν ὑπὲρ ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἄλλοι δὲ καὶ διὰ πλουτισμόν, καὶ εἰς ταῦτα ἐδέησε καὶ ἐγὼ νὰ ὑποβληθῶ, ὄχι ὅμως ὡς εἶπον ἀγογγύστως κατ' ἀρχάς. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ὄχι μόνον ἠνειχόμην αὐτά, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἠρεσκόμην εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει βίωσιν.

Ὁ Ρουκάνης κατῴκει εἰς τὸ Φανάριον, τὴν γνωστὴν συνοικίαν, ἐν ᾗ τὰ Πατριαρχεῖα καὶ αἱ μεγάλαι Ἐθνικαὶ Σχολαί.

Ἀπὸ τοῦ 1821 αἱ εἰς τὸ Φανάριον ἐγκατεστημέναι Ἡγεμονικαὶ καὶ ἀριστοκρατικαὶ δῆθεν οἰκογένειαι κατεδιώχθησαν καὶ ἀπῆλθον, ἀπέμειναν δὲ οἱ ἐκ τῆς νέας γενεᾶς κατέχοντες διακεκριμένας θέσεις ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους καὶ τῶν Πατριαρχείων, οἷον οἱ Δραγουμάνοι, ὁ Μέγας Λογοθέτης, οἱ Μεγάλοι ῥήτορες τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας κ.λ.π. κ.λ.π., πρὸς δὲ καὶ οἱ διακρινόμενοι μεγαλέμποροι ὑπήκοοι Ὀθωμανοί.

Ὁ Κωνσταντῖνος Ρουκάνης εἶχε πατέρα φαρμακοποιὸν ἐξ Ἑπτανήσου καταγόμενον, κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν φαρμακοποιὸν εἰδικῶς προστατευόμενον ὑπὸ τοῦ πατρός μου, ὁπότε οὗτος ἐξήσκει τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου, ἕνεκα τῶν μεγάλων τμημάτων τῆς πόλεως, ἐν ἑκάστῳ τμήματι ὁ ἰατρὸς εἶχεν εἰδικὸν φαρμακεῖον, εἰς ὃ ἀποκλειστικῶς ἐσύχναζε καὶ οἱ πελάται ἀπηυθύνοντο.

Ἡ μήτηρ τοῦ Ρουκάνη ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Γ. Ζαφειροπούλου τοῦ πενθεροῦ τοῦ ἀειμνήστου Γ. Ζαρίφη, τοῦ ἀξιοσεβάστου ἀνδρὸς τοῦ μετέπειτα μεγάλως τιμήσαντος καὶ εὐεργετήσαντος τὸ Ἑλληνικὸν Γένος, ὑπάρξαντος δὲ τὸ θεμέλιον τοῦ πλουτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας ὄχι μόνον τῶν πολυαρίθμων συγγενῶν του καὶ τῆς συζύγου του Ἑλένης, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὑπηρετησάντων αὐτὸν ἀπ' εὐθείας ἢ ἐμμέσως. Μόνον ὁ Κωνστ. Ρουκάνης δὲν ἐγνώρισε νὰ ὠφεληθῇ τῆς στενῆς μετ' αὐτοῦ συγγενείας, ἴσως διότι ἐκ φύσεως εἰς *στενὰ ὅρια εἶχε κληθῇ*.

Ἡ μήτηρ του ἦτο καὶ αὐτὴ στενὴ φίλη τῆς μητρός μου κατὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμονήν της καὶ οὕτως εὐτυχῶς ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεώς μου εἶχον εὑρεθῇ εἰς φίλον τῇ οἰκογενείᾳ μου κύκλον καὶ οὕτως ἐμετριάζετο ἡ θλῖψις καὶ ἀπογοήτευσις, ἣν ὑφιστάμην καθ' ὅλον τῆς ἡμέρας τὸ διάστημα.

Δὲν ἐνδιαφέρει βεβαίως τὸν ἀναγνώστην ἡ ἀφήγησις λεπτομερειῶν περὶ τοῦ τί ἔτρωγον ἢ ἔπινον ἢ πῶς ἐκοιμώμην κατὰ τὸν βίον μου, ἀλλ' ἐξαιρετικῶς, προκειμένου περὶ ὡρισμένων ἡμερομηνιῶν, εὐχαρίστησιν εὑρίσκω καὶ θέλω περαιτέρω εὑρίσκει, ἀναπολῶν καὶ ἀφηγούμενος λεπτομερείας τοιαύτας βίου

ένὸς ἡμερονυκτίου ἢ πλειόνων ἡμερῶν. Γράφω ἄλλως τε, ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπον, μᾶλλον δι' ἐμαυτόν, καὶ τοὺς περὶ ἐμέ, ἢ διὰ τὸ κοινόν, ὀλίγιστα περὶ ἐμοῦ φυσικῶς ἐνδιαφερόμενον.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξίν μας εἰς τον οἶκον τοῦ Ρουκάνη ἐκαθίσαμεν εἰς τὴν τράπεζαν, τοῦ γεύματος συνισταμένου ἐκ ζωμοῦ μὲ ῥύζι, ὄχι πολὺ «ἀναληπτικοῦ», κρέατος «κοκκινιστοῦ» μὲ τομάτας (τὸ αὐτὸ βραστὸν κρέας εἶχε κοκκινισθῇ) καὶ σταφυλῶν ὀλίγων δι' ἐπιδόρπια—τίποτε περιπλέον.

Ἐγὼ δὲν ἠγάπων τὴν σοῦπαν καὶ μάλιστα τοιαύτην «νερομπουλιασμένην», δὲν ἠρεσκόμην εἰς τὰς τομάτας τὰς κομματιασμένας καὶ περιωρίσθην εἰς ὀλίγον κρέας καὶ ὀλίγας σταφυλάς. Ἔλεγον δὲ κατ' ἐμαυτόν. — Καϋμένο τραπέζι, ποῦ εἶσαι! καϋμένη μητέρα, πόσον δίκαιον εἶχες!

Δὲν ἔβλεπον τὴν ὥραν ν' ἀποσυρθῶ εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου καὶ νὰ ἐκχυθῶ εἰς δάκρυα, εἰς ἃ πάντοτε κατὰ τὰς δυσχερείας τοῦ βίου μου μεγάλην εὗρον ἀνακούφισιν, ὁσάκις ἠδυνάμην νὰ τὰ προκαλέσω, διότι καὶ εἰς τὸ δακρύειν ἤμην καὶ εἶμαι πάντοτε δύσκολος.

Ὡς δωμάτιον ὕπνου μοὶ εἶχεν ὁρισθῇ τὸ δωμάτιον ὑποδοχῆς ἐπιπλωμένον ἀρχαϊκῶς, δηλ. μὲ ἕνα σοφᾶν *μενδερλίδικον* ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον μιᾶς πλευρᾶς τοῦ δωματίου καὶ μερικὰς καθέκλας ψαθίνας, τὰ τρία δὲ παράθυρα κατὰ μῆκος τοῦ δωματίου ἐστολίζοντο διὰ λευκῶν παραπετασμάτων ἀπὸ «μαδαπολὰμ» καλυπτόντων τὸ ὅλον τοῦ παραθύρου.

Ἐπὶ τοῦ πατώματος ψάθα λεπτὴ—τίποτε περισσότερον—διὰ κλίνην ἓν στρῶμα ἐπὶ τοῦ σοφᾶ, διὰ νιπτῆρα δὲ τὸ ἐν τῷ προθαλάμῳ γενικὸν «μουσλοῦκι» (βρύσις), εἰς ὃ ἐνίπτοντο ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ κατὰ καιροὺς ξενιζόμενοι.

Μετὰ τὸ φαγητὸν μοὶ εἶπεν ὁ Ρουκάνης ὅτι τὴν 8ην τῆς πρωΐας πρέπει νὰ εἴμεθα εἰς τὸ γραφεῖον, ὥστε πρέπει νὰ *πλαγιάσωμεν* ἐνωρὶς διὰ νὰ ἐξυπνήσωμεν καὶ ἐνωρίς. Οὕτω τὴν 10 μ. μ. ηὐχήθημεν πρὸς ἀλλήλους τὴν «καλὴν νύκτα» καὶ ἀπεσύρθη ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Ἐγὼ ἀφοῦ ἔκλαυσα πικρῶς, κατεκλίθην καὶ εὐτυχῶς ἡ δεκαπενταετὴς ἡλικία μου ἐνίκησε τὴν νευροπαθητικήν μου κατάστασιν καὶ δὲν ἐβράδυνα μετὰ τοῦτο νὰ εὕρω τὸν εὐεργετικὸν

ὕπνον καὶ νὰ κοιμηθῶ βαθέως μέχρι τῆς 5ης τῆς πρωΐας. Ἤθελον δὲ ἐξακολουθήσει, ἂν δὲν ἀφυπνιζόμην ὑπὸ τῆς ἐρρίνου φωνῆς τοῦ κανδηλανάπτου τῆς γειτονος ἐκκλησίας, καλοῦντος τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τοῦ «δοορίσατεεε ᾽ς τὴν ᾽Εεεκκλησίααν», τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐνόησα καὶ ἐδέησεν, ὅταν ὅλοι μετὰ μίαν ὥραν συνηντήθημεν εἰς τὸν καφὲν (καὶ τοῦτον λιτότατον, ἄνευ γάλακτος), νὰ μοὶ ἐξηγήσωσι τὴν σημασίαν τῆς ψαλμῳδίας αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν τοῦ ἰσχυροῦ κρότου, ὃν ἀφ᾽ ἑσπέρας ἤκουσα ἅμα κατακλιθείς, τῶν ἐπανειλημμένως διὰ ῥοπάλου τυπτομένων λίθων τοῦ λιθοστρώτου. Οὗτος ἦτο ὁ τοῦ «Μπεξῆ» τῆς γειτονιᾶς, ἤτοι τοῦ νυκτοφύλακος, δεικνύοντος οὕτως ὅτι γρηγορεῖ καὶ νὰ *προσέχωσιν οἱ τυχόντες κακοποιοί*, δηλ. *νὰ κρυβοῦν ἂν ὑπάρχωσιν ἕως ὅτου ὁ φύλαξ περάσῃ*, μετὰ τῆς βεβαιότητος ὅτι δὲν θέλει *ξαναπεράσῃ*, ἐπειδὴ εἰς καὶ μόνος νυκτοφύλαξ ὑπῆρχε δι᾽ ὅλην τὴν γειτονιάν, καὶ αὐτὸς ἄοπλος.

Τῇ ἐπιούσῃ μετέβημεν μετὰ τοῦ Ρουκάνη εἰς τὸ γραφεῖον ἀπὸ πρωΐας, τῇ αὐτῇ δὲ ἡμέρᾳ μ. μ. ἦλθεν ἐκεῖ ὁ ἀδελφός μου καὶ μὲ παρέλαβεν ὅπως μετ᾽ αὐτοῦ διέλθω τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν Κυριακὴν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Γ. ᾽Απαλύρα ξενιζόμενος. Συνυπάλληλος ὅμως τοῦ ἀδελφοῦ μου ἦτο ὁ ᾽Αντώνιος Κουβελᾶς, ἀνεψιὸς τοῦ ᾽Απαλύρα, νέος σπουδάσας ἐν Μασσαλίᾳ τὰ ἐγκύκλια καὶ τὰ ἐμπορικὰ μαθήματα.

Ἦτο νέος πολὺ μορφωμένος καὶ κοινωνικός, ἐγνώριζε καὶ ὀργανικὴν μουσικήν, παίζων «καλούτσικο βιολί», δὲν διέκρινα ὅμως εἰς αὐτὸν οὐδὲν μέγα τάλαντον· ἦτο ἀγαθώτατος τὸν χαρακτῆρα, εὔθυμος, ἀλλὰ . . . καθ᾽ ὑπερβολὴν φιλάργυρος, ζῶν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θείου του. Παρὰ τῷ ᾽Απαλύρᾳ εὗρον βίον ἀνάλογον τοῦ πατρικοῦ μου οἴκου, δηλ. δωμάτιον μετὰ κλίνης ἀνέτου καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων καὶ τράπεζαν ὄχι πολυτελῆ, ἀλλὰ *νοικοκυρεμένην*, ἂς εἴπω χιακήν, εἰς ἣν ἤμην συνηθισμένος.

᾽Ανέπνευσα καὶ διηγήθην εἰς τὸν ἀδελφόν μου τὰ παθήματα τῆς προτεραίας καὶ τὴν ἀπογοήτευσίν μου, οὗτος δὲ μ᾽ ἐνεθάρρυνεν εἰπὼν ὅτι «πᾶσα ἀρχὴ δύσκολος» καὶ ὅτι ἦτο βέβαιος ὅτι ὁ Δαμιανός, ἐν ᾧ θὰ εἶναι αὐστηρότατος πρὸς ἐμὲ ἐν τῷ γραφείῳ, ὡς πρὸς τὴν βίωσίν μου θέλει φροντίσει νὰ μὴ ὑπο-

φέρω, γνωρίζων τὰ τῆς οἰκογενείας μας καὶ τὰ τῆς οἰκιακῆς ἀνατροφῆς μας. Δὲν ἠπατᾶτο εὐτυχῶς. Ὁ δὲ ἀγαθὸς Ἀπαλύρας προσεπάθει νὰ μοὶ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ εὐθυμίαν διηγούμενός μοι διαφόρους λεπτομερείας τῶν σχέσεών του μὲ τοὺς γονεῖς μου καὶ τὴν φιλοξενίαν τῆς πατρικῆς μου οἰκίας, ἣν ἐδέχετο, ὁπότε ἡ οἰκογένειά μας ἔζη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῷ χωρίῳ Ταταούλοις, μοὶ προσέθετε δὲ ὅτι περιποιούμενός με χρέος ἀποτίνει. Ἐγὼ δὲ μὲ ὅλην τὴν ἀσχημίαν του μεγάλην ἠσθάνθην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ἀσπασθῶ.

Πεντήκοντα ἔτη παρῆλθον ἔκτοτε καὶ ἄνευ ὑπερβολῆς ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ὁ σεβασμός μου πρὸς τὴν μνήμην του διαμένουν ζωηρότατα.

Διαρκοῦντος τοῦ γεύματος τῆς πρώτης ἑσπέρας, ἔβλεπον τοὺς τρεῖς ὁμοτραπέζους προσβλέποντας ἀλλήλους καὶ μειδιῶντας. Δὲν εἶχον ἐκείνην τὴν στιγμὴν καιρὸν νὰ ἐξετάσω τὸ αἴτιον τούτου· τὴν ἐπιοῦσαν ἔμαθον ὅτι ἡ χαρὰ ἀπεικονίζετο ἐν τῷ προσώπῳ μου τρώγοντι μετ' ἀπληστίας.

Δὲν ἦτο παράδοξον δι' ἐμὲ 15ετῆ καὶ μὴ φαγόντα ἀπὸ 48 ὡρῶν εἰμὴ τρία τέσσαρα προγεύματα καὶ ἀπογευματιανά, συνιστάμενα εἰς ψωμότυρον καὶ ψωμοχάδιαρον καὶ ἓν γεῦμα οἷον τὸ προαναφερθὲν τοῦ οἴκου Ρουκάνη, εὑρεθέντα δὲ ἀπέναντι ἑνὸς πιλαφίου συνοδευομένου ἀπὸ κρέας μὲ καϊσιὰ παραγεμισμένα μ' ἀμύγδαλα, δηλ. πρὸ ἀληθοῦς τελειότητος οἰκιακῆς μαγειρικῆς.

ΙΖ΄

Τὴν ἐπιοῦσαν Κυριακὴν μετέβημεν ἀπὸ πρωΐας ὅλοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας καὶ μετὰ τοῦτο ὁ Ἀπαλύρας ἀφῆκεν ἡμᾶς τοὺς τρεῖς νέους νὰ διασκεδάσωμεν ὅπως διεσκέδαζε τότε ἡ νεολαία τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς Κυριακάς. Κυρία δὲ διασκέδασις ἦτο τὸ νὰ συναθροίζωνται ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 11ης τῆς πρωΐας ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας τῶν καθολικῶν «Sant-Antonio» κειμένης ἐν τῇ μεγάλῃ ὁδῷ τοῦ Σταυροδρομίου καὶ νὰ βλέπωσι τὰς προσερχομένας Κυρίας τοῦ Δυτικοῦ δόγματος εἰς τὴν μεγάλην λειτουργίαν «ψαλτήν», ἥτις ἐτελεῖτο κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐν τῷ

εἰρημένῳ ναῷ, νὰ βλέπωνται ἐννοεῖται καὶ ὑπὸ τῶν Κυριῶν καὶ ἐνίοτε νὰ συνοδεύουν αὐτὰς μέχρι τῆς κατοικίας των, ὅσοι εἶχον τὴν καλὴν τύχην νὰ ἔχωσι σχέσεις μετά τινων τῶν οἰκογενειῶν τούτων.

Σημειωτέον ὅτι αἱ «Φράγκισσαι» τοῦ Σταυροδρομίου διέπρεπον τότε ἐπὶ καλλονῇ, μορφώσει καὶ καθόλου πολιτισμῷ, ἐθεωρεῖτο δὲ κατόρθωμα ἡ εἰσαγωγὴ Ρωμαίων (οὕτως ἀπεκαλοῦντο ὅλοι οἱ Ἀνατολικοὶ τὸ δόγμα, ἀνεξαρτήτως τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν καταγωγῆς) εἰς τὰς οἰκίας καὶ συναναστροφὰς τῶν «Φράγκων»

Ἐγὼ ἐθαύμαζον πάντα καὶ πάσας καὶ ἐλησμόνουν τὰ προχθεσινὰ καὶ δὲν ἐπρόσεχον πλέον εἰς τὸ ἀκάθαρτον καὶ ἀνώμαλον τῶν ὁδῶν. Εἰς τὸ κατακόρυφον δὲ τοῦ θαυμασμοῦ ἔφθασα, ὅτε ὡδηγήθην εἰς τὸ παρακείμενον ζαχαροπλαστεῖον τῆς Mme Munier, ὅπου πληθὺς ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἔτρωγον γλυκίσματα, «πάσταις» κλπ., ἐξ ὧν μοὶ προσέφερεν ὁ ἀδελφός μου, καὶ τὰ εὗρον ἀσυγκρίτως εὐγευστότερα τῶν γλυκῶν τοῦ Συριανοῦ Σταματελάκη. Πρόσθες ὅτι αἱ πωλήτριαι ἦσαν Γαλλίδες κομψαὶ καθ' ὅλα, αἱ δύο θυγατέρες τῆς Mme Munier, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτό τι νέον δι' ἐμὲ λίαν εὐχάριστον.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἀγαθὸς ἀδελφός μου προσεπάθει νὰ ματαιώσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ἣν εἶχον λάβει περὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἐκ τούτου ἀπογοήτευσίν μου, διὰ τοῦτο τὸ ἀπόγευμα μοὶ παρέσχε νέαν διασκέδασιν ἐκδρομῆς εἰς τὰ γλυκὰ νερὰ τῆς Ἀσίας (Γκιὸκ Σουγιοῦ), ὅπου τότε τὰς Παρασκευὰς καὶ Κυριακὰς ἐγίνετο ὁ περίπατος τῆς ἀνωτέρας τάξεως Ὀθωμανῶν καὶ Ὀθωμανίδων καὶ ἐγχωρίων καὶ ξένων Χριστιανῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Διεπεραιώθημεν ἐκεῖ δι' ἐλαφροῦ ἀκατίου τετρακώπου ἐπιβιβασθέντες εἰς τὴν ἀποβάθραν τοῦ Τοπχανέ.

Ἡ μετάβασις ὡς καὶ ὁ περίπατος μὲ κατεγοήτευσαν καὶ ἐκίνησαν πολυειδῶς τὸν θαυμασμόν μου, διότι καὶ ὡς φύσις εἶναι τὸ μέρος θαυμάσιον, ἔτι πλέον δὲ δι' ἔφηβον μὴ ἰδόντα ἕως τότε ἐξοχὴν εἰμὴ τὸ «Πισκοπιὸ» καὶ τὰ Χροῦσα τῆς Σύρου!! καὶ ὡς περιπατητὰς τὰς ὀλίγας ἀρχόντισσας τῆς Σύρου μὲ τὰ «λοῦσά» των.

Πολλαὶ ἑκατοντάδες ἁμαξῶν ἐκ τῶν τότε ἐν χρήσει μεταξὺ

τῶν Χανουμισσῶν καὶ ἐκ Κυριῶν τοῦ μεγάλου μόνον Κόσμου τῶν Χριστιανῶν «χιντόβια» καλουμένων, πλήρεις «γιασμακωμένων» Ὀθωμανίδων, αἵτινες σταθμεύουσαι ἐθεώρουν καὶ ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν περιπατητῶν, ἐν ἀποστάσει ὅμως ἐπιτρεπούσῃ εἰς ὀφθαλμὸν νεανικὸν νὰ *βλέπῃ*.

Ἄλλαι Ὀθωμανίδες ἐκάθηντο παρὰ τὴν θάλασσαν καθ' ὁμάδας ἐπὶ ἐρυθρῶν ταπήτων φερόντων χρυσοῦς κροσσούς, ἀλλὰ καὶ Φράγκισσαι δὲν ἔλειπον.

Ἀφ' ἑτέρου «ἐφέντηδες» καὶ «Μουσιοῦδες» καὶ «Τσελεπῆδες» (ἐπίθετα ἀποδιδόμενα εἰς Ὀθωμανούς, Φράγκους καὶ Ἕλληνας ὑπηκόους Ὀθωμανούς), ἱππεύοντες ἵππους Ἀραβικοὺς ἐξόχου καλλονῆς καὶ ἐπιδεικνυόμενοι ἐπιχαρίτως.

Ἐσάστισα νὰ βλέπω καὶ τί νὰ πρωτοϊδῶ; καὶ ἀκαταπαύστως ἠρώτων τὸν ἀδελφόν μου περὶ πάντων.

— Βλέπεις, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἂν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ ζωὴ τῶν ἐργασίμων ἡμερῶν εἶναι κοπιαστικὴ ἀφορήτως, ἀποζημιοῦταί τις κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας πολυειδῶς.

— Πολὺ καλὰ ἔτσι, εἶπον, καὶ δουλειὰ μὰ καὶ «γλέντι». Καὶ πάλιν ἐμειδίασε καὶ ἤλλαξεν ὁμιλίαν.

Περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἀφήσαμεν τὸ Γκιὸκ Σουγιοῦ καὶ ἐπεστρέψαμεν εἰς Σταυροδρόμιον, ὅπου, ἐννοεῖται, διὰ μακρῶν διηγήθην τὰ τῆς διασκεδάσεώς μου εἰς τὸν Ἀπαλύραν, ὅστις ὅμως ἐνόμισε καλὸν νὰ μετριάσῃ τὸν ἐνθουσιασμόν μου λέγων μοι:

— Μὰ μὴ νομίσῃς ὅτι *τέτοια στράφια* γίνονται συχνά.

Οὕτω διῆλθον τὴν πρώτην μου Κυριακὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ ἀδελφός μου μὲ ὡδήγησεν εἰς τὸ γραφεῖον καὶ ἀποχαιρετίζων με μοὶ εἶπεν, ὅτι δὲν θέλει μὲ ἴδει μέχρι τοῦ προσεχοῦς Σαββάτου, διότι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπέστρεφεν ὁ Δαμιανὸς ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν καὶ θέλω τεθῇ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του.

Τοῦτο καὶ συνέβη. Ὁ Δαμιανὸς ἦλθεν εἰς τὸ Γραφεῖον, μὲ ἠρώτησε πῶς ἐπέρασα, τῷ ἀπήντησα «πολὺ καλά», καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι τὴν ἑσπέραν θέλομεν μεταβῇ ὁμοῦ εἰς τὸν ἐν Σταυροδρομίῳ οἰκόν του.

Οὕτω τὴν ἑσπέραν μὲ παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν του ὅπου εἷς μόνος ὑπηρέτης κατὰ τὴν διαμονὴν τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ἐξοχὴν ἐξετέλει χρέη φύλακος τῆς οἰκίας

καὶ θαλαμηπόλου, διέταξε δὲ αὐτὸν νὰ παρασκευάσῃ δωμάτιον δι' ἐμὲ πρὸς ὕπνον καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι μέχρι τῆς ἐπανόδου τῆς οἰκογενείας του θὰ συνέτρωγον μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον καὶ θὰ ἐκοιμώμην εἰς τὸν οἰκόν του. Κατὰ πᾶν δὲ Σάββατον καὶ Κυριακήν, ὁπότε ἐκεῖνος θὰ μετέβαινεν εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του, θὰ ἔτρωγον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου ἢ μόνος μου εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν δὲ τῆς οἰκογενείας του ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς, ἐπειδὴ δὲν εἶχον δωμάτιον ὕπνου περιπλέον δι' ἐμέ, θὰ ἐλαμβάνετο φροντὶς πρὸς ἐνοικίασιν, ἀλλ' ὅτι θέλω ἐξακολουθεῖ διαρκῶς μετέχων τῆς τραπέζης του καὶ ἐν γένει βιῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ του ὡς «παιδὶ συγγενικὸ» (αὐτὴ ἦτο ἀκριβῶς ἡ ἔκφρασίς του).

Εὐγνωμόνως ἀπεδέχθην τὰς περὶ ἐμοῦ ἀποφάσεις του καὶ ἐδοκίμασα νὰ τὸν εὐχαριστήσω, ἀλλ' ἀποτόμως οὗτος μὲ διέκοψεν εἰπών:

— Ὑπεσχέθην εἰς τοὺς γονεῖς σου νὰ σὲ περιθάλψω καὶ σοὶ ἀνοίξω τὴν θύραν τῆς προόδου, διότι εἰς τοὺς γονεῖς σου πολλὰ χρεωστῶ παλαιόθεν· ἀπομένει εἰς σὲ νὰ δικαιώσῃς τὰς προσπαθείας μου καὶ νὰ ἑλκύσῃς τὴν ἀγάπην μου. Μὴ λησμονῇς ποτὲ ὅτι εἰς τὸν οἰκόν μου εἶσαι υἱὸς φίλων μου, ὡς συγγενής μου, ἀλλ' εἰς τὸ γραφεῖον εἶσαι ὄχι μόνον ὑπάλληλος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ὑπαλλήλων τοῦ γραφείου καὶ χρεωστεῖς νὰ ὑπακούῃς τοὺς ἀμέσως ἀνωτέρους σου.

Ἀπεκρίθην ὅτι θέλω προσπαθήσει νὰ φανῶ ἄξιος τῶν περιποιήσεών του καὶ νὰ συμμορφωθῶ ἀκριβῶς πρὸς τὰς διαταγάς του.

Ἕπεται συνέχεια

*Μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη εὑρέθη πλῆρες τὸ κάτωθι ἱστορικὸν μελέτημα. Ἴσως ὁ γράψας, κρατήσας αὐτὸ ἀνέκδοτον, ἐπεφυλάσσετο νὰ ἐξακριβώσῃ ἢ νὰ ἐπεξεργασθῇ μέρη τινά, καθ' ὅσον τὰς τελευταίας σελίδας δὲν εἶχεν ἀκόμη προφθάσῃ ν' ἀντιγράψῃ. Ἀλλὰ καὶ ὅπως ἔχει ἐκρίθη ἄξιον νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ πολυτίμου ἀνδρός, καθηγητὴς κ. Σπυρίδων Μηλιαράκης, εὐμενῶς παρεχώρησε τοῦτο εἰς τὴν «**Μελέτην**».* ***Σ. τ. Σ.***

Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΟΥ ΑΓΑΛΜΑΤΟΣ

ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΤΗΣ ΜΗΛΟΥ

Ἡ ἱστορία τῆς μεταφορᾶς ἐκ τῆς Μήλου τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ ἐν Λούβρῳ νῦν ἐκτεθειμένου, διατελεῖ ἔτι ἔν τισι σελίσιν αὐτῆς σκοτεινή. Οὐδ' ἐδημοσιεύθησαν πάντα τὰ διαμειφθέντα ἔγγραφα ἀπὸ τοῦ 1820 καὶ αἱ ἐκθέσεις καὶ αἱ χρηματικαὶ ἀποδείξεις, αἱ κατακείμεναι ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Λούβρου καὶ ἐν τοῖς ὑπουργείοις τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν τῆς Γαλλίας. Οἱ μέχρι τοῦδε περὶ τοῦ θέματος τοῦ εἰδικοῦ τούτου γράψαντες ἀντιφάσκουσι καὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ πρὸς ἀλλήλους· πολλαχοῦ δὲ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτῶν συλλαμβάνονται αὐτόχρημα διηγούμενοι μύθους ἢ ἀποκρύπτοντες τὰ πραγματικὰ γεγονότα. Ἕνεκα τούτου ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν ἀμφισβήτησις ἂν τὸ ἄγαλμα παρελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐκ Μήλου δι' εἰρηνικοῦ τρόπου καὶ διὰ φιλικῶν ἀμοιβαίων συμφωνιῶν μεταξὺ τῶν Μηλίων καὶ τῶν παραληπτῶν ἢ διὰ τῆς βίας καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῶν κανονοθυρίδων τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, τῆς «Estafette»· διαμφισβητεῖται ἔτι ἂν εἶχε χεῖρας ὅτε εὑρέθη ἢ ὄχι, καὶ ἂν ἐν τῇ μεταφορᾷ ἀπεκολλήθησαν, καὶ ἂν εἰς τὴν μίαν τῶν χειρῶν ἐκράτει μῆλον. Διαφωνίαν ἔτι διακρίνομεν περὶ τὴν ἐθνικότητα τοῦ πλοίου, εἰς ὃ ἐπεβιβάσθη τὸ πρῶτον ἄγαλμα καὶ πολλὰς ἄλλας διαφωνίας ἐπουσιώδεις. Ἓν μόνον δὲν ἀμφισβητεῖται, αἱ συμφοραὶ καὶ τὰ παθήματα,

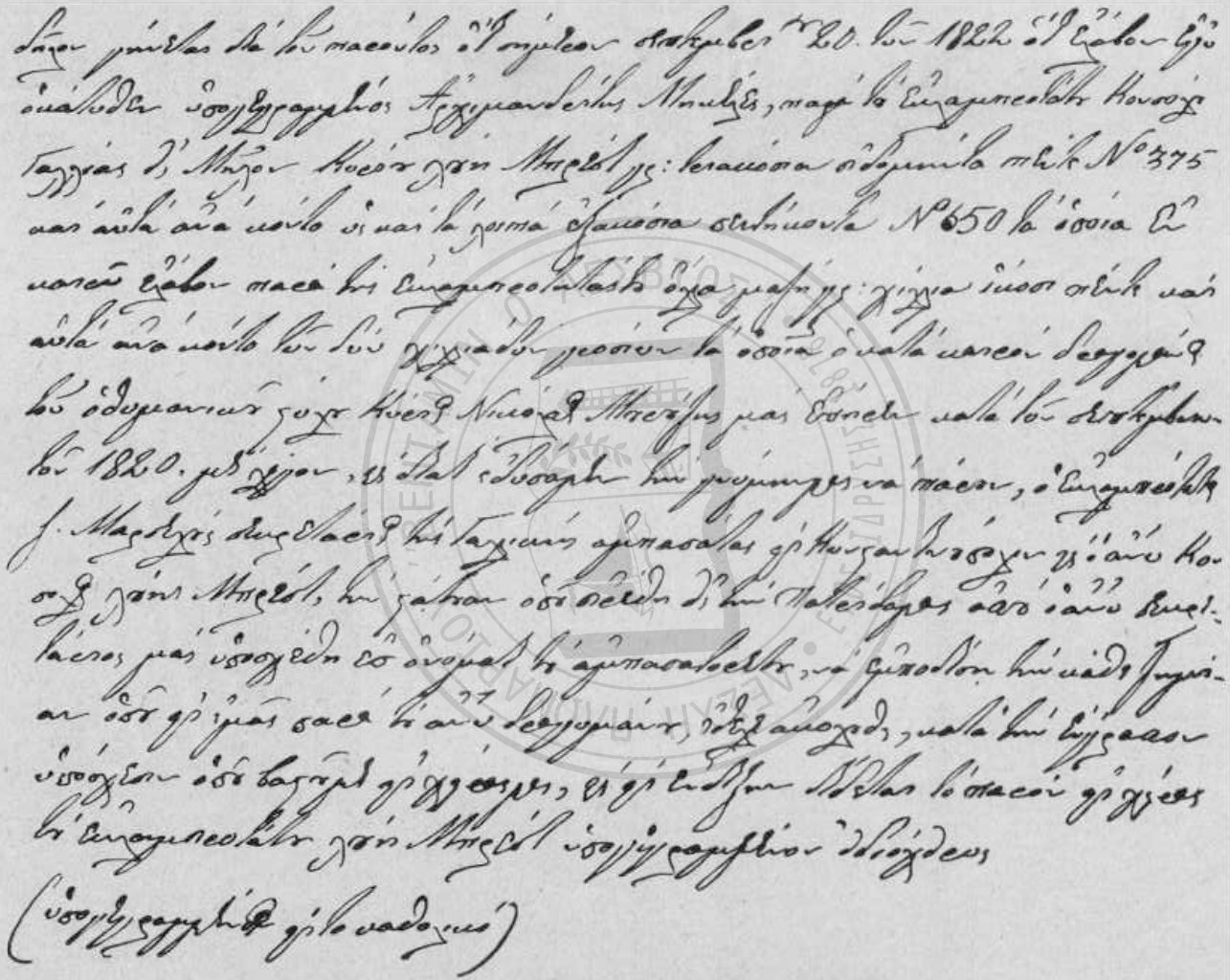

Ὁμοιότυπον τοῦ εἰς σελίδα 356 ἐγγράφου.

ἄτινα ἐνέσκηψαν κατὰ τῶν Μηλίων, ἀφ' ἧς ἡ «Estafette» ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς νήσου ἀποκομίζουσα τὸ πολύτιμον φορτίον, τὸ περιώνυμον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου.

Δὲν προτιθέμεθα ἐν τῷ μικρῷ τούτῳ φροντίσματι νὰ διαλύσωμεν τὰς ἀνωτέρω ἀμφισβητήσεις, ὧν τινες θὰ μείνωσιν ἐς ἀεὶ ἐν τῷ σκότει, ἀλλά, παραθέτοντες δύο ἑλληνικὰς πηγάς, ὧν δὲν ἐγένετο χρῆσις, νὰ χύσωμεν ὀλίγον φῶς εἴς τινας τῶν σελίδων τῆς ἱστορίας ταύτης. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ ἐξιστορήσωμεν ἐν βραχεῖ τὰ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ ἀγάλματος, κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε πηγάς, ὅπως κατανοηθῇ ἡ τῶν δύο ἑλληνικῶν πηγῶν συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἁρπαγῆς.

Α΄

Αἱ δύο εἰρημέναι πηγαί, αἵτινες καὶ ἔδωκαν ἡμῖν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημοσιευομένην μελέτην, εἶναι πρῶτον μὲν βραχὺ δημοσίευμα ἐν τῷ περιοδικῷ *Νέᾳ Ἑπταλόφῳ* τοῦ 1867 (ἀρ. 19 σ. 384), γραφὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Ταταράκη Μηλίου, ἐν ᾧ ἐκθέτει ἀναμνήσεις, ἃς συνέλεξεν ἐν Μήλῳ περὶ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ ἀγάλματος, ἀκούσας ταύτας ἐξ αὐτοῦ τοῦ εὑρετοῦ τοῦ ἀγάλματος ἐπιζῶντος γέροντος κατὰ τὸ 1867, δεύτερον δὲ ἔγγραφον ἀνέκδοτον, ὅπερ ἔδωκεν ἐμοί, ἐν Μήλῳ παρεπιδημοῦντι κατ' Αὔγουστον τοῦ 1899, ὁ τότε διευθυντὴς τῶν θειωρυχείων Μήλου Σωκράτης Δημητρακόπουλος, ὅπερ εἶναι ἀπόδειξις ἐξοφλητικὴ Μικέλη ἀρχιμανδρίτου ἐν Μήλῳ, ὁμολογοῦντος ὅτι ἔλαβε διάφορα χρηματικὰ ποσὰ παρὰ τοῦ ἐν Μήλῳ ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας Λουῆ Βρέστ, ἄτινα ὁ ἀρχιμανδρίτης οὗτος ἢ οἱ κάτοικοι τῆς Μήλου εἶχον καταβάλει εἰς τὸν Νικόλαον Μουρούζην, διερμηνέα τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ὡς ποινὴν προστίμου ἐπιβληθέντος αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ, διότι ἀφῆκαν τὸν Ἰ. Μάρκελλον, γραμματέα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας, νὰ παραλάβῃ τὸ εὑρεθὲν τότε ἐν τῇ νήσῳ ἄγαλμα ἢ τὴν *στάτουαν*, ὡς ὀνομάζει τοῦτο ἐν τῇ ἀποδείξει [1].

Ἡ ἱστορία τῆς ἀνευρέσεως ἐν Μήλῳ καὶ μεταφορᾶς τοῦ

[1] Τοῦ ἐγγράφου τούτου παρατίθεται ὁμοιότυπον ἐκ φωτογραφήσεως.

ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης εἰς Παρισίους ἔχει ὡς ἐξῆς κατὰ τὰς μέχρι σήμερον ἐκδοθείσας πηγάς.

Περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1820 γεωργὸς Μήλιος ὀνόματι Δημήτριος Κεντρωτῆς ἢ Μποτόνης[1], ἀνασκάπτων ἀγρόν του κείμενον ἐν τῷ χώρῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως Μήλου, ἀνεῦρε δύο Ἑρμᾶς καὶ τὸ περιώνυμον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, κεχωρισμένον ἐκ τῆς μέσης εἰς δύο τεμάχια. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πολεμικὸν πλοῖον γαλλικὸν ὀνόματι «La Chevrette» ὑπὸ κυβερνήτην τὸν Gauttier, διευθυνόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐναυλόχει ἐν Μήλῳ, κωλυόμενον ὑπὸ τῶν βορείων ἀνέμων. Τότε ὁ ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν Μήλῳ Λουδοβῖκος Βρέστ, μέγα διαφέρον ἐνδεικνύων εἰς ἀπόκτησιν ἀρχαιοτήτων χάριν τοῦ γαλλικοῦ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ἀνήγγειλε τὴν ἀνακάλυψιν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ πλοίου, ὧν δύο ὁ Dumont d'Urville, ὁ κατόπιν ἀναδειχθεὶς μέγας θαλασσοπόρος καὶ ἐξερευνητὴς τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ὁ Matterer ὑποπλοίαρχος, προσῆλθον καὶ εἶδον πρῶτοι τὸ ἄγαλμα. Ἔγραψε δ' ὁ d'Urville καὶ ἔκθεσιν περὶ τούτου καὶ ἔλαβε πρόχειρον σχεδιογράφημα[2].

---

[1] Τὰ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου εὑρόντος εἶναι ἀσαφῆ. Κατὰ τοὺς Γάλλους ἱστορικοὺς ὁ μὲν Μάρκελλος (Souvenirs de l'Orient T. A' σ. 236) ὀνομάζει αὐτὸν ἁπλῶς Γεῶργον (Yorgos) παραλείπων τὸ ἐπίθετον. Ὁ Jules Ferry, ὡς πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Ἀθήναις ἐπισκεφθεὶς τὴν Μῆλον κατὰ τὸ 1873, γράφει ὅτι ὡμίλησε μὲ τὸν υἱὸν τοῦ εὑρόντος τὸ ἄγαλμα Ἀντώνιον Μποτόνην. (Ἐπιστολὴ Ferry ἐν τῷ Χρόνῳ (Temps) τῶν Παρισίων 16 Ἀπριλίου 1874 — Jean Aicard, la Venus de Milo, σελ. 194). Τὸ ἐπίθετον Μποτόνης ἐν Μήλῳ εἶναι προσεπωνυμία τοῦ Κεντρωτᾶ. Κατὰ τὰς ἐν Μήλῳ παραδόσεις ὁ εὑρὼν τὸ ἄγαλμα ὠνομάζετο Θεόδωρος Κεντρωτᾶς ἢ Μποτόνης· ἦτο δ' οὗτος οὐχὶ Μήλιος, ἀλλὰ Κυθήριος, νυμφευθεὶς ἐν Μήλῳ καὶ ἐκεῖ ἐγκατασθείς· ἡ σύζυγός του Μηλία ὠνομάζετο Μοσχοῦ, τὸ γένος Μωραΐτη. Ἀπέκτησε τρεῖς υἱούς: Ἀντώνιον, Δημήτριον καὶ Γεώργιον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεόδωρος Κεντρωτᾶς συνειργάζετο μετὰ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου, ὁ Ἀριστείδης Ταταράκης γράφει ὅτι συνωμίλησε μετὰ τοῦ εὑρόντος τὸ ἄγαλμα Δημητρίου Κεντρωτᾶ. Ἴσως δὲ καὶ ὁ Dumont d'Urville συνήντησε τὸν ἕτερον τῶν υἱῶν τοῦ Θεοδώρου, τὸν Γεώργιον, καὶ ἀνέγραψεν αὐτὸν Γιῶργον. Ὁ ἐπιζῶν υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου Κεντρωτᾶ Ἰωάννης διαβεβαιοῖ ὅτι τὸ ἄγαλμα εὗρεν ὁ πάππος του Θεόδωρος. Ταῦτα ἐξ ἀνακοινώσεων τοῦ ἐν Μήλῳ φίλου μου κ. Ἰω. Χατζηδάκη.

[2] J. Aicard σελ. 69 καὶ 205.

Κατὰ τὴν ἄφιξιν τῆς «Chevrette» εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Dumont d' Urville ἐνεχείρισεν εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας μαρκήσιον de Rivière καὶ εἰς τὸν ὑποκόμητα Μάρκελλον, γραμματέα τότε τῆς πρεσβείας, ἔκθεσιν περὶ τοῦ ἀγάλματος καὶ πρόχειρον σχεδιογράφημα. Πρὶν δ' ἀναχωρήσωσιν ἐκ Μήλου, συνέστησαν εἰς τὸν ὑποπρόξενον τῆς Γαλλίας ἐν Μήλῳ Βρὲστ νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἄγαλμα διὰ τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων[1].

Ὁ πρεσβευτὴς de Rivière ἀνέθηκε τότε εἰς τὸν Μάρκελλον, ἐπιφορτισμένον ἤδη ἀποστολήν τινα εἰς τὸ Αἰγαῖον, νὰ διέλθῃ καὶ ἐκ Μήλου καὶ φροντίσῃ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἄγαλμα.

Ὁ Μάρκελλος ἐπιβαίνων τοῦ γαλλικοῦ πλοίου «Estafette» ἔφθασεν εἰς Μῆλον τὴν 23 Μαΐου 1820, δῆλα δὴ τρεῖς περίπου μῆνας ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου ἐκ Μήλου τῆς «Chevrette» καὶ ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀγάλματος. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ ἱερεὺς Οἰκονόμος Βεργῆς ἠγόρασε τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τοῦ εὑρόντος αὐτὸ Δημητρίου Κεντρωτᾶ, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν Νικόλαον Μουρούζην, μέγαν Δραγουμάνον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου, ἔχων πρὸς τοῦτο καὶ τὴν συναίνεσιν τοῦ δημογέροντος Ἰακώβου Ταταράκη. Τοῦτο δ' ἔπραξε διότι, ὅτε τῷ 1819 ὁ Νικόλαος Μουρούζης ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον, «παρήγγειλεν εἰς τοὺς προύχοντας τῆς νήσου καὶ εἰς τὸν ἱερέα Βεργῆν, ἂν ποτε ἤθελεν εὑρεθῇ ἀρχαῖόν τι ἐν τῇ νήσῳ, νὰ ἀποστείλωσιν εἰς αὐτόν»[2]. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία ὅτι ὁ Βεργῆς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ν. Μουρούζην τὴν ἀνακάλυψιν ἣν οὗτος ἔμαθεν ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικῆς πρεσβείας ταύτην· ἴσως παρ' αὐτοῦ τοῦ Μαρκέλλου, πρὸς ὃν συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας, ὡς ὁμολογεῖ αὐτὸς ὁ Μάρκελλος ἐν ταῖς Ἀναμνήσεσιν αὐτοῦ. Ὡς ἐκ τῶν ὑποχρεώσεων δὲ ἃς εἶχον οἱ Μήλιοι πρὸς τὸν Ν. Μουρούζην, ὅπως τυγχάνωσι τῆς προστασίας του, ἀπέ-

[1] Marcellus Souv. de l'Orient, Α' σ. 237. — J. Aicard σ. 27 καὶ 179.

[2] Ἀριστείδης Ταταράκης «Ἀφροδίτη ἡ Μηλία» ἐν Ἑπταλόφῳ 1867 ἔτος τρίτον ἀριθ. 19 σελ. 384. Διηγεῖται ἔτι ὁ Ἀριστ. Ταταράκης ὅτι ὁ Νικόλαος Μουρούζης κατὰ τὴν τότε ἐπίσκεψίν του εἰς Μῆλον ἀφῄρεσεν ἐκ τῆς Καντζελλαρίας τῆς νήσου τὰ ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχαιότερα βιβλία μέχρι τοῦ 1710 ἐξικνούμενα.

κρουσαν τὰς ἐν τῷ διαστήματι τοῦτο προσπαθείας τοῦ Βρὲστ πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀγάλματος, καὶ ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου μὲ τὸν ἱερέα Βεργῆν νὰ ἀποστείλωσι τὸ ἄγαλμα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐναύλωσαν πρὸς τοῦτο πλοῖον ἑλληνικόν, ἐκ Γαλαξειδίου[1], εὑρεθὲν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μήλου, τοῦ Βρὲστ ἀπαγορεύσαντος εἰς γαλλικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα προσορμιζόμενα εἰς τὴν νῆσον νὰ παραλάβωσι τὸ ἄγαλμα.

Ὅτε, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἔφθασεν ὁ Μάρκελλος εἰς Μῆλον, οὐ μόνον ἔμαθεν ὅτι ὁ Βρὲστ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἄγαλμα, ἀλλ' εἶδεν ὅτι εἶχεν ἤδη φορτωθῇ εἰς ἑλληνικὸν πλοῖον ἕτοιμον νὰ πλεύσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ δὲ Βρὲστ ἀνεκοίνωσε τὰ ἐν τῷ μεταξὺ διατρέξαντα.

Ὁ Μάρκελλος (καὶ ἀκολουθοῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἀφήγησίν του), ἰδὼν ὅτι ἡ ἀποστολή του ἀπέτυχεν, ἀπεφάσισε νὰ ἁρπάσῃ τὸ ἄγαλμα παντὶ τρόπῳ (j'ai résolus de m'emparer de la statue à tout prix). Καὶ κατὰ πρῶτον, ἀναβὰς εἰς τὸ Κάστρον εἶπεν εἰς τοὺς προύχοντας ὅτι, ἀφοῦ ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας προσηνέχθη νὰ ἀγοράσῃ πρῶτος τὸ ἄγαλμα, ἔπρεπεν αὐτὸν νὰ προτιμήσωσι, τούτου δ' ἕνεκα δὲν ἀναγνωρίζει τὰς μεταγενεστέρας συμφωνίας· ἐπέδειξε δὲ καὶ τὰ φιρμάνια, ἅτινα εἶχε πρὸς τοῦτο μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' οἱ προεστοὶ εἶπον ὅτι ὁ κάτοχος ἤδη τοῦ ἀγάλματος ἱερεὺς κατ' οὐδένα τρόπον ὑπεχώρει, διότι εἶχε διαταγὴν τοῦ Δραγουμάνου τοῦ στόλου νὰ φέρῃ τὸ ἄγαλμα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἠπείλησε τοὺς προεστούς, εἰπὼν ὅτι οἱ λόγοι των εἶναι ἁπλαῖ προφάσεις καὶ ὅτι θὰ τὸν ἴδωσι τὴν ἐπαύριον. Τὴν ἑπομένην ἀπέβη αὖθις εἰς τὴν ξηρὰν συνοδευόμενος ὑπὸ ἀξιωματικῶν τινων τοῦ πλοίου καὶ ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τοὐλάχιστον τὸ ἄγαλμα ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πλοίου· ἀλλ' εἶδε τὸν ἱερέα νεύοντα εἰς τὸν πλοίαρχον τούτου νὰ ἐμποδίσῃ πᾶσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου του ἐπίσκεψιν. Ὄντως δὲ ἀφηγεῖται ὁ αὐτὸς Μάρκελλος, ὅτι διὰ τῆς λέμβου τοῦ γαλλικοῦ πλησιάσας μέχρι βολῆς τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον εἶδεν ὅτι ὁ πλοίαρχος, ὃν ὀνομάζει Ἀλβανόν, ὕψωσε τὴν τουρκικὴν σημαίαν καὶ παρέ-

[1] Ἀριστ. Ταταράκης αὐτόθι.

ταξεν ἐνόπλους τοὺς ναύτας καὶ ἑτοίμους νὰ πυροβολήσωσιν. Ἀλλ' ἀμέσως κατανοήσας τὸ ἄτοπον διάβημά του πρὸς γαλλικὴν λέμβον, ἀπέστειλεν ἰδίαν αὐτοῦ λέμβον καὶ ἐζήτησε συγγνώμην. Ἐκ τοῦ πλοιάρχου δὲ ὁ Μάρκελλος ἔμαθεν ὅτι ὁ ἕλλην ἱερεὺς ἦτο ὁ ἐμποδίσας τὴν εἰς τὸ πλοῖον ἐπίσκεψίν του· οὕτως ἐπέστρεψεν ἄπρακτος εἰς τὴν «Estafette».

Διηγεῖται κατόπιν ὅτι δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ πρῶτα αὐτὰ ἐμπόδια, καὶ ὅτι τὸ θάρρος του ἀνερρίπιζεν αἴσθημά τι ἀγαθόν, καὶ ὅτι εἶδε καθ' ὕπνους τὴν Ἀφροδίτην, οἵαν παριστᾷ αὐτὴν ὁ Λουκρήτιος, οὗ παραθέτει καὶ τοὺς στίχους. Τὴν ἑπομένην αὖθις μετέβη εἰς Κάστρον, ὅπου ἐπανεῦρε τοὺς προύχοντας, οἵτινες εἶπον αὐτῷ, ὅτι αὐτοὶ ἀνέλαβον τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα καὶ ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ στείλωσιν αὐτὸ εἰς τὸν Δραγουμάνον τοῦ στόλου. Τοῦτο ἐθεώρησεν ὡς πρώτην ὑποχώρησιν, καὶ ἀπήντησεν ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν εὐτυχῆ ἤδη, διότι διεπραγματεύετο πρὸς κοινότητα ὁλόκληρον καὶ οὐχὶ πρὸς ἄτομα· εἶπεν ὅτι ἦτο ἀνωφελὲς νὰ πέμψωσι τὸ ἄγαλμα εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι οἱ Τοῦρκοι ἀπεστρέφοντο πᾶσαν ἀπεικόνισιν ἀνθρώπου, ὅτι ὁ Δραγουμάνος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδιορθώσῃ αὐτό, καὶ ὅτι καλὸν ἤθελεν εἶναι νὰ τὸ ἔδιδον εἰς αὐτὸν αὐτοὶ οἱ τόσον ἀγαπῶντες τοὺς Γάλλους. Ἀνέγνωσε καὶ αὖθις τὰς συστατικὰς ἐπιστολάς του, ἐξ ὧν ἔμαθον καὶ τὸν τίτλον του ὡς γραμματέως τῆς πρεσβείας, ὡς νὰ μὴ ἐγνώριζον αὐτὸν ἐκ τοῦ Βρέστ, ὅπερ ἐνεποίησεν αἴσθησίν τινα εἰς τοὺς προύχοντας. Ἐπὶ τέλους διηγεῖται ὅτι μετὰ σύσκεψιν ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἄδειαν νὰ λάβῃ τὸ ἄγαλμα, ἄνευ οὐδενὸς ὅρου (!), ἐζήτησαν δὲ καὶ συγγνώμην διὰ τὴν ἀναβολήν. Ὁ Μάρκελλος ηὐχαρίστησεν αὐτούς, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ γράψῃ εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν νὰ προστατεύῃ τὰ συμφέροντα αὐτῶν, τυχούσης χρείας· ὅτι, καίτοι ἦλθεν εἰς τὴν νῆσον μετὰ πολεμικοῦ πλοίου, δὲν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῇ ἀπειλήν, ἀλλὰ μόνον τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἐπλήρωσε δὲ εἰς τὸν εὑρόντα Γεώργιον τὸ ὅ,τι ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ αὐτῷ ὁ ἱερεὺς καὶ περιπλέον τὸ $^1/_3$ τούτου. Πρὸς τὸ ἑσπέρας δὲ τὸ ἄγαλμα μετηνέχθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ πλοίου κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τῆς «Estafette».

Ὁ Μάρκελλος ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ ἀπέκρυψε πολλά, θέλων

ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐξάρῃ τὴν διπλωματικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποφεύγων νὰ μνημονεύσῃ πράξεως, ἥτις δὲν προσῆκε νὰ μνημονευθῇ χάριν τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους· ἦτο δ' αὕτη ὅτι τὸ ἄγαλμα ἀνηρπάγη διὰ βίας, ὅπερ βεβαιοῦσιν ἄλλαι ἐκθέσεις Γάλλων.

Β'

Ἴδωμεν νῦν τὴν ἐν Μήλῳ περὶ τῆς ἁρπαγῆς παράδοσιν, ἣν ἀναγράφει ὁ Ἀριστ. Ταταράκης, ὡς ἑλληνικὴν πηγήν, εἶτα δὲ ἂς παραβάλωμεν ταῦτα πρὸς ἄλλας ἐκθέσεις Γάλλων.

Ὁ Ταταράκης ἀναγράφει, κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ Δ. Κεντρωτᾶ, ὅτι, ἐνῷ ἡτοιμάζετο τὸ Γαλαξειδιώτικον πλοῖον, εἰς ὃ ὁ Βεργῆς ἱερεὺς ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ δημογέροντος Ἰακώβου Ταταράκη ἐπεβίβασαν τὸ ἄγαλμα, νὰ ἀναχωρήσῃ: «αἴφνης ἐλλιμενίσθη τὸ αὐτὸ γαλλικόν, δι' οὗ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας εἰδοποιήθη τὰ περὶ τοῦ ἀγάλματος, φέρον.... καὶ ὑπάλληλόν τινα τῆς γαλλικῆς πρεσβείας. Ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος συνεννοήθη μετὰ τοῦ Λ. Βρὲστ νὰ ἀποσπάσωσι τὸ ἄγαλμα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Γαλαξειδιωτῶν διὰ τῆς βίας, ἐὰν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ· ἀλλ' ὁ δημογέρων Ἰάκ. Ταταράκης καὶ ὁ Οἰκονόμος Βεργῆς, ἐννοήσαντες ταῦτα, κατῆλθον εἰς τὸν λιμένα καὶ παρώτρυναν τὸν Γαλαξειδιώτην πλοίαρχον νὰ ἀντιστῇ διὰ πάσης θυσίας. Τότε ὁ δημογέρων καὶ ὁ Οἰκονόμος Βεργῆς ἤρχισαν νὰ ἐρίζωσι σφοδρῶς μετὰ τοῦ Βρὲστ μέχρις ὕβρεων προελθόντες, ὅτε καὶ ὁ Βρὲστ.... ἐκολάφισε τὸν ἱερέα. Τότε δὲ καὶ ὁ Γάλλος πλοίαρχος διέταξε πάραυτα νὰ ἐξοπλισθῶσι τρεῖς λέμβοι καὶ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν Γαλαξειδιωτῶν, οἵτινες ἵσταντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου των ἕτοιμοι εἰς ἄμυναν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὸ ἄγαλμα, διότι τὸ πλοῖον ἐκινδύνευε νὰ βυθισθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἴσως δὲ τότε, καθὼς καὶ ὁ Κεντρωτᾶς καὶ πάντες οἱ ἐπιζῶντες τῶν συμβεβηκότων ἐκείνων θεαταὶ πιστεύουσιν, *ἀπεκόπησαν αἱ χεῖρες τοῦ ἀγάλματος...*».

«Διὰ νὰ νομιμοποιήσῃ δὲ τὴν ἁρπαγὴν ταύτην ὁ Βρὲστ προσεκάλεσε δύο τῶν τοῦ τόπου προυχόντων, τὸν Πέτρον Ταταράκην καὶ τὸν Ἰάκωβον Ἀρμένην, νὰ ὑπογράψωσιν ἔγγραφον,

ὅπερ αὐτὸς συνέταξε, δι' οὗ ἐπεμαρτύρουν οὗτοι, ὅτι τῇ συγκαταθέσει τῶν προυχόντων παρεδόθη τὸ ἄγαλμα εἰς τοὺς Γάλλους, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτοὺς ὅτι, οἱανδήποτε ζημίαν καὶ ἂν ἤθελον ὑποστῇ παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μέλλει νὰ τοὺς ἀποζημιώσῃ».

Ὁ γράφων τὰ ἀνωτέρω ἐκ παραδόσεως Ταταράκης, ἐν ἔτει 1867, οὐδεμίαν εἶχε γνῶσιν βεβαίως τῶν δημοσιευθέντων ὑπομνημάτων Γάλλων ὑπὸ τοῦ J. Aicard ἐν ἔτει 1874, καὶ περιηγητῶν μνημονευόντων τῶν τῆς συμπλοκῆς. Ἴδωμεν λοιπὸν τί οὗτοι διαλαμβάνουσι περὶ τῆς διὰ τῆς βίας ἁρπαγῆς τοῦ ἀγάλματος.

Ἐν τοῖς πρώτοις ὁ ἀρχιτέκτων P. Morey ἐπισκεφθεὶς τὴν Μῆλον τῷ 1830 ἔγραψεν ἐν τῇ περὶ Ἀφροδίτης τῆς Μήλου πραγματείᾳ του, καθ' ἃ διηγήθη αὐτῷ αὐτὸς ὁ Βρέστ, ὅτι *ἐν τῇ συμπλοκῇ ἥτις συνήφθη μεταξὺ τῶν ναυτῶν*, καὶ ἐκ τοῦ διὰ σχοινίων καὶ μετὰ σπουδῆς συρμοῦ τοῦ ἀγάλματος ὑπέστη τοῦτο εἰς πολλὰ μέρη φθοράν [1].

Ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας Jules Ferry ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ εἰς τὸν «Χρόνον» τῶν Παρισίων δημοσιευθείσῃ (16 Ἀπριλίου 1874) γράφει ὅτι ἐπισκεφθεὶς τὴν Μῆλον κατὰ Μάρτιον τοῦ 1873, εὗρε νωπὰς τὰς ἀναμνήσεις ἐν τῇ μνήμῃ τῶν νησιωτῶν περὶ τῆς ἐν τῇ παραλίᾳ γενομένης συμπλοκῆς, περὶ τῆς ἀποβάσεως μέρους τοῦ πληρώματος τοῦ Γαλλικοῦ πλοίου καὶ περὶ τῆς νίκης τῆς Χριστιανικῆς σημαίας κατὰ τῆς Τουρκικῆς [2]. Ἐπιπροσθέτει δὲ ὅτι ὁ Μάρκελλος ἀπεσιώπησεν ἀναμφιβόλως τὸ λαμπρότερον μέρος καὶ κρισιμώτερον τῆς ἀποστολῆς του.

---

[1] J. Aicard σελ. 48 καὶ 82. Ὁ Morey γράφει ναυτῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, ἀποφεύγων νὰ γράψῃ Ἑλλήνων καὶ Γάλλων.

[2] J. Aicard σελ. 190. Ὁ Ferry γράφει pavillon turc, ὡς νὰ ἦτο τουρκικὸν τὸ πλήρωμα τοῦ ἑλληνικοῦ πλοίου τοῦ ἡττηθέντος. Εἶχε τουρκικὴν σημαίαν, διότι τοιαύτην ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τῷ 1820. Περίεργον δ' ὅτι ταῦτα λέγει ἐνῷ ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἑλληνικοῦ πλοίου ἀκούσας αὐτὸ παρὰ τοῦ Βρὲστ καὶ τῶν κατοίκων Galaxidion (ainsi se nommait le navire Grec du port de Galaxidi), envoyé à Milo par le dragoman de l'arsenal. Ἴσως εἶπον αὐτῷ ὅτι ἦτο πλοῖον Γαλαξειδιώτικον, ἀλλὰ πιθανὸν νὰ ὠνομάζετο καὶ Γαλαξεῖδι.

Εἰς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην τοῦ Ferry θέλομεν ἐπανέλθει κατωτέρω ἐπὶ ἄλλου μέρους τοῦ θέματος ἡμῶν, νῦν δὲ ἐπανερχόμεθα εἰς ἑτέρας μαρτυρίας ἀποκαλυπτούσας τὰ τῆς συμπλοκῆς, ἣν ἀπεσιώπησεν ὁ Μάρκελλος.

Εἴδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Dumont d'Urville καὶ ὁ Matterer, οἱ πρῶτοι ἰδόντες τὸ ἄγαλμα, ἔγραψαν ἐκθέσεις, ἃς ἐπέδειξαν εἰς τὸν De Rivière. Οὗτοι ἀνέφεραν ὅτι εἶδον τὸ ἄγαλμα ἔχον τὴν δεξιὰν χεῖρα κρατοῦσαν μῆλον, κατόπιν δ' ἠγέρθη ἀμφισβήτησις τί ἀπέγεινεν ἡ χείρ, καθότι τὸ ἄγαλμα ἔφθασεν εἰς Παρισίους ἄχειρον, καὶ πολλὰ ἐγράφησαν, καὶ ἄλλοι μὲν εἶπον ὅτι αἴτιος τῆς καταστροφῆς ἦτο ὁ ἱερεὺς Οἰκονόμος Βεργῆς, ὅστις ἠκρωτηρίασε τὸ ἄγαλμα σύρων αὐτὸ ἐπὶ τῶν βράχων ὅπως μεταφέρῃ εἰς τὴν παραλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι ἠκρωτηριάσθη κατὰ τὴν μεταφορὰν καὶ φόρτωσιν, συρόμενον διὰ σχοινίων.

Εἰς τούτους προσετέθη ὁ Matterer. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑποπλοίαρχος τῆς «Chevrette» ἔγραψε νεκρολογίαν τῷ 1842 ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Dumont d'Urville, ἐν ᾗ ἐμνημόνευσε καὶ τοῦ γεγονότος τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀγάλματος τῆς Μήλου καὶ τῆς ἐπισκέψεως ἀμφοτέρων ἐπὶ τόπου, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἐν τῇ νεκρολογίᾳ παρέλιπε νὰ μνημονεύσῃ πᾶν ὅ,τι κατόπιν ἔμαθε περὶ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ διότι ἐν τῇ νεκρολογίᾳ παρεῖλκε τοιαύτη ἐξιστόρησις, καὶ ἵνα μὴ διεγείρῃ θόρυβον, καὶ διότι ἐπίστευσεν ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν δὲν ἤθελεν ἐπιτρέψει τὴν δημοσίευσιν τῆς νεκρολογίας ταύτης, περιεχούσης σκανδαλώδεις διηγήσεις, ἦτο δὲ τότε, τῷ 1842, ἐν ὑπηρεσίᾳ ἔτι ὁ Matterer.

Ἀλλὰ κατόπιν συνεπλήρωσε τὰς εἰδήσεις, ἃς εἶχε περὶ τῆς ἁρπαγῆς τοῦ ἀγάλματος, θεωρῶν ὅτι ἔπρεπεν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης νὰ δώσῃ πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν.

Κατὰ τὰς εἰδήσεις ταύτας, ὅτε ὁ Μάρκελλος κατέπλευσεν εἰς Μῆλον, εἶδεν ἐπὶ τῆς παραλίας ἐκ τοῦ πλοίου τῆς «Estafette» συνηθροισμένον πλῆθος ἀνθρώπων, καὶ ὑπώπτευσεν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις, διότι ὁ Ἀρμένιος ἱερεὺς εἶχε πολλοὺς ὁμοθρήσκους μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἶπεν εἰς τὸν πλοίαρχον Robert, «πρέπει νὰ ἐξέλθωμεν ἔνοπλοι, μετὰ εἰκοσάδος ναυτῶν ἐπ' ἴσης ἐνόπλων», ὅπερ παρευθὺς ἐξετελέσθη.

Ἐπεβιβάσθησαν ἐπὶ κέλητος (chaloupe), εὗρον δὲ τοὺς Μηλίους ἀνθισταμένους εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ ἀγάλματος εἰς τοὺς Γάλλους. Ὁ Robert πλοίαρχος ἀνεφώνησε· «Ναῦται, ἐμπρός, πάρετε τὸ ἄγαλμα καὶ φέρετε εἰς τὴν λέμβον». Τότε ἡ μάχη (la bataille), ὡς γράφει ὁ Matterer, ἤ ἡ σύρραξις ἤρχισεν, οἱ Γάλλοι διὰ τῶν ξιφῶν καὶ τῶν ροπάλων ἐκτύπων τοὺς δυστυχεῖς Μηλίους, πολλοὺς δ' ἐδέχθη ξιφισμοὺς ἐπὶ τῆς ῥάχεως ὁ ἱερεὺς οἰκονόμος Βεργῆς Ἀρμένης, ἐξ οὗ ἐπιθέτου ὑπέλαβεν ὁ Matterer ὅτι ἦτο Ἀρμένιος, ἀπέκοψαν δὲ διὰ τῆς σπάθης καὶ τὸ οὖς ἑνὸς τῶν Μηλίων. Φωναὶ καὶ κραυγαὶ ἐπλήρουν τὸν ἀέρα ἐκ τῆς γενομένης μάχης, καὶ ἀραὶ κατὰ τοῦ Μαρκέλλου καὶ τοῦ Ροβέρτου καὶ τοῦ προξένου Βρὲστ παρόντος ἐκεῖ καὶ φέροντος ξίφος καὶ χονδρὸν ῥόπαλον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς, καθ' ἣν καὶ αἷμα ἔρρευσεν, ἄλλοι ναῦται ἔσυραν τὸ ἄγαλμα καὶ μετέφεραν εἰς τὸ πλοῖον, ὅπερ ἀπῆρεν ἀμέσως.

Τὴν συμπλοκὴν ταύτην καὶ τὴν διὰ τῆς βίας ἁρπαγὴν τοῦ ἀγάλματος ὁ Μάρκελλος ἀπεσιώπησε, διότι ἡ πρᾶξις τῆς ἁρπαγῆς ἀντέβαινεν εἰς τὰ διεθνῆ νόμιμα.

Ἀπεσιώπησε δὲ τὴν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκτήσεως μνείαν καὶ αὐτὸς ὁ Βρὲστ κατ' εἰσήγησιν ἀναμφιβόλως τοῦ Μαρκέλλου. Ὁ Βρὲστ ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Γαλλίας μαρκήσιον de Rivière [1], ἐν ᾗ ἐκθέτει τῇ 26 Μαΐου 1820 τὰ τῆς εὑρέσεως, ἐπιπροσθέτει: «Θεωρῶ ἀνωφελὲς νὰ ἐκθέσω ὑμῖν πᾶν ὅ,τι ἐπράξαμεν ἵνα λάβωμεν εἰς τὴν κατοχὴν ἡμῶν τὸ ἄγαλμα· ὁ κ. Μάρκελλος θὰ σᾶς ἐκθέσῃ ἐπιστρέφων τὰ πάντα».

Αὐτὸς ὁ Dumont d'Urville, ὁ πρῶτος ἰδὼν τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου, συμπληρώσας κατόπιν τὴν δημοσιευθεῖσαν ἔκθεσίν του ἐν ταῖς «Annales Maritimes», ἧς τὸ χειρόγραφον τὸ συμπεπληρωμένον περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Matterer καὶ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Aicard, γράφει ὅτι ἐκ μεταγενεστέρων εἰδήσεων, ἃς ἔλαβε διελθὼν ἐκ Μήλου περὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1820, ἐξάγει ὅτι ὁ Μάρκελλος τὸ πᾶν μετεχειρίσθη ἵνα λάβῃ τὴν κατοχὴν τοῦ ἀγάλματος, καὶ ὅτι τοῦτο ἐπέτυχε

[1] Aicard. σ. 204 καὶ 217.

τῇ μεσολαβήσει τῶν προυχόντων, ὅπερ ἔβλαψε τοὺς προύχοντας τῆς Μήλου τιμωρηθέντας ὑπὸ τοῦ Δραγουμάνου τοῦ στόλου, οὗ δὲν μνημονεύει τὸ ὄνομα. Ὁ Matterer δέ, εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς, γράφει ὅτι ἠπάτησαν τὸν d'Urville περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἁρπαγῆς τοῦ ἀγάλματος, διότι τοῦτο ἀνηρπάγη «διὰ τῆς κτηνώδους βίας» (par la force brutale).

Ἡ ἔκθεσις αὕτη τοῦ Matterer συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ Ταταράκη καὶ τὴν τῶν εἰς Μῆλον περιηγητῶν Jules Ferry καὶ Morrey κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ ἄγαλμα ἁφῃρέθη διὰ τῆς βίας, ἧς προηγήθη συμπλοκή, ἀδιάφορον δι' ἡμᾶς ἂν δὲν ἐγένετο χρῆσις πυροβόλων ὅπλων, δι' ὧν ἄλλως ἦσαν ὡπλισμένοι οἱ Γάλλοι ναῦται, καὶ ἠδύνατο ἴσως νὰ γίνῃ, ἂν οἱ Μήλιοι ἀντέτασσον διὰ τῶν ὅπλων ἀντίστασιν.

Ὁ Ravaison πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ σχεδὸν ἀπόκρυφα τὰ ἔγγραφα, ἅτινα φέρει πρὸς ἀπόδειξιν τῆς βίας ὁ Aicard, ἀποδίδει δὲ ὅλα τὰ περὶ μάχης ἱστορούμενα εἰς φληναφίας τοῦ Brest πρὸς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν νῆσον Μῆλον περιηγητάς. Φέρει δὲ ὡς ἀπόδειξιν τῆς μὴ ὑπάρξεως συμπλοκῆς καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πλοίου τῆς «Estafette», ἐν ᾧ προφανῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναγραφῇ ἢ μόνον ἡ ἐπιβίβασις τοῦ ἀγάλματος καὶ οὐδὲν ἕτερον κατὰ τοὺς τύπους. Ἐπίσης ὁ Ravaison προσέτρεξεν εἰς γέροντάς ναυτικοὺς ἐπιζῶντας καὶ ὑπηρετοῦντας ἐν τῇ «Estafette», ὅταν εὑρίσκετο εἰς Μῆλον καὶ παρέλαβε τὸ ἄγαλμα, οἵτινες διηγοῦνται ὅτι τὰ περὶ μάχης εἶναι φανταστικά.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἑλληνικῆς τὸ θέμα, ἂν ἐγένετο μάχη ἢ ἁπλῆ συμπλοκή, δὲν ἔχει σήμερον σημασίαν. Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο ἐλευθέρα, αἱ δὲ ἀρχαιότητες αὐτῆς ἦσαν λεία τοῦ πρώτου καταλαβόντος. Ἴσως ἴσως τὸ περιώνυμον τοῦτο ἄγαλμα ἐσώθη διὰ τῆς ἁρπαγῆς ταύτης ἀπὸ μελλούσης καταστροφῆς μεταβιβαζόμενον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἔχομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμέν τι, ὅπερ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς ἔχει σημασίαν, ὅτι ὁ Aicard καὶ ὁ Jules Ferry ἀναγράφοντες τὸ κατόρθωμα τῶν Γάλλων, πομπωδῶς ἐκφωνοῦσιν ὅτι «Τοῦρκοι καὶ Γάλλοι διεφιλονείκουν τὴν κατοχὴν τοῦ ἀγάλματος», ὅτι «οἱ Τοῦρκοι αἰφνι-

δίως καταληφθέντες εὑρέθησαν ἐν ἀμηχανίᾳ», ὅτι «ἀφ' ἑνὸς ὁ ἱερεὺς Οἰκονόμος Βεργῆς τυχοδιώκτης, βάρβαροι δὲ ἀφ' ἑτέρου οἱ προεστοὶ θεωροῦντες ὅτι τὸ ἀριστούργημα τῆς τέχνης εἶχεν ἀξίαν, μόνον διότι ἐζητεῖτο», ὅτι «ὁ Νικόλαος Μουρούζης καὶ οἱ ἅρπαγες πάντοτε Τοῦρκοι, ὧν ἡ θρησκεία ἐπέτασσε τὴν ἄμεσον καταστροφὴν τοῦ εἰδώλου», ὅτι «τὸ ἄγαλμα ἐσύρθη ὑπὸ τῶν Τούρκων», ὅτι «τὸ ἄγαλμα συνετρίβη ὑπὸ τῶν βαρβάρων» κτλ. Οὐδὲν τούτων ἀληθές. Οὔτε Τοῦρκοι ὑπῆρχον ἐν Μήλῳ, ὅτε ἡρπάγη τὸ ἄγαλμα, οὔτε βάρβαροι ἄλλοι, οὔτε Ἀρμένιοι, οὔτε ὁ ἱερεὺς Οἰκονόμος Βεργῆς ἦτο τυχοδιώκτης, ἀλλ' ἦσαν πάντες Ἕλληνες ὑπήκοοι τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους, καὶ διημφισβήτησαν τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἀγάλματος θέλοντες νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Νικολάου Μουρούζη, Δραγουμάνου τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.

Τὴν παρέκβασιν ταύτην ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν χάριν τῆς ἀκριβείας νὰ κάμωμεν ἐνταῦθα ὑπερασπίζοντες τοὺς ἀγαθοὺς νησιώτας Μηλίους θεωρηθέντας βαρβάρους καὶ Τούρκους, καθ' ὧν ἦρε περιφανῆ νίκην δρὰξ Γάλλων ναυτῶν ὡπλισμένων, τῶν Μηλίων ὄντων ἀόπλων καὶ ἀπειλουμένων ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ πολεμικοῦ πλοίου, πλειότερον δὲ ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Δραγουμάνου τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου.

Γ΄

Δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν τὴν «Estafette» φέρουσαν τὸ πολύτιμον αὐτῆς φορτίον εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου κατέπλευσεν, εἰς Ῥόδον, Κύπρον, Σιδῶνα, Ἀλεξάνδρειαν, Πειραιᾶ, Σμύρνην.

Ἐν Σμύρνῃ τὸ ἄγαλμα μετεκομίσθη ἐπὶ τοῦ Γαλλικοῦ πλοίου *Λεαίνης*, ἥτις ἀπάρασα ἔφθασε τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1820 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ δὲ de Rivière ἐπιβιβασθεὶς εἰς αὐτὴν ἔφθασεν εἰς Γαλλίαν, καὶ τῷ 1821, 1 Μαρτίου παρέδιδεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΗ΄ δῶρον τὸ ἀριστούργημα τοῦτο τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Μετὰ τὸν ἀπόπλουν τῆς «Estafette» εὐθὺς ὡς παρέλαβε τὸ ἄγαλμα, οἱ Μήλιοι καὶ ἰδίᾳ οἱ προύχοντες εὑρέθησαν ἐν δεινῇ

θέσει, δι' ὅσα συνέβησαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὰς συνεπείας, αἵτινες ἔμελλον νὰ ἐπακολουθήσωσι κατ' αὐτῶν, ὅτε ὁ δραγουμάνος τοῦ στόλου ἤθελε μάθει ὅτι ἐπέτρεψαν νὰ ἁρπαγῇ τὸ ἄγαλμα, παρὰ τὰς ῥητὰς αὐτοῦ διαταγάς.

Οἱ φόβοι των καὶ αἱ ὑπόνοιαί των περὶ κακῶν ἐλευσομένων ἐπραγματώθησαν μετ' οὐ πολύ, διότι ὁ Μουρούζης, περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου ἢ ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, καταπλεύσας εἰς Μῆλον καὶ διατελῶν ἐν γνώσει τῶν τελεσθέντων οὐδεμίαν δικαιολογίαν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ τῶν προεστώτων, ἀλλὰ συλλαβὼν πάντας ἐν τῇ ὀργῇ αὐτοῦ μετέφερεν εἰς Σίφνον, ὅπου εἶχε συναθροίσει προηγουμένως καὶ τοὺς προεστῶτας τῶν ἄλλων Κυκλάδων νήσων, πρὸς παραδειγματισμόν, καὶ αὐτόθι διέταξε νὰ γονυπετήσωσι πρὸ αὐτοῦ, εἶτα δὲ ἀφοῦ οὕτως ἐπέπληξε καὶ ἐξηυτέλισεν, ἔδειρεν ἀνηλεῶς καὶ κατεδίκασεν εἰς πρόστιμον 7.000 γροσίων (5.000 φράγκων τῶν τότε χρόνων), ποσὸν μέγα διὰ τοὺς κατοίκους τῆς νήσου, ὅπερ καὶ κατέβαλλον τίς οἶδεν ὁποίας καταπιέσεις ὑποστάντες ὑπὸ τῶν πρακτόρων τοῦ Μουρούζη.

Ἡ ἐπιβολὴ τοιαύτης ποινῆς ὑπὸ τοῦ Μουρούζη ἐπὶ κατοίκων πτωχῶν, ζώντων ἐκ τῆς πενιχρᾶς γεωργίας ἀνύδρου παντελῶς νήσου καὶ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πρωρέως, ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν αὐτῶν κατὰ τοῦ προξένου Βρὲστ αἰτίου τῶν συμφορῶν τούτων, ὥστε ἀπῄτησαν παρ' αὐτοῦ τὸ καταβληθὲν πρόστιμον. Ὁ Βρὲστ ἕνεκα τούτου ἠναγκάσθη νὰ ἀπέλθῃ τῆς νήσου καὶ σπεύσῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολῆς ταξειδεύοντος Μαρκέλλου, ὃν τέλος συνήντησεν ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐξιστόρησεν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἐκεῖ πρόξενον τῆς Γαλλίας Πέτρον Δαβὶδ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Μηλίων. Ἀνέφερεν ἔτι ὅτι ὁ Μουρούζης εἶπεν εἰς τοὺς Μηλίους ὅτι ἔπρεπε νὰ λιθοβολήσωσι τὸν Βρὲστ καὶ τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἥρπασαν τὸ ἄγαλμα, ὅτι δὲν ἀνεγνώριζε ποσῶς αὐτούς, τοὺς ὑποπροξένους, καὶ ὅτι ἂν ὁ τῆς Μήλου ἐτόλμα νὰ ἀφαιρέσῃ ἀρχαιότητας ἔδιδε τὴν ἄδειαν νὰ τὸν φονεύσωσιν. Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἂν ἐξεστομίσθησαν ἐν στιγμῇ παραφορᾶς καὶ ἐξάψεως πρὸς ὑπηκόους ἰσχυρᾶς Δυνάμεως δὲν ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι σπουδαῖοι, ὥστε νὰ ἀναγραφῶσιν ὑπὸ τοῦ προξένου τῆς Σμύρνης, ἀνδρὸς φιλέλληνος, πρὸς τὸν πρεσβευτήν. Ἡ ὀργὴ καὶ ἀγανάκτησις τοῦ Μουρούζη ἀνδρὸς ἀνή-

κοντος εἰς τὴν περιφανῆ ὁμώνυμον οἰκογένειαν τοῦ Φαναρίου, φιλοπάτριδος, ποτισθέντος τὰ νάματα τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἐκτιμῶντος τὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαίων κειμηλίων τῆς Ἑλλάδος, ἦτο λίαν δεδικαιολογημένη· ἴσως ἐφάνη ὑπὲρ τὸ δέον αὐστηρός, τιμωρήσας τοὺς κατοίκους τῆς Μήλου διὰ πρᾶξιν, ἧς δὲν ἦσαν ἔνοχοι, διότι δὲν ἠδύναντο ἄοπλοι καὶ φιλήσυχοι νησιῶται νὰ ἀντιστῶσι κατὰ στρατιωτῶν Γάλλων ὡπλισμένων καὶ πειθαρχούντων, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τὰς ἀμέσους τοῦ κυβερνήτου τοῦ πλοίου καὶ τοῦ γραμματέως τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας καὶ μὴ διατεθειμένων νὰ ὑποχωρήσωσιν ἀπέναντι οἱασδήποτε ἀπειλῆς, πρὶν ἢ ἁρπάσωσι τὸ ἄγαλμα.

Ὁ Μουρούζης δὲν ἦτο ἐκ τῶν τυχαίων· ὡς ἐκ τῆς παιδεύσεως αὐτοῦ ἐξετίμα τὰς ἀρχαιότητας καὶ ἐπόθει νὰ μείνωσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ αὐτῶν πατρίδι. Εἶχε τὰ παραδείγματα τῆς συλήσεως τοῦ Παρθενῶνος ὑπὸ τοῦ Ἔλγιν, τῆς συλήσεως τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης, τὴν διασπορὰν πανταχοῦ πρακτόρων διαφόρων Κυβερνήσεων ἁρπαζόντων ἢ ἀγοραζόντων ἀρχαιότητας, ἤκουε πανταχόθεν τὴν φωνὴν τῶν διδασκάλων τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων τῆς Σμύρνης, τῶν Κυδωνιῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ μεγάλων ἑλληνικῶν κωμοπόλεων, διαμαρτυρομένων κατὰ πάσης ἁρπαγῆς. Ἐγνώριζεν ἔτι ἐγκύκλιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀπαγορευτικὴν τῆς ἐξαγωγῆς ἀρχαιοτήτων, διέβλεπε δ' ἴσως τῷ 1820 τὸ λυκόφως τῆς νέας ἀνατολῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ ἐζήτησεν ἐπιτακτικῶς ὅπως ἔτι μᾶλλον αἱ διαταγαὶ αὐτοῦ εἰσακουσθῶσιν, ἵνα οἱ κάτοικοι μὴ ἀποδιοπομπεύωσιν ἐπὶ χρήμασι τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ τὸν κόσμον τῶν ἱερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φιλοπατρία τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Γένος κατέστησαν αὐτὸν ὕποπτον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, δι' ὃ καὶ ὑπῆρξεν ἓν τῶν ἐξιλαστηρίων θυμάτων ἓν ἔτος μετὰ τὸ γεγονός, ὅπερ ἱστοροῦμεν, διότι ἀπεκεφαλίσθη τῇ 6 Μαΐου 1821.

Ὁ de Rivière, μαθὼν ἐξ ἀνακοινώσεως τοῦ Δαβὶδ τὰς κατὰ τῶν Μηλίων πράξεις τοῦ Μουρούζη, παρεπονέθη εἰς τὴν Πύλην, ἥτις διέταξε τὸν ναύαρχον τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου νὰ δώσῃ τὴν προσήκουσαν ἱκανοποίησιν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Διηγεῖται ὁ Μάρκελλος ὅτι μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐζήτησε δι' ἐπιστο-

λῆς του πρὸς τὸν Μουρούζην συνέντευξιν, ἀλλὰ δὲν ἐπετεύχθη ἡ συνάντησις. Εὑρίσκετο δ' ἐν Παρισίοις ὁ Μάρκελλος, ὅτε ἔμαθε τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Μουρούζη.

Ὁποία ἦτο ἡ δοθεῖσα ἱκανοποίησις εἰς τὴν Γαλλίαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἄγνωστον. Λέγομεν δὲ ἐνταῦθα ὅτι ὁ ζῆλος τοῦ Μουρούζη ὑπὲρ τῶν πατρίων κειμηλίων ἴσως ἐξέθηκεν αὐτὸν ἔτι μᾶλλον εἰς τῶν ἀμαθῶν περὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα Ὀθωμανῶν τὰς ὑπονοίας καὶ συνετέλεσε μετὰ τῶν πολιτικῶν τότε ῥᾳδιουργιῶν καὶ ἀντιζηλιῶν εἰς τὴν ἀποκεφάλισιν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Δ΄

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων εἴδομεν ὁποῖα ἦσαν τὰ παθήματα τῶν Μηλίων ἕνεκα τοῦ ἀγάλματος· δικαίως δὲ θὰ ἐρωτήσῃ τις, ὁποία τοὐλάχιστον ὑπῆρξεν ἡ ὠφέλεια εἴτε εἰς πᾶσαν τὴν κοινότητα, τὴν ἀναμιχθεῖσαν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, εἴτε εἰς ὡρισμένα πρόσωπα; Οἱ κάτοικοι τῶν Ἀθηνῶν Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι ἔλαβον τοὐλάχιστον παρὰ τοῦ Ἐλγίνου ἓν ὡρολόγιον τῆς πόλεως ἐπὶ ὑψηλοῦ πύργου δαπάνῃ αὐτοῦ κτισθέντος, διὰ τὴν σύλησιν τοῦ Παρθενῶνος, οἱ Μήλιοι δὲ μόνον πληγὰς διὰ ξιφῶν καὶ ῥάβδων ὑπὸ τῶν Γάλλων, δαρμοὺς καὶ ἐξευτελισμοὺς καὶ χρηματικὰς ποινὰς ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

Τούτου ἕνεκα ἡ κοινότης ἐν τῷ δικαίῳ αὐτῆς ἤγειρε παράπονα διὰ τοῦ Βρὲστ πρὸς τὴν γαλλικὴν πρεσβείαν. Ἑκάστοτε δὲ οἱ προύχοντες, ὁσάκις κατέπλεεν εἰς Μῆλον Γαλλικὸν πολεμικόν, ἤρχοντο παραπονούμενοι καὶ ζητοῦντες, ὅπως ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς τοὐλάχιστον τὰς καταβληθείσας ὑπ' αὐτῶν ἀποζημιώσεις. Ἡ ὑπόθεσις μόλις ἐπερατώθη τῇ 25 Ἰανουαρίου 1826. Θέλομεν δὲ κατωτέρω μνημονεύσῃ τὰς δοθείσας τότε ἐξοφλητικὰς ἀποδείξεις τῇ 25 Ἰανουαρίου 1826, καὶ ἄλλα ἐπεισόδια.

Ἡ διεκπεραίωσις τῆς ὑποθέσεως τῆς πληρωμῆς τῶν ἀποζημιώσεων ὀφείλεται εἰς τὸν ναύαρχον τῆς Γαλλίας, τὸν γνωστὸν φιλέλληνα, τὸν μετασχόντα τῆς ἐν Πύλῳ ναυμαχίας de Rigny, ὅστις τὴν 4 Ἰουλίου ν. ἔ. 1825 ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν

τῶν Ναυτικῶν καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς Γαλλίας ἐπιστολήν, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Michon (Revue des Études Grecques τόμος XV σελ. 18), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρει ὅτι ἀπὸ τῆς ἀποκτήσεως τῆς Ἀφροδίτης τῷ 1820 διάφοροι κάτοικοι τῆς Μήλου δὲν ἔπαυσαν νὰ ζητῶσι τὴν ἀποπληρωμὴν τῶν ἀποζημιώσεων τῶν εἰσφορῶν, ἃς ἐπέβαλεν αὐτοῖς ὁ Μουρούζης. «Ὅσάκις δὲ βασιλικὸν πλοῖον, καὶ ἐγὼ πρὸ παντός, καταπλεύσωμεν εἰς Μῆλον, ἔχομεν τὰς ἐπιθέσεις τῶν τοιούτων ἀπαιτήσεων, περὶ ὧν ἐπὶ δύο ἤδη ἔτη μάτην ἀναφέρομαι εἰς τὴν Γαλλικὴν πρεσβείαν. Ἐν τούτοις ἦτο ἀπαραίτητον πρὸ πολλοῦ νὰ εἶχε περατωθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, εἰς ἣν ἀναμιγνύεται τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλέως. Καὶ τολμῶ νὰ εἴπω ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ πλειότερόν τι τοῦ νομίμως ὀφειλομένου. Μετὰ ἐπιτόπιον ἔρευναν καὶ λῆψιν πάσης εἰδήσεως καὶ μαρτυρίας, ἀνεγνώρισα ὅτι, ἵνα παύσωσι πᾶσαι αὗται αἱ ἀπαιτήσεις, ἦτο ἀνάγκη νὰ καταβληθῶσιν εἰς τοὺς Μηλίους 7,218 γρόσια, κατὰ τὴν σημερινὴν διατίμησιν τοῦ γροσίου εἰς 65 ἑκατοστὰ περίπου. Τοιαῦτα εἶναι τὰ κακὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἐπήνεγκεν ἡ βραδύτης τῆς πληρωμῆς, ἣν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν θεωρῶ σχεδὸν ἐμαυτὸν ὑπόχρεον νὰ καταβάλω ἐξ ἰδίων, πέμπων λογαριασμὸν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου ὑπουργόν. Ὑπεσχέθην ῥητῶς εἰς τοὺς δυστυχεῖς αὐτούς, οἵτινες πλὴν τῶν χρημάτων ὅσα κατέβαλον ἐφυλακίσθησαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας, ὅτι θέλουσι πληρωθῆ. Ἐξαιτοῦμαι ὅπως μοὶ δώσητε τὴν ἄδειαν νὰ πληρώσω τὸ ποσὸν τοῦτο ἀμέσως καὶ ζητήσω τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ, καθ' ἃ καὶ ὁ κ. Forbin μοὶ ἐπρότεινεν, ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Μουσείων».

Ταῦτα ἐγράφοντο τῇ 4 Ἰουλ. 1825, τῇ δὲ 25 Ἰανουαρίου τοῦ ἑπομένου ἔτους 1826 ἐγράφη ἡ κάτωθι ἀπόδειξις τῆς παραλαβῆς τῶν χρημάτων, τῶν 7,218 γροσίων ἐνώπιον τοῦ καγκελλαρίου τῆς νήσου Ἰακώβου Ταταράκη (Ταρταράκη):

Οἱ προύχοντες τῆς Μήλου, Ἰάκωβος Ταταράκης, καγκελλάριος, ὁ Λουδοβ. Μπρὲστ ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας καὶ ὁ Πέτρος Ταταράκης, ὁ ἅγιος Οἰκονόμος Ἀρμένιος (Armenius) καὶ ὁ ἀρχιμανδρ. Μηκέλης, οἱ τρεῖς τελευταῖοι δμολογοῦσιν ὅτι ἔλαβον μετρητὰ παρὰ τοῦ ἐκλαμπρ. Κόνσολα Λουδ. Μπρέστ, διαταγῇ καὶ διὰ λογ/σμὸν τῆς ἐξ. τοῦ Μαρκ. de Rivière, διαμένοντος ἐν Παρισίοις, πρὴν πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας ἐν Κωνστ/πόλει, τὸ ποσὸν τῶν τουρκ. γροσίων 7,218, ἀναγκασθέντες νὰ πληρώσωσιν εἰς τὸν δραγουμάνον

τοῦ Ὀθωμαν. στόλου Βεϊζαδὲ Νικόλ. Μουρούζην, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι συνῆνεσαν νὰ δώσωσι τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν εἰς τὸν κ. Μάρκελλον γραμματέα τῆς Γαλ. πρεσβείας ἐν Κ/λει καὶ εἰς τὸν Μπρέστ, νὰ παραλάβωσι τὸ εὑρεθὲν εἰς τὴν πατρίδα των ἄγαλμα, καὶ διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου, ὅπερ ἔλαβον, πληρώσαντες πάσας τὰς ζημίας ἃς ὑπέστησαν τότε, διακηρύττουν ὅτι εἶναι εὐχαριστημένοι, ἀπέχοντες νὰ ἐγείρωσι πᾶσαν μέλλουσαν ἀξίωσιν.

Ὑπογράφουσι. ***Λογοθέτης Μηκέλης***, ***Ταταράκης*** μάρτυς, ***Σακελλίων Γρηγόριος*** μάρτυς, ***Ἰάκωβος Ἀρμένιος***.

Ἀρχιμανδρ. Μηκέλης, ἔλαβον καὶ ἐξοφλῶ, ***Πέτρος Ταταράκης*** ἔλαβον καὶ ἐξοφλῶ.

Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο περατοῦται πᾶσα ἡ ὑπόθεσις καὶ τὰ παθήματα τῶν Μηλίων.

Ἤλθωμεν τέλος εἰς τὸ ἡμέτερον ἔγγραφον [1].

Δῆλον γίνεται διὰ τοῦ παρόντος ὅτι σήμερον σεπτεμβρίου 20 τῶν 1822 ὅτ' ἔλαβον ἐγὼ ὁ κάτωθεν ὑπογεγραμμένος Ἀρχιμανδρίτης Μηκέλες παρὰ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Κονσόλου Γαλλίας εἰς Μῆλον Κυρίου Λουῆ Μπρέστ γρ. τριακόσια ἑβδομήκοντα πέντε Νº 375 καὶ αὐτὰ ἀνὰ κόντο ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἑξακόσια πεντήκοντα, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ ἔλαβον παρὰ τῆς ἐκλαμπρότητός του, ὅλα μαζὺ χίλια εἴκοσι πέντε καὶ αὐτὰ ἀνὰ κόντο τῶν δύο χιλιάδων γροσίων, τὰ ὁποῖα ὁ κατὰ καιρὸν δραγομάνος τοῦ Ὀθωμανικοῦ στόλου Κύριος Νικόλαος Μουρούζης μᾶς ἐπῆρε κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1820 μὲ λόγον καὶ διατί ἐδώσαμεν τὴν γνώμην μας νὰ πάρουν ὁ ἐκλαμπρότατος Ι. Μαρτσέλος σεκρετάριος τῆς Γαλλικῆς ἀμπασάτας εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ ἄνω Κόνσολας Λουῆς Μπρὲστ τὴν στάτουαν ὁποῦ εὑρέθη εἰς τὴν Πατρίδα μας, ἀφοῦ ὁ ἄνω σεκρετάριος μᾶς ὑπεσχέθη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀμπασαδόρου του νὰ ἐμποδίσῃ κάθε ζημίαν ὁποῦ εἰς ἐμᾶς παρὰ τοῦ ἄνω δραγομάνου ἤθελεν ἀκολουθῆ, κατὰ τὴν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅπου βαστοῦμεν εἰς χεῖράς μας καὶ εἰς ἔνδειξιν δίδεται τὸ παρὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἐκλαμπροτάτου Λουῆ Μπρὲστ ὑπογεγραμμένον ἰδιοχείρως.

(Ὑπογεγραμμένο εἰς τὸ καθολικό.)

Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἡ θέσις τοῦ Βρὲστ ἀπὸ τῆς ἁρπαγῆς κατέστη λίαν δυσχερής, διότι ἐθεώρουν αὐτὸν αἴτιον, τῶν δεινῶν των, καὶ ὅτι ἠναγκάσθη οὗτος, ἐξ ἰδίων πιθανῶς, νὰ καταβάλῃ 2,000 γρόσια εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Μικέλε, ἅτινα ἐπέβαλεν εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ὁ Νικόλαος Μουρούζης ὡς

[1] Πρβλ. πανομοιότυπον εἰς σελ. 340.

ἔκτακτον φορολογίαν καὶ ὅτι ἔδωκεν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν ὅτι θέλει ἐμποδίσει πᾶσαν ζημίαν τοῦ Μουρούζη, ἥτις ἤθελεν ἀκολουθήσει. Ἐπειδὴ δ' ἐπῆλθεν ἡ ζημία, ἠθέλησε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ κατέβαλε τὸ ποσὸν κατὰ δόσεις μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 2,000.

Ἡ ἀνωτέρω ἀπόδειξις δὲν φέρει ὑπογραφήν, ὑπολαμβάνομεν δ' ὅτι ἢ εἶναι ἀντίγραφον τῆς δοθείσης, ὅπερ ἐκράτησεν ὁ ἐξοφλήσας ἀρχιμανδρίτης διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον, ἢ τὸ πρῶτον σχέδιον αὐτῆς.

† ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ [1]

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΒΙΒΑΣΙΝ

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Νέας Ὑόρκης. — Πεινῶ, πεινᾷς, πεινᾷ.— Λαϊκὰ ἑστιατόρια. — Στιλβωταὶ δυσπρόσιτοι. — Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Ἱερέως. — Ὅπου ὑμνοῦμεν τὸν θεὸν Νορβηγιστί. — Ἡ «στρωματσάδα».— Δάσος ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως.— Ἱπποπόταμοι. — Ἀπέραντος Ζωολογικὸς Κῆπος. — Εἰς τὸ Μουσεῖον.— Θηρίον ἔχον μέγεθος Πλατείας. — Τὰ μυστήρια τῆς καταγωγῆς τοῦ ἵππου. — Τὸ Ἐνυδρεῖον. — Ἀμερικανικοὶ κροκόδειλοι. — Παραγωγὴ ἰχθύων. — Εἷς ἀξιωματικός.

Τὸ πρῶτον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐκυρίευσε μετὰ τὴν ἀποβίβασιν, ἦτο πολὺ πεζόν. Ἦτο ἁπλούστατα πεῖνα, τρομερὰ πεῖνα, — φυσικὴ συνέπεια ἴσως μακροῦ θαλασσινοῦ ταξιδίου. Δὲν ἐπροσέχαμεν εἰς τὸ γραφικὸν θέαμα τῆς μεγάλης κινήσεως ἐντὸς τῶν κοσμοβριθῶν λεωφόρων τῆς Νέας Ὑόρκης, εἰς τὰ κατὰ δωδεκάδας παρελαύνοντα αὐτοκίνητα, εἰς τὰς οὐρανομήκεις οἰκοδομάς της—μὲ 20 πατώματα ἑκάστη, εἰς τοὺς «διασχίζοντας τὴν ἀτμοσφαῖραν» τρόπον τινὰ ἐναερίους σιδηροδρόμους της, εἰς τὰς λαμπρὰς προθήκας τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν καταστημάτων της. —Ὄχι! Εἴχαμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐστραμμένους μόνον πρὸς τὰ ποικίλα ἐδωδιμοπωλεῖα. Τέλος ὁ δωδεκαετὴς υἱός μου πλησιάζει εἰς ἕνα πλανόδιον καστανοπώλην καὶ ἀγοράζει κάστανα.

— Πόσα θέλετε ;

— Τόσα.

— Πόσον κοστίζουν ;

— Πέντε σέντς, κύριε.

— Ὁρίστε.

— Εὐχαριστῶ.

— Γειά σου !

Ἀπὸ τὴν πολλὴν πεῖναν δὲν εἴχαμεν οὔτε ἀντιληφθῆ εἰς ποίαν γλῶσσαν ἔγινεν ἡ διαπραγμάτευσις τῶν καστάνων. Κατόπιν μᾶς ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὅτι εἴχαμεν ὁμιλήσῃ ἑλληνικὰ

[1] Ἰδὲ καὶ σελ. 193.

πρὸς τὸν καστανοπώλην, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἐκπλαγῇ εἶχεν ἀπαντήσῃ ἑλληνικά, ὡσὰν νὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς. Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσω ὅτι ἦτο Ἕλλην. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ ὅλος ὁ κόσμος εἰς τοὺς δρόμους ἐφαίνοντο αὐτὴν τὴν ἡμέραν πεινασμένοι.

Ὅμιλος ἐργατῶν τοῦ λιμένος μὲ «μπλούζας» ἵστατο πρὸ ἑνὸς κινητοῦ ὀστρεοπωλείου καὶ κατεβρόχθιζε δωδεκάδας «ὀστρέων». Λέγω «ὄστρεα» καὶ ὄχι στρείδια, διότι τὸ ὑποκοριστικὸν δὲν ἁρμόζει εἰς τόσον εὐμεγέθη θαλασσινά, καὶ θαυμάζω τὴν ἀπίστευτον εὐθηνίαν των. Οἱ πτωχοὶ χάριν οἰκονομίας τρώγουν στρείδια πρώτου ἀναστήματος καθὼς ἡμεῖς τρώγομεν στραγάλια.

Κάποιος καλοενδυμένος μεσῆλιξ κύριος μὲ σεβασμίαν στάσιν πλησιάζει εἰς ὀπωροπωλεῖον, ῥίπτει ἕνα σὲντς ἐπὶ τοῦ μπάγκου, λαμβάνει ἰδιοχείρως ὡραιότατον μῆλον καὶ τὸ τρώγει μὲ ἡσυχίαν, βαδίζων κανονικῶς ἐν μέσῃ ὁδῷ. Ἄλλος διαβάτης πράττει τὸ αὐτό. (Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπεχαιρετίσαμεν μόλις ἀνθισμένας τὰς μηλέας καὶ ἐδῶ τρώγουν μῆλα). Τρίτος ἁρπάζει χωρὶς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ βήματός του ζεῦγος πορτοκαλίων, ῥίπτει τρία σὲντς πρὸς τὸν ὀπωροπώλην καὶ παρέρχεται σιωπηλῶς «ξεφλουδίζων» τὰ πορτοκάλλια του. Τοὺς φλοιοὺς ὅμως δὲν τοὺς ῥίπτει εἰς τὸν δρόμον, ἀλλὰ τοὺς θέτει εἰς τὴν τσέπην του, μέθοδος ἐξαίρετος, διότι, ἂν ἕκαστος ἔρριπτε φλοιοὺς πορτοκαλίων ἢ μπανάνας εἰς τὸ πεζοδρόμιον, ταχέως θὰ ἐσχηματίζοντο βουνὰ πρὸ τοῦ ὀπωροπωλείου.

Ἀλλὰ καὶ αἱ Ἀμερικανίδες πεινοῦν σήμερον. Ἰδοὺ μία εὔσαρκος κυρία μὲ βαρύτιμον σεμνὴν περιβολήν, ἡ ὁποία διερχομένη ἀπὸ τὸν πλανόδιον γλυκισματοπώλην ἀγοράζει μίαν πλάκα σοκολάτας μὲ καρύδια καὶ μασᾷ μακαρίως. Εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον ἵσταται ἀφροπλασμένη δεσποινὶς περιμένουσα προφανῶς τὸ «κάρρον τῆς ἐπιφανείας». Οὕτω καλεῖται τὸ κοινὸν ἠλεκτρικὸν «τράμ» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐναερίους καὶ ὑπογείους σιδηροδρόμους, διότι τὰ μέσα συγκοινωνίας τῆς Νέας Ὑόρκης διαιροῦνται ὡς ὅλα τὰ ὄντα: εἰς τὰ ὑπὸ τὴν γῆν, τὰ τῆς ἐπιφανείας καὶ τὰ ὑπεράνω τῆς γῆς.

Φαίνεται μακρόθεν τὸ σέρφες κὰρ (surface car) πλησιάζον

μὲ βόμβον ἠλεκτρικόν. Ἀλλ' ἡ ἁβρὰ δεσποινὶς προφθάνει ν' ἀγοράσῃ μίαν μπανάναν, νὰ τὴν «ξεφλουδίσῃ» καὶ ἵσταται ἤρεμος μὲ τὸ ἄκρον τοῦ καρποῦ εἰς τὰ χείλη.

Καταλήγομεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον *Ὀλύμπια*.

— Εἶσθε Ἕλλην; ἐρωτῶμεν τὸν ξενοδόχον.

—Ὄχι, ἀπαντᾷ οὗτος, εἶμαι Ἰρλανδός, μόνον τὸ ὄνομα τοῦ ξενοδοχείου μου εἶναι ἑλληνικόν.

— Ἀδιάφορον, θὰ φάγωμεν ἐδῶ.

Ὁ κατάλογος τῶν φαγητῶν εἶναι ζωγραφημένος μονίμως μὲ μεγάλα γράμματα εἰς τὸν τοῖχον. Ἔχει καθ' ἡμέραν τὰ ἴδια εἴκοσι φαγητά. Μία «μπριζόλα» βῳδινὴ μόνον 10 σέντς, ἤτοι 55 λεπτά. Τὴν φέρει ἐπὶ «πιατέλλας», διότι εἶναι πελωρίων διαστάσεων· κανὲν πιάτον δὲν θὰ τὴν ἐχώρει. Φέρει συνάμα καὶ δύο «σερβίτσια», διότι ὁ ἴδιος ὁ ξενοδόχος δὲν πιστεύει ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ φάγῃ μόνος εἷς ἄνθρωπος τόσον μεγάλην «μπριζόλαν».

Ὁ υἱός μου ἐρωτᾷ ἂν ἔχει ψάρια.

— Μάλιστα ἔχει «φλάουντερς» (εἶδος Γλώσσης).

— Φέρε μας λοιπὸν καὶ μίαν «φλάουντερς».

Τὴν φέρει.

Ὁριστικῶς ὁ ξενοδόχος μας πάσχει ἀπὸ μεγαλομανίαν. Ἡ «φλάουντερ» ἔχει μέγεθος μεγάλου σαλαχίου· εἶναι μισῆς ὀκᾶς γλῶσσα καὶ ὅλη αὐτὴ διὰ 10 σέντς, σερβιρισμένη καθαρώτατα, ὀρεκτικώτατα καὶ ταχέως.

Δωρεὰν παρέχονται: ἄρτος, γωπὸν βούτυρον, «σάλτσα ντομάτα», «ἀγγουράκια τουρσί».

Τέλος ἐξερχόμεθα πληρώσαντες 25 σὲντς διὰ δύο ἀνθρώπους, ἤτοι δραχ. 1,40, μὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τὰ λαϊκὰ ἑστιατόρια τῆς Νέας Ὑόρκης εἶναι πολὺ ὡραῖα καὶ πολὺ εὐθηνά. Δυστυχῶς ὁ Νέος Κόσμος στερεῖται λούστρων, ἤτοι παίδων προθύμων νὰ μεταφέρουν βαλίζας ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον. Ὅθεν καὶ οἱ εὐπορώτεροι δὲν εὑρίσκουν ἄτοπον νὰ φορτώνουν τὴν βαλίζαν των εἰς τὸν ὦμον.

Οἱ κύριοι ὑποδηματοκαθαρισταὶ ἐνδεδυμένοι λευκὰ εἶναι εὔποροι καταστηματάρχαι καὶ δὲν κάμνουν τὸν ἀχθοφόρον. Ἀφοῦ ὅμως ἕκαστον shine (δηλ. ἑκάστη «λάμψις» κατὰ λέξιν) τῆς ἐκλαμπρότητός των στοιχίζει 10 σὲντς (55 λεπτὰ) εἰς τὰς

καλὰς συνοικίας, προτείνω εἰς τὸν υἱόν μου μετ' ἀμερικανικῆς ἐπιχειρηματικότητος ν' ἀγοράσωμεν «βοῦρτσαν καὶ βερνίκι» καὶ ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς νὰ λαμπρύνῃ τὰ ὑποδήματά μου πληρωνόμενος παρ' ἐμοῦ τὸ βαρὺ τοῦτο ἀντίτιμον. Οὕτω τὸ χρῆμα μένει τοὐλάχιστον εἰς τὴν οἰκογένειαν.

* * *

Ἡ εὕρεσις ξενοδοχείου ἀληθινὴ Ὀδύσσεια.

Τί στενά, στενόχωρα δωμάτια! Καθαρὰ μέν, ἀλλὰ πληκτικά. Εἰς μερικὰ ξενοδοχεῖα αἱ κλῖναι εἶναι ὅπως εἰς τὰ ἀτμόπλοια, ἡ μία ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ὄχι, αὐτὰ δὲν μᾶς ἀρέσκουν. Ἐπὶ τέλους ἐνθυμοῦμαι ἓν παραθαλάσσιον ξενοδοχεῖον Γερμανικὸν ἢ Νορβηγικόν, περὶ τοῦ ὁποίου κάπου ἀνέγνωσα καλὰς συστάσεις. Εὐτυχῶς μᾶς δέχονται ἐκεῖ καὶ μᾶς εὑρίσκουν μίαν κλίνην εἰς ἓν δωμάτιον τοῦ πέμπτου πατώματος. Τὸ ξενοδοχεῖον αὐτὸ τὸ διευθύνει παπᾶς Λουθηρανός. Τὸ διατηρεῖ δὲ ὡς ἐκκλησίαν, ἄνευ κερδοσκοπικῶν ἀξιώσεων. Οἱ πελάται ἔχουν περιποίησιν οἰκογενειακήν. Εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, κατάστημα φιλανθρωπικόν, ἔχον σκοπὸν τὴν καθοδήγησιν τῶν μεταναστῶν διὰ τὴν πρώτην ἐγκατάστασίν των καὶ τὴν εὕρεσιν ἐργασίας. Ὡς μόνον ἀντισήκωμα διὰ τὴν ἀφιλοκερδῆ περιποίησιν ζητεῖται παρὰ τῶν πελατῶν του νὰ εἶναι χρηστοί, νὰ μὴ «ξενυκτοῦν ἔξω», καὶ νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὸ πρωϊνὸν κήρυγμα τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ ὑπὸ ἱεραποστόλου. Δὲν μᾶς ἠρώτησαν μὲν εἰς ποῖον δόγμα ἀνήκομεν, ἀλλὰ τὴν ἑπομένην πρωΐαν μᾶς ἔδωσαν ἓν ξένον ψαλτήριον εἰς τὰς χεῖρας καὶ μᾶς ἐπέβαλαν νὰ ψάλωμεν. Ἡ λειτουργία ἐτελεῖτο εἰς σκανδιναυϊκὴν γλῶσσαν (Νορβηγικὴν ἢ Δανικὴν) καὶ ἡ βραχεῖα προσφώνησις τοῦ ἱεροκήρυκός μας συνεκίνησε, καίτοι δὲν γνωρίζομεν Νορβηγικά, διότι ἄλλοι ἀκροαταὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἤρχισαν νὰ κλαίουν σιγὰ σιγά, ἐνθυμούμενοι βέβαια τὴν τόσον μακρὰν φεῦ πατρίδα των!

Δὲν γνωρίζω τί ἀπέγειναν οἱ ἄλλοι συνταξειδιῶται τοῦ Ὠκεανοῦ, πλὴν εἰς τὸ τέλος ἐθεώρησα τὸν ἑαυτόν μου εὐτυχῆ, ὅτι ἡ τύχη μ' ἔρριπτεν ἐκεῖ, διότι ναὶ μὲν ἔπρεπε νὰ ψάλλωμεν καὶ νὰ προσευχώμεθα Νορβηγιστί, ἀλλὰ προφανῶς εὑρισκόμεθα μεταξὺ

χρηστῶν ἀνθρώπων, καί, τὸ θαυμασιώτερον πάντων, ἐκ τῶν παραθύρων ἐφαίνετο ὄχι μακρὰν τὸ γραφικὸν θέαμα τοῦ λιμένος τῆς Νέας Ὑόρκης, τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Βοσπόρων της, διότι ἡ Νέα Ὑόρκη εἶναι Κωνσταντινούπολις μὲ δύο χαριεστάτους Βοσπόρους.

Τὴν νύκτα ἐβλέπομεν εἰς τὸ σκότος πλῆθος ποταμίων ἀτμοπλοίων ἠλεκτροφωτισμένων· θέαμα ἐνετικῆς νυκτός. Εἶναι δὲ τὰ ἀτμόπλοια ταῦτα πλωτὰ κρυστάλλινα παλάτια τελείως διαφανῆ, ὁποῖα ἡ ζωηροτέρα φαντασία τῶν ἀραβικῶν παραμυθίων δὲν ἐφαντάσθη. Ὅλα μεγάλα καὶ μεγαλοπρεπῆ, λάμποντα καὶ θαμβώνοντα διὰ τῆς αἴγλης των.

Περίεργον θὰ σᾶς φανῇ ἴσως ἓν ἀμερικανικὸν ἔθιμον: εἰς τὰ ξενοδοχεῖα νὰ κοιμῶνται ἀνὰ δύο πελάται εἰς μίαν κλίνην. Πλαγιάζεις τὸ βράδυ μόνος σου καὶ ἐξυπνᾷς τὸ πρωῒ ἔχων εἰς τὸ πλευρόν σου ἄγνωστον σύντροφον. Τοῦτο ἐνταῦθα δὲν θεωρεῖται ἄτοπον. Τοὐναντίον πολλοὶ ἐπιθυμοῦν νὰ κοιμῶνται «μὲ παρέαν». Καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχουν διαθέσιμοι κλῖναι, οἱ πελάται κοιμῶνται ἀνὰ δύο, διότι οὕτω θερμαίνονται εὐκολώτερον κατὰ τὰς ψυχροτάτας πολλάκις νύκτας. Καὶ αἱ κλῖναι ἐνίοτε πλησιάζονται πρὸς ἀλλήλας καὶ καταντᾷ ὁ κοιτὼν μία γενικὴ «στρωματσάδα».

Ἐγὼ ἐξύπνησα ἔχων πλησίον μου ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τὸν υἱόν μου φυσικά, ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅμως πλευρὰν εὗρον ἕνα πελώριον Νορβηγὸν ἢ Ἰσλανδὸν ναύτην, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε μερικὰς λέξεις ἀπὸ μερικὰς γλώσσας, ὥστε ἐπετεύχθη συνεννόησις εἰς ἀγγλοϊνδογερμανικὴν γλῶσσαν. Καὶ ὅμως πόσον καθαρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἦτο ὁ ὑπερβόρειος αὐτὸς Ἡρακλῆς μὲ τὸ ἤρεμον μειδίαμά του! Ἀντὶ νὰ περάσῃ τὴν νύκτα ἐν κραιπάλῃ, καθὼς συνηθίζουν οἱ ναῦται, ὅταν λαμβάνουν ἄδειαν διανυκτερεύσεως, ἐπροτίμησε νὰ καταλύσῃ εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἐκεῖνο ξενοδοχεῖον, νὰ πίῃ πολλὰ ποτήρια γάλακτος, καὶ ν' ἀκούσῃ καὶ αὐτὸς τὸν ἱεροκήρυκα τὴν ἑπομένην πρωΐαν!

***

Οἱ περισσότεροι μετανάσται ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν Νέαν Ὑόρκην ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν ἄφιξίν των, χωρὶς κἂν νὰ γνωρίσουν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ θέλγητρα καὶ τοὺς κινδύνους τῆς Ἀμερικα-

νικῆς μεγαλοπόλεως. Εἰς πλείστους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκ τῶν προτέρων δηλώσῃ ἄλλο τέρμα, οὔτε κἂν ἐπιτρέπεται ἡ διαμονὴ εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὑπάλληλοι τῆς μεταναστευτικῆς ἐπιτροπῆς τοὺς συνοδεύουν μέχρι τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, ὅπου τοὺς «φορτώνουν» διὰ τὰ ἐνδότερα. Οὕτω πως ἡ πόλις «ξεφορτώνεται» χιλιάδας νεοφερμένων, διότι μέχρις 20,000 ἡμερησίως φθάνουν ἐνίοτε. Αἱ ἱστορικαὶ μεταναστεύσεις τῶν λαῶν καὶ ἐθνῶν, ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν μέχρι σήμερον, ἦσαν ἁπλᾶ παιγνίδια ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ συνεχὲς ῥεῦμα τῶν ἐδῶ ἐρχομένων. Καὶ αὐταὶ αἱ εἰσβολαὶ τῶν Κίμβρων καὶ Τευτόνων, ὡς καὶ αἱ περιπλανήσεις τῶν Γότθων καὶ αἱ εἰσβολαὶ τῶν Οὔννων ἦσαν ἐπεισόδια ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀτελευτήτους ἀφίξεις ἐνταῦθα.

Αἱ Βορειανατολικαὶ Πολιτεῖαι ἔχουν μεταλλεῖα σιδήρου καὶ γαιάνθρακας. Ἔχουν καλοὺς λιμένας ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἔχουν μίαν μεσόγειον θάλασσαν συνισταμένην ἐκ κομβολογίου μεγάλων λιμνῶν. Ἔχουν πολλοὺς ποταμούς, οἱ ὁποῖοι ὄχι μακρὰν τῆς θαλάσσης ἢ τῶν λιμνῶν σχηματίζουν καταρράκτας κινοῦντας ἐπιτοπίως ἐργοστάσια ἢ παράγοντας ἠλεκτρικὴν δύναμιν πρὸς κινητοποίησιν σιδηροδρόμων. Τὸ φωταέριον καὶ τὸ πετρέλαιον ἐκρέουν ἐκ πηγῶν. Τὸ κλῖμα, καίπερ δυσάρεστον, εἶναι ὑγιεινόν, διότι δὲν ὑπάρχουν σχεδὸν πυρετοὶ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο. Διὰ τοῦτο πλεῖστοι Ἕλληνες διευθύνονται εἰς τὰς Βορειανατολικὰς Πολιτείας, ὅπου εὑρίσκουν ἐργασίαν εἰς τὰ ποικίλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Λέγεται ὅμως, ὅτι ἡ ἀκρίβεια τοῦ βίου εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα εἶναι τοιαύτη, ὥστε τὰ καθαρὰ περισσεύματα τῶν ἐργατῶν δὲν εἶναι τόσα ὅσα τὰ φαντάζονται. Ἄλλοι μεταβαίνουν εἰς τὰς Κεντρικὰς καὶ Δυτικὰς Πολιτείας, ὅπου τὸ μέλλον εἶναι περισσότερον ἄδηλον, ἀλλ' ἐνίοτε ἐπικερδέστερον, ὅπου ἐργάζονται εἰς παντὸς εἴδους ἐργασίας καὶ ἐπιχειρήσεις. Μέχρι τῆς ἀπομεμακρυσμένης Ἀλάσκας φθάνουν, ὅπου ὡς γνωστὸν τελειώνει ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἀρχίζει ἡ Σιβηρία.

Ἡμεῖς ἐθυσιάσαμεν μίαν δεκαπενθημερίαν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν πόλιν προτοῦ ἐπιδοθῶμεν εἰς τὸ κυνήγιον τοῦ δολλαρίου εἰς τὰ ἐνδότερα.

Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπεράντου πόλεως ὑπάρχει ἐπὶ σειρᾶς λόφων καὶ λοφίσκων ἓν τεμάχιον ἀρχαίου παρθένου βορειαμε-

ρικανικοῦ δάσους, διασωθέντος μὲ ὅλην τὴν ἀρχικὴν ἀγρίαν γραφικότητά του. Καὶ αὐτοὶ οἱ δρόμοι του καὶ τὰ μονοπάτια, καίτοι εἶναι ἐν ἀρίστῃ καταστάσει, κρύπτονται ἀπὸ τὸν ὀφθαλμόν, εἰς τρόπον ὥστε δὲν μεταβάλλουν πολὺ τὴν ἀγρίαν φύσιν. Τὸ μέρος καλεῖται «Σέντραλ Πὰρκ» καὶ εἶναι, ὄχι πόλις ἐντὸς δάσους, ἀλλὰ δάσος ἐντὸς πόλεως. Χαριέστατοι σκίουροι πηδοῦν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ὡς μικρὰ γατάκια κατέρχονται εἰς τὴν γῆν καὶ δέχονται παρὰ τῶν περιπατητῶν τὰ προσφερόμενα λεπτοκάρυα, τὰ ὁποῖα ἀπάγουν ἐπιστρέφοντες πάλιν εἰς τὰ κρησφύγετά των. Ἀλλὰ περιέχει καὶ ἄλλους κατοίκους τὸ πάρκον τοῦτο. Διατηροῦνται μεταξὺ ἄλλων μερικοὶ ἱπποπόταμοι. Τὰ ζῷα ταῦτα, ἀφρικανικῆς ὡς γνωστὸν καταγωγῆς, τέρπουν ἐκεῖ τὴν νεολαίαν διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τροφοδοτοῦνται. Ἕκαστον ἀπόγευμα εἰσέρχεται ἀτρόμητος εἰς τὸν κλωβόν των ὁ τροφοδότης των. Ἐνώπιον αὐτοῦ τίθενται εἰς παράταξιν καὶ μὲ διδόμενον πρόσταγμα ἀνοίγουν τὸ στόμα των τὸ πελώριον. Ὁ ἄνθρωπος εἰσάγει τοὺς βραχίονάς του εἰς τὸ ἀχανὲς στόμα των θέτων ἐπὶ τῆς γλώσσης ἑκάστου τέσσαρα «ὀκαδιάρικα ψωμιά», δίδει τὸ πρόσταγμα καὶ τὸ μεγαθήριον κλείει τὸ στόμα του βραδέως κάμνον τὰ τέσσαρα καρβέλια μίαν «μπουκιὰν» πρὸς μεγίστην χαρὰν τῆς παρισταμένης νεολαίας!

Ἔχει ἡ πόλις καὶ δεύτερον πάρκον εἰς τὸ ἄκρον αὐτῆς, εἰς τὸ προάστειον Μπρόνξ. Ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ὁ ὡραῖος Ζωολογικὸς Κῆπος τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁ καλύπτων ἔκτασιν ὁλοκλήρων τετραγωνικῶν μιλίων. Ὅ,τι καθιστᾷ τὸν ζωολογικὸν αὐτὸν κῆπον ἰδίως ἐρατεινὸν εἶναι αἱ μεγάλαι του φυσικαὶ καλλοναὶ καὶ ἡ φυσικότης τοῦ περιβάλλοντος. Τὰ ζαρκάδια καὶ τὰ ἐλάφια π.χ. διατηροῦνται ὄχι ἐντὸς στενῆς αὐλῆς, ἀλλ' ἀφιεροῦται εἰς ἕκαστον εἶδος ζώων εὐρεῖα ἔκτασις πολλῶν στρεμμάτων λιβαδίων καὶ δάσους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ζοῦν τὸν φυσικόν των βίον καὶ πολλαπλασιάζονται ἐν ἀνέσει. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναί τις καλὸς πεζοπόρος διὰ νὰ περιηγηθῇ τὸν ζωολογικὸν κῆπον τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀπὸ τὴν μίαν πύλην μέχρι τῆς ἀντιθέτου ἔχει νὰ κάμῃ μίλια ὁλόκληρα πορείας!

***

Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας εἴδαμεν πολλὰ ἀξιοπερίεργα. Εἴδαμεν τεμάχιον κορμοῦ δένδρου τῆς Καλιφορνίας ἔχον διάμετρον πολλῶν μέτρων — ὁλόκληρον πλευρὰν τοίχου σκεπάζει μία τομὴ τοῦ πελωρίου τούτου «κουτσούρου!» — Εἴδαμεν ἐκεῖ καὶ τὸν κορμὸν γιγαντιαίας σαύρας, τῆς ὁποίας δυστυχῶς δὲν ἐνθυμοῦμαι τὸ ὄνομα. Τὸ θηρίον τοῦτο ἔζη εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας καὶ ἔχει διαστάσεις ἀπιστεύτους. Ἐὰν ἐπεριπάτει ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ὁμονοίας τῶν Ἀθηνῶν ἡ οὐρά του θὰ ἦτο πρὸς τὴν ὁδὸν Σταδίου ἐνῷ ἡ κεφαλή του θὰ ἔφθανεν εἰς τὰ παράθυρα τοῦ δευτέρου πατώματος οἰκίας πρὸς τὴν ὁδὸν Γ' Σεπτεμβρίου. Ἐν τούτοις ἡ μεγάλη αὐτὴ σαύρα εἶχε σχετικῶς μικρὰν κεφαλήν, ὀλίγον μεγαλειτέραν τῆς κεφαλῆς ἵππου, καὶ ἦτο προφανῶς φυτοφάγος. Βεβαίως τὸ ἑρπετὸν τοῦτο δὲν ἐχώρει εἰς τὴν κιβωτὸν τοῦ Νῶε. — Ἄλλο ὡραῖον καὶ διδακτικὸν θέαμα εἶναι ἡ παράταξις σκελετῶν ἵππων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως. — Ὡς γνωστὸν οἱ προϊστορικοὶ ἵπποι δὲν ἦσαν μονοδάκτυλοι καθὼς οἱ σημερινοί. Ὁ χαριέστατος ἐκεῖνος κομψὸς ἄγριος ἵππος, ὁ ὁποῖος ἔζη ποτὲ εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοντολόγοι ὠνόμασαν hipparium gracile, εἶχεν εἰς ἕκαστον πόδα τρεῖς δακτύλους μὲ τρεῖς ὁπλάς, ὥστε ἂν ἐπρόκειτο νὰ πεταλωθῇ θὰ ἐχρειάζοντο δι' αὐτὸν 12 πέταλα, ἀνὰ τρία εἰς ἕκαστον πόδα. — Εἰς τὸ Μουσεῖον λοιπὸν εἶδα παρατεταγμένην σειρὰν ἵππων διαφόρων ἐποχῶν, ἐπὶ τῶν ποδῶν τῶν ὁποίων βαθμηδὸν οἱ πλάγιοι δάκτυλοι σμικρύνονται, ἕως ὅτου φθάνομεν εἰς τὸν σημερινὸν ἵππον. Καὶ αὐτὸς εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός του, ὡς ἔμβρυον, ἀναπτύσσεται ἐν ἀρχῇ μὲ τρεῖς δακτύλους εἰς ἀνάμνησιν τῶν τριδακτύλων προγόνων του. Ἀλλ' ἐκ τούτων οἱ δύο πλάγιοι μένουν ἀτροφικοὶ — καὶ τόσον μικροί, ὥστε κρύπτονται ὑπὸ τὸ δέρμα, καὶ σχεδὸν καθίστανται ἀόρατοι, ὥστε ὁ πῶλος γεννᾶται μονοδάκτυλος. — Ἀμερικανικὴ πρωτοτυπία εἶναι ὁ τελευταῖος σκελετὸς τῆς σειρᾶς ταύτης. Παριστᾷ σύμπλεγμα σκελετοῦ ἵππου τῆς συγχρόνου ἐποχῆς μετὰ σκελετοῦ ἀνθρώπου ἱπποδαμαστοῦ. Ὁ ἵππος ἀνορθοῦται ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του εἰς στάσιν θυμοειδῆ, ἐνῷ ὁ δαμαστὴς τὸν χαλιναγωγεῖ. — Πρωτότυπον θέαμα συμπλέγματος σκελετῶν!

Μικρὰν ἐντύπωσιν μᾶς ἔκαμαν τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ ἐκθέματα Ἰνδιανικῆς βιοτεχνίας. Τὰ χονδροειδῆ ὑφάσματά των, αἱ καλύβαι των κτλ. ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τὰ κατασκευάσματα τῶν ἡμετέρων Βλαχοποιμένων καὶ ὁ υἱός μου εἶχε δίκαιον ν' ἀπορῇ, διατί ἔχουν εἰς τὸ Μουσεῖον «ταγάρια» καὶ «ντουρβάδες».

* * *

Μετέβημεν καὶ εἰς τὸ Ἐνυδρεῖον, τὸ Aquarium δηλαδή. Ὅπως εἰς τὸν Ζωολογικὸν Κῆπον οὕτω καὶ εἰς τὸ Ἐνυδρεῖον ἡ εἴσοδος εἶναι ἐλευθέρα, διότι τὰ μέρη ταῦτα θεωροῦνται ὡς σχολεῖα τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ εἴδαμεν ζωντανοὺς «ἀλιγάτορας» καὶ ἄλλα εἴδη κροκοδείλων ἀμερικανικῶν. Οἱ Ἀμερικανοί, ἀντὶ νὰ χαίρουν διὰ τὴν βαθμιαίαν ἐξάλειψιν τῶν ἀπαισίων τούτων τεράτων, ἀρχίζουν νὰ λυπῶνται δι' αὐτήν, καὶ σκέψις γίνεται νὰ περιορίσουν τὸ κυνήγιόν των διὰ νὰ μὴ ἐξολοθρευθοῦν ἐντελῶς. Τὸ δέρμα των εἶναι πολύτιμον, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν κατασκευὴν σάκκων μεγάλης ἀξίας. — Εἰς τὸ Ἐνυδρεῖον ὑπάρχουν ἐκκολαπτήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτονται ἑκατομμύρια αὐγῶν σολωμοῦ καὶ ἄλλων ἰχθύων, καὶ βλέπομεν ἐνώπιόν μας τὰ μυστήρια ταῦτα τῆς δημιουργίας.

Ἐντὸς τοῦ Ἐνυδρείου εἴδαμεν καὶ ἕνα ἐπισκέπτην κύριον, τοῦ ὁποίου ἡ θέα εἶναι σχεδὸν τόσον σπανία, ὅσον ἡ θέα τῶν μυστηρίων τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης. Εἴδαμεν — σᾶς βεβαιῶ ἐπὶ λόγῳ τιμῆς ὅτι πράγματι εἴδαμεν — ἕνα . . . . . ἀξιωματικὸν τοῦ Ἀμερικανικοῦ στρατοῦ. Θεωροῦμεν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς διὰ τοῦτο, ἀναλογιζόμενοι ὅτι πολλοὶ διέρχονται ἔτη ὁλόκληρα εἰς τὴν Ἀμερικὴν χωρὶς νὰ τύχῃ νὰ ἴδουν ἀξιωματικόν. Ἡμεῖς ὅμως τὸν εἴδαμεν καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκε.

Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Η ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΟΝΟΣΙΑΣ

ΔΙ' ΑΠΛΩΝ ΜΕΣΩΝ [1]

Ἀπό τινος χρόνου ἤρξατο ἐκδηλουμένη εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, τὴν τόσον δεινῶς κατατρυχομένην ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας, ἡ κατανόησις τῆς ἀνάγκης πρὸς περιστολὴν τῆς μάστιγος ταύτης. Ἐξ ἄλλου δὲ κατέστη γνωστὸν ὅτι πρὸς τοῦτο δὲν ἀπαιτοῦνται πάντοτε ἔργα πολυδάπανα ἀποξηράνσεως μεγάλων ἑλῶν, ἀλλ' ὅτι δι' ἁπλουστέρων σχετικῶς μέσων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀσφαλῶς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Τούτου ἕνεκα ἀπεφάσισα, ἐπανερχόμενος ἐπικαίρως εἰς ζήτημα, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἤδη λόγος ἐνταῦθα καὶ προηγουμένως, νὰ γράψω πάλιν τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι πάντες οἱ ἰδιοκτῆται μεγάλων κτημάτων ἢ χωρίων, οἱ δήμαρχοι, οἱ πάρεδροι, οἱ ἀστυνόμοι, καὶ ἐν γένει οἱ φιλάνθρωποι, πρὸ παντὸς δὲ οἱ ἰατροὶ θὰ θελήσωσι νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐμπράκτως τὰ μέτρα ταῦτα εἰς διαφόρους συνοικισμούς, λ. χ. εἰς τὰ χωρία, τὰς κωμοπόλεις, τὰς πόλεις κλπ., παρέχοντες οὕτως ἄπειρον εὐεργεσίαν εἰς τοὺς κατοίκους, ἐξυπηρετοῦντες δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τὸ ἀτομικὸν αὐτῶν συμφέρον, ἰδίως οἱ ἰδιοκτῆται κτημάτων ἢ μεταλλείων καὶ τ. τ., ὧν οἱ ἐργάται παρακωλύονται τῆς ἐργασίας ἀπὸ τῆς νόσου.

Τῶν μέσων τούτων ἡ ἐφαρμογὴ στηρίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως ὅτι οἱ ἑλώδεις πυρετοὶ μεταδίδονται μόνον διὰ τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων, οἵτινες παραλαμβάνοντες ἐκ τοῦ αἵματος τῶν πασχόντων ἀνθρώπων τὸ προκαλοῦν τὴν νόσον ταύτην μικρόβιον μεταδίδουσιν αὐτὸ εἰς τοὺς ὑγιεῖς, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μολύνουσιν. Ἐπομένως τὰ κατὰ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν μέτρα πρέπει νὰ στραφῶσι πρῶτον μὲν κατὰ τῶν ἀνωφελῶν

[1] Ἰδὲ καὶ σελ. 22.

κωνώπων, δεύτερον δὲ κατὰ τοῦ ἐν τῷ αἵματι τῶν ἀνθρώπων μικροβίου, τοῦ προκαλοῦντος τὴν νόσον ταύτην.

Α΄. ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΣ ΑΠΟ ΤΩΝ ΚΩΝΩΠΩΝ

Οἱ κατοικοῦντες μέρη ἑλώδη δύνανται νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν κωνώπων, ἐὰν κοιμῶνται πάντοτε ὑπὸ κωνωπεῖον (κουνουπιέραν), ὅπερ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι οὕτω κατεσκευασμένον, ὥστε νὰ ἐμποδίζῃ τὴν εἴσοδον τῶν κωνώπων ὑπ' αὐτό· πρὸς τοῦτο δὲ τὰ ἐλεύθερα αὐτοῦ ἄκρα πρέπει νὰ τίθενται ὑπὸ τὸ στρῶμα τῆς κλίνης, νὰ μὴ εἶναι δὲ καὶ ἐσχισμένον, διότι οἱ κώνωπες εἰσδύονται διὰ τῶν σχισμῶν ἢ τῶν τυχὸν ὑπαρχουσῶν μεγάλων ὀπῶν αὐτοῦ. — Ἐπειδὴ ὅμως ἕνεκα τῆς θερμότητος τῶν νυκτῶν τοῦ θέρους οἱ ἄνθρωποι μένουσιν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πολλάκις δὲ μάλιστα καὶ πέραν τοῦ μεσονυκτίου, εἰς τὸ ὕπαιθρον, οὕτω δ' ἐκτίθενται εἰς τὰ νύγματα τῶν κωνώπων, καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα πολλῶν λόγων δὲν χρησιμοποιοῦσι κωνωπεῖον, ἀπαραίτητον εἶναι νὰ προβῶμεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων, καθ' ἣν ἔτι ἐποχὴν οὗτοι εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν ὑδάτων ὑπὸ μορφὴν μικρῶν σκωλήκων. Ἐὰν ἐξετάσωμεν χωρίον τι, ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας μαστιζόμενον, θὰ ἀνεύρωμεν ἐντὸς διαφόρων μικρῶν συλλογῶν ὕδατος πλῆθος τοιούτων σκωλήκων, οἵτινες μεταβάλλονται κατόπιν εἰς ἀνωφελεῖς κώνωπας. Οἱ σκώληκες οὗτοι εἶναι λεπτότατοι, ἔχουσι μῆκος περὶ τὸ ἓν ἑκατοστόμετρον καὶ εὑρίσκονται ἐγκαρσίως ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πάσης συλλογῆς καθαροῦ ὕδατος, ἰδίως δὲ εἰς τὰς ὄχθας τῶν ῥυακίων καὶ τῶν λιμνῶν, ἐντὸς τῶν λάκκων καὶ τῶν δεξαμενῶν τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς τοὺς κήπους καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰ μικρὰ ἀθροίσματα τοῦ ὕδατος, ἅτινα ὑπολείπονται ἐντὸς τῶν χειμάρρων καὶ ἅτινα φέρουσι νηματοειδῆ πρασίνην βλάστησιν. Τὴν καταστροφὴν λοιπὸν τῶν μικρῶν τούτων σκωλήκων πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν παντὶ σθένει, ἂν θέλωμεν ν' ἀπαλλάξωμεν μέρος τι ἀπὸ τῆς ἑλονοσίας. Πρὸς τοῦτο, ὅπου εἶναι δυνατόν, πληροῦμεν μὲ χῶμα ἢ λίθους πάντα λάκκον καὶ πᾶσαν κοιλότητα τοῦ ἐδάφους περιέχουσαν ὕδωρ μετὰ τοιούτων σκωλήκων. Τὰς δεξαμενὰς τῶν κήπων κενοῦμεν ἐντελῶς ἅπαξ τῆς

ἑβδομάδος, ἀφίνομεν δὲ τὸν πυθμένα αὐτῶν νὰ ξηρανθῇ τελείως ἐπὶ μίαν ἡμέραν, ἵνα οὕτω καταστραφῶσιν οἱ σκώληκες. Δίδομεν εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ῥυάκων ὁρμητικωτέραν ῥοήν, πληροῦντες συγχρόνως διὰ χώματος πᾶσαν τυχὸν ὑπάρχουσαν κατὰ τὴν ὄχθην αὐτῶν μικρὰν κοιλότητα καὶ ἀφαιροῦντες τὴν πρασίνην νηματοειδῆ βλάστησιν, ἥτις ὑποβοηθεῖ μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνωφελῶν, διότι σχηματίζει μικροὺς κολπίσκους, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ ῥέει μετὰ μεγάλης βραδύτητος ἐπιτρεπούσης τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκωλήκων τούτων. Ὅπου ἡ κοιλότης τοῦ ὕδατος εἶναι κατά τι μείζων, ῥίπτομεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς πετρέλαιον, οὕτως ὥστε νὰ σχηματισθῇ λεπτὸν καὶ συνεχὲς στρῶμα ἐμποδίζον τὴν ἀναπνοὴν τῶν σκωλήκων. Πρὸς τοῦτο δὲ δυνάμεθα ἰδίως νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ ἀκάθαρτον πετρέλαιον, τὸ ὁποῖον πωλεῖται ὑπὸ τοῦ Δημοσίου πρὸς καταστροφὴν τῶν ἀκρίδων ἀντὶ δέκα δραχμῶν τὸ κιβώτιον, ἐνῷ τὸ σύνηθες τιμᾶται τριάκοντα δραχμῶν.—Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πετρέλαιον ἐξατμίζεται, πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἐργασία αὕτη τοὐλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος.—Ἀντὶ τοῦ πετρελαίου δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν οἱονδήποτε ἔλαιον, μάλιστα δὲ ἀκάθαρτα, ἄχρηστα ἢ ἀποσυντεθειμένα. Τὸ ἔλαιον δὲν ἐξατμίζεται, ἑπομένως κατ' ἀραιὰ μόνον διαστήματα πρέπει νὰ ἀνανεωθῇ.—Εἰς ἄχρηστα φρέατα, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ χρησιμεύει πλειστάκις ὡς ἑστία κωνώπων, ῥίπτομεν ἄσβεστον ἢ σκεπάζομεν καλῶς τὸ στόμιον, ἵνα διακοπῇ τελείως ἡ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος συγκοινωνία τῶν κωνώπων.

Ἡ τοιαύτη ἐργασία θὰ περιορίσῃ σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνωφελῶν, ἡ δ' ἐκτέλεσις αὐτῆς ἀπαιτεῖ ἕνα ἢ τὸ πολὺ δύο ἐργάτας. Ἐὰν μάλιστα πεισθῇ ὁ δημοδιδάσκαλος νὰ παράσχῃ τὴν πολύτιμον συνδρομήν του, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς τοῦτο οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου, οἵτινες μετὰ μεγάλης εὐφυΐας καὶ εὐχαριστήσεως ἐκτελοῦσι τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐν Μαραθῶνι. Δὲν πρέπει δὲ νὰ νομίζωμεν ὅτι πρὸς ἐξυγίασιν μέρους τινὸς εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποξήρανσις τῶν μεγάλων ἑλῶν, διότι τὰς ἑλώδεις νόσους κυρίως ἐπιφέρουσιν αἱ μικραὶ συλλογαὶ τοῦ ὕδατος, αἱ κείμεναι εἰς ἀπόστασιν 1500 — 2000 μέτρων ἀπὸ τῆς κατοικίας ἢ τῆς ἐν γένει διανυκτερεύσεως τοῦ

ἀνθρώπου, καθόσον οἱ ἀνωφελεῖς οὔτε εἰς βαθέα ὕδατα ἀναπτύσσονται, οὔτε δύνανται νὰ πετάξωσιν εἰς μακρὰς ἀποστάσεις.

Β'. Η ΚΙΝΙΝΗ [1]

Τὸ δεύτερον μέσον, τοῦ ὁποίου ταυτοχρόνως δέον νὰ γίνεται χρῆσις πρὸς ἐξαφάνισιν τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν ἀπὸ συνοικισμοῦ τινος, εἶναι ἡ διὰ τῆς κινίνης καταστροφὴ τῶν ἑλωδῶν μικροβίων τῶν ἐν τῷ αἵματι τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστήμη παραδέχεται σήμερον ὅτι τὸ μικρόβιον, τὸ ὁποῖον γεννᾷ τοὺς ἑλειογενεῖς πυρετούς, οὔτε εἰς τὸ ὕδωρ τῶν ἑλῶν οὔτε εἰς τὸν ἀέρα, οὔτε εἰς τὸ ἔδαφος ὑπάρχει, ἀλλ' εὑρίσκεται μόνον εἰς τὸ αἷμα τῶν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης πασχόντων ἀνθρώπων, ἐξ οὗ παραλαμβάνοντες αὐτὸ οἱ ἀνωφελεῖς κώνωπες μεταδίδουσιν εἰς τοὺς ὑγιεῖς. Εἶναι λοιπὸν ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ἐξαφανίσωμεν τὸ μικρόβιον τοῦτο ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἑλονοσούντων. Τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῆς μεθοδικῆς χρήσεως τῆς κινίνης. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀρχίσωμεν χορηγοῦντες κινίνην εἰς *ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς κατοίκους* τοῦ συνοικισμοῦ, τὸν ὁποῖον προτιθέμεθα νὰ ἐξυγιάσωμεν, τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς πρώτης Μαΐου, νὰ ἐξακολουθήσωμεν δὲ χορηγοῦντες αὐτὴν τοὐλάχιστον μέχρι τῆς 15ης Νοεμβρίου. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν ἡ κινίνη ἐχορηγεῖτο εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε παθόντας ὑπὸ πυρετῶν καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος, ἵνα οὕτως ἐξαφανισθῶσιν ἐκ τοῦ συνοικισμοῦ τὰ ἐλῶδη μικρόβια, οἱ δὲ ἀνωφελεῖς (ἂν τυχὸν ἀναπτυχθῶσι τοιοῦτοι) μὴ εὕρωσι κατὰ τὸ θέρος τοιαῦτα μικρόβια, ἵνα μεταδώσωσιν εἰς τοὺς ὑγιεῖς.

Τὴν κινίνην χορηγοῦμεν εἰς τοὺς ἐνηλίκους προφυλακτικῶς κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους:

α') εἴτε καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀνὰ πέντε κόκκους, λαμβανομένους τὴν πρωΐαν μίαν ὥραν πρὸ τοῦ καφέ·

β') εἴτε παρ' ἡμέραν ἀνὰ ὀκτὼ κόκκους, λαμβανομένους ἐπίσης τὴν πρωΐαν·

γ') εἴτε κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν ἀνὰ 16 κόκκους λαμβανομένους μίαν ἕως δύο ὥρας πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ φαγητοῦ διὰ νὰ μὴ ἐπιφέρωσι μεγάλας ἐνοχλήσεις.

---

[1] Ἴδε καὶ σελ. 178.

Ἡ χρῆσις αὕτη τῆς κινίνης καθ' ἕνα ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν τρόπων πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἄνευ διακοπῆς τινος καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν, ἤτοι ἀπὸ πρώτης Μαΐου μέχρι 15 Νοεμβρίου. — Πρέπει δὲ νὰ λαμβάνωσι ταύτην ἅπαντες οἱ κάτοικοι, οἱ μὲν ὑγιεῖς διὰ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοὺς πυρετούς, οἱ δὲ προσβληθέντες διὰ νὰ θεραπευθῶσιν ἀπ' αὐτῶν. — Ἐὰν ἄνθρωπός τις πάθῃ παροξυσμὸν πυρετοῦ, δὲν περιοριζόμεθα εἰς μίαν μόνον δόσιν κινίνης, ἀλλὰ χορηγοῦμεν ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν παροξυσμὸν ἀνὰ 16 κόκκους αὐτῆς, εἶτα δὲ ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὸ αὐτὸ ποσὸν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξακολουθοῦμεν δίδοντες τὴν κινίνην καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ θέρους, καθ' ὃν τρόπον χορηγοῦμεν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς μὴ παθόντας.

Ἀλλ' εἰς τὰ παιδία χορηγοῦμεν ἕνα καὶ ἥμισυν κόκκον δι' ἕκαστον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν, ἀπὸ δὲ τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας καὶ ἐφεξῆς δίδομεν ὅσον ποσὸν χορηγοῦμεν καὶ εἰς τοὺς ἐνήλικας. — Εἰς τὰ παιδία μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας παρέχομεν τὴν εὐκινίνην, ἥτις στερεῖται πικρίας καὶ δίδεται εἰς διπλάσιον ποσὸν ἢ ἡ κινίνη. — Ἡ κινίνη πρέπει νὰ λαμβάνηται εἰς διάλυσιν ἢ ἐντὸς ἀζύμων (ὄστιες) μετὰ ποσοῦ τινος λεμονάδας, οὐδέποτε δὲ εἰς καταπότια ἢ ἐντὸς σιγαροχάρτου, διότι τότε δυνατὸν νὰ μὴ ἀπορροφηθῇ.

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς κινίνης καταλληλότεραι εἶναι ἡ ὑδροχλωρικὴ καὶ ἡ διθειϊκή. Καλὴ ὅμως εἶναι καὶ ἡ θειϊκὴ κινίνη, ἰδίως μάλιστα ἐὰν δοθῇ εἰς διάλυσιν καὶ ἐὰν μετ' αὐτὴν ληφθῶσι 3—4 σταγόνες θειϊκοῦ ὀξέος ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος.

Διὰ τῶν μέτρων τούτων δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ ἀσφαλῶς ἡ ἐξαφάνισις τῆς ἑλονοσίας ἀφ' οἱουδήποτε χωρίου ἢ ἄλλου μεγαλειτέρου συνοικισμοῦ.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐργασία πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνεται κατ' ἔτος, διότι ἡ ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος ἐκτέλεσις αὐτῆς δὲν ἐξαρκεῖ εἰς τὴν ὁλοσχερῆ ἐξαφάνισιν τῆς νόσου.

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

Διὰ τῆς ἐξομολογήσεως ἑνὸς ἑτοιμοθανάτου ἀνεκαλύφθησαν ἐσχάτως οἱ δρᾶσται ἀπαισίου διπλοῦ κακουργήματος τελεσθέντος εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν συνοικίαν Κολωνακίου. Πολλὰ δὲ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν ἐκ τούτου περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς δικαιοσύνης, καὶ πολλοὶ ἔψεξαν τὴν ἔλλειψιν μεθόδου, ἐρευνητικῆς ὀξυδερκείας καὶ «ἰχνηλατικῆς ἰδιοφυΐας» εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ἀνάκρισιν.

Περὶ τῆς «ἰχνηλατικῆς ἰδιοφυΐας» ἐπραγματεύθη καὶ ὁ περιώνυμος ψυχολόγος τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ φλογερὸς ὑπέρμαχος τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ Ἔρρῖκος Φέρρης (Enrico Ferri) εἰς τὰς ἐνδιαφερούσας διαλέξεις του «περὶ τῶν ἐγκλημάτων ἐν τῇ Τέχνῃ καὶ ἐν τῇ Φιλολογίᾳ». Αἱ διαλέξεις αὗται, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιτυχίαν μαρτυρεῖ τὸ ὅτι ἔγιναν διαδοχικῶς εἰς τὴν Βερόνην, εἰς τὴν Φλωρεντίαν, εἰς τὸ Λιβόρνον, εἰς τὰς Βρυξέλλας, ἐξεδόθησαν εἰς τόμον.

Τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον παρέχομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *Μελέτης* καὶ τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς ὑπόθεσιν ἔχουσαν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς ἄλλο ἔγκλημα, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τελεσθὲν παρὰ τὰς Ἀθήνας εἰς τοὺς Ἀμπελοκήπους, ἐλήφθη ἐκ τοῦ κεφαλαίου «Τὸ ἔγκλημα εἰς τὰ δικαστικὰ δράματα καὶ μυθιστορήματα». Ἔχει τὴν ὑφὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διηγήματος, καὶ τὸ δημοσιεύομεν εἰς τὰς πρὸς τοῦτο προωρισμένας σελίδας τῆς *Μελέτης*.

Σ. τ. Σ.

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΡΡΙΚΟΝ ΦΕΡΡΗΝ

Τὰ ἐγκληματολογικὰ μυθιστορήματα ἀπετέλεσαν πλούσιον μεταλλεῖον πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς περιεργείας, οἱ δ' ἐπιφυλλιδογράφοι τῶν καθημερινῶν ἐφημερίδων ἐξήγειραν δι' αὐτῶν πολλάκις καὶ συνεκράτησαν τὸ λαϊκὸν ἐνδιαφέρον.

Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὁ ἐγκληματίας ἀποτελεῖ δευτερεῦον πρόσωπον. Ὁ ἀληθὴς πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ δεξιὸς καὶ μεγαλοφυὴς ἀστυνομικὸς ὑπάλληλος, ὁ διὰ τῆς ὀξύτητος τοῦ πνεύματός του ἀνακαλύπτων τὸν ἐγκληματίαν ἐξ ἀορίστων ἐνδείξεων, ἀσημάντων κατὰ τὸ φαινόμενον.

Ὅλα σχεδὸν ἔχουν τὴν αὐτὴν βάσιν: Ἡ ἀστυνομία ἀνακαλύπτει τὸ ἔγκλημα, εἷς δὲ ὑπάλληλος ὀξυδερκέστερος τῶν ἄλλων, ἀντὶ νὰ κρίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν φαινομένων, φθάνει διὰ συλλογισμῶν εἰς τὰ ἀσφαλῆ ἴχνη. Τότε ἐκ τῶν ἐνδείξεων, ὅσαι διαφεύγουν τὴν ἐπιπόλαιον κριτικὴν τῶν συναδέλφων του, κατορθώνει διὰ μέσου τῶν σκολιῶν καὶ ἑλικοειδῶν μαιάνδρων τῆς ἀληθείας νὰ θέσῃ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ἐνόχου.

Ἡ ὑπόθεσις τῆς «Δίκης Λερούζ» μυθιστορήματος τοῦ διασήμου Γάλλου Γαβοριώ, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡ γραῖα χήρα Λερούζ, γυνὴ μυστηριώδης, κατοικοῦσα μόνη εἰς Βουζιβάλ, ἐδολοφονήθη. Ὁ ἀνακριτὴς μὴ κατορθώσας νὰ εὕρῃ τὸν μίτον, ὅστις θὰ τὸν ὡδήγει εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ δολοφόνου, προσεκάλεσε τὸν Ταβαρέ, ἕνα «ἐρασιτέχνην ἰχνηλάτην», ν' ἀναζητήσῃ τὰ ἀσφαλῆ ἴχνη.

Ὁ συγγραφεὺς περιγράφει τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ταβαρὲ καὶ ἐκθέτει τὴν πειστικὴν λογικήν του, ἀληθῶς ὀξεῖαν καὶ μεγαλοφυᾶ:

Ὁ Ταβαρὲ ἐχαιρέτισεν ἀπὸ τὴν θύραν μέχρι τοῦ ἐδάφους, κάμψας τοξοειδῶς τὴν γηραιὰν σπονδυλικήν του στήλην. Μὲ ταπεινὴν φωνὴν ἠρώτησε:

—Ὁ κύριος ἀνακριτὴς εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ ζητήσῃ;

— Ναί, ἀπήντησεν οὗτος. Καὶ κατ' ἰδίαν:—Ἂν αὐτὸς ἐδῶ εἶναι «τὸ ζαγάρι» ποῦ μοῦ εἶπαν, δὲν φαίνεται ἀπὸ τὸ πρόσωπόν του.

— Εἶμαι καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν διάθεσιν τὴν δικαιοσύνης, ἐξηκολούθησεν ὁ Ταβαρέ.

— Πρόκειται νὰ ἴδωμεν, εἶπεν ὁ δικαστής, ἂν σεῖς, εὐτυχέστερος ἀπὸ ἡμᾶς, θὰ κατορθώσετε ν' ἀνακαλύψετε καμμίαν ἔνδειξιν, ὥστε νὰ σᾶς θέσῃ εἰς τὰ ἴχνη τοῦ δολοφόνου. Θὰ σᾶς ἐξηγήσω τὴν ὑπόθεσιν.

—Ὤ, τὴν ξεύρω ἀρκετά, διέκοψεν ὁ Ταβαρέ. Μοῦ διηγήθησαν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν δρόμον μὲ ὀλίγα λόγια, ἀκριβῶς ὅ τι μοῦ χρειάζεται...

—Ἐν τούταις... εἶπεν ὁ ἀνακριτής.

—Ὁ κύριος δικαστὴς ἂς ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς ἐμέ. Μ' ἀρέσει νὰ ἐνεργῶ χωρὶς πληροφορίας μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ εἶμαι περισσότερον κύριος τῶν ἐντυπώσεών μου· ὅταν γνωρίζῃ κανεὶς τὴν γνώμην τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ἐπηρεάζεται, εἰς τρόπον ὥστε... Θ' ἀρχίσω τὰς ἐρεύνας μου...

Ἐφ' ὅσον ὡμίλει, ὁ μικρὸς στακτόχρους ὀφθαλμός του ἐφωτίζετο καὶ ἔλαμπεν ὡς ἄνθραξ. Ἡ φυσιογνωμία του ἀντήγαυζεν ἐσωτερικὴν ἀγαλλίασιν. Τὸ σῶμά του ἀνωρθώθη καὶ μὲ βῆμα σχεδὸν εὐκίνητον ὥρμησεν εἰς τὸ δεύτερον δωμάτιον.

Ἔμεινεν ἐκεῖ ἡμίσειαν ὥραν περίπου, ἔπειτα ἐξῆλθε τρέχων.

Ἐπανῆλθεν, ἐξῆλθε πάλιν, ἐνεφανίσθη καὶ ἀπεμακρύνθη σχεδὸν ἀμέσως. Ὁ δικαστὴς δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ παρατηρήσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν τὴν ἀνήσυχον καὶ ἀκούραστον ἐνεργητικότητα σκύλλου ἰχνηλάτου. Ἡ μεγάλη του ρὶς ἐκινεῖτο καὶ αὐτὴ ὡς διὰ νὰ «μυρισθῇ» δυσδιάκριτόν τινα ἀπόπνοιαν τοῦ δολοφόνου. Ἐνῷ ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο, ὡμίλει δυνατά, ἐχειρονόμει, ἀπετείνετο πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ὕβριζε τὸν ἑαυτόν του, ἐξέβαλλε μικρὰς κραυγὰς θριάμβου ἢ ἐνθαρρύνσεως. Οὔτε δευτερόλεπτον δὲν ἄφινεν ἥσυχον τὸν ἀστυνομικὸν Λεκόκ, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε φέρῃ. Τοῦ ἐχρειάζετο τοῦτο ἢ τὸ ἄλλο. Ἐζήτει χαρτὶ καὶ μολυβδοκόνδυλον· ἔπειτα τοῦ ἐχρειάσθη καὶ ἀξίνην. Ἐφώναζε ζητῶν αὐτοστιγμεὶ γύψον, νερὸν καὶ μίαν φιάλην ἐλαίου.

Μετὰ μίαν ὥραν ὁ ἀνακριτής, ὁ ὁποῖος ἤρχισε ν' ἀνυπομονῇ, ἠρώτησε τί ἀπέγεινεν ὁ βοηθός του.

— Εἶναι εἰς τὸν δρόμον, ἀπεκρίθη ὁ ἐνωμοτάρχης, ἐξηπλωμένος εἰς τὴν λάσπην καὶ ἀνακατώνει γύψον. Λέγει ὅτι σχεδὸν ἐτελείωσε καὶ θὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγον.

Ἐπέστρεψε πράγματι σχεδὸν ἀμέσως, φαιδρός, θριαμβεύων. Ὁ Λεκὸκ τὸν συνώδευε, κρατῶν μὲ πολλὰς προφυλάξεις μεγάλον καλάθιον.

— Ἔχω ἐντελῶς εἰς τὸ χέρι τὴν ὑπόθεσιν, εἶπε. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ὁλοφάνερον. Λεκὸκ, βάλε τὸ καλάθι ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι.

Ταυτοχρόνως ὅμως καὶ ἄλλος ἀστυνομικός, ὁ Ζεβρὸλ ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἐκδρομῆς του ὄχι ὀλιγώτερον εὐχαριστημένος.

— Λέγετε, κύριε Ταβαρέ, εἶπεν ὁ ἀνακριτής.

Ὁ γέρων ἐκένωσεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ περιεχόμενον τοῦ καλαθίου: ἕνα μεγάλον βῶλον πηλοῦ, πολλὰ μεγάλα φύλλα χάρτου καὶ τρία ἢ τέσσαρα τεμάχια γύψου ὑγροῦ ἀκόμη. Ὀρθὸς πρὸ τῆς τραπέζης ἐκείνης, ὡμοίαζε πρὸς ταχυδάκτυλουργὸν ἕτοιμον ν' ἀρχίσῃ τὰς θαυματοποιΐας του. Ἡ ἐνδυμασία του ἦτο εἰς κακὴν κατάστασιν· εἶχε καταλασπωθῇ ἕως εἰς τὸν λαιμόν.

— Ἀρχίζω, εἶπε τέλος, μὲ τόνον ἐπιδεικτικῶς μετριόφρονα. Ἡ κλοπὴ δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάμῃ μὲ τὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ.

— Ὄχι δά, ἔχει καὶ πολύ! ἐψιθύρισεν ὁ ἐλθὼν ἀστυνομικός.

— Θὰ τὸ ἀποδείξω καταφανῶς, ἐξηκολούθησεν ὁ Ταβαρέ. Θὰ εἴπω καὶ τὴν ταπεινήν μου γνώμην περὶ τοῦ ἐλατηρίου τῆς δολοφονίας, ἀλλὰ ἀργότερα. Λοιπόν, ὁ δολοφόνος ἔφθασεν ἐδῶ πρὸ τῶν ἐννέα καὶ ἡμισείας, δηλαδὴ πρὸ τῆς βροχῆς. Οὔτε ἐγώ, ὅπως οὔτε ὁ κύριος Ζεβρόλ, δὲν εὑρήκαμεν λασπώδη ἴχνη, ἀλλὰ κάτω ἀπὸ τὴν τράπεζαν, εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐπάτησαν τὰ πόδια τοῦ δολοφόνου, ἀνεκάλυψα ἴχνη σκόνης. Ἡ χήρα Λεροὺζ δὲν ἐπερίμενε διόλου τὸν ἐπισκέπτην. Ἦρχισε νὰ ἐκδύεται καὶ ἦτο ἀπησχολημένη εἰς τὸ κούρδισμα τοῦ ὡρολογίου τοῦ τοίχου, ὅταν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐκτύπησε.

— Τί λεπτομέρειαι! εἶπεν ὁ ἀνακριτής.

— Εἶναι εὔκολον νὰ ἐξακριβωθοῦν, εἶπεν ὁ γέρων μὲ ζωηρότητα. Ἐξετάσατε τὸ ὡρολόγιον, ἐπάνω ἀπὸ τὸ γραφεῖον. Εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ δουλεύουν δεκατέσσαρες-δεκαπέντε ὥρας, ὄχι παραπάνω, τὸ ἐξακρίβωσα. Λοιπόν, εἶναι βεβαιότατον ὅτι ἡ χήρα τὸ ἐκούρδιζε τὴν νύκτα πρὶν πλαγιάσῃ. Πῶς συμβαίνει λοιπὸν νὰ σταματήσῃ τὸ ὡρολόγιον εἰς τὰς πέντε; Διότι τὸ ἤγγισε. Διότι ἦρχισε νὰ σύρῃ τὴν ἁλυσίδα, ὅταν ἐκτύπησαν. Εἰς ὑποστήριξιν τοῦ διισχυρισμοῦ μου ἔχω αὐτὴν τὴν καθέκλαν κάτω ἀπὸ τὸ ὡρολόγιον καὶ ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος αὐτῆς τῆς καθέκλας τὸ ἐντελῶς ὁρατὸν σημεῖον ἑνὸς ποδός. Ἔπειτα, παρατηρήσατε τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ θύματος. Εἶχεν ἀφαιρέσῃ τὸν *μποῦστό* της. Διὰ ν' ἀνοίξῃ γρηγορώτερα, δὲν τὸν ἐξαναφόρεσε, ἀλλ' ἔρριψεν αὐτὸ τὸ παλαιὸν σάλι ἐπάνω εἰς τοὺς ὤμους της.

— Μπᾶ! ἀνέκραξεν ὁ ἐνωμοτάρχης, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ λόγοι οὗτοι ἔκαμαν προφανῶς βαθεῖαν ἐντύπωσιν.

— Ἡ χήρα, ἐξηκολούθησεν ὁ Ταβαρέ, ἐγνώριζεν αὐτὸν ποῦ ἐκτύπησεν. Ἡ σπουδή της εἰς τὸ ν' ἀνοίξῃ μᾶς κάμνει νὰ τὸ ὑποθέτωμεν. Ἡ συνέχεια τῶν γεγονότων τὸ ἀποδεικνύει. Ὁ δολοφόνος λοιπὸν ἔγεινε δεκτὸς δίχως δυσκολίαν. Εἶναι ἄνθρωπος νέος ἀκόμη, ἀναστήματος ὀλίγον ὑψηλοτέρου ἀπὸ τὸ μεσαῖον, ἐνδεδυμένος μὲ κομψότητα. Ἐφόρει ἐκείνην τὴν νύκτα ὑψηλὸν καπέλλον, ἐκράτει ὀμβρέλλαν καὶ ἐκάπνιζεν ἱσπανικὸν ποῦρον μὲ πίπαν.

— Ἔλα δά, ἀνέκραξεν ὁ Ζεβρὸλ αὐτὸ εἶναι πάρα πολύ . . .

— Εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἀνταπήντησεν ὁ Ταβαρέ. Ἂν δὲν εἰσθε λεπτολόγος σεῖς, εἰς αὐτὸ δὲν πταίω, ἀλλ' ἐγὼ εἶμαι. Ζητῶ καὶ εὑρίσκω. Εἶναι πάρα πολύ! λέγετε. Λοιπὸν εὐδοκήσατε νὰ ῥίψετε ἓν βλέμα εἰς τὰ κομμάτια αὐτὰ τοῦ μαλακοῦ γύψου. Παριστάνουν τὰ πέλματα τῶν ὑποδημάτων τοῦ δολοφόνου, τῶν ὁποίων τὰ ἴχνη θαυμασίως καθαρὰ ἀνεκάλυψα πλησίον τῆς τάφρου, ὅπου εὑρέθη τὸ κλειδί. Εἰς αὐτὰ τὰ φύλλα τοῦ χάρτου ἐχάραξα τὸ σχῆμα ὁλοκλήρου τοῦ ποδός, τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνάμην νὰ μεταφέρω, διότι εὑρίσκεται ἐπάνω εἰς τὴν ἄμμον. Παρατηρήσατε: τακοῦνι ὑψηλόν, κύρτωμα ἀρκετόν, πέλμα μικρὸν καὶ στενόν, ὑπόδημα κομψὸν ἀνθρώπου καλῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ζητήσατε τὸ σχῆμα τοῦτο κατὰ μῆκος τοῦ δρόμου, θὰ τὸ ἀπαντήσετε δύο φορὰς ἀκόμη. Ἔπειτα θὰ τὸ εὕρετε ἐπαναλαμβανόμενον πέντε φορὰς εἰς τὸν κῆπον, ὅπου δὲν ἐμβῆκε κανείς. Τοῦτο ἀποδεικνύει, ἐν παρόδῳ, ὅτι ὁ δολοφόνος ἐκτύπησεν ὄχι τὴν θύραν, ἀλλὰ τὸ παραθυρόφυλλον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διήρχετο γραμμὴ φωτός. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κήπου ὁ κύριος αὐτὸς ἐπήδησε διὰ νὰ μὴ πατήσῃ ἐπάνω εἰς τὸ σπαρμένον μέρος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἄκρον τοῦ ποδὸς ποῦ εἶναι βαθύτερα βυθισμένον εἰς τὸ χῶμα. Ἐπήδησε χωρὶς κόπον περισσότερον ἀπὸ δύο μέτρα. Λοιπὸν εἶναι εὐκίνητος, δηλαδὴ νέος.

Ὁ Ταβαρὲ ὡμίλει μὲ ἥσυχον καὶ ὀξεῖαν φωνὴν καὶ τὸ βλέμμα του μετέβαινεν ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ἀκροατὴν παραμονεῦον τὰς ἐντυπώσεις των.

— Τὸ ὑψηλὸν καπέλλον σᾶς ἐκπλήττει, κύριε ἀστυνομικέ; ἐξηκολούθησεν ὁ Ταβαρέ· παρατηρήσατε τὸν τέλειον κύκλον ποῦ ἐχαράχθη ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τοῦ τραπεζίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ὀλίγον σκονισμένον. Σᾶς φαίνεται παράξενον ὅτι ὥρισα τὸ ἀνάστημα τοῦ δολοφόνου; Λάβετε τὸν κόπον νὰ ἐξετάσετε τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ ἐρμαρίου καὶ θὰ ὁμολογήσετε ὅτι ὁ δολοφόνος ἅπλωσεν ἐκεῖ τὰ χέρια του. Εἶναι λοιπὸν ὑψηλότερος ἀπὸ ἐμέ. Καὶ μὴν εἰπῆτε ὅτι ἀνέβη εἰς καθέκλαν, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔβλεπε καὶ δὲν θὰ εἶχεν ἀνάγκην νὰ ψηλαφήσῃ. Ἀπορεῖτε διὰ τὴν ὀμβρέλλαν; Ὁ βῶλος αὐτὸς τοῦ χώματος ἔχει ἐπάνω ἓν θαυμάσιον ἴχνος ὄχι μόνον τοῦ ἄκρου τῆς ὀμβρέλλας, ἀλλὰ καὶ τοῦ δακτυλίου, τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ τὸ ὕφασμα. Τὸ ἱσπανικὸν σιγά-

ρον σᾶς ταράττει; Ἰδοὺ τὸ ἄκρον του, τὸ ὁποῖον εὑρῆκα εἰς τὴν στάκτην. Τὸ ἄκρον αὐτὸ εἶναι δαγκαμένον· ἀλλ' εἶναι βρεγμένον μὲ σίαλον; Ὄχι. Λοιπὸν αὐτὸς ποῦ τὸ ἐκάπνιζε μετεχειρίζετο πίπαν.

Ὁ Λεκὸκ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ τὸν ἐνθουσιώδη θαυμασμόν του. Ὁ ἐνωμοτάρχης ἐφαίνετο κατάπληκτος, ὁ ἀνακριτὴς ἠγαλλία. Τοὐναντίον ὁ ἐπὶ τῆς καταδιώξεως ὑπάλληλος ἐγίνετο ὁλονὲν σκυθρωπότερος.

— Τώρα, ἐξηκολούθησεν ὁ γέρων, ἀκούσατέ με καλά. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ νέος ἐμβῆκε. Πῶς ἐξήγησε τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ τοιαύτην ὥραν, ἀγνοῶ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἶπεν εἰς τὴν χήραν Λεροὺζ ὅτι δὲν ἐδείπνησεν. Ἡ ἀγαθὴ γραῖα ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ ἑτοιμάσῃ κάτι. Τὸ φαγητὸν αὐτὸ δὲν ἦτο διὰ τὸν ἑαυτόν της.

Εἰς τὸ ἐρμάριον εὗρῆκα τὰ ὑπολείμματα τοῦ φαγητοῦ της. Εἶχε φάγῃ ψάρι· ἡ αὐτοψία θὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἄλλως τε, βλέπετε, ἓν ποτῆρι ὑπάρχει ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι καὶ ἓν μαχαῖρι. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ νέος; Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ γραῖα τὸν ἐθεώρει πολὺ ἀνώτερόν της. Εἰς τὸ ἐρμάριον εἶναι ἓν τραπεζομάνδηλον καθαρὸν ἀκόμη. Αὐτὸ μετεχειρίσθη; Ὄχι. Διὰ τὸν ξένον ἔβαλεν ὁλοκάθαρον τραπεζομάνδηλον καὶ τὸ καλλίτερόν της μάλιστα. Δι' αὐτὸν προώριζεν αὐτὸ τὸ θαυμάσιον ποτῆρι, ἓν δῶρον χωρὶς ἄλλο. Τέλος, εἶναι καταφανὲς ὅτι δὲν μετεχειρίζετο συνήθως αὐτὸ τὸ μαχαῖρι μὲ λαβὴν ἀπὸ ἐλεφαντοκόκκαλον.

— Αὐτὰ ὅλα εἶναι ἀκριβῆ, ἐψιθύριζεν ὁ δικαστής, ἀκριβέστατα.

— Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ νέος ἐκάθισεν. Ἔπιεν ἓν ποτῆρι κρασί, ἐν ᾧ ἡ χήρα ἔβαλε τὸ τηγάνι εἰς τὴν φωτιάν. Ἔπειτα, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειψε τὸ θάρρος, ἐζήτησε ῥακῆν καὶ ἔπιεν ἕως πέντε μικρὰ ποτήρια. Μετὰ ἐσωτερικὴν πάλην δέκα λεπτῶν (τόσον ἐχρειάσθη διὰ νὰ ψηθοῦν τὸ «ζαμπόνι» καὶ τὰ αὐγὰ ὅπως εὑρέθησαν) ὁ νέος ἐσηκώθη, ἐπλησίασεν εἰς τὴν γραῖαν, ἡ ὁποία ἦτο καθισμένη καὶ σκυμμένη ἐμπρός, καὶ τῆς ἔδωκε δύο κτυπήματα μὲ τὸ μαχαῖρι εἰς τὴν ῥάχιν. Δὲν ἀπέθανεν ἀμέσως. Ἀνωρθώθη κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ ἐπιάσθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ δολοφόνου. Τότε αὐτὸς ὠπισθοδρόμησε, τὴν ἀνεσήκωσεν ἀποτόμως

καὶ τὴν ἔρριψε μὲ δύναμιν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου τὴν βλέπετε. Ἡ μικρὰ αὐτὴ πάλη ἐνδεικνύεται ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ πτώματος. Ὁ δολοφόνος ἔκαμε χρῆσιν λεπτοῦ καὶ ὀξέος ὅπλου. Ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶναι τὸ ἄκρον τριγωνικοῦ ἐγχειριδίου, τὸ ὁποῖον ἠκονίσθη καὶ ὠξύνθη. Σκουπίσας τὸ ὅπλον του εἰς τὸ *μισοφόρι* τοῦ θύματος, μᾶς ἀφῆκεν αὐτὸ τὸ τεκμήριον. Τὸ θῦμα, εἶπα, ἐπιάσθη εἰς τὰ χέρια του, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δολοφόνος ἐφοροῦσε *στακτιὰ γάντια*...

— Αὐτὸ πλέον εἶναι μυθιστόρημα! ἀνέκραξεν ὁ ἀστυνομικός.

—Ἐξητάσατε τὰ νύχια τῆς γραίας Λερούζ, κύριε ἐπὶ τῆς καταδιώξεως; Ὄχι. Λοιπόν, πηγαίνετε νὰ τὰ ἐξετάσετε καὶ ἐλᾶτε νὰ μοῦ εἰπῆτε ἂν ἀπατῶμαι. Λοιπόν, ἰδοὺ ἡ γυναῖκα νεκρά.... Τί θέλει ὁ δολοφόνος; Χρήματα, χρεώγραφα; Ὄχι, ὄχι, ἑκατὸν φορὰς ὄχι. Θέλει, ζητεῖ, τοῦ χρειάζονται ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα γνωρίζει ὅτι κατέχει τὸ θῦμα. Διὰ νὰ τὰ λάβῃ ἀναποδογυρίζει τὰ πάντα, κάμνει ἄνω κάτω τὰ ἐρμάρια, ξεδιπλώνει τὰ ἀσπρόρρουχα, σπάζει τὸ συρτάρι τοῦ γραφείου, τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει τὸ κλειδί, καὶ ἀδειάζει τὸ ἀχυρόστρωμα. Τέλος τὰ εὑρίσκει. Καὶ ἠξεύρετε τί τὰ κάμνει αὐτὰ τὰ χαρτιά; Τὰ καίει. Ὄχι ὅμως εἰς τὴν ἑστίαν, ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν θερμάστραν τοῦ πρώτου δωματίου. Ὁ σκοπός του ἐξεπληρώθη τώρα. Τί θὰ κάμῃ; Θὰ φύγῃ λαμβάνων μαζί του ὅ,τι πολύτιμον εὑρίσκει διὰ ν' ἀποπλανήσῃ τὴν ἀνάκρισιν καὶ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ὑποθέσῃ κλοπήν. Ἀφοῦ τὰ συνέλεξεν ὅλα, τὰ θέτει εἰς τὴν *πετσέταν*, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ μεταχειρισθῇ διὰ τὸ φαγητόν του, σβύνει τὸ κηρί, φεύγει, κλείει τὴν θύραν ἀπ' ἔξω καὶ ῥίπτει τὸ κλειδὶ εἰς ἕνα λάκκον. Καί...

— Κύριε Ταβαρέ, εἶπεν ὁ δικαστής, ἡ ἔρευνά σας εἶναι θαυμασία καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι εὑρίσκεσθε ἐν τῇ ἀληθείᾳ.

—Ἄ! ἀνέκραξεν ὁ Λεκόκ, κανεὶς δὲν τὸν φθάνει!...

— Πραγματικῶς εἶναι μοναδικός! εἶπεν εἰρωνικῶς ὁ ἀστυνομικός. Συλλογίζομαι μόνον ὅτι ὁ ἀριστοκράτης αὐτὸς νέος δὲν θὰ ἦτο εὔκολον νὰ κουβαλήσῃ ἕνα σωρὸν πράγματα τυλιγμένα εἰς ἄσπρην *πετσέταν*, ἡ ὁποία θὰ ἐφαίνετο ἀπὸ πολὺ μακράν.

— Δι' αὐτὸ καὶ τὸ δέμα δὲν τὸ ἐπῆγεν ἑκατὸν μίλια, ἀπεκρίθη ὁ Ταβαρέ. Καταλαμβάνετε ὅτι διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν

σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου δὲν εἶχε τὴν βλακείαν νὰ ὑπάγῃ μὲ τὸν τροχιόδρομον. Ἐπῆγε μὲ τὰ πόδια ἀπὸ τὸν δρόμον τὸν συντομώτερον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Λοιπόν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν Σηκουάναν — ἐκτὸς ἂν εἶναι πολὺ περισσότερον πονηρὸς ἀφ' ὅ,τι ὑποθέτω — ἡ πρώτη του φροντὶς ἦτο νὰ ῥίψῃ εἰς τὸν ποταμὸν τὸ ἐνοχλητικὸν δέμα.

— Τὸ πιστεύετε αὐτό, κύριε Ταβαρέ; ἠρώτησεν ὁ ἀστυνομικός.

— Στοιχηματίζω. Καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι ἔστειλα τρεῖς ἀνθρώπους ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἑνὸς χωροφύλακος νὰ ἐξερευνήσουν τὸν Σηκουάναν εἰς τὸ μέρος τὸ πλησιέστερον πρὸς τὰ ἐδῶ. Ἂν εὕρουν τὸ δέμα, ὑπεσχέθην καὶ δῶρον.

—Ἀπὸ τὴν τσέπην σας;

— Ναί, κύριε ἀστυνομικέ, ἀπὸ τὴν τσέπην μου.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰσῆλθεν εἰς χωροφύλαξ.

— Νά, εἶπε, δεικνύων δέμα βρεγμένον περιέχον ἀσημικὰ καὶ κοσμήματα, νά, τί εὗρῆκαν οἱ ἄνθρωποι. Ζητοῦν τὰ ἑκατὸν φράγκα ποῦ τοὺς ὑποσχεθήκατε.

Ὁ Ταβαρὲ ἤνοιξε τὸ χρηματοφυλάκιόν του καὶ ἔδωκεν ἓν ἑκατόφραγκον εἰς τὸν χωροφύλακα:

— Καὶ τώρα τί σκέπτεται ὁ κύριος ἀνακριτής; εἶπε, στρέφων πρὸς αὐτὸν ὑπερήφανον βλέμμα.

— Νομίζω ὅτι μὲ τὴν ἐξαίρετον ὀξύτητά σας θὰ καταλήξωμεν εἰς ....

Ἐνῷ ὡμίλει, ἐνεφανίσθη ὁ ἰατρός, ὁ ὁποῖος εἶχε προσκληθῇ διὰ τὴν αὐτοψίαν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀπεχθοῦς ἰατροδικαστικῆς ἐργασίας του, ἐβεβαίωσε τὰς ὑποθέσεις καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τοῦ Ταβαρέ. Καὶ αὐτὸς ἐξήγει, ὅπως ὁ γέρων, τὴν θέσιν τοῦ πτώματος. Καὶ κατὰ τὴν ἰδικήν του γνώμην ἐμεσολάβησε πάλη. Μάλιστα πέριξ τοῦ λαιμοῦ τοῦ θύματος παρετήρησε δυσδιάκριτον κυανοῦν κύκλον, παραχθέντα προφανῶς ἀπὸ τὸ τελευταῖον σφίξιμον τοῦ δολοφόνου. Τέλος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ γραῖα Λεροὺζ εἶχε φάγῃ τρεῖς ὥρας περίπου πρὶν φονευθῇ.

Ἔμενε μόνον νὰ συναθροίσουν πειστήριά τινα, τὰ ὁποῖα βραδύτερον ἔμελλαν νὰ φέρουν εἰς ἀμηχανίαν τὸν ἔνοχον.

Ὁ Ταβαρὲ ἐξήτασε μὲ ἄκραν προσοχὴν τοὺς ὄνυχας τῆς νεκρᾶς καὶ μὲ ἀπείρους προφυλάξεις ἐξέβαλε τὰ ὀλίγα μικρὰ

σχίσματα τοῦ χειροκτίου, τὰ ὁποῖα εἶχαν μείνῃ ἐντός. Τὸ μεγαλείτερον ἐξ αὐτῶν δὲν ὑπερέβαινε τὸ χιλιοστὸν τοῦ μέτρου· ἐν τούτοις τὸ χρῶμα διεκρίνετο εὐκρινῶς. Ἐπίσης ἐφύλαξε τὸ τεμάχιον τοῦ μεσοφορίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δολοφόνος ἐσκούπισε τὸ ὅπλον του. Αὐτά, μὲ τὸ δέμα τὸ εὑρεθὲν εἰς τὸν Σηκουάναν καὶ τὰ διάφορα ἴχνη τὰ ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ Ταβαρέ, ἦσαν ὅ,τι ἀφῆκεν ὀπίσω του ὁ δολοφόνος.

Δὲν ἦτο τίποτε, ἀλλ' αὐτὸ τὸ τίποτε ἦτο πολὺ μεγάλον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀνακριτοῦ, καὶ ἤλπιζεν. Ὁ μεγαλείτερος σκόπελος εἰς τὰ ἀνακρίσεις τῶν μυστηριωδῶν ἐγκλημάτων εἶναι ἡ πλάνη ὡς πρὸς τὸ ἐλατήριον. Ἂν αἱ ἔρευναι τραποῦν ἐσφαλμένην διεύθυνσιν, ἀπομακρύνονται ὁλονὲν περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν. Χάρις εἰς τὴν θαυμασίαν ἰδιοφυΐαν τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ Ταβαρὲ ὁ δικαστὴς ἦτο βέβαιος τώρα ὅτι δὲν ἠπατήθη.

Ἡ συνέχεια τοῦ μυθιστορήματος ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀρχικὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ταβαρέ. Δικαστικὴ τις πλάνη εἰσολισθαίνει ἀκόμη κατὰ τὰς ἀνακρίσεις. Ἀλλ' ὁ Ταβαρὲ τὴν προαισθάνεται, τὴν ἀποφεύγει καὶ ἐπὶ τέλους ἀνακαλύπτει τὸν ἔνοχον. Εἶναι εἷς δικηγόρος, θετὸς υἱὸς κόμητος. Καταστραφεὶς οἰκονομικῶς ἀπὸ ἓν γύναιον, ἠθέλησε διὰ τῆς δολοφονίας τῆς γραίας τροφοῦ του νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ μυστικὸν τῆς παρανόμου γεννήσεώς του καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς κληρονομίας καὶ τοῦ τίτλου, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνῆκαν εἰς αὐτόν.

Μετάφρασις ΑΡΚ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τὸ συγκροτηθὲν τὸν Ἰούνιον ἐν Λονδίνῳ, παρέστησαν οἱ κ. κ. Δ. Βικέλας, μέλος τοῦ Δ. Συμβουλίου, καὶ Β. Πατρίκιος, γραμματεύς. Τὰ κατὰ τὸ Συνέδριον εὐρύτερον εἰς τὸ προσεχὲς τεῦχος τῆς «Μελέτης».

— Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας τὸ πρόγραμμα περὶ συνθέσεως Ἀναγνωσματαρίων διὰ τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον κατὰ τὸν νέον νόμον τοῦ ἑνὸς βιβλίου. Τὰ Ἀναγνωσματάρια θὰ εἶναι ἓξ, ἓν δι' ἑκάστην τάξιν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν νόμον θὰ ἀμειφθοῦν χρηματικῶς τρία ἐκ τῶν δι' ἑκάστην τάξιν προωρισμένων καὶ ἐκ τούτων θὰ ἐγκριθῇ τὸ ἄριστον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ πλουτισθῇ καὶ δι' ὕλης λαμβανομένης ἐκ τῶν δύο ἄλλων. Ὅριον ὑποβολῆς εἰς τὸν Διαγωνισμὸν τάσσεται ἡ 31 Ἰανουαρίου 1908.

— Ἐκ τοῦ Διδασκαλείου τῶν Νηπιαγωγῶν, τοῦ ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, ἀπεφοίτησαν ἐφέτος, λαβοῦσαι πτυχίον νηπιαγωγοῦ, ἐννέα. Ἅπασαι αἱ νηπιαγωγοὶ αὗται εἶναι προωρισμέναι διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν Νηπιαγωγείων τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Κατὰ τοὺς γενικοὺς στατιστικοὺς πίνακας τῶν γραφείων τῶν μεταναστεύσεων εἰσῆλθαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1905 μέχρι 30 Ἰουνίου 1906 1.100. 735 μετανάσται. Ἐκ τούτων 1.018. 365 προήρχοντο ἐξ Εὐρώπης.

Ἐξετάζοντες κατὰ ἔθνη τὸ ποσὸν τοῦτο παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Πρὸ εἰκοσιπενταετίας περίπου ἡ Γερμανία, αἱ Σκανδιναυϊκαὶ χῶραι, ἡ Ἀγγλία, ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία κατεῖχαν τὴν πρώτην θέσιν. Σήμερον ἡγοῦνται ἡ Ἰταλία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Ρωσία.

Ἡ Γερμανία κατὰ τὸ 1881 ἀπέστειλε 210.485 μετανάστας καὶ κατὰ τὸ 1882 προσέθεσεν ἑτέρας 250.630, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1905 ὁ ἀριθμὸς περιορίζεται εἰς 40.574 καὶ κατὰ τὸ 1906 εἰς 37.564.

Οἱ ἐρευνῶντες τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης ἀναστολῆς τοῦ μεταναστευτικοῦ ρεύματος τὴν ἀποδίδουν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὰ μέτρα, ὅσα πρὸς περιστολὴν τῆς μεταναστεύσεως ἔλαβεν ἡ Γερμανικὴ Κυβέρνησις.

Τὰ τρία Σκανδιναυϊκὰ Κράτη: Σουηδία, Νορβηγία καὶ Δανία, ἐξαπέστειλαν εἰς Ἀμερικὴν 81.582 μετανάστας κατὰ τὸ 1881 καὶ 105.326 κατὰ τὸ 1882. Καὶ τούτων ὁ ἀριθμὸς περιορίζεται εἰς 60.525 κατὰ τὸ 1905 καὶ εἰς 52.781 κατὰ τὸ 1906.

Ἐν ἀντιθέσει ἡ Ἰταλία σημειοῦται μὲ 15.401 μετανάστας κατὰ τὸ 1881 καὶ δι' ἁλμάτων φθάνει εἰς τὸ ποσὸν τῶν 221.479 κατὰ τὸ 1905 καὶ τῶν 273.120 κατὰ τὸ 1906, προερχομένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μεσημβρινῶν ἐπαρχιῶν της.

Παραπλεύρως ἔρχεται ἡ Αὐστρουγγαρία: 27.935 μετανάσται κατὰ τὸ 1881, καὶ 275.693 κατὰ τὸ 1905 μὲ μικρὰν ἐλάττωσιν, εἰς 265.138, κατὰ τὸ 1906.

Οἱ ἐξ Ἑλλάδος μετανάσται πρὸ τοῦ 1884 σημειοῦνται κατὰ μονάδας καὶ δεκάδας, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1905 ἀνέρχονται εἰς 10.515 καὶ κατὰ τὸ 1906 εἰς 19.489, ἐνῷ εἰς 6.597 περιορίζονται οἱ ἐκ Γαλλίας μετανάσται τοῦ 1906.

Μεταξὺ τῶν λιμένων οἱ ὁποῖοι ἐδέχθησαν τοὺς περισσοτέρους μετανάστας κυριαρχεῖ ὁ λιμὴν τῆς Ν. Ὑόρκης. Ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1905 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1906 ἀπεβιβάσθησαν ἐκεῖ 880.036, ἐκ τῶν ὁποίων 608.647 ἄνδρες καὶ 271.389 γυναῖκες. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειράν: ἡ Βοστόνη 62.229, ἡ Βαλτιμόρη

54.064, ἡ Φιλαδελφία 23.186, ὁ Ἅγ. Φραγκίσκος 23.186 κλπ.

Ἐκ τῶν μεταναστῶν οἱ περισσότεροι ἀποκαθίστανται εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Νέας Ὑόρκης ἤτοι 374.708 κατὰ τὸ 1906, 34% ἐπὶ τοῦ συνόλου. Τὴν δευτέραν θέσιν κατέχει ἡ πολιτεία τῆς Πενσυλβανίας, 198.681 ἤτοι 18.1 %, καὶ τὴν τρίτην ἡ τῆς Νέας Ἱερσέης, 160.220 ἤτοι 13.43 %.

Μεταξὺ τῶν μεταναστῶν τοῦ τελευταίου ἔτους (Ἰουλίου 1905-Ἰουνίου 1906) ἀριθμοῦνται καὶ 153.748 Ἰουδαῖοι, ἐκ τῶν ὁποίων 125.234 προήρχοντο ἐκ Ρωσίας, φεύγοντες τὸν διωγμόν. Οὗτοι θεωροῦνται ὡς οἱ πτωχότεροι καὶ ἐλεεινότεροι ἐξ ὅλων τῶν μεταναστῶν, ἐπιβαρύνοντες μεγάλως τὰς ἀγαθοεργοὺς ἑταιρείας τῶν ἐν Ἀμερικῇ εὐπόρων ὁμοθρήσκων των.

ΓΑΛΛΙΑ

Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Λέοντος Βουρζουᾶ ἐνεκαινίσθη ἐσχάτως εἰς ἓν ἐκ τῶν σχολείων τῶν Παρισίων ἰδιαιτέρα τάξις διὰ τὰ παιδία τὰ μὴ ἔχοντα ἄρτιον τὸν νοῦν. Περὶ τῆς ἀνάγκης τοιούτων τάξεων καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τοὐλάχιστον εἰς τὰς πολυανθρωποτέρας πόλεις, ἀπεφάνθη ἤδη πρὸ τριετίας τὸ 1ον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Albany Review (Λονδ. Μάϊος). — Ἡ Κα Billington συνηγοροῦσα ὑπὲρ τῆς *ἀπονομῆς ψήφου εἰς τὰς γυναῖκας*, ὑποστηρίζει ὅτι διὰ τῶν γυναικείων ψήφων θὰ ἐνισχυθοῦν ἰδίως αἱ μετριοπαθεῖς καὶ συντηρητικαὶ ἰδέαι εἰς τὴν πολιτικήν.

Nineteenth Century (Λονδῖνον, Μάϊος). — *Ἡ ἐγκληματικότης τῶν γυναικῶν* εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἀπασχολεῖ τὸν V. Harris. Εἰς τὴν Γαλλίαν, λέγει, ἐπὶ πέντε ἐγκλημάτων οἱ τέσσαρες εἶναι ἄνδρες. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐπὶ δεκατριῶν μία μόνον εἶναι γυνή. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὐναντίον ἡ ἀναλογία τῶν γυναικῶν εἶναι πολὺ μεγάλη, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ μεγάλα ἐγκλήματα. Τοῦτο ἀποδίδει εἰς τὸν ἀλκοολισμὸν κατὰ μέγα μέρος. Δυστυχῶς δὲ ἡ στατιστικὴ εἶναι λίαν ἀποθαρρυντικὴ ὡς πρὸς τὰς ἀλκοολικὰς γυναῖκας· κατὰ τὸ 1878 κατεδικάσθησαν ὡς μέθυσοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν 54.348 καὶ κατὰ τὸ 1904 ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔφθασεν εἰς 60.211. Ἄξιον ἰδιαιτέρας παρατηρήσεως εἶναι ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ μετὰ τὴν καταδίκην των εἰς ἐγκλήματα σημαντικὰ καὶ τὴν κάθειρξίν των δὲν παύουν νὰ εἶναι φιλάρεσκοι. Οὕτω πολλαὶ ξύουν τοὺς τοίχους τῆς φυλακῆς διὰ νὰ ψιμυθιώσουν τὸ πρόσωπον!

Review of Reviews (Λονδῖνον, Μάϊος). — Ὁ Stead συνοψίζει τὸ ἔργον τοῦ *Λόρδου Κρόμμερ ἐν Αἰγύπτῳ*, τὸ ὁποῖον κρίνει ἀληθῶς μέγα καὶ ἄξιον νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην ὄχι μόνον τοῦ Αἰγυπτιακοῦ λαοῦ, ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. — *Ὁ λιμὸς ἐν Ρωσίᾳ* κατὰ τὸν E. W. Brooks ἔχει λάβῃ διαστάσεις πράγματι φοβερὰς. Ὑπάρχουν μεμακρυσμένοι τῶν μεγάλων κέντρων πληθυσμοί, οἱ ὁποῖοι κατήντησαν νὰ φάγουν καὶ τὸ μαλακὸν ἐσωτερικὸν τῶν κορμῶν δένδρων. — Οἱ *Ἀρμένιοι εἰς τὴν Ἀμερικὴν* ὁλονὲν γίνονται πολυαριθμότεροι. Εὑρίσκουν ἐκεῖ ὄχι μόνον ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν ἐνεργείας, ἀλλὰ καὶ ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας των, ὥστε ἀνακουφίζουν καὶ τοὺς ἀπομείναντας εἰς τὴν πατρίδα των γονεῖς. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐκδίδονται 5

ἀρμενικαὶ ἐφημερίδες, μεταξὺ δὲ τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Yale 50 εἶναι Ἀρμένιοι.

Contemporary Review (Λονδῖνον, Ἰούνιος).—*Ἡ κρίσιμος οἰκονομικὴ θέσις τῆς Ρωσίας* ἐπασχολεῖ τὸν E. Barker, ἐρευνᾷ δὲ οὗτος τὰς συνεπείας ἐνδεχομένης χρεοκοπίας τοῦ Ρωσικοῦ Κράτους, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Γαλλίαν, τῆς ὁποίας θ' ἀνακόψῃ ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη τοὐλάχιστον πᾶσαν πρόοδον.

National Review (Λονδῖνον, Ἰούνιος). — Ὁ L. Hodgkinson συνοψίζει τὰ πειράματα τοῦ καθηγητοῦ Irving Fisher περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς *κρεοφαγίας*. Κατὰ ταῦτα οἱ κρεοφάγοι ἔχουν μικροτέραν ἀντοχὴν ἐκείνων, ὅσοι κατ' ἀρχὴν ἀπέχουν τοῦ κρέατος. Ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπολύτου φυτοφαγίας δὲν ἀποφαίνεται. Ἡ μικτὴ δίαιτα φαίνεται μᾶλλον σύμφωνος πρὸς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν ἐν γένει. Ὑπάρχουν ὅμως κράσεις μὴ ὑπαγόμεναι εἰς τὸν κανόνα τοῦτον καὶ χρῄζουσαι ἰδιαιτέρας διαίτης.

Ἀμερικανικά:

Review of Reviews (Νέα Ὑόρκη, Μάϊος).—Ὁ Dr Cronin ὁμιλῶν περὶ τῆς *ἰατρικῆς ἐπιβλέψεως τῶν σχολείων* εἰς τὸ προηγούμενον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ τούτου (ἴδε καὶ «Μελέτης» τεῦχος 5) ἐξέφρασε τὴν τολμηρὰν ἰδέαν ὅτι εἶναι προτιμότερον δι' ἓν ἔθνος νὰ ἔχῃ ὀλίγα παιδία ὑγιῆ καὶ εὔρωστα ἀντὶ μεγάλου ἀριθμοῦ ῥαχιτικῶν καὶ ἐκφύλων. Κατὰ τῆς θεωρίας ταύτης ἐξηγέρθη ὁ πρόεδρος Roosevelt καὶ ἀπηύθυνεν ἀνοικτὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ περιοδικοῦ διαμαρτυρόμενος. Εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, λέγει, βλέπομεν τὰς εὐπόρους καὶ ἀνεπτυγμένας τάξεις νὰ μένουν ὁλονὲν περισσότερον ἄκληροι καὶ οὕτω νὰ ἐκλείπουν βαθμηδόν. Ἐν τέλει προσθέτει: «Γονεῖς ἀποφεύγοντες ν' ἀποκτήσουν τέκνα ἀρκετὰ διὰ τὴν πρόοδον τῆς φυλῆς, μὴ μεριμνῶντες δὲ καὶ νὰ τὰ ἀναθρέψουν ὑγιῆ τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα, εἶναι ἀληθινοὶ ἐγκληματίαι». Ὁ Ροῦσβελτ θεωρεῖ ὡς μέσον ὅρον τοῦ ἀριθμοῦ τέκνων διὰ πᾶσαν οἰκογένειαν τὰ τέσσαρα.

Γαλλικά:

La Revue (Παρίσιοι, 1 Ἰουνίου). — *Οἱ ἰατροὶ ὡς πηγὴ ἀσθενειῶν* ὑπὸ τοῦ Dr J. Héricourt.— *Πῶς ἐταξίδευαν ἄλλοτε*, ἀξιανάγνωστος ἱστορικὴ πραγματεία ὑπὸ H. de Gallier. (15 Ἰουνίου) — *Ἡ κρίσιμος ἡλικία τοῦ ἀνδρὸς* ὑπὸ τοῦ Dr R. Romme. (1 Ἰουλίου).— *Τὸ ψεῦδος τῆς Τέχνης* ὑπὸ τοῦ E. Faguet ἐξ ἀφορμῆς ὁμωνύμου συγγράμματος τοῦ Fr. Paulhan, ἐσχάτως ἐκδοθέντος.

Grande Revue (Παρίσιοι, 25 Μαΐου). — Ἄρθρον τοῦ H. Céard περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος συγγραφέως *Huysman*. — (10 Ἰουνίου) — Ὁ P. Pelisse περιγράφει τὰ τῆς *κρίσεως τῶν οἰνοπαραγωγῶν* εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Ἡ ἔκπτωσις τῆς ἀξίας τῶν ἀμπελώνων εἶναι ἀπίστευτος· κτήματα ἀξίας 700 χιλ. φράγκων πωλοῦνται ἀντὶ 120 χιλ. Ἄλλα ἀξίας 50 χιλ. δὲν εὑρίσκουν ἀγοραστὰς οὔτε διὰ 2 χιλ.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 11 Μαΐου). — Ὁ L. Tailhade, ποιητὴς καὶ αὐτός, ἀκολουθῶν τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Μάτερλγικ, περιγράφει τὸν *ἐργατικὸν καὶ εἰδυλλιακὸν βίον τῶν μελισσῶν*.

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι, 15 Μαΐου).— Περὶ τοῦ *φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος* γράφων ὁ P. Leroy-Beaulieu φρονεῖ ὅτι κατὰ τόπους διαφέρουν καὶ οἱ νόμοι καὶ ἀποφαίνεται κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὴν Γαλλίαν. — Ἐπὶ τῇ 300ετηρίδι τοῦ *Ρέμβραντ* ὁ L. Gillet δημοσιεύει μελέτην περὶ τοῦ διασήμου ζωγράφου. (1 Ἰουνίου) — Ἄρθρον τοῦ R. Pinon περὶ τοῦ *Μακεδονικοῦ ζητήματος*.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Μαΐου).—Τὸ *Ἔργον τοῦ Γέννερ*, ἤτοι ὁ θαμαλισμός, ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ E. Burnst. Τὴν ἐφεύρεσιν τῆς θαμαλίδος ὀνομάζει ὁ γράφων τὴν θαυμασιωτέραν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἐφευρέσεων.

Correspondant (Παρίσιοι, 15 Μαΐου). — Ἄρθρον ἀνώνυμον περὶ τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης καὶ τῆς ἱδρύσεως *διαιτητικῶν συμβουλίων* πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ κρατῶν διαφορῶν. Ὁ γράφων ἀνευρίσκει τὴν πρώτην ἀρχὴν τούτων εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Τὴν περὶ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν πρότασιν τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ν' ἀποφύγῃ τὴν γενικὴν στρατολογίαν, πρὸς ἣν μοιραίως φέρεται. — Ὁ P. Acker ὁμιλεῖ περὶ τοῦ *Γαλλικοῦ πνεύματος*. (25 Μαΐου) — Λίαν ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι περὶ τῆς πολυκρότου *Ὑποθέσεως τοῦ Βίκτωρος Νοὰρ* ὑπὸ E. Ollivier.

La Science au XX siècle (Παρίσιοι, 15 Μαΐου). — Ὁ G. Bonnier ἐξετάζει τὰς *πηγὰς τοῦ μέλιτος*. — Περὶ τῶν *σεισμῶν τῆς Ἀμερικῆς* γράφων ὁ G. Eisenmenger νομίζει πιθανὸν ὅτι οὗτοι συμβαίνουν, διότι σειρὰ ὀρέων σχηματίζεται καὶ προσπαθεῖ νὰ ὑψωθῇ κατὰ τὴν παραλίαν τοῦ Εἰρηνικοῦ.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 15 Μαΐου). — Ἀξιανάγνωστος μελέτη περὶ τοῦ *Βερτελὸ* ὑπὸ C. Matignon. Τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος θεωρεῖ σχεδὸν ὑπεράνθρωπον. «Καὶ νὰ τὸ συλλάβῃ τις διὰ τῆς φαντασίας του εἶναι ἀδύνατον, διότι ἀπαιτεῖ τοιαύτην εὐρύτητα ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, ὁποίαν οὐδεὶς ἔχει». — Αἱ *τροφαὶ τοῦ ἀνθρώπου* ὑπὸ J. Alquier. (30 Μαΐου). — Ἡ *Τεχνικὴ διδασκαλία τοῦ Ἠλεκτρισμοῦ* εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἀποτελεῖ τὸ θέμα ἐνδιαφερούσης πραγματείας τοῦ G. de Lamarcodie. — Συνέχεια καὶ τέλος τοῦ ἄρθρου τοῦ J. Alquier.

Revue Universitaire (Παρίσιοι, 15 Ἰουνίου). — *Αἱ ἀμοιβαί, αἱ ποιναὶ καὶ ἡ τάξις* εἰς τὰ γερμανικὰ γυμνάσια ὑπὸ F. Korlowski. — Συνέχεια καὶ τέλος τῆς μελέτης τοῦ A. Darbow περὶ *διδασκαλίας τῆς Ἠθικῆς* εἰς τὰ λύκεια.

Γερμανικά:

Deutsche Rundschau (Βερολῖνον, Ἰούνιος) — Ὁ E. Tappolet ἐρευνᾷ τὴν *παιδικὴν γλῶσσαν* καὶ παραβάλλει τὰς σχετικὰς ἰδέας τοῦ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Δαρβίνου. Ἡ παιδικὴ γλῶσσα ἔχει τρεῖς διαδοχικὰς περιόδους: τὰς κραυγάς, τὰ ψελλίσματα καὶ τὸν λόγον.

März (Μόναχον, Μάϊος). — Ἐνδιαφέρουσαι αἱ πρακτικαὶ συμβουλαὶ τοῦ R. Essen περὶ *φυματιώσεως τῶν πνευμόνων* καὶ προφυλάξεως τῶν παιδίων. Δὲν πρέπει νὰ τὰ ἐνδύωμεν στενὰ φορέματα, οὔτε νὰ δίδωμεν ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὸ γάλα, διότι δῆθεν εἶναι βρασμένον. Ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας, θεωρεῖ τὴν χρῆσιν τοῦ στηθοδέσμου συντείνουσαν εἰς τὴν φυματίωσιν, καθ' ὅσον ἐμποδίζεται ἡ ἐλευθέρα λειτουργία τῶν πνευμόνων.

Nord und Süd (Βερολῖνον, Ἰούνιος) — Ὁ O. Wendlandt ὁμιλῶν περὶ τῆς *γυμναστικῆς*, κρίνει ὡς συμπλήρωμα ταύτης ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὑγιεινὴν δίαιταν τῶν παίδων τὴν ὀργάνωσιν ἰατρικῆς ἐπιβλέψεως. Τὸ μέτρον τοῦτο ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τοῦ 1905 καί, μολονότι δὲν ἐσυστηματοποιήθη, ἔδωκεν ὅμως ἤδη εὐάρεστα ἀποτελέσματα.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παντιᾶ Μ. Καράλη ***Δημοσιονομικαὶ Μελέται,*** ἤτοι Διαλέξεις καὶ Ἄρθρα περὶ φορολογίας ἐν γένει, εἰσαγωγικῶν τελῶν καὶ προστατευτικοῦ συστήματος. Ἀθῆναι, 1907.

Γεωργίου Ν. Φιλαρέτου ***Ἡ Ἑλληνικὴ Ναυτιλία κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως.*** Ἀθῆναι, 1907.

Ludwig Salvator' Αρχιδούκὸς τῆς Αὐστρίας - Gustav Lang διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας ***Ἡ Πατρὶς τοῦ Ὀδυσσέως*** ἐκ τῆς Γερμανικῆς ὑπὸ Νικολ. Κ. Παυλάτου. Ἀθῆναι 1906.

Ο ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ

Δὲν εἶναι μόνον αἱ ἀρεταὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος ὁ λόγος, δι' ὃν δίδομεν τόσην προσοχὴν εἰς τὰς πράξεις καὶ τοὺς λόγους τῶν παλαιῶν ἡμῶν προγόνων. Εἶναι καὶ αἱ κοιναὶ ἀνθρώπιναι ἀδυναμίαι, αἵτινες κινοῦσιν ὄχι ὀλιγώτερον τὴν φιλομάθειαν καὶ μάλιστα τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν ἡμῶν πρὸς ἐκείνους. Ἀλλοίμονον! ἐὰν μόνον ἦσαν πλήρεις ἀρετῶν καὶ ἐντελῶς ἄμωμοι. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πρᾶγμα εὐτυχῶς δὲν ἔχει οὕτω, βεβαίως δὲν θὰ ἀφῆκε ἀδιαφόρους τοὺς ἀναγνώστας τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων εἴδησις δημοσιευθεῖσα πρό τινος, ὅτι ἐντὸς ἀρχαίου τάφου ἀνοιχθέντος κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν θεμελίων οἰκίας, παρὰ τὸ Πολυτεχνεῖον, εὑρέθησαν μεταξὺ ἄλλων ἀγγείων καὶ δύο πυξίδια πλήρη *ψιμυθίου*.

Τὸ εὕρημα δὲν εἶναι πρωτοφανές. Καὶ ἄλλοτε πολλάκις εὑρέθη ψιμύθιον καὶ περὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους κομψευομένων πολλὰ γνωρίζομεν καὶ ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ ἐκ πολυειδῶν εὑρημάτων. Ἀλλ' εἶναι πάντοτε ἑλκυστικὸν νὰ ἀναπολήσωμεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ προσφάτου εὑρήματος, πῶς πρὸ πάντων ἐφρόντιζον αἱ παλαιαὶ Ἑλληνίδες νὰ αὐξήσωσι τὴν φυσικὴν καλλονήν των, ἡ ὁποία ὅσον ἄφθονος καὶ ἂν ἐδόθη, δὲν ἦτο πάντοτε ἀρκετὴ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν σύντροφον αὐτῆς φιλαρέσκειαν.

Εὐτυχῶς ἡ ἔρευνα περὶ ψιμυθίων καὶ μύρων καὶ ἐν γένει τῶν τοιούτων μυστηρίων τῆς λαμπρᾶς ἐμφανίσεως τῆς γυναικὸς εἶναι εὐκολωτέρα, ἐὰν ἀναφέρεται εἰς τὸν σύγχρονον ἢ ἐὰν εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον. Διότι δικαίωμα ἡμῶν καὶ καθῆκον εἶναι ὡς πρὸς τὴν Ἀρχαιότητα νὰ ἀναμιγνυώμεθα πανταχοῦ καὶ νὰ εἰσερχώμεθα καὶ μέχρι τοῦ κομμωτηρίου τῶν κυριῶν χωρὶς νὰ φοβούμεθα τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἀδιακρίτου. Ἐν ᾧ διὰ τὸν σημερινὸν κόσμον δὲν λέγω ὅτι ἡ ἔρευνα εἶναι ἀδύνατος, ἀλλ' εἶναι κἄπως ἐπικίνδυνος. Διὰ τοῦτο ἀποφεύγοντες πᾶσαν πολυπραγ-

μοσύνην θὰ ἀναφέρωμεν τόσα μόνον ἐκ τοῦ συγχρόνου βίου, ὅσα εἶναι κοινῶς γνωστὰ καὶ ἀρκοῦσι διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν παλαιῶν συνηθειῶν.

Τὸ ἔθιμον τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ δέρματος, ἰδίως τοῦ προσώπου, εἶναι τόσον παλαιόν, ὅσον καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος. Τοῦτο ἀποδεικνύουσιν οἱ σήμερον κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ὅπως καὶ οἱ ἐν βαρβάρῳ καταστάσει. Παρὰ τούτοις, ἐκτὸς τοῦ χρωματισμοῦ, ἐπικρατεῖ καὶ ἡ συνήθεια τῆς στίξεως τοῦ δέρματος, διατηρουμένη καὶ μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ἔστω καὶ ἂν περιορίζεται συνήθως εἰς τοὺς ἀποφοίτους τῶν κατέργων. Ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους εὑρέθησαν ἐντὸς τάφων τῶν Κυκλάδων τῆς γ' ἢ τῶν ἀρχῶν τῆς δ' χιλιετηρίδος π. Χ. βῶλοι ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ χρώματος ἐντὸς μικρῶν δοχείων, προδήλως χρησιμεύοντες διὰ τὴν βαφὴν τοῦ δέρματος. Ὡς χρωστῆρες ἐχρησίμευσαν λίθινα κυλινδρικὰ ἢ κωνικὰ ἐργαλεῖα ὅπως ὁ εὑρετὴς τούτων κ. Τσούντας ἡρμήνευσε. Δι' αὐτῶν πρὸ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν αἱ κυρίαι τῶν Κυκλάδων ἐσχημάτιζον ἐπὶ τοῦ προσώπου κυκλικὰς κηλῖδας ἐρυθρὰς ἢ κυανᾶς ἢ στιγμὰς ἀπαράλλακτα ὅπως ἂν ἤθελον νὰ κοσμήσουν πήλινον ἀγγεῖον. Περὶ τούτου διδασκόμεθα, ἐὰν ἴδωμεν τὴν ἐκ Μυκηνῶν κεφαλὴν ἐξ ἀσβέστου τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, ἥτις παρουσιάζει ἀνὰ ἕνα ἐρυθρὸν κύκλον μετὰ στιγμῶν πέριξ ἐπὶ ἑκατέρας τῶν παρειῶν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μετώπου καὶ τῆς σιαγόνος.

Πότε ἔγινε ἡ μεγάλη πρόοδος νὰ χρωματίζεται τὸ πρόσωπον κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐνισχύωνται αἱ φυσικαὶ ἀποχρώσεις τῆς ἐπιδερμίδος, ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν τὸ πρᾶγμα ὑπῆρχεν ἤδη. Ὅπως δήποτε τὸ γεγονός, ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ προσώπου εἶναι τόσον παλαιά, προπαρασκευάζει ἡμᾶς, ὥστε νὰ μὴ ἐκπληττώμεθα, ὅταν ἀκούωμεν, ὅτι ἡ ψιμυθίωσις καὶ ἡ βαφὴ ἦτο πολὺ περισσότερον διαδεδομένη μεταξὺ τῶν Ἑλληνίδων τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς ἢ σήμερον μεταξὺ τῶν συγχρόνων.

Ἐπίσης παλαιοτάτη εἶναι καὶ ἡ συνήθεια νὰ ἀλείφωνται διὰ μύρων καὶ εὐωδῶν ἐλαίων. Φυσικὰ τὸ πρᾶγμα ἤρχισεν ἐκεῖ, ὅπου παρήγοντο ἀφθόνως τὰ μέσα ταῦτα τοῦ καλλωπισμοῦ, εἰς τὰς συνορευούσας πρὸς τὴν Ἀραβίαν χώρας. Εἰς τὴν Μεσοπο-

ταμίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἀπαραίτητον ἦτο κατὰ πάσας τὰς ἱεροπρεξίας καὶ ἑορτὰς νὰ παρίσταται ἕκαστος ἀφοῦ πρότερον εἶχε λουσθῇ καὶ ἀλειφθῇ διὰ μύρων. Ὥστε ἡ χρῆσις αὐτῶν ἦτο συνήθης τόσον μεταξὺ τῶν γυναικῶν, ὅσον καὶ μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν. Παραδείγματα περὶ τούτων γνωστότατα εἶναι ὅτι οἱ βασιλεῖς τῶν Ἰουδαίων κατὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτῶν ἐχρίοντο δι' εὐώδους ἐλαίου, θρησκευτικὴ τελετὴ παραληφθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τὸ χρῖσμα, καὶ ὅτι ὁ Σωτὴρ ἐδέχθη νὰ ἀλείψῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ διὰ μύρου ἡ μετανοήσασα ἁμαρτωλή.

Ἐξ Ἀνατολῆς ἐκομίζοντο ἐντὸς εἰδικῶν ἀγγείων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔλαια καὶ μύρα ἤδη κατὰ τὴν β' π. Χ. χιλιετηρίδα καὶ ἔκτοτε διεδόθη καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἡ συνήθεια νὰ ἀλείφωνται ἐκταθεῖσα ἰδίως μεταξὺ τῶν ἁβροδιαίτων Ἰώνων. Ἀλλ' ἡ ἀνατολικὴ συνήθεια νὰ ἀλείφωνται ἄνδρες καὶ γυναῖκες δὲν συνεφώνει βεβαίως μὲ τὸν βίον τῶν γυμνασίων ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τοῦτο ἐπῆλθεν ὁ συμβιβασμός, ὥστε οἱ γυμναζόμενοι νὰ ἀλείφωνται μὲν ἀλλὰ μόνον δι' ἐλαίου κοινοῦ, ἐν ᾧ τὰ μύρα ἐπετρέποντο εἰς τοὺς ἄνδρας κατά τινας μόνον εὐκαιρίας, εἰς ἑορτὰς καὶ εὐωχίας, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας ἀνεγνωρίζετο πάντοτε τὸ δικαίωμα τοῦτο. Αὐτὸς ὁ Σωκράτης εἰς τὸ Συμπόσιον τοῦ Ξενοφῶντος ὁμολογεῖ ὅτι ἄλλη μὲν εἶναι διὰ τοὺς ἄνδρας ἡ προσήκουσα ὀσμή, ἡ τοῦ ἐλαίου τῶν γυμνασίων, ἄλλη δὲ διὰ τὰς γυναῖκας, ἑπομένως ἐπιτρέπει εἰς τὰς τελευταίας τὴν χρῆσιν τῶν μύρων.

*

Καὶ ταῦτα μὲν ἴσως εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν παλαιοτάτην ἱστορίαν τῶν ψιμυθίων καὶ μύρων. Ἂς ἔλθωμεν τόρα νὰ ἐξετάσωμεν, ὁποῖα ἦσαν τὰ μέσα ταῦτα τοῦ καλλωπισμοῦ τῆς Ἑλληνίδος κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκει καὶ ὁ ἐσχάτως ἀνοιχθεὶς τάφος.

Τὸ εὑρεθὲν ψιμύθιον ἀποτελεῖται ἐκ σωματίων λευκῶν, τροχοειδῶν καὶ κοίλων κατὰ τὴν ἑτέραν μεγάλην πλευράν. Ὅτι τοῦτο εἶναι ψιμύθιον οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία, ἐπειδὴ ὁμοίου ἐγένοντο ἤδη εὑρήματα καὶ χημικαὶ ἀναλύσεις ἀποδείξασαι, ὅτι τὰ λευκὰ ταῦτα σωμάτια ἀποτελοῦνται ἐξ *ἀνθρακικοῦ μολύβδου*, κατὰ δὲ τὰς περιγραφὰς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων αὐτὸ

ἦτο τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ψιμυθίου. Ὁ χημικὸς Λάνδερερ ἔκαμε τὸ πρῶτον τὸ 1840 ἀνάλυσιν βώλων λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν, ἐκ τάφων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εὗρεν ὅτι οἱ μὲν λευκοὶ ἦσαν ἐξ ἀνθρακικοῦ μολύβδου ζυμωμένου μὲ λεύκωμα αὐγῶν, οἱ δὲ ἐρυθροὶ περιεῖχον ἐκτὸς τούτων καὶ ἄργιλλον σιδηροῦχον παρέχουσαν τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα. Μετ' αὐτὸν ὁ Α. Χρηστομάνος ἀνέλυσεν ἐπίσης λευκοὺς καὶ ἐρυθροὺς βώλους ψιμυθίου καὶ εὗρεν ὅτι οἱ τελευταῖοι εἶχον χρωματισθῆ δι' ἐρυθροδάνου (κ. ριζαριοῦ) συνήθους χρωστικοῦ μέσου παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Διὰ τοῦ ψιμυθίου ἐσκόπουν νὰ δώσουν εἰς τὸ πρόσωπον λευκὸν ἀνθηρὸν χρῶμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ μετὰ τοῦτο ἠκολούθει ἡ δι' ἐρυθρῶν χρωμάτων βαφὴ τῶν μήλων τῶν παρειῶν καὶ τῶν χειλέων, συνέβαινεν ὥστε νὰ ἔχουν ἐνίοτε ἀναμεμιγμένον μετὰ τοῦ ψιμυθίου καὶ τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα. Συχνότατα ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι *τὴν ἔγχουσαν*, φυτόν, ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ὁποίου ἐξήγετο λαμπρὸν ἐρυθρὸν χρῶμα, ἔπειτα τὸ *φῦκος*, *τὴν μίλτον*, *τὸ συκάμινον* καὶ τὸ *κιννάβαρι*, διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ κυριώτερα χρώματα, τῶν ὁποίων βάσις εἶναι τὸ ἐρυθρόν.

Ἐκ πάντων τούτων τὸ σπουδαιότερον χρωστικὸν μέσον ἦτο τὸ ψιμύθιον αὐτό, διότι παρεῖχε χρῶμα λευκὸν πλησιέστατον πρὸς τὸ φυσικὸν καὶ ἀνθίστατο ἀποτελεσματικώτερον κατὰ τοῦ ἀπειλουμένου κινδύνου, τῆς ἐκροῆς τοῦ ἱδρῶτος. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ καλλωπιζόμεναι Ἑλληνίδες δὲν παρῃτοῦντο τῆς χρήσεως τοῦ ψιμυθίου, ἂν καὶ βεβαίως τὰς πρώτας προτοῦ κομμωθῶσι δὲν θὰ ἔβλεπον μὲ αὐταρέσκειαν εἰς τὰ χάλκινα κάτοπτρά των, τὰ δυστυχῶς ὄχι πλέον λεῖα καὶ εὔχρωμα πρόσωπά των. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν ἀποχωρίζονται καὶ αἱ σημεριναὶ καλλωπίστριαι τοῦ κυριωτέρου μέσου πρὸς ἐπίτευξιν λευκοῦ ἀνθηροῦ χρώματος, δηλ. τῶν σκευασιῶν τοῦ ὑδραργύρου. Τὸ μέταλλον τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιούς, ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ σύνθεσις τοῦ διττοχλωριούχου ὑδραργύρου, τοῦ sublimé ἢ κατὰ τὸν λαὸν *σουλιμᾶ*, τοῦ χρησιμεύοντος, ὡς γνωστόν, σήμερον ὡς κυριωτάτου ψιμυθίου. Τοῦ ὑδραργύρου ἄλλως δὲν ἀπεῖχον ἐντελῶς αἱ παλαιαὶ Ἑλληνίδες, ἀφοῦ μετεχειρίζοντο τὸ κιννάβαρι, τὸ ὁποῖον εἶναι κατὰ τὴν χημείαν θειοῦχος ὑδράργυρος καὶ δίδει τὸ ζωηρότερον ἐρυθρὸν χρῶμα.

Ἐπὶ ἀρχαίων ἀναγλύφων καὶ ἀγγείων βλέπομεν συχνὰ γυναῖκας καλλωπιζομένας, κρατούσας δοχεῖον μύρων ἢ πυξίδα κοσμημάτων. Ἐπὶ μιᾶς ἀγγειογραφίας ἔχομεν Ἀθηναίαν, ἡ ὁποία φανερὰ ψιμυθιοῦται. Καθημένη κρατεῖ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς διευθυνομένης πρὸς τὸ πρόσωπον χρωστῆρα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κάτοπτρον, διὰ νὰ ἴδῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βαφῆς της. Εἶναι εὔκολον νὰ συμπληρώσωμεν τὴν παράστασιν ὁδηγούμενοι καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν προσφάτως εὑρεθέντων σωματίων ψιμυθίου. Τὰ τροχοειδῆ, κοῖλα κατὰ τὸ ἓν μέρος κομμάτια θὰ ἐτοποθετοῦντο ἕκαστον ἐντὸς ἀναλόγου κοιλότητος καὶ οὕτω προστριβόμενα δι' ὑγροῦ χρωστῆρος θὰ ἀπέδιδον τὸ λευκὸν χρῶμα. Σχετικὸν πρὸς ταῦτα εἶναι καὶ τὸ ἐξ Ἀμυκλῶν ἀνάθημα τῆς Ἀνθούσης θυγατρὸς τοῦ Δαμαινέτου τὸ εὑρισκόμενον τόρα εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Εἶναι λιθίνη πλὰξ ἀνάγλυφος παριστῶσα διάφορα πράγματα κομμωτηρίου, π. χ. κάτοπτρον, κτένιον, φιάλην, ἀγγεῖον μετὰ τριπτῆρος, ἄλλο μετὰ σπόγγου καὶ τέλος πυξίδα μετὰ πώματος δεικνύοντος τρεῖς κυκλικὰς κοιλότητας. Αὗται θὰ ἐχρησίμευον διὰ τὴν τοποθέτησιν καὶ τρῖψιν τοῦ ψιμυθίου ἢ ἄλλου χρώματος, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀνάγκη μόνον τοῦ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ χρώματος. Ἡ *ὑπογραφὴ τῶν ὀφθαλμῶν* ἐγίνετο διὰ τοῦ *στίμμεως*, ἑνώσεως τοῦ ἀντιμονίου ἀπαντώσης ἐν τῇ φύσει. Ὁ Λάνδερερ ἀναλύσας τεμάχιον μελανῆς ὕλης εὑρεθὲν ἐντὸς Ἀθηναϊκοῦ τάφου εὗρε τὸ στίμμι τοῦτο ἡγωμένον μετὰ θείου. Ἔπειτα ὑπῆρχον μαῦρα χρώματα, δι' ὧν ἐβάπτοντο αἱ λευκαὶ τρίχες. Ἀλλὰ καὶ εἰς ξανθὴν μετεβάλλετο ἡ κόμη, διότι τὸ χρῶμα τοῦτο διὰ τὴν σπανιότητα ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ σήμερον, ἐπιζήτητον. Τὸ *ξανθίζεσθαι* ἦτο πολὺ σύνηθες διὰ τὰς γυναῖκας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἄνδρας, ὡς ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἔκαμνε τὸ αὐτό. Ἡ κόμη μετετρέπετο καὶ εἰς χρυσοειδῆ καὶ πυρράν. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον χρῶμα δὲν ἦτο ἀνεκτόν, ὡς φαίνεται, διὰ τὰς ὀφρῦς. Κατὰ τὸν κωμικὸν Ἄλεξιν:

Τὰς ὀφρῦς πυρράς τις ἔχει· ζῳγραφοῦσιν ἀσβόλῳ.

Ἐκ τῶν εὐωδῶν ἐλαίων καὶ μύρων δὲν διετηρήθη τίποτε μέχρι τῆς σήμερον. Ἀλλὰ χάριν τοῦ θαυμασίου τοῦ πράγματος

ἀναφέρομεν, ὅτι εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς γερμανικῆς Βόννης ὑπάρχει ἀγγεῖον μυκηναϊκόν, ἐκ τῶν λεγομένων Bügelkannen ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀρχαιολόγων, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν σημαντικὴν μαρτυρίαν τοῦ Καθηγητοῦ Loeschcke κατὰ τὴν ἀπόφραξιν τοῦ στομίου αὐτοῦ ἀπέπνεεν ἐπί τινα χρόνον ἰσχυρὰν εὐωδίαν. Τὸ ἀγγεῖον ἔπαυσεν ἔκτοτε, δηλ. ἀπὸ 16 ἐτῶν, νὰ εὐωδιάζῃ, ἀλλ' εἶναι μοναδικὸν παράδειγμα μυροδόχου ἀγγείου διατηρήσαντος τὸ ἀρχαῖον ἄρωμα εἰς διάστημα χρονικὸν 3,000 ἐτῶν τοὐλάχιστον.

Τὰ μύρα ἦσαν κυρίως 2 εἰδῶν· ἢ ἐκκρίματα ἁπλᾶ εὐωδῶν φυτῶν ἤ, συνηθέστερον ἡνωμένα μετὰ λιπωδῶν ἐλαίων ἐκ καρπῶν ἐλαίας καὶ ἀμυγδαλῆς. Εἰς τὰ τελευταῖα προσετίθεντο ὡς συνεκτικὰ ἅλας ἢ ῥητίνη καὶ κόμμι. Κατὰ θέλησιν ἠδύναντο νὰ ἔχουν καὶ χρωματισμένα μύρα. Πρὸς τοῦτο μετεχειρίζοντο τὴν ἔγχουσαν πάλιν, τὸ κιννάβαρι καὶ τὸν κρόκον. Ἦτο δὲ τόση ἡ ποικιλία τῶν ἀρωμάτων καὶ τόση ἡ περὶ αὐτὰ λεπτότης, ὥστε ἐνομίζετο, ὅτι δι' ἕκαστον μέλος τοῦ σώματος ἁρμόζει διάφορον πάντοτε μύρον. Ἄλλο ἐχρησίμευε διὰ τοὺς πόδας, διάφορον διὰ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον βραχίονα, τρίτον τι διὰ τὰς παρειὰς καὶ τὸ στῆθος, ὄχι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἁρμόζον εἰς τὸν τράχηλον οὔτε ὅμοιον πρὸς τὸ κατάλληλον διὰ τὴν κόμην καὶ τὰς ὀφρῦς. Ὀνομαστότατα ἐκ τῶν μύρων ἦσαν ἡ *σμύρνα*, τὸ *νάρδον*, τὸ *ῥόδινον*, τὸ *ἴρινον*, τὸ *ἀμαράκινον*, τὸ *μεγάλλειον* καὶ ἡ *βάκκαρις*. Ἀλλὰ καὶ ἀνάλογα πρὸς τὰς «πούδρας» τῶν νεωτέρων ὑπῆρχαν. Ταῦτα ἐκαλοῦντο *διαπάσματα* καὶ ἐφιλοτεχνοῦντο ἐκ πολλῶν ξηρῶν ἀρωμάτων τοιούτων ὥστε νὰ ἀποτελοῦν ἐν τῷ συνόλῳ ἁρμονίαν. Τὴν αὐτὴν ἁρμονίαν τῶν ὀσμῶν ἐπεδίωκεν ἡ Ἑλληνὶς καὶ διὰ τὰ κιβώτια ὅπου ἐφύλαττε τὰ ἐνδύματά της, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐντὸς τοῦ κιβωτίου ἐνέκλειεν ἐκ διαφόρων ξηρῶν μύρων ἀνάλογον ποσότητα φροντίζουσα ὥστε νὰ μὴ ὑπερισχύῃ ἑνὸς μόνον μύρου ἡ εὐωδία καὶ οὕτω καταστρέφεται ἡ ἁρμονία. Μετά τινας ἡμέρας ἤνοιγε τὸ κιβώτιον καὶ ἀφῄρει μέρος ἐξ ἐκείνου τοῦ ἀρώματος, τὸ ὁποῖον ἠσθάνετο ὡς ἐπικρατέστερον. Τὸ αὐτὸ ἐπανελάμβανε μέχρις ὅτου ἐπετύγχανε τέλειον συγκερασμὸν τῶν ὀσμῶν καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτῆς ἐξέπεμπον εὐωδίαν δυσδιάγνωστον μὲν ἀλλὰ λεπτοτάτην καὶ εὐχάριστον.

*

Τοιαῦτα ἦσαν λοιπὸν τὰ ψιμύθια καὶ τὰ μύρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καὶ πρὸς τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ καλλωπισμοῦ, τὴν ἐνδυμασίαν, τὴν ὑπόδεσιν, τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων τεχνικώτατα κοσμήματα δὲν ὑστέρουν τόσον αἱ παλαιαὶ Ἑλληνίδες, ὅσον συνήθως τὰς φανταζόμεθα· ἐὰν προσθέσωμεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν μεγαλουργὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους καὶ μάλιστα παλαιότερον μυρίας ἐγνώριζον τέχνας αἱ γυναῖκες διὰ τὴν κόμμωσιν, μετεχειρίζοντο συνήθως φενάκας *(ἔντριχα)*, «διαφανῆ χιτώνια» καὶ τέλος ἄλλα τινὰ μέσα σκοποῦντα τὴν ἀπατηλὴν εὐμέλειαν τοῦ σώματος, τότε θὰ φανταθῶμεν τὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνίδος διάφορον ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὴν κατὰ παράδοσιν πλασθεῖσαν. Ἡ εἰκὼν αὕτη θὰ ἔχῃ ἓν μέρος σκιερὸν καὶ θὰ στερῆται τοῦ φωτὸς τῆς πολυυμνήτου λιτότητος καὶ σωφροσύνης, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς ἀληθείας καὶ θὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ εἰκὼν τῆς γυναικός.

Κατὰ Ἰούνιον 1907.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ ΜΥΤΙΛΗΝΗ ΛΕΣΒΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1978

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ [1]

ΙΗ'

Ἂς εἴπω ἐδῶ ὀλίγα περὶ Δαμιανοῦ καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτοῦ καταστήματος.

Ὁ Νικόλαος Δαμιανὸς ἐγεννήθη εἰς Χίον καὶ κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς μετὰ μέρους τῆς πατρικῆς οἰκογενείας του ἐσώθη εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας μετὰ δύο ἀδελφῶν, ὧν ἡ μία ἔγγαμος ὀνομαζομένη Δέσποινα σύζυγος τοῦ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου καὶ ἡ ἑτέρα ἄγαμος ὀνόματι Μαριγώ, συζευχθεῖσα μετέπειτα μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγελάστου. Ὁ πατήρ του, ἂν καλῶς ἐνθυμοῦμαι, ἐθυσιάσθη κατὰ τὴν καταστροφὴν ὢν ἐκ τῶν κρεμασθέντων εἰς τὸ φρούριον τῆς Χίου.

Ὁ Δαμιανὸς εἶχε καὶ δύο ἀδελφούς, οἵτινες ἠχμαλωτίσθησαν, καὶ ὁ μὲν ἐξαγορασθεὶς ὑπὸ φιλελλήνων ἐστάλη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐσπούδαζε, νομίζω, ἀρχιτεκτονικήν, ἀλλὰ μετέπειτα ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς Βερδιάνσκαν τῆς Ἀζοφικῆς, ὅπου ἀκόμη σήμερον ζῇ ἴσως γέρων ἀπόμαχος τῶν ἐργασιῶν, ὁ ἕτερος ἀδελφός του Μικὲς ἐπίσης αἰχμαλωτισθεὶς δὲν ἀνευρέθη, εἰμὴ μετὰ 18 ἔτη ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας του· καὶ διὰ τὸ παράδοξον τῆς περιστάσεως ἀφηγοῦμαι τὰ κατὰ τὴν ἀνεύρεσιν αὐτοῦ.

Ὁ Δαμιανὸς ἔφερε τὸ ἐπίθετον τοῦτο θετῶς, διότι τὸ ἐπώνυμόν του ἦτο Παρέμπλης, καὶ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἔφερον καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον οἱ δύο αὐτοῦ ἀδελφοί. Ὅτε ὅμως κατὰ τὸ 1828 περίπου ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐμπορίαν, ἔχων ἀνάγκην ὑπερασπίσεως ὑπὸ ἰσχυρᾶς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως, ὡς ἔπραττον πάντες οἱ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν γένει Τουρκίᾳ μεγαλέμποροι, μετέβη εἰς Ἑπτάνησον

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 338.

τότε διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν καὶ προσεπάθησε νὰ πορισθῇ Ἀγγλικὸν διαβατήριον δηλ. τῆς Ἰονίου πολιτείας, ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα Παρέμπλης ἦτο λίαν γνωστὸν ὡς Χιακόν, εὗρεν ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν Ἰονίων πολιτῶν ἀποθανόντα τινὰ Ν. Δαμιανὸν καὶ ἀντικατέστησε τοῦτον λαβὼν διαβατήριον ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο γνωστὸς μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ τοῦτο ἔφερον καὶ τὰ τέκνα του.

Ἡ δὲ ἀνεύρεσις τοῦ ἀδελφοῦ του Μικὲ συνέβη ὡς ἑξῆς:

Ἐνῷ ἡ οἰκογένεια τὸν ἐνόμιζεν ἀπολεσθέντα, πᾶσαι δὲ αἱ ἔρευναι αὐτῆς ἀπέβησαν μάταιαι, φίλος τις τοῦ Δαμιανοῦ Ὀθωμανὸς πελάτης τοῦ καταστήματός του μεταξὺ ἄλλων ἀνέφερέ ποτε, ὅτι εἰς καφενεῖον Ὀθωμανικὸν ὑπάρχει ὑπηρέτης, ὅστις συνεχῶς ἀναφέρει ὅτι εἶναι Χῖος τὴν καταγωγὴν καὶ ὅτι τὸ ὄνομά του πρὶν ἢ ἐκτουρκισθῇ ἦτο Μικὲς καὶ ὅτι ἄλλο δὲν ἐνθυμεῖται ἀπὸ τὴν Χίον εἰμὴ ὅτι εἶχεν ἀδελφὴν ὀνόματι Δέσποιναν καὶ ἀδελφὸν Νικόλαον καὶ ὅτι ὁ πατήρ του τὸν ἐπώλησε τότε τριετῆ εἰς τὸν Ἀγᾶν του διὰ νὰ τὸν υἱοθετήσῃ φωτισθεὶς ἄνωθεν περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς Ὀθωμανικῆς θρησκείας καὶ θέλων, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἔχασε τὴν ψυχήν του, νὰ τὴν σώσῃ τοὐλάχιστον ὁ υἱός του.

Τοιούτους μύθους ἐφεύρισκον οἱ ἐξανδραποδίζοντες τὰ μικρὰ ἐκεῖνα πλάσματα, διὰ νὰ ἀποκρύπτωσιν αὐτοῖς τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ὁ Δαμιανὸς προσποιηθεὶς ἀδιαφορίαν πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν τῷ εἶπε:

— Τίποτε παράδοξον, πλεῖστοι νέοι γεννηθέντες Χριστιανοὶ εἶναι σήμερον Ὀθωμανοί, καὶ ἤλλαξε θέμα ὁμιλίας, φροντίσας μόνον νὰ μάθῃ ποῦ ἔκειτο τὸ ἐν λόγῳ καφενεῖον.

Τὴν ἐπιοῦσαν μετέβη εἰς αὐτὸ καί, ἅμα εἶδε τὸν ὑπηρέτην, ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς ὁμοιότητος ἐπείσθη, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀδελφός του Μικές, ἀλλ' οὐδὲν τῷ εἶπεν, ἔσπευσεν ὅμως νὰ γράψῃ εἰς τὴν ἐν Μασσαλίᾳ τότε διαμένουσαν ἀδελφήν του Δέσποιναν Πετροκοκκίνου ἂν ἐνθυμεῖται τὸν Μικὲν φέροντα ἰδιαίτερόν τι σημεῖον ἐπὶ τοῦ σώματος, ἐξηκολούθει δὲ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸ εἰρημένον καφενεῖον προσπαθῶν νὰ συνοικειοῦται μετὰ τοῦ ὑπηρέτου καὶ δίδων ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ ἀφηγῆται τὰ τοῦ βίου του πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Οὕτως ἔμαθεν ὅτι ὁ ἀγᾶς ἦτο καλὸς ἄνθρωπος κάτοικος τῆς Μ. Ἀσίας μικροβιομήχανος, νομίζω, ἄτεκνος καὶ τὸν ἀνέθρεψεν ἐπὶ τὸ Τουρκικώτερον ἄνευ τῆς ἐλαχίστης παιδείας ἐκτὸς τῆς μαθήσεως προσευχῶν τινων, ὅταν δὲ ἐνηλικιώθη μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς πορισμὸν τῶν τοῦ βίου ὁπωσδήποτε.

Ἡ Δέσποινα ἀμέσως ἀπήντησεν ὅτι εἶχε σημεῖόν τι κἄπου τῆς χειρός, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁ Μικὲς ἐκ πτώσεως κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, καὶ τοῦτο ἀνακαλύψας ὁ Δαμιανὸς ἐπείσθη ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀδελφός του. Τῷ εἶπε δὲ τότε ὅτι, συγκινηθεὶς ἐκ τῆς ταπεινῆς αὐτοῦ θέσεως, ἐξήτασε καὶ ἔμαθεν ὅτι ἐν Τεργέστῃ ζῇ ἡ ἀδελφή του Μαριγὼ (χωρὶς νὰ τῷ εἴπῃ ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀδελφός του Νικόλαος), ὅτι τῇ ἀνεκοίνωσε τὰ κατὰ τὸν Μικὲν καὶ ὅτι αὐτὴ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ τῷ προτείνῃ ἂν θέλει νὰ μεταβῇ εἰς Τεργέστην διὰ νὰ τὸν ἴδῃ καὶ σκεφθῇ τίνι τρόπῳ δύναται νὰ τῷ φανῇ χρήσιμος. Εἰς ἀπάντησιν ὅμως ὁ Μικὲς εἶπεν ὅτι δὲν πηγαίνει εἰς *Γκιαούρικον* τόπον.

Ἐννοεῖται πάντοτε Τουρκιστί, διότι οὔτε λέξιν Ἑλληνικὴν ἐγνώριζεν· προσέθηκε κατόπιν:

—Ἂς ἔλθῃ ἐκείνη νὰ τὴν ἰδῶ!

Ὁ Δαμιανὸς προσεποιήθη ἀδιαφορίαν καὶ εἶπε:

—Θὰ γράψω καὶ ἴσως γείνῃ καὶ τοῦτο, φοβοῦμαι ὅμως ὅτι θὰ εἶναι δύσκολον, ἐπειδὴ εἶναι ὕπανδρος καὶ ἔχει οἰκογένειαν καὶ πῶς θὰ τὴν ἀφήσῃ.

Τὸν συνεβούλευσε δὲ νὰ ἐρωτήσῃ καὶ τὴν γνώμην Ὀθωμανοῦ τινος τῆς ἐμπιστοσύνης του ἀκόμη καὶ τοῦ Ἰμάμη τῆς συνοικίας.

Ὁ Δαμιανὸς κατόπιν κατέφυγεν εἰς τὸν Ὀθωμανὸν φίλον καὶ πελάτην του καί, διηγηθεὶς εἰς αὐτὸν τὰ διατρέχοντα, ἀποκρύπτων δὲ πάντοτε ἑαυτὸν ὡς ἀδελφόν, τὸν ἔπεισε νὰ ἐπέμβῃ παρὰ τῷ Μικὲ καὶ νὰ τὸν παροτρύνῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ ταξειδίου εἰς Τεργέστην.

Ἐπείσθη τέλος ὁ Μικὲς καὶ ἀνεχώρησεν ἐπὶ τῷ ὅρῳ ταχείας ἐπιστροφῆς.

Εἰς τὴν Τεργέστην ὅλα τὰ μέσα κατεβλήθησαν, ὅπως τὸν προσελκύσωσι καὶ διαμείνῃ ἐκεῖ· ἀκόμη καὶ εἰς τὰς διατυπώσεις τῆς Ὀθωμανικῆς θρησκείας ὑπεβλήθησαν οἱ συγγενεῖς του, ὡς

πρὸς τὴν καθημερινήν του δίαιταν καί, τυχόντος τοῦ μηνὸς τῆς Ὀθωμανικῆς νηστείας τοῦ Ραμαζανίου, τῷ παρεσκεύαζον γεύματα νυκτερινὰ κ. λ. π. Παρεπονεῖτο ὅμως διὰ τὴν μὴ ὕπαρξιν ἐν Τεργέστῃ Τζαμίου, οὔτε ὁμοθρήσκων αὐτῷ, οὔτε συνομιλιτῶν, εὗρισκε δὲ τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς δυσχερεστάτην καὶ ἀνωφελῆ, προκειμένου νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Τουρκίαν. Οἱ συγγενεῖς προσεπάθουν διὰ παντὸς εἴδους θωπείας νὰ τὸν προσελκύσωσι. Καὶ ἐφαίνετο κἄποτε ἐπιθυμῶν νὰ ἐκμάθῃ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικήν, ὅπως καταστῇ πλούσιος μεγαλέμπορος, ἀλλὰ ταχέως ἤλλασσε γνώμην καὶ ἀπεδέχετο μὲν νὰ γείνῃ πλούσιος μεγαλέμπορος, ἀλλὰ Τοῦρκος ἐν Τουρκίᾳ. Κἄποτε δὲ καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν συγγενῶν του ἐπεβιβάσθη πλοίου ἀναχωροῦντος διὰ Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπέστρεψεν ἐκεῖ, παρουσιασθεὶς δὲ εἰς τὸν Δαμιανὸν τῷ ἐζήτει τὴν συνέχειαν τῶν ἐν Τεργέστῃ χορηγιῶν.

Ὁ Δαμιανὸς τότε ἐφάνη αὐστηρότατος, δηλώσας εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ καλωσύνη του ἐξηντλήθη καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ πλέον ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ τοῦ Μικέ, οὗτος δὲ ἀπῆλθε παρὰ τῷ ἀρχαίῳ προϊσταμένῳ του.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα δι' αὐτὸν εἶχον ἀλλάξῃ· ἡ ὀλιγόμηνος ἐν Τεργέστῃ διαμονὴ τὸν εἶχε συνηθίσῃ εἰς τὴν εὐζωΐαν καὶ πᾶσαν ἄνεσιν· κατὰ φυσικὸν λόγον δὲν ἀντεῖχε πλέον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ὑπηρέτου καφενείου, ὥστε δὲν παρῆλθον πολλαὶ ἡμέραι καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Δαμιανὸν δηλώσας εἰς αὐτὸν μετάνοιαν καὶ συγχρόνως ἱκετεύων νὰ χορηγήσῃ εἰς αὐτὸν τὰ μέσα πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς Τεργέστην.

Ὁ Δαμιανὸς προσεποιήθη ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἀπόφασίν του τῆς ἀποχῆς πάσης ἐπεμβάσεως, καὶ τέλος, τῇ μεσιτείᾳ τοῦ φίλου του Ὀθωμανοῦ, ἐφάνη ὅτι ἐνδίδει διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ διευκόλυνεν εἰς αὐτὸν τὴν εἰς Τεργέστην ἐκ νέου μετάβασιν.

Φθάσας ἐκεῖ ὁ Μικὲς ἤλλαξε πραγματικῶς καθ' ὅλα. Ἐπείσθη εἰς σπουδὴν κἄπως τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἰταλικῆς, αὐθορμήτως ἀπεσκοράκισε τὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ, ἠγάπησε τὴν ἀδελφὴν καὶ τοὺς συγγενεῖς του, ἔμαθε μετὰ χαρᾶς ὅτι καὶ ὁ Νικόλαος Δαμιανὸς εἶναι ἀδελφός του, ὡς καὶ ἡ Δέσποινα Πετροκοκκίνου, καὶ τέλος τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐγὼ ἤρχιζα τὸ στάδιόν

μου, αὐτὸς ἦτο διευθυντὴς καταστήματος ἐν Βραΐλᾳ, ὁμορρύθμου τοῦ Δαμιανοῦ.

Τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν ἔγραψα ὡς ἀρκούντως περίεργον καὶ ἐνδεικτικὴν ἀκόμη τῶν περιπετειῶν τῶν Χίων κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος των κατὰ τὸ 1821 καὶ μετ' αὐτήν.

ΙΘ'

Τὸ ἐμπορικὸν κατάστημα τοῦ Νικολάου Δαμιανοῦ ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ν. Δαμιανὸς καὶ Σ^{ια}», ἔχον δύο κλάδους ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ἐν Σταμπούλ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν Ἀγγλικῶν ὑφασμάτων (manifactures) καὶ τὴν ἐξαγωγὴν μετάξης, τὸ δὲ ἐν Γαλατᾷ διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀποικιακῶν καὶ τὴν ἐξαγωγὴν παντοίων προϊόντων τῆς Τουρκίας, εἶχε δὲ καὶ κλάδους ὁμορρύθμους ἐν Βραΐλᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Μ. Παρέμπλη, ἐν Γαλαζίῳ ὑπὸ τὴν τοῦ Δημητρίου Κλήμη, ἐν Τεργέστῃ ὑπὸ τὴν τοῦ Μ. Ἀγελάστου, τοῦ Ψωμᾶ ἐπιλεγομένου κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Χίων πρὸς διάκρισιν ἄλλης οἰκογενείας Ἀγελάστων. Τέλος τὸ ἐν Μαγχεστρίᾳ κατάστημα διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐμμανουὴλ Δόντια ἀπετέλει τὸ συμπλήρωμα τῆς πολυμελοῦς ταύτης ἑταιρείας, ἥτις ἔχαιρεν ὑπόληψιν, βασιζομένην ὅμως κυρίως ὄχι εἰς τὸν ὄγκον τῶν κεφαλαίων αὐτῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ πάντων ὑλικῶς καὶ διανοητικῶς προϊσταμένου καὶ ἰθύντορος τῶν τῆς ἑταιρείας αὐτῆς Νικολάου Δαμιανοῦ.

Τὰ ὑλικὰ κεφάλαια ὅλων τῶν συνεταίρων δὲν συνεπλήρουν οὔτε τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου κεφαλαίου τῆς ἑταιρείας, τοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου μὴ ὑπερβαίνοντος τὰς 700,000 φρ. χρ.

Σημειῶ τὰς λεπτομερείας ταύτας, τὰς ἄλλως τε μὴ ἐνδιαφερούσας σήμερον οὐδένα, μόνον διὰ νὰ δείξω τίνι τρόπῳ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συνέκροτοῦντο αἱ ἑταιρεῖαι τῶν λεγομένων μεγαλεμπόρων τῆς Ἀνατολῆς, τῶν πλείστων Χίων, κρατησάντων ἐπὶ ἥμισυν περίπου αἰῶνα τὸ μέγα ἐμπόριον τῆς ὅλης Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Δύσεως καὶ δι' ὁποίων σχετικῶς γλίσχρων μέσων κατώρθωσαν νὰ συναγωνισθῶσιν ἀπέναντι τῶν κεφαλαίων τῆς Δύσεως μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Κατ' ἐμὲ ἡ κυρία τούτου

αἰτία καὶ βάσις ἦτο ἡ ἀναγνώρισις παρ' ὅλων τῶν συνεταίρων μιᾶς προεχούσης κεφαλῆς καὶ ἡ ὑποταγὴ ἀνεπιφυλάκτως εἰς αὐτήν, ἡ γενικὴ ὄντως πειθαρχία τοῦ κατωτέρου διανοητικῶς πρὸς τὸν ἀνώτερον καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἐν πᾶσιν οἰκονομία εἴς τε τὰ καθόλου ἔξοδα ἑκάστου τῶν καταστημάτων καὶ ἑκάστου τῶν διευθυνόντων αὐτὰ ὡς πρὸς τὰς βιοτικὰς αὐτῶν δαπάνας, πρόσθες καὶ τὴν αὐτάρκειαν τῶν ὑπαλλήλων ἠθικήν τε καὶ ὑλικήν.

Τότε ὁ ἐμπορικὸς ὑπάλληλος οἱασδήποτε κοινωνικῆς θέσεως καὶ ἂν ἦτο καὶ υἱὸς ἀκόμη ἢ στενώτατος συγγενὴς τοῦ προϊσταμένου ἀπέβλεπεν *εἰς πρόοδον βαθμιαίαν καὶ ἀνάβασιν κλιμακηδόν*, καὶ τὴν πρόοδον ἐπερίμενεν *ἀπὸ μόνης τῆς μετὰ ζήλου καὶ σχεδὸν μετ' αὐταπαρνήσεως ἐργασίας του* προσπαθῶν νὰ καταστῇ *ἀναγκαῖος* καὶ τότε μόνον νὰ καταστήσῃ ἀνάγκην εἰς τὸν προϊστάμενόν του τὴν προαγωγήν του.

Δὲν ἐφθόνει τοὺς ἀνωτέρους, ἀλλ' ἐσπούδαζε τὸν τρόπον δι' οὗ οὗτοι ἀνῆλθον, ὅπως καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ ἐφαρμόσῃ μέσα πρὸς ἄνοδον πάντοτε μετὰ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας.

Λέγεται ὅτι τὸ ἐμπόριον σήμερον ἐξέλιπε καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν χειρῶν· νομίζω ὅμως σφαλερὸν τὸ οὕτως ἀποφαίνεσθαι. *Κατ' ἐμὲ οἱ ἔμποροι ἐξέλιπον, διότι ὁ τρόπος τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἤλλαξε καὶ αἱ ἰδέαι ἤλλαξαν καὶ ὁ τρόπος τοῦ ζῆν καθόλου. Οἱ υἱοὶ τῶν ἐμπόρων κληρονομήσαντες μεγάλας ἀπὸ τῶν πατέρων αὐτῶν περιουσίας καὶ μὴ ἀρεσκόμενοι πλέον οὔτε εἰς τὸ κοπιῶδες ἔργον τοῦ ἐμπόρου, οὔτε πρὸ πάντων εἰς τὸν κοινωνικὸν βαθμὸν τοῦ ἐμπόρου, τὸν κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι αὐτῶν ὀλίγον ἀριστοκρατικόν, ἐγκατέλιπον τὸ ἐμπόριον.*

Αἱ ἡμέραι οὕτω παρήρχοντο, ἐγὼ δὲ ὄχι μόνον ταχέως συνεμορφώθην πρὸς τὸν νέον τρόπον τοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ μεγίστην εἶχον τὴν προθυμίαν τοῦ ἐπεμβαίνειν εἰς πάντα κλάδον τῆς ὑπηρεσίας, ἔστω καὶ ἀλλότριον τοῦ κλάδου μου τοῦ γραφικοῦ· οἷον τελωνισμὸν ἐμπορευμάτων, εἴσπραξιν χρημάτων, ἀκόμη καὶ εἰς διαπραγματεύσεις ἀγοραπωλησιῶν, μολονότι δι' ἑκάστην τοιαύτην ὑπηρεσίαν ὑπῆρχεν ὡρισμένος ἁρμόδιος ὑπάλληλος, τάχιστα δὲ ἠσθάνθην τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τῆς ἐκμαθήσεως

τῆς Τουρκικῆς γλώσσης, διότι αἱ πλεῖσται τῶν πράξεων ἐν Σταμπούλ ἐγίνοντο μετ' Ἀρμενίων καὶ Περσῶν. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἀνατολῖται Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ τουρκιστὶ ὡμίλουν καὶ ἢ ὀλίγιστον ἢ οὐδόλως ἐγώριζον τότε τὴν Ἑλληνικήν, οἱ δὲ συνυπάλληλοί μου ὅλοι ἄνευ ἐξαιρέσεως ἦσαν κάτοχοι τῆς Τουρκικῆς καὶ τρόπον τινὰ μὲ ἐθεώρουν ἀνεπίδεκτον προόδου ὡς μὴ εἰδήμονα τῆς Τουρκικῆς καὶ συνάμα ἀνεπίδεκτον μαθήσεως αὐτῆς. Προσεπάθουν νὰ μανθάνω καθ' ἑκάστην λέξεις τινὰς ἐρωτῶν ἐπιμόνως πάντα συνυπάλληλόν μου καθιστάμενος καὶ ὀχληρὸς πολλάκις καὶ εἶχον μάθει οὐκ ὀλίγας, ἀλλὰ πῶς νὰ τὰς συναρμολογήσω ἄνευ γνώσεως τῶν γραμματικῶν κανόνων; Ἐζήτησα νὰ προσλάβω διδάσκαλον πρὸς τοῦτο, ἔλαβον ὅμως τὴν ἀπάντησιν ὅτι χρειάζονται τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν σπουδαὶ πρὸς ἐκμάθησιν μόνον ἀναγνώσεως Τουρκιστί.

Πλησιαζούσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ὥρας, καθ' ἣν ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαμιανοῦ ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ ἐκ τῆς ἐξοχῆς, φροντὶς ἐλαμβάνετο περὶ εὑρέσεως κατοικίας μου, ὅτε δὲ ἑσπέραν τινὰ ἐγευμάτιζον μετὰ τοῦ Δαμιανοῦ ἤκουσα αὐτὸν ἐρωτῶντα κύριόν τινα παρακαθήμενον ποῦ κατοικεῖ. Οὗτος τῷ εἶπεν ὅτι κατοικεῖ εἰς «σπίτι Φράγκικον, ὅπου ἐνοικιάζουν κάμαρες».

Ὁ Κύριος ἐκεῖνος ἦτο ὁ Γεώργιος Ξύδης μετερχόμενος τὸν *σαράφην* εἰς τὸν Γαλατᾶν. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο παρεῖχε τότε πολλὰ κέρδη ἕνεκα τῆς ἀνωμαλίας τῶν Τουρκικῶν νομισμάτων καὶ τῆς διατιμήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ τῆς κυκλοφορίας νομισμάτων ἐξ ὅλων, οὕτως εἰπεῖν, τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἀκόμη.

Ὁ Ξύδης ἦτο γνωστὸς εἰς τὸν Δαμιανὸν ἐκ νομισματικῶν μετ' αὐτοῦ συναλλαγῶν, ἦτο δὲ τότε ἄγαμος περίπου τριακονταετής.

«Σπίτια», τὰ ὁποῖα ἐνοικιάζονται καὶ δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας, ἦσαν τότε ἐν Σταυροδρομίῳ πολλά, ὅλα σχεδὸν οἰκογενειῶν καθολικῶν καταγομένων ἐκ τῆς Ἑσπερίας. Ἦσαν ἓν εἶδος maisons meublées, πολλαὶ δὲ pensions. Ὁ Ξύδης ἀσμένως παρεδέχθη νὰ μοὶ προμηθεύσῃ μίαν «μικροῦλαν κάμαραν» διαθέσιμον παραπλεύρως τῆς ἰδικῆς του.

Ἄμ' ἔπος ἄμ' ἔργον. Μετὰ τὸ γεῦμα μετέβημεν πρὸς ἐνοι-

κίασιν τοῦ δωματίου καὶ τὸ ἐκρατήσαμεν πρὸς μηνιαῖον ἐνοίκιον γρ. 120, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ Δαμιανὸς ἐθεώρησε λίαν τυχηρὰν τὴν σύμπτωσιν, διότι ὑπελήπτετο τὸν Ξύδην καὶ ἐβασίζετο εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπίβλεψιν τῆς νυκτερινῆς διαγωγῆς μου.

Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἐγκαθιστάμην εἰς τὴν κατοικίαν μου, ἧς ἡ «νοικοκυρὰ» ὠνομάζετο Ῥοζῖνα, σύζυγος Stoltzemberg τινός, καταγομένου ἐκ Πρωσσίας, φαρμακοποιοῦ ἔχοντος τὸ φαρμακεῖόν του εἰς Σταμπούλ.

Ὁ Γεώργιος Ξύδης ἦτο λίαν ἐγκρατὴς τῆς Τουρκικῆς γλώσσης καὶ δὴ τῆς δημώδους, ἀπὸ τῆς πρώτης δὲ ἡμέρας τῆς συνοικήσεώς μου μετ' αὐτοῦ ἐξέφρασα τὴν στενοχωρίαν μου διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης καὶ τὰς ματαίας ἐπὶ ἕνα μῆνα προσπαθείας μου, νὰ μάθω τοὐλάχιστον τόσον ὅσον νὰ δύναμαι νὰ συναρμολογῶ ἐκ λέξεων φράσεις χωρὶς νὰ καθίσταμαι γελοῖος.

— Σπούδασε, μοὶ εἶπε, τὸ γραμματικὸν μέρος, ὅπως τὸ ἐσπούδασα ἐγώ· ἀποστήθιζε καθ' ἑκάστην, ὄχι πολλάς, δέκα λέξεις καὶ ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ἄσκησιν τῆς ἀκοῆς, ἀκροώμενος τοὺς πέριξ σοῦ συνδιαλεγομένους, θὰ ἐξυπνήσῃς ταχέως ἡμέραν τινὰ ἐννοῶν τὴν Τουρκικήν. Διὰ νὰ σπουδάσω δὲ τὴν γραμματικὴν καὶ τοὺς γραμματικοὺς κανόνας μοὶ ἐδάνεισε βιβλίον Τουρκικῆς γραμματικῆς, εἰς ἣν τοὺς Τουρκικοὺς χαρακτῆρας ἀντικαθίστων Λατινικοί, οὕτω δὲ ἀπεφεύγετο ἡ δυσκολία τῆς ἐκμαθήσεως ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς Τουρκικῆς· εἶχε δὲ τὴν καλὴν θέλησιν νὰ μὲ ἐκγυμνάζῃ εἰς τὰς μελέτας μου κατὰ τὰς ἑσπέρας, τῶν μελετῶν μου τούτων γινομένων μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ ὑπομονῆς.

Οὕτως ἔμαθον τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ ῥημάτων ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν καὶ ἐνεργητικῶν μεταβατικῶν ὡς καὶ μέσων μεταβατικῶν (ἰδιόρρυθμος καὶ εὔκολος εἶναι ὁ σχηματισμὸς εἰς τὴν Τουρκικὴν γλῶσσαν τῶν μεταβατικῶν ῥημάτων).

Ἔμαθον τὴν πτωχὴν τῆς γλώσσης ἐτυμολογίαν καὶ τὴν σύνθεσιν ἐπιθέτων καὶ εἰς τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄφιξίν μου ἡτοίμαζον τὴν ἔκπληξιν εἰς τὸν προϊστάμενόν μου νὰ μὲ ἀκούῃ νὰ ὁμιλῶ τὴν Τουρκικήν, ἂν ὄχι μετὰ τῆς

αὐτῆς ἀκόμη εὐχερείας, ἣν ἡ μακρὰ αὐτοῦ πεῖρα τῷ παρεῖχε. Ἤρχισεν ὅμως καὶ ἡ ζηλοτυπία τῶν τοῦ γραφείου, ὑποθεσάντων ὅτι ἡ στέρησίς μου τῆς γνώσεως τῆς Τουρκικῆς ἤθελε μετριάσῃ τὸ πλεονέκτημά μου ἀπέναντι αὐτῶν, τῆς ἰδιαιτέρας διακρίσεως τοῦ προϊσταμένου ἡμῶν πρὸς ἐμὲ ἕνεκα τῆς κοινωνικῆς μου θέσεως, ἥτις εἶχεν ἀρχίσῃ νὰ καθίσταται ἐπαισθητή.

Κ΄

Δὲν ἀνέφερον πλέον τίποτε περὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου. Ἀπὸ τῆς ἀλησμονήτου ἐκείνης Κυριακῆς τῆς τρίτης ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οὐδὲν σπουδαῖον συνέβη. Τὸ φθινόπωρον προέβη, οἱ θερινοὶ περίπατοι καὶ αἱ ἐκδρομαὶ ἐξέλιπον. Τὰς Κυριακὰς διηρχόμην ὡς εἰκὸς μετ' αὐτοῦ καὶ ἅπαξ ἢ δὶς μὲ ὡδήγησε καὶ εἰς τὸ θέατρον, τὸ ὁποῖον ὅμως εὑρίσκομεν δαπανηρὸν (γρ. 10 ἡ εἴσοδος εἰς τὴν πλατεῖαν). Τὰς δὲ ἐργασίμους ἡμέρας σπανίως συνηντώμεθα.

Ἤρχισα ὅμως νὰ διακρίνω ἐν αὐτῷ κἄποιαν μελαγχολίαν καὶ ἀπογοήτευσιν.

— Σύ, μοὶ ἔλεγεν, ἐξέλεξες τὸ στάδιόν σου καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι διὰ τοῦτο θέλεις προοδεύσῃ γιγαντιαίοις βήμασιν, ἀλλ' εἰς ἐμὲ συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Ἐγὼ εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον δὲν θὰ κάμω ποτὲ τίποτε, διότι δὲν τὸ ἀγαπῶ· ἐργάζομαι εἰς αὐτὸ ἐξ ἀνάγκης, θὰ κάμω ἡμέραν τινὰ καμμίαν κακοκεφαλιὰν νὰ μεταβῶ εἰς Παρισίους ὅπως ὅπως καὶ ἐκεῖ δίδων μαθήματα Ἑλληνικῆς θὰ σπουδάσω, ἂν δυνηθῶ, τὴν ἰατρικήν. Ἂν ἀποθάνω ἐκ τῆς πείνης, σὺ θὰ μείνῃς παρηγορία τῶν γονέων μας.

Συνεκινήθην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ γράψω τῷ πατρί μου καὶ νὰ προσπαθήσω νὰ τὸν πείσω. Ἡ ἡλικία μου δὲν ἐπέτρεπε συμβουλὰς πρὸς πατέρα, ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω πῶς καὶ διατὶ ὁ πατήρ μου ἐπείσθη καὶ ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν τὴν ἀπόφασίν του.

Ὁ ἀδελφός μου ἔνδακρυς ἀπὸ χαράν, μ' ἐνηγκαλίσθη καί, ὡς νὰ ἐφοβεῖτο μὴ ὁ πατήρ μου τὸ μετανοήσῃ, ἀμέσως παρητήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐπέσπευσε τὴν εἰς Γαλλίαν ἀναχώρησίν του περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1846, ἐπέδωσε δὲ εἰς τὰς σπουδάς

του τῆς ἰατρικῆς θαυμασίως. Ἐγὼ δὲ μετὰ τετράμηνον ἀπὸ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφίξεώς μου ἔμεινα μόνος εἰς τόσον τρυφερὰν ἡλικίαν, σχεδὸν κύριος τῶν πράξεών μου καὶ συνειδὼς ἤδη τὴν πάλην, ἣν ἔχω νὰ ὑποστῶ, ἐν πᾶσι καὶ ἀπέναντι πλείστων πρὸς προαγωγήν μου.

Ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ὁ πρῶτος γραμματεὺς Ρουκάνης δὲν ἦτο φύσει κακός· ἀπ' ἐναντίας. Ἀλλ' εἶχε λάβῃ ἄλλην ἢ ἐγὼ ἀνατροφὴν ἐν χώρᾳ δούλῃ, διάφορα εἶχε τὰ ἤθη ζῶν ἐν ἄλλῃ κοινωνικῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ὡς δὲ προεῖπον, δὲν εἶχε τὸν προορισμὸν τῆς προόδου, ἣν ἐγὼ ὠνειρευόμην. Οὕτω πολλάκις διὰ γραφικὰς λεπτομερείας, ἢ ἄλλα παραπτώματα ἐπόμενα τῆς ἡλικίας μου, μοὶ ἐπανελάμβανε:

— Ποτὲ δὲν θὰ γείνῃς ἄνθρωπος!

Ἐγὼ δὲ ζωηρὸς ὡς ἤμην καὶ ἀνατεθραμμένος ἐν θωπείαις καὶ ὑπὸ *συνταγματικὸν* οὐρανὸν βαρέως λίαν ἔφερον τὰς ἐπιτιμήσεις του καὶ δὴ τὴν *πρόγνωσίν* του τὴν δι' ἐμὲ ἀπαίσιον, ἐνθυμοῦμαι δὲ ὅτι μιᾷ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἣν μοὶ τὴν ἐπανέλαβε κἄπως ἀσχήμως, ἀπεκρίθην:

— Τοῦτο μένει νὰ ἰδοῦμεν, ἐγὼ ὅμως πιστεύω, ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ εἶμαι αὐθέντης σου.

Ἀνεφέρθη οὗτος ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς τὸν Δαμιανόν, ὅστις τῷ εἶπε:

— Μὴ συνερίζεσαι· εἶναι παιδὶ καὶ χαϊδευμένον παιδί.

Τὴν ἑσπέραν ὅμως κατ' οἶκον, διαρκοῦντος τοῦ γεύματος, μὲ ἠρώτησε τί ἔτρεξε μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ Ρουκάνη καὶ εἶπον:

—Ὅλα καλά, μὰ νὰ μὴ λέγῃ καθ' ἑκάστην ὅτι δὲν θὰ γείνω ἄνθρωπος.

—Ἂν θέλῃς, μοὶ εἶπε μειδιῶν, νὰ γείνῃς, θὰ γείνῃς, μὴ συνερίζεσαι τὸν Ρουκάνην καὶ ἕνεκα τῆς ἡλικίας του καὶ διότι δὲν εἶναι καλῆς ὑγείας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι παράξενος, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν καλός.

Δὲν ἠξεύρω πῶς ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ὄχι μόνον δὲν ἐπανέλαβεν ὁ Ρουκάνης τὴν *πρόγνωσίν* του, ἀλλὰ καὶ πολὺ τρυφερώτερος κατέστη πρὸς ἐμὲ καὶ διαχυτικώτερος καὶ μοὶ ἐπέτρεπεν, ὡς προεῖπον, τὴν ἀνάμιξίν μου, ὅπου δὲν ἦτο ὁ κύκλος τῆς κυρίας ἐργασίας μου, οὕτω δὲ ἐξηκολούθησα μέχρι τοῦ χειμῶνος

τοῦ ἔτους 1847 ἄνευ σπουδαίου τινὸς συμβάντος τὸ στάδιόν μου.

Συνῆψα σχέσεις μετά τινων ἄλλων συνοίκων τῶν πλείστων μὴ Ἑλλήνων. Ἡ δὲ φιλία μου πρὸς τὸν Ξύδην καθ' ἑκάστην ηὔξανεν, οὗτος δὲ μακρὰν τοῦ ἐπιβλέπειν τὴν κοινωνικήν διαγωγήν μου, καθ' ὃ νέος, σπουδάσας ἐν Παρισίοις τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν, κυρίως δ' ἐκεῖ μόνον διασκεδάσας, μὲ εἰσήγαγεν εἰς τὰς διασκεδάσεις τοῦ καιροῦ ἐκείνου, τὸ θέατρον καὶ τὰς «βεγγέρας» οἰκογενειῶν πάντοτε Καθολικῶν, ὅλων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνοικιαζουσῶν δωμάτια.

Αἱ συναναστροφαὶ αὗται συνέκειντο συνήθως ἀπὸ «νοικατόρους» τῆς οἰκίας, προσερχομένων καὶ ἄλλων «σπιτονοικοκυρῶν» μετά τινων τῶν «νοικατόρων» των καὶ τῶν θυγατέρων ἢ ἀδελφῶν των, ὅσαι εἶχον τοιαύτας, διήρχετο δὲ ἡ ἑσπέρα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν μικρᾷ χαρτοπαιξίᾳ *ὑπὸ τὸ λίαν ὕποπτον ταντοῦρι* τὸ τότε σύνηθες μέσον τῆς θερμάνσεως ἐν τοῖς δωματίοις κατὰ τὸν χειμῶνα· διαρκοῦντος δὲ τοῦ χαρτοπαιγνίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον «τριανταμιᾶς» εὑρίσκετο καιρὸς διὰ «γλυκειὰν κουβένταν» μεταξὺ τῶν νέων.

Τὸ *ταντοῦρι* ἦτο εἶδος τραπέζης τετραγώνου, ἐχούσης καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς τοῦ κάτω μέρους ὁριζοντίους ῥάβδους χρησιμευούσας ὡς στηρίγματα τῶν ποδῶν. Ὑπὸ τὴν τράπεζαν αὐτὴν ἐτίθετο πύραυνον περιέχον ἄνθρακας πολὺ χωνευμένους. Ἡ τράπεζα ἐτοποθετεῖτο εἰς γωνίαν τοῦ δωματίου, οὗ αἱ δύο πλευραὶ κατείχοντο ἀπὸ ἀνάκλιντρα ἐπὶ τὸ τουρκικώτερον (μεντερλίκια). Ἐκαλύπτετο δὲ διὰ μεγάλου ἐφαπλώματος, οὗ αἱ ἄκραι ἐκάλυπτον τὰ «μεντερλίκια», ἐπὶ δὲ τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν τοῦ ταντουρίου ἔφθανε μέχρι τοῦ ἐδάφους, οὕτως ὥστε καὶ οἱ καθήμενοι εἰς καθέκλας νὰ καλύπτωσι τὸ σῶμά των «ἀπὸ τὴν μέσην καὶ κάτω».

Τὸ ταντοῦρι ἐχρησίμευε καὶ ὡς τράπεζα ἐργασίας καὶ ὡς τράπεζα γεύματος καὶ δὴ δείπνου προσφερομένου κάποτε εἰς τοὺς «βεγγιαδόρους», συγκειμένου ἀπὸ γλυκίσματα τουρκικὰ «μπακλαβάδες», «χαλβάδες» κ.λ.π., κάποτε δὲ καὶ ἀπὸ μόνον «σιμίτια γιαγλίδικα» (κουλούρας ζυμωμένας μὲ βούτυρον) μετὰ κυαθίσκου καφέ.

Εἰς τὰς βεγγέρας αὐτὰς εἰσήχθην καὶ ἐγενόμην δεκτὸς ὑπὸ

τὴν σκέπην τοῦ Γεωργ. Ξύδη ὡς «παιδὶ» καὶ ὀλιγίστη προσοχὴ ἐδίδετο εἰς ἐμέ... Ἐγὼ λίαν βαρέως ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ «παιδιοῦ», ἀλλ' ἐπεφυλαττόμην. Μετεῖχον τῆς «τριανταμιᾶς», προσεπάθουν δὲ παντὶ σθένει νὰ καθίσταμαι εὐχάριστος εἰς ὅλους καὶ ὅλας καὶ νὰ ὑποδεικνύω ὅτι οἱ μικροὶ μεγαλώνουν καὶ κάποτε ἐξέρχονται τοῦ συνήθους ὅρου τῆς ἀναπτύξεως καθόλου.

Συνεχῶς ἡ μήτηρ μου μοὶ ἔπεμπε δῶρα πολυειδῶν οἰκιακῶν γλυκισμάτων καὶ «κουλουράκια» διὰ τὸν καφέν μου, εἰς τῶν ὁποίων τὴν κατασκευὴν ὡς ὅλαι σχεδὸν αἱ Χῖαι ἐξεῖχεν. Ἐγὼ δὲ διένεμον αὐτὰ εἰς τὰς οἰκογενείας, αἵτινες, ὡς εἶπον, μὲ ἐδέχοντο εἰς τὰς «βεγγέρας των» καὶ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον κατώρθουν νὰ δίδεται καὶ εἰς ἐμὲ ποιά τις προσοχὴ καὶ ἀπὸ «παιδὶ» νὰ καλοῦμαι «παλληκαράκι».

Ἕπεται συνέχεια

ΝΕΑΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝΟ ΛΕΣΒΙΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ [1]

ΤΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Ἡ Κυριακή.—Τὸ ἰταλικὸν ἑστιατόριον.—Ἀπαγορεύσεων τὸ ἀνάγνωσμα.—Μὴ πίνῃς ζῦθον.—Μὴ καπνίζῃς σιγαρέττα.—Μὴ νυμφευθῇς Ἀραπῖναν.—Ἡ ἀποχώρησις.—Ὁ μαῦρος γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ.—«Γεννητούρια» ἐντὸς σιδηροδρόμου.—«Καφὲ σαντὰν τοῦ κουτιοῦ».—Αἱ 400 γλῶσσαι!—Ἐπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν πρώην ἀγρίων.—Λόγοι διαζυγίου.—Ἡ Ἀριστερόχειρ Βροντὴ καὶ ὁ Κορυθαίολος Ἀσπιδοφόρος.—Ἐρυθρόδερμοι βουλευταί.—Περὶ Ἰνδιάνων.—Τὰ ἐρυθρὰ τέκνα τοῦ «Μεγάλου πατρός».

Εἶχε συμφωνηθῇ μεταξὺ τῶν συνταξιδιωτῶν, ὅσοι δὲν θὰ ἔχουν φύγῃ ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος ἐκ Νέας Ὑόρκης, νὰ συνέλθουν τὴν πρώτην Κυριακὴν εἰς ἓν ἰταλικὸν ξενοδοχεῖον καὶ νὰ ἀνταλλάξουν ἐκεῖ τὰς ἐντυπώσεις των περὶ τοῦ Νέου Κόσμου καὶ νὰ ἑορτάσουν διὰ καλοῦ γεύματος τὴν πρώτην των αὐτὴν ἑορτήν.

Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ εὕρω τὸ μέρος. Οἱ δρόμοι ἀντὶ ὀνομάτων φέρουν αὔξοντας ἀριθμοὺς καθὼς καὶ αἱ καθέτως πρὸς τοὺς δρόμους λεωφόροι. Ὅλα τὰ καταστήματα ἦσαν κλειστὰ καὶ ἡ ὄψις τῆς πόλεως εἶχέ τι τὸ πένθιμον καὶ ἔρημον.

Τέλος ἔφθασα καὶ συνήντησα μερικοὺς ἐκ τῶν συνταξιδιωτῶν, Ἰταλοὺς κυρίως. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν φύγῃ ὅλοι.

Εἷς Ἰταλὸς μ' ἐχαιρέτισε φιλοφρόνως καὶ προσεφέρθη νὰ μὲ «τραττάρῃ».

— Τί παίρνετε;

— Ἕν ποτῆρι μπύρα, ἀπήντησα.

— Ἄ, εἶπεν ὁ ξενοδόχος, αὐτὸ δυστυχῶς δὲν γίνεται, τὴν Κυριακήν, πρέπει νὰ ἠξεύρετε, ἀπαγορεύεται ἡ πώλησις μπύρας!

— Accidente! ἀνέκραξαν ἐν ἀγανακτήσει οἱ Ἰταλοί, αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος ἐλευθερία!

---

[1] Ἴδε καὶ σελ. 358.

Ἔγινε πολεμικὸν συμβούλιον καὶ ἀπεφασίσθη νὰ φέρῃ μὲν ὁ ξενοδόχος τὴν μπύραν, ἀλλὰ νὰ ἐκκενώσωμεν μονορροφητὶ τὰ ποτήριά μας προτοῦ προλάβῃ ὁ μετημφιεσμένος ἀστυνόμος ν' ἀνακαλύψῃ τὴν πρᾶξιν.

Πρέπει νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ἐδῶ ὁ κόσμος δὲν εἶναι τόσον ἐλεύθερος νὰ κάμνῃ ὅ,τι θέλει. Μία γειτόνισσά μου κατηγγέλθη πρό τινος, διότι τὴν Κυριακὴν λίαν πρωῒ ἐφωράθη σφουγγαρίζουσα τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα τῆς οἰκίας της. Εἰς ἓν προάστειον, ὅπου τὴν Κυριακὴν ἐσυνήθιζαν νὰ παίζουν «Φουτμπώλ», ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας τὸ παιγνίδιον τοῦτο ὡς ἀντιβαῖνον εἰς τὴν Κυριακὴν ἀργίαν.

—Ἐπὶ τέλους, εἶπα, ἡ κυριακάτικη ἀργία ἔχει καὶ τὰ καλά της καὶ τὸ ἥμισυ τῶν ἐγκλημάτων γίνονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀκριβῶς τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτάς.—Ἂς εἶναι, ἠμπορῶ νὰ σᾶς προσφέρω ἓν ἑλληνικὸν σιγαρέττον ἐκτάκτως ἀρωματῶδες; Παράγει τώρα καὶ ἡ Ἑλλὰς τουρκικὰ καπνά.

— Τὸ δέχομαι, εἶπε μελαγχολικῶς ὁ φίλος μου, ἂν καὶ ὀφείλω νὰ ξεσυνηθίσω τὸ σιγαρέττον.

— Διατί, μήπως σᾶς βλάπτει ὁ καπνός;

—Ὄχι δά, ἀλλὰ μεταβαίνω εἰς τὴν Ἰνδιανόπολιν, καί, καθὼς ἔμαθα, εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Ἰνδιάνας ἀπαγορεύεται τὸ κάπνισμα σιγαρέττων.

—Ἄλλο πάλιν αὐτό! καὶ διατί;

— Διότι, εἶπεν ἄλλος, ὡς γνωστόν, ἡ νεολαία δὲν φουμάρει ἐκεῖ ὅπου ἐπιτρέπονται μόνον ποῦρα δαπανηρὰ καὶ ἡ βαρύοσμος πίπα, ἐνῷ ἐξοικειοῦται τόσον ταχέως πρὸς τὰ σιγαρέττα. Λοιπὸν χάριν τῆς μελλούσης γενεᾶς ἡ παροῦσα ὑποβάλλεται εἰς τὴν στέρησιν αὐτήν.

— Ἐγώ, εἶπεν ἄλλος, κατάγομαι ἀπὸ πτωχὴν οἰκογένειαν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὴν πτωχικήν μας τράπεζαν τὸ κρασί, καὶ τώρα σκέπτομαι πῶς θὰ ζῶ χωρὶς κρασὶ εἰς τὸ Κάνσας, ὅπου πρόκειται νὰ μεταβῶ.

— Πάρε ἓν ἢ δύο βαρέλια οἴνου Καλιφορνίας μαζί σου· οἱ καλιφορνικοὶ οἶνοι εἶναι καθ' ὅλα ἐφάμιλλοι μέ . . .

— Τί μ' ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ εἰς τὴν πολιτείαν αὐτὴν ὁ νόμος ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν οἴνου. Τὸ πολὺ ἠμπορεῖ μὲ συνταγήν

τοῦ ἰατροῦ νὰ προμηθευθῇς ὀλίγας οὐγγίας κρασὶ τῆς κίνας ἀπὸ τὸ φαρμακεῖον.

— Μήπως ἀπαγορεύεται καὶ ὁ γάμος εἰς ἄλλας Πολιτείας; ὑπέλαβε δειλῶς νεανίσκος, ὁ ὁποῖος ἐφαίνετο ὅτι ὄχι μόνον πρὸς κατάκτησιν δολλαρίων, ἀλλὰ καὶ πρὸς κατάκτησιν καρδιῶν ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐκστρατεύσῃ.

— Ἐδῶ ἔπεσες ἔξω, παιδί μου. Ὁ γάμος ὄχι μόνον δὲν ἀπαγορεύεται, ἀλλ' ἐπιβάλλεται σχεδόν. Εἰς τὴν πολιτείαν τῆς Ἰόβας ἐπιβάλλεται τώρα φόρος 25 δολλαρίων ἐτησίως ἐπὶ παντὸς ἀγάμου. Ἀλλ' ἀκριβῶς ἐκεῖ δὲν εἶναι ἴσως εὔκολον νὰ εὕρῃς γυναῖκα, διότι σπανίζει τὸ διαθέσιμον ὡραῖον φῦλον.

— Αἴ, τότε παίρνω μίαν Ἀραπῖναν ἢ μίαν Ἰνδιάναν.

— Σιγά, παρακαλῶ, ἐντελῶς ἐλεύθερος δὲν εἶναι οὔτε ὁ ἔρως ἐδῶ. Εἰς πολλὰς Πολιτείας ἀπαγορεύονται γάμοι μεταξὺ λευκῶν καὶ μαύρων. Εἰς ἄλλας μεταξὺ λευκῶν καὶ Ἰνδιάνων. Εἰς ἄλλας ὅμως ἐπιτρέπεται μὲν εἰς λευκοὺς προικοθήρας νὰ νυμφεύωνται Ἰνδιάνας γυναῖκας (δηλ. ἐρυθροδέρμους αὐτόχθονας), ἀλλ' ἡ ἐρυθρόδερμος καλλονὴ χάνει τὴν προῖκά της, ἂν τυχὸν ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τοιαύτην παρὰ τοῦ Δημοσίου.

— Πῶς γίνεται αὐτό;

— Ἰδού· μερικαὶ φυλαὶ «ἀγρίων» εἶχαν λάβῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐκτεταμένα δάση νὰ ζοῦν καὶ νὰ κυνηγοῦν εἰς αὐτὰ «ὡς ἄγριοι». Ἐσχάτως μία τοιαύτη κοινότης ἐπώλησε τὰ κοινοτικά της δάση εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ πολλῶν ἑκατομμυρίων καὶ ἐπρόκειτο νὰ διανεμηθῇ τὸ τίμημα μεταξὺ τῶν ἀποτελούντων τὴν φυλήν. Ἐπειδὴ τὸ ποσὸν τὸ ἀναλογοῦν εἰς ἕκαστον ἦ εἰς ἑκάστην δὲν ἦτο εὐκαταφρόνητον, ὀλίγον πρὸ τῆς διανομῆς ἔγιναν 300 γάμοι μεταξὺ λευκῶν προικοθηρῶν καὶ ἐρυθροδέρμων παρθένων καὶ χηρῶν, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις δυσηρεστήθη καὶ ἐδήλωσε λακωνικῶς, ὅτι αἱ οὕτω συζευχθεῖσαι ἀποκλείονται τῆς διανομῆς.

— Καὶ μεταξὺ λευκῶν καὶ Κινέζων ἀπαγορεύονται οἱ γάμοι εἰς μίαν πολιτείαν, ὥστε . . . ὥστε κύτταξε παιδί μου νὰ μὴ χάσῃς τὴν καρδίαν σου εἰς καμμίαν μαύρην καλλονὴν ἢ εἰς καμμίαν ἐρυθρόδερμον παρθένον τῶν δασῶν, πρωτοῦ ἐρωτήσῃς τὸν δικηγόρον σου, ἂν σοῦ τὸ ἐπιτρέπῃ ὁ νόμος. Ὡς ἀντισή-

κωμα ὅμως τῶν περιορισμῶν τούτων ὁ νόμος ἐπιτρέπει εἰς ἄλλας Πολιτείας παιδία 16 ἐτῶν νὰ νυμφεύωνται χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός των!

—Ποῦ νὰ εὕρῃ κανεὶς διέξοδον εἰς αὐτὸν τὸν δαίδαλον περιορισμῶν τοῦ οἰνοπνεύματος, τοῦ καπνίσματος, τοῦ γάμου. . . .

—Μπᾶ, αὐτὰ δὲν εἶναι ἀκόμη τίποτε. Εἰς μερικὰς Πολιτείας αἱ ἐπαρχίαι ἔχουν μεγάλην αὐτονομίαν καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια ψηφίζουν καὶ αὐτὰ νόμους περιορίζοντας τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου. Εἰς Πολιτείας, ὅπου ἐπιτρέπονται τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά, ὑπάρχουν δῆμοι οἱ ὁποῖοι τὰ ἀπαγορεύουν, ἄλλοι ἔχουν βιομηχανίαν σιγαρέττων καὶ ἐπιτρέπεται μὲν ἡ παραγωγὴ πρὸς ἐξαγωγήν, ἀπαγορεύεται ὅμως ἐπιτοπίως τὸ κάπνισμά των. Καὶ ἄλλα παρόμοια.

***

Εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἐγνωρίσθημεν μὲ ἄλλους μετανάστας ἐγκατεστημένους πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀμερικήν, παρὰ τῶν ὁποίων ἐμάθομεν πολλὰ περίεργα.

—Εἰς τὸν δῆμόν μου δὲν ὑπάρχει στρατός, ἐν τούτοις κάθε βράδυ σημαίνει ἡ ἀποχώρησις.

—Ἀλλὰ πρὸς τί;

—Δίδεται τὸ σύνθημα εἰς τὰ παιδία καὶ τοὺς ἀγυιόπαιδας νὰ συμμαζευθοῦν ἀπὸ τοὺς δρόμους. Μετὰ τὰς ἐννέα δὲν ἐπιτρέπεται εἰς παιδία νὰ γυρίζουν εἰς τοὺς δρόμους.

—Ὁ Παπᾶς τοῦ χωριοῦ μας, λέγει ἄλλος, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη, διότι ἐστεφάνωσεν ἕνα μαῦρον μὲ μίαν νέαν λευκήν. Ἐπίσης συνελήφθησαν ὁ «μαῦρος» γαμβρὸς καὶ ὁ πενθερός του, ἐνῷ ἡ νύμφη ἔμεινεν εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ.

—Ἀπὸ τὸν Καναδᾶν, διηγεῖται ἄλλος, φθάνουν ἁμαξοστοιχίαι πλήρεις ἐπιβατῶν. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν εὑρίσκετο Ἑβραία εἰς λίαν ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν. Αἴφνης «τὴν πιάνουν οἱ πόνοι». Τὸ τραῖνον σπεύδει πρὸς τὰ σύνορα. Ἡ γυνὴ συγκρατεῖται ὅσον ἠμπορεῖ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ γεννώμενον τέκνον της τὸ νομικὸν πλεονέκτημα νὰ γεννηθῇ ἐντὸς τῆς εὐδαίμονος Συμπολιτείας. Διότι ὁ γεννώμενος ὑπὸ τὰς πτέρυγας τοῦ ἀμερικανικοῦ ἀετοῦ, καὶ ἐξ ἀλλοδαπῶν γονέων, θεωρεῖται Ἀμερικανὸς ὑπήκοος. Ἀλλ' εἰς μάτην. Τὸ νεογνὸν ἦλθεν εἰς τὸν

κόσμον πρὶν φθάσουν εἰς τὰ σύνορα. Οἱ ἄλλοι ἐπιβάται προσφέρουν τὰ ἐπανωφόριά των διὰ τὸν μικρὸν «σιδηροδρομογέννητον», ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησίαν του ἔχασε τὸ δικαίωμα νὰ γίνῃ μίαν ἡμέραν Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν—διότι μόνον γηγενεῖς πολῖται γίνονται Πρόεδροι.

Τὴν στιγμὴν ταύτην ἐνεφανίσθη ὁ ξενοδόχος μὲ τὴν «μακαρονάδαν» καὶ διεκόπη ἡ συνδιάλεξις. Μόνον κάποιος φιλόσοφος εἶπε:

— Τί εὐτύχημα ὅτι ὁ περὶ Κυριακῆς ἀργίας νόμος δὲν ἀπαγορεύει τὴν μακαρονάδαν.

—Ἔννοια σου, εἶπεν ἄλλος· ὅλα εἶναι δυνατά. Ἡ πώλησις γάλακτος, ἡ κατ' ἀνοχὴν ἐπιτρεπομένη τὰς πρωϊνὰς ὥρας τῆς Κυριακῆς, ἀπηγορεύθη ὁριστικῶς εἰς μερικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι μεταξύ των ἀμφισβητοῦν ποία ἔχει τὰ πρωτεῖα τῆς θρησκευτικῆς αὐτῆς ὑπερβολῆς. Οὔτε εἶναι παράξενον ν' ἀπαγορευθῇ εἰς Χριστιανοὺς καὶ μὴ Χριστιανοὺς ἡ μαγειρικὴ κατὰ τὰς Κυριακάς.

— Καὶ τότε;

—Ἔ, τότε θὰ σχηματισθῇ Ἑταιρεία μὲ κεφάλαιον 500 ἑκατομμυρίων, ἡ ὁποία θὰ λάβῃ προνόμιον ἐπὶ ἑτοίμων προγευμάτων τοῦ «κουτιοῦ» καὶ θὰ πωλῇ δοχεῖα περιέχοντα πλήρη γεύματα.

— Καὶ μήπως δὲν ὑπάρχουν αὐτὰ καὶ τώρα;

—Ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ἓν ὡραῖον ἀνέκδοτον, εἶπεν ἄλλος.

— Λέγετε ...

— Εἰς ἕνα μακρινὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου ἐν τῷ μέσῳ ἐρήμου ἦτο παντοπωλεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐμπορεύματα, ψάρια, κρέατα, ὀπωρικά, λαχανικὰ ἦσαν τοῦ «κουτιοῦ». Μίαν φορὰν ἐπρομηθεύθην ἕνα φωνογράφον. Τὸν ἔδειξα εἰς ἕνα ἐκεῖ παριστάμενον νεανίαν Ἰνδιάνον προεξοφλῶν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἔκπληξιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπροκάλει εἰς τὸ ἐρυθρόδερμον τέκνον τῆς ἐρήμου. Ἀλλ' ἠπατήθην. Ὁ νεαρὸς ἄγριος δὲν ἐξεπλάγη ποσῶς: «Ἀφοῦ ἔχει ψάρια, κρέατα, ντομάτες κ.τ.λ. τοῦ κουτιοῦ, εἶπε, τί παράξενον νὰ ἔχῃ καὶ *καφὲ σαντὰν τοῦ κουτιοῦ*».

Ἐκ τῶν 150 ἐθνῶν (μικροσκοπικῶν ἐθναρίων, ἐννοεῖται), ὑποδιαιρουμένων περίπου εἰς 400 φυλάς, μὲ—φρῖξον, Κύριε — τε-

τρακοσίας γλώσσας, μόνον μία ἐθνικότης, τὸ μέγα ἔθνος τῶν Σιοῦ (γράφε Sioux) ἢ Δακότα λαλεῖται εἰς 17 φυλὰς λαλούσας συγγενεῖς μεταξύ των γλώσσας. Αἱ 17 φυλαὶ περιλαμβάνουν περίπου 60.000 ψυχὰς καὶ εἶχαν ἄλλοτε εἰς πολεμικωτέρας ἐποχὰς εἶδος συμμαχίας. Σήμερον ἀναφαίνεται ἐνίοτε πολὺ περιέργως ἡ ἐπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ ἐπ' αὐτῶν. Ἄλλοτε ὁ «ἐρυθρὸς ἀνὴρ» ἐθεωρεῖτο εὐτυχὴς διὰ τὴν ἀφοσίωσιν καὶ λατρείαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν περιέβαλλεν ἡ πιστὴ σύζυγός του. Ἀλλά, προσέθεσεν ὁ Ἰταλός, ὁ ὁποῖος μᾶς διηγεῖτο τὸ ἐπεισόδιον «passato il tempo che Berta filava» (ἐπέρασαν τὰ χρόνια ὅπου ἡ Βέρθα ἔγνεθεν»). Εἰς τὴν Νότιον Δακόταν κατηργήθησαν ἀπό τινος τὰ ἰδιαίτερα φυλετικὰ δικαστήρια τῶν Ἰνδιάνων καὶ ὑπεχρεώθησαν καὶ αὐτοὶ νὰ δικάζωνται ὑπὸ τῶν κοινῶν δικαστηρίων τῆς χώρας.—Εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν, λοιπόν, τοῦ πρωτοδικείου τῶν «λευκῶν» εὑρέθησαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τὸ πινάκιον εἴκοσιν αἰτήσεις διαζυγίου Ἰνδιάνων. Ἀκούσατε μερικάς: Ὁ κύριος «Φαντασματοπάτης» μηνύει τὴν κυρίαν «Φαντασματοπάτου» ὅτι ἐδραπέτευσε μὲ κάποιον, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται «Περιπατῶν Πολεμιστής», εἰς ἄγνωστον διεύθυνσιν.

— Αἴ, διέκοψεν ἄλλος, ἡ κυρία αὐτή, καὶ ἂν ἐρήμην καταδικασθῇ, δὲν θὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ ἐρυθριᾷ, ἀφοῦ εἶναι ἤδη ἐκ φύσεως ἐρυθρόδερμος.

—Ἡ κυρία «Καλοῦ Μοσχοποντικοῦ» καταγγέλλει ὅτι ὁ κύριος «Καλὸς Μοσχοποντικὸς» τὴν ἐγκατέλειψεν ἀπάγων τὴν δεσποινίδα «Περιπατεῖ ὡσὰν νὰ πηδᾷ» (Δεσποινίδα Ἀκροβάμονα—ἂς τὸ μεταγλωττίσωμεν ἐπὶ τὸ ἁβρότερον—) καὶ τώρα ἡ κυρία «Καλοῦ Μοσχοποντικοῦ» ζητεῖ παρὰ τοῦ σεβαστοῦ δικαστηρίου τὸ δικαίωμα ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὸ παρθενικὸν ἐπίθετόν της (τοῦ πατρός της ὀνομαζομένου «Ὁ ὑψηλὰ λακτίζων»). Ἄλλη ζωντοχήρα—ἂς τὴν ὀνομάσωμεν Πηνελόπην, διότι τὸ Ἰνδιανικὸν ὄνομά της εἶναι πάρα πολὺ δυσμετάφραστον—ἀφοῦ ἐπερίμενεν εἰς μάτην τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ὀδυσσέως της, ζητεῖ μερικοὺς ἐκ τῶν ἵππων του, μερικὰ κλινοσκεπάσματα καὶ nota bene μίαν λωρίδα ἐκ τῶν γαιῶν του. Μαζὶ μὲ αὐτὰς τὰς στερουμένας πρωτοτυπίας ὑποθέσεις διαζυγίου, αἱ ὁποῖαι ἀντὶ νὰ ἔχουν σκηνὴν τὰ δάση τῆς Δακότας ἠδύναντο νὰ συμβοῦν καὶ

εἰς Παρισίους, ὑπάρχουν καὶ μερικαὶ ὀπωσοῦν πρωτότυποι. Μία ἐρυθρόδερμος καλλονὴ τῶν δασῶν ἀναφέρει ὅτι τὸ ἰσχυρότερον ἥμισύ της τὴν ἐπεριποιεῖτο μὲν δεόντως διαρκούσης μιᾶς βαρυτάτης ἀσθενείας της, καὶ ἠγόρασε πρώτης ποιότητος νεκρικὸν «κουτὶ» (διὰ νὰ τὴν θάψῃ μὲ τιμὰς) — ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι παρ' ἐλπίδα ἀνέρρωσε, τότε ἐθύμωσε καὶ τὴν ἐξεδίωξε κακὴν κακῶς ἐκ τῆς οἰκίας του. Ὡς μάρτυρες προτείνονται οἱ κύριοι «Ἀριστερόχειρ Βροντή», «Συρίζουσα Καρακάξα» καὶ «Κορυθαίολος Ἀσπιδοφόρος». Αὐτὰ τὰ παραδείγματα σᾶς ἀρκοῦν διὰ νὰ πεισθῆτε, ὅτι κατ' οὐσίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, λευκοὶ καὶ ἐρυθρόδερμοι, εἶναι πλασμένοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ καὶ ὅτι οἱ νέοι ὅροι τοῦ βίου παντοῦ ἐπιφέρουν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα.

* * *

Εἰς μίαν νέαν Πολιτείαν, οἱ Ἰνδιάνοι ἀπ' ἀρχῆς ἔδειξαν πάλιν ἓν φυσικὸν πλεονέκτημα τῆς φυλῆς των, ὅτι εἶναι καλοὶ διπλωμάται. Εἶχαν συνέλθῃ ἐκεῖ οἱ βουλευταὶ εἰς πρώτην συνεδρίασιν διὰ νὰ ψηφίσουν τὸ Σύνταγμα τῆς Νέας Πολιτείας καὶ συνέβη τὸ πρωτοφανὲς γεγονός, ὅτι τὴν πλειονοψηφίαν εἶχαν ὄχι οἱ λευκοί, ἀλλ' οἱ Ἰνδιάνοι καὶ οἱ λεγόμενοι Μιγάδες. Αἱ συζητήσεις παρετείνοντο, διότι οἱ λευκοὶ βουληφόροι ἄνδρες ἐπεδίωκαν τὴν λῆξιν τῆς συνόδου καὶ τὴν κατόπιν νέαν σύγκλησιν (τῆς ἐπιχορηγήσεως ἕνεκεν), ἀλλ' οἱ Ἰνδιάνοι βουλευταί, ἐπιθυμοῦντες τὴν ταχεῖαν ψήφισιν τῶν ὑπὸ συζήτησιν προσεφέρθησαν νὰ πληρώνουν αὐτοὶ ἀπὸ τὴν τσέπην των εἰς τοὺς λευκοὺς συναδέλφους των τὴν ζητουμένην «ἐπιχορήγησιν» καὶ ἐπέτυχαν οὕτω τὴν ἐξακολούθησιν τῶν συνεδριάσεων.

* * *

Ἡ συνδιάλεξις ἐστράφη πρὸς τοὺς Ἰνδιάνους καὶ κάποιος ἄπειρος ἠρώτησεν, ἂν ὑπάρχουν ἀκόμη ἄγριοι ἄνθρωποι εἰς τὰ δάση. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν ἰατρὸν ν' ἀναλάβῃ τὸν λόγον. Ὁ καλὸς αὐτὸς dottore ἐγκατέλειψε τὴν ἄλλως ἀνύπαρκτον ἐν Ἰταλίᾳ πελατείαν του, διὰ νὰ προετοιμασθῇ ἐπὶ ἓν ἔτος ἐνταῦθα πρὸς ἐξέτασιν καί, ἀφοῦ λάβῃ τὴν σχετικὴν ἄδειαν, νὰ μεταβῇ εἴς τινα κέντρα τῶν χρυσοφόρων ἐρήμων, ὅπου ὑπάρχει ἔλλειψις ἐπιστημόνων ἰατρῶν.

— Βλέπεις ἐκείνην τὴν ἐξ 116 σελίδων ἀμερικανικὴν ἐφημερίδα; (Πρὸς ἀποφυγὴν τυπογραφικῶν ἀνακριβειῶν ἐπαναλαμβάνω καὶ λέγω ὅτι δὲν πρόκειται διὰ φύλλον ἑξασέλιδον οὔτε δεκαεξασέλιδον, ἀλλ' *ἑκατονταδεκαεξασέλιδον*).

— Ναί, τὴν βλέπω.

— Ebbene, εἷς ἐκ τῶν συντακτῶν της, ἐκ τῶν πνευματωδεστέρων μάλιστα, εἶναι γηγενὴς Ἰνδιάνος. Ὑπάρχουν βουλευταὶ καὶ συγκλητικοὶ διακεκριμένοι, οἱ ὁποῖοι κατάγονται ἐξ Ἰνδιάνων· ὑπάρχουν καὶ ἐπιστήμονες καὶ λόγιαι κυρίαι ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῆς. Ὥστε, βλέπετε, ὅτι δὲν εἶναι καὶ τόση ἀπόστασις μεταξύ των καὶ τῶν λευκῶν.

— Καλά, αὐταὶ εἶναι ἐξαιρέσεις.

— Ὡς γνωστόν, οἱ αὐτόχθονες τῆς Ἀμερικῆς μετέδοσαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τὴν χρῆσιν δύο σπουδαιοτάτων φυτῶν — τοῦ ἀραβοσίτου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ καπνοῦ ἀφ' ἑτέρου. Ἐπίσης αὐτοὶ ἐδίδαξαν τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς τὴν χρῆσιν τῆς κινίνης. Καὶ τὸ κακάον, ἡ πρώτη ὕλη τῆς σοκολάτας, εἶναι ἀμερικανικῆς κατασκευῆς. Ὑπὸ τὸ γλυκύτατον κλῖμα τοῦ Μεξικοῦ καὶ τοῦ Περοῦ οἱ ἰθαγενεῖς ἦσαν κηπουροὶ καὶ εἶχαν ἱκανὸν πολιτισμόν, — εἶχαν συμπήξῃ κραταιὰς αὐτοκρατορίας μὲ συμπλέγματα δρόμων ἑνούντων μεταξύ των κοσμοβριθεῖς μεγαλοπόλεις, μὲ χρυσᾶ παλάτια, μὲ χρυσοῦς ναούς. Εἶχαν ἀναπτύξῃ ἰδιαιτέραν τέχνην πρωτότυπον εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, εἰς τὴν ζωγραφικήν, εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν. Εἶχαν καὶ ἓν χρήσιμον κατοικίδιον ζῷον, τὸ «λάμα» ἢ καμηλοπρόβατον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίουν ὡς φορτηγὸν ζῷον ἀντὶ ὄνου.

Εἰς μερικὰς νήσους τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν ἡ στενότης τοῦ χώρου ἐγέννησε τὸ οἰκτρὸν ἔθιμον τοῦ καννιβαλισμοῦ, δηλ. τῆς ἀνθρωποφαγίας. Εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς Ἠπείρου, ὅπου δὲν ζῇ πλέον τὸ «λάμα», οἱ ἰθαγενεῖς δὲν εἶχαν κανὲν κατοικίδιον ζῷον, διότι δὲν ὑπῆρχαν οὔτε ἵπποι οὔτε βόες. Ἐπομένως, ἐστερημένοι φορτηγῶν ζώων καὶ ἀροτριώντων, δὲν εἶχαν οὔτε γεωργίαν οὔτε ἐμπόριον. Χωρὶς ἐμπόριον δὲν εἶχαν οὔτε ἄλας ν' ἁλατίζουν τὰς τροφάς των καὶ συνεπῶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι φυτοφάγοι. Ὁ ἄνθρωπος χωρὶς ἅλας μόνον ὡς κρεοφάγος ἠμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ, φαίνεται. Λοιπὸν ἐτρέφοντο κυρίως ἐκ

κρέατος, ἔχοντες ὡς κύριον βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα τὸ κυνῆγι καὶ τὸ ψάρευμα.

— Καλά. Εἴπατε προηγουμένως ὅτι εἶχαν ἀραβόσιτον.

— Ναί, τὸν ἀραβόσιτον τὸν ἔσπειραν εἰς μικρὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις ἐντὸς τῆς λάσπης, ὅπου φυτρώνει χωρὶς ὀργώματα καὶ μόνον τὸν ἐσκάλιζον μὲ σκαλιστῆρι ἐκ κέρατος ἐλάφου ἢ ἐξ ὠμοπλάτης ἢ ἄλλων ὀστῶν μεγάλων ζῴων. Ἀλλὰ τοιαῦται γαῖαι εἶναι σπάνιαι. Ἀπὸ τὸν ἀραβόσιτον ἔκαμναν ἓν εἶδος στραγάλια, τὰ ὁποῖα ἔτρωγαν ἐν ὥρᾳ πολέμου, ὅπως οἱ στρατιῶταί μας ἔχουν τὴν «γαλέτταν» ὡς εὐμετακόμιστον καὶ εὐδιατήρητον τροφήν. Φυσικὸν ἦτο εἰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι ζοῦν ἀπὸ τὸ κυνῆγι, ν' ἀναπτύσσουν τὰ ἄγρια ἔμφυτα τῆς σκληρότητος, διότι ἔπρεπεν ἐξ ἐπαγγέλματος σφαγεῖς νὰ χύνουν αἷμα, νὰ στήνουν ἐνέδρας κ.τ.λ.

Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ εἰς τὸν Καναδᾶν οἱ πρῶτοι ἄποικοι τῆς λευκῆς φυλῆς ἐπροσπάθουν φιλικῶς νὰ συμβιώσουν μετὰ τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἠγόραζαν παρ' αὐτῶν τόπους πρὸς ἀποικισμόν. Οὕτως ἡ χερσόνησος Μαγχάττα, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται σήμερον ἡ Νέα Ὑόρκη, ἠγοράσθη ἀπὸ ἕνα Ὁλλανδὸν ἀντὶ 300 μόνον δολλαρίων, ἐνῷ σήμερον μὲ 300 δολλάρια δὲν ἀγοράζεις οὔτε τρεῖς πήχεις οἰκόπεδον ἐδῶ. Ὅταν ὅμως οἱ Ἰνδιάνοι ἔμαθαν εἰς τοὺς λευκοὺς τὴν χρῆσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων καὶ τῶν ἵππων ἱππασίας, ἤρχισαν ν' ἀμύνωνται κατὰ προχωρούντων λευκῶν καὶ ἐπηκολούθησαν ἀναρίθμητοι πόλεμοι, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν φυλαὶ Ἰνδιάνων ἐντελῶς ἐξηλείφθησαν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ ἄλλαι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ δύσβατα, δυσπρόσιτα καὶ ἄχρηστα διὰ τοὺς λευκοὺς βουνά. Εἰς τὰς ὑπολοίπους φυλὰς ὥρισαν κατόπιν εἰρήνης αἱ διάφοροι Κυβερνήσεις περιφερείας ἀρκετὰ εὐρείας, τὰς ὁποίας ἀνεγνώρισαν ὡς φυλετικὴν περιουσίαν τῶν φυλῶν αὐτῶν. Ἀνεγνωρίσθησαν δὲ καὶ αἱ φυλαὶ ὡς αὐτόνομοι κοινότητες ἢ αὐτόνομα κρατίδια ὑποτελῆ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

***

Εἰς ἐμὲ ἔκαμε πολλὴν ἐντύπωσιν ὁ τρόπος, καθ' ὃν λύονται εἰς τὸν Νέον Κόσμον τὰ φυλετικὰ ζητήματα. Ἡ λευκὴ φυλὴ

ἀφοῦ ἀπώθησε τὴν ἐρυθρόδερμον ἐκ τῶν καλλιεργησίμων ἐκτάσεων (τῶν ἄλλως ἀχρήστων εἰς τοὺς μὴ γεωργοὺς αὐτόχθονας), δὲν ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ μέχρις ἐξοντώσεως, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἦτο καὶ δύσκολον. Τοὐναντίον ἤνοιξε τὰς ἀγκάλας της πρὸς τοὺς «ἐρυθροὺς ἀδελφούς», ἐνομοθέτησεν ὅτι πᾶς Ἰνδιάνος, ἐγκαταλείπων ἑκουσίως τὴν ὑπηκοότητα τῆς αὐτονόμου φυλῆς του καὶ γινόμενος «φορολογούμενος» κάτοικος τῆς χώρας, γίνεται πολίτης μὲ ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ ἐκλογέως πολίτου. Ἔπειτα ἐνομοθέτησεν εὐρὺ κονδύλιον ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου τροφοδοτοῦνται καὶ ἐνδύονται ὅσοι ἐκ τῶν Ἰνδιάνων ἐπιθυμοῦν νὰ μείνουν «ἄγριοι», δηλ. νὰ εἶναι κυνηγοί, ἔχουσα ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ παραχωρηθεῖσαι εἰς τοὺς αὐτόχθονας ἐκτάσεις εἶναι ἀνεπαρκεῖς πρὸς διατήρησίν των ἐκ τοῦ κυνηγίου. Λοιπόν, ὅταν οἱ Ἰνδιάνοι πεινοῦν, κατὰ τοὺς δριμεῖς χειμῶνας, στέλλουν ἐπιτροπὰς πρὸς τὸν «Μέγαν Πατέρα» τῆς Οὐασιγκτῶνος καὶ πρὸς τὸ ἁρμόδιον ὑπουργεῖον καὶ ζητοῦν ἄλευρα καὶ ἐνδύματα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὰ θηράματα σπανίζουν.

Μὲ ἄλλους λόγους ἡ λευκὴ φυλή, ἀντὶ νὰ ἐξοντώσῃ τὴν νικηθεῖσαν ἐρυθρόδερμον φυλήν, ἐργάζεται καὶ δαπανᾷ πολλὰ ἑκατομμύρια διὰ νὰ διατηρήσῃ τοὺς ἐρυθροὺς ἀδελφοὺς καὶ νὰ τοὺς ἐξυψώσῃ μέχρις αὐτῆς. — Ὑπάρχει φυσικὴ τις τάσις τῆς ἀναμίξεως τῶν δύο φυλῶν, διότι οἱ λευκοὶ ἄνδρες ἐκτιμοῦν ἐνίοτε τὰς ἐρυθροδέρμους παρθένους τῶν δασῶν (αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν ἰδέας χειραφετήσεως), καὶ ἐνίοτε, ἀλλὰ σπανιώτερον, λευκαί τινες κυρίαι ἐκτιμοῦν τὴν ἀνδρικότητα τῶν ἀγρίων.

Οἱ Μιγάδες ὄχι σπανίως εἶναι ἄνθρωποι εὐφυέστατοι, ἑνοῦντες τὴν ἠθικὴν ὑπεροχὴν τῶν λευκῶν πρὸς τὴν φυσικὴν ἀντοχὴν τῶν αὐτοχθόνων, καὶ τὸ ὀλίγον «ἄγριον» αἷμα τὸ ἐγχυθὲν εἰς τὸν πληθυσμὸν βεβαίως δὲν ἐχειροτέρευσε τὴν φυλήν. Ἀλλ' ἡ Συμπολιτεία καὶ ἡ κοινὴ γνώμη δὲν ἐπιδοκιμάζουν διόλου τὴν διὰ τῆς μεθόδου τῶν μικτῶν γάμων ἀπορρόφησιν τῶν αὐτοχθόνων. Ἐργάζεται τὸ Κράτος καὶ θυσιάζει πέντε ἕως ἓξ ἑκατομμύρια δολλαρίων ἐτησίως διὰ νὰ διατηρῇ τὴν ἐρυθρόδερμον φυλὴν ἀμιγῆ, ὅλως ἀφιλοκερδῶς, καὶ βλέπει μετ' εὐχαριστήσεως ὅτι τινὲς τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν, καθὼς ἡ τῶν Δακοτῶν, ἤρχισαν νὰ πολλαπλασιάζωνται, ὅτι ἄλλαι φυλαὶ προοδεύουν

διδαχθεῖσαι τὴν γεωργίαν. Ἄλλαι τέλος φυλαὶ ἐπεδόθησαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἱπποτροφίαν καὶ παράγουν ἐν ἀφθονίᾳ μικροσώμους ἵππους. Καὶ τοῦτο ἦτο τὸ φυσικώτερον, διότι αἱ φυλαὶ κυνηγῶν πρὸ τοῦ νὰ γίνουν γεωργοὶ ἔπρεπε νὰ διέρχωνται διὰ τοῦ σταδίου τοῦ κτηνοτρόφου.— Χωρὶς ἀντιζηλίαν βλέπει ἡ Συμπολιτεία εἰς τὴν νέαν Βουλὴν τῆς πολιτείας Ὀκλαχώμας νὰ ἐπικρατῇ τὸ ἀναγεννώμενον ἐρυθρόδερμον στοιχεῖον εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε οἱ λευκοὶ βουλευταὶ νὰ μειονοψηφοῦν εἰς τὸ κοινοβούλιον.

Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Ἀπρίλιος — Ἰούλιος.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΕΓΚΕΦΑΛΟΙ

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ διάπλασις τοῦ ἐγκεφάλου διαφέρει εἰς ἕνα ἕκαστον ἄνθρωπον καὶ ὅτι ὅλαι αἱ διαφοραὶ τῆς διαμορφώσεώς του προέρχονται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ βάρος του καθόλου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν διάταξιν τῶν διαφόρων μερῶν του καὶ ἰδίως τῶν ἑλίκων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ. Ἕως τὴν σήμερον δὲν κατώρθωσαν νὰ καθορίσουν τὸ μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐξετάζωνται χωριστὰ οἱ ἐγκέφαλοι τῶν διαφόρων ἀνθρώπων. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐγκεφαλικῶν αὐλάκων, ὁ πλοῦτος δηλαδὴ τῶν ἑλίκων τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐπιφανείας εἶναι καὶ τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Ἀλλὰ δὲν συμφέρει ἀκόμη νὰ διατυπώνωνται τοιαῦται πρόωροι θεωρίαι, τοὐναντίον ἀπαιτεῖται νὰ περιγράφωνται ὅσον ἔνεστι λεπτομερέστερον καὶ ν' ἀπεικονίζωνται μὲ τὴν μεγαλειτέραν ἀκρίβειαν οἱ ἐγκέφαλοι ἀνδρῶν διαπρεφάντων εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Τοιοῦτον ἔργον ἀνέλαβεν ἐν Βερολίνῳ ὁ Δ. Χάνσεμαν, ὁ ὁποῖος ἐμελέτησεν ἕως τώρα τοὺς ἐγκεφάλους τοῦ Μόμμσεν, τοῦ Μποῦνσεν καὶ τοῦ Μέντσελ. Εἰς τὸν μέγαν ἱστορικὸν Μόμμσεν πολυμερέστατος ἦτο ἰδίως ὁ μετωπιαῖος καὶ ὁ ἰνιακὸς ἐγκέφαλος, ὅ ἐστιν αἱ κάθετοι *συνδετικαὶ* χῶραι τοῦ Φλόκοτζ, ἐν ᾧ αἱ κινητικαὶ καὶ αἱ αἰσθητικαὶ σφαῖραι ἦσαν ἐν συγκρίσει ἁπλούστεραι καὶ σχεδὸν λεῖαι. Εἰς τὸν Μποῦνσεν τὸ ἀριστερὸν ἡμισφαίριον ἦτο πανταχοῦ δαψιλέστερον διηυλακωμένον ἐν σχέσει πρὸς τὸ δεξιόν, καὶ εἰς τοῦτο πάλιν μόνον τὸ ἰνιακὸν τμῆμα ἦτο πολυμερέστερον τῶν συνήθων ἐγκεφάλων. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ Μέντσελ ἦτον ἐντελῶς διάφορος. Εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ζωγράφον ἀμφότερα τὰ ἡμισφαίρια ἦσαν τόσον διάφορα ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε ν' ἀμφιβάλλῃ τις ἐὰν ἀνήκουν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δύο ὅλαι αἱ αὔλακες ἀνεξαιρέτως εἶχαν πολλὰς καμπὰς καὶ γύρους προέχοντας. Ἀριστερὰ ἅπαντα τὰ

προβλητικὰ καὶ τὰ συνδετικὰ πεδία ἦσαν ἀσυνήθως ἀνεπτυγμένα, ἰδιαιτέρως δὲ τὰ τελευταῖα εἶχαν ἐπιφάνειαν ἐκτάκτως μεγάλην. Ἀλλὰ καὶ δεξιὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα παρετηρεῖτο, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι μεταξὺ τῆς ἐμπροσθίας καὶ τῆς ὀπισθίας κεντρικῆς ἕλικος εἶχεν ἐγχωρήσῃ καὶ μία τρίτη σφηνοειδὴς ἕλιξ. Ὁ Μέντσελ ἦτο ἀμφιδέξιος, ἄρα εἰργάζετο κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα καὶ δι' αὐτὸ ὅλα τὰ ἔργα του τὰ ἐκτελεσθέντα μὲ τὴν χεῖρα ταύτην δεικνύουν ἔκτακτον καὶ θαυμασίαν ἐπιτηδειότητα.

Ἐξετάζων τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ Χάνσεμαν καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ πλοῦτος τῶν ἐγκεφαλικῶν ἑλίκων, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, δὲν ἀποτελεῖ ἐγγύησιν περὶ διανοητικῆς ὑπεροχῆς. Ἀναφέρει δὲ ὅτι εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἑνὸς ἐργάτου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ζωῇ οὐδέποτε εἶχε διακριθῇ ἐπὶ νοημοσύνῃ, ἀνεῦρεν ἐπίσης μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐπιφανείας ὄχι μόνον εἰς τὰ αἰσθητικὰ κέντρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς συνδετικὰς σφαίρας. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, προϋποτίθεται πάντοτε ὅτι ἡ ὑπέροχος δρᾶσις βάσιν ἔχει τὴν πλουσίαν διαμόρφωσιν τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐπιφανείας. Αὐτὸ μᾶς διδάσκει τοὐλάχιστον μέχρι σήμερον ἡ πεῖρα. Εἰς τὰς μικροκεφάλους αἰσθητικὰς σφαίρας ἀναπτύσσονται σχεδὸν κατὰ φύσιν, ἐν ᾧ αἱ συνδετικαὶ εἶναι πάντοτε περιωρισμέναι καὶ ἐλλιπεῖς. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα, ὑπαρχούσης ἰδιοφυΐας, προκαλοῦν ὑπέροχον ἱκανότητα πρὸς δρᾶσιν καὶ δημιουργίαν, ὁ Χάνσεμαν συγκαταλέγει καὶ τὸν *ὑδροκέφαλον*, τοῦ ὁποίου φανερὰ ἴχνη παρετήρησεν ἄλλοτε μὲν εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ διασήμου φυσιολόγου Χέλμχολτζ, νῦν δὲ εἰς τὸν ἐγκέφαλον τοῦ δαιμονίου καλλιτέχνου Μέντσελ.

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν μικρῶν σχολικῶν διαλειμμάτων, ἀναμεταξὺ τῶν ὡρῶν τῶν παραδόσεων, πρὸς ὄφελος τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως τῶν παιδίων ἐπασχολεῖ ἀπό τινος ζωηρῶς τοὺς ἰατρικοὺς κύκλους ἐν Γερμανίᾳ. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων οἱ μαθηταὶ ἐξέρχονται τῶν παραδόσεων μόνον κατὰ τὰ μακρὰ διαλείμματα, ἐνῷ κατὰ τὰ βραχέα σπανίως ἀφίνουν τὰ θρανία. Ἀναγκάζονται λοιπὸν

νὰ μένουν ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις των. Ἀλλ' ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι, τοῦ ἀέρος μὴ ἀνανεουμένου, καὶ μὴ γινομένης σωματικῆς κινήσεως, ἡ κόπωσις καὶ ἡ ἐξάντλησις ἐπέρχονται ἐνωρίτερον τοῦ συνήθους. Φανερὸν ἄρα ὅτι καὶ ὁ ἀὴρ τοῦ δωματίου πρέπει τακτικῶς ν' ἀνανεώνεται καὶ εἰς τὰ παιδία πρέπει νὰ παρέχεται μεγαλειτέρα ἐλευθερία κινήσεων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει θὰ συνέφερεν ἴσως νὰ ἐξετασθῇ τί εἶναι προτιμότερον, νὰ δίδεται περισσοτέρα ἐλευθερία κινήσεως εἰς τὰ παιδία, ἢ νὰ ἐκτελῆται ὑπ' αὐτῶν σκόπιμος καὶ συστηματικὴ ἄσκησις ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἀνωτέρου.

Ἡ ἐλευθερία τῶν παιδίων κατήντησε σήμερον γενικὸν σύνθημα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ μᾶς κάμνῃ νὰ λησμονῶμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ περιωρισμένος χῶρος τοῦ περιβόλου τῶν πλείστων σχολείων δὲν ἐπιτρέπει μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις τῶν παιδίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι τὰ παιδία, ὡς ἐκ τῆς ἀχαλινώτου ὁρμῆς των εἰς τὸ τρέξιμον καὶ εἰς τὰς ἄλλας αὐτοβούλους παιδιάς, τόσον καταπονοῦνται σωματικῶς ὥστε, κατὰ τὸν Μόσσο, ν' ἀποβαίνουν πλέον ἀνίκανα νὰ παρακολουθήσουν μετὰ προσοχῆς καὶ ὠφελείας τὸ προσεχὲς μάθημα.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ὅλοι σχεδὸν καταδικάζουν πλέον τὰς ἀσκήσεις μεταξὺ τῶν ὡρῶν τῶν μαθημάτων. Δὲν πρέπει ὅμως ν' ἀποσιωπηθῇ καὶ ἓν ἄλλο ἀκόμη. Οἱ σωματικῶς ὑποδεέστεροι καὶ ὀκνηρότεροι τῶν μαθητῶν πάντοτε κατορθώνουν νὰ ὑπεκφεύγουν καὶ αὐθορμήτως ποτὲ δὲν ὠφελοῦνται ἐκ τῆς εὐκαιρίας νὰ παίξουν μὲ τοὺς ἄλλους, οἱ τοιοῦτοι δὲ πάντοτε εὑρίσκουν διαφόρους προφάσεις διὰ νὰ ἐξαιρεθοῦν ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς γυμναστικῆς, ἐνῷ δι' αὐτοὺς ἀκριβῶς ἡ ἄσκησις θὰ ἦτο εὐεργετικωτέρα καὶ σχεδὸν ἀπαραίτητος ἀνάγκη. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ὑπάγονται ὅλοι ὅσοι ἔχουν στενὸν τὸ στῆθος, μύωπας τοὺς ὀφθαλμούς, ῥαιβὰ τὰ σκέλη καὶ κυφὴν τὴν ῥάχιν.

Ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῶ μίαν Βερολίνιον σχολικὴν ἔκθεσιν τοῦ ἔτους 1905-1906 καὶ εἶδα εἰς αὐτὴν ὅτι μεταξὺ 32,902 μαθητῶν ἐξετασθέντων ἰατρικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐγγραφῶν ὑπῆρχαν 1920 κυφοσκολιωτικοί. Οἱ τοιοῦτοι φυσικῶς θ' ἀποφύγουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ ἐλεύθερα παιγνίδια τῶν ὁμηλίκων των. Δὲν πρέπει δὲ καὶ νὰ θεωρῶμεν τὴν ἔμφυτον νοη-

μοσύνην τῶν παιδίων τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ ὑποθέτωμεν ὅτι, ἀφιέμενα εἰς ἑαυτά, μόνα των θὰ προτιμήσουν τὰς συστηματικὰς καὶ χρησίμους ἀσκήσεις. Εἶναι ἀνάγκη ἄλλος ν' ἀναλάβῃ τὴν φροντίδα, ὥστε κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν μαθημάτων διαλείμματα αἱ κινήσεις νὰ γίνωνται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὰς ὁδηγίας τοῦ διδασκάλου, ἐπί τινα μόνον λεπτὰ καὶ ὄχι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ διαλείμματος, νὰ ἐπιτρέπουν δὲ αἱ κινήσεις αὗται εἰς τοὺς κουρασμένους καὶ καταπονημένους μῦς ν' ἀναπαύωνται. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατορθωθῇ ἴσως νὰ μετριασθοῦν αἱ βλάβαι τῶν ὀστῶν ὡς ἐκ τοῦ βάρους, τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τῆς καρδίας ὡς ἐκ τῆς κυφῆς στάσεως καὶ τῆς ὑπερβολικῆς κλίσεως τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἐμπρός.

Αἱ ἀσκήσεις πρέπει κυρίως νὰ εἶναι τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ παρέχεται δι' αὐτῶν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρα ἄνεσις εἰς τοὺς μῦς τῆς ῥάχεως, οἱ ὦμοι νὰ ὑψώνωνται καὶ νὰ αἴρωνται πρὸς τὰ ὀπίσω, νὰ εὐρύνεται τὸ στῆθος καὶ νὰ διαστέλλωνται οἱ πνεύμονες. Εἰς τὸ περιοδικὸν Blätter für Volksgesundheitspflege (VII, 2. 1907) ὁ ἰατρὸς Φράντς ὡς ἑξῆς ἀποφαίνεται περὶ τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων:

«Παρετήρησα ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἐκτελοῦνται ἐκεῖναι αἱ κινήσεις, ὅσαι τείνουν εἰς τὴν εὔρυνσιν τοῦ ἄνω θώρακος, κατὰ τὰς ὁποίας δηλαδὴ σταυρώνονται αἱ χεῖρες ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, ὑψουμένων πλαγίως τῶν βραχιόνων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἐν ᾧ τὸ στῆθος προτείνεται πρὸς τὰ ἐμπρός, σύρεται πρὸς τὰ ὀπίσω ἡ κοιλία, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας, ἐφ' ὅσον τηρεῖται ἡ στάσις αὕτη, — εἰς χῶρον βέβαια ἀπηλλαγμένον κονιορτοῦ — γίνονται βαθύταται ἀναπνευστικαὶ κινήσεις. Τὸ πρόσηβον καὶ ἐλαστικὸν σῶμα ταχέως ἐξοικειοῦται εἰς τὴν ἄσκησιν αὐτήν, τὰ δὲ καλὰ ἀποτελέσματα γίνονται καταφανῆ ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ θώρακος ἀνορθοῦται, τὰ ἀκρώμια ὀπισθοχωροῦν κατά τι καὶ τὸ στῆθος εὐρύνεται σημαντικῶς. Ἐὰν δὲ μαζὶ μὲ τὴν ἄσκησιν ταύτην ἐξετελεῖτο καὶ ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἐνισχύονται οἱ μύες τῆς ῥάχεως, ἐὰν δηλαδὴ ἐγίνετο ἡ ἀνέγερσις τοῦ σώματος ἀπὸ τὴν ὁριζόντιον κατάκλισιν μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, βεβαίως δὲν θὰ συνέβαιναν πολλαὶ βλάβαι καθὼς ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ

ὑφίστανται καθήμενοι ἐπὶ μακρὸν εἰς ἀκατάλληλα θρανία. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο πρέπει κυρίως πρῶτον νὰ διδαχθοῦν καταλλήλως οἱ διδάσκαλοι διὰ νὰ ἠμπορέσουν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς τοιαύτας ἀσκήσεις καὶ ὅσας ἄλλας θ' ἀπήτει ἡ συστηματικὴ γυμναστικὴ τῆς ἀναπνοῆς. Ὅλαι αἱ ἀσκήσεις αὗται ἔχουν χαρακτῆρα ἐνεργόν, ἐκτελοῦνται δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀσκούμενον. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ παραμελῶνται καὶ αἱ παθητικαὶ λεγόμεναι ἀσκήσεις, ὅτε αἱ κινήσεις ἐκτελοῦνται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἀσκοῦντος, τοῦ διδασκάλου, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἠμπορεῖ νὰ δοθῇ τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν κινήσεως εἰς τοὺς σωματικῶς ὀκνηροὺς καὶ δυσκινήτους μαθητάς. Ἐν τούτοις δὲν ἔχει τόσην σημασίαν τὸ εἶδος τῶν κινήσεων, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ γίνωνται, ὅσην σημασίαν ἔχει ἡ εἰσαγωγὴ αὐτῶν εἰς τὰ σχολεῖα. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι νὰ εἰσαχθοῦν αἱ τοιαῦται ἀσκήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαλειμμάτων, προσαπαιτεῖται δὲ τάξις καὶ μέθοδος εἰς τὰς κινήσεις· ὄχι διαρκής, ἀλλὰ συχνὴ ἄσκησις, ὄχι πολλαὶ κινήσεις, ἀλλὰ πᾶσα κίνησις πρέπει νὰ γίνεται μὲ εὐρυθμίαν καὶ μὲ ἀκρίβειαν».

ΘΑΛΑΣΣΟΘΕΡΑΠΕΙΑ Μία ἀρκετὰ περίεργος θεραπευτικὴ μέθοδος ἐσυστηματοποιήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ τοῦ γάλλου ἰατροῦ Quinton καὶ ἀπέκτησε μάλιστα ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ὀπαδοὺς ὄχι ὀλίγους μεταξὺ τῶν ἄλλων ἰατρῶν. Ἡ μέθοδος αὐτὴ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ θαλασσίου ὕδατος, θεωρουμένου ὑπὸ τοῦ Quinton ὡς φυσικοῦ περιβάλλοντος ὅλων τῶν ζωντανῶν πλασμάτων, πρὸς θεραπείαν παντοίων νοσημάτων. Ἡ ἐφαρμογή της γίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δι' ἐνέσεων ὑπὸ τὸ δέρμα, ἀφ' οὗ πρῶτον διὰ τῆς προσθήκης ὡρισμένου ποσοῦ ἀπεστειρωμένου πηγαίου ὕδατος κατασταθῇ ἰσότονον μὲ τὸν ὀρρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Μεταξὺ ἄλλων εἰς τὴν Δερματολογικὴν Ἑταιρείαν τῶν Παρισίων ἐσυστήθη ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος τούτου πρὸς θεραπείαν καὶ ἐπούλωσιν ἑλκῶν παντοίας φύσεως καὶ πρὸς καλλιτέραν ἀνοχὴν τοῦ ὑδραργύρου ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Εἰς τὴν Θεραπευτικὴν Ἑταιρείαν τῆς αὐτῆς πόλεως ἰατρὸς ἐκ τῶν σημαινόντων παρουσίασε περίπτωσιν ἰάσεως τῶν νεφριτικῶν οἰδημάτων

διὰ τῆς χρήσεως θαλασσίου ὕδατος καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες ἀνέφεραν ὅτι τὸ διάλυμα τοῦτο ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς καὶ εἰς διαφόρους νευροπαθείας. Τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἰατρικῆς ὁ Πορὰκ ὑπέβαλεν ἰδιαιτέραν μελέτην περὶ τῆς ἐνεργείας τῶν τοιούτων ἐνέσεων ἐν συγκρίσει μὲ τὰς φυσιολογικὰς ἐνέσεις μαγειρικοῦ ἅλατος πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ βρεφικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἶναι ἀνώτερον τοῦ φυσιολογικοῦ διαλύματος τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῆς Παιδιατρικῆς, εἰς Παρισίους πάντοτε, ἠγέρθησαν ἐνστάσεις ἐναντίον τῆς τοιαύτης μεθόδου καὶ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν Quinton καὶ Pater ἐξεφράσθη ἀπορία διὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ Ποράκ, ἀφ' οὗ κατὰ τὰς ἰδικάς των παρατηρήσεις ἡ χρῆσις τοῦ θαλασσίου ὕδατος ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἐπιφέρει ἐπιδείνωσιν τῶν νόσων, ἐφ' ὧν οἱ δύο οὗτοι ἔχουν ἐφαρμόσῃ μέχρι τοῦ νῦν τὴν μέθοδον ταύτην.

Κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Quinton καὶ τοῦ Potocki, οἱ ὁποῖοι οὐχ ἧττον διαβεβαιοῦν ὅτι ἀπεκόμισαν λαμπρὰ ἀποτελέσματα διὰ τῶν ὑποδορίων ἐνέσεων ἰσοτόνου θαλασσίου ὕδατος εἰς πολλὰ ἀτροφικὰ καὶ προώρως τεχθέντα βρέφη, τὸ θαλάσσιον ὕδωρ πρέπει ν' ἀντλῆται εἰς βάθος 10 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ν' ἀνακατώνεται ἀμέσως μὲ τὸ ἀπαιτούμενον ποσὸν καθαροῦ πηγαίου ὕδατος, ν' ἀποστειρώνεται εἰς τὸ ψῦχος καὶ ὁλόκληρον τὸ ποσὸν νὰ ἐξοδεύεται εἰς διάστημα 15 ἕως 20 ἡμερῶν. Τὸ οὕτω παρασκευασθὲν διάλυμα δὲν πρέπει νὰ θερμανθῇ, οὔτε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ ἐργαλεῖα μετάλλινα ἢ ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ἰδίου διαλύματος δὲν πρέπει νὰ παραταθῇ πέραν τῶν 20 ἡμερῶν. Αἱ ἐνέσεις δύνανται νὰ ἐπαναλαμβάνωνται καθημερινῶς ἢ ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ ἀσθενοῦς, μετεχειρίσθη δὲ ὁ Quinton 10, 30, 40, 50 καὶ 60 κυβ. ἑκατοστομ. δι' ἑκάστην ὑποδόριον ἔνεσιν. Τὴν λυσιτελῆ ἐνέργειαν τοῦ θαλασσίου ὕδατος εἰς διαφόρους ἐσωτερικὰς ἀσθενείας παρετήρησε μεταξὺ ἄλλων καὶ ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ ἰατρὸς Fodor, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἐνέργειά του εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν τοῦ διαλύματος μαγειρικοῦ ἅλατος.

Αὐτὰ εἶναι ἐν συντομίᾳ τὰ κυριώτερα γεγονότα· ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν πόθεν ἀρά γε νὰ ἐγεννήθη εἰς τὸν

νοῦν τοῦ ἰατροῦ Quinton ἡ ἰδέα νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ὡς μέσον θεραπείας καὶ νὰ χαρακτηρίσῃ αὐτὸ ὡς φυσιολογικὸν περιβάλλον δι' ὅλα τὰ ζωντανὰ πλάσματα, συνεπῶς δὲ καὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, πρέπει ν' ἀφήσωμεν ὀλίγον τὸ κύριον ἔδαφος τῆς ἰατρικῆς καὶ νὰ ἐγκύψωμεν κάπως βαθύτερον εἰς τὴν μελέτην τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἴσως διεπλάσθη ὁ ἡμέτερος πλανήτης, καὶ τῶν ὄρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους συνετελέσθη ἡ ἀνέλιξις τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πλασμάτων.

Διὰ τὴν καθόλου θρέψιν τοῦ σώματός μας, ἐκτὸς τῶν τροφῶν, ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχουν καὶ τὰ ἀνόργανα ἅλατα, μεταξὺ δὲ τούτων ἐξαιρετικὴν θέσιν καταλαμβάνει τὸ μαγειρικὸν ἅλας. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνομεν καθαρὸν καὶ ἀμιγὲς ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὸ προσθέτομεν εἰς τὰς ἄλλας τροφάς μας, ἐν ᾧ ἀπὸ τὰ ἐπίλοιπα ἅλατα μᾶς ἀρκοῦν ὅσα προϋπάρχουν εἰς τὰς τροφὰς χωρὶς νὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι νὰ φροντίσωμεν περὶ αὐτῶν. Ἀγοράζοντες τὰς τροφάς μας, ἀγοράζομεν μετ' αὐτῶν καὶ τὰ ἀνόργανα ἅλατα, ὄχι ὅμως καὶ τὸ μαγειρικὸν ἅλας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ προμηθευθῶμεν χωριστά. Αὐτὴ δὲ ἡ ἐξαίρεσις εἶναι ἀξιοσημείωτος κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ τροφαί μας φύσει δὲν στεροῦνται μαγειρικοῦ ἅλατος, ὅλα δὲ τὰ ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ τρόφιμα περιέχουν ἀξιόλογα ποσὰ χλωρίου καὶ νατρίου. Ἀλλὰ διατί νὰ μὴ μᾶς ἀρκοῦν τὰ ποσὰ ταῦτα; Διατί νὰ θέλωμεν καὶ ἄλλο ἅλας χωριστά;

Ὑπάρχει μία γνώμη, ἡ ὁποία ἕως τὴν σήμερον δὲν ἀνεσκευάσθη ἀκόμη καὶ ἡ ὁποία τὴν ἐπιτακτικὴν ταύτην ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου ζητεῖ νὰ ἐξηγήσῃ διὰ τοῦ βιογενετικοῦ νόμου τῆς *προελεύσεώς* μας ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Ἀρχικῶς ὅλα τὰ σπονδυλωτὰ ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ἦσαν κάτοικοι τῶν θαλασσῶν. Τὸ ἄφθονον ποσὸν τοῦ ἅλατος τὸ ἐμπεριεχόμενον εἰς τὸ σῶμα τῶν σημερινῶν κατοίκων τῶν ἠπείρων δύναται νὰ θεωρηθῇ μᾶλλον ὡς ἀπόδειξις τῆς γενεαλογικῆς συγγενείας, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγκάζει νὰ παραδεχθῶμεν ἡ μορφολογικὴ ἀλληλουχία τῶν ὄντων. Καὶ κατὰ τὴν ἀτομικὴν ἐξέλιξιν καθεὶς ἐξ ἡμῶν ἔχει βέβαια διατρέξῃ ποτὲ καὶ ἐν στά-

διον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὀργανισμός μας ἔφερε τὴν νωτιαίαν χορδὴν καὶ τὰς βραγχιακὰς ῥωγμὰς τῶν θαλασσίων προγόνων μας. Διατί τάχα καὶ τὸ ἄλας τῶν ὀστῶν μας νὰ μὴ εἶναι καὶ αὐτὸ ἓν κληροδότημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐναπέμεινεν ἀπὸ τὴν μακρινὴν ἐκείνην ἐποχήν;

Ἐπὶ τούτων βασίζεται ἡ ὅσον πρωτότυπος τόσον καὶ τολμηρὰ θεωρία τοῦ Quinton. Τὰ πορίσματά του τὰ τελικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ὅτι ἡ ζωὴ τῶν ὄντων ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον ἐντὸς τῶν θαλασσῶν ὑπὸ μορφὴν κυττάρων καὶ 2) ὅτι ἡ ζωὴ αὕτη, δημιουργοῦσα ὀργανισμοὺς ὁλονὲν πολυπλοκωτέρους, ἔτεινε πάντοτε νὰ διατηρήσῃ τὰ κύτταρα, τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς ὀργανισμοὺς τούτους, ἐντὸς περιβάλλοντος θαλασσίου διεσκευασμένου ἁρμοδίως πρὸς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑπάρξεώς των, ὅτι δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἀδιαπέραστον σκέπην τῆς ἐπιδερμίδος των φυλάττει τὰ κύτταρα τῶν ὀργάνων ὅλων τῶν ζωντανῶν πλασμάτων *βουτημένα* ἐντὸς ὑγροῦ, ζωτικοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ θαλάσσιον ὕδωρ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τροποποιημένον.

Εἶναι λοιπὸν κατὰ τὸν Quinton ὁ ὀργανισμός μας καὶ πᾶς ἄλλος ζωϊκὸς ὀργανισμός, ὅσον ὑψηλὴ καὶ ἂν εἶναι ἡ βαθμίς, τὴν ὁποίαν κατέχει εἰς τὴν κλίμακα τῶν ὄντων, ἀληθινὸν θαλάσσιον ἐνυδρεῖον, ὅπου ὑπὸ τοὺς ἀρχικοὺς καὶ θεμελιώδεις ὅρους τῶν ὑδροβίων ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν τὰ κύτταρα τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς διαφόρους ὀργανισμούς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἴσως καὶ διὰ τί τὸ ποσὸν τοῦ θαλασσίου ὕδατος, τοῦ περιεχομένου ἐντὸς ὀργανισμοῦ τινος, εἶναι τόσον μέγα, ὥστε νὰ φθάνῃ πολλάκις καὶ εἰς τὸ τρίτον τοῦ ὁλικοῦ βάρους του, ἀφ' οὗ εἰς ἄνθρωπον ζυγίζοντα 60 χιλιόγρ. περιέχονται 20 περίπου χιλιόγρ. θαλασσίου ὕδατος.

Στηρίζει δὲ ὁ Quinton τὴν θεωρίαν ταύτην πρῶτον εἰς τὸ ὅτι ἡ ὀρυκτολογικὴ σύστασις τοῦ αἵματος καὶ τοῦ θαλασσίου ὕδατος εἶναι ὁμοιοτάτη καὶ δεύτερον εἰς τὸ ὅτι ἡ ζωὴ τῶν λευκοκυττάρων διατηρεῖται καὶ ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος. Μέχρι τῆς σήμερον ἐζητήθησαν καὶ εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ ὕδατος τῆς θαλάσσης 31 μέταλλα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὸ χλώριον, τὸ νάτριον, τὸ κάλιον, τὸ ἀσβέστιον, τὸ μαγνήσιον, τὸ ἰώδιον, τὸ βρώμιον, τὸ μαγγανήσιον, τὸν χαλκόν, τὸν μόλυβδον, τὸν χρυ-

σὸν καὶ τὸ κοβάλτιον, ὅλα δὲ ταῦτα ἀνευρέθησαν καὶ ἐντὸς τοῦ ὀρροῦ καὶ ἐντὸς τοῦ πλάσματος τοῦ αἵματος τῶν θηλαστικῶν, ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ κοβαλτίου, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ θεωρεῖται σχεδὸν ὡς βέβαιον ὅτι θ' ἀνευρεθῇ. Περὶ τῆς διαρκείας δὲ τῆς ζωῆς τοῦ λευκοκυττάρου ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἐπείσθη ὁ Quinton διὰ πολλῶν πειραμάτων. Ἀφ' οὗ ἔλαβεν αἷμα διαφόρων ζῴων καὶ τὸ ἔρριψεν ἐντὸς θαλασσίου ὕδατος, τὸ ὁποῖον παρεσκεύασε προηγουμένως καταλλήλως, παρετήρησεν ὅτι τὰ λευκοκύτταρα ὅλων αὐτῶν τῶν ζῴων (ἰχθύων, βατραχίων, ἑρπετῶν, θηλαστικῶν, ἀνθρώπου) διατηροῦν τὰς ἀμοιβαδοειδεῖς των κινήσεις καὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν ἐντὸς τοῦ νέου τούτου περιβάλλοντος ἐπὶ 20 καὶ 30 ὥρας. Ἡ διατήρησις αὐτὴ τῆς ζωῆς τοῦ λευκοκυττάρου θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Quinton ὡς ἡ καλλιτέρα ἀπόδειξις τῆς φυσιολογικῆς ταυτότητος τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ τοῦ φυσιολογικοῦ περιβάλλοντος, τοῦ αἵματος, τῶν σπονδυλωτῶν, ἀφ' οὗ τὸ λευκοκύτταρον εἶναι τὸ μόνον στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον στενώτατα συνδέεται μὲ τὸν καθόλου βίον τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν μὲ ἕκαστον τῶν ἱστῶν καθ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ ὑποτεθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ὅτι, ὅσον δήποτε ποσὸν θαλασσίου ὕδατος καὶ ἂν εἰσήγετο εἰς τὸν ὀργανισμόν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν παραβλάψῃ καὶ θὰ τὸν διήρχετο ἐντὸς ὀλιγίστου χρονικοῦ διαστήματος. Καὶ τῷ ὄντι ἡ προϋπόθεσις αὐτὴ ἐπηλήθευσε καθ' ὁλοκληρίαν. Διότι ὑπέβαλαν σκύλλους ζυγίζοντας 10 χιλιόγρ. εἰς πολλὰ πειράματα· εἰσήγαγαν δηλαδὴ εἰς τὰς φλέβας των ἐντὸς 8 ὡρῶν 6, 8 καὶ 10 χιλιόγρ. θαλασσίου ὕδατος—ὅπερ θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς 60, 80 καὶ 100 χιλιόγρ. εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου,—καὶ οἱ σκύλλοι ἠνέχθησαν τὰ τεράστια ταῦτα ποσὰ μὲ θαυμασίαν εὐκολίαν, ἐπειδὴ οἱ νεφροί των εἰργάζοντο μὲ τὴν ἰδίαν σχεδὸν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνοντο καὶ αἱ ἐνέσεις. Ἄλλων πάλιν σκύλλων ἀφῃρέθη ὅλον τὸ αἷμα ἀπὸ τῆς μηριαίας ἀρτηρίας καὶ ὁ θάνατός των ἐφαίνετο ἐπικείμενος, μέχρις οὗ εἰσήχθη εἰς τὸ σῶμά των θαλάσσιον ὕδωρ ἴσον πρὸς τὸ ἀφαιρεθὲν ποσὸν τοῦ αἵματος. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τὰ ζῷα ἀνακτοῦν τὰς δυνάμεις των, περιέρχονται μετὰ ζωηρότητος τὴν αἴθουσαν τοῦ ἐργαστηρίου καὶ μετ' ὀλίγας

ἡμέρας ἀνακαινίζουν τὴν ἀπολεσθεῖσαν αἱμοσφαιρίνην καὶ τὰς ἄλλας ζωτικὰς οὐσίας τοῦ ὀργανισμοῦ των.

Ἐπὶ τῶν περιέργων τούτων παρατηρήσεων στηρίζεται ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος τοῦ Quinton. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐφαρμογήν της προσκρούει εἰς μερικὰς δυσκολίας ἀρκετὰ σοβαράς. Καὶ κατὰ πρῶτον ἡ ὑποδόριος ἔνεσις συνοδεύεται γενικῶς ὑπὸ πυρετικῆς ἀντιδράσεως λίαν σφοδρᾶς. Ὁ πυρετὸς διαρκεῖ ἐπί τινας ἡμέρας, δὲν δύνανται δὲ νὰ ἐπαναληφθοῦν αἱ ἐνέσεις εἰμὴ μετὰ τὴν παρέλευσιν ὅλων τῶν πυρετικῶν συμπτωμάτων. Ἡ δευτέρα οὐσιώδης δυσχέρεια ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δὲν εἶναι εὔκολον πρᾶγμα νὰ προμηθευθῶμεν θαλάσσιον ὕδωρ κατάλληλον διὰ τὰς ἐνέσεις. Πρέπει νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μακρὰν πάσης ἐκβολῆς ἢ ῥεύματος ποταμοῦ, μακρὰν τῶν λιμένων καὶ ἐν καιρῷ πλήρους νηνεμίας. Ἀπαιτεῖται προσέτι, καθὼς ἐσημειώθη ἀνωτέρω, ν' ἀντλήσωμεν τὸ νερὸν εἰς μέγα βάθος (10 μέτρ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καὶ νὰ τὸ διατηρήσωμεν ἀσηπτικὸν καὶ καθαρόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀπεσταγμένον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶναι προωρισμένον νὰ δώσῃ εἰς τὸ θαλάσσιον ἴσον τόνον (ἰσοτονίαν) μὲ τὸν ὀρρὸν τοῦ ἀνθρωπίνου αἵματος, πρέπει καὶ αὐτὸ νὰ ἐξετασθῇ μετ' ἐπιμελείας καὶ νὰ μὴ περιέχῃ καμμίαν ἀκαθαρσίαν. Τούτου γινομένου, ἀπαιτεῖται καὶ τὸ παρασκευασθὲν μῖγμα ν' ἀποστειρωθῇ ἐκ νέου, ὄχι ὅμως διὰ τῆς θερμάνσεως ἡ ὁποία θὰ τὸ κατέστρεφεν, ἀλλὰ διὰ τοῦ διηθητηρίου τοῦ Chamberland. Αὐτὰς ὅλας τὰς δυσκολίας δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὰς ἀποφύγωμεν ἀποφασίζοντες νὰ συνθέσωμεν ἐπὶ τέλους τεχνητὸν θαλάσσιον ὕδωρ, διότι ἐκ πολλῶν παρατηρήσεων ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἀλλοιώσεις, ὅσας ὑφίσταται κατὰ τὴν ἐξάτμισιν, μεταβάλλουν τὰς ἰδιότητάς του καὶ τὸ κάμνουν δηλητηριῶδες καὶ βλαβερὸν εἰς τοὺς ὀργανισμούς.

Τοιαύτη εἶναι εἰς γενικωτάτας γραμμὰς ἡ διὰ τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἐγκαινιασθεῖσα θεραπευτικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία καὶ διὰ τὴν πρωτοτυπίαν της καὶ διὰ τὰς βαθυτάτας ἀπόψεις, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς βιογενετικῆς προελεύσεώς μας, ἀξίζει βεβαίως νὰ μελετηθῇ καὶ νὰ γίνῃ ἀντικείμενον γενικωτέρας καὶ σοβαρωτέρας συζητήσεως.

Ἐν Χαλκηδόνι.

Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

Ο ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

INTER ARMA CARITAS

Καταγωγὴ καὶ ἐξέλιξις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.—Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης καὶ αἱ Διεθνεῖς Συνδιασκέψεις.—Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου. —Ἐπίλογος.

Μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Λομβαρδίας (1859) ὁ Ἑλβετὸς δημοσιογράφος Henri Dunant ὑπὸ τὸν τίτλον «Un Souvenir de Solferino» ἐδημοσίευσε, λήγοντος τοῦ 1862, ἔργον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετραγῴδησε τὰς δεινοπαθείας τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἐκείνου τραυματιῶν καὶ μάλιστα τὰ τραγικὰ ἐπεισόδια τῆς μάχης τῆς 24 Ἰουνίου 1859.

Αὐτήκοος μάρτυς τῶν κραυγῶν τῆς ὀδύνης καὶ τῆς φωνῆς τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ θανάτου ἀναριθμήτων ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπὸ φονικῶν βλημάτων πληγέντες ἔκειντο χαμαὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐπὶ ἡμέρας ὁλοκλήρους καὶ ἀπέθνησκαν ἀβοήθητοι, ἐφείλκυσεν ὁ Dunant συντόνως καὶ εἰς ὥραν εὔθετον τὴν προσοχὴν τοῦ δημοσίου εἰς τὰς σπουδαίας ἐλλείψεις καὶ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν στρατῶν ἐν καιρῷ πολέμου. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Dunant διέλαμπεν *εὐγενὴς ἰδέα*, ἡ ὀργάνωσις σώματος *ἐθελοντῶν νοσοκόμων* πρὸς περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ δὲν ὑπερβάλλω λέγων ὅτι ὁ Dunant εἶναι ὁ πρῶτος φαντασθεὶς τὴν ἵδρυσιν τοῦ «*Ἐρυθροῦ Σταυροῦ*» [1]. Τὴν ὑπὸ τοῦ Dunant ἐξενεχθεῖσαν ἰδέαν ἔφερεν εἰς συζήτησιν τὴν 9 Φεβρουαρίου 1863 ἐνώπιον τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας Γενεύης (Société genevoise d'Utilité Publique) ὁ πρόεδρος αὐτῆς κ. G. Moynier ὁ καὶ σήμερον ἔτι ἄξιος πρόεδρος τοῦ ἐν Γενεύῃ διεθνοῦς Κομιτάτου τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ [2]. Ὁ σπόρος ῥιφθεὶς ἐπὶ προσφόρου

[1] *Ch.-F. Haje et J.-M. Simon*, Les origines de la Croix-Rouge Stuttgart, 1900.

[2] **Gustave Moynier,** *Président du Comité international*, La Fondation de la Croix-Rouge. Genève, 1903.

ἐδάφους ἐβλάστησε ταχέως. Ἡ Φιλανθρωπικὴ τῆς Γενεύης Ἑταιρεία κατήρτισε παρευθὺς Ἐπιτροπείαν ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1847 διαπρέψαντος γνωστοῦ στρατηγοῦ Dufour, εἰς ἣν ἀνέθεσε τὴν περαιτέρω τοῦ ἔργου μελέτην. Ἡ Ἐπιτροπεία, προσλαβοῦσα γραμματέα τὸν Dunant, μετὰ μακρὰς συζητήσεις κατέληξεν εἰς σχέδιον Κανονισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν διεθνῆ κρίσιν, συγκαλουμένης διεθνοῦς Συνδιασκέψεως ἐν Γενεύῃ. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ παρασκευασθῇ τὸ ἔδαφος, καθόσον ἡ ἐν Γενεύῃ Φιλανθρωπικὴ Ἑταιρεία δὲν ἦτο γνωστὴ πέραν τοῦ Καντονίου, ὅπου ἤδρευε. Τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἀνέλαβεν ὁ Dunant καὶ μετέβη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν, ἔνθα ἐπέτυχε τὴν συγκατάθεσιν οὐ μόνον κοινωνιολόγων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡγεμόνων. Ἐκ τούτου παραθαρρυνθεῖσα ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ στρατηγοῦ Dufour Ἐπιτροπεία ἐκάλεσεν εἰς Γενεύην τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1863 διεθνῆ Συνδιάσκεψιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθησαν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Κυβερνήσεις, ἀνώτεροι στρατιωτικοί, πρὸς δὲ ἰατροὶ καὶ ἄλλοι φιλάνθρωποι, πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν στρατιωτικῶν τραυματιῶν [1].

Δέκα τέσσαρες Κυβερνήσεις καὶ τέσσαρα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα ἀπέστειλαν 36 ἀντιπροσώπους, τὸ δὲ ἔργον τῆς Συνδιασκέψεως ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας, δεκτῆς γενομένης τῆς ἀρχῆς ἱδρύσεως Ἐπικούρων Συλλόγων πρὸς περίθαλψιν τῶν στρατιωτικῶν τραυματιῶν καὶ διατυπωθεισῶν οὐ μόνον τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν Συλλόγων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς τὰς οἰκείας Κυβερνήσεις (Résolutions et voeux de la Conférence internationale de Genève - Octobre 1863). Ἰδοὺ εἰς γενικὰς γραμμὰς ὁποίας ἀρχὰς παρεδέχθη ἡ Συνδιάσκεψις αὕτη:

α') Νὰ ἱδρυθῇ εἰς ἑκάστην ἐπικράτειαν εἷς καὶ μόνος Ἐπίκουρος Σύλλογος ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τῆς οἰκείας Κυβερνήσεως καὶ ἐν σχέσει διατελῶν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς περίθαλψιν τῶν στρατιωτικῶν τραυματιῶν.

---

[1] Compte - Rendu de la Conférence internationale réunie à Genève Octobre 1863. (Supplément au No 137 (janvier 1904) du Bulletin international). 2me édition. Genève 1904.

β') Εἰς τοὺς Ἐπικούρους Συλλόγους νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ὁμοεθνεῖς ἄνευ διακρίσεως φύλου, θρησκείας, φυλῆς καὶ πολιτικῶν φρονημάτων.

γ') Ἕκαστος Ἐπίκουρος Σύλλογος νὰ διευθύνεται ὑπὸ ἑνὸς Κεντρικοῦ Κομιτάτου, ἔχοντος δικαίωμα νὰ συνιστᾷ ὑποκαταστάτους Συλλόγους εἰς τὰς διαφόρους τοῦ Κράτους πόλεις.

δ') Οἱ Ἐπίκουροι Σύλλογοι νὰ ἔχουν ὡς ἔμβλημα περιβραχιόνιον λευκὸν μετ' ἐρυθροῦ Σταυροῦ.

ε') Ἕκαστος Ἐπίκουρος Σύλλογος νὰ διατελῇ εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν ἱδρυθέντας Συλλόγους τῶν ἄλλων ἐθνῶν, παρέχων εἰς αὐτοὺς τὴν ἀρωγήν του ἐν ὥρᾳ πολέμου.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς Συνδιασκέψεως, τὰ Μέλη αὐτῆς ἀπελθόντα τῆς Γενεύης συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἐκπολιτιστικῶν τῆς Συνδιασκέψεως ἀρχῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην πᾶσαν καὶ τὴν Ἀμερικήν. Αἱ ἀρχαὶ ἐψηφίσθησαν, τὰ Μέλη τῆς Συνδιασκέψεως τὰς διέδοσαν, ὁ πρῶτος Ἐρυθρὸς Σταυρὸς συνέστη εἰς τὴν Βυρτεμβέργην τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1863, μεθ' ὃν ἐπηκολούθησεν ἡ ἵδρυσις Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εἰς τριάκοντα καὶ δύο ἄλλας Ἐπικρατείας μέχρι σήμερον, ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀμερικῇ, ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ. Ἀλλὰ πρὸς ἀληθῆ τοῦ ἔργου ἐπιτυχίαν ἀπῃτεῖτο δεξιὰ καὶ ἐνιαία διεύθυνσις, κέντρον κεντρίζον καὶ ὠθοῦν εἰς πρόοδον, ἐχρειάζετο ἔλεγχος, ἂν οἱ ἀρτιπαγεῖς Σύλλογοι ἐσχημάτιζοντο κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Συνδιασκέψεως, ἦτο ἀναγκαῖος καὶ ἀπαραίτητος ὁ ἠθικὸς δεσμὸς τῶν διαφόρων Συλλόγων κ.λ.π., ἡ δὲ Συνδιάσκεψις παρεδέχθη μὲν νὰ γίνῃ *προσωρινῶς* διὰ τοῦ Ἐπικούρου τῆς Γενεύης Συλλόγου ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀνακοινώσεων μεταξὺ τῶν Ἐπικούρων Συλλόγων τῶν διαφόρων ἐθνῶν, ἀλλ' εἰς οὐδένα εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεών της. Τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἀνέλαβεν *αὐτοβούλως* καὶ *ἡμιεπισήμως* νὰ ἐκπληρώσῃ, ὡς ἐκ κληρονομίας οὕτως εἰπεῖν ἐκτελεστής, ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ στρατηγοῦ Dufour Ἐπιτροπεία τῆς Φιλανθρωπικῆς τῆς Γενεύης Ἑταιρείας, ἡ συγκαλέσασα τὴν Συνδιάσκεψιν. Ἡ Ἐπιτροπεία αὕτη ἅμα τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνδιασκέψεως, ἀποχωρισθεῖσα ἐντελῶς τῆς

ἑταιρείας τῆς Γενεύης, ἔχουσα δ' ἐπίτιμον Πρόεδρον τὸν στρατηγὸν Dufour καὶ Πρόεδρον τὸν Gustave Moynier καὶ μετονομασθεῖσα «*Διεθνὲς Κομιτᾶτον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν Γενεύῃ*» (Comité international de la Croix-Rouge à Genève), ἐξακολουθεῖ ἔτι καὶ σήμερον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Gustave Moynier νὰ διευθύνῃ τὸ ἔργον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τηρούντων τελείαν ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν τῶν Συλλόγων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἑκάστου ἔθνους, καθόσον τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης, χωρὶς παντάπασι ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ λειτουργίαν τῶν Συλλόγων τούτων, ἐποπτεύει ἀπὸ περιωπῆς, οὕτως εἰπεῖν, τὴν κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνδιασκέψεως τοῦ 1863 συγκρότησιν καὶ λειτουργίαν αὐτῶν καὶ χρησιμεύει ὡς ἠθικὸς δεσμὸς καὶ μέσον ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν Συλλόγων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῶν διαφόρων ἐθνῶν.

Καὶ ὄντως τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης, διευθυνόμενον ἀνέκαθεν ὑπὸ ἐξόχων ἀνδρῶν, παρέσχεν ἐν πάσῃ περιπτώσει δείγματα ἀμεροληψίας καὶ δεξιότητος οὗ τῆς τυχούσης καὶ ἐτήρησεν ἀείποτε τὴν δυσχερῆ καὶ ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν.

Τὴν τοιαύτην τοῦ Κομιτάτου τῆς Γενεύης ὑψηλὴν καὶ διεθνῆ θέσιν κυρωθεῖσαν ὑπὸ τῶν Συνδιασκέψεων τῶν Παρισίων (τῷ 1867) καὶ τοῦ Βερολίνου (τῷ 1869) ἠθέλησε νὰ μειώσῃ, ἂν μὴ νὰ διασαλεύσῃ καὶ καταρρίψῃ, ὁ Ρωσικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρός, ἐπικούρους ἔχων τὸν Πορτογαλλικόν, τὸν Σερβικὸν καὶ τὸν Βουλγαρικόν, ἀλλ' ἀπέτυχε, διότι ἡ ἐν Καρλσρούῃ συνελθοῦσα τετάρτη διεθνὴς Συνδιάσκεψις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῷ 1887 ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς διεθνοῦς καὶ ὑπερόχου θέσεως τοῦ Κομιτάτου τῆς Γενεύης [1]. Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν.

Τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης δὲν ἐθεώρει τὸ ἔργον αὐτοῦ συντετελεσμένον διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνδιασκέψεως τοῦ 1863 καὶ ἐπεθύμει διακαῶς νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὸ διπλωματικὸν κῦρος. Πρὸς τοῦτο δέ, ἀφοῦ πρότερον ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Dunant εἰς Γαλλίαν ἡ συγκατάθεσις τοῦ Ναπολέοντος

[1] Compte-Rendu de la quatrième Conférence internationale des Sociétés de la Croix-Rouge tenue à Carlsruhe 1887. Carlsruhe, 1887. σ. 88-102.

Γ', τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συμβούλιον τῆς Ἑλβετίας ἐκάλεσεν εἰς διεθνῆ Συνδιάσκεψιν ἐν Γενεύῃ τὴν 8 Αὐγούστου 1864 ἁπάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δυνάμεις καί τινας τῶν Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Συνδιάσκεψις συνῆλθε κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν καὶ μετὰ μακρὰς συζητήσεις τὴν 22 Αὐγ. 1864 οἱ ἀντιπρόσωποι δώδεκα ἐπικρατειῶν ὑπέγραψαν τὴν πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν στρατιωτικῶν τραυματιῶν περίφημον κατασταθεῖσαν Σύμβασιν τῆς Γενεύης (Convention de Genève pour l'amélioration du sort des militaires blessés dans les armées en Campagne - 22 Août 1864). Διὰ τῆς συμβάσεως ἐκείνης, εἰς ἣν βραδύτερον προσεχώρησαν τεσσαράκοντα καὶ ἓξ ἐν ὅλῳ Ἐπικράτειαι, ἐκηρύσσετο ἡ οὐδετερότης τῶν περιφορήτων χειρουργείων καὶ τῶν στρατιωτικῶν νοσοκομείων τῶν ἐμπολέμων στρατῶν ὡς καὶ τοῦ ὑγειονομικοῦ προσωπικοῦ, ἔμεναν ἀνενόχλητοι καὶ ἐλεύθεροι ὅσοι τῶν ἐγχωρίων περιέθαλπαν τραυματίας, διετάσσετο ἡ περίθαλψις τῶν τραυματιῶν καὶ ἀρρώστων ἄνευ διακρίσεως ἐθνότητος, ἐξησφαλίζετο ἡ εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδος τῶν ἀνιάτων τραυματιῶν αἰχμαλώτων καὶ ὡρίζετο ὡς ἔμβλημα πάσης ἐπισήμου ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας λευκὴ σημαία καὶ λευκὸν περιβραχιόνιον μετ' ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἡ σύμβασις τῆς 22 Αὐγούστου 1864, ἀφορῶσα εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν, οὐδὲν πλεονέκτημα ἢ εὐεργέτημα παρεῖχεν εἰς τὸν Ἐρυθρὸν Σταυρόν.

Ἐπιθυμῶν νὰ διαλύσω πλάνην, κρατοῦσαν ἔτι καὶ νῦν δυστυχῶς παρ' ἡμῖν, λέγω ὅτι ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ προῆλθε καὶ ἐρείδεται εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διεθνοῦς Συνδιασκέψεως τῆς Γενεύης τοῦ Ὀκτωβρίου 1863, περὶ τῆς ὁποίας ἔγινε λόγος ἀνωτέρω καὶ ὄχι, ὡς κοινῶς πιστεύεται, εἰς τὴν Σύμβασιν τῆς Γενεύης τῆς 22 Αὐγούστου 1864 κανονίζουσαν, ὡς προείπαμεν, τὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐμπολέμων στρατῶν καὶ οὐδαμῶς μνημονεύουσαν τὸν θεσμὸν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἡ σύμβασις τοῦ 1864 ἐτροποποιήθη ἐσχάτως ἐν πολλοῖς διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Γενεύης τῆς 6 Ἰουλίου 1906, εἰς ἣν ὑπέγραψαν ἀμέσως οἱ ἀντιπρόσωποι τριάκοντα καὶ πέντε Ἐπικρατειῶν καὶ δι' ἧς τὸ πρῶτον ἤδη κανονίζονται ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως αἱ σχέσεις τῶν Ἐπικούρων Συλλόγων τῶν ἐν

πολέμῳ τραυματιῶν πρὸς τὴν ὑγειονομικὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς οἰκείας Κυβερνήσεις [1].

Ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ 1863 οὐδαμῶς ἠσχολήθη οὐδ' ἐπρονόησε περὶ τοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ φέρουν οἱ ἱδρυόμενοι Ἐπίκουροι Σύλλογοι τῶν ἐν πολέμῳ τραυματιῶν. Διὰ τοῦτο μέχρι τοῦ 1872 ἄλλοι ἄλλως ὠνομάζοντο, καίτοι πάντες σχεδὸν ἔφεραν τὸ εἰρηνικὸν σύμβολον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τῷ 1872 τὸ Διεθνὲς Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης παρετήρησε τὴν σύγχυσιν ταύτην καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην νὰ φέρουν πάντες τὴν αὐτὴν ἐπίκλησιν, ὅθεν ἤγειρε φωνὴν πρὸς τοῦτο καὶ ἐπρότεινε νὰ καλῶνται «*Σύλλογοι τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ*», κατίσχυσε δ' ἔκτοτε ἡ ὀνομασία αὕτη [2].

Ἡ Ἑλλὰς προσεχώρησεν εἰς τὴν ἐν Γενεύῃ συναφθεῖσαν διεθνῆ Σύμβασιν τῆς 22 Αὐγούστου 1864 «*πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐν πολέμῳ στρατιωτικῶν τραυμάτων*» τὴν 5/17 Ἰανουαρίου 1865, καὶ ὑπέγραψε τὴν προμνημονευθεῖσαν Σύμβασιν τῆς Γενεύης τῆς 6 Ἰουλίου 1906, ἡ δὲ ἵδρυσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ὀφειλομένη εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐν πάσῃ ἀγαθοεργίᾳ πρωτοστατούσης Σεπτῆς ἡμῶν Ἀνάσσης Ὄλγας, ὑπὸ τὴν Ὑψηλὴν τῆς ὁποίας προστασίαν καὶ αἰγίδα ἔκτοτε διατελεῖ, ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουνίου 1877 Β. Διατάγματος. Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἀπεδέχθη τὰς ὑπὸ τῆς ἐν Γενεύῃ συνελθούσης τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863 διεθνοῦς Συνδιασκέψεως ἐξενεχθείσας ἀποφάσεις περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Ἐπικούρων Συλλόγων, τοῦ ἔργου αὐτῶν καὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων, καὶ κατελέχθη μεταξὺ τῶν Συλλόγων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ ἐν Γενεύῃ διεθνοῦς Κομιτάτου τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ διὰ τῆς ἀπὸ 6 Ὀκτωβρίου 1877 ἐγκυκλίου [3]. Οὕτω διὰ μὲν τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ

---

[1] Actes de la Conférence de Revision réunie à Genève du 11 Juin au 6 Juillet 1906. Genève 1906.

[2] *G. Moynier*, Rappel succinct de l'activité déployée par le Comité international de la Croix Rouge à Genève. Genève 1905 σ. 25.

[3] Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἐπικούρου τῶν ἐν πολέμῳ τραυματιῶν Συλλόγου πεπραγμένα ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ (10 Ἰουνίου 1877) μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1887. Ἐν Ἀθήναις 1888 σ. 6—7.

Σταυροῦ ἀπέκτησεν ἡ Ἑλλὰς φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα ἀνταποκρινόμενον πληρέστατα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ δὲ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεώς του συνεδέθη ἡ ἡμετέρα χώρα πρὸς τὰ λοιπὰ Κράτη ἐν ὀνόματι τῆς ἀγαθοεργίας δι' ἠθικοῦ δεσμοῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρός, ἱδρυθεὶς καθ' ὃν χρόνον ἡ κατάστασις τῆς Ἀνατολῆς ἔκρυθμος καὶ ἀνώμαλος ἐνδιέφερε μεγάλως τὸν Ἑλληνισμόν, εἰργάσθη ἔκτοτε πάσῃ δυνάμει νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν πόρων του τὰς ποικίλας αὐτοῦ ὑποχρεώσεις. Οὕτω κατὰ τὸ διαρρεῦσαν μέχρι σήμερον χρονικὸν διάστημα τῶν εἴκοσι καὶ ἐννέα ἐτῶν περιέθαλψε τραυματίας πολέμου καὶ πρόσφυγας, προσῆλθεν ἀρωγὸς εἰς πόλεις καὶ χωρία, τὰς ὁποίας λοιμώδεις νόσοι (τυφοειδὴς πυρετός, εὐλογία, ἑλώδεις πυρετοὶ κ.λ.) ἐμάστιζαν, ἐβοήθησε πληθυσμοὺς ἐκ σεισμῶν καὶ πλημμυρῶν καὶ πυρκαϊῶν καὶ ἐξ ἄλλων θεομηνιῶν παθόντας, παρέσχε τὴν ἀρωγήν του εἰς φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ ἰδιώτας, ἐμερίμνησε περὶ προστασίας τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐμβλήματος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ κατὰ πάσης ἐκνόμου χρήσεως αὐτῶν, ἐξεπλήρωσεν, ἐφ' ὅσον δυνατόν, τὰς διεθνεῖς ὑποχρεώσεις του. Ἐὰν δὲ ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἠδυνήθη νὰ ἐκπληρώσῃ κατά τι τὰ βαρέα καθήκοντά του, ὀφείλει τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν φιλογένειαν καὶ γενναιοδωρίαν τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, διὰ τοῦ χρήματος τῶν ὁποίων ἱδρύθη καὶ ὑφίσταται, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἀρωγὴν τῶν ἄλλων Συλλόγων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῶν διαφόρων Ἐπικρατειῶν, πρωτοστατοῦντος τοῦ διεθνοῦς τῆς Γενεύης Κομιτάτου [1].

Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτοῦ μετέσχε πασῶν τῶν διεθνῶν Συνδιασκέψεων τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Οὕτως εἰς τὴν ἐν Γενεύῃ συνελθοῦσαν τῷ 1884 τρίτην διεθνῆ Συνδιάσκεψιν ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους τοὺς ἀειμνήστους Πρετεντέρην Τυπάλδον καὶ Γαλβάνην, εἰς τὰς Συνδιασκέψεις τῆς Καρλσρούης (1887), τῆς Ρώμης (1892), τῆς Βιέννης (1897)

[1] *Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρός*. Εἰκοσιπενταετηρὶς (1877—1902). Ἐν Ἀθήναις, 1904. Βλέπε καὶ Λογοδοσίας Ἑλλην. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ 1903, 1904, 1905 καὶ 1906.

τὸν Γαλβάνην, εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς Πετρουπόλεως (1902) ἀνέθεσε τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εἰς τὸν ἐν Πετρουπόλει ἐπιτετραμμένον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κ. Ἀλέξ. Τομπάζην, εἰς δὲ τὴν συνελθοῦσαν ἐν Λονδίνῳ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος διεθνῆ Συνδιάσκεψιν ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους τοὺς κ.κ. Δ. Βικέλαν, μέλος τοῦ διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, καὶ Β. Πατρίκιον, γενικὸν γραμματέα τοῦ Συλλόγου. Εἰς πάσας δὲ τὰς διεθνεῖς Συνδιασκέψεις ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρός. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ Συνδιασκέψει τῆς Γενεύης τῷ 1884 τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἔγινε παραδεκτὴ ἡ ἀρχὴ τῆς παρεμβάσεως τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ εἰς ἄλλας δημοσίας συμφορὰς πλὴν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου [1]. Μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκτείνωμεν πολὺ τὸν λόγον καὶ παραπέμποντες τὸν ἐπιθυμοῦντα περισσοτέρας πληροφορίας εἰς τὰ Πρακτικὰ τῶν Συνδιασκέψεων Ρώμης, Βιέννης καὶ Πετρουπόλεως [2], ἐρχόμεθα παρευθὺς εἰς τὴν τελευταίαν διεθνῆ Συνδιάσκεψιν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὴν τοῦ Λονδίνου.

Τῇ 29 Μαΐου (11 Ἰουνίου) ἐ. ἔ. συνῆλθεν ἐν Λονδίνῳ ἡ 8η Διεθνὴς Συνδιάσκεψις τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, παρόντων τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν Ἐρυθρῶν Σταυρῶν καὶ εἴκοσι καὶ πέντε Ἐπικρατειῶν. Τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἀντεπροσώπευεν ὁ ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Δ. Γ. Μεταξᾶς, τὸν δὲ Ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν οἱ κ. κ. Βικέλας καὶ Πατρίκιος, ὡς προείπαμεν. Τῆς Συνδιασκέψεως πρόεδρος ἐξελέγη ὁ γνωστὸς ἄγγλος στρατηγὸς Roberts, ἐξελέγησαν δὲ προσέτι δέκα καὶ τρεῖς ἀντιπρόεδροι, εἷς γενικὸς γραμματεὺς καὶ ὀκτὼ γραμματεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ κ. Βικέλας, ἀντιπρόσωπος τοῦ

[1] Troisième Conférence internationale des Sociétés de la Croix-Rouge tenue à Genève 1884. Compte-Rendu. Genève 1885, σ. 72, 174—184 καὶ 317.

[2] Cinquième Conférence internationale des Sociétés de la Croix-Rouge tenue à Rome 1892 — Compte-Rendu-Rome, 1892 σ. 325, 331 καὶ 359. — VIme Conférence internationale des Sociétés de la Croix-Rouge Vienne 1897. Vienne, 1898, σ. 188, 197, 212, 228. — Septième Conférence internationale de la Croix-Rouge tenue à St-Pétersbourg 1902. Compte-Rendu — St-Pétersbourg, 1903 σ. 302.

Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Τὰς ἐργασίας τῆς Συνδιασκέψεως διηύθυνε μετὰ θαυμασίας δεξιότητος καὶ ἀμεροληψίας οὐ τῆς τυχούσης ὁ ἐκ τῶν ἀντιπροέδρων γνωστότατος γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Μαρκήσιος de Vogüé, πρόεδρος τοῦ Γαλλικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν. Ἡ Συνδιάσκεψις κατὰ τὸ τετραήμερον χρονικὸν διάστημα τῶν ἐργασιῶν της ἐπελήφθη τῆς συζητήσεως ποικιλωτάτων θεμάτων καὶ δὴ ἐκ τῶν ἀναγομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν στρατῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης, μὴ ὀκνήσασα νὰ ἐπιληφθῇ ἐμβριθῶν συζητήσεων καὶ ἐπὶ εἰδικῶν ὅλως θεμάτων. Οὕτω π. χ. πολὺς ἔγινε λόγος περὶ ἱδρύσεως σχολῶν πρὸς μόρφωσιν νοσοκόμων, ἰδίως γυναικῶν, καὶ περὶ τῆς δράσεως τῆς γυναικὸς ἐν τῇ ὑγειονομικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἐν τοῖς νοσοκομείοις ἐν καιρῷ πολέμου, περὶ τριβῆς τῶν πολιτικῶν ἰατρῶν εἰς τὴν ἐν πολέμῳ χειρουργικὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑγιεινήν, κ.λ. Ὑπεβλήθησαν δὲ ὑπὸ τῶν εἰσηγητῶν ἐκθέσεις πολλῆς προσοχῆς ἄξιαι, καθὼς ἡ ὑπὸ τῆς ἀγωνοδίκου Ἐπιτροπείας ὑποβληθεῖσα ἔκθεσις περὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Α. Μ. τῆς χήρας Αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Μαρίας Θεοδωρόβνας ἱδρυθέντος διαγωνίσματος «περὶ τῶν *τελειοτέρων μέσων μεταφορᾶς τῶν τραυματιῶν ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ περὶ μεταγωγῆς αὐτῶν ἐν ὅσῳ ἔνεστι βραχυτέρῳ χρόνῳ καὶ ἄνευ ταλαιπωριῶν*».

Ἡ ἀγωνόδικος Ἐπιτροπεία ἀπένειμε τρία χρηματικὰ βραβεῖα εἰς διαφόρους ἐξ 6,000 ρουβλίων ἕκαστον, βραβεύσασα δίτροχα ἁμάξια μετὰ φορείων διὰ τὴν μεταγωγὴν ἀρρώστων καὶ τραυματιῶν, πρὸς δὲ τὸ τροποποιηθὲν καὶ βελτιωθὲν σύστημα περιφορήτων οἰκημάτων Doecker κ.λ. καὶ ἠξίωσε τιμητικῆς μνείας ἄλλους. Ἡ ἔκθεσις τοῦ Ἰταλικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ περὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἑλονοσίας ἐν Ἰταλίᾳ εἶναι ἐπίσης ἀξία προσοχῆς καὶ μελέτης. Ἐν τῇ προτελευταίᾳ τῆς Συνδιασκέψεως συνεδριάσει ὁ ἰατρὸς Ferrière, μέλος τοῦ ἐν Γενεύῃ διεθνοῦς Κομιτάτου καὶ ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ, ἀνεκοίνωσε τὴν περὶ συμμετοχῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῆς φθίσεως περισπούδαστον ἔκθεσιν τοῦ Διεθνοῦς Κομιτάτου, δι' ἧς τοῦτο ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς

δέον νὰ παρεμβαίνῃ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φθίσεως περιθάλπων κατὰ προτίμησιν ἐντὸς Ἀσκληπιείων (φθισιατρείων) ἰδίαις αὐτοῦ δαπάναις ἱδρυομένων τοὺς ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ὁπωσδήποτε ἀπολυομένους φυματικοὺς ἢ παρέχων τὴν ἀρωγήν του εἰς Συλλόγους ἢ Συνδέσμους, τὸν κατὰ τῆς φθίσεως ἀγῶνα ὁπωσδήποτε ἀγωνιζομένους. Μετὰ τὸ Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης ὁ καθηγητὴς Pannwitz, ἀντιπρόσωπος τοῦ Γερμανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἀνεκοίνωσε τὰ ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην διὰ τῆς ἱδρύσεως λαϊκῶν φθισιατρείων. Μετὰ τούτους ὁ κ. Βικέλας μετέχων τῆς συζητήσεως ἀνεκοίνωσεν ἐν συνόψει τὰ ἑξῆς:

Ὅτι ἡ ἔκθεσις τοῦ Κομιτάτου τῆς Γενεύης εἶναι ἐξαίρετος· ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἡ φθίσις θανατώνει ἐτησίως πλείστους ὅσους ἐκ τοῦ ἄνθους τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ· ὅτι ἡ ἐκ φθίσεως θνητότης βαίνει αὐξανομένη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἐντεῦθεν καὶ εἶναι ἀνωτέρα ἢ ἀλλαχοῦ καὶ ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς μὴ γνωρίζων συμφορὰν μεγαλειτέραν τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ ὀλέθρου, ὃν σπείρει καθ' ἡμέραν ἡ φθίσις, καὶ ἀγόμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς δέον νὰ παρεμβαίνῃ ἐν καιρῷ εἰρήνης εἰς ἔργα φιλανθρωπικά, παρέσχε τὴν ἀρωγὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Πανελλήνιον κατὰ τῆς φυματιώσεως ἐν Ἑλλάδι Σύνδεσμον πρὸς ἵδρυσιν ἀντιφθισικοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰατρείου κατὰ τὸν τύπον Calmette. Ἀφ' ἑτέρου ὁ κ. Βικέλας ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς Συνδιασκέψεως εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα:

α') Ὅτι ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων ἡ ὑποχρεωτικὴ δήλωσις τῆς φυματιώσεως δὲν ἐθεσπίσθη ἔτι διὰ νόμου εἰς ὅλας τὰς χώρας.

β') Ὅτι οἱ Ἐρυθροὶ Σταυροὶ τῶν μικρῶν Ἐπικρατειῶν, οἷα π. χ. ἡ Ἑλλάς, δὲν ἔχουν ἐπαρκῆ τὰ μέσα πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν εἰδικῶν φθισιατρείων πρὸς περίθαλψιν τῶν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἀπολυομένων φυματικῶν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκθέσεως τοῦ διεθνοῦς Κομιτάτου.

γ') Ὅτι εἰς πολλὰς Ἐπικρατείας καθίσταται ἀναγκαία ἡ μεταρρύθμισις τῆς στρατιωτικῆς νομοθεσίας οὕτως, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ἀπόλυσις παντὸς φυματικοῦ ἢ ὑπόπτου φυματιώσεως καὶ ἡ περίθαλψις αὐτοῦ εἰς φθισιατρεῖα ὑπὸ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἱδρυθέντα.

Οὕτω π. χ. ἐν Ἑλλάδι, ἐξακολουθεῖ ὁ κ. Βικέλας, δὲν ἐξαιροῦνται τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας οὐδ' ἀπολύονται ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ οἱ ὕποπτοι φυματιώσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι μόνον, ὅσοι φέρουν τὴν νόσον ἐκδεδηλωμένην ἢ εἰς τὰ πτύσματα τῶν ὁποίων εὑρέθη τὸ μικρόβιον τοῦ Koch.

Μετὰ ταῦτα ὁ κ. Βικέλας κατέληξεν εἰς τὴν πρότασιν ν' ἀφεθῇ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἑκάστης Ἐπικρατείας ἐλεύθερος νὰ κανονίσῃ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φθίσεως ἀναλόγως τῶν πόρων του καὶ τῆς ὑγειονομικῆς καὶ στρατιωτικῆς νομοθεσίας τοῦ Κράτους, εἰς ὃ ἀνήκει.

Μετὰ τὸν κ. Βικέλαν ἐγερθεὶς ὁ κόμης de Knesebeck, ἀντιπρόεδρος τῆς Συνδιασκέψεως καὶ Πρόεδρος τοῦ Γερμανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειάν του, διότι βλέπει ὅτι οἱ Ἐρυθροὶ Σταυροὶ καὶ ἄλλων Ἐπικρατειῶν μετέχουν σήμερον, ὡς ἐν Γερμανίᾳ, τοῦ κατὰ τῆς φθίσεως ἀγῶνος.

Μετὰ τὸν Knesebeck ὁ κ. Ferrero di Cavallerleone, ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν συμμετοχὴν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν καιρῷ εἰρήνης εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φθίσεως. Τέλος ἡ Συνδιάσκεψις ἐδέχθη ὁμοθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Κομιτάτου τῆς Γενεύης περὶ συμμετοχῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς φθίσεως.

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων ἠθέλησα νὰ δώσω ἀμυδροτάτην σκιαγραφίαν τῆς καταγωγῆς καὶ ἐξελίξεως τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καθόλου καὶ τῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν μέρει, νὰ δείξω ὅτι τὸ δένδρον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐβλάστησε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλβετίᾳ· ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐκπροσωπῶν ὑψηλὰς ἀρχὰς διεθνοῦς δικαίου καὶ φιλανθρωπίας καὶ τέκνον τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, εἶναι ἄξιος πολλῆς προσοχῆς καὶ ἀρωγῆς, καὶ ὅτι ἡ Ἑλβετία τὸ μὲν διὰ τῆς πολιτικῆς συντάξεως, τὴν ὁποίαν ἔχει, τὸ δὲ ὡς Κράτος πράγματι οὐδέτερον, ἦτο ὄντως κεκλημένη νὰ φέρῃ ἐν μέσῳ τῶν διαμαχομένων ἐθνῶν τὸ εἰρηνικὸν Σύμβολον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὴν σημαίαν τοῦ ἐλέου, τῆς βοηθείας καὶ τῆς σωτηρίας.

Αὔγουστος 1907. Β. ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ

Ἐπιθυμεῖτε νὰ σᾶς ἐξηγήσω μίαν ἀπορίαν, τὴν ὁποίαν ἔχετε καὶ τὴν ὁποίαν εὑρίσκω πολὺ λογικὴν καὶ ἀξίαν προσοχῆς. Μὲ ἐρωτᾶτε: πῶς συμβαίνει ὁ αὐτὸς γεωργός, ὁ καλλιεργῶν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁ σπείρων σῖτον κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, μὲ τὸν ἴδιον σπόρον, νὰ ἔχῃ ἀπὸ ἄλλους ἐκ τῶν ἀγρῶν του πάντοτε πτωχοτέρας ἐσοδείας σίτου καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀγρούς του ὁ αὐτός, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πλουσιωτέρας ἐσοδείας καὶ μάλιστα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τουτέστι μὲ τὰς αὐτὰς καιρικὰς περιστάσεις. Καὶ δύναται μὲν τὸ χῶμα τοῦ ἑνὸς ἀγροῦ νὰ ἔχῃ βάθος περισσότερον, νὰ κρατῇ εὐκολώτερον τὴν ὑγρασίαν κατὰ τὸ θέρος, ἀλλὰ σεῖς μὲ βεβαιώνετε ὅτι, καὶ ὅταν ἀκόμη εὑρίσκωνται οἱ ἀγροὶ εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, μὲ ὅμοιον δηλ. χῶμα, μὲ ἴσον βάθος, πάλιν συμβαίνει αὐτὸς ὁ ἀγρὸς νὰ δίδῃ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περισσότερον καὶ ὁ ἄλλος ἀγρὸς ὀλιγώτερον σῖτον.

Θὰ σᾶς ἐξηγήσω ἀμέσως τὴν ἀπορίαν σας. Ὁ σῖτος καὶ ὅλα τὰ φυτὰ ἔχουν ἀνάγκην τροφῆς διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ διὰ νὰ δώσουν τοὺς καρπούς των. Τὴν τροφὴν αὐτὴν λαμβάνουν ἐν μέρει μὲν ἀπὸ τὸν ἀέρα, ἐν μέρει δὲ ἀπὸ τὴν γῆν, ἀπὸ τὸ χῶμα. Καὶ ἡ μὲν ἐκ τοῦ ἀέρος λαμβανομένη τροφὴ (ἄνθραξ, ὀξυγόνον) εἶναι πάντοτε ἄφθονος καὶ ἀνεξάντλητος, ἡ δὲ τροφή, ὅσην δίδει εἰς τὰ φυτὰ τὸ χῶμα τῆς γῆς, δὲν εἶναι πάντοτε ἄφθονος, πολλάκις μάλιστα συμβαίνει νὰ εἶναι κατὰ ποσὸν πολὺ ἀνεπαρκής. Τὸ χῶμα εἶναι ἀποθήκη τροφῶν διὰ τὰ φυτά. Ὅταν αἱ τροφαὶ τῆς ἀποθήκης αὐτῆς εἶναι ἄφθονοι, τὰ φυτά, βοηθούσης καὶ τῆς ἀναγκαίας ὑγρασίας, τρέφονται καλῶς καὶ παράγουν ἀφθονίαν καρπῶν· ὅταν ὅμως εἶναι ὀλιγώτεραι τοῦ πρέποντος, τότε τὰ φυτὰ πεινοῦν, καὶ ὅπως μία ἀγελὰς ὅταν πεινᾷ δίδει ὀλιγώτερον γάλα, σχηματίζει ὀλιγώτερον κρέας, τοιουτοτρόπως καὶ τὸ φυτὸν τοῦ σίτου καὶ ὅλα ἐν γένει

τὰ φυτά, ὅταν πεινοῦν, δίδουν ὀλιγώτερον καρπόν, ἀναπτύσσονται ὀλιγώτερον.

Ὅταν διὰ πρώτην φορὰν ἀνοίγωμεν (ἐκχερσώνωμεν) καὶ σπείρωμεν ἕνα ἀγρόν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ φυτὸν εὑρίσκει εἰς αὐτὸν πολλὴν τροφὴν καὶ ἀναπτύσσεται καὶ καρποφορεῖ ἄριστα. Ἀλλ' ὅταν ὁ αὐτὸς ἀγρὸς καλλιεργῆται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, τότε, ἐπειδὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαντλεῖται ἡ τροφή, ὅσην ἐκ φύσεως περιέχει τὸ χῶμα τῆς γῆς, ὀλιγοστεύει, καὶ διὰ τοῦτο τὸ φυτὸν ἀρχίζει νὰ πεινᾷ, νὰ τρώγῃ διὰ τῶν ριζῶν του ὀλίγην τροφὴν καὶ ἐπομένως νὰ γίνεται ἰσχνόν, ταπεινόν, καὶ νὰ δίδῃ ὀλιγωτέρους καρπούς. Ὀλίγοι εἶναι οἱ ἀγροί, ὅσοι ἐκ φύσεως ἔχουν τόσον μεγάλην ἀφθονίαν τροφῶν, ὥστε, ἐν ᾧ καλλιεργοῦνται καὶ σπείρονται ἀπὸ μακροτάτων χρόνων, πάλιν δὲν ἐξαντλοῦνται, πάλιν τρέφουν ἀφθόνως τὰ σπειρόμενα φυτά. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ἀγροί μας εἶναι πτωχοί, περιέχουν ὀλίγην τροφὴν διὰ φυτὰ καὶ ὀλίγην δίδουν εἰς αὐτά Δι' αὐτὸ τὰ τρέφουν κακῶς.

Τί περιμένετε ἀπὸ ἓν ζῷον, τὸ ὁποῖον κακῶς τρέφεται, τὸ ὁποῖον πεινᾷ, τὸ ὁποῖον μόλις ζῇ; Βεβαίως καὶ δύναμιν ὀλίγην, καὶ κρέας ὀλίγον καὶ γάλα ὀλίγον καί, ἂν εἶναι μικρᾶς ἡλικίας, γίνεται μικρόσωμον, διότι δὲν ἀναπτύσσεται καλῶς. Τὸ ἴδιον πρέπει νὰ περιμένετε καὶ ἀπὸ ἓν φυτὸν σίτου, ὅταν εὑρίσκῃ πολὺ ὀλίγην τροφὴν εἰς τὸ χῶμα. Τὸ στέλεχός του γίνεται μικρὸν καὶ ἰσχνόν, ἢ καὶ ἂν γίνῃ ὑψηλόν, δὲν καρποφορεῖ ἀφθόνως, αἱ παραφυάδες του ὀλίγαι, οἱ στάχυες ὀλίγοι καὶ μικροί, οἱ καρποὶ ἐπομένως ὀλιγώτεροι. Ἡ ἐσοδεία πενιχρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Αὐτὸ τὸ ζήτημα ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπαυσε νὰ τὸ ἐξετάζῃ καὶ εὗρεν ὅτι, ὅταν ἡ γῆ εἶναι πτωχή, πρέπει εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς γῆς νὰ θέτωμεν τροφὰς διὰ τὰ φυτά. Εὗρε λοιπὸν ὅτι καλὴ τροφὴ διὰ τὰ φυτὰ εἶναι ἡ κόπρος τῶν ζῴων, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ συλλέγῃ ἐπιμελῶς καὶ νὰ ρίπτῃ πάντοτε εἰς τοὺς ἀγρούς, νὰ ἁπλώνῃ καὶ νὰ σκεπάζῃ μὲ τὸ ἄροτρον. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ κόπρος τῶν ζῴων δὲν εἶναι τόσον πολλή, ὥστε νὰ φθάνῃ αὐτὴ διὰ τὸ κόπρισμα ὅλων τῶν γαιῶν, ὅσας καλλιεργοῦμεν. Καὶ μόλις φθάνει διὰ λαχανοκήπους, διὰ δένδρα ὀπωροφόρα, διὰ μέρος τῶν σταφίδων καὶ τῶν ἀμπέλων μας καὶ

πολὺ ὀλίγη περισσεύει διὰ τοὺς ἀγρούς. Δι' αὐτὸ τὰ ἐννέα δέκατα τῶν ἀγρῶν μας, διὰ νὰ μὴ εἴπω περισσότεροι ἀκόμη, σχεδὸν δηλ. ὅλοι οἱ ἀγροί μας δὲν κοπρίζονται. Καὶ τὰ φυτὰ τῶν ἀγρῶν μας σχεδὸν πάντοτε πάσχουν ἀπὸ πεῖναν. Ἀλλ' ὅταν πεινοῦν τὰ φυτά, δίδουν ὀλίγον καρπὸν καὶ τότε κινδυνεύουν νὰ πεινάσουν καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῷά μας.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ γεωργὸς εἶναι πτωχός, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἕνεκα τῶν μικρῶν ἐσοδειῶν. Δὲν κερδίζει οὔτε τοὺς κόπους καὶ τὰ ἡμερομίσθια τῆς ἐργασίας του καὶ τῆς οἰκογενείας του· Δουλεύει, δουλεύει καὶ εἶναι πάντοτε πτωχός. Θὰ ἦτο πλούσιος, ἂν εἶχε πλουσιωτέρας ἐσοδείας ἀπὸ τοὺς ἀγρούς του, ὄχι λ. χ. μόνον 40 καὶ 50 καὶ 60 ὀκάδας σίτου τὸ στρέμμα, ἀλλὰ 80 καὶ 100 καὶ 150 ὀκάδας. Τότε μάλιστα. Θὰ ἦτο εὐτυχέστερος ὁ γεωργὸς καὶ ὁ γαιοκτήμων θὰ εἶχε διπλάσια ἀπὸ τὰ κτήματά του εἰσοδήματα. Ἀλλὰ ποῦ νὰ εὕρῃ ὁ γεωργὸς τροφὰς διὰ τὰ φυτά του, διὰ τὸν σῖτόν του, ἀφ' οὗ, καθὼς εἶπα, ἡ κόπρος τῶν ζῴων δὲν ἐπαρκεῖ διὰ νὰ κοπρίζωνται ὅλαι αἱ ἐκτάσεις τῶν ἀγρῶν του;

Τὴν ἀπορίαν αὐτὴν εἶχαν ὅλοι οἱ γεωργοὶ τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὸ Βέλγιον καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Πῶς τὸ ἔλυσαν ἐκεῖνοι τὸ ζήτημα αὐτό; Συνεβουλεύθησαν τοὺς χημικοὺς καὶ τοὺς γεωπόνους, οἱ ὁποῖοι ἐσύστησαν πλεῖστα ὑλικά, δυνάμενα ὅπως καὶ ἡ κόπρος νὰ χρησιμεύσουν ὡς τροφαὶ τῶν φυτῶν, δηλ. ὡς λιπάσματα τῶν ἀγρῶν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὑλικῶν τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ λεγόμενα χημικὰ φουσκίσματα ἢ, ὅπερ τὸ αὐτό, *χημικὰ λιπάσματα*.

Τί εἶναι αὐτά; Ἄλλοτε εἶναι ὡς κόνεις, ἄλλοτε ὡς ἅλατα καὶ πωλοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς σάκκων. Εἶναι ταῦτα διαφόρων εἰδῶν ἀναλόγως τῶν διαφόρων περιστάσεων τοῦ γεωργοῦ. Διὰ νὰ μὴ σᾶς σκοτίσω σήμερον καὶ σᾶς ἀπαριθμήσω ὅλα τὰ εἴδη τῶν χημικῶν λιπασμάτων, ἐπειδὴ πρόκειται μόνον διὰ τὸν σῖτον, σᾶς καθιστῶ γνωστὰ ὀλίγα καὶ καλά, τὰ σπουδαιότερα, τὰ ὁποῖα καὶ σᾶς ἀρκοῦν κατὰ τὸ παρόν:

Ἂν ὁ ἀγρός, ὅπου πρόκειται νὰ σπαρῇ σῖτος, ἔχῃ μαῦρον χῶμα παχύ, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ σῖτος γίνεται συνήθως ὑψηλὸς καὶ πολλάκις μάλιστα καὶ πίπτει, ἀλλὰ δὲν καρπίζει καλά, ἔχῃ

μικρούς στάχυς καὶ ὀλίγον καρπόν, τότε σκορπίσατε εἰς τὸν ἀγρὸν αὐτόν, εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν, μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς σπορᾶς τοῦ σίτου, καὶ σκεπάσατε μὲ τὴν σβάρναν, 30 ὀκάδας *ὀξυφωσφορικῆς ἀσβέστου*, μίαν σκόνην δηλαδή, ἡ ὁποία περιέχει φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ πωλεῖται συνήθως περὶ τὰ 10-12 λεπτὰ τὴν ὀκὰν δηλ. αἱ 30 ὀκάδες δρ. 3 ἕως 3 καὶ 60 λεπτά, ἢ ἔστω μὲ μεταφορικὰ ἔξοδα περὶ τὰς 4 δραχ. δι' ἓν στρέμμα.

Ὅταν ὁ ἀγρός σας ἔχῃ χῶμα ἀργιλλῶδες, δηλ. βαρὺ (αὐτὸ τὸ ὁποῖον λασπώνει πολὺ τὸν χειμῶνα, ζυμώνεται εἰς τὴν χεῖρα, ὅταν εἶναι ὑγρόν, σκάζει τὸ θέρος καὶ γίνεται πολὺ σκληρὸν καὶ σχηματίζει εἰς τὸ ὄργωμα μεγάλους βώλους) καὶ δίδῃ σίτους μὲ στέλεχος ὄχι πολὺ ὑψηλόν, τὸ ὁποῖον σπανίως πλαγιάζει, καὶ μὲ στάχυς ὄχι πολὺ καλὰ θρεμμένους καὶ μὲ μικρὰν ἐν γένει ἢ μὲ μετρίαν ἐσοδείαν, τότε σκορπίσατε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγροῦ μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς σπορᾶς καὶ σκεπάσατε μὲ τὴν σβάρναν 40 ὀκ. *ἀζωτούχου ὀξυφωσφορικῆς ἀσβέστου*, σκόνην καὶ αὐτήν, ἡ ὁποία πωλεῖται περὶ τὰ 20 λεπτὰ κατ' ὀκάν, δηλ. αἱ 40 ὀκάδες 8 δρ. ἢ ἔστω μὲ ἄλλα ἔξοδα περὶ τὰς 10 δραχ. τὸ στρέμμα.

Αὐτὸ τὸ λίπασμα, ἡ *ἀζωτοῦχος ὀξυφωσφορικὴ ἄσβεστος* δίδει τὰ λαμπρότερα ἀποτελέσματα ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἀργιλλώδεις, εἰς τοὺς βαρεῖς ἀγρούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς περισσοτέρους ἄλλους μὲ χῶμα ἔστω μετρίως ἐλαφρόν, δηλ. ἐν γένει εἰς τὰ πλεῖστα σιταροχώραφα.

Ὅταν ὁ ἀγρός σας εἶναι πολὺ ἐλαφρὸς εἰς τὴν ἐργασίαν, λεπτόγειος, εἴτε ἀμμώδης εἴτε ἀσβεστώδης (συνήθως ἀσπρειδερὸς ἢ κοκκινωπὸς ἢ κιτρινωπὸς) καὶ μὲ τὴν ἰδιότητα νὰ ἀφρίζῃ πολὺ καθὼς ὁ καμπανίτης οἶνος, ὅταν θέσωμεν κοσκινισμένον χῶμα ἐξ αὐτοῦ εἰς ἓν ποτήριον καὶ χύσωμεν ἐπάνω καλὸν ὄξος, καὶ αἱ ἐσοδεῖαι τοῦ σίτου ἐκ τοῦ ἀγροῦ αὐτοῦ, τοῦ ἀμμώδους ἢ ἀσβεστώδους, συμβαίνῃ πάντοτε νὰ εἶναι πολὺ πτωχαί, τότε ἓν ἔτος πρὶν σπείρωμεν σῖτον πρέπει νὰ σπείρωμεν εἰς μὲν τὸν ἀμμώδη ἀγρὸν λούπινα, εἰς δὲ τὸν ἀσβεστώδη ἀγρὸν βίκον ἢ κουκκία καὶ τὴν ἄνοιξιν, ὅταν τὰ φυτὰ αὐτὰ φθάσουν εἰς τὸ ἄνθος, νὰ κόπτωμεν τὸν βίκον, τὰ κουκκία ἢ τὰ λούπινα καὶ νὰ τὰ θάπτωμεν εἰς τὸν ἀγρὸν μὲ τὸ ἄροτρον, δηλ. μὲ τὸ ὄργωμα.

Αὐτὸς ὁ τρόπος ἰσοδυναμεῖ μὲ μερικὸν κόπρισμα τοῦ ἀγροῦ.

Τὸ φθινόπωρον, μίαν ἡμέραν πρὶν σπείρωμεν τὸ ἀγρόν, σκορπίζομεν εἰς τὴν ἐπιφάνειάν του ἓν μῖγμα ἀπὸ 8 ὀκάδας *θειϊκῆς ποτάσσης* ἀξίας πρὸς 40 λεπτὰ δρ. 4, καὶ 30 ὀκ. *ἀζωτούχου ὀξυφωσφορικῆς ἀσβέστου* δρ. 3 καὶ 60 λεπτά. Ὅλη ἡ δαπάνη τοῦ λιπάσματος εἶναι 11 $^1/_2$ δρ. καὶ 4 δρ. διὰ σπόρον βίκου ἢ κουκκίων ἢ λουπίνων καὶ δι' ἐργασίαν σπορᾶς· ἐν ὅλῳ ὁ τρόπος αὐτὸς θὰ στοιχίσῃ 15 $^1/_2$ δρ. τὸ στρέμμα περίπου.

Σᾶς εἶπα τρεῖς περιστάσεις. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν δαπάνη λιπάσματος περίπου δρ. 4 τὸ στρέμμα. Εἰς τὴν δευτέραν περίστασιν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ γενικωτέρα, δαπάνη κατὰ στρέμμα 8 ἕως 10 δραχμάς. Τὸ διὰ τὴν δευτέραν περίστασιν ὑποδειχθὲν σύστημα λιπάνσεως δύναται νὰ ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς πλείστους τῶν ἀγρῶν τοῦ σίτου ἐκτὸς ἐκείνων, ὅπου ὁ σῖτος ἀναπτύσσεται συνήθως πολὺ καὶ εὐκόλως πλαγιάζει (πέφτει), διὰ τοὺς ὁποίους ὑπάρχει ἡ πρώτη περίστασις. Εἰς τὴν τρίτην περίστασιν ἡ δαπάνη ἀνέρχεται εἰς 15 $^1/_2$ δραχ. περίπου τὸ στρέμμα.

Εἰς τὴν πρώτην καὶ δευτέραν περίστασιν εὐκόλως προκύπτει πλεόνασμα σίτου διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὑποδειχθέντων λιπασμάτων 30 - 50 ὀκ. τὸ στρέμμα, ἔστω 40 ὀκάδων κατὰ μέσον ὅρον, ἀξίας πρὸς 35 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν δρ. 14. Τότε, ἀφ' οὗ καλυφθῇ ὅλη ἡ δαπάνη τοῦ λιπάσματος, μένει κέρδος καθαρὸν 4 μέχρι 10 δραχ. ἐνίοτε καὶ περισσότερον κατὰ στρέμμα δηλ. ἐπιστρέφει τὸ κεφάλαιον μὲ τόκον 40 μέχρις 250 ἐπὶ τοῖς 100, χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἀξίαν πλεονάσματος ἀχύρου. Εἰς τὴν τρίτην περίστασιν τὸ κέρδος δὲν εἶναι πολὺ εὔκολον, ἀλλὰ μόνον πιθανὸν καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις πραγματοποιεῖται διότι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πλεόνασμα ἐσοδείας ἀνώτερον τῶν 50 ὀκ. σίτου τὸ στρέμμα ἀξίας 17 $^1/_2$ δρ. καὶ 100 ὀκ. πλεόνασμα ἀχύρου ἀξίας πρὸς 3 λεπτὰ δρ. 3, ἤτοι ἐν ὅλῳ 20 $^1/_2$ δρ. διὰ νὰ προκύψῃ κέρδος διὰ τῆς ὡς ἄνω λιπάνσεως ἐκ δρ. 5 ὡς ἔγγιστα τὸ στρέμμα, ἤτοι νὰ ἀποδοθῇ τὸ κεφάλαιον μετὰ τόκου πρὸς 33 ἐπὶ τοῖς 100. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δυνατὸν τοιοῦτο κέρδος εἰς ἀγροὺς τοὺς τρίτης κατηγορίας, τὴν τρίτην περίστασιν λιπάνσεως συνιστῶ δοκιμαστικήν, ἐν ᾧ τὰς ἄλλας δύο συνιστῶ μετὰ τῆς πεποιθήσεως ὅτι θ' ἀποβοῦν πρὸς κέρδος καθαρόν, ἐκτὸς καιροῦ δυσμενοῦς, ὁπότε τὸ λίπασμα μένει εἰς τὴν γῆν διὰ

τὴν προσεχῆ ἐσοδείαν, δηλ. ἀναβάλλεται ἡ ἐνέργειά του χωρὶς νὰ ἐκμηδενίζεται.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζετε ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν χημικῶν λιπασμάτων πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιμένῃ τις καὶ μάλιστα νὰ ἐξακολουθῇ τὴν χρῆσιν καὶ νὰ τὴν ἐπαναλαμβάνῃ, καὶ ἂν ἀκόμη συμβῇ τὸ κέρδος νὰ μὴ εἶναι σημαντικόν, δι' οἱονδήποτε καιρικὸν λόγον, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις τῶν λιπάνσεων καὶ ἡ ἀδιάκοπος χρῆσις, ἡ παχύνουσα τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος περισσότερον, τοὺς καθιστᾷ τρόπον τινὰ παραγωγικωτέρους βαθμηδόν, διότι χορταίνει ὁ ἀγρὸς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποδίδει περισσότερα. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἐξοδεύουν σήμερον χημικὰ λιπάσματα ἀξίας ἐν ὅλῳ περὶ τὸ ἓν δισεκατομμύριον φράγκων κατ' ἔτος.

Ναύπλιον. ΣΠΥΡ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

ΛΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἡ ἐπιτροπὴ πρὸς ἵδρυσιν ἀνδριάντος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου ἐν Ἀθήναις ἐπροκήρυξε διεθνῆ διαγωνισμὸν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Οἱ καλλιτέχναι, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ συμμετάσχουν τοῦ διαγωνισμοῦ, πρέπει νὰ ὑποβάλουν εἰς αὐτὴν προπλάσματα ἔχοντα ὕψος ἑνὸς τοὐλάχιστον γαλλικοῦ μέτρου, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ βάθρου. Ὁ Αὐτοκράτωρ θὰ εἰκονίζεται πεζὸς καὶ ὀρθιος ἔχων γυμνὸν τὸ ξίφος, πρὸ δὲ τῶν ποδῶν του θὰ κεῖται νεκρὸς Γενίτσαρος. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ βάθρου θὰ παριστάνωνται ἐν ἀναγλύφῳ : α') Ἡ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τελευταία κοινωνία τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου· β') Ἡ νυκτερινὴ ἐφ' ἵππων ἐπιθεώρησις τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν φυλάκων ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ Φραντζῆ· γ') Ἡ διὰ τῶν τειχῶν τελευταία λιτανεία, ἡγουμένου τρῶ Αὐτοκράτορος· καὶ δ') Ὁ πρὸ τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ θάνατος τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ κρίσις τοῦ διαγωνισμοῦ θὰ γίνῃ ἐν Ρώμῃ ὑπὸ διεθνοῦς Ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς. Ἐκ τῶν ὑποβληθησομένων προπλασμάτων ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ἐκλέξῃ πέντε, τὰ ὁποῖα οἱ καλλιτεχνήσαντες θὰ ὑποβάλουν εἰς δευτέραν δοκιμασίαν εἰς μέγεθος τριῶν μέτρων. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην δοκιμασίαν ἡ ἐπιτροπὴ θὰ καταταξῃ τὰ ὑποβληθησόμενα πέντε προπλάσματα κατὰ τάξιν ἀξίας, συμφώνως δὲ πρὸς αὐτὴν οἱ καλλιτεχνήσαντες αὐτὰ θὰ λάβουν τὰ ἑξῆς βραβεῖα ἀντὶ πάσης ἀποζημιώσεως καὶ ἀμοιβῆς: Πρῶτον βραβεῖον 5 χιλιάδων φράγκων, δεύτερον βραβεῖον 2 χιλιάδων φράγκων καὶ τρία βραβεῖα ἕκαστον χιλίων φράγκων. Οἱ δύο ἐπάλληλοι διαγωνισμοὶ θὰ κριθοῦν ἐν Ρώμῃ, ὁ μὲν πρῶτος μεταξὺ τῆς 5/18 καὶ 15/28 Ἰουνίου 1908, ὁ δὲ δεύτερος μεταξὺ τῆς 10/23 καὶ 15/28 Ὀκτωβρίου 1908. Τὰ προπλάσματα πρέπει νὰ σταλοῦν εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ρώμης σῶα καὶ ἐν καλῇ κατὰ πάντα καταστάσει ἰδίᾳ δαπάνῃ τῶν γλυπτῶν καὶ ὑπ' εὐθύνην αὐτῶν μέχρι μὲν τῆς 2/15 Ἰουνίου 1908 διὰ τὸν πρῶτον διαγωνισμόν, μέχρι δὲ τῆς 7/20 Ὀκτωβρίου 1908 διὰ τὸν δεύτερον. Οἱ διαγωνισθησόμενοι ὀφείλουν νὰ φροντίσουν ἰδίᾳ δαπάνῃ καὶ ὑπὸ ἰδίαν ἑαυτῶν εὐθύνην περὶ τῆς ἀποκομίσεως ἐκείνων τῶν προπλασμάτων ὅσα δὲν ἤθελον ἐγκριθῆ συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς παρούσης προκηρύξεως.

— Εἰς τὴν Ναυτικὴν Ἔκθεσιν τοῦ Βορδὼ ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἐθνολογικὴ Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος ἠξιώθη Μεγάλου βραβείου διὰ τὰ ὑπ' αὐτῆς ἀποσταλέντα ἐκθέματα, ἀναγόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ναυτικῆς τέχνης, τῶν ὁποίων πλεῖστα συναφῆ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

— Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἡ προκήρυξις πρὸς συγγραφὴν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ὅριον πρὸς ὑποβολὴν ὁρίζεται ἡ 31 Ἰανουαρίου 1908. Ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐγκριθησομένων εἶναι δρ. 400 κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον. Ταῦτα πάντα περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Δημοσίου ἐπὶ μίαν τετραετίαν. Καὶ τῶν νέων βιβλίων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως ἡ χρῆσις ἄρχεται ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1908. Ὡς γνωστὸν δὲ καθιεροῦται ἓν μόνον βιβλίον δι' ἕκαστον μάθημα.

ΑΓΓΛΙΑ

Εἰς δημοπρασίαν χειρογράφων ἐν Λονδίνῳ ἓν χειρόγραφον τῆς Κυρίας Μαιντενόν ἐπωλήθη 3.843 φράγκα, μία σύνθεσις τοῦ Βάχ 1.500 φράγκα καὶ τέσσαρες σελίδες τοῦ Παγανίνη 512 φράγκα.

— Κατὰ τὴν ἐτησίαν λογοδοσίαν τῆς μεγάλης Βιβλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου τὰ ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτῆς ἱερὰ βιβλία ἀνῆλθαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς 5.416.569, περιλαμβάνοντα πλήρεις μεταφράσεις τῶν Γραφῶν εἰς 103 γλώσσας. Εἰς τὴν Κίναν ἐπωλήθησαν βιβλία ὑπὲρ τὸ ἓν ἑκατομμύριον, εἰς δὲ τὰς Ἰνδίας 693.000 καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν 510.000. Ἡ ἑταιρεία ἔχει 900 ὑπαλλήλους πωλοῦντας τὰ βιβλία της καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Τὰ ἔσοδα τῆς ἑταιρείας κατὰ τὸ 1906 ἀνῆλθαν εἰς λίρας 234.725 στερλίνας, τὰ δὲ ἔξοδα εἰς λίρας 222.085.

— Ὡς γνωστόν, ἡ πόλις Στράτφορδ, ὅπου ἐγεννήθη καὶ ἀπεβίωσεν ὁ Σαικσπεῖρος, ἔγεινε τρόπον τινὰ ἱερὸν προσκύνημα. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 40,264 ἐπισκέπται ἀντιπροσωπεύοντες 66 διαφόρους χώρας ἦλθαν νὰ ἴδουν τὴν οἰκίαν καὶ τὸν τάφον τοῦ μεγάλου ποιητοῦ. Οἱ ἐξ Ἀμερικῆς ἦσαν 11.600.

— Ἡ ἐπὶ τοῦ μαγειρείου ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων κατὰ τὴν παρελθοῦσαν σύνοδον ἐξέδωκε τὴν ἔκθεσίν της. Κατ' αὐτὴν ἀπὸ τῆς 15 Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 13 Νοεμβρίου 1906 ἐφαγώθησαν :

24.126 πρωϊνὰ προγεύματα
35.829 μεσημβρινὰ προγεύματα.
47.968 γεύματα
795 δεῖπνα
75.218 τέϊα
5.515 εἰς «μπὰρ»

ἤτοι ἐν ὅλῳ 165,451 γεύματα.

— Παρεκτὸς τῆς ἑταιρείας πρὸς προστασίαν τῶν παίδων κατὰ τῆς σκληρότητος τῶν γονέων, περὶ τῆς ὁποίας ἀνέφερεν ἤδη ἡ «Μελέτη», ἱδρύθη ἐσχάτως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἄλλη ἑταιρεία «Ἕνωσις εὐσπλαγχνίας ὑπὲρ τῶν παίδων». Κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Λονδίνῳ τμήματος τῆς ἑταιρείας, ὁ ἐπὶ τῆς Ἰρλανδίας ὑπουργὸς κ. Birrel εἶπεν, ὅτι ὡς πρὸς τὴν σκληρότητα κατὰ τῶν παίδων ὑπάρχει πρόοδος, ὅπως ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν σκληρότητα κατὰ τῶν ζώων. Πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἐφέροντο σκληρῶς πρὸς τὰ ζῷα, χωρὶς νὰ τὰ συλλογίζωνται. Σήμερον καὶ τοῦ πτωχοῦ γυρολόγου ὁ ὄνος φαίνεται ἐκ τοῦ δέρματός του καὶ μόνον ὅτι ὁ κύριός του τὸν καλομεταχειρίζεται καὶ τὸν καλοτρέφει. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο πόσον ἡ ἀνθρωπότης προώδευσεν εἰς ἀγαθότητα. Κατ' ἀρχὰς ὁ κόσμος ἐβράδυνε νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ φέρεταί τις σκληρῶς πρὸς παιδία, ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπάρχει εἰσέτι πολλὴ τοιαύτη σκληρότης καὶ ἡ «Ἕνωσις εὐσπλαγχνίας» ἔχει εὐρὺ στάδιον ἐνεργείας.

— Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος περιορίζεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, αὐξάνει δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκαλισσῶν. Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν εἰς τέσσαρα σχολεῖα μεταξὺ πέντε ἐδίδασκον ἄνδρες. Κατὰ τὸ 1870 ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκάλων ἦτο ἴσος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκαλισσῶν. Σήμερον μεταξὺ πέντε σχολείων εἰς τὰ τρία διδάσκουν γυναῖκες. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ὥστε ἀσφαλῶς δύναταί τις νὰ προείπῃ, ὅτι μετά τινα ἔτη ὁλόκληρος ἡ Ἀγγλοσαξονικὴ φυλὴ θὰ παιδαγωγῆται ὑπὸ γυναικῶν. Ἀλλ' ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποτελεσμάτων τῆς τοιαύτης γυναικείας ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν Ἀγγλοσαξόνων, δύναται νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἰς πᾶν ἄλλο συντελεῖ αὕτη ἢ εἰς τὴν θηλυπρεπῆ διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος.

— Ὁ ὑπὲρ τῆς ἐγκρατείας ἀγὼν ἐν Ἰρλανδίᾳ καθίσταται ἀποτελεσματικώτερος ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἡ πρώτη κραυγὴ τοῦ κινδύνου ἠκούσθη κατὰ τὸ 1838. Ἐλειτούργουν τότε εἰς τὴν νῆσον 21.326 οἰνοπνευματοπωλεῖα. Ἐντὸς δεκαετίας ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιωρίσθη εἰς τὸ ἥμισυ, ἐξηκολούθησαν δὲ ἐλαττούμενα κατὰ ἑκατὸν περίπου ἐτησίως. Κατὰ τὸ 1903 ἡ ἀναλογία τῆς ἀξίας τῶν καταναλωθέντων ποτῶν ἐν σχέ-

σει πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἦτο $3\frac{1}{2}$ λίραι στερλίναι δι' ἕκαστον κάτοικον, κατὰ δὲ τὸ 1905 περιωρίσθη εἰς 3 λίρας. Τὸ μόνον κακὸν εἶναι ὅτι, περιορισθέντος τοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς φορολογίας τοῦ οἰνοπνεύματος, ἠλαττώθη καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, ὑπὲρ τῆς ὁποίας διατίθεται τοῦτο.

— Αἱ κυρίαι τῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας δίδουν τὸ παράδειγμα τῆς ἐργατικότητος, ἐπιδιδόμεναι εἰς ποικίλα ἐπαγγέλματα καὶ ἀναμιγνυόμεναι παντοιοτρόπως εἰς τὴν κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν δρᾶσιν τῆς χώρας. Οὕτως ἡ δούκισσα Ἀβερκόρν διατηρεῖ γαλακτοκομεῖον εἰς τὸ Βελφάστ. Ἡ Λαίδη Ἐσσὲξ διευθύνει πλυντήριον. Ἡ Λαίδη Δούφ-Γόρδων εἶναι ῥάπτρια. Ἡ κόρη τοῦ Λόρδου Στραφφόρδ πωλεῖ καλλιτεχνικὰ ἔργα. Ἡ κόρη τοῦ λόρδου Οὐέλσλεϋ ἵδρυσε σχολεῖον κηπουρικῆς καὶ ἐπιστατεῖ ἡ ἰδία τὴν καλλιέργειαν προτύπου κήπου. Ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν ὁ λόρδος Πεμβρὸκ διευθύνει ταπητουργεῖον, καὶ ὁ λόρδος Ἄρριγκτον διατηρεῖ ὀπωροπωλεῖον.

—Τὸ ἐκ κληρονομικῶν τελῶν ἔσοδον τοῦ Βρεττανικοῦ Κράτους κατὰ τὸ λῆξαν οἰκονομικὸν ἔτος ἀνῆλθεν εἰς δεκαεννέα σχεδὸν ἑκατομμύρια ἀγγλικῶν λιρῶν.

—Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Γλάδστωνος μετεβλήθη εἰς δημοσίαν βιβλιοθήκην τοῦ Hawarden. Διὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς ὁ Γλάδστων εἶχε δαπανήσῃ 40 χιλιάδας λίρας στερλίνας, οἱ δὲ κληρονόμοι του ἐδαπάνησαν καὶ ἄλλας 10 χιλιάδας. Ἡ βιβλιοθήκη περιλαμβάνει 87,000 τόμων.

— Ἡ Ἕνωσις τῶν Σκοπευτικῶν Ἑταιρειῶν τῆς Ἀγγλίας περιλαμβάνει 946 σωματεῖα, ἀριθμοῦντα ἐν ὅλῳ 70 χιλιάδας μέλη.

—Ἀπεβίωσεν ἐν Λονδίνῳ εἰς ἡλικίαν 97 ἐτῶν ἡ Ἰσραηλῖτις Ἀβλαὴλ Σαμούδα. Ἡ σεβασμία γραῖα ἦτο γνωστὴ διὰ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ διὰ τὰς φιλολογικάς της γνώσεις, εἶχε δὲ διακριθῇ καὶ ὡς ζωγράφος. Ὁ πρόπαππός της Ἀβραὰμ Σαμούδας ἦτο ἰατρὸς τοῦ τότε βασιλέως τῆς Πορτογαλίας. Χριστιανὸς κατὰ τὸ φαινόμενον, ἐτήρει μυστικῶς τὴν Ἰουδαϊκὴν του θρησκείαν καὶ ὑπεβλέπετο διὰ τοῦτο ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Μαθὼν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ συλληφθῇ, ἔδωκε μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Λισσαβῶνος καὶ τὴν ἰδίαν ἑσπέραν κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς πλοῖον Ἀγγλικόν. Ἡ φυγή του ἀνεκαλύφθη καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἀπῄτησαν παρὰ τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου τὴν παράδοσιν τοῦ αἱρετικοῦ πρόσφυγος. Ἀλλ' ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος δὲν ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἀπαίτησιν καὶ ἔφερε τοὺς φυγάδας εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου μετὰ τρεῖς μῆνας ἐγεννήθη ὁ πρόπαππος τῆς Ἀβλαήλ. Ἐκεῖθεν ἡ οἰκογένεια μετηνάστευσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀδελφὸς τῆς ἀποθανούσης ἦτο ὁ διάσημος ναυπηγὸς Ἰωσὴφ Σαμούδας, ὁ καὶ βουλευτὴς χρηματίσας.

—Ἡ ἑταιρεία τῆς «Ἑνώσεως ὑπὲρ τῆς Κλασσικῆς προφορᾶς» ἀνεκίνησεν ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ ζήτημα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς προφορᾶς τῆς λατινικῆς γλώσσης. Ἐάν, γράφει ὁ ἐπίτιμος γραμματεὺς τῆς ἑταιρείας, ἡ προτεινομένη μεταρρύθμισις γείνῃ ἀποδεκτὴ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, τότε αἴρεται ἓν τῶν κυριωτέρων ἐμποδίων πρὸς χρῆσιν διεθνῆ τῆς λατινικῆς καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη τοῦ *Ἐσπεράντου*.» Αἱ προτεινόμεναι μεταβολαὶ περιορίζονται εἰς τὴν προφορὰν διφθόγγων τινῶν καὶ φωνηέντων. Ἄλλος ῥιζικώτερος μεταρρυθμιστὴς προτείνει τὴν παραδοχὴν τῆς Ἰταλικῆς προφορᾶς ἀντὶ τῆς πατροπαραδότου Ἀγγλικῆς. Εἰς κύριον ἄρθρον ἐπὶ τοῦ προκειμένου τῆς ἐφημερίδος Times ἀναφέρεται ὅτι ἡ λατινικὴ εἰσήχθη εἰς τὰ Ἀγγλικὰ σχολεῖα κατὰ τὴν 6ην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἐδιδάσκετο δὲ κατὰ τὴν Ἰταλικὴν προφοράν. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤλλαξεν ἡ προφορὰ τῆς ἀγγλικῆς καὶ ἡ ἀξία τῶν φωνηέντων. Ὥστε ἐνῷ τότε συνενοοῦντο δι' ὁμοίας προφορᾶς οἱ λατινομαθεῖς τῶν διαφόρων ἐθνῶν, σήμερον οἱ Ἄγγλοι γράφοντες διὰ τῶν ἰδίων ψηφίων τὰ λατινικὰ προφέρουν κατὰ διάφορον τρόπον.

— Τὸ τρίτον διεθνὲς συνέδριον τῶν Ἐσπεραντιστῶν συνῆλθεν εἰς Κανταβριγίαν. Παρέστησαν κατ' αὐτὸ 1500 ἀντιπρόσωποι ἐκ πάσης χώρας, ἤτοι 500 περισσότεροι τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος συνελθόντων εἰς Γενεύην. Αἱ ἀγορεύσεις, αἱ θρησκευτικαὶ εὐχαί, αἱ διαλέξεις, αἱ δραματικαὶ παραστάσεις — καὶ αὐτοὶ οἱ κατάλογοι τῶν φαγητῶν εἰς τὰ γεύματα—ὅλα ἦσαν εἰς γλῶσσαν Ἐσπεράντο συντεταγμένα.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἐφημερὶς ἀμερικανικὴ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἀναγνώστας της τὸ ἐρώτημα: «Ποῖος ὁ μεγαλείτερος ἀνὴρ τῆς Συμπολιτείας;» Αἱ ἀπαντήσεις ἦλθαν κατὰ χιλιάδας, γενομένης δὲ τῆς διαλογῆς, εὑρέθη πλειονοψηφῶν ὁ Λίγκολν, μετ' αὐτὸν ἦλθεν ὁ Οὐάσιγκτων καὶ τρίτος ὁ Φραγκλῖνος. Ἔκτος ἀνεδείχθη ὁ διάσημος συγγραφεὺς Ἐμερσών.

— Ἐξακολουθεῖ ἡ ἀληθὴς γιγαντιαία ἐργασία πρὸς ἀπαρτισμὸν πλήρους καὶ λεπτομεροῦς γεωγραφικοῦ χάρτου τῆς Βορειαμερικανικῆς Συμπολιτείας. Ἑκάστη Πολιτεία ἔχει ἀναλάβῃ τὴν ἰδικήν της περιοχήν. Τινὲς Πολιτεῖαι ἡτοίμασαν ἤδη τοὺς χάρτας των, ἀλλὰ μερικαὶ μένουν ὀπίσω ἕνεκεν μεγάλων δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἀπήντησαν, ἰδίως ἡ ἀπέραντος καὶ ἀνεξερεύνητος Ἀλάσκα. Ἡ δαπάνη τοῦ ἔργου ὑπολογίζεται ὅτι θὰ ὑπερβῇ τὰ δύο ἑκατομμύρια φράγκων, ἡ δὲ ἀποπεράτωσίς του δὲν θὰ εἶναι δυνατὴ πρὸ τοῦ 1909. Ἀρκεῖ νὰ συλλογισθῇ τις ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς Συμπολιτείας εἶναι σχεδὸν ἴση πρὸς τὴν ἔκτασιν ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως.

ΓΑΛΛΙΑ

Ἡ Ἑταιρεία τῶν Ποιητῶν ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν Μουσείου τῶν Ποιητῶν, περιλαμβάνοντος τὰς εἰκόνας των, τὰ χειρόγραφά των, τὰ συνδεόμενα πρὸς τὸ ἔργον των κειμήλια, τὰς πρώτας καὶ τὰς σπανίας ἐκδόσεις τῶν ἔργων των.

— Ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτησάντων εἰς τὰς ἀνωτάτας ἐπιστημονικὰς σχολὰς τῆς Γαλλίας κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1906 - 1907 ἀνῆλθεν εἰς 38.197. Ἐκ τούτων 35.638 εἶναι ἄνδρες (2.239 ξένοι) καὶ 2.259 γυναῖκες (1.195 ξέναι).

Κατ' ἐπιστήμας διαιροῦνται ὡς ἑξῆς: Νομικὴ 15.551 (ἐκ τῶν ὁποίων 124 γυναῖκες)—Ἰατρικὴ 8.297 (796 γυναῖκες)—Φαρμακευτικὴ 2.290 (66 γυναῖκες)—Φιλολογία 5.710 (1.105 γυναῖκες)—Φυσικομαθηματικὰ 6.349 (468 γυναῖκες).

Οἱ φοιτηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἀνῆλθαν εἰς 15.789. Ἀκολουθοῦν δὲ κατόπιν τὰ Πανεπιστήμια: Λυῶνος (2.783), Τουλούζης (2.675), Βορδὼ (2.496), Νανσὺ (1.841), Μομπελλιὲ (1.752), Λίλλης (1.560) κλ.

— Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν δημοσίευσιν τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ὅσα σχετίζονται πρὸς τὰ αἴτια τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870. Ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως ἀνετέθη εἰς εἰδικὴν ἐπιτροπήν.

— Ἀπέθανεν ὁ διάσημος ποιητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς Sully Prudhomme.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὁ Σαικσπεῖρος ἐξακολουθεῖ νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ τῆς γερμανικῆς σκηνῆς. Κατὰ τὴν λήξασαν θεατρικὴν περίοδον παρεστάθησαν δράματα του 1653 φοράς. Πρωτεύει «ὁ Ἔμπορος τῆς Βενετίας» παρασταθεὶς 319 φοράς.

— Αἱ πανηγυρικαὶ παραστάσεις ἔργων τοῦ Βάγνερ εἰς τὸ Μόναχον διήρκεσαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῆς 1 Αὐγούστου μέχρι τῆς 14 Σεπτεμβρίου ν. ἔ. Παρεστάθησαν δὲ «Τρίσταν καὶ Ἰσόλδη», «Οἱ Ραψῳδοὶ τῆς Νυρεμβέργης», «Ταγχόϋζερ», «Τετραλογία τῶν Νιβελουγγεν».

— Κατ' ἀνακοίνωσιν τῆς ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐν Βερολίνῳ συνερχομένου τὸν παρόντα Σεπτέμβριον 14ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Ὑγιεινῆς καὶ Δημογραφίας, εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ περιελήφθη καὶ ἡ ἐπίσκεψις 100 ἱδρυμάτων σχετιζο-

μένων πρὸς τὴν Ὑγιεινήν. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα, κείμενα ἐντὸς τοῦ Βερολίνου ἢ εἰς τὰ περίχωρα, δύνανται κατ' ἀρέσκειαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου, τινὰ δὲ καθ' ὁμάδας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐπὶ τούτῳ ὁρισθησομένων εἰδικῶν ἀνδρῶν. Τῶν ἱδρυμάτων τούτων περιγραφὴ θὰ δημοσιευθῇ εἰς τρεῖς γλώσσας, ἵνα διευκολύνῃ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν μελῶν.

— Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἱπποφαγίαν διαδίδεται καὶ ἡ «κυνοφαγία». Εἰς τὴν Σαξονίαν, τὴν Πρωσίαν καὶ τὴν Βαυαρίαν 7.000 σκύλλοι ἐσφάγησαν κατὰ τὸ 1904 καὶ 9.600 κατὰ τὸ 1905.

ΙΤΑΛΙΑ

Πολὺς λόγος γίνεται ἀπό τινων ἐτῶν περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυροβόλων πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς χαλάζης. Ἐν τούτοις ἡ ἔκθεσις τῆς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐπὶ πενταετίαν εἰργάσθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ φυσικοῦ Βλαζέρνα, δὲν θεωρεῖ τοῦτο ἐφικτόν. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη διέθετε τὰ τελειότατα μέσα πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, ἤτοι 200 πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς, τῶν ὁποίων ἓν γιγάντειον εἶχεν ἐσωτερικὸν βάθος 14 μέτρων, καὶ βλήματα παντὸς εἴδους, μέχρι καὶ τῶν ἐκρηκτικῶν σφαιρῶν.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Ἐτέθη μετὰ πάσης ἐπισημότητος ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Μεγάρου τῆς Εἰρήνης, παρὰ τὴν Χάγην. Τὴν δαπάνην, ὡς γνωστόν, κατέβαλεν ὁ Ἀμερικανὸς δισεκατομμυριοῦχος Ἀνδρέας Καρνέγης.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

The Journal of Hellenic Studies (Λονδῖνον, Μάϊος 1907). — Τὸ τεῦχος τοῦτο τοῦ περιοδικοῦ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑταιρείας πρὸς διάδοσιν τῶν σπουδῶν μεταξὺ ἄλλων ἀξίων λόγου διατριβῶν περιέχει ἐκτενῆ πραγματείαν τοῦ E. Norman Gardiner (σελ. 36 εἰς 4ον) περὶ τῆς Δισκοβολίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. 27 εἰκόνες διαφωτίζουν τὸ κείμενον. Τὴν μελέτην τῆς πραγματείας ταύτης συνιστῶμεν εἰς τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο γύμνασμα καὶ τοὺς ἐν γένει φιλάθλους.

Contemperary Review (Λονδῖνον, Αὔγουστος). — *Περὶ τῆς ἀγαθοεργίας εἰς τὰ Βαλκανικὰ Κράτη* ὑπὸ E. Sellers.

National Review (Λονδῖνον, Αὔγουστος). — Εἰς τὰς μεταξὺ *Τευτόνων καὶ Τούρκων* τρυφερὰς σχέσεις ὁ C. A. Court-Repington διαβλέπων τὸν σκοπὸν τῆς Γερμανίας νὰ μεταχειρισθῇ τὸν Σουλτάνον ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ζατρικίου ὡς ἓν ἁπλοῦν κομμάτιον χρήσιμον διὰ τὰ ἐναντίον τῶν ἄλλων δυνάμεων παιγνίδιά της.

Ἀμερικανικά:

Forum (Ν. Ὑόρκη, Ἰούλιος). — Κατὰ τὸν O. Zang *οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ αἱ δημοδιδασκάλισσαι* τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν δὲν εἶναι τόσον εὐτυχεῖς ὅσον τοὺς φαντάζονται οἱ συνάδελφοι των τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου. Καὶ ἐκεῖ μισθοδοτοῦνται ἀνεπαρκῶς, ἰδίως αἱ γυναῖκες, καὶ ἐκεῖ ὑποδουλώνουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των εἰς παντοειδεῖς ἐνεργείας καὶ ἀπαιτήσεις.

North American Review (Ν. Ὑόρκη, 19 Ἰουλίου).—Ὁ R. Ward ἀναλύει καὶ ἐπικυρώνει τὸν τελευταῖον αὐστηρότατον *νόμον περὶ μεταναστῶν* καὶ θεωρεῖ τοῦτον ὄχι ἐπιτυχῆ.

Γαλλικά:

La Revue (Παρίσιοι, 15 Ἰουλίου).—Ἄρθρον τοῦ N. Ségur (Ν. Ἐπισκοποπούλου) περὶ τῆς ποιητρίας καὶ συγγραφέως *Κυρίας Noailles*.—Πολὺ ἐνδιαφέρουσα τοὺς παιδαγωγοὺς ἰδίως, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ἔχοντας τέκνα, μελέτη τοῦ ἰατροῦ Morhardt, περὶ τῆς *ἰχνογραφίας τῶν παιδίων*. —Ὁ Sefer Bey ἀφιεροῖ δώδεκα σελίδας εἰς τὴν *Τουρκικὴν λογοτεχνίαν*, ἐπιφυλασσόμενος νὰ συνεχίσῃ τὴν πραγματείαν ταύτην. — (15 Αὐγούστου) Πολιτικὸν ἄρθρον ἀξιανάγνωστον ὑπὸ ἀνωνύμου Διπλωμάτου περὶ τῆς *Ἀπομονώσεως τῆς Γερμανίας*, τὴν ὁποίαν κρίνει ἀσύμφορον εἰς τὴν διεθνῆ εἰρήνην, ἐπιβλαβῆ δὲ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. — Ὁ G. Bonnier ἐξετάζει τὰ δύο βιβλία τοῦ *Μέτερλινκ* περὶ Μελισσῶν καὶ περὶ Ἀνθέων καὶ ὁμολογεῖ τὴν μεγάλην παρατηρητικότητα τοῦ διασήμου συγγραφέως καὶ τὴν θαυμαστὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους, φρονεῖ ὅμως δύσκολον νὰ ταυτισθῇ ἡ ποιητικὴ ἐξαρσις μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκριβολογίαν.

Correspondant (Παρίσιοι, 25 Ἰουνίου). —Ἄρθρον τοῦ F. Marre περὶ τῆς *βιομηχανικῆς χρήσεως τοῦ οἰνοπνεύματος*. Ὁ γράφων ἀποδεικνύει ὅτι τοῦτο δύναται ὡς φωτιστικὴ καὶ θερμαντικὴ ὕλη καὶ ὡς κινητήριος ἀκόμη δύναμις νὰ συναγωνισθῇ ἐπιτυχῶς πρὸς τὸ πετρέλαιον. — (25 Ἰουλίου). Ὁ L. de Valroger ἐξανίσταται κατὰ τῆς *κοινοβουλευτικῆς τυραννίας* καὶ ζητεῖ τὸν περιορισμὸν τῆς δυνάμεως τῶν Βουλῶν διὰ τῆς συστάσεως ἀνωτάτου συμβουλίου φρουροῦντος τὸ Σύνταγμα καὶ τὴν ἀποκέντρωσιν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 1 Αὐγούστου).—Ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ ἰατροῦ J. Thomas περὶ *Καρκίνου*. — *Ὁ χορὸς καὶ οἱ χορευταὶ* ὑπὸ R. Escholier καὶ P. Prud'hon. Εἰς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς ἱστορικῆς πραγματείας περιλαμβάνεται ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' περίοδος.

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι 1 Αὐγούστου). — Ἀξιανάγνωστον ἄρθρον τοῦ P. Banet-Rivet *περὶ τῶν παραστάσεων τῆς κινήσεως τῆς ζωῆς διὰ τοῦ κινηματογράφου*. Μολονότι ἡ βιομηχανία αὕτη δὲν ἀριθμεῖ ἡλικίαν πολλῶν ἐτῶν, ἤδη εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπασχολεῖ χιλιάδας ἐργατῶν, κεφάλαια 80 ἑκατομμ. φράγκων καὶ κάμνει ἐτήσιον γῦρον 40 ἑκατομμυρίων. Εἰς τὰ ἐργοστάσια τοῦ Joinville κατασκευάζονται καθ' ἡμέραν 30 χιλιόμετρα ταινίας κινηματογράφων, ἤτοι ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον φωτογραφιῶν.—Συνέχεια τῆς στατιστικῆς ἐρεύνης τοῦ P. Acker περὶ τῶν *κοινωνικῶν ἔργων τῶν γυναικῶν*.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 1 Αὐγούστου).—Μελέτη τοῦ F. Caussy περὶ τῶν γηρατείων τοῦ *Βολταίρου*.

Revue Philosophique (Παρίσιοι, Ἰούλιος).— Ὁ A. Binet ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ διαγνωσθῇ ἐκ τῆς γραφῆς, διὰ τῆς λεγομένης *γραφολογίας*, ἡ διανοητικὴ δύναμις τοῦ γράφαντος καὶ ἡ κοινωνικὴ θέσις. —(Αὔγουστος) Σύνοψις τῆς *Αὐτοβιογραφίας τοῦ Σπένσερ* ὑπὸ τοῦ F. Paulhan. Ὡς ἄνθρωπος ἦτο ὅ,τι καὶ ὡς φιλόσοφος· μεθ' ὅλα τὰ ἐλαττώματά του ὁ Σπένσερ εἶχε τὴν διάνοιαν ὑπέροχον καὶ τὸν χαρακτῆρα ἀκέραιον. — Παρατηρήσεις τοῦ R. Cousinet *περὶ παραστάσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὑπὸ τῶν παιδίων*.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 30 Ἰουνίου). — Ὁ H. Henriot ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς *ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος* τῶν οἰκιῶν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς μολύνσεως αὐτοῦ κινδύνων. Καὶ ὅταν ὁ καιρὸς δὲν ἐπιτρέπῃ τὸ ἄνοιγμα τῶν παραθύρων, ἀρκεῖ νὰ ἐπικοινωνοῦν τὰ διάφορα δωμάτια καὶ οἱ

διάδρομοι μεταξύ των δι' ἀνοικτῶν θυρῶν. — (30 Ἰουλίου). Μελέτη τοῦ J. Glover περὶ τῶν μέσων τῆς *καλλιεργείας τῆς φωνῆς*.

Revue Internationale de l'Enseignement (Παρίσιοι, 15 Μαΐου). Διάλεξις τοῦ Lippmann εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λυὼν περὶ τῆς *Βιομηχανίας καὶ τῶν Πανεπιστημίων*. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι νὰ τονίσῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως τῶν μεγάλων βιομηχάνων καὶ ν' ἀποκρούσῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν πλάνην ὅτι ἀρκεῖ νὰ εἶναι πρακτικοὶ ἄνθρωποι. (15 Ἰουνίου). — Τὸ *τρίτον Πανεπιστήμιον τῆς Οὐγγαρίας*, δηλαδὴ ὁ ἀγὼν ὁ ὁποῖος διεξάγεται μεταξὺ τῶν διαφόρων οὐγγρικῶν πόλεων περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἱδρυθῇ τρίτου πανεπιστημίου, δίδει εἰς τὸν I. Kont ἀφορμὴν νὰ ἐπισκοπήσῃ τὰ οὐγγρικὰ πανεπιστήμια καὶ τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βουδαπέστης εἶχε 1921 φοιτητὰς πρὸ τριακονταετίας καὶ σήμερον ἔφθασε τοὺς 6691.

Revue Pédagogique (Παρίσιοι, 15 Μαΐου). — *Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν γυναικείαν ἐκπαίδευσιν* ὑπὸ A. Fiévet.—Ἡ *ὑποχρεωτικὴ ἐκπαίδευσις ἐν Ἰταλίᾳ* ὑπὸ V. H. Fr.

L'Enfant (Παρίσιοι, 15 Ἰουνίου). —Συνέχεια καὶ τέλος τῆς διαλέξεως τοῦ G. Compayré εἰς τὴν «Σχολὴν τῶν Μητέρων» περὶ *συνδιδασκαλίας τῶν δύο φύλων*. Τὰ συμπεράσματά του εἶναι ἐπιφυλακτικά. Ἐνῷ ἀνομολογεῖ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς συνδιδασκαλίας εἰς τὴν Ἀμερικήν, διστάζει νὰ ἀποδεχθῇ ταύτην καὶ διὰ τὴν Εὐρώπην. Νομίζει ὅτι πρέπει πρῶτον νὰ δοκιμασθῇ τὸ σύστημα. Ἀλλὰ τίς θὰ θελήσῃ, λέγει, νὰ τὸ δοκιμάσῃ εἰς βάρος τῶν τέκνων του;

Γερμανικά:

Deutsche Rundschau (Βερολῖνον, Ἰούλιος). —Ὁ L. Bobé δημοσιεύει ἀποσπάσματα τῆς *ἀλληλογραφίας τοῦ Ἄνδερσεν μετὰ τοῦ Μ. Λουκὸς Ἀλεξάνδρου τοῦ Βάϊμαρ* ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1875, ὅτε ἀπέθανεν ὁ διάσημος Δανὸς συγγραφεύς. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης καταφαίνεται ἡ στενὴ φιλία, ἡ ὁποία συνέδεε τοὺς δύο ἄνδρας.

Nord und Sud (Βερολῖνον, Ἰούλιος).—Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ τέχνη δίδει ἀφορμὴν εἰς τὸν καθηγητὴν Pelugk-Harrtung νὰ ἐκθέσῃ τὰς *ἀττικὰς σκέψεις* του, πλήρεις λεπτοτάτων καλλιτεχνικῶν παρατηρήσεων.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἑλληνικὸν Κέντρον ἐν Καΐρῳ.— ***Ἡ Ἐπέτειος τῆς Ἐθνεγερσίας*** ὑπὸ *Ν. Αὐγ. Πίστη*. Κάϊρον 1907.

Ἑλληνικὸν Κέντρον ἐν Καΐρῳ.— ***Διάλεξις περὶ τοῦ Γλωσσικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ἐθνικὴν ἔποψιν*** ὑπὸ *Ν. Αὐγ. Πίστη*. Κάϊρον.

Παγκύπριον Γυμνάσιον. — ***Τὰ κατὰ τὴν Γυμνασιαρχίαν Μιχαὴλ Δ. Βολονάκη ἐν τῷ Σχολικῷ ἔτει 1905 - 1906 πεπραγμένα.*** Λευκωσία 1907.

Η ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

ΑΙ ΙΔΕΑΙ ΤΟΥ ΑΡΑΓΩ

Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι ὁ μέγας καὶ φιλάνθρωπος εὐεργέτης, ὁ παρέχων εὐκόλως θέμα ὁμιλίας καὶ ἐξάγων προχείρως τῆς δυσχεροῦς συνήθως ἀμηχανίας τοὺς στερουμένους ἄλλης τινὸς κοινοτοπίας εἰς τὰς συναναστροφάς, οἱ ἀστρονόμοι ὅμως καὶ οἱ μετεωρολόγοι ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν τὰ θύματα αὐτοῦ. Εἶναι σπάνιον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ συναντήσῃ τις, εἴτε ἐπιστήμων, εἴτε ἄξεστος ἀγρότης εἶναι, ἀστρονόμον ἢ μετεωρολόγον εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἢ εἰς τὸν δρόμον, εἰς ἐκκλησίαν ἢ εἰς θέατρον, εἰς αἴθουσαν ἢ εἰς ἀγρόν, πανταχοῦ τέλος καὶ πάντοτε, χωρὶς νὰ τὸν ὑποβάλῃ εἰς τὴν ὀχληροτέραν τῶν ἀνακρίσεων περὶ *τοῦ μέλλοντος καιροῦ*: Τί καιρὸν θὰ ἔχωμεν ἐφέτος; Θὰ εἶναι ὁ χειμὼν βαρύς, τὸ θέρος θερμόν; Θὰ ἔχωμεν βροχάς, χιόνας, παγετούς; Θὰ ἔχωμεν θυέλλας, καταιγίδας, λαίλαπας, τρικυμίας; Θὰ ἀλλάξῃ ὁ καιρὸς μὲ τὴν νέαν Σελήνην; Θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκόμη ὁ καιρὸς αὐτός; κτλ. κτλ.

Αἱ ἀτελεύτητοι ἐρωτήσεις διαδέχονται ἀλλήλας μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος, ὡς βλήματα μυδραλιοβόλου, ἐνῷ ὁ δυστυχὴς ἀστρονόμος, πρὸ τοῦ πυκνοῦ αὐτοῦ βομβαρδισμοῦ, τὰ χάνει καὶ μένει κεχηνώς, ἐμβρόντητος, ἀγνοῶν εἰς τί πρῶτον καὶ ἰδίως τί καὶ πῶς ν' ἀπαντήσῃ. Συχνότατα μάλιστα αἱ ἐρωτήσεις συνοδεύονται καὶ ὑπὸ τῶν σοφῶν προσωπικῶν γνωμῶν τοῦ ἐρωτῶντος, ἐπωφελουμένου τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐπιδείξῃ, ὅτι ἀνέγνωσε καὶ αὐτὸς εἰδικὰ ἄρθρα, ὅτι παρακολουθεῖ τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν, ὅτι παρατηρεῖ τὴν Φύσιν καὶ ἠξεύρει τί τοῦ γίνεται. «Ἐγὼ φρονῶ, λέγει, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Σελήνη θ' ἀλλάξῃ φάσιν, θ' ἀλλάξῃ καὶ ὁ καιρός· καθ' ὅλον τὸ τέταρτον αὐτὸ θὰ ἔχωμεν ἀντίθετον καιρόν· *αὐτὸ εἶναι παρατηρημένον*, δὲν ἔχει οὕτω;» Αὐτὸς φρονεῖ, ὅτι ῥάβδος ἐν γωνίᾳ, ἄρα... θὰ βρέξῃ.

Ὅθεν ὁ δυστυχὴς ἐπιστήμων ὀφείλει οὐ μόνον ν' ἀπαντήσῃ

εἰς τὸ σμῆνος αὐτὸ τῶν ἐρωτήσεων, τὰς ὁποίας ὁ ἀνηλεὴς καὶ περίεργος συνομιλητής του ἀπευθύνει πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ συνήθως νὰ ἀναιρέσῃ ἐσφαλμένας γνώμας, δημώδεις προλήψεις, ἐρριζωμένας δεισιδαιμονίας καὶ ἀβασίμους προγνώσεις.

Τὸ δεινὸν ὅμως καὶ αἰώνιον αὐτὸ μαρτύριον ὑφίστανται οἱ ἀστρονόμοι ἀγογγύστως· δὲν παραξενεύονται διὰ τὸ περὶ τοῦ καιροῦ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ κόσμου· διότι τὸ θεωροῦσι καὶ εἶναι πράγματι δεδικαιολογημένον καὶ φυσικόν. Ὁ γεωργὸς δικαίως ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐκ τῶν ἰδιοτροπιῶν τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἐπιτυχία τῶν προϊόντων του· ὁ κηπουρὸς ἀναμένει τὸ πᾶν ἐκ τῆς βροχῆς, τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· μία καὶ μόνη παγετώδης νὺξ δύναται νὰ καταστρέψῃ τὴν πλουσιωτέραν ἐσοδείαν καὶ ὅλας τὰς ἐλπίδας τοῦ καλλιεργητοῦ· ἐνῷ λεπτὴ βροχὴ σῴζει πολλάκις τοὺς καρποὺς τῶν μόχθων καὶ τῶν ἀγώνων χιλιάδων πτωχῶν γεωργῶν. Ὁ ναυτικὸς ζητεῖ δικαίως νὰ μάθῃ τί τὸν περιμένει, ὅταν θὰ ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος, ὁποίας τρικυμιώδεις θυέλλας θὰ συναντήσῃ, θυέλλας μεταβαλλούσας συχνάκις τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον εἰς μαινόμενον θηρίον, καταβροχθίζον καὶ τὸ πλοῖόν του καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον· ὁ σταφιδοκτήμων φοβεῖται μὴ βραχῇ καὶ καταστραφῇ ὁ πολύτιμος καρπός, τὸν ὁποῖον ἐκθέτει καὶ ἐμπιστεύεται εἰς τοῦ καιροῦ τὰς ἰδιοτροπίας· ὁ ἔμπορος, ὁ βιομήχανος, ὁ ποιμήν, ὁ ἐργάτης, ὁ ταξειδιώτης, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἄεργος τῶν αἰθουσῶν θαμών, ὁ ἄνθρωπος τέλος ἐν γένει, ζῶν διὰ τοῦ ἀέρος, πανταχόθεν περιβαλλόμενος καὶ παντοιοτρόπως ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐξ ἀνάγκης, ἑκὼν ἄκων, ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν μεταβολῶν καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται τὸ περὶ τοῦ καιροῦ γενικὸν ἐνδιαφέρον πανταχοῦ τῆς ὑφηλίου καὶ ἰδιαιτέρως ἐν τοῖς τόποις, ἔνθα, ὡς ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος μέχρι σήμερον, ἕνεκα τοῦ κλίματος καὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, οἱ ἄνθρωποι ζῶσι πολὺ ἐν ὑπαίθρῳ.

Διὰ τοῦτο, δὲν εἶναι σπάνιοι, μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ Ἀστεροσκοπεῖα, οἱ μεταβαίνοντες ἐκεῖ μὲ τὴν πρόφασιν μὲν νὰ ἴδωσι τὰ ἐν αὐτοῖς ὄργανα καὶ θαυμάσωσι τὸν ἔξοχον μηχανισμόν των, πράγματι ὅμως μὲ τὴν ὑστεροβουλίαν, ὅπως

ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐκαιρίας καὶ μάθωσί τι περὶ τοῦ καιροῦ, πῶς προβλέπεται καὶ ὁποῖος θὰ εἶναι μετὰ ἕνα, δύο καὶ πλέον μῆνας. Ἐνθυμούμεθα μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν τινα, ὅστις, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὰ διάφορα τμήματα αὐτοῦ καὶ ἐξήτασε λεπτομερῶς τὰ ἐν αὐτοῖς ὄργανα καὶ τὴν λειτουργίαν των, παρεκάλεσε θερμῶς τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ὑπάλληλον νὰ ἴδῃ, εἰ δυνατόν, καὶ τὸ ὄργανον, δι' οὗ προβλέπεται ὁ καιρὸς καὶ νὰ τὸν πληροφορήσῃ συγχρόνως, ὁποῖος καιρὸς θὰ ἦτο κατὰ τὸ ἑπόμενον θέρος, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ταξειδεύσῃ· ἔμεινε δὲ ἔκπληκτος διὰ τὴν πενιχρότητα τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ὅταν ἤκουσεν, ὅτι στερούμεθα τοιούτου *θαυμασίου* ὄντως ὀργάνου!

*

Τὰ τοιαῦτα ὅμως δὲν συμβαίνουσι μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπου ὑπάρχουσιν Ἀστεροσκοπεῖα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Ἀραγώ, οἱ ἐπισκέπται τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, συχνάκις, ἐνῷ παρετήρουν πλανήτην τινὰ καὶ ἤκουον τὰς σοφὰς περὶ αὐτοῦ ὁμιλίας τοῦ διασήμου ἀστρονόμου, ἄφινον αἴφνης τὸ τηλεσκόπιον, διέκοπτον τὸν εὐφραδῆ ἀκαδημαϊκὸν καὶ ἠρώτων μετὰ σοβαρᾶς περιεργείας: «Θὰ ἔχωμεν δριμὺν χειμῶνα ἐφέτος, κύριε Ἀραγώ;» Αἱ ἐπισκέψεις διεδέχοντο ἀλλήλας καὶ μετ' αὐτῶν αἱ αὐταὶ ἐρωτήσεις, πρὸς μεγάλην ἀπελπισίαν τοῦ σοφοῦ Διευθυντοῦ τοῦ μεγάλου Ἀστεροσκοπείου. Ἐντεῦθεν ὁ Ἀραγὼ συχνότατα ἠκούσθη λέγων μετά τινος πικρίας: «Ἄ! καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου! τοῖς ὁμιλεῖτε περὶ Ἀστρονομίας καὶ ἐκεῖνοι σᾶς ἐρωτῶσι περὶ Μετεωρολογίας!» Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῶν τοιούτων ὀχληρῶν περὶ τοῦ καιροῦ ἐρωτήσεων, ὁ Ἀραγὼ ἠναγκάσθη νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸ *Annuaire* (1846), χωρὶς νὰ ἐλπίζῃ, ὡς ἔγραφεν, ὅτι θὰ ἀπηλλάσσετο αὐτῶν, τὰ ἑξῆς: *Οὐδέποτε, οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν αἱ πρόοδοι τῶν ἐπιστημῶν, οἱ καλῆς πίστεως καὶ μεριμνῶντες περὶ τῆς ὑπολήψεως αὐτῶν ἐπιστήμονες θὰ ριψοκινδυνεύσωσι νὰ προείπωσι τὸν καιρόν*». «*Ἐν τούτοις*, προσέθετε κατωτέρω, *μεθ' ὅλην τὴν δυσπιστίαν μου πρὸς τὰς προρρήσεις,* ***προλέγω μετὰ βεβαιότητος,*** *ὅτι καὶ πάλιν θὰ καταδιωχθῶ δι' ἐρωτήσεων τοιαύτης φύσεως*».

Ἀλλ' ὁ Ἀραγὼ δὲν εἶχε μόνον αὐτὰς τὰς ἐκ τοῦ καιροῦ ἀφορμὰς δυσαρεσκείας· σχεδὸν κατ' ἔτος ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἄνθρωποι ἀρεσκόμενοι εἰς τὰς τερατολογίας, διέδιδον προγνώσεις δῆθεν τοῦ σοφοῦ ἀστρονόμου περὶ μελλουσῶν καταστρεπτικῶν θυελλῶν ἢ ἐξαιρετικῶν εὐδιῶν. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Ἀραγώ, ἐν εἰδικῇ περὶ τοῦ καιροῦ πραγματείᾳ, νὰ γράψῃ μετ' ἀγανακτήσεως τὰ ἑξῆς: «Ἠθέλησα νὰ ἐπωφεληθῶ τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἵνα διαμαρτυρηθῶ μεγαλοφώνως κατὰ τῶν προγνώσεων, τὰς ὁποίας μοὶ ἀποδίδουν κατ' ἔτος εἴτε ἐν Γαλλίᾳ, εἴτε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Οὐδέποτε μία λέξις ἐξελθοῦσα τοῦ στόματός μου, οὔτε ἰδιαιτέρως οὔτε εἰς τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξα ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν καὶ πλέον, οὐδέποτε μία γραμμή, δημοσιευθεῖσα τῇ συναινέσει μου, ἐπέτρεψαν εἰς οὐδένα νὰ μοὶ ἀποδώσῃ τὴν σκέψιν, ὅτι εἶναι δυνατόν, ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῶν γνώσεων ἡμῶν, νὰ ἀναγγείλωμεν, μετὰ βεβαιότητός τινος, τὸν καιρόν, ὅστις θὰ ἐπικρατήσῃ ἐπὶ ἓν ἔτος, ἐπὶ ἕνα μῆνα, ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα . . .»

Ἀλλ' ἐὰν οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ μετεωρολόγοι ἐθεώρουν ἀδύνατον ἄλλοτε καὶ δυσκολεύωνται πάντοτε μέχρι τοῦδε νὰ ἀποφανθῶσι *μετὰ βεβαιότητος* περὶ τοῦ μέλλοντος καιροῦ, ἁπλῶς καὶ μόνον *μετὰ πιθανότητος* προλέγοντες ἤδη τὸν τῆς ἐπομένης ἢ καὶ τῆς μεθεπομένης τὸ πολὺ ἡμέρας, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὸν πολὺν κόσμον, τοὺς γεωργούς, τοὺς ποιμένας, τοὺς ἐμπειρικοὺς μετεωρολόγους καὶ τοὺς λοιποὺς ἀλανθάστους τοῦ καιροῦ προφήτας· ἐνῷ οἱ μετεωρολόγοι ὁμολογοῦσι τὴν τελείαν ἀδυναμίαν αὐτῶν νὰ προΐδωσι τὰς μετὰ μίαν ἑβδομάδα, διστάζοντες καὶ δι' αὐτὰς τὰς μέχρι τῶν 48 ὡρῶν πολλάκις ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, οὗτοι δὲν δυσκολεύονται νὰ προφητεύωσι, μετὰ βεβαιότητος καὶ λεπτομερῶς μάλιστα, τὸν μετὰ τρεῖς καὶ ἓξ μῆνας ἀκόμη καιρόν! Ἐκεῖ, ἔνθα ἡ Ἐπιστήμη γνωρίζει μόνον νὰ σιγᾷ, ἀδυνατοῦσα, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, νὰ εἴπῃ τι θετικὸν καὶ βάσιμον, περιοριζομένη εἰς ἐπιμόνους καὶ σοβαρὰς ἐρεύνας, οἱ ἐμπειρικοὶ οὗτοι σοφοὶ λαμβάνουν προθύμως τὸν λόγον καὶ ἀποφαίνονται μετὰ καταπληκτικῆς αὐθεντίας!

*

Τὸ τοιοῦτον πανταχοῦ καὶ πάντοτε, δυστυχῶς, ἀπαντώμενον *θάρρος τῆς ἀγνοίας*, ἐνθυμίζει ἡμῖν ἐπεισόδιον τῆς αὐτῆς φύσεως, συμβὰν ἐν τῇ Γαλλικῇ Βουλῇ, ὅταν ὁ πολὺς Ἀραγὼ ἦτο μέλος αὐτῆς (διότι ὁ διάσημος ἀστρονόμος, φύσει ἐκτάκτου δραστηριότητος, δὲν περιωρίζετο εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ μελέτην τῶν αἰωνίων φυσικῶν νόμων, ἀλλ' ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἐπιψήφισιν τῶν κοινωνικῶν τοιούτων). Ἦτο βουλευτὴς καί, ἐπί τινα χρόνον, Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὡς ὁ ἔξοχος διάδοχός του, ὁ Λεβερριέ, ἦτο συγχρόνως Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων καὶ πανίσχυρος γερουσιαστὴς ἐπὶ Ναπολέοντος Γ'. Ἀμφότεροι ὅμως ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν ἐκτὸς τοῦ εἰδικοῦ κύκλου των, περὶ ἀλλότρια, ἀνάμιξίν των· ὁ μὲν Λεβερριὲ ἀπηλλάγη, ἐπί τινα καιρόν, τῆς διευθύνσεως τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, διότι, ἐν τῇ Γερουσίᾳ, ὡμίλησε κατὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἐπὶ ὑπηρεσιακοῦ ζητήματος, ἀφορῶντος εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ὡς Διευθυντὴς τοῦ ὁποίου ἐθεωρήθη ἀνευλαβὴς πρὸς τὸν Ὑπουργόν του· ὁ δὲ Ἀραγὼ κατεδιώχθη λυσσωδῶς ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων του, οἵτινες μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη, μὴ συγχωροῦντες εἰς αὐτὸν τὰ πολιτικά του φρονήματα, ἠρνοῦντο, ἐν τῷ δημοτικῷ συμβουλίῳ τῶν Παρισίων νὰ παραχωρήσωσιν ὀλίγον χῶρον, ὅπως τοποθετηθῇ ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ, ὁ ἀνδριὰς δηλ. τοῦ ἀνδρός, ὅστις πολλαχῶς ἐδόξασε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν Ἐπιστήμην τῆς Γαλλίας!

Ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ λοιπὸν εἶχεν ὑποβληθῇ πρότασις, δι' ἧς ἐζητεῖτο νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ὑλοτομία καὶ ἡ καλλιέργεια δασῶν τινων. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ τοιαύτη αἴτησις ἔφερε πολλοὺς εἰς τὸ βῆμα· τινὲς ἐζήτουν τὴν παραδοχὴν αὐτῆς δι' οἰκονομικοὺς λόγους, καὶ ἄλλοι τὴν ἀπόρριψίν της διὰ κλιματολογικοὺς τοιούτους. Ὁ Ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῶν Δημοσίων Ἔργων Passy ἐγερθεὶς ἐζήτησε τὴν ἀναβολήν, εἰπὼν μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Εἶναι βέβαιον, ὅτι διὰ θερμά τινα κλίματα ἡ καταστροφὴ τῶν δασῶν μετέβαλε τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν. Αἱ βροχαὶ ἠλαττώθησαν καὶ πολλαὶ πηγαὶ ἐστείρευσαν. Ἐσχάτως ἐγένοντο πολλαὶ δενδροφυτεῖαι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ αἱ βροχαὶ ἐπανῆλθον ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐνῷ τοὐναντίον, εἴς τινας τῶν

Ἀντιλλῶν, ἡ καταστροφὴ μέρους τῶν δασῶν ἠλάττωσε τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν. Εἰς μίαν τῶν νήσων τούτων, εἰς τὸ Πορτορῖκο, Διάταγμα τοῦ Βασιλέως τῆς Ἱσπανίας διέτασσεν, ὅτι ὁσάκις ἐκόπτετο ἓν δένδρον θὰ ἐφυτεύοντο τρία, ὁ δὲ τόπος οὗτος ἔμεινεν ἐξόχως γόνιμος· ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἀφθονία τῶν ὑδάτων ἀφῆκαν τὰς γαίας παραγωγικωτέρας τῶν τῶν γειτόνων νήσων. Εἰς αὐτὴν τὴν Ἱσπανίαν τὸ ὀροπέδιον τῆς Καστιλλίας, συνεπείᾳ γνώμης τῶν κατοίκων αὐτῆς, φρονούντων, ὅτι τὰ δάση φέρουσι τὰς καταιγίδας, ἀπεγυμνώθη ἐντελῶς τῶν δασῶν αὐτοῦ καὶ οὕτως αἱ γαῖαι ἔχασαν ἐκεῖ μέρος τῆς γονιμότητος αὐτῶν».

Ὅθεν τὸ ζήτημα ἦτο καθαρῶς ἐπιστημονικὸν καὶ ὁ Ἀραγώ, ὁ ἁρμοδιώτερος, ὅπως ἀποφανθῇ ἐπ' αὐτοῦ. Πράγματι, ὁ διακεκριμένος ἀστρονόμος ἠγέρθη καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀναβολήν, προτείνας τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς πρὸς βαθεῖαν μελέτην τοῦ ζητήματος, λόγῳ ὅτι ἡ Ἐπιστήμη δὲν ἠδύνατο εἰσέτι ν' ἀποφανθῇ ὁριστικῶς ποία ἦτο ἡ ὀρθοτέρα λύσις· ἐνῷ, τοὐναντίον, πολλοὶ τῶν συναδέλφων του, καίπερ ὅλως ἀναρμόδιοι, δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐκφράσωσι γνώμην καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν ἄμεσον λύσιν αὐτοῦ.

Παρῆλθεν ἔτος καὶ πλέον ἀπὸ τῆς συνεδριάσεως ἐκείνης, καὶ ἐνῷ ἀνεμένετο ἡ ὁριστικὴ γνώμη τῆς συσταθείσης ἐπιτροπῆς, καὶ ἰδίᾳ ἡ τοῦ Ἀραγώ, ὅστις ἦτο βεβαίως τὸ σπουδαιότερον αὐτῆς μέλος, οὗτος παρουσιάσθη καὶ ἐζήτησε νέαν ἀναβολήν, ὅπως ἐξετασθῇ ἀκριβέστερον ἔτι τὸ ζήτημα, διότι ἐδίσταζεν εἰσέτι ν' ἀποφανθῇ μετὰ πεποιθήσεως. Βλέπων δὲ τὴν ἔκπληξιν, ἣν παρῆγεν ἡ ὁμολογία τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ τοῦ μεγάλου σοφοῦ, ἐνῷ τόσοι ἄλλοι μὴ εἰδικοὶ δὲν ἐδυσκολεύοντο ν' ἀποφαίνωνται ἐκ τοῦ προχείρου, προσέθηκε τὰ ἑξῆς: «Περὶ τὰ μέσα τοῦ τελευταίου αἰῶνος, αὐλικός τις, ἀπευθυνόμενος εἴς τινα τῶν προκατόχων μου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ, τὸν ἠρώτησε μετὰ τῆς σκαιᾶς ἐκείνης περιεργείας, ἥτις ἦτο τότε τοῦ συρμοῦ: Τί εἶναι αἱ ἡλιακαὶ κηλῖδες; Ἀγνοῶ, ἀπεκρίθη ὁ Mairan. Τί σημαίνουν αἱ ζῶναι τοῦ Διός; Ἀγνοῶ. Τί εἶναι τὸ ζῳδιακὸν φῶς; Ἀγνοῶ. Ἄ! Κύριε! Εἰς τί χρησιμεύει λοιπὸν νὰ εἶναί τις ἀκαδημαϊκός; Χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ λέγῃ, ὅταν πρέπῃ, *ἀγνοῶ*».

Καὶ οἱ σημερινοὶ ἀστρονόμοι ἢ μετεωρολόγοι, ἐρωτώμενοι

περὶ τοῦ μετὰ δύο μῆνας ἢ ἑβδομάδας ἢ καὶ ἡμέρας μόνον καιροῦ, δὲν δύνανται οὔτε περισσότερον οὔτε εὐστοχώτερον τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Mairan ν' ἀπαντήσωσιν.

ΤΟΠΙΚΑ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ *μετὰ πιθανότητος*, στηριζομένης ἐπὶ θετικῶν ἐπιστημονικῶν στοιχείων, δὲν εἶναι βεβαίως ἤδη ἀδύνατος· κατωρθώθη, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως, νὰ ἐπιτευχθῇ σήμερον, *ἀλλὰ μόνον* ἐν τοῖς Μετεωροσκοπείοις. Ἐν αὐτοῖς ἡ μελέτη τῆς καταστάσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τηλεγραφικῶς καθ' ἑκάστην λαμβανομένων μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων πολυαρίθμων Σταθμῶν καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἰδίων μετεωρολογικῶν ὀργάνων αὐτῶν· ἐκ τῶν στοιχείων τούτων συνάγεται *ἡ πιθανὴ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ* δι' ὁλόκληρον τὸ Κράτος.

Ἀλλ' οἱ ὑπὸ τῶν Μετεωροσκοπείων συνταασσόμενοι οὕτω χάρται τῆς *γενικῆς* ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως μετὰ τῶν *πιθανῶν* μεταβολῶν αὐτῆς δὲν εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε οὐδ' ἐγκαίρως προσιτοὶ εἰς ὅλους· διὸ εἶναι πολλάκις ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν τοὺς κανόνας τῶν *τοπικῶν προγνώσεων*, αἵτινες δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν, ἄνευ οὐδενὸς μετεωρολογικοῦ χάρτου, πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον *πιθανήν*, τῇ βοηθείᾳ μόνον ἑνὸς βαρομέτρου καὶ ἑνὸς θερμομέτρου τὸ πολύ.

Ὡς θὰ ἴδωμεν κατόπιν, ἡ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας καί, συνεπῶς, ὁ καιρός, ἔν τινι τόπῳ εἶναι ὅλως διάφορος καθ' ὅσον αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν *κυκλῶνος (ὑφέσεως)*, ἢ *ἀντικυκλῶνος*· ἀποτέλεσμα τοῦ δευτέρου συνήθως εἶναι ὡραῖος καὶ σταθερὸς καιρός, ἐνῷ ὁ πρῶτος συνοδεύεται ὑπὸ ἀνέμων, βροχῶν καὶ ἐν γένει ἀτμοσφαιρικῶν ἀνωμαλιῶν.

Κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐν Εὐρώπῃ παρατηροῦνται συχνάκις μεγάλοι ἀντικυκλῶνες, καλύπτοντες αὐτὴν σχεδὸν ὁλόκληρον, ἐπί τινας ἡμέρας ἢ καὶ ἐπὶ ἑβδομάδας ἐνίοτε· ἡ βαρομετρικὴ πίεσις ἐν αὐτοῖς εἶναι ὑψηλή, ὁ ἀὴρ ἤρεμος ἐν τῷ κεντρικῷ τμήματι αὐτῶν καὶ ὁ καιρὸς ἐν γένει ὡραῖος. Ὁ ἀήρ, ὅστις *κατέρ-*

χεται ἐντὸς τῶν ἀντικυκλώνων βραδέως, χάνει δι' ἀκτινοβολίας μέγα μέρος τῆς θερμότητος, τὴν ὁποίαν κερδίζει συνεπείᾳ τῆς ἐκ τῆς καθόδου συστολῆς του, καὶ φθάνει εἰς τὸ ἔδαφος ὑπὸ θερμοκρασίαν οὐχὶ διάφορον τῆς κανονικῆς· ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγὴς καὶ ὁ οὐρανὸς πολὺ αἴθριος, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ *καθοδικὰ ρεύματα* τοῦ ἀέρος, τὰ ὁποῖα, ἀναγκαίως εἶναι ξηρά. Ὁ Ἥλιος δύει ἐντὸς οὐρανοῦ ἀνεφέλου, φέροντος πολλάκις ὡραίαν πορτοκαλόχρουν χροιάν· αἱ νύκτες εἶναι ψυχραὶ καὶ δροσοσταγεῖς· οἱ δὲ ἀστέρες λάμπουσι ζωηρῶς εἰς τὸν ὁρίζοντα. Τὴν πρωΐαν, συνεπείᾳ τῆς ζωηρᾶς ἀκτινοβολίας τῆς νυκτός, ἡ συμπύκνωσις τῆς ὑγρασίας, τὴν ὁποίαν ἡ ἐξάτμισις ἀνανεώνει διαρκῶς, παράγει πυκνὴν *κατωτέραν ὁμίχλην*, καλύπτουσαν τὸ ἔδαφος· ἐνῷ αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν λόφων ἀκόμη ἐξέχουσιν ὑπὸ οὐρανὸν ἀπολύτως διαυγῆ. Ἐὰν ὅμως ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι πολὺ χαμηλή, ἡ ὑγρασία αὐτοῦ εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ ἡ παραγωγὴ τῆς ὁμίχλης ταύτης ἀδύνατος· ὁ οὐρανός, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, εἶναι ὅλως αἴθριος καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ψύχεται τὰ μέγιστα δι' ἀκτινοβολίας, συνεπείᾳ τῆς διαυγείας καὶ τῆς ξηρότητος τοῦ ἀέρος. Ἡ μέση θερμοκρασία κατέρχεται τότε πολὺ ὑπὸ τὴν *κανονικὴν* τιμήν της· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡμερησία θερμομετρικὴ κύμανσις εἶναι πολὺ εὐρεῖα, ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνέφελος, ἡ θερμοκρασία κατέρχεται πολὺ χαμηλὰ τὴν νύκτα.

Προσεγγίζοντος τοῦ τέλους τῆς ἀντικυκλωνικῆς ταύτης καταστάσεως, ὁ ἀὴρ χάνει βαθμηδὸν τὴν διαύγειαν αὐτοῦ, ἡ νυκτερινὴ ἀκτινοβολία δὲν εἶναι πλέον τόσον ζωηρά, ἡ θερμοκρασία δὲν κατέρχεται πολὺ χαμηλὰ τὴν νύκτα καὶ ἑπομένως ἡ δρόσος εἶναι ἧττον ἄφθονος· τότε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ καιρὸς *πρόκειται νὰ ἀλλάξῃ*· καὶ ὄντως δὲ ταχέως διακρίνονται νέα ἀτμοσφαιρικὰ συμπτώματα.

Ἡ μεταβολὴ τοῦ καιροῦ τελεῖται κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ βαθμηδὸν φθάνει μέχρι τῶν κατωτέρων στιβάδων αὐτῆς· ὅθεν ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ *ἀντικυκλῶνος* εἰς τὸν *κυκλῶνα* ἢ τὴν *ὕφεσιν* δὲν συμβαίνει ὅλως ἀποτόμως. Διαρκούσης τῆς ἀντικυκλωνικῆς καταστάσεως πρέπει νὰ ἔχωμεν προσεκτικῶς ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὰ ὑψηλὰ

στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἐπὶ τοῦ βαρομέτρου, ἐὰν θέλωμεν νὰ λάβωμεν γνῶσιν τῶν ἐπερχομένων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Ἐκ τῶν πρώτων συμπτωμάτων αὐτῶν εἶναι ἡ ἐμφάνισις τῶν *θυσάνων* (cirrus), τῶν γνωστῶν λευκῶν, λεπτῶν, διαφανῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα αἰωροῦνται εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας· πολλάκις ὁμοιάζουσι πρὸς πτερὰ καὶ ἐκτείνονται κατὰ μακρὰς ταινίας εἰς μέγα μῆκος. Τὰ λεπτὰ ταῦτα νέφη δεικνύουσι συνήθως τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν θὰ λάβῃ μετ' ὀλίγον ὁ ἄνεμος κάτω· πράγματι δὲ παρετηρήθη, ὅτι ὁ ἀνεμοδείκτης στρέφεται πρὸς τὸ μέρος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐνεφανίσθησαν κατ' ἀρχὰς οἱ θύσανοι. Ἐνίοτε τὰ νέφη ταῦτα φαίνονται ὑψούμενα ἄνωθεν τοῦ ὁρίζοντος, ὡς οἱ ἀποκλίνοντες *κλάδοι δένδρου*· ὅθεν ἐπικρατεῖ ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ ἄνεμος θὰ πνεύσῃ ἐκ τοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος, ἐξ οὗ ἐξέρχεται τὸ νεφελῶδες τοῦτο *δένδρον*.

Ἐφ' ὅσον ὅμως τὰ νέφη ταῦτα εἶναι ἐλαφρὰ καὶ τὰ νήματα αὐτῶν εὐκρινῆ καὶ κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, τὸ δὲ βαρόμετρον μένει στάσιμον, οὐδεὶς ἀκόμη κίνδυνος μεταβολῆς τοῦ καιροῦ ὑφίσταται· συνήθως τότε συνοδεύουσι ταῦτα ὡραῖον καὶ διαρκῆ καιρόν. Ἀλλ' ἐὰν ἑνωθῶσι καὶ ἀποτελέσωσι λευκὸν πέπλον, ἐκτεινόμενον ἐφ' ὅλου τοῦ οὐρανοῦ, καί, συνεπῶς, ὁ οὐρανὸς καταστῇ λευκός, τὸ δὲ βαρόμετρον παρουσιάζῃ ἀνωμάλους κινήσεις, εἶναι σημεῖον προσεγγίσεως *ὑφέσεως* ἢ *κακοκαιρίας*· αὕτη βεβαίως εὑρίσκεται εἰσέτι μακράν, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματά της δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ ἐμφανισθῶσιν. Τότε τὰ ἄστρα φαίνονται ἀμυδρὰ καὶ ὠχρὰ εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ ἐγγύτερον ἢ συνήθως πρὸς ἡμᾶς· ἡ Σελήνη εἶναι ἀλαμπὴς ἢ ὠχρὰ καὶ μεγάλη κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν της· αἱ νύκτες δὲν εἶναι πλέον διαυγεῖς· οἱ ἀστέρες φαίνονται ἧττον λαμπροί, ἡ δρόσος εἶναι ἧττον ἄφθονος καὶ τὸ βαρόμετρον παύει ἀνερχόμενον. Σημεῖα ὑγρασίας γίνονται αἰσθητὰ κατόπιν· τὸ ἅλας ὑγραίνεται καὶ οἱ λίθοι καλύπτονται ὑπὸ *ἱδρῶτος*. Τὰ ἔχοντα σχῆμα ὀρέων χονδρὰ καὶ λευκὰ νέφη *(οἱ σωρεῖται)*, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται, ἰδίως τὸ θέρος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, καὶ διαλύονται ἢ ἐλαττοῦνται συνήθως περὶ τὸ ἑσπέρας, καθίστανται παχύτερα τότε περὶ τὴν ὥραν ταύτην, καὶ φαίνονται ἐκτεινόμενα ὑπὸ μορφὴν στρώματος.

Ἡ μελέτη τῶν ὑφέσεων δεικνύει, ὅτι ἔμπροσθεν αὐτῶν οἱ ἄνεμοι συγκλίνουσι κάτω καὶ ἀποκλίνουσιν ἄνω· πρὸς τούτοις τὰ ἀποκλίνοντα ταῦτα ἀέρια ρεύματα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν λεπτὸν νεφελώδη πέπλον, *θυσανοστιβάδα* (cirro-stratus), ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τῶν ὑδρατμῶν, ἡ ὁποία παράγεται ἐν τῷ ἀνοδικῷ ρεύματι τῶν κεντρικῶν μερῶν τῆς ὑφέσεως. Ὅθεν ἡ ἐμφάνισις τοιούτου πέπλου, προχωροῦντος κατὰ διεύθυνσιν λίαν διάφορον τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύει πολλάκις, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, καὶ πρὸ πάσης πτώσεως τοῦ βαρομέτρου, τὴν προσέγγισιν ὑφέσεως καὶ τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὸ κέντρον της. Διὰ μέσου τοῦ νεφελώδους τούτου πέπλου, ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης φαίνεται θολὸς καὶ περιβάλλεται πολλάκις ὑπὸ ἅλω ἢ ἄλλων τοιούτων ὀπτικῶν φαινομένων.

Ὁ προσεκτικὸς παρατηρητὴς δὲν δύναται νὰ μὴ διακρίνῃ ὅλα τὰ σημεῖα ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα· διότι ἡ περὶ ἡμᾶς Φύσις ἐν γένει αἰσθάνεται τὴν μεταβολήν, ἥτις παρασκευάζεται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Αὐτὰ τὰ ζῷα αἰσθάνονται ζωηρῶς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς, καὶ παρέχουσι δείγματα αὐτῶν· αἱ μέλισσαι δὲν ἀπομακρύνονται τῶν κυψελῶν των, οἱ μύρμηκες ἐπιβραδύνουσι τὰ ἔργα των, αἱ χελιδόνες ἵπτανται πλησίον τοῦ ἐδάφους κτλ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ νομίζωμεν, ὅτι τὰ ζῷα εἶναι ἀλάθητα· ἐὰν ἡ ὕφεσις, τῆς ὁποίας ᾐσθάνθησαν τὴν προάγγελον ἐπίδρασιν, ἔπαυσε προχωροῦσα πρὸς ἡμᾶς, θὰ ἀπατηθῶσι καὶ αὐτά, ὡς καὶ ὁ ἄνθρωπος· τοὐναντίον δέ, ἐὰν ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διατάραξις, ὡς καὶ αἱ τοπικαὶ καταιγίδες, ἐνσκήψωσιν ἀποτόμως, προσβάλλονται ὑπ' αὐτῆς ὅλως ἀπροσδοκήτως.

Ἀλλ' οὐδὲν σημεῖον καιροῦ εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλές· τὰ τοιαῦτα προγνωστικὰ σημεῖα πρέπει νὰ συμπληρῶνται καὶ ἐπιβεβαιῶνται ἀμοιβαίως· τότε ἡ πρόγνωσις, ἣν ἐξ αὐτῶν συνάγει ὁ παρατηρητὴς εἶναι *πιθανωτέρα*. Ἐὰν τὸ σύνολον τῶν διαφόρων τούτων σημείων διδάσκῃ, ὅτι τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας ταράσσονται, ὅτι ἡ ὑγρασία ἄρχεται αὐξάνουσα, ὅτι ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἐλαττοῦται, τότε ὁ παρατηρητὴς πρέπει νὰ θεωρήσῃ ὡς βέβαιον, ὅτι ἡ *ὕφεσις προσεγγίζει*· αἱ μεταβολαὶ δὲ τοῦ καιροῦ, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουσιν αὐτήν, δὲν

βραδύνουσι τότε νὰ ἐμφανισθῶσιν. Αἱ μεταβολαὶ αὐταὶ εἶναι λίαν πολύπλοκοι· ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ τόπου, ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ σχετικῶς πρὸς τὴν τροχιὰν τῆς ὑφέσεως, ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ἐκ τῶν προγενεστέρων ἀτμοσφαιρικῶν ὅρων κτλ. κτλ.

Ὄπισθεν τῶν ὑφέσεων τὰ μαῦρα καὶ βροχερὰ νέφη, οἱ *μελανίαι*, ἀντικαθίστανται ὑπὸ *σωρειτῶν*, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων φαίνεται τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ· ὅθεν ἡ ἐμφάνισις μικροῦ κυανοῦ τμήματος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ μάλιστα ἂν συμπίπτῃ μετὰ τοῦ τέλους τῆς πτώσεως ἢ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑψώσεως τοῦ βαρομέτρου, εἶναι σημεῖον, ὅτι ἡ ὕφεσις ἀπομακρύνεται καὶ ὁ καιρὸς βελτιοῦται.

Αἱ ὑφέσεις συνοδεύονται πολλάκις ὑπὸ *κυκλωνικῶν καταιγίδων*· αἱ καταιγίδες εἶναι *κακοκαιρίαι μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν*. Ἀλλὰ πλὴν τούτων, κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους, παρατηροῦνται παρ' ἡμῖν καὶ *τοπικαὶ καταιγίδες θερμότητος*· αἱ καταιγίδες αὐταὶ παράγονται ὡς ἑξῆς: Ἐνῷ ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος καὶ ὁ ἀὴρ ἤρεμος, γεννῶνται, συνεπείᾳ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐδάφους, ἀνοδικὰ ἀέρια ρεύματα, τὰ ὁποῖα κινοῦσι τὰ φύλλα τῶν δένδρων, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι ὑπάρχει νηνεμία· μὴ ὑπάρχοντος ἀνέμου, ἡ ἐξάτμισις τοῦ σώματος σταματᾷ, καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος, ἥτις καθίσταται πνιγηρά, φαίνεται ὑπερβολική, σχετικῶς μάλιστα πρὸς τὰς ἐνδείξεις τοῦ θερμομέτρου. Συμπυκνουμένων τῶν ἀτμῶν τῶν ἀνοδικῶν ρευμάτων, ἄρχονται σχηματιζόμενα τὰ νέφη, ὑπὸ μορφὴν λευκῶν ὀρέων *(σωρειτῶν)*· κάτωθεν αὐτῶν σχηματίζονται μικρὰ νέφη φαιὰ ἢ σχεδὸν μαῦρα. Ἐὰν τὰ νέφη ἐκτείνωνται καὶ καλύψωσι τὸν Ἥλιον, ὁ ἀὴρ ψύχεται καὶ τὸ βαρόμετρον παρουσιάζει μικρὰν ὕψωσιν· ἐὰν δὲ ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας καὶ ἡ αὔξησις τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως εἶναι ἀπότομος, ἡ *καταιγὶς* εἶναι ἀναπόφευκτος. Τότε ἡ βροχή, ἡ ἀστραπὴ καὶ ὁ κεραυνὸς ἐξέρχονται ἐκ τῶν νεφῶν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐὰν ἡ καταιγὶς εἶναι ἐντελῶς *τοπική*, ὁ καιρὸς καθίσταται καὶ πάλιν ὡραῖος.

Συμβαίνει κατὰ τὸ θέρος ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως καθ' ἃς ἐποχὰς δὲν πνέουσιν ἐτησίαι, νὰ ἐνσκήπτῃ καταιγὶς ἐπὶ πολλὰς κατὰ σειρὰν

ἡμέρας, κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὥραν· ἐνίοτε δὲ τὸ φαινόμενον ἐμφανίζεται ἁπλῶς, χωρὶς νὰ καταλήξῃ εἰς πτῶσιν βροχῆς ἢ ἔκρηξιν καταιγίδος. Αἱ καταιγίδες θερμότητος παρατηροῦνται πολλάκις κατὰ τὸ θέρος, καθ' ἃς ἡμέρας πνέει ἡ θαλασσία αὔρα *(ὁ μπάτης)*· τοὐναντίον δὲ οἱ ἐτησίαι οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα συνοδεύονται ὑπὸ καταιγίδος.

Ἡ παρατήρησις τῶν ἀνωτέρω προγνωστικῶν σημείων, συνδυαζομένη μετὰ τῆς τοῦ βαρομέτρου, δύναται νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν τῇ *τοπικῇ προγνώσει τοῦ καιροῦ*· τὸ ὄργανον τοῦτο, ὅπερ ἤδη κατέστη τόσον κοινὸν καὶ εὔωνον [1], εἶναι τὸ χρησιμώτερον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὴν κρατοῦσαν κοινὴν γνώμην, αἱ ὑψηλαὶ ἢ αἱ χαμηλαὶ βαρομετρικαὶ ἐνδείξεις δὲν ἀποτελοῦσι, καθ' ἑαυτάς, σημεῖα καλοῦ ἢ κακοῦ καιροῦ· ὅθεν καὶ αἱ ἐπὶ τῶν βαρομέτρων ἐγγεγραμμέναι συνήθως λέξεις: *εὐδία, ἄστατος, βροχὴ* κτλ. δὲν ἔχουσι πραγματικὴν ἀξίαν. Βεβαίως αἱ ἐνδείξεις αὗται δὲν εἶναι πάντοτε ἀνακριβεῖς· σημειοῦνται, κατὰ συνήθειαν ἐπικρατήσασαν ἀπὸ παλαιοτέρας ἐποχῆς, ὅτε παρετηρήθη, ὅτι ὁ ὡραῖος καιρὸς συνοδεύεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ ὑψηλοῦ βαρομέτρου καὶ ὁ κακὸς ὑπὸ χαμηλοῦ· ἀλλὰ συμβαίνει πολλάκις νὰ ἔχωμεν εὐδίαν ὑπὸ χαμηλὴν πίεσιν καὶ τἀνάπαλιν.

Ὅθεν ἐν τῇ προγνώσει τοῦ καιροῦ ἄξιον παρατηρήσεως κυρίως, ἔχον καὶ πραγματικὴν σημασίαν, εἶναι οὐχὶ τόσον ἡ *ἀπόλυτος τιμὴ* τοῦ ὕψους τοῦ βαρομέτρου, ὅσον αἱ *μεταβολαὶ* αὐτῆς· τὰς μεταβολὰς ταύτας δεικνύουσιν εὐκόλως καὶ ἀκριβῶς τὰ *μεταλλικὰ* καὶ μάλιστα τὰ *αὐτογραφικὰ βαρόμετρα*.

Ὅταν, ὁ ὡραῖος καιρὸς ἐξακολουθῇ ἀπό τινων ἡμερῶν, καὶ πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκόμη, αἱ κινήσεις τῆς βελόνης τοῦ βαρομέτρου εἶναι σχεδὸν ἀνεπαίσθητοι. Ἐὰν δὲ τότε τὸ βαρόμετρον ἀρχίσῃ νὰ κατέρχηται βραδέως καὶ ὁμαλῶς, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ εἶναι πιθανή· ἀλλ' ἡ ἀλλαγὴ αὕτη δυνατὸν νὰ μὴ γείνῃ αἰσθητὴ ἐν τῷ τόπῳ τῆς παρατηρήσεως. Ἐὰν ὅμως ἡ πτῶσις, καίπερ βραδεῖα, εἶναι ἰσχυρὰ (10$^{χιλ.}$ π. χ.), δεικνύει τὴν

---

[1] Ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων κατεσκεύασεν ἐξαίρετον βαρόμετρον μετ' ἐπιγραφῶν ἑλληνικῶν τιμώμενον δρ. 25.

προσέγγισιν ἀποτόμου κακοκαιρίας, θυέλλης, ραγδαίας βροχῆς κτλ.

Ἡ βαρομετρικὴ πτῶσις εἶναι συνήθως προάγγελος κακοκαιρίας· ἀλλ' ὅταν ἄρχηται μὲ τὸν καλὸν καιρόν, παύει συνήθως, τοῦ βαρομέτρου ὑψουμένου, κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ μεγίστου βαθμοῦ τῆς κακοκαιρίας ταύτης. Ἐὰν δὲ παρατηρῆται σειρὰ κακοκαιριῶν, αἱ μεταβολαὶ τοῦ βαρομέτρου ἀκολουθοῦσι τὰς τοῦ καιροῦ· ἡ πτῶσις συμβαίνει συνήθως μὲ τὸν καλὸν καιρόν, ἡ δὲ ὕψωσις ἄρχεται μὲ τὸν κακόν, προαγγέλλουσα τὴν νέαν εὐδίαν.

Ἐν γένει αἱ ταχεῖαι κινήσεις τῆς βαρομετρικῆς βελόνης, εἴτε ἄνω, εἴτε κάτω, δεικνύουσι τεταραγμένην ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν καὶ καιρὸν ἄστατον· ἐνῷ, τοὐναντίον, βαρόμετρον στάσιμον, δεικνῦον μάλιστα εὐκρινῶς τὴν ἡμερησίαν μεταβολὴν τῆς πιέσεως, σημαίνει ἤρεμον κατάστασιν καὶ ἐξακολούθησιν αὐτῆς μετὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων.

Ἡ βαρομετρικὴ ὕψωσις εἶναι συνήθως σημεῖον ἐπανόδου τῆς εὐδίας, ἥτις δύναται νὰ εἶναι μακρὰ ἢ βραχεῖα καθ' ὅσον αὕτη εἶναι βραδεῖα ἢ ἀπότομος. Καὶ ἐν γένει ὁ πρόδρομος σταθερᾶς καὶ μακρᾶς εὐδίας εἶναι ὕψωσις βραδεῖα, συνεχὴς καὶ μεγάλη τοῦ βαρομέτρου.

Ἕπεται συνέχεια

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

ΚΑ'

Ἐν τούτοις αἱ κοινωνικαὶ αὗται σχέσεις καὶ ἡ παράστασις κατὰ τὰς Κυριακὰς εἰς τὴν ἔξοδον ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τοῦ Sant Antonio καὶ ὅπως δήποτε αἱ σχέσεις μου πάντοτε μετ' ἀνθρώπων ἀνεξαρτήτων καὶ πολὺ ἀνωτέρων μου τὴν ἡλικίαν προεκάλουν δαπάνας καὶ τὴν ἀνάγκην ἱματισμοῦ κομψοτέρου τοῦ συριανοῦ, μεθ' οὗ ὁ πατήρ μου ἀφθόνως μὲ εἶχεν ἐφοδιάσει. Τὰ 100 φλωρία, τὰ ὁποῖα μοὶ εἶχε δώσῃ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἔδαινον πρὸς τὴν ἐξάτμισιν, ἐγὼ δὲ δὲν εὕρισκον εὔλογον πρόφασιν νὰ δικαιολογήσω αἴτησιν νέας ἀποστολῆς χρημάτων.

Ἔτυχε νὰ διέλθῃ τότε τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἄνδριός τις πλοίαρχος, εἰς οὗ τὸ πλοῖον ὁ πατήρ μου κατὰ τὴν τότε συνήθειαν ἦτο συμμέτοχος, καὶ μετέβη εἰς συνάντησίν μου ὅπως μεταδώσῃ εἰδήσεις μου εἰς τοὺς γονεῖς μου. Τὸν ἠρώτησα ἂν κρατῇ χρήματα ἀνήκοντα εἰς τὸ μερίδιον τοῦ πατρός μου καὶ ἂν οὗτος δύναται νὰ μοὶ δώσῃ 50 φλωρία (πάντοτε τῶν 20 γροσίων), νὰ τὰ καταλογίσῃ δὲ εἰς βάρος τοῦ πατρός μου κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ μεταξύ των λογαριασμοῦ.

Προθύμως μοὶ τὰ ἔδωσεν, ἐγὼ δὲ ἔγραψα περὶ τούτου εἰς τὴν μητέρα μου ἐξηγῶν τοὺς λόγους τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης, ἣν εἶχον αὐτῶν τῶν χρημάτων, καὶ τὴν παρεκάλουν νὰ μὲ «βολέψῃ» παρὰ τῷ πατρί μου. Ἡ ἀπάντησις αὐτῆς ἦτο λίαν ἀποθαρρυντικὴ δι' ἐμὲ λέγουσα ὅτι τὴν τοιαύτην *ἀσυγχώρητον* διαγωγήν μου καὶ αὐτὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ, ἀλλ' ὅτι ὁ πατήρ μου μὲ ὅλα τὰ μέσα, ἃ παρ' αὐτῷ μετεχειρίσθη ὅπως κἄπως μὲ δικαιολογήσῃ, ὑπῆρξεν ἀμετάπειστος καὶ ὅτι παύει

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 403.

πᾶσαν μετ' ἐμοῦ περαιτέρω ἀλληλογραφίαν μέχρις ὅτου ὑπὸ τῶν πραγμάτων πεισθῇ ὅτι πράγματι διωρθώθην καὶ τέλος ὅτι θέλει γράψῃ εἰς τὸν Δαμιανὸν τὸ συμβεβηκὸς καὶ ἀφήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόφασιν τῶν περὶ ἐμοῦ ληπτέων μέτρων. Τοῦτο καὶ ἔπραξεν.

Ὁ Δαμιανὸς μ' ἐκάλεσεν ἀμέσως εἰς τὸ ἰδιαίτερόν του γραφεῖον καὶ ἤρχισε νὰ μοὶ ἀπαγγέλλῃ κατηγορίαν μὲ τὰς φράσεις:

— Τέτοια ἐπερίμενα ἐγὼ ἀπὸ σέ; Ἐντὸς 5 μηνῶν κατεσπατάλησες 3000 γρόσια χωρὶς νὰ ἔχῃς οὐδὲν ἄλλο ἔξοδον εὔλογον νὰ κάμῃς εἰμὴ περὶ τὰ 200 γρόσια μηνιαίως δι' ἐνοίκιον, τὸ μεσημερινὸν λιτὸν πρόγευμα καὶ τὰ λοιπὰ μικρότατα ἔξοδα σχετικῶς πρὸς παιδὶ φρόνιμον, ὁποῖον σὲ ἐνόμιζα.

Εἶχον ἑτοίμους τὰς δικαιολογίας τοῦ ἱματισμοῦ καὶ ὑποδήσεως καὶ παρετήρησα ὅτι τὸν ἐλύγισαν, ὡς ἔμαθον ὅμως μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὴν σύζυγόν του, ἐνέκρινεν, ἀφοῦ ἐδόθη ἀφορμή, νὰ μ' ἐκφοβίσῃ ἀμέσως, θεωρήσας τὴν πρᾶξίν μου τοῦ νὰ ζητήσω καὶ λάβω χρήματα ἄνευ προλαβούσης ἀδείας πολὺ κακὴν ἀρχὴν καὶ νὰ κόψῃ τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς ῥίζης.

Μοὶ προσέθηκε δέ:

—Ἀπὸ τοῦδε θέλεις λαμβάνῃ ἀπὸ τὸ ταμεῖον γρ. 350 κατὰ μῆνα καὶ δι' αὐτῶν θέλεις ἐπαρκῇ εἰς ὅλα τὰ ἔξοδα τροφῆς καὶ κατοικίας καὶ ἐν γένει συντηρήσεώς σου ἐκτὸς ἱματισμοῦ καὶ ὑποδέσεως, τῶν ὁποίων τοὺς λογαριασμοὺς ἰδιαιτέρως θέλω πληρώνῃ ἢ μᾶλλον θέλω διατάξῃ τὸν ῥάπτην καὶ ὑποδηματοποιὸν ἐμοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας μου νὰ σοὶ χορηγοῦν τὰ εὐλόγως κατ' ἐμὲ ἀναγκαιοῦντα καὶ θὰ παρακάθησαι εἰς τὴν τράπεζάν μου τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ ὁσάκις σὲ προσκαλῶ· πᾶσα παράβασις τῶν ἀνωτέρω συνεπάγεται καὶ τὴν ἀποπομπήν σου καὶ ἐπιστροφήν σου εἰς Σῦρον πλησίον τῶν γονέων σου. Λυποῦμαι, διότι πολλὰς εἶχον στηρίξῃ ἐλπίδας περὶ τῆς χρησιμότητός σου ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ὁ Θεὸς νὰ σὲ φωτίσῃ νὰ μὴ τὰς ματαιώσῃς.

Ἐνδακρυς ἤκουσα ὅλας τὰς ἀποφάσεις τοῦ Δαμιανοῦ καὶ πάλιν τῷ εἶπον, ὅτι ἂν καὶ δὲν εὑρίσκω τόσῳ σπουδαίαν τὴν ἐνοχήν μου, θέλω ὑποταχθῇ εἰς τοὺς ὅρους του καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν.

Τὴν ἑσπέραν εἶδον τὸν Ξύδην, διηγήθην εἰς αὐτὸν τὰ διατρέξαντα καὶ ἐζήτησα τὰς συμβουλάς του.

— «Πολὺ στενὰ θὰ τὰ φέρῃς, μοὶ εἶπεν, ὅπως εἶσαι συνηθισμένος νὰ ζῇς.

Ἐν πρώτοις ἔπρεπε νὰ ὁρίσω τὰ ἔξοδα τῆς κατοικίας καὶ τροφῆς διὰ νὰ γνωρίζω τί ἐκ τῶν 350 γροσίων θὰ μοὶ ἔμενε διὰ τὰ μὴ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Ἐσυμφώνησα μὲ τὴν σπιτονοικοκυράν μου Ροζίναν δι' ἐνοίκιον, ὑπηρεσίαν, πρωϊνὸν καφὲν καὶ ἑσπερινὸν γεῦμα 270 γρ. κατὰ μῆνα, μοὶ ἀπέμενον οὕτως 80 γρ. διὰ τὸ μεσημβρινὸν πρόγευμα, ἔξοδα κινήσεως καὶ διασκέδασιν, μ' ὅλην δὲ τὴν εὐθηνίαν τῶν τότε χρόνων ὁμολογῶ, ὅτι πολὺ στενὰ τὰ εἶχον κατὰ τὸ διάστημα δύο ἐτῶν καὶ πλέον, ἀλλ' ἐτήρησα ἀπαραβάτως τὴν ὑπόσχεσίν μου καὶ δὲν ἠξεύρω πως, ἀλλὰ δὲν ἐστερούμην οὐδενός, οὔτε ἤμην πολὺ δυστυχής.

Ὁ πατήρ μου ἐτήρησε τὴν ἀπέναντί μου σιωπὴν ἐπὶ ἱκανοὺς μῆνας, μόνον δὲ κατὰ τὴν ἑορτήν μου, νομίζω, τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, μοὶ ἔγραψε, χωρὶς ὅμως οὐδαμῶς νὰ θίξῃ τὸ οἰκονομικόν μου ζήτημα οὔτε τότε οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

Εἶχον κάμει ἀπαράβατον ἀπόφασιν νὰ πεινάσω, νὰ γυμνητεύσω, ἀλλ' οὐδέποτε πλέον νὰ καταφύγω εἰς τὸ ταμεῖόν του. Τὸ σκληρὸν ἐκεῖνο συμβεβηκὸς κατέστη ὁ νόμος τῆς περαιτέρω ζωῆς μου: Νὰ μὴ ἐξοδεύω εἰμὴ ὅσα ἔχω ἰδικά μου καὶ νὰ μὴ χρεωστῶ ποτὲ εἰς οὐδένα τὸ ἐλάχιστον οὔτε ἠθικῶς ἀκόμη. Νὰ καθίσταμαι δὲ ἑκάστοτε ἀναγκαῖος καὶ κατὰ συνέπειαν ἐπιβαλλόμενος, οὐδέποτε προσλιπαρῶν ἢ δεχόμενός τι κατὰ χάριν.

Ἐπειδὴ ὡς τρίτος γραμματικὸς τότε δὲν ἔλαβον τὸ πρῶτον ἔτος μισθὸν ἐτήσιον εἰμὴ μόνον γρόσια 1500, δὲν ἀφῆκα τὸ ὑπόλοιπον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀπολήψεών μου, ὡς ἀνωτέρω εἶπον, νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τοῦ πατρός, ἀλλ' εἶπον τῷ Δαμιανῷ νὰ διατάξῃ ν' ἀφεθῇ ἡ μερίς μου χρεωμένη καὶ μόνον ὅταν ἡ περαιτέρω ὑπηρεσία μου, εἴτε παρ' αὐτῷ εἴτε παρ' ἄλλῳ, δὲν δυνηθῇ νὰ καλύψῃ τὸ χρέος μου, τότε νὰ τὸ ζητήσῃ.

Ἀρίστην ἐντύπωσιν τῷ ἐπροξένησεν ἡ ἀπόφασίς μου αὕτη Νομίζω ὅτι καὶ ἡ φράσις μου ὅτι *δυνατὸν νὰ ὑπηρετήσω καὶ παρ' ἄλλῳ* ἐπέσυρε τὴν προσοχήν του, διότι, ὡς κατόπιν ἐπείσθην, πολλὰ περὶ ἐμοῦ ἐμελέτα, καὶ οὐδαμῶς ἐπεθύμει ν' ἀπο-

μακρυνθῶ αὐτοῦ· παρετήρησα μάλιστα ὅτι ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπανελήφθησαν αἱ πρὸς ἐμὲ οἰκιακαὶ περιποιήσεις καὶ δὴ αἱ τῆς συζύγου τοῦ Δαμιανοῦ.

Περὶ αὐτῆς ἤδη δοθείσης περιστάσεως, σημειῶ ὅτι ἦτο ἐκ τῆς διαπρεποῦς Χιακῆς οἰκογενείας τῶν Βλαστῶν, ἔχουσα πολλοὺς ἀδελφούς, ἐξ ὧν ἐνθυμοῦμαι τὸν Πέτρον Βλαστόν, διαμένοντα τότε ἐν Μασσαλίᾳ καὶ διατελοῦντα εἰς διηνεκεῖς καὶ σπουδαίας ἐμπορικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ καταστήματος τοῦ Δαμιανοῦ. Ἐκ θηλέων δὲ ἀδελφῶν συνεδέετο μετὰ τῶν τὰ πρῶτα τότε φερουσῶν οἰκογενειῶν Χίων καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ τότε πρώτην θέσιν κατέχοντος ἐν τῷ ἐμπορικῷ κόσμῳ Τομαζῆ Ράλλη, ἑνὸς τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ διαπρεποῦς καὶ ἀξιοθαυμάστου καθ' ὅλα ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη, τοῦ μόνου σχεδὸν σήμερον ἐκπροσωποῦντος τὸ Ἑλληνικὸν ἐμπόριον ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, ὑπερέχοντος καὶ Ἀγγλικῶν ἀκόμη ἐμπορικῶν οἴκων, διότι οὗτος ἐνέμεινεν εἰς τὸ καθαρῶς ἐμπόριον, συμμορφωθεὶς μὲ τὸ νέον σύστημα τοῦ ἐμπορεύεσθαι καὶ θεωρήσας, ὡς ἀλλαχοῦ εἶπον, ὅτι ἐν οἱῳδήποτε ἐπαγγέλματι δύναταί τις νὰ διακριθῇ καὶ νὰ τιμηθῇ, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀγαπᾷ καὶ νὰ τὸ ἐξασκῇ μετ' ἐπιμονῆς καὶ ζήλου.

Ἡ σύζυγος τοῦ Δαμιανοῦ ὠνομάζετο Λοξάνδρα, ἦτο πρότυπον ἀγαθότητος καὶ ἀρετῆς. Σύζυγος ἄμεμπτος, μήτηρ φιλοστοργοτάτη, ἄνευ ἴχνους κομπορρημοσύνης ἐπὶ τῇ καταγωγῇ αὐτῆς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀπαιτήσεως ἐπιδείξεως τοῦ σήμερον κακῶς ἐννοουμένου πνεύματος.

Ἡ πρὸς ἐμὲ συμπεριφορά της ὑπῆρξε καθ' ὅλα συγγενική, εὗρισκε δὲ τὸ μέσον καὶ τὰς συμβουλάς της αὐτὰς νὰ μοὶ ἀποτείνῃ εἰς τρόπον ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ἀπορρέουσιν ἐξ ἀνωτέρας διαταγῆς, τῆς τοῦ συζύγου της.

— Ξεύρεις, Ἀνδρῖκό μου, μοὶ ἔλεγε κἄποτε, αὐτὸ δὲν ἀρέσει εἰς τὸν Νικολῆν, ἐγὼ τὸν φοβοῦμαι πολὺ περισσότερον σοῦ.

Ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ θέατρον (Ἰταλικὸν Μελόδραμα πάντοτε), παρετήρουν ὅτι, ἀφ' οὗ ἐψιθύριζε κἄτι εἰς τὸν Δαμιανόν, μοὶ ἔλεγε:

— Σὺ ἀγαπᾷς τὸ θέατρον καὶ μάλιστα τὸ Ἰταλικόν· ποῦ θὰ πᾷς ἀπόψε καλλίτερα· ἔλα μαζί μας.

Τὴν πρώτην τοῦ ἔτους μεταξὺ τῶν διὰ τὰ τέκνα της δώρων ἐπρόβλεπε καὶ περὶ ἐμοῦ καὶ πάντοτε ἡ ἐκλογὴ αὐτῆς ἦτο ἐπιτυχεστάτη.

Ὁσάκις ἀναπολῶ αὐτὴν εἰς τὴν μνήμην μου, καίπερ πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν ἀποβιώσασαν, αἰσθάνομαι ζωηρὸν τὸ αἴσθημα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ λυποῦμαι διότι σχετικῶς δὲν ἀντημείφθη διὰ τῆς εὐτυχίας τῶν τέκνων της, ἀφ' οὗ καὶ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἐχήρευσεν.

ΚΒ'

Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1847 λαβών με κατ' ἰδίαν ὁ Ρουκάνης μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἐβαρύνθη περιμένων τὴν προαγωγήν, ἣν ὁ Δαμιανὸς τῷ ὑπεσχέθη πολλάκις ὡς ἀμοιβὴν τῆς πολυετοῦς παρ' αὐτῷ ὑπηρεσίας του, καὶ ὅτι προετίθετο νὰ ζητήσῃ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ του ἀπὸ γροσίων 12,000 ἐτησίως εἰς 15,000 τοὐλάχιστον, ἐπειδὴ ἄλλος τις σιτέμπορος τοῦ Γαλατᾶ προσέφερεν εἰς αὐτὸν 18,000 γρόσια.

Ἐν παρόδῳ ἀναφέρω ὅτι τῷ 1847 μεγάλη σιτοδεία ἐπεκράτησεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ τῶν δημητριακῶν αἱ τιμαὶ ὑψώθησαν ὑπερβαλλόντως, οἱ δὲ σιτέμποροι, καὶ ἰδίως οἱ πλεῖστοι τῶν αἴφνης πλουτησάντων, ἀγνοοῦντες τὴν κατάλληλον ὥραν τῆς ἀποχωρήσεως καὶ νομίσαντες ὅτι ἡ ὕψωσις θέλει ἐξακολουθήσει ἐπ' ἄπειρον, ἐνήργησαν ἀγορὰς σιτηρῶν ἐν ταῖς μεγάλαις τούτων πηγαῖς τοῦ Δουνάβεως, Ἀνατολικῆς Τουρκίας καὶ ἰδίως τῆς Ρωσίας εἰς τιμὰς ὑπερόγκους, φορτώσαντες ὅλοι ὁμοῦ διὰ ναύλων ἐπίσης ὑπερόγκων. (Αἱ σήμερον παραγωγικαὶ σιτηρῶν χῶραι τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς ὡς καὶ αἱ τῶν Ἰνδιῶν δὲν ἦσαν ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀκόμη).

Οὕτω κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἐπλημμύρισαν διὰ μιᾶς τὰς ἀγορὰς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, τοῦτο δὲ ἐπέφερε, πλησιαζούσης μάλιστα καὶ τῆς νέας ἐσοδείας τῶν σιτηρῶν τῆς Ἑσπερίας, ἥτις προεμηνύετο ἀφθονωτάτη, καταστρεπτικὸν ἐκπεσμόν, εἰς τρόπον ὥστε εὐτυχεῖς ἐθεωρήθησαν οἱ ἀπολέσαντες τὰ κέρδη τοῦ παρελθόντος ἔτους, κατεστράφησαν δὲ πλεῖστοι νεοφώτιστοι εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν.

Μεταξὺ τῶν νεοπλούτων τοῦ 1847 ἦτο καὶ ὁ ποιήσας τὴν

ἀνωτέρω προσφορὰν εἰς τὸν Ρουκάνην. Δέον νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐγὼ μ' ὅλην τὴν μικρὰν πεῖραν καὶ τὸ κατὰ συνέπειαν ἄτοπον νὰ ζητῇ παρ' ἐμοῦ γνώμην ἐπὶ τοιούτου σπουδαίου δι' αὐτὸν ζητήματος ἐξ ἐμφύτου φαίνεται διορατικοῦ τῶν περὶ τὸ ἐμπόριον διέγνωσα, ὅτι δὲν σκέπτεται οὗτος ὀρθῶς πρὸς τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ συμφέρον νὰ παραιτηθῇ τῶν δικαιωμάτων ἀρχαίας ὑπηρεσίας, προτιμῶν μείζονα προσφερόμενον μισθὸν ὑπὸ νεοπλούτου, τοῦ ὁποίου ἡ διάρκεια τῆς ἐπιτυχίας ἦτο προβληματική, ἀλλ' ἐκ τῆς ὀλίγης πεποιθήσεως, ἣν εἶχον τότε εἰς τὴν γνώμην μου, δὲν τὸν ἀπέτρεψα εἰς τὸ νὰ προβάλῃ τῷ Δαμιανῷ τὰς ἀπαιτήσεις του, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Οὗτος ὅμως παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν τοσοῦτον ἐθυμώθη, ὥστε ὄχι μόνον δὲν ἐνέδωσεν, ἀλλὰ τῷ ἐδήλωσε τὴν ἄμεσον ἀπαλλαγήν του τῆς ὑπηρεσίας.

Ὁ Ρουκάνης μοὶ μετέδωκε τὰ γενόμενα καὶ μοὶ ἀνέφερε τὴν μετάνοιάν του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπηρετῶν ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ὁ Δαμιανὸς ἔμεινεν ἄκαμπτος.

— Δὲν θέλω, εἶπε, νὰ παρεμποδίζω τὴν τύχην τῶν ὑπαλλήλων μου, ὅταν εὑρίσκωσιν ἀλλαχοῦ τὸ συμφέρον αὐτῶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἀνέχομαι οὔτε θέλω ἀνεχθῇ ἐπιβολὴν ὅρων ἐκ μέρους των, οὔτε ἡ μετάνοια μὲ κάμπτει. Ἀφ' οὗ ἅπαξ ὑπάλληλος ἐσκέφθη ὅτι ἐν ὥρᾳ δεδομένῃ δύναται νὰ μοὶ ἐπιβληθῇ, φοβοῦμαι τὴν ὑποτροπίασιν.

Οὕτως ὁ Ρουκάνης ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Δαμιανοῦ καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν τοῦ σιτεμπόρου Χ...., ὅστις ὅμως δυστυχῶς τῷ 1848 ἐντελῶς κατεστράφη καὶ διέλυσε τὸ γραφεῖον καὶ ἀπέλυσεν ὑπαλλήλους καὶ τέλος μετήρχετο τὸν μεσίτην σιτηρῶν καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν μετεχειριζόμην καὶ ἐγώ, ὁπόταν μετ' οὐ πολὺ ἐγενόμην διευθυντής.

Ὁ Ρουκάνης, εὑρεθεὶς ἄνευ θέσεως, προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συγγενοῦς του οἴκου Ζαφειροπούλου καὶ Ζαρίφη, τοῦ τοσοῦτον μετὰ ταῦτα διαπρέψαντος καὶ πλουτίσαντος σχεδὸν πάντας τοὺς παρ' αὐτῷ. Ἀλλὰ δὲν ἠξεύρω πως ὁ Ρουκάνης καὶ ἐκεῖθεν ἀπεσύρθη εὐχαριστηθεὶς μὲ τὴν θέσιν ταμίου παρά τινι Τραπέζῃ, ἐν ᾗ καὶ μέχρις ἐσχάτων παρέμενε.

Τῇ ἐπιούσῃ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ρουκάνη ὅλως παρὰ προσ-

δοκίαν ὁ Δαμιανὸς μ' ἐκάλεσεν εἰς τὸ ἰδιαίτερον αὐτοῦ γραφεῖον καὶ μοῦ εἶπε:

— Τί λές, Ἀνδρῖκο, καταπιάνεσαι νὰ κρατήσῃς τὰ βιβλία ὅπως τὰ ἐκράτει ὁ Ρουκάνης;

Ἐγὼ δὲν ἔχασα εὐτυχῶς τὴν ψυχραιμίαν μου καὶ μετριοφρόνως τῷ εἶπον:

—Δὲν τολμῶ νὰ ὑποσχεθῶ, ἀλλὰ καὶ δὲν βλέπω καὶ τί θὰ χάσετε ἂν μὲ ἀφήσετε νὰ δοκιμάσω· δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τὰ ἐμπερδεύσω, ἂν ἔχετε τὴν καλωσύνην ἐπί τινα καιρὸν νὰ ἐπιθεωρῆτε τὴν prima nota (ἡ κλεὶς ὅλων τῶν ἐγγραφῶν κατὰ τὸ διπλογραφικὸν σύστημα).

— Μάλιστα, μάλιστα, μοὶ ἀπήντησε καὶ ἐπρόσθεσεν· Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τὰ καταφέρῃς, ἀρκεῖ νὰ ἐπιμεληθῇς.

—Ἐπιμέλεια δὲν θὰ μοῦ λείψῃ· περὶ τούτου μὴ ἀμφιβάλλετε, ἀπήντησα, καὶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔχασα τὴν ψυχραιμίαν μου καὶ ἀνελύθην ἐνώπιόν του εἰς δάκρυα χαρᾶς.

Ἤρχιζεν ἡ προαγωγὴ εἰς τὸ στάδιόν μου, ἤμην ἤδη *πρῶτος γραμματικός*. Τὰ ὄνειρά μου ἤρχισαν νὰ πραγματοποιῶνται... Καϋμένοι χρόνοι τῆς πρώτης νεότητος· πόσον μικραὶ αἱ ἀπαιτήσεις των! πόσον φαιδραὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ μέλλοντος! πόσον γόητρον ἔχει τότε ἐν γένει ἡ ζωή!

Δὲν ἤρκει ὅμως νὰ ὀνομασθῶ *πρῶτος γραμματικός*· ὤφειλον νὰ ἐπαρκέσω καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν αὐτοῦ, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἤμην τελείως κατηρτισμένος. Ἐπελήφθην τοῦ ἔργου, ἀπορῶν εἰς ἕκαστον βῆμα, καὶ διὰ τὴν λύσιν πάσης ἀπορίας δὲν κατεδεχόμην νὰ ἐρωτήσω τὸν Δαμιανόν, ἀλλὰ κατέφευγον εἰς προλαβούσας ἐγγραφάς· αὐτὰς ἐμελέτων καὶ ταύτας ἀπεμιμούμην. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη μοὶ ἀφῄρει καιρὸν πολλαπλάσιον ἐκείνου, ὃν ἤθελε καταναλώσῃ ὁ πεπειραμένος· εἰργαζόμην διηνεκῶς σχεδὸν ἀπὸ τῆς 8ης τῆς πρωΐας μέχρι τῆς 6ης ἢ 7ης μ. μ. Ἀλλὰ τὰ «κατάφερα».

Ὁ Δαμιανὸς κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς prima nota ἐλαχίστας εὗρε τὰς ἐλλείψεις εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ μου μὲ ἐχειραφέτησεν οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν ἐργασίαν μου εἰπών:

— Πλησιάζει ἡ ἐποχὴ τοῦ ἐτησίου ἰσολογισμοῦ, ἐδῶ θὰ ἴδω πῶς θὰ τὰ καταφέρῃς.

Καὶ εἶχε δίκαιον. Ὁ ἰσολογισμὸς τοιούτου ἐμπορικοῦ καταστήματος, ἔχοντος τόσους κλάδους ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὧν τὸ κέντρον ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις, δὲν ἦτο ἔργον εὐχερές. Ἐξέλεγξις ἀποθηκῶν, ὁμοία παντοίων χρεωστῶν καὶ ἀγορῶν ἐμπορευμάτων, ἐκτιμήσεις καὶ λοιπά, ὅλα ἦσαν ἔργα ἐπίπονα καὶ ἔχρῃζον πείρας καὶ γνώσεων εἰδικῶν.

Ἐζήτησα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τούτων τὰς συμβουλὰς τοῦ προϊσταμένου μου καὶ τῶν ἁρμοδίων ὑπαλλήλων καὶ ἐνόμιζα ὅτι ἔφθασα εἰς τὸ πολυπόθητον τέλος, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἀκόμη φθάσῃ. Μετὰ τὴν μεταγραφὴν τῶν μερίδων τῆς Μεγαβίβλου (maestro ἐκαλεῖτο τότε) περιέπεσα εἰς λάθος 5 ἑκατοστῶν! καὶ ὁ ἰσολογισμὸς δὲν ἔκλειεν. Ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας ἐβασανίσθην ἀναψηλαφῶν ἐγγραφὰς καὶ μερίδας καὶ ἀθροίζων ἀριθμοὺς κατὰ στήλην ἔφθασα εἰς ἀπελπισίαν, ὅτι δηλ. «καταπιάσθηκα» ἔργον ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μου καὶ τὴν ἐνδεκάτην μάλιστα ἡμέραν εἶπον τῷ Δαμιανῷ τί μοὶ συμβαίνει καὶ τῷ ἐξέφρασα τὴν ἀποθάρρυνσίν μου. Ἀλλ' ἐκεῖνος μειδιῶν μοὶ εἶπε:

— Δὲν ἀξίζει ν' ἀποθαρρυνθῇς δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, εἶναι τυπικόν· συνέβη καὶ εἰς ἐμὲ ἄλλοτε νὰ τυραννηθῶ, ὅταν ἐκράτουν βιβλία τρεῖς ἑβδομάδας διὰ τὸν αὐτὸν περίπου λόγον. Ἄρχισε τὸ ὅλον τῶν ἐξισώσεων ἀπὸ τὴν ἀρχὴν χωρὶς νὰ ἔχῃς ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἤδη γενομένων καὶ θὰ εὕρῃς τὸ λάθος.

Οὕτως ἔπραξα καὶ τὸ εὗρον καὶ ἐνόμισα ἐμαυτὸν τὸν εὐτυχέστερον τῶν θνητῶν. Ἤμην τότε δεκαεπταετής.

Ἐν παρόδῳ, διὰ τὸ ἔτος 1847 μοὶ ὡρίσθη μισθὸς ἐτήσιος 6.000 γροσίων, οὕτω δὲ ἐκαλύπτοντο αἱ ἀπολήψεις μου καὶ μοὶ ἔμενε καὶ ἐλάχιστον περίσσευμα, ἤρχιζα δηλ. *νὰ ἔχω περιουσίαν* . . . γλυκυτάτη ἰδέα διὰ τὸν ἔχοντα τὴν ἐπιθυμίαν καὶ θέλησιν καὶ ἐπιμονὴν νὰ κάμῃ περιουσίαν, νὰ καταστῇ ἀνεξάρτητος. «Ἀρχὴ δὲ τὸ ἥμισυ παντὸς» ἀμέσως τότε ἐσυλλογίσθην.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1848 ὁ Δαμιανὸς μοὶ ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ κατάστημα αὐτοῦ ὡς καὶ οἱ κλάδοι του συγχωνεύονται μετ' ἄλλου γνωστοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Εὐστράτιος Μ. Βοῦρος καὶ Σ[α]» καὶ ὅτι θὰ ἔχῃ τὸ νέον κατά-

στημα κλάδους ἐν Μασσαλίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου τῆς οἰκογενείας τῶν Πετροκοκκίνων τῶν ἐπιλεγομένων «Σαράφηδων» πρὸς διαστολὴν ἄλλων ὁμωνύμων τῶν «Κατζαρῶν».

Ὁ Ζωρζῆς Πετροκόκκινος ἦτο γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Ν. Δαμιανοῦ καὶ συνέταιρος ἕως τότε τοῦ Εὐστρατίου Βούρου, οὗ ἦτο καὶ θεῖος πρὸς μητρός. Συνεργάτης δὲ εἰς τὴν διεύθυνσιν ἐν Μασσαλίᾳ εἶχεν ὁρισθῇ ὁ ἐν Τεργέστῃ ἕως τότε διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ κλάδου τῆς ἑταιρίας Δαμιανοῦ, διαλυομένου τοῦ εἰρημένου κλάδου.

Εἰς τὸ Λονδῖνον ἐπίσης συνιστᾶτο κλάδος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀντωνίου Πετροκοκκίνου τῆς οἰκογενείας, νομίζω, τῶν ἐπιλεγομένων «Ἁμαρτωλῶν», τοῦ ἕως τότε συνεργάτου τοῦ Εὐστρ. Βούρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὗ ἦτο καὶ γυναικάδελφος.

Εἰς Μάντζεστερ παρέμεινε διευθυντὴς τοῦ κλάδου ὁ Ἐμμ. Δόντιας, εἰς Γαλάτζι ὁ Δ. Κελήμης καὶ εἰς Βουκουρέστιον, πρὸς διεύθυνσιν τοῦ ἐκεῖ νέου ἱδρυομένου κλάδου, μετέβαινεν ὁ Μιχαὴλ Παρέμπλης. Ἀμφότεροι οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς Μολδοβλαχίας ἐλάμβανον τὴν ἐπωνυμίαν «Παρέμπλης καὶ Κελήμης», τὸ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως «Βοῦρος, Δαμιανὸς καὶ Συντροφία» κεντρικὸν δὲ ὅλων κατάστημα ὡρίζετο τὸ τῆς Μασσαλίας. Τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κλάδων τοῦ μὲν ἐν Γαλατᾷ θὰ προΐστατο ὁ Δαμιανός, ὅπου καὶ θὰ ἐτηροῦντο αἱ γενικαὶ ἐγγραφαί, τοῦ δὲ Σταμποὺλ ὁ Εὐστράτιος Βοῦρος, βοηθούμενος ὑπὸ δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Ζαννῆ. (Καὶ τοῦτο χιακὴ συνήθεια νὰ δίδηται τὸ αὐτὸ ὄνομα εἰς δύο ἀδελφοὺς μετατρεπομένου τοῦ ἑνὸς ἀπὸ Ἰωάννου εἰς Ζαννῆν).

ΚΓ΄

Δὲν θεωρῶ περιττὴν τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἄνω καὶ ἑπομένων λεπτομερειῶν, προκειμένου νὰ δώσω σύντομον καὶ ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ τότε συστήματος τοῦ ἐμπορεύεσθαι, τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τῶν καθόλου τότε ἐπικρατούντων ἐμπορικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Χίοις, οἵτινες ἀνέκαθεν ἦσαν

πρότυπα ἐμπόρων, ἁπανταχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἑσπερίας, ὅπου εἶχον ἐγκατασταθῆ Ἕλληνες.

Οἱ κλάδοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετήρχοντο τὴν ἐμπορίαν παντὸς εἴδους εἰσαγωγῆς ἐν Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Καυκάσου διὰ μετακομίσεως καὶ ἐξαγωγῆς προϊόντων.

Εἴδη κύρια τῆς εἰσαγωγῆς ἀναφέρω τὰ βαμβακερὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα τῆς Ἀγγλίας καὶ τὰ μεταξωτὰ τῆς Γαλλίας, τῶν ὁποίων ἡ κατανάλωσις ἦτο ἀπίστευτος εἰς μέγιστα ποσά, ἀγοραζομένων διὰ Περσίαν, Ἀρμενίαν καὶ τὰς Ρωσικὰς ἐπαρχίας τοῦ Καυκάσου, εἰς ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν καὶ Ἀσιατικὴν Τουρκίαν ἀπὸ Βουλγαρίας μέχρι Θράκης καὶ Μακεδονοθεσσαλίας καὶ ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῆς Ἀγκύρας καὶ τοῦ Ἰκονίου.

Μετὰ τὰ ὑφάσματα ἤρχοντο τὰ ἀποικιακά, τὰ ὁποῖα ἐπίσης εἰς κατανάλωσιν ἢ διαμετακόμισιν ἐπέμποντο εἰς ὅσα σχεδὸν καὶ τὰ ὑφάσματα μέρη, ἦσαν δὲ ταῦτα ζάκχαρις, καφές, ὅλα τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, σίδηρος ἀκατέργαστος εἰς λάμας καὶ κατειργασμένος εἰς παντὸς εἴδους καὶ μεγέθους καρφία, δέρματα ἀκατέργαστα, τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς τὰ πλεῖστα καὶ κατειργασμένα Γαλλίας κ.λ.π. κ.λ.π. Ἀφίνω πλεῖστα ἄλλα εἴδη σημειῶν μόνον τὰ τῆς κολοσσιαίας καταναλώσεως, ἐξ ὧν συνεχῶς ἔφθανον εἰς παραλαβὴν ὑφ' ἑνὸς μόνου καταστήματος ὁλόκληρα φορτία πλοίων καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ *ἰδικόν μας* (οὕτως εἶχον ἀρχίσῃ νὰ ἐκφράζωμαι).

Ὡς εἴδη ἐξαγωγῆς εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν σημειῶ τὰ σιτηρὰ τὰ ἐκ Τουρκίας (τῶν τοῦ Δουνάβεως μενόντων ὡς ἔργον τῶν ἐν τοῖς Παραδουναβίοις κλάδων) καὶ ἐκ Ρωσίας δι' ἀνταποκριτῶν, ἰδίᾳ τοῦ ἐν Βερδιάνσκᾳ Παρέμπλῃ ἀδελφοῦ τοῦ Δαμιανοῦ, μὴ ἀποδεχθέντος ὁμόρρυθμον συμμετοχὴν εἰς τὴν Ἑταιρίαν, ἀλλὰ διατελοῦντος διαρκῶς εἰς σχέσεις μετ' αὐτῆς καὶ συνεχέστατα ἐργαζομένου ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐμπορικὴν ἔκφρασιν «διὰ συντροφικὸν λογαριασμόν».

Μετὰ τὰ σιτηρὰ ἤρχοντο οἱ ἐλαιόσποροι Ρωσίας καὶ Τουρκίας, λιναρόσποροι, σησάμια, μαλλία Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας καὶ δὴ φιλίκια Ἀγκύρας, μετάξια Θράκης,

Θεσσαλίας, Μικρᾶς Ἀσίας, Περσίας κ.λ.π. Βαμβάκια Καυκάσου καὶ Καραμανίας.

Παραλείπω πολλὰ ἐπουσιώδη, ὡς ῥοδέλαιον Βουλγαρίας, διαφόρους σπόρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας βαφικοὺς κ.λ.π. κ.λ.π. Ὅλων τούτων τῶν εἰδῶν γνῶσιν καὶ πεῖραν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὁ τότε ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ πάντων νὰ εἶναι ἐνήμερος, δηλ. περὶ τῆς ἐσοδείας καὶ τῆς θέσεως τῶν τιμῶν αὐτῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῆς παραγωγῆς καὶ ἐν τῇ τῆς καταναλώσεως, μόνην ἐλάφρυνσιν ἔχων τὸ μέτριον τότε τοῦ συναγωνισμοῦ ὄχι ὅμως καὶ τὴν ἔλλειψιν αὐτοῦ ἐν παντί.

Ἐκτὸς τῶν μεριμνῶν δὲ τοῦ ἰδίου κλάδου, καὶ ἰδίᾳ τοῦ πολυμόχθου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὤφειλεν ἕκαστος διευθυντὴς νὰ παρακολουθῇ τὴν ἐργασίαν ἑκάστου κλάδου εἰς τὰς ἄλλας πόλεις, νὰ ἐπιφέρῃ τὰς κρίσεις του πρός τε τὸ κεντρικὸν κατάστημα καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς διευθυντὰς τῶν κλάδων ἀπ' εὐθείας, νὰ ὑπάρχῃ δὲ ἀλληλοβοήθεια πρὸ πάντων *χρηματική*, διότι φυσικῶς τοιαύτης ἐκτάσεως ἐμπορία ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑπηρετηθῇ διὰ μόνων τῶν κεφαλαίων τῆς Ἑταιρίας (δὲν ἦσαν ἄλλως σχετικῶς μεγάλα). Ἐχρειάζετο ἡ χρῆσις τοῦ *μεγίστου τῶν κεφαλαίων* τῆς πίστεως καὶ ἡ καλὴ αὐτῆς χρῆσις, ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ διευθύνοντες δὲν εἶχον τὴν εἰδικότητα τῆς χρήσεως τῆς πίστεως, ἦτο χρεία οἱ πρὸς τοῦτο ἱκανώτεροι καὶ ἐν ἁρμοδίαις ἀγοραῖς ἐδρεύοντες νὰ ἀγρυπνῶσι καὶ ἐνεργῶσι δραστηρίως, ὥστε νὰ μὴ ἀφίνωσι τὴν περίστασιν ὠφελίμου ἐπιχειρήσεως νὰ παρέλθῃ ἐλλείψει πόρων, ἐκεῖ ἰδίως ὅπου ἡ ἐλαχίστη ἔνδειξις χρηματικῆς στενοχωρίας κατέστρεφε τὴν ὑπόληψιν τοῦ καταστήματος.

Συμπεραίνεται ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι ὁ τότε ἔμπορος συμμέτοχος τοιούτων τραπεζιτικῶν ἑταιριῶν ἐκὼν ἄκων ἔδει νὰ γυμνασθῇ εἰς τραπεζικὰς πράξεις, καὶ μάλιστα τὰς δυσκολωτέρας, δηλ. τοῦ διαρκῶς δανείζεσθαι χρήματα, οὐδέποτε δὲ δανείζειν καὶ καθόλου εἰς τὰς συναλλαγματικὰς πράξεις, ὑφ' ἃς ἐκρύπτετο τὸ δανείζεσθαι. Οἱ τυχὸν ἀναγινώσκοντες τὰς γραμμὰς ταύτας, ἂν τύχωσιν ὄντες μεμυημένοι εἰς τὰ ἐμποροτραπεζιτικά, εὐκόλως θέλουσιν ἐννοήσῃ τὸν μηχανισμόν, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἀναφέρω, ἂν ὄχι, ἔσονται ξένοι τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἐπαγγέλ-

ματος καὶ κατὰ συνέπειαν ἀδιάφοροι πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπιλέπτους λεπτομερείας.

Ἡ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τότε εἶχε καὶ ἄλλην αἰτίαν δυσχερειῶν διὰ τὸν ἐκεῖ ἐμπορευόμενον, τὴν νομισματικὴν κατάστασιν. Εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκείνην ἐκυκλοφόρουν νομίσματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ὑπό τινων τῶν Κυβερνήσεων αὐτῶν νοθευμένα, μὴ ἔχοντα κατὰ συνέπειαν τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ὡς τὰ ἀμιγῆ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Ἐκυκλοφόρουν Τουρκικὰ καὶ ἄλλα φέροντα ἡλικίαν ἀπὸ ἑνὸς αἰῶνος ἕως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἶχον θεσπισθῆ καὶ τεθῆ εἰς κυκλοφορίαν ἤδη αἱ νῦν κυκλοφοροῦσαι λίραι ὀθωμανικαὶ τῶν 100 γροσίων καὶ τάλληρα ἀργυρᾶ τῶν 20 γροσίων ἐκ μετάλλου ἀμφότερα γνησίου, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐμποδισθῆ ἡ κυκλοφορία τῶν νοθευμένων πενταρίων, ἑξαρίων, γροσίων καὶ $^1/_2$ γροσίου ἀκόμη καὶ τῶν ψιλῶν παράδων. Ἐκυκλοφόρουν οἱ χρυσοῖ μαχμουτιέδες, οἱ ρουμπιέδες, οἱ μαντουχιέδες, ὅλα ἀτέχνως κατεσκευασμένα ἀνέκαθεν καὶ δίδοντα λαβὴν εἰς ψαλίδισμα τῆς περιφερείας («κούρευμα», ἐξ οὗ ἄλλη πληγὴ καὶ ἄλλη δυσχέρεια). Ἐκυκλοφόρουν εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἄνευ τοὐλάχιστον ἐπισήμου διατιμήσεως τὰ χρυσᾶ ρωσικὰ *Πολιμπεριάλε*, ἐπίσης τὰ δουκᾶτα τῆς Βενετίας καὶ τὰ ἰσότιμα αὐτῶν μεταγενέστερα αὐστριακὰ (ὅλα Κρεμίτσαι καλούμενα), προσέτι γαλλικὰ εἰκοσόφραγκα καὶ λίραι στερλῖναι κ.λ.π. Ἐπίσης ἐκυκλοφόρουν ἀφθονώτατα τὰ ρωσικὰ ἀργυρᾶ τάλληρα (καρμπόβονα), τὰ ἱσπανικά, τὰ ἀμερικανικά, τὰ αὐστριακὰ (Μαρίας Θηρεσίας), τὰ γαλλικὰ κ.λ.π. καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν καὶ συνάμα αἱ ἡμίνοθοι σφάντζικαι. Οὕτως ὥστε ἡ Ὀθωμανικὴ λίρα καὶ τὸ μετζίτιον, ἀμφότερα ἄλλως εἰς ὀλίγιστον ἀριθμὸν τότε ἐκδεδομένα, καθίσταντο ἐμπόρευμα διατιμώμενον κατὰ τὸ συμφέρον ἑκάστου, ἂν ἐπρόκειτο νὰ τὸ ἀγοράσῃ ἢ νὰ τὸ πωλήσῃ.

Τὸ παραδοξότερον πάντων ἦτο ὅτι βάσις νομίσματος συναλλακτικοῦ ἐπίσημος ἦτο ἡ τῶν νοθευμένων γροσίων. Εἰς πᾶσαν δοσοληψίαν ὁ πωλητὴς ἔπρεπε νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἀγοραστὴν εἰς ποῖον νόμισμα καὶ τιμὴν ἐννοεῖ νὰ πληρώσῃ τὸ τίμημα τοῦ ὑπὸ διαπραγμάτευσιν ἐμπορεύματος καὶ ἀναλόγως νὰ ὁρίσῃ τὴν τιμήν. Ἂν δὲ μεταξὺ τῶν προτεινομένων εἰς πληρωμὴν

νομισμάτων περιείχοντο ὡς συνήθως καὶ ψαλιδισμένα κατὰ μέρος ἢ ψιλοὶ παράδες (ἄλλη πληγή), τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐκποιηθοῦν εἰς τὸν σαράφην, ὤφειλε καὶ τὴν ἐκ τούτων ζημίαν νὰ ὑπολογίσῃ ὁ πραγματευόμενος καὶ οὕτως ὁρίσῃ τιμὴν καὶ κλείσῃ συμφωνίαν.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δι' ἕκαστον κλάδον τῆς ἐργασίας ὑπῆρχον εἰδικοὶ ὑπάλληλοι, ἄλλος π. χ. ἦτο ἐπιφορτισμένος τὰς πωλήσεις τῶν εἰδῶν εἰσαγωγῆς τοῦ Γαλατᾶ, ἄλλος τῶν τοῦ Σταμπούλ δηλ. τῶν ὑφασμάτων, ἄλλος ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν τελωνισμὸν τῶν ἐμπορευμάτων (ἄνθρωπος τοῦ κουμερκιοῦ), ἄλλοι καὶ ὄχι εὐάριθμοι εἰσπράκτορες εἰς Γαλατᾶν καὶ Σταμπούλ (Ταξιλτάριδες), ἀλλ' ἐπὶ ὅλων αὐτῶν ἀπῃτεῖτο διηνεκὴς προσοχὴ τοῦ προϊσταμένου, καὶ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ὡρισμέναι ὁδηγίαι ἔπρεπε νὰ δίδωνται καθ' ἡμέραν καὶ νὰ ἐξετάζῃ λεπτομερῶς τὰ πραχθέντα καὶ νὰ λαμβάνῃ γραπτὰς σημειώσεις διὰ τὴν περαιτέρω τάξιν τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις ἐγγραφῶν.

Τοιούτου ἓν συνόψει ἐμπορικοῦ οἴκου καὶ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐμπορίου ἐκλήθην διευθυντής, ἂς εἶπω, τοῦ λογιστηρίου ὡς λέγουσιν ἐν Ἀθήναις, *πρῶτος γραμματικὸς* δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Συνεργάτης ἐν Γαλατᾷ προσωρινὸς τοῦ Δαμιανοῦ ἦτο ὁ προρρηθεὶς Ἀντώνιος Πετροκόκκινος, ὅστις ἦτο ἠρραβωνισμένος μετὰ μιᾶς τῶν ἓξ θυγατέρων τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου, τῆς Εὐθαλίας, ἔμελλε δὲ νὰ μεταβῇ μετ' ὀλίγους μῆνας ἐκεῖ καὶ μετὰ τοὺς γάμους του θὰ ἐγκαθίστατο εἰς Λονδῖνον.

Ὁ ἀνὴρ ἦτο ἐξόχου ἀντιληπτικοῦ καὶ ἀπαραδειγματίστου ταχύτητος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν πάσης ἐργασίας λογιστικῆς, γραφικῆς ἀκόμη καὶ διαχειριστικῆς ταμείου, εἶχον δὲ ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ἡ ἀλληλογραφία καὶ τὰ τοῦ ταμείου, ὅπως ὁ Δαμιανὸς ἔχῃ τὸν καιρὸν νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς τὰ τοῦ ἐμπορίου ἐξαγωγῆς, εἰς ὃ κυρίως εἶχεν εἰδικότητα ἔκτακτον.

Ἐγὼ εἶχον τὴν ἀνάγκην τῆς διδασκαλίας του, καθ' ὃ μᾶλλον πρωτόπειρος κυρίως εἰς τὰς νέας ἐργασίας, αἵτινες προσετίθεντο ταῖς τοῦ Δαμιανοῦ ὡς ἐκ τῆς εὐρύνσεως τοῦ κύκλου τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ.

Ὀλιγόλογος καὶ ἐξωτερικοῦ ὄχι λίαν προσηνοῦς, ὁποῖοι ἄλλως τε φαίνονται ὅλοι οἱ ῥέκται ἄνδρες, ἦτο κατὰ βάθος ἀγαθὸς καὶ λίαν πρόθυμος ἐν ὀλιγολογίᾳ καὶ σοβαρότητι νὰ καθοδηγῇ τὸν χρείαν ἔχοντα τῶν γνώσεών του, καίτοι μόλις ἦτο τριακονταετής.

Μόνον ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ μῆνας διετέλεσεν οὕτω συνεργάτης τῆς διευθύνσεως καὶ οὕτως εἰπεῖν προγυμναστής μου καὶ τὰ μέγιστα μοὶ ἐχρησίμευσεν ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς διδασκαλίας του, προετοιμάσας με εἰς ἀντικατάστασίν του κατὰ μικρὸν μὲν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του καὶ καθόλου ἐν τῷ μέλλοντι, ὀργανώσας δὲ τὸν νέον κλάδον τοῦ Λονδίνου μετέπειτα λίαν ἐπιτυχῶς, εἰς τρόπον ὥστε μετὰ τὸν πρόωρον θάνατόν του (μόλις τρία ἔτη μετὰ τὸν γάμον του συμβάντα) ὁ ἀντικαταστάτης του εὗρε τὸ ἔδαφος ὁμαλόν.

Ὁ Εὐστράτιος Βοῦρος ἦτο ἀγαθώτατος ἀνήρ, ἀλλὰ δυστυχῶς πολὺ ὀλίγον πεπαιδευμένος καὶ ἐν συνόλῳ ὀλίγιστα ῥέκτης καὶ ἔτι δυστυχέστερον οἱ ἀδελφοί του ἦσαν τελείας ἀνικανότητος καὶ πραγματικὸν βάρος τοῦ καταστήματος. Εἶχε καὶ τὴν ἀτυχίαν ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ καταστήματος «Βοῦρος, Δαμιανὸς καὶ Σ^{α}» ν' ἀπολέσῃ τὴν σύζυγόν του ἐξ ὀξείας νόσου, σύζυγον τὴν ὁποίαν ὑπερβαλλόντως ἠγάπα, καὶ ὁ θάνατος αὐτῆς κυριολεκτικῶς ἀπερρόφησε μέγα μέρος τῆς διανοίας του.

Ὁ Δαμιανὸς πολλάκις μοὶ ἐπεδείκνυε ποιάν τινα δυσαρέσκειαν ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συνεργάτου του καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν κακὴν διοίκησιν τοῦ κλάδου τούτου τοῦ Σταμπούλ, προέβλεπε δὲ μεγάλας ἀνωμαλίας εἰς τὴν περαιτέρω διοίκησιν καὶ μάλιστα μετὰ τὴν προσεχῆ ἀναχώρησιν τοῦ Ἀντωνίου Πετροκοκκίνου καὶ μοὶ προσέθετε:

— Εἶσαι καὶ σὺ τόσον μικρός.

Ἐγὼ δὲ κάτι ἤθελον νὰ τῷ ἀποκριθῶ . . . ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων, τὸν ἔβλεπον μόνον ἀσκαρδαμυκτί, ἀφίνων αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ τὴν πεποίθησίν μου ἐπ' ἐμαυτὸν καίτοι *μικρόν*.

Ἕπεται συνέχεια

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΘ' ΥΠΝΟΝ

Πρό τινων ἐτῶν εἶχα κάμῃ σειρὰν διαλέξεων περὶ *ὀνείρων* εἰς τὸν Σύλλογον «Παρνασσόν», τῶν ὁποίων ἡ ἠχὼ εἶχε φθάσῃ μέχρι τῶν ἀπωτάτων συνοικιῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῶν κομψῶν δρυΐνων ἑδρῶν τοῦ Συλλόγου μὲ τὴν γλυπτὴν γλαῦκα ἐνεφανίσθησαν, πλὴν τῆς συνήθους φιλομούσου πελατείας, τσεμπέρια, φέσια, βρᾶκαι καὶ φουστανέλλαι. Ἡ δίψα τοῦ ἀγνώστου, ὁ πόθος διερευνήσεως τοῦ μυστηριώδους, ἡ ἐλπὶς ν' ἀκούσωμεν ἀπόκρισιν εἰς σκοτεινήν, ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ἀνερχομένην ἐρώτησιν, κινεῖ καὶ τὰ ἀφελῆ πνεύματα, τὰ εἰς τὰ χθαμαλὰ συρόμενα, καὶ τὰ ὑψηλότερα, τὰ περιβλέποντα πέριξ ὁρίζοντα εὐρύν. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης ἀνοίγουν τὰ παράθυρά των πρὸς τὴν αὐγήν, πρὸς τὸ φῶς, καὶ τὰ ἰσόγεια πτωχόσπιτα καὶ τὰ ὑψηλὰ μέγαρα.

Ἡ ἐπιτυχία, σπεύδω νὰ τὸ δηλώσω, ὠφείλετο εἰς τὸ θέμα· ὄχι εἰς τὸν ὁμιλητήν. Τὸ ἄτομόν μου ἐξηφανίζετο ὄπισθεν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀντικειμένου, ὅπως ὁ ἀρχαῖος δᾳδοῦχος φωτίζων πέριξ ἔμενεν ὄπισθεν τοῦ φωτὸς τῆς δᾳδός, ἀφανὴς εἰς τὸ σκότος. Ἐλάμβανα ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων σοβαρῶς μοῦ ἐξωμολογοῦντο πολύπλοκα ὄνειρα καὶ μοῦ ἐζήτουν τὴν ἐξήγησίν των. Ἂν μετέβαινα εἰς συναναστροφήν, ἡ ἐμφάνισίς μου ἔφερε τὸν λόγον εἰς τὰ ὄνειρα.

Καὶ τί δὲν ἠμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ περὶ ὀνείρων; Εἶναι τόσον περίπλοκον τὸ ζήτημα καὶ ἔχει τόσας ὄψεις! Ἡ σχέσις τῶν ὀνείρων πρὸς τὴν παραφροσύνην, ἡ ἀναλογία τῆς φαντασίας τοῦ ὀνειρευομένου πρὸς τὴν δημιουργικὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν, ὁ συσχετισμὸς τῶν ὀνείρων πρὸς τὴν τηλεπάθειαν, ἡ ἐπίδρασις τῶν ὀνείρων ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡ προφητικὴ διαίσθησις τῆς ψυχῆς ἐν ὀνείρῳ, οἱ νόμοι τῶν ὀνείρων καὶ τὰ φυσιολογικὰ καὶ ψυχολογικὰ αἴτιά των, ταῦτα καὶ ἄλλα σχετικὰ προβλήματα εἵλκυσαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους

χρόνους μέχρι σήμερον τὴν προσοχὴν φιλοσόφων, φυσιολόγων, ἱστορικῶν.

Λαῶν μεταναστεύσεις, κτίσεις πόλεων, ἐκστρατεῖαι καὶ κατακτήσεις, αἰτίαν ἔχουν πολλάκις ὄνειρα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν ἐπισήμους ἐξηγητὰς τῶν ὀνείρων, τοὺς *ὀνειροπόλους, ὀνειροσκόπους, ὀνειρομάντεις*. Ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὁ συγγραφεὺς τῶν *Ὀνειροκριτικῶν*, ὁ ὁποῖος «ἔτεσι πολλοῖς ὡμίλησεν ἐν Ἑλλάδι κατὰ πόλεις καὶ πανηγύρεις καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ὑπομένων ἀκούειν παλαιοὺς ὀνείρους καὶ τούτων τὰς ἀποβάσεις», διακρίνει τὸ *ἐνύπνιον* ἀπὸ τὸ *ὄνειρον*· καὶ τὸ μὲν ἐνύπνιον εἶναι «σημαντικὸν τῶν ὄντων, τὸ δὲ ὄνειρον τῶν μελλόντων»· τὰ ὄνειρα πάλιν εἶναι *θεωρηματικὰ* καὶ *ἀλληγορικά*· ταῦτα προδηλοῦν τὸ μέλλον συμβολικῶς· τὰ δὲ θεωρηματικὰ ἀναπαριστοῦν τὸ μέλλον, ὁποῖον μέλλει νὰ συμβῇ: «οἷον πλέων τις ἔδοξε ναυαγεῖν καὶ διατεθεὶς ἔτυχεν οὕτως». Ὑπάρχουν ὄνειρα περιώνυμα εἰς τὴν Ἱστορίαν. Τοιοῦτο εἶναι τὸ θεωρηματικὸν ὄνειρον τῆς συζύγου τοῦ Καίσαρος, ἡ ὁποία ὠλόλυζεν εἰς τὸν ὕπνον της βλέπουσα φονευόμενον τὸν Καίσαρα, ὡς καὶ ἔγεινε πράγματι τὴν ἐπαύριον. Ἐπίσης καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Περικλέους. Βαθέως λυπημένος ἦτο ὁ μέγας ἀνὴρ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ κοιμηθῇ, διότι ἄριστος ἐργάτης πεσὼν ἀπὸ τὴν στέγην τῶν Προπυλαίων ἐτραυματίσθη θανασίμως. Ὅταν ἔκλεισε τέλος τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδε τὴν Ἀθηνᾶν εἰς τὸ ὄνειρόν του· ἡ θεὰ τὸν συνεβούλευσε νὰ θεραπεύσῃ τὸν τραυματίαν διὰ χόρτου φυομένου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, τοῦ *παρθενίου*. Ὁ Περικλῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς θαυματουργοῦ ἰάσεως ἔστησε χαλκοῦν ἄγαλμα ***Ἀθηνᾷ τῇ Ὑγιείᾳ***. Τὸ βάθρον του, τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1840, εὑρίσκεται δεξιὰ τοῦ διερχομένου διὰ τῆς ἀνατολικῆς στοᾶς τῶν Προπυλαίων, φέρον ἀκόμη τὴν ἐπιγραφήν.

*

Μίαν ἡμέραν εὑρισκόμεθα εἰς τὸ γραφεῖον μιᾶς τῶν ἀρίστων ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων μερικοὶ δημοσιογράφοι καὶ λόγιοι καὶ εἷς ἀξιωματικός. Ὁ λόγος ἦλθε καὶ πάλιν περὶ ὀνείρων, καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν ἐξακολουθεῖ ὁ νοῦς καθ' ὕπνον.

Πράγματι, ὅσαι ἰδέαι τὴν ἡμέραν ἀπησχόλησαν τὴν διά-

νοιάν μας, δὲν ἀποκοιμῶνται πάντοτε τὴν νύκτα μαζὶ μὲ τὴν ἀναπαυομένην ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου κεφαλήν· κύτταρά τινα τοῦ ἐγκεφάλου μένουν ἄγρυπνα καὶ ἡ δημιουργικὴ ἐργασία ἐξακολουθεῖ ὑπὸ τὴν συνείδησιν, ὡς ῥυάκιον συνεχίζον ὑπὸ τὸ ἔδαφος τὸν ἐπὶ τῆς κοίτης ῥοῦν του.

Ὁ Γκαῖτε διηγεῖται εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του διὰ τὸν ἑαυτόν του, ὅτε ἔγραφε τὸν «Προμηθέα»: «Ὅ,τι ἐσκεπτόμην τὴν ἡμέραν ἔξυπνος, μετεβάλλετο πολλάκις τὴν νύκτα εἰς ὄνειρον, καὶ ὅταν ἤνοιγα τοὺς ὀφθαλμούς, εὕρισκα εἰς τὸ πνεῦμά μου ἢ νέον μέρος, ὅλως αὐτοτελές, ἢ συνέχειαν προγενεστέρου μέρους».

Ὁ Λαφονταῖνος εἶχε προσκαλέσῃ δύο φίλους του εἰς δεῖπνον, ἀλλ' ἀφῃρημένος, ὅπως ἦτο συνήθως, τὸ ἐλησμόνησε καὶ κατεκλίθη. Ἡ σύζυγός του ἐδέχθη τοὺς δύο προσκεκλημένους, ἐδικαιολόγησεν ὅπως ἠμπόρεσε τὸν ποιητὴν καὶ τὸν ἀφῆκε κοιμώμενον. Ἐκάθισεν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἐδείπνει μὲ τοὺς προσκεκλημένους. Ἔξαφνα ὁ μυθογράφος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον μὲ τὸ ὑποκάμισον καὶ τὸν νυκτικὸν σκοῦφον· οἱ ὀφθαλμοί του ἦσαν ἀνοικτοί, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε. Διηυθύνθη εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἔκλεισε τὴν θύραν, ἔμεινεν ἐκεῖ ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν κλίνην του τρίβων ἀπὸ εὐχαρίστησιν τὰς χεῖράς του. Οἱ προσκεκλημένοι, τῶν ὁποίων ἐξηγέρθη ἡ περιέργεια, εἰσῆλθαν εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ εὗρῆκαν ἐπὶ τῆς τραπέζης, γραμμένον μὲ πρόσφατον μελάνην, μὴ ξηρανθεῖσαν ἔτι, τὸν ὡραῖον μῦθον τῶν Δύο Περιστερῶν (Les deux pigeons).

Ὁ διάσημος Ἀμερικανὸς διηγηματογράφος καὶ ποιητὴς Ἔδγαρ Πόε συνέθετε καθ' ὕπνον τὰ φοβερὰ φανταστικά του διηγήματα. «Ἡ προσωπὶς τοῦ ἐρυθροῦ θανάτου» εἶναι ὀπτασία ὀνείρου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ γεγονότα ἀπεικονίσθησαν εἰς τὴν ψυχήν του μὲ καταπληκτικὴν παραστατικότητα καὶ ζωήν.

Καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀναφέρονται παραδείγματα καλλιτεχνικῆς κατεργασίας τῆς ἰδέας ἐν ὀνείρῳ. Ὁ Πλίνιος διὰ τὸν διάσημον Παρράσιον λέγει, ὅτι ἐζωγράφησε τὸν Ἡρακλέα, ὅπως συχνάκις εἶδεν αὐτὸν καθ' ὕπνον. Ὁ δὲ Παυσανίας διηγεῖται, ὅτι ὁ γλύπτης Ὀνάτας τὸ ὑπὸ τῶν Φιγαλέων παραγγελθὲν ἄγαλμα τῆς Δήμητρος κατεσκεύασεν «ὡς λέγεται κατὰ ὀνειράτων ὄψιν».

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν καὶ πάλιν εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Ἓν ἀπὸ τὰ πρωτοτυπώτερα ἔργα τοῦ μουσικοῦ Ταρτίνη εἶναι τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σονάτα τοῦ Διαβόλου». Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ σονάτα αὕτη συνετέθη ὡς ἑξῆς: Ὁ διάσημος Ἰταλὸς μελοποιὸς εἶχεν ἀποκοιμηθῇ, ἀφοῦ ματαίως ἠγωνίσθη νὰ συνθέσῃ μίαν μελῳδίαν. Εἰς τὸν ὕπνον ἐξηκολούθησεν ἡ προσπάθεια· ἔξαφνα ἐμφανίζεται εἰς αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ προτείνει νὰ συνθέσῃ αὐτὸς τὴν σονάταν, ἂν τῷ παραδίδῃ τὴν ψυχήν του. Ὁ Ταρτίνη, ἀδυνατῶν ν' ἀντιστῇ, δέχεται τὴν συμφωνίαν. Τότε ὁ διάβολος ἐκτελεῖ ἐπὶ τοῦ βιολίου τὸ θαυμάσιον μέλος, τὸ πλῆρες παραδόξου καὶ ἀνεκφράστου κάλλους. Ὁ μελοποιὸς ἀφυπνίζεται ἔξαλλος, τρέχει εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ γράφει ἀμέσως τὴν σονάταν ἀπὸ μνήμης.

*

Καὶ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι συνεχίζονται εἰς τὸ ὄνειρον. Ὅ,τι δὲν δύναται τὸ πνεῦμα νὰ ἐξηγήσῃ, νὰ λύσῃ ἢ νὰ ἐπινοήσῃ, ὅταν εἶναι εἰς ἐγρήγορσιν, τὸ πράττει ἐνίοτε ἐν ὀνείρῳ. Ὁ μαθηματικὸς Μαινιὰν ἔλυεν εἰς τὸν ὕπνον του περίπλοκα προβλήματα. Ὁ φυσιολόγος Βουρδὰχ βεβαιοῖ, ὅτι πλεῖσται ἰδέαι περὶ φυσιολογικῶν ζητημάτων ἐπεφοίτησαν εἰς αὐτὸν καθ' ὕπνους. Ὁ ἀνθρωπολόγος Πέρτυ ἀναφέρει φοιτητὴν Ὁλλανδόν, ὅστις, ἀφοῦ τρεῖς νύκτας ματαίως ἐμόχθησε διὰ νὰ ἀνεύρῃ ἓν λάθος εἰς δύσκολον ὑπολογισμόν, τὴν πρωΐαν τῆς τετάρτης ἡμέρας εὗρεν ἐπὶ τῆς τραπέζης του ἰδιοχείρως γραμμένην τὴν λύσιν, καὶ μάλιστα κατὰ νέαν μέθοδον, ἄγνωστον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν καθηγητήν του.

— Κάτι ὅμοιον εἶδα κ' ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου, εἶπεν ὁ ἀξιωματικός, ὅστις ἕως τότε ἠκροᾶτο μὲ προσοχὴν σιωπηλός.

— Τί πρᾶγμα; εἴπαμεν ὅλοι στραφέντες πρὸς αὐτόν.

— Ἤμην εὐέλπις εἰς τὴν Σχολήν, κάτω εἰς τὸν Πειραιᾶ· δὲν εἶχεν ἀκόμη κτισθῇ ἡ Ἀβερώφειος εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Ἦσαν παραμοναὶ ἐξετάσεων. Ὁ συμμαθητής μου Τ... ἀξιωματικὸς τώρα τοῦ ἰδίου ὅπλου μ' ἐμέ, τὸν ὁποῖον οἱ περισσότεροι γνωρίζετε, ὅλην τὴν ἡμέραν ἐπαιδεύετο μὲ μερικὰ δύσκολα προβλήματα. Ἓν πρὸ πάντων τὸν εἶχε βασανίσῃ, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ λύσῃ. Ἐπλάγιασε κατακουρασμένος τὴν συνηθισμένην ὥραν. Ὅταν τὸ πρωῒ ἐξύπνησε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ τραπέζι του νὰ ἐργασθῇ, εὑρῆκε τὸ πρόβλημα λυμένον. Οἱ

ἀριθμοὶ ἦσαν γραμμένοι μὲ τὸ χέρι του. Δὲν ἐπίστευε τὰ μάτια του. Μ' ἐφώναξε καὶ μοῦ ἔδειξε τὸ θαῦμα. Ἦτο βέβαιον ὅτι ἐσηκώθη τὴν νύκτα εἰς τὸν ὕπνον του καὶ ἔλυσε τὸ πρόβλημα. Πολὺς λόγος εἶχε γείνῃ τότε εἰς τὴν Σχολὴν δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα.

Ἐπῆλθε μικρὰ διακοπή.

— Τί λέγει ἡ ψυχολογία δι' αὐτά; ἠρώτησεν εἷς ἐκ τῶν νεωτέρων.

— Τὸ φαινόμενον τῆς διανοητικῆς ἐργασίας εἰς τὸν ὕπνον, εἶπα, ὡς καὶ τῆς συγγενοῦς πρὸς αὐτὸ ὑπνοβασίας, εἶχεν ἑλκύσῃ ἤδη τὴν προσοχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Εἰς τὸ «περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως» λέγει κατὰ λέξιν· «κινοῦνται δ' ἔνιοι καθεύδοντες καὶ ποιοῦσι πολλὰ ἐγρηγορικά, οὐ μέντοι ἄνευ φαντάσματος καὶ αἰσθήσεώς τινος». Ἔκτοτε, ἰδίως εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, πολλοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐξηγήσουν τὸ φαινόμενον τοῦτο. Ὡρμήθησαν δὲ εἰς τὴν ἔρευναν αὐτὴν ἀπὸ δύο ἀφετηρίας. Ἄλλοι ἐπραγματεύθησαν τὸ ζήτημα ὡς μέρος τοῦ μεγάλου προβλήματος *τοῦ ὕπνου καὶ τῶν ὀνείρων*· καὶ ἄλλοι πάλιν ὡς μέρος τοῦ ἐπίσης μεγάλου προβλήματος τοῦ *ὑποσυνειδήτου ψυχικοῦ βίου*. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ὁπωσδήποτε τὸν *ψυχικὸν αὐτοματισμόν*, ὅπως τινὲς ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἐπιστήμονας ὠνόμασαν τὴν ἐξακολούθησιν αὐτὴν τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος καὶ πέραν τῆς ἐγρηγόρσεως, ἀνάγκη νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχήν μας εἰς δύο τινά: Πρῶτον ὅτι ἡ διανοητικὴ ἐργασία εἰς τὸν ὕπνον μας δὲν εἶναι τίποτε αὐθαίρετον καὶ αἰφνίδιον, ἀλλὰ συνέχεια τῆς ἐν ἐγρηγόρσει ἐργασίας. Εἰς τὸ ὄνειρον δὲν μελοποιεῖ ὁ μαθηματικὸς ἀλλ' ὁ μελοποιός, οὐδὲ λύει προβλήματα ἢ θεωρήματα ὁ ποιητὴς ἢ ὁ γλύπτης ἀλλ' ὁ μαθηματικός. Δεύτερον ὅτι εἰς τὸν ὕπνον τὸ πνεῦμα καθίσταται πολλάκις ὀξύτερον, αἱ ἰδέαι γίνονται διαυγέστεραι.

Ἂς ἀναλογισθῶμεν τώρα πῶς σχηματίζεται τὸ φαινόμενον τοῦ ὕπνου. Ὁ θέλων νὰ κοιμηθῇ ζητεῖ τὸ σκότος, τὴν σιωπήν, κλείει τοὺς ὀφθαλμούς, ἀπομακρύνει πᾶσαν ἐντύπωσιν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὤτων, ἐξαπλώνεται ἀνέτως, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ πλήρης χαλάρωσις τῶν μυῶν, καλύπτεται καταλλήλως διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θερμότητος ἢ τοῦ ψύχους, τέλος προσπαθεῖ νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὸν νοῦν του πᾶσαν ἰδέαν

ἱκανὴν νὰ τὸν ἀπασχολήσῃ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀπομονώνεται ὅσον ἠμπορεῖ ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξεγείρῃ τὰς αἰσθήσεις του ἢ νὰ κινήσῃ εἰς ἐνέργειαν τὰς διανοητικὰς δυνάμεις του. Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως ἀφίνει διαθέσιμον ὅλην τὴν προσοχήν, τὴν ὁποίαν ἀπησχόλουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἰσθήματα, ὅλαι αἱ κινήσεις, ὅλαι αἱ ἰδέαι. Ἂν ἡ προσοχὴ αὕτη, ἡ ὁποία ἀφέθη ἐλευθέρα, συγκεντρωθῇ εἰς μίαν ἰδέαν, εἶναι φυσικὸν ὅτι ἡ ἰδέα αὕτη θ' ἀποκτήσῃ ἰδιάζουσαν ἔντασιν. Ἂν δὲ οἱ ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοὶ τῆς ἀφῆς, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁράσεως δὲν ἔχουν πλέον τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργήσουν ἐπὶ τῶν σχετικῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν γίνεται τόσον συχνά, — ἂν κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας, ὅστις δὲν εἶναι μόνον φυσικὸς ἀλλὰ καὶ ψυχικὸς νόμος, ἐξακολουθῇ μὲ τὴν κεκτημένην δύναμιν ἡ ἐργασία τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων, ἡ ἰδέα θὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον της, θὰ ἀναπτυχθῇ, θὰ ἐξελιχθῇ ἀκόπως, καὶ τὸ σπουδαιότατον, ἕνεκα τῆς ἐξαιρετικῆς συγκεντρώσεως τοῦ πνεύματος, μὲ μεγαλειτέραν διαύγειαν, ἀκρίβειαν καὶ λογικότητα ἢ ἐν τῇ ἐγρηγόρσει. Ἐντεῦθεν ἡ ἔκτακτος τότε δραστηριότης τῆς ψυχῆς, τῆς ὁποίας ἡ ὀξύτης καὶ ἡ δημιουργικότης ἐμποιοῦν ἐνίοτε κατάπληξιν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν τὴν νύκτα *εὐφρόνην* «ὅτι νυκτὸς τὸ φρονεῖν ὡς μάλιστα τοῖς ἀνθρώποις παραγίγνεται». Ἐπὶ τῆς ἀληθείας δὲ ταύτης στηρίζεται καὶ ἡ γαλλικὴ παροιμία: la nuit porte conseille.

Καθὼς βλέπομεν εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κοραῆ, τὸ ὀξὺ πνεῦμα τοῦ μεγάλου σοφοῦ ἐγίνετο ὀξύτερον εἰς τὴν σιωπὴν τῆς νυκτός. «Μία περίοδος τοῦ Πλουτάρχου, ἔγραφε τῷ 1808, μ' ἐκράτησε δύο ἡμέρας τῆς παρελθούσης ἑβδομάδος, ἐπειδὴ δὲν ἐκαταλάμβανα· μόλις τὴν νύκτα στρεφόμενος καὶ μεταστρεφόμενος εἰς τὴν κλίνην ἐνόησα τί ἐνόει ὁ Πλούταρχος». Καὶ πάλιν: «Πολλάκις, σὲ βεβαιώνω, πηδῶ τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἀνάπτω φῶς διὰ νὰ σημειώσω μίαν ἰδέαν τῆς κεφαλῆς μου, διὰ τὸν φόβον μὴ τὴν λησμονήσω τὸ πρωΐ». Καὶ βραδύτερον: «Δὲν ἠξεύρουν ὅτι πολλάκις τὴν νύκτα (καὶ τοῦτο συμβαίνει δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος) πηδῶ ὡς διωκόμενος ἀπὸ τὴν κλίνην, καὶ ἀνάπτω φῶς διὰ νὰ σημειώσω μὲ τὸ μολύβδινον κονδύλιον καμμίαν ἔννοιαν οἰκειοτέραν εἰς τὰς σημειώσεις ἢ τὰ προλεγόμενα,

τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἡ σιωπὴ τῆς νυκτὸς καὶ φοβοῦμαι μὴν ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν μνήμην μου τὸ μέχρι τῆς ἡμέρας διάστημα».

*

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τοῦ «λογικοῦ ψυχικοῦ αὐτοματισμοῦ» εἶνε ἀναντίρρητον, ἀλλ' ὄχι καὶ τόσον συχνόν, οὐδ' ἀποτελεῖ νόμον ἀπαράβατον τοῦ ψυχικοῦ μας βίου εἰς τὸν ὕπνον ἢ τὴν ἡμιυπνίαν. Τοὐναντίον, ὁ συνήθης χαρακτὴρ τῶν ὀνείρων εἶναι ἡ ἀσυναρτησία. Πολλοὶ παρωμοίασαν αὐτὰ πρὸς προσωρινὴν παραφροσύνην, ὁ δὲ φιλόσοφος Λεϊβνίτιος ἔλεγεν ὅτι, ἂν ἐπρόκειτο νὰ κάμωμεν ὅσα βλέπομεν εἰς τὸν ὕπνον μας, ἔπρεπε νὰ μᾶς δένουν ἑκάστην ἑσπέραν πρὶν μεταβῶμεν εἰς τὴν κλίνην μας.

Πραγματικῶς, ὁ ἐν ὀνείρῳ ψυχικὸς βίος συνδέεται συνήθως μὲ ἀναρίθμητα νήματα πρὸς τὸν βίον τῆς ἐγρηγόρσεως. Ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι εἰσῆλθαν εἰς τὴν ψυχήν μας τὴν ἡμέραν, ἐξακολουθοῦν νὰ ὑφαίνωνται εἰς παράδοξα συμπλέγματα κατὰ τὸν ὕπνον μας. Παλαιαὶ ἀναμνήσεις, ἔτη ὁλόκληρα ἀκίνητοι καὶ λησμονημέναι εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ ἐγκεφάλου, ἀναζωογονοῦνται διὰ μιᾶς ἀλλοκότως· ἡ ἰδέα τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀποστάσεως ἐξαφανίζεται· ὁ τάφος δὲν ἀποτελεῖ πλέον σύνορον μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου· συγκοινωνοῦμεν μὲ τοὺς ἀπόντας, ζῶντας ἢ νεκρούς· τὰ ἀδύνατα βλέπομεν ὡς δυνατά, τὰ τερατώδη ὡς φυσικά. Πετῶμεν εἰς τὸν ἀέρα· ἡ ἄμαξα, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς φέρῃ εἰς τὴν Σελήνην, σταθμεύει ἐναέριος πρὸ τοῦ ἐξώστου τοῦ τρίτου πατώματος...

*

Ἐμελετήθη ἡ σχέσις τῶν ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν μὲ τὰς φανταστικὰς εἰκόνας τοῦ ὀνείρου, ἐμελετήθη καὶ τὸ εἶδος τῶν συνειρμῶν, οἱ ὁποῖοι συνδέουν λογικῶς ἢ ἀλόγως τὰς παραστάσεις μεταξύ των καθ' ὕπνον. Ἀλλὰ τὸ μέγα μυστήριον τῆς μεταβάσεως τοῦ αἰσθήματος ἢ τῆς κινήσεως ἀπὸ τὰ φυσιολογικὰ σύνορα πρὸς τὰ ψυχολογικὰ ἢ τἀνάπαλιν, τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων μὲ τὴν διανόησιν, μένει σκοτεινόν.

Ὁ ἄνθρωπος ἀνέκαθεν ζητεῖ νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ σύμπαν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἀγωνίζεται νὰ μάθῃ τὰ ἀπόκρυφα τοῦ ὕψους: τῶν ἀστέρων καὶ τοῦ αἰθέρος· τὰ ἀπόκρυφα τῶν ἄκρων: τῶν παγωμένων πόλων· τὰ ἀπόκρυφα τοῦ βάθους: τῶν

σκοτεινῶν βυθῶν τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πυριφλεγῶν σπλάγχνων τῆς γῆς. Σχετικῶς βραδύτερον διηύθυνε τὸ βλέμμα του καὶ πρὸς μίαν ἄλλην ἄβυσσον, τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Μὲ τὸν προβολέα τῆς ἐπιστήμης ζητεῖ νὰ φωτίσῃ καὶ ταύτην· ἀλλ' ὑπάρχουν βάθη, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔφθασαν ἀκόμη αἱ ἀκτῖνές της.

Ὁ ἄνθρωπος, ἀδάμαστος ἐξερευνητὴς τοῦ ἀγνώστου, ἀτρόμητος κατακτητὴς τῆς ἀληθείας, θὰ ὑψωθῇ πιθανῶς μίαν ἡμέραν εἰς τὰ ὕψη, θὰ προχωρήσῃ εἰς τὰ ἄκρα, θὰ κατέλθῃ εἰς τὰ βάθη· ἀλλ' ἴσως οὐδὲ τότε θὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ σκοτεινὰ ἄδυτα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς!

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ.

ΝΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Η ΤΕΧΝΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΕΩΣ

Οἱ ἄγριοι καὶ οἱ ἀποκτηνωθέντες λαοὶ καὶ ἄνθρωποι, ἐκ τῆς δυστυχίας ἢ ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, διατελοῦν σχεδὸν ξένοι εἰς τὴν τέρψιν τῆς συνδιαλέξεως· δύνανται νὰ μένουν ἐπὶ ὥρας καθήμενοι ἀπέναντι ἀλλήλων χωρὶς νὰ ἀνταλλάξουν μίαν λέξιν. Ἀπ' ἐναντίας δὲ τὸ αὐτὸ ὁρμέμφυτον τὸ συγκεντροῦν εἰς ἀγέλας εἴδη τινὰ ζώων, παράγει μεταξὺ τῶν πολιτισθέντων ἀνθρώπων τὴν ψυχικὴν ἐκείνην διάθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν φιλόσοφοί τινες διαβλέπουν τὴν ἐκ τῶν δεινῶν ἀνακούφισιν, σχεδὸν τὴν ἐξ αὐτῶν ἀπαλλαγήν· τὴν κατάστασιν ταύτην διερμηνεύει ἡ πρὸς τὴν συνδιάλεξιν κλίσις. Συνδιαλεγόμενος, δὲν ἀνταλλάσσεις μόνον λέξεις, ἀλλὰ συνεννοεῖσαι διὰ τῆς κοινότητος ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων. Ὑπακούεις εἰς τὸ ὁρμέμφυτον τῆς κοινωνικότητος, ἐκτελεῖς πρᾶξιν συμπαθείας.

Συμπάθεια. — Ἡ λέξις αὐτή, τὴν ὁποίαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς παρέλαβαν καὶ αἱ ξέναι γλῶσσαι, ἐκφράζει κάτι ὀλιγώτερον τῆς λέξεως *ἔρως* καὶ κάτι περισσότερον τῆς λέξεως *ἔλεος*. Ὀλιγώτερον ἀκριβὴς καὶ περισσότερον εὐρεῖα, ἡ λέξις αὕτη ἐκφράζει μᾶλλον πάσης ἄλλης τὸ αἴσθημα τῆς ἀνθρωπίνης ἀλληλεγγύης.

Ὅθεν ἡ συμπάθεια εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ τῆς συνδιαλέξεως. Ἡ συνδιάλεξις δὲν εὐαρεστεῖ, παρὰ μόνον ὁσάκις ἐκφράζει σεβασμὸν καὶ ἀμοιβαίαν συγκατάβασιν καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ αἰσθήματα τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ἀλλὰ πάντοτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατεχώμεθα ἀπὸ τοιαῦτα αἰσθήματα, δὲν ὑφιστάμεθα πάντοτε συμπάθειαν, καὶ δὲν τρέφομεν πάντοτε σεβασμὸν διὰ τὰ θέματα τῶν ὁμιλιῶν μας. Τότε ὅμως πῶς δυνάμεθα νὰ συνδιαλεγώμεθα εὐαρέστως, ἀφοῦ ἐλλείπει ἐξ ἡμῶν ὁ πρώτιστος τῶν ὅρων ὁ καθιστῶν εὐχάριστον τὴν συνδιάλεξιν; Δὲν πρέπει νὰ τὸ κρύπτωμεν. Οἱ ἄνθρωποι δυσκόλως εἶναι εἰλικρινεῖς εἰς τὰς πράξεις των, καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη εἰς τοὺς λόγους των. Πνευματώδης κυρία ἔλεγε κάποτε: «Ἐγὼ δὲν θέλω πλέον νὰ ζῶ ἐλεεινά, μὲ τὴν προσποίησιν· θέλω νὰ εἶμαι ἐντελῶς εἰλικρινής. — Ἀγαπητή μου, τῆς ἀπήντησεν ἄλλη γυνὴ πνευματωδεστέρα· γίνε ἐν πρώτοις ἄψογος καὶ τελεία·

διότι, ἄλλως, δὲν θὰ εἶσαι παρὰ ἀνυπόφορος». Ἀξιοζήλευτοι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων αἱ καρδίαι εἶναι μεσταὶ ἀγαθότητος καὶ τιμῆς πρὸς τὸν πλησίον. Οἱ περισσότεροι δὲν κάμνουν ἄλλο παρὰ μόλις νὰ ἀνέχωνται ὁ εἷς τὸν ἄλλον· δὲν ἀγαποῦν, δὲν ἐκτιμοῦν, δὲν ἐννοοῦν ἀλλήλους· καὶ ὅμως ἀνάγκη νὰ εἶναι εὐάρεστοι πρὸς ἀλλήλους συνδιαλεγόμενοι. Ἀνάγκη νὰ παρέχωμεν εἰς τοὺς ἀκούοντας ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἐγκάρδιον καὶ πνευματικὴν τέρψιν, τὴν ὁποίαν θὰ παρείχαμεν εἰς αὐτούς, ἀνίσως ἠθέλαμεν τοὺς ἀγαπᾷ, τοὺς ἐκτιμᾷ καὶ τοὺς ἐννοῇ. Ἐνταῦθα ἐπιτρέπεται ἡ προσποίησις· εἶναι μάλιστα ἐπαινετὴ καὶ ἀναγκαία, διότι συντηρεῖ τὴν κοινωνικότητα καὶ ἐνισχύει τοὺς καλοὺς τρόπους καὶ τὴν ἁβρὰν συνομιλίαν.

Ὅθεν πρώτιστον πάντων ἡ συνδιάλεξις ἀπαιτεῖ νὰ τρέφῃ τις πράγματι ἢ τοὐλάχιστον νὰ δεικνύῃ σεβασμὸν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν συνομιλεῖ. Ὁ σεβασμὸς δὲ κυριώτερον συνίσταται εἰς τὸ νὰ ὁμιλῇ τις χαμηλοφώνως καὶ καθαρῶς, μᾶλλον βραδέως ἢ βιαστικά. Φωνὴ ἰσχυρὰ καὶ τραχεῖα ἐνέχει τι τὸ ἐπιθετικόν, ἐξ οὗ προσγεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς ἀσεβείας, ἐπομένως καὶ τῆς χυδαιότητος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, πρῶτοι διδάσκαλοι πάντων εἰς πάντα, παρετήρησαν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ φωνασκοῦν πάντοτε πάντες ὁμοῦ μεθ' ὅλης τῆς δυνάμεως τῶν πνευμόνων των· οἱ δὲ μεσημβρινοί, τοὺς ὁποίους ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ δυνατὰ καὶ εὔηχα φωνητικὰ ὄργανα, ἐκτρέπονται συνήθως εἰς παραφωνίας, ὅπου ἤθελαν ἐμφανισθῇ. Σκαιὸς καὶ φίλαυτος διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ φανῇ ἐκεῖνος, ὅστις εἰς τὰς αἰθούσας ζητεῖ νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν ἀνυψώνων τὴν φωνήν του.

Ὡσαύτως σέβας καὶ συμπάθειαν ἐπιδεικνύει τις πρὸς τοὺς συνομιλητάς του, ὁσάκις προϋποθέτει ὑφισταμένην μεταξὺ πάντων διανοητικὴν καὶ κοινωνικὴν ἰσότητα. Ἐξαιροῦνται μόνον οἱ ἐκ βασιλικοῦ αἵματος πρίγκιπες καὶ οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὰ πολιτικὰ ἀξιώματα. Πλὴν τούτων, πάντες οἱ συγκεντρούμενοι κύκλῳ τῆς οἰκοδεσποίνης εἶναι ἴσοι. Ἂν ὑπάρχῃ τις ἀνισότης, αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὸ φῦλον καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν.

Αἱ κατ' ἰδίαν συνομιλίαι ἀναιροῦν αὐτὴν τὴν ψυχὴν τῆς συνδιαλέξεως. Πρῶτον, διότι εἶναι ὅλως ἀντίθετοι πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς εὐρείας ἐκείνης συμπαθείας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸν

δεσμὸν τῆς κοινωνίας. Ἔπειτα, διότι ἕκαστος τῶν συνδιαλεγομένων ἔχει ἀνάγκην προσεκτικῶν ἀκροατῶν, καθὼς ἕκαστος μουσουργὸς ἔχει ἀνάγκην κοινοῦ. Ἀκροατήριον ἀποτελούμενον ἐκ δύο καὶ τριῶν δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ κεντήσῃ τὸν ζῆλον τοῦ καλλιτέχνου συνομιλητοῦ. Ἡ δὲ ἰδεώδης, οὕτως εἰπεῖν, συνδιάλεξις πολὺ ὁμοιάζει πρὸς μουσικὴν συμφωνίαν.

*

Δεύτερος, μετὰ τὴν συμπάθειαν, νόμος τῆς συνδιαλέξεως, εἶναι ὁ ἑξῆς: ἀνάγκη ἡ συνδιάλεξις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν νὰ εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Ἀλλ' ἡ ἀπαίτησις αὕτη εἶναι πολὺ δύσκολος εἰς τὴν ἐφαρμογήν, διότι τὸ ἐνδιαφέρον ποικίλλει κατὰ τὸν τόπον, κατὰ τὴν κοινωνίαν, κατὰ τὸν χρόνον. Ὅ,τι ἐνδιαφέρει σήμερον δὲν ἐνδιαφέρει αὔριον. Αἱ πολιτικαὶ συνδιαλέξεις εὐκόλως παρεκτρέπονται εἰς ἐπιπολαίους καὶ τετριμμένας λογοτριβάς. Ὁ περὶ τοῦ πλησίον λόγος μεταβάλλεται εὐχερῶς εἰς δηλητηριώδη κακολογίαν. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κακολογίαν, ἐνώπιον καλοαναθρεμμένου κόσμου, χρειάζεται τέχνη καὶ λεπτότης. Πάντως ὅμως εἰς τοὺς καλοὺς λεγομένους κύκλους αἱ κακαὶ γλῶσσαι δὲν ἔχουν πολλὴν πέρασιν. Οἱ τυχόντες πρεπούσης ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως συναισθάνονται πόσον εἶναι ἀνοίκειον νὰ δυσφημῇ τις τοὺς ἀπόντας καὶ ἐπομένως ἀδυνατοῦντας νὰ ὑπερασπίσουν ἑαυτούς. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι καὶ ἡ τέχνη τοῦ κακολογεῖν εὑρίσκει ὁπωσδήποτε θιασώτας. Πολλοὶ δὲν λογαριάζονται, ἢ μόνον διότι ἐμπνέουν φόβον· καὶ εἶναι ἐπίφοβοι, διότι ἀκούονται.

Αἱ προσωπικαὶ καὶ οἰκογενειακαί μας ὑποθέσεις, αἱ δίκαι μας, ἡ ὑγεία καὶ ἡμῶν καὶ τῶν τέκνων καὶ τῶν οἰκείων, ὅσα ἀνάγονται εἰς τὰς κλίσεις καὶ εἰς τὰς ἀσχολίας μας, ἐν ἑνὶ λόγῳ τὸ *ἐγὼ* ὑφ' ὅλας του τὰς ὄψεις, ἀποκλείεται τῆς συνδιαλέξεως. Τοιαῦτα θέματα μόλις χωροῦν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνομιλίας. Ἐξ ἐναντίας δύναταί τις νὰ διηγῆται, ὑπὸ τύπον ἀνεκδότων, τὰς ἀναμνήσεις του, φθάνει μόνον νὰ μὴ διαδραματίζῃ τὸ κυριώτατον πρόσωπον αὐτὸς ὁ ἀφηγητής. Γελοιωδεστάτη εἶναι ἡ ματαιοδοξία ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι κατονομάζουν εἰς τὰς συνδιαλέξεις των διαπρεπῆ καὶ διάσημα πρόσωπα, μόνον διὰ νὰ δείξουν ὅτι σχετίζονται μετ' αὐτῶν. Ἄλλοτε πολὺ εὐχαρίστως ἠκούοντο κατὰ τὰς συνδιαλέξεις ταξιδιωτικαὶ ἀφη-

γήσεις. Ἀλλ' ὁ συρμὸς αὐτὸς παρῆλθε. Σήμερον εἶναι τόσον εὔκολα τὰ ταξίδια, ὥστε καθεὶς ταξιδεύει διὰ λογαριασμόν του, καὶ φυλάττει τὰς ἐντυπώσεις του δι' ἑαυτόν. Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐγίνετο ἄλλοτε, διὰ νὰ ἐνδιαφέρουν ὁπωσδήποτε αἱ ἐκ ταξιδίων ἀναμνήσεις, πρέπει νὰ εἶναι αὗται κοιναὶ εἴς τε τὸν ὁμιλοῦντα καὶ εἰς τοὺς ἀκούοντας.

Οἱ πανδαήμονες δὲν εὐχαριστοῦν εἰς τὰς συνομιλίας. Καλὸν νὰ γνωρίζῃ τις τὰ πάντα· καλλίτερον νὰ φαίνεται ὅτι τὰ ἀγνοεῖ. Οἱ ἐγκυκλοπαιδικοὶ ἐνοχλοῦν τοὺς ἀδαεῖς· πληγώνουν ὄχι τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ τὴν φιλαυτίαν. Οἱ πολλοὶ δὲν συγχωροῦν τὴν ὑπεροχὴν ἢ ἐκείνων μόνον τῶν ὁποίων εἶναι παγκοίνως ἀνεγνωρισμένη ἡ εἰδικότης εἰς ὡρισμένον κλάδον. Λ. χ. ὁσάκις οἱ διάσημοι Γάλλοι ἐπιστήμονες Δουμᾶς καὶ Σεβρὲλ ὡμίλουν περὶ Χημείας εἰς κύκλους αἰθουσῶν (καθ' ὃν τρόπον δύναταί τις νὰ ὁμιλῇ περὶ τοιούτων θεμάτων ἐνώπιον ἀνθρώπων τοῦ κόσμου) κανεὶς δὲν προσεβάλλετο διὰ τὴν ἀμάθειάν του· ἐξ ἐναντίας πάντες ἐκολακεύοντο, διότι τοὺς εἶχαν ἐκλέξῃ ὡς ἀκροατάς των οἱ σοφοὶ ἐκεῖνοι. Ὁ Σεβρὲλ ἠκούσθη ποτὲ διαλεγόμενος ἐνώπιον κυριῶν περὶ τῶν προόδων τῆς χημείας, κυρίως ἐν σχέσει πρὸς τὰ Γοβελίνεια ὑφαντουργεῖα. Ἀνέπτυσσε τὸ θέμα του μετὰ περισσῆς χάριτος. Ἀπέφευγε τοὺς τεχνικοὺς ὅρους. Ὡς ἔμψυχα παρίστα τὰ φυτά, τὰ προμηθεύοντα χρωστικάς τινας οὐσίας, ἐξήγει καὶ ἐζωγράφιζε, πρὸ πάντων δὲ διήνοιγε πρὸ τῶν ἀμυήτων ἀχανεῖς ὁρίζοντας, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀπεράντου μεταμορφωτικῆς δυνάμεως τῆς παγκοσμίου ὕλης, περὶ τοῦ ἰδεώδους τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ὁδηγήσουν ποτὲ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑνότητος τῆς ὕλης, ὡς ἡ μεταφυσικὴ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑνότητος τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Χημείας ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν ἀνάλυσιν, ὄχι τῶν ἐπὶ τοῦ πλανήτου ἡμῶν μόνου, ἀλλὰ πάντων τῶν κόσμων.

Ἐξ ἄλλου, στρατηγός, διηγούμενος τὰς μάχας του — ἐκτὸς ἂν κατέχῃ τὸ δῶρον νὰ χρωματίζῃ γραφικῶς τὰς εἰκόνας του — καὶ κυνηγὸς ἐξιστορῶν τὰ θηρευτικά του κατορθώματα καθίστανται ἀνεξαιρέτως πληκτικοί.

*

Τὸν τρίτον νόμον τῆς τέχνης τῆς συνδιαλέξεως ἀποτελεῖ πανταχοῦ καὶ ἀπαύστως ἡ ἐκ μέρους τοῦ λαλοῦντος διέγερσις τῆς φιλαυτίας τῶν ἀκροατῶν. Ἔμπνευσε εἰς τὸν συνομιλητήν σου τὴν ἰδέαν, ὅτι σοῦ προξενεῖ βαθεῖαν ἐντύπωσιν τὸ πνεῦμά του, ὅτι τὸν θεωρεῖς ἄριστον κριτήν, ὅτι ἐπιδιώκεις τὴν ἐπιδοκιμασίαν του· δὸς καὶ εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ ὑπὸ εὐνοϊκούς τινας ὅρους καὶ ἔσο βέβαιος ὅτι θὰ ἀρέσῃς. Διηγεῖται ὁ Σατωβριάνδος, ὅτι συνηντήθη κάποτε μετὰ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, καὶ ὅτι οὗτος, βραδύτερον, ἐδείχθη πολὺ εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν ὁμιλίαν τοῦ Σατωβριάνδου. «Καὶ ἐν τούτοις, προσθέτει, λέξιν δὲν εἶπα· μόνον ἐκεῖνος ὡμίλει καὶ προφανῶς ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του». Πάντες εἴμεθα, κάπως, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὡς ὁ μέγας Ναπολέων. Τὸ μυστικὸν τῆς συνδιαλέξεως εἰς τοῦτο συνίσταται: πῶς νὰ κατορθώνῃς νὰ ἐπιδεικνύωνται οἱ ἄλλοι.

Ἄκουε· ἄκουε πραγματικῶς, προσεκτικῶς, συγκαταβατικῶς· δείκνυε διὰ τοῦ τρόπου σου σεβασμὸν καὶ ἐνδιαφέρον· τοῦτο εἶναι τὸ ἀληθές, τὸ μέγα, τὸ ἀλάνθαστον μέσον διὰ νὰ ἀρέσῃς. Ἀλλὰ τὸ μέσον αὐτὸ εἶναι πολὺ σπάνιον καὶ πολὺ δύσκολον. Χρειάζεται πρὸς τοῦτο ἢ νὰ εἶσαι πολὺ ἀγαθὸς ἢ νὰ ἀσκῇς μέγα κράτος ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου. Πρέπει νὰ ἀρνηθῇς τὸ ἐγώ σου. Ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ φαίνεσαι ὅτι ἀκούεις εἶναι νὰ ἀκούῃς. Ἂν ἡ προσοχή σου εἶναι προσποιητή, δὲν γνωρίζω ποῖον ἀδιόρατον ἠλεκτρικὸν ῥεῦμα πληροφορεῖ περὶ τούτου τὸν συνομιλητήν σου.

Ἄλλο εἶδος συνδιαλέξεως, εὐχαριστοῦν τοὺς ἀκροατάς, εἶναι τὸ νὰ ἐκφράζεσαι κεκαλυμμένως πως, μᾶλλον δι' ὑπαινιγμῶν ἢ μὲ στρογγυλὰς φράσεις. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ λέγειν ἠρέσκοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι. Καὶ ὡς πρὸς τοῦτο, πάντες εἴμεθα Ἀθηναῖοι. Μᾶς εὐχαριστεῖ ὁ διαλεγόμενος, ὁσάκις φαίνεται ὅτι στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τῆς ἀντιλήψεώς μας, ὁσάκις ὑποδεικνύει μόνον τὰ πράγματα δι' ἐλαφροτάτων γραμμῶν καὶ τρόπον τινὰ μᾶς προσλαμβάνει ὡς συνεργάτας του. Ἓν μειδίαμα, κωμική τις σοβαρότης, βοηθοῦν εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα καὶ συντελοῦν εἰς τὸ νὰ κατανοηθῇ ὅ,τι κατὰ τὸ ἥμισυ λέγομεν.

Οἱ λόγοι, ὅσοι ὑπαγορεύουν εἰς πάντα ἐπιτήδειον συνομιλητὴν νὰ φροντίζῃ πῶς νὰ κολακεύῃ, διὰ ποικίλων τρόπων, τὴν ματαιοδοξίαν τῶν ἄλλων, ἀπαγορεύουν αὐστηρῶς τὴν χρῆσιν ἠλιθίων αἰνιγμάτων εἰς τὰς συνδιαλέξεις τοῦ καλοῦ κόσμου. Τὸ μᾶλλον ἀνόητον καὶ τὸ μᾶλλον τετριμμένον εἶδος τῶν αἰνιγμάτων τούτων εἶναι τὸ λογοπαίγνιον. Ὁ λογοπαίκτης φαίνεται ὡς νὰ προκαλῇ τὸν ἀκούοντα εἰς ἄμιλλαν εὐφυολογίας, ἤ, τοὐλάχιστον, φαίνεται ὡς νὰ ἀμφιβάλλῃ διὰ τὸ πνεῦμά του, καὶ τοῦτο εἶναι κάπως ἀγενές. Ἄλλως τε καὶ ὁ εὐτυχὴς εὑρετὴς τοῦ λογοπαιγνίου φαίνεται προμελετήσας τοῦτο ἐν ἀνέσει, ἐνῷ ὁ ἀκούων καταλαμβάνεται ἀπροετοίμαστος. Διὰ πάντα ταῦτα τὰ λογοπαίγνια θεωροῦνται ἀσυμβίβαστα πρὸς τὴν καλὴν ἀγωγήν.

Ἡ σιωπὴ πληροῖ μέγα μέρος τῆς συνδιαλέξεως, ὡς ὁ ὕπνος μέγα μέρος τῆς ζωῆς μας. Ὁσάκις ἀκούομεν σιωπῶντες, εἴμεθα ἐντὸς τοῦ πρέποντος. Ἐν τούτοις ὑπερβάλλουσα σιωπὴ εἶναι δεῖγμα ὑπερβαλλούσης φιλαυτίας. Ὁ ἐγωϊστὴς φανερώνει κατὰ δύο τρόπους τὸ ἐλάττωμά του: ἤ δὲν ἀφίνει τοὺς ἄλλους νὰ ὁμιλήσουν, διακόπτων ἀπαύστως καὶ ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῶν τὸν λόγον, ἤ τηρεῖ ἀπόλυτον σιωπήν.

Ἀλλ' εἶναι χειρότερος τῆς ἀπολύτου σιωπῆς ὁ καταρράκτης τῶν λόγων. Οἱ ἀριστοτέχναι τῆς συνδιαλέξεως συγκρατοῦν τρόπον τινὰ καὶ ταλαντεύουν τὸν λόγον ἐπάνω εἰς τὰ χείλη των πρὶν τὸν ἐξακοντίσουν· καὶ τοῦτο ἄνευ ἐπιτηδεύσεως· εἶναι κύριοι τοῦ λόγου των καὶ δὲν μεθύουν ἀπὸ πολυλογίαν. Ἡ ἀρχή των εἶναι νὰ προξενοῦν μεγάλην ἐντύπωσιν δι' ἐλαχίστων μέσων. Ἁπλῆ λέξις, ἐντόνως, πρεπόντως ἐκφερομένη, εὐχαριστεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἀτελευτήτων λόγων συμπλέγματα, καθ' ὃν τρόπον τρεῖς ὧραῖαι, ἀκριβεῖς καὶ σύμμετροι γραμμαὶ ἀναδεικνύουν τὸ κάλλος ἑνὸς κτιρίου ἀσυγκρίτως πλειότερον ἤ πλῆθος ἀγαλμάτων.

Καὶ διὰ νὰ καταλήξωμεν εἰς ἓν πρακτικὸν συμπέρασμα: Δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πράγματι γνωρίζων τὴν τέχνην τῆς συνδιαλέξεως ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὴν γενικὴν προσοχὴν εἰς κύκλον ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μορφωμένων.

ΤΑ ΛΑΧΑΝΑ[1]

Ἡ καλλιέργεια τῶν λαχάνων ἐπέδρασε κατὰ περίεργον καὶ ἀξιοσημείωτον τρόπον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Βορειοδυτικῆς Εὐρώπης.

Εἰς διάφορα μέρη, ἰδίως εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας, εὑρίσκεται φυτόν, γνωστὸν εἰς τοὺς βοτανικοὺς ὑπὸ τὸ λατινικὸν ὄνομα Brassica oleracea. Ἀπὸ τὸ ἀγριολάχανον τοῦτο προέρχονται τὰ ποικίλα εἴδη τῶν φαγωσίμων λαχάνων. Τὰ κόκκινα λάχανα, τὰ μικρὰ λάχανα τῶν Βρυξελλῶν, τὰ κουνουπίδια καὶ ἄλλα εἴδη καταλέγονται μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀγριολαχάνου.

Ἐνίοτε τὸ λάχανον δύναται διὰ τῆς καλλιεργείας νὰ λάβῃ ἀσυνήθεις διαστάσεις. Ὁ Δαρβῖνος περιγράφει λάχανον ὕψους 16 ποδῶν, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἔστησαν πτηνὰ τὴν φωλεάν των. Εἰς τὸ Βοτανικὸν μουσεῖον τοῦ Kew, εἰς Λονδῖνον, ὑπάρχει βακτηρία κατασκευασθεῖσα ἀπὸ τὸν κορμὸν λαχάνου.

Τινὲς τῶν κυριωτέρων ποικιλιῶν τοῦ φυτοῦ τούτου ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει τρία εἴδη λαχάνων καὶ ὁ Πλίνιος ἕξ. Δὲν γνωρίζομεν ἂν τὸ λάχανον ἦτο γνωστὸν καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Ἀσίας· ἡ κοινοτέρα γνώμη εἶναι, ὅτι ἡ καλλιέργειά των ἤρχισε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Εὐρώπην.

*

Ἀνατρέχοντες εἰς ἐποχήν, ὁπότε δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσῃ ἡ καλλιέργεια τοῦ φυτοῦ τούτου, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τοὺς ἀγρίους κατοίκους τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης διατρέχοντας πρὸς εὕρεσιν τροφῆς ἐρήμους ἐκτάσεις παρὰ τὴν παραλίαν καὶ ζη-

---

[1] Ἐράνισμα ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Καθηγητοῦ L. Miall: Round the year, a series of short nature studies (Ὁ ἐνιαυτός, σειρὰ μικρῶν μελετημάτων τῆς Φύσεως).

τοῦντας νὰ κορέσουν τὴν πεῖνάν των. Ἐκεῖ εἰς ἐξ αὐτῶν βλέπει τὸ ἀγριολάχανον καὶ ἐν ἐλλείψει ἄλλου ἐλκυστικωτέρου φυτοῦ, τὸ δοκιμάζει. Ἡ γεῦσίς του δὲν τὸν εὐχαριστεῖ πολύ, ἀλλὰ τὸ φυτὸν δὲν εἶναι φαρμακερόν. Ἐχόρτασε χωρὶς νὰ πειραχθῇ.

Τὴν ἐπαύριον τρέφεται καὶ πάλιν μὲ τὸ ἀγριολάχανον καὶ οἱ ὁμόφυλοί του ἀκολουθοῦν τὸ παράδειγμά του. Μετά τινα καιρὸν ἄλλος τῆς ἰδίας φυλῆς, ἐξυπνότερος αὐτός, διὰ νὰ μὴ κοπιάζῃ καθ' ἡμέραν μεταβαίνων εἰς τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν, μεταφυτεύει ὀλίγα ἀγριολάχανα πλησίον τοῦ σπηλαίου, ὅπου κατοικεῖ. Ἐκεῖ τὸ παχύτερον ἔδαφος ὑποβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μεταφυτευθέντος ἀγρίου λαχάνου. Μετὰ ἔτη — ἴσως μετὰ αἰῶνας — συντελεῖται ἄλλη μεγαλειτέρα πρόοδος. Ἀρχίζουν οἱ κάτοικοι νὰ φυτεύουν τὸν σπόρον τοῦ ἀγριολαχάνου. Τότε βαθμηδὸν περιφράσσεται ὁ χῶρος ὅπου ἐφυτεύθησαν οἱ σπόροι καὶ σχηματίζονται κῆποι. Δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη νὰ δαπανᾶται ὅλη ἡ ἡμέρα πρὸς εὕρεσιν τροφῆς καὶ μένει καιρός, δι' ἄλλας φροντίδας, διὰ τὴν κατασκευὴν ἐνδυμάτων καὶ κατοικιῶν.

*

Δὲν παραγνωρίζομεν τὴν σημασίαν τῆς καλλιεργείας τῆς κριθῆς καὶ ἄλλων φυτῶν, ἀλλ' ἀναντιρρήτως καὶ τὰ λάχανα συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Τὰ καλλιεργημένα φυτὰ καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα εἶναι αἱ κύριαι βάσεις τῆς πρωτογενοῦς κοινωνίας. Καθ' ὅσον τὰ φυτὰ γίνονται εὐχυμότερα καὶ τὰ κτήνη ἡμερώτερα, ὁ ἄνθρωπος ἀνυψοῦται. Ἡ ζωή του δὲν ἐξαρτᾶται πλέον ἀπὸ μόνους τοὺς ὅρους τοῦ κλίματος ὅπου ζῇ καὶ ἀπὸ τὰ αὐτοφυῆ προϊόντα τοῦ ἐδάφους· Μανθάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διαρρυθμίζῃ, μὲ αὐξάνουσαν ἀνεξαρτησίαν, τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς ἕξεις του, τὰ δὲ κυριώτερα πρὸς τοῦτο βοηθήματα εἶναι τὰ φυτὰ τὰ ἐπιδεκτικὰ καλλιεργείας καὶ τὰ ζῷα ὅσα δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας του.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς μέχρι τίνος ἐποχῆς δὲν ἐκαλλιεργοῦντο εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην τὰ λάχανα, ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι μέχρις ἐποχῆς ὄχι πολὺ ἀπεχούσης ἡ καλλιέργειά των ἦτο περιωρισμένη εἰς κήπους καὶ ἐγίνετο διὰ τῆς σκαπάνης. Τοῦτο

ἦτο τὸ πρῶτον βῆμα. Καθ' ὅσον ἐξετείνετο ἡ καλλιέργεια καὶ ἐπληθύνοντο τὰ προϊόντα της, ἐγίνετο καταφανὴς ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδρασίς της ἐπὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς εὐημερίας τῶν κατοίκων.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος τὰ κτήνη εἰς τὴν Ἀγγλίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθοῦν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος. Μετὰ τὸν θερισμὸν καὶ μέχρι τοῦ ὀργώματος οἱ μὴ περιφραγμένοι ἀγροὶ ἀφίνοντο ἐλεύθεροι πρὸς βοσκὴν τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων. Ἐκεῖ, καθὼς καὶ εἰς τὰς μὴ καλλιεργησίμους καὶ χέρσους ἐκτάσεις τῆς χώρας, ἔβοσκαν αἱ ἀγέλαι καὶ τὰ ποίμνια. Σανὸς ὀλίγιστος ὑπῆρχε καὶ οὔτε ἐλαμβάνετο φροντὶς διὰ νὰ μὴ καταπατήσουν ἢ φάγουν τὰ ζῷα τὸ αὐτοφυὲς νωπὸν χόρτον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος ἐσφάζοντο καὶ ἁλατίζοντο τὰ κτήνη ὅλα, ἐκτὸς ὅσων διετηροῦντο διὰ νὰ γεννήσουν τὰ μικρά των.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἤρχισαν οἱ Ἄγγλοι κτηνοτρόφοι νὰ καλλιεργοῦν χόρτα κατάλληλα πρὸς τροφὴν τῶν κτηνῶν, τότε δὲ κατὰ πρῶτον Ἄγγλος, χρηματίσας πρεσβευτὴς εἰς τὰς Κάτω Χώρας, εἰσήγαγεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὴν καλλιέργειαν τῶν γογγυλίων (turnips). Οἱ Ὁλλανδοὶ ἦσαν τότε περισσότερον ἢ ὅλα τὰ λοιπὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης προωδευμένοι εἰς τὴν ἀγρονομίαν καὶ τὴν κηπουρικήν, τὰ δὲ χορταρικά των καὶ οἱ σπόροι εἰσήγοντο ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἄλλως, ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ὁλλανδῶν δὲν περιωρίζετο εἰς τοῦτο. Οἱ μηχανικοί, οἱ ναυπηγοί, οἱ ἔμποροι τῆς Ἀγγλίας, ὅπως καὶ οἱ γεωργοὶ ἢ κτηνοτρόφοι, εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ἐζήτουν μαθήματα καὶ παραδείγματα.

Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι γεωργοὶ ἤργησαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τῶν Ὁλλανδῶν τὸ παράδειγμα. Παρῆλθε καιρὸς πολὺς μέχρις οὗ χρησιμοποιηθοῦν τὰ γογγύλια πρὸς τροφὴν τῶν προβάτων. Κτηνοτρόφοι τινὲς διετείνοντο ὅτι καὶ οἱ χοῖροι αὐτοὶ δὲν τὰ τρώγουν, ἐκτὸς ἐὰν βρασθοῦν. Μόλις κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐγενικεύθη ἡ χρῆσίς των.

Ἐν τούτοις ἐβελτιοῦτο βαθμηδὸν καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ τροφή. Τὸν παλαιὸν καιρόν, ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, καὶ αἱ εὔποροι ἀκόμη οἰκογένειαι δὲν ἔτρωγαν εἰμὴ μόνον παστὰ κρέατα καὶ ψάρια καὶ πλακούντια ἀπὸ

πιζέλια. Οἱ δὲ πτωχοὶ ἐτρέφοντο μὲ κακῆς ποιότητος παστὰ ἐπίσης κρέατα ἢ ψάρια καὶ μὲ κακῶς ξηραμμένους σπόρους. Λαχανικὰ τὸν χειμῶνα ἦσαν σπανιώτατα καὶ μόνον οἱ πλούσιοι ἠδύναντο νὰ τὰ ἀπολαύσουν. Κατὰ συνέπειαν ἐπεπόλαζε τὸ σκορβοῦτον καὶ ἡ λέπρα.

Σήμερον ἡ λέπρα περιορίζεται εἰς μέρη μόνον τινὰ τῆς Εὐρώπης, ὅπου γίνεται πολλὴ ψαροφαγία. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἡ ἀσθένεια αὐτὴ ἐμάστιζεν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Εἰς μόνην τὴν Ἀγγλίαν εὑρίσκοντο 95 λεπροκομεῖα. Τὸ τελευταῖον ἱδρύθη πλησίον τοῦ Ἐδιμβούργου κατὰ τὸ ἔτος 1591, ὁ δὲ τελευταῖος λεπρὸς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἀπεβίωσεν εἰς τὴν Σκωτίαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα.

Ἡ κακὴ τροφὴ συνεπάγεται κακὴν ἐν γένει δίαιταν, ἕξεις ἀκαθαρσίας καὶ οἰκήματα ἄθλια. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς ἄλλους τόπους τῆς Εὐρώπης ὁ χωρικὸς ἔζη εἰς καλύβας στενοχώρους καὶ ἐλεεινάς, αἱ ὁποῖαι ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν ἐκτίζοντο. Ἀντὶ σανίδων τὸ πάτωμα ἦτο πατημένη γῆ, ἡ στέγη ἦτο ἀπὸ ἄχυρον ἢ καλάμους, οὔτε καπνοδόχος ὑπῆρχε διὰ τὴν πυράν, οὔτε ὕαλοι εἰς τὸ παράθυρον. Εἰς τὸ ἔδαφος ἐστρώνοντο ἄχυρα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκοιμῶντο καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ κτήνη των· διότι ἡ καλύβη δὲν ἐχωρίζετο εἰς διαμερίσματα καὶ στάβλοι δὲν ὑπῆρχαν. Ὁ σάπων ἦτο ἀκριβὸς καὶ ὁ χωρικὸς πολὺ σπανίως ἐνίπτετο. Ἀκριβαὶ ἦσαν καὶ αἱ κλινοστρωμναί, ὥστε ἐκοιμᾶτο μὲ τὰ ἐνδύματά του.

Ἐντὸς τῶν τελευταίων τριῶν αἰώνων τὰ πράγματα εὐτυχῶς μετεβλήθησαν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Τὸ σκορβοῦτον, ἡ λέπρα καὶ ἡ πανώλης εἶναι νόσοι ἄγνωστοι πλέον εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν Εὐρώπην, καὶ τοῦτο ὀφείλεται κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἰδίως εἰς τὰ γεώμηλα, τὰ γογγύλια καὶ τὰ λάχανα.

Η ΦΥΓΗ ΤΟΥ ΓΑΡΙΒΑΛΔΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΡΙΧΑΡΔΑΝ ΧΟΥΧ

«Παλαιὰ τραγούδια θὰ τραγουδήσω, διὰ νὰ ἐπαναφέρω εἰς τὸν κόσμον τὸ πνεῦμα τοῦ νεκροῦ τῆς νήσου. Τῆς λύρας τοῦ Αἰόλου τὰς χορδὰς θὰ ἐντείνω μεταξὺ τῶν σκοπέλων καὶ ὅταν ὁ ἄνεμος περνᾷ ἀπ' ἐπάνω των, θὰ ἠχήσουν ἱερὰς ἀναμνήσεις: σημαίας κυματιζούσας καὶ φλογερὰ σπαθιά, θυσίας καὶ θριάμβους. Ἐὰν τὸ τραγοῦδί μου ψάλλῃ τῆς Ἰταλίας τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν, θ' ἀκούσῃ ὁ Γαριβάλδης: ἀναβαίνει ἀπὸ τὴν ὑγρὰν ἀγκάλην τοῦ Θεοῦ τῶν ὠκεανῶν καὶ ὀνειρεύεται μέσα εἰς τὴν ἀπέραντον μελῳδίαν, τὴν ὁποίαν σκορπίζει ἡ λύρα εἰς τῆς θαλάσσης τὰ κύματα. Ἰδέτε, ἀπὸ τὸν βράχον ἀνυψώνεται τὸ σῶμά του, τὴν κεφαλήν του στεφανώνουν σύννεφα, τοῦ ὠκεανοῦ ὁ γαλανὸς κύκλος ῥέει εἰς τοὺς πόδας του.

«Παλαιὰ τραγούδια θὰ τραγουδήσω, διὰ νὰ ἐπαναφέρω εἰς τὸν κόσμον τὸ πνεῦμα τοῦ λέοντος τῆς νήσου».

Μὲ ἕνα τοιοῦτον ὑψιπετῆ πρόλογον εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην μεγάλη συγγραφεύς, ἡ Γερμανὶς Ricarda Huch, εἰς τὸ νεώτατον, παγκοσμίου φήμης καταστὰν μυθιστόρημά της «ἡ *Ὑπεράσπισις τῆς Ῥώμης*». Τὸ ὀνομάζομεν μυθιστόρημα, ἴσως ἀδίκως. Ἡ μεγάλη ἐποποιία τῶν ἀγώνων τῆς Ἰταλίας κατὰ τῶν σπαραξάντων ἐπὶ πολὺ τὸ ὡραῖόν της σῶμα ξένων τυράννων εὗρῆκε τὸν ποιητήν της. Ἡ Ἀχίλλειος μορφὴ τοῦ ἔπους εἶναι ὁ μέγας νεκρός, τοῦ ὁποίου ἡ εὐγνώμων, ἡνωμένη πλέον, ἔνδοξος καὶ εὐδαίμων χώρα ἐώρτασε πρό τινος τὴν ἑκατοστὴν γενέθλιον. Αὐτὸς εἶναι ὁ Λέων τῆς νήσου. Εὐτυχέστερος ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ἥρωας ἐπείδε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του ὁ μέγας Γαριβάλδης καὶ εὐτυχὴς καὶ μετὰ θάνατον εὑρίσκει ὁ Ἀχιλλεὺς τῆς Ἰταλίας τὸν Ὅμηρόν του. Διότι ἡ συγγραφεὺς τῆς *Ὑπερασπίσεως τῆς Ῥώμης* εἶναι ποιήτρια μὲ τὸ θαυμάσιον πλεονέκτημα ἐποποιοῦ συγχρόνου πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα· δὲν ἀντλεῖ ἀπὸ τὸν μῦθον, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ζωήν, ἡ ὁποία εἰς τὰ τέκνα τῶν ἀδομένων ἡρώων ἀκόμη ἀντανακλᾷ ὅλην τὴν ψηλαφητὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀλήθειάν της. Τὸ ἔπος εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία μὲ τὰς γνωστάς της μεγάλας καὶ προσφιλεῖς μορφὰς καὶ μόνον τὸ λεπτὸν νῆμα τῆς διηγήσεως, μὲ τὸ ὁποῖον ὑφαίνονται εἰς τὸν ἱστὸν τῆς ποιήσεως τὰ γεγονότα, εἶναι ἰδική της ἐπίνοια. Καὶ ἐν τῷ μεταξὺ πόσον ὡραῖα εἶναι ἡ εἰκὼν τῶν χρόνων, τοὺς ὁποίους διέρχεται ὁ ἀναγνώστης! Ὅπου ἀπὸ τὸ δρᾶμα μεταβαίνει τὸ ἔπος εἰς τὸ πλατὺ καὶ ἥσυχον ῥεῦμα τῆς ζωῆς, ἐκεῖ ἀνταναλκᾷ τὴν ἀλήθειαν αὐτῆς καὶ τὰ θέλγητρα ἡ διήγησις, ὡς νὰ ἦτο πιστὴ ἀφήγησις τῶν καθημερινῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα βλέπει τις καὶ σήμερον εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς ἰταλικῆς χώρας.

Εἰς ἀληθὲς κλασσικὸν ὕψος ἐξ ἑτέρου ἀνέρχεται ἡ ἀφελὴς διήγησις, ὅταν οἱ κλεϊσθέντες ὑπὸ τῆς ἱστορίας μεγάλοι ἄνδρες τῆς νεωτάτης Ἰταλίας λαλοῦν, κινοῦνται καὶ ἐνεργοῦν ὡς γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν σοβαρῶν συγκλητικῶν, οἵτινες τὰς τύχας τοῦ κόσμου ὥριζάν ποτε ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Καπιτωλίου. Πολλαχοῦ οἱ λόγοι τῶν δημοκρατικῶν ἀνδρῶν τῆς Ρώμης τοῦ 1848 — αὐτὴ εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ μυθιστορήματος — ἐνθυμίζουν Σαλλουστίειον καὶ Τακίτειον ὕφος.

Ἐνομίσαμεν ὅτι εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς «*Μελέτης*» ἠδυνάμεθα νὰ δώσωμεν ἓν μικρὸν δεῖγμα τοῦ θαυμασίου βιβλίου τῆς Γερμανίδος συγγραφέως, μεταφράζοντες μόνον ἀπὸ τὰς τελευταίας του σελίδας. Ὁ ἀγὼν τοῦ 1848 πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τῆς παποκρατίας καὶ τῆς τυραννίας τῶν ξένων εἶχε πνιγῇ εἰς τὸ αἷμά του. Οἱ Αὐστριακοὶ ἐθριάμβευαν κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν καὶ οἱ Γάλλοι εἰσήρχοντο μετὰ φοβερὰν πολιορκίαν εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ Γαριβάλδης μὲ τὸ ἀποδεκατισθὲν εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην σῶμά του, στερημένος τῶν γενναιοτάτων ἀνδρῶν, ὅσοι μετ' αὐτοῦ ὑπερήσπιζαν τὴν αἰωνίαν πόλιν καὶ εἰς τὰ τείχη της ἔχυσαν τὸ αἷμά των, φεύγει διὰ νὰ συνεχίσῃ ἀλλαχοῦ τὸν ἀγῶνα. Ὁ τελευταῖός του σταθμὸς εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ρώμης εἶναι ἓν μοναστήριον. Κατόπιν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς τοῦ μαρτυρίου, τῆς ὁποίας τοὺς τελευταίους σταθμοὺς περιλαμβάνει τὸ κατωτέρω ἐν μεταφράσει τεμάχιον. Τὸ ἔπος βαίνει εἰς τὸ πένθιμον τέλος του. Καὶ εἶναι ἀνταξίαι μεγάλου ποιητοῦ αἱ τελευταῖαι σκηναί του, καθὼς εἶναι μία μακρινὴ ἀντανάκλασις ὁμηρικοῦ μεγαλείου τὸ τέλος τῆς εὐγενοῦς συζύγου τοῦ Γαριβάλδη, τῆς Ἀνίτας, ἄλλης ταύτης Ἀνδρομάχης. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον δὲν τελειώνει εἰς καταστροφήν. Ἐκ τῶν ἐσχάτων κινδύνων καὶ ἐκ τῆς ἰδίας στιγμιαίας ἀπελπισίας σώζεται ὁ ἥρως διὰ νὰ ἀναφανῇ ἀργότερά ποτε ἐκδικητὴς τῶν πεσόντων φίλων, σωτὴρ τῆς Ἰταλίας καὶ διὰ παντὸς καύχημά της. *Σ* *

Ὁ Γαριβάλδης, μαζὶ μὲ ὅσους ἀκόμη εἶχαν μείνῃ, ἔφθασεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, εὑρῆκεν ἐκεῖ δεκατρία ψαράδικα πλοιάρια, τὰ ἐκράτησαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς ψαράδες νὰ τοὺς πάρουν μέσα. Ἡ Ἀνίτα, ἡ ὁποία σχεδὸν ἓν ἡμερόνυκτον χωρὶς διακοπὴν ἦτο εἰς τὸ ἄλογον, μολονότι ὁ πυρετὸς τὴν ἔψηνε καὶ πόνοι σπασμωδικοὶ τὴν ἐβασάνιζαν, ἐλιποθύμησε μόλις ἐμβῆκε εἰς τὸ πλοιάριον· ὁ Γαριβάλδης ἐδρόσιζε τοὺς κροτάφους της μὲ νερὸν καὶ μόλις συνῆλθε, τὴν ἔβαλε νὰ πλαγιάσῃ ἐπάνω εἰς τὸν μανδύαν του, ὅπου καὶ ἀπεκοιμήθη λικνιζομένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸ ἴδιον πλοῖον εὑρίσκοντο, ἐκτὸς τοῦ Γαριβάλδη καὶ τῆς γυναικός του, ὁ Μπρουνέττι μὲ τὸν υἱόν του Λουΐτζι καὶ ὁ Οὔγκο Μπάσσι. Αὐτὸς εἶχε πάθῃ εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ πυρετοὺς καὶ μερικὰς ἡμέρας μάλιστα εἶχε μείνῃ ὀπίσω εἰς

τὴν κατοικίαν περιποιητικῶν ἀνθρώπων διὰ νὰ ἀναλάβῃ ὀλίγον· ἦτο χλωμὸς καὶ ἀδυνατισμένος. Τὰς περισσοτέρας φορὰς ἐπήγαινε μὲ τὸ ἄλογον εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Μπρουνέτι ἢ διηγεῖτο εἰς τὸν μικρὸν Λουΐτζι πατριωτικὰς ἱστορίας καὶ τοῦ ἐμάνθανε στίχους τοῦ Δάντη καὶ τοῦ Τάσσου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς καθὼς οἱ ἄλλοι κατελήφθη ὡσὰν ἀπὸ οὐρανίαν ἀγαλλίασιν, ὅταν εὑρέθη ἐπάνω εἰς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον.

Τὸν Γαριβάλδην ἐτρόμαζε τῆς γυναικός του ἡ κατάστασις. Ποτὲ δὲν τὴν εἶχεν ἰδῇ ἄλλοτε λιποθυμημένην. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀνεθάρρησεν ἀπὸ τὴν χαράν, ὅταν εὑρέθη εἰς τὴν θάλασσαν κάτω ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ὀρθοκομμένην πρύμνην, ὅπου ἐστάθη ὁ Γαριβάλδης διὰ νὰ πηδαλιουχῇ ὀρθὸς «μὲ τὸ κουπί». Ἐκύρτωνε τὴν ῥάχιν του τὸ φοβερὸν στοιχεῖον ὡσὰν δαμασμένον θηρίον, τὸ ὁποῖον ἀνασηκώνεται νὰ γλείψῃ τὴν χεῖρα τοῦ κυρίου του, καὶ ὁ ἄνεμος ἔσειε τὰ πτερά του ὡσὰν νὰ ὑπήκουεν εἰς τὴν ἀλησμόνητον ἐκείνην φωνήν, τῆς ὁποίας αἱ διαταγαὶ ἠκούοντο καθαρὰ εἰς τὸ πάφλασμα τοῦ νεροῦ, καὶ ἔσπρωχνε μὲ τὴν πνοήν του τὸν μικρὸν στολίσκον πρὸς βορρᾶν.

Μὲ ταπεινὴν φωνήν, διὰ νὰ μὴ ταραχθῇ εἰς τὸν ὕπνον της ἡ Ἀνίτα, ὑπελόγιζε πότε θὰ ἔφθαναν εἰς τὴν Βενετίαν μὲ ἐξακολουθητικὸν οὔριον ἄνεμον. Διότι ἀνυπομόνει πότε θὰ εὕρισκε τέλος πάντων ἡσυχίαν ἡ Ἀνίτα καὶ τὴν περιποίησιν, τῆς ὁποίας εἶχε τόσην ἀνάγκην. Ἦτο γεμᾶτος ἐλπίδα ὅτι ὁ βαθὺς ὕπνος μιᾶς νυκτὸς θὰ τῆς ἔδιδε πάλιν τὴν πρώτην δύναμιν. Εἶχαν προχωρήσῃ εἰς τὸ πέλαγος σχεδὸν μίαν ὥραν, ὅταν ἡ σελήνη ἀνέτειλε καὶ τὴν ἀπέραντον ἐπιφάνειαν τοῦ νεροῦ ἐπλημμύρισε μὲ τὸ φῶς της. Φωνὴ ἐκπλήξεως ἐξῆλθε τότε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Λουΐτζι, ὁ ὁποῖος πρώτην φορὰν ἔβλεπε θάλασσαν. Ἀλλ' οἱ ἄνδρες εἶχαν ἓν δυσάρεστον συναίσθημα, ὡσὰν νὰ εἶχε τραβηχθῇ ἀπ' ἐμπρός των ἓν σκέπασμα, τὸ ὁποῖον τοὺς ἔκρυπτε καὶ ὡσὰν νὰ εἶχαν ἐκτεθῇ ἀπροστάτευτοι πλέον εἰς τὸ διαπεραστικὸν βλέμμα τῶν διωκτῶν των.

Καὶ πράγματι γρήγορα ἔμαθαν οἱ Αὐστριακοὶ φρουροὶ τῶν παραλίων, ὅτι ὁ ἐπίφοβος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κατὰ ξηρὰν τοὺς διέφυγεν, εἶχεν ἐπιβιβασθῇ εἰς τὰ πλοιάρια, καὶ σημεῖον ἐδόθη καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ αἰγιαλοῦ διὰ νὰ δείξῃ τὴν διεύθυνσίν

του. Ὡς τόσον οἱ ναυτίλοι μας δὲν ἔβλεπαν κανὲν ἐμπόδιον, ἕως ὅτου ὁ αὐστριακὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἔπλεεν ἐμπρὸς εἰς τὰ νερὰ τῆς Βενετίας, μετὰ τὰ μεσάνυκτα, διέκρινεν εἰς τὸ ὁλόφωτον πέλαγος τὸν πτερωμένον στολίσκον. Ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Γαριβαλδινοὺς ἐτρόμαξαν οἱ ψαράδες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν βίαν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιχειρήσουν τὸ τόλμημα τοῦτο καὶ τώρα ἔτρεμαν καὶ διὰ τὴν ζωήν των καὶ διὰ τὰ πλοιάριά των. Ἐφαντάζοντο ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ θὰ τὰ ἐβύθιζαν μὲ τὰ κανόνια των, ὥστε μερικοὶ ἔρριψαν τὰ κουπιὰ καὶ δὲν ἤθελαν πλέον νὰ προχωρήσουν. Εἰς αὐτὴν τὴν γενικὴν τρομάραν ὁ Γαριβάλδης ἐφύλαξε τὴν γαλήνην του. Διὰ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν καταδίωξιν εἰς τὸν ἐχθρόν, διέταξε νὰ σκορπισθοῦν τὰ πλοιάρια καὶ τὸ καθὲν νὰ προσπαθήσῃ νὰ φθάσῃ μόνον εἰς τὴν Βενετίαν, πρὸ πάντων ὅμως μὲ ὅλην τὴν ταχύτητα νὰ πιάσουν ὅλοι κουπί. Ἀλλ' οἱ ψαράδες ἦσαν παγωμένοι ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ δὲν ἤκουαν οὔτε ἐπίπληξιν οὔτε φοβέρισμα. Ἥρπασαν λοιπὸν τὰ κουπιὰ ὁ Οὔγκο Μπάσσι καὶ ὁ Μπρουνέτι, ἀλλ' ἀμάθητοι ἄνθρωποι δὲν κατώρθωναν πολλὰ πράγματα. Τοῦ Γαριβάλδη ὅμως τὸ ἀνίκητον πνεῦμα ἤνοιξε δρόμον διὰ τὸ πλοῖόν του ἐπάνω εἰς τὰ κύματα καί, ἐνῷ τὰ περισσότερα ἐπρόφθασαν καὶ συνέλαβαν οἱ Αὐστριακοί, τὸ ἰδικόν του ἐπέταξεν ὡσὰν γλάρος ἀπὸ τὰ μάτια των ἐμπρὸς καὶ ἐχώθη μέσα εἰς τοὺς καλαμῶνας τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Ραβέννας.

Ἡ Ἀνίτα ἐξύπνησεν ἐπάνω εἰς τὴν λογομαχίαν μὲ τοὺς ψαράδες, δὲν ἐκατάλαβε καλὰ τί συνέβαινεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠρώτησε τί τρέχει. Ἔμεινεν ἀκίνητος καὶ πλαγιασμένη μὲ τὰ μισοσβυσμένα μάτια πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὁ Γαριβάλδης τὴν ἐσήκωσε καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὴν ἀγκάλην του, βυθιζόμενος εἰς τὴν λάσπην, ἕως ὅτου εὗρε στερεὸν ἔδαφος διὰ νὰ τὴν ἀφήσῃ κάτω. Τώρα ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁ κόπος τοῦ ταξιδίου, παρετήρησε φοβισμένος τὴν γυναῖκά του, τῆς ὁποίας ἡ φυσιογνωμία εἶχεν ἀλλάξῃ τρομακτικά. Ὁ Οὔγκο Μπάσσι καὶ ὁ Μπρουνέτι εἶχαν καθ' ὁδὸν ἀκόμη ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ θάνατός της ἐπλησίαζεν, ἀλλὰ τώρα ἐνόμιζαν, ὅτι ὅλων εἶχε φθάσῃ ἡ τελευταία στιγμὴ καὶ ἐθεώρουν περιττὸν νὰ ὁμιλήσουν περὶ τούτου. Μὲ θλῖψιν μόνον ἐκύτταζαν τὸν Γαριβάλδην ἄφωνον, σκυμμένον ἐπάνω εἰς τὸ ἀλλοιωμένον

πρόσωπον τῆς δυστυχισμένης γυναικός, προσπαθοῦντα νὰ συνηθίσῃ τὴν ψυχήν του εἰς τὴν ἀνελεήμονα μοῖραν. Τὰ βλέφαρά της ἦσαν μισανοιγμένα, τὰ μάτια της δὲν ἔβλεπαν πλέον, καὶ ὅταν ἔπιπταν εἰς τὸ πρόσωπόν του, ἔμεναν ἀκίνητα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φαίνεται ὅτι τὸν ἀνεγνώριζεν, ὅπως εἰς τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου βλέπει κανεὶς νεκρὰς πεταλούδας νὰ κρέμωνται ἀπὸ τὰ τελευταῖα ἄνθη. Ἀρκετὴν ὥραν ἔμειναν ἄφωνοι, ἔπειτα ἐσηκώθη ὁ Γαριβάλδης καὶ εἶπεν, ὅτι πρέπει νὰ χωρισθοῦν, ἐπειδὴ ὁ καθένας χωριστὰ ἠμπορεῖ εὐκολώτερα νὰ σωθῇ παρὰ ὅλοι μαζί. Ὅσον διὰ τὸν ἑαυτόν του θὰ ζητήσῃ πρῶτα κατάλυμα διὰ τὴν ἀσθενῆ, οἱ ἄλλοι ὅμως πρέπει νὰ κυττάξουν νὰ φθάσουν τὸ γρηγορώτερον ἢ εἰς τὴν Ραβένναν ἢ εἰς τὴν Βολωνίαν, ὅπου ἴσως θὰ εὕρισκαν ἀνθρώπους νὰ τοὺς βοηθήσουν. Ὁ Οὔγκο Μπάσσι καὶ ὁ Μπρουνέτι συγκατένευσαν ἄλλοι· τὸ παιδίον εἶχεν ἀποκοιμηθῇ ἀκκουμβισμένον εἰς τὸν πατέρα του, ἅμα ἐπάτησε στερεὸν ἔδαφος. Καὶ ὁ ἥλιος ἀνέτελλε τώρα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐπάνω εἰς τὴν μελανωπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ νεροῦ ἔτρεχαν κίτρινα φῶτα καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ ἤρχιζαν οἱ ἀτελείωτοι κάμποι ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ πρασινίζουν.

Μολονότι ὁ κίνδυνος ἐβίαζε νὰ πάρουν γρήγορα μίαν ἀπόφασιν, ἔστεκαν ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν των οἱ ἄνδρες αὐτοί, ὁ Οὔγκο Μπάσσι προσευχόμενος νὰ τὸν δεχθῇ ὁ Θεὸς ὡς θῦμα διὰ νὰ κατασταθῇ εἰς τὸν Γαριβάλδην ὁ δρόμος του ὁδὸς σωτηρίας. Ὅταν ὁ Μπρουνέττι ἡτοιμάσθη νὰ πάρῃ εἰς τὴν ἀγκάλην τὸν κοιμισμένον Λουΐτζι του, αὐτὸς ἐξύπνησε καὶ ὅσον καὶ ἂν ἦτο φανερὰ νυσταλέος, εἶπεν ὅτι δὲν νυστάζει διόλου καὶ ὅτι ἠμπορεῖ πεζὸς νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Βενετίαν. Εἰς τὸ ἀναμεταξὺ ἐξήτασε καλλίτερα τὰ πέριξ ὁ Γαριβάλδης· ἔρριψε σοβαρὸν βλέμμα πρὸς τοὺς δύο ἄνδρας καὶ τὸ παιδίον καὶ ἔπειτα ἐτράβηξεν ἐμπρὸς μὲ τὴν Ἀνίταν εἰς τὸν ὦμον πρὸς τὸ βόρειον μέρος κατὰ τὸν αἰγιαλόν. Οἱ ἄλλοι ἐπῆραν ὁ καθεὶς διαφορετικὸν δρόμον πρὸς τὰ μεσόγεια καὶ μετ' ὀλίγον ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Αὐστριακῶν. Τὸν Οὔγκο Μπάσσι ἐτουφέκισαν εἰς τὴν Βολωνίαν, τὸν Μπρουνέτι μὲ τὸν υἱόν του εἰς τὴν θέσιν ὅπου τοὺς συνέλαβαν.

*

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ πηγαίνουν οἱ χωρικοὶ εἰς τὴν καθημερινήν των ἐργασίαν. Ὁ Γαριβάλδης, πρὶν περάσῃ μία ὥρα, ἀπήντησεν ἕνα Ἰταλὸν χωρικόν, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπεν ὅτι εἶναι στρατιώτης ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ φεύγει μὲ τὴν ἀρρωστημένην γυναῖκά του νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς. Τὸν παρακαλεῖ λοιπὸν νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν πλησιεστέραν καλύβην, ὅπου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρῃ ἀνάπαυσιν ἡ μισαποθαμένη. Ὁ χωρικὸς ἀπήντησεν, ὅτι ἡ πλησιεστέρα καλύβη εἶναι πολὺ μακράν, ἀλλὰ θὰ τοῦ δείξῃ εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν βημάτων μίαν βρύσιν, διὰ νὰ δροσίσῃ μὲ νερὸν τὴν γυναῖκα. Ἐνῷ ἐβάδιζαν μαζί, ὁ χωρικὸς ἐκύτταζε τὸν ξῆθεν στρατιώτην, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐφαίνετο ὡσὰν σημαντικὸν ὑποκείμενον καὶ ἐπειδὴ ὅσον καλόβολος καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἔκαμνε τίποτε χωρὶς πληρωμήν, τὸν ἠρώτησε μὲ πονηρίαν ἂν καὶ ἡ σακκοῦλά του εἶναι τόσον κενὴ ὅσον ὁ στόμαχός του.

— Ἀπαράλλακτα! ἀπήντησεν ὁ Γαριβάλδης μὲ δυνατὸν γέλωτα. Τὸ φόρεμα καὶ τὰ χρήματά μου τὰ ἀφῆκα ὅλα εἰς τοὺς ψαράδες ποῦ μ' ἔφεραν ἕως ἐδῶ· κάμε μου τώρα σὺ τὴν χάριν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος.

Ὁ χωρικὸς ἐνόησεν ὅτι μὲ πάντα τρόπον πρέπει νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καὶ τὴν ἑτοιμοθάνατον γυναῖκά του καὶ πιθανῶς θὰ ἀπεφάσιζε νὰ τολμήσῃ κάτι. Ἀλλὰ τὸ διαπεραστικὸν βλέμμα, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐκύτταζεν ὁ ξένος, ἐνῷ ὡμίλει, τοῦ ἐφάνη ἀσυνήθιστον καὶ ἠσθάνετο, ὅτι δὲν εἶχε νὰ κάμῃ μὲ κοινὸν στρατιώτην, ὅτι εἶχεν ἐμπρός του ἕνα σπάνιον καὶ μεγάλον ἄνθρωπον καὶ ὡσὰν ἀστραπαὶ διήρχοντο ἀπὸ τὴν κεφαλήν του διάφοροι ἰδέαι. Ἔξαφνα ὅμως ἐστάθη, ἐσήκωσε τὰς χεῖρας καὶ ἐφώναξε δυνατά:

— Ὁ Γαριβάλδης! ὁ Γαριβάλδης!

Καὶ χωρὶς νὰ γυρίσῃ ὀπίσω του νὰ ἰδῇ, ἔτρεξεν εἰς τοὺς ἀγρούς. Ὁ Γαριβάλδης ἐπροχώρησε πρῶτον ἕως τὴν βρύσιν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ μίαν στιγμὴν ἀναποφάσιστος περὶ τοῦ πρακτέου. Ἐνόμισε καλλίτερον νὰ μὴ ὑπάγῃ πρὸς τὴν ἀγροτικὴν καλύβην, τὴν ὁποίαν τώρα ἔβλεπε, διότι ὁ ἀγωνιώδης τρόμος τοῦ χωρικοῦ θὰ τὸν ἐπρόδιδεν, ἂν δὲν τὸ ἔκαμνε καὶ ἐπίτηδες, καὶ ἐπροτίμησε νὰ λάβῃ ἄλλην διεύθυνσιν καὶ ὅ,τι γίνῃ ἂς γίνῃ. Τὸ

δροσερὸν νερὸν καὶ ἡ αὐξάνουσα ζέστη ἀνεζωογόνησαν ἀκόμη μίαν φορὰν τὴν Ἀνίταν, ὥστε ἦλθεν εἰς τὰς αἰσθήσεις της, ἀνεγνώρισε τὸν ἄνδρα της καὶ ἐπροσπάθησε νὰ τοῦ χαμογελάσῃ.

Ἀφ' ὅτου τὸν ὑπανδρεύθη, ἦτο πάντοτε ἡ δυνατὴ καὶ ἄφοβος σύντροφός του εἰς ὅλα του τὰ παράτολμα ἐπιχειρήματα, καὶ μολονότι εἰς τοὺς τοκετοὺς καὶ εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν τέκνων της πολὺ ὑπέφερεν, εἶχεν ὅμως πάντοτε τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ κρύπτῃ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της τοὺς πόνους, ὥστε αὐτός, μὲ ὅλην του τὴν τρυφερότητα καὶ προθυμίαν, δὲν ἠναγκάσθη ποτὲ νὰ τὴν προφυλάξῃ ἀπὸ τίποτε ἢ νὰ τὴν περιποιηθῇ. Ἀλλὰ τώρα, εἰς τὰς τελευταίας της στιγμάς, ἄτονος πλέον καὶ χωρὶς πόνους εἰς τὸ ἀπονεκρωμένον σῶμα, εἶχε μίαν μόνον ἐπιθυμίαν, νὰ μείνῃ πλαγιασμένη ἐπάνω εἰς τὸ ἀγαπημένον στῆθος χωρὶς θέλησιν καὶ χωρὶς δύναμιν. Ἠσθάνετο ὡς νὰ ἦτο πάρα πολὺ μικρά, μικροτέρα ἀπὸ βρέφος, ὄχι πολὺ μεγαλειτέρα ἀπὸ ὅ,τι χωρεῖ εἰς τὴν παλάμην· ἔπειτα μερικὰς στιγμὰς ἔχανε καὶ τὴν συνείδησιν ποῦ ἦτο καὶ ποία ἦτο. Ἀλλὰ πάλιν ἡ γαλανοπράσινος ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία ἐσείετο ἐλαφρά, τὰ στέφανα τῶν σταφυλῶν, κρεμασμένα ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μορεόδενδρα εἰς ἀμετρήτους καὶ ἀπεράντους σειράς, καὶ ὁ κανονικὸς παλμὸς τῆς μεγαλόφρονος καρδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστήριζε τὴν κεφαλήν της, ἀπετέλουν ὅλα μαζὶ ὡσὰν ἕνα ἱερὸν χορὸν γύρῳ της, πέρα τοῦ ὁποίου ἦσαν τὰ μυθικὰ συμβάντα τῆς ζωῆς της. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ἠρώτα μὲ χαμηλὴν φωνὴν ὁ Γαριβάλδης, ἂν αἰσθάνεται καλλίτερα, καὶ αὐτὴ ἀπεκρίνετο μὲ ἓν ἀδύνατον χαμόγελον ἢ ἄφινε νὰ πέσῃ ἡ κεφαλή της πρὸς τὸ πλευρὸν μὲ ἓν φίλημα εἰς τὴν χεῖρά του.

Εἰς τὸ ἀναμεταξὺ οἱ φίλοι τοῦ στρατηγοῦ, καθὼς καὶ οἱ ἐχθροί του, εἰς ὅλα τὰ παραθαλάσσια χωρία, ὅπου ἔφθασεν ἡ εἴδησις τῆς φυγῆς του, εἶχαν τὸν νοῦν των εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ Τζιοακῖνο Μπονέ, ὅστις κρυφὰ ἐπληροφορήθη ὅτι σιμὰ εἰς τὴν Μαγναβάκκα μία λέμβος εἶχε πλησιάσῃ εἰς τὴν ξηράν, ἐκίνησε νὰ ἰδῇ μήπως ἐκεῖ ἦτο ὁ Γαριβάλδης, ὥστε μὲ τὴν βοήθειαν καλῶν πατριωτῶν νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν καταδίωξιν. Τὸν εἶχε μάλιστα ἰδῇ μαζὶ μὲ τὸν χωρικόν, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἐμπρός του, ἕως ὅτου ἐβεβαιώθη, ὅτι ἐκεῖνος δὲν

θὰ τὸν ἔβλεπε πλέον, καὶ ὅταν εἶδεν ὅτι ψυχὴ δὲν ἐφαίνετο εἰς ὅλην ἐκείνην τὴν ἔκτασιν, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Γαριβάλδην κάμνων ἀπὸ μακρὰν σημεῖον, ὅτι εἶναι φίλος.

Ἐκεῖνος εἶχεν ἰδῇ μίαν φορὰν μόνον περαστικὸς εἰς τὴν Ραβένναν τὸν νέον, ἀλλὰ τὸν ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ἐπειδὴ ἐχώλαινε μὲ τὸν ἀριστερὸν πόδα, ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν καὶ ὅταν ἐστάθη ἀντικρύ του, εἶπεν :

— Εἶσαι ὁ Τζιοακῖνο Μπονέ, ἕνας πατριώτης· ὁ ἀδελφός σου Γαετᾶνος ἐφονεύθη εἰς τὰς 3 Ἰουνίου εἰς τὴν Ρώμην· εἰς ἐσὲ ἐμπιστεύομαι. Εἰπέ μου ποῦ ἠμπορῶ νὰ φέρω τὴν γυναῖκά μου διὰ νὰ εὕρῃ ἡσυχίαν καὶ περιποίησιν;

Ὁ Μπονὲ ἀπεκρίθη, ὅτι ὅλα τὰ ἔχει προητοιμασμένα καὶ ὄχι πολὺ μακρὰν εἰς τὸν αἰγιαλὸν εὑρίσκεται τὸ ὑποστατικὸν ἑνὸς φίλου του, ὅπου θὰ τὸν δεχθοῦν προσωρινῶς· ἐλπίζει μάλιστα μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἐκεῖ δὲν θὰ τὸν εὕρῃ ὁ ἐχθρός, ἕως ὅτου συνεννοηθῇ μὲ ἄλλους πῶς νὰ φύγῃ παρέκει· εὐτυχῶς ἔχει καὶ τὸ διαβατήριον τοῦ ἀδελφοῦ του Γαετάνου, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ ὁ Γαριβάλδης νὰ μεταχειρισθῇ ὡς ἰδικόν του. Ὡδήγησε λοιπὸν τὸν Γαριβάλδην ἕως εἰς τὴν θάλασσαν, ἐφώναξεν ἕνα ψαρᾶν, ὁ ὁποῖος ἐστέκετο καὶ ἐψάρευε, τοῦ ἔδωσεν αὐστηρὰν διαταγὴν νὰ μεταφέρῃ μὲ τὴν λέμβον του τὸν ἄνθρωπον μὲ τὴν γυναῖκα εἰς τὸ ὑποστατικόν, καὶ ὁ ἴδιος ἔτρεξεν εἰς τὸ Κομάκιο, νὰ φροντίσῃ περὶ ἀσφαλεστέρας διαμονῆς.

Εἰς τὸ ὑποστατικὸν ὑπεδέχθη τὸν Γαριβάλδην ἄνθρωπος τρομαγμένος μὲ τὴν ὑψηλὴν μαυρομμάταν γυναῖκά του, ἡ ὁποία εἶχεν ἑτοιμάσῃ ἤδη κλίνην διὰ τὴν Ἀνίταν καὶ ἔδειξε πᾶσαν προθυμίαν νὰ περιποιηθῇ ἐκεῖ τὴν ἀσθενῆ. Ἡ τύχη μάλιστα ἔκαμε νὰ εὑρεθῇ ἐκεῖ καὶ ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἐθεράπευεν ἓν ἄρρωστον παιδίον, καλόκαρδος γέρων. Ἠθέλησε νὰ ἐξετάσῃ τὴν πάσχουσαν, ἀλλὰ μὲ τὸ πρῶτον βλέμμα ἔνευσεν, ὅτι καμμία ἐλπὶς δὲν ὑπῆρχεν. Ἡ οἰκοδέσποινα ἡτοίμασε λεμονάδαν καὶ ὁ Γαριβάλδης ἐστάλαζεν εἰς τὸ στόμα τῆς Ἀνίτας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ τὸ ποτὸν ἐφαίνετο ὅτι τῆς ἔκαμνε καλόν. Μετὰ μίαν ὥραν ἐπέστρεψεν ὁ Μπονέ, ἐπῆρε μαζί του τὸν στρατηγὸν εἰς τὸν στάβλον, κολλητὰ εἰς τὴν κατοικίαν, καὶ διηγήθη σιγαλά, ἐνῷ ἐκεῖνος ἔτρωγεν ὀλίγον ἀγγοῦρι

καὶ σταφύλια, τί εἶχε κατορθώσῃ ἕως τὴν ὥραν· εἰς τὴν Ραβέν-ναν, εἶπεν, εἶναι ἓν καταφύγιον διὰ τοὺς φυγάδας, ὅπου πρέπει νὰ μείνουν ὀλίγον καιρόν, ἕως ὅτου χαλαρωθῇ ἡ ἐπαγρύπνησις τῶν Αὐστριακῶν ἢ στραφῇ εἰς ἄλλον τόπον. Κατόπιν ἀφηγήθη τὰ τελευταῖα συμβάντα τῆς Βενετίας, τὸν θάνατον τοῦ Καίσα-ρος Ροσαρόλλ καὶ ὅτι ἡ χολέρα περισσότερον ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν κατέβαλλε τὴν ἀντίστασιν τοῦ πολιορκημένου στρατεύματος, ὥστε εἰς μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδας θὰ ἔλθῃ κ' ἐκεῖ τὸ τέλος. Ἡ Δημοκρατία θὰ ὑπέκυπτε ταχύτερα, εἶπεν, ἂν ἔλειπεν ἡ μα-νιώδης ἀνδρεία μερικῶν στρατιωτῶν καὶ πολιτικῶν, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς ἐφοβεῖτο σχεδὸν περισσότερον ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς. Ὁ λαὸς τώρα, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι, ἐβαρύνθησαν πλέον τὴν κατά-στασιν καὶ θέλουν μὲ πάντα τρόπον τὴν εἰρήνην.

Ἦσαν ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὴν ὁμιλίαν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὑποστατικοῦ ἐκύτταξε προσεκτικὰ μέσα καὶ ἔδωκε τὴν εἴδησιν, ὅτι εἶδεν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον αὐστριακὰς στολάς, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο πρὸς τὸ ὑποστατικόν. Ὁ Γαριβάλδης πρέπει ἀμέσως νὰ φύγῃ μὲ τὴν γυναῖκά του, ἂν δὲν θέλῃ νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖράς των. Ὁ Γαριβάλδης ἐπείσθη, ὅτι πράγματι Αὐστριακοὶ ἦσαν οἱ ἐρχόμενοι, ἀλλ' ἐπίστευεν, ὅτι θὰ ἔκαμναν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας ἀκόμη ἕως νὰ φθάσουν καὶ ἤθελε νὰ ἰδῇ ἂν ἡ Ἀνίτα θὰ ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ τὴν μεταφέρουν παρέκει. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμά-τιον. Ἀλλ' ἡ οἰκοδέσποινα καὶ ὁ ἰατρὸς ἐτραβήχθησαν ταραγ-μένοι ἀπὸ τὴν κλίνην, μόλις εἶδαν τὸν Γαριβάλδην, διὰ νὰ κάμουν θέσιν, καὶ ἔνευσαν εἰς τὸν Μπονέ, ὅτι ἡ ἀσθενὴς ἀπέθανεν. Ὅταν ὁ Γαριβάλδης εἶδε τὸ φρικτὰ ἀλλοιωμένον πρόσωπον, τοῦ ἐφάνη ὡσὰν νὰ τὸν ἐκύτταζε πικραμμένον ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Ἅδου μὲ τὰ μάτια προσηλωμένα ἐπάνω του ὡς εἰς οὐράνιον φῶς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐχωρίζετο διὰ νὰ χωθῇ πλέον εἰς τὰ σκότη. Ἐρρίφθη ἐπάνω της μὲ μεγάλον θρῆνον. Ἀλλ' ὁ οἰκοδεσπότης τὸν εἶχεν ἀκολουθήσῃ μὲ τρόμον καὶ ἔλεγεν, ὅτι οἱ Αὐστριακοὶ ἔφθασαν καὶ ὁ Γαριβάλδης πρέπει νὰ ἐλεήσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς ἰδικούς του, διότι ἡ ζωὴ ὅλων κινδυνεύει. Ἡ σύζυγός του, ἂν καὶ ἔρριψεν εἰς τὸν ἄνδρα της βλέμμα γεμᾶτον ἀπὸ ἀγανάκτησιν, δὲν ἀντεῖπεν ὅμως· ἔτρεμε καὶ αὐτὴ διὰ τὰ παιδιά της. Ἡ σκηνὴ διήρκεσε μόνον μίαν στιγμήν· ὁ Γαριβάλδης ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ

ἀγαπημένον στῆθος, ἐνῷ ἀκόμη ἐρρόγχαζεν, ἔδωκε τὴν χεῖρα εἰς τὸν οἰκοδεσπότην καὶ εἰς τὴν οἰκοδέσποιναν μὲ τὰς λέξεις «Θάψατε τὴν γυναῖκά μου», καὶ ἐγκατέλειψε τὴν οἰκίαν διὰ μιᾶς θύρας, ἡ ὁποία ἔφερε πρὸς τὴν θάλασσαν. Λέμβος μὲ τρεῖς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους εἶχε μισθώσῃ ὁ Μπονέ, τὸν ἐπερίμενεν. Ὁ Μπονὲ ἐσύστησε πάλιν νὰ φέρουν τὸν φυγάδα ἕως εἰς τὴν Ραβένναν καὶ αὐτοὶ μὲ ὅρκους καὶ κατάρας τὸν ἐβεβαίωσαν πάλιν, ὅτι θὰ ἐκτελέσουν ἀκριβῶς τὴν παραγγελίαν του, ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ.

Οἱ ἄνθρωποι μὲ ἓν δυνατὸν κωπηλάτημα ἐπροχώρησαν γρήγορα εἰς τὴν θάλασσαν τόσον, ὥστε ἀπὸ τὴν παραλίαν νὰ μὴ ἠμποροῦν πλέον νὰ τοὺς γνωρίσουν, καὶ ἔπειτα διηυθύνθησαν πρὸς τὸ βόρειον μέρος. Ἐπήγαιναν ἐμπρὸς χωρὶς νὰ παρουσιασθῇ κανὲν ἐμπόδιον, κατόπιν ὅμως ἐφάνησαν μερικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα προδήλως οὔτε ψαράδικα ἦσαν οὔτε ἐμπορικά, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν· ἔνευαν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, ἄλλοτε βλέποντες πρὸς τὰ πλοῖα καὶ ἄλλοτε ἀναμεταξύ των. Ἐπειδὴ αἱ ἁπαλαὶ σκιαὶ τῶν πεύκων πλησίον τῆς Ραβέννας ἐσκότιζαν κάπως τὴν παραλίαν, εἷς ἐξ αὐτῶν ἔνευσε μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ οἱ ἄλλοι ἐξήγησαν ὅτι καλὸν θὰ ἦτο ν' ἀποβιβάσουν ἐκεῖ τὸν ἐπικίνδυνον προστατευόμενόν των. Μὲ νεύματα συνεννοήθησαν ἀναμεταξύ των πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, χωρὶς νὰ καταλάβῃ τίποτε ὁ Γαριβάλδης, ὁ ὁποῖος ἐκάθητο ἀνάμεσά των μὲ τὸ πρόσωπον κρυμμένον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ σιγὰ-σιγὰ ἔφεραν τὴν λέμβον εἰς μίαν αὔλακα ἀπὸ τὰς πολλάς, ὅσαι διασχίζουν ἐκεῖ τὴν παραλίαν. Μόλις ἐκόλλησαν εἰς τὴν ξηράν, ἐσήκωσεν ὁ Γαριβάλδης τὴν κεφαλὴν καὶ ἐνόησεν ὅτι δὲν τὸν ἔφεραν ὅπου ἔπρεπεν, ἐν τούτοις ἀπεβιβάσθη καὶ διηυθύνθη ἀμέσως εἰς τὸ δάσος, ὥστε τὰς ἐξηγήσεις, ὅσας ἦσαν ἕτοιμοι νὰ δώσουν διὰ νὰ δικαιολογήσουν τὸ κάμωμά των, κατέπιαν μὲ ἀνασηκωμένους τοὺς ὤμους καὶ ἐλαφρωμένην τὴν συνείδησιν, ἐκτύπησαν τὰ κουπιὰ ὀπίσω καὶ ἔφυγαν.

Ὁ Γαριβάλδης ἐβάδιζεν, ἕως ὅτου τὸ δάσος ἔγινεν ἀραιότερον, καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν βημάτων ἐμπρὸς εἶδε τὸν δημό-

σιον δρόμον. Ἐστάθη καὶ ἐχώθη πάλιν εἰς τὰ πυκνὰ δένδρα· ἐκεῖ ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπον εἰς τὰ χόρτα ὡς νὰ τὸν ἐμαχαίρωσαν λῃσταὶ καὶ ἐρρίφθη εἰς ἕνα λάκκον διὰ νὰ ῥοφήσῃ ἡ γῆ τὸ αἷμά του, τὸ ὁποῖον ἔτρεχεν ἀπὸ τὸ στόμα καὶ ἀπὸ τὴν καρδίαν. Ἐσυλλογίσθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅτε ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανὸς ἥρπασεν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ρίο-Γράνδε τὰ πλοῖά του καὶ τὴν περιουσίαν του καὶ τοὺς φίλους του καὶ τὰ κατέπιεν, ἐνῷ αὐτὸς μόνος εἰς ἀξένους τόπους, παγωμένος ἀπὸ τὴν λύσσαν καὶ τὸ ψῦχος τοῦ ὠκεανοῦ δὲν εἶχε πλέον τὸ θάρρος νὰ ζήσῃ· ἐκεῖ, ἐνῷ ἔπινε νερὸν ἀπὸ τὴν βρύσιν, εὗρε τὸ παιδὶ τῆς τύχης, τὸ ὁποῖον τὸν ἔσωσε μὲ τὸ αἷμά του, καὶ τὸ ὁποῖον τώρα μακράν, ἴσως μὲ τὴν ἀναπνοὴν ἀκόμη εἰς τὸ στόμα, ἔθαπταν ξέναι χεῖρες εἰς ξένον χῶμα. Ἠπόρει πῶς δὲν ἔμεινε πλησίον της ν' ἀποθάνῃ μαζί της. Ἐπὶ στιγμὴν ἔχασε τὴν συνείδησιν ἀπὸ τὸν κόπον, διότι μετὰ τὴν βραχεῖαν διαμονὴν εἰς τὸν Ἅγιον Μαρτῖνον δὲν εἶχε πλέον κοιμηθῇ, καὶ πάλιν ἐνόμιζεν ὅτι μὲ τὴν ἀσθενῆ εἰς τὴν ἀγκάλην διήρχετο τὴν ἀπέραντον χλοερὰν πεδιάδα μὲ τὴν καρδίαν γεμάτην τρυφερότητα· ἀλλ' ἀνετινάσσετο ἐκ νέου ἀπὸ τὸ ὄνειρον καὶ εὕρισκε τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ τέρμα πάσης εὐτυχίας καὶ πάσης ἐλπίδος.

Ὅταν ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν καὶ εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ δάσους καὶ εἰς τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων ἐφαίνοντο ὡς ν' ἀνάπτουν ὡσὰν χρυσᾶ πολύφωτα, διήρχοντο τρία ἁμάξια γεμᾶτα Αὐστριακοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὸν δημόσιον δρόμον καὶ εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν μετεφέρετο εἰς τὴν Βολωνίαν ὁ συλληφθεὶς Οὔγκο Μπάσσι, διὰ νὰ δικασθῇ ἐκεῖ. Ὁ Γαριβάλδης, ἀκούσας τὸ τρίξιμον τῶν ἁμαξίων ἐγύρισε νὰ ἰδῇ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἀνεγνώρισε μεταξὺ τῶν μισητῶν στολῶν τὸν φίλον. Ἀνεκινήθη καὶ παρηκολούθησε μὲ τὸ βλέμμα τὰ ἁμάξια, τὰ ὁποῖα ἔγιναν ταχέως ἄφαντα μέσα εἰς τὸν κιτρινωπὸν κονιορτὸν τοῦ δρόμου. Καὶ πάλιν ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ Γαριβάλδη τὸ μέγα ναυάγιον τοῦ ὠκεανοῦ προτοῦ εὕρῃ τὴν Ἀνίταν· τόσον πτωχὸς ὅμως τότε δὲν ἦτο, διότι εἶχε τὴν ἐλπίδα του ἀκόμη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ τώρα ὁ ἀγὼν ἔγινε καὶ ἐχάθη! Ἴσως, ἐσυλλογίζετο, ὁ φύλαξ ἄγγελός του ἱκέτευσε τότε τὸν Θεὸν νὰ τοῦ χαρίσῃ ὀλίγην ζωὴν ἀκόμη καὶ ἡ προθεσμία αὐτὴ εἶχε λήξῃ πλέον· ἡ

ψυχή του εἶχεν αἰσθανθῇ μίαν φορὰν ἀκόμη ὑπερτάτην χαρὰν καὶ πόνον καὶ τώρα ἦλθεν ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου. Ἐσηκώθη καὶ παρετήρει πολλὴν ὥραν διὰ μέσου τῶν δένδρων τὰ ἑσπερινὰ χρώματα τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα ἐχύνοντο εἰς μακρινὰς γραμμὰς μὲ ἀπείρους τόνους, καὶ τὴν μελαγχολικήν των ἀνταν άκλασιν εἰς τοὺς βάλτους. Ἔπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὸν σκοτεινὸν πευκῶνα. Ἐβάδιζεν ἀργὰ μεταξὺ τῶν δένδρων, τὰ ὁποῖα τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου ὄρθια ἀνέβαιναν πρὸς τὰ ἐπάνω ὡς ἀτάραχοι φλόγες καὶ μὲ τὴν θείαν ἰσομετρίαν τῶν κλάδων των ἐσχημάτιζαν στέμματα καὶ ἐβασίλευαν ἀπὸ παναρχαίους χρόνους. Ἀνεκουφίζετο συλλογιζόμενος ὅτι αὐτὰ καὶ μετὰ αἰῶνας ἐκεῖ θὰ ἐστέκοντο, χρυσοῖ στῦλοι τοῦ ἰταλικοῦ οὐρανοῦ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεμακρύνοντο οἱ κορμοὶ ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἕως ὅτου ὀλίγοι μόνον ἐξεχώριζαν μεγάλοι μεταξὺ θάμνων, καὶ εἶδεν ἐμπρός του ὁ Γαριβάλδης τὴν θάλασσαν ὡς ἓν ἀτελείωτον μισοσκότεινον τρεμούλιασμα, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐστέκετο μέσα εἰς τὸ θάλπος μισοκρυμμένος τῆς σελήνης ὁ δίσκος κόκκινος ὡσὰν μακρινὴ πυρκαϊὰ χαμένου πλοίου...

Μετάφρασις Σ.

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἡ Σύγκλητος τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἀπεφάσισε τὴν σύστασιν φοιτητικοῦ συσσιτίου, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πριγκιπίσσης Σοφίας ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκονομικοῦ Συσσιτίου. Ὅσοι ἐκ τῶν φοιτητῶν ἐπιθυμοῦν νὰ εὑρίσκουν τροφὴν ὑγιεινὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος, θὰ μετέχουν τοῦ συσσιτίου, τὸ ὁποῖον ἐγκαθίσταται εἰς ἰδιαίτερον οἴκημα ἐνοικιασθὲν καὶ ἐπιπλωθὲν ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου.

—Ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων προεκηρύχθησαν «Τακτοὶ Ἀγῶνες» κατὰ τὰς τρεῖς Κυριακάς: 7, 14 καὶ 21 Ὀκτωβρίου 1907. Οἱ Ἀγῶνες τελοῦνται εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον, μετέχουν δὲ τούτων οἱ Γυμναστικοὶ Σύλλογοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Οἱ Τακτοὶ Ἀγῶνες ἔχουν τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, ὅτι τελοῦνται καὶ μεταξὺ ἀγωνιστῶν ἀνίσου δυνάμεως, ἐξισουμένων ὁπωσδήποτε διὰ τῆς παροχῆς χαρισμάτων ἐκ μέρους τῶν ἰσχυροτέρων. Τοιοῦτοι Ἀγῶνες πρώτην φορὰν τελοῦνται εἰς τὴν Ἑλλάδα.

—Ἀπὸ τοῦ παρόντος σχολικοῦ ἔτους ἀρχίζει ἡ λειτουργία τοῦ ἐν Ἀθήναις Γαλλικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, τοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς Γαλλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Τὸ κτίριον τοῦ σχολείου εἶναι ἕτοιμον ἀπὸ διετίας, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ ἐπίπλωσις αὐτοῦ ἔγινεν ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Μουσείου τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Τὸ Σχολεῖον τοῦτο δέχεται μόνον ἄρρενας μαθητὰς πάσης ἐθνικότητος, ἰδίως ὅμως σκοπὸν ἔχει νὰ διευκολύνῃ τοὺς Ἕλληνόπαιδας εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης. Τὰ δίδακτρα εἶναι 36 δραχμαὶ δι' ὁλόκληρον τὸ σχολικὸν ἔτος, ἀπὸ 23 Ὀκτωβρίου μέχρι 1 Ἰουνίου. Κατὰ τὸ ἔτος 1907-1908 θὰ λειτουργήσῃ μόνη ἡ ἀνωτέρα τάξις διὰ προχωρημένους μαθητὰς ἔχοντας ἤδη γνῶσιν τῆς γαλλικῆς.

ΑΓΓΛΙΑ

Ἰατρικὴ ἐξέτασις γενομένη εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ Λονδίνου ἐβεβαίωσεν, ὅτι ἐλαχίστη καταβάλλεται φροντὶς ὑπὸ τῶν γονέων πρὸς περιποίησιν τῶν ὀδόντων τῶν τέκνων των. Ἐπὶ χιλίων μαθητῶν δύο μόνον ἐδήλωσαν ὅτι μεταχειρίζονται ψήκτραν. Μεταξὺ ἑκατόν, ἡλικίας 9-10 ἐτῶν, μόλις τριάκοντα εἶχαν ἀβλαβεῖς ὀδόντας. Εἷς ἰατρός, ἐξετάσας τὰ στόματα τετρακοσίων εἴκοσι παιδίων, εὗρεν εἰς ταῦτα 1048 ὀδόντας ἔχοντας ἀνάγκην θεραπείας καὶ 1086 ἔχοντας ἀνάγκην ἐκριζώσεως.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἡ ἠλεκτρικὴ θέρμανσις διαδίδεται ὁλονὲν περισσότερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἀντικαθιστᾷ τὰ ἄλλα μέσα θερμάνσεως. Ἡ Ἑταιρεία Ἔδισον τῆς Ν. Ὑόρκης παραδίδει εἰς κοινὴν χρῆσιν ἠλεκτρικὰ στεγνωτήρια διὰ τὰ ἀσπρόρρουχα, θερμαντήρια διὰ τὰ πινάκια τοῦ φαγητοῦ, πιεστήρια βιβλιοδετικά, κολλητήρια φανοποιῶν κλπ. Ἄλλη ἑταιρεία παρέχει πρὸς δοκιμὴν δωρεὰν ἐπὶ ἕνα μῆνα ἠλεκτρικὰ σιδηρωτήρια. Διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς θερμότητος ἤρχισαν νὰ ἀναλύουν καὶ τὰ παγωμένα νερὰ τῶν ὑδραγωγείων. Ἐπὶ τέλους τὰ ἠλεκτρικὰ μαγειρεῖα πολλαπλασιάζονται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν.

—Τὸ ἀνώτατον Παρθεναγωγεῖον, τὸ θαυμασιώτατον πάντων τῶν ἀμερικανικῶν ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν τελειότητα τῆς ἐγκαταστάσεως, εἶναι τὸ τοῦ Agoutz εἰς τὰ περίχωρα τῆς Φιλαδελφίας. Περιστοιχί-

ζεται ἀπὸ θαυμάσιον ἄλσος, τὰ δὲ οἰκοδομήματά του εἶναι ἀληθινὰ ἀνάκτορα. Περιλαμβάνει, πλὴν τῶν ἄλλων, θέατρον καὶ θερμοκήπιον. Διὰ τροφεῖα καὶ διδακτρα ἑκάστη μαθήτρια πληρώνει δι' ὀκτὼ μῆνας τοῦ ἔτους δύο χιλιάδας δολλάρια, ἤτοι 11 χιλιάδας δραχμῶν περίπου.

ΑΥΣΤΡΙΑ

Κατὰ τὸ 1910 θὰ γίνῃ Διεθνὴς Κυνηγετικὴ Ἔκθεσις εἰς τὴν Βιέννην.

ΑΦΡΙΚΗ

Ὁ στρατηγὸς Μπόθας ἐδήλωσεν εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα τοῦ Τρανσβάαλ, ὅτι προτίθεται νὰ ζητήσῃ πίστωσιν πρὸς ἀγορὰν τοῦ ἀδάμαντος «Κούλλιμαν» ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις θὰ τὸν δωρήσῃ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας, ὡς δεῖγμα πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως. Ὁ ἀδάμας οὗτος εἶναι ὁ μεγαλείτερος καὶ πολυτιμότερος τοῦ κόσμου. Ἡ τιμὴ τῆς ἀγορᾶς ὡρίσθη εἰς 150 χιλιάδας ἀγγλικῶν λιρῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ τρία πέμπτα τῶν μετοχῶν τοῦ ἀδαμαντωρυχείου, ὅπου εὑρέθη, ἀνήκουν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Τρανσβάαλ, θὰ καταβάλῃ αὕτη μόνον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀνωτέρου ποσοῦ, ἤτοι 60 χιλιάδας λιρῶν. Ὁ «Κούλλιμαν» εὑρέθη τὴν 26 Ἰανουαρίου 1905 καὶ εἶναι κατατεθειμένος εἰς τὰ χρηματακιβώτια τῆς Standard Bank τοῦ Λονδίνου. Ζυγίζει ἀκατέργαστος 3.062 καράτια, ἐνῷ τὸ βάρος τοῦ «Κοχινὸρ» ἀκατεργάστου ἦτο μόνον 900 καὶ τοῦ «Ἀντιβασιλέως» μόλις 410.

ΓΑΛΛΙΑ

Ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων μελετᾶται ἡ ἵδρυσις συναδελφικῆς Ἑνώσεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς θὰ εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῶν νέων, ὅσοι δὲν ἔχουν τὰ μέσα πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἔργων των. Ἡ Ἕνωσις αὕτη δὲν θὰ προβαίνῃ εἰς τὴν ἔκδοσιν βιβλίων, ἀλλὰ θὰ κρίνῃ τὰ ὑποβαλλόμενα εἰς αὐτὴν καὶ ὅσα θεωρεῖ πράγματι ἄξια δημοσιεύσεως θὰ συνιστᾷ πρὸς ἔκδοσιν εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος βιβλιοπώλας ἐκδότας.

— Ἐδημοσιεύθη ἡ ἔκθεσις τοῦ G. Loisel, ἀποσταλέντος εἰδικῶς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως πρὸς μελέτην τῶν ζωολογικῶν κήπων τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ἰρλανδίας, τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας. Ὅλοι οἱ ζωολογικοὶ κῆποι τῶν χωρῶν τούτων συνεστήθησαν καὶ συντηροῦνται ὑπὸ ἑταιρειῶν, ἐκτὸς τοῦ ζωολογικοῦ κήπου τοῦ Μάντζεστερ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς ἰδιώτην. Τινὲς τῶν ἑταιρειῶν αὐτῶν ἔχουν κολοσσαῖα εἰσοδήματα: ἡ Ζωολογικὴ ἑταιρεία τοῦ Λονδίνου ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον κατ' ἔτος καὶ ἡ τῆς Ἀμβέρσης ἐνεακοσίας χιλιάδας φράγκων. Μόνον οἱ ζωολογικοὶ κῆποι τοῦ Λονδίνου, τοῦ Ρόττερδαμ, τῆς Χάγης καὶ τοῦ Ἀμστελοδάμου περιλαμβάνουν καὶ ἐνυδρεῖα (aquariums).

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Τὰ οἰκονομικὰ καὶ ὑγιεινὰ οἰκήματα διὰ τοὺς ἐργάτας πολλαπλασιάζονται εἰς τὴν Γερμανίαν. Αἱ οἰκοδομικαὶ ἑταιρεῖαι ἦσαν 500 κατὰ τὸ 1903 καὶ σήμερον ὑπερβαίνουν τὰς 600. Αἱ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι ἐδαπάνησαν κατὰ τὸ 1904 εἴκοσιν ἑκατομμύρια μάρκων διὰ τὴν ἵδρυσιν λαϊκῶν κατοικιῶν. Εἰς τὴν Πρωσσίαν ὑπάρχουν ἤδη 10.000 ἐργατικὰ οἰκήματα ἀνήκοντα εἰς τὸ Δημόσιον καὶ 8.000 εἰς οἰκοδομικὰς ἑταιρείας.

— Τὴν 9 Ὀκτωβρίου ἐ. ν. ἑορτάσθη εἰς τὴν Πρωσσίαν ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας. Τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1807 ἐξεδόθη τὸ Β. Διάταγμα τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας, ὡς πρώτη ἀρχὴ τῶν μεγάλων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων, τὰς ὁποίας ἐπετέλεσαν ὁ Στάϊν καὶ ὁ Χάρδεμβεργ.

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Ἡ πρώτη τηλεφωνικὴ ἐφημερὶς ἐξεδόθη ἤδη εἰς τὴν Βουδαπέστην. Ὀνομάζεται *Telefon-Hirmando* καὶ μεταδίδει εἰς τοὺς συνδρομητάς της ὅλα τὰ περιεχόμενά της, ὄχι διὰ τυπωμένων φύλλων, ἀλλὰ τηλεφωνι-

κῶς. Τὸ προσωπικόν της ἀποτελεῖται ἐκ 200 συνεργατῶν, ἔχει δὲ μέχρις ὥρας ὑπὲρ τοὺς 15.000 συνδρομητάς. Καθ' ἑκάστην, ἀπὸ τὴν 8 ὥραν τῆς πρωΐας μέχρι τῆς 10 τῆς νυκτός, ὀκτὼ φωναὶ καθαραὶ καὶ δυναταὶ διαλαλοῦν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς πόλεως λέξιν πρὸς λέξιν τὰ ἄρθρα, τὰ ληφθέντα τηλεγραφήματα, τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς εἰδήσεις, τὰ κοινοβουλευτικὰ πρακτικά, τὰ δελτία τῶν χρηματιστηρίων, τὰ τιμολόγια τῆς ἀγορᾶς, τὰ ἀστυνομικὰ νέα, τὰς ἐργασίας τῶν δικαστηρίων, τὰς μετεωρολογικὰς προγνώσεις καὶ αὐτὰς τὰς παντοειδεῖς ἀγγελίας. Παρεκτὸς τούτων ἡ τηλεφωνικὴ ἐφημερὶς μεταδίδει εἰς τοὺς συνδρομητάς της τὴν μουσικὴν τῶν συναυλιῶν, ἐν ᾧ ἐκτελοῦνται αὐταί, τὰς παραστάσεις τῶν θεάτρων ἐκ στόματος τῶν ἠθοποιῶν, τὰς θρησκευτικὰς διδαχάς, τὰς ἀγορεύσεις συλλαλητηρίων κλπ. Ὁ συνδρομητὴς παρακολουθεῖ τὰ πάντα χωρὶς νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὸ ἀνάκλιντρόν του, ἀπὸ τὸ γεῦμά του, ἀπὸ τὴν κλίνην του, ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ πλησίον του τὸ ἀκουστικὸν κέρας τοῦ τηλεφώνου. Δι' ὅλα δὲ ταῦτα πληρώνει μόνον 20 λεπτὰ τὴν ἡμέραν. Ἡ Telefon-Hirmando εἶναι βεβαίως ὁ πρόδρομος τῆς ἐφημερίδος τοῦ μέλλοντος, ἡ ὁποία ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ φωνογράφου καὶ τοῦ κινηματογράφου θ' ἀντικαταστήσῃ τὴν σημερινὴν ἐφημερίδα.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Contemporary Review (Λονδῖνον, Σεπτέμβριος). — Περὶ τῆς *θεραπείας τοῦ Καρκίνου* ὑπὸ C. W. Saaleby.

Fortnightly Review (Λονδῖνον, Σεπτέμβριος). — Κατὰ τὸν C. Myatovich τὸ μόνον μέσον πρὸς *εἰρήνευσιν τῆς Μακεδονίας* θὰ ἦτο ἡ κατοχὴ ταύτης ὑπὸ μικτοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ συμπράττοντος μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς χωροφυλακῆς.

Albany Review (Λονδῖνον, Σεπτέμβριος). —*Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας* δὲν εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ περιοδικοῦ, ὁποία ἔπρεπε νὰ εἶναι, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης, ὅπου ἀπέτυχαν οἰκτρῶς οἱ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι.

Nineteenth Century.—Ὁ A. S. Hurd πλέκει τὸ ἐγκώμιον τῆς *Ἰαπωνικῆς Διπλωματίας* καὶ ἀποδίδει εἰς ταύτην μεγαλήτερον μέρος τῶν νικῶν κατὰ τὸν ρωσσοϊαπωνικὸν πόλεμον ἢ εἰς τοὺς στρατοὺς τῆς Μαντζουρίας.

Ἀμερικανικά:

North American Review (Ν. Ὑόρκη. 2 καὶ 16 Αὐγούστου).—Τὸν F. H. Skrine *ἀνησυχεῖ ἡ ἀφύπνισις τῶν Ἰνδιῶν.*—Ὁ A. Harrisson ἐπισκοπεῖ τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ *γερμανικοῦ τύπου* θεωρεῖ τοῦτον ὑπολειπόμενον τοῦ τύπου ἄλλων ἐθνῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐπιχειρηματικότητα καὶ τὸ ἐλκυστικὸν τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ συντελοῦντα μεγάλως εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ.

Γαλλικά:

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Αὐγούστου). — *Ἡ λύσις τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος* ἀπασχολεῖ τὸν Τολστόη, μεταφρασιν δὲ τῶν σκέψεών του μεταδίδει τὸ γαλλικὸν περιοδικόν. Ἐπειδὴ καὶ ἡμᾶς ἀπασχολεῖ τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα, ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐνδιαφέρει ἡ ἀνάγνωσις τῶν

σκέψεων τοῦ μεγάλου Ρώσου φιλοσόφου, ὅσον καὶ ἂν αὐταὶ εἶναι δυσεφάρμοστοι. — Ἀρχὴ μελέτης περὶ τῆς *κρίσεως τοῦ γάμου* ὑπὸ H. Aubépin. — Αἱ *Στρατιωτικαὶ Ἑνώσεις*, ἤτοι ἑταιρεῖαι ἀλληλοβοηθείας ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Herzeele. — (25 Αὐγούστου). Ὁ Ch. Beauquier ὑποστηρίζει τὴν *ἀνάγκην διοικητικῆς μεταρρυθμίσεως* ἐν Γαλλίᾳ. Φρονεῖ ὅτι ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἡ παλαιὰ γραφειοκρατία καὶ ἡ ἐκ τούτου μισθοδοσία πλήθους ὑπαλλήλων περιττῶν. Εἰς 530.000 ὑπολογίζει τοὺς σήμερον ἐν ἐνεργείᾳ ὑπαλλήλους τῆς Δημοκρατίας. — (10 Σεπτεμβρίου). Ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τοῦ Συνεδρίου τῆς Χάγης ὁ Ch. Martel ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὸ *Συνέδριον τῆς Εἰρήνης τοῦ 1849*, τὸ συνελθὸν εἰς Παρισίους ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 1 Σεπτεμβρίου). — Περιγραφὴ τῆς *Βιβλιοθήκης Καρνέγη*, τῆς ἱδρυθείσης ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον, ὑπὸ E. Morel. — (15 Σεπτεμβρίου). Πραγματεία τοῦ R. Laufer περὶ *φυσιολογικῆς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας*. Ἐρευνᾷ ἰδίως τὸ ζήτημα τῆς ὑπερκοπώσεως.

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι, 1 Σεπτεμβρίου). — Ὁ P. Arminjon περιγράφει τὰς διαφόρους φάσεις τῆς *οἰκονομικῆς κρίσεως ἐν Αἰγύπτῳ* καὶ θεωρεῖ ταύτην τοπικὴν ὅλως καὶ παροδικήν. — (15 Σεπτεμβρίου). *Ἡ τρίτη Δούμα τῆς Ρωσίας* κατὰ τὸν Leroy Beaulieu κατ' οὐδὲν θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκρύθμου πολιτικῆς καταστάσεως.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 1 Σεπτεμβρίου). — Ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῶν λεγομένων *ἐπιδημικῶν καὶ ἐνδημικῶν* νοσημάτων ὁ ἰατρὸς A. Beauvy ἀναφέρει ὅτι μόνον εἰς τοὺς Παρισίους ἀποθνήσκουν ἐκ τούτων 2 χιλιάδες ἄνθρωποι κατ' ἔτος καὶ εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν 20 ἕως 30 χιλιάδες. Καὶ ὅμως ἡ κατάστασις ἐβελτιώθη ἐν σχέσει πρὸς τὸ παρελθόν, δύναται δὲ ἀκόμη νὰ βελτιωθῇ, ἂν λαμβάνωνται αὐστηρῶς τὰ μέτρα, ὅσα ἡ ὑγιεινὴ ἐπιβάλλει. — (15 Σεπτεμβρίου). Ἄρθρον περὶ τῶν *Πυραμίδων* ὑπὸ A. Moret, συνοψίζον πάσας τὰς γινομένας σχετικὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἐν Αἰγύπτῳ.

La Revue (Παρίσιοι, 15 Σεπτεμβρίου). — *Ἡ Ἀμερικανικὴ Λογοτεχνία* ὑπὸ M. Ugarte. — Τέλος τῆς ἀξιαναγνώστου πραγματείας τοῦ H. de Gallier περὶ τοῦ *πῶς ἐταξίδευαν ἄλλοτε*. — (1 Ὀκτωβρίου). *Ἡ Γυμναστικὴ* ἐπασχολεῖ πάλιν τὸν ταγματάρχην E. Mayer ἐξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου τοῦ Muller «τὸ Σύστημά μου», τοῦ ὁποίου καταπληκτικὴ εἶναι ἡ διάδοσις εἰς τὴν Δανίαν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Σουηδίαν. — Ἓν ἄρθρον περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ *Κεδίβη* ὑπὸ J. d'Ivray καὶ ἄλλο περὶ τοῦ *Γιλδὶζ* ὑπὸ Sefer Bey. — Ἐξ ἀφορμῆς τῆς δημοσιευθείσης ἀλληλογραφίας τοῦ Ταὶν ἄρθρον πλῆρες θαυμασμοῦ πρὸς τὸν μέγαν φιλόσοφον ὑπὸ N. Segur (Ν. Ἐπισκοποπούλου).

Mercure de France (Παρίσιοι, 1 Σεπτεμβρίου). — Μελέτη συγκριτικὴ περὶ *Γκαῖτε καὶ Οὐγκὼ* ὑπὸ F. Baldensperger. — (16 Σεπτεμβρίου). *Τὰ κριτικὰ συγγράμματα τοῦ Καρλάϋλ* ὑπὸ E. Barthélemy.

Volume (Παρίσιοι, 14 καὶ 21 Σεπτεμβρίου). — *Ἡ Γεωργία Σάνδη παιδαγωγός*, ὑπὸ A. Marchal. Σύνοψις τῶν περὶ ἀνατροφῆς ἰδεῶν της. Αἱ ἰδέαι αὐταὶ οὐδὲν ἔχουν τὸ καινότροπον, ἀλλὰ μαρτυροῦν τὴν ἀγαθότητα τῆς διασήμου συγγραφέως. Ὡς ἰδεώδη ἀνατροφὴν θεωρεῖ ἐκείνην, ἡ ὁποία κατορθώνει νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὸν σκοπὸν χωρὶς νὰ προξενῇ στενοχωρίας καὶ νὰ προκαλῇ δάκρυα.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 30 Ἰουλίου). — *Τὰ μέσα τῆς καλλιεργείας τῆς φωνῆς εἰς τὸ Ὠδεῖον* τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ τοῦ Ὠδείου J. Glover. — (30 Αὐγούστου). *Ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τῆς γεωργίας εἰς τὴν Μαδαγασκάρην* ὑπὸ M. A. Leblond. — (15 Σεπτεμβρίου). Ἀξιανάγνωστος ἡ περὶ *ὑγιεινότητος τῶν κατοικουμένων τό-*

πων πραγματεία τοῦ G. Trelat.—(30 Σεπτεμβρίου). Ὁ ἰατρὸς A. Chantemesse ἐκθέτει τὰ περὶ ἐφαρμογῆς τῆς *ὀρροθεραπείας ἐπὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ* καὶ τὰ ἀποτελέσματα ταύτης ἐξ ἰδικῶν του παρατηρήσεων. Εὑρίσκει ὅτι, ἐνῷ ὁ μέσος ὅρος τῆς θνητότητος τῶν ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ παθόντων εἶναι 17 % εἰς τὰ Παρισινὰ νοσοκομεῖα, ἐκ τῶν ὑπ' αὐτοῦ νοσηλευθέντων διὰ τοῦ ὀρροῦ ἀπέθαναν μόνον 4 % κατὰ τὴν ἐξαετίαν 1901-1906.

La Science au XXe Siècle (Παρίσιοι, 15 Αὐγούστου). — Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς *Κληρονομικότητος* πραγματευόμενος ὁ L. Cuénot προσάγει νέα πορίσματα μετὰ εἰκόνων ἐκ τοῦ βίου τῶν ποντικῶν καὶ τῶν κοχλιῶν.

Revue du Mois (Παρίσιοι, 10 Ὀκτωβρίου). — *Ὁ ῥευστὸς ἀὴρ* ὑπὸ A. Turpain, ἱστορικὴ σύνοψις τῶν κατὰ τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην καὶ ἐπισκόπησις τῶν ἐφαρμογῶν της. — Μελέτη περὶ τῆς *Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας τῆς Γαλλίας* ὑπὸ C. Vallaux.

Revue Pédagogique (Παρίσιοι, 15 Αὐγούστου). — Ὁ καθηγητὴς F. Delattre δημοσιεύει μακρὰν πραγματείαν *περὶ τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας ἐν Ἀγγλίᾳ* καὶ ἐξαίρει τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως τῶν ἀγγλοπαίδων. — (15 Σεπτεμβρίου). Ἡ *ὑποχρεωτικὴ φοίτησις* εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον ὡς πρὸς τὰς ἀγγλοσαξονικὰς χώρας ἐπασχολεῖ τὸν V. Friedel, γράφαντα προηγουμένως καὶ περὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως ἐν Ἰταλίᾳ. Τὸ ζήτημα εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἄρθρα ταῦτα, πλήρη στατιστικῶν πορισμάτων, ἀξιανάγνωστα.

Revue Universitaire (Παρίσιοι, 15 Ἰουλίου). — *Τὰ νευρικὰ παιδία μας*, ὑπὸ τῆς Κας Moll-Weiss.

L' Enfant (Παρίσιοι, 15 Αὐγούστου). — *Σημειώσεις περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν νεανίδων ἐν Σουηδίᾳ*, ὑπὸ G. Bonet-Maury. «Ὅ,τι ἑλκύει ἰδίως τὴν προσοχὴν τοῦ περιηγητοῦ εἰς τὴν Σουηδίαν, μετὰ τὰς καλλονὰς τοῦ τόπου καὶ τὴν φιλεργίαν τῶν χωρικῶν, εἶναι ἡ σωματικὴ διάπλασις καὶ ἡ κοινωνικὴ μόρφωσις τῶν γυναικῶν». Ταῦτα ἀποδίδει ὁ γράφων εἰς τὸ κλῖμα ἐν μέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σύστημα τῆς ἀνατροφῆς κατὰ πολύ. «Ἴσως αἱ Σουηδαὶ δὲν εἶναι ὡραῖαι καὶ χαρίεσσαι ἀπὸ παρισινῆς ἀπόψεως, ἀλλ' ἔχουν τὴν ὄψιν πλήρη ὑγιείας, εἶναι εἰλικρινεῖς καὶ ἐνεργητικαί».

Revue pour les Français (Παρίσιοι, Σεπτέμβριος 1907). — Πρόγραμμα διδασκαλίας τῆς Γεωργίας ὑπὸ D. Zolla.

Après l'École (Παρίσιοι 5 Αὐγούστου καὶ Σεπτέμβριος).—*Τὸ Λευκὸν Ὄρος*, διάλεξις μετὰ προβολῶν εἰκόνων ὑπὸ L. Marchand.—Ὁ *Ἀνατολὴ Φρὰνς παιδαγωγὸς* ὑπὸ J. Collombell.

Chasseur Français (Παρίσιοι, Αὔγουστος-Ὀκτώβριος). — Τὰ μηνιαῖα ταῦτα τεύχη τοῦ περιοδικοῦ περιέχουν ἐν ἐκτάσει τὰ πρακτικὰ τοῦ Πρώτου Διεθνοῦς Κυνηγετικοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον συνῆλθεν εἰς τοὺς Παρισίους τὸ θέρος τοῦ 1907. Ἀλλὰ καὶ πλὴν τούτου ἡ ὕλη του εἶναι πάντοτε ποικίλη καὶ ἐνδιαφέρουσα τοὺς ἀρέσκομένους εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ τοὺς ἐν γένει ζῶντας εἰς ἐξοχάς.

Education Physique (Παρίσιοι, 31 Ἰουλίου). — Ἐνδιαφέρουσα περιγραφὴ τῆς ἑορτῆς τῶν *Γυμναστικῶν Συλλόγων τῆς Βοημίας*, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Πράγαν. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην, πλὴν ἄλλων, ἐξετελέσθησαν γυμνάσματα ὑπὸ 8 χιλιάδων γυμναστῶν συγχρόνως καὶ ἐχορεύθησαν ἐθνικοὶ χοροὶ τῆς Μοραβίας καὶ τῆς Κροατίας ὑπὸ 2.400 γυναικῶν. — (15 Ὀκτωβρίου). Ἐξακολουθεῖ ἡ δημοσίευσις τοῦ *Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Σωματικῆς Ἀγωγῆς*, ἤτοι τῶν ἀναμνήσεων τοῦ βαρώνου Coubertin. Τὸ Γ' κεφάλαιον ἀναφέρεται εἰς τοὺς πρώτους Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας, τοὺς γενομένους ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1896.

Revue Olympique (Παρίσιοι, Αὔγουστος 1907). — *Τὸ δωμάτιον τῆς Γυμναστικῆς*, διηγίαι περὶ τῆς κατα-

σκευῆς ἰδιαιτέρου δωματίου διὰ γυμναστικὰς ἀσκήσεις, ἀπαραιτήτου εἰς πάντα δυνάμενον νὰ ἔχῃ τοιοῦτο εἰς τὴν οἰκίαν του.

Γερμανικά:

Deutsche Rundschau (Βερολῖνον, Σεπτέμβριος).—*Περὶ τῆς Βενετίας* λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ ὁμιλήσῃ ὁ K. Brandi ἐκ τοῦ νεωτάτου ἱστορικοῦ συγγράμματος τοῦ Kretschmayr, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ὑπέροχον θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέλαβεν αὕτη κυριαρχήσασα ἐπὶ μακρὸν τῆς Ἀδριατικῆς καὶ ὡς πρὸς τοὺς λόγους, ὅσοι συνετέλεσαν εἰς τὴν παρακμήν της.—Ἡ A. Heine ὁμιλεῖ περὶ τῶν *κινημάτων τῆς γυναικός*, τὰ ὁποῖα κρίνει ὡς ἐκφράζοντα ἀσυνειδήτως τὴν σκέψιν καὶ τὰ αἰσθήματα, χαρακτηρίζοντα δὲ ἰδιαιτέρως τὰς ἐξ ἑκάστης φυλῆς γυναῖκας καὶ μαρτυροῦντα τὸν πολιτισμὸν τῆς φυλῆς.

Deutsche Revue (Στουτγάρδη, Σεπτέμβριος). — Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Κρίσπη δημοσιεύονται ὑπὸ τοῦ P. Levi εἰς ἄρθρον ἐπιγραφόμενον *ὁ Κρίσπης, ἡ Γαλλία, τὸ Βατικανὸν καὶ ὁ ἀφοπλισμός*. Ὡς δόγμα ἐθνικὸν εἶχεν ὁ Κρίσπης: «ἡ Ἰταλία κυρία ἑαυτῆς». — Ἐπίσης ἐνδιαφέρουσαι ἐπιστολαὶ σχετιζόμεναι πρὸς τὸν *θάνατον τῆς Βασιλίσσης Λουΐζης τῆς Πρωσσίας*, δημοσιεύονται ὑπὸ τοῦ T. Schumacher, ἀπευθυνόμεναι ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ της πρὸς φίλον του. Περιέχουν πράγματι συγκινητικὰς λεπτομερείας περὶ τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ θανάτου τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης γυναικός, ἥτις ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Πρωσσίας προσείλκυσε τὸν γενικὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων της. Ὁ ἄλεθρος τῆς Πρωσσίας καὶ αἱ ταπεινώσεις, ὅσας ὑπέστη ἡ θερμὴ φιλοπατρία της, ὡδήγησαν προώρως εἰς τὸν τάφον τὴν Λουΐζαν.

Ἑλβετικά:

Bibliothèque Universelle (Λωζάννη, Σεπτέμβριος). — Περιγραφὴ τῶν *βουδικῶν μοναστηρίων* καὶ τοῦ ἐντὸς αὐτῶν βίου λίαν ἐνδιαφέρουσα ὑπὸ A. O. Sibiriakov.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

La situation de l'Hellénisme en Turquie par M. le Dr *Michel S. Kebedgy*, professeur de Droit International à l'Université de Berne. Genève, 1907.

Exposition Maritime Internationale de Bordeaux.—*C. N. Rados*, **La Marine Grecque pendant la guerre de l'Indépendance.** Athènes, 1907.

Δημ. Σ. Μπαλάνου, ***Ἡ Λουκάρειος Ὁμολογία.*** Ἀθῆναι, 1907.

Περὶ τῆς εἰς Ἀμερικὴν Μεταναστεύσεως καὶ τῶν αἰτίων αὐτῆς. Διάλεξις *Ἀριστ. Θεοδωρίδου* ἐν τῷ «Παρνασσῷ». Ἀθῆναι, 1907.

Ἀριστοτέλους Σ. Ματλῆ, ***Ὑγεία καὶ Ἀγωγή.*** Λειψία, 1907.

Σπυρίδωνος Παγανέλη, ***Ἀθηναϊκαὶ Ἡμέραι.*** Ἀθῆναι, 1908. [Τοῦ νέου τούτου βιβλίου τοῦ γνωστοῦ λογογράφου προτάσσεται ἡ κάτωθι εἰσαγωγή, ἡ ὁποία εἶναι καὶ περίληψις τοῦ περιεχομένου: «Ὁ Δημοφῶν, νέος Ἕλλην, Χῖος τὴν πατρίδα καὶ ὀρθόδοξος τὸ θρήσκευμα, ἐν Ἀγγλίᾳ γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφείς, πραγματοποιεῖ ἐπὶ τέλους τὸ γλυκὺ καὶ σταθερὸν ὄνειρον τῆς ζωῆς του, νὰ ἔλθῃ δηλονότι εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ προσπέσῃ εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας καὶ μὲ τὸ ὀνειροπόλημα ἐξέθρεψε καὶ ἐνύφανε τὴν ζωήν του ὁ εὐγενὴς καὶ φιλόπατρις Ἕλλην καὶ Χῖος. Ἔμπορος καὶ τραπεζίτης αὐτὸς ἦτο συνάμα καὶ ἐνθουσιωδέστατος μελετητὴς καὶ σεμνότατος μύστης τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου καὶ τοῦ κλέους τῆς πατρίδος του. Διάθερμος δὲ λάτρης καὶ φανατικὸς θαυμαστὴς τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας του, ἐρρέμβαζε τὴν Ἑλλάδα ἀδιαλείπτως, καὶ τὴν ψυχήν του ἐξῆρεν ὁ φλογερὸς πόθος νὰ ἴδῃ τὴν προσφιλῆ γῆν τῶν ὀνείρων του, τὴν Ἑλλάδα, τὰς Ἀθήνας αὐτὰς τὰς ἀθανάτους, τὰς δαιμονίας καὶ ἰοστεφάνους, καὶ προσκυνητὴς ἐμπεπνευσμένος καὶ ρεμβώδης νὰ θύσῃ ἐνδομύχως εἰς τὰ ἐθνικὰ ἱερὰ τῆς κλεινῆς πόλεως ἐν τῇ κατειδώλῳ λαμπρότητι

αὐτῆς, νὰ ἐξυψώσῃ δὲ τὴν ψυχήν του ἀκούων τὴν θείαν ἱερουργίαν εἰς ἐλεύθερον ἑλληνικὸν ἔδαφος ἐντὸς ὀρθοδόξου ναοῦ χριστιανικοῦ. Ἤθελε καὶ ἠῦχετο ὁ Δημοφῶν νὰ συμπλέξῃ ἐν τῇ θετικότητι τῆς σκέψεώς του καὶ τῇ ἐξάρσει τῆς φαντασίας του τὰς ἀϊδίους παραδόσεις τοῦ λαμπροῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἐν τῇ πολυμερεῖ ἐκδηλώσει αὐτοῦ, καὶ τὰ περισωθέντα λείψανα τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ὀλυμπιακοῦ Πανθέου πρὸς τῆς χριστιανικῆς Ἑλλάδος τὴν θείαν λατρείαν καὶ τὴν ὑψηγορίαν τῶν ὕμνων τῆς γεραρᾶς Ἐκκλησίας της. Τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἑταῖρος, τοῦ λαμπροῦ ἀθηναϊκοῦ Δήμου ἐκ προτιμήσεως καὶ καρδίας πολίτης, εἶχεν ἀνοίξει τῆς ψυχῆς του τὰ βάθη καὶ τῆς καρδίας του τὰς πτυχὰς εἰς τὴν γόησσαν θεότητα τῆς ἐθνικῆς καὶ εἰδωλοσπάρτου Ἑλλάδος, καὶ εἰς τοῦ θείου Ναζωραίου τὸ δίδαγμα, συμπλέξας εἰς τοὺς ἐνδοτάτους τῆς συνειδήσεώς του μυχοὺς τὸν «Ἑλληνισμὸν» καὶ τὸν «Χριστιανισμόν», θεότητας διττῶς προσφιλεῖς, ἐνιαίως ἀνθούσας καὶ λατρευομένας εἰς τὸν ἄσπιλον τῆς καρδίας καὶ τῆς ἀγάπης του βωμόν. Ὁ πόθος τοῦ Δημοφῶντος ἐπληρώθη ἐπὶ τέλους. Ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἠτένισε τὸν ἱερὸν τῆς Ἀκροπόλεως βράχον καὶ ἔψαυσεν εὐλαβῶς τὰ σεμνὰ τοῦ σεπτοῦ καὶ ἀφθίτου κλέους μνημεῖα καὶ ἐρείπια. Μὲ ψυχὴν πάλλουσαν ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμὸν διέτρεξε τὰ μνημεῖα τῆς ἐνδόξου πόλεως, εἶδε τὴν νέαν, ἐνεπνεύσθη εἰς τὸ κλῖμα καὶ τὸν ἥλιον τῆς Ἀττικῆς, καὶ ᾐσθάνθη καταλειβόμενα θερμὰ τὰ δάκρυα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του εἰς τὴν πανταχοῦ ἀντηχοῦσαν καὶ συγκινοῦσαν πάτριον φωνήν, καὶ εἰς τὴν θέαν τῶν Ἀθηναίων, οὓς ἀνεύρισκεν, ὡς ἔλεγε, τείνοντας κατὰ πάντα νὰ ὁμοιάσωσι πρὸς τοὺς ἀρχαίους. Εἰς ἀριθμοὺς ἀσχοληθεὶς παιδιόθεν αὐτός, καὶ εἰς τοῦ Κερδῴου τὰς ἀκηλιδώτους καὶ εὐρείας ἐπιχειρήσεις, ἦτο ποιητὴς ἐν τούτοις ἐξ αἰσθήματος, καὶ παράφορος τῆς ἐθνικῆς γλώσσης του λατρευτής. Θαυμαστὴς τῆς ὑψηλῆς φιλολογίας καὶ γραμματολογίας τῆς πατρίδος του, ἐθλίβετο, ὅτι δὲν εἶχεν εὐτυχήσῃ νὰ σπουδάσῃ αὐτὴν ἐπαρκῶς εἰς τὴν ξένην, οὔτε πλήρως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀνέκφραστον ἁρμονίαν της, καὶ εἰς τῆς σοφίας καὶ τῶν νοημάτων της τὴν βαθύτητα. Ἡ ζωὴ τοῦ Δημοφῶντος, ὡς περὶ στήμονα σταθερὸν καὶ ἀδιάλειπτον, περιεστρέφετο περὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ ἱστορία της, ἡ τέχνη της, ἡ φιλοσοφία της, ἡ δόξα της, τὸ μεγαλεῖόν της καὶ τὸ παράδειγμα τῶν λαμπρῶν χρόνων, τῶν ἠθικῶν καὶ πολεμικῶν νικῶν καὶ τροπαίων της, ἦτο εὐγενὲς τῶν σκέψεών του θέμα καὶ τῶν ρεμβασμῶν του ἀντικείμενον. Τὰς ἡμέρας του διήρχετο ὁ Δημοφῶν πλανώμενος περὶ τὴν πόλιν καὶ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια ἢ ἀνερχόμενος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐὰν τὸν ἔβλεπέ τις ἐκεῖ κατὰ τὰς ὥρας τῶν ρεμβασμῶν του καθήμενον ἀσκεπῆ, εὐλαβῆ καὶ σκεπτικὸν εἰς τὴν βαθμίδα ναοῦ τινος ἢ ἀφαιροῦμενον εἰς τὴν θέαν τῶν μεγαλοπρεπῶν καὶ ἀνυπερβλήτων συντριμμάτων καὶ μαρμάρων, θὰ τὸν ἐξελάμβανεν ἀρχαῖον Ἀθηναῖον ἀναζήσαντα καὶ ἐλθόντα νὰ λατρεύσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ πάλιν τοὺς ναούς—τὰ ἐρείπια τῶν ναῶν—, οὓς ἤγειρεν ἡ εἰδωλολατρικὴ μεγαλοφυΐα τῶν Ἑλλήνων καὶ οὓς ἀκεραίους εἶχεν ἴδῃ εἰς τὴν περσομάχον ἀκμὴν καὶ εἰς τὴν μεγαλεπήβολον περίκλειον, ὅταν, ὑπὸ τὴν ἐπιφοίτησιν τῆς Ἀθηνᾶς, ἀνήρχετο τὴν Ἀκρόπολιν, ἵνα ἐμπνευσθῇ ἐκεῖ καὶ θύσῃ εἰς τὰ πολλαπλᾶ καὶ ἔκπαγλα τῆς Πολιούχου ἱερὰ καὶ ἀγάλματα. Τὴν νύκτα ἀνακαλῶν τῆς ἡμέρας τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἐντυπώσεις ἐσημείου προχείρως καὶ ἀτάκτως αὐτάς, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ γράψῃ βραδύτερον καὶ εὐρύτερον τὰς ἀθηναϊκὰς ἐντυπώσεις του». Δ.].

Γεωργίου Χατζηκυριάκου, ***Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν*** μετὰ τοπογραφικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων. Ἀθῆναι, 1906.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐνενηκοντούτης περίπου τὴν ἡλικίαν ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, τὴν 3ην Νοεμβρίου, ὁ Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος.

Ὁ σεβαστὸς πρεσβύτης ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον μακρὰν τῆς Ἑλλάδος καὶ συγκεντρώσας σημαντικὴν περιουσίαν, διέμενεν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ δεκαετίας ἰδιωτεύων.

Ζῶν ἔτι ἐξεδήλωσε κατ' ἐπανάληψιν τὰ ἀγαθοεργὰ αἰσθήματά του, δωρήσας προσοδοφόρους οἰκίας του εἰς διάφορα εὐαγῆ ἱδρύματα τῶν Ἀθηνῶν.

Διὰ δὲ τῆς διαθήκης του κατέλιπεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν πλοῦτον του ὑπὲρ ἐθνωφελῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἔργων, ἐπ' ἀγαθῷ τόσον τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ὅσον καὶ τοῦ ὅλου Γένους.

Προέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν κληροδοτημάτων τούτων κατέχει τὸ πρὸς τὸν Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, ἐκ φράγκων 300 χιλιάδων, ἵνα διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου ἱδρυθῇ καὶ συντηρῆται Ἐργατικὴ Σχολὴ ἀρρένων ἐν Ἀθήναις. Ὑπὲρ τοῦ Συλλόγου ὥρισε καὶ ἕτερον κληροδότημα ἐκ 10 χιλιάδων φράγκων.

Τὸ Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου, λαβὸν εὐγνωμόνως γνῶσιν τῆς διπλῆς ταύτης δωρεᾶς τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, ἀπεφάσισεν ὅπως τὴν ἡμέραν τῆς κηδείας του κλεισθῇ τὸ Κατάστημα τοῦ Συλλόγου καὶ ὑψωθῇ μεσίστιος ἡ σημαία, ἀναρτηθῇ δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου Σεβαστοπούλου εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ Συλλόγου.

ΕΓΚΛΙΜΑΤΙΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΓΓΩΝ

Αἱ ἀκταὶ τῆς Τύνιδος ἐκτείνονται ἐπὶ 1200 χιλιόμετρα εἰς τὰ ὕδατα τῆς Μεσογείου, τὰ ὁποῖα περιβρέχουσι ταύτας, καὶ ἡ ἐν αὐταῖς ἁλιεία παρέχει πλοῦτον σπουδαῖον καὶ ποικίλον, σαρδίνους, ἐγκραυσιχόλους (χαψιά), θύννους, ἰχθῦς ἑτέρους παντὸς εἴδους, ἀστακούς, ὀκτάποδας, σπόγγους κλπ. Δέκα χιλιάδες τετρακόσιοι ἁλιεῖς, ἐπιβαίνοντες 2800 πλοίων, χωρητικότητος ἐν συνόλῳ 8000 τόννων, παρέχουσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Τύνιδος πλειότερα τῶν 6.300.000 χιλιογράμμων διαφόρων προϊόντων, ὧν ἡ ἀξία ἀνέρχεται εἰς 5.600.000 φράγκα.

Τοιούτους ἀριθμοὺς περίπου δεικνύουσιν αἱ ἐπίσημοι στατιστικαί· οὗτοι μαρτυροῦσι τὴν σημασίαν τῶν θαλασσίων θησαυρῶν τῆς Τύνιδος καὶ δικαιολογοῦσι πληρέστατα τὰ λαμβανόμενα μέτρα ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῶν Δημοσίων Ἔργων τῆς Γαλλίας, τὰ σκοποῦντα τὴν συντήρησιν τοῦ πλούτου τούτου καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Ἑκάστην ἁλιείαν διέπει καὶ ἴδιος κανονισμός. Καίτοι δὲ οἱ θεσπισθέντες νόμοι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ πόθου τῆς διατηρήσεως τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τῆς θαλάσσης, οἱ πλεῖστοι τούτων στηρίζονται εἰσέτι ἐπὶ τῆς ἐμπειρίας, καὶ σαφῶς καταδείκνυται ὅτι διά τινα θαλάσσια προϊόντα οἱ τρόποι τῆς ἁλιείας εἶναι μᾶλλον καταστρεπτικοί.

Ὁ κανονισμὸς τῆς ἁλιείας πρέπει νὰ ἔχῃ διπλοῦν σκοπόν: συντήρησιν καὶ παραγωγήν· διὰ νὰ κατορθωθῇ τὸ τοιοῦτον, πρέπει νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῆς τελείας γνώσεως τῆς ζωῆς, τῆς βιολογίας τοῦ προϊόντος, διὰ τὸ ὁποῖον καταστρώνεται ὁ κανονισμός.

Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐγένοντο αἱ μελέται ἐπὶ τῶν σπόγγων. Τῶν μελετῶν δὲ τούτων τὰ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα εἶναι τὰ ἑξῆς.

* *

Ἀπὸ τοῦ 1884 ἡ ἁλιεία τῶν σπόγγων δὲν ἠδύνατο ν' ἀνταποκριθῇ πλέον εἰς τὴν διαρκῶς αὐξανομένην ζήτησιν τοῦ ἐμπορίου· οἱ ἁλιεῖς, μεθυσθέντες ὑπὸ τῶν κερδῶν, μετεχειρίσθησαν σῦστήματα ἁλιείας παρέχοντα εἰς αὐτοὺς τὸ μέγιστον τῆς συγκομιδῆς. Οὕτως αἱ σύρτεις τῶν σπόγγων, οὕτως εἰπεῖν, ἐλεηλατήθησαν, ἀνηρπάγησαν καὶ ἐν μέρει κατεστράφησαν. Ἐὰν δὲ οἱ σπόγγοι ἐστεροῦντο τῆς μεγίστης αὐτῶν εὐκολίας πρὸς πολλαπλασιασμόν, αἱ ἐκμεταλλευόμεναι νῦν σύρτεις, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν βαίνει ἐλαττούμενον, θὰ εἶχον πρὸ καιροῦ ἐξαφανισθῇ. Οὕτω καὶ αἱ σύρτεις τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπὲς δὲν διέφυγον τὴν καταστροφήν, διότι, ὅταν οἱ ἰταλοὶ ἁλιεῖς τοῦ κοραλλίου δὲν ἠδύναντο πλέον ν' ἁλιεύωσι τοῦτο ἐν Ἀλγερίᾳ, ἦλθον μὲ 120 γάγγαμα (γαγγάβες) εἰς τὸν κόλπον τοῦτον καὶ ἐξήντλησαν πᾶν ἴχνος σπόγγου.

Κατὰ τὸ 1903 ὁ Fages γενικὸς διευθυντὴς τῶν δημοσίων ἔργων, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ὠφελείας τοιούτων μελετῶν, ἔπεισε τὴν κυβέρνησιν τῆς Τύνιδος, ἐν συννενοήσει μετὰ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως Σφάξ, νὰ ἱδρύσῃ ἐπιθαλάσσιον ἐργαστήριον διὰ τὴν φυσιολογικὴν μελέτην τῶν σπόγγων, πρὸς ἐφαρμογὴν ταύτης εἰς τὴν σπογγοκομίαν καὶ τὸν κανονισμὸν τῆς ἁλιείας τῶν πολυτίμων τούτων προϊόντων τῆς θαλάσσης. Τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργαστηρίου ἀνέλαβεν ὁ Ραφαὴλ Dubois, ὁ καθηγητὴς τῆς γενικῆς καὶ συγκριτικῆς φυσιολογίας τῆς σχολῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Λυών, ὁ βοηθὸς δ' αὐτοῦ καὶ ὑποδιευθυντὴς Allemand Martin ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐρευνῶν συνέγραψε διατριβὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ ἐν ταῖς φυσικοϊστορικαῖς ἐπιστήμαις ἐπιγραφομένην «*Μελέτη φυσιολογικὴ ἐφηρμοσμένη ἐπὶ τῆς σπογγοκομίας ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Τύνιδος*».

Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι πολύτιμος, πρῶτον διότι δίδει περὶ τῆς βιολογίας τῶν σπόγγων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐκμεταλλευομένου εἴδους ἐν Σφὰξ (Hippospongia equina elastica) ἀκριβεῖς πληροφορίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων κατωρθώθη νὰ συνταχθῇ νέος κανονισμὸς τῆς ἁλιείας, προστατεύων τοὺς σπόγγους ἀπὸ τῆς μοιραίας καταστροφῆς, πρὸς ἣν ἔβαινον, καὶ δεύτερον, διότι θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία νέας βιομηχανίας, εἰς ἣν ἔχομεν πεποίθησιν ὅτι ἐπιφυλάσσεται λαμπρὸν μέλλον.

Ἡ νέα αὕτη βιομηχανία θὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν ν' ἀναθρέψῃ καὶ πολλαπλασιάσῃ τὸν σπόγγον· εἰς δὲ τὰ ἐπιθαλάσσια μέρη, τὰ κατάλληλα πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ διαβίωσιν τῶν σπόγγων, θὰ ἱδρυθῶσι σπογγοκομεῖα, τὰ ὁποῖα ὅπως τὰ ὀστρειδιοτροφεῖα καὶ μυδοτροφεῖα θὰ εὐημερήσωσι καὶ θὰ παράσχωσιν εἰς τὰ μέρη τῆς ἱδρύσεως αὐτῶν σπουδαῖον πλοῦτον.

Προτοῦ ὑποδείξωμεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸν τρόπον τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτῶν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν ἐν συντόμῳ τὰ κυριώτερα τῆς βιολογίας τοῦ σπόγγου (Hippospongia equina elastica), διότι περὶ τῆς παραλλαγῆς ταύτης πρόκειται.

* *

Ὁ ἱππόσπογγος (χονδρὸ σφουγγάρι), ὅταν ἁλιεύεται διὰ τὸ ἐμπόριον, δηλαδὴ ἐν ἀκμαίᾳ ἡλικίᾳ, ἔχει σῶμα ᾠοειδές, φέρον ἐνίοτε ποδίσκον, πηκτωματῶδες καὶ μετ' ἐπιφανείας πλήρους μαστιδοειδῶν ἐξογκωμάτων. Ἡ οὐσία αὐτοῦ, ἡμιδιαφανὴς οὖσα καὶ ὑπομέλαινα τὸ χρῶμα, δείκνυται ὡς μᾶζα μελανή, ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς δερματίνης λίαν τεταμένης μεμβράνης. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εὑρίσκονται ὀπαὶ ἢ πόροι κυκλικοὶ καὶ προεξέχοντες, δι' ὧν εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἐν τῷ ὕδατι ἀπηωρημένα διάφορα σωμάτια. Ὁρώμενος ἐν τῷ βάθει τῆς θαλάσσης, ἐφ' οὗ οὗτος εἶναι προσκολλημένος, διὰ τοῦ θαλασσίου σωλῆνος *(τοῦ γιαλιοῦ)* (δηλαδὴ σωλῆνος, τοῦ ὁποίου ἡ μία τῶν ὀπῶν φράσσεται δι' ὑάλου, καὶ τοῦ ὁποίου τιθεμένου εἰς τὸ ὕδωρ ἀφαιροῦνται αἱ ῥυτίδες τῆς ἐπιφανείας καὶ δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν καλῶς τὸ βάθος) φαίνεται ὡς μᾶζα χρώματος ὑπομέλανος, καθισταμένου ἐνίοτε φαιοῦ ἕνεκα καταθέματος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ ἄμμου ἢ ἰλύος κατὰ τὸν χειμῶνα. Κατὰ τὸ θέρος ὁ σπόγγος καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν φυκῶν δὲν εἶναι ὁρατός, ἐν τούτοις δύναταί τις νὰ τὸν διακρίνῃ ἐκ τοῦ κυκλικοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον λαμβάνουσι τὰ φύκη, ὅταν εὑρίσκωνται πλησίον σπόγγου.

Ὅταν ὁ σπόγγος ἀκολουθῇ τὴν κανονικὴν αὐτοῦ αὔξησιν, εἰς δύο ἔτη λαμβάνει τὸν ὄγκον τὸν ἀπαιτούμενον ὡς ἐλάχιστον

ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου. Τότε ἡ διάμετρος αὐτοῦ εἶναι ἴση πρὸς 30 ὑφεκατόμετρα.

Ὁ ἱππόσπογγος ζῇ εἰς τὰ ἀμμώδη βάθη τοῦ κόλπου τοῦ Γκαμπές. Τὸ βάθος ὅπου εὐδοκιμεῖ εἶναι μεταξὺ 10 καὶ 12 καὶ 22 καὶ 26 μέτρων.

Αἱ σύρτεις τῶν σπόγγων παρουσιάζουσι πολλὰ εἴδη σπόγγων καὶ ὁ συγγραφεὺς κατώρθωσε νὰ καθορίσῃ πέντε ἰδίας ζώνας, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται ὑπὸ τοῦ βάθους καὶ τῶν ὑπερτερούντων τύπων τῶν σπόγγων.

Μέχρι 12 μέτρων βάθους ἀπαντῶσι πλεῖστοι σπόγγοι, ἀλλ' εἰδῶν μὴ ἐκμεταλλευσίμων· πέραν αὐτῶν ἄρχεται ἡ ἐκμεταλλεύσιμος ζώνη, ὅπου ἀπαντῶσιν ὁ ἱππόσπογγος (χονδρὸ σφουγγάρι) καὶ ὁ εὔσπογγος (ψιλὸ σφουγγάρι).

Ἡ ἁλιεία τῶν σπόγγων τελεῖται κατὰ τέσσαρας τρόπους· 1) διὰ σκαφάνδρου, 2) διὰ καταδύσεως, 3) διὰ κάμακος καὶ 4) διὰ γαγγάμου (γαγγάβας, ἐργαλειοῦ).

Οἱ δύο πρῶτοι τρόποι εἶναι οἱ καλλίτεροι διὰ τὴν σπογγοκομίαν, διότι δι' αὐτῶν συλλέγονται σπόγγοι χωρὶς νὰ βλαβῶσι καὶ οὕτω διατηροῦσι τὴν ζωτικότητα τὴν χρήσιμον διὰ τὴν μέλλουσαν ἐργασίαν.

Ἡ διὰ κάμακος ἁλιεία δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὁ τελευταῖος ὅμως τρόπος ὁ διὰ τοῦ γαγγάμου εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ κατηργεῖτο καθ' ὁλοκληρίαν, διότι ἀποξέων τὸ ἔδαφος καταστρέφει τὸ πᾶν.

Ὁ σπόγγος πολλαπλασιάζεται δι' ᾠῶν· ἕκαστον τούτων παράγει ζῳάριον κροσσωτὸν ἁπλούστατον. Τὸ ζῳάριον, ὁμοιάζον πρὸς μικρὸν σκώληκα, ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος φέρει κροσσοὺς καὶ μακρὰ μαστίγια πέριξ τοῦ στόματος, ταχέως δὲ προσκολλᾶται. Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σπόγγου καὶ εἰς δύο ἔτη λαμβάνει τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἡλικίας τίκτει ᾠά. Ἡ ἐμφάνισις τῶν γεννητικῶν κυττάρων ἐν τῷ σώματι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, ἂν τὸ φθινόπωρον ἦτο θερμὸν καὶ μακρόν, πάντοτε ὅμως κατὰ τὸν Ἰανουάριον, διακρίνεται ὁ σχηματισμὸς τῶν παραγωγικῶν κυττάρων κατὰ μῆκος τῶν ὑδροφόρων σωλήνων

τῶν διαυλακούντων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τὸν ἱστὸν τοῦ σπόγγου καὶ καταληγόντων εἰς τὰ στομάτια.

Τὰ γεννητικὰ κύτταρα παρουσιάζονται ὡς σφαιρίδια λευκὰ ὀπαλλόχροα, εὔθραυστα εἰς τὴν ἀφὴν καὶ τὰ ὁποῖα περὶ τὸ τέλος Ἰανουαρίου λαμβάνουσι χρῶμα φαιὸν καὶ διάμετρον 35 ὑποχιλιοστῶν τοῦ ὑποχιλιοστομέτρου. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἓν κυβικὸν ὑφεκατόμετρον τῆς διαμέτρου τοῦ σπόγγου δύναται νὰ περιλαμβάνῃ κατὰ μέσον ὅρον τετρακόσια ᾠά· σπόγγος λοιπὸν 10 ὑφεκατομέτρων διαμέτρου περιέχει πλείονα τῶν 400.000.

Σπόγγοι τινὲς στερούμενοι ᾠῶν πιθανὸν εἶναι ἄρρενες, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν ἐξηκριβώθη, ἂν δηλαδὴ οἱ σπόγγοι ἔχουσι τὰ φῦλα χωρισμένα. Οἱ μετὰ ᾠῶν σπόγγοι εἶναι πολυαριθμότεροι, τὰ 70 % τοῦ συνόλου ἐπὶ τῶν ἐκμεταλλευομένων σύρτεων.

Τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠόν, ἢ καὶ τὸ παρθενογενές, διαπλάσσεται ἐντὸς τῶν ὑδροφόρων σωλήνων τῆς μητρός. Τὸ κροσσωτὸν ζῳάριον τὸ παραχθὲν ἀποκολλᾶται ἐκ τῆς μάζης, τῆς ὁποίας ἀπετέλει μέρος, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῶν στοματίων.

Ἡ ἔξοδος τῶν ζῳαρίων ἄρχεται, ἂν ἡ θερμοκρασία παρουσιάζῃ ἐλάχιστον 17 βαθμοὺς ἑκατονταβάθμου, τὴν τελευταίαν ἑβδομάδα τοῦ Μαρτίου (ν. ἡμερ.) καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τέλους Ἰουνίου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξερχομένων ζῳαρίων εἶναι μέγας. Ἐκ τινος σπόγγου παρετηρήθη ὅτι εἰς 30 ὥρας ἐξῆλθον 1500. Τὸ ζῳάριον ἐν ἀρχῇ σφαιροειδὲς καὶ ὀλίγον ἐπίμηκες ἔχει μῆκος 60 ἑκατοστῶν τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου, μέχρις 0μ.μ., 65. Τοῦτο νήχεται παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων, διότι ἐκεῖ ἐνυπάρχουσι πλειότερον ὀξυγόνον ἢ εἰς τὰ βαθύτερα στρώματα, μετατοπίζεται δὲ διὰ τρόπου ἀξιοσημειώτως κανονικοῦ προβάλλον τὸ κεκλεισμένον αὐτοῦ μέρος, ἐνῷ τὸ στόμα τὸ πλῆρες μαστιγίων εὑρίσκεται πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀποφεύγει τὸ πολὺ φῶς ὡς καὶ τὴν θερμότητα. Κατὰ τὴν ἐλαχίστην θερμοκρασίαν, τὴν ὁποίαν ὡρίσαμεν εἰς 17° ἑκατονταβάθμου, τὸ ζῳάριον ἔχει τὴν μεγίστην ζωτικότητα. Μόλις ἡ θερμοκρασία ὑπερβῇ τοὺς 18°, ἡ αἰσθητικότης αὐτοῦ φαίνεται μειουμένη, μετασχηματίζεται καὶ παρουσιάζει ἐγκαρσίαν τινὰ σύσφιγξιν. Κατὰ τὴν θερμοκρασίαν ταύτην δὲν βραδύνει νὰ πλατυνθῇ, πίπτει εἰς τὸ

βάθος καὶ προσκολλᾶται ἀπὸ τοῦ στοματίου. Ἡ περίοδος τοῦ πλάνητος βίου τοῦ ζῳαρίου διαρκεῖ 120 ὥρας, ἤτοι 5 ἡμέρας. Ἅμα προσκολληθῇ τὸ σῶμά του, ἀποβλαστάνει, ἀναφαίνεται εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος νέον στόμα καὶ βαθμηδὸν σχηματίζεται ὁ κυρίως σπόγγος.

* *

Ὁ νέος κανονισμὸς τῆς ἁλιείας τῶν σπόγγων ἐν Τύνιδι σκοπὸν ἔχει νὰ προστατεύῃ τὰ ζῳάρια τῶν σπόγγων κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγαλειτέρας ἐξόδου καὶ προσκολλήσεως τούτων δηλαδὴ κατὰ τοὺς μῆνας Μάρτιον μέχρι τέλους Ἰουνίου. Οὕτως αἱ σύρτεις θ' ἀναγεννῶνται καὶ θ' ἀναλάβωσι μετ' ὀλίγον τὸν πρῶτον αὐτὸν πλοῦτον.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῶν γενομένων ἐρευνῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς σπογγοκομίας μετὰ τἀποτελέσματα τὰ ἐπιτευχθέντα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ἔχει μεγαλειτέραν σημασίαν. Ἄχρι τοῦδε αἱ δοκιμαὶ τῆς ἐγκλιματίσεως τῶν σπόγγων ὑπὸ τοῦ Lamiral (1861) καὶ O. Schmidt (1862) εἰς τόπους ἀπομεμακρυσμένους τῆς προελεύσεως, ὡς καὶ τῆς καλλιεργείας τῶν σπόγγων εἰς αὐτοὺς τοὺς τόπους τῆς καταγωγῆς, δὲν ἔδωκαν σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Μόνον ἡ ἐπιμελὴς μελέτη τῆς ζωτικότητος τοῦ σπόγγου καὶ τῆς παραγωγικῆς δυνάμεώς του, παρέσχε νῦν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς λύσιν τῶν δύο τούτων σπουδαίων προβλημάτων.

Σπόγγος προωρισμένος νὰ ἐγκλιματισθῇ εἰς ἀπόστασιν, καὶ πρὸς σπογγοκομίαν, πρέπει ν' ἁλιευθῇ μετὰ προφυλάξεων καὶ νὰ μὴ πάθῃ οὐδεμίαν πληγήν. Ἡ πρὸς τοῦτο ἁλιεία πρέπει νὰ γίνηται διὰ τοῦ σκαφάνδρου. Ὁ δύτης τοῦ σκαφάνδρου πρέπει ν' ἀποσπάσῃ τὸν σπόγγον χωρὶς νὰ τὸν πληγώσῃ, χωρὶς νὰ τὸν πιέσῃ, δηλαδὴ χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐλαχίστην σύνθλιψιν ἢ τὸν ἐλάχιστον μώλωπα. Ὁ οὕτω συλλεγεὶς σπόγγος δύναται νὰ διατηρηθῇ ζῶν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ τεθῇ εἰς ὕδωρ συνεχῶς ἀνανεούμενον καὶ τοῦ ὁποίου ἡ θερμοκρασία νὰ διατηρῆται μεταξὺ 9° καὶ 15° ἑκατονταβάθμου.

Ἡ ζωτικότης τοῦ σπόγγου εἶναι ἀρκετὰ περιωρισμένη· ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ μὴ διαβρεχόμενος ἀποθνήσκει μετὰ 10 ὥρας, ἐν ἀγγείῳ καὶ μεθ' ὕδατος μὴ ἀνανεουμένου καὶ εἰς θερμοκρα-

σίαν 12° — 15° ἡ ζωὴ διαρκεῖ 16 ὥρας, ἐὰν ἀνανεοῦται τὸ ὕδωρ καὶ διατηρῆται ἡ θερμοκρασία μεταξὺ 10° καὶ 14°, ὁ σπόγγος δύναται νὰ μείνῃ ζῶν περίπου 40 ὥρας. Ταῦτα πάντα παρέχουσιν ἐλπίδας, ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ μεταφορὰ τῶν σπόγγων πρὸς ἐγκλιμάτισιν εἰς τόπους ἀπέχοντας ἀρκετὰ τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως αὐτῶν. Ἀλλ' ὡς εἴδομεν, ἡ θερμοκρασία συντελεῖ τὰ μέγιστα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον ἂν αἱ δοκιμαὶ δύνανται νὰ ἐπιτύχωσιν ἐκεῖ, ἔνθα ὁ μέσος ὅρος τῆς θερμοκρασίας ἀπομακρύνεται λίαν τῶν θερμομετρικῶν ὅρων τῆς σύρτεως τῆς προελεύσεως.

Νῦν ἂς ἐξετάσωμεν ἕτερον φαινόμενον, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἦτο γνωστόν, ἄχρι τοῦδε ὅμως ἀτελῶς εἶχε μελετηθῆ· τὴν ἰδιότητα δηλαδὴ ἣν ἔχει ὁ σπόγγος ὁ μωλωπισθείς, ὁ πληγωθεὶς νὰ δύναται ν' ἀναγεννᾶται. Ἔτι πλέον, τεμάχια σπόγγου τμηθέντα διὰ μαχαίρας δύνανται νὰ ἐπουλώσωσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν καὶ νὰ διαπλασθῶσι μετὰ ταῦτα καὶ ἓν ἕκαστον νὰ σχηματίσῃ νέον σπόγγον.

Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ μέθοδον σπουδαιοτάτην διὰ τὴν σπογγοκομίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Allemand Martin προσεπάθησε νὰ ὁρίσῃ καὶ ἐξακριβώσῃ, διὰ σειρᾶς παρατηρήσεων καὶ λεπτομερῶν ἐρευνῶν τοὺς εὐνοϊκωτέρους ὅρους πρὸς ἐπούλωσιν, ἀναγέννησιν καὶ διάπλασιν τῶν ἀπό τινος σπόγγου ἀποκοπέντων τεμαχίων.

Αἱ μελέται αὗται δὲν ὑπῆρξαν μάταιαι, διότι κατέληξαν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν καθορισμὸν τῶν ὅρων τῆς σπογγοκομίας διὰ τῆς κατατμήσεως.

Ὁ σπόγγος ὁ προωρισμένος πρὸς σπογγοκομίαν διὰ κατατμήσεως πρέπει ν' ἁλιευθῇ διὰ τρόπου παρέχοντος τὰς μεγαλειτέρας ἐγγυήσεις ζωτικότητος (διὰ σκαφάνδρου, δύτου, κάμακος). Τρεῖς ὥρας τὸ βραδύτερον μετὰ τὴν ἁλιείαν, ἡ κατάτμησις πρέπει νὰ γείνῃ δι' ἐργαλείων λίαν κοπτερῶν, δι' ὧν νὰ γίνωνται καθαραὶ αἱ τομαὶ χωρὶς ξεσχίσματα. Τὰ τεμάχια θὰ προσκολληθῶσι μετὰ προσοχῆς ἐπὶ στηριγμάτων πηλίνων ὁμοίων πρὸς τὰ κοινὰ *κανάτια* καὶ τὸ σύνολον θὰ καταδυθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Αἱ ἐργασίαι αὗται δέον νὰ γίνωσι μετὰ προσοχῆς, ἡ δὲ ἀσηψία τῶν ἐργαλείων καὶ τῶν στηριγμάτων εἶναι

ἀναγκαιοτάτη, διότι ὁ σπόγγος ταχύτατα ἀποσυντίθεται καὶ ἀποθνήσκει.

Ὁ καταλληλότερος χρόνος πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν ὁρίζεται ὑπὸ τῆς μέσης θερμοκρασίας τοῦ ὕδατος, ὅταν δηλαδὴ αὕτη εἶναι περὶ τὰ 15°. Πέραν τοῦ μεγίστου τούτου τῆς θερμοκρασίας, ἡ ἐπούλωσις εἶναι δύσκολος καὶ βραδεῖα, δύναται μάλιστα ὁ σπόγγος ν' ἀπολεσθῇ.

Δύο ἕτεροι ὅροι εἶναι ἀναγκαῖοι διὰ τὴν ἐπούλωσιν καὶ ἀναγέννησιν· ὕδωρ καθαρὸν καὶ φωτισμὸς ἠλαττωμένος· ἐπιτυγχάνονται δὲ οἱ ὅροι οὗτοι, ὅταν ἡ καλλιέργεια γίνεται εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν, καὶ ὅταν τὰ πήλινα ἀγγεῖα ἔχωσι σχῆμα κωνικὸν ἢ ἡμισφαιρικόν, δι' ὧν αἱ καλλιέργειαι προφυλάσσονται ἀπὸ τοῦ ἀμέσου ἡλιακοῦ φωτός. Τεμάχιον τεθὲν οὕτως εἰς καλλιέργειαν ἐπουλοῦται εἰς τρεῖς μῆνας, μεθ' οὓς ἀναπτύσσεται καὶ μετὰ 5 ἔτη λαμβάνει τὸ ἐλάχιστον ἐμπορεύσιμον μέγεθος τῶν 30 ἑκατοστῶν διαμέτρου.

Ἡ διάρκεια τῶν πέντε ἐτῶν προαπαιτεῖ στηρίγματα ἀνθεκτικὰ καὶ μὴ σηπόμενα. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα εἶναι πρὸς τοῦτο κατάλληλα. Εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις καὶ λεκανῶν ἐκ σκιρροκονιάματος σιδηροδέτου, προτιμότερα ὅμως εἶναι τὰ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἡ καλλιέργεια πρέπει νὰ γίνηται ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ τῆς παραγωγῆς τῶν σπόγγων, δύναται ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ καὶ μακράν, ὑπὸ τὸν ἀπαράβατον ὅρον, ὅπως ἡ θερμοκρασία εἶναι εὐνοϊκή, καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν σπόγγων γίνῃ ταχέως καὶ μετὰ τῶν προφυλάξεων, τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν, δι' ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ ζωτικότης.

Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς σπογγοκομίας δὲν εἶναι ἡ μόνη πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς νέας βιομηχανίας· ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἡ τῆς διασπορᾶς. Αὕτη εἶναι ἁπλουστέρα. Χρόνον τινὰ πρὸ τῆς φυσικῆς ἐξόδου τῶν ζῳαρίων, πρέπει νὰ συλλεγῶσι σπόγγοι πλήρεις τοιούτων καὶ μετακομισθῶσιν εἰς τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα θέλομεν νὰ γίνῃ ἡ διασπορά· τὰ ζῳάρια τὰ ἐξερχόμενα ἐκ τῶν οὕτω μετακομισθέντων σπόγγων δὲν βραδύνουσι νὰ προσκολληθῶσιν.

Ὁ σπογγοκόμος, ὁ θέλων νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀφθονωτέραν συγκομιδὴν διὰ τῶν ἐλαχίστων δαπανῶν, ὀφείλει νὰ μεταχειρισθῇ

συγχρόνως καὶ τὴν διὰ τεμαχίων καὶ τὴν διὰ τῆς διασπορᾶς καλλιέργειαν. Διὰ τῆς συνενώσεως τῶν δύο τούτων μεθόδων θὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους. Δύο διαδοχικαὶ καλλιέργειαι διὰ διασπορᾶς θὰ φέρωσιν ἐτησίαν ἀπόδοσιν χωρὶς νὰ γίνῃ ἀνάγκη νὰ γίνῃ καὶ ἑτέρα διασπορά. Πράγματι οἱ σπόγγοι τοῦ πρώτου ἔτους, ἁλιευόμενοι μετὰ τὴν ἔξοδον τῶν ζωφαρίων αὐτῶν, ἔχουσιν ἤδη φυσικὰ διασπείρῃ ἐπὶ τοῦ τόπου τούτου καὶ οὕτως ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους αὐτομάτως θὰ παραχθῇ φυσικὴ ἔξοδος ζωφαρίων. Τότε πᾶσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρέπει νὰ στρέψῃ ὁ σπογγοκόμος εἰς τὴν διὰ τεμαχίων καλλιέργειαν. Τεμάχιον σπόγγου, καλλιεργούμενον, μόλις μετὰ 5 ἔτη λαμβάνει μέγεθος ἐμπορεύσιμον· ἡ κατ' ὄγκον αὔξησις γίνεται κατὰ διαδοχικὰς περιόδους, καθ' ἕκαστον δηλαδὴ ἔαρ, ὅτε ἡ θερμοκρασία εἶναι περίπου 15°. Ὁ σπογγοκόμος λοιπὸν δύναται συνδυάζων τὰς δύο μεθόδους τῆς καλλιεργείας νὰ ἔχῃ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους μίαν συγκομιδήν, καὶ ἀπὸ τοῦ πέμπτου διπλῆν συγκομιδήν.

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης, βεβαίως πλεῖσται λεπτομέρειαι παρελείφθησαν· σκοπὸς ἡμῶν ἦτο νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν μεθόδων τῆς σπογγοκομίας. Διανοίγεται βεβαίως μία νέα βιομηχανία, ἡ ὁποία, χωρὶς ν' ἀναστατώσῃ τὸ ἐμπόριον τῶν σπόγγων, θὰ ἐπιτρέψῃ σημαντικὰ κέρδη εἰς τοὺς ἐπιληφθησομένους ταύτης.

***

Καθῆκον ἡμῶν ἐθεωρήσαμεν, παραλαμβάνοντες ἐκ τῆς μελέτης τοῦ G. Ginestus, τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὴν Revue Scientifique, νὰ καταστήσωμεν γνωστὰς τὰς βάσεις τῆς σπογγοκομίας καὶ τῆς ἐγκλιματίσεως τῶν σπόγγων. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι—καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πλεῖστοι—ἂς χρησιμοποιήσωσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν νέων τούτων ἐρευνῶν. Ἐπίσης δὲ οἱ κυβερνῶντες εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορίσωσι τοὺς τρόπους καὶ τὸν χρόνον τῆς ἁλιείας, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, διότι καὶ αἱ τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν σπογγοτρόφοι σύρτεις βαθμηδὸν ἐξαντλοῦνται.

Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

ΚΔ'

Οὕτω προέβαινον τὰ πράγματα καὶ οὐδεμία εἰς τὸν ἰδιωτικόν μου βίον ἕως τότε ἐπῆλθεν οὐσιώδης μεταβολή, ὁπότε κατ' Αὔγουστον τοῦ 1848 ἡ «νοικοκυρά» μου Κοκκώνα Ῥοζῖνα μοὶ ἐπρότεινε νὰ τὴν συνοδεύσω εἰς τὰς ἐξετάσεις τῆς θυγατρός της, διατελούσης ἐσωτερικῆς μαθητρίας εἰς τὸ ἐν Γαλατᾷ σχολεῖον τῶν κορασίων διευθυνόμενον ὑπὸ Ἀδελφῶν τοῦ Ἐλέους (Sœurs de charité de l'Ordre de St-Vincent de Paul). Ἐγὼ εὐχαρίστως ἐδέχθην ἐκ περιεργείας μάλιστα νὰ ἴδω τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν καθολικῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κορασίων καὶ ἀρρένων, διότι καὶ τούτων ὑπῆρχεν ἐν Γαλατᾷ Σχολὴ (Saint Benoît), πλησίον τῶν θηλέων, διευθυνομένη ὑπὸ Ἰησουιτῶν. Εἰς ταύτην τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ὡμίλουν καὶ ὁμιλοῦν ἀκόμη ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ Φράγκοι τοῦ Σταυροδρομίου (les Pérotes).

Μετέβημεν ὅθεν ἐκεῖ καὶ κατὰ πρῶτον παρέστημεν εἰς τὰς ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις τῆς ἀνωτάτης τάξεως, ὧν φυσικῶς προηγήθησαν ψαλμοὶ καὶ ὕμνοι καὶ τὰ συνήθη εἰς τοιαύτας περιστάσεις.

Δύο μόνον μαθήτριαι ἐξητάζοντο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἔτυχε δὲ ἀμφότεραι νὰ εἶναι δεκαεξαετεῖς περίπου καὶ ὡραῖαι. Καὶ δὲν μοὶ ἐφάνησαν τοιαῦται μόνον διότι εἰς τὰ ὄμματα 18οῦς νεανίσκου ἡ ὡραιότης εἶναι εὔκολος συνήθως· τὸ μέλλον ἀμφοτέρων ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὑπὸ λίαν πεπειραμένων ὀφθαλμῶν ἐξετιμήθησαν.

Ἡ μὲν δὲν μὲ ἐνδιέφερε ποτὲ καὶ τὴν παρέρχομαι ἐν σιωπῇ,

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 475.

ἡ δὲ ἦτο θυγάτηρ ἀρχαίου ἐμποροπλοιάρχου ἐκ Βαγούζης καταγομένου. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τῆς κορασίδος ἦτο θυγάτηρ ἰατροῦ τινος, νομίζω, ἐκ Γενούης ἔλκοντος τὴν καταγωγήν, ἔτυχε δὲ καθ' ὃ καὶ αὐτὴ ἐνοικιάζουσα «κάμαρας» καὶ ἡ νοικοκυρά μου, θυγάτηρ ἐπίσης ἰατροῦ Γενουηνσίου Dr Bomano, νὰ εἶναι στενῶς συνδεδεμέναι.

Ὅλας ταύτας τὰς λεπτομερείας ἔμαθον ἅμα ἡ κορασὶς ἐνεφανίσθη λευχείμων, κατὰ τὸ εἰωθὸς εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, καὶ τὴν ἠτένισα καὶ τὴν ἐθαύμασα καὶ ... τὴν ἠγάπησα.

Δὲν ἐπιχειρῶ νὰ περιγράψω τίποτε νέον δι' οὐδένα. Βεβαίως ὀλίγιστοι ἐν τῷ κόσμῳ δὲν ἠσθάνθησαν καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον ὅ,τι ἐγὼ ἠσθάνθην κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἀλλὰ γράφων Ἀπομνημονεύματα τὰ γράφω μᾶλλον δι' ἐμαυτὸν καὶ ἡδύτατον εἶναι νὰ ἐνθυμῆταί τις τοιαῦτα συμβεβηκότα τοῦ βίου καὶ νὰ τὰ ἀφηγῆται *εἰς ἑαυτόν*, μάλιστα ὁπότε ὑπερεξηκοντούτης, ἐρείπιον πολλῶν χειμώνων, καταβεβλημένος ἀπὸ τὴν μακρὰν πάλην τῆς ζωῆς, δοκιμάσας πλείστας περιπετείας τοῦ βίου, ἀνελθὼν τὰς κλίμακας αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κάτω μέχρι τῶν μὴ περαιτέρω ἄνω (πάντοτε σχετικῶς), διατελεῖ ἀπαθὴς εἰς τοῦ ματαίου τούτου κόσμου τὰς προσβολὰς καὶ ἐντυπώσεις καὶ δὲν ἔχει ἀπέναντι αὐτοῦ εἰμὴ μόνον παρελθόν, διότι ἀπὸ τὸ μέλλον οὐδὲν πλέον περιμένει... *Ἡ ψυχὴ διαρκῶς νέα ὀλίγον δύναται ἐν τῷ σεσαθρωμένῳ σαρκίῳ.*

Ἡ κορασὶς ἠρίστευσε καὶ ἐστεφανώθη, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπείσθην, ὅτι ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἐκείνῳ, ὡς καὶ ἐν πάσαις δύναμαι νὰ εἴπω ταῖς σχολαῖς ταῖς ὑπὸ Δυτικῶν διοικουμέναις, τότε μάλιστα, κυρίαν βάσιν εἶχον τὸν φανατισμὸν καὶ ἐπιπολαίους γνώσεις ἐγκυκλοπαιδικὰς καὶ αὐταὶ δὲ ἦσαν διεστραμμέναι καί, οὕτως εἰπεῖν, ψαλιδισμέναι, ὥστε νὰ συμβιβάζωνται μὲ τὴν κληρικὴν ἀνατροφήν. Ἐγὼ ὅμως κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας πολὺ μακρὰν ἤμην κρίσεων τοιούτων σοβαρῶν, ἄλλως δὲ καὶ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία μου δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο. Ἐγὼ τὴν ἐθαύμαζον ὡς ἄγγελον καλλονῆς, προσκτησαμένην καὶ τὰ πλεονεκτήματα σοβαρᾶς παιδείας, ἐμελέτων δὲ τρόπον νὰ τὴν πλησιάσω. Διὰ τῆς «νοικοκυρᾶς» μου, δραμούσης νὰ συγχαρῇ αὐτὴν καὶ τὴν μητέρα της, τὸ ἐπέτυχον καὶ ἐνόμισα καὶ ἁρμόζον καὶ τὴν εὐκαιρίαν

καταλληλοτάτην, ὅπως γενῶ γνωστὸς εἰς ἀμφοτέρας, ἐκφράζων καὶ ἐγὼ τὰ συγχαρητήριά μου. Ἀλλ' ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἤκουσα παρ' ἀμφοτέρων ἓν ξηρὸν «merci» καὶ οὐδεμία περαιτέρω προσοχὴ ἐδόθη εἰς ἐμέ. Διὰ νὰ μὴ προδοθῇ δὲ ἡ στενοχωρία μου, εἶπον εἰς τὴν Κοκκώναν Ῥοζῖναν:

— Ἔχετε τώρα καλὴν συντροφιὰν διὰ νὰ ἐπιστρέψετε καὶ νομίζω ὅτι μᾶλλον ὀχληρὰ θὰ εἶναι ἡ ἰδική μου.

Αὕτη δὲ ἀπεκρίθη:

—Τί ταιριάζει; δὲν σᾶς διώχνομεν.

Ἀλλὰ δὲν ἐπέμεινε καὶ οὕτως ἀνεχώρησα.

Ἦτο, ὡς εἶπον, Κυριακὴ καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ ἐργάσιμος ἡμέρα, ὅταν ἐξῆλθον τοῦ εὐρέος περιβόλου τοῦ Saint Benoît, τὸ ὡρολόγιόν μου ἐδείκνυε τὴν ἑνδεκάτην.

Ἠσθάνθην τὴν ἀνάγκην περιπάτου καὶ ἐλευθέρου ἀέρος, διηύθυνα δὲ τὰ βήματά μου κατὰ τὸν Τοπχανὲ, σκοπῶν ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Δολμᾶ Βαξὲ καὶ τοῦ Ταξιμίου νὰ ἐπιστρέψω εἰς Σταυροδρόμιον.

Δὲν ἠξεύρω ἂν τις ἢ τινες τῶν διαβατῶν τῆς πολυπληθοῦς καὶ στενῆς καὶ ὄχι ἀκόμη καὶ σήμερον εὐβάτου καὶ καθαρᾶς ὁδοῦ τοῦ Γαλατᾶ τῆς ἀγούσης εἰς Τοπχανέ, δὲν ἠξεύρω, λέγω, ἂν ἐπρόσεξαν εἰς ἐμέ, ἀλλὰ βεβαίως, ἂν τις ἐπρόσεχε, θὰ μ' ἐξελάμβανεν ὄχι *εἰς τὰ σωστά μου*.

Ἐβάδιζον ἔχων τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὸ ἀνώμαλον λιθόστρωτον καὶ ἐν τούτοις συνεχῶς ὠλίσθαινον καὶ προσέκρουον εἰς ἄλλον πλησίον μου διαβαίνοντα. Ἐβάδιζον δρομαίως ἄνευ συνειδήσεως τῆς βίας μου.

Ἐν συντόμῳ ἐβάδιζον μηχανικῶς καὶ ὁ νοῦς μου... *ἐκεῖ*.

Πῶς νὰ κάμω νὰ σχετισθῶ μὲ τὴν οἰκογένειάν *της* καὶ συνεπῶς μ' *Ἐκείνην*;

Ὁποίας συνεπείας δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτη σχέσις, οὐδόλως ἐσυλλογιζόμην ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, οὔτε ὅτι εἶμαι δεκαοκταετὴς μόλις, οὔτε τὸ πρόσφατον μάθημα, ὃ μοὶ ἐδόθη τοῦ ξηροῦ merci. Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς δι' ἐμὲ εἰς πάντα τὰ τοῦ βίου μου ἐσκεπτόμην καὶ ἔπραττον *προώρως*.

Τὸ εὖρον ἐπὶ τέλους! Ἡ Κ^{α} Χ., εἶπον κατὰ νοῦν, ἐνοικιάζει δωμάτια, ἐγὼ εἶμαι «νοικάτορας», ἀντὶ νὰ ἐνοικιάζω τὴν κάμαραν

τῆς Κοκκώνας Ῥοζίνας, ἐνοικιάζω τὴν τῆς Κας Χ. καὶ οὕτω λύεται τὸ ζήτημα κατὰ τὴν ἐμὴν εὐχήν. Ὄχι μόνον οὕτω σχετίζομαι, ἀλλὰ κατοικῶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην! Νὰ σκέπτωμαι περὶ τῶν συνεπειῶν, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος, ὅ,τι εἶναι πεπρωμένον θὰ γίνῃ.

Μόνον ὅταν τὸ εὗρον, συνῆλθον καὶ ἠσθάνθην ὅτι περιπατῶ πλέον τῆς ὥρας ὑπὸ ἥλιον θερινὸν καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ. ἠσθάνθην καὶ τοὺς νυγμοὺς τοῦ νεανικοῦ στομάχου, ὅστις δὲν ἀνέχεται τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμέλειαν.

Εἰσῆλθον εἰς ἑστιατόριόν τι, ἔλαβον πρόγευμα ἀναληπτικὸν καὶ ἄφθονον καὶ μετέβην εἰς τὴν κατοικίαν μου. Εἶχον ἀποφασίσει τῇ ἐπιούσῃ ἀμέσως νὰ ἐπιχειρήσω τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεώς μου, ἀλλ' ἔκρινα τοῦτο ἀσύμφορον διὰ νὰ μὴ δώσω ὑπονοίας, ἄλλως τε ὁ μὴν ἦτο περὶ τὴν δευτέραν δεκάδα, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἔπρεπε νὰ περιμένω τὸ τέλος αὐτοῦ πρὸς μετοικεσίαν· περιωρίσθην μόνον ν' ἀναγγείλω εἰς τὴν Κοκκώναν Ῥοζίναν, ὅτι διὰ τοῦτο καὶ δι' ἐκεῖνο ἐπιθυμῶ νὰ ἐνοικιάσω δωμάτιον μεγαλείτερον καὶ ἄνευ οἰκοτροφίας καὶ ὅτι θέλω ζητήσῃ ἀλλαχοῦ τοιοῦτον διὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ προσεχοῦς μηνός.

Ἐνόησεν ὅτι οἱ λόγοι, οὓς προέβαλον, δὲν ἦσαν οἱ πραγματικοί, ἀλλ' ὄχι καὶ ποῖοι οἱ πραγματικοί, μόλις ὅμως μετά τινας ἡμέρας ἔμαθε ποῦ μετοικῶ, μὲ ὑπωπτεύθη, ἀλλ' οὐδὲν οὐδενὶ εἶπεν οὔτε καὶ ἀπέδειξε.

Μετά τινας ἡμέρας παρουσιάσθην εἰς τὴν Καν Χ. καὶ μετὰ πάσης σοβαρότητος ἐζήτησα νὰ μοὶ ἐνοικιάσῃ ἓν δωμάτιον (εἶχον μάθῃ ἐμμέσως ὅτι ὑπῆρχον δύο κενά), προφασιζόμενος, ὡς εἶπον καὶ τῇ Κοκκώνᾳ Ῥοζίνᾳ, ὅτι δὲν ἀρέσκομαι πλέον εἰς τὴν οἰκοτροφίαν, τῇ προσέθηκα δὲ ὅτι ἤκουσα ὅτι γνωρίζει κατὰ βάθος τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν (καὶ τοῦτο εἶχον μάθῃ ἐμμέσως) καὶ ἐπειδὴ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν πολὺ ἀγαπῶ, ἐπιθυμῶ νὰ γυμνάζωμαι, ὁσάκις περίστασίς τις παρουσιάζεται καὶ ὁσάκις τῇ ἀρέσκει νὰ μὲ δέχεται εἰς τὴν οἰκογενειακήν της συναναστροφὴν τὴν ἑσπέραν.

Τοῦτο παρετήρησα ὅτι πολὺ τὴν ἐκολάκευσε καὶ τὴν ἔπεισε νὰ «πάρῃ νοικάτορα ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς φιληνάδας της».

Συνεπεσκέφθημεν δύο κενὰ δωμάτια καὶ ἐξελέξαμεν τὸ εὐρυ-

χωρότερον ἐπὶ ἐνοικίῳ 200 γροσίων κατὰ μῆνα, ἐνῷ τὸ μικρότερον παρεχώρει μόνον δι' 100. Τὸ ἰσχνόν μου βαλλάντιον θὰ προετίμα τὸ δεύτερον, καίπερ λίαν στενόχωρον, ἀλλ' ὑπέκυψα εἰς λόγους φιλοτιμίας. Εὗρον ὅμως τὸ μέσον τῆς διορθώσεως καὶ ἰδοὺ πῶς: Παρὰ τῇ Κοκκώνᾳ Ροζίνᾳ κατῴκει τότε καὶ νέος Ρῶσος, ὀνόματι Δημήτριος Τζάμωφ, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ εἰς Ρωσίαν ἦτο κατασκευαστὴς σχοινίων πρὸς χρῆσιν τῶν πλοίων καὶ τὸν εἶχε πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐξόδευσιν αὐτῶν. Ἐφαίνετο εὔπορος, ἦτο σχετικῶς πολυέξοδος, εἶχε σχέσεις μεθ' ὅλων τῶν τότε εὐπόρων Ρώσων ἐμπόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἰδίως τοῦ ὁμοτέχνου του Νοβικώφ, εἶχεν ἐπίσης σχέσεις καὶ μετὰ τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ρωσικῆς πρεσβείας. Εἶχε καρδίαν ἀγαθήν, ἦτο καλὸς φίλος καὶ ἦγε μόλις τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἢ εἰκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Μὲ αὐτὸν τὸν Τζάμωφ, ὁμιλοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν μετριώτατα, συνεδέθημεν πολὺ καὶ βαρέως ἐφέρομεν ἀμφότεροι τὸν χωρισμὸν τῆς κατοικίας.

Εὗρον λόγους νὰ τὸν πείσω, ὅτι δύναται καὶ οὗτος νὰ μετοικήσῃ παρὰ τῇ Κυρίᾳ Χ. καὶ ἐπὶ τῇ ἐνστάσει αὐτοῦ, ὅτι δωμάτιον δι' αὐτὸν κατάλληλον δὲν ὑπῆρχε, τῷ ὑπεσχέθην νὰ τῷ παραχωρήσω τὸ ἰδικόν μου καὶ νὰ κρατήσω τὸ μικρὸν καὶ στενόχωρον. Ἐδέχθη, ἀναγγέλλων δὲ τοῦτο εἰς τὴν Κ^αν Χ. τῇ ὑπέδειξα ὅτι διὰ νὰ εὐκολύνω τὴν ἐνοικίασιν τοῦ μικροῦ δωματίου, κάμνω ἐγὼ τὴν θυσίαν νὰ περιορισθῶ εἰς αὐτὸ καὶ θέλω τῇ πληρώνῃ ἀντὶ 100 γροσίων, τιμῆς ἣν εἶχεν ὁρίσῃ, γρόσια 120, ὅσα ἐπλήρωνα καὶ εἰς τὴν Κοκκώναν Ροζίναν.

Οὕτως ἀπέκτησα τίτλον εὐγνωμοσύνης παρ' αὐτῇ καὶ ἐγὼ δὲν ὑπερέβαινον τὸν προϋπολογισμὸν τῶν μηνιαίων ἐξόδων μου.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀνέκτησα *κελλίον*, ὄχι καὶ πολὺ εὐάερον, ἀντὶ τοῦ σχετικῶς καθ' ὅλα ὑπερτέρου δωματίου, τὸ ὁποῖον κατῴκουν παρὰ τῇ Κοκκώνᾳ Ροζίνᾳ.

Ἐν τούτοις οὔτε εἰς τὴν ἐπίσκεψίν μου κατὰ τὴν ἐνοικίασιν τοῦ δωματίου, οὔτε δύο ἡμέρας ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸ ἐγκαταστάσεώς μου εἶδον τὴν *κόρην* παρουσιαζομένην καὶ τοῦτο ηὔξανε τὴν ἀνυπομονησίαν μου. Μόνον κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν, τὴν

ἑσπέραν τοῦ Σαββάτου, ἐπιστρέφων κατ' οἶκον περὶ τὴν 9 μ. μ., εἶδον αὐτὴν ἀνοίγουσάν μοι τὴν θύραν καὶ εἰποῦσαν:

— Δὲν ἔρχεσθε μέσα, μοῦ εἶπεν ἡ μαμά, νὰ πάρετε ἕνα καφέ;

Προθύμως, ἐννοεῖται, ἐδέχθην καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ δωμάτιον τῆς ὑποδοχῆς, ὅπου παρευρίσκετο καὶ ὁ πατήρ, μία ἄλλη κόρη ἐπίσης εὐειδὴς ὡς καὶ ὁ Βενιαμὶν τῆς οἰκογενείας ὁ μικρότερος δηλαδὴ τῶν τριῶν τέκνων υἱός.

Ὁ πατὴρ ὡμίλει ὀλίγον τὰ *Ρωμαΐϊκα* καὶ ἡ γλῶσσα τῆς οἰκογενείας ἦτο ἡ Ἰταλική, ἣν πρὸ πάντων ἄριστα ἐγνώριζε καὶ ἐπρόφερεν ἡ Κ^{α} Χ., ἥτις πρέπει νὰ ὑπῆρξε θελκτικὴ καὶ ἐπέραστος γυνή, διατηροῦσα ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν 35ετῆ τότε περίπου ἡλικίαν της ἀρκοῦντα θέλγητρα. Εἶχε μεγίστην ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν ἄλλως τε ἀξιόλογον μόρφωσίν της καὶ τὸ πνεῦμά της, καὶ ἐκούραζε τοὺς ἀκροωμένους καὶ κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον «δὲν ἄφινε σειρὰν εἰς κανένα»· εἶχε δὲ τὴν φωνὴν μελῳδικὴν καὶ ἀρκούντως εὐχάριστον δι' οἰκιακὸν ᾆσμα.

Ὁ σύζυγός της ἦτο ὅλως τοὐναντίον. Ὡμίλει ὀλίγον καὶ αἱ γνώσεις του καὶ αἱ ὁμιλίαι του περιωρίζοντο εἰς τὰ τοῦ ἐπαγγέλματός του, τοῦ ναυτικοῦ, ἅτινα φυσικῶς ὀλίγον μ' ἐνδιέφερον.

Ἐπερίμενα ν' ἀκούσω καὶ τὴν κόρην, ἀλλ' ἐτήρει διαρκῶς ἀπόλυτον σιωπήν. Μόνον ἅπαξ ἠρώτησε τὴν μητέρα της ἑλληνιστί:

— Αὔριον σὲ ποιὰ λειτουργία θὰ πᾶμε;

— Σ'τὴν ψαλτὴ τοῦ Sant Antonio, ἀπεκρίθη ἡ μήτηρ.

Διῆλθον περὶ τὰς δύο ὥρας, πολλὰ ἀκούων, ὀλίγα λέγων καὶ προσέχων μὴ ἐξ ἑνὸς ἀδιακρίτου βλέμματος προδοθῶ.

Μεταξὺ λόγων μὲ ἠρώτησεν ἡ *πολύμητις* μήτηρ ποίαν ἡλικίαν φέρω, καὶ ἐγὼ ἐνέκρινα νὰ τῇ δηλώσω τὴν τῶν 21 πρὸς τὰ 22, καὶ τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ διὰ νὰ μὴ θεωρῶμαι σχεδὸν «παιδί», ἀλλὰ νέος. Ἠδυνάμην ἐν παρόδῳ ἄριστα νὰ «περάσω» τοιαύτης ἡλικίας, ἐπειδὴ (πρόωρος καὶ κατὰ τοῦτο) ἀπὸ δεκαοκτὼ ἐτῶν εἶχον τὸν μύστακα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ τὸν πώγωνα καὶ τοὺς κροτάφους ἡμικεκαλυμμένους ἀπὸ τρίχας.

Ἠρωτήθην καὶ πῶς διέρχομαι τὰς ἑσπέρας μου συνήθως, καὶ ἀπεκρίθην, ὅτι ἐκτὸς τοῦ θεάτρου, ὅπου πάντοτε πηγαίνω, ὅταν εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ, καί τινος «βεγγέρας» μετὰ τοῦ Ξύδη, δὲν εὐχα-

ριστοῦμαι εἰς ἄλλας νυκτερινὰς ἐξόδους προτιμῶν τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῷ οἴκῳ. Ἔπειτα ἐτόλμησα νὰ προσθέσω, ὅτι προσεχῶς θὰ ἔχωμεν τὸν Τζάμωφ, ὅστις ἔχει τὰς αὐτὰς ἕξεις καὶ τσάϊ ἀξιόλογον καὶ «θὰ κάμνωμεν συχνὰ χωριό».

Ἠτένισα τὴν οἰκογένειαν καὶ «χαμοεῖδα» τὴν κόρην ἐναλλὰξ διὰ νὰ μαντεύσω τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τελευταίας φράσεώς μου, διέκρινα δὲ τὴν ἐξ αὐτῆς καλὴν ἐντύπωσιν.

Μετά τινας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ὁ Τζάμωφ, ὅστις ἦτο φιλομαθὴς μέχρις ὑπερβολῆς καί, λαμβάνων συγχρόνως μαθήματα Γαλλικῆς, Γερμανικῆς, πλαγιαύλου καὶ κιθάρας, ἀπησχόλει εἰς αὐτὰ τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ σπανίως καὶ αὐτὸς ἐξήρχετο τῆς οἰκίας, ὥστε ὡς προεῖπον συνεχέστατα μετὰ τῆς οἰκογενείας «ἐκάμναμεν συχνὰ χωριό».

Τὰς Κυριακάς, ἐννοεῖται, κατέστην τακτικὸς φοιτητὴς τῆς ψαλτῆς τοῦ Sant Antonio καὶ ὄχι πλέον περιμένων ἔξωθεν τῆς θύρας, ἀλλ' εἰσερχόμενος καὶ ἀκούων αὐτὴν τακτικώτατα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Ἐννοεῖται ὅτι ἐλάμβανον θέσιν πάντοτε τοιαύτην, ὥστε νὰ τὴν ἔχω διαρκῶς ὑπὸ τὰ βλέμματά μου.

Οὕτω περίπου διῆλθον ὀκτὼ ἢ ἐννέα μῆνας, καθ' οὓς τὰ ἐπεισόδια πολλά, ἀλλὰ καὶ συνήθη εἰς πάντας τοὺς δεκαοκταετεῖς ἐρωτολήπτους, ἐπίσης συνήθης ὅμως καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν τοιούτων ἱλαροτραγῳδιῶν.

Κατὰ τὸ ὀκτάμηνον διάστημα διῆλθον ἐν συντόμῳ ὥρας εὐφροσύνους καὶ πλήρεις θυμηδίας, μὲ κατεῖχον ὅμως ἀφ' ἑτέρου σκέψεις πρακτικώτεραι. Ταύτας διεγίγνωσκε πολυειδῶς δοκιμάζουσά με ἡ διαβολεμένη Κ^{α} Χ. καὶ ἐπὶ τέλους μοὶ ἐδήλωσεν ὅτι *ἡ κάμαρά μου τῆς χρειάζεται*... καὶ οὕτως ἀπηλλάγην τῆς ἐνοικιάσεως αὐτῆς... ἢ διὰ νὰ ὁμολογήσω καθαρώτερον ἀπεπέμφθην εὐσχήμως...

Χάριτας ὀφείλω εἰς τὴν μνήμην τῆς γυναικὸς ἐκείνης, διότι οὕτω πράττουσα, ἔστω καὶ ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τῶν σχεδίων της, ἐπρόλαβε τὴν δυστυχίαν δύο ὄντων, τὴν τῆς θυγατρός της, ἥτις μετέπειτα καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας δύο γάμων εἶναι σήμερον σύζυγος πλουσίου καὶ τρυφεροῦ συζύγου, καὶ τὴν ἐμὴν ἄφευκτον καταστροφήν, ἂν τὰ πράγματα ἐπροχώρουν ὅπως δήποτε.

Οὕτω κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1849 περίπου μετῴκησα καὶ πάλιν παρὰ τῇ Κοκκώνᾳ Ῥοζίνᾳ, παρασύρας καὶ τὸν Τσάμωφ, μεθ' οὗ εἴχομεν συνδεθῇ δι' ἀρρήκτου φιλίας καὶ κατέστημεν κυριολεκτικῶς ἀχώριστοι.

ΚΕ'

Κατ' Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τῆς οἰκογενείας τοῦ Δαμιανοῦ διαθεριζούσης, ὡς συνήθως, εἰς Ἅγιον Στέφανον, συνέβη κατὰ τὸν ἐκεῖσε διάπλουν νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους ὁ Δαμιανὸς μετά τινος Κωνσταντίνου Ῥάλλη Χίου ἐμπορευομένου εἰς Ἀγγλίαν καὶ παρεπιδημοῦντος ἐν Κωνσταντινουπόλει, αἰτία δὲ τῆς διαμάχης ἦτο ἐμπορικὸν συμφέρον.

Ἐπρόκειτο περὶ φορτίου ἀραβοσίτου, τοῦ ὁποίου τὴν προπώλησιν εἶχε τὸ κατάστημά μας, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1848, ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν Ῥάλλην. Οὗτος δὲ ἐπώλησεν ἐπὶ προμηθείᾳ καὶ ἐγγυήσει αὐτοῦ διὰ τὸ φερέγγυον τοῦ ἀγοραστοῦ· ἐκεῖνος εἶχε πτωχεύσῃ πρὶν ἢ παραλάβῃ τὸ φορτίον, ὁ δὲ Ῥάλλης διετείνετο, ὅτι ἡ ἐγγύησίς του ἴσχυε μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ φορτίου, τοῦτο δὲ διότι κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φορτίου ἡ διαφορὰ τῆς ἀξίας του ἕνεκα τῆς κρίσεως τῶν σιτηρῶν τότε ἦτο σπουδαιοτάτη.

Φαίνεται ὅτι ὁ Δαμιανός, ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ μάλιστα τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ τὸ δίκαιον, ἐθυμώθη ὑπερβαλλόντως, καὶ ἐν τῷ πλοίῳ αὐτῷ κατὰ τὸν διάπλουν ἐλιποθύμησε. Τὴν ἐπιοῦσαν, καίπερ μὴ αἰσθανόμενος πλήρη τὴν ὑγιεινὴν αὐτοῦ κατάστασιν, μετέβη εἰς τὸ γραφεῖον καὶ εἰργάσθη δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, τὴν δὲ ἑσπέραν μετέβη πρὸς διανυκτέρευσιν εἰς τὴν ἐν Σταυροδρομίῳ κατοικίαν του.

Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης ἐλθὼν ὁ ὑπηρέτης του ἀνησύχως μοὶ ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ Δαμιανὸς ἦτο τὴν νύκτα ἐκείνην πολὺ ἄρρωστος καὶ τὸν ἔπεμψε νὰ μὲ ζητήσῃ. Ἔσπευσα ἀμέσως νὰ μεταβῶ παρ' αὐτῷ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν κοιτῶνά του εὗρον ἐκεῖ τὸν ἰατρὸν Ἀλέξανδρον Πασπάτην, ὅστις, ἀφ' οὗ διέταξε τὰ δέοντα ὡς πρὸς τὴν δίαιταν καὶ θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἐξῆρχετο, ἐγὼ δὲ τὸν ἠκολούθησα ἐπί τινα βήματα, ὅπως τὸν ἐρωτήσω τὰ περὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἔμαθον παρ' αὐτοῦ, ὅτι ὁ Δα-

μιανὸς τὴν τελευταίαν νύκτα εἶχε προσβληθῇ ὑπὸ ἀποπληξίας, ἐλαφρᾶς μὲν σχετικῶς καὶ μὴ ἀπειλούσης ἀμέσως τὴν ζωήν του, χρηζούσης ὅμως μεγάλης προσοχῆς καὶ μακρᾶς θεραπείας ὅπως ἀποσοβηθῇ ὑποτροπίασις λίαν ἐπικίνδυνος. Μοὶ ἐσύστησεν ἐν τέλει νὰ εἰδοποιήσω ἀμέσως τὴν σύζυγον τοῦ Δαμιανοῦ νὰ ἔλθῃ παρὰ τῷ ἀσθενεῖ, ὅπερ καὶ ἀμέσως ἔπραξα δι' ἐπίτηδες ἀπεσταλμένου, οὕτως ὥστε τὴν ἑσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασεν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἰατροῦ ἐπέστρεψα παρὰ τῷ ἀσθενεῖ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀδιαθεσίαν του μὲν εἶπον τὰ συνήθη «δὲν εἶναι τίποτε κλπ.», τῷ προσέθεσα ὅμως, ὅτι ἐγὼ αὐτοβούλως ἐνεργῶν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν εὐθύνης εἰδοποίησα τὴν σύζυγόν του νὰ ἔλθῃ παρ' αὐτῷ ταχέως.

— Πολὺ καλὰ ἔκαμες, μοὶ ἀπεκρίθη, γνωρίζω καλὰ τὸ σοβαρὸν τῆς παθήσεώς μου καὶ δὲν θὰ δυνηθῶ ταχέως οὔτε εἰς τὴν ἐξοχὴν νὰ ὑπάγω, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ἐργασθῶ. Ἡ σκέψις μου εἶναι, μόλις δυνηθῶ, νὰ ταξιδεύσω μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας μου εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐκεῖ νὰ ὑποβληθῶ εἰς θεραπείαν, μεθ' ἥν, ἂν θέλῃ ὁ Θεός, νὰ ἐπιστρέψω ὑγιὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ν' ἀναλάβω τὴν ἐργασίαν. Ἐν τούτοις συλλογίζομαι τί ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ εἰς τὸ κατάστημα. Ὁ Σιὸρ Στρατῆς καὶ οἱ ἀδελφοί του, *ἂν ὄχι ἄλλο, εἶναι ὅλως ἀγράμματοι* (αὐτολεξεὶ τοῦτο εἶπε διὰ νὰ μὴν εἴπῃ ἄλλο), σὺ εἶσαι ἀκόμη μικρὸς καὶ ἄπειρος, ἔχεις θέλησιν μ' ὅλον τοῦτο καὶ εἰς σὲ στηρίζομαι. Πιστεύω, ὅτι θέλεις καταβάλῃ καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις σου προσπαθείας, ὅπως ἡ μηχανὴ τοὐλάχιστον μὴ σταματήσῃ. Δὲν ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ ἐνέργειαν νέων πράξεων, πρὸ πάντων εἰς ἐμπορεύματα ἐξαγωγῆς χρήζοντα ἀνωτέρων γνώσεων, προσπάθησον αἱ ἤδη εἰς ὁδὸν ἐκτελέσεως ὑπάρχουσαι νὰ συντελεσθῶσι δεόντως καὶ ἐν γένει ἡ τρέχουσα ὑπηρεσία νὰ διεκπεραιοῦται καὶ τόσον θὰ ἀρκέσῃ διὰ νὰ διπλασιάσω τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μου.

Μετὰ συγκινήσεως τῷ εἶπον, ὅτι ἓν μόνον ὑπόσχομαι, δηλαδὴ τὴν δι' ὅλα προσπάθειαν νὰ φανῶ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης του, ὅτι ἤλπιζον δὲ καὶ ηὐχόμην τάχιστα ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν.

Ἦτο φεῦ! πεπρωμένον νὰ εἶναι αὕτη ἡ συνέντευξίς μου μετ' αὐτοῦ ἡ τελευταία, ἡ τρόπον τινὰ ἠθικὴ αὐτοῦ πρὸς ἐμὲ

διαθήκη, διότι μετά τινας ήμέρας πραγματικῶς ἀνεχώρησε διὰ Μασσαλίαν οἰκογενειακῶς.

Ἐκεῖθεν κατ' ἀρχὰς ἐλάμβανον εἰδήσεις του, ἀγγελλούσας μοι τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγείας του, ὥστε ἐμελέτα τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν νὰ ἐπανέλθῃ, ὁπότε αἴφνης ἀνηγγέλθη ἡμῖν ὁ θάνατός του, συμβὰς αἰφνιδίως κατὰ τὰ μετέπειτα λεχθέντα ἐκ λάθους χορηγίας ἐσωτερικῶς φαρμάκου προωρισμένου δι' ἐξωτερικὴν μόνον χρῆσιν.

Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ κατὰ τὸ δέκατον ἕνατον ἔτος τῆς ἡλικίας μου ἐστερημένος τοῦ μόνου προστάτου μου καὶ τοῦ μόνου χειραγωγοῦ καὶ διδασκάλου μου εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐκλέξῃ, μόνος, κατάμονος καὶ ἀπόλυτος κύριος καὶ τῶν πράξεων καὶ τοῦ μέλλοντός μου, διότι ὁ ἀγαθώτατος καθ' ὅλα καὶ φιλοστοργότατος καὶ περιποιητικώτατος δι' ἐμὲ Σιὸρ-Στρατῆς πολὺ ἀπεῖχε τῆς ἱκανότητος τοῦ νὰ μὲ χειραγωγῇ ἢ νὰ μὲ διδάσκῃ. Αὐτὸς μάλιστα, ἕνεκα τοῦ ἀσθενοῦς του χαρακτῆρος, ἔχρῃζε τῆς ἐμῆς ἠθικῆς συνδρομῆς συνεχέστατα.

Εἰς οὐδὲν ἄλλο, ἐπαναλαμβάνω, χρεωστῶ τὴν καὶ παρὰ τὰς ἐμὰς προσδοκίας ἐπιτυχίαν μου ἐν πᾶσι μετέπειτα, εἰμὴ εἰς τὸ ὅτι ἠγάπων τὸ ἐπάγγελμά μου. Αὐτομάτως ἡ φύσις μὲ ἐδίδασκε τοῦτο. Ὡμοίαζον τὰ πλάσματα ἐκεῖνα, τὰ γεννώμενα μετὰ τῆς ἰδιοφυΐας π.χ. τῆς μουσικῆς, τὰ ὁποῖα καθίστανται μουσικοὶ ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, μὴ δεικνύοντα δὲ οὐδεμίαν ἱκανότητα πρὸς ἄλλο τι ἀκόμη καὶ εἰς τὸ μανθάνειν κοινὰ γράμματα. Καὶ ἐγὼ εἰς πᾶν ὅ,τι μετέπειτα ἐπεχείρησα νὰ σπουδάσω ἐξερχόμενον τοῦ κύκλου μου ἀπέτυχον πληρέστατα. Ἐσπούδασα π.χ. ἐπὶ ἑξαετίαν μουσικὴν καὶ γελοῖος καθιστάμην ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμόσω τοὺς καρποὺς τῶν μουσικῶν σπουδῶν μου.

Ὅτε πρῶτον, ὡς εἶπον, εἶχεν ἀσθενήσῃ ὁ Δαμιανός, ἐδέησεν ἀμέσως ν' ἀναλάβω τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ καταστήματος καί, ἄνευ ὑπερβολῆς, ἠπόρουν πόθεν ν' ἀρχίσω καὶ τί νὰ γράψω. Ἐν τῇ ἀπορίᾳ μου κατέφυγον εἰς τὸ βιβλίον τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἐπιστολῶν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ νύκτας ὁλοκλήρους κατ' οἶκον ἐμελέτων, ὅπως διδαχθῶ καὶ περὶ τῆς ὕλης, τῆς ἀναγκαίας διὰ πᾶσαν ἐπιστολὴν ἀναλόγως τοῦ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται καὶ περὶ τῆς θέσεως ἑκάστης πράξεως μεθ' ἑκάστου τῶν ἀνταποκριτῶν.

Ἡ μεγίστη δι' ἐμὲ δυσκολία ἦτο ἡ διεξαγωγὴ τῶν πράξεων μετ' ἀνταποκριτῶν τῶν Τουρκικῶν ἐπαρχιῶν ἐπὶ προϊόντων δι' ἐξαγωγήν. Ὅσον ἀφεώρα εἰς τὰς σχέσεις μετὰ τῶν καταστημάτων τῆς ἑταιρείας μας, καὶ λάθος ἐὰν ἐγίνετο, δὲν ἐζημίου, διότι οἱ διευθυνταὶ τῶν καταστημάτων ἐκείνων θὰ τὸ παρετήρουν. Ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον ἀφ' ἑτέρου τῆς εἰσαγωγῆς ἐμπορευμάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τῶν παραγγελιῶν, διὰ τοῦτο ὑπῆρχον οἱ ἁρμόδιοι, ὡς εἶπον, ὑπάλληλοι, οἵτινες ἔδιδον τὰς δεούσας σημειώσεις τῶν πωλήσεων καὶ παραγγελιῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐργασία τοῦ ἐπιστολογράφου καθίστατο μᾶλλον τυπική, μόνον δὲ ὀλίγην προσοχὴν ἐχρειάζετο, διὰ νὰ ἐκτιμᾷ δεόντως τὰς περὶ νέων παραγγελιῶν γνώμας τοῦ ἁρμοδίου ὑπαλλήλου καὶ τὸ ἐπιτυχὲς ἢ μὴ τῶν πωλήσεων καί, νὰ δίδῃ ἀναλόγως ὁδηγίας κατὰ τὴν ἰδίαν γνώμην. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν εἶχε τὴν ἱκανότητα αὐτὴν ἡ ἔλλειψις δὲν ἦτο ἀμέσως καταφανής.

Τὰ πρῶτα γράμματα, ὅσα «κουτσὰ στραβὰ» ἔγραφον, τὰ ἔφερον πρὸς ἐπιδοκιμασίαν καὶ ὑπογραφὴν κατ' οἶκον εἰς τὸν Δαμιανὸν καὶ οὔτε ἐγὼ ἠξεύρω πῶς καὶ διὰ τί τὰ πρῶτα αὐτὰ δοκίμια δὲν ἦσαν ἀποθαρρυντικὰ δι' ἐμέ· φαίνεται προσέτι ὅτι εἶχον τὴν τύχην νὰ μὴ κάμω καί τινα χονδρὴν «στραβομάραν» ἢ ν' ἀφήσω πρᾶξίν τινα ἐμπορίου ἐξαγωγῆς ἀνεπιτηδείως νὰ διεξαχθῇ.

Ὁμολογητέον ὅμως, ὅτι μεταξὺ τῶν προτερημάτων τοῦ Δαμιανοῦ ἦτο τὸ γνωρίζειν νὰ ἐκλέγῃ τοὺς φίλους ἢ πελάτας ἢ ἀνταποκριτὰς αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε εἶχον εὕρῃ ὑλικὸν ἕτοιμον, ἄριστον καὶ μεθοδικώτατα κατηρτισμένον.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Δαμιανοῦ πᾶς ἔλεγχος τῶν πράξεών μου ἐξέλιπεν ὁλοτελῶς. Ὁ «καϋμένος» ὁ Σιὸρ Στρατῆς οὐδόλως ἀνεμιγνύετο εἰς τὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ καταστήματος τοῦ Γαλατᾶ, περιωρίζετο μόνον νὰ μεταβαίνῃ τὴν πρωΐαν νὰ φροντίζῃ τὰ τοῦ ταμείου καὶ τοῦτο μηχανικῶς, διότι εἰσῆγε τὰ ποσὰ εἰς τὸ ταμεῖον παραλαμβάνων αὐτὰ ἀπὸ τοὺς εἰσπράκτορας «ἀμέτρητα» ὑπὸ εὐθύνην τοῦ σημείου, ὅπερ ἔφερεν ἕκαστος σάκκος εἰσπράκτορος, τὰ ἐξῆγε δέ, προκειμένου περὶ πληρωμῆς, ὅπως εἰσήχθησαν καὶ παρέδιδεν εἰς τοὺς αὐτοὺς εἰσπράκτορας διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὰς δεούσας πληρωμὰς ὑπ' εὐθύνην των καὶ ἐπὶ

λογοδοσίᾳ, ὑπ' εὐθύνην μου δὲ διὰ τὰ πληρωτέα ἑκάστῳ δικαιούχῳ ποσά, ἐμοῦ τηροῦντος καὶ τὸ λογιστικὸν μέρος τοῦ ταμείου.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ὁ Σιὸρ Στρατῆς ἀνεχώρει μεταβαίνων εἰς τὸ κατάστημα τοῦ Σταμπούλ, ὅπως ἀσχοληθῇ εἰς τὸν κλάδον τῶν ὑφασμάτων, ἅτινα, ὡς εἶπον ἀλλαχοῦ, ἦσαν τῆς ἀποκλειστικῆς εἰδικότητός του, καὶ δὲν ἐπέστρεφεν εἰμὴ κατὰ τὸ θέρος ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀτμοπλοίου διὰ τὴν νῆσον Πρίγκηπον, ὅπου διεθέριζε, τὸν δὲ χειμῶνα ἐπέστρεφεν ὀλίγον μετὰ ἢ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Ἑκάστοτε ὅμως μεγίστην ἔδιδε σημασίαν εἰς τὸ ὑπογράφειν τὰ «γράμματα», τὰς ἐπιστολὰς δηλαδὴ τῆς ἡμέρας, καὶ πρὸ πάντων πάσῃ θυσίᾳ τὰς προωρισμένας διὰ τὰ διάφορα ἑταιρικὰ καταστήματα καὶ ἕνεκα τούτου πολλὰ παρατράγῳδα μοὶ συνέβαινον. Ἐνίοτε π. χ. τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐπιστολῆς μόνον ὄντος γεγραμμένου, ἐπειδὴ ἐβιάζετο ν' ἀναχωρήσῃ, προσέθετεν ἰδιοχείρως τὸ τυπικὸν «Σᾶς ἀσπαζόμεθα πρόθυμοι» καὶ ὑπέγραφε (πάντοτε χωρὶς ν' ἀναγνώσῃ τὸ περιεχόμενον), ἀφίνων με τὰ λοιπὰ νὰ συμπληρώσω ἐν δέῃθεν ὑστερογράφῳ.

Ἄλλοτε μοὶ ὑπέγραφεν en blanc μερικὰ φύλλα χάρτου εἰς τὸ κάτωθι αὐτῶν μέρος καί, ἂν ἡ ὕλη τῆς ἐπιστολῆς δὲν ἦτο ἱκανὴ ὅπως συμπληρώσω τὴν σελίδα, ἔπρεπε νὰ ἐπινοήσω περιττολογίας.

Κατὰ τὴν εἴδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Δαμιανοῦ ἐνόησα, ὅτι δὲν ἐπεθύμει ἐκ φιλοτιμίας νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸ κεντρικὸν κατάστημα τῆς Μασσαλίας τὴν μετάθεσιν ἄλλου τῶν διευθυντῶν ἐκεῖθεν, ὅπου ἦσαν δύο καὶ ὁ εἷς ἀνέκαθεν ἐπλεόναζε, καὶ ν' ἀποδείξῃ ἀδυναμίαν, ἀλλ' ἐσιώπων φοβούμενος μὴ δείξω προώρως ἀπαιτήσεις. Μετ' ὀλίγας ὅμως ἡμέρας ὁ ἴδιος μοὶ εἶπεν:

—Ἔ Ἀνδρῖκο, τί λές; δὲν τὰ καταφέρνομε ἡμεῖς ἐδῶ ὅπως ἕως τώρα χωρὶς νὰ ζητοῦμεν νέα πρόσωπα; Ἠμπορεῖς νὰ παραλάβῃς βοηθὸν εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἐκλογῆς σου καὶ οὕτω νὰ ἔχῃς περισσότερον καιρὸν διὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ ταμείου.

Ἀνόητος φυσικὰ θὰ ἤμην, μὴ ἔχων τίποτε νὰ χάσω, νὰ ἀρνηθῶ τὰ προτεινόμενα, ἀφ' ὧν, ἂν ἐπετύγχανον εἰς τὴν διεύθυνσιν, ἐκρέματο τὸ μέλλον μου, οὐδεμίαν ἄλλως τε ὑποχρέωσιν

ἠσθανόμην νὰ εἶμαι πρὸς τὸν Σιὸρ Στρατῆν τοσοῦτον μετριόφρων ὅσον πρὸς τὸν Δαμιανόν, ὃν ἀνεγνώριζα προστάτην καὶ «μάστορήν μου» ἐν γένει.

—Καλὲ ἡσυχάσατε, ἀπεκρίθην, καὶ πολὺ καλὰ θὰ τὰ καταφέρωμεν.

Εἶδον τὴν χαρὰν ἀναπτυσσομένην εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ διὰ νὰ μοὶ ἀποδείξῃ τὴν εὐχαρίστησίν του μοὶ εἶπε:

—Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ προσεχοῦς νέου ἔτους θὰ ἔχῃς μισθὸν γρόσια 30.000 ἐτησίως (ἕως τότε εἶχον μόνον 12.000) καὶ ἔχεις καὶ τὴν ἄδειαν νὰ κάμνῃς διὰ λογαριασμόν σου μικράς τινας πράξεις, ὁποίας ὡς μικρὰς δὲν κάμνει τὸ κατάστημα, μεταχειριζόμενος ἀτόκως χρήματα τοῦ καταστήματος μέχρις 80.000 γροσίων.

Ἡ χαρά μου ἦτο ἀνέκφραστος. Ἐπελήφθην συνεπῶς τῆς διευθύνσεως καθόλου μετὰ θάρρους, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεπε τότε μόνον ἡ νεανική μου ἡλικία. Βαθμηδὸν ἀνέλαβον νὰ πηγαίνω καὶ εἰς τὸ χρηματιστήριον καὶ ἐνεργῶ πράξεις συναλλαγμάτων, αἵτινες, ὡς προεῖπον, δὲν ἦσαν ἁπλαῖ, ἀλλ' ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἁπλότητος ἐκαλύπτετο ἀληθὴς τραπεζιτικὴ ἐργασία, πορισμοῦ δηλ. χρημάτων δι' ἐκδόσεως τριμήνων συναλλαγμάτων (de circulation) καὶ ἀγορᾶς ἄλλων πρὸς ἀντέμβασμα πρὸς τόκον ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον ἔστιν ὅτε καὶ ἀτόκως.

Ἐπεχείρουν προβλέψεις προϊόντων παντοίων πρὸς ἐξαγωγήν, ἐν γένει προσεπάθουν νὰ ἀντικαταστήσω τὸν Δαμιανὸν ἐν πᾶσι.

Δέον ὅμως νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὁ ὀργανισμὸς τῶν τότε ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν ἦτο τοιοῦτος, ὥστε μία ἢ δύο ἄρτιαι διάνοιαι ἠδύναντο νὰ διευθύνωσι τὸ ὅλον τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν καταστημάτων αὐτῆς εἰς γενικὰς γραμμάς. Τὸ κατάστημά μας τότε τοιαύτας διανοίας περιεῖχε δύο: τὸν Ζωρζῆν Πετροκόκκινον καὶ τὸν Νικόλαον Δαμιανὸν καὶ εἰς αὐτοὺς πειθαρχικῶς ὑπετάσσοντο ὅλοι καὶ ὑπ' αὐτοὺς ἐκαλύπτοντο αἱ ἀνικανότητες καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν των ἐπλουτίζοντο.

Οὕτως ἐξηγεῖται πῶς ἄνθρωποι γνωστοὶ τότε ὡς περιωρισμένου νοῦ προήχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἱκανοί. Σημειωτέον, ὅτι καὶ οὗτοι οὐδεμίαν πλεονεξίαν εἶχον τοῦ κερδαίνειν πλείω ἀναλόγως τῆς ἱκανότητος αὐτῶν, ἐννοοῦντες, ὅτι μόνη ἡ ἕνωσις ἀποτελεῖ τὴν δύναμιν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαμιανοῦ ἔμεινε μόνον ὁ Πετροκόκκινος. Εἰς αὐτοῦ τὰς συντόμους ἀλλὰ πλήρης *οὐσίας* ἐπιστολὰς ἤντλουν ἰδέας καὶ ὁδηγίας περὶ πάσης ἐπιχειρήσεως καὶ οὐδὲν ἐπεχείρουν σπουδαῖον ἄνευ τῆς ἐγκρίσεώς του. Ἤδη προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ 1849 ὑπῆρξε τύπος ἀνδρὸς καθ' ὅλα ἀρτίου τό τε σῶμα καὶ τὸν νοῦν, ἀπέθανε κατὰ τὸ 1880, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἀξιωθεὶς κατὰ τὸ 1869 νὰ ἑορτάσῃ τοὺς χρυσοῦς γάμους του περιστοιχιζόμενος ἀπὸ ἓξ θυγατέρας (υἱὸν δὲν εἶχεν), ὅλας καλῶς ὑπανδρευμένας, τοὺς ἐπιζῶντας τότε συζύγους αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα καὶ ἐγγόνους των (ἐν ὅλῳ πεντήκοντα), πρὸς δὲ ἀπὸ τὰς ἐκ τῆς συζύγου αὐτοῦ οἰκογενείας τοῦ Δαμιανοῦ καὶ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγελάστου (Ψωμᾶ).

Ἕπεται τὸ τέλος

ΔΕΣΧΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

Η ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ

Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ παρατήρησις τῶν ἀνατολῶν καὶ τῶν δύσεων τοῦ Ἡλίου, τῆς μορφῆς καὶ τῆς κινήσεως τῶν νεφῶν, τοῦ φωτὸς τῶν ἀστέρων καὶ τῶν περὶ τὴν Σελήνην στεμμάτων καὶ ἐν γένει τῶν ὀπτικῶν καὶ ἄλλων ποικίλων μετεωρολογικῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων παρέσχεν ἀνέκαθεν πρακτικούς τινας κανόνας πρὸς διάγνωσιν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καί, συνεπῶς, πρὸς πρόγνωσιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀσφαλῆ, τῶν ἐπικειμένων μεταβολῶν τοῦ καιροῦ· διὰ μακρᾶς πείρας, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν αἰώνων μεταδιδομένης, κατωρθώθη νὰ ἀνακαλυφθῶσι σημειά τινα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως πάντα καὶ πάντοτε ἀκριβεῖς καὶ ἀσφαλεῖς ἐνδείξεις τῆς καταστάσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ, παρέχουσιν ὅμως πολλὰ ἐξ αὐτῶν συνήθως ἐπιτυχεῖς καὶ βασίμους προγνώσεις. Τινὰ τῶν τοιούτων προγνωστικῶν σημείων εἶναι βεβαίως ὅλως ἀβάσιμα, ἐπὶ παραλόγων προλήψεων μόνων στηριζόμενα καί, συνεπῶς, ἄχρηστα· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀληθῆ ἀξίαν, ἐξηγούμενα πληρέστατα διὰ τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν θεωριῶν τῶν *ὑφέσεων ἢ κυκλώνων* [1] καὶ

[1] Αἱ *βαρομετρικαὶ ὑφέσεις* ἢ οἱ *κυκλῶνες* εἶναι μέγιστοι ἀεροστρόβιλοι, καλύπτοντες ἐνίοτε ὁλόκληρον ἤπειρον· ἐντὸς αὐτῶν ἡ βαρομετρικὴ πίεσις βαίνει αὐξανομένη καθ' ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τοῦ κέντρου, ἔνθα συνήθως αὕτη εἶναι *χαμηλὴ* καὶ πολὺ κατωτέρα τῆς κανονικῆς. Ὁ ἄνεμος πνέει πρὸς τὸ κέντρον τῶν ὑφέσεων, ἔχων κίνησιν στροβιλοειδῆ ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ καὶ τἀνάπαλιν ἐν τῷ νοτίῳ· εἶναι δὲ τοσοῦτον ἰσχυρότερος, ὅσον ἡ μεταβολὴ τῆς πιέσεως ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ στροβίλου τούτου εἶναι μᾶλλον ἀπότομος. Αἱ ὑφέσεις ἔχουσι μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ τῶν τόπων, δι' ὧν διέρχονται· συνήθως συνοδεύονται ὑπὸ βροχῶν, θυελλῶν, καταιγίδων καὶ ἐν γένει ἀτμοσφαιρικῶν διαταράξεων καὶ κακοκαιρίας.

ἄλλων φυσικῶν φαινομένων· διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν σημείων τούτων εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ προΐδωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, πρὸ μιᾶς ἡμέρας, τὴν γενικὴν κατάστασιν *τοῦ καιροῦ τοῦ τόπου τῆς παρατηρήσεως*.

Ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη διαύγεια τοῦ οὐρανοῦ, τὰ χρώματα καὶ ἐν γένει τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει οὗτος, κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς ποσότητος τοῦ ὕδατος, τοῦ εὑρισκομένου ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας, εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν εἴτε ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ὑδροσταγόνων, παρέχουσιν ἐνδείξεις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως· ἐξ αὐτῶν λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ συναγάγωμεν ἐπιτυχεῖς προγνώσεις τοῦ καιροῦ τῆς ἐπιούσης· ἠσκημένοι παρατηρηταὶ δύνανται νὰ προΐδωσιν ἐκ τῶν σημείων τούτων τὸν καιρὸν τῆς ἑπομένης ἡμέρας μετὰ πιθανότητος 80—90 περίπου τοῖς 100.

Ὅθεν ἀποχωρίζοντες ἐκ τῶν προγνωστικῶν σημείων τῆς λαϊκῆς πείρας ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πραγματικὴν σημασίαν, δυνάμεθα ἐξ αὐτῶν νὰ πορισθῶμεν μεγάλην βοήθειαν ἐν τῇ *τοπικῇ* προγνώσει τοῦ καιροῦ· ἐὰν δὲ γνωρίζωμεν καὶ τὴν *γενικὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας*, οἵα εἰκονίζεται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ *Μετεωρολογικοῦ Δελτίου* τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἡ χρησιμότης καὶ ἡ ἀξία τῶν προγνωστικῶν τούτων σημείων θὰ εἶναι ἔτι μείζων καὶ σπουδαιοτέρα. Διότι τὸ δελτίον τοῦ Ἀστεροσκοπείου δὲν δύναται νὰ παράσχῃ ἢ γενικὰς ἐνδείξεις περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως· εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ ἐν λεπτομερείᾳ εἰδικὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ ἑκάστου τόπου,

---

Οἱ *ἀντικυκλῶνες* εἶναι ἡ ἀντίθετος ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις· εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀεροστρόβολοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὅμως ἡ μὲν βαρομετρικὴ πίεσις βαίνει ἐλαττουμένη ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτῶν, ἔνθα εἶναι *ὑψηλή*, πρὸς τὴν περιφέρειαν, οἱδὲ ἄνεμοι πνέουσιν ἐκ τοῦ κέντρου τούτου, ἔχοντες κίνησιν στροβιλοειδῆ πρὸς αὐτό, ἀλλ' ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ καὶ τἀνάπαλιν ἐν τῷ νοτίῳ. Περὶ τὸ ἀντικυκλωνικὸν κέντρον ὁ ἀὴρ *κατέρχεται*, ἐνῷ πέριξ τοῦ κυκλωνικοῦ οὗτος *ἀνέρχεται*. Οἱ ἀντικυκλῶνες συνοδεύονται συνήθως ὑπὸ ὡραίου σταθεροῦ καιροῦ καὶ νηνεμίας εἰς τὸ κέντρον. Ὁ οὐρανὸς εἶναι ἐν αὐτοῖς πολὺ αἴθριος, ὡς συμβαίνει εἰς ὅλα τὰ καθοδικὰ ρεύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι, κατ' ἀνάγκην, ξηρά· πλησίον δὲ τοῦ ἐδάφους παράγεται, ἕνεκα τῆς ἐξ ἀκτινοβολίας ψύξεως, συμπύκνωσις τῆς ὑγρασίας (τὴν ὁποίαν ἀνανεώνει ἡ ἐξάτμισις) καὶ ἑπομένως νέφη ἢ ὁμίχλη·

ἐξαρτωμένου πολλάκις ἐκ τῶν ποικίλων τοπικῶν ὅρων. Ὁ συνδυασμὸς τῆς γενικῆς καταστάσεως πρὸς τοὺς τοπικοὺς ὅρους καὶ τὰ παρατηρηθέντα ἐν τῷ τόπῳ σχετικὰ τοῦ καιροῦ σημεῖα δύναται νὰ παράσχῃ ἐπιτυχεῖς καὶ πολυτίμους προγνώσεις αὐτοῦ.

Θέλομεν ἐκθέσῃ λοιπὸν ἐνταῦθα τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει καὶ γενικῆς σημασίας προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ σημεῖα.

Λεπτοὶ *θύσανοι* (νέφη λεπτά, λευκά, διαφανῆ), ἐκ λεπτοτάτων νημάτων ἀποτελούμενοι, σχεδὸν στάσιμοι, εἶναι σημεῖον ὡραίου καιροῦ.

Θύσανοι, ὑπὸ μορφὴν στρωμάτων φερόντων οὐλάς, ἔχοντες ταχεῖαν κίνησιν, δεικνύουν τὴν προσέγγισιν κακοκαιρίας.

Οὐρανὸς κεκαλυμμένος ὑπὸ *θυσανοσωρειτῶν* (cirro-cumulus) ἢ τῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα κοινῶς καλοῦνται *πρόβατα*, σημαίνει συνήθως ἐν τῇ Νοτίῳ Εὐρώπῃ κακοκαιρίαν.

Ἡ ἐμφάνισις πέπλου ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐκ *θυσανοστρωμάτων*, κινουμένων κατὰ διεύθυνσιν λίαν διάφορον τῆς τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύει τὴν προσέγγισιν *ὑφέσεως* ἢ κακοκαιρίας.

Ὑψηλὰ νέφη, τρέχοντα κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς τοῦ κατωτέρου ἀνέμου, δεικνύουν μεταβολὴν τοῦ ἀνέμου.

Μικρὰ νέφη αὐξάνοντα σημαίνουν βροχήν· μεγάλα νέφη ἐλαττούμενα δεικνύουν βελτίωσιν τοῦ καιροῦ.

Νέφη συσσωρευόμενα ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων προαγγέλλουσι βροχήν.

Τὰ νέφη, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἢ ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐὰν διατηρῶνται, αὐξάνωσιν ἢ κατέρχωνται, προαγγέλλουσι βροχήν· ἐὰν δέ, τοὐναντίον, διαλύωνται ἢ ἀνέρχωνται εἶναι σημεῖον καλοῦ καιροῦ.

Ἄνεμοι ἀντιθέτων ἰδιοτήτων (ὡς οἱ βόρειοι καὶ οἱ νότιοι ἐν Ἑλλάδι), διαδεχόμενοι ἀλλήλους, φέρουσι συχνάκις βροχήν. Ὁ βόρειος ψυχρὸς ἄνεμος, φθάνων εἰς τόπον, τοῦ ὁποίου ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι κατάφορτος ἐξ ἀτμῶν, συνεπείᾳ τοῦ θερμοῦ καὶ ὑγροῦ νοτίου ἀνέμου, ὅστις προηγήθη τούτου, προξενεῖ συμπύκνωσιν αὐτῶν καὶ βροχήν· ὁμοίως ὁ θερμὸς καὶ ὑγρὸς νότιος ἄνεμος, φθάνων εἰς ἀτμόσφαιραν ψυχράν, ὡς ἐκ τῆς πνοῆς βορείου ἀνέμου, φέρει βροχήν.

Οὐρανὸς κυανοῦς, ἀνοικτοῦ χρώματος καὶ λαμπρός, σημαίνει ὡραῖον καιρόν.

Ἐὰν τὰ νέφη κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, διαλύωνται ἢ ἀπομακρύνωνται πρὸς δυσμάς, καθ' ὅσον ὁ Ἥλιος ὑψοῦται ἄνωθεν τοῦ ὁρίζοντος, προαγγέλλουν ὡραίαν ἡμέραν.

Ἥλιος λαμπρός, κατὰ τὴν ἀνατολήν του, σημαίνει ὡραίαν ἡμέραν. Τοὐναντίον δὲ Ἥλιος λευκὸς καὶ ἀλαμπὴς σημαίνει βροχὴν καὶ σκοτεινὸν καιρόν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ κοινὴ παροιμία: *ἄσπρος Ἥλιος, μαύρ' ἡμέρα.* Ὁ Ἥλιος φαίνεται τότε διὰ μέσου ἀτμοσφαίρας φερούσης πολλοὺς ὑδρατμούς. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ Σελήνη ἀμυδρὰ ἢ μὲ κεραίας ἀμβλείας καὶ μὴ εὐκρινεῖς σημαίνει βροχήν.

Ὅταν ὁ Ἥλιος *καίῃ* πολύ, ἤτοι προξενεῖ θερμοκρασίαν λίαν *αἰσθητήν*, πνιγηράν σημαίνει βροχήν. Ἡ περιβάλλουσα τὸ σῶμα ἡμῶν ἀτμόσφαιρα εἶναι τότε κατάφορτος ἐξ ὑδρατμῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐντεῦθεν ἀδιαφανείας αὐτῆς εἶναι καὶ μᾶλλον ἐπιδεκτικὴ θερμάνσεως.

Οὐρανὸς ἐρυθροῦ χρώματος, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, ὅπερ ἐκλείπει εὐθὺς ὡς ἀνατείλῃ οὗτος, εἶναι σημεῖον βροχῆς. Ἡ ἐρυθρὰ αὕτη χροιὰ ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ πολλοὺς ὑδρατμούς, ὧν ἡ πρὸς παραγωγὴν αὐτῆς ἐνέργεια ἐλαττοῦται ἀνατέλλοντος τοῦ Ἡλίου, συνεπείᾳ τῆς θερμάνσεως τοῦ ἀέρος.

Ἥλιος δύων ἐπὶ οὐρανοῦ ἀνοικτοῦ πορτοκαλλόχρου καὶ ἄνευ νεφῶν, σημαίνει ὡραῖον καιρόν· ἐὰν ὁ οὐρανὸς εἶναι ἐρυθρός, σημαίνει ἄνεμον.

Οὐρανὸς ροδόχρους κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, εἴτε αἴθριος, εἴτε νεφελώδης εἶναι, σημαίνει ὡραῖον καιρόν. Ὅταν δὲ τὸ χρῶμα αὐτοῦ εἶναι σκοτεινόν, θολόν, προαγγέλλει ἄνεμον καὶ βροχήν· τὸ βαθὺ ἐρυθρὸν χρῶμα σημαίνει ὁμοίως βροχὴν καὶ ἄνεμον.

Οὐρανὸς λαμπροῦ κιτρίνου χρώματος κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, σημαίνει ἄνεμον· ἀμυδροῦ δὲ κιτρίνου χρώματος δεικνύει βροχήν.

Δύσις Ἡλίου ὄπισθεν παχέων νεφῶν, μετὰ ἀνατολικοῦ ὁρίζοντος χαλκόχρου, σημαίνει βροχήν.

Οὐρανὸς ἐρυθρὸς ἢ κίτρινος τὴν πρωΐαν, σημαίνει ἄνεμον καὶ καιρὸν κακὸν ἢ βροχήν.

Οὐρανὸς ὑπόλευκος, *ἀλευρώδης*, ὡς λέγουν συνήθως, φέρει πολλοὺς ὑδρατμοὺς καὶ δεικνύει πιθανότητα βροχῆς. Ὁ οὐρανὸς εἶναι τόσον μᾶλλον κυανόχρους, ὅσον ὁ ἀὴρ περιέχει ὀλιγωτέρους ἀτμούς· ἐπὶ τῶν ὀρέων μάλιστα κλίνει πρὸς τὸ ἰῶδες χρῶμα. Ἡ διαφάνεια τοῦ ἀέρος μειοῦται πολὺ ἐνίοτε ὑπὸ τῶν ἀνέμων, οἵτινες μεταφέρουσι μεγάλην ποσότητα κονιορτοῦ, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου ὁ ἀὴρ φαίνεται ἐρυθρόχρους. Ἐν γένει ὅμως ἡ διαύγεια τοῦ ἀέρος δὲν ἀλλοιοῦται πάντοτε κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς βροχῆς· ἐνίοτε μάλιστα ἡ *ἔκτακτος διαύγεια* τῆς ἀτμοσφαίρας, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας μεμακρυσμένα σώματα φαίνονται πλησίον πρὸς ἡμᾶς, εἶναι πρόδρομος βροχῆς. Οὕτως ἡ ἔλλειψις διαυγείας τοῦ ἀέρος ὡς καὶ ἡ ὑπερβολὴ αὐτῆς θεωροῦνται ὡς προάγγελοι βροχῆς.

Ἅλως μετ' ἀνέμου καὶ βαρομέτρου κατερχομένου εἶναι σημεῖον σχεδὸν βέβαιον, ὅτι φθάνει ὕφεσις (κακοκαιρία).

Ἅλως ἄνευ ἀνέμου καὶ μετὰ βαρομέτρου στασίμου σημαίνει μόνον βροχήν.

Λευκὰ νέφη καὶ οὐρανὸς βαθέος κυανοῦ χρώματος εἰς τὰ μεταξὺ αὐτῶν χάσματα δεικνύουσιν, ὅτι αἱ μὲν ἀποτελοῦσαι αὐτὰ ὑδροσταγόνες εἶναι μικραί, ὁ δὲ περιβάλλων αὐτὰ ἀὴρ ξηρός· ὅθεν ὑφίσταται διπλοῦς λόγος, ὅπως μὴ ἀναμένωμεν βροχήν.

Φαιὰ νέφη καὶ οὐρανὸς θολὸς ἢ ἄχρους μεταξὺ αὐτῶν δεικνύει μεγάλας ὑδροσταγόνας καὶ ὑγρὸν ἀέρα καὶ συνεπῶς πιθανὴν βροχήν.

Μεγάλα *στέμματα* περὶ τὴν Σελήνην καὶ τὸν Ἥλιον δεικνύουσιν, ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι τὰ νέφη ὑδροσταγόνες εἶναι μικραὶ καί, συνεπῶς, ὅτι ἡ βροχὴ δὲν εἶναι πιθανή· μικρὰ στέμματα δεικνύουσι, τοὐναντίον, ὅτι αἱ ὑδροσταγόνες εἶναι μεγάλαι καὶ ἡ βροχὴ ἐπομένως πιθανή.

Αὐξανομένου τοῦ μεγέθους τῶν ὑδροσταγόνων τῶν νεφῶν, τὰ στέμματα σμικρύνονται, ἐξατμιζομένων δὲ τῶν ὑδροσταγόνων τὰ στέμματα εὐρύνονται· ἡ πρώτη περίπτωσις προμηνύει βροχήν, ἡ δὲ δευτέρα, τοὐναντίον, τὴν διάλυσιν τῶν νεφῶν.

Ἥλιος ἀκτινοβολῶν περὶ τὴν δύσιν του, διὰ μέσου τῶν

χασμάτων τῶν νεφῶν λέγεται, ὅτι ἔχει *πόδια* καὶ θεωρεῖται κοινῶς ὡς προάγγελος ἀνέμου καὶ κακοκαιρίας.

Μικρὰ καὶ ὁμαλὴ ταινία νέφους, ὀλίγον ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα αἰωρουμένη, ἥτις καλεῖται κοινῶς *φρῦδι*, θεωρεῖται, πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου, ἔνδειξις ὅτι οὗτος θέλει ἐξακολουθήσῃ.

Φρῦδι καλεῖται προσέτι καὶ τὸ πρὸς τὰς ἀκρωρείας ἢ τὸν ὁρίζοντα, μετὰ θύελλαν ἀναφαινόμενον κυανόχρουν τοῦ οὐρανοῦ τμῆμα, ὅπερ θεωρεῖται κοινῶς ὡς προάγγελος νηνεμίας. Ἀλλὰ *φρῦδι* καλοῦσιν οἱ ναυτικοὶ ἡμῶν καὶ τὸ εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ θαλασσίου ὁρίζοντος, συνεπείᾳ τῆς πρώτης πνοῆς ἀνέμου, φαινόμενον κυανοῦν τεμάχιον τῆς θαλάσσης, καὶ ὅπερ δεικνύει βεβαίως τὴν προσέγγισιν τοῦ ἀνέμου.

Τὸν χειμῶνα μετὰ ὡραῖον καιρόν, ὅταν οἱ τοῖχοι καὶ οἱ λίθοι ὑγραίνωνται ἢ *ἱδρώνουν*, ὡς λέγουν συνήθως, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν λόφων περιβάλλωνται ὑπὸ νεφῶν, ἡ βροχὴ προσεγγίζει.

Αἰθρία νὺξ μετ' ἀφθόνου δρόσου εἶναι συνήθως σημεῖον ὡραίου καιροῦ καὶ ἐπὶ μακρόν. Ἡ δρόσος παράγεται κυρίως, ὅταν ὁ ἀὴρ εἶναι ἤρεμος καὶ πολὺ διαφανής, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει, ὅτι τὰ ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι ξηρά.

Ὅταν οἱ ἀστέρες *στίλβωσι* ζωηρῶς, εἶναι σημεῖον προσεγγίσεως κακοκαιρίας· ἡ *στίλβη* τῶν ἀστέρων εἶναι ἀσθενής, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι καλός.

Ὅταν τὸ φῶς τῶν ἀστέρων χάνῃ τὴν ζωηρότητά του, εἶναι σημεῖον βροχῆς.

Νέφη ἀκίνητα πρὸς τὸ μέρος τοῦ ὁρίζοντος, ὁπόθεν πνέει ὁ ἄνεμος, δεικνύουσι τὴν ἐξακολούθησιν αὐτοῦ· θεωροῦνται, τοὐναντίον, ὡς προαγγέλλοντα τὸ τέλος αὐτοῦ, ὅταν φαίνωνται πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος.

Νέφη φθάνοντα διὰ μιᾶς καὶ διὰ διαφόρων ἀνέμων δεικνύουσι τὴν προσέγγισιν καταιγίδος.

Ὁμίχλη διαλυομένη ἐντελῶς σημαίνει βελτίωσιν τοῦ καιροῦ· δεικνύει ὅτι αἱ ὑδροσταγόνες αὐτῆς δὲν διατηροῦνται, ἀλλ' ἐξατμίζονται ἐντὸς τοῦ ἀέρος.

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔχει σημειά τινα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἐνδεικτικὰ τῆς βροχῆς· οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκαθεν πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ, ἀτενί-

ζουσι πρὸς τὸν Ὑμηττόν· αἱ περὶ τὸν Σαρωνικὸν χῶραι ἀπέβλεπον πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς Αἰγίνης, ἐφ' ἧς ἵστατο τὸ ἱερὸν τοῦ *Διὸς Ἑλλανίου*· οἱ Θεσσαλοὶ εἶχον τὸν προφήτην τοῦ καιροῦ ὡς καὶ ἱερὸν τοῦ *Ὀμβρίου Διὸς* ἐπὶ τοῦ Πηλίου· οἱ δὲ Μακεδόνες ἐπὶ τοῦ Ἄθω καὶ τοῦ Ὀλύμπου, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐν Ἀθήναις, ὅταν ὁ Ὑμηττὸς καλυφθῇ ὑπὸ νεφῶν, εἶναι σημεῖον λίαν πιθανόν, ὅτι θὰ ἐπέλθῃ βροχή. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου πρέπει νὰ ζητηθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὄρους· τὸ χαμηλότερον ὅριον τῶν νεφῶν ὁρίζεται συνήθως ὑπὸ τοῦ ὕψους, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ὑψωθῇ ὁ ἀὴρ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ *σημεῖον τοῦ κόρου* καὶ παραγάγῃ νέφη· ὅσον ὑγρότερος εἶναι ὁ ἀήρ, τόσον τὸ ὕψος τοῦτο εἶναι μικρότερον καὶ συνεπῶς ἡ ἐλπὶς τῆς βροχῆς μείζων. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων καλύπτονται πολλάκις ὑπὸ νεφῶν, καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ οὐρανὸς εἶναι ὅλως αἴθριος· διότι ὁ ἀὴρ ἐν τῇ κινήσει αὐτοῦ, προσκρούων ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἀναγκάζεται ν' ἀνέλθῃ καὶ ἑπομένως οἱ ὑδρατμοί, τοὺς ὁποίους περιέχει, ψυχόμενοι καὶ συμπυκνούμενοι, ἀποσπῶνται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ὑπὸ μορφὴν νεφῶν.

Ὅταν τὰ θαλάσσια πτηνά, ἐγκαταλείποντα ἀπὸ πρωΐας τοὺς βράχους τῶν ἀκτῶν, ἵπτανται μακρὰν εἰς τὸ πέλαγος, εἶναι σημεῖον καλοῦ καιροῦ ἢ μετρίου ἀνέμου· ἐὰν δέ, τοὐναντίον, μένωσι πλησίον τῶν ἀκτῶν ἢ ἵπτανται πρὸς τὴν ξηράν, εἶναι σημεῖον κακοκαιρίας.

Προσεγγιζούσης τῆς βροχῆς ἀκούομεν καλλίτερον τοὺς μεμακρυσμένους ἤχους, αἱ δὲ δυσοσμίαι γίνονται μᾶλλον αἰσθηταὶ καὶ πλέον δυσάρεστοι. Πρὸς τούτοις τότε αἱ γαλαῖ νίπτονται, τὰ πτηνὰ καθαρίζουσι τὰ πτερά των, αἱ μυῖαι κεντοῦσιν ἰσχυρότερον, αἱ ὄρνιθες ξέονται καὶ καλύπτονται διὰ κονιορτοῦ, τὰ ὑδρόβια πτηνὰ κτυποῦσι τὰ πτερά των καὶ λούονται, οἱ ἰχθύες πηδῶσιν ἐκτὸς τοῦ ὕδατος κτλ. Οἱ ἀσθενεῖς, οἱ λίαν νευροπαθεῖς καὶ μάλιστα οἱ ρευματικοί, αἰσθανόμενοι πόνους ἢ ἀδιαθεσίας, προβλέπουσι πολλάκις τὴν προσέγγισιν τῆς καταιγίδος ἢ τῆς βροχῆς.

Αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις τοῦ καιροῦ, αἱ παρεχόμεναι ὑπὸ τῶν ζώων καὶ ἰδίως τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐντόμων, εἶναι πολλάκις χρήσιμοι· διότι ὄντως ταῦτα καθὼς καὶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς εἴπομεν

ἤδη, ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν τὰ σημεῖα ταῦτα ἢ ὅ,τι πράγματι εἶναι, δηλαδὴ δείγματα τῆς συγχρόνου αὐτῶν καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας· θὰ ἦτο δὲ ὅλως σφαλερὸν νὰ συμπεράνωμεν τοὺς γενικοὺς χαρακτῆρας ὁλοκλήρου ὥρας τοῦ ἔτους ἐκ τῆς πρωΐμου καὶ ὀψίμου ἀφίξεως ἢ ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν. Ἡ μελέτη τῶν τοιούτων μετατοπίσεων αὐτῶν ἔδειξεν, ὅτι αὗται δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν πρὸς τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα κατόπιν· κανονίζονται μόνον ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὅρων καί, συνεπῶς, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συναγάγωμεν ἐξ αὐτῶν οὐδεμίαν πρόγνωσιν διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ

Ἡ κατάστασις καὶ αἱ μεταβολαὶ τοῦ καιροῦ, ἔν τινι τόπῳ, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς μεγάλην πέριξ αὐτοῦ ἀκτῖνα. Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι καλὸς ἢ κακὸς εἰς ἓν σημεῖον τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, εἶναι σύμπτωμα ἀτμοσφαιρικῆς εὐεξίας ἢ καχεξίας, ἐκτεινομένης μακρὰν αὐτοῦ· ἐὰν ὁ καιρὸς πρόκειται νὰ μεταβληθῇ, τοῦτο εἶναι συνήθως συνέπεια ἀτμοσφαιρικῆς νόσου ἢ ὑγείας, μακρόθεν ἐπερχομένης. Ὅθεν ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ ἀσφαλῶς τὰς μελλούσας μεταβολὰς τοῦ καιροῦ καὶ νὰ στηρίξῃ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ ἐπὶ θετικῶν βάσεων, δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν ἔρευναν τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα εὑρίσκεται, διὰ τῶν μετεωρολογικῶν του ὀργάνων καὶ μόνων· ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ αὐτὴν συγχρόνως ἐπὶ μεγάλης περὶ ἑαυτὸν ἐκτάσεως, ὑψούμενος, εἰ δυνατόν, παρατηρῶν καὶ μελετῶν συγχρόνως μέγιστον τμῆμα τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας. Ὁ μετεωρολόγος λοιπόν, ἵνα διαγνώσῃ τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας, ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ, εἰ δυνατόν, ὁλόκληρον τὸ σῶμα αὐτῆς, ὑφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις, ὡς ὁ ἰατρὸς ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα κρίνῃ ἂν ὑπάρχει ὄντως νόσος καὶ ὁποία ἡ μέλλουσα πορεία αὐτῆς.

Ὁ Lavoisier πρῶτος, περὶ τὰ τέλη τοῦ προπαρελθόντος

αἰῶνος, ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν ταύτην, προτείνας συγχρόνως νὰ ἱδρυθῶσι Μετεωρολογικοὶ Σταθμοὶ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Αἱ παρατηρήσεις τῶν Σταθμῶν τούτων θὰ συνεκεντροῦντο ἐν Παρισίοις· ἐκ τῆς μελέτης δὲ αὐτῶν θὰ ἐξήγετο ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ. Ὁ Lavoisier, μετὰ θαυμαστῆς ὄντως διορατικότητος διαγνώσας τὴν ἀκριβῆ λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ἔλεγεν: «Ἡ πρόγνωσις τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ εἶναι τέχνη, ἔχουσα τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς. Τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς τέχνης ταύτης εἶναι ἡ συνήθης καὶ καθημερινὴ παρατήρησις τοῦ βαρομέτρου, ἡ δύναμις καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου εἰς διάφορα ὕψη, ἡ ὑγρομετρικὴ κατάστασις τοῦ ἀέρος... Διὰ τῶν στοιχείων τούτων εἶναι σχεδὸν πάντοτε δυνατὸν νὰ προϊδωμεν μίαν ἢ δύο ἡμέρας πρὶν μετὰ μεγάλης πιθανότητος τὸν μέλλοντα καιρόν».

Ἀλλὰ τὸ μέγα τοῦτο σχέδιον τοῦ Lavoisier δὲν ἐτέθη δυστυχῶς εἰς πλήρη ἐφαρμογήν· ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, μετὰ τῶν ἄλλων φρικαλεοτήτων αὐτῆς, δὲν ἐπέτρεψε καὶ τούτου τὴν πραγματοποίησιν. Ὡς γνωστόν, ὁ μέγας ἐπιστήμων ἐθανατώθη ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος (!)· ἡ δὲ θαυμασία ἰδέα του, ἂν καὶ εἶχεν ἀρχίσῃ ἐφαρμοζομένη ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς ἱδρύσεως ὀλίγων Σταθμῶν ἐν Γαλλίᾳ, ταχέως ἐγκατελείφθη καὶ ἐξέλιπε μετ' ἐκείνου.

Ἔκτοτε παρῆλθον ἱκαναὶ δεκάδες ἐτῶν, καθ' ἃς ἐγένοντο, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἀπόπειραί τινες μερικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ὡραίου σχεδίου τοῦ Lavoisier· ἀλλ' ἀπέτυχον καὶ αὗται, ὡς ἡ πρώτη τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος καὶ δημιουργοῦ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τυχαῖον γεγονὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐπανάληψιν καὶ ὁριστικὴν διοργάνωσιν τοῦ συστήματος τοῦ Lavoisier· οἱ συμμαχικοὶ κατὰ τῆς Ρωσίας στόλοι, εὑρισκόμενοι ἐντὸς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, προσεβλήθησαν τὴν 2/14 Νοεμβρίου 1854 ὑπὸ λαίλαπος τόσον ἰσχυρᾶς, ὥστε ἓν ἐκ τῶν πλοίων τούτων, τὸ γαλλικὸν *Ἔρρῖκος Δ'*, κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου, ῥιφθὲν εἰς τὴν ξηράν.

Ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐπροξένησε πανταχοῦ, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ, μεγάλην ἐντύπωσιν· ἡ λαῖλαψ αὕτη ἄλλως εἶχεν ἐπιφέρῃ ἱκανὰς ζημίας καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς

τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ἐντεῦθεν λαβὼν ἀφορμὴν ὁ τότε Διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων ὁ πολὺς Leverrier, εὗρεν, ὅτι ἡ θύελλα εἶχε προχωρήσῃ βραδέως ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς· ἐσκέφθη δὲ συγχρόνως, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ προαγγελθῇ τηλεγραφικῶς καὶ συνεπῶς νὰ ληφθῶσι τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα, ἐὰν συνεκεντροῦντο καὶ ἐμελετῶντο καθ' ἑκάστην αἱ μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις μεγάλου τμήματος τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Ἰδοὺ τί γράφει περὶ τούτου ὁ Leverrier ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Matteucci: «Δὲν ἐλησμονήθη ἡ λαῖλαψ, ἥτις τὴν 14 Νοεμβρίου 1854 ἐπροξένησε τόσον μεγάλας καταστροφὰς ἐν τῇ Μαύρῃ Θαλάσσῃ καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ *Ἐρρίκου Δ'*. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἢ μίαν ἡμέραν πρίν, κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους, θύελλαι ἐξερράγησαν πρὸς Δυσμὰς τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τῆς Αὐστρίας, τῆς Ἀλγερίας... Τὸ φαινόμενον λοιπὸν ἐφαίνετο ἐκτεινόμενον ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως. Ἡ περίπτωσις αὕτη ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ διασήμου συναδέλφου μου, τοῦ στρατάρχου Vaillant, ὅστις εὐηρεστήθη νὰ μοὶ γράψῃ, προκαλῶν με νὰ ἀναλάβω τὴν σπουδὴν τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς συνέβη τὸ φαινόμενον καὶ βεβαιῶν περὶ τῆς συνδρομῆς του. Ὅπως ἀνταποκριθῶ εἰς τὰς προθέσεις τοῦ στρατάρχου, ἀπηύθυνα ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἀστρονόμους καὶ τοὺς μετεωρολόγους ὅλων τῶν χωρῶν, παρακαλῶν αὐτοὺς νὰ μοὶ μεταβιβάσωσι τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἠδύναντο νὰ συλλέξωσιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὴν 12, 13, 14, 15 καὶ 16 Νοεμβρίου. Εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐγκυκλίου ταύτης τὸ Ἀστεροσκοπεῖον ἔλαβεν ὑπὲρ τὰ 250 ἔγγραφα. Τὴν 16 Φεβρουαρίου ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Αὐτοκράτορα τὸ σχέδιον μεγάλου μετεωρολογικοῦ δικτύου, προωρισμένου νὰ ἀγγέλλῃ εἰς τοὺς ναυτικοὺς τὴν ἐμφάνισιν τῶν θυελλῶν. Τὸ πληρέστατον τοῦτο σχέδιον ἔλαβε τὴν ὑψηλὴν ἔγκρισιν τῆς Α. Μ. καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιούσης 17 Φεβρουαρίου ἐλάβομεν τὴν διαταγὴν ὁ κ. De Vougy, Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Τηλεγράφων, καὶ ἐγὼ νὰ τὸ πραγματοποιήσωμεν».

Οὕτω λοιπὸν ὁ Leverrier, ἐπωφεληθεὶς τῆς καταστροφῆς τοῦ *Ἐρρίκου Δ'*, κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ πλὴν τῆς κλιματολο-

γικῆς καὶ τὴν προγνωστικὴν χρησιμότητα τῶν Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν καὶ συνεπῶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν τοῦ Lavoisier περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου τῶν προγνώσεων τοῦ καιροῦ· τότε διωργάνωσεν ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων εἰδικὸν τμῆμα προγνώσεων τοῦ καιροῦ, λαμβάνον τηλεγραφικῶς καὶ μελετῶν καθ' ἑκάστην τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς Εὐρώπης.

Τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας ἐμιμήθησαν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη· καὶ σήμερον εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κεντρικὰ Ἀστεροσκοπεῖα ἢ τὰ Μετεωροσκοπεῖα τοῦ κόσμου λειτουργοῦσιν εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι τοιούτων προγνώσεων, δι' ἃς δαπανῶνται μεγάλα χρηματικὰ ποσά. Ἡ Ἀμερικὴ μάλιστα ἀπέδωκε τοιαύτην σπουδαιότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, ὥστε δὲν ἐδίστασε νὰ προβῇ εἰς κολοσσιαίας δαπάνας, ἱδρύσασα τηλεγραφικὰς γραμμάς, καθ' ὅλην τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν αὐτῆς, εἰς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου της εὑρισκομένας.

Ἡ διοργάνωσις τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ γραφείων εἶναι πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ ἡ αὐτὴ περίπου· ἡ τοῦ μετεωρολογικοῦ τμήματος τοῦ ἡμετέρου Ἀστεροσκοπείου π. χ. λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς: Καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς πρωΐας ἔρχονται τὰ τηλεγραφήματα ἑκατοντάδος σχεδὸν ἑλληνικῶν καὶ ξένων Σταθμῶν, περιέχοντα τὰς συνήθεις μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις· οἱ Σταθμοὶ οὗτοι εἶναι διεσπαρμένοι καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς. Τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα μεταφέρονται ἀμέσως ἐπὶ γεωγραφικῶν χαρτῶν, περιεχόντων τὰς πόλεις, ἐξ ὧν ταῦτα ἀποστέλλονται· ἐφ' ἑνὸς τῶν χαρτῶν τούτων τίθεται ἡ τιμὴ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου καὶ ἡ νέφωσις τοῦ οὐρανοῦ, ἐπὶ ἄλλου ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος καὶ ἐπὶ τρίτου ἡ βροχὴ καὶ αἱ καταιγίδες. Οὕτω διὰ τῶν χαρτῶν τούτων ὁ μετεωρολόγος ἔχει ἐνώπιόν του ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως μεγίστης ἐκτάσεως τῆς γηΐνης ἐπιφανείας περὶ τὸ σημεῖον, ἔνθα εὑρίσκεται· ἐκ τῆς συγκριτικῆς δὲ μελέτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς προσωπικῆς πείρας, τῶν χαρτῶν τούτων πρὸς τοὺς τῆς προηγουμένης

ἡμέρας, δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ καιροῦ καὶ νὰ συναγάγῃ τὴν πρόγνωσιν αὐτοῦ.

Τὸ συμπέρασμα τῆς μελέτης ταύτης ἀποστέλλεται ὑπὸ τῶν Μετεωροσκοπείων αὐθημερόν, περὶ τὴν μεσημβρίαν, διὰ τηλεγραφημάτων, ἀγγελλόντων εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς χώρας τὸν *πιθανὸν καιρόν*, ὅστις θὰ ἐπικρατήσῃ ἐν ἑκάστῳ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ προσεχὲς εἰκοσιτετράωρον. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ τηλεγραφήματα ταῦτα εἶναι δύο εἰδῶν· τὰ μὲν πρὸς τοὺς λιμένας ἀγγέλλουσι τὴν πιθανὴν διεύθυνσιν καὶ δύναμιν τοῦ ἀνέμου, καὶ τὴν κατάστασιν τῆς θαλάσσης, τὰ δὲ πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς δήμους τὴν βροχήν, τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας, τὴν κατάστασιν τοῦ οὐρανοῦ. Ὅταν προαγγέλλεται θύελλα, δίδεται διαταγὴ εἰς τοὺς σηματοφόρους τῶν λιμένων νὰ ὑψώσωσιν εἰδικὰ σήματα, ὁρατὰ μακρόθεν.

Καὶ αἱ τοιαῦται ὅμως προγνώσεις δὲν εἶναι ὅλως *βέβαιαι*, ἀλλὰ μόνον *πιθαναί*· ἡ Μετεωρολογία δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ προλέγῃ τὸν καιρὸν μετὰ *βεβαιότητος*. Ἡ πιθανότης ὅμως εἶναι ἤδη πολὺ μεγάλη· αἱ προγνώσεις τοῦ ἀνέμου ἔχουσιν ἤδη ἐπιτυχίαν περὶ τὰ 95, ἡ δὲ τῶν βροχῶν περὶ τὰ 85 τοῖς 100· κατὰ μέσον ὅρον δὲ ἡ γενικὴ ἐπιτυχία τῶν προγνώσεων ἀνέρχεται εἰς 90 περίπου τοῖς 100. Αἱ ἀγροτικαὶ προγνώσεις εἶναι πολὺ δυσκολώτεραι τῶν ναυτικῶν· διότι οἱ τοπικοὶ ὅροι ἔχουσιν ἐπὶ τῆς βροχῆς καὶ τῆς θερμοκρασίας πολὺ μεγαλειτέραν ἐπίδρασιν ἢ ἐπὶ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς πορείας τῶν θυελλῶν. Ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα ἡ ὑπηρεσία τῶν προγνώσεων εἶναι ἡ πληρέστερον καὶ καλλίτερον διωργανωμένη, συντάσσονται καθ' ἑκάστην δύο σειραὶ χαρτῶν καὶ συνεπῶς δύο προγνώσεις· ὑπάρχουσι δέ, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς χώρας ταύτης, καὶ 26 ἐπαρχιακὰ γραφεῖα, ἐκδίδοντα ἕκαστον τὰς προγνώσεις, τὰς σχετικὰς πρὸς τὸ τμῆμά του. Διὰ τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης, οὐ μόνον οἱ τοπικοὶ ἑκάστης ἐπαρχίας ὅροι λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν, ἀλλὰ καὶ αἱ εἰδικαὶ αὐτῆς ἀνάγκαι· οὕτω π. χ. κατὰ τὰς κρισίμους ἐποχὰς τῆς γεωργίας, γίνονται εἰδικαὶ προγνώσεις, σχετικαὶ πρὸς τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ, τοῦ βάμβακος κλπ.

Αἱ τοιαῦται πρόοδοι δὲν ἐπραγματοποιήθησαν εἰσέτι ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν Ἑλλάδι δέ, ἕνεκα τῆς ἀτελείας τῆς τηλεγραφικῆς

ὑπηρεσίας καὶ τῆς βραδύτητος τῶν ἐξωτερικῶν ἰδίως τηλεγραφημάτων, εἶναι εἰσέτι ἀδύνατον, δυστυχῶς, νὰ σταλῶσιν *ἐγκαίρως* εἰς τοὺς λιμένας καὶ τοὺς διαφόρους δήμους αὐτῆς, αἱ μόλις περὶ τὸ ἑσπέρας, ὅτε συγκεντροῦνται τὰ ἀναγκαῖα τηλεγραφήματα, ἐξαγόμεναι ἐξ αὐτῶν προγνώσεις. Ἡ ὑπηρεσία ὅμως αὕτη συμπληροῦται καὶ βελτιοῦται βαθμηδόν· ὅθεν εὐελπιστοῦμεν, ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ νὰ προσφέρῃ καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ναυτιλίαν καὶ γεωργίαν πάσας τὰς δυνατὰς ἤδη ἐκδουλεύσεις.

Αἱ τοιαῦται προγνώσεις δὲν δύνανται εἰσέτι νὰ ἐκταθῶσι πέραν τῶν 24 μέχρι τῶν 48 ὡρῶν τὸ πολύ· πέραν τῶν ὁρίων τούτων, ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατος ἡ βάσιμος πρόγνωσις τοῦ καιροῦ. Τὸ ζήτημα τῆς μετὰ μίαν ἑβδομάδα ἢ μετὰ ἕνα ἢ πλείονας μῆνας προγνώσεως εἶναι ἔργον τοῦ μέλλοντος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ Μετεωρολογία τείνει νὰ αὐξήσῃ τὴν πιθανότητα τῆς προγνώσεως τοῦ μετὰ 24 ὥρας καιροῦ· πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ, ἐξετέλεσε καὶ ἐκτελεῖ καθ' ἑκάστην μεγίστας προόδους, προσφέρουσα σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ τῆς διοργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν προγνώσεων ἐν τοῖς Μετεωροσκοπείοις, ἀναρίθμητοι εἶναι αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς δι' αὐτῶν ἐσώθησαν πλοῖα καὶ ἄνθρωποι ἐκ βεβαίας καταστροφῆς. Κατ' ἀρχὰς οἱ ναυτικοὶ ἐδίσταζον νὰ δώσωσι πίστιν εἰς τὰς προγνώσεις ταύτας, καὶ ἐξήρχοντο τῶν λιμένων παρὰ τὰς σχετικὰς συμβουλὰς τῶν λιμεναρχείων· ἡ πικρὰ ὅμως πεῖρα πολλῶν ναυαγίων, κατόπιν τοιαύτης παρακοῆς προελθόντων, ἐδίδαξεν ἤδη αὐτοὺς νὰ μὴ ἀποπλέωσι πρὶν ἢ συμβουλευθῶσι τὸ ἐν τῷ Λιμεναρχείῳ προγνωστικὸν τηλεγράφημα καὶ τὸν χάρτην τοῦ καιροῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου.

Ἕπεται τὸ τέλος

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Ὅσα ἔγραψα εἰς τὴν τρίτην ἐπιστολήν μου διὰ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον αὐξάνει τις μετὰ βεβαιότητος τὴν ἐσοδείαν τοῦ σίτου, ἀρκεῖ πρὸ τῆς σπορᾶς αὐτοῦ νὰ ῥίπτῃ σπαρτὰ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μίαν κόνιν λεγομένην χημικὸν λίπασμα (ὀξυφωσφορικὸν ἀσβέστιον ἀζωτοῦχον, ἢ μῖγμα ὀξυφωσφορικοῦ ἀσβεστίου καὶ θειϊκοῦ καλίου, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τὰς ὁποίας, σᾶς περιέγραψα), σᾶς ἐφάνησαν πολὺ ἁπλᾶ καὶ ἀπορεῖτε, πῶς ἀφ' οὗ τὰ χημικὰ λιπάσματα δίδουν, ὅταν καταλλήλως ἐκλέγωνται, καθαρὸν κέρδος 30 καὶ 50 καὶ 100, ἐνίοτε καὶ 200 ἐπὶ τοῖς 100, δὲν θέλουν ἀκόμη νὰ μεταχειρίζωνται αὐτὰ οἱ γεωργοί μας.—Ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν πταίουν οἱ μικροὶ γεωργοί, οὐδὲ πρέπει νὰ ἀπορῆτε δι' αὐτούς. Εἰς κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν ἤρχισεν ἡ πρόοδος ἀπὸ τοὺς μικροὺς καὶ πολλάκις ἀγραμμάτους καὶ πτωχοὺς γεωργούς. Ἡ πρόοδος ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ ἕνα, δύο, τρεῖς μορφωμένους κτηματίας ἢ μεγάλους γεωργοὺς ἢ ἀπὸ κανένα ἐπιστήμονα οἱονδήποτε ἢ διδάσκαλον ἐκ τῶν ζώντων μεταξὺ γεωργῶν. Αὐτοὶ οἱ ὀλίγιστοι ἀποφασίζουν καὶ ἐνεργοῦν τι νεώτερον καὶ προοδευτικώτερον, εἴτε ἐπὶ σκοπῷ κέρδους δι' ἑαυτούς, εἴτε ἐπὶ σκοπῷ παραδείγματος διὰ τοὺς ἄλλους, καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέποντες τὰ ἀποτελέσματα ἐνεργοῦν βαθμηδὸν καὶ αὐτοὶ κατ' ἀπομίμησιν, ὅσα εἶδαν ἰδίοις ὄμμασιν ὅτι φέρουν ὠφέλειαν εἰς μίαν ἐργασίαν. Φαντασθῆτε εἰς τὸ μέσον μιᾶς πεδιάδος ἕνα ἀγρὸν μὲ σίτους ἐξέχοντας ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, μὲ στάχυας μεγαλειτέρους καὶ περισσότερον φορτωμένους μὲ καρπόν· τότε μὴ ἀμφιβάλλετε ὅτι ὅλοι οἱ γεωργοὶ θὰ γίνουν περίεργοι διὰ τὴν διαφοράν. Θὰ μάθουν ὅτι αἰτία ὑπῆρξε μία κόνις, ἓν λίπασμα, ἓν ἰατρικὸν τοῦ χώματος, ὅπως θὰ ἐκλάβουν αὐτοὶ τὴν κόνιν αὐτὴν καὶ θὰ θέλουν ὅλοι νὰ μάθουν ποῦ ὑπάρχει αὐτὴ

ἡ κόνις, πόσον στοιχίζει καὶ πόσον πρέπει νὰ ῥίψουν ἐξ αὐτῆς εἰς τὸν ἀγρόν, διὰ νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ τόσον πλουσίαν ἐσοδείαν σίτου. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος καὶ μωρὸς νὰ μὴ θέλῃ νὰ ἔχῃ μεγαλείτερον κέρδος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του. — Καὶ ὅσοι ἔχουν χρήματα θὰ ἀγοράσουν ἀμέσως ἀπὸ τὸ λίπασμα αὐτὸ καὶ ὅσοι δὲν ἔχουν θὰ φροντίζουν νὰ εὕρουν, διὰ νὰ μὴ χάσουν μίαν τόσον μεγάλην ὠφέλειαν.

Ἀλλὰ δὲν ἦλθεν ἀκόμη ἡ σειρὰ τῶν μικρῶν γεωργῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι καὶ οἱ περισσότεροι, διὰ τοιαῦτα ἔργα. Πρέπει νὰ ἀρχίσουν οἱ ὀλίγον μεγαλείτεροι τοῦ χωρίου, οἱ πεπαιδευμένοι, οἱ πλουσιώτεροι. — Δὲν ἔχουν οὗτοι εἰμὴ νὰ ζητήσουν ὁδηγίας ἀπὸ γεωπόνους, ποῦ καὶ ποῖα νὰ ἀγοράσωσι χημικὰ λιπάσματα καὶ πῶς νὰ μεταχειρισθοῦν αὐτά, ἔστω δοκιμαστικῶς κατ' ἀρχὰς καὶ νὰ ἐφαρμόσουν, ὅσα περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ θὰ μάθουν καὶ θὰ ἴδητε τότε ὅτι δὲν θὰ παρέλθουν πολλὰ ἔτη καὶ ἡ χρῆσις λιπασμάτων χημικῶν θὰ διαδοθῇ μὲ τόσην εὐκολίαν, μὲ ὅσην εὐκολίαν διεδόθη τὸ θεῖον διὰ τὸ θειάφισμα τῶν ἀμπέλων ἢ ὁ θειϊκὸς χαλκὸς διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ περονοσπόρου. Μήπως αὐτὰ δὲν ἐφαίνοντο εἰς τὰς ἀρχὰς ὅτι ἦτο δύσκολον νὰ διαδοθοῦν; Σήμερον ὀλίγιστοι ἀπέμειναν μὴ γνωρίζοντες τὴν χρῆσίν των καὶ μὴ θεωροῦντες αὐτὰ ὡς ἀπαραίτητα, διὰ νὰ σῴζουν τὰς ἐσοδείας τῶν ἀμπέλων των ἀπὸ τὰς ἀσθενείας.

Ἡ πεῖνα τῶν φυτῶν εἶναι ἡ χειροτέρα ἀσθένεια. Ἡ τροφὴ τῶν φυτῶν, δηλαδὴ τὸ λίπασμα, εἶναι τρόπον τινὰ τὸ φάρμακον διὰ τὴν πεῖναν αὐτήν, ὅπως ὡς φάρμακον εἶναι καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τὴν δίψαν αὐτῶν. — Ποῖος δὲν ζητεῖ νὰ ποτίσῃ τὰ φυτά του, ὅταν τὰ βλέπῃ εἰς κίνδυνον ἐκ τῆς ξηρασίας; Ἀλλὰ διατί ἀρά γε καὶ νὰ μὴ τὰ τρέφῃ, ὅταν τὰ βλέπῃ πεινασμένα, ἐπομένως ἰσχνά, μικρά, ἀδύνατα, καὶ ἀνίκανα νὰ δώσουν καλοὺς καὶ πολλοὺς καρπούς; Ἔμπρὸς λοιπόν. Μὴ ἐρωτᾶτε, διατί δὲν τὸ ἔκαμον οἱ ἄλλοι. Κάμετέ το σεῖς, ἐὰν ἐπιθυμῆτε τὴν πρόοδον καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος τῶν κτημάτων σας.

Ἀλλὰ θὰ ἀποκριθῆτε ἴσως, ὅτι σεῖς ἀτομικῶς δὲν εἶσθε καλλιεργητὴς σίτου. Καλλιεργεῖτε ὅμως ἀμπέλους, σταφίδας καὶ ἐλαίας, ἄλλοι δὲ γείτονές σας καὶ καπνόν, γεώμηλα καὶ ὀπω-

ροφόρα δένδρα. Ὑπάρχει ἀράγε καὶ δι' αὐτὰ χημικὸν λίπασμα; Βεβαίως ὑπάρχει. Καὶ ὄχι μόνον ἓν λίπασμα, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. —Ἐγὼ θὰ σᾶς εἴπω ἀμέσως ὀλίγα μίγματα, τὰ ἁπλούστερα:

Διὰ σταφίδας ἢ ἀμπέλους μὲ κλήματα πολὺ ζωηρά, μὲ βλαστοὺς μεγάλους, μὲ φύλλα μεγάλα καὶ ἐν γένει πολὺ εὔρωστα, ἀλλὰ μὲ καρποὺς ὀλίγους, θέσατε πέριξ τοῦ κορμοῦ τῶν κλημάτων εἰς λάκκους πλατεῖς μέν, ἀλλ' ὄχι βαθυτέρους τῶν 15-20 τὸ πολὺ ἑκατοστῶν, ἓν μῖγμα ἀπὸ 40 ὀκ. ὀξυφωσφορικοῦ ἀσβεστίου ἀξίας πρὸς λεπτὰ 12 κατ' ὀκὰν δρ. 4 καὶ 80 καὶ 30 ὀκ. θειϊκοῦ καλίου πρὸς λεπτὰ 35 κατ' ὀκὰν δραχ. 10 καὶ 50, ἐν ὅλῳ 70 ὀκάδας μίγματος ἀξίας δραχ. 15 ὡς ἔγγιστα δι' ἓν στρέμμα, ἤτοι δράμια 28,000. Ἂν τὸ στρέμμα ἔχῃ 800 κλήματα, τότε δι' ἕκαστον κλῆμα χρειάζονται τόσα δράμια, ὅσα εὑρίσκομεν διαιροῦντες 28,000 διὰ τοῦ 800 ἤτοι δράμια 35 δι' ἕκαστον κλῆμα. Τὸ λίπασμα πίπτει σκορπιστὰ εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου καὶ σκεπάζεται μὲ ὀλίγον χῶμα. Τοῦτο γίνεται τὸ φθινόπωρον ἢ μέχρι τέλους Ἰανουαρίου. Μία τοιαύτη λίπανσις θὰ φέρῃ αὔξησιν τῆς ἐσοδείας ἐπὶ δύο τοὐλάχιστον ἔτη. —Ἔστω τὸ πλεόνασμα 300 ὀκ. γλεύκους ἐντὸς τῆς διετίας κατὰ στρέμμα. Ἀξία τοῦ πλεονάσματος πρὸς 10 λεπτὰ λ. χ. κατ' ὀκὰν δρ. 30. Δαπάνη δρ. 15-16. Ἑπομένως κέρδος καθαρὸν 15 δρ. ἤτοι 100 ἐπὶ τοῖς 100.

Διὰ σταφίδας καὶ ἀμπέλους μὲ ἀδύνατα κλήματα. Τὸ αὐτὸ μῖγμα καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ποσόν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον μετ' αὐτῶν ἀναμίξ 30 ὀκ. κόνεως ξηροῦ αἵματος ἢ ἀλεσμένων κεράτων (ἢ 15 ὀκ. κεράτων καὶ 15 ὀκ. κόνεως αἵματος) ἀξίας τῶν τελευταίων τούτων πρὸς 35 λεπτὰ τὴν ὀκὰν δρ. 10 καὶ 50. Ὁλικὴ τότε δαπάνη δρ. 25 καὶ 50. Χρῆσις ἡ αὐτὴ ὡς ἄνω, τὸ φθινόπωρον μέχρι τέλους Ἰουνίου. Ἐνέργεια διετὴς ἐνίοτε καὶ τριετής. Πιθανὸν πλεόνασμα 400 ὀκ. γλεύκους ἀξίας πρὸς 10 λεπτὰ δρ. 45, ἤτοι κέρδος καθαρὸν 15 δραχ. τὸ στρέμμα καὶ ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τόκος 60 ἐπὶ τοῖς 100. Πιθανὸν πλεόνασμα σταφίδος 400 λίτραι, ἀξίας πρὸς 150 δρ. τὸ χιλιόλιτρον δρ. 60, ἤτοι κέρδος καθαρὸν δρ. 35 ἐπὶ κεφαλαίου 25 δρ., ἑπομένως τόκος 140 ἐπὶ τοῖς 100. Ἀντὶ τοῦ ἄνω μίγματος ὑπάρχει ἄλλο μῖγμα ἕτοιμον,

λεγόμενον γαλλιστὶ *βεζετατὶξ* Μασσαλίας. Ἂς τὸ ὀνομάσωμεν φυτοζωογόνον. Ἀξία ἐν Ἀθήναις δρ. 30 τὴν ὀκάν. Ποσὸν κατὰ στρέμμα 80 ὀκάδες. Ἀποτέλεσμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄριστον. Ἐνέργεια διετὴς ἢ τριετής. Χρῆσις κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ κατὰ Φεβρουάριον.—Εἰς ὀπωροφόρα καὶ εἰς ἐσπεριδοειδῆ τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς, ὅσα εἴπαμεν καὶ διὰ τὰς ἀμπέλους, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ ποσὰ κατὰ στρέμμα. Κατὰ δένδρον ἀνάλογον ποσὸν πρὸς τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν κατὰ στρέμμα.

Δι' ἐλαίας πάλιν τὰ αὐτὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσουν εἰς ποσὰ κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερα. Ἀλλὰ καλλίτερον νὰ ἀκολουθήσετε λεπτομερεῖς ὁδηγίας ἰδιαιτέρας περιεχομένας εἰς τὸ βιβλίον «Ἡ Ἐλαία» τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων.

Διὰ γεώμηλα. Ἄριστον λίπασμα εἶνε τὸ ἐξῆς. Ὅταν θὰ ἀνοίξετε τὰς αὔλακας, ὅπου θὰ πέσουν τὰ φυτευόμενα γεώμηλα, ῥίψατε ἐντὸς αὐτῶν ἓν μῖγμα ἐκ 1000 ὀκάδων κόπρου καὶ μετ' αὐτῆς ἐπὶ πλέον 50 ὀκάδας ἑνὸς χημικοῦ λιπάσματος λεγομένου ὀξυφωσφορικοῦ ἀσβεστίου καλιούχου Μασσαλίας (περιέχοντος 10 τοῖς 100 φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ 20 τοῖς 100 πότασσαν) ἢ κάμετε μόνοι σας ἓν μῖγμα ἀπὸ 30 ὀκ. ὀξυφωσφορικοῦ ἀσβεστίου καὶ 20 ὀκ. θειϊκοῦ καλίου μετὰ 1000 ὀκ. κόπρου δι' ἓν στρέμμα. Ὅταν τὰ γεώμηλα φυτρώσουν πρὸ τοῦ πρώτου σκαλίσματος, σκορπίζετε ἁπλῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγροῦ μεταξὺ τῶν γραμμῶν τῶν γεωμήλων 10 ὀκ. ἀζωτικοῦ νατρίου (νιτρικῆς σόδας) καὶ τίποτε ἄλλο. Ἀξία ὅλων αὐτῶν τῶν λιπασμάτων δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐξῆς περίπου:

1000 ὀκ.	κόπρου πρὸς 2 δρ. ἡ ὀκὰ . .	Δρ.	20.—
30 »	ὀξυφωσφ. ἀσβεστίου πρὸς 12 λ.	»	3.60
20 »	θειϊκοῦ καλίου πρὸς 35 λεπ.	»	7.—
10 »	ἀζωτικοῦ νατρίου πρὸς 35 λεπ.	»	3.50
	Ἐν ὅλῳ	Δρ.	34.10 τὸ στρέμ.

Πιθανὸν εἰσόδημα ἐπὶ πλέον ἢ ἐκ τοῦ ἄνευ λιπάσματος ἀγροῦ ὀκάδες 500 πρὸς 15 λεπτὰ δραχ. 75 ἤτοι κέρδος καθαρὸν τότε δραχ. 40 κατὰ στρέμμα ὡς ἔγγιστα, ἑπομένως 120 ἐπὶ τοῖς 100.

Διὰ τὰ λαχανικὰ δύνασθε νὰ ἐνεργήσετε, ὅπως καὶ διὰ τὰ γεώμηλα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρισθῆτε καὶ

δευτέραν δόσιν ἀζωτικοῦ νατρίου ἐξ ἄλλων 10 ὀκάδων, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν πρώτην δόσιν, πρὸ ἑνὸς ποτίσματος.

Διὰ τὸν καπνὸν ὑπάρχει ἕτοιμον μῖγμα, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: ἐπὶ τοῖς 100, ἄζωτον 3,75 καὶ φωσφορικὸν ὀξὺ 5 καὶ 25, καὶ πότασσαν 10. Ἀξία αὐτοῦ δραχ. 20 τὴν ὀκάν. Ποσὸν κατὰ στρέμμα ὀκ. 80. — Τίθεται πρὸ τοῦ τελευταίου ὀργώματος τὴν ἄνοιξιν σπαρτὰ ἐπὶ ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὑπάρχουν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τρόποι λιπάνσεων, περιωρίσθην εἰς τοὺς ἁπλουστέρους.

Ἀθῆναι

ΣΠΥΡ. ΧΑΣΙΩΤΗΣ

ΔΕΣΜΗ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ "ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ" • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878 •

Η ΛΥΣΣΑ

ΙΣΠΑΝΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ ΒΛΑΣΚΟ ΙΒΑΝΕΘ

Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς «χουέρτας» (πεδιάδος φυτευμένης μὲ πορτοκαλλέας), οἱ κάτοικοι προσέτρεχαν πρὸς τὴν καλύβην τοῦ Πασκουὰλ Καλδέρα, τῆς ὁποίας διεσκέλιζαν τὸν οὐδόν, μὲ αἴσθημα ἀνάμικτον συγκινήσεως καὶ φόβου.

— Πῶς πηγαίνει ὁ μικρός; καλλίτερα;

Ὁ γέρων Πασκουάλ, περιστοιχιζόμενος ἀπὸ τὴν γυναῖκά του καὶ τὰς γυναικαδέλφας του, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς μακρινωτέρους συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους συνεκέντρωνεν ἐκεῖ ἡ δυστυχία, ἀπεδέχετο μὲ μελαγχολικὴν χαρὰν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τῶν γειτόνων περὶ τῆς ὑγείας τοῦ υἱοῦ του:

— Ναί, καλὰ πάει...

Καὶ οἱ σιωπηλοὶ γεωργοί, οἱ φίλοι τοῦ Καλδέρα ἢ αἱ ἀγαθαὶ γειτόνισσαι ἐπρόβαλλαν τὸ πρόσωπον διὰ μέσου τῆς θύρας τοῦ δωματίου καὶ ἠρώτων δειλά:

— Πῶς εἶσαι;

Ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Καλδέρα εὑρίσκετο ἐκεῖ ἄλλοτε ἐξηπλωμένος κατὰ διαταγὴν τῆς μητρός του, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ἀσθένειαν χωρὶς «ζουμὶ καὶ κρεββάτι», καὶ ἄλλοτε καθισμένος μὲ τὸν πώγονα εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὴν σκοτεινοτέραν γωνίαν τοῦ δωματίου. Ὁ πατὴρ μὲ τὰς δασείας λευκὰς ὀφρῦς συνεσπασμένας ἐπεριπάτει ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν κληματαριὰν τῆς θύρας, μόλις ἔμενε μόνος, ἢ παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν συνήθειαν, ἐπήγαινε νὰ ρίψῃ ἓν βλέμμα εἰς τοὺς πλησίον ἀγρούς, ἀλλὰ χωρὶς τὴν παραμικρὰν ὄρεξιν νὰ ξερριζώσῃ κανὲν ἀπὸ τὰ παράσιτα χόρτα, τὰ ὁποῖα ἐφύτρωναν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Τί τὸν ἔμελε πλέον διὰ τὸ κτῆμα αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶχε γονιμοποιήσῃ μὲ τὸν ἱδρῶτα καὶ τὴν εὐρωστίαν τῶν μυώνων του; Δὲν εἶχε παρὰ

αὐτὸν τὸν υἱόν, γεννηθέντα ἀπὸ ὄψιμον γάμον. Ἦτο νέος εὔρωστος, ἐργατικὸς καὶ ὀλιγόλογος, ὅπως ὁ πατήρ του, στρατιώτης τοῦ καθήκοντος, ἐκτελῶν τὸ ἔργον του χωρὶς διαταγὰς καὶ ἀπειλάς, πρόθυμος νὰ ἐξυπνᾷ τὴν νύκτα, ὅταν ἤρχετο ἡ ὥρα τοῦ ποτίσματος καὶ ἔπρεπε νὰ δώσῃ εἰς τοὺς ἀγροὺς νὰ πίουν ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν ἄστρων, πηδῶν εὐκίνητος ἀπὸ τὴν κλίνην του εἰς τὸ μαγειρεῖον, μόλις ὁ πρωϊνὸς πετεινὸς ἤρχιζε νὰ λαλῇ.

Ὁ Πασκουὰλ ποτὲ δὲν εἶχε μειδιάσῃ πρὸς τὸν υἱόν του. Ἦτο πατὴρ ἄκαμπτος, ὡς ἀρχαῖος Ρωμαῖος, ἦτο ὁ φοβερὸς οἰκοδεσπότης, ὁ ὁποῖος, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του, τρώγει μόνος, ὑπηρετούμενος ἀπὸ τὴν σύζυγον ἱσταμένην ὀρθίαν καὶ ὑποτακτικήν.

Ἀλλ' ὑπὸ τὸ σκαιὸν καὶ σκληρὸν προσωπεῖον τοῦ ἀπολύτου κυρίου ἔκρυπτεν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν πρὸς τὸν υἱόν του. Μὲ ποίαν εὐκολίαν ἐγέμιζεν ἓν κάρρον; Πῶς ἴδρωνε μέχρι τοῦ νὰ «μουσκεύῃ» τὸ ὑποκάμισόν του, χειριζόμενος τὴν δίκελλαν! Ποῖος ὠδήγει ὅπως αὐτὸς τὰ μουλάρια καὶ ἐπήδα μὲ τόσην χάριν ἐπάνω των;... Καὶ ὁ φίλεργος νέος οὔτε μέθυσος ἦτο, οὔτε φίλερις. Κατὰ τὴν κλήρωσιν τῶν νεοσυλλέκτων ἔτυχε καλὸν ἀριθμὸν καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ μίαν νέαν, κόρην ἑνὸς γείτονος, ἡ ὁποία εἰσερχομένη εἰς τὴν οἰκίαν τῶν πενθερικῶν ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ ὡς προῖκα μερικὰ στρέμματα γῆς. Εὐτυχής, ἔντιμος καὶ γαλήνιος συνέχεια τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων! Ἄλλος Καλδέρας, ὁ ὁποῖος, δύοντος τοῦ Πασκουάλ, θὰ εἰργάζετο καὶ αὐτὸς τὴν γῆν τὴν γονιμοποιηθεῖσαν ἀπὸ τοὺς προγόνους του, ἐνῶ σμῆνος μικρῶν Καλδεριδῶν θὰ ἔπαιζαν γύρῳ ἀπὸ τὸν ἵππον τὸν ζευγμένον εἰς τὸ κάρρον καὶ θὰ προσέβλεπαν μὲ φόβον τὸν «παπποῦν» μὲ τὰ ὀλίγα λόγια καὶ μὲ τοὺς δακρυσμένους ἀπὸ τὰ γηρατεῖα ὀφθαλμούς, καθισμένον εἰς τὸν ἥλιον, ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν τῆς καλύβης.

* *

Χριστέ μου, πῶς διαλύονται τὰ ὄνειρα τῶν ἀνθρώπων! Ἐν Σάββατον ὁ Πασκουαλέτος ἐπανήρχετο ἀπὸ τὴν μνηστήν του τὰ μεσάνυκτα, καὶ τὸν ἐδάγκασε κάποιος σκύλλος εἰς ἓν μονοπάτι

τῆς χουέρτας. Τὸ ζῷον ἄφωνον ἐξεπετάχθη μέσα ἀπὸ τοὺς θάμνους καὶ ἐνῷ ὁ νέος ἔσκυπτε διὰ νὰ ρίψῃ μίαν πέτραν, ἐβύθισε τοὺς ὀδόντας του εἰς τὰς σάρκας τοῦ ὤμου. Ἡ μήτηρ του, ἡ ὁποία τὰς νύκτας αὐτὰς τῶν ἀρραβώνων τὸν ἐπερίμενε διὰ νὰ τοῦ ἀνοίγῃ τὴν θύραν, ἐξερράγη εἰς θρήνους, βλέπουσα τὸ πελιδνὸν ἡμικύκλιον, ὅπου οἱ ὀδόντες τοῦ σκύλλου εἶχαν ἀφήσῃ ἐρυθρὰ στίγματα καὶ ἔτρεχεν ἐπάνω κάτω ἑτοιμάζουσα καταπλάσματα καὶ ζεστά.

Ὁ νέος ἐγέλα μὲ τοὺς φόβους τῆς δυστυχισμένης γυναικός.

—Ἡσύχασε, μάνα, ἡσύχασε».

Δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τὸν ἐδάγκανε σκυλλί. Εἶχεν ἀκόμη τὰ σημάδια δαγκαμάτων, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε εἶχε πάθῃ, ὅταν ἔτρεχεν εἰς τοὺς ἀγροὺς πετροβολῶν τοὺς σκύλλους. Ὁ γέρων Καλδέρας ὡμίλησεν ἀπὸ τὴν κλίνην του χωρὶς νὰ φαίνεται ταραγμένος: «Τὸ πρωΐ τὸ παιδὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν κτηνίατρον νὰ τοῦ καυτηριάσῃ τὴν πληγὴν μὲ καμμένον σίδηρον». Αὐτὴ ἦτο ἡ διαταγή του, χωρὶς πολλὰς συζητήσεις.

Ὁ νέος ὑπέστη τὴν καυτηρίασιν ἀτάραχος.... Ἐχρειάζοντο τέσσαρες ἡμέραι ἀναπαύσεως. Καὶ ὅμως καὶ πάλιν ὁ ἐργάτης αὐτός, παρ' ὅλους τοὺς πόνους του, ἐβοήθει τὸν πατέρα του μὲ πονεμένους τοὺς βραχίονας. Τὰ Σάββατα, ὅταν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐπήγαινεν εἰς τῆς μνηστῆς του, τὸν ἠρώτων διαρκῶς περὶ τῆς ὑγείας του.

—Ἔ! καὶ τὸ δάγκαμα πῶς πάει;

Ὕψωνε τοὺς ὤμους φαιδρῶς ὑπὸ τὸ ἐρωτηματικὸν βλέμμα τῆς νεάνιδος καὶ ἐκάθηντο καὶ οἱ δύο εἰς ἓν ἄκρον τοῦ μαγειρείου. Ἔμεναν ἐκεῖ βυθισμένοι εἰς σιωπηλὸν ρεμβασμὸν ἢ ὡμίλουν χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ πλησιάσουν ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ἄκαμπτοι καὶ σοβαροί, ἀφίνοντες μεταξύ των διάστημα ἀρκετὸν «διὰ νὰ περνᾷ ἓν δρέπανον», ὅπως γελῶν ἔλεγεν ὁ πατὴρ τῆς μνηστῆς.

Μὴν ὁλόκληρος ἐπέρασε. Μόνον ἡ μήτηρ δὲν εἶχε λησμονήσῃ τὸ δυστύχημα. Παρηκολούθει μὲ ἀγωνιώδες βλέμμα τὸν υἱόν της καὶ ἐκύτταζε μὲ φόβον τὸ πρόσωπόν του.

— Παναγία μεγαλόχαρη!

Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Παναγία φαίνεται ὅτι εἶχαν ἐγκαταλείψῃ τὴν χουέρταν. Εἰς μίαν ἄλλην καλύβην εἰς νέος ὑπέφερε τὰ

βάσανα τῆς κολάσεως, διότι τὸν εἶχε δαγκάσῃ λυσσασμένος σκύλλος. Οἱ γείτονες ἤρχοντο μὲ τρόπον νὰ ἰδοῦν τὸ δυστυχισμένον πλάσμα. Μόνον ἡ δυστυχὴς μήτηρ τοῦ Πασκουαλέτου δὲν ἐτόλμα νὰ παρουσιασθῇ, διότι ἐσυλλογίζετο τὸν υἱόν της. Ὁ Πασκουαλέτος, ὑψηλὸς καὶ γερὸς ὡς πύργος θὰ εἶχε τὴν τύχην τοῦ δυστυχισμένου αὐτοῦ νέου!

* *

Ἐν πρωῒ ὁ Πασκουαλέτος δὲν ἠμπόρεσε νὰ σηκωθῇ ἀπὸ τὸν «πάγκον» τοῦ μαγειρείου. Ἡ μήτηρ του τὸν ἐβοήθησε νὰ πέσῃ εἰς τὸ μεγάλον νυμφικόν της κρεββάτι. Ἐπύρεσσε καὶ ἠσθάνετο δριμεῖς πόνους εἰς τὸ μέρος τοῦ δήγματος. Δυνατὴ ἀνατριχίλα διέτρεχεν ὅλον τὸ σῶμά του· ἔτριζαν οἱ ὀδόντες του καὶ τοὺς ὀφθαλμούς του ἐσκότιζε κίτρινος πέπλος. Ἔφθασε τότε ἐπάνω εἰς τὴν τριποδίζουσαν ἡμίονόν του ὁ γεροντότερος ἰατρὸς τῆς χουέρτας ὁ Δὸν Ἰωσήφ, μὲ τὰ αἰώνια καθαρτικά του διὰ πᾶν εἶδος ἀσθενείας, καὶ τοὺς ἐπιδέσμους του, τοὺς βουτηγμένους εἰς ἁλμυρὸν νερόν, διὰ τὰς πληγάς. Μόλις ἠτένισε τὸν ἀσθενῆ ἔκαμε νεῦμα δυσοίωνον:

—Ὦ! πολὺ σοβαρὰ κατάστασις!

Ἡ περίπτωσις ἐπέβαλλε νὰ προσκληθοῦν οἱ μεγάλοι ἰατροὶ οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν Βαλεντίαν, οἱ ὁποῖοι ἤξευραν περισσότερα ἀπ' αὐτόν. Ὁ Καλδέρας ἔζευξε τὸ κάρρον του καὶ ἀνεβίβασεν ἐπάνω τὸν Πασκουαλέτον. Ὁ νέος, συνελθὼν ἀπὸ τὴν κρίσιν, ἐμειδία, βεβαιώνων, ὅτι δὲν ἠσθάνετο πλέον παρὰ ἕνα ἐλαφρὸν κνησμόν. Ὅταν ἐπανῆλθαν εἰς τὴν οἰκίαν, ὁ πατὴρ ἐφαίνετο ἡσυχώτερος. Ὁ ἰατρὸς εἶχε κάμῃ μίαν ἔνεσιν εἰς τὸν Πασκουαλέτον καὶ τὸν εἶχε καθησυχάσῃ μὲ παρηγορητικὰ λόγια· οὐχ ἧττον προσβλέπων αὐτὸν εἶχεν ἐκφράσῃ τὴν λύπην του, ὅτι τόσον ἀργὰ τὸν συνεβουλεύθησαν.

Ἐπὶ δύο ἑβδομάδας πατὴρ καὶ υἱὸς μετέβαιναν τακτικὰ εἰς τὴν Βαλεντίαν. Ἀλλ' ἓν πρωῒ ὁ Πασκουαλέτος δὲν ἠμπόρεσε νὰ κινηθῇ. Ἡ κρίσις ἐπανῆλθεν ὀξυτέρα, ἀποσπῶσα κραυγὰς φρίκης ἀπὸ τὴν δυστυχισμένην μητέρα. Συνεκρούοντο οἱ ὀδόντες του καὶ ἐξέβαλλε βογγητόν, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἀφροὺς εἰς τὰ ἄκρα τοῦ στόματος. Οἱ ὀφθαλμοί του ἐξωγκωμένοι ἐξήρχοντο

ἔξω ἀπὸ τὰς κόγχας ὡς ῥᾶγες σταφυλῶν. Ἐσηκώνετο μὲ σφαδασμοὺς ὀδύνης καὶ ἡ μήτηρ του ἐκρεμᾶτο ἀπὸ τὸν λαιμόν του, ἐκδηλοῦσα διὰ κραυγῶν τὴν φρίκην της, ἐνῷ ὁ Καλδέρας, ἀθλητὴς σιωπηλός, συνεκράτει τοὺς βραχίονας τοῦ Πασκουαλέτου μετὰ γαληναίας δυνάμεως καὶ τὸν ἐξηνάγκαζε νὰ μένῃ ἀκίνητος.

— Παιδί μου, παιδί μου! ἔλεγε θρηνοῦσα ἡ μήτηρ.

Φεῦ! Μόλις τὸν ἀνεγνώριζεν ὅπως ἦτο. Τῆς ἐφαίνετο ἄλλος, ὡς ἐὰν μόνον τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα εἶχε μείνῃ καὶ κάποιος δαίμων εἶχε κατοικήσῃ μέσα του, βασανίζων αὐτὸν μὲ σκληροὺς ὀνυχισμοὺς καὶ ἐμφανιζόμενος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του μὲ ἀπαισίας ἀναλαμπάς.

Ἔπειτα ἐπήρχετο ἡ γαλήνη, ἡ κατάπτωσις. Ὅλαι αἱ γυναῖκες τῶν περιχώρων συνηθροισμέναι εἰς τὸ μαγειρεῖον συνδιεσκέπτοντο περὶ τῆς τύχης τοῦ ἀσθενοῦς καὶ ἀνεθεμάτιζαν τὸν ἰατρὸν τῆς πόλεως καὶ τὰς διαβολικὰς ἐνέσεις του. Αὐτὸς τὸν εἶχε φέρῃ εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν. Πρωτοῦ ὑποβληθῇ εἰς τὴν θεραπείαν του, τὸ παιδὶ ἦτο πολὺ καλλίτερα. Ὁ κακοῦργος! Καὶ τὸ «Κουβέρνο» ἀφίνει αὐτοὺς τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ τοὺς τιμωρῇ! Δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα φάρμακα ἀπὸ τὰ παλαιὰ τὰ φάρμακα ὅσα εἶχαν εὕρῃ οἱ γεροντότεροι, βοηθούμενοι ἀπὸ τὴν πεῖράν των, οἱ ὁποῖοι ἤξευραν περισσότερα ἀπὸ ἡμᾶς!

Εἷς γείτων ἀνέλαβε νὰ φέρῃ γραῖαν μάγισσαν, ἡ ὁποία ἐθεράπευε τὰ δαγκάματα τῶν σκύλλων, τῶν ὄφεων καὶ τῶν σκορπίων. Μία γειτόνισσα ἔφερεν ἕνα γέροντα αἰγοβοσκόν, ὁ ὁποῖος ἐθεράπευε χαράσσων μὲ τὸν σίελόν του σταυροὺς ἐπὶ τοῦ πονοῦντος μέρους. Τὰ ἀφεψήματα τῶν χόρτων τοῦ βουνοῦ καὶ οἱ διὰ σιέλου σταυροὶ ἔδωσαν τὴν ἐλπίδα προσεχοῦς θεραπείας, ὅταν ἔβλεπαν τὸν ἀσθενῆ ἀκίνητον καὶ βωβὸν ἐπὶ ὥρας νὰ προσηλώνῃ κάτω βλέμμα κατάπληκτον, ὡς ἐὰν ἠσθάνετο νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν κάτι τι ἀλλόκοτον, τὸ ὁποῖον ἠΰξανε καὶ τὸν κατελάμβανε βαθμιαίως ὁλόκληρον. Μετ' ὀλίγον νέα κρίσις ἔρριπτεν εἰς νέας ἀμφιβολίας τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι συνεζήτουν διὰ νέα φάρμακα.

Ἦλθε καὶ ἡ μνηστή του μὲ τοὺς μεγάλους μαυριτανῆς παρθένου ὀφθαλμούς της, γεμάτους δάκρυα. Καὶ προχωροῦσα

δειλὰ ἐτόλμησε διὰ πρώτην φορὰν νὰ ἐγγίσῃ τὴν χεῖρά του ἐρυθριῶσα·

— Τί κάνεις;

Καὶ ἐκεῖνος, ὁ τόσον περιπαθὴς ἄλλοτε, ἐζήτει νὰ ἀποφύγῃ τὸν θωπευτικὸν ἐναγκαλισμὸν καὶ ἀπέστρεφε τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ μὴ τὴν βλέπῃ, ὡς ἐὰν ἐντρέπετο διὰ τὴν κατάστασίν του.

Καὶ ἡ μήτηρ ἔκλαιε. Παρθένα καὶ Βασίλισσα! Ἦτο πολὺ κακά! Θὰ ἀποθάνῃ!.. Ἂν τοὐλάχιστον ἤξευραν ποῖος σκύλλος τὸν ἐδάγκασε καὶ τοῦ ἔκοπταν τὴν γλῶσσαν διὰ νὰ τοῦ τὴν κάμουν ἔμπλαστρον, ὅπως συνεβούλευαν οἱ πλέον πεπειραμένοι ἀπὸ τοὺς ἐπισκέπτας!...

* *

Ἡ ὀργὴ ὅλη τοῦ Θεοῦ ἐφαίνετο ὅτι ἐξέσπα ἐπάνω εἰς τὴν χουέρταν. Οἱ σκύλλοι εἶχαν δαγκάσῃ καὶ ἄλλους σκύλλους καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διακριθοῦν πλέον ὑγιεῖς καὶ ἄρρωστοι. Ὅλοι λυσσασμένοι! Τὰ παιδία κλεισμένα εἰς τὰς οἰκίας προσέβλεπαν ἀπὸ τὰς μισανοιγμένας θύρας τὴν ἄπειρον ἔκτασιν τῆς γῆς μὲ ὀφθαλμοὺς τρόμου. Αἱ γυναῖκες ἐπήγαιναν διὰ μέσου ἑλικοειδῶν ἀτραπῶν κατὰ συμπαγεῖς ὁμίλους, στρέφουσαι γύρῳ βλέμματα ἀνήσυχα καὶ τρέμουσαι ἐτάχυναν τὸ βῆμα, ἅμα ἤκουαν γαύγυσμα. Οἱ ἄνθρωποι ἐδυσπίστουν πρὸς τοὺς σκύλλους των, ὅταν τοὺς ἔβλεπαν νὰ ἀφρίζουν, ἀσθμαίνοντας καὶ μελαγχολικούς. Καὶ τὸ λαγωνικόν, ὁ σύντροφος τοῦ κυνηγοῦ, ὁ ὑλακτῶν μανδρόσκυλλος, ὁ φυλάσσων τὴν στάνην ἢ ὁ ψωραλέος σκύλλος, ὁ ὁποῖος δένεται εἰς τὸ κάρρον διὰ νὰ τὸ φυλάττῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ οἰκοδεσπότου, ἐτίθεντο ὑπὸ ἐπιτήρησιν ἢ ψυχρῶς καὶ ἄνευ συγκινήσεως ἐφονεύοντο ὀπίσω ἀπὸ τὸν μανδρότοιχον.

— Νά τα, νά τα! ἐφώναζαν ἀπὸ καλύβης εἰς καλύβην διὰ νὰ ἀναγγείλουν τὴν διέλευσιν ἀγέλης σκύλλων ὠρυομένων, πεινα λέων, μὲ τὸ δέρμα λασπωμένον, καταδιωκομένων νύκτα καὶ ἡμέραν, εἰς δρόμον ἀδιάκοπον. . . .

Αἱ οἰκίαι ἐκλείοντο, τουφέκια ἐπρόβαλλαν ἀπὸ τὰ παράθυρα, πυροβολισμοὶ ἀντήχουν ἀπὸ καλαμῶνας, ἀπὸ θάμνους, ἀπὸ στάχυς, ἀπὸ καλύβας, καὶ ὅταν οἱ σκύλλοι ἀποπεμπόμενοι, καταδιωκόμενοι πανταχόθεν, διηυθύνοντο πρὸς τὴν θάλασσαν

μὲ καλπασμὸν φρενίτιδος, οἱ καραβινοφόροι τοποθετημένοι εἰς τὴν στενὴν λωρίδα τῆς ἄμμου τοὺς ἐσκόπευαν καὶ τοὺς ἐδέχοντο μὲ ὁμοβροντίαν πυροβολισμῶν. Οἱ σκύλλοι τότε ἐγύριζαν ὀπίσω, διερχόμενοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι τοὺς κατεδίωκαν μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔπιπταν νεκροὶ εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς διώρυγος. Τὴν ἑσπέραν τὴν ἀόριστον ἡσυχίαν τῆς πεδιάδος διέσχιζαν μακρινοὶ τουφεκοβολισμοί. Πᾶσα μορφὴ κινουμένη εἰς τὴν σκιὰν ἐπροκάλει μίαν σφαῖραν. Πέριξ τῶν ἀγροικιῶν ὁμοβροντίαι ἀπήντων εἰς τὰ ὑπόκωφα γαυγύσματα.

Οἱ ἄνθρωποι, φοβούμενοι τὸν ἀμοιβαῖον τρόμον των, ἀπέφευγαν ἀλλήλους.

Μόλις ἐνύκτωνεν, ἡ χουέρτα ἔμενεν ἄφωνος, χωρὶς ψυχὴν κυκλοφοροῦσαν εἰς τὰ μονοπάτια της, ὡς ἐὰν ὁ θάνατος εἶχε καταλάβῃ τὴν πένθιμον πεδιάδα, τὴν χλοάζουσαν καὶ γελαστὴν κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἡλίου. Μία μικρὰ ἐρυθρὰ κηλὶς, δάκρυ φωτός, ἔτρεμε μέσα εἰς τὸ σκότος. Ἤρχετο ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Καλδέρα, ὅπου αἱ γυναῖκες καθισμέναι κάτω, γύρῳ ἀπὸ τὸν λύχνον, ἀνεστέναζαν φοβισμέναι ἀπὸ τὰς ὀξείας κραυγὰς τοῦ ἀσθενοῦς, τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων του, τὸν θόρυβον τῶν μυώνων του συστρεφομένων, ὑπὸ τὴν δύναμιν τῶν βραχιόνων, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ τὸν καταβάλουν.

Ἡ μήτηρ ἐκρεμᾶτο ἀπὸ τὸν λαιμὸν τοῦ μανιώδους αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφόβιζε τοὺς ἄνδρας. Μόλις τὸν ἀνεγνώριζε! Δὲν ἦτο πλέον *ἐκεῖνος*· ἐξόφθαλμος, μὲ τὸ πρόσωπον πελιδνὸν καὶ μελανόν, μὲ τοὺς σφαδασμοὺς βασανιζομένου ζῴου, μὲ τὴν γλῶσσαν κρεμαμένην ἔξω, μὲ ἀναβράζοντας ἀφρούς, ἀσθμαίνων ἀπὸ δίψαν ἄσβεστον, ἐπεκαλεῖτο τὸν θάνατον μὲ ἀνακραυγὰς ἀπέλπιδας. Ἐκτύπα τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς τοίχους. Προσεπάθει νὰ δαγκάσῃ. Ἀλλ' ἦτο πάντοτε τὸ παιδί της καὶ αὐτὴ δὲν τὸν ἐφοβεῖτο, ὅπως οἱ ἄλλοι. Τὸ ἀπειλητικὸν στόμα ἐστέκετο πλησίον τοῦ ὠχροῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον κατέβρεχαν τὰ δάκρυα: «Μάννα μου, μάννα μου!» Τὴν ἀνεγνώριζεν εἰς τὰ σύντομα αὐτὰ φωτεινὰ διαλείμματα. Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν φοβῆται. Ποτὲ δὲν θὰ τὴν ἐδάγκανε. Καὶ ὡς ἐὰν εἶχεν ἀνάγκην λείας διὰ νὰ κατασιγάσῃ τὴν λύσσαν του, ἐβύθιζε τοὺς ὀδόν-

τας εἰς τὴν σάρκα τῶν βραχιόνων του καὶ ἐδάγκανεν, ἐδάγκανεν αἱματωνόμενος.

— Παιδί μου, παιδί μου! ἔλεγε θρηνοῦσα ἡ μήτηρ.

Ἐσπόγγιζε τὸν ἀφρὸν τοῦ θανάτου ἐπάνω εἰς τὸ στόμα του καὶ ἔπειτα ἔφερε τὸ μανδήλιον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της χωρὶς νὰ φοβῆται τὸ μόλυσμα. Ὁ Καλδέρας μὲ τὴν στυγνὴν σοβαρότητά του δὲν ἐπρόσεχε τοὺς ἀπειλητικοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀρρώστου τοὺς προσηλωμένους μὲ μανίαν ἐπάνω του. Ὁ δυστυχὴς δὲν ἐσέβετο πλέον τὸν πατέρα. Ἀλλ' ὁ χειροδύναμος Καλδέρας, ἀψηφῶν τὰς ἀπειλὰς τοῦ στόματος ἐκείνου, τὸν ἐκράτει σφικτὰ ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην, ὅταν ἐπεχείρει νὰ φύγῃ διὰ νὰ περιφέρῃ ἀνὰ τὸν κόσμον τὴν φρικτὴν ὀδύνην τὴν κατατρώγουσαν τὰ σπλάγχνα του. Τὰς κρίσεις πλέον δὲν διεδέχοντο μεγάλα διαλείμματα ἡσυχίας. Ἦσαν σχεδὸν συνεχεῖς καὶ ὁ ἐκμανὴς ἐσφάδαζε καταξεσχισμένος, αἱματωμένος ἀπὸ τὰ ἰδικά του δαγκάματα, μὲ τὸ πρόσωπον πελιδνόν, τοὺς ὀφθαλμοὺς συστρεφομένους, κιτρινωπούς, ὡς τερατῶδές τι ζῷον ἐκτὸς τῆς ἀνθρωπίνης δημιουργίας. Ὁ γέρων ἰατρὸς δὲν ἐζήτει πλέον εἰδήσεις του. Πρὸς τί; Ὅλα εἶχαν τελειώσῃ. Αἱ γυναῖκες ἔκλαιαν χωρὶς ἐλπίδα. Ὁ θάνατος ἦτο βέβαιος. Ἐλυποῦντο μόνον τὰς μακρὰς ὥρας, τὰς ἡμέρας ἴσως τοῦ φοβεροῦ μαρτυρίου, αἱ ὁποῖαι ἀπέμεναν εἰς τὸν δυστυχισμένον Πασκουαλέτον.

***

Ὁ Καλδέρας δὲν εὗρισκε πλέον μεταξὺ τῶν φίλων καὶ τῶν συγγενῶν του ἀνθρώπους ἀρκετὰ γενναίους διὰ νὰ συγκρατοῦν τὸν ἀσθενῆ. Ὅλοι ἐκύτταζαν μὲ τρόμον τὴν θύραν τοῦ δωματίου. Ἀπαντᾷ κανεὶς εἰς τὸ κτύπημα τοῦ ἐγχειριδίου. Εἰς τὴν σφαῖραν ἀντιτάσσει σφαῖραν. Ἀλλὰ τὸ ἀφρίζον ἐκεῖνο στόμα ἐφόνευε μὲ τὸ δάγκαμά του.

Ὁ ἄρρωστος δὲν ἀνεγνώριζε πλέον τὴν μητέρα του. Κατὰ τὰ τελευταῖα φωτεινὰ διαλείμματα, τὴν εἶχεν ἀπομακρύνῃ μὲ ἀπότομον τρυφερότητα. Νὰ φύγῃ πλέον. Δὲν τὴν ἤθελε! Ἐφοβεῖτο μὴ τῆς κάμῃ κακόν. Ἄλλαι γυναῖκες ἔσυραν τὴν δυστυχισμένην ἐκτὸς τοῦ δωματίου καὶ τὴν ἐκράτουν εἰς τὸ μαγειρεῖον διὰ τῆς βίας.

Ὁ Καλδέρας δι' ὑπερτάτης προσπαθείας ἔδεσε τὸν ἀσθενῆ ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην. Οἱ ὀφθαλμοί του ἐγέμισαν ἀπὸ δάκρυα. Ὁ πατὴρ εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔθαπτε τὸ παιδί του, καὶ τοῦ ἤνοιγε τὸν τάφον εἰς τὴν κλίνην, ὅπου ἐγεννήθη. Ὁ ἀσθενὴς ἐσφάδαζε μὲ συσπασμοὺς ἔκφρονας. Νὰ ζήσῃ κανεὶς τόσα ἔτη διὰ νὰ καταλήξῃ ἐκεῖ! Νὰ δημιουργήσῃ μίαν ζωὴν καὶ νὰ εὔχεται νὰ σβύσῃ τὸ ταχύτερον!

Ἔκλεισε τὸ δωμάτιον διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν φρίκην τῆς κραυγῆς ἐκείνης. Ἀλλ' εἰς τὴν οἰκίαν ἀντήχει τὸ ἄσθμα τῆς λύσσης, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπήντων οἱ λυγμοὶ τῆς μητρὸς καὶ τῶν γειτονισσῶν πέριξ τῆς τρεμοσβυνούσης λυχνίας.

Ὁ Καλδέρας ἐκτύπησε τὸν πόδα: «Νὰ σκάσουν αἱ γυναῖκες!» Διὰ πρώτην φορὰν ἡ διαταγή του δὲν ἐξετελέσθη. Καὶ ἐξῆλθε τῆς οἰκίας του φεύγων τὰς θρηνωδίας.

Ἐνύκτωνε. Χρυσῆ ταινία διέθεε τὸν ὁρίζοντα. Ἐπάνω του ἔστιλβαν οἱ ἀστέρες. Ἀπὸ τὰς οἰκίας, μόλις διαφαινομένας, ἀνήρχετο σύμμικτος θόρυβος χρεμετισμῶν, γαυγισμάτων, κακαρισμάτων,—τελευταῖοι ἀνατριχιασμοὶ τῆς ζωῆς πρὸ τοῦ ὕπνου. Αἴσθημα κενοῦ κατέλαβε τὸν τραχὺν αὐτὸν ἄνδρα ἐν μέσῳ τῆς τυφλῆς, τῆς ἀναισθήτου εἰς τὰς ὀδύνας του ἐμψύχου φύσεως. Τί ἔμελεν ὁ πόνος του τὰ φωτεινὰ ἐκεῖνα σημεῖα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔβλεπαν ἀπὸ ὑψηλά;...

Ἐκ νέου ὁ μακρινὸς ὠρυγμὸς τοῦ ἀσθενοῦς ἔφθασε μέχρις αὐτοῦ. Αἱ τρυφερότητες τῶν πρώτων χρόνων τῆς καρδίας του ἀνέβρυσαν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του. Ὁ Καλδέρας ἔκαμε κίνημα φρίκης καὶ ἔφερε τὰς χεῖρας εἰς τὸ μέτωπον, ὡς διὰ ν' ἀποδιώξῃ κάποιαν σκληρὰν ἰδέαν. Καὶ ἔπειτα ἐφάνη διστάζων.

Διατί ὄχι;...

Διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ πλέον.... διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ πλέον!

Ἐμβῆκεν εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐξῆλθεν ἀμέσως μὲ τὸ δίκαννον ὅπλον του. Ἔτρεξε πρὸς τὸν φεγγίτην τοῦ δωματίου, ὡς νὰ ἐφοβεῖτο μὴ μεταμεληθῇ καὶ εἰσήγαγε τὸ ὅπλον διὰ τῆς ὀπῆς.

Ἤκουεν ἀκόμη τὸν ρόγχον τῆς ἀγωνίας, τὸν τριγμὸν τῶν ὀδόντων, τὴν κραυγὴν τῆς μανίας. Οἱ ὀφθαλμοί του συνηθισμένοι εἰς τὸ σκότος εἶδαν τὴν κλίνην εἰς τὸ βάθος τοῦ πενθίμου δωματίου, εἶδαν τὸ σῶμα τὸ ἀνασφαδάζον, τὴν ὠχρὰν

κηλῖδα τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο καὶ ἐξηφανίζετο ἔπειτα μὲ σπασμοὺς ἀπελπισίας.

Ἐφοβήθη τὸν τρόμον τῶν χειρῶν του, τοῦ σφυγμοῦ του τὸν παλμόν, αὐτὸς ὁ πρῶτος τῆς χουέρτας κυνηγός, ὁ συνηθισμένος νὰ κτυπᾷ τὰ πτηνὰ χωρὶς νὰ τὰ βλέπῃ.

Αἱ κραυγαὶ τῆς μητρὸς τοῦ ἐνεθύμιζαν ἄλλας μακρινάς, πολὺ μακρινὰς—εἶχαν ἔκτοτε παρέλθῃ εἴκοσι δύο ἔτη—ὅταν ἐγέννα τὸν μονογενῆ της υἱὸν ἐπάνω εἰς τὴν αὐτὴν κλίνην.

— Τί, ἔτσι νὰ τελειώσῃ!...

Ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμούς, γεμισμένους ἀπὸ δάκρυα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν εἶδε μαῦρον κατάμαυρον, χωρὶς κανὲν ἄστρον.

— Θεέ μου, διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ πλέον! διὰ νὰ μὴ ὑποφέρῃ πλέον!...

Καὶ ἐπαναλαμβάνων τὰς λέξεις αὐτὰς ἐσκόπευσεν, ἐπίεσε τὴν σκανδάλην μὲ δάκτυλον τρέμοντα.... Δύο πυροβολισμοὶ ἠκούσθησαν!

Μετάφρασις Δ. Κ.

ΣΗΜ. Μ.—Ὁ Μ. Ἱσπανὸς συγγραφεὺς τοῦ ὡραίου αὐτοῦ διηγήματίου Βλάσκο Ἰβανέθ, καταστὰς ταχύτατα διάσημος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, θεωρεῖται ὡς ὁ Γκῦ δὲ Μωπασσὰν τῆς Ἱσπανικῆς φιλολογίας διὰ τὴν ἔντονον δύναμιν τῶν περιγραφῶν καὶ τὴν πραγματιστικὴν ἀντίληψιν τῆς τέχνης. Ἔργα του ἤρχισαν δημοσιευόμενα ἀπό τινος εἰς ὅλα τὰ περιοδικὰ τοῦ κόσμου.

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ περὶ ἱδρύσεως Ἐργατικῆς Σχολῆς διάταξις τῆς Διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Κωνσιαντίνου Σεβαστοπούλου, περιλαμβανομένη εἰς τὸν 2ον Κωδίκελλον τῆς 5 Μαΐου 1905, ἔχει οὕτω:

Ἐπιθυμῶν συντελέσαι τὸ ἐπ' ἐμοὶ εἰς τὴν μόρφωσιν ἱκανῶν ἐργατῶν, χρηστῶν πολιτῶν καὶ ἐντίμων οἰκογενειαρχῶν, ἀποτελούντων τὸ μέγιστον ἐχέγγυον εὐημερούσης πολιτείας, διατάσσω, ὅπως ἐκ τῆς περιουσίας μου κατατεθῶσι παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος ἐντόκως δραχμαὶ τριακόσιαι χιλιάδες (ἀρ. 300,000) ὡς κληροδότημα ὑπὲρ τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πριγκιπίσσης Σοφίας Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, ἵνα χρησιμεύσωσι πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν ἐν Ἀθήναις Σχολῆς ἀρρένων, φερούσης τὸ ὄνομα «Σεβαστοπούλειος Ἐργατικὴ Σχολή». Ἡ διαχείρισις τοῦ ἄνω ποσοῦ,—ὅπερ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐπαρκέσει ἡ περιουσία μου θέλει κατατίθεσθαι εἰς φράγκα χρυσᾶ 300,000—καὶ ὅπερ ἀποτελέσει τὴν περιουσίαν τῆς Σχολῆς, ὁρίζω, ὅπως ἐνεργῆται ὑπὸ τριμελοῦς διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, ἑνὸς τῶν ὑποδιοικητῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης, καὶ τοῦ κυρίου Εὐθυμίου Μαργέλλου, ὃν ὁρίζω διὰ τῆς Διαθήκης μου ὡς ἕνα τῶν ἐκτελεστῶν αὐτῆς. Ἐκλιπόντος τοῦ τελευταίου τούτου, οἱ ἕτεροι δύο ἐκλέγουσι τὸν ἀντικαταστάτην του. Ἐκ τοῦ ἄνω ποσοῦ τῶν τριακοσίων χιλιάδων δραχμῶν ἢ φράγκων χρυσῶν, αἱ ἑκατὸν χιλιάδες χρησιμοποιηθήσονται πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ καταστήματος τῆς Σχολῆς μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς, ἐπίπλωσιν καὶ ἀγορὰν καταλλήλων διδακτικῶν ὀργάνων, οἱ τόκοι δὲ τοῦ ὑπολοίπου ποσοῦ, ὅπερ θέλει μένειν ὡς διαρκὴς κατάθεσις παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ, θέλουσι χρησιμεύειν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῆς Σχολῆς, ἥτις θέλει λειτουργεῖν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὑπο-

θληθέντος μοι ὑπὸ τοῦ ἄνω Συλλόγου Καταστατικοῦ. Τὸ Καταστατικὸν τοῦτο ἐξ ἄρθρων 17 ἀναγνοὺς ἐνέκρινα καὶ ὑπέγραψα εἰς διπλοῦν ὑπὸ σημερινὴν ἡμερομηνίαν, σφραγίσας δὲ διὰ τῆς σφραγῖδός μου, φερούσης γαλλικὰ στοιχεῖα C. E. S., ἐν δυσὶ φακέλλοις, παρέδωκα τὸν μὲν τῷ προέδρῳ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων κ. Δ. Βικέλα, τὸν δὲ ἕτερον τῷ κ. Εὐθυμίῳ Μαργέλλῳ, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν ἐν καιρῷ. Οἱ φάκελλοι οὗτοι φέρουσι τὴν ἑξῆς ἐπιγραφὴν «Καταστατικὸν Ἐργατικῆς Σχολῆς». Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν δι' ὁποιονδήποτε λόγον δὲν ἀρχίσῃ ἡ πρὸς ἀνέγερσιν τῆς Σχολῆς ἐργασία μετὰ τὸν θάνατόν μου ἓξ μῆνας, τότε ἡ ὑπὸ στοιχ. ΙΑ' διάταξις τοῦ παρόντος Κωδικέλλου μου θεωρηθήτω ὡς μὴ ὑπάρχουσα καὶ τὸ ποσὸν τῶν 300.000 δραχμῶν ἢ φράγκων χρυσῶν τὸ προωρισμένον διὰ τὴν Ἐργατικὴν Σχολὴν ἐπανέρχεται εἰς τὴν λοιπὴν περιουσίαν μου καὶ διανέμεται κατ' ἀναλογίαν εἰς τὰ λοιπὰ κληροδοτήματα τῆς τε Διαθήκης μου καὶ τῶν δύο Κωδικέλλων.

Ἀποσφραγισθέντος τὴν 10 Νοεμβρίου ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου κ. Ἠλ. Γλυκοφρύδη τοῦ εἰς χεῖρας τοῦ προέδρου τοῦ Συλλόγου κατατεθειμένου φακέλλου, εὑρέθη ἐντὸς αὐτοῦ τὸ ἐν τῷ Κωδικέλλῳ ἀναφερόμενον Καταστατικὸν τῆς Σχολῆς ἔχον ὡς ἑξῆς:

ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἄρθρον 1.

Ἱδρύεται ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς Αὐτῆς Βασιλικῆς Ὑψηλότητος τῆς Πριγκιπίσσης Σοφίας Σχολὴ ἀρρένων ὑπὸ τὴν Ἐπωνυμίαν «Σεβαστοπούλειος Ἐργατικὴ Σχολή».

Ἄρθρον 2.

Σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ ἐξύψωσις καὶ ὑλικὴ βελτίωσις τῶν βιοτεχνικῶν ἐπαγγελμάτων καὶ ἡ πρὸς ταῦτα κατεύθυνσις τῶν ἄνευ ὁδηγίας καὶ ἀρωγῆς παραπλανωμένων καὶ πολλάκις ἀπολλυμένων τέκνων τοῦ λαοῦ.

Ἄρθρον 3.

Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἐν τῇ Σχολῇ παροχῆς ὡς ἔνεστιν ἀρτίας μορφώσεως καὶ πρακτικῆς προπαρασκευῆς πρὸς τὸν κατόπιν βίον παίδων ἀποφοιτησάντων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἡλικίας 12 — 14 ἐτῶν.

Ἄρθρον 4.

Ἡ ἀνέγερσις τοῦ Καταστήματος τῆς Σχολῆς, ἡ ὀργάνωσις αὐτῆς καὶ ἡ καθόλου διοίκησις αὐτῆς ἀνατίθενται εἰς τὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Β. Υ. τῆς Πριγκιπίσσης Σοφίας, Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων ὡς εἰδικῶς ἐγκύψαντα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ ἀναλόγων Σχολῶν. Ἡ διαχείρισις δὲ τῆς πρὸς τοῦτο ὁριζομένης περιουσίας θέλει ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τριμελοῦς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ Προέδρου τοῦ Συλλόγου, ἑνὸς τῶν Ὑποδιοικητῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ, καὶ τοῦ ἐκ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς Διαθήκης μου Κυρίου Εὐθυμίου Μαργέλλου.

Ἄρθρον 5.

Τὰ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης τῶν μαθητῶν ἐπιμελεῖται Κοσμητεία ἐκ τριῶν Κυριῶν καὶ ἑνὸς ἰατροῦ ὑγιεινολόγου, ὁριζομένων ὑπὸ τῆς Σεπτῆς Προστάτιδος τῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 6.

Ἡ Σχολὴ ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ *Σπουδαστηρίου* καὶ τοῦ *Ἐργαστηρίου*. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ διδάσκονται μαθήματα συνεχίζοντα καὶ συμπληροῦντα τὴν κτηθεῖσαν ἐν τῇ Δημοτικῇ Σχολῇ Ἑλληνοπρεπῆ παίδευσιν, παρασκευάζοντα δὲ καὶ πρὸς τὸν κατόπιν κοινωνικὸν βίον, ἐν δὲ τῷ ἐργαστηρίῳ ἀναπτύσσονται ἐμπράκτως πᾶσαι αἱ δεξιότητες αἱ ἀπαραίτητοι διὰ πάντα τεχνίτην καὶ σχετιζόμεναι πρὸς τὴν ἐπὶ χάρτου, δερμάτων, ξύλου, λίθου καὶ μετάλλου ἐργασίαν.

Ἄρθρον 7.

Ἡ Σχολή, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν σκόπιμον καλλιέργειαν τῆς ἰδιοφυΐας ἑκάστου μαθητοῦ, παρέχει πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὴν

ὑπὸ τῶν ἐκ ταύτης ἀποφοιτώντων ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος, ἀποκομιζόντων ἐκ τῆς τριετοῦς φοιτήσεως τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν οἱῳδήποτε κλάδῳ τῆς βιοτεχνίας.

Ἄρθρον 8.

Ἵνα σκοπιμώτερον ἐργάζηται ἡ Σχολή, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῇ φοιτώντων κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 40, λειτουργούσης μόνης τῆς 1ης τάξεως, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 80, λειτουργούσης καὶ τῆς 2ας τάξεως, καὶ κατὰ τὸ τρίτον καὶ τὰ κατόπιν ἔτη δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 120, λειτουργουσῶν καὶ τῶν τριῶν τάξεων.

Ἄρθρον 9.

Ἡ παραδοχὴ μαθητῶν εἰς τὴν 1ην τάξιν γίνεται πάντοτε κατόπιν εἰσαγωγικῆς ἐξετάσεως καὶ κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τῆς παιδεύσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἤθους καὶ τῆς δεξιότητος αὐτῶν καὶ τῆς σωματικῆς εὐεξίας. Οἱ μὴ ἀποδεικνυόμενοι ἐπιδεκτικοὶ μαθήσεως κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς μαθητείας των δὲν γίνονται δεκτοὶ ἐπὶ πλέον ἐν τῇ Σχολῇ. Εἰς τὴν 2αν καὶ 3ην τάξιν οὐδεὶς γίνεται δεκτὸς ἔξωθεν, ἀλλ' οἱ ἐκ κατωτέρας τάξεως προαγόμενοι.

Ἄρθρον 10.

Μεταξὺ τῶν διδασκομένων ἐν τῇ Σχολῇ περιλαμβάνονται τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου ὡς χριστιανοῦ καὶ ὡς πολίτου εὐνομουμένου Κράτους, στοιχεῖα Λογιστικῆς καὶ Καταστιχογραφίας, μετ' ἰδιαιτέρας δὲ μερίμνης ἡ ἰχνογραφία, ἡ κοσμηματογραφία, ἡ προπλαστικὴ (modelage), ἔτι δὲ ἀρχαὶ κηπουρικῆς καὶ οἰκιακῆς κτηνοτροφίας· ὡς ἀσκήσεις δὲ σωματικαὶ αἱ ἐθνικαὶ παιδιαί, αἱ πεζοδρομίαι καὶ ὀρειβασίαι καὶ ἡ σκοποβολή.

Ἄρθρον 11.

Τοῖς μαθηταῖς παρέχεται δωρεὰν εἰ δυνατὸν ἢ ἐπὶ ἐλαχίστῳ τιμήματι, τῇ φροντίδι τῆς ἐκ Κυριῶν κοσμητείας, τὴν μὲν πρωΐαν γάλα, τὴν δὲ μεσημβρίαν τροφὴ ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ συσσιτίου. Ἐπίσης θέλει ληφθῇ πρόνοια, ὅπως οἱ μαθηταὶ

λούωνται τακτικῶς καὶ διάγωσιν ἐν γένει ὑπὸ ὅρους ὑγιεινοὺς ἐξασφαλίζοντας τὴν ἀπρόσκοπτον σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

Ἄρθρον 12.

Ὁ Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς διορισθησόμενος κατόπιν διαγωνισμοῦ προκηρυχθησομένου ὑπὸ τοῦ Συλλόγου καὶ τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς, ταυτοχρόνως μετὰ τῆς πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Καταστήματος μειοδοτικῆς δημοπρασίας, ἀποσταλήσεται κατὰ τὸ μέχρις ἀποπερατώσεως τοῦ Καταστήματος διάστημα, ὅπως ἀσκηθῇ πρακτικῶς πρὸς ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς εἰς ἀναλόγους Σχολὰς τῆς Ἑσπερίας, διατιθεμένου πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν προσόδων τοῦ πρὸς συντήρησιν τῆς Σχολῆς προοριζομένου κεφαλαίου ποσοῦ μέχρι πέντε χιλιάδων φράγκων. Διὰ νὰ γίνῃ ἐν τούτοις δεκτὸς εἰς τὸν διαγωνισμὸν διὰ τὴν θέσιν Διευθυντοῦ, δέον νὰ φέρῃ δίπλωμα Διδάκτορος τῶν Φυσικομαθηματικῶν Ἐπιστημῶν ἢ πτυχίον Πολυτεχνικῆς Σχολῆς ἢ ἄλλης ἰσοβάθμου Ἑλληνικῆς ἢ ξένης.

Ἄρθρον 13.

Ἡ Σχολὴ ἀποδέχεται δωρεὰς καὶ κληροδοτήματα ὡς καὶ πᾶσαν ἄλλην προσφοράν, ἀναγραφομένων ἐν ἰδίᾳ στήλῃ τῶν ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς προσφερόντων, ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος ἢ ἡ μετατροπὴ τοῦ ἀρχικοῦ προορισμοῦ αὐτῆς.

Ἄρθρον 14.

Ἐν περιπτώσει ἀνεπαρκείας τῶν ἐτησίων προσόδων τῆς Σχολῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς οἱ διοικοῦντες αὐτὴν θέλουσι μεριμνᾷ τότε περὶ ἐξευρέσεως καὶ ἄλλων συμπληρωτικῶν πόρων.

Ἄρθρον 15.

Αὐξανομένου τοῦ κεφαλαίου τῆς Σχολῆς εἰς βαθμὸν ἐπιτρέποντα τὴν ἐκ τῶν προσόδων λειτουργίαν καὶ ἄλλων τμημάτων, δύνανται νὰ ἱδρυθῶσι τοιαῦτα ἐν ἄλλαις συνοικίαις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἢ τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἀρχικῆς Σχολῆς.

Ἄρθρον 16.

Ἡ Σχολὴ ἔχει ὡς ἔμβλημα ἐπὶ τῆς σφραγῖδος, ἐπὶ τῶν ἀπολυτηρίων τῶν μαθητῶν καὶ πάντων τῶν ἐντύπων αὐτῆς παράστασιν τῆς Νίκης στεφανούσης δι' ἐλαίας κεκμηκότα ἐργάτην.

Ἄρθρον 17.

Τὰ τῆς ἐσωτερικῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς Νόμους τοῦ Κράτους, θέλουσι κανονισθῆ ἐν καιρῷ διὰ πλήρους ὀργανισμοῦ ἐκπονηθησομένου ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων καὶ ἐγκριθησομένου διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Ἀναγνωσθὲν τὸ παρὸν Καταστατικὸν ἐνεκρίθη παρ' ἐμοῦ καὶ ὑπογράφεται.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Μαΐου 1905.

Κ. Ε. ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΒΕΝΙΑΜΙΝ Ο ΛΕΣΒΙΟΣ ΝΕΑΧΗ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1878

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Τὴν 3ην Νοεμβρίου ἀπεσφραγίσθη ἐνώπιον τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν ἡ διαθήκη τοῦ ἀειμνήστου Κωνσταντίνου Σεβαστοπούλου. Διὰ ταύτης ὁρίζονται τὰ ἑξῆς κληροδοτήματα ὑπὲρ ἐθνωφελῶν καὶ ἀγαθοεργῶν ἱδρυμάτων Κωνσταντινουπόλεως:

100,000 φρ. εἰς τὸ Πατριαρχεῖον διὰ σχολὴν ἀρρένων ξένων γλωσσῶν καὶ ὀρφανοτροφεῖον κορασίων.
100.000 » εἰς τὸ Ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων Πριγκήπου.
50.000 » εἰς τὴν Σχολὴν ἀπόρων κορασίων Πέρα.
50.000 » εἰς τὸ Ἰωακείμιον Παρθεναγωγεῖον.
30.000 » εἰς τὴν Μ. Σχολὴν τοῦ Γένους.
25.000 » εἰς τὴν Φιλόπτωχον Ἀδελφότητα Κυριῶν.
25.000 » εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον.
12.800 » εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν Μουσικὸν Σύλλογον πρὸς ἀνέγερσιν κτιρίου.
5.000 » πρὸς ἵδρυσιν ἀσύλου διὰ ἔκθετα ὀρφανὰ τοῦ Πέρα.

Διὰ παρόμοια ἱδρύματα τῶν Ἀθηνῶν ὁρίζονται τὰ ἑξῆς κληροδοτήματα:

500.000 φρ. εἰς τὴν Γεωργικὴν Ἑταιρίαν.
300.000 » εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων πρὸς ἵδρυσιν Ἐργατικῆς Σχολῆς ἀρρένων.
100.000 » εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἡ Ἐλπίς.
100.000 » εἰς τὸ Βρεφοκομεῖον.
50.000 » εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.
50.000 φρ. εἰς τὴν Φιλοδασικὴν Ἕνωσιν.
50.000 » εἰς τὴν Βιοτεχνικὴν Ἑταιρείαν.
30.000 » πρὸς τέλεσιν γλωσσικοῦ ἀγωνίσματος ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.
30.000 » εἰς τὸ Νοσοκομεῖον «Ὁ Εὐαγγελισμός».
25.000 » εἰς τὸ Ἐργαστήριον Ἀπόρων γυναικῶν.
20.000 » εἰς τὸ Οἰκονομικὸν Συσσίτιον.
10.000 » εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῶν Παίδων.
10.000 » εἰς τὸ Ἄσυλον Ἀνιάτων.
10.000 » εἰς τὸν Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν ὠφελίμων Βιβλίων.

5 μετοχαὶ Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ 50 ὁμολογίαι τοῦ Ἡνοποιημένου Ἐθνικοῦ Δανείου εἰς τὴν Σχολὴν Ἀπόρων Παίδων τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ».

— Εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» ἐδημοσιεύθη Β. Διάταγμα, δι' οὗ ἐγκρίνεται ἡ ἵδρυσις ἐν Σπάρτῃ Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Σπάρτης Ἰωάννου καὶ Αἰκατερίνης Γρηγορίου». Συμφώνως μὲ τὴν θέλησιν τοῦ ἱδρυτοῦ, τὸ ἵδρυμα θὰ διοικῆται ὑπὸ πενταμελοῦς ἐφορείας, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε Ἀρχιεπισκόπου Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης, τοῦ ἑκάστοτε Δημάρχου Σπαρτιατῶν, ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ ἀναπληρωτοῦ, καὶ τριῶν πολιτῶν. Ἐν τῇ Ἐπαγγελματικῇ Σχολῇ θὰ εἰσαχθῇ κατὰ σειρὰν ἀναλόγως τῶν πόρων αὐτῆς ἡ διδασκαλία τῆς Ὑφαντουργίας, Ὑποδηματοποιΐας, Ξυλουργίας καὶ Σιδηρουργίας καί, ἂν οἱ πόροι ἐξαρκέσουν, θὰ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἄλλας τέχνας. Δι' ἰδιαιτέρου δὲ κανονισμοῦ, θὰ ὁρισθοῦν αἱ πρὸς

τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς ἀναγκαῖαι διατάξεις. Ἐξ ἑκάστου δήμου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος θὰ προσλαμβάνεται εἰς τὴν Ἐπαγγελματικὴν Σχολὴν μαθητὴς, εἰς ἐπιμελὴς καὶ χρηστὸς παῖς, ἐκ δὲ τοῦ δήμου Θεραπνῶν δύο· διὰ τὸ τμῆμα τῆς Ὑφαντουργικῆς θὰ προσλαμβάνωνται πέντε κοράσια, τρία ἐκ τοῦ δήμου Σπάρτης καὶ δύο ἐκ τοῦ χωρίου Κορυζᾶς τοῦ δήμου Θεραπνῶν τῆς Λακεδαίμονος. Ἅπαντες οἱ ἐσωτερικοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι θὰ τρέφωνται καὶ θὰ ἐνδύωνται δαπάναις τοῦ ἱδρύματος. Ἡ κατὰ τὸν χρόνον τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἡλικία αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε κατωτέρα τῶν δώδεκα οὔτε ἀνωτέρα τῶν δέκα πέντε ἐτῶν.

ΑΓΓΛΙΑ

Εἰς ἓν τῶν γνωστοτέρων θεάτρων τοῦ Λονδίνου παρεστάθη ἐσχάτως ἐν Ἀγγλικῇ μεταφράσει ἡ «Μήδεια» τοῦ Εὐριπίδου. Εἰς τὴν ἐφημερίδα «Καιροὺς» ἐδημοσιεύθη μακρὰ καὶ εὐφημοτάτη περιγραφὴ τῆς παραστάσεως. Πρόδρομος αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸ λῆξαν θέρος εἰς τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Πανεπιστημιακῆς σχολῆς τοῦ Λονδίνου διδασκαλία τοῦ δράματος τούτου Ἑλληνιστί, ἀλλὰ μὲ προφοράν, ἐννοεῖται, Ἀγγλικήν, ὑπὸ φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Ἐρνέστου Gardner, πρώην διευθυντοῦ τῆς ἐνταῦθα Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Ἡ ἐπιτυχία ἦτο πλήρης. Ἰδίως ἐχειροκροτήθη ὑπὸ τοῦ πολυπληθοῦς καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου ἡ ἑλληνομαθὴς νεᾶνις ἡ ὑποδυθεῖσα τὸ πρόσωπον τῆς Μηδείας.

— Ταυτοχρόνως περίπου ἐδιδάχθη ἑλληνιστὶ ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους ὑπὸ μαθητῶν τῆς σχολῆς Bradfield, ὅπου κατ' ἔτος δίδονται τοιαῦται πανηγυρικαὶ παραστάσεις Ἑλληνικῶν δραμάτων. Πρὸς τοῦτο παρεσκευάσθη ἐκεῖ, ἐντὸς λατομείου κιμωλίας, θέατρον ὑπαίθριον, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἀκριβῶς πρότυπον. Τὸ θέατρον, περικυκλούμενον ὑπὸ δάσους, ἔχει ἑδώλια διὰ δύο περίπου χιλιάδας θεατῶν. Τόσον δὲ εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς τραγῳδίας, ὥστε δὲν μένει θέσις κενή. Ἀντικρὺ τῶν θεατῶν ὑψοῦται ἐπὶ τῆς σκηνῆς ναὸς ἢ ἀνάκτορον ἑλληνικοῦ ρυθμοῦ, ἐνώπιον δὲ αὐτοῦ ἐκτυλίσσεται τὸ δρᾶμα, ἐνῷ ὁ χορὸς ἐκτελεῖ ρυθμικῶς τὸ μέρος του εἰς τὴν πρὸ τῆς σκηνῆς ὀρχήστραν.

—Τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου ἤνοιξε τὰς θύρας του μετὰ ἑξάμηνον ἀργίαν. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο ἔγιναν ἐπισκευαὶ καὶ γενικὴ ἀνακαίνισις τοῦ μεγάλου θολωτοῦ οἰκοδομήματος· ἡ γενομένη δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς λίρας στερλίνας ἑπτακισχιλίας περίπου.

— Ὡς γνωστόν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν οὐδενὸς δραματικοῦ ἔργου ἐπιτρέπεται ἡ ἀναβίβασις ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἄνευ προηγουμένης ἀδείας τοῦ Αὐλαρχείου. Κατὰ τῆς λογοκρισίας ταύτης, τῆς αὐθαιρέτου καὶ τελεσιδίκου, ἐξανέστησαν οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς τῆς Ἀγγλίας καὶ πρὸς κατάργησίν της ἐζήτησαν ἀκρόασιν παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Πρὸ τούτου ὅμως ἐξέθεσαν διὰ τοῦ τύπου τὰς διαμαρτυρίας των ἐναντίον τῆς ὑπάρξεως τοιαύτης λογοκρισίας, ἀντικειμένης καὶ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Συντάγματος.

— Ὁ Ἄγγλος πρόεδρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Διεθνοῦς Συμβουλίου τῶν Ὀθωμανικῶν δανείων, δημοσιεύει εἰς τὴν ἐφημερίδα «Καιροὺς» ἐπιστολήν, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς προτάσεως περὶ ἱδρύσεως Ἀγγλικῆς Σχολῆς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Τουρκίας. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἠρνήθη τὴν παροχὴν ἐπιχορηγήσεως, μὴ ὑπάρχοντος *προηγουμένου* τοιούτου. Πρὸς ἐξέγερσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ὁ γράψας τὴν ἐπιστολὴν ἀναφέρει τὸ παράδειγμα ἄλλων Κρατῶν. «Ἡ Γαλλία, λέγει, δαπανᾷ ἐτησίως 300,000 φράγκων ὑπὲρ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Γαλλικῶν σχολῶν. Ἡ Γερμανία δίδει 650,000 μάρκων πρὸς συντήρησιν Γερμανικῶν σχολῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐν γένει, ἵδρυσε δὲ ἐν

Κωνσταντινουπόλει ἀνωτέρας σχολὰς δι' ἄρρενα καὶ θήλεα, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων παρέχει 25,000 φράγκων κατ' ἔτος. Ἡ Ἰταλία δαπανᾷ 800,000 φράγκων ἐτησίως διὰ σχολεῖα ἰταλικὰ εἰς διαφόρους χώρας τῆς Μεσογείου. Καὶ ἡ Ρωσία δὲ καὶ ἡ Αὐστρία ἐξοδεύουν ποσὰ ἄξια λόγου διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Ἀμερικανὸς ἀρχιτέκτων ἐδημοσίευσεν ἐσχάτως μακρὰν μελέτην περὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν κατοικιῶν. Διὰ τῆς μελέτης ταύτης ὑποστηρίζει, ὅτι τέλειος φωτισμὸς εἶναι ὁ συνδυάζων τὸ ὠφέλιμον μὲ τὸ εὐχάριστον, πρὸς τοῦτο δὲ πρέπει ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ προσεγγίζῃ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀκατόρθωτον. Ἐξ ἄλλου κατακρίνει τὰ πράσινα καὶ κίτρινα φῶτα, θεωρεῖ δὲ λίαν βλαβερὰς εἰς τὴν ὅρασιν τὰς κρυσταλλίνας λυχνίας καὶ τὰ πολύφωτα, ἐπὶ τῶν πρισμάτων τῶν ὁποίων διαθλῶνται αἱ ἀκτῖνες.

— Ὁ ἰατρὸς Poor, ἐργαζόμενος εἰς τὸ βακτηριολογικὸν ἐργαστήριον τῆς Νέας Ὑόρκης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἰατροῦ Ἄννας Williams ἐφεῦρε νέαν μέθοδον πρὸς ἄμεσον διάγνωσιν τῆς λύσσης. Μέχρι τοῦδε, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῇ ἂν ζῷόν τι εἶναι λυσσασμένον, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ μυελοῦ αὐτοῦ ἐλάχιστον μέρος, διὰ τούτου δὲ νὰ ἐμβολιασθῇ κόνικλος εἰς τὸν ὀφθαλμόν, καὶ νὰ ἀναμείνουν δεκαπέντε ὅλας ἡμέρας διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ νόσημα ἐπὶ τοῦ ἐμβολιασθέντος κονίκλου. Διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἀμερικανῶν ἰατρῶν, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ ὑπόπτου ζῴου πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ βακτηρίου τῆς λύσσης, δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν αὐθημερὸν ἂν τὸ ζῷον ἦτο λυσσασμένον ἢ ὄχι.

ΓΑΛΛΙΑ

Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος μυθιστοριογράφου Οὐϋσμὰν ἡ Ἀκαδημία Γκογκοὺρ ἐξέλεξε τὸν Ἰούλιον Ρενάρ, τὸν γνωστὸν ἰδιόρρυθμον συγγραφέα τῶν «Histoires naturelles».

—Ἀνευρέθησαν ἐσχάτως καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ μυθογράφου Φλωριάν. Τὸ περιεχόμενον τούτων ἐπιβεβαιώνει ὅσα ἱστοροῦνται περὶ τῆς χρηστότητος καὶ ἀγαθότητος τοῦ ἀνδρός. Πρὸς φίλον του ἔγραφε: «Ν' ἀγαπᾶσαι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ ἴδιοι ἄξιοι ἀγάπης, εἶναι ἡ μόνη ἀληθινὴ δόξα, καὶ καμμία ἐπιτυχία δὲν ἀξίζει ὅσον πιστὴ φιλία». Ἀλλ' ἐπειδὴ κανεὶς δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένος ἐλαττωμάτων, ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων μαρτυρεῖται καὶ τὸ μικρὸν ἐλάττωμα τοῦ Φλωριάν· ἦτο λαίμαργος.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὁ γνωστὸς φυσιολόγος Καῖνιχ (Koenig) ἐδημοσίευσεν εἰς Βερολῖνον τὰς γνώμας του περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὁ Γερμανὸς ἐπιστήμων φαίνεται λίαν ἀπαισιόδοξος. Ὁ ἄνθρωπος, λέγει, ἔφθειρε τὰς δυνάμεις του καὶ κατέστη μᾶλλον εὐπρόσβλητος. Πολλῶν τὰ ὄργανα προφανῶς ἐξεφυλίσθησαν, ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐκφυλισμὸς οὗτος μεταδίδεται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἐπῆλθε γενικὸς ἐκφυλισμός. Ὡς ἀπόδειξιν τούτου θεωρεῖ καὶ τὴν τρομακτικὴν διάδοσιν τοῦ καρκίνου, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν σύγχρονον τρόπον τοῦ ζῆν· ἐπίσης καὶ τὰς καρδιακὰς παθήσεις καὶ τὰς στομαχικάς, διὰ τὰς ὁποίας ὅμως συντελοῦν ὄχι ὀλίγον καὶ οἱ κατεστραμμένοι ὀδόντες. Συμπεραίνει δὲ ὅτι, ἂν ἐξακολουθοῦν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζοῦν κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ δῆθεν πολιτισμοῦ, θὰ φθάσῃ μοιραίως στιγμή, καὶ ταχύτερον παρ' ὅσον φαντάζονται, ὅτε αὐτοκτονίαι, ἀφορμὴν ἔχουσαι τὰς σωματικὰς ὀδύνας, θὰ συμβαίνουν καθημερινῶς.

— Στατιστικὴ ἐσχάτως δημοσιευθεῖσα ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Μόζαρτ καὶ ὁ Σοῦμπερτ ἦσαν οἱ γονιμώτατοι ἐκ τῶν μουσουργῶν. Μολονότι καὶ οἱ δύο ἀπέθαναν νέοι, ὁ πρῶτος 35

ἐτῶν καὶ ὁ δεύτερος 31, κατέλιπεν ὁ μὲν Μόζαρτ 626 συνθέσεις, ὁ δὲ Σοῦμπερτ 791. Αἱ συνθέσεις τοῦ Μπὰχ ἀνέρχονται εἰς 1102, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔζησεν 65 ἔτη.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Εἰς τὸν ἑλβετικὸν τύπον ἔγινεν ἐσχάτως λόγος περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ περιστρόφου (revolver) καὶ τοῦ ἐφευρόντος τὸ ὅπλον τοῦτο. Ἦτο Ἑλβετὸς τὴν πατρίδα καὶ ὠνομάζετο Ἰωάννης-Φραγκίσκος-Γροβὲ (Grobet). Βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του ἐφιλοτέχνησε πιστόλιον ἐπαναληπτικόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐρρίπτοντο διαδοχικῶς ἑπτὰ βολαί. Τὸ πιστόλιον ἐκεῖνο ἀπεστάλη κατὰ τὸ 1814 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας Ἀλέξανδρον Α' διὰ τοῦ τότε ἐν Ζυρίχῃ πρέσβεως τῆς Ρωσίας Ἰωάννου Καποδιστρίου. Ὁ Τσάρος ἀπεδέχθη εὐμενῶς τὴν προσφορὰν καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸν Γροβὲ δακτυλίδιον ἀδαμάντινον, τὸ ὁποῖον διεβίβασε πρὸς αὐτὸν ὁ Καποδίστριας μετὰ τῆς ἐξῆς ἐπιστολῆς τῆς 18 Νοεμβρίου 1814. «Κύριε, Ἡ Αὐτοῦ Μεγαλειότης ὁ Αὐτοκράτωρ ἀποδεχθεὶς μετ' εὐαρεσκείας τὴν ὑμετέραν προσφορὰν ὅπλου νέας ἐφευρέσεως, μὲ διατάσσει νὰ σᾶς διαβιβάσω τὸ συναποστελλόμενον δακτυλίδιον, ὡς δεῖγμα τῆς εὐμενείας Αὐτοῦ. Ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης εὐηρεστήθη νὰ ἐκτιμήσῃ δεόντως τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποῖα σᾶς ἐνέπνευσαν τὴν τοιαύτην προσφοράν, παρεκτὸς τῆς δεξιότητος, ἣν ἐπιμαρτυρεῖ ἡ εὐφυὴς αὕτη ἐφεύρεσις. Διατελῶ, κύριε, ὑμέτερος ταπεινότατος καὶ εὐπειθέστατος θεράπων *Κόμης Καποδίστριας*».

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Κατὰ πρότασιν τοῦ Γάλλου ἀντιπροσώπου Estournelles de Constant τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης ἐψήφισεν ὁμοφώνως τὰ ἑξῆς: «Τὸ Συνέδριον ἐκφράζει τὴν εὐχήν, ὅπως ἑκάστη τῶν Κυβερνήσεων, ὅσαι μετέχουν αὐτοῦ, εἰσφέρῃ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Μεγάρου τῆς Εἰρήνης εἴδη χρήσιμα εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἢ εἰς τὴν διακόσμησιν αὐτοῦ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα ἐκπροσωποῦντα τὴν γνησιωτάτην ἐθνικὴν παραγωγήν των, ὥστε τὸ Μέγαρον τῆς Εἰρήνης, τὸ ἐκφράζον τὴν παγκόσμιον θέλησιν καὶ ἐλπίδα, νὰ ἀποτελεσθῇ καὶ ἐξ ὑλικοῦ ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν».

ΡΩΣΙΑ

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως τοῦ Ρωσικοῦ λαοῦ εἶναι καὶ αἱ τρομακτικαὶ διαστάσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει ὁ ἀλκοολισμός. Τὸ ποσὸν τοῦ καταναλωθέντος οἰνοπνεύματος (Βότκας) κατὰ τοὺς πέντε πρώτους μῆνας τοῦ 1907 ὑπερέβη τὸ ποσὸν τὸ καταναλωθὲν *καθ' ὅλον* τὸ ἔτος 1906.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Ἀπέθανεν εἰς Ναιαὶς ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐκεῖ χειροτεχνικοῦ Διδασκαλείου (Slojd) Ὄθων Σαλομὼν (Otto Salomon). Ὁ ἀποθανών, ἀνεψιὸς τοῦ ἱδρύσαντος τὸ διάσημον κέντρον τῆς Σουηδικῆς χειροτεχνίας Αὐγούστου Ἀβράαμσον καὶ ὀργανωτὴς πολύτιμος, εἶχεν ὁρισθῇ διὰ τῆς διαθήκης τοῦ θείου του ἰσόβιος διευθυντὴς ἀπὸ τοῦ 1898. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ἵδρυμα περιέρχεται εἰς τὴν ἀπόλυτον διαχείρισιν τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως.

—Ἡ ἐφημερὶς Dagens Nyheter ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῆς εἰσαγωγῆς τῆς σουηδικῆς χειροτεχνίας (Slojd) εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Κυρίας Λασκαρίδου. Διὰ τῆς διδασκαλίας τῆς Κυρίας Γιαβάση (Σουηδῆς τὴν πατρίδα) ἐν τῷ Διδασκαλείῳ τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, ἡ χειροτεχνία, λέγει, θὰ μεταδοθῇ κατὰ μικρὸν ὑπὸ τῶν διδασκομένων διδασκαλισσῶν ὄχι μόνον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἔξω Ἑλληνισμόν.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Albany Review (Λονδῖνον, Ὀκτώβριος). — Ὁ J. Redlich περιγράφει τὴν λειτουργίαν τῆς *καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Αὐστρίᾳ*.

National Review (Λονδῖνον, Ὀκτώβριος). — Ὁ Rouse συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν *κλασσικῶν σπουδῶν* εἰς τὸ σύγχρονον σχολεῖον.

Fortnightly Review (Λονδῖνον, Ὀκτώβριος). — Ὁ Calchas προσδοκᾷ πολλὰ ἐκ τῆς *ἀγγλορρωσικῆς προσεγγίσεως*. — (Νοέμβριος). Ὁ Arch. Colquhoun κρίνει τὸν αὐτοκράτορα *Φραγκῖσκον Ἰωσὴφ* ὑπέροχον ὡς ἄνθρωπον καὶ ὡς ἡγεμόνα.

Γαλλικά:

Revue des Deux-Mondes (Παρίσιοι, 1 Ὀκτωβρίου). — Ὁ M. Croiset ὁμιλεῖ περὶ τῶν νέων ἐργασιῶν καὶ τῶν νέων μεθόδων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸ *Ὁμηρικὸν ζήτημα*. Ἀνομολογεῖ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν νεωτάτων συγγραμμάτων τοῦ Berard καὶ τοῦ Breal περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ καὶ κατόπιν τούτων, λέγει, ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀντιμετωπίζει ὁριστικὴν τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. — (15 Ὀκτωβρίου). Ἄρθρον τοῦ στρατηγοῦ Langlois περὶ τῆς *Στρατιωτικῆς καταστάσεως* τῆς Γαλλίας. Ὁ γράφων φρονεῖ, ὅτι ὁ στρατὸς ἀποσυντίθεται, διότι ἡ πολιτικὴ εἶναι κυρία τῆς προαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν. Συγκρίνων πρὸς τὸν Γερμανικὸν στρατὸν τὸν Γαλλικόν, εὑρίσκει τὸν τελευταῖον καθ' ὅλα κατώτερον, ἀνώτερον δὲ μόνον ὡς πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν τῶν ἀνδρῶν. — (1 Νοεμβρίου). Πρῶτον μέρος τῆς *Ἀλληλογραφίας τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας*.

Correspondent (Παρίσιοι, 10 Ὀκτωβρίου) Ἄρθρον τοῦ J. Gervais-Courtellemont περὶ τῶν *Καθολικῶν ἱεραποστόλων* εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ὅσας παρέχουν διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς γαλλικῆς γλώσσης. — Μεγάλαι εἶναι αἱ πρόοδοι τῆς *γαλακτοκομίας* κατὰ τὸν F. Marre. Αἱ παλαιαὶ μέθοδοι, διὰ τῶν ὁποίων παρήγετο τὸ γάλα χωρὶς καμμίαν φροντίδα περὶ τῆς καθαριότητος καὶ τῆς ἐν γένει ποιότητος αὐτοῦ, ἐξέλιπαν. Τώρα μέχρι τῶν σταύλων τῶν ἀγελάδων ἔφθασαν τὰ κηρύγματα τῆς ἐπιστήμης, οὕτω δὲ ἡ γαλακτοκομία ἐξηυγενίσθη ὡς ἐπάγγελμα καὶ κατέστη βιομηχανία σημαντικὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. — Ὁ μαρκήσιος de Fraysseux δημοσιεύει τὰς ἐξ Ἑλλάδος ἀναμνήσεις του σχετικὰς πρὸς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος καὶ τὴν Μεταπολίτευσιν τοῦ 1862, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Τέλος μιᾶς Βασιλείας*.

Grande Revue (Παρίσιοι 25 Σεπτεμβρίου). — Ὁ G. Fontaine πραγματεύεται περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐν γένει ὀργανώσεως τοῦ *Δημοσίου χρέους ἐν Γαλλίᾳ*. — (10 Ὀκτωβρίου). Ἀπάντησις τοῦ στρατηγοῦ S. L. εἰς τὰς ἐπικρίσεις ἐναντίον τῆς *ἀνωτάτης διοικήσεως κατὰ τὰ μεγάλα γυμνάσια*, ἐξαίρουσα τὴν χρησιμότητα τῶν τοιούτων γυμνασίων καὶ διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς. — (25 Ὀκτωβρίου). Ὁ F. Buisson ἀναζητεῖ τὰ μέσα πρὸς ἀνάπλασιν τῶν πολιτικῶν ἠθῶν *διὰ τῆς ἐκλογικῆς μεταρρυθμίσεως*.

Revue du Mois (Παρίσιοι, Νοέμβριος). — *Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀνωτάτης ἐπιστημονικῆς ἐκπαιδεύσεως* ἐν Γαλλίᾳ δίδει ἀφορμὴν εἰς μακρὸν ἄρθρον τοῦ M. Caullery.

Revue (Παρίσιοι 15 Ὀκτωβρίου). *Τὰ ἀόρατα μικρόβια* ὑπὸ R. Sazerac. — (1 Νοεμβρίου) *Ὁ ἄξων τῆς Εὐρω-*

παϊκῆς πολιτικῆς ὑπὸ F. Dalaisi.— (15 Νοεμβρίου) *Ἡ σχολικὴ μεταρρύθμισις ἐν Κίνᾳ* ὑπὸ A. Maybon. [Ἀπὸ τῆς 15 Νοεμβρίου ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις δεκαπενθημέρου παραρτήματος τῆς Revue ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Roman et Vie*, διδομένου δωρεὰν εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ περιοδικοῦ. Οὕτως ἡ Revue καθίσταται ἔτι μᾶλλον ποικίλον καὶ ἀξιοσύστατον ἀνάγνωσμα. Ἐτησία συνδρομὴ διὰ τὰς ἐκτὸς τῆς Γαλλίας χώρας φρ. χρ. 28].

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 1 Ὀκτωβρίου) Μετάφρασις *διηγημάτων* τινῶν τοῦ Δανοῦ συγγραφέως Harold Kidde.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Ὀκτωβρίου). — Ὁ M. Leroy ἀντικρούει τὴν λεγομένην *ἡμέραν τῶν ὀκτὼ ὡρῶν*. Δὲν θεωρεῖ μαθηματικῶς ἀκριβῆ τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διανομῆς τῶν 24 ὡρῶν εἰς τρία ἴσα μέρη: ἐργασίας, ἀναπαύσεως καὶ ὕπνου, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ ποικίλλῃ κατὰ τόπον καὶ χρόνον.

Revue générale des Sciences (Παρίσιοι, 30 Ὀκτωβρίου). — Ἱστορία τῆς *Τυπογραφίας* ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ὑπὸ A. Turpain.

Mercure de France (Παρίσιοι, 1 Νοεμβρίου). — Ἄρθρον τοῦ O. Uzanne περὶ τῶν σχέσεων τοῦ *Ἐδγὰρ Πόε καὶ τοῦ φίλου του Holley Chivers*.

Γερμανικά:

Deutsche Revue (Στουτγάρδη, Νοέμβριος). — Ἄρθρον τοῦ κόμητος Malvezzi περὶ τοῦ μεγάλου Ἰταλοῦ ποιητοῦ *Καρδούτση*.—Ὁ C. Burdach πραγματεύεται περὶ *τῆς ἱστορίας καὶ τῆς αἰσθητικῆς τῆς συγχρόνου μουσικῆς*.

Deutsche Rundschau (Βερολῖνον, Ὀκτώβριος). — Περὶ *ἐπιστολογραφίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων* ὑπὸ O. Seeck. — (Νοέμβριος) *Ἡ εὐημερία τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τὸν λόρδον Κρόμμερ* ἀπασχολεῖ τὸν κόμητα Leyden: Ἐντὸς 25 ἐτῶν ἡ χώρα κατέστη ἀγνώριστος. Αἱ εἰσπράξεις τῶν σιδηροδρόμων ἀπὸ ἑνὸς ἑκατομμυρίου λιρῶν ἐτησίως ἀνῆλθεν εἰς τέσσαρα ἑκατομμύρια. Ἡ Ἀλεξάνδρεια εἰσέπραξε λιμενικὰ δικαιώματα 66 χιλ. λίρας κατὰ τὸ 1880 καὶ 376 χιλ. λίρας κατὰ τὸ 1906. Τὸ μόνον σκιερὸν μέρος εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις τῶν ἰθαγενῶν εἰς πλήρη ἀπαιδευσίαν.

Ἰταλικά:

Nuova Parola (Ρώμη, Ὀκτώβριος). —*Ἡ νέα ἀποστολὴ τῆς Ἰταλίας* ὑπὸ A. Cervesato. —*Ἡ ἠθικὴ ἀξία τῶν δραμάτων τοῦ Ἴψεν* ὑπὸ A. Fici.

Rivista d'Italia (Ρώμη, Ἰούνιος 1907). — Περιέχει μακρὸν καὶ ἀξιανάγνωστον ἄρθρον τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Φυσιολογείου τοῦ ἐν Νεαπόλει Πανεπιστημίου Botazzi, ἀνακοινοῦντος τὰ πειράματα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐνεργηθέντα εἰς ἓξ συνεχεῖς συνεδριάσεις ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ αὐτοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα Ἀπρίλιον, πρὸς ἐξακρίβωσιν διαφόρων πνευματιστικῶν φαινομένων προκληθέντων καὶ ἐκ τῆς παρουσίας διασήμου τινὸς μεσάζοντος. Ὁ Botazzi ὑπέβαλεν εἰς λεπτομερεστάτας ἐρεύνας τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἐν ἀρχῇ δὲ τοῦ ἄρθρου του μνημονεύει τὸ ρητὸν τοῦ Λεονάρδου Δαβίντση: «Ὁ κόσμος εἶναι πλήρης ἀξιοσπουδάστων πραγμάτων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός, οὐδέποτε ὑποβληθέντων εἰς πειραματικὴν ἐξέτασιν».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Κίμων Μιχαηλίδης, ***Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμύθι.*** Ἀθῆναι, ἔκδοσις «Παναθηναίων» 1907.

Ὁ Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δρᾶμα σὲ μέρη τρία (ὑπὸ *Παύλου Νιρβάνα*). Ἀθῆναι, ἔκδοσις «Παναθηναίων» 1907.

Παῦλος Νιρβάνας, ***Παγὰ λαλέουσα.*** Ἀθῆναι, ἔκδοσις «Παναθηναίων» 1907.

Μικρὰ βιβλιοθήκη «Ἀθηνᾶς-Ὑγιείας». ***Τὸ Μυστικὸν τῆς Ὑγείας,*** ὑπὸ *Γεωργίου Ν. Φιλαρέτου*. Ἀθῆναι 1907.

Κρίσις τῆς Δογματικῆς τοῦ κ. Χρήστου Ἀνδρούτσου, ὑπὸ *Δημ. Σίμου Μπαλάνου*, ὑφηγητοῦ τῆς Δογματικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἱεροσόλυμα 1907.

ΑΙ ΣΤΟΛΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

Τὸ ὕφασμα *χακί* [1], διὰ τοῦ ὁποίου, κατ' ἀπομίμησιν τῶν πρακτικωτάτων Ἰαπώνων, ἐνεδύθησαν εἰς τὰς γενικὰς ἀσκήσεις τοῦ παρελθόντος φθινοπώρου οἱ κληθέντες ἄνδρες τῆς ἐφεδρείας καὶ τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἀποδειχθεῖσαν ἐπιτυχίαν, μέλλει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τοῦ ἱματισμοῦ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ, ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν φάσιν μακρᾶς σειρᾶς μεταρρυθμίσεων, ἐφαρμοσθεισῶν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν στολήν. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν γενομένων εἰς αὐτὴν μεταβολῶν, ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, δὲν εἶναι εὐχερής, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν στοιχείων, ἅτινα ἀλλαχοῦ κρίνεται καλὸν νὰ διασῴζωνται καὶ νὰ διατηρῶνται ἐντὸς εἰδικῶν μουσείων, ὄχι μόνον χάριν τῆς περιεργείας τῶν μεταγενεστέρων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς τέχνης, ἡ ὁποία πολλάκις αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην αὐτῶν πρὸς ἀναπαράστασιν ἱστορικῶν σκηνῶν. Ἐν τούτοις αἱ ἑπόμεναι σημειώσεις συλλεγεῖσαι ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν ὀλίγων περὶ τοῦ θέματος τούτου πηγῶν καὶ ἀναφερόμεναι κυρίως εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δύνανται νὰ χαρισιμεύσουν, ἂν μή τι ἄλλο, τοὐλάχιστον εἰς τὴν παρόρμησιν τῶν εἰδημονεστέρων πρὸς ἐξέτασιν ζητήματος, μὴ ἀμοιροῦντος ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος.

* *

Ἡ πρώτη νύξις περὶ στρατοῦ ἑλληνικοῦ καὶ περὶ τοῦ εἴδους τῆς στολῆς καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ του ἀπαντᾷ εἰς χρόνους προγενεστέρους τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἔθνους, εἰς χρόνους καθ' οὓς ἡ ὕπαρξις αὐτονόμου Ἑλληνικοῦ Κράτους ἦτο πόθος ἀκόμη

[1] Εἰς τοὺς καταλόγους τῶν γαλλικῶν ἐργοστασίων, τὸ χρῶμα τοῦ ὑφάσματος τούτου γράφεται kaki, καὶ εἰς τοὺς γερμανικοὺς khaki· ἴσως παρ' ἡμῖν χάριν εὐφωνίας ἐδασύνθη ἡ πρώτη συλλαβὴ τῆς λέξεως.

ἱερὸς καὶ ὄνειρον τῆς θερμῆς φιλοπατρίας. Ἡ ἰδέα ἐπεφοίτησεν εἰς τὴν φλογερὰν φαντασίαν τοῦ ἐνδόξου πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας Ρήγα τοῦ Φεραίου. Ὀνειροπολῶν τὴν προσεχῆ τοῦ Ἔθνους ἀπελευθέρωσιν, πλὴν τῶν θουρίων του καὶ τῶν ἄλλων πατριωτικῶν συγγραφῶν, δι' ὧν ὑπεξέκαιε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὁμοεθνῶν του, συνέταξεν εἰδός τι πολιτικοῦ κανονισμοῦ ἢ Συντάγματος τῆς μελλούσης Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας. Τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο συντεταγμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, τῶν ὁποίων ἔνθους ὀπαδὸς ἦτο ὁ νεώτερος τῆς Ἑλλάδος Τυρταῖος, ἐπεγράφετο : *Ρήγα τοῦ Φιλοπάτριδος Νέα πολιτικὴ διοίκησις τῶν κατοίκων τῆς Ρούμελης, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν Μεσογείων Νήσων καὶ τῆς Βλαχομπογδανίας, ὑπὲρ τῶν Νόμων, Ἐλευθερία, Ἰσοτιμία, Ἀδελφότης καὶ τῆς Πατρίδος* [1]. Τὸ κεφάλαιον αὐτοῦ «περὶ τῶν δυνάμεων τῆς Δημοκρατίας» περιέχει τὰ ἑξῆς ἄρθρα :

«*Ἄρθρ. 107. Ἡ γενικὴ δύναμις τῆς Δημοκρατίας συνίσταται εἰς ὁλόκληρον τὸ Ἔθνος.*

»*Ἄρθρ. 108. Ἡ Δημοκρατία βαστᾷ μὲ τὰ ἔξοδά της ἐν καιρῷ πολέμου καὶ εἰρήνης μίαν ὁρματωμένην δύναμιν εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.*

»*Ἄρθρ. 109. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι στρατιῶται, ὅλοι πρέπει νὰ γυμνάζωνται εἰς τὰ ὅπλα καὶ νὰ ῥίχνουν εἰς τὸ σημάδι· ὅλοι πρέπει νὰ μανθάνουν τὴν τακτικήν· ὡς καὶ αἱ Ἑλληνίδες βαστοῦν μιζράκια (;) εἰς τὸ χέρι, ἂν δὲν εἶναι ἐπιτήδειαι εἰς τὸ τουφέκι.*

»*Ἄρθρ. 110. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι κανένας πρωτοστάτωρ, ἤγουν νὰ ἔχῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς Δημοκρατίας γῆς καὶ θαλάσσης εἰς τὸ χέρι του.*

»*Ἄρθρ. 111. Ἡ διαφορὰ τῶν πολεμικῶν βαθμῶν (ἤγουν χιλίαρχος, στρατηγὸς) ὁποῦ ἔχουν οἱ ἀξιωματικοί, τὰ ξεχωριστὰ σημεῖά των καὶ ἡ ὑποταγὴ τῶν ἁπλῶν στρατιωτῶν εἶναι*

---

[1] Κατὰ τὸν ἱστοριογράφον Π. Χιώτην, πρῶτον δημοσιεύσαντα τὸ ἔγγραφον εἰς τὸ Θ' καὶ Ι' φυλλάδιον τοῦ Α' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Παρθενῶνος», ὁ κανονισμὸς οὗτος κρυφίως ἐξετυπώθη καὶ διενεμήθη εἰς τοὺς ἑταίρους τοῦ Ρήγα. Εὑρέθη δὲ ἐν ἀντιγράφῳ μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ καθηγητοῦ Ν. Μανιάκη.

μόνον ἐνόσῳ διαρκεῖ ἡ δούλευσις τοῦ πολέμου, καθὼς τελειώσῃ ὅμως εἶναι ὅλοι ἴσοι καὶ ἀδελφοί.

»*Ἄρθρ. 112. Ἡ δημόσιος δύναμις ὁποῦ εἶναι διωρισμένη νὰ βαστᾷ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐταξίαν μέσα εἰς τὴν Δημοκρατίαν ἐνεργεῖ μόνον κατὰ τὴν ἔγγραφον ζήτησιν τῶν νομίμως θεσπισμένων διοικητῶν.*

»*Ἄρθρ. 113. Ἡ δημόσιος δύναμις διωρισμένη ἐναντίον τῶν ἔξω ἐχθρῶν τῆς πατρίδος ἐνεργεῖ κατὰ τὰς προσταγὰς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Διοικητηρίου.*

»*Ἄρθρ. 114. Κανένα σῶμα ἁρματωμένων ἀνθρώπων δὲν ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ βουλεύεται μήτε νὰ προστάζῃ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐκτελῇ τὰ προσταττόμενα δι' ἐγγράφου προσταγῆς τῶν διοικητῶν.*

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ γενικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ. Εἰδικώτερον δὲ εἰς τὸ ἐπακολουθοῦν τὸν ὀργανισμὸν παράρτημα ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς:

«*Ἡ σημαία ὁποῦ βάνεται εἰς τὰ μπαεράκια καὶ παντιέραις τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας εἶναι ἓν δόπαλον τοῦ Ἡρακλέους μὲ τρεῖς σταυροὺς ἐπάνω· τὰ δὲ μπαεράκια καὶ ἡ παντιέραις εἶνε τρίχροα, ἀπὸ μαῦρον, ἄσπρον καὶ κόκκινον, τὸ κόκκινον ἐπάνω, τὸ ἄσπρον εἰς τὴν μέσην καὶ τὸ μαῦρον κάτω.*

»*Τὸ κόκκινον σημαίνει τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν καὶ αὐτεξουσιότητα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ· τὸ ἐμεταχειρίζοντο οἱ προπάτορές μας ὡς ἔνδυμα πολέμου, θέλοντες νὰ μὴ φαίνωνται αἱ πληγαὶ ὁποῦ ἔτρεχον αἷμα, διὰ νὰ μὴ δειλιῶσιν οἱ στρατιῶται.*

»*Τὸ ἄσπρον σημαίνει τὴν ἀθωότητα τῆς δικαίας ἡμῶν ἀφορμῆς κατὰ τῆς τυραννίας.*

»*Τὸ μαῦρον σημαίνει τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας ἡμῶν θάνατον.*

»*Ὅλοι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται φοροῦν εἰς τὸ κεφάλι περικεφαλαίαν.*

»*Ὅλοι οἱ Ἕλληνες στρατιῶται ἔχουν μίαν μπαγιοννέταν, τὴν ὁποίαν φοροῦν εἰς τὴν μέσην των ὡσὰν χαντζιάρι, καὶ ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἢ παρατάξεως τὴν περνοῦν εἰς τὸ τουφέκι των.*

»*Τὸ φόρεμα τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν εἶναι τὸ ἡρωϊκόν, μαῦρον ἀντερί, ἄσπρον ὑποκάμισον καὶ κόκκινα χολέβια ἢ κάλτζαις.*

»*Κάθε Ἕλλην καὶ Ἑλληνίς, ὁμοίως καὶ κάθε κάτοικος τῆς Δημοκρατίας ταύτης, πρέπει νὰ φορῇ εἰς τὴν περικεφαλαίαν του ἢ τὴν σκούφιάν του ἓν παρόμοιον ῥόπαλον, καθὼς εἶναι εἰς τὴν ἀρχήν, γραμμένον ἢ κεντημένον εἰς ἄσπρον πανί, ἢ ἂς εἶναι καὶ ἀπὸ πάφιλον· τοῦτο εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ νὰ γνωρίζωνται οἱ ἐλεύθεροι δημοκράται καὶ ἰσότιμοι ἀδελφοί.*

Δὲν ἦτο πεπρωμένον εἰς τὸν ἀθάνατον κήρυκα τῆς Ἐλευθερίας νὰ ἴδῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ εὐγενοῦς του ὀνείρου. Ἀλλ' ὁ σπόρος ὃν ἔσπειρε, κατὰ τὴν ἀλησμόνητον προφητικήν του ῥῆσιν, ἐκαρποφόρησε καὶ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ρήγα τὸ σάλπισμα τοῦ Ὑψηλάντου προσεκάλει πανταχόθεν καὶ συνεκέντρου παρὰ τὸν Προῦθον τοὺς νεαροὺς καὶ ἀλκίμους προμάχους τῆς ἀναγεννωμένης Πατρίδος. Γνωστὴ εἶναι ἡ στολή, τὴν ὁποίαν περιεβλήθη τὸ πρῶτον συσταθὲν ἐξ Ἑλλήνων τακτικὸν στρατιωτικὸν σῶμα, ὁ ἐν Δραγατσανίῳ θερισθεὶς Ἱερὸς Λόχος, μαύρη τὸ χρῶμα, παρεμφερὴς πρὸς τὰς ἐν χρήσει τότε εἰς τοὺς γερμανικοὺς στρατούς, μὲ τὰ παχέα βραδεμβούργια σειρήτια εἰς τὸ ἐπιστήθιον, μὲ τὸ ὄρθιον ἄνευ γείσου κράνος καὶ τὸ νεκρώσιμον αὐτοῦ ἐξ ἑνὸς κρανίου καὶ ὀστέων ἔμβλημα καὶ τὴν καταπίπτουσαν λοφιάν. Λυπηρὸν ὅτι δὲν διεσώθη οὔτε μία ἐκ τῶν στολῶν ἐκείνων, ἵνα κατατεθῇ ὡς ἱερὸν μνημεῖον εἰς τὸ μετ' εὐλαβείας καταρτισθὲν καὶ ὁλονὲν πλουτιζόμενον ἐξ ἰδιωτικῆς προνοίας Ἱστορικὸν καὶ Ἐθνολογικὸν Μουσεῖον, καὶ νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ ὡς προσκύνημα καὶ ὡς αἰώνιος ἀνάμνησις τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῆς ἐνθουσιώδους νεότητος, ἥτις ἀνενέωσε τὰ τρόπαια τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Χαιρωνείας. Σῴζεται ὅμως πιστὴ ἡ ἀπεικόνισις αὐτῆς εἰς ἕνα τῶν πινάκων τοῦ ζωγράφου Hess, δι' ὧν κατ' ἔμπνευσιν τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως τῆς Βαυαρίας ἐκοσμήθη ἡ ἐν Μονάχῳ Στοά.

* *

Ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἀγύμναστοι καὶ ἀσύντακτοι ἦσαν οἱ πρῶτοι πρόμαχοι τῆς Ἐλευθερίας, ἐξαιρέσει

τῶν ὀρεσιβίων καὶ ἐμπειροπολέμων Κλεφτῶν καὶ Ἀρματωλῶν. Οὔτε ὅπλα κἂν εἶχον ἐπαρκῆ, εἶναι γνωστὸν δὲ τὸ ἀνέκδοτον τοῦ Κολοκοτρώνη προτρέψαντος τὸν παρακολουθήσαντα αὐτὸν ῥωμαλέον ποιμένα ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ μόνον αὐτοῦ πολεμικὸν ἐφόδιον, τὴν ποιμενικήν του ῥάβδον διὰ τοῦ ὅπλου τοῦ πρώτου ἐχθροῦ, ὃν ἤθελε φονεύσῃ. Βραδύτερον τὰ ἄτακτα ταῦτα σώματα ἔλαβον ὀργανισμόν τινα, ὡς γράφει ὁ ἱστορικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος Βυζάντιος[1], καὶ κατέστησαν μαχιμώτερα· «ὅλοι δὲ σχεδὸν ὡπλίσθησαν μὲ ἓν τουφέκιον ἀλβανικόν, μὲ μίαν πιστόλαν, καὶ ἄλλοι μὲ δύο, καὶ μ' ἓν ξίφος ἢ μὲ μίαν μάχαιραν (γιαταγάνι), τὸ δὲ ἐπικρατοῦν φόρεμα ἦτο ἡ φουστανέλλα».—«Ἀλλ' ἐπειδή», ἐπάγεται ὁ εἰρημένος ἱστορικός, «τὰ στρατεύματα ταῦτα ἐσύγκειντο μόνον ἀπὸ πεζικόν, τοῦ ὁποίου ὁ σχηματισμὸς καὶ ὁ ὁπλισμὸς ἦσαν κατὰ πολλὰ ἀκατάλληλος διὰ τὰς προσβολὰς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Τούρκων, ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι ἐξηκολούθει πάντοτε νὰ εἶναι ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων· ὥστε κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὄχι μόνον ἡ τακτικὴ ἠγνοεῖτο παντάπασιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τοῦ συστάδην μάχη ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος».

Ὁ πρῶτος θεμελιωτὴς τοῦ τακτικοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπῆρξεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Ἑλλάδα κατ' Ἰούνιον τοῦ 1821, ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Βερβένων συνηγμένων ἑλληνικῶν ὅπλων, ἐξέδωκε προκήρυξιν περὶ συστάσεως σώματος τακτικοῦ, φροντίσας νὰ μεταφέρῃ διὰ πλοίου ναυλωθέντος ἐκ Τεργέστης πάντα τἀναγκαιοῦντα διὰ τὸν ὁπλισμὸν καὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ. Τὸ πλοῖον κατέπλευσεν εἰς Καλάμας, ἐπέβαινε δὲ αὐτοῦ ὁ συνταγματάρχης Βαλέστρας, Γάλλος ἐκ Μασσαλίας, ἀλλ' ἰταλικῆς πιθανῶς καταγωγῆς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ὀνόματος, διατρίψας ἄλλοτε ἐπὶ ἔτη ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης, ὅπου ὁ πατήρ του διέμενεν ἐμπορευόμενος, χρηματίσας δὲ ἀξιωματικὸς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἐπὶ Ναπολέοντος. Οὗτος ἦτο ὁ ἀναλαβὼν

---

[1] *Χρίστου Σ. Βυζαντίου:* Ἱστορία τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεώς του κατὰ τὸ 1821 μέχρι τοῦ 1832. Ἐν Ἀθήναις 1837.

τὸν καταρτισμὸν τοῦ πρώτου τακτικοῦ σώματος ἐν Καλάμαις, εἰς ὃν ἔσπευσαν νὰ καταταχθοῦν κυρίως οἱ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς προσδραμόντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος νεαροὶ Ἕλληνες. Ἐξ αὐτῶν ὁ Βαλέστρας ἐσχημάτισε τρεῖς λόχους, ἔχοντας δύναμιν διακοσίων πεντήκοντα ἀνδρῶν ἐν συνόλῳ μετὰ τῶν ἀναγκαίων βαθμοφόρων καὶ μετ' ἰδιαιτέρας τριχρόου σημαίας. Ἡ στολὴ τῶν ὁπλιτῶν συνίστατο εἰς ἓν ἱματίδιον, μίαν ἀναξυρίδα ἐκ πανίου καὶ μίαν σκούφιαν μὲ ἐθνόσημον τρίχρουν, ὁ δὲ ὁπλισμὸς καὶ ἡ ἀποσκευὴ εἰς ἓν λογχοφόρον τυφέκιον καὶ μίαν πυριτοθήκην. Προγυμναστὴς τοῦ σώματος διωρίσθη ὁ μετ' ὀλίγον ἀφιχθεὶς αὐτόθι φιλέλλην Γκουβερνάτης, Ἰταλὸς καὶ οὗτος ἐκ Σαρδηνίας, διατελέσας λοχαγὸς εἰς τὴν ἰταλικὴν φρουρὰν τοῦ Ναπολέοντος, ἐκγυμνάζων δὲ κατὰ τὴν γαλλικὴν τακτικὴν καὶ τοὺς ἄνδρας καὶ τοὺς ἀξιωματικούς, οἵτινες ἦσαν παντελῶς ἀδαεῖς. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως παρεῖχον ἐξ ἰδίων κατάλυμα καὶ τροφὴν εἰς τοὺς στρατιώτας, διότι οὔτε μισθός τις οὔτε σιτηρέσιον παρείχετο αὐτοῖς. Τὸ πρῶτον τοῦτο τακτικόν, ἐνισχυθὲν κατόπιν καὶ διὰ μικροῦ πυροβολικοῦ, διοργανωθέντος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τοῦ γάλλου ἀξιωματικοῦ Βουτιέ, ἐξετέλεσε μετὰ πολλῆς ἀνδρείας τὸ καθῆκόν του, ματαιώσαν ἐν Καλάμαις μελετωμένην ἀπόβασιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀγωνισθὲν δὲ γενναίως ἐν Τριπόλει, ἐν Ναυπλίῳ καὶ ἐν Κορίνθῳ. Περιελθὸν ὅμως εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν δι' ἔλλειψιν τῶν ἐπιτηδείων καὶ ἐγκαταλειφθὲν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πόλιν, σχεδὸν διελύθη. Τινὲς τῶν τακτικῶν μετέσχον τῆς εἰς Κρήτην ἀτυχοῦς ἐκστρατείας, ἔνθα ἐφονεύθη καὶ ὁ γενναῖος αὐτῶν ἀρχηγὸς Βαλέστρας.

Ἐκ τῆς ὁλοσχεροῦς διαλύσεως ἔσωσε τὸ σῶμα ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἀναθέσας τὸν διοργανισμόν του εἰς τὸν φιλέλληνα ἰταλὸν συνταγματάρχην Ταρέλλαν, τὸν ἡρωϊκῶς πεσόντα ἐν Πέτᾳ, φροντίσας δὲ καὶ περὶ τῆς συντηρήσεώς του. Εἰς ἕκαστον στρατιώτην ὡρίσθη μισθὸς ἐκ δεκατεσσάρων γροσίων κατὰ μῆνα, ἰσοδυναμούντων πρὸς δύο καὶ ἥμισυ ἱσπανικὰ δίστηλα, σιτηρέσιον δὲ ἐκ τριακοσίων δραμίων ἄρτου καθ' ἑκάστην, ἑκατὸν δραμίων κρέατος, εἰκοσιπέντε δραμίων ὀρύζης καὶ πεντήκοντα δραμίων οἴνου. Πρὸς τούτοις διὰ ψηφίσματος τῆς Κυβερνήσεως ἀπεφασίσθη νὰ παραχωρηθῶσιν εἰς ἕκαστον τῶν ἀνδρῶν, μετὰ τὴν

ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος, τόσα στρέμματα καλλιεργησίμου γῆς, ὅσοι θὰ ἦσαν οἱ μῆνες τῆς ὑπηρεσίας του. Τὸ ἀναδιοργανωθὲν σῶμα, περιλαμβάνον ἐν ὅλῳ 550 ἄνδρας, διηρέθη εἰς δύο τάγματα πεζικοῦ, εἰς ἃ ἐδόθησαν παρὰ τῆς Διοικήσεως καὶ δύο σημαῖαι κυανόλευκοι—αἱ πρῶται ἀληθῶς ἑλληνικαὶ σημαῖαι, διασῳζόμεναι μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος — καὶ εἰς ἕνα λόχον πυροβολικοῦ μετὰ δύο τηλεβόλων. Ὁ ὁπλισμός του διετηρεῖτο ὁ αὐτός, ἀλλ' ὁ ἱματισμός του «ἦτο πολλὰ ἄθλιος», γράφει ὁ Βυζάντιος, «διότι δὲν ὑπῆρχε κανὲν ὁμοιόμορφον». Ἀντισυνταγματάρχης αὐτοῦ διωρίσθη ὁ Γκουβερνάτης, μετὰ τοῦ τακτικοῦ δὲ συνέπραττε καὶ ὁ λόχος τῶν Φιλελλήνων ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν συνταγματάρχην Δάνιαν, ὅστις εὗρεν ἐπίσης ἡρωϊκὸν θάνατον ἐν Πέτᾳ. Μετὰ τὴν αὐτόθι πανωλεθρίαν, τὰ λείψανα τοῦ τακτικοῦ μετέβησαν εἰς Ἀθήνας ἐν ἐλεεινῇ καταστάσει, ἔπειτα εἰς Μέγαρα καὶ κατόπιν εἰς Ναύπλιον, ὅπου μετά τινας περὶ ἀνασυστάσεως ἀποπείρας διελύθη. Περίεργος λεπτομέρεια ἀναφέρεται καὶ ἡ ἑξῆς: οἱ κάτοικοι τῆς Ἀμφίσσης, ὅτε διήρχοντο ἐκεῖθεν κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των οἱ τακτικοί, ὑπεσχέθησαν νὰ χορηγήσωσιν εἰς ἕκαστον στρατιώτην μίαν καπόταν καὶ μισθὸν εἴκοσι γροσίων κατὰ μῆνα, ὅπως πεισθῶσι νὰ μείνωσιν ἐκεῖ καὶ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἐπικειμένης ἐχθρικῆς εἰσβολῆς· ἀλλ' ἠθέτησαν τὴν ὑπόσχεσίν των καὶ οἱ τακτικοί, πιεζόμενοι ἐκ τῆς ἀνάγκης, ἠναγκάσθησαν μετά τινας ἡμέρας ν' ἀπέλθουν.

***

Τὸ τακτικὸν σῶμα ἀνεσυστήθη κατὰ διαφόρους καιροὺς κατόπιν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὰς παρούσας βραχείας σημειώσεις δὲν προτιθέμεθα ν' ἀφηγηθῶμεν τὰς περιπετείας αὐτοῦ καὶ τὴν ἐν γένει κατὰ τὸν Ἀγῶνα δρᾶσίν του, περιοριζόμεθα εἰς πληροφορίας τινάς, σχετικὰς πρὸς τὸν ἑκάστοτε ἱματισμὸν καὶ ὁπλισμὸν αὐτοῦ.

Ὅτε ἐπὶ τῆς προεδρίας τοῦ Κουντουριώτου ἀναδιωργανώθη τὸ τακτικὸν ὑπὸ τὸν Ρόδιον, ὁ ἱματισμός του συνίστατο εἰς ἱματίδιον σαγιάκινον, κοντὴν φουστανέλλαν καὶ φέσιον. Ἐδόθη πρὸς τούτοις εἰς ἕκαστον στρατιώτην λινοστολὴ καὶ ὑπόδησις· ὡς μισθὸς δὲ ὡρίσθη ἓν δίστηλον κατὰ μῆνα καὶ σιτηρέσιον

καθημερινὸν ἐκ δώδεκα λεπτῶν δι' ὄψον καὶ τριακοσίων δραμίων ἄρτου. Ὅτε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁ Φαβιέρος, διὰ προκηρύξεως αὐτοῦ ἀπὸ 19 Ὀκτωβρίου 1825 ὥριζεν ὡς ἑξῆς τὰ παρεχόμενα εἰς τοὺς ἄνδρας ἐφόδια:

Κάθε στρατιώτης τοῦ πεζικοῦ εὐθὺς ὅπου ἔμβῃ εἰς τὸ σῶμα, λαμβάνει ἐνδυμασίαν μὲν ἓν μιτάνι τζόχινον ἄσπρον, δύο βρακιὰ πάνινα ἄσπρα διὰ τὸ καλοκαῖρι, ἓν τζόχινον διὰ τὸν χειμῶνα, ἓν φέσι κόκκινον, μίαν ζώνην γαλάζιαν, ἓν ζευγάρι παπούτσια, καὶ νὰ καινουριώνωνται ὅσαις φοραὶς παλαιώνουν, ἔτι ἓν ζευγάρι κάλτσαις, μίαν καπόταν, ἓν λουρὶ διὰ νὰ βαστᾷ τὴν καπόταν εἰς τὸν ὦμον· ὅπλα δὲ ἓν τουφέκι μὲ τὴν λόγχην, ἓν ζευγάρι μπαλάσκαις· τροφὴν δὲ 300 δράμια ψωμὶ τὴν ἡμέραν, 15 λεπτὰ σιτηρέσιον πληρωμένον καθ' ἡμέραν διὰ νὰ ἔχῃ τὸ κρέας του, τὸ κρασί του κλπ., μισθὸν δὲ 16 γρόσια τὸν μῆνα, τὰ ὁποῖα νὰ πληρώνωνται κάθε δέκα ἡμέρας κατ' ἀναλογίαν. Οἱ δεκανεῖς, ὑπαξιωματικοί, ἀξιωματικοὶ λαμβάνουν καὶ πληρωμὴν κατὰ τὸν βαθμόν των. Ὁ λοχαγὸς λαμβάνει δύο ψωμία, δύο σιτηρέσια καὶ 150 γρόσια τὸν μῆνα. Τὸ ἱππικὸν καὶ πυροβολικὸν λαμβάνει μισθὸν μεγαλείτερον, ἐπειδὴ καὶ τὸ χρέος αὐτῶν εἶναι κοπιαστικώτερον· οἱ μὲν ἱππεῖς λαμβάνουν 25 γρόσια μηνιαῖον, οἱ δὲ πυροβολισταὶ 20 γρόσια· εἶναι ξεχωριστὰ τὰ πλυστικά, τὸ λάδι καὶ τὰ ξύλα, τὰ ὁποῖα πληρώνονται ἀπὸ τὸ ἴδιον σῶμα.

Ἐπειδὴ ἡ συρροὴ τῶν καταταξομένων ἦτο μεγάλη καὶ τὰ μέσα πενιχρά, ἡ ὁμοιομορφία τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τοῦ ὁπλισμοῦ φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο ἄμεμπτος. Ἐδίδετο δέ, ὡς λέγει ὁ ρηθεὶς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἱστοριογράφος, εἰς τοὺς προσερχομένους ἓν ἱματίδιον σαγιάκινον, μία ἀναξυρὶς ἀπὸ λευκὸν μάλλινον ὕφασμα καὶ ἓν φέσι, «ἐσυγχωρεῖτο δὲ καὶ ἡ φουστανέλλα εἰς τοὺς ἔχοντας»· οἱ ἀξιωματικοὶ ἔφερον ἓν μιτάνι (ἱματίδιον τουρκικόν), γελέκι ἄσπρον μὲ μελανόχροα στολίδια, φουστανέλλαν καὶ φέσι· ὁ δὲ ὁπλισμός των συνίστατο εἰς ἓν ξίφος τουρκικόν, τὸ δὲ σημεῖον ὑπηρεσίας εἰς μίαν ζώνην κυανῆν.

Ἡ δύναμις τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἀνήρχετο εἰς τρεῖς χιλιάδας καὶ διακοσίους πεζούς, διηρημένους εἰς τρία τάγματα ἐξ ὀκτὼ λόχων καὶ εἰς ἓν τάγμα ἡμιτε-

λὲς ἐκ τριῶν λόχων, εἰς τρεῖς ἴλας ἱππικοῦ ἐξ ὀγδοήκοντα ἀνδρῶν καὶ εἰς ἕνα λόχον πυροβολικοῦ ἐκ διακοσίων πυροβολητῶν. Ἡ μία τῶν ἰλῶν τοῦ ἱππικοῦ συνίστατο ἐκ λογχιστῶν, ἡ ἑτέρα ἐκ καραβινοφόρων καὶ τῆς τρίτης οἱ ἄνδρες ἦσαν ἄνιπποι, καλούμενοι διὰ τοῦτο μὲ τὸ περίεργον καὶ ἀστεῖον ὄνομα «Ἀποστολικοί». Ὁ πρῶτος διοργανώσας τὸ ἱππικὸν καὶ ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν αὐτοῦ ἦτο ὁ Γάλλος ἴλαρχος Ρενώ· εἶχε δὲ τὸ σῶμα τοῦτο καὶ ἰδιαιτέραν σημαίαν, κεντηθεῖσαν ἀπὸ τὰς νεάνιδας τῶν Παρισίων, ἥτις ἀπωλέσθη δυστυχῶς κατά τινα ἀτυχῆ ἱππομαχίαν, γενομένην κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου. Ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀπέκτησε καὶ στρατιωτικὴν μουσικήν, ἐξ ἀλλοδαπῶν κατὰ τὸ πλεῖστον συγκειμένην καὶ νεωστὶ τότε συστηθεῖσαν. Ἡ ἐπιμελητεία καὶ ἡ ὑγιεινομικὴ ὑπηρεσία ἦσαν ἀτελέστατα διωργανωμέναι.

Ὁ Φαβιέρος ὠργάνωσε καὶ σῶμα ἐλαφρόν, λεγόμενον τῶν Σταυροφόρων, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ Σέρβου ὁπλαρχηγοῦ Στέφου. Οἱ ἄνδρες αὐτοῦ ἦσαν ἐνδεδυμένοι καὶ ὡπλισμένοι ὅπως οἱ ἄτακτοι, ἔφερον δὲ μόνον πρὸς διάκρισιν ἐπὶ τοῦ στήθους μικρὸν σταυρὸν ἀπὸ μελιτόχρουν τσόχαν καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ παρευρίσκωνται μετὰ τῶν τακτικῶν εἰς τὰς γενικὰς ἐπιθεωρήσεις, ἔχοντες καὶ ἰδιαιτέραν σημαίαν.

Ὁ καταρτισμὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τόσον εὐηρέστησεν, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ λεοντόθυμος Γκούρας, ὅτε εἶδε τὸ στράτευμα εἰς Ἀθήνας, ἐζήτησε προγυμναστὴν ὅπως ἀσκηθῇ καὶ αὐτός, παρεχώρησε δὲ ὁ Φαβιέρος ἕνα λοχαγὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὸ παράδειγμα τοῦ Γκούρα ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ἐκ τῶν ἐπιφανῶν, ὡς ὁ Μακρυγιάννης, ὁ Ρούκης, ὁ Μαμούρης, ὁ Καλλέργης. Ἐν τούτοις παρὰ τῷ λαῷ ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν ἦτο μέγας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς περιστατικοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενομένης εἰς τὸ Κράτος ἀπογραφῆς, εἰς τὴν νῆσον Αἴγιναν ἀνελόγει νὰ χορηγῇ δύο νεοσυλλέκτους διὰ τὸ τακτικόν, καὶ ἐπειδὴ οἱ Αἰγινῆται ἐδυστρόπουν, ὁ Φαβιέρος ἠναγκάσθη νὰ πέμψῃ ἐκεῖ δύο λόχους στρατιωτῶν. Οἱ λόχοι ἔμειναν εἰς τὴν νῆσον ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας, συντηρούμενοι καταναγκαστικῶς ὑπὸ τῶν Αἰγινητῶν, οἵτινες κατέβαλλαν ἀνὰ μίαν δραχμὴν καθ' ἡμέραν

δι' ἕκαστον στρατιώτην, ἕως οὗ καταπονηθέντες παρέδωκαν τοὺς δύο νεοσυλλέκτους. Διὰ τῶν αὐτῶν καταναγκαστικῶν μέσων ἐγίνετο ἡ στρατολογία καὶ ἐν Πελοποννήσῳ.

Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου, ὁ φθαρεὶς ἱματισμὸς καὶ ὁπλισμὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀνενεώθη καὶ ἐτελειοποιήθη διὰ τῆς γενομένης ἐκ Λονδίνου ἀποστολῆς ἀφθόνων στρατιωτικῶν εἰδῶν. Διενεμήθησαν τότε εἰς τοὺς ἄνδρας ἱματίδια ἐξ ἐρέας κυανᾶ καὶ ἀναξυρίδες σιδηρόχροοι καὶ κράνη ἀγγλικὰ καὶ ὑποδήματα καὶ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα εὐρωπαϊκῆς κατασκευῆς, καὶ λογχοφόρα ὅπλα καὶ ξίφη καὶ πυριτοθῆκαι μετὰ τῶν ἀορτήρων των. Αἱ στολαὶ τῶν ἀξιωματικῶν ἦσαν ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν ὁπλιτῶν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔφερον λευκὰ χρυσοποίκιλτα σειρήτια εἰς τὸ στῆθος καὶ παρόμοια λευκὰ σειρήτια, ἐνδεικτικὰ τοῦ βαθμοῦ των εἰς τὰς χειρῖδας. Διὰ πρώτην φορὰν τότε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς περιεβλήθη ἀληθῆ εὐρωπαϊκὴν στολήν.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ Φαβιέρου, τὴν διοίκησιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ἀνέλαβεν ὁ βαυαρὸς συνταγματάρχης Ἔϋδεκ, κατὰ Μάϊον τοῦ 1828. Νέον σύστημα ὀργανισμοῦ εἰσήχθη τότε εἰς τὸ στράτευμα καὶ νέα στολή, ὁμοία περίπου πρὸς τὴν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τῇ εἰσηγήσει καὶ τῇ χρηματικῇ βοηθείᾳ τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας τὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Μαιζῶνα ἀπεβιβάζοντο μετ' ὀλίγον εἰς Πελοπόννησον. Οἱ μισθοὶ τῶν ἀξιωματικῶν ηὐξήθησαν, προσδιωρίσθη δὲ εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἐπίδομα ἐξ 150 δραχμῶν ἐτησίως χάριν τοῦ ἱματισμοῦ των. Τότε διωργανώθησαν ἐν Ναυπλίῳ τὰ διάφορα σώματα καὶ αἱ διάφοροι στρατιωτικαὶ ὑπηρεσίαι, ἐν οἷς καὶ ἡ τοῦ μηχανικοῦ, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν εἰδικῶν γάλλων ἀξιωματικῶν. Τὴν διοίκησιν ἀνέλαβε μετ' ὀλίγον ὁ γάλλος ὑποστράτηγος Τρεζέλ, ἔπειτα δ' ἐπέμφθη ἐκ Γαλλίας πρὸς διοργάνωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὁ συνταγματάρχης Γεράρδος, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ μεταβάλῃ εἰς τακτικὰ τὰ ὑφιστάμενα ἄτακτα σώματα. Τὸ πρῶτον συστηθὲν ἐκ τούτων τάγμα (κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1830) ὠνομάσθη Τυπικόν, κατηρτίσθη δὲ ἐξ ἀνδρῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τῶν τε ἀτάκτων σωμάτων καὶ οὗ τακτικοῦ στρατεύματος· ἔφερεν ὡς στολὴν τὴν φουστα-

νέλλαν καὶ ὡς ὅπλον τυφέκιον λογχοφόρον μετὰ δύο μικρῶν πυριτοθηκῶν. Ὁ Γεράρδος, γενόμενος ὑποστράτηγος, ἀνέλαβε μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Τρεζὲλ τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' ἕνεκα τῶν θλιβερῶν πολιτικῶν συμβάντων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ τακτικὸς στρατὸς ἀμεληθεὶς περιῆλθεν εἰς παρακμὴν καὶ πλήρη παράλυσιν, ἀφ' ἧς εἷς μάτην ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἐξαγάγῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Γεράρδον τελευταῖος ἀρχηγὸς αὐτοῦ Γάλλος συνταγματάρχης Γραλλιάρ. Ἡ Ἀντιβασιλεία μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος συνεκάλεσε πάντα τὰ τακτικὰ σώματα εἰς Ναύπλιον καὶ διέλυσεν αὐτά, τάξασα εἰς διαθεσιμότητα τοὺς ἀξιωματικούς των καὶ καταργήσασα τοὺς βαθμούς, ὅσους εἶχον λάβῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου.

* *

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ στρατοῦ ἐπὶ σοβαρωτέρων πλέον βάσεων καὶ μετὰ μείζονος τάξεως καὶ προσοχῆς γενομένη ἐκ νέου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος εἶχεν ὡς ὑπόδειγμα τὸν βαυαρικὸν στρατόν, μοῖρα τοῦ ὁποίου εἶχε κατέλθῃ ἤδη μετὰ τοῦ νεαροῦ βασιλέως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Γερμανικὸν ἦτο ἐν γένει τὸ σύστημα τοῦ καταρτισμοῦ του, τῶν ἀσκήσεών του, τοῦ ὁπλισμοῦ καὶ τοῦ ἱματισμοῦ του. Μόνον περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης περιόδου ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ γαλλικὴ μέθοδος καὶ τὸ γαλλικὸν ἐν γένει πνεῦμα.

Ἦσαν δ' αἱ στολαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τότε πολυτελέστεραι καὶ ἐπιδεικτικώτεραι. Οἱ πρεσβύτεροι ἐνθυμοῦνται ἀκόμη τὰ κυανᾶ ἱμάτια καὶ τὰς ὁμοιοχρόους ἀναξυρίδας τοῦ πεζικοῦ μὲ τὰ ὑψηλὰ δερμάτινα καλύμματα τῆς κεφαλῆς (shako), τὰς εὐρείας ἁπλᾶς ἢ κροσσωτὰς ἐπωμίδας τῶν ἀξιωματικῶν, τοὺς λευκοὺς μανδύας καὶ τὰ στίλβοντα πολωνικὰ κράνη καὶ τὰ δόρατα τοῦ ἱππικοῦ, τὰ πλούσια λευκὰ σειρήτια καὶ ἀμφιμασχάλια τῶν χωροφυλάκων καὶ τὰς μαλλίνας ἐπωμίδας των, τὰς βαρείας ὀρειχαλκίνας περικεφαλαίας τῶν σκαπανέων, τὰ κυματίζοντα πολύχροα καὶ παχέα λοφία καὶ τόσα ἄλλα. Ὁ βαρὺς ὁπλισμός, ἡ μακροχρόνιος θητεία, ἡ αὐστηρὰ πειθαρχία καὶ αἱ κοπιώδεις ἀσκήσεις δὲν ἐνέπνεον εὐαρέστους ἐντυπώσεις εἰς τὸν λαόν, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἡ στράτευσις ἐθεωρεῖτο ὡς ἀγγα-

ρεία. Ἀπόρροια δὲ τῶν αἰσθημάτων τούτων ἦτο καὶ τὸ εἰς παλαιοτέρους χρόνους ᾀδόμενον λαϊκὸν ᾄσμα:

Δὲν μὲ κλαῖς, καϋμένη μάννα,
Ποῦ μ' ἐγράψαν τακτικό
Καὶ μοῦ βάλαν μπαγιονέτα,
Καὶ μπαλάσκα σ' τὸ πλευρό!

Εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ ἱματισμοῦ ἐπῆλθον ἀναρίθμητοι μεταβολαί, τείνουσαι (πλὴν τῆς μεγάλης στολῆς τῶν ἀξιωματικῶν γενομένης μᾶλλον ἐπιδεικτικῆς) εἰς τὴν ἁπλούστευσιν τῆς περιττῆς ἐπιδείξεως, τὴν εὐκολίαν τῶν κινήσεων καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀνδρῶν ἐν πολέμῳ, συμφώνως πρὸς τοὺς δημιουργουμένους ἑκάστοτε ὅρους τῆς νεωτέρας τακτικῆς καὶ πρὸς τὰ διδάγματα τῆς πείρας, ἰδίως κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Οὕτω τὸ γαλλικὸν χαμηλὸν πηλήκιον ἀντικατέστησε τὸ ὑψηλὸν καὶ βαρὺ κράνος περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, αἱ πλατεῖαι καὶ πολυτελεῖς ἐπωμίδες κατηργήθησαν, τὰ σημεῖα τοῦ βαθμοῦ τῶν ἀξιωματικῶν μετεφέρθησαν ἀπὸ τὰς χειρῖδας εἰς τὸ περιλαίμιον, ἐβραχύνθησαν τὰ λοφία, ἠλαττώθησαν τὰ ποικίλματα καὶ διάφοροι ἄλλαι ἁπλοποιήσεις ἐγένοντο, τῶν ὁποίων, ὡς εἶπα ἐν ἀρχῇ, νεωτάτη φάσις εἶναι τὸ ὕφασμα *χακί*.

Χ. ΑΝΝΙΝΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

ΑΝΔΡΕΟΥ ΣΥΓΓΡΟΥ[1]

ΚΗ'[2]

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον τοῦ ἔτους 1851 ἐπερίμενον τὸν ἀδελφόν μου ἐπιστρέφοντα ἐκ Γαλλίας, ἰατρὸν μετὰ σπουδὰς ἐπιτυχεστάτας θεωρητικὰς ἐν Μομπελλιὲ καὶ πρακτικὰς ἐν Παρισίοις.

Τὸν περιέμενον ἀνυπομόνως, ἐννοεῖται, μετὰ τῆς ἐλπίδος ὅτι θέλει μείνῃ καὶ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δὲν θέλω πλέον οὐδέποτε χωρισθῇ αὐτοῦ.

Ἄλλως μοὶ ἐπέπρωτο καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Ἔφθασε πραγματικῶς πλήρης ζωῆς καὶ ὑγείας καὶ προθυμίας πρὸς ἐργασίαν μετὰ πεποιθήσεως, ἀλλ' ἐλλείψεως τοῦ χαρακτῆρος, ὅστις ἦτο ἀπαραίτητος πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐχρειάζετο δόσις ῥαδιουργικοῦ πνεύματος, θωπεῖαι καὶ ὑποκλίσεις εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους καὶ ἐγνωσμένους ὁπωσδήποτε ἰατρούς, ἀκόμη καὶ εἰς φαρμακοποιούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὰ μέσα συστάσεως ἰατρῶν, πρὸς οὓς θὰ συνεπάθουν. Ὁ δὲ ἀδελφός μου ὅλα τὰ μέσα ταῦτα προόδου ἀπηχθάνετο, περιμένων αὐτὴν ἐκ μόνης τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἱκανότητός του, οὕτως ὥστε ἡ πρόοδος ἔβαινε λίαν βραδέως.

Ὁ διευθύνων τότε τὸ κατάστημά μας ἐν Γαλαζίῳ Δημήτριος Κλήμης, ἀρχαῖος ἐπίσης φίλος τῆς οἰκογενείας μας, τοῦ ἔγραφε παρακινῶν αὐτὸν νὰ μεταβῇ εἰς Ρουμανίαν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ

---

[1] Συνέχεια ἐκ σελ. 536.

[2] Τὰ κεφάλαια ΚΓ' καὶ ΚΖ' παρελείφθησαν.

ἐπαγγέλματός του, προλέγων τὴν ἐκεῖ πρόοδον ταχεῖαν, εἰς τρόπον ὥστε μοὶ ἐδήλωσε τὴν περὶ τούτου ἀπόφασίν του καὶ κατ' οὐδὲν ἴσχυσαν αἱ παρακλήσεις μου, οἱ θρῆνοί μου, αἱ ὑποσχέσεις μου· μ' ἀφῆκεν, ἀνεχώρησεν, ὁ σκοπός του ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἐγὼ φεῦ! δὲν τὸν ἐπανεῖδον πλέον.

Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ ἀδελφοῦ μου διὰ Ρουμανίαν, ἡμέραν τινά, ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἦλθεν εἰς τὸ γραφεῖόν μου ὁ Δημήτριος Κατινάκης, νέος τότε ὀλίγον ἴσως πρεσβύτερος ἐμοῦ, γραμματεύων παρὰ παρακειμένῳ γραφείῳ τοῦ καταστήματος Ψύχα. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Δ. Κατινάκη Μιλτιάδης ὑπηρέτει τότε παρ' ἐμοὶ ὡς μαθητευόμενος, ὡς ἐκ τούτου ἡ σχέσις. Ὁ Δημήτριος μοὶ ἐπρότεινε νὰ μεταβῶμεν εἰς θαλάσσιον λουτρόν, μᾶλλον κολύμβημα, νὰ μεταβῶμεν διὰ λέμβου εἰς παραλίαν κατὰ τὸν Δολμᾶ Βαξὲ καὶ ἐκ τῆς λέμβου νὰ ῥιφθῶμεν εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς αὐτὴν δὲ νὰ ἐπιβῶμεν ἐκ νέου καὶ ἐνδυθῶμεν κλπ.

— Γνωρίζεις ὅμως νὰ κολυμβᾷς καλῶς; τὸν ἠρώτησα, ἐκεῖ τὰ νερὰ εἶναι βαθειά.

— Βεβαίως, μοὶ ἀπεκρίθη. Ἐγώ, ἐννοεῖται, ὡς Συριανὸν παιδὶ ἐκολύμβων πεπειραμένως. Συνῆνεσα καὶ ἐπεχειρήσαμεν ἀμέσως τὴν κολυμβητικὴν ἐκείνην ἐκδρομήν.

Ὁ Κατινάκης ἀνυπομονῶν ἐξεδύθη ταχέως καὶ πρὶν ἢ ἀκόμη ἐκδυθῶ ἐγώ, ὁ ἄλλως τε πάντοτε περὶ τὰ τοιαῦτα ἀκόμη καὶ σήμερον βραδύς, ἅμα ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ θάρρους ὅλως ἐξησκημένου κολυμβητοῦ, ἤμην δὲ καὶ ἐγὼ σχεδὸν ἕτοιμος, ὁπότε αἴφνης τὸν ἀκούω κράζοντα :

— Σῶσέ με, πρόφθασε, πιάσε με, ἐκουράσθηκα καὶ δὲν εὑρίσκω πάτον!

Ἐρρίφθην ἀμέσως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔπλευσα πρὸς αὐτόν, ἐπρόλαβα δὲ νὰ τῷ εἴπω :

— Πρόσεξε μὴ μὲ πιάσῃς πουθενά!

Ἀλλ' ἐκεῖνος ἀπ' ἐναντίας περιετύλιξε τὰς χεῖρας του περὶ τὸν λαιμόν μου καὶ τὰ σκέλη του περὶ τὰ ἰδικά μου καὶ οὕτω πως συνεβυθίσθημεν.

Ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης, ἐφ' ὅσον εἶχον δυνάμεις, προσε-

πάθησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας του, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθουν, οὕτως ὥστε ἀπελπισθεὶς ἀφέθην καὶ μόλις ἔλαβον τὸν καιρὸν νὰ σκεφθῶ τὸ «τετέλεσται», ἤρχισα νὰ ἀναισθητῶ καὶ ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀγωνίας ἢ στενοχωρίας νὰ προβαίνω εἰς τὸν πνιγμὸν ἐν ἡδυτάτῃ ψυχικῇ γαλήνῃ.

Φαίνεται ὅτι ὁ Κατινάκης εἶχεν ἀποκάμῃ πρὸ ἐμοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν ἀπέσπασε τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀπ' ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ ἐκ τῆς ἕξεως τοῦ κολυμβᾶν, ἐκίνησα τοὺς πόδας αὐτομάτως πρὸς ἀνάδυσιν καὶ ὑψώθην μὲν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, δὲν εἶχον ὅμως δυνάμεις διὰ νὰ ὑψωθῶ καὶ ὑπὲρ αὐτήν, ἀλλὰ κατὰ θείαν εὐδοκίαν ἐκείνην τὴν στιγμὴν διέβαινεν ἐπὶ ἀκατίου νέος τότε ἐπίσης, ὁ Ἰωάννης Ψαρᾶς ἐκ Λεωνιδίου, ὑπάλληλος μικροτραπεζίτου τινὸς Ἀντωνίου Ῥάλλη, προστατευομένου τοῦ καταστήματός μας. Ὁ Ψαρᾶς εἶχεν ἰδῇ ἐμὲ καὶ τὸν Κατινάκην ἀπερχομένους τοῦ γραφείου πρὸς κολύμβημα. Εἶδε πλησιάζων ἄνθρωπον εὑρισκόμενον εἰς ἣν ἀνέφερα θέσιν, εἶδεν ἐπιπλεούσας τὰς φαβορίτας μου — ὁ τρόπος οὗτος τοῦ φέρειν τὸ γένειον ἦτο τότε λίαν συνήθης παρὰ τοῖς νέοις, ἐγὼ δὲ ἔτρεφον γένειον καὶ μύστακα, ὧν καὶ εἰς τοῦτο πρόωρος ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 18 ἐτῶν — καὶ ἀμέσως ἔκραξεν «ὁ Ἀνδρίκος πνίγεται» καὶ ριφθεὶς ἀκαριαίως εἰς τὴν θάλασσαν μὲ ἀνέσυρεν ἡμιθανῆ. Ἀνέλαβον ὅμως εὐτυχῶς, ἅμα ἦλθον εἰς συνάφειαν μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἀρκούντως, ὥστε νὰ τῷ εἴπω:

— Βούτα ἀμέσως, ὁ Κατινάκης εἶναι κάτω! καὶ ἔπλευσα πρὸς τὴν ξηρὰν ὀλίγιστα βήματα ἀπέχουσαν.

Ἐκεῖθεν μὲ ἀνέσυραν οἱ ἐν τῇ ὄχθῃ ἱστάμενοι Ὀθωμανοὶ καὶ Ἀρμένιοι, οἵτινες ἐθεώρουν τὰ συμβαίνοντα ἐν πλήρει ἀπαθείᾳ καὶ χωρὶς εἰς τὸ ἐλάχιστον βῆμα νὰ προβῶσι πρὸς σωτηρίαν δύο πνιγομένων! Φόβος, ἄγνοια τοῦ κολυμβᾶν, ἀνατολικὴ ἀπάθεια ἢ ἀπόλυτος πίστις εἰς τὸ πεπρωμένον; Ὕλη ψυχολογικῆς μελέτης, δι' ἣν κηρύσσομαι ἀναρμόδιος.

Ἐκαθέσθην ἐπὶ μιᾶς πέτρας εὑρεθείσης ἐκεῖ, κάκιστα ἔχων· μὲ κατέλαβεν ἀμέσως δεινὴ κεφαλαλγία, πόνοι τῶν μηνίγγων, χαλάρωσις τῶν δυνάμεων καὶ τὰ συμπτώματα ἐν γένει τῶν ἐξ ἀσφυξίας συνερχομένων. Μοὶ προσηνέχθησαν ἀπὸ τοῦ ἀκατίου τὰ ἐνδύματά μου, ἐνεδύθην ὅπως ὅπως, προσεκομίσθη ἓν «Χιν-

τόδι» καὶ ἐρρίφθην ἐντὸς αὐτοῦ διατάξας νὰ σταματήσῃ ἐνώπιον τοῦ πρώτου κατὰ τὴν ὁδὸν ἡμῶν φαρμακείου, ὅπου ἤλπιζον νὰ εὕρω ἰατρόν, ἐν ἐλλείψει δὲ τούτου νὰ βοηθηθῶ κἄπως ἀπὸ τὰς γνώσεις τοῦ φαρμακοποιοῦ. Ἰατρὸν δὲν εὗρον πρόχειρον καὶ ὁ φαρμακοποιὸς μοὶ ἐσύστησε τὴν πόσιν φαρμάκου, τὸ ὁποῖον προχείρως ἡτοίμασε. Κἄπως δι' αὐτοῦ συνῆλθον καὶ ἔσχον τὴν δύναμιν νὰ φθάσω εἰς τὴν κατοικίαν μου εἰς τὸ Σταυροδρόμιον, ὅπου ὁ ἀδελφός μου μὲ ἐξήτασεν, εὗρεν εὐτυχῶς τὴν κατάστασίν μου ἀκίνδυνον, μοὶ διέταξε μόνον ἀπόλυτον ἡσυχίαν ἐν τῇ κλίνῃ, ἐπιφυλαττόμενος μετὰ τὸν ὕπνον νὰ μ' ἐξετάσῃ ἐκ νέου.

Ἐκοιμήθην πολὺ καλὰ καθ' ὅλην τὴν νύκτα καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἠγέρθην ἐντελῶς εὖ ἔχων καὶ ὡς νὰ μὴ εἶχε συμβῇ τίποτε.

Δὲν συνέβη ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Κατινάκην· οὗτος ἀνεσύρθη τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης ἐντελῶς ἀναίσθητος καὶ ἐπὶ ὥραν ὁλόκληρον ἔμεινεν οὕτω, καίπερ βοηθούμενος ὑπὸ ἰατροῦ ἐπιστήμονος, διαβαίνοντος ἐκεῖθεν κατὰ τύχην καὶ προσελθόντος εἰς βοήθειαν.

Μόλις μετὰ μίαν ὥραν ἔδωκε δείγματα ζωῆς· μετεφέρθη καὶ αὐτὸς εἰς Τατάουλα, ὅπου κατῴκει, ἔμεινε κλινήρης ἐπὶ μῆνα παλαίων μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ πολλὰς ἐκ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἀσθενείας του, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὄχι μόνον ἐθεραπεύθη, ἀλλὰ κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ἰατροῦ του, τὸ ὁποῖον μόνον οἱ ἰατροὶ δύνανται νὰ κρίνωσι κατὰ πόσον εἶναι βάσιμον, ὁ ἀντιπερισπασμὸς ἐκεῖνος δὲν ἠξεύρω πῶς τὸν ἀπήλλαξε πνευμονικῆς παθήσεως, ὑφ' ἧς ἠπειλεῖτο ν' ἀποθάνῃ ταχέως φθισικός! Ἐν παρόδῳ ὁ Κατινάκης προσελήφθη μετέπειτα ὡς ὑπάλληλος ἐν Λονδίνῳ τοῦ καταστήματος τοῦ Σκυλίτση (Στεφάνοβικ), παρητήθη μετά τινα καιρόν, ἐπεχείρησε τὴν μεσιτείαν συναλλάγματος ἐκεῖ, βαθμηδὸν ἐξετιμήθη, διωρίσθη διευθυντὴς Τραπέζης τινὸς ἐν Λονδίνῳ συσταθείσης ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, ἀνέπτυξεν ἱκανότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν, συνεδύασε τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις δι' ἴδιον λογαριασμόν, παρητήθη ἔπειτα καὶ τῆς διευθύνσεως τῆς Τραπέζης ἐκείνης, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς διαφόρων τραπεζιτικῶν συνδυασμῶν καὶ τέλος πρὸ δύο ἢ τριῶν ἐτῶν ἀπέθανε πλούσιος, πατὴρ πολυαρίθμου οἰκογενείας.

Δυστυχῶς, ἐπειδὴ εἶχε νυμφευθῆ Ἀγγλίδα, τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀπέβαλον πᾶν ἑλληνικὸν καὶ οὔτε τὴν ἑλληνικὴν γνωρίζουσιν. Ὡς δὲ συμβαίνει καὶ θέλει συμβαίνῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, ὄχι μόνον τοὺς νυμφευομένους μετ' ἀλλοδαπῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς μεθ' Ἑλληνίδων νυμφευομένους, ἀλλ' ἐγκατεστημένους πολυχρονίως ἐν τῇ ξένῃ, μετὰ τὴν πρώτην γενεάν, οἱ κατιόντες καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγήν των ἀρνοῦνται.

Πολλάκις ἐπὶ τοῦ προκειμένου γεγονότος τοῦ λίαν ἐπιζημίου εἰς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐν γένει, ἐμελέτησα καὶ πολλάκις ἐδοκίμασα εὑρισκόμενος ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ ἀκόμη καὶ Αὐστρίᾳ νὰ πείσω τινὰς ἐκείνων, μεθ' ὧν ἐτύγχανον σχετιζόμενος, ὅτι καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς ἀκόμη τοῖς συμφέρει ν' ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα των πρὸς ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἅμα σχηματίσωσι τὴν δέουσαν ἑκάστῳ κατὰ τὰς ἰδέας του περιουσίαν νὰ μεταναστεύωσιν εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, ὅπου καὶ ὑλικῶς θὰ δύνανται ἐργαζόμενοι βοηθείᾳ τῶν γνώσεων, ἃς ἀπέκτησαν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, νὰ ὠφεληθῶσι, καὶ ἠθικῶς τυγχάνοντες διακρίσεων καὶ τιμῶν, ἃς λίαν δύσκολον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον θὰ εἶναι ν' ἀποκτήσωσιν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Κατ' ἀρχὰς κάπως ἐπέτυχον ἐν τῷ προσηλυτισμῷ μου οὕτως εἰπεῖν τούτῳ, ἀλλὰ chassez le naturel, il revient au galop. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὁ Ἕλλην ἠγάπα τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὴν μετανάστευσιν ἀνεπιστρεπτί. Ἐπεβάλλετο μὲν εἰς τὰς χώρας, ὅπου μετενάστευε διὰ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς μορφώσεώς του, ἀλλ' ἢ συνεχωνεύετο μετὰ τῶν ἐγχωρίων καὶ δὴ δι' ἐπιγαμιῶν, ἢ ἰδίαν ἀποικίαν ἀνεξάρτητον τοῦ κέντρου συνεκρότει.

Ὡς αἰτίαν τῆς ἀναστολῆς τοῦ ῥεύματος τῆς ἐξ Ἑλλάδος μεταναστεύσεως προέβαλλον καὶ προβάλλουσι τὴν μὴ φιλόφρονα ὑποδοχὴν τῶν ὁμογενῶν τούτων ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐν γένει καὶ τὴν ὑλικὴν ἐκ τῆς μεταναστεύσεως καταστροφὴν τῶν πρώτων ἂν ὄχι πάντων, ἀλλὰ βεβαίως τῶν πλείστων καὶ ἡ αἰτία αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀπορριπτέα, ἀλλ' οὐ τοῦ παρόντος. Καὶ ἡ παρέκβασις αὕτη ἴσως παρέλκει.

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸ εἰρημένον συμβάν μοι κατὰ τὸ κολύμβημα, ἐνθυμοῦμαι ὅτι τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τῆς ἡμέρας

ἐκείνης εἶχον ὀνειρευθῇ, ὅτι ἱερεὺς εἰς τὸ δωμάτιόν μου εἰσελθὼν μὲ συνέλαβε, βιάζων με νὰ μὲ νυμφεύσῃ ἄκοντα μετ' ἀγνώστου μοι γυναικός, ἥτις τὸν ἠκολούθει. Ἐγὼ προσεπάθουν νὰ τῷ διαφύγω καὶ ἐπὶ τέλους τὸ κατώρθωσα, φεύγων δὲ δρομαίως τοῦ δωματίου τῷ ἔλεγον: «Σήμερον δὲν μὲ νυμφεύεις, μετὰ ἓξ μῆνας νὰ ἰδοῦμεν».

Δὲν εἶχον δώσῃ προσοχὴν ἀμέσως τὴν ἐπιοῦσαν εἰς τὸ ὄνειρον ἐκεῖνο, μετὰ τὸ συμβεβηκὸς ὅμως τὸ ἐνεθυμήθην καὶ ἠρώτησα φίλην μου γραῖαν, χήραν ἰατροῦ, ἥτις ὄχι μόνον ἐπίστευεν εἰς τὰ ὄνειρα, ἀλλ' εἶχε καὶ τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων περὶ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν, πῶς ἐξηγεῖ τὸ ὄνειρόν μου ἐκεῖνο. Αὕτη μοὶ εἶπε μετ' ἀπολύτου πεποιθήσεως:

— Παπᾶς θὰ εἰπῇ ἄγγελος ποῦ παίρνει ταῖς ψυχαῖς, πανδρειὰ θὰ εἰπῇ θάνατος· αὐτὴ τὴ φορὰ τοῦ 'φυγες, πρόσεξε καλὰ καὶ φυλάξου νὰ μπορέσῃς μετὰ ἓξ μῆνας νὰ τοῦ ξαναφύγῃς.

Ἐσημείωσα τὴν ἡμέραν καὶ δὲν ἔδωκα μὲν ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὴν πρόρρησιν τῆς ὀνειροκριτρίας, ἀλλὰ κάπως τὴν ἐσυλλογιζόμην. Μετὰ πέντε μῆνας ἠσθάνθην ἀδιαθεσίαν ἀπὸ ἐκείνας, ὅσας αἱ νευροπαθεῖς μάλιστα κράσεις (ὅπως ἦτο ἀνέκαθεν καὶ εἶναι ἡ ἰδική μου) δὲν ἠξεύρουσιν οὔτε πῶς νὰ διατυπώσωσι πρὸς τοὺς ἰατρούς, ὧν ζητοῦσι τὴν βοήθειαν. Αἱ δυνάμεις μου ἐξηντλοῦντο βαθμηδόν, εἰς βαθμὸν ὥστε καὶ ἡ ἐργασία ἡ γραφικὴ μοὶ ἀπέβαινε λίαν δύσκολος.

Τροφῆς εἶχον ἀπέχθειαν καὶ τὴν ὀλίγην, ἣν μετὰ τῆς βίας ἐλάμβανον, ἀτελῶς ἐχώνευον καὶ ἐν τούτοις ὁ ἰατρός μου δὲν εὕρισκεν εἰς ἐμέ, ὡς ἔλεγεν, ἀσθένειάν.

Περιῆλθον εἰς κατάστασιν μαρασμοῦ καὶ μίαν ἑσπέραν μετὰ τὸ γεῦμα, *ἀκριβῶς ἓξ μῆνας ἡμέραν πρὸς ἡμέραν* μετὰ τὸ ὄνειρον τὸ προαναφερθέν, αἰσθανθεὶς τὴν ἀναπνοὴν ἐκλείπουσαν, ἐρρίφθην ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν οὔτε νὰ σημάνω τὸν κώδωνα πρὸς βοήθειαν. Ἡ «νοικοκυρά» μου μετά τινα ὥραν, μὴ βλέπουσά με παρόντα εἰς τὸ δωμάτιον, εἰς ὃ συνήρχοντο ὅλοι οἱ συγκάτοικοι μετὰ τὸ γεῦμα, ἔχουσα μάλιστα παρατηρήσῃ, ὅτι καὶ κατὰ τοῦτο ἤμην «χλωμότερος» τοῦ συνήθους καὶ δὲν εἶχον φάγῃ σχεδὸν τίποτε, ἀνῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ εὑροῦσά με εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἐνόμισεν ὅτι εἶχα *τελειώσῃ*

καὶ ἔρρηξεν ἀγρίας φωνάς, τὰς ὁποίας ἐγὼ ἤκουον, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν οὔτε νὰ κινηθῶ οὔτε λέξιν νὰ ἀρθρώσω.

Ἔτρεξαν δι' ἰατροὺς καὶ ὁ πρῶτος εὑρεθεὶς ἦτο εἰς νεωστὶ φθάσας ἐκ Παρισίων ἰατρός, Λαμπὲρ ὀνόματι, ὅστις κατὰ σύμπτωσιν καὶ προλαβόντως μοὶ εἶχε συστηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ μου ὡς συμμαθητής του. Οὗτος μοὶ ἔδωκε τὰς πρώτας βοηθείας, ἀλλ' ἐβράδυνα πολὺ νὰ συνέλθω καὶ ἀρθρώσω λέξεις.

Τὸν ἤκουσα νὰ λέγῃ, ὅτι ἡ θέσις μου εἶναι λίαν σοβαρά, ἀλλ' ἐλπίζει. Ἀμέσως τὴν ἐπιοῦσαν ἐκάλεσε συμβούλιον ἄλλων ἰατρῶν ἐκ τῶν τότε ἐκεῖ διαπρεπόντων καὶ μοὶ ὡρίσθη εἶδος θεραπείας μακρᾶς καὶ ὀχληρᾶς, διότι πρὸ πάντων μοὶ ἀπηγορεύθη διανοητικὴ ἐργασία καὶ πᾶσα σωματικὴ κόπωσις, ἐν ᾧ ἐγὼ εὑρισκόμην ἐν τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῶν δύο νὰ καταχρῶμαι. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἦτο μετὰ τρίμηνον θεραπείαν ν' ἀναρρώσω καὶ νὰ εἶμαι ἔτι ἀσθενικός, ἀλλ' ὅπως δήποτε νὰ ἐπαρκῶ εἰς τὰς πολλάς μου ἐνασχολήσεις.

ΚΘ'

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀσθενείας μου τὰ τοῦ καταστήματος κατὰ φυσικὸν λόγον ἐχώλαινον· καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Σιὸρ Στρατῆς εὑρίσκετο ἐν τῇ ἀνάγκῃ νὰ τὸ ἀναφέρῃ εἰς τοὺς τοῦ κεντρικοῦ καταστήματος ἐν Μασσαλίᾳ. Ἠσθανόμην καὶ ἐγὼ τὴν ἀνάγκην βοηθοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐνόουν ὅτι μοὶ συμφέρει τοὐλάχιστον νὰ μὴ ζητήσω καὶ ἐβίαζον ἐμαυτὸν ἐν τῇ ἐργασίᾳ. Ἀλλ' ἀπεφασίσθη ἐν Μασσαλίᾳ νὰ προσέλθῃ ἐκεῖθεν ἔστω καὶ προσωρινῶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ καταστήματος Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἕτερος τῶν ἐν Μασσαλίᾳ διευθυντῶν, ὁ Μιχαὴλ Ἀγέλαστος, γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Νικολάου Δαμιανοῦ, ὁ πρὶν ἐν Τεργέστῃ διευθύνων, ὡς προεῖπον.

Τὸν Ἀγέλαστον αὐτὸν δὲν ἐγνώριζον ἢ ἐκ φήμης καὶ ἔκ τινων ἀφηγήσεων τῆς μητρός μου καὶ ἐξ ἀνταποκρίσεως. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πηγῶν δὲν εἶχον δυνηθῇ νὰ σχηματίσω πεποίθησιν διὰ τὴν ἐμπορικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ ἱκανότητα, ἀλλ' εἰς τὸν ἔσχατον ἐμὲ τότε ἐν τοῖς πρώτοις, καὶ κατ' ἀνοχὴν διευθυντὴν δὲν «ἔπιπτε λόγος».

Ὁ Ἀγέλαστος, μᾶλλον τότε παρῆλιξ ἢ μεσῆλιξ, ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μόνος, ἀφήσας τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὰς ἀνέσεις του εἰς τὴν Μασσαλίαν, καὶ κατῴκησε καὶ αὐτὸς δωμάτιον μετ' οἰκοτροφίας εἰς «Φράγκισσαν» οἰκοκυράν. Ἐδείκνυε μεγάλην προθυμίαν πρὸς ἐργασίαν, ἐγὼ δὲ ἐτέθην εἰς τὰς διαταγάς του ὡς προϊσταμένου.

Ἐζήτησεν ἀμέσως ν' ἀναλάβῃ τὴν μετὰ τῶν καταστημάτων τῆς Ἑταιρείας ἀνταπόκρισιν, καὶ τὴν τήρησιν τοῦ ταμείου πρὸς δὲ τὴν παράστασιν, καὶ τὴν «Μπόρσαν» καὶ ἐν γένει τὴν ἀνωτάτην διευθυνσιν, ἀλλ' ὅλα ταῦτα κατ' ἐπιφάνειαν ἀπαράλλακτα, ὅπως συνέβαινε κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Σιὸρ Στρατῆ, καθὼς προεῖπον, διέφερε δὲ ἡ θέσις μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ ἄκακος καὶ καλοκάγαθος Σιὸρ Στρατῆς δὲν ἐζήτει νὰ ἐπιβάλληται ὡς ἱκανότης, ὅπως συνέβαινε μὲ τὸν Σιὸρ Μικέν.

Ἐδέησε νὰ τῷ συναθροίζω ὅλην τὴν ὕλην τῆς ἀνταποκρίσεως καὶ ἐκεῖνος βραδὺς καὶ κακογράφος μοναδικὸς νὰ τὴν ἀντιγράφῃ. Ὤφειλον δὲ ἐγὼ νὰ προετοιμάζω τὴν ὕλην δύο καὶ τρεῖς ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ταχυδρομείων (τότε διὰ τὴν Εὐρώπην ὑπῆρχον ταχυδρομεῖα ἅπαξ ἢ καὶ δὶς τὸ πολὺ τῆς ἑβδομάδος), ἐκεῖνος δὲ καταγινόμενος ἐν τῷ γραφείῳ, ἄνευ ὑπερβολῆς, ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, δὲν ἐπρόφθανε νὰ εἶναι ἕτοιμος ἐντελῶς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ταχυδρομείων· ἔστιν ὅτε δὲ καὶ τὰ πρὸ τριῶν ἢ καὶ δύο ἡμερῶν γεγραμμένα ἐκ νεωτέρων συμβάντων ἢ εἰδήσεων συνέβαινε νὰ ἔχωσιν ἀνάγκην τροποποιήσεως.

Τὸ ταμεῖον ἐδοκίμασε νὰ τηρήσῃ ἐπὶ δύο ἡμέρας καί, εὑρὼν τὴν τρίτην ἡμέραν ἔλλειμμα σπουδαῖον (ἰδανικόν, ἐξ ἐσφαλμένης ἐγγραφῆς προελθόν), ἀφ' οὗ τῇ συνεργασίᾳ μου ἀνεκάλυψε τὴν πηγήν του, μοὶ εἶπε:

— Εἴκοσι τέσσαρας ὥρας τώρα δὲν ἐκοιμήθηκα δι' αὐτὸ τὸ λάθος. Πάρε πίσω τὴν κάσσα σου!

Ἐννοεῖται ὅτι προθύμως τὴν «ἐπῆρα».

Μοὶ εἶπε κατὰ τὴν πρώτην φορὰν νὰ τὸν συνοδεύσω καὶ τὸν εἰσάξω εἰς τὸ Χρηματιστήριον καὶ εἰς τοὺς μεσίτας. Ἐξετέλεσα τὴν διαταγήν του, ἀλλ' ἐδέησε νὰ καθίσω πλησίον του ἢ μᾶλλον ὄπισθέν του καὶ νὰ τῷ ψιθυρίζω εἰς τὸ οὖς τὰς ἀπαντήσεις,

ἂς ἔπρεπε νὰ δίδῃ εἰς τὰς προτάσεις τῶν μεσιτῶν, καὶ ἐν γένει εἰς πᾶν κλείσιμον συμφωνίας συναλλαγματικῆς πράξεως, ἐν ᾧ δὲ ἐνόμιζον ὅτι τοῦτο δὲν θέλει ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μακρόν, ἀπ' ἐναντίας καθιερώθη ἡ ἀπὸ κοινοῦ μετάβασις ἀμφοτέρων εἰς τὸ Χρηματιστήριον, ὁ δὲ κόπος μου καθίστατο οὕτω διπλοῦς.

Ὡς πρὸς τὴν καθόλου διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν, συνέβαινε περίπου τὸ αὐτό. Ὄχι μόνον τῆς Τουρκικῆς γλώσσης δὲν εἶχε γνῶσιν, ἀλλ' οὔτε τῆς Γαλλικῆς, ἣν δυσκόλως ἐνόει καὶ μετριώτατα ὡμίλει, ὥστε πρὸς πάντα προσερχόμενον εἰς τὸ γραφεῖον, μὴ ὁμιλοῦντα τὴν Ἑλληνικήν, ἔπρεπεν ἐγὼ ν' ἀποτείνω τὸν λόγον καὶ νὰ ἐκτελῶ οὕτω χρέη καὶ διερμηνέως καὶ ἐξηγητοῦ ἑκάστης ὑποθέσεως. Ἐπειδή, ὡς εἶπον, ἦτο λίαν φίλεργος καὶ ἐφλέγετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ φανῇ χρήσιμος, μετέβαινεν εἰς τὸ γραφεῖον ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τακτικώτατα, ἀκόμη καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας, ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἀνέκαθεν καὶ σπουδαστὴς ἀκόμη ἐν Σύρῳ δὲν ἤμην «πρωϊνός», ἠγάπων δηλαδὴ τὸν πρωϊνὸν ὕπνον, πολὺ δὲ μᾶλλον κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς ἀναρρώσεώς μου, δὲν μετέβαινον εἰς τὸ γραφεῖον πολὺ ἐνωρίς.

Ὁ καϋμένος ὁ Σιὸρ Μικὲς ἐστενοχωρεῖτο, ἠναγκασμένος ὢν νὰ μὲ περιμένῃ νὰ τῷ λύω προσπιπτούσας ἀπορίας του.

Βαρέως ἔφερε τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀποκρίνηται εἰς ὑπαλλήλους ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ μιᾶς ἢ ἄλλης ὑποθέσεως τί ποιητέον ἢ εἰς προσερχομένους μεσίτας ἢ καὶ πελάτας τοῦ καταστήματος «δὲν ἦλθ' ἀκόμη ὁ Ἀνδρίκος», καί ποτε μετὰ τρόπου παραινετικοῦ μοὶ εἶπεν:

—Ἔ Ἀνδρίκο μου, δὲν προσπαθεῖς νὰ καταβαίνῃς ὀλίγον ἐνωρίτερα; αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι βάσανο.

—Ὅ,τι ἄλλο θέλετε Σιὸρ Μικέ, τῷ ἀπεκρίθην, θὰ κάμω, ἀλλ' αὐτό, ὅπου μοῦ ζητεῖτε, εἶναι ἐκ τῆς κράσεώς μου ἀδύνατον νὰ πράξω· καὶ οἱ γονεῖς μου πολὺ προσεπάθησαν νὰ μεταβάλουν τὴν συνήθειάν μου αὐτήν, τοῦ νὰ κοιμῶμαι ἀργὰ τὸ πρωΐ, ἀλλὰ παρῃτήθησαν ἰδόντες, ὅτι ἡ ἀσθενική μου κρᾶσις τὸ ἀπαιτεῖ.

—Ἀφ' οὗ εἶναι ἔτσι, πολὺ καλά, μοὶ ἀπεκρίθη, ἀλλὰ διεῖδον ὅτι ἡ ἀπάντησίς μου ἐκείνη δὲν τὸν ηὐχαρίστησεν.

Δέον νὰ ἐξομολογηθῶ ἐνταῦθα ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Σιὸρ Μικὲ

ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυειδῶς ἀντετάσσετο εἰς τὰς ἐπιθυμίας μου, συνηθίσαντος ἀπὸ δύο σχεδὸν ἐτῶν εἰς τὸν ἀνεξάρτητον βίον καὶ εἰς τὴν θέσιν ἡμιεπισήμου διευθυντοῦ, ἀποβλέποντος δέ, ἐννοεῖται, εἰς τὴν προαγωγὴν ἀπὸ *ἡμιεπισήμου* εἰς *ἐπίσημον*. Δὲν εὕρισκον δὲ ἐν τῇ φιλαυτίᾳ μου, ὅτι εἶχον ἄδικον, ἐπιθυμῶν νὰ πράττω φέρων καὶ τὴν εὐθύνην κατ' οὐσίαν, νὰ μὴ ἀνέχωμαι νὰ φαίνηται ὅτι πράττει ἄλλος.

Ὁπωσδήποτε, ἔπραξα τὸ ἁμάρτημα νὰ ἀφίνω κἄποτε τὸν Σιὸρ Μικὲν ἐν στενοχωρίᾳ περὶ πρακτέου τινὸς καὶ ἐν καθυστερήσει χρεῶν τινων τοῦ Διευθυντοῦ, παρατηρουμένῃ ὑπὸ τῶν συνεταίρων, καὶ πρὸ πάντων τοῦ Μισὲ Ζωρζῆ Πετροκοκκίνου, οὗτινος πάντοτε ἀνεγνώριζον τὴν ἐν πᾶσιν ὑπεροχήν.

Τὸ ἐνόησεν ὁ Σιὸρ Μικές, ἐπεθύμησε καὶ τὸν ἄνετον βίον τῆς Μασσαλίας καὶ τὰς οἰκιακὰς αὐτοῦ ἀνέσεις παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ του, καὶ ἐπέμεινε θέλων νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι, ἀφ' οὗ ἀνέλαβον τὴν ὑγείαν μου, δύναμαι ὡς καὶ πρὶν «νὰ ὑπάγω ἐμπρὸς μὲ τὸν Σιὸρ Στρατῆν».

Εἰς ἐμὲ εἶπε τὰ αὐτά, μὲ παρεκάλεσε μόνον νὰ ἐπιμεληθῶ τὸν μαθητευόμενον τότε παρ' ἐμοὶ συγγενῆ του Μιλτιάδην Κατινάκην, ὃ καὶ τῷ ὑπεσχέθην καὶ ἐξετέλεσα .....

Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1852 ὁ Σιὸρ Μικὲς ἀνεχώρησεν ἐπιστρέφων εἰς Μασσαλίαν καὶ ἐγὼ ἐπανῆλθον εἰς τὸ πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Κωνσταντινούπολιν σημεῖον.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1851 μοὶ ἔτυχε πρᾶξις ἐμπορικὴ σπουδαία καὶ σχετικῶς ἐβελτίωσα τὰ οἰκονομικά μου. Τὸ κατάστημα εἶχεν ἐν Πύργῳ τῆς Μαύρης Θαλάσσης ἀνταποκριτὴν τὸν Κυριάκον Κορωναῖον (ἀδελφὸν τοῦ στρατηγοῦ Πάνου Κορωναίου, τότε λοχαγοῦ ἢ ταγματάρχου) ἄνθρωπον ἀκεραίου καὶ τιμίου χαρακτῆρος, ἱκανὸν δὲ καὶ εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας του, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν πρόβλεψιν σιτηρῶν δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐντὸς τῶν στενῶν μέσων του καὶ ἐπὶ προμηθείᾳ διὰ λογαριασμὸν *φίλων* (ἀνταποκριτῶν), μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ σπουδαιότερος, ἵνα μὴ εἴπω ὁ μόνος, ἦμην ἐγώ, δηλαδὴ τὸ κατάστημα Σ. Μ. Βοῦρος καὶ Σ^{α}. Ἀμοιβαίως εἴμεθα εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν σχέσεων αὐτῶν, συνέπεσε δὲ ἐκεῖνος ἀσθενήσας νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς νοσηλείαν καὶ ἐπομένως νὰ ἔλθῃ εἰς

προσωπικὴν γνωριμίαν μετ' ἐμοῦ, σχετιζομένου ἄλλως τε μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεταίρου του καὶ ἀδελφοῦ του Θεμιστοκλέους.

Μεταξὺ λόγων μοὶ εἶπεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ προσωπικῶς νὰ μοὶ φανῇ εὐγνώμων, εἰσάγων με εἰς συμμετοχὴν ἐπιχειρήσεως, μικρᾶς μὲν καὶ ἀναξίας προσοχῆς διὰ τὸ κατάστημα, ὑπισχνουμένης ὅμως βέβαιον καθαρὸν κέρδος.

Ἡ πρᾶξις αὕτη συνίστατο εἰς προαγορὰν σίτου κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐσοδείας εἰς ὡρισμένην τιμὴν διὰ προπληρωμῆς τοῦ τιμήματος πρὸς πλήρωσιν χρηματικῶν ἀναγκῶν δι' ἔξοδα τῆς συγκομιδῆς. Ἐγὼ ἐξ οἰκονομιῶν μου καὶ μικρῶν κερδῶν, ἅτινα μοὶ ἀπέφερον μικραὶ ἐμπορικαὶ πράξεις, συμφώνως τῇ προαναφερθείσῃ ἀδείᾳ, ἣν εἶχον λάβῃ παρὰ τοῦ προϊσταμένου μου, εἶχον ἤδη σχηματίσῃ κεφάλαιον ἐκ 40.000 γροσίων, ἐξ αὐτοῦ δὲ διὰ τὴν προμνημονευθεῖσαν πρᾶξιν τὴν ἐξ ἡμισείας ἑταιρικὴν διέθεσα περὶ τὰς 25.000 καὶ οὕτω διὰ κεφαλαίου 50.000 γροσίων περίπου ὁ Κυριάκος Κορωναῖος ἐσχημάτισε φορτίον σίτου σκληροῦ ἐκ κοιλῶν Κωνσταντινουπόλεως 5.000, τὸ ἐφόρτωσε δὲ ἐπὶ πλοίου ὀθωμανικοῦ διοικουμένου ὑπὸ πλοιάρχου Ὀθωμανοῦ εἰς παραλαβήν μου εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Σημειωτέον ὅτι τότε πολὺ ὀλιγώτερον ἢ σήμερον ἦσαν οἱ Τοῦρκοι πλοίαρχοι μεμορφωμένοι ἢ κἂν ἀγράμματοι· ἐταξίδευον ἐκ πείρας καὶ ἀπὸ ξηρᾶς εἰς ξηρὰν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης θεωρίας. Ἐν γένει δὲ περιωρίζοντο τὰ ταξίδιά των μόνον εἰς τὰ μέρη, εἰς ἃ εἶχον ἄλλοτε ταξιδεύσῃ καὶ ὅπου ὑπῆρχον ἀκταὶ χρησιμεύουσαι αὐτοῖς ὡς σημεῖα.

Ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐξετίθεντο εἰς ἀνοικτὸν πέλαγος, ἐταξίδευον βραδύτατα ἀλλ' ἀσφαλέστερον.

Κατὰ τὸ φθάσιμον τοῦ ἐν λόγῳ πλοίου ἐκ Πύργου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδέχθην προσφοράς, δι' ὧν θὰ ἐπετύγχανον κέρδος σπουδαιότατον σχετικῶς, ἀλλ' αἱ ἐξ Εὐρώπης εἰδήσεις περὶ σιτηρῶν ἦσαν λίαν ἐνθαρρυντικαὶ καὶ ἐπεθύμουν νὰ δοκιμάσω τὴν τύχην τοῦ φορτίου πέραν τῆς ἀγορᾶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπρότεινα τῷ πλοιάρχῳ δι' ἀναλόγου αὐξήσεως ναύλου (οἱ πτωχοὶ ὀλιγαρκέστατοι Τοῦρκοι ἠρκοῦντο εἰς ναύλους πολὺ εὐτελεστέρους τῶν ἄλλων σημαιῶν), ἂν δύναται νὰ μεταφέρῃ

τὸ φορτίον εἰς Ζάκυνθον, ἐρωτήσας συνάμα αὐτὸν ἂν ἄλλοτε ἐταξίδευσεν ἐκεῖ.

—Ἐγὼ δὲν μετέβην, μοὶ εἶπεν, ἀλλὰ τὸ πλοῖον μετέβη.

Ὡσὰν τὸ πλοῖον νὰ ἦτο ζῷον καὶ ἐγνώριζε τὸν δρόμον! Μοὶ προσέθηκεν ὅμως, ὅτι ὁ ναύκληρός του εἶναι λίαν πεπειραμένος ναυτικὸς καὶ εἶχε ταξιδεύσῃ μέχρι Μελίτης.

Ἐξήτασα, ἂν αἱ ἀσφάλειαι δέχονται νὰ μοὶ ἀσφαλίσωσι τὸ ἐν λόγῳ φορτίον μέχρι Ζακύνθου διὰ τοῦ αὐτοῦ πλοίου καί, λαβὼν ἀπόκρισιν καταφατικήν, ἐνήργησα τὰ δέοντα καὶ τὸ πλοῖον ἀνεχώρησεν εἰς παραλαβὴν τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Δημητρίου Καραμπίνη, τότε ἐκεῖ πρωτεύοντος ἐν μεγαλεμπόροις σιτηρῶν καὶ τακτικοῦ ἀνταποκριτοῦ τοῦ καταστήματός μας, τὸ ὁποῖον τῷ ἔπεμπε φορτία σίτου συνεχῶς πρὸς πώλησιν ἐπὶ προμηθείᾳ.

Τῷ ἔγραψα συνιστῶν ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο φορτίον ὡς ἐνδιαφέρον με προσωπικῶς. Ἡμέραι ἐν τούτοις καὶ ἑβδομάδες παρήρχοντο καὶ δι' ἑκάστου ταχυδρομείου ὁ Καραμπίνης μοὶ ἀνήγγελλε νέας ὑψώσεις εἰς τὰς τιμὰς τῶν σίτων, ἀλλ' ἀπηλπίζετο μὴ βλέπων τὸ πλοῖον τοῦ Ἀλῆ Καπετὰν ἢ τοὐλάχιστον λαμβάνων εἴδησίν τινα ἔστω καὶ κακήν. Ἤρχισα καὶ ἐγὼ νὰ φοβῶμαι ὅτι ἀπωλέσθη αὐτανδρον, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀσφαλίσῃ εἰμὴ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ τίμημα πρὸς τὰς τρεχούσας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξασφαλίσεως τιμάς, ἐδυσθύμουν, διότι, ἀπολλυμένου τοῦ πλοίου, ἤθελον ἀπολέσῃ τὸ περαιτέρω τῆς ὠφελείας ἐκ τῆς μετέπειτα ὑπερτιμήσεως τοῦ εἴδους.

Τέλος μετὰ δύο ὅλους μῆνας τὸ πλοῖον ἔφθασεν εἰς τὴν Ζάκυνθον σῶον καὶ ἀβλαβὲς καὶ ἐν ὥρᾳ τῆς ἀνωτάτης ὑπερτιμήσεως τῶν σίτων. Ὁ τίμιος καὶ εὐσυνείδητος ἐμπορικὸς φίλος τὸ ἐπώλησε, καὶ ἐν συντόμῳ ἔλαβα καθαρὸν ποσὸν ἐκ τῆς πωλήσεως ὑπερτριπλάσιον τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου καὶ οὕτως ἐδιπλασίασα τὸ ὅλον τῆς τότε περιουσίας μου.

Μόνον ὅστις εἰργάσθη ὡς ἔμπορος δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν ἡδονὴν τοιούτου κέρδους ἐξ ἐμπορικῆς πράξεως τόσον μικρᾶς, ὡς ἐπίσης τὴν εὐτυχίαν, ἣν αἰσθάνεται ὁ νέος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ σχηματισμοῦ περιουσίας ὁπωσδήποτε, βλέπων διὰ μιᾶς τοιαύτην εὐτυχίαν.

Ὅλα εἶναι σχετικὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, σχετικὰ πρὸς τὴν

ἡλικίαν, πρὸς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, πρὸς τὰς βιοτικὰς ἀνάγκας. Ἐγὼ δὲ τότε ἤγον τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ἡ φιλοδοξία μου περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ προσκαλῶμαι εἰς χοροὺς τῶν ἐγκρίτων καὶ αἱ βιοτικαί μου ἀνάγκαι ἐκτὸς τοῦ τρώγειν καὶ κοιμᾶσθαι σχετικῶς καλῶς, εἰς τὸ ἐνδύεσθαι ἀξιοπρεπῶς καὶ διασκεδάζειν συνεχῶς, ἀλλ' ὄχι πολυτελῶς.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1852, κατὰ Φεβρουάριον δηλαδή, εἶχον συντάξῃ (κλείσῃ) τὸν ἐτήσιον ἰσολογισμὸν τοῦ καταστήματος διὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 1851· οὗτος δὲ ἦτο ἀρκούντως εὐχάριστος.

Ὁ Σιὸρ Στρατῆς, προκειμένου τότε περὶ ἀντιμισθίας μου, μοὶ εἶπεν, ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν τῶν ὑπηρεσιῶν μου καὶ σκέπτεται πῶς νὰ μὲ ἀνταμείψῃ ἐπαξίως, μὴ ἐπιτρεπομένου αὐτῷ ν' αὐξήσῃ τὴν μισθοδοσίαν μου ἄνω τῶν 30,000 γροσίων ἐτησίως, διότι μισθὸς ἀνώτερος τότε δὲν ἦτο γνωστὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὔτε παρὰ τῷ πρωτεύοντι τότε πάντων καταστήματι τῶν ἀδελφῶν Ράλλη.

Ἐγὼ τὸν ηὐχαρίστησα καὶ παρεδέχθην τὸ ὀρθὸν τῆς ἰδέας του περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς αὐξήσεως τῆς μισθοδοσίας μου, οὔτε τῷ ἀπέκρυψα, ὅτι ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων μου μικρῶν ἐμπορικῶν πράξεων κἄπως ὠφελήθην οὕτως, ὥστε νὰ εἶμαι ἐν συνόλῳ ὑλικῶς εὐχαριστημένος, ἀλλὰ τῷ προσέθηκα, ὅτι ἡ θέσις μου φαινομενικοῦ ὑπαλλήλου, πράγματι δὲ ἀπὸ διετίας διευθυντοῦ, εἶναι ψευδὴς καὶ καθ' ἑκάστην προσκόπτει εἰς δυσκολίας.

Εἶναι δὲ καὶ οὐσιωδῶς ἄτακτος, διότι βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἶχον φθάσῃ νὰ ὑπογράφω ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του, ἀλλ' ἐννοεῖται ἐν γνώσει του, δῆθεν δι' ἐπιτροπικῆς, σπουδαιότατα ἔγγραφα, πρὸ πάντων συναλλάγματα καὶ ὡς ἐκδότης καὶ ὡς ἀποδέκτης, ἐν ᾧ οὐδεμίαν εἶχον πρὸς τοῦτο ἐπιτροπικὴν καὶ ἤμην ἐκτεθειμένος εἰς ἄρνησιν ἀναγνωρίσεως τῆς ὑπογραφῆς μου ὑπὸ τοῦ πρώτου τυχόντος εὐλόγως δυσπίστου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτὴν τοῦ καταστήματος θὰ ἔβλαπτεν, ὅτι τοῦτο ἐν γνώσει ἀνέχεται τὴν τοιαύτην ἀταξίαν.

Τῷ εἶπον τέλος, ὅτι, κολακευομένης κἄπως τῆς φιλοτιμίας μου, θέλω ἐνθαρρυνθῇ εἰς διπλασιασμὸν τοῦ ζήλου μου, ὅτι ἤθελον προτιμήσῃ καὶ ὀλιγώτερα νὰ ἀπολαμβάνω τῶν μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης παραιτούμενος καὶ τοῦ μικροῦ ἰδιαιτέρου

ἐμπορίου μου, τέλος τῷ ὑπέδειξα εὐσχήμως, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν προσωπικῶς δὲν συμφέρει ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν μὴ ὢν ὑποχρεωμένος διὰ συμφωνητικοῦ ἐπετύγχανον ἄλλως τὸ συμφέρον μου καὶ παρῃτούμην, ἔβαζε δὲ εἰς τὸ κεφάλι του κανένα ἄλλον Μισὲ Μικέν.

Νομίζω ὅτι ὁ τελευταῖος λόγος ἴσχυσε πολὺ καὶ ἀμέσως μοὶ εἶπε :

— Μὰ πῶς νομίζεις, ὅτι δύναται νὰ γίνῃ;

—Ἁπλούστατον, ἀπεκρίθην, καθεὶς ἐκ τῶν συντρόφων ἂς ἀποκόψῃ μικρότατον μέρος ἐκ τοῦ μεριδίου του καὶ ἂς τὸ παραχωρήσουν εἰς ἐμέ, καὶ ἂν κερδίσουν ὅλοι πολλά, λαμβάνω καὶ ἐγὼ ὀλίγα, καὶ ἂν δὲν ὑπάρξουν κέρδη, ὑπομονή, ἀρκεῖ νὰ μοὶ ἐξασφαλισθῶσι 12.000 γρόσια κατ' ἔτος δι' ἔξοδα τῆς συντηρήσεώς μου.

Πλήρης χαρᾶς ἐδέχθη τὴν πρότασίν μου καὶ μοὶ εἶπε :

— Θεώρει τὴν πρότασίν σου ἀποδεκτὴν γενομένην, καὶ ἂν τινες δὲν τὴν δεχθοῦν, ἐγὼ θέλω συμπληρώσῃ τὸ μερίδιόν σου ἐκ τοῦ ἰδικοῦ μου.

Ἔμαθον μεταγενεστέρως, ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη, ὅτι ἡ παραδοχή μου ὡς γενικοῦ συνεταίρου εἶχε προαποφασισθῇ παρὰ πάντων καὶ τῷ εἶχον ἀναθέσῃ τὰς διαπραγματεύσεις, περιμένοντες τὰς ἀπαιτήσεις μου ἀνωτέρας τῶν παραχωρηθέντων μοι ὅρων, οἵτινες συνίσταντο εἰς γενικὴν συμμετοχήν μου εἰς τὰ κέρδη, ἀλλὰ καὶ ζημίας τῆς ὅλης ἑταιρίας κατὰ 4 % ἀπέναντι καταθέσεως ἐκ μέρους μου κεφαλαίου 40.000 φράγκων, διὰ τὰ ὁποῖα, καθ' ὅσον ἤθελον καθυστερήσῃ τὴν καταβολήν, θὰ ἐπλήρωνα τόκον ἐτήσιον 6 %. Ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐλάμβανον ἐτησίως 12.000 γρόσια εἰς βάρος τῶν γενικῶν ἐξόδων τοῦ καταστήματος δι' ἔξοδα παραστάσεως (ἐπὶ τὸ εὐφημότερον).

Τὸ οὐσιωδέστερον δι' ἐμὲ ἦτο ἡ παραδοχή μου ὡς συνεταίρου· θὰ ἐδημοσιεύετο δι' ἐγκυκλίου διδούσης μοι τὸ δικαίωμα τῆς ὑπογραφῆς ὄχι πλέον δι' ἐπιτροπικῆς, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ὡς «Ε. Μ. Βοῦρος καὶ Σια».

Οὕτω τρέχων τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, ἐγενόμην μεγαλέμπορος, συνέταιρος ἑταιρείας ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς τότε ἐποχῆς.

Η ΠΡΟΓΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ *

ΑΙ ΑΡΧΑΙΑΙ ΠΡΟΓΝΩΣΕΙΣ

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ εἶναι παλαιὸν πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν εἰς μάτην ἐπεχείρησαν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, οἱ φιλόσοφοι, οἱ ἀστρονόμοι καὶ οἱ φυσιοδῖφαι ἐν γένει· ἴχνη τῆς προφητικῆς ταύτης τέχνης εὑρίσκομεν παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς. Οἱ Σῖναι, οἱ Ἰνδοί, οἱ Τάρταροι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ ἐν γένει οἱ γεωργικοί, οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ βουκολικοὶ λαοὶ παρετήρουν ἐπισταμένως τὸν οὐρανὸν καὶ συνῆγον ἐξ αὐτοῦ προγνώσεις τοῦ καιροῦ· παρὰ τοῖς Ἑβραίοις οἱ προφῆται, πλὴν ἄλλων πραγμάτων, προέλεγον καὶ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς.

Ἡ κοινωνία ὅμως ἀνέκαθεν ἀπήτησε παρὰ τῶν ἀστρονόμων ἰδίως νὰ προλέγωσι τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας, μεθ' ἧς καὶ τὰ ἀστρονομικά. Οἱ ἀστρολόγοι τῆς Χαλδαίας, ἐξαρτῶντες τὰς ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς καὶ αὐτὰ τὰ κοινωνικὰ πράγματα ἐξ ἀστρονομικῶν φαινομένων, προέλεγον οὐ μόνον τὴν βροχήν, τὰς χιόνας, τὸν ἄνεμον, τὸν κεραυνὸν καὶ καθόλου πᾶν ὅ,τι ἔχει σχέσιν πρὸς τὸν καιρόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα, ἀπαραλλάκτως ὅπως οἱ σημερινοὶ τυπογράφοι, χρέη ἀστρολόγων ἐκτελοῦντες, προφητεύουσι στερεοτύπως εἰς τοὺς ἐτησίως ὑπ' αὐτῶν συντασσομένους καὶ ἐκδιδομένους *Καζαμίας* πᾶν ὅ,τι μέλλει νὰ συμβῇ ἀνὰ πᾶν σεληνιακὸν τέταρτον ὁλοκλήρου τοῦ ἔτους, ἤτοι βροχάς, παγετούς, ψύχη, καύματα, θυέλλας, τρικυμίας, σεισμούς, θανάτους ἡγεμόνων καὶ πτώσεις ὑπουργείων ἐνίοτε!

Παρὰ τῶν Χαλδαίων καὶ Αἰγυπτίων παρέλαβε καὶ μετέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀστρονομικῆς ἐπιστήμης, καὶ τὰς τοιαύτας προγνώσεις ὁ *Θαλῆς*· ὁ Μιλήσιος φιλόσοφος

* Συνέχεια ἐκ σελ. 549.

φαίνεται, ὅτι, κατ' ἀπομίμησιν τῶν Αἰγυπτίων, ἔγραψε ποίημα, ἐν εἴδει ἡμερολογίου, ἐν ᾧ προέλεγε τὰ ἀτμοσφαιρικὰ καὶ ἀστρονομικὰ φαινόμενα τοῦ ἔτους. Κατὰ δὲ τὸν P. Tannery, τὰ τοιαῦτα ἔργα, κατ' οὐδὲν διαφέροντα τῶν σημερινῶν ἡμερολογίων, ὑπῆρξαν ἐπὶ πολὺ ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν Ἑλλήνων ἀστρονόμων. Τὰ ἡμερολόγια ταῦτα, τὰ ὁποῖα περιεῖχον προγνώσεις ἀστρονομικῶν καὶ μετεωρολογικῶν φαινομένων, οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν ἀπὸ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος *Παραπήγματα*· τὰ ἐξέθετον, ὡς τὰ σημερινὰ *μετεωρολογικὰ δελτία* τῶν Μετεωροσκοπείων, εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς γνῶσιν ὅλου τοῦ κόσμου.

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀράτου *Θέων* λέγει περὶ τούτων τὰ ἑξῆς:

«Οἱ δὲ μετὰ Μέτωνα ἀστρονόμοι καὶ πίνακας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔθηκαν περὶ τῶν τοῦ Ἡλίου περιφορῶν, τῶν ἐννεακαιδεκαετηρίδων, ὅτι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τοιόσδε ἔσται χειμὼν καὶ τοιόνδε ἔαρ καὶ τοιόνδε θέρος καὶ τοιοίδε ἄνεμοι καὶ πολλὰ πρὸς βιωφελεῖς χρείας τοῖς ἀνθρώποις... Πάλαι γὰρ ἀείδεται καὶ ᾄδεται καὶ φανερὰ τοῖς Ἕλλησι γέγονεν. Ἐδέξαντο δὲ αὐτὸ οἱ Ἕλληνες παρ' Αἰγυπτίων καὶ Χαλδαίων».

Τῶν παραπηγμάτων τούτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀστρονόμων διεσώθησαν ἱκανὰ ἀποσπάσματα, ἰδίως εἰς τὰ *Διοσημεῖα* τοῦ Ἀράτου, ἐν τῇ *Εἰσαγωγῇ εἰς τὰ Φαινόμενα* τοῦ Γεμίνου, καὶ εἰς τὰς *Φάσεις τῶν ἀπλανῶν* τοῦ Πτολεμαίου.

Ἀλλὰ ποῦ βασιζόμενοι οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι συνέτασσον τὰς ἐν τοῖς Παραπήγμασιν αὐτῶν μετεωρολογικὰς προρρήσεις; Ἂν καὶ ἕκαστος τούτων εἶχε καθῆκον νὰ γνωρίζῃ καὶ προλέγῃ τὰ τοῦ καιροῦ καὶ συνεπῶς, ἐκὼν ἄκων, συνέτασσε καὶ ἐξέθετε τὸ Παράπηγμά του, ἐν τούτοις πολλαὶ τῶν προγνώσεων αὐτῶν δὲν ἦσαν ὅλως ἀβάσιμοι καὶ τυχαῖαι, ἀλλ' ἐστηρίζοντο ἐπὶ πολυετῶν παρατηρήσεων· τοῦτο ἐξηγῶν ὁ Γεμῖνος, ἐν τῷ *Περὶ ἐπισημασιῶν τῶν ἄστρων* κεφαλαίῳ τῆς *Εἰσαγωγῆς* του, γράφει:

«Αἱ δὲ γενόμεναι προρρήσεις τῶν ἐπισημασιῶν ἐν τοῖς παραπήγμασιν οὐκ ἀπό τινων παραγγελμάτων ὡρισμένων γίνονται, οὐδὲ τέχνῃ τινὶ μεθοδεύονται, κατηναγκασμένον ἔχουσαι τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' οἱ ἐκ τοῦ ὡς ἐπίπαν γινομένου διὰ τῆς καθ' ἡμέραν παρατηρήσεως τὸ σύμφωνον λαμβάνοντες, εἰς τὰ παραπήγματα κατεχώρισαν. Ἐγένετο δὲ ἡ σύστασις καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ τρόπου τούτου. Λαμβάνοντες γὰρ ἀρχὴν ἐνιαυτοῦ, καὶ πρὸς τὴν μοῖραν ἀναγράφοντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ μῆνα τὰς γενο-

μένας ὁλοσχερεῖς μεταβολὰς τῶν ἀέρος, πνευμάτων, ὄμβρων, χαλάζης, παρετίθεσαν ταῖς τοῦ ἡλίου ἐποχαῖς κατὰ ζῴδιον καὶ κατὰ μοῖραν. Τοῦτο ἐπὶ πλείονα ἔτη παρατηρήσαντες, τὰς μάλιστα περὶ τοὺς αὐτοὺς τόπους τοῦ ζῳδιακοῦ γενομένας μεταβολὰς ἐν τοῖς παραπήγμασιν ἐγεγράφαντο, οὐκ ἀπό τινος τέχνης οὐδὲ μεθόδου ὡρισμένης λαβόντες τὴν ἀναγραφήν, ἀλλ' ἐκ τῆς πείρας τὸ σύμφωνον, ὡς ἔγγιστα, λαβόντες .... Ἐπειδὴ οὐκ ἐδύναντο οὔθ' ἡμέραν, οὔτε μῆνα, οὔτε ἐνιαυτὸν ὡρισμένον ἀναγράψαι, ἐνῷ τι τούτων ἐπιτελεῖται, διὰ τὸ τὰς ἀρχὰς τῶν ἐνιαυτῶν μὴ παρὰ πᾶσιν εἶναι τὰς αὐτάς, μηδὲ τοὺς μῆνας τοὺς αὐτοὺς εἶναι παρὰ πᾶσι ταῖς ὀνομασίαις, μηδὲ τὰς ἡμέρας ὁμοίως ἄγεσθαι, ἱσταμένοις τισὶ σημείοις ἠθέλησαν ἀφορίσαι τὰς μεταβολὰς τοῦ ἀέρος. Ὅθεν ταῖς τῶν ἄστρων ἐπιτολαῖς κατὰ τοὺς καιροὺς ἀφωρισμέναις αἱ μεταβολαὶ τοῦ ἀέρος γίνονται, οὐχ ὡς τῶν ἄστρων δύναμιν ἐχόντων πρὸς τὴν μεταβολὴν τῶν πνευμάτων καὶ τῶν ὄμβρων, ἀλλ' ὡς σημείου χάριν παρειλημμένων πρὸς τὸ προγινώσκειν ἡμᾶς τὰς περὶ τὸν ἀέρα περιστάσεις .... Διὸ πολλάκις διαψεύδεται. Ὅθεν οὐδὲ κατηγορητέον ἐστὶ τῶν ἀστρολόγων, ἐὰν ἀποτυγχάνωσιν ἐν ταῖς ἐπισημασίαις. Ἐὰν δ' ἔκλειψιν προειπών τις ἢ ἐπιτολὴν ἄστρου διαμάρτῃ, εὐλόγως καὶ τὸ ἐπιτήδευμα καὶ ὁ μεταχειριζόμενος κατηγορίας ἀξιωθήσεται».

Ὅθεν, κατὰ τὸν *Γεμῖνον*, αἱ περὶ τοῦ καιροῦ, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἀστέρας, προγνώσεις τῶν ἀρχαίων ἦσαν ἁπλᾶ ἐκ πολυχρονίων παρατηρήσεων συμπεράσματα, ἀναφερόμενα πρὸς αὐτοὺς ὡς πρὸς ὡρισμένας δι' ἕκαστον τόπον ἐποχὰς τοῦ ἔτους· αἱ ἀνατολαὶ καὶ αἱ δύσεις τῶν ἀστέρων δὲν ἐθεωροῦντο ὡς τὰ αἴτια τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, ἀλλ' ἐλαμβάνοντο ὡς χρονολογίαι, καθ' ἃς ταῦτα συνήθως συνέβαινον. Πολλάκις δέ, λέγει ὁ Γεμῖνος, αἱ τοιαῦται προγνώσεις (ὡς καὶ μέχρι σήμερον συμβαίνει) ἀπετύγχανον, προκαλοῦσαι βεβαίως καὶ τότε τὰς ἐπικρίσεις καὶ τὰς μεμψιμοιρίας τῶν ἐξ ἀγνοίας τῶν πραγμάτων συγχεόντων τὰς ἀκριβεῖς καὶ *βεβαίας* ἀστρονομικὰς προρρήσεις πρὸς τὰς *πιθανὰς* μόνον μετεωρολογικὰς τοιαύτας· διό, ὀρθῶς διευκρινῶν τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Γεμῖνος, προσθέτει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κατηγορῶμεν τοὺς ἀστρολόγους, ἐὰν ἀποτυγχάνωσιν εἰς τὰς ἐπισημασίας ταύτας, ἐνῷ, ἐὰν ἀποτύχωσιν εἰς τὰς προρρήσεις τῶν ἐκλείψεων ἢ ἄλλων ἀστρονομικῶν φαινομένων, εὐλόγως, λέγει, ἡ Ἐπιστήμη καὶ ὁ ἐπιστήμων θὰ κατηγορηθῇ.

Ἐν τούτοις τὰς περὶ τοῦ καιροῦ προγνώσεις των οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐστήριξαν πάντοτε εἰς μόνην τὴν ἐκ τῆς τακτικῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πολυετοῦς πείρας τοῦ παρελθόντος συναγομένην πιθανὴν τοῦ μέλλοντος κατάστασιν· ἀλλ' ὅπως καὶ σήμερον

ὁ λαὸς, καὶ ἰδίᾳ οἱ ναυτικοί, οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ποιμένες, ἐβάσιζον αὐτὰς καὶ ἐπὶ συγχρόνων μετεωρολογικῶν, ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων διαφόρων φυσικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἐθεώρουν ὡς αἴτια ἢ προδρόμους ποικίλων ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Αἱ φάσεις τῆς Σελήνης, αἱ δύσεις τοῦ Ἡλίου, τὰ χρώματα καὶ ἡ μορφὴ τῶν νεφῶν καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα φυσικὰ φαινόμενα παρετηροῦντο μετὰ προσοχῆς καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς καὶ σήμερον πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ· ὁ *Ὅμηρος*, ὁ *Ἡσίοδος*, ὁ *Θεόφραστος*, ὁ *Βιργίλιος*, ὁ *Ἄρατος*, ὁ *Σενέκας*, ὁ *Πλίνιος* καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς συνέλεξαν καὶ ἀναφέρουσιν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν τὰς λαϊκὰς ταύτας παραδόσεις, κρᾶμα πλάνης καὶ ἀκριβῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων, τυχαίων συμπτώσεων καὶ δημωδῶν προλήψεων.

Τὰ τοιαῦτα προγνωστικὰ σημεῖα τῶν ἀρχαίων, πολλὰ τῶν ὁποίων διεσώθησαν καὶ εἶναι ἐν χρήσει μέχρι σήμερον, δὲν εἶναι ἀβάσιμα οὐδ' ἄχρηστα ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ· τοὐναντίον, πολλὰ ἐξ αὐτῶν, ἐπὶ πραγματικῶν αἰτίων, ἐπιστημονικῶς ἤδη ἐξηγουμένων, στηριζόμενα, εἶναι πάντοτε πολὺ χρήσιμα, καὶ δύνανται πολλάκις νὰ παράσχωσι μέχρι τοῦδε σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν *τοπικὴν* πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ.

Ἐκ τῶν προγνωστικῶν τούτων τῶν ἀρχαίων θὰ ἀναφέρωμέν τινα ἐνταῦθα (ἐκ τῶν *Σχολίων* τοῦ Θέωνος εἰς *Ἀράτου Διοσημεῖα*) συμφωνοῦντα πρὸς τὰς νεωτέρας λαϊκὰς δοξασίας.

«Τριταία οὖσα (ἡ Σελήνη) εἰ μὲν λαμπρὸν ἢ τὸ φῶς, εὐδίας ἐστὶ σημαντική· εἰ δὲ πυρρὸν καὶ ξανθόν, ἄνεμον δηλοῖ· εἰ δὲ μέλαν καὶ ζοφῶδες, χειμῶνος καὶ ὑετοῦ».

Ὡς εἴδομεν ἤδη, αἱ αὐταὶ περίπου ἰδέαι ἐπικρατοῦσι μέχρι σήμερον παρὰ τῷ λαῷ περὶ τῆς σημασίας τοῦ χρώματος καὶ τῆς λάμψεως τῆς Σελήνης· αἱ ἐνδείξεις δὲ αὗται εἶναι βάσιμοι, εὐκόλως ἐξηγούμεναι ἐπιστημονικῶς.

«Ἐάν, φησὶν (ὁ Ἄρατος), τριταίαν ἡμέραν ἄγουσα, μήτε ὑπτιάζῃ μήτε ἐπινεύῃ τοῖς κέρασι, τότε προσδέχου τοὺς ἑσπερίους ἀνέμους, τουτέστι τοὺς ἀπὸ δύσεως, οἷον ζεφύρους καὶ ἀργέστας· ξηρὸς γὰρ ὢν ὁ ἀὴρ, εἰς τὰ τοιαῦτα πνεύματα τὴν μεταβολὴν λαμβάνει, διὰ τὴν ἑσπερινὴν ψῦξιν· ἐὰν μέντοι ἐπιμένῃ καὶ τῇ δ' ἡμέρᾳ τοιαύτας τὰς κεραίας ἔχουσα, λέγω δὴ ὀρθάς, χειμῶνός ἐστι σημαντική».

Ἡ αὐτὴ δοξασία περὶ τῆς διευθύνσεως τῶν κεραιῶν τῆς Νέας Σελήνης, ἐν σχέσει πρὸς τὸν καιρόν, ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς ναυτικοῖς καὶ τοῖς ἀγροτικοῖς πληθυσμοῖς ἐν Ἑλλάδι· ὅταν ἡ Σελήνη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας αὐτῆς ἔχῃ, περὶ τὴν δύσιν της, ὀρθὰς τὰς κεραίας, ἤτοι καθέτως πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ὅτε ὁ μηνίσκος της φαίνεται πλαγιασμένος ἐπ' αὐτοῦ, προβλέπεται, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς θὰ ἐπικρατήσῃ τρικυμία, βροχὴ καὶ ἐν γένει κακοκαιρία· τοὐναντίον δέ, ὅταν ἔχῃ τὰς κεραίας παραλλήλως πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἀναμένεται εὐδία καὶ ξηρασία. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ ναυτικὸν δίστιχον:

ὀρθὸ φεγγάρι, δίπλα οἱ μαρνάροι (ἢ ὁ καραβοκύρης),
δίπλα φεγγάρι, ὀρθοὶ οἱ μαρνάροι (ἢ ὁ καραβοκύρης).

«Ὅταν ἴδῃς, φησίν, περὶ τρίτην ἡμέραν κύκλον τινὰ ἐρυθρὸν περὶ αὐτὴν (τὴν Σελήνην) ἔχουσαν, σημεῖόν ἐστι χειμῶνος· καὶ ὅσῳ μᾶλλον πυρρότερος ὁ κύκλος θεωρεῖται, χειμῶνα σημαίνει σφοδρότερον. Ἢ ἐὰν αὐτὴν τριταίαν οὖσαν κύκλος περιοχῇ ἐρευθόμενος πανταχόθεν, χειμῶνα γενησόμενον ἴσθι».

Ἀνάλογοι ἰδέαι περὶ τοῦ *στέμματος* καὶ τῆς *ἅλω* τῆς Σελήνης ἐπικρατοῦσι καὶ σήμερον.

Στέμμα εἶναι ὁ μικρὸς ἐρυθρὸς κύκλος, ὅστις περιβάλλει ἐνίοτε τὸν δίσκον τῆς Σελήνης, ὅταν οὗτος καλύπτηται ὑπὸ τῶν φαιῶν ἰδίως νεφῶν, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *σωρεῖται* (cumulus). *Ἅλως* δὲ εἶναι ὁ μέγας κύκλος, ὁ περιβάλλων ἐνίοτε τὸν σεληνιακὸν δίσκον, ἐὰν καλύπτηται οὗτος ὑπὸ τῶν λεπτῶν, λευκῶν, διαφανῶν νεφῶν, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *θύσανοι* (cirrus). Τὰ πρῶτα νέφη, τὰ παράγοντα στέμμα, οἱ σωρεῖται, ἀποτελοῦνται ἐξ ὑδροσταγόνων· ἐνῷ τὰ δεύτερα, τὰ παράγοντα ἅλω, ἀποτελοῦνται ἐκ παγοκρυστάλλων. Τὸ φῶς τῆς Σελήνης, διερχόμενον μεταξὺ τῶν ὑδροσταγόνων τῶν πρώτων ὑφίσταται *περίθλασιν* (diffraction) καὶ σχηματίζει τὸ στέμμα· διερχόμενον δὲ διὰ τῶν παγοκρυστάλλων τῶν δευτέρων ὑφίσταται *διάθλασιν* καὶ *ἀνάκλασιν* καὶ παράγει τὴν ἅλω. Ὅσῳ μεγαλείτεραι εἶναι αἱ ὑδροσταγόνες, τόσῳ μικρότερον εἶναι τὸ στέμμα· ἀλλ' ὅσῳ μείζονες εἶναι αἱ ὑδροσταγόνες, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ νέφος, τόσον εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον ἀναλύεται τοῦτο εἰς βροχήν. Ὅθεν ὅσῳ μείζων εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ περὶ τὴν Σελήνην στέμματος, τόσῳ μᾶλλον ἀπίθανος εἶναι ἡ βροχή, καὶ ὅσῳ μικρότερον γίνεται τὸ

στέμμα, τόσῳ πιθανωτέρα πρέπει νὰ θεωρῆται αὕτη. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐμφάνισις τῆς ἅλω δεικνύει τὴν παρουσίαν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῶν ἐκ παγοκρυστάλλων νεφῶν (θυσανοστρωμάτων), τὰ ὁποῖα, ὡς εἴδομεν ἤδη, εἰς τὰ μέσα πλάτη, εἶναι συχνάκις πρόδρομοι τῶν *ὑφέσεων* καὶ συνεπῶς τῶν κακοκαιριῶν.

«Ἐὰν μέλλοντος αὐτοῦ (τοῦ Ἡλίου) ἀνατέλλειν ἴδῃς τὸν κύκλον μὴ ἔχοντα λαμπρὸν καὶ εἰλικρινὲς τὸ φῶς, γίνωσκε χειμῶνα ἐπιγενησόμενον· ἐὰν δὲ δύνειν μέλλων καθαρὸς καὶ ἀνεπιθόλωτος ἐπὶ τὴν δύσιν χωρῇ, τῆς ἑξῆς ἡμέρας εὐδίαν προσδόκα».

«Ἐὰν οὖν, φησὶν (Ἄρατος), ἐρευθὴς γένηται (ὁ Ἥλιος), οἵαν χροιὰν συμβαίνει γίνεσθαι πολλάκις περὶ τοῖς νέφεσι, δύνοντος αὐτοῦ· ἢ μελανίζων, ὅταν μὲν ἀχλυωδέστερος θεωρῆται, ὕδωρ σημαίνει· ὅταν δὲ ἐρευθής, ἀνέμους· ὅταν δὲ ἀμφότερα τὰ σημεῖα περὶ τὸν Ἥλιον φαίνηται, ὥστε μέρη μὲν αὐτοῦ κύκλον μελαίνεσθαι, τότε δεῖ καὶ ἄνεμον καὶ ὄμβρον προσδοκᾶν».

«Ἐὰν δὲ ὁ Ἥλιος αὐτὸς δίχα νεφελῶν δύνηται, ἀνωτέρω δὲ αὐτοῦ νεφέλαι ὑπάρχωσιν ἐρυθραί, καταδύνοντος αὐτοῦ καὶ ἤδη δεδυκότος εὐδίαν ἴσθι ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ γενησομένην. Αἴτιον δὲ τούτου τὸ μὴ σφόδρα πυκνὰ εἶναι τὰ νέφη, ἀλλ' ἀραιά, καὶ οὕτως ἐνδιαυγεῖσθαι. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἡλίου νεφέλαι φαίνονται καθάπερ χρυσίζουσαι, ὅταν σφόδρα αὐταὶ καθαρὸν δέχωνται τὸ φῶς· ὅταν δὲ πυρῶνται, οὐ πάνυ τοι καθαρὸν δέχονται τὸ φῶς· ἀλλ' ἔστι μὲν εὐδία τῇ ἐπιούσῃ νυκτί τε καὶ ἡμέρᾳ, οὐχ ἑξῆς δὲ ἄλλων ἡμερῶν· ὅταν δὲ χρυσίζωσι, καθαρὸν ἐδέξαντο τὸ φῶς· διὸ καὶ ἑξῆς εὐδιεινὸς ὁ καιρὸς ἔσται».

Τὰ προγνωστικὰ ταῦτα σημεῖα τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου ἐπικρατοῦσι σχεδὸν ἀμετάβλητα, ὡς εἴδομεν ἤδη, μέχρι τοῦδε, καὶ εἶναι ὄντως ἐνδεικτικά, μετὰ μεγάλης πιθανότητος, τοῦ καιροῦ τῆς ἑπομένης ἡμέρας· διότι, ὄντως, ἡ φυσικὴ κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας, παράγουσα τὰ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου παρατηρούμενα συνήθως ποικίλα ὀπτικὰ φαινόμενα, δύναται δι' αὐτῶν νὰ παράσχῃ εἰς τὸν ἐπισταμένως παρακολουθοῦντα καὶ παρατηροῦντα τὸν οὐρανὸν βασίμους ἐνδείξεις περὶ αὐτῆς καὶ συνεπῶς σημειά τινα περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἑπομένης.

Πλὴν ὅμως τῶν ἐκ τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐν γένει προγνώσεων, οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ σήμερον ὁ λαός, συνῆγον τοιαύτας καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης, τῶν ζῴων, τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων νεφῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων φυσικῶν φαινομένων καὶ σημείων. Οὕτω π.χ. ὁ *Θέων* λέγει περὶ τοῦ Ἀράτου:

«Καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ὀρῶν δὲ μηκυνομένας νεφέλας πνεύματος εἶναι, φησί, σημαντικάς».

Ὁ δὲ *Θεόφραστος* ἀναφέρει σὺν ἄλλοις καὶ τὰς ἑξῆς περὶ τοῦ Ὑμηττοῦ:

«Ὑμηττὸς ἐλάττων, ἄνυδρος καλούμενος, ἐὰν τῷ κοίλῳ νεφέλιον ἔχῃ, ὕδατος σημεῖον· καὶ ἐὰν ὁ μέγας Ὑμηττὸς τοῦ θέρους ἔχῃ νεφέλας ἄνωθεν καὶ ἐκ πλαγίου, ὕδατος σημεῖον... Τῆς δὲ νυκτός, ὅταν τὸν Ὑμηττὸν κάτωθεν τῶν ἄκρων νεφέλη διαζώσῃ λευκὴ καὶ μακρά, ὕδωρ γίνεται ὡς τὰ πολλὰ μετρίων ἡμερῶν. Καὶ ἐὰν ἐν Αἰγίνῃ ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ Ἑλλανίου νεφέλη καθίζηται, ὡς τὰ πολλὰ ὕδωρ γίνεται».

«Ἐπὶ πλειάδι δυομένῃ, ἐὰν λάμψῃ κατὰ Πάρνηθα καὶ Βρυληττὸν καὶ Ὑμηττόν, ἐὰν μὲν ἅπαντα καταλάμψῃ, μέγαν χειμῶνα σημαίνει, ἐὰν δὲ τὰ δύο, ἐλάττω, ἐὰν δὲ Πάρνηθα μόνην, εὐδιεινόν· καὶ ἐὰν χειμῶνος ὄντος νεφέλη μακρὰ ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν ᾖ, χειμῶνος ἐπίτασιν σημαίνει».

Τὰς ἐκ τῶν νεφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ προγνώσεις, ὡς εἴδομεν ἤδη, διατηρεῖ μέχρι τοῦδε ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ ὁ Βιργίλιος δέ, εἰς τὰ *Γεωργικά* του, ἀφοῦ ἀναφέρῃ ἐν ὡραίᾳ ποιητικῇ γλώσσῃ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, τὰς προσφορωτέρας εἰς τὰ διάφορα γεωργικὰ ἔργα καὶ δώσῃ τὰς σχετικὰς ὁδηγίας εἰς τοὺς γεωργούς, ὁμιλεῖ περὶ τῆς Σελήνης καὶ τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἐπιδράσεως τῶν φάσεων αὐτῆς, ἐκθέτων τὰς μέχρι σήμερον, ὑπὸ διάφορον ἐνίοτε μορφήν, κρατούσας δημώδεις παραδόσεις περὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν ἐπὶ τῶν γηΐνων πραγμάτων.

«Ἡ Σελήνη, λέγει, δεικνύει, διὰ τῆς ἀνωμάλου πορείας της, τὰς ἡμέρας τὰς καταλλήλους εἰς τὰ διάφορα ἔργα. Φοβοῦ τὴν πέμπτην... Μετὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς Σελήνης, ἡ ἑβδόμη εἶναι ἡ εὐτυχεστέρα διὰ τὰς φυτείας τῶν ἀμπέλων κτλ.».

Κατόπιν περιγράφει τὰ φαινόμενα, τὰ παρατηρούμενα ἐπὶ τῶν ζῴων κατὰ τὴν προσέγγισιν τῆς κακοκαιρίας: «Ἡ χελιδών, λέγει, μὲ ὀξείας φωνὰς ἵπταται ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῶν λιμνῶν...» Ἐκθέτων δὲ τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὁ γεωργὸς θεωρεῖ ὡς προδρόμους τῆς εὐδίας, περιγράφει ἀκολούθως τὰ ἐκ τῆς ὄψεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ἀστέρων συναγόμενα.

Καὶ ἐκ τῶν προγνωστικῶν τούτων σημείων τοῦ Βιργιλίου ἄλλα μὲν εἶναι συνέπεια λαϊκῶν προλήψεων καὶ ἄλλα, τοὐναντίον, ἀποτέλεσμα σοβαρῶν παρατηρήσεων· οὕτως ὁ μέγας ποιητὴς ἦτο συγχρόνως καὶ παρατηρητὴς τῆς Φύσεως οὐχὶ τυχαῖος.

ΤΑ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΑ

Τὰ ἀρχαῖα *παραπήγματα*, ἐν οἷς οἱ Ἕλληνες ἀστρονόμοι, ὡς εἴδομεν ἤδη, ἀπὸ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, τὸ παράδειγμα τοῦ Θαλοῦ ἀκολουθοῦντες, ἐκθέτουσι τὰ τοῦ ἡμερολογίου καὶ τὰς προγνώσεις τοῦ καιροῦ, δὲν ἐξέλιπον μετ' ἐκείνων. Εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ὑφίστανται ταῦτα, ἀλλαχοῦ μὲν γραπτά, ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα, καὶ ἀλλαχοῦ προφορικὰ ὑπὸ τῶν ἀστρολόγων ἢ τῶν μάγων ἐν εἴδει προφητειῶν μεταδιδόμενα.

Μέχρις αὐτῶν τῶν τελευταίων αἰώνων καὶ ἐν τῷ μέσῳ λαῶν προηγμένων εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς ἐπιστήμας, τὰ προφητικὰ περὶ τοῦ καιροῦ ἡμερολόγια ἐξηκολούθησαν κυκλοφοροῦντα, χάριν κερδοσκοπικῶν λόγων καί, δυστυχῶς, οὐχὶ πάντοτε ὑπὸ ἀγυρτῶν, ἐκμεταλλευομένων τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ· ἐνίοτε, τοὐναντίον, ταῦτα προήρχοντο ἐκεῖθεν, ἔνθα ἔπρεπε πάντοτε νὰ λάμπῃ τὸ ὑγιὲς τῆς Ἐπιστήμης φῶς. Αὐτὴ ἡ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἐδημοσίευε μέχρι τινός, ἐντὸς τοῦ ἐτησίου ἡμερολογίου της, προγνωστικὰ τοῦ καιροῦ, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς βάσεως στηριζόμενα· ὁ Arago διηγεῖται, ὅτι ἡ Ἀκαδημία αὕτη εἶχεν ἄλλοτε ὡς κύριον εἰσόδημα τὸ προϊὸν τῆς πωλήσεως τοῦ ἡμερολογίου τούτου. Διακεκριμένος ἐπιστήμων, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μελῶν αὐτῆς, αἰσχυνόμενος νὰ βλέπῃ ἀναγραφομένας ἐν τῷ ἀκαδημαϊκῷ αὐτῷ ἡμερολογίῳ, μετὰ τῆς λοιπῆς σοβαρᾶς ἐπιστημονικῆς ὕλης, παντοειδεῖς προγνώσεις, ἐπὶ οὐδεμιᾶς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς ἀρχῆς στηριζομένας, προέτεινε νὰ τὰς ἀφαιρέσωσι καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτὰς διὰ γνώσεων σαφῶν, ἀκριβῶν καὶ θετικῶν, περὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπίστευεν, ὅτι ἐνδιέφερον τὸ κοινόν. Πράγματι, ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ καὶ ἡ μεταρρύθμισις ἐπραγματοποιήθη· ἀλλ' ἡ διάδοσις τοῦ ἡμερολογίου περιωρίσθη τοσοῦτον, καί, συνεπῶς, τὸ εἰσόδημα τῆς Ἀκαδημίας ἠλαττώθη τόσον πολύ, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς πρώτας ἀποπλανήσεις, καὶ ν' ἀναγράφωσιν ἐκ νέου προγνώσεις, τὰς ὁποίας αὐτοὶ οἱ γράφοντες δὲν ἐπίστευον!

Ἀνάλογον γεγονὸς συνέβη, πρό τινων ἐτῶν, καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ προφητικὰ ἡμερολόγια, τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον *Καζαμίαι* κατ' ἔτος παρ' ἡμῖν εἰσέτι, δυστυχῶς, ἐκδιδόμενα, ἐθεωρήσαμεν πάντοτε, ὡς καὶ εἶναι πράγματι, οὐ μόνον στίγμα τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπιζήμια εἰς τὸν λαόν· ἐνίοτε μάλιστα τὰ ἀγυρτικὰ ταῦτα δημοσιεύματα γίνονται πρόξενα μεγάλης βλάβης καὶ καταστροφῶν εἰς τὸν τόπον. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ ἡμέτεροι γεωργοί, καὶ μάλιστα οὐ μόνον οἱ χωρικοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν κατοικούντων τὰς πόλεις, ἔχουσι τόσον βαθέως ἐρριζωμένην τὴν πρὸς τὰς προφητείας τοῦ Καζαμίου πεποίθησιν, ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν αὐτῷ ἀνοήτων προρρήσεων, τὰς ὁποίας τακτικῶς καὶ μετὰ πίστεως συμβουλεύονται, καλλιεργοῦν, σκάπτουν, σπείρουν, κλαδεύουν, θειώνουν, τρυγοῦν, θερίζουν καὶ ἐν γένει κανονίζουν τὸ πλεῖστον τῶν γεωργικῶν ἐργασιῶν αὐτῶν. Ὅθεν εἶναι προφανὴς ἡ μεγάλη ζημία, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ἡ γεωργία καὶ ἡ παραγωγὴ ἡμῶν καθόλου ἐκ τῆς πλάνης τῶν ἀπατηλῶν τούτων προγνώσεων· ἡ συχνὴ ἀποτυχία αὐτῶν, ἐπὶ τῆς τύχης καὶ τῶν συμπτώσεων μόνον στηριζομένων, εἶναι βεβαία καὶ ἄφευκτος.

Πρὸς παρεμπόδισιν τῆς δημοσιεύσεως τῶν τοιούτων ψευδῶν ἡμερολογίων ἀπεφασίσαμεν, πρό τινων ἐτῶν, ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τοὺς ἐκδότας αὐτῶν τὰς περὶ τῶν φάσεων τῆς Σελήνης καὶ τῶν ἐκλείψεων καὶ ἄλλας τοιαύτας ἐτησίας ἀστρονομικὰς πληροφορίας. Εἷς τινα τούτων, ἐπιμένοντα νὰ τὰς λάβῃ, εἴπομεν, ὅτι εὐχαρίστως θὰ τὰς ἐδίδομεν, ἐὰν ὑπέσχετο ἡμῖν, ὅτι δὲν θὰ ἐδημοσίευε πλέον τὰς περὶ τοῦ καιροῦ συνήθεις προφητείας· ἀντ' αὐτῶν δὲ ἀνελάβομεν νὰ δώσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτὸν ἄλλην σοβαρὰν καὶ χρήσιμον ὕλην. Πράγματι, ὁ πτωχὸς τυπογράφος ἔδωκε καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην· μετ' ὀλίγον ἐξέδωκε τὸν Καζαμίαν του ἄνευ τῶν τοιούτων ψευδῶν προγνώσεων. Ἀλλά, μετὰ ἕνα μῆνα περίπου, εἴδομεν αὐτὸν πρωΐαν τινὰ εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, ἐλθόντα, ὅπως ἀποσύρῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ παρακαλέσῃ ἡμᾶς νὰ τὸν συγχωρήσωμεν, διότι θὰ δημοσιεύσῃ καὶ πάλιν τὸν Καζαμίαν του μετὰ τῶν προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ· οὐδείς, ἔλεγε μετὰ πόνου, ἀγοράζει αὐτὸν ἄνευ τούτων. Οἱ ἄνευ ἀγυρτικῶν προγνώσεων Καζαμίαι ἔμειναν ἀπώ-

ληται, ἡ δὲ συμβουλὴ ἡμῶν, ὡς ἐκ τούτου, ἐγένετο πρόξενος εἰς τὸν πτωχὸν ἐκδότην ἀρκετῆς ζημίας.

Εἶναι καιρός, ἐν τούτοις, νὰ ληφθῇ ἓν μέτρον, ἐμποδίζον τὴν δημοσίευσιν τῶν τοιούτων ἀγυρτικῶν καὶ βλαβερῶν ἡμερολογίων· γίνονται πρόξενα μεγάλων ζημιῶν εἰς τὸν ἐξ αὐτῶν πλανώμενον γεωργικὸν ἰδίως πληθυσμὸν ἡμῶν. Ἡμερολόγια, περιέχοντα ἀντὶ τῶν ἀγυρτιῶν αὐτῶν πρακτικὰς γνώσεις καὶ ὠφελίμους πληροφορίας, ὡς ἦτο ὁ *Καζαμίας τῆς Ἀκροπόλεως*, τὸ *Ἡμερολόγιον τῆς Ἑστίας* καὶ ἄλλα, θὰ παρεῖχον πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας.

Πλὴν ὅμως τοῦ Καζαμίου ὁ λαὸς ἡμῶν ἔχει καὶ ἄλλον, ἐπίσης σφαλερὸν τοῦ καιροῦ προφήτην, καὶ ἐπιζήμιον πολλάκις σύμβουλον· οὗτος εἶναι τὰ κοινῶς καλούμενα *ἡμερομήνια*. Ἄγνωστον πῶς καὶ διατὶ ἐπεκράτησε παρὰ τῷ λαῷ ἡ πρόληψις, ὅτι ὁ καιρὸς τῶν ἓξ πρώτων ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου εἰκονίζει τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἔτους· ἕκαστον ἥμισυ τῶν ἡμερῶν τούτων ἀντιστοιχεῖ εἰς ἕκαστον, κατὰ σειράν, τῶν μηνῶν. Περιττὸν βεβαίως νὰ εἴπωμεν ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ λαϊκὴ αὕτη δοξασία, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι τῆς αὐτῆς φύσεως (ὡς π.χ. ὅτι τὴν *Πέμπτην πέφτει ὁ ἄνεμος* καὶ ἑπομένως διορθοῦται ὁ καιρὸς κλπ.) εἶναι ὅλως ἀβάσιμος καὶ πεπλανημένη· ἐν τούτοις τακτικῶς κατ' ἔτος τηρεῖται παρὰ πολλῶν σημείωσις τοῦ καιροῦ τῶν ἓξ πρώτων ἡμερῶν τοῦ Αὐγούστου, καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὸν κανονίζονται πολλαὶ σοβαραὶ ἐργασίαι· εἶναι δὲ τοιαύτη ἡ πεποίθησις πρὸς τὰς ἐκ τῶν ἡμερομηνίων τούτων συναγομένας προγνώσεις, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ πείσητε τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὰς περὶ τῆς προφανοῦς πλάνης των.

Καὶ ἡ Σελήνη; ἡ Σελήνη, περὶ τῆς ὁποίας ὅλος ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ὡς εἴδομεν ἤδη, φρονεῖ ἀδιστάκτως, ὅτι ἐπιδρᾷ σπουδαίως, οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ καιροῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων γηΐνων ὑποθέσεων καὶ πραγμάτων; Ἡ ἐπὶ τὴν ἐνεργὸν ἀνάμιξιν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν εἰς τὰ φαινόμενα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀνθρώπων τοῦ γηΐνου κόσμου πεποίθησις ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωποτητος εἶναι ἀκλόνητος· οὐδεὶς δύναται νὰ πείσῃ καὶ οὐδεὶς εἶναι δια-

τεθειμένος νὰ πεισθῇ περὶ τοῦ ἐναντίου μέχρι σήμερον. *Οὔ με πείσεις, κἂν με πείσῃς*, σᾶς ἀπαντῶσι πανταχοῦ καὶ πάντες! Ὁ Arago λέγει περὶ αὐτῆς: «Οἱ ἀστρονόμοι, οἱ φυσικοὶ καὶ οἱ μετεωρολόγοι φαίνονται ἐν γένει πεπεισμένοι, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἔχει οὐδεμίαν αἰσθητὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμῶν· ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι μόνοι αὐτοὶ εἶναι τῆς γνώμης ταύτης. Ὁ πολὺς κόσμος πιστεύει ἀδιστάκτως εἰς ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ δορυφόρου ἡμῶν. Οἱ γεωργοί, καὶ πρὸ πάντων οἱ ναυτικοὶ λέγουν, ὅτι παρετήρησαν, εἰς μυρίας περιστάσεις, ὅτι πᾶσα μετάβασις ἀπὸ μιᾶς φάσεως τῆς Σελήνης εἰς ἄλλην ἐπιφέρει ἀφεύκτως ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ»[1]. Τί λοιπὸν συμβαίνει;

Ἐν πρώτοις, ἂς ἀπαλλαγῶμεν τῶν παρανοήσεων τοῦ λαοῦ· πολλὰ φαινόμενα συνήθως παρανοοῦνται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνωνται παρὰ τοῦ πλήθους τὰ ἀποτελέσματα ὡς αἴτια. Τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε καὶ μὲ τὸν καιρόν. Οὕτω π.χ. εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου οἱ γεωργοὶ θεωροῦσι τὴν Σελήνην ὡς αἰτίαν τῆς συνήθως, κατὰ τὰς αἰθρίας καὶ σεληνοφωτίστους νύκτας τοῦ χειμῶνος, καὶ ἰδίως τοῦ ἔαρος καὶ τοῦ φθινοπώρου, παρατηρουμένης πάχνης καὶ δροσοπάχνης. Πλάνη! Ἡ Σελήνη εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦτο καὶ ἀθῷα τῶν σχετικῶν τῆς βλαστήσεως καταστροφῶν! Ἐὰν δὲ κατὰ τὰς νύκτας, καθ' ἃς ἰδίως σχηματίζεται δροσοπάχνη, φαίνεται καὶ ἡ Σελήνη, ἡ ἐμφάνισις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸ αὐτὸ αἴτιον, εἰς ὃ καὶ τὰ τοιαῦτα φαινόμενα. Τὸ αἴτιον δὲ τοῦτο εἶναι τὸ ἀνέφελον τοῦ οὐρανοῦ· ἐὰν ὁ οὐρανὸς ἦτο νεφοσκεπὴς καὶ οὐχὶ αἴθριος, οὔτε πάχνη θὰ παρήγετο, οὔτε τὰ φυτὰ θὰ ἐκαίοντο, οὔτε ἡ Σελήνη θὰ ἐφαίνετο.

Ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος, ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, ὡς γνωστόν, ψύχεται ἰσχυρῶς· διότι ἡ ἀκτινοβόλος θερμότης, εὑρίσκουσα ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον πρὸς τὸ διάστημα, ἀπέρχεται εἰς πολὺ μείζονα ποσότητα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χάνει ἡ Γῆ, ὅταν καλύπτηται ὑπὸ νεφῶν· τὰ νέφη ταῦτα, χρησιμεύοντα ὡς σκέπασμα, οὕτως εἰπεῖν, αὐτῆς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς φυτῶν, ἀνακλῶσι

---

[1] **F. Arago,** *Sur la prédiction du temps*, σελ. 2.

πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ ἐμποδίζουσι τὰς γηΐνας ἀκτῖνας νὰ φύγωσιν εἰς τὸ ἄπειρον. Ἡ ἐντεῦθεν προερχομένη ἰσχυρὰ ψῦξις τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς, κατὰ τὰς αἰθρίας νύκτας, προκαλεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς δροσοπάχνης καὶ τὴν καῦσιν τῶν φυτῶν. Εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην μάλιστα οἱ γεωργοὶ ἐδιδάχθησαν πῶς νὰ ἐμποδίζωσι τὴν διὰ τῆς αἰθρίας παραγομένην καταστρεπτικὴν ψῦξιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς προερχομένην καταστροφὴν τῶν φυτῶν· διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι καὶ ἡ καῦσις τῶν φυτῶν προέρχεται οὐχὶ *ἀμέσως* ἐκ τῆς δροσοπάχνης, ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας τῶν φυτῶν, συνεπείᾳ τῆς ἰσχυρᾶς νυκτερινῆς ἀκτινοβολίας· ἡ ψῦξις αὕτη τῶν φυτῶν, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀποτόμου ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου, καταστρέφει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς νέους βλαστοὺς αὐτῶν. Ὅθεν ἡ δροσοπάχνη δὲν εἶναι ἡ αἰτία τῶν τοιούτων καταστροφῶν, ἀλλ' ἀποτέλεσμα καὶ αὐτὴ τῆς ἐξ ἀκτινοβολίας ψύξεως· πρὸς πρόληψιν λοιπὸν αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν δύναμιν τῆς ἀκτινοβολίας ταύτης, καλύπτοντες τὰ φυτὰ δεόντως καὶ ἐγκαίρως. Πρὸς τοῦτο καίονται τὸ ἑσπέρας χόρτα καὶ ἄλλαι τοιαῦται οὐσίαι, παράγουσαι πολὺν καπνὸν καὶ, ἑπομένως, *τεχνητὰ νέφη*, ἐπὶ τῶν φυτῶν· τὰ ἐκ καπνοῦ ταῦτα νέφη δὲν δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἢ ὅταν εἶναι νηνεμία· ἀλλὰ τότε κυρίως εἶναι χρήσιμα, διότι, τότε, ὡς γνωστόν, εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ ἐξ ἀκτινοβολίας ψῦξις. Διὰ τῆς ἐγκαίρου παρατηρήσεως τοῦ ψυχρομέτρου δυνάμεθα μάλιστα νὰ προϊδωμεν συνήθως τὴν δροσοπάχνην καὶ νὰ λάβωμεν τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς προφύλαξιν τῶν φυτῶν. Πράγματι, ἐάν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, τὸ *ὑγρὸν* θερμόμετρον τοῦ ψυχρομέτρου δεικνύῃ θερμοκρασίαν πολὺ χαμηλοτέραν τῆς τοῦ *ξηροῦ*, καὶ κατέρχεται μάλιστα πλησίον τοῦ μηδενός, τοῦτο εἶναι σημεῖον, ὅτι ὁ ἀὴρ εἶναι πολὺ ξηρὸς καί, ἑπομένως, πολὺ διαφανής· ὅθεν ἡ ψῦξις θὰ εἶναι πολὺ ἰσχυρὰ τὴν νύκτα, καὶ πρέπει νὰ ληφθῶσι προφυλάξεις κατὰ τῆς δροσοπάχνης ἢ μᾶλλον τῆς ἐκ τῆς ἀκτινοβολίας ψύξεως. Ἐάν, τοὐναντίον, τὸ ὑγρὸν θερμόμετρον κατέρχηται, ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ὀλίγον μόνον ὑπὸ τὸ ξηρόν, ὁ ἀὴρ εἶναι ὑγρός· ὅθεν ὁ οὐρανὸς θὰ εἶναι νεφοσκε-

πῆς τὴν νύκτα, ἤ, ἐὰν εἶναι αἴθριος, θὰ παραχθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους πυκνὴ ὁμίχλη, ἥτις θὰ προφυλάξῃ τὰ φυτὰ ἀπὸ μεγάλης θερμικῆς ἀκτινοβολίας καὶ ψύξεως. Ὅθεν οὔτε ἡ δροσοπάχνη, οὔτε ἡ Σελήνη ἔχουσιν ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ ψύχους καύσεως τῆς βλαστήσεως· ἀμφότεραι εἶναι ἁπλοῖ μάρτυρες αὐτῆς.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνη ἡ πρόληψις αὕτη, ἥτις ἐπικρατεῖ περὶ τῆς Σελήνης· ἕκαστος τόπος, ἕκαστον ἐπάγγελμα, ἑκάστη ἐποχὴ ἔχει τὰς ἰδικάς της. Ὁ Γάλλος ἀκαδημαϊκὸς Bouquet de la Grye γράφει περὶ τούτων τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι δὲν ἐδίσταζον νὰ βεβαιῶσιν, ὅτι ἡ Σελήνη ἔχει ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ καιροῦ· μετ' αὐτοὺς οἱ ἀστρολόγοι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐδίδασκον εἰς τὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τὴν πόλιν, ὅτι αἱ φάσεις αὐτῆς ἐκανόνιζον τὴν πορείαν τοῦ πεπρωμένου ἡμῶν καὶ ἐπέδρων ἐπὶ τῶν νόσων μας. Ἀφ' ἑτέρου, οἱ γεωργοὶ φρονοῦν, ὅτι ἡ *ξανθὴ Σελήνη* (rousse) ἐπιφέρει τὴν πτῶσιν τῶν ἐσχηματισμένων ἤδη ὀφθαλμῶν τῶν δένδρων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν νὰ σπείρωμεν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον· οἱ ναυτικοὶ πιστεύουν, ὅτι αἱ συζυγίαι προξενοῦν τοὺς κυκλῶνας, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ συνόλου τούτου τῶν δοξασιῶν, αἵτινες βασίζονται ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δορυφόρου ἡμῶν, τὰ ἡμερολόγια, τὰ κυκλοφοροῦντα ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, δεικνύουσι δι' εἰδικῶν συμβόλων, ὅτι ἡ δεῖνα περίοδος εἶναι κατάλληλος διὰ τὸ κούρευμα, τὸ ξύρισμα καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῶν ὀνύχων».[1]

Ἀνάλογοι δοξασίαι ἐπικρατοῦσι καὶ ἐν Ἑλλάδι· οἱ ἡμέτεροι ἀμπελουργοὶ φυτεύουν, κλαδεύουν, σκάπτουν καὶ ἐν γένει καλλιεργοῦν τὴν ἄμπελον πάντοτε περὶ τὴν πανσέληνον *(γιόμισις τοῦ φεγγαριοῦ)* καὶ οὐδέποτε περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον *(λεῖψις τοῦ φεγγαριοῦ)*. Εἰς πολλὰ μέρη δὲν πίνουν ὕδωρ, ὅπερ *εἶδεν ἡ Σελήνη*· καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλαι ἐπικρατοῦσι δεισιδαιμονίαι, σχετικαὶ πρὸς τὸν δορυφόρον ἡμῶν.

Δὲν σκοποῦμεν βεβαίως ἐνταῦθα νὰ ἀναιρέσωμεν τὰς τοιαύτας προλήψεις περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς Σελήνης ἐπὶ τῆς ἀμπέ-

---

[1] **Bouquet de la Grye,** *Ondes atmosphériques lunaires (Bul. Soc. Astr. de France, 1893 IV).*

λου, τῶν γεωργικῶν ἔργων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἐν γένει ὑποθέσεων καὶ πραγμάτων· θὰ ἦτο ματαιοπονία! Πρὸς τούτοις καὶ αἱ ἐπὶ σεισμικῶν φαινομένων σεληνιακαὶ ἐνέργειαι δὲν εἶναι, ἀναμφιβόλως, μᾶλλον βάσιμοι· αἱ μελέται τῶν ἐν Ἑλλάδι πολυπληθῶν σεισμῶν πείθουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου. Ἀλλ' εἶναι ἀρά γε βέβαιον, ὅτι ἡ Σελήνη δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων; Ἐὰν ὁ δορυφόρος ἡμῶν δὲν εἶναι πρόξενος ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν καλῶν ἢ κακῶν, δὲν ἔπεται, ὅτι εἶναι ὅλως βέβαιον ἤδη ἐν τῇ Ἐπιστήμῃ, ὅτι οὐδεμίαν ἀπολύτως ἐπίδρασιν ἔχει ἐπὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων. Τὸ ζήτημα δὲν ἐλύθη εἰσέτι ὁριστικῶς· οἱ ἐπιστήμονες εἶναι διηρημένοι καὶ διαφωνοῦσιν. Οἱ μὲν δέχονται, ὅτι ὑπάρχει μικρά τις ἐπίδρασις, αἰσθητὴ ὁπωσδήποτε, συνεπείᾳ τῶν παλιρροιῶν ἤ, κατ' ἄλλους, συνεπείᾳ τῶν μεταβολῶν τοῦ δρόμου τῶν θυελλῶν, τὰς ὁποίας μεταβολὰς παράγει ἡ σεληνιακὴ ἕλξις ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας· οἱ δὲ ἀρνοῦνται, ὅτι αἱ ἀσθενεῖς αὗται παλίρροιαι τοῦ ἀέρος δύνανται νὰ ἔχωσιν αἰσθητὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως. Πῶς θέλετε, λέγουσιν εὐλογοφανῶς, ἡ σεληνιακὴ ἐνέργεια νὰ εἶναι πραγματική; ἐδῶ βρέχει, ἐκεῖ εἶναι ὡραῖος καιρός, ἐνῷ ἡ αὐτὴ Σελήνη ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλης τῆς Γῆς. Μήπως παράγει, κατ' ἐκλογήν, τὴν βροχὴν καὶ τὸν ὡραῖον καιρόν;

Πρὸς ὁριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος ἀπαιτοῦνται μακραὶ καὶ λεπταὶ παρατηρήσεις καὶ μελέται· τὰ φαινόμενα τῆς ἀτμοσφαίρας, προερχόμενα ἐκ πολλῶν καὶ ποικίλων αἰτίων, ὁμοῦ καὶ χωριστὰ ἐνεργούντων, ἐπιβάλλουσι πολλὰς καὶ λεπτομερεῖς ἐρεύνας πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῶν. Εἰδικαὶ μελέται γίνονται ἤδη πολλαχοῦ τοῦ κόσμου· ἂς ἐλπίσωμεν δέ, ὅτι δὲν θὰ βραδύνωσι νὰ παράσχωσι τὴν ὁριστικὴν καὶ ἀκριβῆ λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὅπερ, πλὴν τῆς καθαρᾶς Ἐπιστήμης, ἐνδιαφέρει καὶ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς αὐτῆς.

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ[1]

ΕΙΣ ΤΑ ΕΝΔΟΤΕΡΑ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Σιδηρόδρομοι ὑπὸ τὴν θάλασσαν. — Τὸ δόγμα τῆς ἰσότητος. — Σπάθαι Δαμοκλέους. — «Ταχυτητομανία». — Μαγικὸν παλάτιον πετῶν ἐν τῇ ἐρημίᾳ. — Ὁ οὐρανοξύστης ἐν μέσῳ παραγγῶν. — Ἡ Δρυὰς τοῦ ἄλσους. — Λέμβοι ἐπὶ τῶν χιόνων. — Τύποι παίδων τῆς ἀγορᾶς. — Ὁ ὡραῖος πορτοκαλλᾶς. — Μικροὶ Ἑρμαῖ καὶ μικραὶ Φῆμαι ὡς ἀγγελιαφόροι. — Οἱ φανοὶ τοῦ Διογένους. — Προκατάληψις κατὰ τοῦ οἰνοπνεύματος. — Ἓν σοφὸν μέτρον.

Ἡ πόλις τῆς Νέας Ὑόρκης εἶναι ἐπιμήκης νῆσος, μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τῆς ξηρᾶς ἐκτείνεται εὐρὺς ποταμὸς ἢ μᾶλλον βραχίων τῆς θαλάσσης. Ἄλλοτε ἡ μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς ξηρᾶς συγκοινωνία ἐξετελεῖτο μόνον διὰ πορθμείων καὶ ἀτμοπλοίων, σήμερον ὅμως κατεσκευάσθησαν καὶ κατασκευάζονται, ὄχι μία, ἀλλὰ πολλαὶ ὑπόγειοι σήραγγες ὑπὸ τὴν θάλασσαν, αἱ ὁποῖαι ἑνώνουν τὴν νῆσον μετὰ τῆς ξηρᾶς, ὥστε ὁ ἐπιβάτης τοῦ σιδηροδρόμου διερχόμενος κάτωθεν τῆς θαλάσσης δὲν ἐννοεῖ ποσῶς ποῦ τελειώνει ἡ νῆσος καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἤπειρος τῆς Ἐπαγγελίας.

Τέλος πάντων εὑρισκόμεθα ἐντὸς τῆς ἁμαξοστοιχίας καὶ ταξιδεύομεν, πρὸς δυσμάς, ἐννοεῖται,—πάντοτε «πρὸς δυσμάς». Θαυμάζομεν τὴν πολυτέλειαν καὶ εὐμάρειαν τῆς σιδηροδρομικῆς ἁμάξης, ἡ ὁποία ἁπλέτως φωταγωγημένη μᾶς κάμνει ἐντύπωσιν αἰθούσης παλατίου.

Οἱ ταξιδιῶται εἶναι σιωπηλοὶ ἢ συνδιαλέγονται χαμηλοφώνως, ὅλοι μὲ πρόσωπα σοβαρά, ξυρισμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τέλος λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ ἐρωτήσω ἕνα συνταξιδιώτην, ὁ ὁποῖος, καίπερ σοβαρὸς καὶ «ποζᾶτος», δίδει ἐν τούτοις εὐγενέστατα πᾶσαν πληροφορίαν.

— Διατί, κύριε, αἱ συνήθεις ἁμαξοστοιχίαι ἔχουν μόνον ἁμάξας πρώτης θέσεως;

— Ἁπλούστατα, διότι εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ πολῖται εἶναι

---

[1] Ἴδε καὶ σελ. 404.

ὅλοι ἴσοι καὶ δὲν ἀνέχονται νὰ διαιρῶνται σιδηροδρομικῶς εἰς ἐπιβάτας πρώτης, δευτέρας καὶ τρίτης ποιότητος! Οἱ Ἀμερικανοὶ πολῖται, εἴτε ἐργάται εἴτε δισεκατομμυριοῦχοι εἶναι, βλέπετε, ὅλοι «τζέντλεμαν» καὶ φέρονται ὡς τοιοῦτοι.

— Εὐχαριστῶ· τώρα πληροφορήσατέ με, παρακαλῶ, τί σκοπὸν ἔχουν ἐκεῖναι αἱ ἀξῖναι καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ὡς σπάθαι Δαμοκλέους κρέμανται ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἐπιβατῶν εἰς ἑκάστην ἅμαξαν;

— Αὐτὰ τὰ ἐργαλεῖα εἶναι σωσίβια καὶ εἶναι χρησιμώτατα «ὁσάκις ἡ ἁμαξοστοιχία ναυαγεῖ». Εἰς τοὺς Ἀμερικανικοὺς σιδηροδρόμους, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν ταχύτητος, συμβαίνουν πολλὰ δυστυχήματα, συγκρούσεις καὶ ἐκτροχιάσεις.

Ὅταν λοιπὸν ἐκτροχιασθῇ μία ἁμαξοστοιχία καὶ ἀνατραποῦν αἱ ἅμαξαι, οἱ ἐντὸς ἐπιβάται λαμβάνουν τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των πριόνια καὶ ἀξίνας καὶ ἀνοίγουν διέξοδον, μεθ' ὃ τρέχουν πρὸς τὰς περισσότερον παθούσας ἁμάξας καὶ ἐξάγουν τοὺς πληγωμένους καὶ νεκρούς.

— Ἐννοῶ, ἀλλὰ διατί δὲν διαμαρτύρεται τὸ κοινὸν κατὰ τῶν συχνῶν ἐκτροχιάσεων;

— Οἱ διευθυνταὶ τῶν σιδηροδρόμων νίπτουν τὰς χεῖράς των, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἀμερικανοὶ εἴμεθα ὅλοι speed mad, ἤτοι «ταχυτητομανεῖς». Ὅλοι προτιμοῦν τὴν ταχυτέραν ἁμαξοστοιχίαν μιᾶς γραμμῆς καί, ὅπου ὑπάρχουν δύο ἢ περισσότεραι γραμμαὶ μεταξὺ δύο σημείων, πάντοτε προτιμᾶται ἡ ταχυτέρα. Φαντάσθητε ὅτι ἔχομεν καὶ ταχείας φορτηγοὺς ἁμαξοστοιχίας.

— Καὶ τί φορτώνουν εἰς αὐτάς;

— Διάφορα πράγματα. Ἰδοὺ μία ἁμαξοστοιχία, ἡ ὁποία εἶναι milk train, ἤτοι «τραῖνον γάλακτος»· δέχεται μόνον γάλα νωπὸν ἀπομεμακρυσμένων μερῶν, καὶ τὸ μεταφέρει μὲ ἰλιγγιώδη ταχύτητα πρὸς μίαν τῶν μεγαλοπόλεων τῆς δύσεως. Ἄλλο τραῖνον εἶναι φορτωμένον «φράολες» καὶ μεταφέρει τὸν εὔφθαρτον αὐτὸν καρπὸν ἐκ τῶν μεσημβρινῶν Πολιτειῶν πρὸς τὰς βορείους μὲ πυρετώδη ταχύτητα. Ἄλλο φορτώνει εἰδικῶς σέλινα ἢ μαρούλια.

— Κάτι ἄλλο ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ἐρωτήσω: Πῶς γίνεται ὅλα τὰ καθίσματα ἐντὸς τῆς ἁμάξης νὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἐμπρός;

— Αὐτὸ ἐξηγεῖται ἴσως ψυχολογικῶς· ἡμεῖς οἱ Ἀμερικανοὶ εἴμεθα τόσον φιλοπρόοδοι, ὥστε θέλομεν καὶ εἰς τὸν σιδηρόδρομον ἀκόμη νὰ ἔχωμεν τὸ πρόσωπον πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐστραμμένον, καὶ τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς σιδηροδρόμους νὰ ἐπινοήσουν καθίσματα. τὰ ὁποῖα ὁ ἐπιβάτης μόνος του νὰ δύναται νὰ τοποθετῇ οὕτω πως, ὥστε νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἐμπρός.

* *

Πολυδάπανοι βεβαίως εἶναι οἱ Ἀμερικανικοὶ σιδηρόδρομοι, ἀλλ' ἀναπαυτικώτατοι διὰ τοὺς εὐπόρους. Ὑπάρχουν ἅμαξαι μὲ κλίνας, ὅπου ἡσύχως ἀναπαύονται οἱ ταξιδιῶται (ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ πληρωμῇ, ἐννοεῖται), καθ' ἣν ὥραν ἡ ἁμαξοστοιχία διασχίζει τὰς ἀτελευτήτους ἐρήμους καὶ τὰ μαῦρα δάση εἰς τὸ σκότος τοῦ μεσονυκτίου. Ὑπάρχει ἑστιατόριον πολυτελέστατον, πλουσιώτατα φωτισμένον, θερμότατον καὶ ἀνθοστόλιστον, ἀληθινὸν μαγικὸν παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἡ ἀσθμαίνουσα ἀτμομηχανὴ μεταφέρει ὡς δαίμων παραμυθίου διὰ μέσου τῶν πάγων καὶ τῶν χιόνων. Ἐντὸς αὐτοῦ οἱ ἐπιβάται μακαρίως τρώγουν λουκούλια γεύματα καὶ παγωτὰ διὰ νὰ δροσισθοῦν, διότι ἐπικρατεῖ θερμοκρασία θερινή, ἀρωματιζομένη ὑπὸ τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα στολίζουν τὴν τράπεζαν, καὶ τῶν ἀρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκπέμπονται ἐκ τῶν μεταξωτῶν μανδηλίων ἁβρῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων. Ἔξω ὅμως συρίζει ὁ βορρᾶς καὶ τρίζουν οἱ πάγοι καὶ βογγοῦν τὰ σκοτεινὰ δάση ὑπὸ τὸ βάρος τῶν χιόνων.

Σχεδὸν ἀρχίζω νὰ φθονῶ τὴν τύχην τοῦ περιποιητικοῦ μαύρου ὑπηρέτου τοῦ μαγικοῦ ξενοδοχείου, ὅστις δικαιοῦται νὰ ζῇ συνεχῶς ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τροχῶν παλατίου, ἐνῷ ἡμᾶς θὰ μᾶς ἀφήσῃ τὸ τραῖνον εἰς κἄποιον μικρὸν κοιμισμένον, χιονισμένον καὶ ἔρημον σταθμὸν ἐν τῷ μέσῳ τῶν δασῶν, ὅπου προσδοκῶμεν νὰ εὕρωμεν εὐθηνὰς γαίας πρὸς ἀγοράν.

Ποῦ ; πῶς ; πότε ;

Ἀλλ' αἴφνης ἡ σκηνὴ ἀλλάσσει· πλησιάζομεν εἰς σταθμὸν ἠλεκτροφώτιστον καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς λούει μίαν λευκὴν χιονισμένην πλατεῖαν.

Εἶναι ἐπαρχιακὴ πόλις, μία ἐκ τῶν χιλιάδων πόλεων, αἱ ὁποῖαι ὅλαι ἔχουν τὴν αὐτὴν ὄψιν μὲ μικρὰς ξυλίνας οἰκίας,

δμοιαζούσας πρὸς παραπήγματα. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦται χάριν ποικιλίας εἷς πελώριος «οὐρανοξύστης», ὡς τὸν ὀνομάζουν, ἤτοι κτίριον λίθινον μὲ περίπου εἴκοσι πατώματα. Ὡς γνωστόν, τοιαῦτα περίεργα κτίρια χρησιμεύουν κυρίως ὄχι ὡς κατοικίαι, ἀλλ' ὡς ἐμπορικὰ γραφεῖα. Οὕτως ἑκατοντάδες ἐμπόρων ἔχουν τὰ γραφεῖά των ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην καὶ ὅλη ἡ ἐμπορικὴ κίνησις μιᾶς πόλεως εὑρίσκεται συγκεντρωμένη.

Ἐκείνην τὴν ὥραν ὁ μονήρης ὑψηλὸς οὐρανοξύστης μοῦ ἐφάνη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν διεσκορπισμένων εἰς τοὺς πόδας του λευκῶν οἰκιῶν, ὡς μέγας ὄνος βόσκων ἐν τῷ μέσῳ ποιμνίου λευκῶν προβάτων. Μὲ βραδεῖαν σχεδὸν πένθιμον κωδωνοκρουσίαν ἀνέρχεται ἡ ἀμαξοστοιχία εἰς τὸν σταθμόν. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐκκινεῖ πάλιν σιωπηλὴ ἄνευ συριγμοῦ καὶ διέρχεται διὰ τῆς πόλεως μὲ τὸν βραδὺν βαθὺν ἦχον τοῦ μεγάλου κώδωνός της.

* *

Ἡ θύρα τῆς ἁμάξης ἀνοίγει καὶ προστίθεται μία νέα συνοδοιπόρος. Βλέπομεν ἀρχικῶς ἓν στρογγύλον «προσωπάκι» ῥοδοκόκκινον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον «ξετυλίγεται» ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπανωφόριά της, διακρίνομεν μίαν ὡραιοτάτην νέαν, μὲ κομψὸν ἀνάστημα καὶ καλλιτεχνικὴν «τουαλέτταν», ἡλικίας ἴσως δεκαοκτὼ ἐτῶν. Τὸ ὕφος της εἶναι σεμνὸν καὶ ἡ συμπεριφορά της ἀποφασιστικὴ καὶ σοβαρά. Μὲ ἐλαφρὸν μειδίαμα καὶ ἀνεπαίσθητον κλίσιν τῆς κεφαλῆς της εὐχαριστεῖ ἕνα νέον, ὁ ὁποῖος τῆς παραχωρεῖ τὴν παρὰ τὴν θερμάστραν θέσιν του. Οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἐν ἀρχῇ νὰ τὴν ἀτενίσῃ. Τὴν ἐκύτταξαν μόνον, ἀφοῦ αὕτη ἡσύχως, ὡς νὰ ἦτο εἰς τὸ σπίτι της, ἀπεκοιμήθη ῥυθμικῶς ἀναπνέουσα. Μετὰ μίαν ὥραν (ἦτο περίπου δύο μετὰ τὸ μεσονύκτιον) ἐξύπνησα καὶ τὴν εἶδα νὰ διασχίζῃ τὸν διάδρομον μὲ βῆμα ἐλαστικὸν καὶ νὰ ἐξέρχηται μὲ κομψὸν πήδημα εἴς τινα μικρὰν στάσιν, ὅπου τὸ τραῖνον εἶχε σταματήσῃ ἓν τέταρτον τοῦ δευτερολέπτου. Ἤδη ἡ ἀμαξοστοιχία ἐκκινεῖ καὶ βλέπω τὴν ὡραίαν συνοδοιπόρον μας, μὲ βῆμα πετακτὸν πάντοτε, νὰ διευθύνεται πρὸς τὸ πλησίον δάσος, ὅπου τὴν ἔκρυψαν τὸ νυκτερινὸν σκότος καὶ τὰ δένδρα. — Μήπως ἦτο καμμία Δρυὰς τοῦ ἄλσους; Μὴ τυχὸν αἱ Δρυάδες τῶν δασῶν συνη-

θίζουν εἰς τὴν Ἀμερικὴν νὰ ταξιδεύουν, ἐν μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις, σιδηροδρομικῶς; Τέλος πρέπει νὰ μάθω τί συμβαίνει καὶ ἐρωτῶ ἕνα γείτονα.

— Ποία ὑποθέτετε ἦτο ἡ μυστηριώδης αὐτὴ νέα;

— Μυστηριώδης; ὄχι δά, δὲν ἦτο διόλου μυστηριώδης, ἦτο, ὡς ὑποθέτω, νέα καλῆς οἰκογενείας καὶ καλῆς ἀνατροφῆς.

—Ἀλλὰ διατί νὰ νυκτοπεριπατῇ καὶ νὰ νυκτοταξιδεύῃ.

—Ἄ! κύριε, εἶσθε ξένος καὶ δὲν ἐνοήσατε ἀκόμη τὴν Ἀμερικήν. Ἐδῶ αἱ γυναῖκες καὶ αἱ δεσποινίδες θεωροῦνται καὶ φέρονται ὡς ἄνθρωποι, ἔχουν δηλαδὴ τὰ αὐτὰ δικαιώματα μὲ τοὺς ἄνδρας καὶ ἠμποροῦν κάλλιστα νὰ ὁδοιποροῦν διὰ νυκτὸς ἐν τῷ μέσῳ ξένων ἀνδρῶν.

— Ἀλλὰ χωρὶς «καβαλλιέρον», ἀντέταξα, μοῦ φαίνεται τὸ τοιοῦτον ἐπικίνδυνον. Τὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται, καὶ ἡ ἐλευθέρα συνάντησις νέων καὶ δεσποινίδων μετὰ τὸ μεσονύκτιον πάντως μοῦ φαίνεται ἀκατάλληλος.

— Χμ! Ἀπήντησε φιλοσοφικῶς ὁ ἄλλος, κάποιος κίνδυνος ὑπάρχει, ἀλλ' ὄχι διὰ τὴν νέαν.

— Μὰ διὰ ποῖον λοιπόν;

— Διὰ τοὺς νέους, τοὺς ὁποίους συναντᾷ. Ἡ νέα αὐτὴ τὴν ὁποίαν εἴδατε, πιθανώτατα ἦτο κόρη κανενὸς γεωργοῦ καὶ μετέβη σήμερον σιδηροδρομικῶς εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ ψωνίσῃ εἰς τὰ ἐμπορικά. Τὴν ἑσπέραν, φαίνεται, διῆλθε πλησίον συγγενικῆς οἰκογενείας, καὶ ἴσως εἶχαν εὐχάριστον συναναστροφήν, ὥστε ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ ἐκεῖ μέχρι τοῦ μεσονυκτίου.

— Καὶ οἱ γονεῖς της δὲν ἀνησυχοῦν;

—Ὄχι, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰδοποιήθησαν τηλεφωνικῶς μὲ ποῖον τραῖνον θὰ φθάσῃ ἡ κόρη των.

— Καὶ ἂν τυχὸν ἡ νέα συνήντησε κατὰ τὸ ταξίδιόν της κανένα νέον μὲ εὔφλεκτον καρδίαν, καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ νέος τῆς ἔκαμεν ἐντύπωσιν, ἡ νέα δὲν θὰ διέτρεχε κανένα κίνδυνον;

—Ἁπλούστατα, θὰ συνελάμβανε τὸν νέον εἰς τὰ δίκτυά της. Ὁ νόμος προστατεύει ἀποτελεσματικώτατα τὰς νεάνιδας. Ὅταν μία νέα γνωρίσῃ νέον, ἐνδιαφερόμενον δι' αὐτήν, τοῦ προτείνει νὰ ἔλθῃ καμμίαν Κυριακὴν νὰ τὴν ἐπισκεφθῇ, νὰ τὸν συστήσῃ

εἰς τοὺς γονεῖς της καὶ νὰ γνωρισθοῦν καλλίτερα.—Ἀφοῦ γνωρισθοῦν «καλλίτερα» καὶ ἀφοῦ συζητηθῇ ἐν οἰκογενειακῷ συμβουλίῳ, ἂν ὁ ψαρευθεὶς νέος εἶναι «καλὸ ψάρι», ἡ νέα θὰ «προτείνῃ» εἰς τὸν νέον νὰ τῆς ὑποσχεθῇ γάμον.—Ἂν ὁ νέος ἀρνηθῇ τοιαύτην ὑπόσχεσιν, αἱ σχέσεις διακόπτονται. Ἂν ὅμως δώσῃ ὑπόσχεσιν γάμου, τετέλεσται—ἢ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν πάρῃ, ἢ ἐν ᾗ περιπτώσει μετανοήσῃ βραδύτερον, θὰ καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ ὁλόκληρον περιουσίαν ὡς ἀποζημίωσιν δι' ἀθέτησιν ὑποσχέσεως γάμου.

* *

Οἱ πτερωτοὶ τροχοὶ μᾶς κυλίουν πρὸς δυσμὰς—πάντοτε πρὸς δυσμάς,—ἀρχίζει νὰ ἐξημερώνῃ καὶ βλέπομεν τέλος τὴν χώραν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Μὲ μονότονον ἀλληλοδιαδοχὴν παρελαύνουν λόφοι καὶ κοιλάδες, περίφρακτα λιβάδια καὶ δάση. Μικραὶ πόλεις καὶ ἀπομεμονωμέναι γεωργικαὶ ἐπαύλεις κρυπτόμεναι πάντοτε ἐντὸς ἄλσους μηλεῶν, δίδουν ζωὴν εἰς τὴν τοποθεσίαν. Ἐπὶ τῶν δρόμων κυκλοφοροῦν γοργῶς μικρὰ κομψὰ ἕλκηθρα συρόμενα ὑπὸ ἑνὸς ἵππου—καὶ μεγάλα φορτηγὰ ἕλκηθρα χρησιμεύοντα πρὸς μεταφορὰν καυσοξύλων.—Ἀλλὰ καὶ τὰ ἕλκηθρα φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς ἀμερικανικῆς σιωπηλότητος, ὡς λέμβοι διασχίζουν τὴν χιονισμένην πεδιάδα, ἐν νεκρικῇ σιγῇ, χωρὶς νὰ παράγουν τὸν ἐλάχιστον κρότον,—οὔτε ὁ βηματισμὸς τῶν ποδῶν τῶν ἵππων ἀκούεται—τελεία σιγὴ—ὡς παράστασις σιωπηλοῦ κινηματογράφου. Εἰς ἄλλας βορείους χώρας συνηθίζουν νὰ ἔχουν κωδωνίσκους εἰς τὰ ἕλκηθρα, ἀλλ' ἐνταῦθα εἶναι τώρα τῆς τελευταίας «μόδας» νὰ θυσιάζωνται οἱ «χωριάτικοι» κωδωνίσκοι εἰς τὴν θεὰν «Σιωπὴν» καὶ ὡς φαντάσματα ἄλαλα διασχίζουν τὰ ἕλκηθρα ἀψοφητὶ τὴν κρύαν πεδιάδα.

Ἔχω ἓν ἀόριστον συναίσθημα, μίαν ἀβάσιμον ἴσως πρώτην ἐντύπωσιν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ εἶναι μὲν εὔποροι καὶ πολυάσχολοι καὶ εὐχαριστημένοι ἐκ τῶν ἐργασιῶν των, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μελαγχολικοί. Δὲν ἤκουσα οὔτε ἓν φαιδρὸν ᾆσμα, δὲν ἤκουσα οὔτε ἕνα ἠχηρὸν ἀπὸ καρδίας γέλωτα, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου, πάντες σιωπηλῶς σπεύδουν.

Εἰς τὴν ἅμαξαν εἰσέρχεται πλανόδιος πωλητὴς μὲ ἐφημερίδας καὶ ἐδώδιμα διὰ τοὺς πτωχοτέρους, ὅσοι ἀποφεύγουν τὸ ἐντὸς τοῦ τραίνου ἑστιατόριον. Ἀγοράζω ἓν ὡραῖον πορτοκάλλιον.

— Πόσον παρακαλῶ ;

— Δέκα σέντς, κύριε.

— Τί ! δέκα σεντς (=55 λεπτὰ) δι' ἕνα πορτοκάλλι ; αὐτὸ εἶναι παραπολύ !

Ἑτοιμάζομαι νὰ ἐπιστρέψω τὸν δαπανηρὸν καρπόν, ἀναμετρῶν μὲ βλέμμα ἀγανακτήσεως τὸν πωλητήν. Ἀλλὰ τὸ βλέμμα τοῦτο μὲ ἀφοπλίζει. Βλέπω ἕνα ὡραῖον καὶ ὑπερήφανον παῖδα, μὲ «κασκέττον», τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Σιδηροδρόμου ἴσως, τὸ ὁποῖον τοῦ δίδει ὕφος μαθητοῦ στρατιωτικῆς σχολῆς, καὶ ἐνδυμασίαν στενὴν «μπλὲ-μαρέν», ἡ ὁποία πηγαίνει θαυμασίως εἰς τὸ εὐσταλὲς ἀνάστημά του.

—Ἂν ἦτο κανένας ῥυπαρὸς ῥακένδυτος «κουλουρτζῆς», βεβαίως θὰ τὸν ἀπέπεμπον. Ἀλλὰ τοιοῦτος νέος, ὅστις ἵσταται ἐνώπιόν μου ὑπερήφανος, χωρὶς κἂν νὰ λαμβάνῃ τὸν κόπον νὰ μὲ πείσῃ, μειδιῶν ἁβρῶς καὶ ἴσως ὀλίγον εἰρωνικῶς διὰ τὴν ἀμηχανίαν μου, εἶναι ἁπλούστατα ἐπιβλητικός. Καὶ πληρώνω, (ὦ τῆς σπατάλης !) χωρὶς νὰ θέλω, 55 λεπτὰ δι' ἓν πορτοκάλιον.

Περίεργοι αὐτοὶ οἱ Ἀμερικανόπαιδες ! καθ' ἣν ἡλικίαν ἄλλα παιδία εἶναι ἀκόμη ῥυπαροὶ ἡμιάγριοι τῶν ἀγρῶν, ἢ «στραβὰ γαλόπουλα» τῶν πόλεων, ἐνδυόμενα ἀπὸ τὴν «μαμάν», οἱ Ἀμερικανόπαιδες εἶναι πλέον Κύριοι. Ἐκφράζονται μὲ ὕφος σεμνὸν καὶ μετρημένον, κατέχοντες τελείως τὴν γλῶσσάν των καὶ ἀποφεύγοντες πᾶσαν χυδαίαν λέξιν, κινοῦνται μὲ δεξιότητα καὶ αὐτοπεποίθησιν, καὶ φέρονται ἁβρῶς ὡς νὰ ἦσαν ὄχι παῖδες τῶν δρόμων, ἢ τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ σπουδαῖοι Κύριοι. Ἀφ' ἑνὸς δὲ διὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς στολῆς των καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῆς ἀμέμπτου συμπεριφορᾶς των κάμνουν σχεδὸν ἐντύπωσιν δοκίμων στρατιωτικῆς τινος ἢ ναυτικῆς σχολῆς καταγομένων ἐκ καλῶν οἰκογενειῶν. Οὕτω δὲν εἶναι σπάνιον πλούσιος καὶ πολυάσχολος Ἀμερικανός, ὅταν δὲν εὐκαιρῇ μόνος του νὰ συνοδεύσῃ τὴν κυρίαν του εἰς τὸ μελόδραμα, νὰ προσκαλέσῃ ἕνα λοῦστρον διὰ «καβαλλιέρον» καὶ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν κυρίαν του εἰς τὸ θέατρον, νὰ τῆς κάμῃ συντροφιὰν καὶ

νὰ τὴν περιποιῆται. Καὶ ὁ «λοῦστρος», μὲ ὅλην τὴν σοβαρότητα, θὰ προσφέρῃ μετὰ τὸ τέλος τῆς παραστάσεως τὸν βραχίονά του εἰς τὴν κυρίαν του καὶ θὰ τὴν ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς ἐν τῷ συνωστισμῷ τῶν ἐξερχομένων θεατῶν μέχρι τῆς οἰκίας της. Ἄλλοτε πάλιν μήτηρ, μὴ ἔχουσα καιρὸν νὰ συνοδεύῃ μόνη της τὰ τέκνα της εἰς τὸν περίπατον, ζητεῖ τηλεφωνικῶς ἕνα «λοῦστρον», εἰς ὃν τὰ ἐμπιστεύεται.

Ἡ τάξις τῶν μικρῶν βιοπαλαιστῶν Ἀμερικανοπαίδων μοὶ ἐφάνη ἀξία μνημονεύσεως, διότι, ὡς γνωστόν, ὅλοι σχεδὸν οἱ δισεκατομμυριοῦχοι Ἀμερικανοὶ ἤρχισαν τὸ στάδιόν των ὡς πλανόδιοι παῖδες. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν «ἀπεριορίστων ἀπιθανοτήτων» ἀνεφάνησαν εἴς τινας πόλεις ἤδη καὶ κοράσια ἐκτελοῦντα ὑπηρεσίας ὁμοίας, ἐν πάσῃ σεμνότητι καὶ κοσμίως ἐνδεδυμένα.

Ὅταν κανεὶς θέλῃ νὰ στείλῃ ταχέως ἔγγραφον ἢ ἄλλο τι καὶ νὰ λάβῃ ἀπάντησιν ἀμέσως, ζητεῖ τηλεφωνικῶς παρὰ τοῦ πλησιεστέρου «γραφείου ἀγγελιαφόρων» ἕνα ἀγγελιαφόρον καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ θὰ ἴδῃ ἐμφανιζόμενον ἐνώπιόν του παῖδα (messenger boy) ἢ παιδίσκην (messenger girl). Μόνον οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἶχαν τοιαύτας εὐκολίας διὰ τοῦ πτεροσανδάλου Ἑρμοῦ καὶ τῆς ταχυπτέρου Φήμης, πρὸς μετάδοσιν εἰδήσεων.

* *

Ἐπὶ τέλους ἀφοῦ διεσχίσαμεν ἀπείρους λοφοσειρὰς καὶ ἀναριθμήτους μικρὰς κοιλάδας, ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ προορισμοῦ μας, μικρὰν πολίχνην ἔχουσαν ἀπαραλλάκτως τὴν αὐτὴν ὄψιν ὡς τόσαι προηγούμεναι.

Ἐξερχόμεθα εἰς ἄγνωστον μέρος καὶ εὑρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ χιονισμένης εὐρείας λεωφόρου εἰς τόπον ἐντελῶς ξένον. Οἱ Ἕλληνες μεταβαίνουν κατ' ἀρχὴν συνήθως εἰς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν ἤδη ἄλλοι Ἕλληνες ἐγκατεστημένοι, βασιζόμενοι εἰς τὴν συνδρομὴν αὐτῶν πρὸς πρώτην ἐγκατάστασιν. Ἡμεῖς ὅμως, ἐπειδὴ γνωρίζομεν τὴν Ἀγγλικήν, «ἐξεμπαρκάραμεν» κατ' εὐθεῖαν εἰς νέον τόπον, ὅπου οὐδεὶς Ἕλλην ὑπάρχει. Εἴχαμεν πληροφορηθῆ ὅτι εὑρίσκονται ἐκεῖ πολλὰ ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, πωλούμενα ὑπὸ συμφέροντας ὅρους, καὶ τοῦτο μᾶς

προσείλκυσεν. Ἡ πολίχνη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁδῶν, ὧν ἡ κεντρικὴ μεγάλη ὁδὸς ἔχει τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ οἰκίαι εἶναι διεσπαρμέναι ἀραιῶς ἐν τῷ μέσῳ κήπων. Διακρίνομεν μερικὰ ὡραῖα κτίρια, μίαν θαυμασίαν λαϊκὴν βιβλιοθήκην, ἀξιοπρεπὲς ταχυδρομεῖον, καλὸν δημοτικὸν σχολεῖον, μίαν «Ἀκαδημίαν», ἤτοι ἀνωτέραν πρακτικὴν σχολὴν πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα πολυτελέστατα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ στολίσουν οἱανδήποτε κεντρικὴν ὁδὸν μιᾶς μεγαλοπόλεως, τέσσαρας ἢ πέντε ἐκκλησίας διαφόρων θρησκευμάτων καὶ πολλὰς κομψὰς ἰδιωτικὰς ἐπαύλεις. Τέλος καταλύομεν εἰς τὸ ἕτερον τῶν δύο ξενοδοχείων. Ὅλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τὰ εὕρομεν εἰς πόλιν 1500 μόνον κατοίκων. Ταχέως ὅμως ἐνόησα, ὅτι ἡ πόλις ὁλόκληρος εἶναι κυρίως μόνον τὸ διοικητικὸν ἐμπορικόν, σιδηροδρομικόν, ταχυδρομικὸν καὶ βιομηχανικόν, κέντρον εὐρείας περιφερείας, ὅπου χιλιάδες εὐπόρων γεωργῶν κατοικοῦν διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς μονήρεις ἐπαύλεις των. Εἶναι δηλαδὴ πόλις, τῆς ὁποίας οἱ κυρίως πολῖται κατοικοῦν ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξοχὴν δι' ὅλου τοῦ ἔτους.

Περίεργον μοὶ ἐφάνη, ὅτι ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἔκαιαν οἱ φανοὶ τοῦ φωταερίου. Ὁ ἀρχαῖος Διογένης θὰ ἔλεγεν ἴσως, ὅτι ἡ ἄνευ σχεδὸν κατοίκων μεγαλεπήβολος πόλις ζητεῖ ἀνθρώπους ἐν πλήρει ἡμέρᾳ. Τῷ ὄντι, κάτι παραπλήσιον συμβαίνει· ἡ δημοτικὴ Ἀρχὴ τῆς πόλεως δὲν ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ ἀνθρώπους ν' ἀνάπτουν τοὺς φανοὺς ἑκάστην ἑσπέραν, διότι καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀμερικῆς, οὐδεὶς εὐκαιρεῖ, οὐδεὶς εἶναι διαθέσιμος, καὶ οὕτω τὸ ἀεριόφως καίει νυχθημερὸν ἐπὶ μῆνας, ἐπὶ ἔτη. Εἶναι ἄλλως τε εὐθηνόν, φυσικὸν φωταέριον, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ἐκ τῆς γῆς εἴς τινας θέσεις, ἐκ πηγῶν φωταερίου φυσικοῦ.

Μένομεν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ προσδοκῶντες νὰ σχετισθῶμεν πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ βλέπομεν διὰ τῶν μεγάλων κρυσταλλίνων ὑαλοπινάκων τῶν παραθύρων ὅτι ἔξω χιονίζει, ἐνῷ εἶναι τέλη Μαρτίου. Ἀλλὰ δὲν κρυώνομεν, διότι, ὡς γνωστόν, ἀκριβῶς εἰς τὰς ψυχροτέρας χώρας ἔχουν τὰς τελειοτέρας θερμάστρας.

Ἐν τῷ ξενοδοχείῳ μας κατὰ τὰς ὥρας τοῦ φαγητοῦ δὲν ἐπι-

τρέπεται οὔτε οἶνος, οὔτε ζῦθος. Ἐπικρατεῖ εἴς τινας ἐπαρχίας ἡ ἰδέα, ὅτι εἶναι σημεῖον κακῆς ἀνατροφῆς νὰ πίνῃ τις οἶνον ἢ ζῦθον κατὰ τὰ γεύματα. Οὔτε εἰς τὴν αἴθουσαν, οὔτε εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ξενοδοχείου ἐπιτρέπονται ποτά. Μόνον εἰς τὸ βάθος τοῦ κτιρίου, πλησίον τοῦ κομμωτηρίου, ὑπάρχει μικρὸς ἀπόκρυφος χῶρος, εἰδικὸς διὰ τοὺς προστύχους ἀνθρώπους, προστύχως ἐπιπλωμένος, μὲ χυδαίας εἰκόνας καὶ βλακώδεις ἐπιγραφάς, οἵας: «ἡ καμήλα ἀντέχει ἡμέρας χωρὶς νὰ πίνῃ τίποτε, ἐσεῖς θέλετε νὰ εἶσθε καμῆλες;» Ἀλλοίμονον ἂν κανεὶς ἀνακαλυφθῇ μεταβαίνων ἐκεῖ! Ὁ προϊστάμενός του θὰ τὸν παύσῃ, ἡ μνηστή του θὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ὁ πλούσιος θεῖός του θὰ τὸν ἀποκληρώσῃ καὶ ἡ κοινωνία θὰ τὸν ἀποφύγῃ, γαιοκτήμων δὲν θὰ τοῦ ἐνοικιάσῃ γαίας, ἡ Τράπεζα θὰ τοῦ κόψῃ τὰς πιστώσεις, οἱ πελάται του θὰ ἐγκαταλείψουν τὸ κατάστημά του.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἡ vox populi ἐμποδίζει συνήθως τὰς ἀρχὰς νὰ καταργήσουν ἐντελῶς τὸ «πίνειν», ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ βακχοφοβία λαμβάνει περιέργους μορφάς. Οὕτως ἐν Βοστόνῃ ἀπαγορεύεται νὰ ἔχουν παραπετάσματα εἰς τὰ παράθυρα τῶν «μπάρ». Ἡ ἀστυνομικὴ σοφία ἀπαιτεῖ νὰ ἐκτίθενται χάριν τιμωρίας εἰς τὴν δημοσίαν θέαν καὶ περιφρόνησιν οἱ διαπράττοντες ἀκατονομάστους πράξεις, οἷον τὸ πίνειν φιάλην ζύθου ἢ ποτήριον οἴνου!

Εἰς μίαν Πολιτείαν οἱ περὶ ἀπαγορεύσεως οἰνοπνευματωδῶν νόμοι ἦσαν τόσον αὐστηροί, ὥστε ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ εἰδικὸς πρόσθετος νόμος ἐπιτρέπων τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου διὰ τὴν Ἁγίαν Μετάδοσιν τοὐλάχιστον.

Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον μοῦ ἤρεσεν ἐν τῷ σωρῷ τῶν μεσαιωνικῶν τούτων ἀπαγορεύσεων, εἶναι μία ἀστυνομικὴ διάταξις ἀπαγορεύουσα εἰδικῶς τὴν πώλησιν πνευματωδῶν ποτῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐκλογῶν. Τοῦτο, ὑποθέτω, συντελεῖ πολὺ εἰς τὴν νηφαλιότητα καὶ τὴν εὐσχημοσύνην τῶν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τελουμένων — probatum est.

Ρ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Αὔγουστος — Δεκέμβριος

Η ΓΙΑΟΥΡΤΗ

Μία ἀπὸ τὰς συνηθεστέρας τροφὰς ἡμῶν καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν κατοίκων τῆς Ἀνατολῆς, ἡ «γιαούρτη», κανεὶς δὲν θὰ ἐφαντάζετο ποτὲ ὅτι θὰ ἐκίνει, ὡς τὴν σήμερον, εἰς τόσον βαθμὸν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπιστημόνων καὶ θὰ κατήντα νὰ θεωρῆται ὄχι μόνον ὡς ἐλαφρὰ καὶ εὔπεπτος τροφή, ἀλλὰ καὶ ὡς αὐτόχρημα φάρμακον πρὸς ἴασιν πολλῶν καὶ ἐπικινδύνων ἀσθενειῶν καὶ ὡς μέσον διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς γῆρας βαθὺ καὶ ἄνοσον.

Εἰς τὸ Σουλτὰν Τσιφλίκ, ἄσημον ἄλλως χωρίον ἐγγὺς τῆς Σηλυβρίας καὶ ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Προποντίδος κείμενον, παρασκευάζεται ἡ καλλιτέρα, ἡ λεγομένη *σηλυβριανὴ* γιαούρτη, ἡ τόσον προσφιλὴς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰανουαρίου, τοῦ καιροῦ ἐπιτρέποντος, ὁλόκληρος στολίσκος πλοιαρίων ἐκκινεῖ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἀπὸ τῆς Σηλυβρίας καὶ τὴν χαραυγὴν φθάνει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεταφέρων τὴν γιαούρτην εἰς ἀπειραρίθμους *τενεκέδες*, οἱ ὁποῖοι ἀμέσως παραδίδονται εἰς τὰ διάφορα ἐν τῇ πόλει κέντρα τῆς καταναλώσεως, διότι ἡ γιαούρτη δὲν ἀντέχει εἰς τὰς περιπετείας τοῦ ταξιδίου καὶ πρέπει νὰ καταναλωθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν νωπή. Ὡς τοιαύτη δὲ ἰδιαιτέρως προτιμᾶται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις αὐτῶν ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ἡ γιαούρτη εἶναι ὄχι μόνον καλὴ καθημερινὴ τροφή, ἀλλὰ καὶ μέσον πρὸς παράτασιν τῆς ζωῆς.

Δὲν θὰ ἦτο δὲ ἴσως παράλογον νὰ πιστεύσωμεν τοῦτο, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν καταναλωτῶν τῆς γιαούρτης βλέπομεν ἐδῶ πολλούς, οἱ ὁποῖοι, μολονότι διάγουν βίον ἄθλιον καὶ ἀνθυγιεινόν, ἐν τούτοις φθάνουν εἰς γῆρας βαθύ, ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν καὶ εἰς τὰς στατιστικὰς πληροφορίας ἀνθρώπων ἀξιοπίστων [1],

[1] Allgemeine med. Central-Zeitung. 1907 σελ. 634.

οἱ ὁποῖοι μᾶς λέγουν ὅτι εἰς τὴν Βουλγαρίαν μὲ πληθυσμὸν 4 περίπου ἑκατομ. ψυχῶν ὑπάρχουν 3,000 γιαουρτοφάγοι ὑπερβαίνοντες τὴν ἡλικίαν τῶν 100 ἐτῶν, ἐν ᾧ εἰς τὴν Γερμανίαν μὲ πληθυσμὸν 61 ἑκατομμυρίων μόλις ἀριθμοῦνται 78 ἄνθρωποι ἡλικίας ἄνω τῶν 100 ἐτῶν, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη πιθανὸν νὰ μὴ στερῆται πάσης ὑποστάσεως.

Ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς τῆς γιαούρτης εἶναι καὶ γνωστὸς καὶ εὔκολος, ἀλλὰ τὸ ὀλιγώτερον γνωστόν, νομίζομεν, εἶναι ὅτι ἡ γιαούρτη τῶν μερῶν μας τὰς καλάς της ἰδιότητας χρεωστεῖ κυρίως εἰς τὴν ἰδικήν της *μαγιάν*, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀναπτύσσει τὰς ἰδιότητάς της καὶ οὐδέποτε κατωρθώθη ἕως τώρα νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀναλλοίωτος.

Ἐπιστημονικῶς τὴν ἐμελέτησε πρῶτος εἰς Βούλγαρος, ὁ ἰατρὸς Γρηγόρωφ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Μασσὸλ ἐν Γενεύῃ, καὶ κατόπιν ἰδιαιτέρως ὁ ἐν Παρισίοις εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Παστὲρ διδάσκων Ῥῶσος ἰατρὸς Μετσνικώφ, ἀφ' οὗ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δυβόβσκης, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1904, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων, ὅτι ηὐτύχησε ν' ἀπομονώσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ χωριστὰ τὴν ἀνατολικὴν *μαγιὰν* τῆς γιαούρτης. Δὲν ἤργησαν μετὰ ταῦτα ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα τοῦ Μετσνικὼφ καὶ ἄλλοι ἰατροί, ἰδίως μεταξὺ τῶν μαθητῶν του, καὶ οὕτω βαθμηδὸν ἐξήφθη τὸ ἐνδιαφέρον, ὄχι μόνον τῶν Γάλλων ἐπιστημόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ξένων, ἰδίᾳ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἑλβετῶν, διὰ τῶν μελετῶν τῶν ὁποίων καὶ νέαι καθημερινῶς ἀνακαλύπτονται καλαὶ ἰδιότητες τῆς γιαούρτης κατὰ τὰς διαφόρους ἀσθενείας.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος γνωρίζομεν, ὅτι τὰ πλεονεκτήματά της ἡ γιαούρτη χρεωστεῖ κυρίως εἰς τρία *ἐνεργὰ συστατικά*, τὰ ὁποῖα περιέχοντα ἐντὸς αὐτῆς ὡς βακτηρίδια.

α') Εἰς τὸν ἐπονομασθέντα βουλγαρικὸν *βάκιλλον* τῆς *μαγιᾶς* (Massol), βακτηρίδιον χονδρὸν καὶ ἐπίμηκες, δυσκίνητον, ἐμφανιζόμενον κατὰ μόνας ἢ κατὰ στίχους γραμμικούς. Ἐὰν τὸν θέσωμεν εἰς γάλα ἀπεστειρωμένον, τὸ πηγνύει ἐντὸς 12 ὡρῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως γαλακτικοῦ ὀξέος. Ἡ εὐνοϊκωτέρα θερμοκρασία δι' αὐτὸν εἶναι 45° Κ., διότι ἐκ θερμοκρασίας 50° ἀρχίζει ν' ἀδρανῇ καὶ εἰς 60° ἀποθνήσκει ἐντὸς ἡμισείας ὥρας.

β') Εἰς ἕνα *διπλόκοκκον* ἀναπτυσσόμενον ἐντὸς ὑγρῶν γλυκέων ἐκ θερμοκρασίας 37° Κ. καὶ προκαλοῦντα γαλακτικὴν ζύμωσιν.

γ') Εἰς ἕνα *στρεπτόκοκκον* ὑπὸ μορφὴν ἁλύσεων ἐκ κοινῶν βακτηριδίων. Ἀναπτύσσεται δὲ οὗτος εἰς σακχαρώδη διαλύματα καὶ πηγνύει τὸ γάλα εἰς 14 ὥρας διὰ τῆς ἀναπτύξεως γαλακτικοῦ ὀξέος. Ἡ καλλιτέρα θερμοκρασία δι' αὐτὸν εἶναι 45° Κ. ἐνῷ εἰς θερμοκρασίαν 70° Κ. ἀποθνήσκει ἐντὸς μιᾶς ὥρας.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ μικροργανισμοὶ παράγουν τὴν πῆξιν τοῦ γάλακτος εἰς 14 ὥρας καὶ εἰς θερμοκρασίαν 45° Κ. Τὸ παραγόμενον προϊὸν εἶναι ἡ γιαούρτη, ἡ ἐνέργεια δὲ καὶ τῶν τριῶν ἀπεδείχθη ὠφελιμωτάτη, ἰδίως εἰς τὰς παθήσεις τοῦ γαστρεντερικοῦ σωλῆνος, ἐπειδὴ ἐξουδετερώνει τὰς τοξικὰς ἐνεργείας τῶν πλείστων παθογόνων βακτηριδίων καὶ παραλύει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι. Τοῦτο ἀπέδειξαν τὰ πειράματα τοῦ Δυκλῶ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Παστέρ, κατὰ τὰ ὁποῖα, ἐν ᾧ πρὸ τῆς χρήσεως τῆς γιαούρτης εἰς τὰ ἀποχωρήματα ὑπῆρχαν 26.000.000 βακτηριδίων εἰς ἕκαστον δεκατόγραμμον, μετὰ μηνιαίαν μόνον τακτικὴν βρῶσιν αὐτῆς εὑρέθησαν μόλις 12.000 καὶ ταῦτα ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βακτηρίδια τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως.

Ἡ χρῆσις τῆς γιαούρτης ὁλονὲν ἐπεκτείνεται εἰς τὴν θεραπείαν πολλῶν νόσων καὶ ἰδίως, καθὼς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τῶν νοσημάτων τοῦ ἐντέρου καὶ τοῦ ἥπατος, τῶν γενικῶν δυσκρασικῶν παθήσεων, καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ προώρου γήρατος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Μετσνικώφ, εἶνε χρονία γαστρεντερικὴ αὐτοδηλητηρίασις.

Ἐν Χαλκηδόνι, Θ. Χ. ΦΛΩΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ἐπερατώθη τὸ παρὰ τὸν Ἰλισὸν ἱδρυθὲν κτίριον τῆς Προτύπου Σκοπευτικῆς Σχολῆς δαπάνῃ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ ὁμογενοῦς κ. Παρίση Μπελλένη. Τὸ κτίριον παραδιδόμενον εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων θὰ χρησιμεύσῃ, κατὰ τὰ ὑπὸ ταύτης ἀποφασισθέντα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἄσκησιν τῶν μαθητῶν τῶν ἐν Ἀθήναις σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἐξ ἄλλου δὲ πρὸς παρασκευὴν τῶν μελλόντων νὰ διδάξουν τὴν Σχολικὴν Σκοπευτικὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς Προτύπου Σκοπευτικῆς Σχολῆς θὰ τελεσθοῦν λίαν προσεχῶς. Διὰ τὴν ἄσκησιν τῶν ἐν τῇ Σχολῇ διδασκομένων θὰ χρησιμοποιηθοῦν, παραχωρούμενα ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, τὰ εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Μουσεῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δωρηθέντα ὑπὸ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀδελφῶν Βόλτων ὅπλα, φυσίγγια καὶ σκοπευτικὰ ὄργανα.

— Παρεστάθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου τῶν Ἀθηνῶν *Ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ* τοῦ Σοφοκλέους κατὰ μετάφρασιν Ἀγγέλου Βλάχου.

— Κατ' ἀπόφασιν τῆς Ἀκαδημαϊκῆς Συγκλήτου θὰ δημοσιεύεται εἰς τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ἑκάστου ἔτους ἀναγραφὴ πάντων τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ Ἑλλήνων συγγραφομένων ἢ ἐκδιδομένων βιβλίων καὶ διατριβῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν περιεχομένων εἰς περιοδικὰ δημοσιεύματα. Ἡ σύνταξις τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Ν. Γ. Πολίτην. Ἡ Πρυτανεία τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἐπιθυμοῦσα ὅπως τὸ ἔργον τοῦτο καταστῇ κατὰ τὸ δυνατὸν πλῆρες, παρακαλεῖ τοὺς συγγραφεῖς καὶ ἐκδότας βιβλίων καὶ περιοδικῶν συγγραμμάτων ν' ἀποστέλλωσιν ἢ αὐτὰ ταῦτα ἢ ἀκριβῆ σημείωσιν τῆς ἐπιγραφῆς, τοῦ σχήματος, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων καὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν πρὸς τὸν καθηγητὴν κ. Ν. Γ. Πολίτην. Τὰ ἀποστελλόμενα θὰ κατατίθενται εἴτε εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, εἴτε εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν φροντιστηρίων ἢ ἐργαστηρίων τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ΑΓΓΛΙΑ

Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης ἱδρύθη ἕδρα τῆς βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας. Ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου, ἐγκαινιζομένου ἀπὸ τοῦ προσεχοῦς ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1908, ἀνετέθη εἰς τὸν γνωστὸν λόγιον κ. Σ. Μενάρδον, διατελοῦντα νῦν ἐπόπτην τῆς Παιδείας ἐν Κύπρῳ.

— Ὁ λόρδος Κούρζων τέως ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, νῦν δὲ πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, ἐξεφώνησεν ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου λόγον *περὶ συνόρων*. Τὸ θέμα του ἦτο, ὅτι οἱ κυριώτεροι πόλεμοι τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εἶχαν ἀφορμὴν τὰ σύνορα. Μεταξὺ ἄλλων εἶπε τὰ ἑξῆς περὶ τῶν Βρεττανικῶν κτήσεων: «Ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἔχει ἔκτασιν συνόρων ὑπερβαίνουσαν κατὰ τὸ μῆκος πάσης ἄλλης ἐπικρατείας τὰ σύνορα. Εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν τὴν χωρίζει ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας γραμμὴ 3,000 ἀγγλικῶν μιλίων. Εἰς τὰς Ἰνδίας συνορεύει ἐπὶ 6,000 περίπου μίλια μετὰ τῆς Περσίας, τῆς Ρωσίας, τοῦ Ἀφγανιστάν,

τοῦ Τιβέτ, τῆς Κίνας, τοῦ Σιὰμ καὶ τῶν γαλλικῶν κτήσεων. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπερβαίνουν τὰς 12,000 μιλίων τὰ σύνορά της μετὰ τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Πορτογαλλίας καὶ τοῦ Κόγκου, παρεκτὸς τῶν ἰθαγενῶν κρατῶν ἢ φυλῶν. Ὅλα τὰ σύνορα ταῦτα ἀνάγκη νὰ ὁριζωνται, νὰ διαγράφωνται καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται. Γίνεται συνήθως λόγος περὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὡς τῆς μεγαλειτέρας θαλασσίας Δυνάμεως, λησμονεῖται ὅμως ὅτι εἶναι καὶ ἡ μεγαλειτέρα ἐπίγειος Δύναμις τῆς Οἰκουμένης».

— Πρὸ δεκαοκτὼ περίπου μηνῶν ἱδρύθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἑταιρεία σκοπὸν ἔχουσα τὴν εἰς τὰς ἀποικίας τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν πτωχῶν Ἀγγλοπαίδων, καὶ ἰδίως τὴν γεωργικὴν μόρφωσίν των εἰς ἀγροκήπια, ὅπου ὑπὸ ὅρους ὑγιεινοὺς θὰ μανθάνουν νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ γίνουν πολῖται χρηστοί, χρήσιμοι, σεβόμενοι ἑαυτοὺς καὶ παρεσκευασμένοι ἐπαρκῶς διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ βίου. Ὡς πρώτη δοκιμὴ ἠγοράσθη εἰς Νέαν Βρουνβίκην τοῦ Καναδᾶ ἀγρὸς εὐρύχωρος, ὅπου ἐστεγάσθησαν εἴκοσι παῖδες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, τρεῖς ἐπιμεληταὶ ἢ διδάσκαλοι, δύο διδασκάλισσαι καὶ μία νοσοκόμος. Αἱ δύο διδασκάλισσαι διδάσκουν εἰς τὰ κοράσια νὰ μαγειρεύουν, νὰ πλύνουν καὶ τὴν οἰκιακὴν ἐν γένει οἰκονομίαν. Εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ ἀγροκηπίου ὑπάρχει δημοτικὴ σχολή. Ἐν ὀνόματι τῆς ἑταιρείας ἔγινεν ἔκκλησις πρὸς εὕρεσιν χρημάτων διὰ νὰ βοηθῇ μεγαλειτέρα ἔκτασις εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Ἐὰν εἰσπραχθοῦν πέντε χιλιάδες ἀγγλικαὶ λίραι, ἡ ἑταιρεία θὰ δυνηθῇ ν' ἀγοράσῃ γαίας καταλλήλους εἰς διαφόρους ἄλλας ἀποικίας.

ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Ἐδημοσιεύθη τὸ πρόγραμμα τοῦ δευτέρου Διεθνοῦς Ἀρχαιολογικοῦ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον θὰ συνέλθῃ τὸ 1909 εἰς Κάϊρον. Τὸ πρόγραμμα ἀναγράφει τὰ ἑξῆς πρὸς συζήτησιν θέματα: 1) Προκλασσικὴ Ἀρχαιολογία, 2) Κλασσικὴ Ἀρχαιολογία, 3) Παπυρολογία, 4) Θρησκευτικὴ Ἀρχαιολογία, 5) Νομισματικὴ καὶ Γεωγραφία, 6) Βυζαντινὴ Ἀρχαιολογία.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Τὸ μεγαλείτερον τεχνητὸν φῶς τοῦ κόσμου πρόκειται νὰ ἀναρτηθῇ προσεχῶς ὑπεράνω τοῦ νέου σταθμοῦ τῆς Λακαβάννας εἰς Νέαν Ὑερσέην τῆς Β. Ἀμερικῆς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φωτεινῆς σφαίρας, ἡ ὁποία ἔχει διάμετρον δύο μέτρων θὰ τοποθετηθοῦν 49 ἠλεκτρικαὶ λυχνίαι, ἔχουσαι δύναμιν ὅλαι ὁμοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου κηρίων.

— Ἡ δημοσία βιβλιοθήκη τῶν τυφλῶν εἰς Νέαν Ὑόρκην κατήρτισε πλήρη κατάλογον τῶν βιβλίων, ὅσα περιλαμβάνει, βιβλίων τυπωμένων διὰ προεξεχόντων σημείων καὶ προωρισμένων νὰ ἀναγινώσκωνται ἀπὸ τοὺς τυφλοὺς διὰ τῆς ἁφῆς. Καὶ ὁ κατάλογος τούτων, ἀποτελούμενος ἐκ 3,000 δελτίων, εἶναι προσιτὸς εἰς τοὺς τυφλούς, οἱ ὁποῖοι ψηλαφοῦντες τὰ διάφορα δελτία δύνανται νὰ εὕρουν τὸ ζητούμενον βιβλίον μὲ ὅσην ταχύτητα καὶ οἱ βλέποντες.

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ὁ νέος Πρῶσσος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Dr Holle διέταξε τὴν εἰσαγωγὴν σωματικῶν ἀσκήσεων εἰς τὰ σχολεῖα κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς δὲν ὑπάρχει μάθημα Γυμναστικῆς. Ἡ διάρκεια τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων ὡρίσθη δεκάλεπτος, κατόπιν διαλείμματος, κατὰ προτίμησιν ἐν ὑπαίθρῳ.

— Εἰς τὴν βερολιναίαν ἐφημερίδα Vossische Zeitung ἐδημοσιεύθη μακρὰ ἐπιφυλλὶς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Der Kampf um die Venus von Milo», ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐν τῇ *Μελέτῃ* δημοσιευθεῖσαν ἱστορικὴν πραγματείαν τοῦ μακαρίτου Ἀντωνίου Μηλιαράκη.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἀγγλικά:

Albany Review (Λονδῖνον, Νοέμβριος).—Ὁ L. Dickinson καταπολεμεῖ ὡς πρόληψιν τὴν γνώμην τῶν φρονούντων ὅτι *ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἐκλείψῃ ποτέ*, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι πρὸς ἄσκησιν τοῦ ἡρωϊσμοῦ, πλὴν τῶν πεδίων τῆς σφαγῆς, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα ἐπίσης εὐγενῆ πεδία.

Edinburgh Review (Ἐδιμβοῦργον, Ὀκτώβριος).—Ὁ *Σιδηρόδρομος τῆς Βαγδάτης* δὲν τρομάζει τὸν ἀνώνυμον ἀρθογράφον, ὅσον ἄλλους Ἄγγλους, τοὐναντίον τὸν κρίνει εὐμενῶς καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ Γερμανία διὰ τούτου ἐπιδιώκει ὅ,τι ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἡ Γαλλία εἰς τὴν Τύνιδα.

Nineteenth Century (Λονδῖνον, Νοέμβριος).—Ὁ A. Carnegie ζητεῖ ριζικὴν κοινοβουλευτικὴν μεταρρύθμισιν διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἑτέρας τῶν ἀγγλικῶν βουλῶν. Φρονεῖ ὅτι μία μόνη βουλὴ ἀρκεῖ, συγκεντροῦσα πᾶσαν τὴν δύναμιν καὶ πᾶσαν τὴν εὐθύνην τῶν πράξεών της. —Φέγει τὴν *ἀγαθοεργίαν*, ὡς ἐφαρμόζεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ E. Sellers καὶ ἐξαίρει ὡς πρὸς τοῦτο τὴν μικρὰν Δανίαν, ὅπου ὁ ἀσθενὴς καὶ ὁ γέρων εἶναι βέβαιοι ὅτι δὲν θ' ἀποθάνουν τῆς πείνης, ἐνῷ ἀλλαχοῦ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης, μόνον καταφύγιον ἔχουν τὴν ἐπαιτείαν.

Ἀμερικανικά:

Review of Reviews (Ν. Ὑόρκη, Νοέμβριος).—Ὁ O. Nelson προλέγει τὴν πλήρη *καταστροφὴν τῶν ἀμερικανικῶν δασῶν*, ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ξύλου εἰς τὴν κατασκευὴν χάρτου. Ἐὰν ἐξακολουθήσῃ ἡ καταπληκτικὴ κατανάλωσις, ἰδίως τοῦ χάρτου τῶν ἐφημερίδων, ἐντὸς 25 ἐτῶν δὲν θὰ ὑπάρχῃ πλέον οὔτε ἓν δένδρον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ὡς παράδειγμα ἀναφέρει, ὅτι μία μόνη ἐφημερὶς τῆς Ν. Ὑόρκης, ἐκδιδομένη εἰς 80 σελίδας καθ' ἑκάστην, χρειάζεται 9.779 δένδρα ὕψους 20 μέτρων διὰ τὸν χάρτην της.

The Pedagogical Seminary (Worcester, Ἰούνιος).—Ὁ H. Brittain δημοσιεύει μελέτην περὶ *φαντασίας*, ἐπὶ τῇ βάσει πειραματικῆς ἐρεύνης του. Ἡ πειραματικὴ αὕτη ἔρευνα ἔγινεν ὡς ἑξῆς: Ἐπρόβαλε 19 ἐρωτήματα πρὸς 19 μαθητὰς ἡλικίας ποικιλλούσης ἀπὸ τοῦ 13-20οῦ ἔτους, καὶ τὰ αὐτὰ ἐρωτήματα εἰς 21 μαθητρίας τῆς αὐτῆς ἡλικίας. Τὰ παιδία ὅλα εἶχαν ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ γονεῖς καὶ μόνον δύο ἀδελφαὶ ἐστεροῦντο γονέων, ἀνατραφεῖσαι ὑπὸ θείων. Τὰ προφορικῶς προταθέντα ἐρωτήματα ἀνεφέροντο εἰς τὸ *ἰδανικόν*, τοὺς διὰ τῆς φαντασίας πόθους, καὶ ἦσαν: «Τί ἐπεθύμησες νὰ σπουδάσῃς; Προσέκοψες εἰς τάξιν τινά; Εἰς ποίαν ἀκριβῶς ἡλικίαν; Ἔγραψές ποτε στίχους; Εἰς ποίαν ἡλικίαν; Μεταξὺ τοῦ 6ου καὶ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας σου ἠγάπησες τοὺς μύθους; Τώρα τοὺς ἀγαπᾷς;» κτλ. Ἐκ τῶν δοθεισῶν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἀπαντήσεων ὁ Brittain συνάγει θαυμάσια συμπεράσματα, καθορίζων μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὴν ποσότητα τοῦ *ἰδανικοῦ*, τὸ ὁποῖον ἑκάτερον τῶν φύλων τρέφει διὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα. Ἐπὶ παραδείγματι: τὰ ἄρρενα ὁμιλοῦντα περὶ χρήματος ἀναφέρονται εἰς ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν καὶ μικρόν, ἐν ᾧ τὰ θήλεα ἀναφέρονται εἰς μέγα ποσὸν καὶ συνήθως ἀόριστον, ἐξ οὗ συμπεραίνει ὅτι τὰ ἄρρενα εἶναι μᾶλλον πρακτικὰ ἢ τὰ κοράσια. Ἡ ἐργασία αὕτη θὰ ὠφελήσῃ πολὺ εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν ἀναλυτικῶν προγραμμάτων τῶν σχολείων, ὡς καθορίζουσα τί δέον νὰ

διδάσκεται εἰς ἑκάτερον τῶν φύλων συμφώνως πρὸς τὸ ἰδανικὸν αὐτῶν. —Ὁ Fr. Smith διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀνάγνωσιν τὴν γινομένην προαιρετικῶς ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἀσχέτως πρὸς τὰ ὑποχρεωτικὰ εἰς αὐτοὺς μαθήματα, θέτει τὰς ἑξῆς βάσεις: Πόσον δύνανται οἱ μαθηταὶ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τῶν σχολείων νὰ ἀναγινώσκωσιν ἑκουσίως; Ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς προαιρετικῆς ἀναγνώσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑποχρεωτικῆς εἰς τὰ σχολεῖα ἀναγνώσεως ὑπὸ τῶν αὐτῶν μαθητῶν; Μέχρι τίνος σημείου αἱ σχολικαὶ βιβλιοθῆκαι εἶναι σπουδαῖοι παράγοντες εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς συνηθείας τοῦ ἀναγινώσκειν; Πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ θέματός του ὁ κ. Smith ὑπέβαλεν εἰς *915* μαθητὰς καὶ *1,284* μαθητρίας τῶν Σχολείων τῆς Iowa τὰ ἑξῆς τρία ἐρωτήματα: 1) Πόσα περίπου βιβλία ἐξέλεξας μόνος σου νὰ ἀναγνώσῃς μέχρι τοῦ τελευταίου Σεπτεμβρίου; (ὄχι τὰ βιβλία τοῦ σχολείου). 2) Ἀναγιγνώσκεις ἐφημερίδας; 3) Ποῖα περιοδικὰ ἀναγινώσκεις; Αἱ ληφθεῖσαι ἔγγραφοι ἀπαντήσεις τῶν μαθητῶν ἑκατέρου τῶν φύλων βοῶσιν ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἑκουσίως ἀναγινώσκονται τὰ *γεγονότα*. Ἐν συμπεράσματι ἐπιλέγει «τὸ νὰ εἴπωμεν εἰς τὸ παιδίον νὰ ἀναγνώσῃ ὡρισμένον βιβλίον, συνήθως ἀφαιρεῖ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου, ἔστω καὶ ἂν τοῦτο εἶναι τὸ ἀπολαυστικώτερον».—Ὁ L. Anderson διεκτραγῳδῶν τὴν κατάστασιν τῶν *μεσαιωνικῶν σχολείων*, τῶν ὁποίων κύριον ἔργον ἦτο ἡ σπουδὴ τῆς Λατινικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑπτὰ λεγομένων ἐλευθερίων τεχνῶν, ἀνακουφίζεται βλέπων ὅτι σήμερον εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον, τοὐλάχιστον τὰ Σχολεῖα τοῦ Λαοῦ, τὰ Δημοτικά, παρασκευάζουν τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἐν τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν.

Γαλλικά:

Revue Pédagogique (Παρίσιοι, 15 Ὀκτωβρίου).—*Ὁ Ἄνδερσεν καὶ τὰ Παραμύθιά του*, ὑπὸ M. Pelisson. Ἐκ τῆς πραγματείας ταύτης μανθάνομεν ὅτι ὁ μέγας Δανὸς μυθογράφος εἶχε συμπληρώσῃ τὸ 30ὸν ἔτος, ὅταν ἔγραψε τὰ πρῶτα παραμύθια· πρὸ τούτου εἶχε γράψῃ λυρικὰ ποιήματα, σατύρας, δραματικὰ δοκίμια καὶ ἓν μυθιστόρημα «Ὁ Αὐτοσχεδιαστής». Ἡ ἔκδοσις τῶν πρώτων παραμυθίων του (1835) παρῆλθε σχεδὸν ἀπαρατήρητος, ἐκρίθησαν δὲ ταῦτα διασκεδαστικὰ μόνον, ὄχι ὅμως καὶ κατάλληλα διὰ τὴν παιδικὴν μόρφωσιν. Ὁ πρῶτος θαυμαστὴς των ἦτο ὁ μέγας φυσικὸς Oersted, ὁ ὁποῖος καὶ ἐνίσχυσε τὸν Ἄνδερσεν εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ ἄλλων ὁμοίων. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1846 ἐξέδωκεν ἓξ ἀκόμη συλλογὰς παραμυθίων, τῶν ὁποίων ἡ ὑποδοχὴ ἦτο ἐπίσης μετρία. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ πλήρης δόξης περίοδος τῆς ζωῆς του, ἥτις διήρκεσε μέχρι τοῦ θανάτου (1875). Ὡς γνωστόν, Παραμύθια τοῦ Ἄνδερσεν κατ' ἐκλογὴν ἔχουν μεταφρασθῇ ἑλληνιστὶ ὑπὸ Δ. Βικέλα καὶ ἐξεδόθησαν εἰς τὴν σειρὰν τῆς «Παιδικῆς Βιβλιοθήκης» τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων.—(15 Νοεμβρίου) Μελέτη περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος Γάλλου ποιητοῦ *Sully Prudhomme* ὑπὸ P. Hazard. Ἐξαίρει ἰδίως τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰ παιδία καὶ θεωρεῖ πολλὰ τῶν ποιημάτων του ὡς ἐξόχως παιδαγωγικά.—Μακρὰ ἔκθεσις περὶ τοῦ ἐν Λονδίνῳ *Διεθνοῦς Συνεδρίου Σχολικῆς Ὑγιεινῆς* τοῦ συνελθόντος κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος, ὑπὸ C. Chabot. Πολλὰ τῶν συζητηθέντων θεμάτων ἐνδιαφέρουν ἰδιαζόντως τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, ὡς ἡ ἰατρικὴ ἐπίβλεψις τῶν σχολείων, ἡ ὑγιεινὴ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ, ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς εἰς τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς μαθητάς, ἡ σωματικὴ ἀγωγή, τὰ σχολικὰ κτίρια καὶ τὰ διδακτικὰ σκεύη. Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς συζήτησις διεξήχθη μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν προτιμώντων ταύτης τὰς ὑπαιθρίους παιδιάς. Ἀλλ' εὑρέθη ὡς μέσον συμβιβασμοῦ ἡ καθιέρωσις τοῦ Σουηδικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου ἄλλως ἐπεδείχθησαν τὰ

θαυμάσια ἀποτελέσματα διὰ φωτογραφιῶν, εἰκόνων, στατιστικῶν πινάκων κλπ. — Ὁ A. Vannier διὰ μακρᾶς πραγματείας πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἐκ τῆς γλώσσης μαρτυροῦνται *τὸ πνεῦμα καὶ τὰ ἤθη ἑνὸς ἔθνους*.

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 13 Νοεμβρίου).— *Ἐτησία ἐπιθεώρησις τῆς Γεωλογίας* ὑπὸ J. Revil.— (30 Νοεμβρίου) *Ἀνέκδοτος γεωμετρικὴ πραγματεία τοῦ Ἀρχιμήδους*, κατὰ μετάφρασιν τοῦ Th. Reinach μετὰ προεισαγωγῆς ὑπὸ P. Painlevé. Τὸ κείμενον τῆς πραγματείας ταύτης ἀνευρέθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ ὁμογενοῦς λογίου Παπαδοπούλου Κεραμέως κατὰ τὸ 1899 προερχόμενον ἐκ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα. Ἐκ τῶν δημοσιευθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ περικοπῶν λαβὼν ἀφορμὴν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κοπεγχάγης Heiberg, ἐκδότης τῶν ἔργων τοῦ Ἀρχιμήδους, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχον ἤδη μεταφέρῃ τὸ πολύτιμον χειρόγραφον, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1906, καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ. Ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι τὸ πληρέστατον ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν χειρογράφων τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ καὶ ἀληθῶς πολυτιμότατον, περιέχει δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγνωστα ἔτι συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ «Ἔφοδος» ἤτοι πραγματεία περὶ τῆς μεθόδου. Ταύτην ἐδημοσίευσεν ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Βερολίνου Hermes, μετέφρασαν δὲ ταυτοχρόνως ὁ Th. Reinach γαλλιστὶ καὶ ὁ H. G. Zeuthen γερμανιστὶ εἰς τὴν Bibliotheka Mathematika τοῦ Teubner (27 Ἰουνίου 1907). Τὸ ἀρχαῖον κείμενον ὁλόκληρον θὰ ἐκδοθῇ προσεχῶς ὑπὸ τοῦ Heiberg.—Λίαν ἐπαινετικὴν βιβλιογραφίαν διὰ τὸν Δ' τόμον τῶν *Χρονικῶν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν* δημοσιεύει ὁ A. Lebeuf. «Ὁ τόμος οὗτος, λέγει, ἀποτελούμενος ἐξ 600 σελίδων περίπου, εἶναι προϊὸν σημαντικῆς ἐργασίας καὶ περιποιεῖ μεγάλην τιμὴν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ διευθυντοῦ του κ. Δ. Αἰγινήτου." Ὅλοι οἱ φίλοι τῆς Ἐπιστήμης θὰ εἶναι πρὸς αὐτὸν εὐγνώμονες, διότι ἐδημιούργησε σταθμὸν παρατηρήσεων γεωφυσικῶν ἀμιλλώμενον πρὸς τοὺς ἀρίστους».

La Science au XXe Siècle (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου). — *Ἡ ἀναδάσωσις ἑνὸς τόπου* ὑπὸ L. de Nussac. — *Τὸ ἔργον τοῦ Βερτελὼ* ὑπὸ Dr R. Moog. Διὰ νὰ λάβῃ τις ἰδέαν γενικὴν περὶ τῆς τεραστίας ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ Βερτελώ, ἀρκεῖ νὰ μάθῃ καὶ μόνον τὸν ἀριθμὸν τῶν συγγραφῶν του· εἰς δεκαπέντε ἀνέρχονται τὰ μεγάλα συγγράμματά του καὶ εἰς χιλίας διακοσίας αἱ μικραὶ πραγματεῖαι καὶ ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις του.— *Οἱ ἐργατικοὶ κῆποι* ὑπὸ E. Lynch. Πρόκειται περὶ τῆς δημιουργίας μικρῶν κήπων διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐργατῶν, ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα ὀρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα, οἱ δὲ ἐργάται διέρχονται τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς αὐτῶν εἰς τὰ ἀνήλια βάθη τῆς γῆς.

Après l' École (Παρίσιοι, 20 Νοεμβρίου).—Λίαν ἐνδιαφέροντα τὰ περιεχόμενα τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἀρίστου διὰ διδασκάλους, διὰ σχολεῖα καὶ δι' οἰκογενείας. Ἰδίως ὅπου ὑπάρχει προβολεὺς φωτεινῶν εἰκόνων τὸ περιοδικὸν τοῦτο εἶναι χρησιμώτατον διὰ τὰς μετὰ προβολῶν διαλέξεις του καὶ τὰς ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου εἰκόνας του χρησιμοποιουμένας εἰς οἱονδήποτε προβολέα. Τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχει διάλεξιν περὶ τοῦ *ἵππου* μετὰ 12 προβολῶν.— (5 Δεκεμβρίου) *Ὁ ἄνθρωπος κύριος τοῦ πυρός*, διάλεξις μετὰ 12 προβολῶν ὑπὸ Ch. Grimont καὶ ἄλλα ποικίλα. [Ἐκδίδονται 18 τεύχη τὸ ἔτος. Ἐτησία συνδρομὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα φρ. 8].

Le Volume (Παρίσιοι, 16 Νοεμβρίου).—*Ἡ Ἀριθμητικὴ τῶν ἀγρίων φυλῶν καὶ τῶν ζώων* κατὰ τὸν E. Marillier εἶναι ἐξ ἴσου στοιχειώδης καὶ ὁμοιάζει πολύ. Οἱ Παταγόνες μετροῦν μέχρι τοῦ 2 καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἀρίθμησιν· ἄλλαι φυλαὶ δὲν ἔχουν εἰς τὰς γλώσσας των ἀριθμὸν μεγαλείτερον τοῦ 4. Ὡς πρὸς τὰ ζῷα, ὑπάρχουν πειραματικαὶ ἀποδεί-

ξεις ἐπὶ τῶν σκύλλων, ὅτι δύνανται νὰ μετρήσουν μέχρι τοῦ 10, καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων ὅτι μετροῦν τὰς 7 ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, διότι γνωρίζουν ὅτι ἡ Κυριακὴ εἶναι ἡμέρα ἀργίας καὶ κοιμῶνται ἀμέριμνοι τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου.—*Λέων Τολστόη*, τὸ πρῶτον μέρος μελέτης περὶ τοῦ μεγάλου Ῥώσου συγγραφέως ὑπὸ P. van Tieghem. — (23 Νοεμβρίου) Τέλος τῆς περὶ *Τολστόη* μελέτης.

Revue Générale de l'Enseignement des Sourds-muets (Παρίσιοι, Ὀκτώβριος).—Ὁ C. Arnaud πραγματεύεται *περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κωφαλάλων*. Ἡ πρώτη σχολὴ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν κωφαλάλων ἱδρύθη εἰς Παρισίους κατὰ τὸ 1760. Σήμερον λειτουργοῦν εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον 470 τοιαῦται σχολαί. Δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόκειται νὰ ἱδρυθῇ νῦν σχολὴ κωφαλάλων διὰ δωρεᾶς τοῦ κ. Χ. Σπηλιοπούλου, ἐδημοσιεύθη δὲ καὶ Β. Διάταγμα ἐγκρῖνον τὸν κανονισμὸν αὐτῆς. — Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ *Διεθνοῦς Συνεδρίου τῶν Κωφαλάλων ἐν Ἐδιμβούργῳ* κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1907 ὑπὸ Ad. Bélanger.

Éducation physique (Παρίσιοι, 30 Νοεμβρίου). — Περὶ *χορευτριῶν* ὑπὸ E. Pontié, ἤτοι περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου διδάσκονται αἱ χορεύτριαι τῶν θεάτρων καὶ ἰδίως τοῦ Παρισινοῦ Μελοδράματος.

L' Enfant (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου). — Ἐξαίρετον περιοδικὸν διὰ τοὺς διδάσκοντας καὶ διὰ τοὺς ἔχοντας τέκνα. Τὸ τεῦχος τοῦτο περιέχει ἐπιστολὴν τοῦ A. Binet περὶ *ἀνατροφῆς τῶν ἀνωμάλου κράσεως παιδίων*. — Ἀξιανάγνωστος πραγματεία τοῦ A. de Gourlet: *ἑστία διὰ τὸν μαθητήν*. Ἐξαίρει τὴν ἀνάγκην της ἱδρύσεως ἀσύλων, ὅπου νὰ διέρχωνται τὰς ὥρας των μετὰ τὸ σχολεῖον οἱ μαθηταί, ὅσων οἱ γονεῖς ἐργάζονται ἐκτὸς τοῦ οἴκου καὶ ἐπομένως στεροῦνται τῶν περιθάλψεων τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας.

Correspondant (Παρίσιοι, 10 Νοεμβρίου).—Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τῆς *ἀρχῆς τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας* ὑπὸ Landosle. Ὁ γράφων προσπαθεῖ νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν ἀκριβῆ ἱστορίαν ἀπὸ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων, ἀποδεικνύει δὲ ὅτι πολλαὶ ἀκόμη πλάναι ἐπικρατοῦν ἐν σχέσει πρὸς πλεῖστα συμβάντα.—Ὁ D. Bellet ὑποδεικνύει *τί δυνάμεθα ν' ἀναμένωμεν ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ αὐτοκινήτου*.

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Νοεμβρίου). — Ἄρθρον τοῦ Βέλγου βουλευτοῦ G. Lorand περὶ τοῦ *Κόγκου*. Ἐξετάζει κατὰ πόσον συμφέρουν εἰς τὸ Βέλγιον αἱ κτήσεις τῆς Ἀφρικῆς, φρονεῖ δὲ ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη εἶναι μᾶλλον ἐναντία τούτων, ἐνῷ ὑπέρμαχοι ἀναφαίνονται οἱ περὶ τὸν βασιλέα.— *Αἱ Γαλλογερμανικαὶ σχέσεις* πρὸ καὶ κατόπιν τῆς συνδιασκέψεως τῆς Ἀλγεσίρας ἐπασχολοῦν τὸν A. de Pouvourville, ὅστις ἀπονέμει ἔπαινον εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ πρίγκιπος Φραγκίσκου Ἀρμβεργ, μεγάλως ἐπιδράσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος κατὰ τὰς λίαν ἀνωμάλους ἐκείνας ἡμέρας, πρὸς τὸ συμφέρον ἀμφοτέρων τῶν Κρατῶν. — (25 Νοεμβρίου) *Ὁ βίος τῶν στρατιωτῶν* εἰς τὴν Γαλλίαν δὲν εἶναι ζηλευτός κατὰ τὸν βουλευτὴν Ch. Humbert, περιγράφοντα τὴν ἀθλιότητα πολλῶν στρατώνων καὶ τὴν παρημελημένην δίαιταν τῶν ἀνδρῶν.—(10 Δεκεμβρίου) Τέλος τοῦ ἄρθρου τοῦ Humbert. — Τὸ *Μακεδονικὸν πρόβλημα*, τελευταῖον μέρος τῆς πραγματείας τοῦ M. Paillarès. Τὸ συμπέρασμά του εἶναι ὅτι τὸ Μακεδονικὸν πρόβλημα δὲν δύναται νὰ λυθῇ διὰ τῆς ἀναπλάσεως τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Εἶναι τόσον περίπλοκον, ὡς ἐκ τῶν παντοειδῶν συμφερόντων, ἅτινα ἐκπροσωπεῖ, ὥστε ἀποτελεῖ ἀληθινὸν γόρδιον δεσμόν. «Τίς θὰ τὸν κόψῃ;» ἐρωτᾷ.

Nouvelle Revue (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου).— Λίαν ἐνδιαφέρον ἡμᾶς δημοσίευμα τοῦ L. M. Bonneff περὶ τῆς *ἐργασίας εἰς τὸν βυθὸν τῶν ὑδάτων* καὶ τῶν κινδύνων, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἐκτεθειμένοι οἱ διὰ σκαφάνδρων ἐργαζόμενοι σπογγαλιεῖς, οἱ θεμελιωταὶ γεφυρῶν κλπ. [Τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ τού-

του, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του διαπνέεται ὑπὸ φιλελληνικῶν αἰσθημάτων, ἀνέλαβεν ἤδη ὁ ἔγκριτος λόγιος καὶ Ἕλλην τὴν καταγωγὴν κ. Ἐμ. Ροδοκανάκης].

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου).—Συνέχεια καὶ τέλος τῶν *Ἐπιστολῶν τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας*. Ἡ τελευταία φέρει χρονολογίαν 20 Δεκεμβρίου 1861 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Βελγίου· ἐγράφη ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλβέρτου καὶ ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην ὀδύνην τῆς Βικτωρίας. — Ἄρθρον τοῦ R. Pinon *Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ*. Οἱ μεγαλείτεροι προμηθευταὶ τῆς Τουρκίας κατὰ τὸ 1905 ἦσαν: Ἡ Ἀγγλία 200 ἑκατομμύρια φράγκων, παρεκτὸς τῶν ἐκ τῶν ἀποικιῶν της εἰσαχθέντων, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Γερμανία ἀνὰ 100 ἑκατομμύρια ἑκάστη, ἡ Ἰταλία 70, ἡ Γαλλία 50.

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου). — Ὁ V. Berard προσδοκᾷ ἀγαθὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς *εἰς Ἀγγλίαν μεταβάσεως τοῦ Γουλιέλμου Β'*. Μελέτη τοῦ XX περὶ *ναυτικῆς μεταρρυθμίσεως*, ἰδιαζόντως ἐνδιαφέρουσα καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἐπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς ναυτικῆς ὀργανώσεως.

Journal des Economistes (Παρίσιοι, 15 Νοεμβρίου) *Ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία ἐν Ἀγγλίᾳ* ὑπὸ F. Byziger. Κατὰ τὸν ἀρθρογράφον ἡ γεωργία μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον διατελεῖ εἰς παρακμήν ἐκεῖ, πράγματι ὅμως ἤλλαξε μορφήν, τραπεῖσα εἰς νέα εἴδη καλλιεργείας, ἰδίως δὲ ἐπιβοηθοῦσα τὴν κτηνοτροφίαν.

Revue (Παρίσιοι, 1 Δεκεμβρίου). — Λίαν ἐνδιαφέρουσαι λεπτομέρειαι περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ *Τσάρου* ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος S. R. C. Κατὰ τὸν γράφοντα, ἡ μαγειρικὴ τῆς ρωσικῆς αὐλῆς, ὡς ἐκ τῶν καταχρήσεων τῶν τροφοδοτῶν, εἶναι ἐκ τῶν χειροτέρων τοῦ κόσμου. Ἀναφέρει καὶ πλεῖστα ἀνέκδοτα μαρτυροῦντα κλοπὰς καὶ καταχρήσεις τῆς περὶ τὸν Τσάρον ὑπηρεσίας. — Ἡ *γυναικεία φιλαρέσκεια*, κατὰ τὴν Paola Lombroso, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ καθιστᾷ τὸν σύγχρονον κοινωνικὸν βίον μᾶλλον εὐχάριστον, ἐπομένως πρέπει νὰ κρίνεται μετ' ἐπιεικείας. — Γνῶμαι ἐξεχόντων λογίων *ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν βραβείων* τῶν ἀπονεμομένων εἰς λογοτεχνικὰ ἔργα. Ὑπὲρ τῶν βραβείων κηρύσσονται ὁ Vogué, ὁ Paul Adam, ὁ Emile Faguet, ὁ Léon Frappié, ὁ Paul Margueritte κλπ., ἐναντίον δὲ τούτων ὁ Edouard Rod, ὁ Emile Verhaeren, ὁ Marcel Prévost κλπ.

Ἑλβετικά:

Bibliothèque Universelle (Λωζάννη, Νοέμβριος).—Τὸν ταγματάρχην E. Mayer ἐπασχόλει τὸ ζήτημα τῆς *ἀεροπλοΐας* ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως, προεικάζει δὲ καὶ τὴν ἐπίδρασιν ἐνδεχομένης δριστικῆς ἐφευρέσεως τῶν πηδαλιουχουμένων ἀεροπλοίων ἐπὶ τῆς τακτικῆς τοῦ πολέμου.—*Περὶ νέας θεραπείας τῆς φυματιώσεως* ὑπὸ H. de Varigny ἐξ ἀφορμῆς τοῦ βιβλίου τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ H. Sahli ἐσχάτως μεταφρασθέντος γαλλιστί. —(Δεκέμβριος). Τέλος τῆς πραγματείας τοῦ E. Mayer.—*Εἰς τὸ Κάτεργον τῆς Νέας Καληδονίας*, περιγραφὴ ζωηροτάτη τοῦ οἰκτροῦ βίου τῶν ἐκεῖ καταδίκων ὑπὸ J. Vardon.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Board of Education. Educational Pamphlets, Nº 11. **The Organisation of Physical Training in Sweden, with a Note on the System adopted in Denmark.** London. [Τὸ *Board of Education* (Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον) τοῦ Λονδίνου ἐδημοσίευσεν εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος ἀναλυτικωτάτην ἔκθεσιν περὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Σουηδικῆς Γυμναστικῆς καὶ τῆς παρεχομένης ὑπ' αὐτῆς μεγίστης ὠφελιμότητος εἰς τὴν σωματικὴν εὐεξίαν τῶν κατὰ τὰ παραγγέλματα ταύτης ἀσκουμένων λαῶν. Συντάκται τῆς ἐκθέσεως ταύτης εἶναι, ἀπὸ κοινοῦ ἐργασθέντες πρὸς τοῦτο, ὁ συνταγματάρχης Φόξ,

ἐπίτηδες ἀποσταλεὶς εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ ὁ Βασιλικὸς ἐπόπτης τῶν Σχολείων Φίλιξ συνοδεύσας τὸν πρῶτον. Τὰ προτιμηθέντα πρὸς ἐπιθεώρησιν Σχολεῖα εἶναι αἱ ὑπὸ ἀρίστας συνθήκας λειτουργοῦσαι νῦν Γυμναστικαὶ Σχολαὶ τῆς Στοκχόλμης καὶ ἄλλων πόλεων βιομηχανικῶν καὶ ἀγροτικῶν συνοικισμῶν. Τοῦ συστήματος τούτου τοῦ Λίγγ ἐξετάζονται πρῶτον αἱ βάσεις, δεύτερον ὁ σκοπός, ὅστις εἶναι ὁ ἀμείλικτος πόλεμος κατὰ πάσης σωματικῆς κινήσεως τεινούσης νὰ παραγάγῃ μονομέρειαν εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν διαφόρων δεξιοτήτων τοῦ σώματος πρὸς θεαματικὴν ἀπόλαυσιν,καὶ τρίτον τὰ ὑπὸ τῆς πολιτείας διατεθέντα μέσα πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ Συστήματος τούτου, συμποσούμενα εἰς τὰ ἑξῆς δέκα: 1) Ἵδρυσις Κεντρικοῦ Γυμναστηρίου. 2) Ἰδιωτικὸν Γυμναστήριον τοῦ Arvedson. 3) Εἰσαγωγὴ τῆς Γυμναστικῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια. 4) Γυμναστικαὶ Σχολαὶ πρὸς καταρτισμὸν γυμναστῶν διδασκάλων, ἀμφοτέρων τῶν φύλων. 5) Ἀσκήσεις τῶν γυμναστῶν κατὰ τὰς διακοπάς, προτιμωμένης ὡς θέσεως τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἥτις θὰ κατέβαλλε τὰ ἔξοδα τῶν τε διδασκόντων καὶ τῶν διδασκομένων. 6) Εἰσαγωγὴ τοῦ συστήματος εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν. 7) Εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. 8) Τέλεσις ἀγώνων. 9) Ἰατρικὴ ἐπιθεώρησις τῶν μαθητῶν. 10) Διάφορα μέσα σχετιζόμενα μὲ τὴν Γυμναστικὴν ἄσκησιν. Εἰς παραρτήματα ἐπισυνάπτονται πίνακες ἐμφαίνοντες τὴν κατ' εἶδος, ποσότητα καὶ χρόνον διδασκαλίαν τοῦ συστήματος τούτου, ἐπίσης δὲ καὶ ἰδιαιτέρα ἔκθεσις τοῦ ταγματάρχου κ. Σαλμόν, ὅστις διὰ βραχυτάτων ἐκθέτει πῶς τὸ ἐν Δανίᾳ ὑπὸ τοῦ Νάχτιγαλλ ἐπινοηθὲν Γυμναστικὸν Σύστημα, κατόπιν πολλῶν καὶ πολυειδῶν ἀγώνων, ὑπεχώρησε τέλος εἰς τὸ σύστημα τοῦ Λίγγ, ὅπερ θὰ εἶναι ἡ Γυμναστικὴ τοῦ μέλλοντος, τὰ δὲ κατὰ τοῦτο ἐξασκούμενα κοράσια θὰ ἔχουν (κατὰ τὴν ἔκθεσιν) τὸ προνόμιον νὰ κατασταῦν αἱ μητέρες τῆς μελλούσης ὑγιοῦς γενεᾶς. Ψ.]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

Σελ.

Πρόλογος 3

Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ 5

Ἱστορία τριῶν λέξεων ὑπὸ *Σ. Σακελλαροπούλου* καθηγητοῦ . . 16

Ὁ κατὰ τῆς Ἑλονοσίας ἀγὼν ὑπὸ *Κ. Σάββα* καθηγητοῦ . . . 22

Ἡμερολόγιον Φιλέλληνος ὑπὸ *Δ. Βικέλα* 32

Αἱ συντάξεις τῶν Ἑλλήνων ὑπαλλήλων ὑπὸ *Π. Ε. Πρωτοπαπαδάκη* βουλευτοῦ 43

Γνῶμαι τοῦ Ρῶσκιν (μετάφρασις Θ. Φ.) 52

Μανὰ διήγημα Λέοντος Φραππιὲ (μετάφρασις **) 53

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Πότε ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ νίπτωνται τὴν πρωΐαν ὑπὸ *Χ. Τσούντα* καθηγητοῦ 65

Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 70

Αἱ ἐργαζόμεναι Ἑλληνίδες ὑπὸ *Σ. Λοβέρδου* 82

Πῶς πρέπει νὰ τρώγωμεν ὑπὸ *Μαρίου Μελισσηνοῦ* ἰατροῦ . . 87

Ἡ σκοπευτικὴ ἄσκησις τοῦ Ἔθνους ὑπὸ *Γεωργίου Δροσίνη* 94

Γεωργικαὶ ἐπιστολαὶ (Ἐπιστολὴ Α΄) ὑπὸ *Σπυρ. Χασιώτου* . . . 103

Γνῶμαι τοῦ Ρῶσκιν (μετάφρασις Θ. Φ.) 108

Διοκλῆς διήγημα *Ἐρ. Σιέγκιεβιτς* (μετάφρασις Κ.) 109

Φυσικὴ ἱστορία καὶ Λογοτεχνία ὑπὸ *Ν. Χ. Ἀποστολίδου* καθηγητοῦ 116

ΜΑΡΤΙΟΣ

Ἡ Γεωργικὴ Θεσσαλία ὑπὸ *Κ. Τοπάλη* βουλευτοῦ 129

Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 136

Ἡ διὰ τοῦ αἰθέρος Τηλεγραφία καὶ Τηλεφωνία ὑπὸ *Τ. Ἀργυροπούλου* καθηγητοῦ 147

Ἡ Μήτηρ τοῦ Ψελλοῦ ἐκ τῶν Βυζαντινῶν εἰκόνων τοῦ Καρόλου Δεῖλ (μετάφρασις Χ*) 152

Τὸ ἔργον τοῦ Δημητρίου Βερναρδάκη ὑπὸ *Δ. Κακλαμάνου* . . 172

Ἡ χρῆσις τῆς κινίνης ὑπὸ Δρος *** 178

Διήγημα τοῦ Χειμῶνος ὑπὸ *Ἄδας Νέγρη* (μετάφρασις Α.) . . . 183

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

Σελ.

Ἐντυπώσεις μετανάστου — Τὸ ταξίδιον τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὑπὸ *Ρ. Δημητριάδου* 193
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 200
Ἡ ἀναγεννωμένη Ἰταλία (μετάφρασις Χ.) 212
Γεωργικαὶ ἐπιστολαὶ (Ἐπιστολὴ Β΄) ὑπὸ *Σπυρ. Χασιώτου* . . 220
Ἐπιστημονικὰ σημειώματα ὑπὸ *Θ. Φλωρᾶ* 224
Ὁ νόμος τοῦ ἑνὸς βιβλίου ὑπὸ *Γεωργίου Δροσίνη* 229
Ὁ Οὐραγκουτάγκος διήγημα Ρούδιαρδ Κίπλιγκ (μετάφρ. **) . . 239
Γνῶμαι τοῦ Καρλάϋλ (μετάφρ. *) 264

ΜΑΙΟΣ

Γρηγόριος Μαρασλῆς 257
Ἡ Μετανάστευσις καὶ τὸ Σχολεῖον ὑπὸ *Ἀριστοτ. Κουρτίδου* . . 258
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 268
Ὁ θάνατος τῆς Καμηλοπαρδάλεως ὑπὸ *Ν. Χ. Ἀποστολίδου* . . 281
Ἐρνέστος Μπέργμαν (1836-1907) ὑπὸ *Θ. Χ. Φλωρᾶ* 286
Ἱστορία ἑνὸς ἄσματος ὑπὸ *Χ. Ἀννίνου* 292
Τὰ μεταδοτικὰ νοσήματα καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα ὑπὸ *Β. Πατρικίου* 301
Ἡ Τζέσση διήγημα Ἀνατὸλ Φρὰνς (μετάφρ. **) 309

ΙΟΥΝΙΟΣ — ΙΟΥΛΙΟΣ

Ἐπεῖγον ἐθνικὸν καθῆκον ὑπὸ *Γ. Ν. Χατζιδάκι* καθηγητοῦ . . 321
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 326
Ἡ ἁρπαγὴ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου ὑπὸ † *Ἀντωνίου Μηλιαράκη* 339
Ἐντυπώσεις μετανάστου — Μετὰ τὴν ἀποβίβασιν ὑπὸ *Ρ. Δημητριάδου* 358
Ἡ καταπολέμησις τῆς Ἑλονοσίας δι' ἁπλῶν μέσων ὑπὸ *Κ. Σάββα* καθηγητοῦ 367
Ἀναπαράστασις ἐγκλήματος διήγημα (μετάφρασις Α.) 373

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ — ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Ὁ καλλωπισμὸς τῆς ἀρχαίας ἑλληνίδος ὑπὸ *Κ. Α. Ῥωμαίου* . . 385
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 392
Ἐντυπώσεις Μετανάστου — Τὰ παράδοξα τοῦ Νέου Κόσμου ὑπὸ *Ρ. Δημητριάδου* 404
Ἐπιστημονικὰ σημειώματα ὑπὸ *Θ. Φλωρᾶ* 415
Ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ὑπὸ *Β. Πατρικίου* 425
Γεωργικαὶ ἐπιστολαὶ (Ἐπιστολὴ Γ΄) ὑπὸ *Σπυρ. Χασιώτου* . . . 436

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

Σελ.

Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ ὑπὸ *Δ. Αἰγινήτου* 449
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 462
Διανοητικὴ ἐργασία καθ' ὕπνον ὑπὸ *Ἀριστοτ. Κουρτίδου* . . . 476
Ἡ τέχνη τῆς συνδιαλέξεως (μετάφρασις ὑπὸ Χ.) 484
Τὰ Λάχανα (κατὰ τὸ ἀγγλικὸν ὑπὸ Β.) 490
Ἡ φυγὴ τοῦ Γαριβάλδη (κατὰ τὴν Ριχάρδαν Χοὺχ ὑπὸ Σ*) . . 494

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

Κωνσταντῖνος Σεβαστόπουλος 514
Ἐγκλιμάτισις καὶ καλλιέργεια τῶν σπόγγων ὑπὸ *Ν. Χ. Ἀποστολίδου* καθηγητοῦ 514
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (συνέχεια) 523
Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ ὑπὸ *Δ. Αἰγινήτου* (συνέχεια) 537
Γεωργικαὶ ἐπιστολαὶ (Ἐπιστολὴ Δ') ὑπὸ *Σπυρ. Χασιώτου* . . . 550
Ἡ λύσσα διήγημα Βλάσκο Ἰβάνεθ (μετάφρ. Δ. Κ.) 555
Ἡ ἵδρυσις Ἐργατικῆς Σχολῆς 565

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

Αἱ στολαὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ *Χ. Ἀννίνου* 577
Ἀπομνημονεύματα Ἀνδρέου Συγγροῦ (τέλος) 589
Ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ ὑπὸ *Δ. Αἰγινήτου* (τέλος) 603
Ἐντυπώσεις μετανάστου — Εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ *Ρ. Δημητριάδου* 617
Ἐπιστημονικὰ σημειώματα ὑπὸ *Θ. Φλωρᾶ* 627

Χρονικά . . . . Σελ. 58, 119, 188, 248, 313, 381, 442, 506, 571, 630
Ἀναγνωστήριον : Ξένα περιοδικά — Νέα βιβλία Σελ. 63, 123, 190, 251, 317, 382, 445, 508, 575, 632

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ : Σελὶς 17 στίχος 7, ἀντὶ *1805* πρέπει νὰ γραφῇ *1800*. — Σελὶς 289 στίχος 35, ἀντὶ *Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου* πρέπει νὰ γραφῇ *Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου*. — Σελὶς 470 στίχοι 17 καὶ 40 ἀντὶ *Κελήμης* πρέπει νὰ γραφῇ *Κλήμης*. — Σελὶς 524 στίχος 1, ἀντὶ *Βαγούζης* πρέπει νὰ γραφῇ *Ραγούζης*.

Ἀθῆναι, Τυπογραφεῖον «Ἑστία» Κ. Μάϊσνερ καὶ Ν. Καργαδούρη — 6321.